

Universitätsbibliothek Paderborn

Venerabilis Patris Thomæ à Jesu ... Opera Omnia

Homini Religioso Et Apostolico Tam Qvo Ad Vitæ Activæ, Qvam Contemplativæ functiones utilissima, Duobus Tomis Comprehensa. In Qvibus Singvlari Pietate, Varia Ervditione Clariori Et Breviori Stylo Continentvr Et Explicantvr ...

Tomás <de Jesus>

Coloniæ Agrippinæ, 1684

De procuranda omnium gentium salute, Schismaticorum, Hæreticorum, Judæorum, Saracenorum, ceterorumque infidelium; quibus impiissimarum sectarum, maximè Orient alium ritus ad historiæ fidem narrantur, ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-38601

VENERABILIS PATRIS
THOMÆ à JESU,
CARMELITÆ DISCALCEATI,

De procuranda omnium Gentium salute, Schismaticorum,
Hæreticorum, Iudæorum, Saracenorum, cetero-
rumque infidelium,

LIBRI XII.

Quibus impijsimarum sectarum, maximè Orientalium ritus ad
HISTORIÆ fidem narrantur,
Errores ad VERITATIS Lucem confutantur.

PROLOGVS

Ad Christianum piūque Lectorem.

CONVERTENTVR ad Dominum universi fines terræ, & ado-^{Is. 134}
rabunt in conspectu ejus univēse familie gentium. Sic divino
plenus spiritu, per univēsum orbem, futurā Ecclesiæ prop-
agationem prospiciens, David Propheta cecinit: qui ma-
jestatem quoque imperiumque Christi describens dicit: ^{Is. 71}
Dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad ter-
minos orbis terrarum: coram illo procedent Aethiopes, & inimi-
ci ejus terram lingent, Et tunc: Replebitur maiestate ejus omnis
terra fiat fiat. Eandem Ecclesiæ gloriam, ingentemque di-

latacionem cum mentis oculis contēplaretur Isaias, quamvis longè positam, sibi ta-
men propius factam, multis in locis prædixit; quin in ipso statim initio propheticæ
visionis, postquam cecinit Judaicæ Reipublicæ interitum, protinus de Ecclesia
subdit: ^{Isaia 2.} Erit in novissimis diebus præparatus mons Domini in vertice montium, & eleva-
bitur super colles, & fluent ad eam omnes gentes, & ibunt populi multi dicentes: Venite
ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob. Vides, ut ad montem Domini
confluant omne gentes, & ex eis multæ invitent alias. Montem autem Domini
esse Ecclesiam nemo est qui possit jure dubitare.

Neque ullum tempus excipit Isaias, quo hæc Ecclesiæ felicissima propagatio
non eveniat: nam sic alibi: ^{Isaia 9.} Multiplicabitur, inquit, eius imperium, & pacis non erit finis.
De Ecclesia rursus, quæ Christi Domini ante adventum, quasi terra inaccessa, in-
cultaque erat, ad quam nemini patebat aditus, nullo mitescebat cultu, ^{Isaia 35.} Latabitur, ait,
deserta, & invia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium, germinans germinabit, & ex-
ultabit letabunda, & laudans. Explicat alibi eadem elegantissimè idem Is: ^{Isaia 49.} Deserta, in-
quiens, tua, & solitudines tuae, & terra ruina tua nunc angusta erunt præ habitatoribus,
& longè stabuntur, qui absorbebant te. Adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuae:
^{Isaia 49.} Angustus est mihi locus, fac spatium mihi ut habitem, & dices in corde tuo: Quis genuit
michi post? Ego sterilis, & non partens, transmigrata, & captiva; & istos qui enutrivit? Ego
desertuta, & sola; & isti ubierant? Hac dicit Dominus DEVS: Ecce elevo ad gentes manum
meam, & ad populos exalto signum meum, & afferam filios tuos in alnis, & filias tuas super
humeros portabunt. Attendite, nam mysticis Prophetæ verbis hic inest sensus. Quo-
ties Ecclesia accessione novæ sobolis spoliatur, toties destituitur, deseriturque: si ad
eam adducantur gentes, & populorum nova agmina confluant, tunc quasi læta
mater insigni fecunditate ditatur, spatia nova requirit; quæ tamen, mirum dictu,
simul cum ipso propaginis augmento numquam desunt. Audiamus eundem, qui
sic inducit Deum loquentem, & verba facientem ad Ecclesiam quasi virum ad
uxorem: ^{Isaia 46.} Læta sterilis, quæ non parit, decantat laudem & hinni, quæ non parietas, quoniam
multi filij desertæ magis quam ejus, quæ habet virum, dicit Dominus: Dilata locum tentory
tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clavos
tuos consolida. Intellexitne fore, ut quoties Ecclesia ad sterilitatem adducitur non
parit, & deseritur, dum magis pariat, amplificetur, dilatetur. Denique sic admira-
bundus compellit, & excitat ad læticiam, atque admirationem suis verbis Eccle-
siam:

2
 Isaia 60. *fiam: Surge, inquit, & illuminare Hierusalem, quia venit lumentuum, & gloria Domini super te orta est, quia ecce tenebra operient terram, & caligo populos; super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui: leva in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filij tui de longe venient, & filia tua de latere surgent, tunc videbis, & affluēs, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi. Hæc Isaias, qui multis deinde profequitur hoc argumentum.*

Isaia alij etiam Prophetæ consonant; Daniel enim ait, fore ut lapis ille, qui Christum significat, universam terram non modo contegat, sed impleat, fiatque mons magnus, illique detur principatus, honor, regnum, & serviant ei populi omnes, tribus, & linguæ. Ob id Abacuc: *Deus, inquit, ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharan. Operuit caelos gloria ejus, & laudus ejus plena est terra.* Et Sophonias sic Deum facit loquentem: *Tunc reddam populo labium electum, ut invocent omnes nomen Domini, & serviant ei humero uno.* Zacharias autem Christi potentiam enarrans, *Potesis ejus, ait, à mari usque ad mare, & à fluminibus usque ad finem terra.* Deinde idem sic Deum inducit verba facientem: *Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur nomini meo oblatio munda.*

Nec solum vicinas orbis partes Ecclesia Dei, sed & loca longinqua, & insulas procul positas complexura erat, & hinc Isaias populos à nobis disiunctissimos invitavit, exclamans: *Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terra, qui descenditis in mare, & plenitudo ejus Insula, & habitationes earum.* Et mox: *Ponent Domino gloriam, & laudem ejus in Insulis nuntiabunt.* Et alibi contemplatus procul advenientes ad Ecclesiam gentes, admirationis plenus ait: *Ecce isti de longe venient, & ecce illi ab Aquilone, mari, & isti de terra Australi.* Et ob id Christus de seipso verba faciens apud eundem vatem, *Me enim, ait, Insula expectant, & naves maris in principio.* Et rursum: *Audite Insula, & attendite populi de longe, Dominus ab utero vocavit me, & ventre matris meæ recordatus est nominis mei.* Idem de Apostolis suis loquens in remotissimas oras mittendis, *Et ponam, inquit, in eis signum, & mittam ex eis qui salvati fuerint ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes sagittas, in Italiam & Græciam, ad Insulas longè, ad eos qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam.* Hæc apud Isaiam. In quibus manifestè prædixit Ecclesiam Dei speciatim in remotissimas Insulas fore propagandam.

Et quidem non uno in loco, sed in quatuor orbis partibus, Occidente, Oriente, Austro, & Aquilone ad terminos solvetur Orbis terrarum, *Et dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum.* Hinc Deus ad eundem Christum: *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra.* Isaias similiter cap. 52. eadem prædixit his verbis: *Et videbunt omnes fines terra salutem Dei.* Necesse est igitur, ut Christi nomen speciatim colatur etiam in extremis terræ confinibus.

Ecce quomodo Christi Prophetæ in Christi regni dilatatione paulatim ascendunt. Audiamus nunc ipsum Christum enucleatius rem omnem explanantem, Marc. ultimo Apostolos alloquens: *Prædicate Evangelium omni creaturæ.* Et alibi: *Eritis mihi testes in omni Iudæa, Hierusalem, & Samaria, & usque ad extremum terræ.*

Quæ omnia si attentè considerentur, nihil magis à Prophetis prædicatum, nihil æque à Christo quàm animarum culturam commendatam invenimus. Imo novissimum mandatum quod Christus ascensus in cælum Discipulis suis reliquit, illud fuit: *Eritis mihi testes, & illud: Prædicate Evangelium omni creaturæ, ut magis commendatam, ac animis eorum impressam animarum conversionem relinqueret: Quod si hæredibus sunt tam dulcia, tam grata; (ut in eodem proposito philosophatur Chrysostomus tom. 9. in primam Joannis Canon.) tam magni ponderis verba Patriæ in sepulchrum; hæredibus Christi qualia debent esse verba novissima; D. quoque August. serm. 6. lib. 17. Teneatur, inquit, vera promissio in Hierusalem, & in tota Iudæa, & Samaria, & usque ad fines terra. His dictis, nubes suscepit eum, fratres, pro magno audiri solent verba promissa ascendenti in cælum. Existimemus Dominum nostrum testamentum scriptis esse, Imo & hanc fuisse tempore mortis Christi, Resurrectionis, & in cælum Ascensionis solam curam, vel saltem præcipuam, disertè Augustinus in hoc & alijs plurimis locis asseruit: ubi curam hanc adducendi animas ad ovile Christi, notam esse singularem ad veram Christi Ecclesiam discernendam agnovit.*

Sed quoniam nemo venit ad fidem nisi per Evangelij prædicationem (clamante Apostolo) *Quomodo invocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo vero prædicabunt nisi misistantur? & postea concludit; Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Ideo in hoc opere illud potissimum curavimus, Catholicorum excitare animos, ardentisque faces in eorum corda immittere, ut huic infidelium culturae student.

Jure quidem Clementissimus DEVS, ac Redemptor noster de Christianorum

igna-

ignavia, & ingrati animi significatione conqueri posset, quandoquidem salutem aliorum, pro quibus nobilissimus ejus sanguis effusus est, adeo negligant, ut vix unquam de illis à Dæmonis tyrannide liberandis serio cogitent.

Et quamvis hic neglectus in alias etiam Orbis Christiani partes permanarit (nemo enim à lege proximi juvandi excipi potest) tamen in Ecclesiasticis ac Religiosis præfertim, quos Christi charitas acrius urgere deberet, suam magis deformitatem ostendit.

Turpe quippe videtur, viros amore singulari Deo fœderatos, qui facile norunt, quam ardentem ille pro sua immensa bonitate hominum salutem sitiat, cum ad Infidelium conversionem seipsum gloriosè devovere, ac plurimos populos Ecclesiæ conciliare possent, ita torpescere, sic operis arduitatem perhorrescere, ut alios quoque benè animatos à tanta Christi gloria dehortentur.

Adeone vili pretio tot hominum millia, quæ in dies singulos Tartarus exforbet, empta sunt, ut delicati Christi milites nullam tantæ jacturæ curam gerere, sed in mediis Christianorum urbibus eleganter dicendo, populi auram captare debeant?

Quorum tot, tantique studiorum labores ad doctrinam molliter tradendam exhausti? Quid vexatæ Christi Ecclesiæ conferunt innumeri Concionatores ad appositè dicendum enitentes, cum vel modicus hinc vel nullus interdum proventus existat? Nonne salubrius, gloriosiusque foret Apostolicos viros æmulari, & in eas potissimum gentes doctrinam, laboremque conferre, ut felicius salutis, ac Divinæ gloriæ proventus referretur? ut sic per vastissima regna, quibus Dæmon potitur, Christiana Religio propagaretur, & ab interitu sempiterno tot homines vindicarentur.

At restota jacet, & prodigiosum videtur operis tam Deo accepti, ac necessarij meminisse: animas innumeras Infernus deglutit, & nemo miserorum vicem dolet? Sed ut à justissima querela ad institutum revertar, non solum in hoc opere Christianorum animos, & præcipuè Religiosorum, ad tuendam Christi causam, animarumque salutem curandam excitare; sed & arma tam in his, quæ ad doctrinam pro infidelium errorum confutatione, quàm quæ ad prudentiam pro adjuvandis his, atque ad fidem alliciendis, non absque aliquo labore subministrare conabimur.

Et quamvis pro convincendis omnium infidelium erroribus, ijsque juvandis, ut fidei Catholicæ lumine illustrati, veritatis viæ insistant, varia sint ab auctoribus conscripta volumina; tamen quia multi, maxime vero illi, qui orbem peragraturi missionum studio incumbunt, nec tanta librorum copia, nec otio abundant, ut ex tam variis auctoribus, tamque prolixis disputationibus brevi tempore ea, quibus pro temporum personarumque oportunitate opus habent, possint decerpere; illud certe desiderari videbatur, ut in unum veluti corpus omnia præsidia & arma, quæ ad fidem tuendam propugnandamque faciunt, & argumenta ad infidelium sectas extirpandas, adversariorumque objectiones refellendas, modus denique securè & inoffenso pede inter illos converfandi, eaque agendi dexteritate & prudentia, ut ad fidem amplectendam sua viter alliciantur, accuratè redigerentur. Ex quo hujus culturæ studiosi, tanquam ex promptuario, sine magni laboris ac sumptus dispendio, quicquid in hunc finem exposci videtur, deponent. Ego itaque non meo quidem arbitrio, sed superiorum meorum jussu huic operi manum admovi, ut qui Hæreticorum, Schismaticorum, Iudæorum, Mahometanorum, Ethnicorumque salutem promovere moliantur, in promptu habeant, quicquid ad opus Evangelicum, tam in his, quæ ad fidei doctrinam, quàm quæ ad prudentiam agendi, & casuum moralium resolutionem, qui in hac functione offerri possunt, videtur requiri.

Ut adtem præfenti operi majorem lucem, & auctoritatem afferrem, complures Romæ Bibliothecas, fama celebres, sedulo nullis laboribus parcens evolvi, Illustrissimi præfertim Domini Cardinalis sanctæ Severinæ, qui animarum conversioni à Gregorio XIII. & Clemente VII. sanctissimis Pontificibus Præfectus, eximio salutis animarum zelo exardescens, plurima pro hac functione congestit. Multos insuper ego de Infidelium ad orthodoxæ fidei cognitionem conversione scriptos manu codices frequenti lectione percurris; inde optimam hujus tam ardui muneris methodum construxi; erroresque, qui hæc ætate nostra grassantur, præcipue Schismaticorum, & similibus, qui Catholicæ Ecclesiæ limites, vel transilierunt, vel penitus deseruerunt, diligenter notavi; & quod majus est, cum schismaticis, & alijs in Ecclesiæ gremium revertentibus Romæ uberius & sæpius egi, eo fine ut de universis attentius, enucleatius, certius, & commodius instruerer; ut de iis, quæ ad hoc commune Ecclesiæ Catholicæ bonum, animarumque salutem promovendam conducere maxime existimabam, certior fierem.

Nec me ab hujus argumenti tractatione deterrere debuit, Antonium Possivinum, virum & doctrinæ, & pietate insignem, in sua Bibliotheca idem fere argumen-

tum illustrasse: nulla enim disciplina est, cujus omnes vel pleræque disputationes non sint ab alijs prioris ævi auctoribus discussæ; nec propterea, qui illos secuti sunt, in eisdem illustrandis, suum ingenium exercere, & cum præcedentium studijs suas cogitationes, & labores conjungere, inutile judicant. *Nunquid* (ut S. Hieronymus in præfatione Commentarij Epist. ad Ephesios ait) aut *Tertullianus beatorum Martyrum Cyprianum, aut Cyprianus Lactantium, aut Lactantius Hilarium à scribendo deterruit? Stamina & fila* (ut idem ait) *nonnumquam ponunt priores, ut posterij vestem inde conficiant.* Divus quoque Augustinus q. de Trinit. cap. 3. *Vtile est* (inquit) *plures libros à pluribus diverso stylo, etiam de eisdem questionibus fieri, ut ad plurimos res ipsa perveniat, ad alios quidem sic, ad alios autem sic.* Vix autem judico aliquem posse conqueri de nobis, neminem enim scienter fraudavimus, sed omnium honorificè mentionem fecimus, à quibus aliquid ad nos boni accessit. Fateor, in minutis auctorum interdum nomina, ne ad fastidium ingererentur, suppressa esse. De omnibus æquus & Christianus lector benigniter judicet; & si quid boni à pijs auctoribus, à nobis hic legerit, id acceptum nobiscum illi referat, à quo omne bonum descendit, cui omnis gloria & honor in æternum.

ORDO ET MATERIES LIBRORUM.

AD majorem facilioremque seripcionis cognitionem, opus univèrsam in XII. Libros distinximus. In Primo de extrema salutis animarum necessitate disceditur, & quàm Deo gratum sit salutis animarum studium, tum ex dignitate, tum ex utilitate, ac hujus functionis jucunditate ostenditur: denique ad amplectendam eam omnes quodammodo Christianos obligari non obscure probatur.

In secundo, qui in tres partes dividitur, ostenditur in prima summo Ecclesiæ Pastori onus vocandi, ac trahendi Infideles ad fidei agnitionem incumbere. Secunda vero & Tertia parte Religiosis omnibus, quantumvis solitudini, & contemplationi vacent, præcipuè verò Mendicantibus, valde esse convenientem, & expedientissimum conatus Ecclesiæ in hac Infidelium cultura juvare, ipsosque præ alijs huic functioni esse aptissimos: quæ multis demonstramus argumentis, & exemplis tum Monachaliũ, tum Mendicantium Ordinum, ac potissimum ex fructu, qui à Religiosis viris in Ecclesiæ arva emanavit.

Liber Tertius media ad propagandam fidem & procurandam animarum conversionem spectantia, & de eligendis, formandisque ministris huic Divinæ functioni destinatis formam, & modum præscribit.

In quarto, qui in duas sectiones subdividitur, agitur primo de ingressu, & progressu Ministrorum inter Infideles, de forma proponendi Evangelium, & de rationibus quibus fidei nostræ mysteria confirmari debent. Secundo, de Ministrorum conversatione cum vitæ integritate conjuncta, de virtutibus, quibus potissimum splendere debent Apostolorum munere suagentes, ac demum de alijs medijs agendi cum Infidelibus, ut ad fidei Christianæ lumen reducantur.

Liber quintus aliqua dubia, quæ Evangelij Ministris in terris Infidelium laborantibus obvia esse possunt, brevissimè exponit.

Liber sextus, unionem schismaticorum præcipuè Græcorum, & Ruthenorum cum Ecclesia Catholica procurandam suadet, ubi tria præstantur. Primum enim agitur de Græcis, & Ruthenis, quorum præcipuè recensentur, ac confutantur errores. Deinde ostenditur, qua ratione, & prudentia cum Græcis agendum sit, ut Ecclesiæ Catholicæ unionem amplectantur. Demum quibus in rebus liceat cum Græcis communicare, & de alijs dubiis, quæ inter schismaticos agentibus occurrere possent, disseritur. Quæ tria, nempe errorum confutatio, & modus agendi, ut ad fidem alliciantur, cum casuum resolutione, qui speciatim ad illam sectam pertinent, in alijs libris circa alias sectas observamus.

In septimo de reductione schismaticorum Orientalium ad fidem Catholicam late tractamus, ubi primo de erroribus ac ritibus principalioribus Orientalium, qui nunc inter illas vigent nationes, nempe Armenorum, Jacobitarum, Coptorum, Abyssinorum, Maronitarum, Nestorianorum, & Georgianorum: tandem de medijs generalibus, & specialibus adjuvandi Orientales nationes, & cum illis agendi, disseritur.

Liber octavo de reductione Hæreticorum ad fidem Catholicam, & præcipuè de notis Ecclesiæ Catholicæ, quibus ostenditur Ecclesiam Romanam veterem esse Dei Ecclesiam, Christi sanguine comparatam; deinde de modo agendi, & conversandi inter Hæreticos, ac demum in quibus casibus liceat eum eis communicare, & de alijs, quæ huic proposito conducunt, disputatur.

Nono de induratis Judæorum cordibus emolliendis, & ad fidem alliciendis plenissimè tractatur. Ac primo de Judæorum erroribus & eorum confutatione. Secundo modus illos juvandi, & cum ipsis conversandi traditur. Tertio quibus in casibus interdici sit Christianis cum Judæis communicatio, & e contrario, qui huic inserviunt studio, latissimè aperitur.

Decimus Saracenum conversionis modum & formam ostendit. Primo loco præcipui Mahometicæ sectæ errores, & confictæ fabulæ afferuntur, earumque proponitur confutatio; deinde collatione facta inter Mahometi sectam, & Christi Evangelium, hujus præstantia ex multis capitibus ostenditur. Secundo modus agendi, & juvandi Saracenos, ac præsertim quantum Arabicæ linguæ peritia pro hac re conferat, declaratur. Tertio deniq; quibus in rebus cum eis liceat communicare, breviter demonstratur.

Liber undecimus, ad Gentium sive Paganorum conversionem Christi Athletas vocat. In quo primum erroribus eorum confutatis, quantum à veritate alieni sint, ipsa natura duce ostenditur. Neque verò prætermisimus tam ex Lactantio Firmiano, quam ex alijs convincendi Paganos efficacissima argumenta; ubi & modum pariter ac formam juvandi gentes præfiximus, & tandem quænam permittenda sint agentibus inter illos, tradimus.

Liber duodecimus, summorum Pontificum amplissima privilegia recensentur, quibus facilius Religio si adducantur ad hanc felicissimam animarum culturam suscipiendam.

Coronidis loco generalem Catechismum pro omnibus & singulis cujuscunque sectæ Catechumenis instituendis adæquamus.

DE CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM PROCURANDA.

LIBER PRIMVS.

In quo de necessitate, dignitate, & utilitate hujus præstantis-
simæ functionis agitur.

RIORI hac parte, ostensa totius Orbis facie, simul & extrema animarum salutis necessitas detegitur. Deinde quam gratum sit DEO ipsi studium ac labor pro iuvandis animabus, maximè Infidelium impensus, quantaque honestatis eminentia, & dignitas in eo resplendat, ostenditur, tum ex ipsius animæ rationalis nobilitate ac præstantia, tum ex doctrina & exemplo Christi, & aliorum Sanctorum; tum etiam inter alia præcipuè ex virtutum omnium influxu in hoc opus, ac denique ex eminentia, & præstantia inter alia opera. Tandem differitur de varijs huius functionis utilitatibus, & quod ad amplectendam eam omnes Christiani, unusquisque pro capta suo, teneantur.

CAPVT I.

De extrema fere totius Orbis anima-
rum salutis necessitate.

EA est calamitas Orbis terrarum hac nostra tempestate, ut nemo sit aded ferus, qui non misceat & in lacrimas resolvarur, si vicera ætatis hujus ad mundi occasum & mortem sempiternam inclinare consideret, ut cum innumeras nationes Infernus absorbeat, raro, rarisque in locis pietas Christiana ita coplatur, ut firma spes salutis æternæ existat. Quapropter pios animos precor, sequentem totius orbis geographico more partitionem attentè considerare, & ex ipsius consideratione ad misericordiam commoveri, ac simul ad Infidelium conversionem procurandam excitari. Nam cum inter universas mortalium calamitates ignoratio Christi primum locum obtineat, his, qui pro carnis oculis Catholicæ fidei lumine utuntur, nullum omnino miseræ genus luctuosius videri debet, quàm immensè hominum à Christo aberrantium, ac innumerabilium parvulorum, multitudo, qui Evangelico carentes pane, sempiterna morte damnantur. Hoc autem clarius ex proxima divisione constabit.

Europa
quo ad
statum
Religio-
nis de-
scribitur

Prima igitur Orbis terrarum calamitas, seu extrema animarum salutis necessitas præforibus penè in tota Europa adest. Nam cum hac mundi pars fuerit Christiani cultus feracissima, mirum quantam in Resilitatem devenit. Græcia quippe omnia, cum Insulis, Regionibusque quamplurimis, quæ ritu Græco gaudent; deinde Septentrio ferè totus, ejusque latera in Orientem, & Occidentem patens, paucis urbibus exceptis, hæreseos ignibus flagrant. Sunt in hac orbis parte multa Regna, quæ hæreticis Principibus parent, ut Angliæ, Hiberniæ, Scotiæ, Saxoniarum, Sueciæ, Daciæ, Daniæ, & alia, in quibus una fere excepta Angliæ, vix ulli verbi Dei inveniatur Ministri. Alia

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

vero sunt hæresibus infecta, quæ principibus Catholicis obediunt, ut Poloniæ, Germaniæ, Hungariæ, Galliæ, ubi Sæctarij cum Catholicis promiscuè versantur: & ob id merito timendum, ne hæresis, quod sincerum est inficiat, & cum veræ fidei detrimento ex pravo Catholicorum, maximè Sacerdotum, ac Ministrorum exemplo, vires acquirat, & hæretici in sua perfidia magis in dies firmantur. In Europa igitur sola Pontificum Sede insignis Italia, ac Hispania divino munere, ab hæresum, vel schismatum contagio servatur. Quare cum tot nefariæ, ac pestilentes hæreses ab Orco in terrarum Orbem revocantur, per plurimas totius Europæ florentissimas Provincias, ac Regna grassentur, verè nunc oraculum illud Joannis impleri cernimus: *Et quintus Angelus tubâ cecinit, & vidit stellam de celo cecidisse in terram, & data est ei clavis abyssi, & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magna, & obscuratus est sol, & aer de fumo putei. Et de fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est illis potestas sicut habent scorpiones &c.* Hæc enim rectè in hæresibus Lutheri inventore in orbem effusis, sortiti effectum doctæ, & elegantioratione Emin. Card. Bellarminus jam pridem probavit, & res ipsa loquitur. E enim Satanicam novorum hominum in hæresibus recentibus excogitandis, veteribus revocandis, utriusque disseminandis, fucandis, ac propugnandis solertiam, astutiam, audaciam, ac rabiem, si intueamur, cælum ab his misceri terræ, omnia lacris ardere bellis, ac prælijs cruentissimis decertari deprehendemus: Quæ magnam videntur habere vim ad viros, qui aliquo Religionis ac pristinæ pietatis tanguntur sensu, excitandos, ut conatu simili pro domo DEI in acie contra hostes fidei stare, & consilijs, verbis, scriptis pugnare operæ præcium ducant.

Apo-
Cap. 9.

Item
Africa,

Jam quoque Africa, quæ olim Catholica fide claruit, hodie extrema premitur necessitate, nam à freto Herculeo usque ad Æthiopes Mahumetanis, vel Ethnicis erroribus, aut Schismaticorum protæviæ deseruit: complectitur enim inter alia Barbarian, Numidiam, Libiam, Nigritarum Regionem

A 3

gionem

gionem, magnam Imperij Turcici partem versus Egyptum, & Mauritaniam: Continet etiam Africa Ethiopiam inferiorem, maximè Presbyteri Joannis lacissimum imperium, quod inter utrumque Tropicum à mari rubro ad Ethiopiam ferè Oceanum pertingit: & hi quamvis Christiani censeantur, inculti tamen sunt, & nimis rudes, ac erroribus Alexandrini Patriarchæ, cui parent, infecti, in tenebris jacent.

Asia.

Asia verò, totum Orbis partem facile maximam, major est quam aliarum indigentia: nam cum hæc latissimè pateat, complectaturque quatuor amplissima Imperia, videlicet Turcicum, Persicum, Tartaricum, & Chinicum, ferè omnia miserima cæcitate Mahumetana, vel Ethnica laborant. Quod si vel in interiori Continente, ut in Armenia, vel in maritimis locis, quæ hoc sæculo Lusitani Reges in India Orientali obtinuerunt, aliquot Urbes fidem Christianam colunt, id certè cum vastissimis Regnis Asiaticis comparatum, adeo exiguum est, ut dolorem parum lenire possit, præterquam quod ea loca remotissima tenuiter in Christiano cultu proficiunt, aut fortasse nonnulla deficiunt.

Et America.

Denique America, quam Orbis quartam partem Geographi constituunt, in extrema calamitate versatur. Nam & quod ad fidem Christianam pertinet, parum culta est: & in Europæis hominibus Indi avaritiæ potius quam Christiani zeli exempla conspiciunt: suntque præterea tam in Occidentalibus, quam Orientalibus Indiis quamplurimæ Provincie, ad quas Evangelium nondum delatum est. Sunt autem hæc regiones ultra fretum Magellanicum in maxima terræ spatia excurrentes, ultra Peruanam Regionem usque ad fretum Magellanicum ad utraque ripas maximi fluvij Maragon, mille circiter leucarum longitudinis. Campestria quæ adjacent novo regno Granatensi mille circiter leucarum, estque ibidem Regio illa amplissimis Indorum civitatibus celebris *Lagnana* dicta. Maximus item terræ tractus, quam *Floridam* vocant, novus Mexicus. Præterea trecentæ insulæ, quas *Lucas* appellant, quarum aliquæ Italiam magnitudine superant, duodecim autem tantum Regi Hispaniarum parent. Undecim etiam Insularum Philippinarum millia; ex quibus aliquæ totâ Hispaniâ majores sunt, quarum vix triginta Imperio Regis Hispaniarum sunt subjectæ, quarum omnium incolæ facillimo negotio fidei lumine illustrantur, si proborum pastorum non tam sua, quam quæ JESU Christi sunt, animarumque salutem quaerentium instructionibus, atque integræ vitæ exemplis sedulo informarentur.

In Occidentali vero India, quæ jam diu Ministrorum cultura gaudet, calamitas hæc magis est conspicua: in hac enim cum indifferenter omnes Baptismi lavacro abluti sint, plurimi tamen Idola colunt: idque non tam proprio, quam aliquorum Parochorum vitio, quorum prava cupiditate, ac moribus dissolutis, præfati incolæ scandalizati Christianam fidem blasphemant.

Ac denique nostra, & parentum nostrorum ætate, tam magna Orbis pars reperta est, ut merito distare ultimum judicium videatur, usque dum toti gentibus salutis via aperiat, ostendatque se Deus fidelem in omnibus verbis suis, dicens, *Matth. 24. Et prædicabitur hoc Evangelium Regni in universo Orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* Illud perspicuum est hoc sæculo, ab anno propemodam quingentesimo supra millesimum, plures terrarum, atque hominum

Matth. 24.

esse detectum, in quibus Evangelij lux maxima ex parte desideratur, quam totis mille superioribus annis. Multæ præterea sunt regiones, cæque amplissima, in quibus non est fides Christiana audita, neque proposita, ubi innumera animarum omni etiam salutis spe destituta, in sempiternum pereunt. Profecto tot, & tantæ Regiones non sunt frustra repertæ, sed Divina agi providentia credendum est, ut primum innotuerint, mox adeantur, & eadem salutis nuntium accipiant.

Hac igitur inspecta brevi Orbis terrarum descriptione, quæ laxa ipsa emollire deberet, quis adeo durus existat, qui mundum pereuntem suis oculis intueatur, illique non succurrat, cum possit auxilium ferre? Hanc mortalium salutis universalem, ac incredibilem necessitatem, magna ex parte, non tam in tabulis depictam, quam factis ipsis expressam, cum cognovisset vir ille Apostolicus *Franciscus Xaverius*, in hæc verba ad suos in Europa commorantes scripsit: *Mihi vero persæpe venit in mentem, circum Europæ Academiæ, ac præcipuè Parisiensem, cursare, ac insani ritu passim vociferari, eosque, qui doctrinam plus habent quam charitatem, his compellere verbis: Hæc quam ingens animarum numerus vestro vitio exclusus calidè deturbatur ad inferos! Nec mirum, virum piissimum ita toti animarum pereuntium zelo angere, ac stimulari; cum & salus paucorum hominum adeo pretiosa sit Christo, ut si oporteret iterum pro eis pati, id libentissimè faceret: quemadmodum Carpo significavit revelatione quadam, quam Sanctus Dionysius Areopagita veram existimavit. Cum ergo viri pii, & religiosi, tot millibus operem ferre possint, quomodo in utramque aurem dormientes torpescere possunt in salute proximorum procuranda? Profecto non videntur sententiæ JESU Christi Salvatoris nostri subscribere, qui proximos ab interitu sempiterno, cum possint, & ex fraterna charitate teneantur, non vindicant. Ferant igitur operem quicumque Dei amantes, & hominum salutis studiosi apud benignum Redemptorem haberi volunt, & quibus possunt modis, sacrificiis, lachrymis, tum consilio, opera, sudoribus, & sanguine ipso, si opus sit, charissimam Christo JESU tot gentium salutem prosequantur. Intendat etiam apud Dominum messis, quem in testis Christus, suum Vicarium pro messe colligenda constituit, illumque deprecetur, ut mittat operarios in messem, sic enim proposita universi Orbis necessitate olim D. Bernardus. *lib. 2. de Consid. cap. 6.* Eugenium Pontificis, ut messi congregandæ sedulo studeret: *Exi, inquit, in agrum Domini tui, exi inquam in mundum; Ager enim mundus, isque creditus tibi. Exi in illum, non tanquam Dominus, sed tanquam Villicus, videre, & procurare, unde ex Actibus es rationem. Exi dixerim quibuslibet tuis passibus intenta sollicitudinis, & sollicitæ intentionis. Neque enim ipsi, qui iusti sunt ire in Orbem universum, Orbem circumierunt præsentia corporis, sed mentis providentia. Et tu leva oculos quosdam considerationis tue, & vide Regiones, si non sunt magis sicca ad ignem, quam alba ad messem. Nonne si exis, & cernis ista, pudebit otiosam jacere securum? hæc Bernardus.**

Bern. ad Eugen.

C A P V T II.

De excellentia, & dignitate hujus functionis, pro juvandis infidelibus.

DE necessitate quidem Extrema Evangelicæ prædicationis in Universo ferè Orbe, vel certè

certè in majori ejus parte, dictum est à nobis toto superiori capite, nunc dignitatem, præstantiam, amplitudinem hujus altissimæ functionis, juven- dis animabus destinatæ, opus est, ut attingamus. Omnis quidem virtus cultores suos evehit: tam altè, ut reliqui homines eos cum admiratione sus- picere, & velut inviti amare, & colere cogantur; sed hoc multo magis efficiunt præstantes, excel- lentesque virtutes, & quæ sunt inter cæteras maxi- mè difficiles, & arduæ: ex quo genere cum sine ul- la controversia sit fervens in proximos charitas (maximè verò in Infideles, qui quantò à nobis re- moriores, tantò necesse est ut charitatis flamma sit major) non est dubitandum, quin præ se ferat dig- nitatem, ac splendorem maximum.

Hanc igitur zeli animarum præstantiam, Dei aspirante gratia, ex quatuor capitibus breviter convincemus. Primò, ex dignitate ipsius hominis: sicut enim in artibus earum dignitatem ex nobi- litate materiæ, quam Philosophi objectum appel- lant, conjicimus, in hac functione, quam artem artium meritò Sancti Patres appellarunt, ex ma- teriæ præstantia, hoc est à nobilitate, & excellen- tia, à Deo animabus nostris collata, ejus nobilita- tem, ac splendorem expendemus. Secundò, ex imitatione Christi, & Sanctorum. Tertio, ex in- fluxu virtutum omnium, qui in altissima hac fun- ctione reperitur. Quarto ex præstantia hujus studij supra alia virtutes.

CAPUT III.

De dignitate, ac præstantia animæ rationalis.

Cicero Lib. 1. de Leg. Humanæ nature elo- gia. **EX** omnibus creaturis corporalibus, quæ à DEO conditæ sunt nullum est homine dignius opus, aut quod majoribus laudibus, etiam ab Ethnicis celebretur. Sic Cic. primo de Legib. digni- tatem hominis considerans; hunc dixit, animal providum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, & consilij, præsertim a quo conditione generatum à supremo DEO, cum quo, ait, primam homini rationis esse societatem. Alij verò appellarunt creaturarum internumtium, superis familiarum, Regem inferio- rum, indaginem rationis, lumen intelligentiæ, inter prætem naturæ, animal sanctum, liberum, sta- bile, fluxui ævi interstitium, mundi copulam & Hymenæum, ab Angelis paulò diminutum; cui status ab opifice DEO, rectus concessus sit, ut mens edispeçter, ac ratio, quòd vulus ipse collinear: cæteroquin positum in mundi medio, ut com- modius omnia circumspiciens, omnium item re- rum disquirat causas; animusque virtutibus excal- tus, atque in Deum rectè tendens, gloria, & ho- nore in perpetuas æternitates coronetur.

Seneca Epist. 14. **At** altius Seneca, licet fidei lumine orbatus, sed tamè ex lætenti lumine coactus, hominis nobilita- tem ex Divino consortio, his pænè verbis Lucillum alloquens, Epist. 14. commendavit. *Apud te est Deus, tecum est, in te, manet in unoquoque nostrum sacer quidam spiritus, qui bona opera nostra observat, qui nobiscum agit, qua nos cum eo ratione agimus: nec sane quisquam sine illo potest esse bonus.* Et alibi: *Admiratus es (ait) homines ire ad Deos: admirari potius debes DEUM venire ad homines, quodque vicinus est, ut in eis maneat, nec enim sine ipso aliquid est boni.*

Quæ etsi magnam omnino esse hominis digni- tatem, ac gloriam declarent, alia tamen sunt ar- gumenta, quæ si rectè perpendantur, tantam esse hominis nobilitatem, ac eminentiam agnosce-

mus, ut nihil sit eo præstantius. Primum sit, ani- mam à DEO ipso fuisse homini inspiratam; non enim cum materia quasi commixta est, & ex illius gremio eduçta, sed extrinsecus adveniens corpori infusa legitur. Cæteris quidem animantibus præ- cepit Deus, ut ab aquis producerentur. *Producant (inqui:) aqua reptile anima viventis, & volatile su- per terram &c.* Item. *Producat terra animam vi- ventem in genere suo, jumenta, & reptilia, & bestias terra secundum species suas.* Simile quid de homine, aut ejus anima minimè protulit, sed & quod pri- mum hominem per se efformaverit, & quod ejus animam independentem à corpore & absque ullo respectu ejus causalitatis creaverit, creatamque ve- luti hospitem in idem corpus exceperit, aperte si- gnificatur. Et consonat illud Aristotelis 2. lib. de ge- neratione animalium c. 3. hinc, ut videtur, deprom- ptum, mentem videlicet extrinsecus advenire, di- vinamque, & separabilem esse.

Secundum nobilitatis animæ rationalis argu- mentum est, quod quasi ex pectore divino, inti- misque præcordiis afflata dicitur Gen. 2. Non qui- dem quod sit pars aliqua divinæ essentiæ (circa quod aliqui turpiter errarunt) ab antiquis Patribus gravissimè reprehensis; sed quod, & genere essen- di immortalis, & vi potentiarum, acque operatio- num spiritalium, intimè, ac reconditè divinam naturam participet. Unde divus Ambrosius de bono mortis citans hunc locum, jure hominem exhortatur, ut cum illo puro, ac perpetuo, & im- mortali bono maneat, ipsi adhæreat, & cum ipso sit, de quo cognationem ducit; illudque jam olim à D. Paulo, Act. 17. inculcatum repetit; *Cujus & ge- nus sumus.* Et D. Bernard. Serm. 2. de Nativitate Domini. *Spiritus sane, inquit, non communem, sed propriam habet conditionem, nec in massa creatur, sed singulari quadam excellentia inspiratur. Agnosce à ho- mo, dignitatem tuam, agnosce gloriam conditionis hu- manæ &c.*

Tertium est. Quod anima rationalis verè spiri- tus sit, ab omni concrectione materiæ immunis, quamvis eam informet, ita ut unus homo ex spi- ritu & materia simul constans, omnia corpora, omnes animas rationales, omnesque spiritus completos, Angelicos videlicet, veluti clausula omnium operum Divinæ creationis in se contineat; idcirco & spiraculum dicitur anima rationalis, & à Deo inspirata, ut aliqui ex Patribus adnota- runt.

Quartum autem, & maximum inter cætera nobilitatis hujus animæ nostræ illud est argumen- tum, illam fuisse ad Dei imaginem, & similitudi- nem conditam, ex qua imagine homini à Deo im- pressa, facile est videre, quantum honoris, ac dig- nitatis in ipsum proveniat; ideo enim Deus homi- ni imaginem suam impressit, ut illum ad suæ au- thoritatis, majestatis, ac Divinitatis, non solum similitudinem, sed & participationem promove- ret; quo igitur dignitas hominis altius ascendere poterit? Sed nunc singula expendamus. Primum fecit Deus hominem ad imaginem suam, ut eum ad summam dignitatè, excellentiamque eveheret, & sic non solum res omnes corporales eum reve- renterentur, ut qui tam expressam, & illustrem DEI, omnium Conditoris, & Dominatoris imaginem in se gereret. Sic Deus dixit Noè, Gen. 9. *Terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terre, & super omnes volucres celi &c.* Et ne cæli, atque ætra inservire homini, aut etiam Angeli ministrare ei dedignarentur. Denique ne Dæmones hominem lædere auderent, nevé propter hominis rebellio- nem adversus Deum omnes creaturæ in ipsum in-

Genes. 1. 20.

Arist. Lib. 2. de anim. c.

2.

Act. 17. Bern. Serm. 2. de Na- tiv. Do- mini.

furgerent, sua hominem imagine DEUS insignire, & munire voluit.

Non solum igitur ob hanc causam, sed etiam ut ipse non esset sui juris, & possessionis, sed potius ut clarè agnosceretur, hominem esse quid DEI proprium, & peculiare, ob signavit eum sigillo suae imaginis, tam altè, ac tenaciter impressè, ut salva hominis natura, signaculum illud auferri nullo modo posset. Homo igitur gestat imaginem DEI, ut filius sui Patris, cui debet amorem, ac pietatem; ut mancipium Domini sui, quem timere, ac revereri debet; ut miles sui Ducis, & Imperatoris, cui fidem, & obedientiam praestare oportet; denique ut minister, & dispensator bonorum heri, & Domini sui, cui rectum usum creaturarum, quae dispensationi eius commissa sunt, exhibere debet.

Deinde quemadmodum, quia nullum animalium simile inveniebatur Adæ, cum quo societatem, & amicitiam, ac familiaritatem habere posset, creavit Deus Evam tanquam ejus sociam; ita creatis rebus omnibus corporeis, cum nulla esset Dei similis, & cum qua DEUS familiaritatem, & societatem inire posset, fecit hominem sibi similem, ut esset quem DEUS amaret, & à quo vicissim amaretur amore amicitiae. Et de aliis quidem rebus cum eas Deus à se factas cerneret, approbasse eas dicitur. *Vidit DEUS* (inquit scriptura) *quod bona quae fecerat, & erant valde bona*: De homine autem longè aliter locutus est Deus per Salomonem *Prov. 8.* dicens: *Deliciae meae esse cum filiis hominum.*

Tertia causa, quare homo factus est ad imaginem DEI, illa est, ut posset esse homo aeternitatis, infinitatis, & divinitatis quodammodo capax, nullumque esset tantum bonum, ut non id auderet homo petere à Deo, & impetratum se à Deo speraret. Quemadmodum igitur vas rotunda figura praeditum non potest omni ex parte repleti, nisi à corpore similiter rotundo; ita nec animus hominis ad imaginem DEI factus, nisi à solo DEO, cui similis est, repleti, & satiari potest.

Ac denique quemadmodum Rex condita à se Civitate, in medio ejus, loco celebri, imaginem suam collocat, ex materia quapiam eximia, & pretiosa confectam, ut manifestum sit omnibus eam intuentibus, quis fuerit ejus Civitatis conditor: ita Deus, fabricato à se mundo, effigiem suam posuit in medio ejus, id est, in homine, qui est medium quoddam inter res à Deo conditas, ut ex ejus aspecta dignitate, in aperto, & manifesto sit omnibus, qualis fuerit hujus mundi fabricator, & opifex.

Hæc igitur admirans D. Bernardus de interiori domo, cap. 67. Animam ipsam his verbis alloquitur: *Intellige dignitatem tuam nobilissimam creaturam, quoniam non solum insignita es DEI imagine, verum etiam decorata similitudine. Et infra, Quid majus tibi fieri potuit, quam ut ad similitudinem suam conderet factor tuus? Attende igitur diligenter primam conditionis tuae excellentiam; & veneranda Trinitatis imaginem in te ipsa agnosce. In quo verò præcipue hæc hominis ad Deum imago consistat, luculenter cap. 67. ut supra declarat idem Bern. Considera, inquit, nobilitatem tuam, quod sicut DEUS ubique est totus, omnia vivificans, omnia movens, & gubernans: & sicut DEUS est, vivit, & sapit; ita tu secundum modum tuum, es, vivis, & sapias: & sicut in DEO tres sunt personae, Pater, Filius, & Spiritus sanctus; sic tu habes tres vires, scilicet, intellectum, memoriam, & voluntatem. Hæc Bernard.*

Ex quibus illud constituatur, nihil homini excellentius, aut gloriosius contingere posse, quam hanc DEI imaginem præ se ferre, quæ illum ita evehit, ut omnibus etiam rebus creatis, tanquam parvulus quidam Deus dominetur.

Hanc igitur hominibus quasi infinitam à DEO collatam dignitatem, etsi nos minus intelligere possumus; sufficeret Christi Domini, ac Salvatoris nostri iudicium, qui eam tanti aestimavit. Ut enim homo rusticus in gemmis dignoscendis, videns artificem peritum gemmam aliquam non tam magno pretio emere, quam pro ea comparanda se ipsum etiam vendere, imò vitam profundere paratum esse, merito iudicat gemmam tanti esse, quanti ab illo sit. Sic nos omni quidem re, sed in hac præcipue dijudicanda, nulla à ratione magis quam illius exemplo moveri debemus, quem scimus esse Sapientiam ipsam: is verò quantopere animarum salutem aestimaverit, stiterit, ac complexus fuerit, res ipsa loquitur: cum quicquid Christus egerit, quicquid dixerit, quicquid molitus est per triginta trium annorum spatium, omnia in hunc finem destinaverit, quæ omnia breviter, ac veluti in fasciculum colligi: D. Bernard. in serm. de quadruplici debito. *Primo quidem* (ait) *Bern. in illarum infantium necessitatum: deinde laborum, serm. de quos pertulit in predicando: fatigationum in discurrendo: tentationum in jesumando: vigiliarum in orando; lachrymarum in compatiendo: infirmitatum in colloquendo: postremo periculorum in salvis patribus, convitiis, spurcorum, colaphorum, flagellorum, irrisuorum, subfannationum, exprobrationum, clavorum, verumque similiarum, quæ in salutem nostri generis triginta, & tribus annis, operatus & passus est, in medio terra. O quam indebita miseria: quam gratuita, & sic probata dilectio: quam inopinata dignatio! sic Bernard.*

Vide igitur merito inquit Chrysof. Tom. 3. in Chrysof. oratione de B. Phylogonio, quam multa propter hunc gregem passus sit Christus; homo factus est, servi in oratione formam assumpsit, conspuitus est, alapa casus est, postremo ne mortem quidem recusavit, & quidem ignominiosissimam. Quin & ipsum sanguinem suum effudit. Itaque si quis voluerit illi commendatus esse, curam habeat orium illius, publicam parat utilitatem, fratrum suorum salutem prospiciat. Nullum enim officium hoc DEO charius est.

Idem videlicet Chrysof. Tom. 1. homil. 3. in Gen. Etenim ipse, cum Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & omnia alia humana sustinuit, & in Genes. crucem quoque suscepit, nisi ut nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Et hoc quoque Paulus affirmat dicens: Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Si igitur ipse, qui DEUS est ineffabilis essentia, ob misericordiam ineffabilem, hac omnia propter nos, & salutem nostram suscepit, cur non & nos erga fratres iusti sumus, agnoscentesque eos, ut membra nostra, & eripientes ex Diaboli faucibus, in viam veritatis inducimus? ita Chrysofostomus.

Sed & apertius Paulus 2. Cor. 8. dignitatem, de qua tractamus, commemoravit his verbis: *Empti enim estis pretio magno. Hoc autem pretium magnum est ipse Christus, totus* (ut ait S. Bernardus) *serm. 3. de Circuncis. Nobis datus totus in nostris usus expensus. Verè enim nullus unquam homo ad servandum traditus, ita illi proptius fuit ac Verbum illud æternum, pro univertis hominibus, tributus, concessus, & donatus fuit: Unde Paul. ad Tit. 2. Qui dedit semetipsum pro nobis. Quare hoc emptio nis genus, quo suam Christus dedit animam, & talem animam, suumque corpus, ac insuper Divinam personam, satis declarat, quanto aestimaverit pretio salutem athenarum, & quanti fecerit hanc suæ divinitatis præclaram effigiem.*

Cur homo ad imaginem Dei factus sit?

Gen. 1. Ha qua fecerat, & erant valde bona: De homine autem longè aliter locutus est Deus per Salomonem Prov. 8. dicens: Deliciae meae esse cum filiis hominum.

Bern. de inter. domo. cap. 67.

Quare propterea à Deo...

Bern. in illarum infantium necessitatum...

Chrysof. oratione de B. Phylogonio...

Chrysof. Tom. 1. homil. 3. in Gen. Etenim ipse, cum Deus sit...

2. Cor. 8. dignitatem, de qua tractamus...

Bern. serm. 3. de Circuncis. Nobis datus totus in nostris usus expensus...

Tit. 2. Qui dedit semetipsum pro nobis. Quare hoc emptio nis genus...

Si-

CAPUT IV.

Exemplo, & doctrina Christi ze-
lum animarum maximè
commendari.

Siquidem imaginem, quam DEUS fecit per
creationem, Christus Dominus polir, & ornat,
imò & reficit per redemptionem, ac denique ab-
folvit, & consummat per glorificationem. Magna
est propterea dignitas animarum, cum tantopere
à Deo æstimentur, & honorentur.

Bern.
Serm. 1.
de ad-
ventu.
Quæ merito considerans D. Bernard. *Serm. 1.*
de Adventu, clamat: Mira quærentis DEI dignatio,
magna dignitas hominum sic quasi, in qua si gloriari
voluerit, non erit insipiens: non quod aliquid esse videatur
tanquam à se ipso, sed quod tantum cum fecerit ipse,
à quo creatus est. Omnes enim divitia, omnis gloria
mundi, & quicquid in eo conspicitur, minus est hac glo-
ria, imò neque est aliquid in comparatione ejus. Hæc
Bernardus.

Idem
cap. 3.
Meditat.
Idem etiam, nec minus doctè prædictas ani-
mæ dignitates complectens, *cap. 3. Meditat.* exclamans
inquit: O Anima DEI insignita imagine, deco-
rata similitudine, redempta sanguine, deputata cum
Angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis
particeps, quid tibi cum carne: Et infra, Totus quidem
ipse mundus ad unius animæ pretium æstimari non po-
test: non enim pro toto mundo animam suam Deus da-
re voluit, quam pro anima humana dedit. Sublimis er-
go est anima pretium, que non nisi sanguine Christi
redimi potuit. Nonne DEI filius cum esset in sinu Pa-
tris, à Regibus sedibus pro ea descendit, ut eam à po-
testate Diaboli liberaret? Elevit ipsam, nec solum slevit,
sed etiam mori se obtulit, ut pretiosi sanguinis sui pre-
tio eam redimeret. Aspice mortalis, pro te datur hostia
talis. Agnosce homo, quam nobilis est anima tua, &
quam gravia fuerint ejus vulnera &c.

Chrysof.
in cap. 1.
Epist. ad
Corinth.
Egregie etiam Chrysof. in *cap. 1. Epist. ad Corinth.*
Nihil est enim quod anima possit æquiparari, nec uni-
versus quidem mundus. Hanc igitur animæ nobilitatem,
sive splendorem, sanguine Christi expiata, cum semel
Cathaginæ Senensis datum divinitus esset animo in-
tueri, ita extarfit zelo animarum, ut dixerit, tanta est
animarum dignitas, & pulchritudo, ut ad eas lucrandas
nullus par labor esse possit; idque gloriosissimis factis
à se in hunc finem gestis, maximæque laboribus,
periculisque susceptis ita esse ut dicebat, opere ipso
ostendit.

Quare non mirum si Deus ita arctè hominibus
proximorum salutis curam commendet, ac in Ec-
clesia ejus sponsa, non ob aliam causam certissimò
constat Hierarchiam universalem, ut sunt Sacerdotia,
bona, dignitates, neque ad alium finem, quam
ad animas DEO, vitæque æternæ lucrandas esse
institutam. Neque verò in oculis Domini om-
nium bonorum temporalium, ac Regnorum
everitionem tanti est, quanti unius animæ amissio
sit, quæ in deserto errare sinatur; nec omni cona-
tu, omniumque bonorum ac vitæ ipsius dispendio
ad ovile revocetur.

Quod si unius animæ pretio universus Orbis
comparari nequit, atque ex alia parte in tot anima-
rum millia, ut ex typo Orbis terrarum à nobis in
precedenti cap. ostenso constat, oculos convertamus,
quæ luce Evangelica destituta in æternum
pereunt (ita ut & merito Christus cum clamore
valido lamentatus sit, quando seminis parabolam
prædicavit, in qua ex quatuor divini seminis par-
tibus tres in Dæmonum prædam cedere vidit.)
Quid ergo superest vitis Religiosis, nisi ut lachry-
mas, Christi & conatus intendant, ac non solum
impensissimè Dominum messis exorent, ut mit-
tat divinitus operarios in messem suam, sed etiam
ut relicta una ove, quæ Ecclesiæ angustum reg-
num representat, nonaginta alias in deserto inli-
delitatis aberrantes, sedulo quarant.

Hætenus eam dignitatem hujus ministerij
commendavimus, quæ ex nimæ nobilitate,
& præstantia, tanquam ex nobilissima, pretiosissi-
maque materia profecta est: nunc verò illa digni-
tas declaranda est, quæ huic functioni accre-
vit, tum ex Christi exemplo, ejusque similitudine, tum
etiam ex ejus doctrina. In qua re duo breviter
erunt attingenda; primum, quanto studio Chri-
stus proximorum curam, maximè verò Infidelium
verbo commendaverit. Deinde quantum nos suo
exemplo ad sui imitationem instruxerit.

Audiamus igitur ipsius veritatis testimonium, *Joan. 35.*
ac brevem, divinam tamen, & dignam ipso DEO Greg.
sententiam. Hoc est (inquit, *Joan. 15.*) præceptum homil.
meum ut diligatis invicem sicut dilexi vos: Quæ verba *27. in*
exponens Gregorius Papa homil. 27. in Evangelia. *Evange-*
Cam cuncta sacra eloquia, inquit, plena sint Domi-
lic.
nicis præceptis, quid est, quod de sola dilectione, quasi de
singulari mandato, Dominus dicit: Hoc est præceptum
meum, ut diligatis invicem: nisi quia omne mandatum
de sola dilectione est, & omnia unum præceptum sunt
quia quicquid præcipitur, in sola charitate solidatur.
Ut enim multi arboris rami ex una radice prodeunt,
sic multa virtutes ex una charitate generantur. Nec
habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non ma-
net in radice charitatis. Præcepta ergo Dominica, &
multa sunt & unum: multa per diversitatem operis,
unum in radice dilectionis. Sic Gregor.

Multa his similia commemorari posse nt, tum *Chrysof.*
ex sacra Scriptura, tum ex Patribus, sed non opus *in Ca-*
est ea, quæ notissima sunt repetere: solum Chry-
sof. tomi egregium adjiciam testimonium: *Novissi-*
ma (inquit in primam Canonicam *Joan. Tom. 9.*)
Tom. 9. Verba Christi ituri in calum sunt ista (nempe hoc est
præceptum meum &c.) Considerate languentem in
in lecto hominem, in domo sua jacentem, & macera-
tum aegritudine, proximum morti, anhelantem jam
animam inter dentes quodammodo habentem, qui for-
te sollicitus de aliqua re chara sibi, quam multum dili-
git, veniat sibi in mentem, & vocet heredes suos, & di-
cat: Rogo vos facite hoc, teneat quodammodo violen-
ter animam, ne antea exeat quam verba illa formentur,
cum illa verba novissima dicitaverit esset animam,
sollicitus cadaver in sepulchrum, heredes ipsius quomodo
meminerunt novissima verba morientis: quomodo, si
quis existat qui dicat eis, nolite facere, quid ergo illi
dicant? ergo non facio quod mihi Pater efflans animam
novissimè mandavit? quod ultimum sonuit in aures
meas proficiente hinc patre meo? quævis alia verba
aliter possum habere, novissima verba me plus tenent,
non eum vidi amplius, non audivi loquentem. Fratres
cogitate visceribus Christianis, si heredes sunt tam
dulcia, tam grata, tam magni ponderis verba patris
ituri in sepulchrum, heredibus Christi qualia debent esse
verba novissima?

Quare nihil est, quo Christus uberius lauda-
re posset Christianam charitatem, quam insinu-
ando se hoc tantum præcipere: Et rectè sanè, quia
in charitate non una aut altera virtus, sed omnium
virtutum copia, tanquam in fecundissima radice
continentur.

At non solum Christus Dominus hoc generali
præcepto contentus est (ne forte Christiani, qui
ad omne ignavie genus propensius inclinaverint,
dile-

dilectionem hanc intra Ecclesie tantum terminos exhibendam existimarem) sed & infidelium curam maxime Ecclesie commendavit. Alias (inquit) Joan. 16. oves habeo, quas oportet me adducere, & fiet unum ovile, & unus Pastor.

Joan. 16

Imò haec fuisse tempore mortis Christi, Resurrectionis, ac in caelos Ascensionis, curam, hancque solum, vel saltem præcipuam suæ Ecclesie, qua à cæcæis profanis, & vanis conventiculis Hæreticorum discerneret, notam esse voluit, ut discretè Augustinus plurimis in locis disseruit. Illud verò inter omnia illustrius est testimonium, quod reddidit sermone 6. lib. 17. Homil. Ubi curam adducendi animarum ad ovile Christi præcipuam, ad veram Christi Ecclesiam discernendam notam esse agnovit. Explicans enim illa verba Act. 2. Eritis mihi testes in Hierusalem &c. Apostoli (inquit) quaerunt tempus judicij, & Dominus respondet locum & Ecclesia. Non respondit quod quaesierunt, sed nostros providebat dolores. Eritis, inquit, mihi testes in Hierusalem. Parum est, non pro hoc tantum pretium dedisti, ut hoc solum emeret in Hierusalem. Dic adhuc & usque in fines terra. Venisti ad fines. Quare contentiones non finis? Nemo mihi dicat jam: Ecce hic est, non, sed, Ecce hic est. Sileat humana præsumptio, audiatur Divina prædicatio. Teneatur vera promissio in Hierusalem & in tota Judæa, & Samaria, & usque ad fines terra. Nihil dicitis nubes suscepit eum: tam non opus erat ut aliquid adderetur, ne aliunde cogitaretur. Fratres pro magno audiri solent verba novissima ascendenti in caelum. Ex-

Augusti. ser. 6. lib. 17 homil.

Act. 2.

istimemus Dominum nostrum Testamentum scripsisse, & in testamento suo novissima verba posuisse; prævidit enim malorum filiorum futuræ litigiæ, prævidit homines partes sibi facere conantes de possessione aliena. (Ecce infra, postquam commendat charitatem Dei, & proximi, demonstrans veræ Ecclesie signa, addit.) Videte ergo fratres, quid maxime diligatis, quid fortiter teneatis. Glorificatus Dominus resurgendo commendat Ecclesiam, Spiritum sanctum mittens de caelis commendat Ecclesiam. Resurgens enim quid dicit Discipulis suis? Hæc dicebam vobis cum essem apud vos, quia oportebat impleri omnia quæ scripta sunt in lege, & Prophetis, & Psalmis de me. Et tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit eis, quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die. Ubi est Ecclesia commendatio? Et prædicare in nomine ejus penitentiam, & remissionem peccatorum? & hoc ubi? per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem, hæc resurrectione glorificatus. Quid ascensione glorificatus? quod audistis: Eritis

Luc. 24.

mihi testes in Hierusalem, & in tota Judæa, & Samaria, & usque in fines terra. Quid ipso adventu Spiritus sancti? Venit Spiritus sanctus, quos primum implevit, linguæ omnium gentium loquebantur. Unusquisque homo loquens omnibus linguis, quid aliud significavit, quam unitatem in omnibus linguis? hoc tenentes, in hoc firmati, in hoc reborati, in hoc inconvulsa charitate defixi. Laudemus pueri Dominum, & dicamus Alleluja. Sed in una parte? unde, & quousque? à solis ortu, usque ad Occasum laudabile nomen Domini. Hæc Augustinus.

Allo. 1.

Deinde si ad Christi Domini Salvatoris nostri exemplum, ad cujus formam, & exemplar omnes Christianorum actiones, omnia studia, & exercitationes sunt dirigendæ, maxime elucet in omni ejus vita, operatione, & doctrina hic animarum zelus, quo ejus viscera transgenda prædixerunt Prophetæ. Quanta verò fuerint in Christo domino charitatis indicia, quanta erga proximorum salutem curandam sollicitudo, nemo est, qui dignè possit explicare: zelo animarum ita exarsit, ut coarctaretur, ut ipse ait, donec Baptismo sanguinis pro earum salute ablutus, seipsum Patri hostiam viventem immolare, passionem, & mortem pro-

brossissimam obivit sponte, libensque & gaudens sustinuit, quod optavit ardentius, ut opprobria exprobrantium Deo in ipsum reciderent omnia, fieretque unus pro omnium gloria opprobrium hominum, & abjectio plebis. Quam verò constanter in amore ingratisimæ, & pessimæ gentis perseveraverit, quam ardentius nec amatus, & capitalissimo odio habitus, ab inimicis, civibus, & popularibus suis, inimicos ipse dilexerit, quam facilis ad ignoscendum fuerit (suisin hostibus, & interfectores immanissimis, effertissimis in ipso fervore tanti sceleris mortis suæ, locupletissimè testatur vel una eius oratio illa, Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Et nos breviter præcedenti cap. nonnulla attigimus.

Quare cum summa dignitas Christiani sit, se quam simillimum Christo efficere, illum que imitari, merito Patres Christianos omnes ad hæc animarum functionem proposito Christi exemplo, veluti earum actionum mensura perfectissima, urgent, ut jam non sibi suisque commodis, & utilitatibus, sed proximorum saluti vivant. D. Ioan. Chrysostr. tom. 4. homil. 25. in cap. 19. epist. 1. ad Corinth. in illa verba: Imitatoris mei estote. sic ut & ego Christi. Hæc perfecta charitatis regula est, hic certissimus terminus, hoc supremum omnium cacumen, quæ erit, quæ communem omnium comprehendant utilitatem, quod ipse significans addidit, sicut ego Christi. Nihil enim potest nos adeo imitatores Christi facere, ut proximorum cura.

Chrysostr. in epist. ad Cor. 19. hom. 25.

Idem etiam Chrysostr. Homil. 34. in Matthæum. Etenim ut scias quantum bonum sit cum salute nostra & alius lucrari, audi Prophetam ex persona Dei dicentem: Qui ducit pretiosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatem, aut, manderit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit, pro virili humano me imitator.

Idem homil. 24. in Matth.

Denique D. Augustinus proposito Christi exemplo ad charitatis vincula fidelium excitat animos; explicans enim locum Ioan. Omnis qui natus est ex Deo, non facit peccatum, ait: Accipere calicem salutarem, & invocare nomen Domini, hoc est, satiare charitate, & ita satiare, ut non solum non oderis fratrem, sed paratus sis mori pro fratre. Hanc charitatem docuit Christus in cruce moriens. Hanc didicit Paulus dicens: Ego libentissimè impendam pro animabus vestris: Hanc imitatus est Stephanus, orans pro lapidantibus ipsum: propter eos volebat Paulus vivere, pro quibus paratus erat mori. Et Petrus dixit Christus post resurrectionem: Petre amas me? Pasce oves meas: quasi dicit, hæc est perfecta mei dilectio, ut pro fratribus facias, quod ego pro te feci. Qui non diligit fratrem suum, non est ex Deo. Dilectio sola discors inter filios Dei, & filios diaboli. Hæc Augustinus.

1. Joan. 3.

2. Cor. 12.

Ioan. 21.

Cumque nihil homini excellens, aut gloriosius contingere possit, quam ad hanc Christi imitationem, & similitudinem pertingere, ac omnes præterea Christianos imitatores Christi esse oporteat, idque eos & professio, & nomen ipsum moneat, muldò vero exactius, strictiorique vinculo ad hoc stricti tenentur Religiosi, quorum pietas ita ex Christi vita desumpta sunt, ut perfectiores solent cum vultum ex vultu exprimunt. Quare si horum paupertas ideo perfecta, quia ejus paupertatem imitantur, qui non habuit ubi caput reclinare; & castitas illius castitatem, qui fuit candor lucis æternæ; & obedientia quoque, quia ab illo depi opta est, qui factus est obediens usque ad mortem; non dubium horum charitatem tantò fore perfectiorem, quantò plus ad illius exemplar accesserit, qui propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, venit in mundum, ut peccatores salvos faceret.

CA-

CAPVT V.

Exempla Sanctorum, qui ardenti animarum zelo flagrarunt.

Tertia est insignium sanctitate virorum multitudo, qui hoc ardentissimo animarum zelo ad imitationem sui capitis exarserunt, ut & sola eorum auctoritas satis esse possit ad permovendos Religiosorum, aliorumque Christianorum pios animos ad eam ardentem indefesseque sectandam.

Illud certe præ alijs hujus studij in procuranda fidelium, sive infidelium salute perfectionem maximè commendat, quod hoc studium, sive functionis genus, Apostolica vita à Sanctis Patribus appelletur, & revera sit, ac perinde ea summam perfectionis fastigium attingat necesse est. Neque enim dubitari potest quin Apostoli, qui in Evangelica perfectione principem locum obtinuerunt, utpotè qui primitias Spiritus sancti acceperunt, ut prædicat Paulus ad Rom. 8. quod à Christo Domino fuerint electi in eum finem, ac in totius Orbis regiones pro fide propaganda missi. Omnes igitur huic animarum zelo mancipati Apostolos Duces habent, eorumque professioni nomina dederunt.

Aliorum etiam Sanctorum tam veteris, quam novi Testamenti profertur exempla. Nam & amor zelusque animarum frequens, ardensque fuit in viris sanctis utriusque Testamenti. D. Chrysol. Tom. 4. homil. 25. in cap. 10. Epist. prima ad Corinth. ubertimè tractat hoc argumentum. Antiquis (inquit) magnis & generosis illis viris, hac maxima cura erat, ut summa cum diligentia aliorum vitam disquirerent, & manifeste cognoscerent nullum eorum unquam ad propriam respexisse utilitatem, sed proximi unanimesque. Quomobrem majorem in modum claruerunt. Etenim Moyses multa & magna operatus est miracula, sed nihilquam magnum eum fecit, ut beata illa vox, quam ad Deum habuit, cum inquit: Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo. Hujusmodi erat & David, incirco dicebat: Ego Pastor peccavi, & ego male feci, & hi qui Ovile sunt, quid fecerunt? fiat manus tua super me, & super domum patris mei. Eodem modo Abraham non suam, sed mulierum quesivit utilitatem, ideo se periculis exponerat, & Deum pro his, qui nihil ipsi considerabant, deprecabatur. Illi quidem tantopere claruerunt: qui autem sibi tantum consulunt, considera quantum acceperint detrimentum. Fratris igitur filius, cum audivit, si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam, optione accepta suam quesivit utilitatem, quam non modo non invenit, sed ipsa quoque regio est incensa, quæ autem Abraham obtigit, incolumis servata est. Ad hæc Ionas non alijs, sed sibi ipsi prospiciens, pene periclitatus est & Civitas constituta, ipse vero agitur, jactatus, & obrutus est fluctibus; sed cum multitudinis salutis invigilavit, suam invenit. Ita & Iacob in ovibus proprium non querens lucrum plurimas lucratas est; Joseph autem fratrum studens utilitati suam est consequutus. Qui missus à Patre non dixit: Quid è non audisti quod provisionibus & seminjs discerpere me aggrediebantur, & somniorum, & amoris erga me tui penas dabam? quid non contra me molientur cum in eorum ero potestate? Nihil hujusmodi causatus est, nec cogitavit quidem, sed rebus omnibus fratrum salutem præposuit: idcirco omnia postmodum bona adeptus est, qua cum clarissimum, gloriosissimumque reddiderunt.

Præterea Moyses, nihil enim prohibet iterum ejus meminisse & contemplari, quem modo res suas contempserit, & alienam persecutus est, Moyses inquam in Regia domo educatus, cum Christi opprobrium majores Egyptiæ thesauri divitiarum arbitretur, omnibus abjectis

cum Hebræis malorum particeps esse non recusavit. Quomobrem ipse non solum non servivit, sed & ipsos à servitute liberavit. Magna quidem hæc, & Angelo digna vita. Verum Paulus maximè in hoc excelluit: Alij namque omnes suis omisit bonis proximorum malis communi: ac non recusavit; Paulus autem longe majora aggressus est. Non enim simpliciter veluit aliorum calamitatibus participare, sed maximas ipse sustulit, ut ceteri bene haberent.

Divus Hieronymus Epistola. 12. quæ est ad Gaudentium, Tom. 1. de hoc ardenti zelo ita scripsit. Legimus Aaron Pontificem esse obviam furentibus flammis, & accenso thuribulo, Desiram cobivisse: Stetit inter mortem, & vitam Sacerdos magnus, vel ultra vestigia eius procedere ignis ausus est. Moysi loquitur Deus: Dimitte me, & delebo populum istum. Quis nunc in terra est, qui obviare flammis velit, & cum Apostolo Roman. 9. dicere: Optabam ego anathema esse pro fratribus meis? Pereunt cum Pastoribus greges, quia sicut populus, sic Sacerdos. Moyses compassionis loquebatur affectu: Si dimittis populo huic, dimitte; si autem, dele me de libro vite: Vult perire cum pereuntibus, nec propria salute contentus est, gloria quippe Regis multitudo populi.

Idem sic habet Epistola quadragesima sexta ad Rusticum, 10. mo primo. Quod ignotus ad ignotum audeo scribere, sancta ancilla Christi Hedibia fecit deprecatio, quia nequaquam propria salute contenta, tuam & ante quesivit in patria, & nunc in Sancti loci querit, imitari cupiens Andrea, & Philippi Apostolorum benevolentiam, quorum uterque inventus à Christo fratrem Simonem, & amicum Nathanael invenire desiderat. Optaverat & quondam Loth cum filiabus salvare conjugem suam, & de incendio Sodomæ penè semestus erumpens educere, eam, qua pristinis vetus tenebatur astricta, & ardens fides pro una muliere perditæ, totam Segor liberat civitatem. Et Joseph fratres pascit in Ægypto: sponsusque audit à sponsa, ubi pascis, ubi cubas in meridie. Samuel quondam plangebat Saul em, quia peccati vulnura non curabat. Et Paulus lugebat Corinthios, qui fornicationis maculas lachrymis delere nolebant: Unde & Ezechiel 2. librum devorat scriptum intus, & foris carmine, & planctu, & vae: carmine super laude justorum, planctu super penitentibus, vae super his, de quibus scriptum est Proverb. 18. Cum venerit impius in profundum malorum, contemnit, in quibus omnibus in Andrea, & Philippo, in Loth, Joseph, & Samuele, & Ezechiele contemplatur Hieronymus dilectionem Sanctorum erga proximos suos, quos imitata est Hedibia deprecans Hieronymum, ut Rusticum conetur educere à peccato suo.

Gregorius Papa exponens locum Job, qui habetur in cap. 30. ipsi is lib. 20. Mosal. Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt, ait: Hæc sunt verba sancti viri Job, omniumque perfectorum, & in virtute sortium, qui dum infirmi ad iniquitatem profluunt, illi zeli sui igne cruciantur.

D. Anguilinus libro 2. contra Gaudentium Donatistæ. Torquet Diabli homines justos sceleribus impiorum hominum. Hanc persecutionem Loth justus patiebatur in Sodomis, cum Angli hospites ejus, cum homines putarentur, à Sodomitis appeterentur ad stuprum; etiam antequam domum justæ ingredi rentur, quod sine magno cordis cruciatu videre non poterat, unde inter suas persecutiones hanc commemorat Apostolus, cum dicit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror? Unde quanto major in nobis est charitas, tanto majori cum dolore animi nos videmus separari homines à mæbru Christi. Unde quædo vos Donatista heretici in hoc vestro errore vitæ servitū, multo amarius nos dolemus, dici nō potest, quæco

Hieron. epist. 12. ad Gaud. tom. 1.

Exod. 32

Rom. 9.

Exod. 32

Cant. 2.

Ezech. 2

Prov. 16

Gregor.

Job. 30.

August.

contra

Gauden.

2. Co-

rint. 11.

nos amore cruciatis; plus quippe impius Absalon Patrem suum David extinctus, quam rebelis afflixit; virum namque eum comprehendit cupiebat, ut qui malitia grassabatur, penitentia sanaretur. Erat ergo ille persecutor Patris, non solum contra legitimum patris Regnum arma capiendū, atque bellandū; sed multo amplius persecutus est cor parentum in illa impietate moriendo: unde si Catholicorum domus Donatista non diripissent, si Catholicorum membra non praececidissent, si denique Catholicos crudeliter non occidissent, hanc solam nos à vobis gravissimam persecutionem perpeti verisimè diceremus, quia videmus vos offensatos, & tabescimus: quia infirmatos, & infirmamur: quia scandalizatos, & urimur: quia perditos, & lugemus: hac mala vestra, quae vos in aeternum interitum mittunt, amarum nos persequuntur, quia illa quae à vobis nostris corporibus inferuntur: denique in illa persecutione, qua in nos servit, cum laude gaudemus, in hac autem, qua vos perit, si gavisi fuerimus, vobiscum perimus. Haecenus Augustinus.

Bern. in ser. 7. quadrages.

Et Divus Bernardus sermone 7. quadragesimae, cui titulus est de peregrino mortuo, & crucifixo, inter varias expositiones, quas adhibet illi loco Pauli ad Gal. 6. Mibi absit gloriari &c. per quem mihi mundus crucifixus est &c. Haec est una, ut mundus crucifixus dicatur Apostolo, & ipse mundo, quia crucifixum mundum videbat obligationibus vitiorum, & ipse crucifigebatur ei per compassionis affectum. Crucifixus Paulo mundus est reputatione, ipse vero mundo crucifixus est compassionem itaque tanta prospiciens flagitia, & mala in mundo, illis tantum diè cruciatur, & torquetur, ac si cruci, & patibulo affixus esset, in quo amor ingens Pauli ad proximos indicatur. Idem etiam Bernardus inter alias expositiones, quas sermone 28. adhibet illi loco Capitolorum: Nolite me considerare, quod secula sum, quia decoloravit me sol: haec est, ut nigredinem se contumax spongia fateatur, propter animarum zelum, videns eas legem Dei praevaricari, ob earum amorem se à Sole decolorata, exemplo illius, qui dicebat Psal. 68. Zelus domus tua comedit me, & illud: Tabescere me fecit zelus meus. Et item Psal. 118. Defectio tenuit me pro peccatoribus dereliquentibus legem tuam. Vel, decolorari à Sole est ignescere charitate fraterna, flere cum flentibus, cum infirmantibus infirmari, uti ad scandala linguorum. Sic Bernardus.

Psal. 68. Ps. 118.

Chryf. homil. 16. in epist. ad Rom.

Ac denique Sanctus Chrylostomus, qui pluribus locis, cum de S. Pauli charitate adversus proximos loquitur, ita efferebat spiritum, adeo alta admiratione tantae charitatis suspenditur, & abtipitur animo, ut vix apud se sit, vix seipsum capiat, praefertim cum illud explicat: optabam anathema esse à Christo (hoc est, inquit, carere aeterna remuneratione, & Christi praesenti conspectu) pro fratribus meis, qui sunt Israelitae, sic exponit: homilia 16. in Commentariis Epistola ad Romanos, & alibi: Optabat, inquit, in gehennam mitti, & iudicium subire perpetuum pro eorum salute, à quibus fuerat saepe lapidatus, qui cum interficere contenderant, ut hi tantarum ei authores afflictionum per fidem corpori Christi jangerentur. Quis ita dilexit Christum? Si tamen hac dilectione, & amore maius est aliquid nuncupandum.

Chryf. 4. cap. 9. tom. 4.

Sed & verba ipsius Chrylostomi audiamus, Homilia 16. in Epist. ad Romanos, cap. 9. Tomo 4. in illa verba: Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo, pro fratribus meis. Quid autem, o Paule, à Christo, illo inquam Christo, quia te desideratur? à quo te nec calorum regnum, nec gehenna separabat, neque ea, quae cogitari possunt: nec alia tordem: ab hoc nunc precaris anathema esse: quid accidit: num desiderium illud excusasti, ac deposuisti: hanc quaquam (inquit) sed pro fratribus meis:

nec id utcumque volo, sed opto, multumque desidero, ut fratres mei salvi fiant, optarim anathema esse: ergo ipse ipse, ego qui omnium magister sum effectus, qui meritis infinis a coeegi, qui coronas infinitas expecto, qui si illum amo, ut meus erga illum amor mihi sit: rebus omnibus astutior, qui quotidie propter illum uror, unam enim per omnia considerabat, nempe quomodo palaebrum hunc amorem experiet.

Idem explicans caput primum ipsius, sermone Chry-quarto in Epist. ad Philip. 1. ubi multa de dilectione proximorum docet Apostolus, qualia sunt: Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vestros in visceribus Christi coardior autem, è duobus desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius, permanere autem in carne necessarium propter vos, & hoc confidens suo, quia manebis, & permanebis omnibus vobis ad profectum vestrum, quae verba exponens Chrylostomus ait: Quid dicit Paulus? cum hinc abiens in ipsum colum migraturus sis, atque cum Christo futurus: ignoras quia eligere debeat? & non solum istud, sed quod huius est vis, eligis, nempe ut in carne maneat: quam obrem? non acerbam vitam ducebas in vigiliis, in naufragiis, in fame, ac siti, ac nuditate, in curis, & sollicitudinibus? Cum infirmo infirmus eras: in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in jejuniis; qui quies quadragesimae plagae una mirus accepisti: ter virgis es casus, semel lapidatus (2. Corinth. 6.) noctem ac diem in profundo maris egisti: in periculo fluminum, periculo latronum, periculo in civitate, periculo in solitudine, periculo in falsis fratribus, & adibus infelicem hanc vitam desiderat: si namque nihil tibi horum obtigisset, sed quicquid agebas, cum voluptate etiam, & libere parasses; nunquid oportebat incertitudinem futuri eventus nutientem ad portum quendam confugere? quis mercator navem habens multis rerum copiis plenam, cum liceat ad portum jam appellere, tutoque quiescere, adhuc tamen in mari navigare mallet: quis athleta cupiet amplius certare, cum iam liceat coronari? quis pugilum eligeret denovo certamen ingressus de suo ipsius capite periclitari, cum iam si vellet, coronam posset accipere? quis est ille miles, qui cum liceat jam cum celebrare, & trophaeum à bello liberari, cumque Rege requisierit in ipsi regis palatii, sustineat adhuc in bello & sudare, & in aciem collocari? quomodo ergo cupit & ipse hac vitam consistere, qui dicebat, 1. Corinth. 10. h. 2. timeo ne dum alijs praedico, ipse reprobus efficiar: etsi ob nullam aliam causam, ob hanc certe liberationem desiderare oportebat. Papa, quis est hic Apostoli animus: nihil par illi unquam, vel sui, vel erit futura metiri, in numeris malis obnoxius es, & apud Christum esse non vis: non (inquit) quia quos lucrifecisti; sed propter expeditiores opto constituere & solidiores, & ut agricolationem illam, quam plantavi frugiferam reddam, à Christo volę exulare: non audisti me, non quod mihi est utile, sed quae sunt proximorum querentem: qui anathema esse voluit à Christo pro fratribus, quomodo non multo amplius istud eligam, cum mihi ipsi libenter ex mora, ac dilacione damnum inferam, quo aliqua postea illis obtingere salus.

Chryf. de Laudib. Pauli homil. 3.

Ac denique Homil. 3. de Laudibus Pauli tom. 3. idem Pater varias charitatis formas, ac veluti personas in Apostolo recenfer dicens: Nemo ita dilexit inimicos, nemo erga insidiatores suos tam beneficus fuit, nullus pro afflictionibus suis tanta perpessus est: ut enim aliquis indulgentissimus pater afficitur erga filium phrenesi comprehensum, cuius quanto magis convulsus, itibusque pulsatur, tanto ejus potius miseratur, & desiet. Ita Paulus majora addebant fomenta pietatis erga eos à quibus affligebatur: unde pro eis, qui eum quinquies verberaverunt, qui eum caecis overaverunt, qui ipsius fitebantur cruorem, testimonium (inquit Roman. 10.) Romanis

10.

illu perhibeo, quoniam emulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. In quantum poterat, laborabat umbram eis excusationis aliquam obtinere, & quia sermone illu fidem perfuadere non poterat, ad orationes se convertere ad assiduas, tres (ait ibid.) voluntas quidem cordis mei & obsecratio ad DEUM sic pro illis in salutem, que utique omnia sunt verba amanti, & valde eorum utilitatibus providenti. Et item, Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christos in vobis, & iterum, quoniam Corinthum fornicarium ab Ecclesia corpore separabat (ait 2. Corinth. 2.) ex multa tribulatione, & angustia cordis scripti vobis per multas lachrymas, non ut contisteremini, sed ut sciatis, quoniam charitatem habeo abundantius in vos (1. Corinth. 9.) factus sum Judæis tanquam Judæus; his qui sine lege erant, factus sum quasi sine lege ethnicus: factus sum infirmis, quasi universum mundum genuisset, sic perturbabatur, sic currabat, sic omnes in Regnum Dei festinabat inducere docendo, orando, minando, pollicendo, per sermonem, & per discipulos, per se ipsum conabatur erigere laborantes, stantes vero firmare, torpentes animare, humili jacentes attollere &c. Pro uno servulo Onesimo ad Philemonem integram scribit Epistolam omni affectu plenam, milites se ipsum tradidit in mortem, & ait: Ego autem libentissime impendam, & superimpendar ego ipse pro animabus vestris. (sic 2. Corinth. 2.) Cumque celsus in omni consisteret arce virtutum, omnem tamen flammam precipuo charitatis ardore vincebat. Ut enim missum in ignem ferrum totum ignis efficitur, sic Paulus charitate succensus, totus factus est charitas, quæ quasi communis totius mundi esset Pater, ita in amore omnium ipsos eorum imitabatur parentes, ac superabat, & pecunias, & verba, & corpus, & animam pro his, quos diligebat, impendens. Sic Chrysostomus.

Divus autem Bernardus in sermone de S. Martini, Domine (inquit) si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem (2. ad Timoth. 4.) Bonum certamen certasti, cursum consummasti, fidem servasti, reposita est tibi corona justitiae, & adhuc dicis, propter bonum proximi non recuso laborem, fiat voluntas tua. Obculisti planè Isaac, unicum illum, quem diligis, quod in te est, jugulasti, immolasti. Singulare gaudium tuum, pia devotione paratus iterum redire in pericula, innovare certamina, denuo laborem sibi, & prolongare tentationem propter proximum, & à Christo peregrinari diutius ab illa tanta, & tam optata sollicitate. Angeli in ministerium mittuntur propter eos, qui hereditatem capiunt salutis; sed tamen semper curantes bonum proximorum divina assistant presentia. Hanc paratus est Martinus propter fratres dilatare. Magnum est Petre, quod Dominum secuturus omnia reliquisti, sed audio te in morte dicentem: Bonum est nos De esse, non est hoc, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem. (Psal. 107) Paratum cor tuum, ò Martine, paratum cor tuum, sive dissolvi, & esse cum Christo; sive manere in corpore, mille subditis laboribus, si id amor proximi efflagitat.

Ac demum de S. Joan. Chryso. tanti Magistri nempe S. Pauli Discipulo, aliquid etiam profiteramur, ut intelligamus quantum fuerit illius in proximos charitatis ardor: Sic enim de semetipso scribit: Vellem si fieri posset, vestris oculis ostendere, quam in vos habeo charitatem: Nihil enim est mihi vobis jucundius & desiderabilius, ne hæc ipsa quidem lux: Millies enim optarem ipse esse cæcus, si per hoc liceret vestras animas convertere, adeo ipsa lux est mihi salus vestra jucundior. Quid enim me juvant solares radij, quando, que propter vos accipitur, animi agritudo oculis meis magnas offundit tenebras? Lux enim tunc est bona, quando apparet in latitia. (& paulo post.) Im-Thom, à Jesu Oper. Tom. 1.

plere gaudium meum liceat vobis salutem affequi, me autem propter vos reddere rationem, vobis dari salutem, me vero accusari, quod meum munus non impleverim: Non enim curo, ut pro me salvifici, sed ut salvificiis quacunque ratione.

Et de S. Francisco sanctus Bonaventura in vita S. Francisci cap. 5 sic scripsit: Non se Christi reputabat amicum, nisi animas foret, quas ille redemit: saluti in vitam animarum nihil præferendum esse dicebat, eo magis S. Franciscus, quod unigenitus Dei pro animabus dignatus fuerit in Cruce pendere.

Ac denique B. Pater Ignatius, (authore Patre Ribadeneira, libro quinto, cap. secundo vitæ ejus,) agebat, se, si quid ad animatum salutem pertineret, paratissimum esse nudis pedibus, cornibusque onustum per plateas incidere, nullumque reculare habitum, ridiculum, aut probrosum vestimentum genus, quod esse utile hominibus posset; quod re ipsa comprobavit, si quando sese occasio obtulit: Etenim contemptus hujus, ac desipientiæ rerum omnium, pro animarum lucro, est origo Dei amoris & proximi.

Plenæ etiam sunt sacræ literæ, & historiæ Ecclesiasticæ Apostolicis exemplis innumerabilium hominum, qui & vitam salutis aliorum causa libentissimè profuderunt, & ipsas etiam gravissimæ ignominie notas subierunt; ut propterea necesse non sit diutius in ijs recensendis immorari.

CAPUT VI.

In studium Infideles juvandi omnes ferè, & in heroico gradu, influunt Virtutes.

Alterum caput, ex quo hujus functionis juvandi Infideles perfectio ducitur, est magnitudo, & præstantia earum actionum, quæ hoc studium comitantur, quæ non modò naturæ vires superant, sed etiam tanto intervallo antevertunt, ut sine uberrima gratiæ copia sustineri, neque adiri possint: quare nihil est, quo ubertius laudari possit, quam ex hoc, quod non una, aut altera virtus, sed omnium planè virtutum agmen, ac omnes ferè in gradu heroico, & perfectissimo in eum confluant; Et ut ab ipso limine incipiam, hoc est ab ipsis virtutibus, quæ in primo quasi divinæ vocationis ad animarum conversionem conceptu, cum ipsa vocatione in animo à Deo ingenerantur, mirum est quantum in hoc etiam quasi vestibulo, desiderium ipsum DEO cooperandi in hac functione operum segetem, & per se meliorum, & difficiliorum, ac plurimorum offerat sic à Deo vocatis.

Primum enim vocatio ipsa, & multo magis studium animas juvandi executioni mandatum, Apostolicam mentem, animumque efformat intrepidum, omnibusque imbuat virtutibus. Atque ut ab his incipiam, quæ Theologica vocantur, apertum est, Missionum studium constare non posse non solum sine fide, sed sine magna, & excellenti fide: nam quisquis hoc facit, ut propter verba laborum Domini, ea quæ habet, quæ videt, & quæ diligit, pro his, quæ non videt, deserat, & præsentia pro futuris, nempe patriam, fratrum carnalium, consanguineorum, parentum, amicorum, divitiarum, cæterarumque commoditatum omnium emolumenta commutat, ac ingrediatur vias duras, sine dubio ad maximum, & altissimum fidei gradum pervenit, Magna est deinde

B

fidei

fidei firmitas, & admiranda, quæ hominem non solum intrepidum, sed alacrem reddit ad quolibet tormenta, quamvis immensissima, cruciatus etiam acerbissimos, ad omne denique ignominiosæ mortis genus pro ejusdem fidei confessione obeundum. Ac denique heroicæ, atque Apostolicæ fidei gradus est, pro eadem fide inter gentes propaganda, barbaras, esferatasque gentes, vel cum aperto capitis discrimine adire, atque contemptis Oceani fluctibus, piratarum atrociniis, & incommodis aliis ferè infinitæ navigationis usque ad ultimas mundi oras pro ejusdem fidei dilata-tione penetrare, ac demum pro eadem fide sinceræ, integræque conservanda, qualem Christus, & Apostoli tradiderunt, eaque facta tecta ab omni periculo, & labe hæreticorum tuenda, quodvis vitæ discrimen subire.

Idem quoque de Spe, sive in DEUM fiducia dicere licet; nam cum hujus virtutis proprius sit actio, certissima expectatio vitæ æternæ; ideo autem certissima est hæc expectatio, quia fide nititur, & promissioni ejus, qui non mentitur, DEI. Hanc igitur, missionum studium, tam certo repræsentat, & Christi Athletæ ob oculos ponit, ac li manu teneret: quia ut de fide diximus, ob hanc spem conemunt homines omnis hujus vitæ commoda, ac se immensis objiciunt difficultatibus, atque periculis. Ad hoc idem etiam Spei caput referuntur auxilia DEI, quæ nobis calamitate oppressis minime defutura speramus. At cum inter Infideles omnibus humanis præsidis Evangelici viri destituantur, ac sæpè varijs tribulationibus circumveniuntur, opus est, ut in Deo spem omnem collocent, ac cum Propheta clament: *Quoniam tu es Domine spes mea*: Nam tribulatio, ut testatur Apostolus, *patientiam operatur, patientia probationem, probatio verò spem*: nam & calamitates, afflictiones, fortunaque adversas infligit Deus, ut animum terrenis, humanisque subsidiis destitutum, spe viva in Deum fultis, ad Divina auxilia procuranda convertatur.

Ad hanc etiam virtutem spectat actio illa, quæ tantopere in operatijs hujus Evangelicæ functionis reluctet, nempe fiducia in DEUM; hac enim armati adversus barbarorum, infestissimorumque hominum rabiem, ac inter maxima pericula intrepidi incedunt: ac demum hac in DEUM fiducia per tot maris, terræque discrimina, per tot gentes, linguas, moribusque dissonas, ad ultimas universi Orbis transeunt Regiones.

Et quia oratio est tribulationum comes, & divinæ spei soboles, eam huic functioni conjunctam esse oportet.

Sequitur deinde charitas, quæ virtus inter omnes prima est, & non tam spectat ad hanc functionem, quam est ipsissima functio: Quis enim ignorat ipsam intrinsecè ei inesse, & dici charitatem in proximum, quæ sine DEI Charitate consistere nequit. Sed cum & charitatis duplex sit munus, alterum in Deum, in proximos alterum: in Deum quidem, quia cum solus Deus amor animam impellat in arduissimam semitam laboribus, periculis, ac immensis penè incommodis refertâ, illum oportet esse maximum. Deinde cum inter omnia charitatis opera maximum, ac præstantissimum sit martyrium, quia malum istud, quod in eo toleratur, omnium acerbissimum, nempe ipsa mors, & bonum quod relinquitur, quod est ipsa vita, omnium suavissimum, ac negotiatio illa celestis occasionem martyrio offerat, desideriumque illud sufferendi animo inserat, & sæpè potius martyrium voluntati, quam voluntas martyrio defici-

at, (quamvis ex sententia Theologorum ad martyrij rationem mors ipsa necessaria sit) hæc tamen perfectio Tyranno deficiente non deficit: nam & incommoditates corporis, animique cruciatus assidui, non unum tantum martyrium, sed plura in hac functione inveniuntur; neque in solo martyrij desiderio charitatis resplendet amplitudo, sed & quotidiana hujus functionis exercitia omnia nihil aliud spectant, nisi ut hunc Dei amorem assiduis incrementis provehant.

Ab hoc fonte charitatis erga DEUM in proximos amor emanat, quo salutem proximorum non solum precibus, & desideriis promovent, qui juvantis Infidelibus vacant, sed omnia hujus functionis studia in hunc finem dirigitur, ut opera ipsa declarant, quæ non tantum ad propriam, sed & ad aliorum utilitatem referuntur. Ob hanc enim proximi dilectionem ad remotissimas, & ferocissimas nationes belluinis moribus præditas penetrare non dubitant, tot, tantisque difficultatibus vincunt, ut charitatis gradum supremum attingisse non dubitem: ex quo satis apparet huic functioni, non tam annexam esse charitatem, quam eam esse ipsissimum, ac perfectissimum charitatis actum.

Ex charitate vero Dei etiam ardens orationis studium promanans est enim amantis ejus, quem amat, aspectu, colloquio, & consuetudine velle semper frui, si posse; oratio autem conversatio est cum DEO. Quapropter sancti viri, quo magis Dei, & proximi amatores, eò studiosiores orationis exierunt, exemplo Apostolorum, qui in vocatione gentium laborantes, alia alijs omnia demandantes duo tantum sibi sumserunt, ut orationi, & ministerio verbi instantes essent. His enim duabus functionibus oratione ad DEUM, & prædicatione ad homines Apostolica cura definita est: Quare universæ Apostolicæ curæ negotiique gerendi caput Oratio fervens, assiduaque esse debet: quia cum animarum conversio gratiæ res sit, quæ impetrari precibus potest præveniri meritis non potest, oportet ut nihil magis conjunctum sit cum ministerio animarum, quam orationis studium: ita ut qui velit in hac vinea fructuosè operari, illud non intermittendum sibi suadeat, in quo lachrymis, fletibus, jejunijs, vigilijs crebris, atque omni carnis maceratione Deum sibi propitium reddat, atque ab ipso toto mentis affectu, plenaque fiducia postulet, tum ut ipsum in medio tot periculorum protegat, tum ut Evangelium crescat, atque multiplicetur.

Neque timendum est sancti Evangelij operarijs per universum orbem peregrinantibus, qui sæpè in vita activa, laboriosisque negotijs versantur, ideo orationis studium impediri, quia cum negotia, quæ ab illis geruntur, spiritalia sint, & ob Dei & proximi amorem suscepta, non ideo in his occupati à Deo se junguntur, quin potius ei magis adherent, quoniam & illi Deo, & DEUS illis in hujusmodi functione cooperatur. Quinimò hujusmodi peregrinis Deus per Isaiam dulcedinem contemplationis promittit dicens cap. 56. *Isai. 56. Filios advena, qui adherent Domino, incolant eum, & diligant nomen ejus, & sint ei in servos, Adducam eos in montem sanctum meum, & latificabo eos in monte orationis mee, holocausta eorum, & victima eorum placebunt mihi super altari meo &c.* Qui sunt isti advena, qui colunt nomen Domini, &c. nisi qui pro ejus gloria, & sui nominis exaltatione, tanquam peregrini, non habentes hic civitatem permanentem per totum orbem excurrunt?

Cæteræ vero morales virtutes non minus re-

pleta-

splendent in salute proximi procuranda, nam si de Justitia disseram, cum hujus officium sit unicuique quod suum est tribuere, ac in primis reddere, *qua DEI sunt, DEO, & que proximi, proximo; in hoc uno ferè tota hæc animarum functio perficitur.*

Jam verò quod attinet ad Prudentiam, divina ea quidem est, qua animi eorum, qui juvandis infidelibus vacant, moventur: Nam cum prudentia sit cognitio rerum appetendarum, & fugiendarum, demonstrans nobis quid agendum, quid vero vitandum sit, ut recta via, & consilio ad finem perveniamus; ea, quæ docet mundana despiciere, honores & divitias contemnere, Deum & proximum tantum querere, Divina & non humana prudentia censeri debet.

Temperantiæ vero, atque omnium virtutum, quæ illam ut partes ornant, propria sedes est hæc Apostolica functio, in qua & victus tenuis ferè semper est, isque aut precario quæsitus, aut elemosinæ nomine ultro oblati, nec ciborum delectam querens, sed quæ apponuntur, Christo authore, cum gratiarum actione accipiens. Lectuli deinde molliem non requirit, nam & quicumque locus ad cubandum aptus videtur, ac sæpè nuda humus cubile præbet. Omitto nunc cæteras corporis asperitates spontaneè assumptas: his verò quantum fræuentur, ac moderentur libidinis impetus, ac delectationes aliæ, experientia docet, ac perinde quanta occasio sit, ut castitas etiam in hoc ministerio resplendat, aperte colligitur.

Humilitas vero, quæ annexa est Temperantiæ, & quæ potissima inter morales virtutes reputatur, luculentissimè etiam in hac functione resplendet: aliud quippe nihil est hoc animatum lucrandarum officium, quam abdicatio, & contemptus omnium hujus mundi vanitatum, in quo quis omnium se servum constituit, ac humillimis ministris exponit, quod prorsus alienum est ab omni famæ, ac nominis celebritate.

Tandem superest Fortitudo, quæ potissimum locum vendicat in hac functione: nam præter eam vim, qua caro ab Apostolicis viris vincitur, propriis voluntatibus resistitur, & delectatio vitæ præseantis contemnitur, adversa superantur, quæ fortis, & invicti animi actiones sunt. Aliæ etiam actiones præstantissimæ reputantur, ut sunt aperta vitæ discrimina ad singula penè momenta subite, & sæpè apud homines (ob belluinos ipsorum mores) vix homines dicendos, versari. His igitur, & aliis innumeris periculis, & incommodis, quæ passim obvia sunt, non terreti, sed potius incredibili animi magnitudine objecta contemnere, & superare, ingentis fortitudinis est argumentum. Ut nunc omittam patientiæ occasiones, quas frequentissimè opus conversionum Evangelicis Ministris suppeditat, in quibus ingens est meriti, ac præmiorum semen.

Hujus verò Patientiæ, cæterarumque virtutum agmen in B. Apostolo Paulo, qui Apostolicæ vitæ appotissimum fuit exemplar, eleganter descripsit S. Joan. Chrysostr. Homil. 2. de laudibus Pauli: Corinthiis inquit scribens: *Placeo mihi in periculis, & infirmitatibus meis. Itaque cum inter medias inimicorum versaretur insidias, orans tamen de omni eorum impugnatione referebat victorias: & ubique casus verberibus, affectus injurijs, atque maledictis, quasi triumphales pompas ageret, crebra trophæa strueret, orabat,*

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

gratiasque referebat Deo, dicens: DEO autem gratias, qui semper triumphat nos. Itaque ad confusiones, & injurias, quas ob prædicandum Christum sustinebat, magis quam ad honorum oblectamenta se preparabat, mortem potius, quam vitam appetens, paupertatem quam opulentiam, & multò amplius laborem desiderans, quam alij requiem post laborem, ac marem magis eligens quam alij voluptatem, studiosius pro inimicis orans, quam alij adversus inimicos. (Et postea) Non dico quia nihil presentium desiderabat, sed nec ipsorum aliquid futurorum. Non enim mihi dicas verbes, gentes, exercitus, provincias, pecunias, potestates, hæc enim ille quasi arenam vilis reputabat: sed ea ipsa penè, quæ promittuntur in cælis & tunc ejus ardentem amorem in Christum videbis: hic siquidem præ illius dulcedine non Angelorum, non Archangelorum admiratus est dignitatem, neque quicumque horum simile concupivit. Quod enim erat majus, omnibus Christi amore fruebatur, cum hoc beatorem se cunctis putabat, sine hoc autem, neque dominationum, neque principatum socius esse cupiebat, sed cum hac dilectione magis esse extremus optabat; imo etiam ex numero punitorum, quam sine hac inter summos, & honore sublimes: hoc enim erat illi maximum, & singulare tormentum, ab hac charitate discedere, hæc illi erat gehenna, hæc sola pœna, hæc intoleranda supplicia: sicut etiam perfrui charitate Christi, hoc illi vita, hoc mundus, hoc Angelus, hoc presentia, hoc futurum, hoc Regnum, hoc promissio, hoc bona videbantur innumera; præter hoc vero nihil in tristium parte ponebat. Horum enim, quæ habentur, nihil asperum, nihil etiam suave reputabat; sic despiciebat universa, quæ cernimus, ut solet herba jam putrefacta contemni. Tyrannos vero ipsos, ac populos spirantes furorem, velut esse quosdam culices existimabat. Mortem vero, & cruciatum, & mille supplicia quasi ludum putabat esse puerorum, dum modo propter Christum aliquid sustineret. Tunc enim, tunc amplectebatur libenter, & decorabatur vinculis castrensis magis, quam diademate coronatus; etenim coarctatus carcere habitabat cælum, ac libentius verbera excipiebat, & vulnera, quam alij bravia diripiunt, & dolores non minus, quam præmia diligebat, cum ipsos utique dolores loco duceret præmiorum. Hæc S. Chrysostr.

Quales igitur, quantæque virtutes, quam heroicæ, divinissimæque in hac D. PAULI pro animabus legatione resplendent? quibus sine dubio & præditi fuere alij Apostoli Christi, & qui eos postea imitati sunt, innumeri viri Apostolici.

Quare cum studium salutis animarum, maxime Infidelium, tot tantisque abundet virtutibus, quid aliud esse dicemus, quam auream coronam ex omni gemmarum, & margaritarum genere compositam; sic enim cui missionum desiderium à Deo inspiratur, eodem fermè tempore hæc eadem corona tot bonis, totque operibus virtutum pretiosissimis ornata capiti imponitur: nam cum ad Dei providentiam spectet, ejus, cujus excitat mentem, actiones juvare, mediæque proportionata ad optatum finem consequendum conferre, cum DEUS aliquem ad hanc Apostolicam culturam vocat, opus est, ut omnes virtutes, quæ ad perfectè exequendam hæc functionem sunt necessariæ, impertiat.

CAPVT VII.

De praestantia hujus functionis inter cetera virtutum opera.

Quamtu deinde excellant opera charitatis proximis exhibita, aliis quantumvis magnis, inter alios Patres (egregie ut solet) passim docet Chryl. Tom. 1. homil. 3. in Genes. Nam ut anima (inquit) corpore melior est, ita his, qui indigentibus pecunias, & facultates suppeditant, majoribus praevis digni sunt di, qui admonendo, & continue docendo, in viam rectam supinos & desides inducunt, monstrando eu virtutum diuinarum fragrantiam, & vitiourum malevolentiam. Hac omnia cum scimus, pra omnibus alijs hujus vita cursu, de salute animarum loquamur proximi, eandem illi sollicitudinem impregantes. Magna enim bonitatis est animam, cui hac continue intonantur, posse reduci ex abisso malorum, in quorum medio versamur, & compeisci seditionem, qua perpetuo animam nostram infestat.

Idem Tom. 4. homil. 25. in cap. 10. Epist. 1. ad Corinth. 4. tunc. Licet jejunando, humi dormiendo corpus mace- dom. 25. raveris, nullam autem proximi curam habueris, nihil in ep. 1. egregium feceris sed adhuc longe ab hujusmodi abfueris imitatione. Propterea inquit Paulus: Per omnia omnibus placebo. Sive praeter legem aliquid, sive laboriosum, sive periculosum facere oporteat, omnia in proximorum utilitatem pertraher. Cum igitur omnium diligentia supremum sive humilitate omnium abjectissimus effectus sum. Etenim nullum valde magnum potest esse officium, quando nullum in proximos lucrum conferatur, quod ostendit, qui totum reddidit talentum, & supplicio effectus est quoniam id non auxit. Tu igitur mi frater quamvis fame conficiaris, quamvis humi jaceas, quamvis cinerem comedas, quamvis super lacrymis maceas, & nihil cuiquam proficias nihil magnam facis.

Quamtu etiam aliis praestent opera Charitatis in proximos, idem eleganter docuit, Tomo 5. oratione 5. contra Iudaeos. Quid huic poterit equiparari? quod neque jejunium, neque humi peracta cubationes, neque per vigilia, neque aliud quippiam potest efficere, efficit fratris procurata salus. Cogita quam multa tuum os frequenter peccaverit, quam multa verba offensa protulerit, quam multa convicia, quam multa maledicta evomuerit, & omnino suscipies collapsi curam. Nam hoc uno omnem illam dicit maculam poteris: Et quid dico delevez facis ut sis tuum sicut os DEI. Quid huic honori potest equiparari? Non enim ego ista pollicitor, ipse DEVS hoc dixit: si unumquempiam edaxeris (inquit) ut os meum erit os tuum, purum san- ctumque.

Et Tom. 2. homil. 78. in cap. 24. Matth. Ponatur, inquit, quempiam jejunare & martyrium comprobare, ac cremari; alium vero ad edificationem proximi martyrium disferre, nec disferre modo, sed etiam absque martyrio discedere; uter igitur post hanc peregrinationem major erit: non est nobis multu in hoc loco rationis opus, cum beatus Paulus magna voce sententiam jam protulerit dicens: Cupio dissolvi, & esse cum Christo, melius mihi autem in carne adhuc permanere propter vos.

Et in cap. 1. Epist. 2. ad Corinth. Nihil est enim quod anima possit equiparari, nec universus quidem mundus, itaque est immensus pecunias pauperibus eroget, plus tamen efficiet, si unam converteris animam &c. Magnum sane, & laudabile est misereri pauperum; sed magis errantem ab errore revocare.

Idem Tom. 4. homil. 4. an reponit omnibus aliis graijs quam veru vide, ut malum aliquid cum demon-

strasset Paulus, quia videlicet praestantius sit anima m-

deri peccatis emortua, quam cadauera excitare iustus

ad vitam.

Et homil. 23. PATIUM propterea admiramur, Homil. 23.

non propter mortuos quos excitavit, nec propter lepro-

fos quos mundavit; sed quoniam dicebat: Quis infirmam-

tur? &c. nam est decies millia signa ad hac adseceris,

nihil dices quod ei posui conferre: nam ipse quoque dicit

magnam sibi repositam esse mercedem, non quoniam

feci signa, sed quia infirmis fuit tanquam infirmus

&c. Et quando se praeponeit apostolis, non dicit plura

quam ipsi feci signa, sed plusquam ipsi laboravi.

Ac denique idem ipse Chryl. Tom. 5. homil. Chryl. 53.

Sive quis signa faciat, sive virginitatem, sive jeju-

num, sive humi stratum excolat, sive ipsos Angelos vir-

tute praevinat, omnium enim sceleratissimus hunc ha-

bens defectum, & adultero, lenone, ac latrone, & fure

iniquior &c. Orationis enim indiget hujusmodi mor-

bis, & plurima supplicatione: Nam si fratrem non di-

ligens sive pecunias evaget, sive martyrio effulgeat, nihil

amplius efficit &c. Et hic gentilibus est peior. Ex his igitur

clare constat studium salutis proximorum

procuranda quantum excellat alias etiam heroi-

cas virtutum functiones, ac proinde quantum ne-

gligentia in hac re à DEO puniatur.

non propter mortuos quos excitavit, nec propter lepro-

fos quos mundavit; sed quoniam dicebat: Quis infirmam-

tur? &c. nam est decies millia signa ad hac adseceris,

nihil dices quod ei posui conferre: nam ipse quoque dicit

magnam sibi repositam esse mercedem, non quoniam

feci signa, sed quia infirmis fuit tanquam infirmus

&c. Et quando se praeponeit apostolis, non dicit plura

quam ipsi feci signa, sed plusquam ipsi laboravi.

Ac denique idem ipse Chryl. Tom. 5. homil. Chryl. 53.

Sive quis signa faciat, sive virginitatem, sive jeju-

num, sive humi stratum excolat, sive ipsos Angelos vir-

tute praevinat, omnium enim sceleratissimus hunc ha-

bens defectum, & adultero, lenone, ac latrone, & fure

iniquior &c. Orationis enim indiget hujusmodi mor-

bis, & plurima supplicatione: Nam si fratrem non di-

ligens sive pecunias evaget, sive martyrio effulgeat, nihil

amplius efficit &c. Et hic gentilibus est peior. Ex his igitur

clare constat studium salutis proximorum

procuranda quantum excellat alias etiam heroi-

cas virtutum functiones, ac proinde quantum ne-

gligentia in hac re à DEO puniatur.

CAPVT VIII.

De utilitate hujus functionis juvandi Infideles.

Cum animarum cura praecipue, quae in Infide- lium procuranda salute versatur, per se tota ad charitatis studium referatur; non dubium quin praeter summam dignitatem, & splendorem, de qua haecenus diximus, ingentes etiam contineat utilitates: nam cum omnes praeseferat virtutes, hasque in heroico gradu contineat, non mirum si omnia in hac cultura laborantibus praesidia conferat, ac ad omnia perfecta vitae munera infor- met, & ut nunc cetera beneficia utilitatesque praetermittam, quae in nos manant ex hac Infide- lium cura, brevier tria enumerabo.

Primum est, peculiaris Dei cura, & partici- pium in fidei propagatione laborantibus: Nam cum hic sit Dei mos, ut qui maximè humanis des- tituuntur auxiliis, eos praecipue in suam fidem recipiat, eorumque curam suscipiat, cum de eo scrip- tum sit (psal. 9.) Tibi derelictus est pauper, orphanus tu eris adiutor. Et illud: Dominus custodit advena, pupi- los & viduas suscipiet. Haec igitur eodem nomine peregrinantibus pro Infidelium salute Dei patro- cinium non deerit: ipsi enim advena, quia pere- grinti, & pauperes, quia sacculum, neque peram portant, pupilli ac orphanus, qui non erodit Pa- trem, ac matrem dereliquerunt, sed etiam res om- nes creatas, amicos, hominum favores, ac tem- poralia commoda pro animarum dilectione con- temperunt, itaque verissimi sunt orphanus, & om- nibus auxiliis humanis destituti: Quare eis maxi- mè convenit, quod per Davidem dicitur (psal. 90) Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cali commorabitur: & conseq. en. et alijs etiam gaudeant privilegijs, quae in illo psalmo comme- morantur: nempe ut illos divina providentia sca- pulis suis obumbrat, & scuro suo eos circumdet: Nec timeant à timore nocturno, id est, à clande- stinis inimici infidijs; neque à sagitta volante per diem, hoc est ab ejusdem congressibus manife- stis. Ac demum necesse est, ut illius promissionis Christi partem percipiant (Matth. 25) Ecce ego vo-

sciscum

Episcopus sum usque ad consummationem seculi. Quod non solum Apostolis, sed etiam suis successoribus à Domino promissum fuit. Si enim Salvator semper se cum eis fore pollicetur, omnia uno verbo, quæ optari possunt, pollicetur, lumen in obscuritate, robur in infirmitate, solatium in mœrore, victoriam in tentationibus, constantiam ac firmitatem animi in periculis. Denique quod bonum & præsidium non habeant, qui secum habent eum, qui est ipsa omnis potentia, & in quo sunt omnia bonæ?

Ex hac igitur Divina protectione promanat singularis sollicitudo & cura, quam DEUS gerit primo circa animas pro ejus amore laborantes, idque tum promovendo eas ad virtutum opera, simulque cum ipsis cooperando; tum non permitiendo tentari supra suas vires, ac in eo ipso quod permittit, præstando eis gratiam, ut superiores & victores evadant. Secundo circa corporum eorum resplendet etiam hæc divina protectio, de qua verè dici potest: Nullum unquam Patrem familias liberis, quos ipse genuit alendis & sustentandis tantum sollicitudinis impendisse, quantum DEUS alendis Apostolicis viris, necessaria eis vitæ præsidia assidue providendo, ita ut illos nullatenus sollicitos esse velit hac de re, sed quod primum querant Regnum DEI, & hæc omnia adjiciuntur illis. Hæc igitur utilitas maxima est, si ve ut melius dicam, hæc est Apostolica vitæ gloria, ut cum Propheta verè dicere possint ejus sectatores: *Anima nostra sustinet Dominum, quia adiutor & protector noster est: in eo letabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperabimus.* Et ille vicissim unicuique illorum dicat, quod olim Abraha: Noli timere, ego protector tuus & merces tua magna nimis. Nam, & horum utrumque conjunctum est, & utrumque, si cui alij in hac vita, præcipuè viris Apostolicis convenit: ut quoniam nullam mercedem, aut nullum bonum experiant præter DEUM, ideo eorum protector, & propugnator sit idem DEUS.

Secundò, ex uberiori etiam virtutum exercitatione in hac functione, miro modo animæ divitiæ, ac utilitates augentur: nam cum virtutes laboris, studio & ipso usu acquirantur, status ille earum exercitationi erit utilior, ac s. Lubrius, qui commodiorem assert materiam virtutis exercendæ: Hunc autem sine ulla dubitatione tenere possumus, esse hanc Apostolicam functionem, in qua omnes virtutes assidue vigent, & in perpetua fermè actione continentur, ut non obscure constabit ex his, quæ superius ostendimus, & de communi omnium virtutum influxu in hanc vitam. Deinde cum in ea actus virtutum heroicis passim exerceri opus sit, habitus autem virtutum gignatur ex actionibus frequentibus, consurgunt etiam in anima virtutes perfectissimæ.

Ex hoc deinde virtutum usu, & exercitatione uberius etiam resultare meritum necesse est, quod inter præcipuas hujus vitæ utilitates primum locum vendicat. Nam cum unam ob hanc causam hujus peregrinationis cursus institutus sit, & ad hoc unum tota hominum vita dirigatur: ut negotiationem ac mercaturam cœlestium operum exercent, & ut mercatores hujus seculi omni studio id agant, ut quam maxime discedant, ob id relictis alijs studijs, ut vendant, equitandi, aut similiarum rerum, nullas luxu occasiones oblatas prætermittunt: imò jucundi eis videntur labores omnes & vigiliæ, quæ modò rem augeant; ita & multo magis sperandum est in hac spiritali mercatura, cujus fructus sunt æterni, & materia de

Thom. à Jesu Op. Tom. I.

qua Evangelici Ministri tractant, & in qua quotidie versantur, nihil aliud contineat, quam Dei ipsius & animarum negotium, & dum his procurandis immorantur, Dei causam agant non suam: Immo postquam huic functioni se manciparunt, etiam si nolint, ut ita dicam, coguntur Dei, & animarum rem procurare, quæ omnia uberiorem apud DEUM merendi præbent materiam.

Crescit etiam ubertim meritum, ac hujus functionis præmium ex summa difficultate, quam ex natura sua præfert hæc infidelium cultura: dubitari enim nequit, quin sensibus ipsis primo aspectu, æcerba, aspera & dura repræsentetur; sed ex hac acerbitate, & difficultate crescit ipsa meriti, & præmij corona. Illud vero experientia comperitum est, quidquid est difficultatis, ita molliori & temperati à DEO, ut appareat quod valeat ad meritum, non appareat quod attinet ad laborem: Quia in re ita utrumque Deus conjunxit, ut res sane gravissima, maximeque ardua, ita ab eo conditur, & mitigatur, ut eadem sit suavissima, & jucundissima.

Ex variis etiam aliis utilitatibus luoenter, ut solet ac frequenter S. Joannes Chrysostr. charitatem in proximos commendat, præcipuè verò, quia cum ad nostram utilitatem sit quoddam medium præstantissimum, nunquam ea neglecta, nostram propriam attingemus. In primis Tom. 4. homil. 25. in cap. 10. Epist. 1. ad Corinth. Ita enim (inquit) tibi utilitatem comparabis, si proximi in vigiliis utilitati. Itaque si piger in fratri cura fueris, intellige nulla te pro fratri ratione salutem consecuturum: Igitur sua ipsius gratia proximi tui rebus adsis: sufficientia itaque sunt, quæ jam diximus, quod persuadeant, nulla alia ratione utilitatem nos invenire posse. Quod si hoc à confesso exemplis cognoscere volueris, considera si quando domum aliquam exuri contingat, inde nonnulli ex vicinis sibi caveutes minime se periculis objiciant, sed domi inclusi timeant nequis ingrediatur qui aliquid ex rebus suis auferat, quantam jacturam facient: etenim ignis quoque eos comprehendet, & omnes eorum comburet facultates. Ita qui cum proximi utilitatem non respexerant, suam perdidit. Siquidem Deus cum invicem omnes colligare vellet, ealem rebus utilitatem imposuit, ut in proximi utilitate alterius etiam colligata sit, & universus mundus hoc pacto constitutus est. Propterea si in mari tempestate exorta gubernator omnia multorum salutem suam tantum quaereret, & seipsum, & alios quam primum obviaret: & uniuscujusque artis, si sua tantum quaeratur utilitas, nunquam neque vita constaret, neque ars, quæ sui ipsius quaerere utilitatem: propterea agricola non tantum frumentum seminat, quantum sibi sat sit, nam jam pridem & alios, & se perdidisset; sed quod multum sufficiat, terra mandat: Et miles, non ut sua dumtaxat consulat salutem, se periculis objicit, sed ut Civitates in securitate constituat: Et mercator non eas tantum merces transportat, quæ sibi ipsi satis sint, sed multas alios. Quod si qui hoc in loco diceret non alterius, sed suam unumquemque considerare utilitatem, & idcirco ita facere, ut pecunias sibi, & securitatem, & gloriam compareret, atque ita dum suam quaerit, proximi quoque quaerere utilitatem: Idem ego dico, hoc est, quod jam dudum audire volebam, & hac gratia omnem hunc sermonem fecimus, ut ostenderemus tunc sibi unumquemque consulere, cum proximo consultit. Nam cum aliter homines proximi commodam non essent curaturi, nisi in hac constituti necessitate, propterea ita Deus ea conjunxit, & non permisit, ut in propriam prius quisquam veniat utilitatem, nisi per alienam transeat. Hoc igitur humanum est, ut hoc pacto proximo usum sumus. Verum oportet non hinc, sed Divina voluntate ad hoc adduci, si quidem

Chrysostr.
tom. 4.
hom. 25.
in c. 10.
epist. 1. ad
Corinth.

nemo salutem consequi potest, nisi ita se habeat. Sed quamvis summam complectaris Philosophiam, proximi autem iacturam contempseris, nullam apud Deum
 1. Corin. fiduciam habere poteris: Unde hoc constat: ex B. Pauli verbis: E: si distributo in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam; charitatem autem non habuerio, nihil mihi prodest. *Vides quantum à nobis Paulus requirit: At qui pascit, non suam, sed proximi quarit utilitatem. Sed non sufficit hoc, inquit: Cum charitate hoc fieri vult, & misericordia plurima. Propterea legem hanc statuit Deus, ut nos in vinculum charitatis adduceret. Hac Chrysost.* Ceteras verò utilitates ex testimonio sequenti capite adducendis colligemus.

CAPVT IX.

Ad omnes Christianos spectat proximorum etiam Infidelium salutem consulere.

Quamquam non omnes fideles fide Christiana præditi, ad alios instituendos sint idonei, multi tamen sunt, qui id commodè possunt, & si nolunt, inducendi sunt, ut pro sua virili parte Ecclesie sanctæ, animarumque salutem deseruiant. Et ut omittam eos, qui ex officij munere, vel ex sua vocatione venient, huic studio operam dare, quales sunt Pastores, & Religiosi post ipsos, alij profectò sunt, qui licet ad hoc non vocati, idonei tamen sunt, quibus quippe major fides, & doctrina insit, quam alijs idiotis, & vulgaribus. Hos sancti Patres, præcipuè tamen S. Joan. Chrysost. passim hortatur, ut majori illa luce præditi, non se ipsos solum, sed & alios etiam Infideles erudiant, & ad fidem alliciant.

Homil. 24. in Matth. Omnes Christianos exhortans ait: Scitote quia mercenarij sumus conducti: si ergo mercenarij sumus, cognoscere debemus, quæ sunt opera nostra; mercenarius enim sine opere non potest esse: Opera autem nostra sunt opera iustitiae, non ut agros nostros colamus, & vineas: non ut divitiis congregemus, & acquiramus honores, sed ut proximos proficiamus. Et quamvis hac sine peccato facere possimus tamen non sunt opera nostra, sed diaria nostra. Sicut ergo nemo sic conducit mercenarium, ut hoc solum faciat, quod manducet: sic & nos ideo vocati non sumus à Christo, ut hac solâ operemur, quæ ad nostrum pertinent usum, sed ad gloriam DEI. Et sicut mercenarius, qui hoc solum facit, quod manducet, sine causa ambulat in domo: & sic nos si sola hac fecimus, quæ ad nostram pertinent utilitatem, sine causa vivimus super terram: & sicut mercenarius prius afficit opus suum, deinde diaria sua: & sic nos si mercenarij Christi sumus, primum debemus aspicere, quæ ad gloriam DEI pertinent, proximique profectum, (quia charitas, & verus amor erga DEUM non quarunt, quæ sua sunt, sed ad libitum amati cuncta desiderant perficere) deinde quæ ad nostram utilitatem.

Idem tom. 1. homil. 3. in Genes. Ne omittamus proponere eis (hoc est Gentilibus) doctrinam scripturarum, sed omne impendamus studium, ut ab errore liberati, ad veritatem reducantur; nam licet in erroribus deprehensi sint, cognati tamen nostri sunt, & congruit, ut magnam eorum curam habeamus, nunquam torpescentes, sed summa diligentia facientes: ea quæ nobis sunt, utilem eis medicinam adhibeamus, si foris, vel tarde ad veram sanitatem redeant: nihil enim ita gratum est DEO, & ita cura, ut animarum salus. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignum, tam mansuetum, cum nostra, tum fratrum

nostrorum curam geramus salutem: nam & hoc nostra salutis argumentum erit, & occasio, si non solum pro nobis ipsis solliciti, sed & proximo utiles fuerimus, ipsum ad viam veritatis manducentes.

Idem eodem Tom. homil. 8. in Genes. Auditores ad Hæreticorum excitat conversionem dicens: Operam date, ut pascatis in eis (loquitur de Arianis) plantentur, & roborentur: volo enim, & precor omnes vos in Doctorum ordine esse, & non solum auditores nostrorum esse dictorum, sed & alios doctrinam nostram afferre, piscarique errantes, ut hi redeant in viam veritatis: sicut & PAULUS inquit: Unus alterum adificet, & cum timore, & tremore salutem vestram operemini. Sic DEUS nostram multitudinem augebit, & vos uberius superna fruemini gratia, magnam membrorum vestrorum curam gerentes. Neque enim Deus vult, ut Christianus se ipso tantum contentus sit, sed ut alios adificet, non per doctrinam solum, sed & per vitam, & conversationem.

Homil. etiam 10. in Genes. Tomo primo: Fortè prolixius, quam oportebat sermonem produximus: verum hoc non absque ratione, neque temerè factum est: sed ut absentes ex vobis discant, quantum sibi metipsis damni fecerint, ob corporalem cibum, semetipsos à spirituali cibo subducentes. Ceterum non valde contristentur, fraternam illos benevolentiam prosequamini, recensentes eis, quæ à nobis dicta sunt. Hoc enim germana charitatis argumentum: nam si inter magna charitatis indicia habent, qui ita de sensibilibus edulji hoc faciunt: multo magis, qui in spiritualibus hoc agunt, magnum nostrum præconium celebrant, reditque ad nos quicquid est utilitatis: nam cuius studium est docere proximum, is non tantum illi beneficit, quantum sibi ipsi magnam mercedem parat, dum duplicem percipit mercedem, retributionemque à DEO majorem assequitur. Denique is, qui fratrem docere tentat, dum illi commemorat, & dicta secum repetit, & melius tenet: igitur cogitantes tantum lucrum vestrum, ne invidiam fratribus vestris, sed à vobis discant, quæ nunc à nobis dicuntur. Ut autem plenus doceantur, ducite illos ad nos, persuadentes ipsis, quod nihil obest spirituali mensa, si præcedat corporali cibi sumptio, sed haberi debet omne tantum spirituali sermoni idoneum.

Præcipuè verò Tom. 5. oratione 5. in Iudaos, idem pro Iudæorum conversione profectur arguendum: Tu quoque imitare Samaritanum illum, qui in Evangelio tantam erga vulneratum præstitit sollicitudinem. Etenim illic præterijt Levita, præterijt Phariseus, ac neuter desitit ad iacentem: sed inclementer, crudeliterque relicto seminece abierunt. Samaritanus autem quispian, qui nulla ex parte illi conjunctus erat, non præter arsit, sed miserus est accurrens, in se lavit oleum, & vinum, imposuit asino, duxit ad diversorium, pecuniam partim dedit presentem, partim pollicitus est pro ejus, qui nihil ad se iam pertinebat, curatione, nec dixit apud sese: Quæ mihi cura est istius Samaritanus sum, nihil mihi cum illo, procul absumus à civitate; & ille ne ingredi quidem potest. Ne dixeris apud temetipsum: homo sum mundanus, uxorem, & liberos habeo, & ista Sacerdotum sunt, ista monachorum: Neque enim Samaritanus ille hac dicebat, ubi nunc Sacerdotes? Ubi nunc Pharisei? Tibi Iudæorum Doctores? sed perinde quasi venarum quecipiam maximum nactus esset, ita lucrum arripuit. Et tu igitur cum videris aliquem curatione egentem, vel corporis, vel animi, ne dicitis apud temetipsum, Quare ille, & ille eum non curaverunt, sed à morbo libera, ne peras ab illius causam negligentia: si inveneris aurum jacens, non dicitis apud temetipsum, quare ille, aut ille hoc non sustulerunt, sed festinas ante alios rapere: Itidem & de fratribus collapsis cogita, putato quæ te ipsorum reperisse, nimirum occasionem illis medendi. Etenim si injstilave-

Hom. 8. in Genes.

Chryf. hom. 10. in Gen. tom. 1.

Tom. 5.

Luc. 10.

vū illi velut oleum sermonis doctrinam, si obligaveris humanitate, temperantiaque vulneratum, si sanaveris, ille te faciet ditiores quovis thesauro. Qui enim educerit pretiosum ex indignitate, tanquam os meum erit, inquit ille.

Ac oratione 3. in Judæos: Quotque prius rogavimus, idem & nunc rogamus, ut fratres vestros reducat ad salutem, multam sollicitudinem habeatis pro membrum neglectis: propter vos enim tantum laborem suscipimus, non ut vulgari more loquamur, neque ut plausum, strepitumque referamus, sed ut avulsos ad viam veritatis reducamus. Ac ne quis mihi dicat, nihil mihi est cum eo negotio, usinam contingat mihi mea ipsius negotia recte gerere: Nemo suum ipsius negotium recte gerere potest neglecta proximi salute: propter hoc, & Paulus ait: Nemo quod suum est quarat, sed quisque quod alterius, sciens quod sua cuiusque utilitas in proximi utilitate sita est. Sanus es tu, sed oculus tuus infirmatur: hoc est, est egrotus. Ita que si verè sollicitus fueris, pro egrotante magis dolebis, & imitaberis in hoc quoque Beatum illum, qui dicit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis offenditur, & ego non utor? Et enim si cum duos obolos dederimus, paulumque pecunia insumpserimus in pauperes gaudemus: si poterimus animas servare, quanto majorem voluptatis fructum capiemus? Quantum autem in futuro seculo recipiemus gaudium? nam ibi quoque quoties convenimus, multam capiemus voluptatem ex congressu remissentes beneficiorum, quæ vicissim alij in alios prestimus. Deinde cum illos conspexerimus ad tribunal illud merendum, multa fiducia participes erimus.

2. Corinthe
11.

Et infra in eodem sermone, non solum homines, & viros huic operi studere, sed & feminas suadet, dicens: Ut igitur & fratres servemus, & nobis ipsis veniam pro peccatis, imo potius multam fiduciam repenamur: Denique curemus & illud, ut à ceteris omnibus nomen DEI glorificetur, cum uxoribus, liberis, & famulis ad hunc venatum, & indaginem egressi extrahamus à Diaboli laqueis captos ab illo, juxta ipsius voluntatem: nec prius desistamus quam quicquid per nos prestari poterit, prestiterimus, sive pareant, sive non pareant. Quin potius impossibile est, ut Christiani cum sint, non pareant. Sed ne, vel hanc excusationem habeatis, illud dico: si postquam multa verba exhauseris, & quicquid per te prestari poterit expleveris, videris illum non obtemperare, adducito ad Sacerdotes, & omnes per Dei gratiam poterunt venatu, totumque tuum erit, qui illum adduxeris. Expedit ut hæc, & uxores dicant viris, & viri uxoribus, & filii parentibus, & patres filiis, & amici amicis. Discant hæc & Judæi, & hi, qui nobis quidem conjuncti videntur, sed cum illis sentiunt, quod nobis aliquod studium est, ac sollicitudo, vigilantiæque pro fratribus nostris ad illos ultra currentibus. Et omnes ante nos illos corrigent, qui cum nostra professione sint, tamen illo committunt. Quin potius nemo post hæc ausurus est ad illos confugere, sed erit corpus Ecclesia purum. DEUS autem, qui vult omnes homines fieri salvos, & ad agnitionem veritatis pervenire, & vos ad istum ventum corroboret, & illos ab hoc errore liberec. ita Chrysost.

C A P V T X.

De jucunditate, quam ex conversione animarum Evangelij ministri consequuntur.

Nec utilitatem solum, aut dignitatem hi, qui animarum lucris se consecrant; sed & jucunditatem, & oblectationem non parvam ex hac functione consequuntur: Nam licet prima fronte aspera, & odiosa videatur, solatia tamen, & gaudia passim inveniuntur in ea, ut nullum bonum, nullamve perfectionem ei desesse appareat. Nam, si ut Salvator noster testatus est (Luc. 15.) Gau-

dium est in celo super uno peccatore penitentiam agente, non eadem quoque causa erit letandi in terris, seu cum hominem ad penitentiam converti, seu cum totis conatibus ad perfectionem aspirare cernimus? Plurimæ enim sese offerunt lætitiæ rationes: ac in primis DEI honor; proximi salus, quem sicut nos ipsos diligere jubemur: tum etiam maximum, ac gratissimum quoddam indicium divinæ bonitatis, clementiæ, & patientiæ, in perdita ovicula, non solum toleranda, sed etiam super humeros reportanda, cujus quidem clementiæ nos ipsi testes, & spectatores sumus.

Præterea illud quoque accedit, quod iam præclari doni ac muneris aliqua ex parte nos ipsos etiam participes esse sentiamus, ut cum Paulo dicere, & quodammodo gloriari nobis liceat: (1. Cor. 3.) Ego plantavi. Est autem maximum naturale, ut in eo quisque delectetur, idque diligat, in quod aliquid studij, atque operis impendit, eoque magis, quo ea res præclarior, ac præstantior est. Quid aut majus, aut præclarior, quam alios homines Christianos, ac beatos efficere, quod non modo est proprium DEI opus, sed & primum inter omnia ejus opera locum obtinet? Quemadmodum etiam exultabat Paulus in Philippensibus, Gaudium meum inquit, (ad Philip. 4.) & corona mea. Quo modo in Corinthiis, quos gloriam suam in Die Domini appellat? 2. Cor. 1. & 1. ad Thessalonicenses 2. Quæ est, ait, nostra spes, & gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus? Vos enim estis gloria nostra, & gaudium.

1. Cor. 3.

Phil. 4.

2. Corint.

1.

Nec minus lætandi occasionem excitant labor, sollicitudo, & cura, quæ sæpe comitari solent hujusmodi fructus, de quo Apostolus, ad Galat. 4. Filii, quos iterum parturio, donec formatur Christus in vobis. Parturienti se comparat mulieri, quod significat moram, & laborem, & etiam cruciatum, qui in ejusmodi opera sæpe intercurrit. Itaque dubitandum non est, quin in hunc etiam partum conveniat illud, quod est à Domino dictum, Joan. 16. Mulier cum parit, tristitiam habet, cum autem peperit, jam non meminit pressuræ, quia natus est homo in mundum. Hic vero major est etiam lætitia quia non natus est homo in mundum, sed verius in cælum: vita enim corporis brevis est, ac miseriæ plena; vita autem animi sempiterna, & omni ineffabilique gaudio referta.

Galat. 4.

Joan. 16.

Quæ omnia confirmari possunt ex ipsa DEI natura, & innata bonitate, ac providentia: quæ cum tanta fuerit, ut eum è cælo in flagella, in spinas, in crucem impulerit, idque pro animarum salute, ad ejus etiam bonitatem, & providentiam spectate videtur, ut in hac sibi gratissima functione laborantes solatijs, ac lætitiæ repleat, ut mediantate delectatione opus ipsam perficiatur. Hanc igitur spiritualium gaudiorum abundantiam, Apostolorum exempla testantur: nam simul ac fuerunt verbi DEI ministerio accincti, ibant à conspectu Concilij gaudentes, quoniam digni habiti sunt pro Christi Jesu nomine contumeliam pati. Legimus & innumera alia, & Martyrum & Confessorum exempla, qui pro fidei confessione, ac propagatione, tormenta ingenti cum gaudio perpessus fuerunt. Nec similia hæc nostra ætate desiderantur, B. enim Franciscus Xaverius legitur sapissimè in immenso illo Orientis tractu pro animarum salute laborans, solitarius manu peccatori adnota, oculis in cælum elatis, propter harum consolatorum abundantiam, hujusmodi voces edere solitus fuisse: Sufficit Dominus, sufficit: quasi ipse quoque ut Ephren consolatione divinam, ferre non posset amplius, Quin etiã cū iter faceret quod ille, videret

B 4

peccate

pedester faciebat, aded mentem suspensam & in DEUM absorptam gerebat, ut sapè de via aberrans in vepres, dumeta, & lapides impingeret, hoc minime advertens: quam sanè ob causam semper ei plantæ, ac tibiæ sanguine, & tabo fluebant, eum tamen ille ne sentiret quidem. Et quamvis hæc grandia videantur, sunt etiam alia & communia & quotidiana, quæ ex corde puro, ex orationis studio, ex virtutum exercitatione, & aliorum reparata salute proveniunt, quæ viris Religiosis sincerè ob DEI honorem, in hac Infidelium cultura laborantibus, certa, & perpetua sunt.

CAPVT XI.

De aliquibus impedimentis remouendis.

Aliqui qui nondum gustarunt, quàm suavis sit cibus, pro animabus seruandis labores, & tribulationes magnas, usque ad sanguinis effusionem perferre, propriam commoditatem animarum saluti præponentes, multa excogitarunt impedimenta, quibus benè currentium conatus aut retardare, aut penitus impedire, maximè in Infidelium, tam Occidentalium, quam Orientalium Indiarum conversione conabantur. Quæ ad quatuor præcipuè capita reducuntur à doctissimo Patre Josepho Acoſta in Tractatu aureo, ac omni eruditione pleno de procuranda Indorum salute. Primo ad Divinæ gratiæ subtractionem, quasi credant, illas gentes occulto Dei iudicio in suis tenebris relictas; secundo ad naturæ, morumque illarum gentium absurditatem; sive incapacitatem; tertio, linguarum illius tractus difficultatem, ac demum locorum arque habitationis incommoda: quibus certè difficultatibus, incommodis, & periculis sæpè milites Christi ab incepta vocatione deterrentur. At quoniam aptè idem Acoſta horum retundit tela, maximè lib. 1. de procur. Indorum salute; propterea rogo, ut qui sese vocari ad sanctam illam, Deoque gratissimam marium traiectionem senserit, nimirum ut DEO Indos, Ethiopes, seu alias nationes barbaras vocanti cooperentur, eum attentè versent, ac perlegant. Et quoniam omnia impedimenta reducuntur, vel ad locorum incommoditatem, addiscendæ linguæ laborem, ac ipsorum Barbarorum ineptiam, & stupiditatem: quæ quidem quod non tam à natura ipsis insita, quam educatione, usque acquisita sit, præter ea, quæ Josephus Acoſta in hujus rei confirmationem affert, legendus est Thomas Bozius fig. 28. de gentibus effertis ad humanitatem disciplinæ Christi perductis, & fig. 93. à c. 199. ubi de gentibus Septentrionalibus agens illas olim (ait) in credibilis fuisse ferocitatis, ut feræ ipsæ, ac forsitan ipsi Indis, Ethiopibusvè deterioris naturæ viderentur.

Deinde isti nimium sibi ipsis indulgentes breviter exemplo ipsius Josephi Acoſtæ convincuntur: jam illud, inquit, multum movere nos debet, quod videmus ad gentes profundi sermones, & ignotæ linguæ homines penetrare lucris spe, nec deterri barbarie immensa, sed universa mercium causa lustrare, non Ethiopum innumerabiles linguas, non Syrtarum, non Tartarorum, non Brasiliensium, non extremi Oceani littora recutare, & quicquid inter Mendocinum promontorium, &

fretum Magellanicum situm est infinitis terræ, ac maris spatii, idque utroque ex latere, & Boreali, & Australi magno studio obire: Denique & si quem tellus extremo refuso summovet Oceano; vel si quem extensa plagatum quatuor in medio dirimit plaga solis iniqui, hunc perſcrutantur, hujus linguæ, vel balbutientes se accommodant, ut aurum, argentum, ligna pretiosa, mercetque exquisitas ad suos evehant, quæstumque undique augeant, tam longam & periculofam peregrinationem avidissime suscipiant, ut profectò admirabile sit omnes penè portus Oceani, omnes sinus Orbis terrarum stationibus navium Hispaniensium teneri, omnes Indorum Satrapas cum nostris mercatoribus, & nautis commercium habere. At nos qui pretiosissimas merces querimus, animas, DEI imagine insignes, qui lucra non incerta, aut brevia, sed æterna in calis speramus, linguæ difficultatem, locorum asperitatem caufamur: ut appareat verè prudentiores esse filios hujus sæculi in generatione sua filii lucis. Superest, ut charitas ardens in Christum, industria, & labore perficiat, quod deest naturæ. Quæ in re Patris Francisci Xaverij admirabile extat exemplum, qui in perdiscenda Malavaria lingua tantum operæ, & sudoris potuit, tantumdemque in Japonem, atque alijs longè inter se diversis, ut si Apostolico dono linguarum præditus esset, non posset majore gloria Christi nomen in tanto terrarum Orbe vulgare. Certè enim charitas omnia potest, & cum linguæ cessarint, una charitas pro omnibus est. Hactenus Acoſta.

Igitur, ut jam huic primæ parti, in qua necessitatem, dignitatem, ac hujus in lucrandis animabus studij utilitates breviter exposuimus, finem imponam, quis tot, ac tanta luera, tot opes, ac virtutum omnium præstantiam ei inesse conspiciat, qui non merito thesaurum illum, in Evangelico agro absconditum illud non judicet? Est enim verissimus thesaurus Evangelicus ardens in proximos dilectio, quæ ingentes divitias continet, immensamque bonorum abundantiam: non enim unum, aut alterum bonum, sed omnia simul congesta, & accumulata. Quod si illi, qui mercaturam exercent, ut dicebant, trajectis immensis maribus, peragatis variis Orbis regionibus, ac hominibus ignotæ linguæ, magno cum labore, & quidem multis jacturis exposito, & longo tempore, diuturno studio, magna que contentione divitijs inhiant, sæpè etiam in naufragia incidunt, ut una hora omnia auferat, quæ plures fortassis anni corraferant: nos, qui thesaurum caelestem in agro animarum reconditum, ac fodinas querimus animarum, in quibus non chrysoliti, aut uniones, sed veriores gemmæ, & margaritæ, ac non illis pretiosiores congregatæ sunt, quarum usus non in terra tantum, sed in celo quoque maximus est, cur torpescere debeamus? Est tamen thesaurus absconditus, quia pauci eum cognoscunt, paucisque conceditur. Ubi autem absconditus? nempe in agro, in hoc inquam remoto à delitijs, & temporalibus commoditatibus, à strepitu ambitioſum, à negotiationibus, à consanguineis, amicis: In agro deinde, qui locus & arati, & feri, & magno denique studio coli solet. Omnia igitur relinquenda, si agrum hunc possideret, ac in ejus cultura laborare velimus: ac quod primum est, thesauro in tam felici agro abscondito suum.

LIBER SECUNDUS,

AD QUEM POTISSIMUM

PERTINEAT INFIDELIVM SALVTEM PROCVRARE.

PRIMA PARS.

Ad Romanum Pontificem tanquam ad summum Ecclesiæ Pastorem, Petrique in Apostolatu successorem pertinere, Prædicatores pro fide propaganda mittere in uniuersum orbem.

CAPVT I.

NEmini dubium est, modo Catholicè sapiat, sancti Evangelij Ecclesiæque Christi per totum orbem propagationem, ad Romani summique Pontificis auctoritatem spectare. Id enim & auctoritas tam scripturæ, quam Patrum, & ratio ipsa, ac demum innumera summorum Pontificum exempla testantur.

Joan. vii. In primis enim, cum Dominus *Joan. ult.* illis verbis, *Pasce oves meas*, Petro, ejusque successoribus ovile dominicum commiserit, ut Patres omnes fateantur, non solum illi oves jam congregatas illius loci aut temporis pascere, sed omnes tam illius, quam futuri temporis dispersas ac dissipatas (quin potius nondum oves) quærere, ut oves fiant, atque ut intra septa Evangelij cum reliquo grege pascantur, evocare commisit, de quibus sanè Christus *Joan. x.* affirmauit: *Alis oves habeo quas non sunt ex hoc ovili, quas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile & unus Pastor.* Quibus sanè verbis Dominus locutus est de populo Gentili, & Judaico nondum ad fidem converso, qui est secundum præsentem justitiam ab Ecclesia sit alienus, & secundum æternam electionem ad eandem est vocatus. Cum igitur has oves etiam commisisset Petro his verbis, *Pasce oves meas*, & ipse Dominus fateatur oportere illas adduci, constat hoc Petro & ejus successoribus divinitus fuisse commissum: Nam ut Chrysost. ait *lib. 2. de Sacerdotio.* Quamobrem ille (id est Christus) sanguinem suum effudit, certè ut errantes oves in unum congregaret, quam curam tum Petro, tum ejus successoribus committebat.

Isaie 6. Accessit etiam cum sine multa Prophetarum vaticinia Ecclesiam Christi Dei que sponsam, ad agnitionem divinæ veritatis adducturam omnes gentes, ut manifestè *Isaie* docuit *cap. 54.* Ubi introducit Deum sic loquentem Ecclesiæ suæ: *Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum extende, ne parcas, longas fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida, ad dexteram enim & ad levam penetrabis, & semen tuarum gentes hereditabit.* Similiter *cap. ult.* *Isaie* prædicitur fore, ut Ecclesia mittat operarios in omnem Regionem, qui Asiam, Africam, Europamque percurrant, quousque ad Insulas ultimæ per venerint, nullum que sit hominum genus tam remotum, nec sit loquela, nec sermo gentium adeo barbatus, ubi non audiantur & resonent verba eorum; & ponam in eis, inquit divinus vates, signum, & mittam ex eis, qui salvati fuerint ad gentes in mare, in *Africam*, & *Lydiam*, tendentes sa-

gittam, in *Italiam* & *Graciam*, ad insulas longè, ad eos qui non audierunt, & non viderunt gloriam meam gentibus, & adducunt omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino. Frequens est sermo apud *Isaiam* de vocatione gentium ad Ecclesiam, apudque alios Prophetas generale est hoc vaticinium. Hæc autem magnifica jam prædè à DEO facta promissio de vocatione gentium ad Ecclesiam, nusquam re ipsa adimpleta est usque ad Evangelij promulgationem, qua per Petrum ejusque successores gentes erant convocandæ, & ad veri luminis agnitionem adducendæ, ut expressè demonstrant ea, quæ *Lucas Actuum 10.* narrat; ait enim, Petrum dum commoraretur in Joppe, à senibus abstractum vidisse vas quoddam instar magni lintei, è quatuor capitibus cælitus demitti, in quo erant omnia quadrupedia terræ, & feræ (sic est in Græco *θηρία*) & serpentina, & volatilia terræ, dictumque Petro: *macta & comedere*, qui respondit, se id nequaquam facturum, quando illa essent immunda. Tum divinitus illi dictum, immunda non esse quæ Deus effecerit pura. Hoc vero ter accidit Petro, donec in cælum vas est receptum. Et quidem ita hujusmodi gentes, quæ immundæ ab Hebræis habebantur, ad verum Dei cultum & Sacra Christiana vocatas esse scribit ibidem *Lucas*. Futurum namque erat, ut omnes ad Ecclesiam è quatuor mundi partibus (ait *Augustinus*) venirent; nam *Petrus* Ecclesiam refert, ejus personam sustinent, & adhuc sustinent ejus successores: occidendique erant & manducandi ab ipso Petro, ejusque successoribus; occidendi inquam, ut *Augustinus* ipse interpretatur, id est, ut interficerent in eis vitam præteritam, qua non noverant Christum, & transirent in corpus ejus, tanquam in novam vitam societatis Ecclesiæ salutem Gentium eluriret. Hactenus *Augustinus*.

Hæc igitur visione Petro, ejusque successoribus non solum fuit demonstratum Gentes ad Ecclesiam esse traducendas, sed & ipsum debere tanquam ex suo officio eas vocare, & adducere; id enim manifestè significatur illis verbis: *Surge Petre, occide & manduca.* Nam capitis est manducare, & per manducationem trajicere cibum in stomachum, & illum sibi incorporare, significans hæc metaphora, Petro convenire, ut ipse tanquam caput Ecclesiæ Infideles convertat, & efficiat Ecclesiæ membra. Hæc igitur voce Petri successores cælitus quotidie admonentur, etsi non exteriore, interna tamen inspiratione: *Surge, Petre, occide & manduca*, hoc est, fac ut gentium ritus, idola, & infidelitatis fibræ extirpentur, istaque animalia immunda per prædicationem Evangelij, susceptamque fidem omnibus errorum sordibus expurgata mandu-

manduca, & in Ecclesia stomachum, qui animarum salutem summè esurit, committit. Adjungamus his quod cum Ecclesia debeat crescere, donec in toto mundo Evangelij lumen resplendeat, sinque unum ovile & unus Pastor; Deusque velit omnes homines salvos fieri, & ad veritatis agnitionem venire, præceptumque sit Apostolis, *Ite, predicare Evangelium omni creatura*, non tantum pro ipsiis, sed & pro eorum successoribus, ac deinceps ecclesia Romana sit, quæ inter alias merito Apostolica functione gloriatur; & summus Pontifex Apostolicus, & sedes ejus Apostolica ab omnibus simpliciter, & per antonomasiam vocetur, quia Apostolorum tenet non solum doctrinam, sed etiam in Apostolico officio hæreditariam successionem; nemo est qui dubitare possit, ad providentiam divinam spectare, unum seligere, cui onus hoc, nempe adducendi oves ad Evangelij caulas prædicandi Gentibus fidem, & Apostolici muneris functio incumbere, & qui proposito sibi divinæ voluntatis & ordinationis sine, seligeret animarum salutis media. Hic autem non est alius nisi summus Pontifex ecclesiæ caput, vicarius Christi, Petri successor, & totius orbis Pater. Neque enim ob id solum *Apostolicam* Romanam sedem vocari existimandum est, quod Apostolorum fuerit; nam fuit & Ephesina, & Hierosolymitana, & alia non pauca: verum etiam, quia Apostolorum munus pro Christo legatione fungendi, & usque ad ultimos terræ terminos illius fidem immobili firmitate testificandi propriè ac præcipuè ad Romanos Pontifices spectat; quorum muneris est, cum ipsi per se orbem universum adire non liceat, eam curam aliis demandare, idoneoque verbi ministrare ad seminandum sanctum Evangelium mittere.

Neque enim aliud *Luc. 5.* per Dominum intrantem in navim Simonis, quam Christi Fidelium Ecclesia, cujus magister & caput constitutus est Petrus, denotatur, ut optimè docet D. Ambrosius *Serm. 11. Soli* (inquit) *Petro ibidem dicitur, duc in altum, & laxate retia in captivam*, ubi Petrus tanquam summus piscator & archinauta jubetur alios ad piscandum ducere. Non autem de simplici piscium captura, sed mysticè verba hæc intelligenda esse testis est ipsemet Dominus aperitissime dicens Petro, *Noli timere, ex hoc enim eris capiens homines*: & idem ferè significatur *Jo. 21.* Ubi dicente Petro, *Vado pescari*, alij dixerunt, *venimus & nos tecum*. Postea inquit scriptura *ascendit Simon Petrus & traxit rete in terram*. Quid igitur aliud his de piscatione Petri parabolicis loquendi formulis demonstratur, quam Petrum ejusque successores esse, qui homines ab erroribus, mundani que illecebris ad fidem & Ecclesiam militantem debent adducere, adductosque benè eos regendo, tandem ad triumphantem dirigere, sedulo conari?

Summum verò Pontificem Petro succedere in hoc piscandi genere quis unquam potuit dubitare? Nam quid clarius Ecclesia Sancta & Apostolica innuit, cum in die desponsationis sibi, ut sponsum Pontificem vice Christi gerentem annulum piscatoris ipsi præbens, matrimonio spiritali conjungit, nisi ut sedulo perpendat se Petri piscatoris non piscium, sed animarum, sedem viceque representare. Piscatoris enim & Apostoli officium ex Evangelij mente unum idemque reputatur: quod etiam luce clarius ex illis Christi Domini verbis colligere est, ex hoc enim erit homines capiens: nec minus ex illis *Matth. 4.* cum Dominus eundem Petrum & Andream vocavit dicens: *Veni,*

te post me, faciam vos fieri piscatores hominum, id est Apostolos, quorum sit, Evangelicam veritatem gentibus disseminare, retiaque in captivam animarum laxare: ut optimè D. Bernard. in *Epist. 1. ad Eugenium*, munus Apostolicum ipsi Pontifici (utpote successori) incumbere hac eadem figura piscationis sequentibus verbis demonstravit: *Quis mihi des ansequam moriar videre Ecclesiam DEI sicut erat in diebus antiquis: quando Apostoli laxabant retia in captivam: non in captivam argenti vel auri, sed in captivam animarum. Quam cupio illius te hereditare vocem, cujus adeptus es sedem? Et infra eod. cap. Hoc vehementer expectat, & omnino expectat à te mater tua: hoc filij matris tuae pusilli cum majoribus desiderant: hoc suspirant, ut omnis planatio quam non plantavit Pater caelestis, tuis manibus eradicetur. Ad hoc enim constitutus es super gentes & regna, ut evellas & destruas, & aedifices, & plantes. Annulus itaque piscatoris idem sonat quod annulus successoris Petri in Apostolatu & piscatione universi orbis animarum: Ornatur, inquam, dextera Pontificum in die desponsationis cum Ecclesia, hoc annulo: ut ad summum istum dignitatis gradum evecti, hoc altissimum & Apostolicum munus præ oculis semper versarent. Annulus enim memoriae symbolum est, atque ita hoc annulo Ecclesia Christi nomine Pontificem, ut Petri Apostoli successorem commonefacit, Apostolici muneris esse retia tendere, omniumque gentium salutem procurare; atque ut hujus obligationis recordatio semper Pontificum mentibus sit quam firmissimè impressa, Ecclesiæ usum receptum est omnes Ballas annulo piscatoris sigillari.*

Hanc sollicitudinem & curam ad Pontificem summum spectare inter alios Patres oratione uberrima ac disertissima alloquens Eugenium Papam, idem D. Bernard. in *lib. de consideratione* multis in locis docuit: *Recordare* inquit *lib. 3. cap. 2. illius vocis, sapientibus & insipientibus debitor sum, ad Roman. 1. ergo sic agnosce sapientibus & insipientibus non dominatorem, sed debitorem, curandum summo per te, & tota vigilantia considerandum, quo modo & qui non sapient, sapiant; & qui sapient non desipiant. At nullum genus insipientia infidelitate (ut sic loquar) insipientis est. Ergo & infidelibus debitor est, Judæis, Græcis, & Gentibus. Interest proinde tua dare operam quam postu maximam, & increduli convertantur ad fidem, & conversi non avertantur.*

Et infra: magis ipsius Pontificis hac in re conscientiam stimulat dicens: *Esse; de Judæis excusate tempus: habent terminum suum qui prævenire non poterit: plenitudinem gentium præire oportet, sed de ipsiis gentibus quid respondes? Quo quid tua consideratio respondet tibi: percurranis sic? Quid visum est Patribus Romanis ponere metam Evangelio; verbum suspendere fidei, donec in fidelitas durat? Quare ratione putamus subsistit velocius currens sermo? Quis primus inhibuit hunc salutarem cursum? Et illis causa forte quam nescimus, aut necessitas potuit obistere. Nobis qua dissimulandi est ratio? Qua fiducia, qua conscientia Christum, vel non offerimus eis, qui non habent. An veritatem Dei in injustitia detinemus? & quidem quandoque perveniat gentium plenitudo necesse est. Expectamus, ut in eas incidat fides: Cui credes casu contigit? Quomodo credent sine Prædicante? Petrus ad Cornelium, Philippus ad Eunuchum missi sunt. Et si exemplum recentius quarimus Augustinus à Beato Gregorio destinatus est formam fidei tradere Angliis.*

Idem *lib. 2. cap. 5.* *Disce sarculo tibi opus esse non seipso, ut opus facias Propheta. Et quidem ille non regnaturus ascendit, sed extirpaturus. Putasne & tu invenisti aliquid elaborandum*

in agro Domini tui? Et plurimum, Non plane totum quivere emundare Propheta: aliquid filii sui Apostoli quod agerent reliquerunt, aliquid ipsi parentes tui tibi. Sed nec tu ad omne sufficis. Aliquid profecto tuos reliquisti, & ille alius; & alij alijs usque in finem. Circa undecimam denique horam operari otij arguantur, & mittuntur in vineam. Antecessores tui Apostoli audierunt, quia messis quidem multa, operarii autem pauci. Paternam tibi vindicato hereditatem. Nam si filius & haeres, ut probes te heredem erigila ad curam, & non otio torpeas, ne & tibi dicatur: quid hic itas tota die otiosus?

Lib. etiam 2. cap. 6. Exi in agrum Domini tui, exi inquam in mundum: Ager est enim mundus, isque creditus tibi. Exi in illum, non tanquam Dominus, sed tanquam villicus, videre, & procurare unde exigendus est rationem. Exi dixerim quibusdam tuae passibus intenta sollicitudinis & sollicita intentionis. Neque enim ipsi qui visi sunt ire in orbem universum, orbem circumiverunt praesentia corporis, sed mentis providentia. Et tu **Marc. 16** leva oculos quosdam considerationis tuae, & vide Regiones si non sunt magis sicca ad ignem, quam alba ad messem. Nonne si exis & cernis ista, pudebit otiosam jacere securum? pudebit sine causa falcem Apostolicam accepisse?

Et lib. 4. cap. 3. Pastorem de populo huic certe aut nega, aut exhibe. Non negabis, ne cuius sedem tenes, te neget haerodem.

Et infra eod. cap. Salutare mandatum: si amas me pascere oves meas: nempe in pompa Pontificia non affectanda pro debito. Ad ea te potius incito, quorum te scio debitorem. Etsi purpuratus, etsi deauratus incidens: non est tamen quod horreas operam, curamve Pastorem, Pastoris haeres: non est quod erubescas Evangelium. Quamquam si volens Evangelizet inter Apostolos quidem etiam gloria est tibi. Evangelizare pascere est. Fac opus Evangelista, & Pastoris opus implesti.

Et lib. 4. cap. 10. De cetero te esse considera sanctimonia speculum, assertorem veritatis, fidei defensorem, Doctorem gentium, Pastorem plebium, Magistrum insipientium, sal terra, orbis lumen, Sacerdotem altissimi, vicarium Christi. Haec tenus D. Bernardus.

Idem etiam ex alijs Patribus probari potest, qui PETRO, ejusque successoribus universi orbis curam à Domino fuisse commendatam passim fatentur.

D. Chrysost. in illa verba Joan. 10. *Pasce oves meas.* Nam cum magna (ait) Dominus Petro communicasset, orbem terrarum demandasset. &c. S. Leo Papa *Serm. 3. de assumptione sua ad Pontificatum*, de toto mundo inquit, unus Petrus eligitur, qui & universarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis praepogatur. Idem Leo *Serm. 1. de natali Apostolorum Petri, & Pauli*, Idem repetit Chrysost. *Hom. 11. in Matth.*

Cyrellus Hierosolymitanus, Euthymius, S. Prosper, Arator & alij quamplurimi Patres apud doctissimum Bellarm. *Tom. 1. de Rom. Pontif. lib. 1. cap. 25.*

C. A P V T II.

Romanorum Pontificum curâ Evangelium in universum orbem fuit propagatum.

Hanc curam circa gentium totius orbis conversionem, ab initio nascentis Ecclesiae & agnoverunt, & praestiterunt Romani Pontifices, ut

doctè inter alios profequitur Thomas Bozins *lib. 4. de signis Ecclesiae signo. 6.* in primis D. PETRUS praecipuas totius orbis Ecclesias, quibus aliae minores obedirent, fidemque edocerentur (ut ait Tertullianus *lib. de praescriptionibus*) fundavit. Idcirco ad ortum, Antiochia, Evodium Episcopum creavit, cui totius Orientis Episcopi parebant olim. Ad meridiem Marcum discipulum suum transmisit Alexandriam, cujus civitatis Episcopus Aegypto, Arabia, Ethiopia & Africa Cyrenensi praerat. Ad Occalum praecipuas Galliarum, Hispaniarum, Africae, Italiae, & adjacentium Insularum Ecclesias constituit, ut post alios Innocentius primus testatur. Ad Septentrionem primarias in Ponto, Cappadocia, Bithynia, Graecia, Illyrico, Dalmatia, Germania Ecclesias constituit. Romanam verò voluit esse in medio positam, veluti cunctarum principem ac matrem; ut lux veritatis, ait Leo Magnus, qua in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet. Jam populos (adjicit idem) qui ex circumcissione crederent, erudierat: Antiochenam Ecclesiam, ubi Primum Christiani nominis dignitas est orta, fundaverat; jam Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, atque Bithyniam legibus Evangelicae praedicationis impleverat: nec ut dubius de proventu operis, aut de spatio tua (alloquitur ipsum Petrum) ignarus atatis tropaeum crucis Christi Romanis arcibus inferebas, qua te divinis praedestinationibus antebat, & honor potestatis & gloriae passionis. Haec magnus ille Leo Atticae retio. Sed ut ordine, & via nostra procedat oratio, recensamus omnium Gentium singillarim conversiones ad Christum à Romanis Pontificibus factas, & incipiamus ab extremis Europae partibus, cuncta tempora propagatae Christianae Religionis percurrentes.

C A P V T III.

Europa à summis Pontificibus ad fidem conversa.

Joannes Vascus, diligentissimus antiquitatis indagator tradit anno 44. Romae à Petro, & Paulo fuisse creatos Episcopos, & in Hispaniam missos *Cacilium* ad Eliberunos, *Euphrasium* ad Illiturgitanos, *Secundum* ad Abulenses, *Indallentium* ad Urcitanos, *Cresiphonem* ad Abderitanos, *Heliebium* ad Carthelanos. Similiter sunt qui anno quinquagesimo referant ab eodem PETRO missum in Hispaniam *Saturinum*, postea Tholosae Episcopum, qui Pampelonam, sive Pompejopolim veniens, septem dierum spatio quadraginta hominum millia ad Christum perduxit, in his *Firminum* Pampelonae Episcopum, qui anno centesimo quinquagesimo sexto, cum plurimos Christo conciliaisset in Hispaniis & Gallijs, denique ob eundem Christum capite est truncatus.

Conterminae sunt Hispaniis Galliae, quarum Episcopi scribentes ad Leonem, fatentur à Romana sede manasse fontem Religionis in Gallijs. *Saturinum* Tholosae Episcopum supra ostendimus à PETRO in Hispaniis missum. Et Eusebius Caesariensis tradit ab eodem Petro Episcopum Galliarum constitutum fuisse *Crescentem*, atque illic ea de causa missum: ejus meminit Paulus in Epistola ad Timotheum, & ab ipse in Galatiam dicit. Galatiam vero Galliam in eligit, quod Galatae à Gallis haberent originem, & ita intel-

intelligit Hieronymus & Epiphanius. Tradunt alij *Eutropium* Petri discipulum pa. sim pe Gallias Christi doctrinam disseminasse, missosque ab eodem PETRO ad Carnotenses *Adventinum*, *Sabinianum* & *Potentianum*; à CLEMENTE autem *Dionysium*, *Rosticum*, & *Eleutherium*. Amplius *Bajocensibus Exuperius*, *Ebroicensibus Taurinus* Episcopi à Clemente Papa dati, à quo & *Nicasius* missus ad *Rothomagenses*, & maris Oceani tractus.

At *Belgarum*, *Helvetiorum*, *Allobrogumque* oras à *Clemente* veritatis lumine illustratas quidam scriptis prodiderunt; eamque dicunt *Patrum CLEMENTIS* Papæ fuisse. Jam *Trevirenses*, *Colonienses*, *Aquisgranenses*, *Tungros*, *Hasbanos*, *Trajectentes ad Mosam*, *Eburonenses* sive *Leodenses*, *Namorcumque* Christo adparere *Maternus*, *Eucharis*, *Valeriusque* à PETRO commisi. Veluti *Metenses Clemens* Romanus, qui Romam rediens *Calistinum*, *Felicem*, *Patientem*, multos ibi reliquit divinæ prædicationis ac magistrorum. Hitotum illum tractum, qui modo *Lotharingia* dicitur, Christo conciliarunt.

Quintus autem Romanus *Zenonis* Senatoris filius à *Marcellino* Papa baptizatus unà cum *Piatone*, *Dionysio*, *Ruffino*, *Valerio*, *Eugenio*, *Crispino*, *Crispiano*, *Luciano*, *Marcello*, *Regulo*, *Fufiano*, *Viliorio* Religionem Christianam propagavit in *Ambianis* & *Veromanduis*. *Tullenses* autem *Mansuetus* S. PETRI discipulus: *Vindunenses Sanctimus* Dionysij ad Christi cultum perduxerunt, scriptisque nonnulli mandarunt *Chrisosolum* Armeniam, una cum *Piatone* cive *Beneventano* Roma profectum *Tomaci* ad *fluvium Lisam* prædicasse Christi doctrinam: *Demochares* hæc tradit. Additidem posterioribus temporibus *Eleutherium* creatum Episcopum *Tornacensem* à *Felice* tertio.

Gallias adjacet angusto mari divisa *Britannia*: ad hanc dicitur appuissse primus *Josephus ab Arimathea* Civitate, Christianæque Religionis in ea semina sparsisse. Sed anno centesimo octuagesimo secundo *Lucius Britannorum Rex* penit ab *Eleutherio* Papa, ut mitteret qui plenè in insulam totam Christo possent conciliare, missisque *Eugatus*, & *Damianus*, instituitque tres Archiepiscopi, & Episcopi viginti octo, & Christi cultus late disseminabant suis temporibus *Britanniam* ejusque incolas Christianos fuisse. *Calistinus* deinde Papa milit ad eos *Palladium*, quod *Prosper* testatur, ut hæresim *Pelagianam* profligaret; sed cum succedentibus temporibus Angli in Insulam trajectissent, eamque occupassent, ideoque nomen Christianum in iis locis ferè effecit deletum, *Gregorius Magnus* eò missit *Augustinum*, qui cunctos ad Christum traduxit.

Veniamus in Germaniam. In *Noricis* primus dicitur Christi doctrinam docuisse *Valentinus* auctoritate Pontificis Romani: *Augustus* autem *Vindelicorum Narcissus* Episcopus unà cum *Felice* Diacono, *Conon* Papa sive *Cuno* sedit anno sexcentesimo octuagesimo sexto. Is *Chilianum* missit in Germaniam, qui *Herbipoli*, dum Christi nomen prædicaret, est obtuncatus. *Odoacre* Rege legitur *Severinus* inter Germanos Christianæ Religionis propagandæ operam dedisse: sed *Gregorio* secundo sedente, sub annum septingentesimum decimum sextum, certas ac firmas in interiori tota Germania sedes fixit Religio Christiana; Is enim *Moguntia* Episcopum creavit *Bonifacium*, totiusque Germaniæ illi ad veritatis agnitionem perducendæ provinciam commisit, *Bonifacium* socios al-

civit *Burchardum*, *Lullum*, *Willibaldum*, *Wanibaldum*, *Witam*, *Gregoriumque*, qui *Thuringias* *Cattique* Christi cultum tradiderunt. *Regbertus* similiter, Archiepiscopus *Eboracensis* misit ea de causa in Germaniâ duodecim Monacho: *Willibrordum*, *Swinbertum*, *accam*, *Wigbertum*, *Willibaldum*, *Wanibaldum*, *Lebwinum*, duos *Ewaldos*, *Werenfridum*, *Marcellinum*; atque ex his aliqui diversis Germaniæ locis Episcopi constituti à Pontifice Romano, ut è vita S. *Swinberti* constat.

Moravia Christi cultum est complexa, missis eo *Motalegatis Cyrillo*, & *Methodio* à *Nicolao* primo. Hi & *viz* con factis appuis abierunt *Borivorum* *Bohemorum* *vesf*. Ducem, primusque *Bohemie* datus *Præful* de consensu *Joannis noni Dethmaris*. Cui succedens *Adelbertus* late Christi cultum disseminavit; & ad *Prussos* sive *Prutenos* se confers pro Christi doctrina est occisus. *Cyrillus* Christo adunxit *Tribal*. *Bohe-* *los*, *Motavos*, atque universam gentem, quæ *Vistula*, *Danubio*, & *Vago* flumine circumdatur. *converf*

Non præmittamus *Illyrium*, & *Dalmatiam*, *Surius* & sunt, qui opinentur à *Tiro* Evangelium in *Dalmatia* annunciatum; nam eo concessisse narrat *2 Jul. lib PAULUS*: sed quando *Dalmatia* antiquitus parabat Episcopo *Aquileensi*; & primumque tradunt *Pannofuisse Herwigaram* à *Marco* Petri discipulo creati *Illy-* *tum*; inde *Christiana Religio* necesse est fuerit disseminata. *Habemus* è *Simeone* *Metaphraste* *Eleu-* *therium* virum sanctissimum *Illyrij* Episcopum *Dalma-* *ordinatum* ab *Aniceto* Papa, & in eas oras missis *con-* *versis*, sed cum in *Illyrium* & *Dalmatiam* se effugerent *Sclavi*, ij Christi nomen venerat capere. *2 Tim. 3* *runt*, una cum *Rasciis*, *Bosniensibus*, *Servijs*, & *Blon-* *Croatis*, industria *Cyrilli* & *Methodij*, quos à *Nicolao* *Dec. 11.* *lib. 10.* primo illuc missos ostendimus.

Apollinaris S. Petri discipulus in *Mysia* Christi cultum propagavit. Legimus *Concilio Nicæno* *3. c. 1.* interfuisse Episcopos *Mysia*, *Dacia*, & *Gothia*. *Rheg. in* *Stanislaus Orichovius* scribit à *Joanne decimo* *vita* *tertio* missos qui docerent *Vandalos*, & *Lechitas* *Carol.* *Mag.* *sacra* *Christiana*.

Itroperunt deinde in *Mysiam* *Bolgari*, & *Gazari*, qui Christo se dederunt opera *Cyrilli* & *Methodij*, quos miserat *Nicolaus* magnus, cujus adhuc extant nonnulla responsa ad consulta *Bulgogorum*. Sed cum cogitarent bella cum *Constantinopolitanis* Imperatoribus gerere, factum est, ut ab eis devicti ritus Græcos sequeantur.

Cumani Tartari, iidem videntur cum *Chun-* *nis*. Ad eos missi anno millesimo ducesimo *vicesimo* primo, nonnulli è familia S. *Dominici*, è quibus ob eam rem duces, ceteri ad Christum perduxerunt *Bahum*, & aliquos *Tartarorum* *Duces*: *Ludovicus Hungariae* & *Poloniae* Rex eos similiter ad fidem revocavit. *Poloni* agnovè Christum, *Micislaus* Principe missusque à *Joanne decimo* *tertio* *Agidius* Cardinalis *Tusculanus*, qui Religionem in iis locis stabilire, cui dum propagandæ operam darent *Benedictus*, *Joannes*, *Isacius*, & *Matthæus*, occisi fuerunt anno millesimo centesimo, *tricesimo*, teste *Theodorico*.

Livonia cum suo Principe complexa est Christi cultum opera *Meinardi*, quem *Provincia* illius Episcopum creavit *Alexander* tertius. Ab *Ionocentio* deinde tertio magis est confirmata. Post *Meinardum* duo *Alberti*, quorum alter alteri succedit, Episcopi, maximè laboraverunt in Christi cultu per eas oras propagando.

Bothnia, & *Philandia* valde *Aquilonates*, *Eri-* *co* Rege *Suetiz*, & *Henrico* Episcopo *Upsalensi* adituncibus, Christi nomen agnovèrunt, teste *Oloxo*

Britannia & Anglia Papæ m. sco. lib. 2. in vita Carol. Simp. Polyd. Virg lib. 2. hist. Angli.

Surius in vita Sanctorum tom. 8. Aug. Bic. 4. & 5. Germaniæ conversio.

Sur. in vita Bonif.

Poloniae conversi.

Livoniae conversi.

Crant. 1. 7. c. 13. Arnol. 1. c. 8. hist. Slav.

Norvegiæ conversi.

& Boream Re- gionum. Olao : id verò maximè perfectum laboribus Nicolai Angli, qui creatus Papa, dictus est *Hadrianus quartus*, à qua Norvegia tota Christo est ad- dicta.

Græciæ conv.

Nunc pedem referamus ab extremis Boreæ regionibus ad Græciam. Hæc maximè exulta per PAULUM & ANDREAM Apostolos, ut constat ex eorum gestis. An verò hi fenserint eadem eum PETRO, quæ Metaphrastes recitat, evidenter apparet in singulis Græciæ primariis urbibus à PETRO Episcopos primarios, quibus ceteri obedirent, & à quibus, ut ait Tertullianus, fidem mutuarentur, esse constitutos. Id ita esse, sit illud argumento : PAULUS diu, multumque ac sæpe Corinthi fuit, neque ad illum duas ita longas Epistolas scripsit, ut ad Corinthios : & tamen Dionysius Episcopus Corinthiorum scriptor vetustissimus ait apud Eusebium, scribens ad Romanos : *Petrus & Paulus ambo, cum & nostram Corinthi, & vestram Roma Ecclesiam fundassent, & ejusdem doctrinæ præceptis, tum nostros animos, tum vestros imbuissent, eodem tempore pariter martyrium subierunt.* Testis est Irenæus, & Eusebius, nutantes in fide Corinthios literis Clementis Papæ confirmatos. Quod si Petrus Ecclesiam Corinthi fundavit una cum Paulo, verisimilius erit multò ceteras, ut Metaphrastes tradit, ab eodem esse fundatas. Denique, ut quod ad Europam spectat finem faciamus, quid in Occidente Petrus egerit, non aliis verbis explicabo, quam Eusebii Cæsariensis : sic igitur ille : *È vestigio sub ipso Claudij imperio benigna & propitia DEI totius hujus universitatis Reitoris ergo humanum genus providentia sortem ac præpotentem, & reliquorum omnium Apostolorum propter virtutis amplitudinem (nota hæc hæretice) facile principem PETRUM Romanæ versus ad ejusmodi pestiferam vitæ humana corruptelam delendam, quasi manu deduxit: qui quidem utpote strenuus & generosus Dux, divinis armis obiectus, muniturque eximiam & pretiosam tanquam mercaturam veri luminis mente sola comprehensit ab Oriente ad Occasum usque deportavit, ipsamque regni calorum prædicationem, caelestem scilicet lucem, & salutarem animorum doctrinam palam divulgavit.* Hæc Eusebius : ut sciamus à PETRO Occidentem Europamque Christo primam fuisse conciliatam. Contigisse id voluit nonnulli anno quadagesimo quarto, qui fuit tertius Claudii, & undecimus à Christo crucifixo, quintus à Paulo conversione. Atque hæc quidem generatim : speciatim vero liquet ex iis, quæ supra ostendimus, nullas Europæ partes splendore Religionis Christianæ illustratas, nisi studio illorum, qui studiofissimi essent Pontificum Romanorum, vel ab illis ad hanc rem nominatim missi fuissent.

C A P V T IV.

Propagatio sancti Evangelii in Asia à Romanis Pontificibus facta.

Nunc ad Asiam sermonem convertamus, & inspiciamus, an sit verum quod PETRUS ipse de se afferuit, se ab antiquis diebus electum cui gentes crederent, & audirent, & ab Ecclesia nostra cunctos populos (ut cecit Ilias & Mi-
Ibum. à Iesu Oper. Tom. 1.

chas) ad montem Domini, domumque Jacob invitatos, & perductos tentoriaque divinæ Religionis in omnibus orbis regionibus explicata.

Diximus porrò à Petro fuisse Antiochiæ Episcopum constitutum Evodiam, teste Eusebio, qui id anno quadagesimo quarto contigisse in Annalibus tradit. Idcirco Ignatius Ecclesiæ Antiochenæ primordia refert ad Petrum & Paulum. Jam verò Episcopus Antiochenus Orienti toti præerat, ut scribit Hieronymus, adversus Joannem Hierosolymitanum, & Theodoretus in historia sua. Quod adeo est verum, ut ipsa Hierosolyma, & Episcopus ejus subesset Episcopo Cæsariensi, ut idem Hieronymus eodem loco scribit, & apparet è Concilio Nicæno, cui primas debent ante Hierosolymitanum manifestè habetur in eodem Concilio. Cæsareæ autem fuit Episcopus à Petro constitutus Cornelius Centurio, ut omnes norunt. Igitur opera Petri & Episcoporum, qui ab ipso originem ducunt, Religio Christiana in Oriente propagata. In Asia verò minore ab ipso Petro Christi cultum propagatum, creatosque suis locis Episcopos Metaphrastes latè describit: quod esse verum colligimus ex Epistola ipsius prima data ad advenas Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, Bithyniæ, cum Romæ esset una cum Marco discipulo suo, per Silvanum, ut apparet ex Epistolæ fine. Neque suspicetur aliquis illam ad Judæos dumtaxat scriptam, quod opinati sunt nonnulli: manifestè namque dicit in illa, eos aliquando fuisse non populum DEI, & multis in locis è gentibus fuisse illos ait, & idolis addictos. Quo verò sensu advenas vocaverit, explica: idem, cum dicit *Obsecro vos tanquam advenas, & peregrinos abstinere à carnalibus desideriis.* Ideo Epistola secunda, quam se ad eosdem mittere capite tertio proficetur, ad omnes generatim datur. In prima autem Episcopus in primis alloqui palam fit ex ultimo capite, in quo longius quam ceteros nominatim monet, & obicitur tanquam Episcopus & Compresbyter, sive consenior, per principem Pastorum, ut ait, Christum. Quocirca sive spectes Asiam, quæ magis ad Meridiem, sive quæ magis ad Septentrionem, sive quæ magis ad Occasum vergit, à Petro omnes Episcopi primarii primariis urbibus olim dati. Pontus, & Asia minor maximè ad Boream; Antiochia magis ad Austrum, Cæsareæ verò ad Occasum spectat.

Cobila deinde sextus Imperator missi ad Clementem Quartum Legatis, petiit ut mitterentur qui sacra eum mysteria docerent: Quod petiit, impetravit. Quod autem diximus ad Clementem Quartum missos ab Imperatore Tartarorum Legatos, sciendum à Clemente Quinto fuisse ordinatum Joannem à Monte Corvino è familia Minorum Archiepiscopum Cambulensem in Oriente, novemque ex eadem familia fratres Episcopos, ut vocant suffraganeos fuisse consecratos, palliumque datum, cautumque qui succederet illi morienti propter distantiam loci. Rursus Joannes vigelimus secundum quemdem ex Ordine Prædicatorum Archiepiscopum Sultonensem creavit, adiecitque ex eodem Ordine septem suffraganeos Episcopos. Imperante similiter Constantino Magno Armenii Christo se adjunxerunt una cum Teridate eorum Rege: id est, perfectum studio & innocentia Gregorij, qui postea Episcopus est illis datus.

Antiochia Meopotolit. Orientis. Lib. 5. c. 11.

Asiæ cōv. per Episcopos à Petro in primis constitutos.

In lib. con. Apostolica.

*Persia
comp.*

In Persia post Apostolos, *Cyriacus* Diaconus Romanus Christum prædicans, Saporem Regem, cum pluribus aliis Principibus ad Christum perduxit; missus autem fuit ad illum Regem Roma à *Marcello* Papa.

CAPVT V.

Indiæ Orientalis maxima pars summorum Pontificum curâ ad fidem reducta.

Quis verò ignorat in Indiis Orientalibus quanti fiant indies singulos rei Christianæ progressus per nostros? Infinitus laboris esset, & à præfenti instituto alienissimum, cunctas urbes, Regiones, ac populos, in quibus quotidie amplissima capit incrementa Christi pietas, enumerare. Indias namque Orientales latissimas esse nemo ignorat; aliquid tamen adferamus. Et quamvis plurimi operæ plurimum posuerint, ut Christi nomen ab omnibus per ea loca agnosceretur & coleretur, in quibus *Henricus* postea Septentis Episcopus, magnæ sanctimonie vir, cum sociis quinque ex Ordine S. Francisci: præcipua tamen laus omnium consensu *Francisco Xaverio* Societatis JESU debetur. Is enim à *Paulo III.* Legatus à Latere constitutus, ab eodem in regionem illam Orientalem destinatus, solvens Ulyssipona anno millesimo quingentesimo quadragesimo primo, cunctas oras, quas Oceanus ab Indico mari usque ad extremos Chinas (id est totius orbis ambitus dimidium) circumfluit, Evangelii prædicatione illustravit, ac replevit, obiitque anno millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo, Indiæ peregrinationis undecimo, in Insula Santiano Chinis adjacente.

Insula Japonis est nobilissima & maxima; distat ejus extremum litus ad Austrum spectans ab æquinoctiali gradibus triginta quinque, & initio longitudinis recta ducto ab Insula Canariis abest gradibus centum & octuaginta, solvenibus vero ab Ulyssiponæ portu leucis omnino sex mille. In hac Insula *Franciscus* ille *Xaverius* altissima Religionis Catholicæ fundamenta jecit anno millesimo quingentesimo quadragesimo nono. Vidimus nos ipsi anno superiore magna nostra lætitia Legatos illic missos Romam à *Francisco Bungi* Rege potentissimo; & à Rege *Fiunghe* Mancium, à *Protasio* Rege *Arimæ*, & *Bartholomæo* Rege *Omuræ* *Michaelem*, qui nomine illorum Regum Pontifici Romano obedientiam præstarent. Maxima verò in illis locis quotidie Christiana Religio per Catholicos incrementa capit, plurimique Principes, & innumera hominum multitudo Ecclesiæ Christianæ indies singulos aggregatur. Ob eam rem Pontifex Romanus tria Seminaria instituit in diversis insulæ locis, & annuos sex mille aureos ad juvenes Christiana disciplina informandos attribui jussit. Atque hoc anno, qui est millesimus quingentesimus octuagesimus octavus, *Sixtus Quintus* primum Bungo Episcopum dedit.

CAPVT VI.

In Indiis Occidentibus summorum Pontificum jussu Evangelium promulgatum.

ANNO millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo, *Christophorus Columbus*, natione Genueusis, divino, ut exitus ostendit, impulsu afflatus, acceptis à Regibus Hispaniæ *Ferdinando* & *Isabella* navibus tribus, Hispali solvens, post longam multorum mensum navigationem tandem pervenit ad insulam quandam; quam quod sancti *Dominici* die festo invenissent, ejusdem nomine nobilitarunt. Inde aditus patefactus ad amplissimas regiones, quæ procul dubio conficiunt tertiam totius orbis partem, in quibus longè lateque variis temporibus per nostros Christi cultus est disseminatus, & hodie maximè viger, floret, & uberrimas fruges producit. Primus Evangelii præco fuit *Bucil* Catalanus ex Ordine sancti *Benedicti*, quem Papa *Alexander* Sacerdotibus duodecim præfecit, suaque in iis regionibus illi partes mandavit.

CAPVT VII.

De Africa ad fidem conversione.

Pervagati sumus orbem ferè totum, reliqua est Africa sola: percurramus & ipsam, & videamus per quosnam fuerit Evangelii lumine illustrata. Diximus *Marcum* PETRI discipulum fixisse Alexandriæ sedem, quæ secunda erat antiquitus à Romano, ut nemo qui legerit historias sacras ignorat. Illi parebat *Agyptus*, *Arabia*, *Æthiopia*, *Libya*, *Cyrenensis*. Igitur hoc *Marcus* PETRI filius: ita namque ab ipso PETRO appellatur; Africa reliquum obediebat Episcopo *Carthaginiensi*. Hic *Simeon* *Metaphraistes* narrat à PETRO Episcopum fuisse constitutum *Crescentem*. Ob id *Cyprianus* Ecclesiam Romanam vocat non modò Africanæ, sed Catholicæ radicem ac matricem. *Hactenus* *Bozsius*.

Igitur cum Pontifici Romano onus hoc incumbat, jure optimo, ipsum adire solent Reges aut nationes Infidelium ad fidem converti cupientes, tanquam ad Ecclesiæ solem, ac limpidissimum doctrinæ fontem, ab ipso illuminari, ac veritatis divinæ radiis illustrari poscentes. Sic enim olim ad *Symmachum* Papam Orientales literas dedisse constat. Quotidie etiam hoc tempore vniuersum Legati ad Romanam Sedem accedunt S. Evangelii Ministros idoneos postulaturi. Vidit nuper Roma & exhilarata est tempore sanctissimi Domini nostri *Pauli V.* in urbe Legatum à Rege *Congii* hanc ob rem à longissima regione missum.

*Alexan-
dria Me-
tropolis à
Petro cō-
stituta,
1. Pet. 5.*

CA-

CAPVT VIII.

Cura & sollicitudo conversionis Infidelium spectat etiam ad Principes Christianos tam seculares quam Ecclesiasticos.

AD Principes omnes Christianos, etsi non ita ardeat, ut ad Pontificem summum, spectat, ut quoad possint Ecclesie regnum amplificent, & non solum conatibus uniuersis enitentur, ut Religionis cultus ubi coaluit altas mittat radices, sed & ut protendatur eò, quò forte antea nunquam pertigerat, ac deinde ut suo labore & industria his, qui jacent in umbra mortis, candidissimam fidei Catholicæ lumen perferatur. Profecto Hispaniæ Reges, pii ac magnanimi ea potissimum de causa à DEO prosperis successibus fovent videntur, quod Religionis ardore non regnum dumtaxat suum, quo potiebantur mitificè excoluerunt, sed & victis Oceani fluctibus ad extremos Indos tam Orientales, quam Occidentales, Christi nomen, cultumque perduxerunt, nec non ad Japonias, ac Chinas felici ausu aditum apertuerunt. Emanueli Christianissimo Lusitanie Regi, Joannique ejus filio debetur hæc claus, ut Christi Evangelio ad remotissimas illas oras & antiquis inuias tutos ac facillimus fuerit aditus apertus; ita ut Christiana in amplissimis illis regionibus Religio longè latèque potuerit disseminari. Ferdinandi vero Catholicissimi Regis, & Isabellæ Reginæ industria & labore aditus est patefactus ad vastissimas Occidentalium Indiarum Provincias, in quibus Evangelium, Christi que nomen mirificè est propagatum. Quare non immerito Catholicorum nomine Hispani Reges gloriantur, utpote qui piissimum hoc & planè Apostolicum munus ex summorum Pontificum commissione exercent, & non modo propagande fidei zelus omnes Principes in rem hanc deberet impellere, sed & ipsamet politica ratio, quæ uniuersos orbis Principes movet ad suam ditionem tuendam, urgere deberet viros Christianos ad infidelium conversionem. Quomodo enim constabit integritas fidei, aut Catholicorum modicus numerus, si à tot Infidelibus impugnetur, ac minuatur? Certè fatendum est (ut lectuosis constat historiis) plurimos Christiana cultura desitutos in Indiis, Æthiopia, & Europa ipsa à fide Catholica vel sponte deficere, vel ab aliis ad eam defectionem perverti. Tantundem ergo diminuitur populus Christianus, quantum hostes augentur. Atque idcirco politicè quoque agendo, nisi in conversionem Infidelium Catholici Principes incumbant, justo DEI judicio eorum potentia viresque minuentur. Sapè ante annos circiter centum, Septentrionalia Regna, aliæque Provincie, vel urbes Italiæ finitimæ, nondum à castris Ecclesiæ defece- rant. Cur ergo timendum non sit, ne serpent errores, & quod reliquum est inficiant?

Sed & Principes Christiani ad opus conversionis incendi deberent, quamvis nullos infidelium paterentur incurtus. Omnes quippe Principes non modo suos Principatus tueri, sed amplificare conantur, ut plures populos habeant vel subditos, vel foederatos. Cum ergo JESU Christi regnum esse debeat omnium amplissimum, quomodo Redemptoris nostri desiderio satisfiet, si in quibus regni sui administra-

Thom. à Iesu Oper. Tom. 1.

tionem commisit, non studeant Catholicam fidem, per quam ille regnaturus est, infidelibus nuntiare? Et quidem vis rationis hujus efficacissima est, si Christi gloria spectetur: verum etsi illa non adeo purè spectaretur, pondus immensum haberet. Interest enim Principum Ecclesiasticorum, & secularium in ultimis terrarum oris, & Reges & nationes multas tributarias vel confederatas habere: quod certè bonum multiplex fidei prædicationem subsequitur. Etsi omnes Principes charitate impetrante, idque aliis poscentibus titulis, huic conversionum operi accingi oporteret; Hispaniæ tamen Reges, non charitatis tantum, sed & Justitiæ obligatione tenentur nihil prætermittere, quod ad Indos Christo lucrandos, fidemque in illis vastissimis regionibus promulgandam pertineat. Nam & summi Pontifices Catholicis Hispaniæ Regibus novi orbis gentes adire, easque ad fidem convertere curam detulere; ut hoc tanquam proprium & peculiare munus agnoscerent & curarent. Cum enim classibus usque adeo crebris, & magnis, apparatu quoque ingenti opus sit, propter immensam Oceani navigationem, & terrarum regiones plerumque incommodas, & egentes, non potuit ullo modo, nisi Regiæ potentie res tanta committi.

Cur vero Hispaniæ Regibus potius aut solis, (absit invidia) non est ab æquitate alienum, cum & illorum auspiciis atque ope primum inventa utraque India sit, & navigationi Oceani opportunissima Hispania sit. Denique primi illi eam Provinciam & petiverunt, & studiosè curarunt. Neque est cur de summorum Pontificum voluntate conquireretur quispiam, si non ut revera est, idque gravissimè premens, cogitur. Ejusmodi prædicationem consequitur, ut qui ex Infidelibus barbaris, Christianam Religionem profiteri velint, ad curam Principum Christianorum, tutelamque pertineant. Id cum literæ ALEXANDRI IV. copiosè doceant, quarum confessionem ad hunc modum rectè viri doctissimi intelligunt, non est, cur in hac causa diutius hæreamus. Neque enim posset aliter Fides in tot populis recens, & tenera permanere ac crescere, nisi Christianorum Principum patrocinio, fide, potentia adversus inimicorum Christi defenderetur injurias, Barbari naturæ efferati & insolentes federa, atque amicitias patum curare soliti, rationem facillè contemnerent, quoniam modo fruari, tenerique possint, nisi nostrorum vim pertimescant? Quare Hispanorum Principum est Indos tueri, eorumque æternam salutem idoneis ministris procurare, atque eos ad Evangelii gratiam provocare, de fide instruire, instructos moribus informare, ac denique nihil prætermittere, quod ad illos lucrificandos pertineat, & quod officii sui hanc esse propriam obligationem agnoscant.

Maximè verò omnes Christiani Principes tenentur, siue Ecclesiastici, siue seculares sint, quorumcunque Infidelium, qui ad ipsos quoquo modo pertinent, curam in spiritualibus gerere, ac prædicatores mittere, à quibus ad veræ fidei agnitionem perducantur; potissimum autem cura hæc exercenda est circa Infideles, qui in eorum terris Christianis commiscuntur. Negligentiam verò Prælatorum hac in re adeo sentit D. Gregorius, ut ad Januarium Episcopum scribat his verbis: *Rusticos, quos habet Ecclesia tua, nunc usque in*

C 2

fideli-

fidelitate remanere negligentia fraternitatis vestra permittit. Et quid vos admonet, ut extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab infidelitate corrigere negligitis? Unde necesse esse, vos per omnia in eorum conversionem vigilare. Nam si cuiuslibet Episcopi in Sardinia Insula paganum rusticum invenire potuerit, in eundem Episcopum fortiter vindicabo. Tam vero si rusticus ante fuerit perfida & obstinationis inventus, ut ad Deum venire minime consentiat, tanto personam onere gravandus est, ut ipsa exactionis sue pena compellatur ad rectitudinem festinare. Ex qua tanta tanti Patris auctoritate, & diligentiam disciplinae conversioni infidelium adhibendam, & modam, si se duriores praeberint, rusticitate magis animi quam electione rationis, cuiusmodi barbari paene omnes sunt, iudicii vix sententiam sequentes, sed impetu aut consuetudine impulsus, ut hi certe levitate quadam salutaris compellantur intrare.

Neque solis Episcopis hanc curam exercere ex officio incumbit, sed & alios Principes sive nobiles seculares tangit: ut optime idem Pontifex lib. 3. Registri Epistolae 23. scribit in hunc modum: Cognovi paene omnes vos rusticos in vestra possessionibus idololatria deditos habere, & valde hac de re contristatus sum. Et post pauca: Unde magnifici filii exhortor, ut omni cura, omnique sollicitudine animarum vestrarum zelum habere debeatis, & quas rationes omnipotentis DEO de subjectis reddaturi estis, aspicite. Ad hoc quippe illi vobis commissi sunt, quatenus & ipsi vestra utilitati valeant ad terrena deservire, & vos per vestram providentiam eorum animabus ea, quae sunt aeterna, prospicere. Si igitur impendunt illi quod debent, vos eis cur non solvitis quod debent? id est, ut assidue illis magnitudo vestra commoneat, ab idololatria errore compescat, quatenus eis ad fidem ductis omnipotentem Dominum erga se placabilem faciat. Haec Gregorius.

An vero possit Princeps, sive secularis, sive Ecclesiasticus, subditos sibi infideles cogere, ut fidem recipiant, an vero tantum ut Evangelium audiant, dicemus infra suo loco. Nunc vero ut omnes agnoscant ab Alexandro VI. divisionem factam inter Reges Lusitaniae, & Hispaniae, quibus Orientales & Occidentales Indiae partitus est, non sine divino consilio, ac Spiritus sancti afflatu factam fuisset: ob hanc causam tum in regnis ipsis uberrimos fructus, tum ipsis Regibus divitias magnas, Imperiisque dilatationem incredibilem attulisset; ex eo maxime probat Thomas Bozius de signis Ecclesiae; Nam cum Galli, qui in Indiis occidentales, novas Gallias, sive Franciam novam sibi armis pararunt, nihil inde profecerunt. Angli quoque, qui nescio in quas terras earundem Indiarum appulerunt, nihil promoverunt; non enim adfuit illis Pontificis Romani benedictio, nec liberalitas, ex quo factum credo, ut quamvis armis & opibus in his navigationibus non essent inferiores Hispanis, nihil tamen profecerint. Non etiam adfuerunt illis auxilia Monachorum, Religiosorumque hominum sanctitatis per excellentium, qui missiones Apostolicas sedis decreto exequerentur. Haec Bozius.

Sed ut curae, quam Reges Hispaniae & Lusitaniae in Indorum conversione praestiterunt, ac eorum successores in hac re praestare tenentur, vestigia aliqua ostendamus, libuit hic Joannis Lusitani Regis Epistolam ad Caesarem Orientis Indiae Praetorem ex Maphzo lib. 12. referre.

Joannes Rex, Joanni Caesari Indiae Praetori amico salutem.

Quod non ignoras, Idololatria tam grave piaculum est, ut ea in meis regnis ferenda ullo pacto non sit.

Delatum est autem ad nos, in Ioanne finibus tum publicis, tum privatim colisacella Idolorum: praeterea ludos ritusque ethnicos celebrari palam. Ac proinde tibi etiam atque etiam mando, ac plane iubeo, idola omnia per idoneos ministros investigata & ande, sublata comminuas, comburataque, & cum gravibus eticis minui, ne cui prorsus ullum eiusmodi simulacrum, aut signum ex are, ligno, argilla, gypso, aliove metallo, materia, massa fundere, ducere, sculperet, fingere, exprimere, figurare, aut aliunde importatum habere; seu sacra, ludosve ethnico more facere, aut Brachmanas Concionatores, magistrove, seterrimos Christi adversarios, nulla ope juvare, vel teo recipere liceat. Qui secus laxit paenis in edicto propositum nulla remissione multator. Et quia gentes ad legitimum unius DEI cultum, non modo spe futurae beatitudinis, sed etiam praesentibus interdum praemiis invitanda sunt; curabis enixe, uti redemptura vestigalium curaciones publica, & alia munera quassuosa, in homines ethnicos in hunc diem confertis solita, in ipsos Christi Neophytos primo quoque tempore transferantur.

Ad classes meas deducendas audio promiscuum cogi vulgus Indorum. Placet excipi Christianos. Quod si necessitas eorum quoque operas interdum exegerit, videbis omnino post hac, uti quotidiana illi merces ac iusta solvatur. Atque hoc toto de genere Michaele Vasae sententiam exquires: quem nos virum & publica rei bene peritum, & Christiana Religionis apprime studiosum animadvertimus.

Ad haec, certis auctoribus magno mihi meo dolore compertum est, ab Lusitanis hominibus viti pretio coempta mancipia, quae apud Christianos dominos perfacili negotio ad baptismum adduci possint, Mahometanis ac barbaris mercatoribus, ad non dubium animorum interitum, uberius quaestus causa venundari. Id piaculum ne admittatur in posterum, nec servitia ulla nisi Christiano emptori aut icitatori addicantur, item gravi cavebis edicto. Feneratorum licentiam, quam certo capite Goanarum legum alicuius, fac imperio atque auctoritate coercere: idque caput e Legum serie quamprimum expungas. In oppido Bazano templum divo Iosepho exstruitur, idoneumque stipendium alendo vicario, & beneficiarii aliquot, de meo assignatur. Annuum porro tria parvum milia in impuras Mahometi ades, & nefarium cultum, ab eius sectatoribus impendi ante hac solita, Evangelij praconibus & conversioni adiutoribus in posterum numerantur.

In agro Cialensi Neophytis a Michaele Vasae institutis, & si qui praeterea ad Christum accesserint de meis vestigalibus trecenti quotannis quatuordecim ab Antistite dividuntur. Aget etiam cum ipso Cocchi Rege, uti ritus quosdam Ethnicos ab ipsis auguribus in piperis venditione adhiberi solitos (quando quidem nihil ipsis ea res interest) de nostro commercio tolli permittat. Ab eodem Rege ajunt Indos ex eius ditione, qui relicti Idolis Christiana suscipiunt sacra, fortunam omnibus illic spoliari: Ab eiusmodi immunitate & in omnibus nervis amicum Regem nitentur avertere: & nos ipsi quoque in eandem sententiam ad ipsum literas dabimus.

Qui ex Ethnicis ad Christum sese convertunt, eos audio tanquam sceleratos & sacros ad parentibus, cognatis, amicisque teo ejici, bonis everri, ac summa protinus in saltudine atque egestate versari. Horum tu inopiam sublevanda, communicata cum Vasae re, annuam de meis redditibus pecunia summam decernes distribuendam a Sacerdote, qui eiusmodi Neophytorum instructioni praesuerit. Ceilano insula, regnum, uti fertur, adolescentulus, incipit avuncule an parentis effugiens

effugiens manus, Guam Baptismi gratia se contulit. Huius in persona quando ad aliorum conversionem haud leve momentum est, dabitur operam uti doctrina quidem ac moribus in Divi Pauli Collegio cum alumnis ceteris imbuetur: quod verò ad vitium cultumque, attinet, lauto se paravim hospitio, mea impensa copiose ac liberatiter habeatur. Significavit in ipse mihi per litteras ad Ceilani regnum sibi jus actionemque competere: videbis quidnam hoc sit: totamque rem probe exploratam & cognitam ad me perscribes. Quod autem Tyrannus in suos populares, qui Evangelio credere tam crudeliter savijs, seras quidem illas, verum anen debitas tanto scelere parvas ab eo per te quam primum exigi volo: & gravem audacia mercedem statui: quo intelligant omnes nihil esse mihi antiquius, quam ut omni ex parte integri, incolu-meque ferventur, qui à demonum castris ad Christianam transferant.

Ab Ethnicis artificibus, Christi Domini, Virginis Matris, & Sanctorum imagines pingi, atque adeo circumferri venales, minime decorum est nomini Christiano. Tu ergo cum proscriptioni aut virgarum minus edices, ne cui profano tabulas ejusmodi pingere, aut vendere quoquo modo in posterum liceat. Paraciale Covini templum, ite inq. Colani, dudum inchoata, patere imbribus putrifacienda, turpissimum est. Vitrumque tu architectis ac fabricis adhibitis, quam primum tegendum ac perficiendum curabis. Placet

etiam in vico Noroa templum Divo Thoma Apostolo fieri; Calapore captam sancta Crucis edem absolvis itemque in Ciorano Insula templum excitari: Præterea, locis idoneis auditoria, scholas institui, ad quas stans diebus non Christiana modo plebs Catechismi causa, verum etiam Ethnicis ad audiendum Evangelium vel inviti conveniant.

Quando quidem in ista mea ditione mihi primum omnium & maximum est obsequium Dei, & Christiana Religioni amplificatio, cupio vehementer & T. Teranis quoque & Bardesius sinibus, quibus mihi nuper Idalcan cessit, idolorum cultum, ac profanas gentium superstitiones prorsus evelli. Id quod citra tumultum ac vim hoc præsertim initio fiat. Expedis, rationibus ac disputationibus quam lenissime populos edoceri, quanto in errore, ac veritatis ignorantia versentur: quamque vel perperam, vel impium sit, cultum uni debitum DEO, simulacris lapidibusque ab homine tribui. Porro ad eas pellendas tenebras cum alios viros adhibebis virtute & eruditione præstantes, tum verò tu ipse primarios gentis evocare, alloqui, monere non desines, atque omni ratione ad Christum allicere. Qui sese dederint, hosce, in fidem receptos, non tueris modo, sed etiam pro suo quemque captu sibi ornabisque. Hac omnia scito majorem in modum nobis esse cordi: que singula te pro tua industria & probitate sedulo curaturum esse confidimus. Almerini 8. Idus Martias. M. D. XLVI.

DE PROCURANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM

LIBRI II.

PARS SECVNDA.

Religiosorum omnium instituto congruere, Hæreticos, aut Infideles juvandi studium.

Religiosis Ordinibus, quantumvis solitudini, ac contemplationi vacent (exceptis forsitan illis, qui Eremiticam vitam profitentur,) valde esse consentaneum, immo expedientissimum, Ecclesiæ conatibus in animarum conversione adjuvare, ostenditur tam ex regulis ac institutis Religiosorum omnium, in quibus animarum studia non interdiciuntur, quam ex multis aliis argumentis. Immo verò Religiosos omnes præ aliis huic functioni esse aptissimos, tum ex fructu à Religiosis Ordinibus in Ecclesia DEI percepto, tum ex aliis capitibus plenissimè comprobatur.

CAPVT I.

Religiosis omnibus, cujuscunque Ordinis sint, valde consentaneum esse proximorum saluti, ac peculiariter Infidelium conversioni studere.

Quamvis ad Petrum ejusque Successores, quibus universalis Ecclesiæ à Christo commissa est, singulari quadam ratione, & debito per Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

tineat, ex non ovibus oves facere, ut ovile unum in Ecclesia consurgat; quia tamen Romani Pontifices per se ipsos id præstare non possunt, decreverunt viros idoneos sibi coadjutores eligere, qui ipsorum auctoritate officium hoc prædicandi gentibus Evangelium obirent: nam et si Episcoporum, qui hac in parte Apostolis successerunt, munus hoc esse videatur; tamen neque Episcopi omnia præstare possunt, & ipsi etiam suarum dioceseon limitibus conclusi sunt. Quare Religiosos Ordines Pontifices sibi in hac functione tanti oneris socios assumpsērunt, qui Apostolica auctoritate freti, totum terrarum orbem

ut bene doctrina luce lustrent, ac vitæ pietate, & ardore inflammarent. Et quamvis in Ecclesia olim fuerit concertatio maxima, an Religiosis etiam Medicantibus munus prædicandi, Sacramentaque administrandi competeret: surrexit enim Guilielmus quidam oppidi Amatoris, eique amentia, & scelere pares alii Doctores Parisientes, qui tum voce, tum iustis voluminibus editis, nec literis studere, nec ad populum concionari, nec penitentium confessiones excipere, licitum esse Religiosis affirmarunt; ea potissimum ratione ducti, quia Monachis potius plangendi, ac contemplandi, quam docendi officia competere. Repugnarunt tamen accerrimè his, qui Dei gloriæ, animarumque saluti adversabantur, duo utriusque illius temporis lumina, B. Thomas, & D. Bonaventura: & hic quidem *pauperum Apologiam*, ille verò opusculum edidit *contra impugnantes Religionem*.

Sed antequam D. Thomæ argumenta proponam, illud est præclarum inter alia, ac primo loco ad horum impietatem improbandam præmittendum, quod, etiam olim, antequam Monachi Sacerdotum munere fungerentur, ipsorum illa erant propria, jugis scilicet oratio, psalmodia, vigilia, jejunia, & alia exercitationes, divinorum contemplatio, atque ipsa vivendi ratio victu, vestitu, & loco à reliquorum hominum communione, juxta nominis ethymologiam distincta: Monachi enim appellati sunt ab individua illa, & singulari vita, & à rebus aliis separata, quam proficiebantur. Unde apud Dionys. Areopag. universus ille consecrationis ritus, quem ipse c. 6. *Ecclesiast. Hierarchia* affert, secessionem hanc, & separationem, ac transformationem, in vitam unificam, & Dei contemplativam designat. Extant hæc de re plurima Patrum decreta apud Gratianum, & apud Ivonem. Ex Concilio quidem Nicæno *Canone sexagesimo primo*, inter Arabicos legitur, ut Monachorum conversatio juxta eorum nomen à reliquis sit discreta. In Chalcedonensi autem *cap. 4.* Monachorum vita, oratione, jejuniis, quiete, & clausura definitur. Hieronymus verò ad Riparium, ad Paulinum, ad Heliodorum, ad Rusticum, & ad Desiderium, solitudinem, orationem sine intermissione, vigiliis, laborem manuum, Divinorum contemplationem, ac vitam penitentem ex Apostolico instituto profus ab aliis se junctam, & pro illorum nominis ratione singularem, propria illorum esse docet: ac proinde omnes serè Monachi olim solitariam, & eremiticam vitam ducebant.

At verò postquam Monachi ad Presbyterorum, ac Sacerdotum gradum ascenderunt, jam ipsorum Religiosorum Sacerdotum illa propria officia sunt, ex ipsa Christi institutione, ut saluti hominum procuranda, tanquam coadjutores Dei incumbant, disciplina morum, & doctrina fidei alios ædificent, verbi ministerio, Sacramentorum administratione, vita exemplari, & oratione populo prolent. Denique (sicut à Dionysio traditum est) ut purgent, illuminent, & perficiant alios, quæ actiones propriæ sunt Ecclesiasticæ Hierarchiæ, quam Christus secundum exemplaris sui cælestis formam in terris instituit, hoc est, ut legatione inter homines pro Christo fungentur, & opus illud promoverent, quod Christi atque Apostolorum est; quodque solum toti Ecclesiasticæ Hierarchiæ fuit demandatum, quam institutam à Christo Domino accepimus, ad retinendam doctrinam ab eo traditam puritatem, at-

que ad excitandos, & juvandos homines, ut æternam salutem consequantur.

Quæ cuncta adhuc clariora sunt ex Evangelicis, & Apostolicis libris, atque ex ipsa Patrum canonica institutione, uno ordine dicentium, ordinem universum Sacerdotum uni huic operi consecratum fuisse, ut ab omnibus aliis curis liberum, & immunem esset, ne qua re impediri, vel retardari posset ab eo ministerio, quod principem locum in Ecclesia Dei tenet, ut gravissimè, & eleganter multi Patres affirmarunt. In primis S. Greg. Nazianz. in Apolog. *Presbyteri* (inquit) *officium, cælestem quandam vitam requirit, primo purgari, deinde purgare; sapientia instrui, & sic alios sapientes reddere; lumen fieri, & alios illustrare; accedere ad Deum, & alios adducere; sanctificari, & alios sanctitatem adferre.* S. Joannes Chrysostomus *Hom. 1. in Marcum: Sacerdotalis officij est posse docere populum.* S. Hieronymus ad *Rusticum Monachum, Epist. 4. sic* (inquit) *vive in Monasterio, ut Clericus esse merearis.* & infra: *Multo tempore disce, quæ postmodum doceas. Quod si populus, vel Episcopus in Clericum te elegerit, age ea, quæ Clerici sunt.* Sic Hieronymus; quibus clarè innuit Monachos Clericos omnia Ecclesiastica munera Clericorum propria debere exercere.

Quis verò primus fuerit, qui in Occidente Monachismo inseruerit Clericatum, prædicatur à S. Ambros. *libro 10. Epist. 82.* S. Eusebius Episc. Vercellensis: quod & ipsam præstantissimum vitæ genus S. Martinus Episcopus Turonensis transtulit in Gallias, & S. Augustinus in Africam, & ante ipsos in Orientem Basilium Magnus, qui omnes admirabili quadam connexione duo hæc perfectissimæ vitæ genera, Clericorum, & Monachorum, eorumque functiones in unum patenter conjungentes, tanquam splendissimis luminaribus sibi ipsis, aliisque lucentibus Christi Ecclesiam exornarunt. Ex quibus, aliisque innumeris Patrum testimoniis, quid addat Presbyterium ad Monachismum, quæ, & quales virtutes requirantur in eo, qui tractaturus est de æterna animarum salute, non obscure constat: ob quam causam Religiosorum Institutores monastico Instituto Sacerdotalis officij dignitatem, ac curam adjungere, atque ex eo proximorum salutem procuranda, quasi quodam debito se altinxerunt.

Quare Gregorius Nazianzenus in Oratione fanebri de *S. Basilio*, ex hoc maxime Basilium commendat, quod pietatis Gymnasia, sive Monasteria extruxerit, ut & Monachi contemplationi, & aliorum salutem jugiter studerent. Hoc igitur Basilii Institutum & inceptum in posteriorum Religionum institutione magnos progressus fecit: Nam Monastica disciplina, & sacerdotii virtutes, & utilitates ita unius vitæ communione permixtæ sunt, ut verè illius solidæ virtutes, atque utilitates Sacerdotii ministeriis, & exercitatione extra umbram, & solitudinem positæ illustriores fiant, & quàm maxime fructuosæ. Quippe Sacerdotii ministeria Religiosis virtutibus adjuta tranquillitatem animi, & puritatem non impediunt, sed potius perficiunt, & oratione, ac divinorum contemplatione quasi accensa ferventius, & cum uberiori animarum fructu exercentur. Unde item fit, ut aliorum utilitas cum propria utilitate conjuncta semper sit; nam in omni ministerio, & actione ad renovationem spiritus perpetua veteris hominis mortificatione, ad augmenta virtutum, ad majorem Dei gloriam, Religiosorum Ordinum auctores, & Duces temperat aspirant.

Nam

Nam postquam Basilicus sanctissimis legibus Religiosos, tam in ordine ad propriam salutem tuendam, quam ad proximorum juvandam, procurandamque Evangelicam lux in Occidentem illata, caliginem Europæ discussit, surrexit almi-
ficus Monachorum Pater Benedictus, cujus Regulas plurimi sunt amplexi. Bernardus quoque ac ceteri Ordines, præcipuè verò illi quatuor, qui Mendicantium vocantur, illuxere mundo, minantemque ruinam Ecclesiæ indefesso labore sustentarunt, instaurarunt, atque in varias nationes propagarunt; idemque alii Ordines executi sunt, qui veluti novæ cohortes prodierunt in campum, animasque quam plurimas à laqueis Diaboli in Evangelii lucem, ac libertatem revocarunt, ut latius sequentibus exemplis demonstrabitur.

Convenientissimè igitur Religiosi, postquam Sacerdotes functiones Monachati sunt annexæ, prædicandi, ac docendi munus exercent. Quare merito sententiam Guilielmi D. Thom. *Opusc. 19. cap. 4.* in primis centes erroneam, & in proœmio ejusdem *Opusc.* asserit Diabolum invadam divinæ gloriæ & humanæ salutis per ministros suos (loquitur de Guilielmo, ejusque complicibus) gloriæ Dei, & animarum salutem niti impedire. Et *Secunda Secunda. quæst. 187. art. 1.* Stultam, inquit, esse opinionem dicentium, quod status Religionis impedimentum adferat talia exequendi. Ecce, qua ratione D. Thomas errorem, & stultitiam centes asserere, Religionis alicui esse contrarium saluti proximorum, prædicatione verbi Dei, aut confessionum auditione consulere. loquitur autem D. Thom. ut luce clarius constat ex contextu, de omnibus Religionibus, tam de iis, quæ sunt institutæ ad vacandum contemplationi, ut sunt Monachales omnes, quam de illis, quæ actioni & contemplationi vacant, ut ipse docet in *cap. primo ejusdem Opusc.*

Hanc verò sententiam tribus inter alia convincit argumentis. Primum asserit, illudque egregium *2. 2. q. 187. art. 1.* ubi querens D. Tho. an liceat Religiosis prædicare, & docere: Respondet, non solum non impediri ratione status Religiosos ab hoc munere, sed potius esse magis idoneo exercitio sanctitatis, quod assumpserunt: *Stultum enim est (inquit) docere, ut per hoc, quod quis in sanctitate magis promoveatur, efficiatur minus idoneus ad spiritualia officia exercenda: & ideo stulta est quorundam opinio dicentium, quod ipse status Religionis impedimentum asserat talia exequendi, quorum errorem excludit Bonifacius Papa in cap. sunt nonnulli. 1. 2. ubi sic dicitur: Sunt nonnulli nullo dogmate sulti, & audacissimi quidem zelo magis amaritudinis, quam dilectionis inflammati, asserentes, Monachos, qui mundo mortui sunt, & Deo vivunt, Sacerdotalis officij potentia indignos: sed omnino labentur, quod ostendit; primo quidem, quia non contrariatur Regula: subdit quippe, Neque enim D. Benedictus Monachorum Præceptor almiificus hujusmodi rei aliquo modo sinit interdicit: & similiter nec in aliis Regulis hoc prohibetur. Secundi prædictum errorem improbat ex idoneitate Monachorum, cum in fine capituli subdit: Quanto quisque excellentior est, tanto illis, scilicet spiritualibus operibus, potentior. Hactenus D. Thomas. Ubi clarissimè probat, non solum non repugnare instituto Religionum prædicare, & docere; sed etiam Religiones, quanto sanctiores, eò aptiores animarum salutem procurandæ.*

Sed ut perfectius vig hujus rationis à Divo Thoma adductæ expendatur, ante omnia ani-

madvertere oportet, D. Thomam prædicto *art. 1.* querere, An liceat Religiosis prædicare, & docere? & affirmantem partem, damnatâ contrariâ sententiâ, ut stulta, & erronea, sequitur, eo fundamento Bonifacii Papæ potissimum ductus, quia Religiosi sunt capaces dignitatis Sacerdotalis, cui annexa est potestas prædicta munera exercendi, ut jam dixi, ac proinde non solum apti ad prædicandum, sed quanto sanctiores alii, tanto aptiores huic sacræ functioni, maxime cum à nulla Regula Religionum prohibeatur id ipsum.

Præterea dicto *Opusc. 19. art. 2.* id egregiè confirmat D. Thom. quia consilium non potest esse (inquit) de eo, quod contrariatur consilio, vel præcepto: sed docere cadit sub præcepto, vel consilio, ut patet Matth. ult. *Euntes docete omnes gentes, &c.* *Matth. Gal. 6. Vos qui spirituales estis, hujusmodi instruere in spiritu lenitatis; non ergo de non docendo potest esse consilium.* Et confirmat D. Thom. Consilia, quæ Dominus proposuit, immediatè ab apostolis servari voluit, ut eorum exemplo alij ad obeunda consilia provocarentur: unde Paulus *1. Corint. 7. Consilium de virginitate proponens (dixit) Volo omnes homines esse sicut meipsum: sed observatio hujus, quod dicunt consilium, scilicet abstinere à docendo, ad Apostolos non pertinebat, cum ipsi ad docendum in universum Orbem mitterentur: non ergo abstinere à docendo sub consilio cadit.* Hactenus D. Thomas. Igitur majoris perfectionis esse non potest, abstinere à doctrina, & prædicatione: tum etiam si non potest esse consilium, neque præceptum de non prædicando, aut docendo, non poterit doctrina, aut prædicatio verbi Dei esse contraria alicui instituto.

Et quanquam Doctor Angelicus scriptis ipsis, Dicos autem multò gravius, & acerbius factis illorum temeritatem, qui animarum salutem adversabantur, patefecit: Guilielmus enim ab *Alexandro IV. Rom. Pontif. Romam evocatus, in publico Cardinalium confessa convictus, damnatusque est, atque non solum ejuslibet igni traditus, sed & ipse quoque ejus auctor Canonatu, ac redditibus Ecclesiasticis exutus, atque insuper à Ludovico Rege à tota Gallia relegatus. Stant hodie in compendio privilegiorum Ordinis Prædicatorum antiquo, varia Alexandri IV. contra Guilielmum, ejusque librum, & sectatores decreta, quæ etiam habentur in Conventibus Parisiensibus authentica.*

CAPVT II.

Religiosi omnes præ aliis aptissimi sunt animarum conversioni procurandæ.

Illud inter cetera maxime pios Religiosorum animos ad opus conversionis suscipiendum movere debet, quod eorum status, vitæ & instituti ratio præ omnibus aliis magis idonea, & aptior huic animarum culturæ censetur, idque propter multas rationes, sive causas, quarum aliquas adducit Angelicus Pater D. Thomas *Opusc. 19. c. 2.* ex quibus tres præcipuas desumemus: *Prima, quia convenientissimè doctrinam Evangelicam docet, qui non solum præcepta, sed etiam consilia servat: secundum illud: Copie JESUS facere, & docere: hujusmodi sunt omnes Religiosi; convenientissimè igitur omnes prædicant. Secunda: illi maxime sunt idonei ad docendum,*

Qui maximè divina per contemplationem capere possunt: unde Gregorius in 6. Moral. Quia contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos resendant loquentes: sed ad vacandum contemplationi precipue Religiosi sunt deputati: ergo per hoc quod sunt Religiosi redduntur magis apti ad docendum. Sic D. Thom. ubi supra, qui etiam Secunda Secunda Quæstione 187. articulo primo, tertiam non contemnendam adjungit rationem: quia quanto aliquis est sanctior, tanto est aptior practicationi verbi Dei, nisi aliunde prohibeatur; sed prædicare, & docere, neque interdicitur in Regula sancti Benedicti, neque in alio Religionum Regula, ut determinat Bonifacius Papa in cap. nonnulli sunt, 16. quæst. 1. Concludit igitur eò quæpiam magis esse idoneum, ac alius aptiorem animarum profectibus, quanto ille vitæ sanctitate fuerit sublimior.

Accedunt tres aliæ causæ, quæ statum Religiosum ministerio conversionum aptissimum efficiunt, quæ fufius Hieronymus Platos vir aliàs pius, & doctus in libro de bono status Religiosi prosequitur. Prima ducitur ex ipsa Dei natura, & more: si quis enim Dei rationem, atque ordinem in hominum salute propaganda ab ipso Ecclesiæ ortu attentius inspexerit, facile inveniet, hoc semper fuisse ejus consilium, ut ad tantum hoc opus eos maximè administratos, adjutoresque adhiberet, qui essent maximè humanis omnibus præfidiis destituti, ut non gloriaretur omnis caro, id est, ne tante rei laus, evacuata Christi Cruce, in hominum sapienciam, aut potentiam transferretur: quare non sapientes, non nobiles, sed piscatores, & publicanos, quos dirigeret, elegit: non igitur putandum est mutatum esse Deum, & ejulve sapienciam, ac aliam nunc in hominum conversione formulam, quam antea secuturum. Quare nunc etiam querit Deus operarios pauperes, humiles, ac terrenis rebus omnibus vacuos (quales sunt Religiosi) qui vineam Domini in siti, fame, frigore, & nuditate, sicut olim Apostoli, excolant.

Secunda causa: quia cum ad cohortandum multo majus pondus habeant exempla, quam verba, nulli dubium est, quin multo certius, faciliusque credituri sint homines illi, quæm non verbis tantum, sed factis ipsis viderint res humanas contempsisse. Nam cum major hominum pars voluptatibus, ceterisque terrenis bonis rapiatur, quem viderint hæc despexisse, seipsum vincere, ac suas cupiditates rationi subigere, magni æstimant, ac rerum hæc desipientia admirabilitatem tantam præ se ferre, ut nihil sit ad persuadendum aptius, nihil gravius ad voluntates commovendas. Quare Religiosi, qui hanc paupertatem, rerum abrenuntiationem profitentur, aptissimi sunt hujusmodi ministerio.

Tertia, & ultima causa ab ipsis operariis ducta sit: Nemini dubium, quin ad hoc opus multo melius parati sint, qui nihil omnino in hoc mundo possident; primum: quia liberi sunt, expediti, & alacres ad currendum, quocumque eos spiritus Domini impulerit; propterea quod non libertorum, non agtorum, non rei familiaris procuratorum cogitationes illigantur: ex quibus duo magna damna consequi solent, nam & tempus eripiunt, quod in aliis melioribus studiis utilius impenderetur, & ipse animus frequenter rebus ipsis, quas tractat, nimium adhaereat, quod utrumque Evangelico operario & indignum, ac surpe, & maximè etiam incommodum est, ita-

que bene, & sapienter Ambrosius in Lucam: Quis, inquit, debeat esse, qui evangelizat regnum Dei, præceptis Evangelicis designatur, ut sine virga, sine pera, sine calcamento, sine pane, sine pecunia, hoc est subsidij seculari adminicula non requirant, fideque tutus, pates sibi, quo minus ea requirat, magis posse suppetere.

Restant etiam duo alia in Religiosis, quæ ad hunc fructum in animarum conversione assequendum maximè conferunt. Primum professio ipsa castitatis, quæ ita Deo placet, ut ejus possessores Deus mira efficacia, & fortitudine contra daemones muniat; ut optimè prædicavit summus Sacerdos Joachim (Judith 15.) qui in communi gratulatione post tantam victoriam à Judith contra Holofernem repottatam, sic eam celebravit: *ed quod castitatem amaveris; ideo manus Domini confortavit te, & eris benedicta in æternum.* Sed de castimonie in sancti Evangelij Ministris, necessitate, & fructibus alibi dicturi, nunc brevitate causa sermonem ad alteram partem, quæ Religiosos ad hoc conversionum opus maximè juvat, transferamus. Ea est charitas, & conjunctio animorum inter se ipsos: nam cum orbis ad Deum conversio difficillimum negotij sit, ac perspicuum sit, nullam rem magnam effici sine multorum adjumento, cum nemo solus omnia habere possit; sit ut in animarum conversione, ex Religiosorum conjunctione, ac mutua charitate uberrimi eliciantur fructus. Nam, ut prælatè dictum est à sancto Basilio, *Constit. Mon. cap. 19. Veluti milites testudine, quam vocant, salta, sese invicem ita muniunt, ut sint impenetrabiles, sic ipsi propter conjunctionem qua nexi sunt, sese mutuo. (ut ipse ait) conspiciant, & inter se protegant;* ex quo non solum sit, ut inimicorum ictus repellant, sed etiam inimicos ipsos facile fundere, & fugare etiam ab aliis possint. Quod si hoc verissimum est, nullum hominum genus repetiri ita huic animarum functioni aptum, & idoneum, esseque hujusmodi ministerium Monachorum instituto consentaneum, restat, ut sit etiam hæc functio illis facilior, & jucundior. Id enim perpetuum est in omnibus rebus, ut quæque res eo maximè gaudeat, quod ejus naturæ est maximè aptum, ac proinde quanto impedimenta sunt remotiora, eò majori facilitate sit prædita; quæ omnia Religiosorum animos in opus Missionum maximè deberent inflammare, præcipue si experientia ipsa clamante fructus in Ecclesiæ Dei, ex Religiosis Ordinibus in fidei propagatione considerentur: ad quorum enarrationem jam gradum faciamus.

CAPVT III.

Religiosis omnibus convenientissimum esse animarum salutem, & conversioni studere, ostenditur ex fructu à Religiosis in fidei propagatione facto.

Non levis momenti, imò gravissimum, validissimumque argumentum produci potest, quo & dignitas ministerii hujus amplius extollatur, & convincantur illi, qui contra institutum Religiosos agere, si in Missionibus occupentur, aut sunt affirmate, ex fructu, magnaque utilitate, quam Religiosi viri omnium ferè Ordinum in Ecclesiæ Dei, ex quo instituti sunt, verbi Dei præ-

dicatio-

dicacione effecerunt. Ex quo faciliè erit convin-
cere eos non temere, aut inordinate contra suum
institutum hoc munus suscepisse, sed potius divino
consilio, ac convenientissimè egisse. Tum quia
ad Ecclesiæ culturam, & propagationem homi-
nes sui instituti defertores tantopere non contu-
lissent; nec DEUS hominum ita deviantium à
suo instituto adjuvaret actiones, aut mentem ex-
citaret ad similia opera perficienda; tum quia ferè
omnes viri fuerunt doctissimi, atque ut pluri-
mum sanctissimi, de quibus sine temeritate judi-
cari, aut suspicio nequit haberis; vel ipsos institu-
tum proprium ignorasse, aut illud scienter non
observasse, & contempnissè. Et quemadmodum
Ecclesiam sanctam illud maxime commendat,
quod tamen multi clarè admirationis viri, stre-
nuissimi Martyres, Confessores integerrimi in ea
fuerint; sic mihi videtur optimum argumentum
in studii Missionum commendatione, quod tanta
præstantium virorum Religiosorum multitudo
illud fuerit amplexa, ut vel sola eorum auctoritas
satis esse possit ad illud omni laude commendan-
dum.

Est autem ejusmodi hæc multitudo, ut si ra-
tio cinando summam eorum deducamus, qui in
Religionibus sanctitatis gloria florere, sine ulla
dubitatione maximam partem, immo omnem
ferè, inveniamus huic animarum scholæ fuisse
addictos. Quod si in eis hoc efficit ardens ani-
marum zelus, ut tantam sanctitatis excellentiam
adipiscantur, quid hoc ministerio melius, aut
utilius Religiosis? hoc enim magnopere Missio-
num opus commendat, (ut nunc ejus alias laudes
prætermittam) quod tales, & tanti viri eam vi-
vendi formulam sustinuerint, quorum vestigiis
insistere non possit non esse turum, & laudabile:
quantacunque enim est eorum auctoritas, ea tota
hujus ministerii dignitatem extollit. Primum,
quia nunquam hi tale institutum adamassent, nisi
merito adamandum cognovissent: Deinde quod
ad illius dignitatem, & commendationem, ipsi
quoque aliquid splendoris & dignitatis suis ex-
emplis contulerunt.

Et in primis, ut nunc præteream Mendican-
tium Ordinum tam Religiosos quam fundato-
res, à Monachalium Religionum institutoribus
incipiam, quorum facta tacita est, immo expressa
instituti interpretatio, aliorumque subditorum ad
sui imitationem cohortatio. De magno illo Mo-
nachorum Patre Benedicto, ut latius apud D.
Gregorium in ejus vita habetur, in Cassino mon-
te simulacra, quæ adhuc à Gentilibus colebantur,
comminuisse, ipsosque oppidanos Christianis
præceptis induisse legimus. De Basilio Magno
Gregorius Nazianzenus in ejus vita scripsit, eum
sua Monasteria propè civitates erigi curasse, ut
non sibi tantum utiles, sed & aliis prodesse pos-
sent: *Quamobrem*, (inquit Gregorius) *Monacho-
rum Canobia haud procul ab his, qui in hominum so-
cietate vivunt, aedificari iussit, nec omnino separavit;
ut & propinquitate, cum opus charitatis exposceret,
adesse possent, & stantes alioquin propriis terminis, ne
quies illorum, aut pax interrumpi per multitudi-
nem posset, ut & sic, nec ipsi Monachi actionis meri-
to, quod ex impendenda alii pietate esset, privaren-
tur; neque rursus eorum actio per tumultus inuti-
li efficeretur.* Hæcenus Gregorius.

Et ipsæ etiam Basilius in *Regulis superioribus*, q. 7.
communem vitam solitariæ præferendam censet;
quod hæc quidem (ut verbis Basilius utat) *suorum
tantum bonorum procurationem propositam habet:
hoc autem aperte charitatis legi adversatur, quæ non*

*quærit quæ sua sunt: quam perfectè observasse Apo-
stolum videmus, qui non suam utilitatem quærebat,
sed multorum, ut salvificarent.*

Et paulò post idem Basilius in *tertem*, & in *fructu-
tuosam* appellare non veretur eam vitam, in qua
scilicet Dei contemplationem nulla actio suble-
quatur tuendis hominum commodis directa.
Hæc Basilius.

Quis verò D. Bernardi, Claravallensis institui
promotoris beneficia, qui non solum concioni-
bus, & scriptis, sed quam plurimis exemplis pro-
ximos, Ecclesiamque adjuvit, poterit referre? Pe-
trum Abailardum in Concilio Senensi, Gilber-
tum Porretanum in Remensi, Henricumque, &
alios Hæreticos, qui Galliam universam suis do-
gmatibus inficiebant, solus ipse convicit, ac re-
pressit, Franciamque aliqua ex parte prædictis
hæresibus jam infectam, ad Ecclesiæ Catholicæ
unitatem reduxit. Quid de peregrinationibus
ejus, fidei, & sanctæ Matris Ecclesiæ, ac proxi-
morum salutis causa susceptis dicemus? Modo
enim ad Galliam Regem, modò ad Imperatorem,
aliosque Principes viros pro arduis Ecclesiæ ne-
gotiis, ac rebus publicis, animarumque salutem
concernentibus missus est à summis Pontificibus,
ac denique fructus, qui ex ejus concionibus ad
populum provenerint, quam innumerabiles ex
vitiis ad frugem se receperint, à Satanæ faucibus
erepti, nec cogitari quidem potest. Ut omittam
nunc præclara, quæ fecit in illo tetro schisma-
te adversus Petrum Leonem Antipapam pro *Inno-
centio* Papa secundo legenda in ejus vita. Ecce tres
monasticæ viæ auctores, fontesque clarissimos, à
quibus ferè omne institutum Monasticum, tam
in Oriente, quam in Occidente manavit, qui tam
exemplis, quam verbis, Regulisque scriptis Mo-
nachorum instituto valde consentaneum esse de-
creverunt animarum salutem conversionique con-
sulere.

Deinde, quæ à Religiosis Monachis ferè ab
Apostolorum tempore gesta sunt in proximorum
salute tuenda, & procuranda, immensum esset re-
censere: qui enim historias consuluerunt, facile
compererint maxima, & egregia opera, quæ à
Monachis in integris provinciis, & regnis ipsis,
Christo adjungendis patrata sunt, quam sæpe
Evangelii lumen, ubi nullum antea erat, intule-
runt: ubi obscuratum, instaurarunt: quoties fidem,
& Religionem, vel jam labefactatam, vel penitus
perditam restituerunt, ac redintegrarunt. Quare ita
Monachorum zelus olim in his enituit, ut post
Apostolos, & Apostolica illa tempora, in propa-
ganda per singulas provincias fide, vix aliorum
nomen inveniat, quam Monachorum: & quia
longum esset omnes recensere, aliquos quasi ex-
empli causa, & per transennam attingamus.

CAPUT IV.

Exempla Ordinum Monachalium.

ET in primis Carmelitæ Monachi, antequam Quid o-
Mendicantibus annumerentur, erumpente liam præ-
Evangelii luce, admirabili cum animi magnitu- literic
dine Evangelium Apostolorum tempore, per Sa- literic
mariam, Palestinam, aliasque orbis partes propa- O. do in
garunt. Nam à monte Carmeli discedentes, ab Con-
Apostolis primum baptizati, postea eorum coad- sione in-
jutores in prædicatione sancti Evangelii effecti fidelium.
sunt, ut Josephus Antiochenus lib. 1. 2. *Speculi
perfectæ militiæ primivæ Ecclesiæ scriptis: Perse-
cutorum* (inquit) *milisum Christi* (id est Apostolo-
rum)

rum) coadjutores surrexerunt strenuissimi viri, solitarij, contemplationi dediti, sanctorum Prophetarum ELIAE, & Elisei imitatores, qui de monte Carmelo descendentes, per Galileam, Samariam, Palaestinamque, fidem Christi constantissimi sparserunt. Haec tenus Josephus.

Idem etiam de Carmelitis post Josephum docuit Joannes Patriarcha Hierosolymitanus in lib. de instit. Monach. c. 27. Postquam docuit Carmelitas ab Apostolis esse baptizatos, & in fide instructos, addit: Denique eorum multi ea, quae ab Apostolis hauserant, ceteris effundentes, fidem Christi per Phoeniciam, & Palaestinam praedicabant, dilatantes dogma fidei, & moribus vita Monasticam conversationem Ecclesiae DEI insignissimam demonstrantes. Sic Patriarch. Hierosol.

Nec dissentit ab hac sententia Chronica Romana antiqua apud Speculum Ordinis lib. 5. in fin. in qua scriptum habetur: Tempore quo beatus Petrus Antiochia Cathedra praesidebat, Carmelites in regione circumquaque adjacente, diversis locis Catholicè pro fide instabant.

Quibus subscribit Richardus Armeanus Archiepiscopus in sermone de Conceptione B. Mariae, ubi de Carmelitis agens, inquit: Insuper, ut fide digna historia referunt, in principio nascentis Ecclesiae in partibus illis praedicando Evangelium solidissimè laborarunt. Haec, & alia de antiquis Carmelitis reperies apud doctiss. Walden. de Sacramentalibus, tit. 9. cap. 89.

Sed si ad aha tempora descendamus, aliorum Monachorum in Ecclesia Dei uberrimi fructus conspiciuntur. Primum enim de Monachis ex S. Benedicti familia (ut auctor est vit gravissimus Trithemius de vitis illustribus sui Ordinis, & Hier. Platus, ex quo quae sequuntur decerpimus). B. Remigius, qui anno ferè 530. Clodovæum Regem, & Franciam universam ab Idololorum cultu ad fidem Christianam traduxit, ab ineunte ætate Monachus fuit, & postea Remensis Archiepiscopus.

Item Martinus Monachus, anno 540. Suevos ab Arriano errore sanavit. De Anglia notissimum est, quod ab Augustino informata, quem Gregorius Pontifex cum aliis sex Monachis, nempe sanctis Melito, Petro, Iusto, Paulino, Laurentio, & Joanne eò legarat, ad Deum sese converteret, unà cum Rege Erelberto, anno 603.

Nec præteream ipsam Pontificem Magnum Gregorium, ut in ejus vita lib. 1. refert Joan. Diaconus, qui cum Monachus adhuc esset, & Angelicos pueros forma pulcherrimos venales Romæ conspiceret, agnosceretque illos esse infidelitatis tenebris immeros, tactus dolore cordis intrinsecus, mox à Benedicto Pontifice vehementer cepit expetere, ut sibi licentiam in illam regionem ad prædicandum sanctum Evangelium proficiscendi concederet, qua obrenta profectus est: postea verò tota acclamante Roma ab eodem Pontifice post triduum itineris coactus est ad Proprium Monasterium reverti.

Anno autem 622. Lambertus Leodiensis Monachus Taxandriarum Germaniae Provinciam, eodemque tempore Kiliannus Monachus Francorum Orientalium gentem ad Fidelium numerum aggregarunt, atque hic quidem in eo opere etiam martyrium subiit.

Beda lib. 6. hist. Angl. c. 5. *Wifridus* ex Hierpuensis Monasterio in Anglia, postea Eboracensis Episcopus, anno circiter 683. cum Romam peteret, tempestate in Hollandiam, & Frisiam ejectus est; ne hiemem illic instructuosis degeret, cepit prædicare Evange-

lium, quod nullus adhuc sibi auditus fuerat prædicare. Idemque in patriam reversus, cum ab improbo Rege Egfrido in sua sede hæzere non sinneretur, diverit ad Australes Saxones, adhuc in infidelitatis tenebris jacentes, inique fidelium lumen importavit, & simul toti insulæ, quæ Vetula dicitur. Ceterum, quod hic opus in Fissa exegerat, id deinde continuavit Willibrordus, ex Monasterio Ripensi in Anglia, qui Trajectensis Episcopus etiam creatus est.

Eodem tempore Swibertus Lindissæ in celebri Cænobio Angliæ educatus, unà cum undecim aliis ad Apostolicum numerum representandam ad Saxones se contulit, ex quibus innumerabiles in Christi fide instructi sunt: idemque postea Verdensi Ecclesiae Præpositus fuit, ne tamen à laboribus suis unquam cessavit.

Insignis quoque in hoc genere fuit Bonifacius, qui adhuc meritò tanquam Germaniæ Apostolus colitur. Hic Patria Scotus, cum adhuc quinquentis à parentibus ipsis oblatum diu vitam in sacris claustris sanctissimè egisset, à Gregorio Secundo Pontifice in Germaniam missus, Hassiam Christo adunxit, anno ferè 717. quam ob causam ad eos, quos docuerat, regendos Moguntino Archiepiscopatu ornatus est: quamquam majus ornamentum etiam postea ex martyrio accepit.

Willehadus item, & Ludgerus ex Monasterio sancti Willibrodii in Gallia, in Franconiam Germaniæ provinciam profecti, annum circiter 800. & plurimos illic filios Christo Domino pepererunt, ipsique plurimos ea de causa labores pertulerunt. Paulò post etiam, annos videlicet decem, Ansharicus cum tribus sociis ex Monasterio Corbeiensis in Gallia Belgica, plures regiones Evangelii causa peragraverunt, Daciam, Suetiam, Gothiam, Groenlandiam, in quibus omnibus vix credi posset, quantum fructum reliquerint.

Ex quo eodem Monasterio prodiit etiam Stephanus, qui primum Anshario in Suetica veste successit. Deinde in Helingensem Provinciam se contulit, quam totam ab erroribus ad viam veritatis adduxit, atque ibidem tandem ab impiis quibusdam inactatus, ad martyrii palmam evolavit.

Quo etiam referri debet Abbas Floriacensis Monasterii Albu dictus, quod à sancto Mauro in pago Floii Comitis ædificatum fertur: is enim in Vasconia Galliarum parte Religionis propagandæ causa strenuè laboravit, vir eloquentia insignis, nec minus sanctitate præstans, ad extremum etiam martyrio gloriosissimus. Vixit autem anno ferè 976. Religiosam vitam diu professus una cum Gaudenzio fratre, Monacho item sancti Alexii Romæ, in Pannoniam abiit, ad disseminandam Christi fidem, ubi in Geisam Regem incidit, divino jam antea oraculo monitum de ejus adventu. Itaque ab illo cum honore exceptus totam eam gentem, antea feram, & duram, Christi cultu imbuic. Mox ad Sarmatas digressus Russis, Lituans, Moschis, Prussianis, sed plerumque Polonis, eorumque Regi Bolislao Evangelium promulgavit. Denique in Prussia, cum ab impiis ad stipitem alligatus, septemque lanceis confixus palpitaret, egisse DEO gratias dicitur, quod se martyrii, quod tantò diu jam optarat, compotem fecisset.

At Bruno ex Ducali familia, nempe Lotharii Saxoniarum Ducis filius, monasticam vitam Romæ professus in Cænobio beati Alexii à Joanne XIX. ad Ruthenos missus annuè fecit: 1025. multos populos ad salutis viam revocavit, qua in causa

Beda lib. 6. hist. Angl. c. 5.

ne quid
in on
Eod
ai dicit
Regem
verit,
etiam
Ann
Et Ben
gen
Niceta
tore,
quem c
etiam c
Germa
in Por
conver
mariti
ga an
comple
lib. 4. que ad
Vicelin
tor fe
vigin
illam r
puli,
gnia c
Ac
Africa
impl
conve
anca
illate
sua li
mus r
VI. Su
ctinas
cim ep
Samm
gnat
hanc
nia,
omni
tetea
rum
lium
tanti
Grae
mor
omni
ciam
Ex
E
geri
tege
plat
acc
pra
sua
ub
vel
tar
ac
tie

ne quid ad laudem deesset, martyri quoque gloria ornatus est.

Eodem quoque tempore Bonifacius Romualdi discipulus in Russiam profectus, Russiam Regem, ejusque Regnum præter fratrem, convertit, à quo impiè cæsus, vineam à se plantatam etiam sanguine irrigavit.

Anno vero 1050. Humbertus ex Ordine sancti Benedicti Constantinopolim à Pontifice legatus ad Græcorum schisma confutandum, cum Niceta congressus coram Constantino Imperatore, ita eum disputando convicit, ut librum, quem conscripserat, comburere cogerit. Orbs etiam ex Monasterio Babenbergenfi, quæ est Germaniæ civitas, anno 1125. à Calisto Secundo in Pomeraniam missus, Barcilaum Principem convertit cum suis: quin idem etiam loca omnia maritima, Daciæ, Poloniæque finitima, cum magna animarum conversione peragravit. Denique complures Saxoniz civitates obiens, magnos ubique ad salutem motus effecit. Huic similis fuit Vigelinus, qui non multo post hunc una cum quatuor sociis ex Gallia ad Wandalos profectus, triginta totis annis incredibili labore universam illam regionem, in qua innumeri fermè erant populi, Christianis imbuit præceptis, & in iis insignia complura fundavit Cœnobia.

Ac denique non solum Benedictus Asiam, Africam, ac præcipuè Europam suis seminibus implevit, regna, & provincias sua prædicatione convertens; verum etiam Americam, nunquam antea cognitam, bonorum suorum operum radiis illustravit. Nam, ut refert Genebrad, in *Chronol. sua lib. 4.* & alii quamplures Historiographi, primus novi orbis Apostolus electus ab Alexandro VI. Summo Pontifice Becul Monachus Benedictinus, natione Catalanus fuit, qui electis duodecim ejusdem familie sociis, Vicarius Generalis Summi Pontificis apud illas nationes fuit designatus, ac benedictione Pontificali accepta, ad hanc novam Evangelii prædicationem ex Hispania, anno 1495, discessit, illisque provinciis omnium primus lumen fidei intulit. Multa præterea similia commemoriari possent ex Monachorum Ordine profecta, præcipuè tamen Orientalium Monachorum sub reglâ beati Basilii militantium, quorum ope, & doctrina conversa Græcia, alia etiam Orientales nationes in fide, & moribus sustentantur: quibus brevitatis causa omisiss, ad alia exempla efficaciora gradum faciamus.

CAPUT V.

Exemplis Eremiticam vitam sectantium idem comprobatur.

Remi, solitudinique professores, qui licet procul à negotiis ad spirituale otium confugerint: tamen si proximorum spiritualis utilitas requirat, contra officium agere, si non, contemplationis studiis relictis, ad proximos juvandos accurrant, docet Augustinus in *Epist. 91. ad Carpriam in insula Monachos*: qua eos hortatur, ne suam quietem necessitatibus Ecclesiæ præponant, ubi inquit: *Parturienti si nulli boni administrare vellent, ne ipsi quidem quomodo nascerentur, inventuri fuissent.*

Imò, quod magis miror, ipse Chryllostomus acriter invehitur in sacros Eremiti cultores, si proximorum salutis obliviscantur, *Hom. 6. in primam*

*Epist. ad Corinth. Tom. 4. Nonnulli (ait) civitates, fora, hominum consuetudines, & aliorum eruditiones reliquerunt, montesque petierunt. Quidsi quædam secessus causam dixerit, inveniet omnem convenientem veniam excusationem, siquidem ne pereat inquit, neve in virtute suam obtusior secedo: At quantum melius obrusorem te fieri, alios lucrari, quam morantem in solitudine pereuntes fratres despicere. Etio *serm. 3. de B. Philogonio Tom. 3. Neque prorsus alia res est, quæ perinde declarat, docet, quæ quis sit fidelis, & amans Christi, quam si fratrum curam agat, & pro illorum salute gerat sollicitudinem. Nec omnes audiant, & Monachi, qui montium occuparunt cacumina, &c. quò pro viribus Ecclesiarum profectus adjuvent, &c. & quibuscumque possint rationibus auxiliantur. Hæc Chryllostomus.**

Itaque veteres illi tam magni, tamque sancti Patres sæpè hac una de causa solitudinem, quam multis annis coluerant, reliquerunt: & tempore, quo persecutiones Ecclesiam Dei oppugnavant, non defuerunt hi, quin naufraganti Ecclesiæ operentur: imò tanquam generosi quidam catuli ex antris exsistentes, & à latebris emergentes, statuerunt non se amplius solos servare, ac relicta contemplativa vita, omnemque quietem, ut athletæ insuperabiles à se removeantes, alacriter prodierunt ad certanda pro fide Christi bona certamina, hæc de magno Antonio memoriæ proditum est, qui relicta solitudine, Alexandriam veniens brevissimo temporis spatio miram Arianis intulit cladem.

Magnus quoque Athanasius in Epistola ad Dracontium Monachum contentiosè reluctantem ad animarum ministerium suscipiendum, his monet post multa: *Novi enim Serapionem Monachum esse, & quot Monachorum præfectum. Neque à te ignoratur, quot Monachorum pater fueris Apollonius. Novi Agathonem, neque ignotum habes Aristonem. In Græco est Fortassis etiam audivisti de Cue in superiori Thebade. Poteris etiam resciscere de Paulo, qui est apud Latos, & alios multos, & tamen illi Episcopi constituti non contradixerunt, sed habentes pro exemplari Elisæum, & consicquid ELIAS egerit, & eruditus quid discipuli Christi, Apostolique fecerint, susceperunt hanc curam, neque ministerium hoc asperserunt, neque propterea se ipsi deteriores facti sunt, sed mercedem expectant laboris proficentes ipsi, aliosque proficere adhortantes. Quot ab idolis converterunt? Quot à furiosa & demoniaca consuetudine suâ admonitionibus compescuerunt? Quot adduxerunt Christo servos? adeo ut qui ista signa conspiciant, admirentur. An quaso non ingens signum puellam inducere, ut virgo maneat, & adolescentiorem adhuc ut sit continens, & idololatram, ut cognoscat Dominum?*

Et post pauca, ut probez, quod non sit impedimentum cura Episcopalis monastica observantia, quædam alia subdit, quæ ego libenter addam, quia si Episcopalis sollicitudo cum observantia non pugnat, multo minus simplex Missionum ministerium: Prosequitur igitur magnus Athanasius: *Quapropter cum istiusmodi (inquit) habeas exempla dilectissime Draconti, ne dicas, nec dicentibus credas, Episcopatum esse causam peccati, aut quod inde nascantur occasiones delinquendi. Licet tibi in Episcopatu versare, sicut cum Paulo, licet vinum non bibere, sicut Timotheus fecit, & jejunare frequenter, ut Paulus solitus, ita ut secundum illum jejunans, alios sermonibus nutrias, & sitiens abstinentendo à potu, alio docendo potum præbeas. Ne igitur talia obijciant Consiliariis: novimus enim Episco-*

In Græco est
Fortassis etiam
audivisti de Cue
in superiori Thebade.

pos jejunantes, & Monachos comedentes, &c. Hæc, & alia plura id genus Aphanasius ad Dracontium, quem tandem persuasisse conitat.

Abbatem Appolonium, qui Thebaidem olim incolabat, Paladius commemorat, (idem etiam refert Nicephorus lib. 9. c. 14.) quod relicta solitudine persecutionis tempore, addens animum Christi Confessoribus multos effecit martyres.

Et ut nunc prætermittam Romualdum Eremiticæ vitæ auctorem, quem magno ardore animatum salutis flagrasse ejus gesta testantur, Theodoretus in libro eo, quem *Religiosam historiam* inscripsit, commemorat de Iuliano, cum Arianorum impietas late serperet, ab Acatio Episcopo his rationibus à peluua adductum esse, ut relinqueret illam, (verba sunt Theodoret) *in solitudine versandi rationem; veniet autem, ut ferret auxilium tot millibus, que se fraude interibant, & rumore sui adventus flammam extingueret Arianam. Cucurrit divinus Acacius, & sumpto, ut iussus erat, magno Acatio, accessit ad maximum lumen Ecclesiæ, & cum eum salutarisset, Die mihi, inquit, d Pater, quam de causa totum hunc laborem tam lubenter toleras? Cum u autem respondisset, & corpore, & anima, vitæque, & omnibus, que ad vitam pertinent, est mihi Dei cultus pretiosior. Conor autem quoad ejus à me fieri potest, illi à sorte nudum offerre ministerium, & es perpetuo placere. Ostendam tibi, inquit Acacius, rationem, per quam ei plus quam nunc servies. Idque dicam, non solum utens ratiocinatione, sed qui id ab ejus doctrina didicisti. Cum enim Petrum aliquando rogasset, an eum plus quam alii amaret, & didicisset id, quod sciebat vel ante Petri vocem: Tu enim, inquit, nosti Domine, quod amo te? Ostendit quidnam agens eum magis coleret. Si enim, inquit, amas me, palce oves meas, & palce agnos meos. Hoc quoque tibi, d Pater, est sciendum. Periculum enim est, ne oves à lupis intereant, ea autem valde amat, qui à te valde amatur. Est autem propriam amantium illa facere, qua cum fiunt, eis, qui amantur, grata sunt. Et alioquin non parvum est periculum, multorumque, & magnorum illorum sudorum detrimentum, si pati poteris, negligere, tacitus præterire, veritatem quidem graviter oppugnari. Hoc cum primum audisset senex, qui eum quidem valere jubens ad tempus, neque civitatis strepitus, quod eis non esset assuetus, refugiens, accurrit Antiochiam.*

Eodem quoque modo narrat idem Theodoretus in vita Eusebii, Ammianum Eusebio persuasuisse, cum eum monuisset, ut videret, ne plus se ipsum quam DEUM diligeret, his verbis: Die enim mihi, ad illum dicebat, d optime. Cuinam placere existimans, laboriosam hanc sortidamque, & squalidam vitam es persecutus? Cum autem, ut par est, u itaque dixisset, Deo, qui est virtutis legislator & magister. Quoniam ergo eum amas, inquit Ammianus, ego tibi modum ostendam, per quem & amorem magis accendes, & ei, quem amas, servies. Nam quod omni tua cura & industria in te ipsum convertatur, non effugiet, ut sentio, crimen in te nimij amoris. Lex enim Divina jubet proximum amare, ut te ipsum. Multos autem opum participes sumere, hoc est proprium veri muneris charitatis. Hanc autem D. Paulus appellavit legis plenitudinem. Rursus quoque clamat: Tota lex & Propheta in hoc sermone in summam rediguntur, nempe, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Porro autem Dominus quoque in sacro Evangelio Petro, qui confessus est eum plus aliis amare, præcepit palcere oves suas. Eos autem qui hoc non fecerint reprehendens, clamat per Prophetam, d Pastores, Non seipfos Pastores

palcant, sed oves. Et idem magnum quoque ELIAM, qui hanc vitam persequeretur, iussit versari in medio impiorum, & secundum ELIAM tantopere celebratum IOANNESEM, qui amplectebatur solitudinem, transiit ad ripas Jordanis illic baptizare jubens & predicare. Quoniam tu ergo quoque es DEI, qui te fecit, ardens amator, multos quoque tecum animos effice amatores. Hoc enim est valde gratum communi Domino.

Optimè autem Aphraates vitæ sanctissimus, quem scribit idem Theodoretus in Valentis Imperatoris furore adversus Ecclesiam, eremo, in qua diu vixerat, relicta, tanquam bonum militem ad locum certaminis venisse, seque pugnantibus ultro miscuisse. Quin etiam cum aliquando tyranno in via occurrisset, cavillari eum capisse, quid ageret Monachus inter hominum turbas illum autem intrepidè sic respondisse: Die Imperator, si puella essem, quam pudor in conclavi retineret; vidissem autem in patri mei domum ignem conjici, eamque conflagrare, num intus sedens otiose incendia spectare deberem? Atque si hoc facerem, me quoque ipsum flamma absumeret, quin statim accurrerem, aquam afferrem, & omni opè igni resisterem, hoc ipsum nunc ego, qui flamma à te in Dei domum, qui verusissimus est Pater, injecla pro mea parte remedium adferre coner. Hæc tum Aphraates. Neque verò nunc meliora multò sunt tempora, minores pestes ubique hoc tempore inferi Satanas, quam tunc Valens.

Sed verè diversa sunt tempora, diversusque Christianorum zelus: nam & antiquitus majores nostri, cum hæresis aliqua oritur, causaque fidei ageretur, ita animis omnes commovebantur, ut non sibi satisfacerent, nisi univerfas Ecclesiæ vires in unum colligerent, ac tanquam in agmen accincti omnes una ad resistendum occurrerent. Et ut hæresim propularent, Episcopi, relicti gregibus, altaribus, sedibus, longè positas regiones non sine magno sumptu & periculo adire non dubitabant. Una autem omnium ordinum, & nationum Doctores, nec non & interiorum solitudinum cultores, tam Archimandritæ, quam alii (ut de sancto Argonio contra Arianos, & aliis quamplurimis in Actis Conciliorum Generalium legitur,) literis & sermonibus tanquam ad commune restituendum incendium accurrerant. Quod si præcis illis temporibus unus aliquis error totum Christianum orbem ulque adeo commovebat, ut ab antris deserti, viros solitarios, in communia castra convenire compelleret; quid nunc facere oporteat, cum non uno aliquo errore, sed ipsa hæresim colluvione oppretatur, & exerceatur Ecclesia? Quis, qualisque sit ille Ecclesiæ Catholice filius, qui pie matris graviter laboranti opem ferre recuset? Immo est Ecclesiæ tam ingens periculum non immineret, sed tantum utilitas major, ac spiritualis profectus animarum expectaretur; sufficeret, ut & Monachi, & solitarii prætermissa contemplatione, ac clausura Ecclesiæ conatus adjuvarent: ut optimè docuit Innocentius Papa in c. licet. de Regularibus, his verbis: Sicut majus bonum minori bono præponitur; ita communis utilitas speciali utilitati præferenda est. Et in hoc casu vidè præponitur doctrina silentio, sollicitudo contemplationi, & labor quieti. Quæ sententia latius confirmatur à D. Thoma Opus. 19. c. 4. dicente: Nec valet quod dicunt aliqui, quod hoc posset fieri, quando necessitas immineret, quæ nunc non apparet; cum magistrorum jam secularium copia habeatur. Quia utilitas communis non solum debet procurari, usque quocumque modo,

sed

sed ut sit optimo modo, quo fieri potest. Quando autem Doctores magis multiplicentur, tanto utilitas communis, quae ex doctrina provenit, magis crescit: quia uni manifestatur, quod alteri nondum notum est. Unde dicitur Sap. 6. Multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum. Quo zelo Moyses ductus dicit Num.

Sap. 6.
Num. 11.

11. Quis tribuat, ut omnis populus prophetizet? Gloss. Fidelis Prædicator optat si fieri valeat, ut veritatem, quam solus loqui non sufficit, ora cunctorum foveat. Et infra: Prophetizare omnes voluit, qui bonum, quod habuit, non invidit.

Quis ergo cum tot exempla Sanctorum, tum illas monasticæ vitæ columnas Basilium, Benedictum, Romualdum, ac Bernardum, & eorum instituti sectatores, sanctissimi quoque Eremitæ Patres, & factatissimos cultores animarum salutis deditos videat, sine temeritatis nota audeat tot, ac tantos Patres instituti sui desertores judicare? aut quis non professioni Monasticæ convenientissimum proximos juvare pronuntiabit?

C A P V T VI.

Missiones expedientissimæ sunt omnium Religiosorum instituto, illudque mirificè perficiunt.

Religiones ex hoc esse perfectissimas, quod fine mixto, tam ex contemplatione, quam actione gaudeant manifestum est. Nam cum primum apud nos locum obtinere DEUS debeat, qui & summum bonum est, & à quo omnia in nos bona promanarunt: secundo autem loco homini homo esse debet, inter quos una naturæ conjunctio est, quæ major altera affinitas non est, atque ideò maxima in terris officia sunt, quæ ad DEI gloriam, hominumque salutem propagandam conferuntur. Quare rectè S. Thom. 2. 2. q. 188. art. 6. negotiosa, & occupata vitæ munita duplici modo distinguit; alia enim sola exteriori functione completi, cujusmodi est servire hospitibus, vel ægrotis, vel militare, atque hæc quidem non paulò minoræ esse contemplatione: alia verò esse, quæ quasi fluunt ex abundantia quadam contemplationis, quæ videlicet cum mens divino amore incensa fuerit, agit in opera externa, ut est concionari, vel docere rudes, & alia similia. Hæc verò majora, & nobiliora esse non solum illa actione, sed etiam ipsa contemplatione, si sola, ac simplex sit, & si ipsa se tantum ipsa vertatur ac nihil ex ea in alios utilitatis sequatur. Docuit hoc, D. Thomas his verbis: Opus vitæ activæ aliud est, quod ex plenitudine contemplationis derivatur, sicut doctrina & prædicatione, unde & Gregor. dicit in sua Homil. super Ezechielem: Quod de perfectis viris post contemplationem suam redeuntibus, dicitur Psalm. 144. Memoriam suavitatis tuæ eructabunt: & hoc præfertur simplicis contemplationi: sicut enim majus est illuminare quam lucere solum, ita magis est contemplata aliis tradere, quam solum contemplari. Sic enim summum gradum in Religionibus tenent, qui ordinantur ad docendum, & prædicandum: secundum autem gradum tenent hi, qui ordinantur ad contemplationem: igitur firmiter perfectio est sortiri finem ex contemplatione, & actione temperatum. Quare major perfectio erit Religiosorum, ac proinde eis magis expediens, in contemplatione, & actione exerceri, quam vel in sola actione, vel contemplatione:

Thom. à Jesu Oper. 1932. L.

quia etsi Religiones quàm plurimæ ut Monachales, ad solam, veluti ad præcipuum scopum, contemplationem destinentur: quia tamen, ut jam supra ostendimus, ex regula propria, à prædicationis functione non accentur; non poterit obesse, sed prodesse quamplurimum omnium Religiosorum perfectioni, in hujus altissimi ministerii studio occupari.

Neque timendum est huic vitæ mixtæ, ne in actionem multiplicem dilabatur, ac iterum reprehendatur à Domino de nimia sollicitudine, & turbatione erga plurima: nam cum interior oratio sive meditatio cum actione exteriori conjungitur, tam bene inter se necluntur, ut actio à contemplatione juvetur, & contemplatio ab actione non impediatur. Verè enim D. Aug. Epist. 116. animi gaudium, lætitiæ ac tranquillitatem non solum in solitudine ac secessu, sed & in actu quoque humano ait permanere, si ex illo aditu sive contemplatione ad operationem procedatur: ac proinde qui hominibus virtutem suam, & Evangelii lucem communicare instituerunt, non modo de virtutibus nihil perdere videntur, sed & eam potius multum augere: quasi enim quandam necessitatem injiciunt DEO, ut ipsi primo largiatur, quod per ipsos in alios effundi velit. Quare non potest non esse expedientissimum Religiosis omnibus, in juvandis Infidelibus has duas amplecti sorores.

Rem verò hanc potius practicè quàm theoreticè, ac veluti ab experientia ipsa probandam aggrediamur. Ostendamus igitur ad proprii cujuslibet Religionis instituti observantiam Missionum opus esse opportunissimum, expedientissimumque medium, idque in primis hæc comparatione. Statuamus in hoc loco Religiosos duos, quorum alter de simplici tantum Regule observatione, suæque salute cogitet, alter Missiones meditetur. Rogamus igitur (quamvis experientia luce meridiana clarior est) uter ex his duobus chororum ardentius frequentabit? uter mortificationes ex his duobus, increpationes, & occupatos patientius feret? uter nova patientiæ genera studiosius inquiret? uter labores & tentationes constantius patietur? Res per se perspicua est, & quia non omnes capiunt verbum hoc, rationem discriminis proferamus. Manifestum est eum, qui nil nisi domesticum cogitat, (ut experimenta quotidiana convincunt) iis ad passionem, mortificationem, & virtutum acquisitionem mediis uti mediocribus, ita ut raro admodum in eximiam sanctitatem iis mediis, eo modo, quo exerceri solent, perveniat. Disciplina quippe domestica nihil arduum post aliquantum temporis repræsentat, ad cujus victoriam animus se solitè altius erigat: immò consuetudine lentescit, & timendum est, ne iis, quibus præstare consuevit, satis contentus regredietur, cum progrediendi signa non præferat. Ex hoc efficitur, ut animus vilescat, & satis crebro cæptæ disciplinæ tenorem languidus omitat, seque ad laxitatem cum aliorum scandalo convertat; propterea quoque illæ Religiones, quæ hanc mediocritatem amplectuntur, cum degeneres otio, austeritatem diuturnam sustinere nolint, ad mollia relabuntur, & rixis, ambitionibus, aliisque peccatis, ut plurimum, deformantur: tantumque abest, ut ignavi Religiosi, qui præterunt reformationem propriam prius querendam, postmodum proximos vacandum, se ipsos promoveant, ut dolendum sit, quàm miserè propriis passionibus succumbant.

Hæc diximus ratione Religiosi illius, qui de

D

Mission-

Missionibus nequaquam cogitatur non in Religio-
si, qui Missiones animo petrant, & suam primo
salutem, & mox totius Religionis bonum
magnopere promouent. Ut enim actiones, &
labores communes proferamus, quam strenue ad
horas Canonicas, ad verbera, ad increpationes,
ad novos labores se offerunt, qui eas actiones
tam perfecte obire cogitant, ut eorum observa-
tionem in exteris regionibus concedere, ac pro iis
si oportuerit, occumbere meditantur? Quis hic
non deprehendat quandam animi magnitudi-
nem, quæ communi Monastica disciplina modo
minimè contenta, largiores vigilias, in eadem gra-
uiorem, ac riora verbera, seuiore increpationes
ferre contendat? Hæc quippe omnia, aliaque
graviora in opere Missionum futura novit, eoque
ipso quod animus ea complexus est, in quibusdam
eorum præludis, domi se exercere cupit, ne ad
pugnam imparatus accedat. Hinc longè major
quam sine Missionum studiis totius Religionis
perfectus existit: si enim Religiosi maiora, & au-
stetiora querunt, quam quæ regula præcipit, quo-
modo non facillimè, exactissimeque domesti-
cam disciplinam observabunt? Quomodo non
omnia hæc levia existimabunt, ac perfectiora
mortificationum, ac virtutum exercitia querent,
ubi rixæ, ubi prælationum ambitio, ubi cibi in-
temperantia, ceteraque mala, quæ Religionem la-
befactant? Perfecto ius, qui Missiones cupiunt,
longè alius affectus est, totosque ignominis, la-
boribus, ipsique morti constantè ferendæ seipso
exponunt.

Accedit ad hoc quædam spiritus alacritas, si-
milis affectui, quem Regius vates expressit in hæc
verba: *Exultavit ut gigas ad currentem viam.* Om-
nes enim actus expeditè, & celeriter obeunt Re-
ligiosi Missionum cupidi, velut ad cursum ac-
cincti, quæ regulatum actu in insignis perfectio
est. Quid hic de fluminis impetu, qui lætificat Ci-
uitatem DEI dicemus? Deuotionis impetu in-
quam, qui sæpe foras erumpit, ac alios non ita ge-
nerosos inflammat. Nunquam enim religiosa
cœnobia, tam euidenter flammescere vidimus, ac
cum de Missionibus ageretur.

Tamen ne deuotionis sensu, qui à sapientibus
non magnè æstimatur, nisi videamur, si rem
Theologico more perpendamus, quis non confi-
deret actus omnes Cœnobiticos ex Missionum
cogitatione, ac proposito, in signe meriti argu-
mentum acquirere, ex nobilissimo scilicet diuinæ
charitatis fine, quem qui de Missionibus non co-
gitant, vix, aut leviter attingunt. Sed & Philo-
sophica & Theologica Gymnasia in finem hunc
directa eximii meriti seminaria sunt, subest puritas
inventionis, quæ major, ac verior elaboratur, &
doctrina grauior, sanctior, permanentiorque ac-
quiritur: obseruantur quippe animo exercendæ
doctrinæ occasiones, quarum qui de Missionibus
non agunt, neque meminisci solent, & timendum
est, ne vanitas pro pietate subintret: multos enim
religiosos in urbibus clarissimis eleganter dicen-
do consensere videmus: quos eò molestissimos
studiorum labores intendisse infelicitatis argu-
mentum est. Utinam universi Scholastici, dum
studiis vacant, de doctrina cum sanguine pro
Christo disseminanda cogitent.

Ab exemplis etiam Sanctorum, tam antiquo-
rum, quam recentium, aliam non contemnendam
ponamus rationem. Nam nihil in viris Christianis
dignius, quam Sanctorum vestigiis insisteret: quo-
rum studium non in eo tantum laudatur, quod
salutem ipsi æternam consecuti sunt, sed etiam

quod alios eisdem salutis fecerit consortes. Ha-
bet enim hoc zelus DEI, ut omnes velit & curet
eisdem DEI esse participes, quod in viris certè
laudabile est, ac in feminis etiam non minus
commendatur. Quod ex B. THERESIA Virgini
Carmelitarum Discalceatorum fundatrici
spiritu satis patere potest. Illa quippe florentem
conversionem peculiari intuitu destinavit. Quanto ergo
congruentius sit viros pios, qui per seipso eam
conversionem DEI auxilio operari possunt, hoc
ipsam meditari & exequi.

Tertia ratio petitur ex Religionum reforma-
tione: Cum enim constet non modò Religionem
laxatam, verum & reformatam, quæ sibi tantum vi-
vunt, brevi tempore in ambitiones & discordias
degenerare occasione otii & inertias, quæ sunt vi-
tia Religiosorum, nihil Apostolicum cogitan-
tium: profecto ad augendum & conservandum
Religionum spiritum magnopere conducit opus
conversionis Infidelium. Sic enim exercetur in-
genia utilibus studiis, & animi ornantur veris vir-
tutibus, incenduntur desiderio patendi, & in ipsa
claustrum disciplina proficiunt, qui certè fructus fe-
liciter nunc etiam provenient, si Religiosi à Prin-
cipibus Ecclesiæ de opere Missionum admone-
rentur.

Denique recentibus antiquisque constat histo-
riis, viros aliquos insignes, qui catalogo Sanctorum
digni censentur, in ipsa Infidelium conversione
eximiam vitæ sanctimoniam comparasse, vel illu-
stri martyrio, vel præclara laborum plurimorum
perpessione, quæ legationem Apostolicam miro
modo condecorat. Verisimile autem est tantis lu-
minibus Ordines Religiosorum, Ecclesiamque
hac ætate caritatem fuisse, nisi conversionis Infi-
delium viros illos destinasset. Nunc ergo quis non
videat, ex hoc capite ornamentum perfectissimè,
non solum ipsis Ordinibus, sed etiam toti Ecclesiæ
corpori accedere: quod cum sanguine clarissimo-
rum Martyrum fides propagetur, & vincat perfidi-
am. Quod verò spectat ad viros alios planè san-
ctissimos, qui martyrio coronati non sunt, subest
validissimum argumentum ad Missiones persua-
dendas, quod in ipsa conversionis legatione tan-
tos in vitæ sanctitate progressus fecerant, ut nu-
mero Sanctorum digni existuntur: quod viris
peritis comperit est. Cum itaque Apostolico
isto labore Ecclesia mirificè, & Martyribus, &
Confessoribus decoretur, profecto à summi Ec-
clesiæ Principibus, & ab ipsi Religionum Præla-
tis Infidelium conversio, ut suo convenientissima
instituto, sollicitè debet procurari.

Recitemus igitur in huius argumenti confir-
mationem primo loco, breviter tamen, viros, qui
ex Ordinibus Mendicantibus prodierunt. (ut nunc
omittam eos, quos in hac spiritali militia sanctissi-
mi Monachales Ordines habere, quorum ali-
quos retulimus supra) Apostolice adnumerandos,
ac moribus revera Apostolicis, & diuinis excellen-
tes, qui prædicatione sancti Evangelii sanctiores
effecti, Ecclesiæ augmentum, suæ familiæ hono-
rem, & præcipuè DEO gloriam ac laudem repor-
tarunt. Enumerabimus deinde Martyres, qui ex
eisdem Ordinibus prodierunt. Si enim res ipsa atten-
tè expendatur, omnes ferè sanctitatis excellentissi-
mæ viri, qui in Ordinibus Mendicantibus florere,
aut martyrii palmam sunt consecuti, huic ani-
marum lucrandarum studio, maximè Infidelium
fuerunt addicti. Ex quibus clarissimè convincitur,
eorum instituto expedire, illud esse Missionum
frequenter usum. Et ut nunc omittam D. Fran-
iscum

cisum in Ægypto peregrinatem, D. Dominicum cum Hæreticis affluente congregientem, S. Patrem nostrum Angelum totum penè orbem animarum lucrandarum studio perambulatem: quæ ne antiquiora videantur, ad nostra sæcula deveniamus.

In primis *Martinus Valentinus* illustrissima sanctitatis vir, Ordinis S. Francisci, duodecim assumpis socijs, in Indias Occidentales profectus est; illum Indi tanquam Apostolum divinitus ad ipsos missum coluerunt: summo enim vita sanctus miraculis coruscavit. Nec minoris sanctitatis fuit unus è duodecim socijs *Torivius Misolinia*. Eximie fuit sanctitatis similiter & alter *Joannes à S. Francisco*, qui solis precibus, ac nullo planè studio alsecutus est linguæ Mexicanæ cognitionem, aliaque innumera patravit miracula. *Andreas ex Olmo*, qui quadraginta triu annorum spatio Indis Christo reconciliandis in sumpro, quot, & quanta perpeffus fuerit, quæ inquam, discrimina divino beneficio superavet, incredibile est. Item *Franciscus Colmenarius* 35. annos Indis ad ovile Christi perducendâ impendit, in quibus nihil non dari, & acerbi toleravit, per quem vita sanctum DEUS quamplurima dignatus est miracula operari. *Franciscus Soto*, quem aliquando concionantem Indi ingenti luce circumfulgentem viderunt. Insuper *Martinus Jესu*, supra cujus sepulchrum sæpè vifus est homo maximo splendore circumfulus. Hos igitur paucos ex hac familia retulisse satis erit ex plurimis, qui virtutibus divinis florentes, miraculisque editis clari prodierunt, in numeroque ad Christum populos perdaxerunt: de quibus qui plura desiderat, legat historiam Francisci Gonzagæ Episcopi Zephaleni, & Marcum Uliffiponensem, Episcopum Porti in Lusitania.

Sunt porò ex Ordinibus alijs quamplurimi, ut D. Augustini, Domini, Carmelitarum, è Societate JESU, qui magno Ecclesiæ emolumento, & proprii instituti perfectione, vitam caelestem degentes in terris mirabilia magna in conversione animarum patravunt, ut laus prosequitur *Thomas Bohus Tom. 1. de sig. Ecclesiæ, fig. 9. de propag. fidei cap. 2. & 3. & fig. 57. de sanctitate Ecclesiæ c. 21.*

Nullus autem fuit ex his Ordinibus, qui Martyres non protulerit, in nostræ fidei, & sanctitatis propriæ confirmationem. Ex sola Franciscanorum familia Franciscus Gonzaga numerat 114. eorum tantum, qui hoc sæculo floruerunt: quibus si adjungantur alij ad alia sæcula atinentes, de quibus *Bohus fig. 27. ut supra, numerum 200. excedent.* Ex Religione verò Societatis JESU, qui hæcenus ab Ethnicis, Mahumetarijs, & Hæreticis pro Catholica fide interempti sunt, propè centesimum numerum attingunt. D. verò Benedicti ad certam numerum non ita facilè redigi poterunt. Aliorum autem Ordinum nominatim numerum scire penitus impossibile est. Præcipuè tamen S. Domini, è quo sanctitate florentissimi viri prodierunt quamplurimi, quæ & superioribus sæculis, & nostro durissimam mortem perpeffi, martyrii coronam sunt adepti.

Quocirca efficacissimum evidentissimumque argumentum elici potest, Missiones omnibus Religionibus expedientissimas esse, cum earum occasione viri egregij, qui tot, ac tanta pericula pro fidei dilatatione adierunt, qui acerbissima, & asperissima sunt pro eadem causâ passi, qui vastissima, & sevilissima maria transmisserunt, qui regiones incultas, incognitas, & horrentes peragrarunt, & qui inter efferatissimos populos, belluas inhumanitate morum superantes, & insati, nullis rebus prædiis, nisi divina ope eisdem populos ad veræ fidei

Thom. à Jesu Oper. Toy. I.

cognitionem præduxerunt: sic denique, qui pro eisdem fidei veritate ac propagatione vitæ periculâ subvenire dubitarunt. Unde si omnium Ordinum viri sanctitate præclari computentur, majorem eorum excellentiorumque partem animatum salutis, & præcipuè Infidelium operam dedisse invenietur, aut pro fidei dilatatione martyrii palmam arripuisse. Maxima verò tunc erit hujus argumenti vis, si expendamus, in nulla Religione vigesimam Religiosorum partem, in alijs verò, nec centesimâ in Missionibus occupari, & ex hac minima seminis portionem majores DEO, & Ecclesiæ fructus referri, quam ex alia quantumvis maxima Religiosorum quantitate, & numero regularibus exercitijs occupato. Quæ cum ita se habeant, quam gratos Domino ac Salvatori nostro, quam fructuosos, quam salutaris proximo, ac toti Ecclesiæ, quam ipsi Domino gloriosos futuros meritis speramus, qui huic operi alacriter se accingunt? Quare cum DEUS tot, ac tantis signis manifestaverit Religiosis omnibus expedientissimum esse hujusmodi operi Missionum insudare, id sine magna remeritis, aut cæcitas nota inficiari nõ possumus.

C A P V T VII.

Occasione contemplationis quantumvis sublimis, aut strictioris clausuræ Monachos non excusari à Missionibus adjuvandis.

Illud semper fuit consilium Principis tenebrarum, (qui DEI gloriæ, animarumque salutis adversatur) eos ministratos, quos multos profuturos timeret, à tam salubri opere, sub majoris boni, aut saltem sub propriæ quietis ac pacis interioris, contemplationis, aut strictioris clausuræ prætextu deterrere. At contemplationis studium quantumvis ardens, & sublime ad tempus esse ob proximorum salutem prætermittendum: nec hoc prætextu Monachos Eremiticæ solitudinis sectatores excusari, præter exempla quamplurimis firmata rationibus, hæcenus commemorata, Sanctotum etiam Patrum proferamus testimonia, in quibus omnes uno ore contemplationem ab actione, hoc est, proximorum cura sejunctam, vel sterilem, vel minus fructuosam judicant.

D. enim Hieronymus *lib. 3. in c. 31. Prov. Tom. 8. in enarratione illorum verborum: Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis, inquit: Sicut totius labentis sæculi cursus perenni diei, ac noctis alternatione variatur; & dies quidem ad operandum, nox ad quiescendum naturaliter condita est; sic totum præsentis Ecclesiæ tempus gemino quodam quietis & operis statu discernitur. Quasi enim nocte quiescit, cum aliqui fidelium ejus intermissa ad tempus solitudine externa, sibi vacare, & sequi ipsos spiritualiter incipiunt juvare, vel lectionibus sacræ, vel orationibus, ac lachrymâ sese, vel alios hujusmodi studiis secretius exercendo. Surgit autem de nocte, cum in hisdem suis fidelibus ad augendam etiam proximorum curam se sollicitè accingit. Quod fraternæ administrationis opus duobus modis exercere consuevit, quia & eos, qui foris errabant, ad fidei gratiam convocat; & illos qui fidei sacramentis jam sunt imbuti, us bonis operibus amplius insistant, exercitare non desinit. Unde bene dicitur: Deditque prædam domesticis suis; cum eos quos ab antiquo hoste eripere potuit docendo, societati illorum, qui in fide præserere, conciliat. Dax & ancillis cibaria, cum humilissimis quibusque debito timore sua jussa servantes, ne pio laboribus*

DE PROCURANDA CON- VERSIONE OMNIUM GENTIUM

LIBRI II.

PARS TERTIA.

Cura Infideles juvandi præcipuè spectat ad Ordines Mendicantes.

Quamquam DEVS omnipotens, *cujus natura bonitas*, ut inquit S. Leo, *cujus opus misericordia est*, universum hominum genus ad eam salutem, *cujus causa conditum est*, facile per se adducere posset; tamen ut illam suaviter, qua sua providentia in rebus omnibus delectatur, in hac quoque re, (id est animarum conversione) omnium maxima, retineret, ministrorum etiam operam adhibere decrevit, qui ut ait Apostolus 1. Cor. 7. adjutores DEI essent.

Hos verò inter alios ad tantam gloriam à Deo electos coadjutores in hac tercia parte ostendere conabimur fuisse Ordines Mendicantes, quod ex duplici capite deducemus; alterum ex antiqua horum sanctissimorum Ordinum in Ecclesia DEI institutione, alterum ex fructu, qui tanquam ex uberrimis fontibus in Ecclesie arva emanavit; ac demum Guilielmi harum familiarum acerrimi impugnatoris objectionibus, quibus satisfaciemus.

CAPVT I.

Ordines mendicantes ex vi suæ institutionis fuisse ab Ecclesia destinatos, ut proximorum, tam Fidelium quam Infidelium spirituali saluti consulere.

IN primitiva Ecclesia olim fuit duplex Evangelizantium genus, quod usque ad nostra tempora productum est. Alii certas plebes moderandas instituendasque cura propria, ac perpetua suscipiebant: qui vel Episcoporum, vel Parochorum munere fungebantur. hos D. Petrus alloquens 1. Petri 5. *Seniores*, inquit, *pascite, qui in vobis est gregem DEI, non turpis lucræ gratia, neque dominantes Clero, &c.* Act. 20. *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam DEI, quam acquisivit sanguine suo.*

Fuit etiam alterum in Ecclesia DEI ministrorum genus, qui non firmas sedes tenerent, sed prout temporum opportunitas, & Fratrum necessitas postularet, duò potissimum munera exequabantur. Primum quod varias Ecclesias obirent, ac in eis proprios Pastores juvarent, infirmos confirmarent, ac omni ratione rem Christi promoverent. Secundum, quod in alienigenarum gentium fines pertransirent, ac luce Evangelicæ doctrinæ Infideles illustrantes, ad ovile Christi reducerent. Oportebat enim, ut in hac militia Christianæ ordinatissima, ac fortissima acie, præter militares copias certa sede dispositas, quibus nihil æquè curæ est, quam ut locum suum

Thom. à Iesu Oper. Tom. 1.

non deserant, essent etiam auxiliares copiarum, levisque armaturæ equites, quorum munus sit, huc illucque discurrere, & ubi discrimen sit, promptè adesse, labantemque jam militem confirmare, ac præterea aliquando in hostes relicti propriis cohortibus irruere, illosque vel occidere, vel victos & captivos Duci exercitus tradere.

Sic igitur duo hi militum ordines in Ecclesia ab initio sunt pro ejus conservatione & propugnatione constituti; unus eorum, qui certo loco decerent: alter, qui per omnia discurrant, & operam propriis Catholicorum agminibus deferant, & adversarios, id est Infideles, verbi DEI gladio transigentes, captivos in obsequium fidei trahant. Hoc vero duplici militiae genere uti sunt Apostoli Act. 15. *Paulus & Barnabas inser se dixerunt, revertentes visitemus omnes Ecclesias, in quibus predicavimus.* Ipsi etiam Apostoli (quorum Principi Petro dictum est, *occide & manduca*) verbi divini prædicatione, ac virtute miraculorum illam confirmantes, universum ferè orbem captivum in obsequium Christi, seu ut melius dicam, à servitute Dæmonum, in libertatem Christi traduxerunt. Et quamvis Episcoporum hoc videatur esse, uti verè successorum Apostolorum; Episcopi tamen hæc omnia præstare nequeunt. Quamobrem singulari providentia, ac non sine divino consilio à summis Pontificibus factum est, ut Religiosorum Ordines, maxime tamen eorum, qui Mendicantium nomine gaudent, specialiter deputarentur, qui Episcoporum, Parochorum, ac præcipuè Sedis Apostolicæ conatus in tuenda Catholica fide, & Ethnicorum procuranda salute, ipsius Sedis auctoritate sibi adjuvarent, atque hoc Apostolicum munus, tum inter Christianos, tum inter Infideles, oppidatim

Per varia regna, & regiones discurrendo obitent. Quare merito à Gregorio Magno emanavit decretum, ut habetur 16. *quæst. 1. cap.* ex auctoritate, ubi *Ex auctoritate*, inquit, *huius decreti Sacerdotibus, Monachis, Apostolorum figuram tenentibus, liceat predicare.* Hæc Gregorius: qui Apostolorum munere fungi voluit Monachos, non quia in potestate, aut iurisdictione Apostolis succedant, hoc enim munus potius ad dignitatem spectat Episcoporum: sed quia suis discipulis, & missionibus animarum profectibus more Apostolorum student. Unde Apostoli, ac Religiosi, qui his per universum orbem Missionibus illos imitantur, Nubes in sacra scriptura merito appellantur, quia aquas Evangelii portant populis effundendas, ut irrigentur terræ populorum, & de hac cælesti pluvia virtutum fruges spirituali operatione multiplicentur.

Quare nulli dubium esse potest, si Catholicè sapiat, omnibus Religionibus Mendicantibus non solum conforme, sed & præcipuum esse sui instituti partem, salutis animarum studere, esseque à Sede Apostolica in hunc finem ordinatas, à Deoque divinitus institutas, & vocatas, ad fidei pietatisque propagationem, morum instructionem, ac communis boni conservationem. Quare Concilium Viennense, *ut refertur in Clement. Dudum. parag. Getram de sepulturis*, Episcoporum coadjutores, sive cooperatores in prædicationis officio, ac in aliis spiritualibus functionibus Mendicantes Ordines constituit. Quam verò ob causam Apostolica Sedes Religionem instituerit Mendicantes, & quale sit earum munus aptissimè declarat D. Bonaventura in *Tractatu*, Quare Fratres Minores prædicant, *Tom. 1.* ubi instruit Rectores Ecclesiæ DEUM imitari debere, qui etiam omnia per se possit, dignatur tamen in quibusdam operibus suis habere coadjutores, & Vicarios, in hoc præbens exemplum Ecclesiæ Rectores sollicitudinis suæ onus impatriendi, ne per ipsorum negligentiam, & insufficientiam salus Fidelium negligatur: *Prædictis ergo* (inquit Bonaventura) *de causis in his novissimis temporibus, de quibus prædixit Apostolus 2. Tim. 3. quod instabant tempora periculosa, ex multiplicatione peccatorum, & numerositate rudium populorum, & seditione hereticorum, & raritate bonorum, & difficultate regendi, & insufficientia Prælatorum, & perplexitate casuum emergentium, & aliorum periculorum Ecclesiæ imminentiū, ex variis eventibus providit Sedes Apostolica, ad obviandum præfatis periculis, remedium quibusvisque animabus pereantibus administrando, quod divina ordinatione Religiosos quosdam Ordines instituit, qui officio Prædicationis, & Confessionis sibi commisso, subveniant indigentia populorum, & insufficientia Clericorum, & obsistant versutibus hereticorum, & hoc in solatium, & sublevamen oneris, non in præiudicium plebanorum.*

Et infra: *Temperatissime quippe, ait, sic disposuit Divina sapientia, & instituit Sedes Apostolica, ut per Ordines prænotatos in Prædicatione, & Confessione defectus Clericorum suppleantur, & anima salventur.*

Et post pauca: *Quod autem quandoque Religiosi ad salvandos Fideles in Ecclesia essent vocandi, ostenditur in Evangelio, Luc. 5. Cum Dominus dixit Petra, Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam: & concluservant autem piscium multitudinem copiosissimam, rumpebatur autem rete eorum, & annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuverent eos, & impleverunt ambas naviculas. Mare est scutum: Navicula Petri est Ecclesia fidelium: Rete est Evangelica doctrina: per iussum Domini tanta*

piscium multitudo concluditur, quod rete rumpitur, quia tot ad fidem veniunt, quod tam etiam hereticibus scindunt. Sed cum Petrus, cum suis trahere non valent, annuerunt sociis in alia navi, ut venirent, & adjuverent eos, qui Prælati Ecclesiæ cum Clero non sufficientes, tantam plebis multitudinem trahere ad litus vitæ perpetuæ, annuerunt, admittendo, sociis Religiosis scilicet, Ioanni & Iacobo, activis, & contemplativis, ut venirent, compatiendo animarum periculis, & adjuverent tam eos, qui trahunt, quam qui trahuntur, illorum insufficientiam, istorum indigentiam relevando.

Demum subdit: *Quod autem prioribus temporibus in Ecclesia non erant vocati, vel nisi à Sede Apostolica Religiosi, ad officia Prædicationis, & Confessionis, ut nunc, ista fuit ratio: Cum moribus adhuc parvus est, paucioribus indiget remediis & levioribus, sed cum cepit invalescere, & latius se diffundere, ne desperabiliter ager periclitaretur, necesse est plura, & efficaciora remedia adhiberi: ita etiam cum status mundi modò deterior sit, quam olim, expedit plures nunc esse sublevantes, iuxta illud, Luc. 10. Mellis multa, operarii pauci, (idonei, & fideles.) Rogate ergo Dominum mellis, ut mittat operarios in vineam suam. Ac tandem concludit Seraphicus Doctor: Cum igitur iam sit Ecclesia quasi navis temporis concessa, in qua remigantibus pavore tremantibus, procelle tumentes penè operiunt navem, nisi sunt Fratres à summo Governatore, saluti auctoritate Sedis Apostolicæ, ut in naviculis suis, discurrerent per mundum, quos ex naufragio peccati periclitantes invenerint, rapiant ex undis, & ad litus salutis reponent. Hactenus D. Bonaventura.*

Ex qua doctrina colligit D. Bonaventura, in eodem Opusculo, prædictas Religionem astringi ex charitate salutis proximorum subvenire. Et doctissimus Pater Dominicus Bagnè 2. 2. q. 33. art. 3. dub. 3. Ordines Mendicantium teneri, sub præcepto habere specialem curam, ut Religiosi se exerceant in doctrina, prædicationibus, & Confessionibus, cuius eam reddit rationem. *Quis finis prædicatorum Ordinum est salus animarum: & ideo Prælati tenentur ad media procuranda, nec non & subditi tenentur ex officio & professione sua disponere se, ut sint idonei ad exercenda potissimum sui Ordinis munia, sub peccato mortali, & ex consequenti tenentur peculiari obligatione, ad studium litterarum, quoniam hac est dispositio idonea.*

Immo & D. Thomas in *opus. 18. 23.* agens de Ordinibus Mendicantibus inquit: *Huiusmodi si statum perfectionis magis habent Religiosi, qui ex voto sui Ordinis ad hoc obligantur, quod Episcopi ministrant in his qua ad curam animarum pertinent prædicando, & audiendo Confessionem: ubi illa verba: (ex voto) idem sonant, ac ex professione, sicut omnes tenentur Mendicantes. Ex quo etiam secundo fit, quod cum Religio nostra, inter Mendicantes Ordines à Summis Pontificibus fuerit annumerata, ut constat ex innumeris privilegiis, & ex c. unic. de Religiosis domibus, nullus restat dubitandi locus, illam esse à prædictis Pontificibus, & maioribus nobis destinata in adiutorium Episcoporum, ut eorum ministerium in salvandis animabus Religiosi nostri sua doctrina, & exemplo adjuvent. Sed de hoc latius egimus in *Simplici Missionum.**

CAPVT II

Exempla Ordinum Mendicantium,
qui in propaganda fide Catholica,
miros in Ecclesia Dei fecerunt
progressus.

Multa commemoravimus supra ex Monachorum familia circa animarum culturam præclarissima exempla. Superest, ut ad Mendicantium Ordines deveniamus, quos & Episcoporum, & Apostolicæ Sedis in hac causâ cooperatores fuisse præstantissimos à tempore suæ institutionis usque ad nostrâ secula, nemo est qui dubitet. Et in primis de Patribus Dominicis, quantum animarum conversioni insudaverint, quantumque à suo ortu, & origine totius orbis salutem procuraverint, & in quantas regiones ob hanc causam fuerint sparsi, facile erit colligere ex Bulla Innocentij IV. & Nicolai IV. Fratribus Prædicatoribus, in conversione animarum laborantibus concessa, cujus initio habentur hæc verba: *Innocentius Episcopus servus servorum DEI, Dilectis filiis Fratribus de Ordine Prædicatorum, in terras Sarracenorum, Paganorum, Græcorum, Bulgarorum, Cumanorum, Æthiopum, Syrorum, Iberorum, Alanorum, Gazarorum, Gothorum, Ziccorum, Ruthenorum, Jacobitarum, Nubianorum, Georgianorum, Armenorum, Indorum, Mestlicarum, Tartarorum, Hungarorum, Majoris Hægarie, Christianorum captivorum, apud Tartaros, aliarumque Infidelium nationum Orientis, seu quarumcumque aliarum partium proficiscentibus salutem, &c.* Hæc Innocentius.

Quos fructus Ordo iste tulit ex tam copioso, tamque universali Verbi DEI semine, non facile erit dinumerare. Nam cum aliqui Religiosi ad aliquas prædicatorum regiones fuissent destinati, multas peragraverunt Barbarorum Provincias, in quibus nulla adhuc Christi notitia erat, idque eo fructu, ut ita scriptum sit, iniri non posse numerum animarum, ad rectam fidem per eos traditarum, præsertim vix in Cumanorum gente. Unde *Benedictus*, qui ceteris præerat Fratribus, ad Magistrum Generalem scribens, (quæ adhuc extant literæ) narrat multa hominum millia non solum ex plebe, sed etiam ex prima nobilitate Baptismum suscepisse. Quare hoc sufficiat quasi specimen eorum fructuum, quos hic Ordo in Ecclesia tulit, fertque Indies, quibus recensendis iusta jam volumina scripta sunt.

Ex Franciscana autem familia, præter alia anno ferè Domini 1270. missus est Constantinopolim, ad tractandam illius Græcæ Ecclesiæ reconciliationem *Hieronymus Esculus*, is qui postea ad summum Pontificatum evectus, *Nicolaus IV.* est appellatus, & quidem felici successu, quippè qui Imperatori, & genti illi veritatis legem persuaserit, secumque quadraginta ex proceribus, ad Pontificis pedes, & ad Concilium, quod eo tempore Lugduni habebatur, cum magno omnium gaudio perduxerit. Idem etiam Tartaros non semel adierunt, primum ab *Innocentio IV.* missi anno 1245. quo tempore cum magnus hominum numerus Evangelium admisisset, paulò post multò plures illuc operam destinati, Monasteria multa instituta, denique res Christiana feliciter profectus administrata est. Iterum deinde anno 1341. à *Benedicto X.* Pontifice duo ex eisdem missi, tanquam Apostolici Legati, cum alijs socijs adjunctis, qui item accepta ab Imperatore illo promulgandi

Evangelii facultate, multa dento & templa, & Monasteria, cum divini cultus propagatione, multaque animarum conversione, instituerunt. Anno autem 1332. non parva horum manus in Armeniam ipsam penetravit, inter quos præcipuus fuisse fertur *Gonzalam Lauratum* virum doctissimum, qui cum concionibus, tum pluribus libris in illam linguam conversis, multum profecit. Eodem etiam ferè tempore, & *Pasibalem*, inter *Medos*, & *Gentilem*, inter Persas versatos esse accepimus: & illius quidem extat Epistola, qua narrat se, cum munera, & uxores, quas Barbari illi offerebant, aliasque blanditias constanter repulisset, tentatum deinde esse contumelijs, bis etiam lapidarum, faciem & plantas igne adustas, quibus tamen rebus ita se nunquam territum, ut nec habitum deposuerit, nec à prædicando destiterit. Atque etiam circa idem tempus *Bosina*, urbs Dalmatiæ, *Gerardi* Generalis Ministri opera, conversa est ab hæresi, cum illic fortè iter habuisset; qui deinde etiam pluribus eò missis, finitima loca, quæ erant eadem labe infecta, expugnavit, & ad Christi ovile reduxit.

Odericus autem *Foroliviensis*, eodem ipse ferè quoque tempore, tum, ut honores fugeret, qui illi ab omnibus habebantur, tum ferventi animarum zelo adductus, impetrata à Superioribus facultate, contulit se ad Infideles, ubi per varias excurrens provincias, versus Orientem, & Meridiem, eo in opere annis septem, & decem positis, viginti millia animarum solus baptizasse, & salutari doctrina instituisse dicitur. At vero circiter annum 1370. *Gulielmus Petrus* Catajæ missus Evangelizandi causa, plures quam sexaginta, ex suis adduxit. In Hungaria autem cum Rex ille finitimas quasdam Provincias recenter subjecisset, destinatis eo Franciscanis octo, non pluribus diebus, quam quinquaginta, ducenta hominum millia, ad Christum adduxerunt: quo successu impulsus Rex optimus, ad Ordinis Generalem scripsit, ut duo millia ad se Fratrum mitteret, quoniam nulli opus esset defaturum: legiturque adhuc hujus Generalis Epistola, qua suos ad tam optabiles, & gloriosos labores pie, & ferventer invitat. Nec tacendus *Joannes Capistranus*, qui anno circiter 1450 una excursione duodecim Infidelium millia, & multos præterea schismaticos Ecclesiæ aggregavit.

Quanti verò in Indijs Orientalibus, & Occidentalibus fuerint ab initio, & fiant quotidie fidei Christianæ progressus, per Ordines omnes Mendicantes, immensi laboris esset enumerare. In eis sunt multæ familiae, ex Ordine SS. Augustini, Dominici, Francisci, & Carmelitarum Excalceatorum, quæ huic uni rei Christianæ scilicet fidei propagationi dant operam. Primos omnium, qui ex Mendicantibus tantam hanc provinciam aggressi sunt, Franciscanos fuisse legimus, atque eisdem etiam in iis inveniendis, cum antea ne quidem de nomine auditum esset, magnopere contulisse. Cum enim *Christophorus Columbus* de ea navigatione instituenda, apud *Ferdinandum* in Hispania Regem ageret, nec ei, ut in re tam nova atque incerta, multum fidei haberetur; Patres duo Franciscani valde eum juvisse dicuntur, tum ipsum animando, tum etiam Regem impellendo, ut eam occasionem omnino tentaret. Itaque cum impetrata classe *Columbus* Mexicana regna feliciter aperuisset, atque in Hispaniam, tam lætæ rei nuntius reversus esset, itacim aliquot ejus familiae Patres, ea in loca navigarunt anno circiter à Christo nato 1493. Atque eodem parè tempore, ad Orientalem

Indiam Emmanuëlis Lusitani Regis auspiciis à Vasco Gama patefactam, anno videlicet, 1500. missi sunt Evangelii causa viri octo, ex eadem familia, tum doctrina, tum pietate præstantes. Ab his initiis, hic Ordo per eas regiones diffusus, multiplicatis brevi tempore domiciliis, tredecim Provincias instituere, in quibus magnam Christianæ rei operam navarunt, & adhuc navant. Ad eosdem labores paulo post, id est anno 1505. navigare etiam Dominicani, qui item illic multa præclare gesserunt, deinde Augustiniani, & Carmelitar.

Sed quamvis plurimum Ordines alii, ut Christi nomen ab omnibus in universo orbe colatur, laboraverint, inferior tamen laus Societatis JESU Religiosis non debetur, quæ tum in Gallia, Belgio, Germania, Polonia, totoque illo Septemtrionis tractu hæresum peste laborante, impigrè se ubique offert Catholicis confirmandis, hæreticis reducendis, aut etiam confutandis, tum etiam versus omnes orbis partes, ac præcipuè in utraque India infidelium culturam exercet: ac primum in Orientali India, Joannis Lusitani Regis rogatu, per *Franciscum Xaverium*, Apostolicum sancti virum, introducta est, ac in celebri urbe *Goa* nuncupata, Societas JESU habet insigne Collegium, in quo morari solent Socii amplius centum: ibi instituuntur pueri quam plurimi, è diversis regionibus oriundi, Brachmanes, Persæ, Arabes, Æthiopes, Cafres, Canarii, Cazarates, Bacanii, Malavares, Bengalæ, Canaræ, Peguæ, Patanes, Chinguolæ, Jai, Malai, Manacarabi, Macazareti, Malucii, Sionii, Mauri, Chinenfes, & alii, qui in terras suas dimissi optimis instructi moribus, ac disciplinis Evangelium longè latèquè disseminare soleant. Eadem Societas in Occidentali India Evangelium Christi latissimè propagavit, ac in utraque India innumeros habet operarios.

CAPVT III.

Non sufficere Religiosis Mendicantibus præparationem animi ad juvandos proximos.

AT non desunt, qui dicant non opus esse, ad charitatis perfectionem animarum studium actu suscipi, sed sufficere in affectu, & desiderio habere, ut constat multos viros sanctissimos Eremiti cultores, hæc charitatis affectione, sine illo actuali exercitio, quæ proximis tenetur consulere, viros evasisse perfectissimos; ex quo inferunt sufficere Religiosis, etiam Mendicantibus, habere animi promptitudinem, hoc est, paratos esse juvare Episcopos, vel summum Pontificem tempore instantis necessitatis, vel ipsis requirentibus, aut præcipientibus.

Et quamvis forsitan, si rem istam subtilius discuteremus, & ut dici solet in Scholis, metaphysicè, posset forsitan defendi, inter occasiones consulendi proximorum saluti assiduas & graves, sufficere charitatem in affectu, sive, ut ipsi vocant, animi præparationem; quemadmodum inter opes, & delicias sanctitas, inter honores humilitas, inter epulas castimonia: illud tamen certissimum est, in praxi similem animi præparationem nec sufficere, neque charitatis metam attingere. Proh dolor! pereunt innumeræ animæ, & actualiter detruduntur in infernum, & sufficit charitas in affectu, aut sola animi promptitudo eas adjuvandi?

Quæ rogo fuit causa, cur sancti, & Religiosi

virum cum probè intelligerent in quo sita esset charitatis perfectio, tamen ita charitatem proximi in actu sunt amplectati, ac si nihil ea esset, quæ in affectu tantum consistebat? Ac deinde illud etiam maximum est in hoc genere, quod cum Christi Domini vita perfectissima fuerit nostræ vitæ, & salutis forma, & ille non sola animi præparatione, sed etiam operibus ipsis, ac toto lux vitæ cuncta nihil aliud, quam animarum salutem curaverit, consequens esse videtur, ut qui in hoc utroque ejus in se effluerit similitudinem, ei plus laudis debeatur, quam qui tantum in altero.

Hæc fuit etiam S. Bernardi sententia in Homil. *Ecce nos reliquimus omnia &c.* asserentis antiquis Patribus satis fuisse spiritum Domini solo spiritu sequi: At, inquit, ubi Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, jam nobis in eo tradita est imago vitæ, & perfectionis exemplar, quod oportet etiam corporaliter imitari, ut utroque sequentes vestigio, non ulterius cum Patriarcha Jacob altero semore claudicemus. Neque id dicimus tanquam salvari quis vel hoc tempore nequeat, si secus egerit; sed ut gradum agnoscat proprium, & locum perfectionis, aut discipulatus officium non usurpet. Hæc Bernardus. Clarius tamen ipse *Serm. 50. in Cantica*, de hoc duplici charitatis genere edisserens in proximis juvandis, non sufficere affectualem, sed actualem prærequiri his verbis ostendit: *Ordinavit in me charitatem. Quàm putas harum? Vitamque, sed ordine opposito. Nam actualis inferiora præfert, affectualem superiora. Etenim in bene affecta mente non dubium (verbi causa) quin dilectio hominū DEI dilectio proponatur, & in hominibus ipsis perfectior infirmioribus, cælum terra, æternitas tempori, anima carni. Attamen in bene ordinata actione, sæpè, aut etiam semper ordo oppositus invenitur. Nam & circa proximam curam plus urgemur, & pluries occupamur, & infirmioribus Fratribus diligentiori sollicitate assidimus, & paci terra magis, quam gloria cæli, jure humanitatis; & ipsa necessitate intendimus, & temporalium inquietudine curatum, vix aliquid sentire de æterni permittimur, & languoribus nostri corporis, postposita animæ cura, penè continuè inservimus, & ipsis denique infirmioribus membris nostri abundantiorum honorem juxta sententiam Apostoli circundamus, pro hoc quodammodo facientes verbum Domini, de quo habes: Erunt novissimi primi, & primi novissimi. Orantem denique hominem cum DEO loqui, quis dubitet? quoties tamen inde charitate jubente abducimur, & avellimur propter eos, qui nostra indigent opera, vel loquela, quoties piè cedit negotiorum tumultibus, pia quies? Quoties bona conscientia ponitur codex, ut operi manuum insudetur? Quoties pro administrandis terrenis, justissime ipsis super sedem celebrandis Missarum solemnibus? Ordo præposterus, sed necessitas non habet legem. Agit ergo suam actualis charitatis ordinem, juxta Patrisfamilias justionem, incipiens a novissimis. Hæc Bernardus.*

Præterea excusatio hæc frivola omnino videtur: nam vel loquitur de præparatione animi, quam debent habere subditi respectu Prælatorum Ordinis, ita ut ipsi non se immisceant Ecclesiasticis functionibus, nisi à Prælati suis ad munus concionandi, aut confessiones audiendi, aut alio modo erudiendi populos vocati; & hoc verissimum tutissimumque consilium judico, Quamvis forsã sæpè laudabilis erit se ipsos pro Infidelibus juvandis Prælati semel, atque iterum offerre, exemplo *D. Gregorij*, antequam ad Pontificiam ascenderet dignitatem, *C. Bonifacij Episcopi*, & Martyris Ordinis *Camaldulensium*; *S. Ludovicij*

Beltran.

Beltrandi, qui omnes alique quam plurimi sanctissimi viri à suis Prælati ardentissime efflagitant, ac impetrant mitti in remotissimas orbis regiones, pro Infidelium salute procuranda; immò nullus ferè Religiosorum Ordinum alumnus à Prælati, nisi ipsemet postulat, huic altissimo deputatur ministerio. Nec verò si quis præsentit se à spiritu divino, semel atque iterum ad Missiones excitari, trepidandum illi est timore, ubi nulla est timendi occasio, nempe in appetenda sollicitateque procuranda illa re, quæ à Christo Domino commendata, ab Apostolis, ac tot sanctissimis viris tanto studio exulta, immò ipso usu, & experientia Religiosis utilissima, & jucundissima semper inventa: si enim nihil aliud, quam DEI gloriam, animarumque salutem sitiamus, nihil trepidandum, quin DEI spiritus, qui nostras mentes excitat, nostras quoque actiones juvabit. Quod si res optatum exitum non sortitur, in re tam magna voluisse fat erit.

Verum ut eò quò digressi sumus revertamur: vel est sermo de præparatione animi respectu Prælatorum Ecclesiasticorum, quales sunt Episcopi, & summus Ecclesiæ Pastor; sic falsum est, Ordinum Mendicantium Prælati, animi præparationem sufficere, quo ad populorum vel instructionem vel reductionem, quasi animarum culturæ, nisi requisiti, operam dare non teneantur.

Primo, quia Pontifices, cum Ordines Mendicantes instituerunt, non in eam finem id præstitisse constat, ut coadjutores tantum in animi præparatione essent, sed ut re ipsa, cum animarum necessitas vel utilitas id postulatet, manus operi admoventur.

Secundo, quia expressè D. Thom. 2. 2. q. 188. art. 4. ad 2. asserit, subvenire Prælati in animarum ministerio, hujusmodi Religionum proprium esse.

Tertio, quia Mendicantes, ut notum est, instituti sunt, variisque ab Apostolica Sede condecorati privilegiis, ut prædicando, docendo, aliisve modis convenientibus spiritualem proximorum salutem procurarent. Quæ igitur ratione animarum saluti consulatur, si dicti Religiosi animi solum præparatione succurrere contendant, aut quando unquam aliqua ex his sacris Religionibus, sola animi præparatione in animabus subveniendis contenta fuit? Nunquid D. Dominicus, aut S. Franciscus, B. Angelus, S. Ignatius, alique Mendicantium Ordinum Patres, & Coryphæi, eorumque sectatores, quorum gloriosa gesta nulla delectabit oblivio, pro animarum salute procurandâ, animi tantum præparationem sibi præfixere, an verò pro eis lucrandis & restaurandis, labores, sudores, miras vexationes, ac sanguinis ipsius effusionem, nõ sine magno Ecclesiæ fructu pertulere?

Quarto: Quia tunc animi promptitudo apud DEUM pro facto reputatur, cum quis opus bonum non exequitur, eo quod non possit, vel occasio desit: ut sunt Anachoretæ, qui in animi promptitudine habent obedientiam, patientiam, ac misericordiæ opera, quia parati sunt data occasione illa exercere: tamen si ipsis offerretur occasio, nullatenus talis animi promptitudo, nisi facto ipso comprobata, sufficeret. Quomodo ergo Religiosis Mendicantibus, ætate, quâ Ecclesiæ tot laborat hæresibus, tot impiorum opprimitur afflictionibus; tempore, inquam, quo immensus Infidelium numerus, ut sunt Indi, Æthiopes &c. Evangelicæ doctrinæ panem exigere conspicitur, mera animi promptitudo sufficere possit?

Quinto: Quia hæc animi promptitudo respectu Summorum Pontificum, ad quos tanquam ad summos Pastores spectat Infidelium curare conversionem, competere debet, non Religiosis tantum Mendicantibus, Monachibus, & Clericis, verum omnibus etiam laicis ad Infidelium reductionem aptis: quare ad majora Mendicantes Ordines ex vi suæ professionis vocatos esse palam sit.

Sexto: Quia ministeria Ecclesiastica, docendi v.g. prædicandi, &c. quæ lucrum temporale præ se ferunt, etiam exigui momenti, nunquam à Religiosis prætermittuntur, immò sæpius inter eos contentio exoriri solet, & æmulatio non modica, quisnam huic vel illi populo concionari debeat, quantumvis non nisi fructus temporales inde speretur. Quinimo varis etiam disculis, neglectâ Clausurâ, sæpius Religiosi vicos & castella pervagantur, ut modicam vini, frumenti, vel paleæ, aliarumque rerum sibi comparant, & in hunc finem velut in scopum, prædicationem, doctrinam, sacramentorumque administrationem, quandoque imprudenter ex his aliqui dirigunt, & pro dolor, cælestia ac divina, in humana & terrena lucra convertunt. Cum verò de animarum salute, pro quibus Christus Dominus, spinas, flagella, clavos & vulnera, atque adeo ipsam mortem sustinuit, agitur, tunc passim animi præparationem in Evangelium pacis sufficere contenditur.

C A P V T IV.

Religiosi Ordinum Mendicantium non solum Fidelibus, sed & Infidelibus tenentur opem ferre.

Aliud insuper Dæmonis telum, adversus Fidei propagationem, animarumque salutem aliqui in nos contorquenti, (quod merito fidei artem, vel ut clarius dicam, contra fidem appellare possumus) asserentes sufficere Fratibus Mendicantibus, si fidelium tantum saluti consulant, cum in aliquibus villis, aut regionibus inter Christianos adhuc commorentur homines fidei Christianæ ignati; ac ipsi etiam civitatibus tot esse civium in veterata vitia, & mores corruptos, ut DEO forsitan invisum sacrificium videatur, ac præposterus charitatis ordo, domesticis in fidei tenebris relictiis, neglectaque spiritali cura domesticorum, eos, qui foris sunt, magno cum labore, ac non sine animarum nostrarum periculo immensis trajectis spatiis quaeritare.

Quorsum, inquam, Missiones aggredimini, tantum terræ pelagique immensi ad ignotas terras trajicitis, si Christianorum curam deseritis, & extraneis consulitis, propriis ac domesticis relictiis; cum iniquitas maxima sit, posthabitis domesticis, extraneis vacare, & certos pro incertis relinquere fructus? Hanc frivolum excusationem, fidei propagationi omnino contrariam, de medio tollendam esse, duobus, aut tribus propositis argumentis, facile convincemus. Primum erit, Ecclesiam usque in finem mundi crescere oportere, ac Evangelium pacis incessanter utque ad sæculi consummationem prædicandum. Secundum, hanc propagandæ Ecclesiæ curam potissimum ad Summum Pontificem pertinere, ac proinde Mendicantes Ordines, qui Sedi Apostolicæ sunt auxiliatores, teneri in hac fidei propagandæ cura ad hæc præclarissimam

sedem

Sedem spectante cooperari. Tertium, Fidei dilatationem non esse huic curæ postponendam, eique semper studendum, etiam domesticis ovibus relicta, dummodo illis auxilia sufficientia conferantur.

Ad rem igitur redeamus. In primis constat Ecclesiam dilatandam esse, donec in toto mundo Evangelii lumen resplendeat, sintque unum ovile, & unus pastor: hoc autem à Domino fuisse præceptum eleganter docet D. Augustinus variis in locis, præcipue *Epist. 8. ad Hefychium, & Epist. 48. ad Vincentium*, ubi contra hæreticos quosdam acerrimè pugnat, qui obicem fidei Christianæ per universum orbem propagationi ponentes, iudicant Evangelium non debere prædicari ultra certos terminos ab ipsis præscriptos. Quantum deinde errent, qui Evangelicam tubam solum intra Catholicæ Ecclesiæ claustra resonare velent, palchre docuit D. Bernardus in *Epistola ad Eugenium*. Quare cùm præceptum sit Domini non tantum datum Apostolis, sed etiam eorum successoribus, operarios pro excolenda vinea incessanter mittere, nemini dubium esse debet, hoc onus efformandi, mittendique ministros Summis Pontificibus incumbere, quibus universalis Ecclesia commissa est: unde cum Mendicantes Ordines, etiam suo modo Apostolis successerint, ut in *prin. hujus 2. partis* ex decreto Gregorii Papæ commemoravimus, sintque in hac parte Apostolica Sedi coadjutores idonei, pro virili tenetur in gentium procuranda salute Summorum Pontificum conatus adjuvare, usque dum ovile unum in Ecclesia confurgat.

Præterea Christi Domini, ac Sanctorum omnium exemplo facile edocemur, normam in Missionibus servandam. Nam in primis Salyator noster, ac Dominus JESUS Christus, cum Judæa ferè tota, tempore mortis suæ, ac in caelos ascensionis esset inculca, ac sceletibus immanissimis obruta, uno tantum Apostolo, B. nimirum *Jacobo* relicto, ceteros in universum terrarum orbem ire præcepit dicens: *Eritis mihi testes in omni Judæa, & Hierusalem, & usque ad extremum terræ.* Nonne Apostoli, omnia etiam inculca maxima plebis portione, relicta ibi discipulis, ad alia regna migrabant? Nunquid non *Petrus* Antiochiam deservit, & *Paulus* Orientales Provincias, ut Romam venirent? Illis in locis Petri aut Pauli doctrina opus non erat? vel tunc Infideles omnes ad fidem conversi, ac moribus perfecti, integritate erant, cum ab illis provinciis præclarissimi Apostoli Romam profecti sunt; aut ab inelyta urbe Romana, cum Apostolorum Princeps discipulos, versus omnes orbis partes Evangelii disseminandi gratia emisit, Christo nomen collumque subdiderat? Ac denique, ut nunc aliorum Apostolorum similia præteream exempla, cum D. *Benedictus* ab Italia Maurum in Galliam; ac D. *Franciscus* in varias mundi regiones discipulos sparsit; *Beatus Ignatius* à Roma in novum orbem, aliasque Septentrionales partes Xaverium, aliosque discipulos transmittit, num Italia viris illis Apostolicis, pro fidelium instructione, atque ædificatione non indigebat? Quid Summos etiam Ecclesiæ Pontifices damnabimus, qui divino afflato spiritu, quotidie operarios in remotissimas Provincias, pro infidelium salute curanda transmittunt, cum non deesse messis multa tum Romæ, tum in aliis Ecclesiæ regnis.

Demum, nusquam Ecclesia esset propagata, nec Evangelium universo fuisset orbe cognitum.

Nam si primum oporteret domesticorum morbos curare, ac rudes omnes Christianos instruere, errantes ad viam veritatis reducere, cum hoc moraliter sit ferè impossibile, non relinqueretur tempus, neque occasio propagandi Evangelium gentibus. Sufficit igitur, si populo Christiano auxilia ad salutem sufficientia conferantur; ipso verò renuente ad veritatis viam reduci, ad gentes converti, quemadmodum Apostoli Judæis prædixerunt: maxime quia domesticæ fidei nunquam remanent destituti ministris necessariis: habent enim Episcopos, Parochos, ac Religiosos innumeros, quorum ope facile possunt veritatis viam edoceri.

Immo modicus fructus, qui ex Christiano populo, quasi ex vinea senescente colligitur, movere debet Ecclesiæ Principes, ac Religiosorum Prælatos, ut eò sua studia converterent, unde majorem proventum sperarent. Nimis enim exploratum est, plurimos verbi DEI, ac Sacramentorum ministros in florentissimis urbibus Christianis parum proficere, experientia ipsa clamante, integros ferè populos, in eisdem semper vitiis jacere, quamvis multis ministris æternæ salutis abundant. Cur ergo non fiat delectus, & numero idoneo relicto, operarii multi destinentur, ad regiones, & nationes Infidelium, ubi felicias proficiant? Et quidem ratio hæc ipsos potissimum prædicatores, & Sacramentorum Ministros extimulare debet, ne post labores studiorum, & scientiæ divinæ acquisitionem, vires consumant, aut eleganter dicendo, aut cum exiguo fructu laborando. Si enim rectè sentiant, prospicient profectò, in Evangelii prædicatione, quæ apud Infideles sit, se Apostolis similiores futuros, cum ibi stimuli multi vanitatis non pugnent, & ipsum JESUM Christum veracius per sudores, & labores imitentur.

C A P V T V.

Proponuntur & refelluntur argumenta Guilielmi & aliorum.

Guilielmi argumenta contra Ordines, tam Mendicantes, quam alios, quibus conabatur ostendere, Monachos non esse idoneos doctrinæ, nec verbi DEI prædicationi, immò hæc eorum instituto esse contraria, latissime refert D. Thom. *Opus. 1. 9. c. 2. & 4. & 2. 2. q. 187. Art. primo*: breviter tamen ea, quæ principaliora sunt, adducet. Primum erat ex D. Hieronymo: *Monachus non docentis, sed plangentis habet officium.* Secundum ex D. Gregorio: *Nemo potest Ecclesiasticus deservire Officiu, & in Monastica regula ordinatè persistere*: sed Monachi tenentur in sua regula ordinatè persistere; ergò nec possunt Ecclesiasticis officiis deservire, qualia sunt prædicare, & docere. Tertio, Quia est contra doctrinam Apostoli. 2. ad Cor. 10. *Nos autem non in immensum gloriamur, sed secundum mensuram regulæ, quam mensus est nos DEVS.* Unde dicunt, quod quicumque Religiosus ultra illum modum egreditur, qui sibi ab auctore Regulæ suæ est statutus, seipsum superextendit. Quarto, Quia Monachus tenetur Ordinem suum servare, sed extra claustra, non potest eum commode servare, ergo non convenit ei prædicare, &c. Hæc sunt motiva Guilielmi, jam pridem à Sede Apostolica, ob ea, plurimis decretis damnata.

Ad

Ad. 1.

2. Cor. 10.

Ad 1. Respondet D. Thom. *dicto c. 2.* ibi Hieronymum solum affirmare, Monacho, in quantum Monachus est, competere poenitentiam agere, non docere, sicut aliqui olim usurpabant; qui ex hoc ipso, quod Monachi erant, docere volebant. Ad secundum ex Gregorio, quod nemo potest Ecclesiasticis officiis deservire, respondet D. Thom. ubi supra; *Non esse intelligendum de his, quae ad substantiam Religionis pertinent, ut etiam per apparatus ibi patet, quia haec bene servare possunt Ecclesiasticis officiis deservientes: sed intelligitur, quantum ad alia observantias, sicut silentium, & vigiliis, & huiusmodi: quod etiam patet ex hoc, quod sequitur in praedicto cap. ut ipse distinctionem Monasterij teneat, qui quotidie in Ministerio Ecclesiastico cogitur deservire. A quibus observantias regularibus non est inconveniens si aliqui abstinere, ut communi utilitati vacent docendo, sicut patet in illis, qui ad Praelationis officium assumuntur, cum etiam in claustris manentes, in talibus quoque dispensationem accipiant, propter aliquam causam. Et propterea aliqui Religiosi sunt, qui in claustris suis manentes, distinctionem Ordinis sui servantes, scholastico insistent officio, quod ex institutione sui Ordinis habent.*

Ad tertium respondeo ibidem his verbis: *Ille se extendit super mensuram suam, ut patet per Gloss. ibidem, qui se extendit, ultra quam concordatur ei: Illud autem intelligitur concessum, quod nulla lege prohibitum invenitur. Unde si Religiosus aliquid faciat, quod non sit sibi per regulam suam prohibitum, non superextendit se super mensuram, quamvis de illo sciendo in Regula nulla mentio fiat: alias non liceret Religiosis aliquibus, qui habent Regulas latiores, assumere sibi perfectiorum vita consuetudines & statuta, quod est contra Apostolum ad Philip. 3. Qui ea quae retro sunt obliviscens, ad ea quae sunt priora se extendebat. Et praeterea aliqui Religiosi sunt, qui doctrinam ex institutione sui Ordinis habent, & patet, quod contra eos dicta obiectio non procedit.*

Ad quartum, ex sanctissimi Doctoris doctrina modo allata facile responderetur: ubi docuimus non solum imminente necessitate, sed etiam postulante id animarum communi utilitate licetè

praetermitti Ordinis observantiam, maxime illam, quae non ad institui substantiam spectat.

Et ut alia, quae ad Mendicantium Ordinum functiones, & privilegia spectant, breviter ex mente D. Thomae *d. Opusc. 19. & 2. q. 187.* adjiciam, quaero cum D. Thoma, cur Mendicantes Religiosi in medijs oppidis, ac civitatibus sua se se cœnobio extruant, ac proinde civium tumultibus exposita; cum tamen Monachi longè ab hominum cœtu, & frequentia remoti in agris, montibus, & solitudinibus sua Monasteria exaedificaverint? Respondeo cum S. Thoma locis citatis, ideò Mendicantes in civitatibus habitare, ut juvent alios, & ipsi pariter eorum largitionibus adjuventur, cum Christi causa omnia reliquerint. Monachorum verò non fuit propriam, alios docendo juvare, aut se fundis, possessionibus, ac bonis stabilibus in communi abdicare.

Praeterea quaeritur, Cur Mendicantes viribus alioquin praediti, manibus minime laeorent; cum ex Augustino per totum librum, de opere Monachorum, ex Basilii item, & Benedicti Regula, & cap. de praesentium 16. q. 1. manifestè constet, olim Monachos manibus laborare consuevisse? Respondeo cum S. Thom. *Opusc. 19. c. 5.* non idem jatis esse de Mendicantibus, quod de Monachis. Illi enim sunt instituti ad docendum, concionandum, conferendum Sacramenta, & proinde ad diligentem literis operam navandam. Porro qui spiritualia seminant, merito, ait Apostolus, temporalia metunt, & qui altari serviunt, ex altari vivunt, Monachi vero minime.

Ac denique, Cur Religiosi Mendicantes in studia literarum incumbant, cum olim Monachi solum quieti, silentio, solitudini, & contemplationi operam dederint? Respondeo itidem S. Thomas *locis citatis, & cap. 11.* Mendicantium Ordines se se literis applicuisse, cum instituti fuerint, non tantum Monastici Ordines ad solitariam vitam agendam tantummodo, sed ad salutem animarum procurandam, propagandam, augendam, & conservandam.

DE

DE PROCURANDA CON- VERSIONE OMNIUM GENTIUM

LIBER TERTIVS.

De eligendis atque efformandis Ministris, & de aliis mediis ad propagandam fidem animarumque conversionem procurandam spectantibus.

Eto mihi, homini aliàs inſcio atque inexperſo, veniam dari, ut Superioribus meis magna cum animi demiffione poſſim ea media pro animarum ſalute ſuggerere, quæ me vel ex rerum uſu, vel ex colloquio cum ſapientiſſimis viris, aut etiam ex eorum ſcriptis diſcere contigit. At cum in hoc negotio nonnulla ſint, quæ vel praxis, vel ratio ipſa oſtendit magis, quàm primâ facie fortalſe videantur fore difficilia, ſi executioni mandentur; de his ſolum, quæ magnum momentum habitura ſint, ad ſanctæ Romanæ Eccleſiæ fidem, auctoritatemque propagandam, ſalutemque multorum populorum æ gentium utiliter, nec magno ſumptu, comparandam, dicemus.

CAPVT I.

De erigenda Congregatione pro fide propaganda.

PRimum itaque illud eſt, ut Romæ paucorum, ſed zelo inſignium atque prudentium virorum Congregatio inſtituatur, in qua ſeriò diebus ſtatutis agatur de ratione omnium populorum adjuvandorum, hortatoriis, atque conſolatoriis Epistoſis, libris Orthodoxis, hiſque ut brevioribus ac piis, ita ad diſſeminandam aprioribus, plurimis libris Catechiſmi S. Tridentinæ Synodi: quia jam ut varias in linguas eſt converſus, ita in multo plures facilè converti poſſet. Ceterum hujus Congregationis ſcopus eſſet, qui primarius S. Eccleſiæ, Apoſtolicæ totius muneris fuit, ut populi nuntiantes roborarentur, verſantique in ipſis hæreſibus Catholici animarentur ad fidem, pietatemque propugnandam, ceteroſque deinceps juvandos. Reliquis autem fidei Catholice propugnatoriis, quales ſunt Epifcopi, Concionatores, Parochi, Magiſtratus, Gymnaſiarchæ, & animus adderetur, & inſtructiones variæ mitterentur. Hæc verò omnia Pontificis Maximi nomine fierent, nulla temporariæ jurifdiſtionis, aut cenſurarum mentione, ut cum hoc labore ſanctam hanc Sedem nullum ſe aut imperium, aut lucrum aliud quàm animarum aucupari oſtenderet, tum magis fortius Catholica Religio ubique ſtabiliretur.

Hac enim ratione Summus Pontifex paternum ſuum & univerſalem amorem, zelumque lucrædandi animas, præſco ritu, circularibus Epistoſis reſtaretur, & miſellis ovculis per vaſtas gentilitatis ſolitudoſ, aut hæreſum præcipitia errantibus paſtoritæ voce Paſtor optimus ipſemet acclamarer. Hac etiam ratione in ipſis quoque vinculis uſi ſunt Apoſtoli populos affiduè, qui vel in medio peſfidarum nationum viverent, de ſua ſa-

lute obnixè monentes. Hac ſummi Pontifices, quamvis in ſumma univerſæ Eccleſiæ perturbatione, ipſique deportati ad inſulas, ſive inter compedes, aut Martyrum ſepulchra latentes: hac ceteri, qui pace Eccleſiæ data, illis ſucceſſere, quales S. Innocentius, Leo, Gregorius, horum nominum primi, quive alii Eccleſiæ columnæ, & qualiſ firmamenta fuerunt, ſunt uſi. Quod ſi Summus etiam Pontifex Imperatorem, Reges, Principes, Prælatos, maxime verò Religionum Generales, aut Capitula, ad juvandas conversiones crebrius hortaretur; haberent hæc non leve pondus ad propagandam Chriſtianam Religionem, reſtaurandamque ſivinum cultum; ac denique hæreſibus oſtium præcluderetur, cuiſ ſinceræ charitatis officia potius, quam ullæ aliæ induſtriæ vel ſumptus aut labores humani, amorem & obedientiam in ſubditis ſtabilem certiffimè operentur.

Hujus Congregationis quatuor, aut quinque eſſe poſſent Secretarii idonei, vel rerum & linguarum uſu, vel doctriâ, vel (quod caput eſt) pietatis affectu præſtantes: quorum munus eſſet, cuncta ordine Congregationi proponere, conſtituta exequi, Orthodoxos & pios libellos pro ratione uniſcujuſque provinciæ variis linguis conſcriptos habere; Regeſta literarum, Epifcoporum etiam, Paſchorum, Concionatorum, Familiarum, illuſtrum Catholicorum ſive aliorum, à quibus poſſet huic negotio aliquid auxilium adferri, Catalogos aſſervare.

Horum alteri Septemtrionalium regionum cura demandari poſſent, Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, Galliæ, Germaniæ, Daniæ, Suetiæ.

Tertio Dalmaniæ, Boſſiniæ, Græciæ, inſularumque adjacentium, atque irem Turciæ.

Quarto Cyri, Aſiæ minoris, Tipolis, Syriæ, Hieroſolymæ, Alexandriæ, Algerii, Alteri Poloniæ, Lituaniæ, Moſcoviæ, Ruſciæ, Hungariæ, Tranſilvaniæ.

Quinto Indiarum Occidentalium, & Orientalium.

ralium. Ad eas enim omnes provincias iuvandas, fidemque ac pietatem, & libros disseminandos plures aditus patent.

Primo per eorundem Ordinum Generales, quorum in Dalmatia, Bostina, Peræ, Hierosolymæ, & alibi monasteria exstant.

Secundo per Episcopos Latinos, qui Carthagi, Epidauri, quique in Creta & Corsica degunt.

Tertio per mercatores, qui varias Orientis merces Venetias, atque ad alios portus transvehunt ex Andro, aliisque Ægei maris insulis, quique in patriam libros Italica etiam lingua conscriptos referunt, quæ & apud Græcos, & frequentioribus Orientis partibus in usu est.

Quarto per Chii, Andri, atque aliarum insularum viros nobiles, qui adhuc sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidem amplectuntur ac retinent.

Quinto per Consules mercatorum diversarum nationum Europæ, quibus in Orientis emporiis Latini Sacerdotes non desunt, in oppido Pera, Tripoli, Syriæ, & Alexandriæ Ægypti.

Sexto per mercatores Genuenses, & Massilienses, qui circiter octingenti prope Algeriam solent coralia piscari.

Septimo per alios mercatores, qui fide publica accepta sæpe ad Orientales, aliove turò commoneant, quique pios libros, sacras imagines ferre, sanctamque Religionem nostram liberè colere permittuntur, dum tributum Turcis pendant, nec de rebus ad regna spectantibus, vel contra Mahometis legem loquantur, cum interea innumerales prope populi, & captivi Christiani celestis doctrinæ cibum, sacramentaque sitiant, atque illud morti appropinquantes solatium pernecessarium exoptent, ut de moriendi ratione edocti, ad DEUM, propter quem creati redemptique sunt, ex ea captivitate tandem liberi migrent, quod sacrificii genas sanctissimum atque acceptissimum DEO est.

Inchoato igitur hoc opere, in nomine Domini, ab interiori animarum lucro atque à voluntatum acquisitione, in quibus in primis regnum DEI situm est, certissimum est non irritum fore Domini verbum, qui quærensibus ipsam reliqua omnia semper adjicit, & in Orientis & Occidentis Indii suæ omnipotentis providentiæ indicia manifestissima præbuit paucissimis, qui sua studia laboreque, Deo aspirante, ed converterunt, in tam ingenti vinea laborantibus.

Quod si una Genevensis civitas disseminandi libros, literasque scripturandi, paucissimorum annorum spatio, regna, orbemque pæne ipsum Christianum, Satana vires suppediante, aut infecit erroribus, aut evertit; sanè è contra multò magis sperandum, est à dextra DEI, ut si debita huic rei diligentia adhibeatur, multa instaurentur, innumeralesque animæ ad fidem Orthodoxam revocentur, reliquæ stent, pro quibus ut Christi sanguis effusus est, atque hæc Apostolica Sedes omnes labores libenter impendit, ita exstantibus tot adhuc Catholicorum reliquiis, præcipua nunc ab hac sancta Sede sollicitudo requiritur, ut quæ iustissimè nomen, ita officium sibi à Deo commissum Catholicæ potestatis ostenderet.

Quod si tot Romæ præclara ingenia sunt, quæ aliis negotiis, causis, litibusque expediendis, totius vitæ tempus minus utiliter impendunt, cum tamen divina dispositio in Ecclesiastica Hierarchia scopus hic non adeò primarius sit, quanto facilis duodecim ex tæ millibus hominum, reperientur, qui sanctissimo huic operi, quique san-

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

ctæ Sedis Apostolicæ proprius est, scopum incubat: cum post orationem, & reliqua pietatis opera, hac una ratione ipsi quoque antiqui pontifices Maximi, quanquam nullo Ecclesiæ patrimonio, aut temporario auxilio, vel Regum ope, suam in toto terrarum orbe auctoritatem universalem conservarint: cum (sicut antea dictum est) regnum DEI præcipuè in mentibus voluntatibusque hominum consistat; quæ nulla ratione alia quam charitate atque diligentia rectè conciliari aut retineri diutius in officio possunt.

C A P V T II.

De eligendis efformandisque ministris pro fide Catholica propaganda.

VERè enim Apostolicos homines postulat Apostolicum munus, qui Crucem JESU Christi semper in corpore circumferentes, illam verbis & factis annuncient, & in illius obsequium orbem universum redigant: quare tam excellenti oportet verbi DEI ministros præditos esse sanctitate, ut Apostolica verè debeant ornari. Quin & ipse Dominus Apostolos electurus, eosque in orbem missurus, orationem profundam pervigilantè effudit cum Patre rem tantam communicans. Vocatos præterea ad se quibus verbis, quam gravibus officiis admonet? qua disciplina mittit? quibus præceptis imbuit? quanta integritatis, quanta mortificationis, quanta patientiæ commendatio? Quid obsecro hoc tali apparatu talis magister agebat aliud, quam ut informaret Ecclesiæ Doctores, & Pastores, ne cui manus citò imponerent, ne Evangelicæ prædicationis munus nisi selectissimis & probatissimis committendum putarent? Idem mox à mortuis resurgens non patitur suos illos, quamvis jam ferventes & accensos amore ipsius, quamvis Scripturarum sensu donatos, ad evangelizandum prodire, sed domi se potius continere jubet, & magna meditatione expectare, donec induantur virtute ex alto. Quin etiam S. Paulus jam ad tertium cælum raptus, & mira operatus, non prius cum Barnaba destinatur ad gentes, quam sanctis Fratribus jejnantibus & ministrantibus, Spiritus sanctus eos sibi ad opus hoc segregari jubet. Diuturnam profectò vitæ immaculatæ probationem Apostolicum hocce munus efflagitat.

Tum, quia fidei prædicatio est res magna, ac major omni estimatione, pæne innumeris plena difficultatibus & periculis, tam animæ, quam corporis, quæ in disseminando verbo Dei occurrunt: semper enim fidei prædicatio fuit difficillima, fructificatio Evangelii laboriosissima: quare exposcit ministros generoso animo, ac virtutibus Apostolicis præditos. Nam, ut nunc alia prætermittam, quæ arduam hanc ostendunt provinciam, ac impedimenta, quæ illam serè sæpè insuperabilem reddunt, profectò generalis ratio doctrinæ Christianæ satis per se ipsam difficultatem hanc manifestat. Etenim ratione omni superioza docet, nec probat: mores ab omni cupiditate & gloria alienos instituit, vitis omnibus funditus everlis, quibus est humana natura plenissima, & diuturna consuetudine affirmatissima. Præmia pollicetur, quæ non videntur; ea quæ videntur contemnere jubet: sensum hominum ad ea transfert, quæ sentiri nequeunt: vitam non humanam agere homines vult. Quis igitur facile ac suavè putet, belluas in Angelos transformare, idque

E

volun-

voluntate ipsorum adnitente, quibus vis ista affertur? Verè opus hoc non hominis, non alterius cuiuspiam quam DEI unius. Ipse sibi proprium vult: *Hoc est opus DEI*, inquit, *ut credatis in eum.*

Joan. 6.

Tum præterea, quia animarum conversio ad DEUM, earumque omnis profectus & incrementum à nullo existere potest, nisi à DEO. Sic enim scriptum est: *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* E: Dominus ipse; *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.* Quid ergo faciunt homines in aliorum hominum conversione? Hoc unum, quod à DEO tanquam instrumenta adhibentur, ut calamus solet ad scribendum, terra ad secandum. Itaque ut instrumentum, si se per se movere velit, nihil efficiet, si verò ab artifice moveatur, omnia efficiet; sic homo in his divinis & supernaturalibus operibus tantum efficiet, quantum cum DEO conjunctus fuerit, & ab illo movebitur: quare quanto quis DEO conjunctior, tanto aptior animarum salutis procurandæ. Soler enim DEUS per instrumenta apta, hoc est, homines, qui sibi ipsi abnegandis anxius studeant, uti in magnis fidei negotiis, ac per eos brevi tempore sæpè efficacius agit, finemque attingit, quam diuturno tempore per plerosque Christo sibi vel mundo melius aliis sapere videntur.

Joan. 6.

Quod & in Apostolis aliisque multis perspicuum fuit, qui humana sapientia, aliisque mundi dotibus præfidiisque destituti, mundum universum Christi fide & agnitione repleverunt. Magnus quoque Antonius, vir simplex, Alexandriam veniens, brevissimo temporis spatio, magnam Arrianæ hæresi cladem intulit, quantum fortassis perdocti aut prudentes multi, licet Catholici, longissimo vitæ spatio non intulissent.

Quanta denique per ministros idoneos DEUS in animarum conversione operetur, omnis alius antiquorum exemplis, duo tantum Apostolico- rum virorum exempla, ferè nostra ætate recentia, commemorabo. Ac primus occurrit S. Vincen- tius ex Prædicatorum familia, cujus quidem opera, (ut optime narrat Hieronymus Plarus de *bono status Religio si lib. 2. cap. 31.*) tam longè lateque pervagata est, ut mirum fuerit, tam multas regiones potuisse unius hominis passibus percutiri, quot ille evangelizando peragravit. Primum enim in Hispania Valentia regnum, Catalauniam, Aragoniam, Navarram: denique, excep- ta Galitia, & Lusitania, quibus ob certas causas abstinuit, singulas provincias, singulas urbes, singula ferè oppida obiit. Hinc Galliam ingressus, regnum Occitanum, Delphinatum, Franciam, Burgundiam, Normandiam, Provin- ciam, Arverniam, Vasconiam, Britanniam, & Flandriam ipsam, actotam Sabaudiam; postea in Italiam descendens, Pedemontum, Insubriam, Liguriam, & omnia ejus littora adiit, postremò etiam ad Baleares insulas navigavit. Deinde ab Henrico Angliæ Rege humanissimis literis ac nunciis, & navi ad hoc ipsum missa, invitatus, eam prius insulam totam, mox Scotiam, postremò etiam Hyberniam lustravit, & quidem, ut ante dixi, non metropoles tantum, aut majores civitates, sed ubique villas ipsas & ignobiles pagos Christi exemplo circumiens.

Itaque quis præter DEUM numerare possit, quot ille animas ex vitiorum ceno, ex ipsis inferni portis revocavit? quæ vicia ex totis civitatibus & provinciis eradicavit, quantum ubique lucem divinarum rerum reliquerit? Illud quidem constat ex Judæorum secta, contra quorum perfidiam,

cum eo tempore abundaret, illius zelus exarserat, supra viginti & quinque millia, Sarcenorum octo millia ab eo ad Christum adducta fuisse; Christianorum verò perditorum, qui se ad bonam frugem receperunt, plusquam centum millia. Sic enim scribitur, quocumque is pedem intulisset, statim illic sequi consuevit generalem poenitentiam priorum delictorum, generalemque motum reformationem, aleam, blasphemias, perjuriam, aliaque flagitia, immo verò etiam ineptias, & ludosita cessare solitos, ut ne eorum quidem esset recordatio: denique tantam fuisse omnium contritionem, religionem, modestiam, nec solum dum ipse adesset, sed aliquamdiu postea, ut præca illa Apostolorum ætas rediisse videretur. Atque hæc de Vincentio.

Alter, qui huic adjungendus visus est, Franciscus Xaverius, ex Societate JESU, vir plane Apostolicus, ut ejus egregia facta confirmant. Is enim, ut breviter collegit Petrus de Ribadeneira in Catalogo Scriptorum Societatis, à Paulo III. Pontifice maximo, Joannis III. Lusitanæ Regis rogatu, in orientis Solis Indiam ablegatus est: ubi incredibile est, quos labores tulerit, quas molestias devoravit, quot populos Evangelii luce perfuderit, quam multos filios Christo pepererit, quam turbulentis tempestatibus jactatus, quantis miraculis & vivus & mortuus nobilitatus sit. Gonsi in civitate (quæ Regia, & Lusitanici in Oriente caput imperii est) Religionem Christianam, Collegio Societatis edificato, stabilivit. In Commorini ora CXL. Ecclesias constituit. Malacam & ad pietatem erudit, & precibus tutatus est. Malucas insulas perlustravit, Truculentos Mori insulæ habitatores ac barbaros mansuefecit. In Japoniam primus celestis doctrinæ lumen inexit. Multos Reges idololatrias Christi jugo subiecit. Denique in lausissimi Chinesis regni (quod Christi armis expugnare parabat) aditu sanctissimè vitam profudit, secundo die Mensis Decembris, anno salutis M. D. LII. ætatis LV.

His aliisque exemplis, quæ longissimum esset recensere, Prælati, ad quos eligendi mittendique ministros munus spectat, eruduntur expendere, quantum oportet; (immo hanc esse hujus negotii summam) ut ministri tales eligantur, qui zelum DEI habeant, ac sua non solum libenter impendant, sed etiam seipos superimpendant pro animarum salute, ac qui verè possint dicere, *Non vestra sed vos quarimus.* Quare eorum, qui mittendi sunt, examinanda est doctrina, explorandi mores, perspicendus zelus, & desiderium labores pro Christo tolerandi, ac præcipue vocatio consideranda, an fortuito, an pro libidine, aut etiam avaritia (ut in aliquibus Religiosis Indias perentibus contingere solet,) an vero celesti vocatione ducantur: nihil enim æquè nocet huic operi, atque mercatorum & sua quærentium turba. Quid enim in Apostolica functione præstabant homines animales spiritum vix habentes, aut quæ fidei propagatio, quæ morum instructio speranda erit, si Sacerdotes mercedem, non animas quærant? Pauci certè numero, virtute præstantes, spiritu ferventes, parati pro fratribus animas ponere opus Domini potius promovent. Etenim si tales operarii populis nationum divino dono coningerent, messis lætissima foret expectanda. Verum obsequendum est divino præcepto, & assiduis ardentibusque precibus rogandus est Dominus messis, ut mittat opera-

opera-

operarios in messem suam, qui non verbo & lingua tantum diligant, sed opere & veritate se ipsos idoneos novi testamenti ministros præbeant. Atque id quidem, ut Patet misericordiarum, & DEUS totius consolationis Ecclesiæ Catholicæ largiatur plena fiducia sperandum est, quia sine illo nihil possumus facere, qui quos vult ponit, ut eant, & fructum plurimum permanentemque afferant. Sed quod nostra interest, quales esse oporteat tanti operis ministros, in quo rei bene gerendæ spes omnes sitas esse monstravimus, ipso DEO nostro adjuvante, accuratè miserè persequemur, maxime lib. 4. Interim verò, qua ratione sint ministri efformandi, ac eorum magna comparanda copia præmittemus.

CAPVT III.

De institueudis Seminariis pro Ministris efformandis, & accingendis ad fidei propagationem.

Cum ea semper fuerit Sedis Apostolicæ pro salute animarum cura, atque in omnes universi terrarum orbis homines charitas, ut illos, licet longissimis locorum intervallis distantes, ad Catholicæ Religionis cultum alliciendos, & sibi adjuvandos perpetuo duxerit: æquum existimavit Seminaria pro alendis, instruendis, formandisque Ministris erigere: quorum proprium munus esset, procuratio salutis animarum, ac dispensatio Evangelicæ gratiæ. Hanc enim methodum & rationem inivit divina sapientia, quæ cælitus descendit, & nostram carnem assumens duobus Seminariis universam propagavit Ecclesiam: quorum alterum non plus duodecim, alterum septuaginta alumnis constabat: horum autem eam curam Dominus gessit, ut usque ad mortem illos semper excoluerit, ac deinceps Spiritum sanctum iis de cælo miserit. Oportet enim, ut qui prædicandi Evangelium gentibus manus suscipere decreverit, primum præparare animam virtutibus & disciplina scientiarum. Diu diu quod doceas: cum à Salomone præceptum sit: *Prepara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & postea adifices domum tuam.* Quamobrem ad Apostolos dicitur, ut sedeant in civitate quoad usque induantur virtute ex alto, ne quis divinæ ac cælestis prædicationis, maxime inter gentes onus assumere sibi ausit, donec vires roburque conceperit, ad sustinendum illud Spiritus sancti ope atque dono, & sacrarum literarum cognitione: tunc denum præparato in suâ domo convivio, in publicum procedat, multos invitet, laxet retia in capturam, seminet semen suum, & Evangelicæ veritatis tale omnia condiat, sed tamen calceamenta habeat in pedibus, ne terram attingat, ut tora ejus conversatio in cælis sit.

Igitur ut tales v&bi DEI Prædicatores Catholica Ecclesiâ haberet, à Summis Pontificibus Romæ Collegia quædam sive Seminaria instituta sunt, ubi Ministri pro fide tuenda & propaganda literarum disciplinis, & sacra Scripturæ documentis erudirentur: quibus merito à Domino diceretur: *Vos estis sal terra;* & qui condimento universo orbi valerent, quorum etiam doctrina non tantum universis hæresibus, verum ipsi Antichristo resisteret: ut merito dici possit de illis in laudem Ecclesiæ, *mille clypei pendunt ex ea, omnis armatura fortium.* Horum verò Seminariorum auctor maxima ex parte extitit Gregorius Thom. à Jesu O. Pr. Tom. I.

XIII. qui maximo ære tria & viginti Collegia sive Seminaria in diversis orbis partibus extraxit, & annuo reddito locupletavit. Romæ vero pro Infidelium conversione crevit Germanicum, Britannicum, Neophytorum, Græcorum, Maronitarum, eo potissimum fine, ut Ecclesiæ ruinæ restarentur, hæreses arceantur, ac fides Catholica per universam orbem dilaretur. Ex quibus ceterè Seminariis proditit adolescentium Doctorem & Religiosorum, atque aded Martyrum hæud mediocri numerus, qui Ecclesiæ in perterritio animo inservierunt, atque in civitatibus quamplurimis, provinciisque hæreticorum ardenti zelo fidem jam collapsam restaurarunt.

Horum autem Seminariorum pro efformandis Ministris triplex genus esse potest. Primum ex alumnis diversarum nationum, quales sunt ferè omnia, quæ Romæ, aliisque Christianitatis partibus erecta sunt: ex quibus ut major universalioreque fructus percipiatur, aliqua alia oporteret servari: primum ut non modò pro alumnis Pontificiis recipiantur ii, qui Ecclesiastici futuri sunt, verum etiam qui apti ad alios status: indiget enim non modo Ecclesiæ bonis Clericis, sed etiam egregio politico Magistratu, Consulibus, Consiliariis Principum, Jurisperitis, Medicis, Ludimoderatoribus, ac probis omnino Patribusfamilias.

Secundo, ut qui recepti sunt, pro usu Ecclesiæ frequentius applicentur ad curam animarum, quam ad beneficia non curata: illi enim non sibi solum, verum etiam aliis profunt: hi verò vix profunt aliis: immo etiam hæud raro officiant sibi ipsis: tantum enim abest, ut unus atque alter alumnus integrum Capitulum reformet, ut etiam cum ululantibus lupis ululare aliorum importunitate cogantur.

Tertio, ut hæreticorum filii & cognati proclivius etiam recipiantur, quam reliqui: sunt enim illi ordinariè ardentioribus animis post conversionem, & pro defendenda Religione Catholica majore aguntur zelo.

Quarto, ne facilè aperiatur locus Catholicorum liberis seu nobilibus seu obscuris, qui alias in scholis Patrium Societatis JESU, vel aliis, propriis sumptibus, possent erudiri. Sunt enim hujusmodi homines postea ferè minus grati, & minoris frugis. Nec videtur ulla ratio, cur pauperibus bolus panis ex ore eripiarit, & detur iis, qui tali auxilio opus non habent.

Quinto, ne omnes, qui ad Seminarium Romanum pertinent, in ipsa urbe Romana nutrentur, ob variaz causas: vident enim & audiunt aliqua scandala, tam in Ecclesiastica, quam in civili vita, quæ omnino ipsis deest esse ignota: atque ad propriam patriam reversi, reddunt se apud populares peregrinis moribus odiosos: facile dediscunt patrios mores, assuecunt deinde Italica pronuntiationi & gestibus, quæ omnia etiam nativos Italos non dedecent, Septentrionalibus gentibus aliisque invisa sunt: ac proinde primò quidem risum, deinde contemptum movent, atque abeunt demum in communem fabulam. Estque alicui tali Romanisco (ut vocant) perdifficile amissam semel æstimationem recuperare, etiam si mores ad communem vulgatumque stylum reformare impendio fategerit. Assuecunt etiam potui vini, ut vel ob hoc avertentur propriam patriam. Huc accedit, quod tam longinquo orbis interjectu necesse sit multos ineptos recipi, multos etiam idoneos excludi. Item quod cum

Romæ in umbra scholastica continuè educetur, ægè deinceps assuecant domi suæ perpetuè in palæstra versari, multa quidem & subtilissima argumenta vetera gerentes in scriptis, sed recentia ignorantes, quæ etiam à feminis & rusticis proponi solent, & confluverunt doctissimo cuius negotium facere.

Sexto, ut ex Collegiorum redditibus aliqui saltem ad tempus transferantur in aliquas Septentrionales provincias, in quibus major fructus speratur. Etenim cum totum hæreses fundamentum sit extremum odium Romani Pontificis, maxime videtur esse necessarium, ut summus Ecclesiæ pastor suam erga omnes exteras nationes, quacunque potest ope & ratione, manifestam faciat charitatem, & clementiam, quæ alias tantò est occultior quanto remotior.

Septimo, ut ex eisdem redditibus non modò alatur juvenus, verum etiam subveniatur viris maturis, ad rectam fidem conversis, vel convertendis, quales potissimum sunt ministri & pedagogi hæreticorum. Et sanè unquam talis vir, quoniam doctrina sua & exemplo statim prodesse possit Ecclesiæ, majoris fieri debet, quam multi alii alumni, qui tamen in spem, quam in meritum, ancipiti prorsus cura, enutrientur, de quibus incertum est, qualesnam futuri sint olim, boninè, an mali.

Tum etiam, quod minores sumptus hoc modo pluribus sufficerent: nam uni quatuor, alteri tres, vel duo, quibusdam etiam unus coronatus quovis mense, juxta cujusvis qualitatem & necessitatem dividerentur: adeò ut cum octo millibus aureorum, qui Romæ quinquaginta alumni (ut fertur) vix satis sunt, posset in Germania, hac, qua dixi, ratione, ducentis circiter capitibus satisfieri. Utuntur hac arte (ut ab aliis accepi) Duces Saxoniz, qui præter Seminaria à ruderibus monasteriorum excitata, sat magnam alunt copiam hujusmodi, ut ipsi vocant, stipendiatorum, magno cum fructu suæ superstitionis, & metuendo Catholicæ Religionis detrimento.

At dicet quispiam, necesse esse externos maxime de novo ad fidem convertos Romæ commorari, ut discant Romanas cæremonias. Sed hæc obiectio facile dissolvitur: nam si cæremoniæ Romanæ à Jesuitis, aliisque discuntur in Germania, & aliis remotissimis locis, cur non ibidem discuntur ab alumnis Seminariorum?

Secundum genus Seminariorum addi potest, quod & à viris prudentibus, animatumque zelo præstantibus Summis Pontificibus non semel propositum fuit, nempe ut quædam Seminaria divites forum Religiosorum eligerentur, præcipuè illorum Ordinum, qui facilius & fructuosius pro suorum institutorum ratione (quales sunt Mendicantes, maxime observantes & reformati) possent in hoc negotium incumbere. Neque enim difficile valde apparet, ut ex duobus tribusve primariis Religiosorum Ordinibus, triginta, quadragintaque Religiosi Romam evocentur, qui omnes quantum votum emitterent, se per totius vite suæ spatium curaturos Infidelium conversionem, iturosque in unamquamque orbis partem à Summo Pontifice, vel à suis Prælatibus missos, qui deinde ad juvandas diversas nationes, rationem hic facilius prope sanctam ipsam Apostolicam Sedem assequantur, modumque tradendæ Christianæ doctrinæ, Catechismi docendi, Sacramenta ministrandi, Confessionum nodos solvendi, brevi tempore addiscant, ut deinde utiliores & suis Ordinibus, ubi alios ejusmodi

docere possint, & populis remittantur. Quæ ed dicuntur, quod ad illud tempus, quod verandis scholasticorum libris adhibetur, maximi momenti putetur, si dumtaxat (quantum in hoc negotio temporis impendendum necessarium sit) reliquum iis rebus, de quibus dictum est, utilis impendatur.

Ita ex his aliqui non ita multò post mitti in Hungariam possent, ubi Latine pænè omnes loquuntur, aut in Bosnam, Peram, & aliò, ubi ipsi Turcæ & elemosynis alant, & reverentur Franciscanorum Ordinis Fratres. Ac verò ex iisdem provinciis maximo cum fructu evocarentur adulescentes, qui in his Romanis monasteriis non adeò difficili sumptu, sine rumore instituerentur, qui deinde edocti, & in pietate diligenter instituti, uberiorem suo tempore messem perciperent, Sedis Apostolicæ fideiorem filii essent.

Tertium genus Seminariorum forsitan aliis fructuosius evaderet, si pro singulis nationibus, aut saltem pro præcipuis sectis, singula Seminaria depurarentur, in quibus efformarentur Ministri, qui essent illius sectæ ad fidem reducendæ deputati, ac illius bonum curarent non aliter ac patroni, tutores, aut protectores provinciarum solent. Quare oporteret maxime, ut pro Græcis & Ruthenis schismaticis ad unionem fidelis perducendis, unum Seminarium, alterum pro Orientalibus schismaticis, pro Judæis, ac Saceracis singula: pro hæreticis & gentilibus varia, secundum locorum, nationum ac temporis opportunitatem instituerentur. Hæc etenim via Ecclesiæ, cujus præcipua cura est operarios idoneos efformandi, & mittendi in vineam, provideret errantibus ovis vigiliantissimos Pastores. Quamò verò hujusmodi Seminaria aliis sint præstantiora, ex sequentibus luce clarius constabit.

Nam ad hoc munus operarii fideles, & quam fieri poterit maxime idonei cuius nationi, ac convenientissimi selegentur: vèbi gratia, qui Græcicæ nationi deputandi, statim ut sedulam Græcis literis operam dent curabitur, erroresque scrutentur, æ originem eorum, aucthores qui contra ipsos scripserunt graviter evolvendo, ut validis confutationibus possint armari, discutient. Præterea Græcorum Annales, atque ipsamet cum gente commercia familiaritatemque inibunt: ac demum, quod maximi est ponderis & momenti, pro ejusdem nationis tam spiritualibus, quam temporalibus necessitatibus apud Sedem Apostolicam intercedent: habebuntque Græci Romam venientes tutissimos patronos, qui eos foveant, instruant, ac ceterorum ad ipsos spectantium veluti benigni patres curam gerant. Operarii verò, qui ex hujusmodi officinis prodierint, in Græcorum vinea jam laborantes, majori studio ac fervore incepto operi incumbent, dum quotidie auxiliares copias recenter adventantes, qui manipulos colligant, fructusque conservent ac tueantur, conspexerint: tum denique, quo nihil majus excogitari potest, habebit Græcia Romæ plures Angelos custodes, qui pro ipsa non solum apud Romanum Pontificem, sed etiam apud ipsum DEUM continuas preces in promotionem salutis animarum effundant.

Solet Apostolica Sedes pro singulis nationibus, aut pro aliquibus saltem Cardinalem protectorem merito designare, qui Angeli custodis munere apud ipsam fungatur. At quantum huic protectioni præferatur hæc forsitan Seminarii res ipsa loqui-

loquitur: quantum præterea excelleret Seminarium, quod nunc erectum est pro Græcis adolescentibus, prætermittis aliis, ex eo maxime constat: nam alumni, qui nunc in Seminario Græcorum (& idem etiam fit in aliis) instruuntur ac educantur, non omnes huius vineæ excolutores futuri sperantur: multi enim ad Clericatus dignitatem non promoveantur, promoti verò non omnes eo animarum zelo feruntur, quem urgens suæ nationis necessitas exposcit: ac denique cum viros Apostolicos, heroicis virtutibus ornatos, doctrina excellentes, prudentia insignes, animarum studium & cura prærequirit, quid conferent adolescentibus tanto munere, virtus Religiosis, ætate maturis, moribus probatis, zelo ardentibus comparati?

Quod si ratione expensarum res forsitan difficilior apparet, quam revera sit, non esset de erectione horum Seminariorum desperandum: Nam si singula Seminaria singulis Ordinibus à Summo Pontifice commendarentur, dubium non est, quin Religiosorum Ordines singuli partem oneris assumerent, atque inflammati desiderio Apostolicæ Sedi animarumque salutari interveniendi, unusquisque usum aut alterum Seminarium pro natione sibi deputata erigeret, propriis sumptibus aleret, ac demum illarum gentium patrocinium assumeret; sanctæque amulatione, Ordinibus inter se certantibus, ferveret opus, ac zelus cresceret animarum.

Præterea cum in Ecclesia DEI innumera sint Religionēs pro salute proximorum procuranda, instituta; oporteret aliquam de novo fundari, cujus scopus ac finis particularis; præter orationem & contemplationem, esse fidei per universum orbem propagatio, & infidelium omnium ad Ecclesiæ unitatem, fideique veritatem reductio: nam licet plurima sint, quæ animarum conversioni studeant, divisa tamen sunt eorum piissima studia, ac partim Fidelibus, partim verò Infidelibus impenduntur. Nulla verò est in Ecclesia DEI hucusque congregatio erecta, quæ solum animarum conversioni procurandæ destineret. Quamobrem foret opus DEO longe acceptissimum, si huic functioni Religio aliqua à sancta Sede Apostolica institueretur, quæ unice conversioni Infidelium invigilaret, atque inter ipsos ut plurimum versaretur.

Illud denique in electione huiusmodi Ministrorum occurrit considerandum, viros Religiosos hominibus aliis huic muneri esse aptiores, ut antea lib. 1. plenius disputavimus, tum ratione status ipsorum, qui sanctissimus est, & quò quis sanctior, eò etiam aptior esse iudicatur: tum quia precibus, exemplo, doctrina, opere, ac sexcentis aliis modis ceteros operarios in excolenda vinea Domini antecellunt. Desiderat enim DEUS, Evangelio suo disseminando, pauperes, humanitque omnibus præsidii destitutos operarios. Deinde homines majorem his fidem præbent moremque gerunt, qui doctrinam cum vitæ integritate conjungant. Denique Religiosi aliis sunt expeditiores mutuis inter se auxiliis refocillati: quæ omnia non parum conducunt animarum profectibus. Quare par est, ut per Religiosos viros, qui Christum & animas sitiunt, negotium hoc passim peragatur.

Hanc enim teri semitam ita voluit Deus, ut per Religiosas familias, quæ Christiani orbis fuere seminata ab Apostolorum ferè temporibus, maxime verò hæc nostra ætate, ut supra demonstravimus, ferè totius orbis conversio

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

procuraretur. Religiosi quippe sunt præcipui, qui hodiernis temporibus, pro animarum profectu, tuendaque Ecclesia, contra demones bella gerunt, qui fidem per universum orbem usque ad extremos Indos propagarunt. Quæ quidem omnia apertissime expressa mihi videntur, in præclara quadam visione, quæ Innocentio III. Pontifici contigit. Cum enim DEI sapientia Franciscani Ordinis initia in ipso Francisco, & undecim Sociis ponere jam cœpisset, isque tantus factus proximus esset partui, ita divinus ostensus esse dicitur Innocentio Pontifici, ut videre sibi visus sit Lateranensem Basilicam, quæ tum sedes erat Pontificum, convulsis fundamentis collabentem; pauperem verò quendam accurrere, qui eam humeris suppositis sustineret. Quod visum, cum paulò post Franciscus illum una cum suis adisset, novam vitæ regulam approbandam deferens, eo confecto, eaque regula accuratius expensa, nihil dubitavit Pontifex, quin ad ipsum ipsiusque familiam pertineret, idque extitit ipse demonstravit. Nam non modò ætas illa, quam primum hic Ordo prodiit, mirabiliter ejus operâ adjuta & illuminata est, sed totis his trecentis, & septuaginta sex annis, quibus deinceps stetit, hoc semper egit, ut DEI Ecclesiam quasi fulciret.

Hæc autem laus cum Franciscanæ familiæ non falsò, nec temerè, sed vero ac solido cælestis illius visionis testimonio tribuatur: eadem mihi videtur sine ulla dubitatione tribui posse ac debere Dominicanæ, quæ in hanc eandem curam pari industria incubuit: eadem etiam aliis Ordinibus, quos deinceps tanquam variis horis operarios in hanc Domini vineam misit. Quæ quidem si de singulis verè dicuntur, ut ad Ecclesiæ culturam, dignitatem, propugnationem, tantoperè contulerint, quanto verius de universis simul conjunctis: ut nos latius in superioribus sumus profecti, & quidem res ita aperta est, & ante omnium oculos, atque inter manus versata, ut opus non sit in ea comprobanda amplius immorari. Utinam quotannis, ex Religiosis Ordinibus sanctiores viri à Sede Apostolica seligerentur, qui in vineam Domini excolendam mitterentur, reliqui autem in mercenariis, sive Religiosis, sive sæcularibus, qui in exilium potius, vel ad mercaturam exercendam, quàm ad lucrificandas animas missi videntur, omnino revocarentur: cum plus destruat unus, quam plures ædificent. Cum, experientia teste, conspiciamus paucissimos Religiosos, exiguo annorum spatio, in Indorum conversione magna & mirabilia, DEO adjuvante, præstitisse.

C A P V T I V.

De apparatu faciendo, ad Missiones aggrediendas.

Missionum opus arduum est sanè, & omnes humanas vires superans: quare oportet id ipsum aggressuros paratos instructosque omnino esse, ad immensos labores sufferendos, ac superandos: minus enim jacula feriunt quæ prævidentur. Et ut optimè Chrysostr. Orat. 5. in Iudæos Dom. 5. ferè in principio: *Ne vobis, inquit, mirum videatur, si ante tempus munimus & armamus animas vestras. Quandoquidem & inter agricolas, qui vigilantes & industrij sunt, cum habent vicinum torrentem, qui vexat ladisque segetem, non cum suo tempore torrens inundat videlicet hieme; sed*

tempus illud praverentes, & ripas obsepunt, & aggeres erigunt, & fossas agunt, denique modis omnibus sese preparant adversus torrentis futuram violentiam: dum enim tranquillus est & stagnans, atque angustus, facile est illi admoliri manus: verum postquam increvit, multoque aquarum impetu fertur violentus, non proinde facile est exundantibus obistere. Eoque modo ante tempore praverunt illius irruptionem, unde quaque preparantes quicquid agros possit tutos reddere. Eundem ad modum & milites, & nauta, & agricola, & messoris facere consueverunt: Siquidem & milites priusquam veniat pugnandi tempus, & thoracem abstergunt, & scutum, si quid desit, circumspiciunt, & frenos apparant, & equos omni diligentia nutriunt, ceteraque omnia rectè & diligenter curant. Similiter & nauta, priusquam navim in portum detrahant, & clavum apparant, & instaurant latera, & renos dolant, & vela consarcinant: denique quicquid præterea ad totius navis armaturam pertinet, diligenter accurant. Quin & messoris consimili modo multi ante diebus, & falces acuunt, & aream præparant, boves item & currum, breviter quicquid ipsis ad messem & trituram conducibile iudicant. Immo videas omnes homines, si quid rerum agendum est, prius ad eas apparatus facere, ut cum advenerit rei agenda tempus, facile faciant quod est opus. Hos igitur & nos imitantes præmunimus multi ante diebus animas vestras. Hactenus Chrysothomus. Ante omnia igitur oportet Ministros attendi desiderare quanta sit hæc res, quam ardua, & quam honorifica ipsis Religiosis, ut ipsi ad hoc tam magnam Apostolicum ac præclarum munus adhibeantur, & eligantur à DEO.

Sæpius item recogitent barbarorum, atque aliorum Infidelium veram ad fidem conversionem difficilem esse, Evangelique prædicationem inter Infideles fuisse semper difficillimam, & ejus fructificationem existimatione nostra longè laboriosiore. Verè hoc non opus hominis est, nec alterius cuiusquam quam DEI, quod ipse sibi proprium vult; hoc est enim opus DEI ut credatis in eum, neminemque venire dicit ad se, nisi cum Pater traxerit eum: fidemque donum DEI esse, cordaque hominum in manu Domini: quibus testimoniis Spiritus sanctus certissimos nos esse voluit, neque industria, neque laboris nostri, aut diligentia esse, vocationem gentium ad Evangelium, sed tantum solus miserantis & prævenientis DEI.

Joan. 6.
Ephes. 2.
Prov. 21.

Quare sedulus operarius animam assiduis orationibus præparet, atque in his potissimum studium collocet, spem omnem in caelesti gratia fundans, & divinae misericordiae fores continuè pullans. Inter omnes verò virtutes futuræ Evangelicæ functioni necessarias, præcipuum locum vindicat Humilitas Christiana, quæ ut eleganter profequitur Pater Acoſta, in libello illo aureo, de procuranda Indorum salute, neque magna sapit, neque sibi pollicetur illustria, neque labore frangitur, nec fructus etiam tenuissimos dignatur, nec prius de manipulis & horreis cogitat, sed de semine & aratro, hiemem & glaciem non horrescens, & quamquam fructum desideratum non consequatur, indignè non fert, cogitans utrumquemque secundum proprium laborem, mercedem accepturum. Quare Ministri humilitate præditi, periculo rei facti, etsi plurimæ difficultates sese præsentent, nec desperatione, nec labore vincuntur, quamvis fugem vel nullam, vel exiguam; sudores verò magnos & diuturnos ferant. Neque suis tantum sacrificiis & precibus verus humilis, quantumvis assiduis & ferventibus, confidit; sed aliorum etiam Christi servorum preces & auxilia studiosissimè efflagitare debet, ut sic certius orationes exaudiantur: Curet deinde per aliquot dies sibi ipsi attendere, orationis tantum studio vacans, ut sic virtutibus orationibusque armatus, ad prælianda bella Domini incedat.

De aliis verò prærequisitis pro apparatus comparando, quæ propè infinita sunt, plura possemus notare; sed quia hæc potius pendunt ex qualitate, circumstantiisque Missionum, oportebit expendere, an in remotissimas regiones, an in vicinas parandum sit iter; ad quas præterea nationes & sectas destinentur: pro varietate enim tam Regionum, quam sectarum componendus est apparatus, præparanda sarcina, aprandaque instrumenta, ut sunt libri, ceteraque omnia, quæ tam ad viaticum spectant, quam ad alia, quæ agentibus jam in terris infidelium conducere queant, quæ potius ex prudentia Ministrorum, quam ex scriptis regulis pendunt. Illud tamen summo opere juvabit, si prius illarum gentium, quas DEO lucrari parant, linguarum, morum, errorum, & rituum plenam notitiam antea comparaverint.

DE PROCURANDA CON- VERSIONE OMNIUM GENTIUM

LIBER QVARTVS.

De ingressu & progressu ministrorum inter Infideles, ac de ratione agendi & iuvandi omnes gentes.

Actenus de his, ad quos pertinet sancti Evangelii propagandi cura, & de medijs, quibus id potissimum fieri debeat, de electione ministrorum, & professione ad S. Evangelii promulgationem plura diximus: nunc de ingressu, progressu, & modo convertendi inter Infideles, ac de annuntiatione Evangelicæ pacis restat pertractandum. Et quia Evangelici Prædicatoris munus duabus potissimum functionibus comprehenditur; nempe & fidei veritatis propositione, & ejusdem veritatis confirmatione; quæ quamvis multiplex sit; ad tria tamen potissimum capita referenda erit. Primum, testimonia quibus constant fidei nostræ mysteria esse evidenter credibilia. Secundum, signa & miracula à Ministris divina virtute in confirmationem verbi DEI patranda. Tertium, morum integritas, assidua preces, innocentia vitæ, ac virtutum omnium exemplum.

Quare in duas potissimum partes præsens Tractatus sive liber dividetur. In prima de forma & methodo proponendi Infidelibus Evangelium, & de alijs observandis in ipso conversionum ingressu, ac de doctrina in ejus confirmationem adducenda, & de signis & miraculis disseremus. In secunda de vitæ puritate ac de ministrorum exemplo, quæ sunt potissima fidei nostræ argumenta, ac de modo iuvandi omnes gentes, ut ad ovile Christi adducantur.

LIBRI IV.

PARS PRIMA.

De forma & methodo proponendi S. Evangelium, & testimonijs, quibus fidei nostræ mysteria confirmantur.

CAPVT I.

Conueniensne sit in ingressu ad Infidelium conversionem humanis præsijs pro conversione Infidelium uti.

Quamvis in Ecclesia facultas non sit, vi & armis compellendi Infideles, ut ad Evangelii receptionem, fideique nostræ veritatem convertantur; Item secundum Doctorum sententiam, possent compelli, ut auditum præstent Evangelio, ut *infra Parte III.* libri hujus dicemus: & quod sine controversia esse videtur, possunt Ministri, qui inter Barbaros versantur, suæ vitæ indemnitati consulere, & præsijs illis, quæ defensionis sunt propria, ut sunt præsidia militaria, & alia, quæ Barbaros ipsos, quorum natura est maximè inconstans, & infida, in officio, terrore ac metu continere, muniri. Sed an expe-

diat his præsijs expeditionibusque vito Evangelico uti, non parvam continet difficultatem. Nam imprimis veterem & Apostolicam Evangelizandi rationem non posse exactè seruari inter Barbaros, ac proinde non esse deserenda humana præsidia affirmat vir alijs valde doctus & pius, ac in conversione animarum versatissimus, P. Aosta *lib. 2. c. 8.* qui quamvis munus Evangelicum Evangelicè atque Apostolico more prædicandi laudet, alijsque evangelizandi modis superiorem commendat, tamen hanc Evangelium promulgandi methodum non posse seruari inter Barbaros Principibus Christianis non subjectos, nisi ministri humanis præsijs & copijs, quibus seruentur illæsi, adjuventur. Probat verò suam sententiam non contemnendis rationibus, quas placuit hic ex ipso referre.

Prima ea est, quia licet instituto isto Apostolico, ubi teneri commodè potest, nihil prius, neque melius sit, ubi autem non potest, ut ferè in omni barbara natione, non est prudentiæ, speciei justitiæ sanctioris, committere, ut saltem ipse abjicias, & alienam nihilo amplius compares. Quare Apo-

stolica illa regula & norma inter has nationes servari non potest: idque potissimum duobus de causis: Una, atque ea quidem satis nota est, quod hæc gentes, sicut bestiarum moribus utuntur, ita humanitatis partem admittant, sine federe, sine misericordia, prout quidvis collibitum est, ita temerè agente: in hospites & externos nullum gentium jus servantes, cum ne inter se quidem naturæ leges servare sciant. Quamobrem qui horum se rationi & arbitrio commiserit, poterit is cum apris & crocodilis amicitiam inire. Neque verò ab istis martyrium expectandum est, quæ fortasse spectantum discrimen levaret: non enim pro Fide, pro Christo, pro Religione moriendum est, sed ut vel suaviores epulas de te præbeas, quod Brasiliensibus, & toti Septemtrionali oræ hujus orbis vulgare est, vel spoliis præbeas Barbaris elegans, vel denique quia vilis es nunquam, & quid in te liceat sibi experiri juvat. Apostoli prædicabant Christum, Judæis quidem scandalum, Gentibus stultitiam, aliis sapientiam, aliis signa querentibus: sed utrique tamen ratione agebant, oderant vero illos propter nomen Christi, a que ita beatos potius faciebat persecutio, per quam etiam miro modo DEI gratia dilatatur. At Barbari, excepto hoc quod homines simus, nihil cogitant, immo illud quoque diu addubitasse non pauci competiunt.

Altera causa in nobis est, cur Apostolica prædicatio institui omnino Apostolicè non possit, quod miraculorum nulla facultas sit, quæ Apostoli plurima perpetrabant: quorum splendore & potentia freti, auctoritatem dicendi apud quosvis quicquid placebat facile vindicabant: habebantur homines diis similes, atque ita cetera eorum, paupertas, abjectio, ignobilitas, mereditio secularis, ornamento potius erant quam contemptui & fastidio, divinam eorum vim admirantibus, & prudenter jam inde colligentibus genibus, quam essent homines affectibus superiores, & toti panè celestes. Quod de Sergio Paulo Proconsule, viro prudenti, Divinæ hæc commendandum memoriz putarunt. At nostri nunc temporis, cum talium operum majestate sese Barbaris admittendos, & timendos non præbeant, nihil restat, nisi ut reliqua vitæ inopia, impotentia penitus contemnatur, neque à generoso & excelso animo, sed à misera & adversa fortuna profecta intelligatur, atque adeò cum fordidi iliberalesque isti maxima consequatur necesse est. Etsi enim ob cibum Evangelizari non expedit, at sine cibo tamen Evangelizari non potest. Non solum ergò signorum vis nostris temporibus deest, verum pro eis etiam scelera ubique ferunt: quo gravissimo incommodo interclusa ferè videtur via ad primam illam penitus Apostolicam Evangelizandi rationem: ut majores societatis nostræ sapienter edixerint, specie Evangelicæ perfectionis non esse temerè Barbarorum a bitrio Prædicatores Evangelii obficiendos. Quam diu enim porcorum & canum socordiam atque impudentiam agnoscimus, nobis quoque à Christo Domino præceptum existimare debemus, Ne pretiosas margaritas frustra mittamus ante eos, qui & eas conculcent pedibus suis, & conversi dirumpant nos, Hactenus Joseph Acosta.

Hæc sententiæ aliud non contemnendum adjiciam argumentum: quia si divinam vocationem gentium ad Evangelium, mirabilemque

DEI providentiam, profunda que judicis species, invenies ipsam legationem DEUM ad homines destinasse, ut ad veritatem amplectendam adducerentur. Prima qua tantum vocarentur. Secunda qua adducerentur. Tertia qua compellerentur. Sic enim Lucas per similitudinem à Christo dictam refert: ab homine quodam cenam magnam fuisse aliquando paratam, missumque servum, ut diceret invitatis, ut venirent, quia jam essent omnia parata. At alius invitatorum respondit: Villam emi, & necesse habeo exire, & videri illam, rogo te habe me excusatum. Et alter dixit: Jura bonum emi quinque, & eo probare illa, rogo te habe me excusatum. Et alius dixit: Uxorem duxi, & ided non possum venire. Hæc Lucas de primis Legatis, primamque legationem à Christo narratam tradit. Addit Matth. de injuriis primo loco: Illi autem neglexerunt: & dixerunt, alius in villam suam, alius ad negotiationem suam, reliqui vero tenuerunt servos ejus (DEI scilicet) & contumeliosos affectos occiderunt. Rex autem cum audisset, iratus est; & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum succendit. Prosequitur Lucas, narrans deinde dictum servo: Exi cito in plateas, & vicus civitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait servus, Domine factum est ut imperasti, & adhuc locus est. En secunda legatio: & ait Dominus, iterum servo suo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea: Atque hæc tertia legatio.

Quibus omnibus tria tempora, tria hominum genera, ac tres modi, quibus homines DEUS ad suam cenam admittit. quam se suis in regno caelesti parare Christus sibi dixit, continentur. Et quidem patet à Christo tres legationes describi, quarum quælibet aliam vel sequatur, vel præcedat. Ad primam pertinent homines divites, qui habitant mediis in civitatibus, in suis ædibus, & contempores aut homicidæ nunciorum, alique id genus homines: modus quo admittuntur est tantum, ut vocentur. Ad secundam spectant inopes, cæci, claudi, debiles, qui habitant in plateis & vicis civitatum, atque hi non vocantur, sed adducuntur. En modus admissionis. Tertia continentur qui intra urbes in viis ac sepibus degunt, in agris scilicet & silvis, modusque quo participes sunt cenæ est, ut compellantur: atque hæc est similitudo posita à Christo. Hujus igitur similitudinis explicatio clarissima est: nam prima legatione designatur tempus, quo imperium Romanum florebat, in quo tot Martyrum millia florebat Romano Imperio, sunt trucidati. Ad secundam vero legationem spectantes fuerunt pagani, qui vocati, in pagis habitantes, (hoc enim sonat nomen paganus) & gentes in Romani imperii confinibus, quati in suburbibus, plateis & vicis apertis degentes. Sed jam ad tertiam legationem accedamus, qua populi omnium maxime barbari & efferi ad Christum, cultumque divinum vocati sunt, ac non tam beneficiis adducti, quam voluti quibusdam modis licitis compulsi. At populi hi, qui compelli videntur (vi quidem licita) cerè populi barbari designantur, rudes & inculti, habitantes in silvis, ac locis horridis. Quæ profectò legatio cum ultima sit, atque suo modo per vim gentes ad illam spectantes adducenda sint, manifestè apparet ipsam legationem designare, in quibus Evangelicæ prædicationis munus, absque humanis præsidii, exerceri nequit.

At hæc etiam temporibus apud quoscunque nationes, quantumvis Barbaras, eam esse servan-

Ab. 10.
14. & 28

Ab. 13.

Matth. 7.

Luc. c. 4.

Matth. 22.

eam propagandæ fidei rationem, quam sancti Apostoli & primi Ecclesiæ fundatores præmonstrarunt, merito viti docti & pii existimant. Constat enim Apostolos non inferendo Regibus bella, non præsidiiis militariibus stipatos, non invadendo Principum civitates, non occupando per vim alienas terras, non mortem minitendo, non tormenta inferendo, Ecclesiam plantasse, ac per orbem terrarum longè lateque propagasse, sed obediendò, patiendò supplicia, martyria, mortes tolerando, sanguinem suum fundendo, sancta stabiliæque Ecclesiæ Christi initia dedisse. Christus enim non armis, aut humana virtute, sed humilitate subicere sibi orbem voluit: hancque vim & efficaciam DEUS sanguini Martyrum, Sanctorumque afflictionibus dedit, ut semina essent multorum bonorum. Et sicut *gramen frumenti cadens in terram, si mortuum fuerit, multum fructum affert*: ita ex morte Martyrum magna semenis fiebat novorum Christianorum copia. Plena sunt historiae ad unius Martyris mortem multa gentium millia quandoque in Christianæ Religionis lucem concessisse, atque inter eos credentes aliquando etiam carnifices ipsos fuisse. Persecutionibus namque crevit Ecclesia, non tollitur. Admirabilis pugnantis ratio, & novam genus potentiam, sustinendo cadere hostem: patiendò affligere hostem: moriendò proferere hostem: jacendo triumphare de hoste.

Tum secundo, quia non est existimandum DEUM esse mutarum, Deique sapientiam aliam nunc formam in hominum conversione sequi, quam antea sequi solita fuerit: nam neque in DEUM cadere potest mutatio, & eadem causæ circumstantiæque nunc conspiciuntur. At si quis DEI morem providentiamque, quam semper gessit ab ipsius Ecclesiæ initio, consideret; facile comperturus est, hoc semper fuisse ejus consilium, ut ad hoc tantum opus eos maxime coadjutores eligeret, qui maxime præsidiiis omnibus humanis essent destituti: *Ne glorietur, ut inquit Apostolus, omnis caro, & sublimitas sit virtutis DEI, & non ex nobis*: id est, ne ad eò perfectæ laus Christi luce, ut idem ait, evacuata, in homines, aut hominum vires præsidiaque transferretur, & quod omnino divinum est, humano auxilio aut potentia tribuatur. Si ergo DEUS sic hominum salutem procurandam decrevit, profectò planè consistabit militaria præsidia, quæ prudentia, potentia, vel astutia nituntur, aliasve ingeniosas machinationes, favores Principum muneribus, aut aliis viis aucupandi, Apostolicis modis parum congruere, ne dicam dissonare.

Tertio, opus conversionis animarum, ac denique Catholicæ Ecclesiæ fundatio, non solum labores & sudores, mirasque vexationes, verum etiam ipsius sanguinis effusionem ferè semper requirit. At humana præsidia non solum laboribus, paupertati, sudoribus, vexationibus, sed & potissimum martyrio, quo fideles DEO pro fidei veritate tuenda omnibus DEO acceptissimum offerunt sacrificium, viam præcludunt.

Quarto, scriptum est: *Mitto vos sicut agnos inter lupos*. Agni autem hoc in loco it sunt, qui coram tondentibus obmutescunt, qui nullius præsidio foventur. At quomodo obmutescunt, qui armorum strepitu præsidioque ad ipsius prædicationis opus se indigere credunt? Certe Agnus DEI dum exueretur, coram tondente se obmutuit. Sed si apertis volumus testimonium, Christi vitam institutionemque perspicimus: Christus

enim ad Judæos missus sine humanis auxiliis, profususque inops, prædicationem S. Evangelii executus est: & exemplo suo & doctrina monstravit humana præsidia in conversione animarum non requirenda, cum Petro dixit: *An putas me non posse modo rogare Patrem meum, & exhibebis mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? sed quomodo complebuntur Scriptura?* Prædicatione igitur Evangelii militari custodia munita, à Christi schola discrepare videtur: ac proinde incredibile apparet eo prædicationis genere insignem aliquem proventum expectari posse, licet fortitudò aliqui per insinuationem convertantur, non enim possunt tunc Ministri Evangelii ea spiritus vi & efficaciam pollere, qua in præliis Infidelium pugnantium esset, ut sincera fidei veritas, & verbi Dei virtus omni gladio penetrabilior dura Infidelium corda emolliret. Nec hujusmodi prædicatione erit Deo gloriosa, cum in ea functione humana præsidia, verusque, hominumque sagacitates adhibita fuerint: quæ Divinæ virtutis splendorem potius obumbrant. Quare bene & sapienter dixit Ambrosius lib. 6. in Lucam: *Qualis debeat esse qui Evangelizat regnum DEI, præceptis Evangelicis designat, ut sine virga, sine pera, sine calcamentis, sine pane, sine pecunia, hoc est, subsidij secularis adminicula non requirens, siæque tutus patet sibi quo minus ea requirat magis posse suppetere*. Nihil igitur difficultatis tempestate hac obtendi potest, quò minus Apostolorum vestigiis insistentes, convincamus non esse impossibile castum & sublime Missionum genus, quod à Christo institutum fuit, dum eo modo se Apostolos mittere pronunciauit, quo ipse à Patre missus fuit, ubi non sacculus, aut pera, non armatura, vel aliud quodvis præsidium, sed sola celestis gratia evidenter entuit.

Neque obstat, quod Christus Apostolicæ omnes miraculis orbem flexerint, vel subjugarint, ætasque nostra ejusmodi viros non sic adepta: quasi prudentiæ genus sit, quod celesti virtute vacuum est, humanis consiliis explere: non obstat, inquam: nam præterquam quod major verarum virtutum quam miraculorum gloria in orbis conversione resplenduit, compertum est etiam hoc ipso sæculo apertis miraculis DEUM præsentissimum non modo vicis Apostolicis, verum & militibus fidei Catholicæ causam utrunque agentibus affuisse, quemadmodum historiis Occidentarum Indiarum, & Orientalium nationum consignatum est. Cum ergo nemo possit Apostolicarum virtutum exultationem prætexere, & ubi pro fidei causa opus fuerit, prodigia quoque divina ætate hac nostra in promptu sint, efficitur certè, ut qui aliam Missionum rationem humanis consiliis inotentem exercet, ab institutione Christi palam exorbitet.

Nec si militer obstat debet, quod contra objicitur: Missiones inter Barbaros nulla alia ratione posse perfici, nisi conjunctis humanis præsidiiis. Nam & Apostoli talibus suppetiis profusus destituti, ad barbarissimas nationes, promulgandi Evangelii causa, sunt destinati. Sanctus enim Andreas Scythiis prædicavit, ut scribit Origenes in *Genes. lib. 3. cap. 1*. Sophronius in *Catalogo* addit non tantum Scythiis, sed & Sogdianis, Saccis, atque etiam Ethiopibus verbum DEI prædicasse. Philippus in Asia superiore Scythiis, ut Nicephorus *hist. lib. 2. cap. 39*. Metaphr. in *actis ipsius*: Joannes in Asia, ut Hieron. Chrysostr. & ceteri testantur. Parthi etiam Evangelium annuntiassent, vetus illa inscriptio ejus Epistolæ ad Parthos significat: & Indis, ut declarant literæ Patrum

Societ-

Societatis JESU, quinque in illis regionibus factum Evangelium restituerunt, data anno Domini 1555. Thomas Parthis, ut Euseb. *hyst. lib. 3. cap. 1.* Ruffin. *hyst. lib. 1. cap. 9.* Medisitem, Hircanis, & Brachmanis, ut Chrylost. *Homil. in 12. Apost. &* alij Patres affirmant. Addit his Indos Hieronymus, Oforius Silvenis, gravissimus indicarum rerum nostri temporis scriptor, *lib. 3.* Præterea non tantum Brachmanis, sed & Taprobana insula Evangelium annuntiasse, scribit Niceph. *hyst. lib. 2. cap. 50.* ante eum idem affirmare videtur Theodoretus de legibus. Bartholomæus Indis, lato secum volumine Evangelii Mauhæi prædicavit, teste Euseb. *hyst. lib. 5. cap. 10.* Matthæus Æthiopicis, ut idem Euseb. *hyst. lib. 3. cap. 1.* Socrat. *lib. 1. cap. 15.* & alii retulerunt. Mathiam denique, præter ea, quæ de ipso leguntur in Actibus Apostolorum, non tantum in Judæa, sed & in ulteriori Æthiopia Evangelium prædicasse, scribit Sophronius apud Hier. *de Script. Ecclesiast.*

Agatur igitur de cæteris nationibus, non tantum ab Apostolis, sed ab aliis etiam verbi DEI præconibus, ad fidem conversis. Nonne maxima fuit quondam barbaries præcorum Germanorum, ac Saxonum antiquorum, de quibus Fortunatus Poëta:

Astra gens Saxo, vivens quasi more ferino.

Quod si descendamus ad alias etiam gentes Septentrionales, ut fuerunt Sarmata, Pannonii, ac Hungari, de quibus antiqui auctores, præcipue Regino sic scribit: *Vivunt Hungari non hominum sed belluarum more: caribus, ut fama est, crudis vescuntur, sanguinem bibunt, corda hominum, quos capiunt, particulatim dividentes, veluti pro remedio devorant, nulla ratione stentur, aut miseratione assiciuntur.* Quid verò referam de præcis Polonis, de Erulis, Russiis, aliisque Borcalibus nationibus, quam fuerint atroces, & bellis simillimi? Qui plura scire desiderat, legat proprios illorum Scriptores. Ac denique in omnes alias barbarorum regiones, per prædicatores sancti Evangelii humanis prædiis profusos destitutos, ad fidem humanitatemque, ac vitæ civilis rationem sunt perductæ. Si vero his nationibus Indorum, aliorumque nostri sæculi barbarorum pestiferam, ac mores feritatemque comparemus, longe sunt illis inferiores: quare in illis ad fidem convertendi, non videtur recedendum ab antiqua Apostolicaque Missionum forma; sed, reiectis humanis prædiis, in uno DEO spes tota casto coi de erit collocanda.

C A P V T II.

De forma & methodo proponendi Evangelium Infidelibus ac de munere principali Ministrorum in hac parte.

Aliet fidei mysteria Gentilibus, aliter Judæis hæreticisve sunt proponenda: at nec tam his quam illis certa nequit præscribi forma divina mysteria edocendi. Deinde aliter cum sapientibus, aliter verò cum insipientibus & barbaris agendum: ut uno verbo dicam, methodus ac modus in fidei veritatibus evangelizandis ut plurimum pendet ex circumstantiis temporum, personarum, nationum, loci, ac proinde

hoc ministrorum prudentiæ relinquendum. Illud tamen frequentius oblietur, ut prius contrarii errores refutentur, ac postea veritas Catholica statuatur: hoc enim & ordo naturæ postulare videtur, ut prius gramina herbaque infructuose eradicentur, antequam semina terræ mandentur. Quare etiam in disputationibus contra Infideles de fidei mysteriis non ad hoc conari debeamus, ut fidei veritates rationibus necessariis & evidentibus demonstremus: hoc enim sublimitati & excellentiæ fidei derogat, quæ non solum humanas mentes, sed etiam Angelicas excedit: possumus tamen duo in disputationibus intendere: ut optime adnotavit D. Thom. *lib. 1. con. gent. cap. 9.* Primum contrariorum errorum destruere, ac fidem nostram non esse impossibilem, nec contra rationem naturalem defendere. Hoc enim est quod D. Petrus monet, ut simus parati reddere rationem de fide nostra. Alterum verò est fidei nostræ mysteria ostendere esse evidenter credibilia, & digna, ut eis omnes teneantur, auditu tantis motibus, assensum præbere.

Illud præterea notatione dignum videtur, dogmata fidei Christianæ ita omnem nostri intellectus capacitatem excedere, ut nulla ratione naturali lumine possint investigari: tum ob nostri intellectus debilitatem, tum ob naturæ divinæ magnitudinem, ac majestatem: ut sol qui etiam natura sua lucidissimus sit, tamen quia noster aspectus est imbecillus, pati non potest solis fulgorem. Convenienter tamen, imò & necessitati, ut fide tenenda hominibus proponatur, ut ea quæ de DEO naturali illustratione consequi non possumus fidei ministerio, DEI ope & beneficio obtineamus. Hanc verò doctrinam D. Thom. *1. con. gentiles cap. 5.* hac inter alias ratione demonstrat. Nullus (inquit) desiderio & studio in aliquid tendit, nisi sic ei præcognitum. Quia ergo ad alius bonum, quam experiri in præsentis vitæ post humana fragilitas, homines per divinam providentiam ordinantur, ut in sequentibus investigabitur; oportet necesse evocari in aliquid latius, quam ratio nostra in præsentis vitæ pertingere, ut sic disceret aliquid desiderare, & studio tendere in aliquid, quod totum statum præsentis vitæ excedit. Et hæc præcipue Christiana Religio cõpõnit, quia singulariter bona spiritalia promittit: unde & in ea plurima humanum sensum excedentia proponuntur. Lex autem veteris, quæ temporalia promissa habebat, pauca proposuit, quæ humana rationis investigationem excederent. Secundum etiam hunc modum Philosophis cura fuit, (ut patet 7. & 10. Ethicorum) ad hoc, ut homines à sensibilibus delectationibus ad honestatem perducerent: ostendere esse bona his sensibilibus potiora: quorum gustu multo suavius, qui vacant activis vel contemplativis virtutibus, delectantur.

Est etiam necessarium hujusmodi veritatem ad credendum hominibus proponi, ad DEI cognitionem veritatem habendam. Tunc enim solum verè Deum cognoscimus, quando ipsum esse credimus super omnia, quod de DEO cogitari ab homine possibile est, id quod naturalem hominis cognitionem divina substantia excedit, ut supra ostensum est. Per hoc ergo, quod homini de DEO aliqua proponuntur, quæ rationem excedunt, firmatur in homine opinio, quod DEVS sit aliquid supra id, quod cogitari potest. Hæc tenet D. Thom. Quibus illud in confirmationem adjungi potest: quia veritas fidei est maximè nostro intellectui contentanea: & quantumvis eam ratio naturalis non assequatur, non capiat, non demonstrat, convincitur tamen ad eam credendam hæc rationibus.

Prima, quæ intellectus noster probe novit, se esse

esse sanis infirmum : at DEUM esse substantiam immentam , ut non magis eam possit capere, quam universam pelagi aquam intra vasculum exiguum concludi liceat.

Quin etiam experimento docemur , plurima fieri, quæ revera mira esse agnoscimus , admiramur, suspicimus, causam eorum ignoramus, quo pacto fiant nescimus. Item multæ sunt in stirpibus, gemmis, metallis, & animantibus vires, & facultates, quæ nostram notitiam effugiunt : quid ergo mirum, si multæ divina sint, quæ nos omnino lateant? Et sicut vires rerum abditas, & occultas credimus, etsi nos fugiant : sic multa divina oportet nos credere, licet nostræ mentis captum exsuperent. Atqui licet multa divina non assequamur, intelligimus tamen esse creditu dignissima, atque à ratione non abhorrentia, non absurda, non incommoda.

Addo mentem nostram, naturali ratione ductam, cognoscere DEUM esse primam & summam veritatem, quæ nec falli, nec fallere, nec mentiri potest, & omne dictum à DEO esse verissimum, atque certissimum, quamvis homo id intelligendo non consequatur, sed simul etiam intelligit, quæ Christianorum lex de DEO supernaturalia præcepta tradit, ac docet, tamen si naturali ratione non probantur, dignissima esse creditur, esse admodum consona, nihil cum recta ratione pugnat : ergo natura duce mens credit prudenter ac sapienter, credibilia esse, quæ lex Christiana præscribit.

Nemo item est, qui non probè norit, homines non posse vivere, quin multa credant, quamvis ea clarè non videant. Et adeò verum est hoc, ut licet ceterò experiamur, homines sæpe alios deludere, labi, errare, mentiri, plurima tamen vera esse arbitremur solum, quia iis, quæ ea dixerunt, fidem habemus. Si ergo vivere non possumus, quin multa solo hominum testimonio, & auctoritate credamus, quid mirum si plurima divina sint, quæ ratione non comprobata, divino tamen testimonio patefacta credamus? Quare multa sunt, quæ etsi ratio naturalis non probet, convenienter hominibus credenda proponuntur, quibus ipsi fidem tenentur adhibere, maxime si testimonio gravissimis confirmantur.

Est autem deinde considerandum, in fide duo esse perpendenda. Primum est, assensus hominis in ea, quæ sunt fidei, & quæ à DEO credenda nobis media prædicatione proponuntur. Secundum ipsa res, sive mysteria fidei proposita. Ut igitur quis assensum præbeat, duo itidem desiderantur: primum doctrina fidei, congruenter exterius proposita, miraculisque visis, vel persuasione hominis congruentibus testimoniis, confirmata. Alterum est, DEUS interius hominem permovens, tam intellectum illustrans, quam voluntatem alliciens, ut rebus propositis assentiatur: & hæc est potissima causa, & origo nostræ fidei. Nam experientia constat, non sufficere fidei externam prædicationem: videntium enim idem miraculum, & audientium; vel legentium eandem doctrinam quidam credunt, quidam non credunt: quare oportet ut alia causa potentior accedat, DEUS scilicet interius movens. Adhuc tamen sine fidei propositione nihil fit, quomodo enim credent sine prædicante? Quare cum à fidei propositione, & simul à confirmatione, qua ostendatur fidei nostræ credibilitas, pendeat sufficiens fidei propositio, imò & totum negotium conversionis, quantum est ex parte ministrorum, eorum scopus inter infideles esse debet fidei veri-

tates proponere, easque firmissimis argumentis ornatas corroboratasque demonstrare, ita ut sufficienti propositione omnibus constet, fidei nostræ mysteria esse vera, à DEO revelata, fide dignissima, & necessariò credenda ad salutem.

Nec sufficit infidelibus ostendere, probabilia esse nostræ Religionis mysteria, ut credantur tanquam à DEO revelata. Unde D. Tho. 2. 2. *quæst. 2. art. 4.* neminem putat crediturum prudenter, nisi putet esse evidenter credibilem doctrinam fidei: cujus ea ratio reddi potest: quia quando alicui proponitur sermo, si alias non sic manifestus, ut credatur, indiget ut ab eo confirmetur: unde cum res fidei sint supra humanam rationem, necessarium est adhibere aliqua testimonia, quibus sermo prædicantium confirmetur: manifesteque ostendatur huiusmodi sermonem processisse à DEO. Unde Dominus discipulos ad prædicandum mittens, dixit: *Infirmos curate, mortuos suscite, &c.* Et alibi: *Illi autem prædicarunt ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Miracula igitur voluit DEUS per suos Apostolos, & per alios verbi prædicatores, sæpissimè fieri in confirmationem Evangelii, ut manifestè ostenderetur, huiusmodi doctrinam processisse à DEO, dum prædicantes ea mirabilia præsterunt, quæ solus potest facere DEUS. Unde Augustinus libro de spiritu & littera c. 34. *D. August.* *Nec enim (inquit) animarum rationalis credere potest, si nulla sit vocatio vel suasio cui credat.* Quare non sufficit revelatio mysteriorum fidei, nisi adsint motiva, quæ moraliter necessaria sunt, ut infideles persuasi de fidei nostræ credibilitate, ei præbeant assensum. Quam ob causam sancti Evangelii ministris maxime enitendum est, ut dum fidei mysteria proponunt, tam ex miraculis ipsorum factis, quam ex aliis gravissimis argumentis, (quæ in promptu sæpe per habere debent, ad ostendendam evidenter fidei nostræ credibilitatem) ea confirmare nitantur.

C A P V T III.

Fidei Christianæ mysteria esse evidenter credibilia demonstratur, tam secundum se, quam comparata cum aliis sectis.

PRImò se offert considerandum, fidei Christianam esse quasi Solem quendam, qui radios lucis clarissimos ex omni parte diffundit, ut clarissime per eos cognosci possit. Habet enim plurimas notas sive testimonia ac signa, quæ eam discernunt ab omni falsa religione Paganorum, Judæorum, & Hæreticorum. Et hæc non efficiunt evidenter verum, ipsam esse veram DEI Ecclesiam, tamen efficiunt id evidenter credibile. Nam evidenter verum dicitur, quod vel in se, vel in suis principiis videtur: evidenter verò credibile illud, quod non videtur nec in se, nec in suis principiis, habet tamen tot, & tam gravia testimonia, ut quilibet vir sapiens merito id credere debeat: ut si iudex videat hominem à latrone occidi vel vulnerari letaliter, & postea mori, habet evidentiam clarissimam veritatis, quod ille latro sit homicida: si autem cædem fieri non videat, sed habeat viginis testes, viros gravissimos, qui dicunt se vidisse, habet evidentiam credibilitatis.

Dicimus ergo hæc testimonia sive motiva, quæ

quæ afferemus, non facere evidentiam veritatis simpliciter: quia alioquin nulli invententur, qui id negarent: sicuti nemo invenitur, qui neget sententias, quas Mathematici demonstrant veras esse: sed tamen efficiunt evidentiam credibilitatis, juxta illud: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Apud eos autem, qui admittunt Scripturas divinas & historias, ac veterum Patrum scripta, faciunt etiam evidentiam veritatis: tamen si enim articulorum fidei veritas non possit nobis esse evidens absolute, potest tamen esse evidens ex hypothesi, id est, supposita veritate Scripturarum: quod enim ex Scriptura evidenter deducitur, est evidenter verum suppositis Scripturis. Illud denique præmittendum duximus, quod etsi singula argumenta non probent evidenter mysteria fidei esse digna ut credantur, omnia tamen simul, & quasi in agmen redacta, evidentiam faciunt credibilitatis fidei nostræ, ut apertè sequentibus motivis ostendemus.

Primum motivum desumitur ex Auctore nostræ doctrinæ ac fidei, qui est Christus, quem & extitisse ita certum est, & evidens, sicut extitisse Augustum Cæsarem, & illum fuisse primum doctorem ipsius adversarii concedant, qui propterea Fideles maxime persecuti sunt, quod in Crucifixum crediderunt: & non docuisse falsa, vel ex ignorantia, vel ex malitia manifestissimum etiam est ex ipsa doctrina, prædicatione, responsis, & Prophetiis Christi, & ex eius demum vitæ innocentia, cujus testimonium, præter testes fide dignissimos, Joannem Baptistam, cujus sanctitatem non negant Judæi, aut Apostolos, quos incredibile est, aut ex malitia fuisse mentitos, cum nulla spe temporalis commodi aut honoris Christi vitam prædicarent, aut ex ignorantia, cum magna ex parte ea prædicarent, quæ suis oculis viderant, habemus testes ipsos inimicos: vulgatum enim est illud Josephi lib. 18. *Antiquitatum*, & Tiberii apud Tertullian. lib. contra Celsum, & Porphyrii lib. de Responsis, ubi ait: *Deos gentium pronuntiasse Christum fuisse sapientem, & piæm.* Hoc argumento utuntur Chrysostomus Orat. 2. & 3. contra Judæos, & Augustinus lib. De catechizandis rudibus cap. 24.

Josephus
Tiberius.
Porphyrius.

Isaia 41.

Secundum motivum ex Prophetiis: nam hæc non possunt esse, nisi à DEO, ut patet tum ex illo Isaia: *Annunciate nobis, quæ ventura sunt, & dicemus, quod dixistis.* Unde & demones ad persuadendam Deitatem conati sibi, fuerunt prædicere futura: unde dabant responsa & oracula, vel manifesta, quando res erant futuræ in causis naturalibus; vel amphibologicè, & æquivocè, quando erant futuræ, & dependentes à causis liberis. Tum ratione, quia nullo modo naturaliter eveniri potest in cognitionem futuri contingens, consequentis nimirum libertatem humanæ vel divinæ voluntatis. Non enim ex aliquo objecto naturali: nam hoc maxime esset ipsamet voluntas, quæ tamen si sit divina, est nobis intelligibilis: si humana, ut patet experientia, ipsa ignorat, quid volitura sit. Neque ex ipsa potentia intellectiva, nam hujus objectum naturale est dependens à sensibus & causis naturalibus. Hoc argumento utuntur Justinus in *Questionibus ad Orthodoxos* q. 2. & 145. Tertullian. in *Apologético* c. 20. Chrysostom. *Homil.* 18. in *Joan.* Aug. lib. de *consensu Evangel.* à cap. 28. usque ad finem.

Quod vero de nostra fide & mysteriis sint particulares prophetiæ, quarum fuit certissimus eventus, patet tum ex veteri, tum ex novo testamen-

to, nam in illo plures sunt, de Christi incarnatione, nativitate, morte, &c. in hoc vero sæpè legimus Christum, & Apostolos multa prædixisse de Ecclesiæ popagatione, gentium conversione, persecutione Christianorum, quæ quousque videmus impleri, vel impleri esse, & quæ nondum sunt implera. Ex his, quæ jam completa sunt, certò colligere possumus implenda esse, ut asserit August. 12. de *Civitatibus* cap. 10.

Tertium motivum est ex antiquitate nostræ doctrinæ: quo motivo utuntur multi Patres, & præsertim August. *Epist. contra fundamentum Manichæi* cum ait: *Nam si de fide unius DEI, quam habemus, loquamur, hæc antiquitate præcelsit, & idololatriam, & omnes sceleres Philosophorum, atque Gentilium: ut probant Justinus in suo Adhærentio ad gentes, Lactantius lib. 2. Divin. instit. c. 14. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. contra Jul. August. 18. de Civitatibus cap. 18.*

Si verò loquamur de sacris litteris, in quibus habetur hæc fides, quam nos habemus, illæ longè antecesserunt omnia profanorum monumenta, ut ostendunt Josephus lib. 1. contra Appionem, Justinus *Apologia* 2. Tertullian. in *Apolog.* c. 19. & alii.

Si demum de Christi, & Apostolorum doctrina loquamur, illam apud nos semper, & omnino illatam permanisse, probatur, tum ex continua successione Episcoporum à D. Petro usque ad nos. Quo argumento fidem, & Ecclesiam nostram esse antiquissimam, & Apostolicam, & veram probant Licentius lib. 3. c. 3. Tertullian. lib. de *præscriptis* c. 6. & 11. & Hieron. contra *Luciferian.* circa finem. Tum ex perpetuo nomine Christi, & Apostolorum, quod sibi retinuit nostra fides, & religio, ita ut licet hæretici tam antiqui, quam moderni, conati sint varia nomina Catholicis imponere, nunquam tamen potuerunt illos appellare ex particulari auctore, sed ad summum ex particulari illo dogmate, quod illi impugnabant. Sic Montanistæ vocantur Catholicos *Physicos*, id est, *Animales*, eò quod volebant servare tres quadragesimas, quas illi jejunabant: & Calvinistæ *Papistas*.

Quartum motivum est, ex sanctitate doctrinæ nostræ. Quo argumento utuntur Tertullian. *Apologético* c. 39. & Justin. *Apologia* 2. Nam fides nostra ea docet, quæ rationi congrua sunt, & ad mores conformandos respectu DEI, proximi, & sui ipsius, & ad rectè vitam instituentiam valde conferunt, juxta illud Psal. *Lex Domini immaculata convertens animas.*

Quintum motivum est, ex admirabili ac divino modo promulgandæ fidei: qui satis expresse declarat illam non nisi à DEO esse posse. Constitit autem admirabilis ille modus in his. Primò, quod fides promulgata est à paucissimis hominibus, usque indoctis, & rudibus, nulla nobilitate claris, & pauperibus. Secundò, quod illi ea docebant, quæ magna ex parte hominum voluntatibus repugnabant, quæque erant ab omnium sensibus remota, & ad intelligendum, & faciendum perdifficilia. Tertiò, quod adducebant homines ad hanc fidem, non spe aliquis commodi, vel lucri temporalis, sed sola spe bonorum æternorum, quæ non videntur. Quarto, quod hanc doctrinam eorum prædicatione plurimi sapientissimi, eloquentissimi, nobilissimi, ac ditissimi, unâ veritatis virtute Domino cooperante, victi ac superati, relicti patrii religionibus, quam libentissimè receperint. Hoc argumento, cujus maximam vim voluit Apostolus à Corinthiis intelligi: *Videte Fratres vocationem vestram,*

Ps. 116.

Corinth. 2.

vestram, quia non multi sapientes, non multi nobi-
les &c. utuntur Patres, Justinus Apolog. 2. Chrysof.
Hom. 34. in Matth. Aug. lib. 22. de Civit. 6. 5. Damal.
6. 4. de fid. 6. 4.

Sextum motivum sumitur ex miraculis: quo-
rum vis fuit maximè induciva ad recipiendam
fidem, ut patet Joan. 5. ubi Christus Dominus,
ego, inquit, majus testimonium habeo ipso Joanne Bap-
tista: opera, qua ego facio, ipsa perhibent testimonium
de me. Unde & Nicodemus Joan. 3. Scimus, inquit,
quia à Deo venisti: nemo enim potest hæc signa facere,
qua tu facis, nisi sis à Deo. Et propterea DEUS, Exod. 4.

Exod. 4.

Joan. 10.

Moysi dicenti fore, ut populus Hebræus non
credideret se à Deo profectum fuisse, dedit potesta-
tem miracula faciendi: & ut Joanni Baptista fides
adhiberetur in testimonio, quod de Christo Do-
mino præbuit, voluit DEUS, ut in ejus nativitate
plura miracula contingeret. Et Christus Dominus
præcipiens Apostolis Evangelij prædicationem,
subdit dicens: Euntes prædicatè &c. signa autem eos,
qui crediderunt hæc sequentur. Est autem miraculum
apertissimum motivum ad confirmandam fi-
dem, sive illa considerentur per ordinem ad cre-
dentes, quia cum naturale sit homini ex effectibus
causas investigare (hæc enim methodo omnes sci-
entiæ traditæ sunt) ex miraculis, tanquam ex effe-
ctibus supernaturalibus causæ supernaturales, pu-
ta veritates fidei colligi possunt. Sive considerentur
secundum se, quia evidens est miraculum à solo
DEO fieri posse, & DEUM non esse certum illud
in confirmationem falsitatis. &c. Ideo hoc argu-
mentum præter Patres, Chrysofomum Tom. 3. in 2.
Cor. Tertullian. in Apologético cap. 27. Arnobium
lib. 1. Augustin. 10. de civi. cap. 12. lib. 16. 17. usus
est ipse Christus: Si mihi non vultis credere, operibus
credite. &c.

Multipliciter autem ex Apostolorum, & Christi
miraculis ostendebatur, doctrinam, quam prædi-
cabant, esse à Deo revelatam. Primò, ex multitu-
dine illorum; Secundò ex magnitudine, & varietate:
Tertiò, ex modo operandi; aliquando ex cæ-
remonijs, ut cum visum restituitur luti conaectis: ali-
quando ex solo imperio, sine ulla vel cæli & astro-
rum influentia, vel applicatione activorum suis
passivis; quale illud: Adolescenti tibi dico, surge: volo,
militare. & imperabat venis, &c. 4. Ex circumstantia
virtutum moralium: sic Mari 8. ex misericordia
pavit turbam propter gloriam Dei; Joan. 17. Pater
manifestari nomen tuum hominibus super terram. Si-
militer in Apostolis videntur quædam & mirabi-
liora: nam sola Petri umbra sanabat, &c.

Objicies, miracula, quæ circumferuntur de
Christo & Apostolis, verè non fuisse facta, quòd
historici gentiles eorum temporum nullam illor-
um fecerint mentionem.

Secundò, dato quòd facta fuerint, fuisse præsti-
giofa & falsa, cum similia fieri possint artibus ma-
gicis, & facta natren: ut à gentilibus, quæ tamen
nos negamus à DEO processisse.

Tertiò, licet fuerint vera miracula, nihil tamen
illa valere ad confirmandam nostram fidem: nam
interdum vera miracula facta etiam fuerunt ab
iis, qui falsa fidem proficebantur, ut à gentilibus
& hæreticis, ut referunt Valeus Max. lib. 8. La-
ctan. lib. 2. Sozomenus lib. 1. cap. 14. & Augustinus
lib. 21. de Civit.

Ad primam objectionem Respondeo, Christi
miracula non solum narrari à nostris, sed etiam ab
alienis, ut à Josepho, à Lentulo Epistola ad Senatorem
Romanum, quæ existat apud Eusebium lib. 2. hist. Et
de Christianorum miraculis constat in historijs
gentilium, & Annalibus Imperatorum, ubi habe-

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

tur Imperatores aliquos ob beneficijs miraculose
recepta, propter Christianorum orationes, gratos
illis fuisse, ut de legione Christianorum, quæ sub
M. Aurelio pluviam, & victoriam miraculose ob-
tinuit, refert Niceph. lib. 4. cap. 12. Quod si per-
pauci gentiles de Christo, & Apostolorum mira-
culis scripserint, id fuit factum, primò instinctu
dæmonis. Secundò, quia metuebant Imperatores,
qui puniebant Christianos, ut sacrilegos, & eorum
factores. Tertiò, quia non intelligebant vim ho-
rum miraculorum: nam illa tribuebant artibus
magicis. Quartò, non est mirum, quòd hostes no-
stri ea non referant, quæ faciunt in nostræ fidei
confirmationem.

Ad secundam Respondeo cum Aug. lib. 10. de
Civit. cap. 6. Euseb. lib. 4. & 5. hist. & Tertullian. in
Apologético cap. 22. & 23. Christum verè suscitasse
mortuos, illuminasse cæcos, prædixisse futura, &
internas animi cogitationes penetrasse, idque evi-
dentissimum fuisse, ut Pharisei nunquam ausi
fuerint objicere falsitatem, præterquam quòd factis
constare potest id ex multitudine, magnitudine,
& circumstantiis horum miraculorum: nam hæc
omnia satis aperte indicant ea non potuisse fieri
arte dæmonis.

Ad tertiam dico primò, ex quatuor potissi-
mum differentijs inter miracula gentilium, & hæ-
reticorum, & nostræ, illa rectè suspecta; hæc verò
nostræ dignosci quam verissima. Nam primò illa,
ut ait Augustinus libro de utilitate credendi cap. 16.
fiebant ad ostentationem non ad utilitatem; hæc
semper habebant conjunctam utilitatem, & prop-
terea sibi hominum benevolentiam conciliabant.
Secundò ex eod. 22. de Civit. cap. 9. & 10. fiebant
opera dæmonum ad inducendos homines, ut
adorarent vel ipsos dæmones; at hæc ad adorand-
um unum DEUM. Tertiò illa non potuerunt
fieri ad confirmationem erroris, licet daremus
posse dæmones vera miracula facere: nam spectat
ad providentiam Dei, non permittere tantum
malum; hæc verò fiebant in confirmationem no-
stræ fidei. Quartò à nostris fiebant miracula per
solâ invocationem nominis JESU, & ubique, aut
ubicumque opus erat, & occasione data, & in
quacumque re, ut videre est in Vita Sanctorum,
ab alijs sanctissimis viris conscriptis. At inter gen-
tiles paucissima leguntur miracula, & casu, & non
ad libitum eorum, qui ea faciebant, & multis etiam
alijs adhibitis, & requisitis, quæ illa poterant
suspecta reddere.

Dico secundò plura miracula apud hæreticos,
& gentiles ab illis fuisse conficta, ut ait Just. in
Oratione Per anet, plura itidem non excessisse virtu-
tem rerum naturalium, ac proinde potuisse arte
dæmonis: plura denique fuisse delusiones potius
quasdam, quam vera miracula, ita ut si voluissent
homines non temerè credere, potuissent aperta
falsitatis indicia reperire, quæ tamen permisit
DEUS fieri apud gentiles. Primò, quia non erant
in aliquod præjudicium fidei, cum non fierent in
confirmationem erroris. Secundò ad manifestan-
dam Dei providentiam. Tertiò ad probationem
bonorum, & penam malorum: nam justum est,
ut qui se dæmonum cultui tradiderunt, permit-
tantur à Deo per hæc à dæmonibus illudi, cum
præsertim sufficienter DEUS præmonerit eos
adversus hæc, ut patet in miraculis Antichristi,
quæ quia magnam habebunt veritatis speciem,
præmonuit nos Christus de eorum falsitate, quæ
prædictio nos confirmavit in fide.

Dico tertiò, quandocumque perventum est in
fidei controversia ad miracula, semper nostros
fuisse

Exod. 8.

3. Reg. 18.

fuisse

fuisse victores, ut patet ex confictu Moyſis & Aaron cum Magis Pharaonis; ELIÆ cum Propheris Baal; D. Petri cum Simone Mago, ut narrat Hegeſippus; Eugenij Episc. Catholici cum Cicola Episc. Ariano, ut aſſerit Gregorius Turonenſis *lib. 3. hiſt. c. 3.* Quo factum est, ut noſtri ſæpè provocarent gentiles ad huiusmodi miracula, ut aſſerunt *Atnob. lib. 1. & Tertull. in Apolog. c. 23.*

Dico quartò, plura fuiſſe apud gentiles vera miracula virtute divina facta, quoniam non fiebant in confirmationem erroris, ſed ut manifeſtaretur vel particularis Dei providentia, vel innocentia alicujus hominis, ut eſt illud de Claudia, quæ navim, quam nemo poterat movere, ſuo cingulo traxit, & de virgine Veſtali, quæ aquam cribro portavit.

Septimū motivū, quo utuntur Chryſoſt. *Hom. 26. in Matth. Hier. in c. 9. Matth. Lactantius lib. 3. inſt. div. c. 23.* ſumitur ex efficacia noſtræ doctrinæ, tum in dæmonis illius hoſtis acerrimi viribus frangendis, qui vel in idolis tacebat, vel per ea, & per obſeſſos vim Evangelicæ veritatis perſuadendis, & audientium animis interitis permovendis, ut de Chriſti Domini ſermonibus pluribus in locis teſtatum habetur. Nam *Joan. 7.* miniſtri à Judæis miſſi ad Chriſtum apprehendendum, id facere deſtiterunt dicentes: *Nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo.* Et *Matt. 15. ac Marc. 8.* legimus quòd turbæ, relictis domibus, & oblitæ neceſſarij cibi, integros dies, immo & triiduum illum fuiſſe ſecutis.

Oſtavum motivum eſt ex conſtantia ipſius, quæ inter tot adverſa, puta inter perſecutiones varias, multiplices, & maximas, cum ab hæreticis, tum gentilibus excitata, ſemper illæſa permanſit, cum è contra ſectæ gentilium, & idololatria, maxime poſt Chriſti adventum, ſerè jam deſecet, & plurimæ hæreſes ſi: jam ex in dæ, & paulatim extringuntur: quod eſt certiffimum ſignum noſtræ fidei, doctrinam non niſi à DEO promanſiſſe, ut bene arguuntur Gamaliel. *Act. 5.* dicens: *Si opus hoc non eſt ex DEO, diſſolvatur.* Hoc argumento utuntur Tertull. *contra Scapulam,* & *Apologetico cap. ultimo.* Juſtinus in *Dialogo cum Triphone,* Auguſtinus *lib. 22. de Civitat. cap. 6.*

Nonum motivum ſumitur ex teſtimonio infinitorum hominum pro confeſſione fidei ex omni genere, ſexu, ætate, qualitate (puta, in doctrina, nobilitate, potentia, ſincertate,) clariffimorum, ſumma conſtantia, & patientia morientium, multis ſignis & miraculis in eorum morte contingentibus, & admirabili converſione ad noſtram fidem ob eorum mortem conſtanter toleratam, & innumera ſigna ipſorum ſanctitatis tunc viſa: tum infinitorum gentilium, tum eorum, quibus erat cura demandata, Chriſtianos occidendi, niſi fidem deleerent. Hoc argumento utuntur inter alios Juſtin. *Martyr. in Apolog. ad Senat. Romanum,* ubi teſtatur ſe maxime motum fuiſſe ad Chriſti fidem amplectendam, & *Lactant. 5. inſtit. c. 13. & 14.* Quod argumentum optimum eſt, ſumptum cum circumſtantijs prædictis: nam conſtat multos pro tuenda hæreſi mortuos eſſe. Sic Tertullianus *lib. de fuga in perſecutione* & *Euseb. lib. 5. hiſt. c. 18.* referunt Montaniſtas gloriari ſolitos de numero ſuorum Martyrum, & idem de Meſſalianis referi: *Epiphanius hæreſi 80. de Donatilis*

Auguſtinus *Epifto. 68. Veram illi,* & pauci fuerunt, ſi comparantur cum noſtris Martyribus, ut oſtendunt *Victor de perſecutione Vandalica,* *Euseb. lib. 5. & 7. cap. 19.* Nec fuit ex omni genere, ſexu, & ætate, nec in illis elucebat ſanctitas, quæ in noſtris, qui pro illis orabant ſæpè à quibus torquebantur, & illos convertebant ad fidem: neque in eorum morte ſigna & prodigia fiebant: neque demum propterea creſcebat numerus eorum, qui hæreſim illam ſectarentur. Cum tamen ob noſtrorum Martyrum mortes incredibiliter augetetur numerus fidelium. Quod notavit Tertull. in *Apol. c. ultimo,* dicens *ſanguinem Martyrum eſſe ſemen Chriſtianorum.*

Decimum motivum, ex infælici exitu eorum, qui noſtram fidem ſunt perſecuti, & felici eorum, qui illi fuerunt: quod patet multis exemplis, tam gentilium, quàm hæreſiarcharum, quæ legi poſſunt: apud *Medinam lib. 2. De recta in Deum fide.* Hoc argumento utuntur Tertull. *lib. contra Scapulam* & *Chryſoſtomus Oratione 3. contra Judæos.*

Undecimum motivum, ex teſtimonio eorum, qui Chriſti fidem non receperunt, tum de auctore noſtræ fidei, tum de ipſa fide, & iis qui illam profitentur. Nam *Joſephus lib. 18. Antiquitatum* teſtimonium perhibuit de Chriſto. De eodem etiam *Sibyllæ apud Lactantium lib. 1. c. 5. & 7.* De Chriſtiano verò refert *Juſtinus in 2. Apolog. triſim Imperatorum in eorum commendationem.* *Plinius etiam Secundus ex Tertull. in Apolog. c. 2. de ea reſcripſit Epifto. ad Trajanum imperatorem.* Hoc argumentum aſſerit *Aug. de Civit. 47.* maximum habere pondus ad noſtram Religionem confirmandam.

Duodecimum motivum, ex Fidelium generali prudentia, ſapientia, optima gubernatione, ſanctitate. Unde legimus quofdam Barbaros, auditis moribus Chriſtianorum, Doctores Chriſtianos poſtulaſſe. ita *Socrates lib. 4. c. 27. & Theodoretus lib. 4. c. ult.* Ex admirabili prudentia, in magna differentia graduum, & officiorum, & pulcherrimo ordine totius Religionis Chriſtianæ: cum enim, qua à Deo ſunt, ordinata ſint, valde credibile eſt, Religionem noſtram, ubi talis ac tantus viget ordo, à DEO eſſe. De hac re legendus eſt *Nazianzenus Oratione de moderatione* in diſputationibus habenda.

Decimum tertium motivum, ex motivis internis, puta bonis cogitationibus, & illuſtrationibus, & pijs affectibus ad id, quod honeſtum eſt, & rationi conſentaneum, & internis conſolationibus, quas Fideles ſupra naturæ ordinem in ſeipſis experiuntur, & varijs demum providentiæ modis, quibus DEUS hominem ad fidem conducit: quæ motiva ex *D. Tho. 2. 2. q. 2. art. 6.* majus pondus habent, quam cetera motiva.

Ex his motivis ſic poſſumus una vel altera demonstratione noſtram confirmare Concluſionem. Prior ſic hæc: Illa doctrina eſt evidenter credibilis, cujus auctor eſt ineffabilis veritatis, & ſingularis ſanctitatis, quæ multò ante fuit à ſanctiſſimis viris prædicta, quæ nihil contra bonos mores, & rectam rationem continet, ſed mirabiliter conſert ad vitam rectè inſtituendam, cum ſi ſummæ ſanctitatis, integritatis, & efficacæ, qua in ſui propagatione divinitus probata fuit, & innumeris, ac veris miraculis confirmata, quæ mirabiliter inter innumerales Gentilium, Judæorum, & Hæreticorum perſecutiones illæſa permanſit. & incredibiliter crevit, pro cujus confeſſione, ac defenſione infinitus hominum numerus cujuſcumque generis, ætatis, ſexus, & conditionis, tam alacriter

Joan. 7.

Matt. 15.
Marc. 8.

Act. 5.

crier mortem subiit, cujus persecutores tam gravibus supplicij multati sunt, cujus sanctitati, & integritati ipsimet adversarij, vel inviti perhibere testimonium coacti sunt, quam denique qui recipiebant super naturæ ordinem ad illam se variis illustrationibus affici, & allici sentiebant, quamque complexi sunt tot viri sanctitate, sapientia, doctrina, & omni virtutum genere clarissimi; sed doctrina nostræ fidei est hujusmodi, ut patet percurrenti per motiva prædicta: ergo, &c.

Alteræ demonstratio, quæ præcedentem confirmat, est desumpta ex divina providentia: nam evidens est naturaliter DEUM habere providentiam actionum humanarum, & gubernare homines in his præsertim, quæ spectant ad felicitatem æternam, & honestatem mortum, & verum Dei cultum, ergo in his rebus gravissimis ad illam pertinet non permittere homines in signis decipi, & præsertim eos, qui toto corde DEUM querunt, cum res fidei proponantur, ut credendæ, quia relevatæ, & justificatæ à Deo, ad ejus bonitatem, veritatem, & sapientiam spectat, non permittere, ut falsa, tam manifestè sua auctoritate confirmetur, sed de facto permittit DEUS doctrinam Catholicam tantis argumentis confirmari; ergo evidens est, eam esse veram, & à Deo.

Ex his manifestè sequitur, quod doctrina nostræ fidei comparata cum doctrina Gentilium, Judæorum, & Hæreticorum omnium maximè est evidenter credibilis, & credenda. Prior pars probatur primo, in eisdem Scripturæ locis. Secundò ratione: Evidenter credibile est, esse aliquam religionem in mundo: nam est contra Dei providentiam permittere totum genus humanum caere vero DEI cultu & cognitione: at si est aliqua religio, evidenter credibile est, non esse sectam Gentilium vel Hæreticorum; ergo evidenter credibile est, esse illam, quam nos profitemur. Consequentiâ patet à sufficienti partium enumeratione. Minor verò probatur: quia si comparatur cum sectis Gentilium, hæ continent multa falsa contra rationem, & lumen naturale, quod observavit Justinus in *Adhortatorio ad hæreses*. Tertul. in *Apolog.* August. *primis 12. libris de Civitate Dei*. Præterea continent multa inter se pugnancia, ut patet in Alcorano, ut fusè ostendimus infra: illarumque auctores fuerunt homines improbi: si verò comparatur cum Judæorum lege, non dubium quin illam in multis excedat.

Primò nonnulla ex signis adductis in hunc finem facta sunt, ut rejecta Judæorum lege Evangelium iaduceretur. Secundo licet Judæorum lex sancta sit, & à Deo tradita, Judæi tamen post Christi adventum multa falsa, & absurda docuerunt, ut videre est apud Sixtum Senensem *lib. 2. Biblioth.* quorum saltem aliqua, ut usuram esse licitam, omnes amplectuntur. Tertio in prophetiis, quas non negant Judæi esse à Deo, reperiuntur ea, quæ sunt in nostra doctrina prædicta, quæ nos facta videmus, & ipsi vel inviti experiuntur. Quo argumento usus est Christus, Joan. 5. *Scrutimini Scripturas*; & Luc. ult. incipiens à Moyse, Si deum comparatur cum quacunque secta hæreticorum, evidens est, hæ esse incredibiles. Nam primò earum auctores fuere viri pessimi, ut patet ex miserrimo & turpissimo eorum exitu.

Secundò in qualibet earum est mira doctrina inconstantia, instabilitas, & contradictio, quod auctores earum vel pugnancia dicent, vel quædam docerent, quæ postea mutabant, vel quia paulò post eorum hæreses in plures sectas divide

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

rentur, ob dissensionem discipulorum, tum inter se, tum à suo præceptore, ut conigit in Ariana hæresi, cujus novem mutationes brevi tempore factas refert Niceph. *lib. 12. c. 20. 21.*

Tertio, quia nulla est hæresis, quæ non aliquid contra bonos mores, rectam rationem, rectamque existimariorem de DEO doceat, ut notarunt Irenæus *lib. 1. & 2. contra Hæreses*. Epiphani. *Hæresi 26. 27.* & August. *lib. de Hæresibus*. Et id evidentiissimum est in hæresibus nostri temporis, nam negant liberum arbitrium, DEUM faciunt auctorem mali, negant justos obligari præceptis.

Quartò nullus hæreticus donum prophetiæ verè habuit, nullos in confirmationem suæ doctrinæ vera miracula edidit, sed cum fingeret se velle ea facere, statim eorum doli detegebantur, quod apertiissimum est signum falsitatis doctrinæ, cum, ut ait Chrysostomus *Hom. 14. in Matti. & S. Thom. 1. 2. q. 178. art. 2. ad tertium*, verà miracula veram fidem comitentur: contra verò professores Catholicæ fidei quàm plurimi, & viri sanctissimi donum prophetiæ habuerunt, & in confessione nostræ doctrinæ multa miracula ediderunt.

Quintò qualibet hæresum inceptis post prædicationem Apostolorum, multæque ex illis jam extinctæ sunt, vel paulatim extinguuntur, cum tamen vera fides debeat esse perpetua in aliqua saltem hominum congregatione, & ab eo tempore, quo prædicari à Christo & Apostolis coepit, usque ad finem mundi illa permanere, qualis est, quam nos profitemur, ut patet cum ex perpetua conservatione ejusdem nominis, tum ex continua successione Episcoporum à D. PETRO usque ad nos. Quo argumento contra hæreticos utuntur Patres citati in tertio motivo ad probandum fidem & Ecclesiam nostram esse antiquissimam, Apostolicam, & veram.

Obijciunt hæretici, non esse bonum argumentum ex hac successione Episcoporum ab Apostolis: nam licet continuata fuerit usque ad tempus illorum Patrum, non tamen usque ad nos. Sed contra, nam eo modo, quo illi Patres usque ad sua tempora ostenderunt illam continuasse, eodem nos modo usque ad nostra.

Obijciunt rursus hæretici, neque hinc posse sumi argumentum veræ Religionis: nam licet isti Episcopi sint continuati ab Apostolis, jam diu tamen fidem amiserunt, sicut patet in Ecclesia Græcorum, qui à fide defecerunt.

Respondeo tamen, ex hac successione Episcoporum in Ecclesia, præsertim Romana, optimè probari conservationem fidei, & Ecclesiæ: nam cum Christus promiserit Petro & successoribus, quod non deficiet ejus fides, etiam perpetuitatem fidei promittit Ecclesiæ Catholicæ maximè Romanæ, quæ est caput cæterarum. Cum ergo videamus continuati Ecclesiam, quam Christus fundavit, idem dicendum est de fide: & si alicubi dicendum est veram fidem perseverare, sine dubio dicendum est ibi conservari, ubi non est interrupta posita successio: quo argumento utuntur Hilar. *6. de Trinit.* Hieronym. & alij supra citati.

Posterior pars probatur: nam evidens est doctrinam illam, quæ nihil continet rationi contrarium, habetque tot, & tanta motiva suæ credibilitatis, & est ad salutem necessaria, non solum esse credibilem, sed etiam secundum rectam rationem credendam. Sed evidens est illa esse in nostra doctrina; ergo evidens est prudentis esse præsertim posito præcepto de actu fidei, credere id quod est evidenter credibile: sed mysteria nostræ fidei sunt hujusmodi, ergo.

Dixi doctrinam nostrae fidei esse evidenter credibilem, & credendam: nam argumenta posita hoc tantum efficere possunt, non autem necessario efficiunt, ut actu credantur: nam hoc positum est in voluntate hominis cum divino auxilio, quod quibus datur, misericorditer datur, quibus non datur, iuste negatur, vel non iniuste auferitur, licet semper addit auxilium, quo quis potest credere. Non tamen huiusmodi argumenta sunt superflua: Nam primò suavitè disponunt hominis mentem ad credendum. Secundò per illa refelluntur argumenta contraria: Tertio per illa iuste condemnantur, qui illis propositis credere noluerunt, juxta illud Joan. 15. *Si non venissem, peccatum non haberent.* Math. 11. *Veni Corozaim, &c.*

Joan. 15.

Si non venissem, peccatum non haberent. Math. 11. *Veni Corozaim, &c.*

Secundo sequitur omnes fideles, singulos pro sui ingenij capiti, & conditione credibilem, habere evidentiã credibilitatis articulorum fidei. Est S. Thom. 2. 2. q. 1. art. 4. ad 2. Et probatur, quia præceptum de actu fidei non obligat, nisi post sufficientem propositionem credibilem: sed hæc non est; quia solum ostenduntur probabilia esse, quæ proponuntur credenda: sed quia evidenter ostenduntur credibilia esse, tamquam à Deo relevata, ut supra docui, ergò. Confirmatur: nam in rebus gravissimis, & difficillimis, si quis simpliciter crederet absque eo, quod haberet sufficiens argumentum, leviter, & irrationabiliter diceretur credere: at sufficiens argumentum non æstimatur illud, quod tantum ostendit probabilitatem rei, quia semper potest quis rationabiliter de opposito dubitare: ergò erit illud, quod evidenter ostendit credibilitatem rei.

Dixi tamen pro conditione credibilem: quia non est in omnibus credendis requirenda eadem evidentiã credibilitatis: nam irrationabile est requiri eandem ad credendam rem levem atque gravem. Dixi pro cuiusque ingenij capiti: nam non in omnibus hominibus requiritur eadem evidentiã ad rem eandem credendam: nam alia requiruntur in homine simplici, vel in puero perveniente ad usum rationis, alia in homine docto: in isto enim argumenta majora & fortiora; illis verò sufficientia minora, ut auctoritas parentum, vel prælatorum, vel sapientum hominum, & doctorum, consensus universalis Ecclesiæ, & quod doctrina, quæ præponitur credenda, nihil continet contra rationem, & bonos mores, & alia huiusmodi, quæ sunt omnibus communia. Quod si aliquid horum alieni desit, supplet DEUS interius per gratiam, cum inspectet ad ejus providentiam.

C A P V T IV.

Brevis, compendiosa tamen & accurata testimoniorum credibilitatis nostræ fidei collectio, ex D. Tho. 1.

contra Gent. cap. 6.

Huiusmodi autem (inquit D. Tho.) veritati, cui ratio humana experimentum non præbet, fidem adhibentes non leviter credunt, quasi indoctas fabulas secuti (ut 2. Petri 1. dicitur.) Hæc enim divinæ sapientiæ secreta ipsa divina sapien-

2. Petri 1.

tia, quæ omnia plenissimè novit, dignata est hominibus revelare, quod sui præsentiam, & doctrinæ & inspirationis veritatem convenientibus argumentis ostendit: dum ad confirmandam ea, quæ naturalem cognitionem excedunt, opera visibiliter ostendit, quod totius naturæ superat facultatem: videlicet in mirabili curatione languorum, mortuorum suscitatione, caelestium corporum mirabili immutatione, & quod est mirabilius, humanarum mentium inspiratione: ut idiotæ & simplices, dono Spiritus sancti repleti, summam sapientiam & faciundiam in instanti consequerentur.

Quibus inspectis, prædictæ probationis efficaciam, non armorum violentiam, non voluptatum permissionem, & quod est summe mirabile, inter persecutorum tyrannidem, innumerabilis turba non modo simplicium, sed etiam sapientissimorum hominum, ad fidem Christianam convocavit. In qua omnem humanum intellectum excedentia prædicantur: voluptates carnis cohibentur: & omnia quæ in mundo sunt, contemptui ducuntur. Quibus animos mortalium assentire, & maximum miraculum est, & manifestum divinæ inspirationis opus, ut contemptis visibilibus, sola invisibilia cupiantur. Hoc autem non subitò neque casu, sed divina dispositione factum esse, manifestum est ex hoc, quod hoc se facturum DEUS, multis ante Prophetarum prædixit oraculis: quorum libri penes nos in veneratione habentur: utpote nostræ fidei testimonium adhibentes.

Huius quidem confirmationis modus tangitur Hebr. 2. ad Hebr. 2. *Quæ (scilicet humana salus) cum initium accepisset, enarrari per Dominum: ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, consistente DEO signis, & portentis, & varij Spiritus sancti distributionibus.* Hæc autem tam mirabilis mundi conversio ad fidem Christianam, indicium certissimum est præteritorum signorum, ut ea ulterius iterari necesse non sit, cum in suo effectu appareant evidenter. Etenim omnibus signis mirabilibus, si ad credendum tam ardua, & operandum tam difficilia, & ad sperandum tam alta, mundus absque mirabilibus signis inductus fuisset à simplicibus, & ignobilibus hominibus: quamvis non cesseret DEUS etiam nostris temporibus ad confirmationem fidei per Sanctos suos miracula operari.

Hi vero, qui sectas errorum introduxerunt, processerunt via contraria, ut patet in Mahumete, qui carnalibus voluptatibus permittis, ad quam desiderium carnalis concupiscentia instigat, populos illexit. Præcepta etiam tradidit permissis conformia, voluptati carnali habenas relaxans, in quibus in promptu est à carnalibus hominibus obediri. Documenta quoque veritatis non attulit, nisi quod de facili à quolibet mediocriter sapiente naturali ingenio cognosci possint: quin potius vera quæ docuit, multis fabulis & falsissimis doctrinis immiscuit. Signa etiam non adhibuit supernaturaliter facta, quibus solum divinæ inspirationi conveniens testimonium adhibetur: dum operatio visibilis, quæ non potest esse nisi divinæ, ostendit Doctorem veritatis visibiliter inspiratum: scilicet, dum dixit se in armorum potentia missum, quæ signa & latronibus, & tyrannis non desunt. Nec aliqui sapientes, aut in rebus divinæ & humanis rebus exercitati, à principio crediderunt; Sed homines bestiales, in desertis morantes, omnis doctrinæ divinæ profus ignari, per quorum multitudinem alios armorum violentia in suam legem coegit

CAPVT V.

De confirmatione doctrinae Evangelicæ ex signis & miraculis : & quare nunc miracula non ita frequenter fiant.

coëgit. Nulla etiam divina oracula præcedentium Prophetarum ei testimonium perhibent: quia potius quasi omnia & veteris & novi testamenti documenta fabulosa narratione depravat: ut patet per ejus legem inspicienti. Unde astuto consilio libros veteris & novi testamenti sui sequacibus non reliquit legendos: ne per eos falsitatis argueretur. Et sic patet quod ejus dictis fidem adhibentes leviter credunt. Hactenus D. Thomas.

Tria sunt potissimum fundamenta, si attendendæ expendantur, quibus D. Thom. nostræ fidei veritates confirmat. Primum, miracula ab Apostolis in fidei confirmationem edita. Secundum, mundi conversio considerata, & expensa, cum mirabilibus circumstantiis, nempe à quibus fuerit facta hæc conversio, & qui fuerint conversi, quibus modis, & quomodo, quibus superatis difficultatibus, & aliis innumeris impedimentis. Tertium demum ex prædicationibus Prophetarum.

Verum hæc dicit aliquis valere quidem satis adversus Judæos, qui Prophetarum libris & oraculis fidem habent; contra Ethnicos verò Prophetis Hebræorum minimè credentes, infirma esse & invalida. Sed non ita est: varietas enim Prophetarum multis sæculis ante Dominum edita, literisque consignata, cum in Domino nostro perfectè impleta cernantur, veram esse ipsius fidem & doctrinam, apud omnes etiam gentiles apertè demonstrat. Nec potest Gentibus ea suspicio incidere, ne forte libri Prophetarum à Christianis suo ipsorum arbitrio, ex usu suo fuerint confecti, quippe eos Christiani à Judæis, Christiani nominis infestissimis hostibus, acceperunt: penes quos illi hodieque sunt, & fuè olim per annos plus mille & quingentos ante Christi adventum. Quin imò ob eam maximè causam divino consilio factum esse testatur D. Hier. super e. 16. *Isaia*, Aug. 1. 18. *de civitate Dei* e. 46. Theod. Orat. 10. *de Providentia*, Judæos per omnes Gentes usqueque dispersos esse, ut quæ à Christianis prædicantibus Evangelium Prophetarum varietas proferebantur, ea Gentes in Judæorum libris legentes, non esse Christianorum signa intelligerent: quin Evangelium tot tamque manifestis antiquorum vatum oraculis confirmatum, proniori assensu studioque amplecterentur. Quapropter mihi quidem vehementer probatur sententia illa D. Augustini, quæ est in 46. e. lib. 11. *de Civitate Dei*: nihil est (inquit) firmitus ad convincendos quoslibet alienos, si de Evangelij veritate contenderint, nostris que fulciendos, si rectè sapuerint, quam ut divina prædicitæ, de Christo ea proferrantur, quæ in Judæorum scriptis sunt codicibus, quibus avulsis de propriis sedibus, & propter hoc testimonium toto orbe dispersis, Christi usquequaque crevit Ecclesia: Nec verò solos Judæos testes hujus rei habemus, sed etiam ipsam Gentes testificantur: Namque annis circiter 300. ante ortum Domini nostri in terris, flagitante Philadelpho, secundo post Alexandrum Magnum Egypti Regem, (id quod in Judæorum & Gentium historiis est proditum) ex Hebræo sermone sacri libri veteris testamenti, per duos & sexaginta interpretes Hebrææ gentis sapientissimos in Gracum sermonem sunt conversi: quorum librorum & fama, & notitia per omnes gentes pervagata est.

Objicies etiam de miraculis, quare nunc miracula non fiant, cum ea sint præcipua nostræ fidei testimonia. Sed de hac re sequenti Cap. dicemus.

Multa fuisse facta signa & miracula & à prophetis, & ab Apostolis, ut Christiana firmaretur doctrina, nemo est qui dubitat. Atque esse necessaria miracula, ut mundus Christianæ prædicationi fidem adhiberet merito censuit D. August. 22. *de Civitate Dei* e. 8. quorum omnium miraculorum finis non alter fuit, quam ad conciliandam auctoritatem ministris, & ut Christianæ doctrinæ fides adhiberetur. Quare prudenter admodum illos omnes fecisse constat, qui propter miracula, quæ à Christo vel Apostolis fieri cernebant, eorum dictis fidem adhibebant. Unde multi solent querere & admirari, quare cum miracula sint adeo efficacia, nostra ætate in prædicatione S. Evangelij apud infideles miracula non cernantur, quæ Christus suis promissis videretur maximè Evangelij prædicatoribus Marci ult. *In nomine meo demonia ejicient*, &c. Nulla enim est ita facilis ac certa via, ad conversionem Gentium, quam vitæ innocentia, signorum splendore decorata.

Hujus autem dubitationis triplex potest esse solutio. Prima, multa fuisse facta miracula, etiam post tempora Apostolorum, & nostra etiam ætate in novo orbe quam plurimè, etiam per milia, de quibus præclare Thomas Bozius *De signis Ecclesie* lib. 5. fig. 1. e. 2. & lib. 12. fig. 57. ubi miracula à viris sanctissimis hac nostra ætate edita recenset: In primis, inquit, cum Christophorus Columbus in Indias Occidentales nobis antea ignotas primùm simul cum suis sociis pervenit, in omnibus earum locis hoc miraculum commune erat. Nam cum passim demones ederent responsa; ubi Euchariæ Sacramentum per nostros in aliquo loco reponebatur, continuo demones obmutescerant: & cum crebris terramotibus terræ commoventur, & frequentibus tempestatibus miserè etiam deformarentur; nunc nostra Religione recepta, non ita contingit. Hoc universi his regionibus communitè: speciatim verò accidit, ut Christophorus Columbus in insula, quam vocant Hispaniolam, sive S. Dominici, altissimam è ligno crucem defigeret. Indigenæ sæpius eam prostertere ad terram, & convellere conati, nihil proficere: contactu illius ac fragmentis morbi passim curabantur.

Novissimè verò B. Aloysius Bertrandus Ordinis Prædicatorum, maximè nostram Religionem in ijs locis amplificavit, datumque est illi divinitus, ut mortuos ad vitam revocaret, & innumeros ægros restitueret sanitati. Accidit aliquando, ut alicujus vici incolæ ad eum confluerent, non tamen Christo dare parati. Interrogati quid eos ad hoc adduceret, responderunt in publico quodam universali quoque eorum conventu assistisse dæmonem, quem cuncti specie horribili viderent, ac dixisse: *Quid me, astantibus duobus Christianis, invocasti?* (aderant forte duo ab Aloysio ad Christum perducti) *abripisse eos hinc.* Ubi hæc dixit, homo quidam, qui se diceret ab Aloysio missum, processit repente

repente in medium conventum, & in conspectu omnium disputatione inita, demonia convicit: quibus actus evanuerunt ex oculis astantium. Venit forte in manus Principis cuiusdam, qui non longe aberat à finibus regni Peruan, effigies Christi crucifixi. Ille acceptam conspuere, ac multis modis irridere cepit, in conspectu plurimorum. Ibi mirabiliter imago quasi verè spiraret, cepit ex oculis lumen emittere, caput motare, & aspectu minari, Regem, cunctosque terrere. Quocirca pavore percussi omnes, & tremore correpti, partim cecidere in terram, partim cum se viderent obrigescere, neque posse loco recedere, exclamare ceperunt, factique penitentes, misericordiam suppliciter implorare: ob id pristino statui proinus restituti, imaginem Christianorum DEUM palam conspici alicuius voce, rem cunctis enarrare. At Princeps unà cum multis è numero suorum se Cozum contulit, & factum divulgans Christo se devovit.

Martinus de Valentia, illustrissimæ sanctitatis fuit. Hic ex ordine S. Francisci cum duodecim Socijs venit in Occidentales Indias, anno millesimo quingentesimo vigesimo quarto, & incredibile est, quot ipse cum suis Indos ad Christi cultum perduxerit. Nemo ex illis duodecim fuit, quin anno millesimo quingentesimo trigesimo primo plusquam centum millia Indorum baptizasset. Hic verò eminentissimæ fuit sanctitatis, virtutumque omnium divinarum sublimissimum culmen est assecutus. Visus est aliquando, cum in Salmanticensi Minorum monasterio diversaretur, orans extensis in modum crucis brachijs, in aëra sublatus. Cum sæpè è superiori loco verba faceret de Christi passione ad populum, rapiebatur extra omnes sensus, immobilisque erectus ac rigens diu persistebat. Antonius è Nava, & Ferdinandus Cortesius in Thalmanalco oppido, cum cellam, in qua morabatur, de improvviso aliquando aperissent, invenerunt orantem in aëra sublatum, & à sensibus abstractum. Bernardinus è Sahagunt, cum cuperet hæc proprijs ipse oculis intueri, accessit in Thalmanalco ad ea loca, in quæ solitudinem petens precaturus *Martinus* conferre sese solebat, observato tempore, quo se in illa iam sanctus receperat, ubi propior est factus, mirificum splendorem conspicitur, progredi ultra non potuit, quod nimia lux aciem luminum perstrinxisset, mentemque obrutasset.

Allanus est aliquando ad virum sanctum puer ægrotans, ut eum baptizaret: verum priusquam perficere possit, ille vita decessit. Acceptum Sanctus in alari collocavit, supplicationi se dedit, ad vitam paulò post reduxit, baptizavit, ac suis restituit. Tlaxcala præ nimia siccitate cuncta exsita jam conspiciantur: venere cives ad virum divinum, opem perentes: supplicatione indicta, processit ille ad locum quendam, in quo crux fuerat collocata. Vix eò pervenerat in precibus torus, cum pluvia copiosa cælitus defluxit. Idem rursus contigit in oppido Tlaxpano. Plurimis porò ægrotis sanitatem restituit, illud autem nullo modo prætereandum. Joannes ex Oveto, qui Tecamacalco decessit, Custos in civitate Angelorum, cum sensu oderatus esset privatus, Sanctique cadaver tumulo recluso inspexisset, incredibilem protinus odoris fragrantiam sensit, & ex illo odoratum recepit.

Obiit anno millesimo quingentesimo trigesimo quarto, cum diem mortis prædixisset, genibus in nudi humo in morem supplicantis positus, &

in contemplatione caelestium defixus. Corpus ejus triginta tres annos integrum incorruptumque omnino permansit, & ejus videndi copia pluribus ad illud invensum properantibus fiebat. Innumera porò miracula quotidie ex illo prodibant. Post annum millesimum quingentesimum sexagesimum septimum, cum capiam, in qua repositum jacuerat, aperuissent, nihil in illa inventum. Facta est diligentissima inquisitio, an ab aliquo fuisset asportatum, & subreptum: nihil potuit inveniri, quamvis Apostolicae literæ in eam rem scriptæ fuerint, anno millesimo quingentesimo octuagesimo.

Indi in maxima illum, veluti Apostolum, divinitus ad ipsos missum, veneratione habuerunt, & quæcumque ad illum spectantia colligere poterunt, veluti caelestes quasdam reliquias asserunt, & coluerunt summo honorisubi verò moribus aut eriam peste tentati sunt, illa corporibus admovebant, ac sanitatem plerumque mirabiliter proinus idem recipiebant. Quocirca data fuit opera diligens, ut omnes ejus reliquias vestium, ceterarumque rerum colligerentur. Collectæ loco decenti sunt repositæ, & miracula innumera ab illis indies emanant.

Deinde *Joannes à S. Francisco*, solis precibus, ac nullo prorsus studio, assecutus est linguæ Mexicanæ cognitionem, ita ut maximè cunctis fuerit admirationi, cum repente auditus fuit ea lingua innumeris presentibus concionari. Hic aliquando plurima idola Indorum, multitudine ingenti vidente, à pueris Christianis confingi jussit. Eadem verò die demon apparuit Indo cuidam, qui aberat passibus millibus sexaginta: apparuit autem facie deturpata, membrisque mutilatis, inqueens: *En tu à Joanne male habitus sum*, remque, uti gesta erat, explicavit, efflagrans, ut adversus Joannem suam contumeliam ulciceretur, se ipsi opem laturum: docuitque rationem, qua flagitium perpetraret. Aggressus est rem Indus, expectatumque *Joannem* per insidias adortus, prægrandi fuste percussit, aufugientisque irritò eventu, & à prosequentibus nonnullis comprehensus, rem dedit, & Christo se dedit.

Idem *Joannes* idolorum sacerdotem baptizavit, cui mox duo demones, assumpta patrem um ipsius defunctorum effigie, apparuerunt, affirmantes se in amœnissimis deliciarum locis degere, eò deducturos ipsum, si velit sequi & imperata facere. Sequitur ille, perveniunt ad silvam, suadent ut laqueo faucibus injecto se ex arbore suspendat, ac præfocet. Aggresso jam rem misero astiit *Joannes*, sive ipse revera, sive ejus species, increpat, dolos detegit. Agnito sceleris, Indus Dei nomen ex animo implorare cepit, ac promissus demones cum suis spectris evanuerunt. Ipse Mexicum reversus, Joannique occurrens, accessit ad pedes, veniam criminis suppliciter petens. Idem *Joannes* defunctum filiolum, diu rogatus à matre, ut id faceret, ad vitam precibus revocavit: aliaque multa mirabiliter egit, ac prædixit. Obiit anno millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto.

Hos igitur paucos retulisse sit satis ex ijs plurimis, qui virtutibus divinis florentes, miraculisque editis clari prodierunt ex Quedine S. Francisci, & innumeros ad Christum populos bellinis antea moribus viventes traduxerunt in latissimis Indiarum occidentalium terris. Illorum verò gesta quædam brevissimis adumbravimus. Si quis ea latius cognoscere cupit, legat historiam Franciscanæ.

tiscanam ad finem, quam dedit in lucem Franciscus Gonzaga Episcopus Cephalenus, & illius Ordinis antea summus Praefectus.

Innumera verò etiam sunt, quae in Indiis item orientalibus per viros Religiosos miracula patrata sunt; ex quibus pauca attingamus. *Xaverius* in ora Comorinensi duos jam vita functos ad lucem multis praesentibus, quorum precibus ad id est coactus, revocavit. In insula Japonis muto cui-dam, & pedibus capto usum linguæ & ingres-sam, surdo auditum, alteri item surdo mutoque sanctitatem divini us reddidit. Non est numerus aegrotorum, qui precibus ejus, quamvis essent à medicis desperati, continuo mirandum in mo-dum sunt liberati, & nunc etiam cadaver ipsius *Goz* miracula innumera edit. Plurima dum vive-ret in publicis etiam concionibus longissimè po-sita, uti erant, praesignificavit.

Per multa alia hoc sanctissimo viro, aliisque verbi *DEI* praeconibus, humanas vires exceden-tia, patrata prodigia, in his regionibus, transeun-do, paucis insinuandum duxi, fuisse anno 1584. Ad instantiam *Philippi II.* Regis Catholici ad reg-na Congi & Angolæ è nostris Catholitis discal-ceatis missos *Didacum à sacramento.* ac *Didacum ab Incarnatione,* cum *Francisco à JESU,* alias indigna, nuncupato, viro admirandæ sanctitatis, qui, non paucis editis miraculis, copiosam infidelium mul-titudinem ad fidem perduxerunt ac baptizarunt; uti testatur *Ven. P. Hieronymus à Matre Dei,* alias *Gratianus,* in suo Romæ an. 1610. edito opere, de *propaganda fide.* Consulendus de hoc etiam *Fran-cisus à S. MARIA* Tomo 2. *Annalium congregationis Hispanicae Carmelitarum Excalceatorum libro 6. cap. 28. & seqq.* aliisque.

Hæc artigillè sufficiat, ut persuasum omnibus sit, si merita, & Apostolicæ virtutes non desint, nec miracula etiam Apostolis digna defutura. Si enim *DEUS* quotidie ad amicorum suorum sanctita-tem propalandam miracula operari non dedigna-tur; quid non erit expectandum facturum ad fi-dem Catholicam confirmandam ac propagan-dam?

Quod si forte hodie miracula non ita frequen-ter, ut olim, fiant, hanc huius rei primò eam reddi-mus rationem: Quia etià certum sit per peccatores effici posse miracula, tamen non dubium, quin frequentissimum sit, & veluti lege stabilitum, ut quò quis fide & sanctitate magis excellat, eò aptius instrumentum sit, per quod Spiritus sanctus tam præclara opera perpetret. Quare non mirum si rara illa & admiranda signa non ita frequenter cernantur, ubi charitas refrigescit, unusquisque querens quæ sua sunt, & non quæ *JESU* Christi. Nec enim dubium, si illa piorum p̄isca fides, si pietas, ac denique si spiritus ille Apostolicus red-deret, quin etiam opera Apostolorum expectare-mus.

Præterea de puritate signorum eam reddit causam *D. Tho. lib. 1. contra Gens. c. 6.* dicens: *Hæc autem tam mirabilia mundi converso ad fidem Chri-stianam, indicium certissimum est præteritorum signo-rum, ut ea ulterius iterari necesse non sit, cum in suo effectu appareant evidenter, quamvis non cesset Domi-nus etiam nostris temporibus ad confirmationem fidei per sanctos suos miracula operari.* Hæc tenus *D. Tho-mas:* cujus sententiam mirificè confirmat *Joan. Chrysol. in Epist. 1. Cor. c. 2.* demonstrans signa E-

vangelicæ prædicationis patrata, non illo tantum sæculo, sed futuris fidem peperisse: quæ e fides jam satis fundata, miraculis novis non indiget confir-mari, præcipuè cum vitæ in egritas & exemplum, ut infra suo loco dicemus, efficacissimum sit, ad persuadendam fidem argumentum.

Tertia hujus charitatis signorum causa assigna-tur à *Jos. Acolta* viro alias doctissimo *lib. 2. de pro-curanda Indorum salute cap. 9.* quod præcis tempo-ribus omnino necessaria fuerint, nostris non item: etenim fides mysteriorum sublimium omnem humanam rationem superantium astruenda tunc erat apud homines maxime ratione sua. cuncta metientes, Græcos, inquam atque Romanos, cæ-terosque hujus sæculi sapientiâ illa ætate florentes. His quomodo per homines paucos ignobiles & imperitos persuaderi posset doctrina omnibus hu-mani ingenij viribus validissimè obfistens, quam proinde stultitiam *DEI* Apostolus vocat, nisi divi-na quædam ac insuperabilis evicisset auctoritas, contestante *DEO* signis, & prodigijs, & variis charismatibus?

Quod etiam *Paulus* Apostolus sæpè commen-dat: *Sermo meus* (inquit) *Heb. 2. 1. Cor. 2. & præ-dicatio mea non in persuasivibus humana sapientia verbus, sed in ostensione spiritus & virtutis, ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Et *Rom. 1. Qui prædestinatus est filius DEI in virtute, secundum spiritum sancti sp̄ationis ex resurrectione mortuorum JESU Christi Domini nostri, per quem accepimus gratiam. & Apostolatum, ad obediendum fidei in omnibus gentibus.* Ita Christiana Religio, ubi humana præsidia prorsus aberant, divinis est fun-data miraculis: At nostrorum temporum longè alia ratio est; nam & ij quibus fides annunciat, omnibus rebus inferiores sunt, ratione, cultu, au-dacitate, & ij qui annunciant antiquitate Reli-gionis suæ, multitudinem suorum, ingenio, elegan-tia, ceterisque copijs ad persuadendum superiores sunt, & abundant: neque barbarorum ingenia ea sunt, quæ fidei difficultatibus terreantur, cum à majoribus suis observent ipsi longè incredibili-ora. Ac revera si Christus annuncietur, ut opus est, obsequentes & ad credendum faciles sese exhibent.

Denique quid magnis signis opus est, ubi po-tius desideatur auctorior intelligentia, quæ altitudinem doctrinæ nostræ aliqua curiositate disqui-reret? Unum illud his Gentibus potentissimum, & ad fidem efficacissimum, ac pænè singulare mira-culum necessarium est, mores cum fide congruen-tes: hoc & abunde sufficit, & omnibus concessum est, modo velint.

Verùm quia hoc est præclarissimum inter alia fidei nostræ testimonium, de illo in sequentibus agemus: sed prius reddamus rationem, quare tot motivis & miraculis intervenientibus adhuc multi in sua perseverent infidelitate.

1. Cor. 1.

Heb. 2. & 1. Corint. 2.

Rom. 1.

CAPVT VI.

Rationes, quare multi fidei veritatibus etiam sufficienter propolitis, assensum non præbeant.

Guilielmus Parisiensis lib. 1. de Fide cap. 2. Septem reddit rationes, cur multi fidei veritatibus aliis evidentè credibilibus assensum non præbeant. Prima, inquit, est ignorantia mensuræ, & capacitatis intellectus humani. Qui enim intellectum suum omnia capere existimat, credit ex necessitate non esse, quicquid in intellectu suo non invenit. Quemadmodum si quis crederet intra circulum, vel velum Lunæ esse omnia, necesse haberet credere non esse, quicquid intra ipsum non invenit. Hæc igitur est causa, propter quam quicquid intellectus eorum non capit, non esse credit. Tu ergo adverte hoc, & crede intellectum humanum mensuratum, & limitatum in sua capacitate, ab ipso creatore suo DEO, qui posuit ei terminos, quæ, quot & quanta capiat capacitate sua naturali, multa apud se secreta reservans, revelanda cum voluerit, & quando voluerit. Similis error hæc, & similis ignorantia invenitur in hominibus, qui crederent nullo modo esse posse scientiam de magnitudinibus Solis, & Lunæ, atque stellarum, & de similibus: pro eo quod non est in intellectu eorum.

Secunda causa errorum istorum est aversio intellectus ab eis, quæ credenda sunt. Quemadmodum enim, qui aversos habet oculos ab eis, quæ videntur, & conversos ad alia videntur, videre non potest in ista aversione; sic qui in electum habent aversum ab eis, quæ credenda sunt, & conversum ad contraria credenda, credere non possunt in ista aversione. Hi sunt, qui tanto amore amplectuntur opiniones suas & sectas, ut de contrariis ne quidem cogitare velint; tantoque odio aversi sunt, & contrarij contrariis errorum suorum, ut ea nec respicere illatenus velint. Tu autem scias, quia idem est cogitare, quod corde sive intellectu intueri, atque respicere, & quia amor conversio est ad amatum, & odium aversio est ab eo, quod odit quis; quod ipse conversiones, & aversiones corporales indicant & ostendunt, velut umbræ & similitudines quædam interiorum sive spiritualium conversionum & aversionum. Manifestum igitur est, propter quid huiusmodi homines ea, quæ credenda sunt, credere, seu videre non possunt: non enim datum est hominibus videre post tergum suum, neque videre sine intuitu & aspectu.

Tertia causa erroris est, ipsa rerum subtilitas, quæ turbido, & grosso intellectu visibiles non sunt. Quemadmodum enim visus ad eò turbidus & grossus, ut ab eo pilus videri non possit, est & visus quo pilus & pilo gracilius videri potest: sic & in intellectibus hominum similem differentiam & comparationem esse contingit. Quemadmodum igitur homines grossi & turbidi pilum non videntes ubi est, contendunt ipsam ibi non esse, propter ejus subtilitatem & gracilitatem ipsam non videntes, & ipsam videntibus credere nolentes: sic ea, quæ ex fide, quam diximus, cre-

denda sunt, propter sui subtilitatem, grossities, & turbiditas intellectus vulgarium, & indoctorum hominum non capiunt, ea non esse & credit, & contendit & dejerat.

Quarta causa est, remotio, sive distantia, hoc est longinquitas à rebus credendis: hæc longinquitas est imperitia, & inexercitatio in illis: sicuti dicit Aristoteles, Imperiti veluti longè distantes, speculantur. Qui enim in sensibilibus, aut in alijs quæ longè sunt à credendis, versantur, & commorantur, assidè longè sunt indubitanter ab illis, & propter hoc illa videre non possunt, qui nec studio, nec exercitatione ad illa appropinquaverunt.

Quinta verò causa est stultitia, qua volunt intelligere intellectu naturali per se id, quod per se capi non potest. Quemadmodum si quis visu humano vellet videre, quicquid aquilino visu videri potest; aut altitudinem staturæ suæ longè desuper eminentem contingere, & quæ in ea sunt manu capere: sic brevior intellectus credendorum altitudinem non attingit, & intellectus naturalis ad ea, quæ supra ipsum sunt, per se nullatenus extendit se.

Sexta causa est inquisitio probationum; probationes enim velut scalæ sunt quibus attingitur ad probata. Quia verò ad ea, quæ fidei sunt scilicet huiusmodi non pertingit, cum non habent aliquas probationes inde quales vellent; idè deest illis scilicet scala, vel omnino, vel saltem ejus altitudinis, quæ huiusmodi res attingat. Hi tanquam deficientes scilicet scala altitudine ascendenda incomparabili breviori, ad ea nullatenus ascendunt, eò quod solas probationes scalam, qua illuc contingat, ascendere opinantur.

Septima causa est peccatum sive negligentia, qua divinum adjutorium ad ipsa credenda non quaeritur, seu quodeunque aliud, quod viam gratiæ obstruit & concludit: meritò enim & iustissime fit, quod Dei iudicio, Dei adjutorium non obtinet, qui illud obrinere non curat; meritoque gratiæ lumen divinæ cor illius ad illustrandum non ingreditur, qui obicem illi ponit peccati; meritò enim radius Solis domus illius non illuminatur, qui radius ejus fenestras & ostia, alioque introitus omnes claudit & obstruit. Scito etiam quod quemadmodum homines propriis manibus lumen Solis visibilis ab oculis suis quandoque prohibent & abscondunt; sic peccatores malis operibus suis, Solis invisibilis radius, hoc est, dona gratiarum & virtutum à cordibus suis declinant, & avertunt. Quod enim sunt manus interpositæ inter Solem & oculos ad obtinendos eos, hoc, sunt opera mala inter Solem intelligentiæ, atque iustitiæ & oculos cordis ad eos obstruendos.

Attende autem & alias similitudines, sive exempla, ut melius innotescat tibi erroneorum stultitia. Quia enim sensus humanus in huiusmodi rebus tanquam cæcus est; & omnino inciscus, qui eò ducere ambulare volunt in his, sibi cæcum ducem eligunt, & propter hoc non est mirum, si in præcipitia & profunda errorum corruunt. Similiter qui ipsum de his rebus consulunt, cum horum omnino inciscus sit, suam in rebus periculosissimis habent consiliarium. Meritò igitur pernitiosè errant, & pericula errorum non effugiunt. Assimilatur etiam stultitia huiusmodi hominum vesper-

tilioni.

visionibus, qui Solem videre contendunt, & ipsum totis viribus fugiunt, dum neque ortum ejus expectant, neque ante occasum evigilant: sic & illi Solem intelligentiæ & justitiæ Domini ex omni parte fugiunt oriturum, siquidem nec expectant, dum nec miraculis, nec sacrorum eloquiorum testimoniis, nec sacrorum Doctorem suasionibus, quibus omnibus velut quibusdam radiis illucescere possent, eisdem attendere nolunt: immò ab ipsis tanquam à vitijs fugiunt, sicut & omnes a ves lucifuge, quibus & ipsi congruentissima similitudine comparantur. Sol iste luminosissimus, à tempore infidelitatis eis occidit, & propter hoc frustra eum videre contendunt præter occasum suum: qui non est nisi casus eorum, donec eis oriatur, cujus tamen ortum, ut diximus, fugiunt.

Amplius, sicut cum terra, vel nube, vel Luna interposita, inter aspicientem & Solem non contingit aspicientem ad Solem videre, nisi interpositum: sic & omnes hujusmodi erronei, cum inter eos & veritatem salutarem interposita sint infidelitatis suæ mendacia, non est possibile eos videre, nisi illa. Interpositis autem prohibentibus, non pervenit aspectus eorum ad ipsam veritatem; sicut dicit Salomon Proverb 17. *Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, qua versantur in corde ejus.* Et quoniam impossibile est ab intellectu materiali atque possibili aliquid videri seu cognosci, nisi irradiatione sua super illud, & apparitione formæ suæ in illo, quoniam ipse est velut speculum intelligibile ac noscibile formam intelligibilem, hoc est, in quo resulata, & pingi quodammodo habent omnes formæ intelligibiles resulatione & pictura Soli convenientibus; manifestum est consequenter, quia nec in qualitate intellectu, nec in declinatione, nec per interpositionem prohibito, quemadmodum nec in speculo, quod est dispositionum seu comparationum istarum: manifestum est tibi, quia in intellectu hæretico, cum loco revisionis & puritatis habeat crassitudinem & immunditiam, loco directæ oppositionis ad veritatem salutarem habeat declinationem ab ea & aversionem, loco liberæ viæ, seu transitus habeat interpositum, prohibens ab eo irradiationem ab ipsa veritate salutari: manifestum est tibi, inquam, quia impossibile in hujusmodi intellectu fieri descriptionem, seu apparitionem hujusmodi veritatis. Et quoniam non solum Sol in lumine suo, & ex lumine videtur, quod insundit hominibus videntibus, sed etiam omnis res alia, & quantum ad sensus exteriores, & quantum ad intellectum materiale: quanto fortius necesse est, ut Sol intelligentiæ atque justitiæ non videatur, nisi in lumine, & ex lumine, quod ipse insundit videntibus, & hoc insulatione gratuita, ac liberali, non irrationali, seu naturali, qualis est effusio luminis à Sole, & calor ab igne, quorum potentia irrationales, atque serviles nominantur. Irrationales quidem, quia absque discretione & distinctione, æquè bonis & malis, & ad bona & ad mala operantur, æquè enim illuminat Sol, æquè fœdit lumen suum rapiens, & occidentibus, ceteraque mala perpetrantibus, ut piè agentibus. Serviles verò, quia nulla non operatur per modum servientis; cujus non est vel aliud, vel aliter facere quam acceperit in mandatis, non enim habet ignis in potestate, ut alicubi ab adulatione caveat, vel ut nunquam aliquid magis aut minus calefaciat, sed totum facit ex necessitate, nihil autem ex propria libertate. Utrumque autem ab altissimo Deo longè

est in ultimo elongationis, & propter hoc omnia bona, quæ ex ipso nobis sunt, dona sunt largiatis ipsius, & beneficia pietatis. Hactenus Guilielmus Parisiensis.

CAPVT VII.

An oporteat cum Infidelibus collationibus ac disputationibus publicis de rebus fidei agere?

Res est non parvi momenti, ac magna consideratione digna, An cum hæreticis & alijs Infidelibus publicis Disputationibus agendum sit, ut eorum confutentur errores, fideique veritas ostendatur, ut sic ipsi convicti, ad fidem vi rationum & argumentorum compellantur? Res est maximè anceps, & quæ pro utraque parte non contemnendis nititur fundamentis. In primis rem hanc potius privatis colloquijs, placida institutione, ac præcipuè oratione ad DEUM, cum motum puritate ac viæ exemplo conjuncta perficiendam, res ipsæ in Ecclesia gestæ testantur: quibus competum est eos, qui ab hæreticis ad Catholicam fidem ac Religionem aliquando convertuntur, potius ex Spiritus sancti tacto instinctu, & mansueta Catholicorum institutione, quam argutis disputationibus, excitari ac permoveri. Ejus rei manifestum exemplum ostendit DEUS, in magno Ecclesiæ doctore D. Augustino: qui de sua ex hæresi Manichæorum, ad fidem conversione, inter alia scripsit, matrem suam Monicam nihil non consilij auxiliique à Deo & hominibus passim & continuo, multique cum lachrymis flagitasse, ut ipse filius ejus, Manichæorum hæresi adhærensens, ad Ecclesiæ Catholicæ fidem Religionemque converteretur.

Tandem quoque sollicitè vehementerque rogasse Episcopum, ut cum ipso filio suo dignaretur colloqui, ejusque errores refellere, & docere eum meliora. Noluist autem Episcopus (verba sunt D. Augustini) prudenter scire, quantum sensu postea. Respondit enim me adhuc esse indoilem, eò quod in statu essem novitate hæresis illius, & nonnulla quasiunculu jam multos peritos agerem, sicut illa (mater) indicaverat illi. Sed sine illum ibi, addebat Episcopus, & tantum roga pro eo Dominum: ipse legendo reperiet, qui ille sit error, & quanta impietas. Simul etiam narravit, se quoque parvulum, à matre sua seducta datum fuisse Mani. hæsi, & omnis parè non legisse tantum, verum etiam scripsit esse libros eorum, sibi que apparuisse, nullo contra disputante & convincente, quàm esset illa secta fugienda, itaque fugisse. Quæ cum ille dixisset, atque illa (mater) noher acquiescere, sed instaret magis depresso, & uberrimè flendo, ut me videret, & mecum differeret: ille jam stomachans tadio, Vade inquit, à me, ita vivas: fieri enim non potest, ut filius istarum lacrymarum pereat. Hæc ille.

Nec minus in hanc rem facit conversio cujusdam gentilis Philosophi, qui unà cum alijs ad Nicænum Concilium accesserat, ut Christianorum Religionem illuderet. Nam cum is dicendi arrogantia se inaniter jactaret, & Sacerdotes petulantè irrideret; senex quidam simplex spiridion nuncupatus, ex illustrium Confessorum numero, superbiam ejus non tulit.

Qui

Qui tamen sine peccati subtilitatis, & prestigiis pernitus expertus erat, tamen cum eo disputare cepit. At cum hæc res petulantibus, qui Confessorem hominem simplicem esse cognoscebant, risum moveret quidem, & modestis injiceret timorem, qui verebantur, ne cum viro dicendi petito congressus haberetur pro ludibrio; tamen cum facultas (cui, cum in talis & tam provecæ ætatis esset, pudor erat resistere) data esset, liberè quæ vellet loquendi, in nomine Jesu Christi, inquit, Philosophæ audito: *Unus est DEUS celi & terra, & omnium rerum tam oculis subiectarum, quàm eorum aciem fugientium opifex; qui hæc omnia & virtute verbi fabricatus est, & sacro Spiritu sancti afflatu stabilivit. Quare hoc verbum, quod nos filium Dei nuncupamus, miserum humani erroris, & belluinae vivendi rationis, ex Virgine nasci, cum hominibus unâ versari, proque istem mortem oppetere potuit. Et sique iterum venturus, de iis rebus quas quisque gesserit in vita, dicturus sententiam. Ita ita se habere, sine ulla alia curiosa indagatione pro certo credimus. Noli ergo in his, quæ sicut dumtaxat rectè intelliguntur, curiose referenda, laborem frustra consumere, quareque, quis ista fieri, vel non fieri possint. Quod si credis, mihi quidem sciscitavi responde.*

Quibus obstupescit Philosophus: *Credo, inquit, & gratijs illi actis, quod ipsum devicisset, non solum eadem cum sene ipso sentire, verùm etiam consilium dare cepit illis, qui perinde erga fidem Christianam, atque ipse antea, affecti erant, ut jam doctrinæ Christianæ assentirentur: atque iustitiam adiecit, se non modò non sine numine divino mutatum esse, sed etiam vi ac virtute quadam inexplicabili ad Christianam Religionem conversum. Moxque sermonem convertens ad discipulos suos, vel ad eos, qui audiendi gratia advenerant: *Audite, inquit, & eruditi viri: donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposuit, & quæ dicebantur, dicendi arte subvertit. Ubi verò pro verbis virtus procepsit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo adversari potuit Deo: Et tunc si quis vestrum potuit in his quæ dicta sunt sentire, quæ sensu, credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo locutus est DEUS.**

Simile est huic, quod Alexander Episcopus Constantinopolitanus, vir spectatæ virtutis & dignitatis, à Philosophis provocatus, uni eorum, cum quo se disputaturum acceperat, dixit: *In nomine Jesu Christi præcipio tibi ne loquaris.* Quod ut primum dixerat, homo & religio obstupescit ore conticuit.

Hæc & alia olim sic gesta sunt: nec mirum; Nam cum fides in Deum & Christum Dominum nostrum, sit donum Dei, oportet primum Deum in homine infideli aut hæretico operari displicentiam erroris, & desiderium cognoscendæ veritatis, priusquam humana industria erudiendo, suadendoque aliquid efficiat. Unde Apostolus Paulus Titum suum de hæreticorum conversione docens, non meminit contentiosarum disputationum: sed ait, *hæreticum hominem post unam & secundam correctionem devota: sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, cum sit proprio judicio condemnatus.*

Præterea non opus est ad horum confirmationem, ut exempla plura longè petantur, cum ferè omnia colloquia & disputationes publicæ, quæ nostra ætate habitæ sunt, absque ulla ferè eorum emendatione & conversione, quin potius, cum inflato ipsi sint corde, victoriam jactitarunt: id enim hæreticorum superbiam, dumtaxat cum insigni arrogantia conjunctionem redarguit, qua licet maximè victi, non solum victoriam victoribus

non tribuunt, sed eam quoque sibi arrogare non verentur. Et quis audivit unquam in ulla disputatione aut colloquio, hæreticos, quamdiu quidem tales esse non desierunt, ingenuè confessos fuisse, se ab Orthodoxis esse convictos?

Disputavit cum Phariseis & Sadduceis Christus, sed ab adversarijs pro victoriz laude calumnias & blasphemias reportavit. *Joan. 8.* & alibi passim. Certavit cum Simone Mago Petrus, eumque non solum validissimè convicit, sed etiam contrivit; at victi tamen vocem victus Simon edidisse nullam legitur. Dissertit de fidei mysterijs in Areopago Paulus, *Act. 17.* Sed quis victoriam ei cessit, nisi qui in ejus etiam sententiam, deposita infidelitate concessit Dionysius Areopagita cum paucis? *Alij vero cum audissent resurrectionem martirorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dicebant, audiemus te de hoc iterum.* Disputavit quoque cum Phariseis cæcus ille, jam non cæcus, sed corpore simul & animo à Christo illustratus, & sanè convicit. Sed quam ab hostibus palmam reportavit: *Tu in peccatis, inquit, natus es totus, & tu doces nos?* *Joan. 9.*

Convicti sunt utique in quatuor illis universilibus ac celeberrimis Concilijs hæretici sufficienter: in Nicæno Arius; in Constantinopolitano Macedonius; in Ephesino Nestorius; in Chalcedonensi Eutyches, cum suis quisque affectis, sed victos se usque aded confessi non sunt, ut contra victores etiam insolentius insurgent. Disputavit cum Donatistis Augustinus, alijs Catholicis Episcopis associatus, eosque ita convicit, ut etiam cognitor seu arbiter ab imperatore designatus, aperè contra Donatistas sententiam protulerit, ut videre est in *Breviulo Collationum cum Donatistis*, quem de hoc ipso Colloquio conscripsit Augustinus; sed tantum aberat, ut Donatistæ se convictos fateantur, ut ipsam quoque cognitorem aperta calumnia imperere non sint veriti; quasi verò à Catholicorum patre corruptus, injustè contra se pro Catholicis sententiam tulerit, ut videre est apud Augustinum *ibid.* & *Epist. 152.* Disputavit quoque idem Augustinus cum Felice Manichæo, sed nec iste Augustino prius palmam concessit, quam à suo errore decellit, ut videre est in actis ab Augustino editis.

Disputavit quoque cum hæresiarcho Chonorum Theodorus Studites, vir sanctissimus & doctissimus, sed finita disputatione, quid de illo adversarius? *Ita putabam, inquit, hunc penitus nihil scire: sed & linguam eum reddidi, ut videre est ex Epistola, quam ipse Theodorus scripsit ad Naucrarium, relata ab Illustrissimo Cardinale Baronio *Tom. 9. Annalium Ecclesiastic.**

Collocuti sunt anno 1465. Doctores Catholicis (in primis Decanus Capituli Pragensis) de controversia illa unius speciei, cum Rochizano, & alijs Wicleffistis hæreticis, quos etiam de errore egregè convicerunt. Sed quid in hinc Colloquij Rochizanus? Tunc Rochizanus locutus est temporem longissimum, omnia priora replicans, gloriano se victorem esse jam altera vice, contra Augustinum, & jam contra doctores, &c. ut videre est ex actis ejus Colloquij.

Sed quid antiqua memoramus, cum ejus rei luculentissima præsens ætas præbeatur documenta? Disputavit anno 1519. Lipsiæ cum Lutherò & Carolladio, doctissimus Eckius. Disputavit quoque felicissimo eventu invictus ille disputator Badie apud Helvetios, anno 1526. cum Oecolampadio. Disputarunt an. 1546. Ratisbonæ Maluenda & Everardus Billicus Carmelita, Theologi Cæsarei,

Ad Titum
63.

faci, viri doctissimi, cum Bucero & Brenio: ibidemque anno 1601. Jacobus Gregerus & Adamus Tannerus Societ. JESU Theologi celeberrimi, aliique cum Egidio Hunno, Jacobo Hailbronnero, ceterisque Augustanæ confessionis Pleado-Theologis sunt congressi. Disputavit anno 1589. cum Jacobo Andrea, & Jacobo Heerbrando, Joannes Pistorius, vir doctissimus & disertissimus. Denique illusterrimus Cardinalis Perronius, coram Henrico IV. Galliarum Rege, colloquium habuit cum Plessio Mornæo Calviniano. Omnes isti, inquam, cum adversariis & hæreticis nostri temporis, nec nisi convicti, aut egregiè confusi disputarunt: & quando tamen adversarii unquam se convictos esse confessi sunt? quando victoriam impudenter sibi arrogare non sunt ausi? Cujus forte causam eam possumus designare, quam Ambrosius lib. 5. in Lucam significavit, dicens: *Adverte caliste consilium. Non sapientes aliquot, non divites non nobiles, sed piscatores & publicanos, quos dirigeret, elegit, ne traduxisset potentia, ne redemisset divitiis, ne potentia nobilitatisque auctoritate traxisset aliquos ad suam gratiam videretur, ut veritatis ratio, non disputationis gratia prevaleret.* Hæc Ambrosius.

At si oculos convertamus ad initia progressusque Ecclesiæ nascentis, pro contraria sententia non deerunt gravissima testimonia: nam in primis D. Paulus disputavit in Synagoga publicè cum Judæis, & in foro per omnes dies ad eos, qui aderant, *Actorum* 17. & 18. & 20. Idem quoque de B. Stephano, & Apolline ex eisdem Apostolorum actis accepimus. Publicas etiam disputationes cum hæreticis vel gentilibus plurimos ex antiquis Patribus inisse, passim eorum gesta & historiæ tradunt.

Act. 17.
18. & 20.

Deinde B. Augustinus, ut Possidonius refert, cum quodam etiam Felice, de numero eorum, quos Electos dicunt ejdem Manichæi, quique Hipponem venerat, eundem seminaturus errore, publicè in Hipponensi Ecclesia Notarijs excipientibus disputavit, populo astante: Et post secundam vel tertiam collationem ille Manichæus, frustrata vanitate & errore illius sectæ, ad nostram conversus est fidem atque Ecclesiam, sicut eadem relecta docere poterit scriptura. Hactenus Possidonius. Imò ipse Augustinus sic ait contra *Ful. Pelag. lib. 3. c. 1.* *Donatistas ad collationem nobiscum venire per imperialia jussa compulimus, in qua collatione victi sunt Donatista.* D. Cyrillus Alexandrinus contra Nestorium, publicè in Concilio Ephesino discessit, illumque superavit. Gregorius Magnus cum Eutyche Constantinopolis congressus est, eumque ab errore revocavit.

Divus Berpardus publico congressu coram Concilio Remensi discessit cum Gilberto Potretano, qui de hæresi convictus Ecclesiæ decretis adhesit. Idem Bernardus provocavit Petrum Abaylardum ad publicam disputationem, eumque ad maximas angustias redegit. Ac denique anno Redemptoris nostri 645, habita est famosa illa ac

celeberrima coram Episcopis Africanis inter Pyrrhum Patriarcham Constantinopolitanum hæreticum, & Maximum Abbatem eundemque Martyrem Orthodoxum, ex quidem Pyrrhos Princeps Monothelitarum hæreticorum convictus, erroris diu defensi penitens, recedens palinodiam, oblatoque fidei Catholicæ libello Theodoro Romano Pontifici, receptus est unà cum titulo Patriarchatus in Ecclesiam Catholicam. In hac igitur celeberrima disputatione post multiplices Pyrrhi (ut eleganter Cardinalis Baronius Tom. 8. anno Domini 645. describit) objectiones ingestas, & à Maximo quàm disertissime confutatas, post nexus solutos, & defensiones ac responsiones singulas quoque convictas, post denique inanes tergiversationes elusas, acuminatasque cavillationes retusas, cum deficerent verba, dare manus omni penitus destitutus defensione Pyrrhus compellitur, & credere cogitur veritati. Magnum sanè tunc (ut idem refert Baronius) vidit primum Africa, deinde Roma spectaculum: Africa quidem, dum quem paulò ante aspexerat magnis animis Patriarchali ostentatione insulantem Catholicæ fidei & veritati, pro hæresi, ore rotundo in defensores fidei Catholicæ declamantem, in se ora omnium convertentem, jamque post se tertiam omnibus partem ducere captivam tentantem, eundem viderit ab exortite monacho appetitum, ut novum Goliath à puero Davide, non in hasta vel ense, sed in nomine Domini pugnaturus conveniret, tanta corona Patrum, & magistratum, & Africani populi circumdatum, post longam concertationem fateri se superatum, abijcere clypeum, dare manus, & pedes conjicere sponte in compedes illos optabiles sapientiæ, ejusque vinculis aligari, de quibus Ecclesiasticus: *Injice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum. Subjice humerum tuum, & porta illam & ne accideris vinculo ejus. Et erunt tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis & bases virtutis, & torques illius in stolam gloriæ, (decor enim vitæ est in illa) & vincula illius alligatura salutaris.* Ita planè, cum & victo Pyrrho, omnes ut vincenti fuerint adgratulati, eundemque laudibus, ac benedictionibus profecuti, quod revera cedens veritati perfidiam superasset, impietatem subegisset, contrivissetque Saranam pedibus suis, qui solus luceat se esse victum, hæresi debellata, & ejus defensore in offensorem mutato, Hactenus Baronius, qui in fine octavi Tomi merito hanc Maximi cum Pyrrho disputationem inseruit.

Eccles. 60

Magna igitur opus est consideratione, ac, ut verius dicam, opus est divinæ prudentiæ, discernere, quando cum infidelibus publicis colloquiis & collationibus congregandum sit, quando vero abstinendum: inspicendaque sunt personarum merita, studia, sapientiæ, ac præcipuè morum integritas, ac vitæ sanctitas, quibus viri sapientes divina ope nixi, promerentur de inimicis palmam reportare.

DE CONVERSIONE OMNIUM GENTIVM PROCVRANDA.

LIBRI IV.

PARS II.

De Ministrorum progressu ac conversatione cum vitæ integritate conjuncta inter infideles, & ratione agendi cum eis, ut ad fidem alliciantur.

Regnum Dei non esse in sermone, sed in virtute docuit Apostolus 1. Cor. 4. non quia doctrina opus non sit ad fidei nostræ veritatum ostensionem: quo modo enim credent, ut ipse alibi scripsit, sine prædicatione? sed ut ostendat pro infidelium conversione prodesse plus vitam puram, quàm orationem cultam. Mores enim corrupti doctrinam sanam evertunt & inanem reddunt. Sergius quidem Paulus Proconsul, prudentissimè credit, ut *Act. 13.* legimus, admirans super doctrina Domini, cum verbis vidit facta succedere. Nunc verò cum raro fiant prodigia, quibus Evangelicæ voces confirmantur (neque verò illis opus est, ut jam diximus) quid restat ad plenam Evangelij prædicationem, nisi integritas ac vitæ puritas? Hoc unum à Ministris munus postulat Apostolicum, hoc prærequirit animarum salus, hoc mysteria fidei nostræ credibilia certa que esse hominibus quantumvis barbaris facile demonstrantur. Quare qui ad exterarum nationes pro Christo legatione Apostolica functuri sunt, ea vitæ sanctitate niteant opus est, quæ, (ipsis quoque silentibus) Religionis Christianæ puritatem repræsentent. Nihil enim ad errores, & vitia convellenda efficacius est, quàm vitæ inculpatæ sanctitas, quæ genere suo cum divina sit, omnem intellectum sua luce perstringit, omnia colla, quantumvis erecta domat. Eloquentia omnis evanescit, miracula profunt, sed non adeò prævalent, quòd arte dæmonum similia quædam effingi queant. Sola verò sanctitas nequit factis simulari, quòd ipsa simulatio veræ sanctitati non tam similis, quam contraria sit. Vera sanctitas illustrissimam totius orbis partem flexit, & potentissimos Reges Christianæ mansuetudinis vim admiratos in sua castra perduxit.

Quapropter Evangelici Ministri hanc præ aliis munimentis armaturam exquirant, quæ quamvis univrsarum virtutum complexione constet, ad opus rationem Missionum selectas quasdam pro rei magnitudine requirit. Igitur cum vitæ innocentia & splendor firmissimum sit fidei testimonium, ac efficacissimum medium ad infideles omnes juvandos, restat ut in hac *secunda huius libri Parte* de vitæ ac morum integritate in ministro Evangelico agenti inter infideles prærequisita dicamus, & quam huic instituto necessaria sit demonstremus. Vitæ verò ac morum integritatem appello iustitiam Christianam, quæ omnium virtutum officii constat. Potissimum verò de illis virtutibus dicemus, quæ magis conferunt, ut quis idoneus sancti Evangelij Minister evadat. Efflagitat enim Apostolicum munus in Evangelij Ministris admirabilem vitæ puritatem ac sanctimoniam, nempe ut charitate ardentibus, benefici, ac misericordes, prudentes in rebus agendis, continentibus, paupertatem amantes, benigni ac mansueti, ac inter omnia patientes, & longanimi: aliter verò nec hominibus neque DEO, neque sibi ipsis satisfacient; cum animarum conversio ad DEVM, earumque omnis profectus atque incrementum ab ipso etiam proveniat, sic enim scriptum est: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Et Joan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum.* Quid ergò faciunt homines in aliorum hominum conversione? hoc unum quod à DEO tanquam instrumenta libera adhibentur: sicut calamus solet ad scribendum, serra ad secandum. Quare sicut instrumentum, si se ipsum movere velit, nihil efficiet; si verò cum artifice conjunctum ab eo moveatur, omnia efficiet: sic homo in his divinis & supernaturalibus operibus tantum præstabit, quantum cum DEO oratione continua, integritate vitæ, strictissimoque charitatis vinculo fuerit conjunctus, ab ipsoque motus. Hanc verò vitæ integritatem, ac prærequisita alia in Ministris Evangelicis, ut muneri suo satisfaciant, ad quatuor capita reducimus, nempe ad orationis præsidium, ad vitæ integritatem, ad morum exemplum, ac denique ad doctrinam & scientiam.

G A

Legenda
instru-
tio Mil-
sionario-
rum P.
P. Joan. à
Jesu Ma-
ria, quæ
extat
Tom. 4.
Operum
ejus, in
qua ube-
rius, ar-
gumen-
tum hoc
pertra-
ctat: quæ
in 3. par-
tes divi-
ditur.

CAPVT I.

De oratione continua, & fiducia
in DEVM.

Quamvis in omni negotio aggrediendo orationis præsidium primum præcipuumque firmamen ubi de conversione animarum agitur, multò magis: quia eam fides donum sit Dei, & corda hominum in manu Domini sint posita, nulliusque industria diligentiaque nostræ sit vocatio gentium ad Evangelium, sed solius misericordis & prævenientis Dei; ad orationes & preces assiduas atque ferventes studium omne Ministrorum converti debet, spem omnem & fiduciam in caelesti gratia collocantium, & divinæ misericordis fores diutissimè pulsantium: tum quia non de quavis conversione res est, sed de prima, de maxima, de difficillima, quando vocatur infidelis ad fidem, qui cetera non affectum solum, sed ipsum quoque sensum jubetur exuere, & sese penitus abnegare, ut in obsequium Christi capivo intellectui eat. Tam est profectò orationis singulare præsidium, ut qui cetera omnia adhibeat, hanc li omittat, nihil acturus sit, in hasta & clypeo veniens, non in Domino fiduciam habens: *Neque enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non salvavit eos; sed dextera tua, Domine, & illuminatio vultus tui, qua complacuisse in eis,* ait Propheta. Quare in hac re nihil oratione magis necessarium, nihil omnino potentius. Hæc enim una impetrat gratiam, donaque omnia, si cum fiducia in DEVM conjuncta sit. Apostoli, cum de totius orbis conversione curarent, rejectis ceteris beneficentia officijs, Nos (inquit) orationi & ministerio verbi insistentes *erimus*: a deo in re se duo illa coherere intelligebant. Nunquam Petrus & Joannes, nunquam Paulus ante preces ad Deum factas, de Christo ad populū verba fecerunt. Et rectè Dionysius de Divinis nominibus c. 3. monet ante omnem actum, Theologia præsertim, orationem præire oportere. Ipse mediator Dei & hominum Christus JESUS non ante ad prædicandum Apostolos mittit, quam in oratione pervigil pernoctarit. Neque enim tam sermonis & diligentia suæ fructum, quam orationum expectare debet fidelis Dei minister.

Longè plus sine ulla habitatione Paulus orationibus egit, quam coherationibus, plus lacrymis & gemitibus, quam exhortationibus. Similiter Petrus & Joannes, ceterique militia Christianæ duces. Orationi Stephani Saulum donatum vult Martyr Cyprianus *Sermone de bono patientis*. Sicut Monica matris lacrymis regenerationem suam magis acceptam dicit Augustinus, *lib. Confession.* quam Ambrosij concionibus. Ac denique vir Apostolicus *Franciscus Xaverius* multa millia hominum Christo peperisse legitur non tam humana facundia, quam ferventissimis precibus, lacrymis, gemitibus, & suspirijs, quibus per integras noctes pervigil multò fortius DEVM pulsabat. Atque in novo orbe inventi sunt ministri, qui simplici quidem sermone, & imperito, spiritu tamen Dei ferventes, plus in conversione barbarorum effecerint, quam multi præclari magistri.

Sed quia immensam esset exempla narrare; unus Paulus Apostolus pro omnibus esse potest, cujus in orando pro verbis Dei efficacia incedi-

Thom. à Jesu Oper., Tom. I.

bile studium nullus hominum fide dignum putaret, nisi id aperte ex ejus constaret Epistolis: nam ad Rom. 1. testem sibi DEVM advocat, quod sine intermissione semper in orationibus suis memoriam eorum faceret. Pro Corinthiis, pro Ephesius, pro Philippensibus, Colossensibus, & Thessalonicens. idem etiam demonstrat studium, ita ut omni stupore dignum sit, fidemque omnem prope modum superans, tot Ecclesiarum, tot domorum, tot hominum memoriam perpetuo in uno Paulo hærete, quos semper, quos sine intermissione, quos in cunctis orationibus etiam juratorum religione interposita, sibi scribit esse presentes.

Ac denique, ut ab Apostolorum exemplis non discedam, quis neget, quod etsi Dei gratia factum fuerit, ut ad prædicationem Petri tot millia Judæorum penitentiam egerint, & in Christum crediderint, & Pauli exhortatione tot millia gentium, idolorum vanitate rejecta, DEVM verum coluerint? Id tamen misericordia divina præveniente, precibus ipsorum Apostolorum, & monitis tribui debet. Videtur enim quodammodo DEUS vim pati, & ad benefaciendum sollicitari, pulsari sæpè, precesque & sacrificia sibi offerri: & ut minorum miseretur, in quibus non suppetunt merita majorum, nempe sacerdotum & ministrorum studio provocari.

Neque suis tantum sacrificijs & precibus, quamvis assiduis, quamvis ferventibus contentus esse debet fidelis Dei minister, sed aliorum etiam Christi servorum auxilia studiosissime efflagitare, ut ex multarum personarum concursu gratia agantur pro eo, & consensus fratrum super omni re quam petierint in nomine Christi obtineat apud Patrem misericordiarum. PAULUS tantorum apud DEVM meritum vir, per omnes Epistolas pro se orari obnixè contendit, ut sermo Dei currat, & clarificetur, ut liberetur ab importunis & malis hominibus, ut deus ipsi fiducia in aperiione oris sui, ut loquatur DEI verbum, ita ut oportet eum loqui. Atque hæc & alia hujus generis cogitans Christi servus, maximam atque optimam ministerij sui spem, in efficacibus & frequentibus, & suis, & suorum orationibus collocabit. Nam, ut optimè Augustin. *Epist. 97.* plus nos proficere alternis & communibus orationibus, quam singularibus & privatis credendum est.

His igitur duabus functionibus, oratione ad DEVM, & recursum simili ad homines, Apostolica cura definita est; quas si quis sejungat, tam fieri nequit, ut operam fratrum salutem acquirat, quam si longum pelagus enavigare contendens, vel nulla vela suspendat, vel plenis velis navem statione non solvat. Qui velit igitur in infidelium conversione fructuose operari, orandi studium nunquam sibi prætermittendum persuadecat, se ipsum ve d' jure sacrificium offerens, laetitia, jejunijs, vigiliisque crebris, atque omni corporis maceratione DEVM sibi propitium reddat, ut Evangelium crecet, atque fructificet in universo mundo.

Opinor sane ex illo genere demoniorum multa versari inter infideles, quæ non nisi jejunijs & orationibus ejiciantur. Inter omnia verò venerabilis illa Agni immaculati victima principem locum obtinet, quam Patri quotidie immolet toto cordis affectu, plenaque fiducia, fidemissimè postulans, ut eos, ad quos legatione fungitur, filij sui coheredes facere dignetur, pro quibus ille sanguis effusus est: fieri non potest, ut tali oblatione tam

G

benè

benè ratiōis preces, ab eo, qui dives est in misericordia, & propter nimiam charitatem suam, cum & ipsi essent mortui, convivificavit nos Christo, repulsam ferant.

CAPVT II

De Charitate ferventi erga infidelium conversionem.

Non vulgaris divinæ charitatis modus, sed charitas ultra modum requiritur: ut qui de missionibus cogitant, animis Apostolicis mundum amplectantur universum, more illius, qui cum abesset, agebat: *Os nostrum patet ad vos, O Corinthii, cor nostrum dilatatum est.* Nulla enim totius orbis gens, quantum vis fera esse debet, cui non & ora, & corda vitorum Apostolicorum Charitas igne patefacta, & velut eliquata dehiscant.

Et quidem cum in eo charitatis lex posita sit, ut aeternæ felicitatis consortium iis, qui ejus participes fieri possunt, efficaciter optemus: salus universorum hominum impensissimè à Christi ministris cupienda, & votis ardentissimis efflagitanda est. Quis de re, qui mittendi sunt, læpissimè, ac ferè admodum cogitare, & se ad opus tam gloriosum frequentissimis actibus excitare, studioque labore eò dirigere debent.

Cum verò ad charitatis mensuram de proximorum interitu moror & dolor accrescant, funestissimum tot hominum interitum lacrymis prosequantur; & ad maturandam eorum, qui nondum interierunt, salutem creberrimis desideris, & pænis ultrò susceptis indefessè contentantur.

Ex divinæ charitatis visceribus zelus erumpit: quo Fratres mittendi ad eò flagrare debent, ut egrè ferant JESU Christi dulcissimi Dei, ac Redemptoris nostri tot hostes esse, qui cum intemperate ejus sponsa, Romana scilicet Ecclesia, bellum perenne gerant. Dolendum est quippe in universo terrarum orbe præter Italiam, & Hispaniam vix unam vel alteram urbem in vastissimis regionibus divino munere à communi ethnicismi, hæresis, aut schismatis diluvio præservatam reperiri. Dolendum præterea in paucissimis iis regnis, qui universalis eluvio non obruit, veros Dei amicos, velut sidera quædam, rarè admodum intermicare: communis enim Christianorum vivendi ratio sic sceleribus deformata est, ut modicam sempiternæ salutis spem generet. Tam lata est via, quæ ducit ad interitum.

Cum ergò veris DEI amicis exploratum sit, à quot & quam lævis hostibus pusillus Christi grex oblideatur, ardentissimè optare debent eos hostes non ferro, sed ligno, hac mitissima crucis disciplina, subjugare, & Ecclesiæ fæderatos efficere. Frequens autem rei tantæ meditatio zelum procul dubio excitabit, & tantæ calamitatis, quæ orbem pervasit, sensum auget. Hujus ardentis animarum zeli exemplar clarissimum extitit Paulus Apostolus, de quo sic scribit Chrysostomus. 2. Cor. 11. *Quis inquit, infirmatur, & ego non infirmor?*

Quis scandalizatur, & ego non uror? non dixit, & ego non molestia afficior: sed ego non uror, Urendi verbo, ostendere volens summum dolorem. Et rursus scribens in alia Epistola dicit: Sine nobis regnavistis, & utinam regnavissetis. Et rursus: Nunc vivimus si vos staretis in Domino; unde quanto opere studebat ut res fratrum se recitè haberent, qui nec vivere quidem se existimabat,

*si illi non essent salvi. Homo qui fuerat raptus ad tertium celum & delatus in paradysum, & qui suis particeps mysteriorum ineffabilium, & tantam apud DEUM assecutus erat fiduciam, illorum bonorum sensum non valde accipiebat, nisi etiam vidisset fratres secum esse salvos. Sciebas enim aperitè charitate nihil esse majus, neque quod sic cum ea conferendum, nec ipsum quidem martyrium, quod est summa bonorum. Nam charitas quidem absque martyrio facit Christi discipulos, martyrium autem sine charitate non potest hoc facere. Hæc S. Chrysostomus, qui pluribus locis, cum de S. Pauli charitate adversus proximos loquitur, ita esse rvescit spiritu, ad eò alta admiratione tantæ charitatis suspenditur, & abripitur animo, ut vix se ipsum capiat: præsertim cum illud explicat: *Operabam anachemam fieri, à Christo, (hoc est, inquit, carere aeterna remuneratione, & Christi præsentis conspectu) pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ.* Sic exponit in Commentarijs Epistola ad Romanos: *Operabat in gehennam mitti, & iudicium subire perpetuum, pro eorum salute, à quibus fuit sæpè lapidatus, qui eum interficere contenderant, ut bis tantarum ei auctores afflictionum, per fidem corpori Christi jungerentur. Quis ita dilexit Christum? si tamen hac dilectione & amore majus est aliquid nuncupandum. Quæ tamen omnia anachemata operabat apostolus, modò nulla sua culpa contingerent.**

Ad hanc igitur ardentem proximorum charitatem in ministris sancti Evangelij primò maximè spectat, ut eorum animus paratus ac promptus sit, pro animarum salute quælibet adversa perferendi, exemplo Christi Domini, & plurimorum aliorum Christi militum charitate ferventium, de quibus fuit primo lib. disseruimus.

Secundò hujus proximorum charitatis proprium est, progredi in eorum amore, quamvis ipsi non vicem ferant, minusque officio nostro proficiant ij, quos in Domino diligimus, & quorum causa laboramus: exemplo Apostoli, qui sic scribit 2. Cor. 12. *Ego autem libentissimè impendat, & superimpendat ipsi pro animabus vestris, licet plus vos diligens minus diligar. Considera, ait Chrysostomus, quos gradus commemorat: licet accipere, ipse autem non accipiebat; ecce primum opus bonum: & quamvis inopia premeretur; ecce secundum: Et illi prædicans, in tertium: Et impendit; ecce quartum: & non simpliciter abicit, sed cum incremento; ecce quintum: & non solum pecuniam, sed & seipsum; in sextum: & his qui non valde diligebantur; ecce septimum: & his qui valde diligebantur; ecce octavum. Hoc sane & nos imitemur.* Hæc S. Pater.

Tertio ardentis charitatis circa proximos, est eorum commiseratio calamitatis, perinde ac nostri, ut manifestè testimonio illo Pauli supra adducto demonstratur: *Quis infirmatur & ego non infirmor?* Ac denique omnes injurias criminaque alterius nobis illata, ex animo condonare, idque non semel aut iterum, sed quotiescunque ille peccaverit in nos.

Hæc sunt perfectæ charitatis proximorum indicia, quibus præditi esse debent Evangelizantes Christum Dominum, in quo hæc & plurima alia multò majora charitatis signa præclara inventa sunt, zelo animarum ita exarsit, ut coarctaretur, ut ipse ait, donec baptismo sanguinis sui pro eorum salute ablutus, se ipsum Patris hostiam viventem immolaret. Passionem & mortem probroffissimam obivit, spontè libensque & gaudens sustinuit, quod optavit ardentem, ut opprobria exprobrantium Deo in ipsum reciderent omnia, fieretque unus pro omnium gloria, opprobrium hominum,

Vid. Cap. 3. & 4. part. 1. Instru. Dionis Missionario-rum Joan. à Jesu Maria.

Rom. 9.

2. Cor. 12.

2. Cor. 11

minum, & abjectio plebis. Quam verò constanter in amore ingratissimæ & pestimæ gentis perseveraverit, quam ardentem necematus, & capitalissimo odio habitus ab inimicis, civibus, & popularibus suis, inimicos ipse dilexerit, quam facilis ad ignoscendum fuisset hostibus, & interfectoibus immanissimis & efferratissimis, fuerit in ipso fervore tanti sceleris mortis suæ, locupletissimè testatur, vel una ejus oratio: *Pater dimitte illu, quia nesciunt quid faciunt.*

CAPVT III.

De beneficentia erga infideles exercenda.

Nihil æquè juvat ad Barbarorum fidem benevolentiamque conciliandam, quam erga ipsos beneficentia, quæ à charitate ortum habet: dei enim non potest, quam sit ad persuadendum efficax charitas, & viscera digna Apostolo, juncta simul cum beneficentia: beneficentiam autem appello, qua fructum salutis fortunisque consulimus. Hanc in omni Rectore adversus subditos magnopere necessariam esse eleganter Gregorius ostendit: *Egentiu (inquit) mentem doctrina sermo non penetrat, si hunc apud eju animu manus misericordie non commendat. Tunc autem verbi semen facile germinat, quando hoc in audientiu pectore pietas predicantis rigat. Nam quasi jure, ut diximus, à percipiendis predicatione gregu animu frangitur, si cura exterioris subsidij à Pastore negligatur. Quare si lucra animarum sitimus, compendiarie via beneficentia est: ea enim facile animos expugnat ac devincit, quicquid vult copiose perorat, atque persuadet. Nam ideò Christi Apostolorumque signa tam ad fidem astruendam fieri potentia, quod omnia pænè hominum utilitati impenderentur. Inde facile ac libenter conciliati animi hominum salutis consilia ab optimè de se meritè hauriebant: mortuos, inquit, suscite, leprosus mundate, infirmos curate, demones ejcite, & ad curulum omnium, quod gratis accepistis, gratis date. Hoc extremum si sinceritate Evangelio digna in Dei præconibus gentes cernerent, quamvis barbare, quamvis feræ, brevi profecto mansuescerent, omnique illa feritate deposita, lenissimo Christi jugo victa colla submitterent. Et canes, & pilces, & ipsi immanes leones beneficia sentiunt, & eà gratitudinis suæ argumenta historicis conscribenda dederunt, quæ homines nisi flectant, saxos planè monstrant.*

Habemus etiam in hoc exemplum, quod Apostolus Paulus in procurandis proximorum subsidij etiam terrenis edidit: *In carnalibus*, ait S. Chrysolost. Hom. 37 de laudibus Pauli, *non in spiritualibus solum plurima sollicitudinis ac providentia sua documenta prestabat. Audi quomodo pro una muliere ad universum scribat populum: Commendo autem vobis Phaben sororem meam, qua est in ministerio Ecclesie, qua est in Cenchris, ut eam suscipiat in Domino dignam sanctu, & assistat ei, in negotio quocunque vestri indigerit. Et iterum: Nostis, ait, domum Stephanæ, ut & vos subditi sitis hujusmodi. Et rursum. Cognoscite, qua hujusmodi sunt. Post confirmans idem exemplo Eliæ Prophetæ, addit: *nec de viatico illorum quos evocabat curam gerere designatus est. Tito scribens, ait: Zenam legi perivi, & Apollo sollicitè præ Thom. à Jesu Oper. Tom. I.**

mitte, ut nil illi desit, etc. Qui autem pro uno servulo fugitivo Onesimo, & qui ex rebus Domini multa substraxerat, integram omnique assiduè epistolam plenam ad Philem sine cunctatione composuit, qualis circa alios fuerit perpende. Unum enim ille pudore dignum putavit, aliquid scilicet pro cuiuslibet salute negligere. Propter hoc agebat omnia, nec omnino quicquam prohibu, qui salvandi erant, cunctabatur impendere, non verba, non pecunias, non corpus ipsum. Quoniam, inquit, libenter impendam, & superimpendam ipse pro animabus vestris. Hæc enim expeditissima ad conciliandos Evangelio homines via est. Sentiant Infideles, sentiant Catechumeni, sentiant Neophyti, patrem & advocatum. Pro ijs sæpè impellet apud Ducem & Magistratum, hos à militum injuriis tueatur, horum egestati consolat, vel propria mendicitate. Si quid acerbius designandum erit in aliquem, hujus ipse administer non sit. Thesaurizet potius filius parens, ac non solum sua, sed & felibenter impendat, & superimpendat pro animabus eorum, licet plus diligens minus ipse diligatur: neque datum requirat, sed fructum.

Præterea in Christianis non solum barbarissimæ nationes, sed & Japonenses, & Chinentes nihil ita suspiciunt atque admirantur, quam beneficentiam, & liberalitatem: præsertim cum eà ad se redundare perspexerint: quia in eis illos, maxime vero inter Indos, Stipem vilem, aut pusillum frumenti, qui ulro alteri præbeat vix invenitur: sunt enim in ægrotos parum misericordes, in senes, & egentes illiberales, in oppressos laboribus & arumnis, inhumani. In contrariis igitur ministeriis resplendat Christiana charitas, quæ in beneficentia sua est: quæ excolenda & verbis & factis à ministro Christi. Quare ejus studium in conversione infidelium inter alia sit, operari bonum ad omnes; neque pigeat Evangelij ministrum ægrotos visitare, xenio aliquo recreare, famelicum cibario saltem pane pascere, nudum operire, pauperem, cui non est adjuvor, à divitiarum calumnijs & potentia eipere, pro afflictis Principem Magistratumve convenire, cælibes matrimonio honestè quaesito collocare, rem familiarem consilio augere, morientibus sedulo & benignè assistere, sepulturam curare, eos qui quaeruntur ad mortem eripere, lites & dissidia componere: omni denique officij genere cumulatè prosequi: siquidem certissimè sciat Christo Christianæque Religionis honorem maximum ad spirituales fratrum salutem viam apertam, sibi præmium copiosum parari: si verum illud est quod veritas ipsa dixit Matth. 25. *Quod minimis istu fecistis, mihi fecistis.*

CAPVT IV.

Oportere Ministros ante omnia sibi ipsis attendere.

Primum, & ante omnia præ oculis habendum est, ne zelus alios promovendi, sive ad fidem convertendi, adeò fervens & ardens sit, ut sui jara à Ministris neglecta alijs existiment se commoddè posse consulere: nam & charitas, quæ tanta ac tam præclara virtus est, ordinata esse debet, idque adeò necessarium esse, ut si ordinata non sit, nec charitas quidem sit, sed aliquis alius effectus charitatem simulans. Ordo autem præcipuus hic est, ut in ijs

quæ spiritalia sunt, & quæ ad gratiam Dei, nostramque salutem attinent, prius quisque se ipsum, suamque utilitatem ac profectum amet & curet, quam proximi illius. Idque ita præcipit Deus: quod tum Theologi omnes uno consensu docent, tum B. Thomas 2. 2. q. 24. hoc etiam argumentum solido ac gravi confirmat: quoniam, inquit, charitas fundatur in communicatione bonorum spiritualium: atqui post DEUM, qui est fundamentum, quisque sibi primus est, qui participat huius boni, proximos autem diligimus, ut socios in tali participatione. Quamobrem sicut unitas potior est, quam unio; ita quod homo tali bono fruatur, potior est ratio diligendi, quam quod alius ei socius sit in fruendo. Quo quidemposito, illud etiam verè ac necessariò concluditur, non posse charitatis habitum inclinare, ut pro aliis quicunque sint, etiam ad omne hominum genus salvandum, non dico vel minimum committatur peccatum, sed ne ipsos quidem charitatis ullum detrimentum admittatur, non magis quam ex glacie ignis exultat: atque, hoc etiam à Theologis pænè omnibus traditur.

Mat. 16 Habemus etiam de hoc manifestam Salvatoris sententiam Mat. 16. Quid prodest, inquit, homini, si universum mundum lucretur, anima verò sua detrimentum patiatur? Quam sententiam ne quis de lucro temporali intelligendam putet, certè cum S. Bernardus ad hunc ipsum spirituales proximorum profectum discrete applicat, 10. de Consideratione: Si totus (inquit) vult esse omnium, instar illius, qui omnia omnibus factus est, laudo humanitatem; sed si plena sit. Quomodo autem plena te excludit? Et tu homo es, ergo ut integra & plena sit humanitas, colligat & te in te seclusus, qui omnes respicit, alioquin quid tibi prodest, iuxta verbum Domini, Si universos lucraris, te unum perdas? Quare cum omnes te habeant, esto etiam tu ex habentibus unus. Quid solus fraudarius munere tui? Usquequo vadens spiritus & non rediens? Usquequo non recipis te, & ipse inter alios vice tua? Sapientibus & insipientibus debitor es. & soli negas te tibi? Stultus, & sapiens servus & liber, dives & pauper, vir & femina, senex & juvenis, Clericus & laicus, iustus & impius, omnes pariter participant te: omnes de fonte publico bibunt de pectore tuo, & tu seorsim sitiens stabis? Si male dicitur, qui partem suam facit deteriorem, quid ille qui se penitus reddit expertem? Hæc Bernardus.

Eademque ferè repetit lib. 20. In acquisitione, inquit, salutis, nemo tibi germanior unico matris tuae. Quæ autem stulticia est, cum nostro dispendio, aliorum lucra servare velle? Quare illud potius audiendum & semper ob oculis habendum est Spiritus sancti consilium: quo hoc ipsum ita monemur Eccl. 29. Recurre proximum tuum secundum virtutem tuam, & attende tibi ne incidas, id est, ne cadas ipse, qui namque lapsus sit primum, ipse male habet, deinde ne alios quidem jacentes sublevarè potest. Meminisse etiam oportet virginum illarum, quarum ideo ipsius oris Domini laudata est prudentia: quia dum ab aliis virginibus rogarentur, ut de oleo, quod habebant, si impertirentur, responderunt: Ne forte vobis & vobis non sufficiat, ite potius ad vendentes, & emitte vobis. Sic enim dictum hoc huic ipsi rei, de qua agimus, scilicet è applicat S. Bernardus in Cantibus, ac tum alia multa addit in hanc sententiam Serm. 18. Si sapi, inquit, sacerdos concham te exhibeat, & non canalem: hæc enim panis simul, & recipit, & refundit: illa verò donec impleatur, expectat, & sic, quod super abundat, sine suo damno communicat, sciens maledictum, qui partem suam facit deteriorem. Et ne meum consilium contemptibile ducas, audi

sapienter me: Stultus, ait Salomon, profert totum spiritum suum simul, sapiens reservat in posterum. Verum canales multos habemus hodie in Ecclesia, conchas verò per paucas. Tanta charitatis sunt, per quos nobis caelestia fluenta emanant, ut ante effunderè, quam infundi velint, loqui quam audire paratioris, & prompti docere, quod ipsi non didicerunt, & alijs præfisse gestientes, qui se ipsos regere nesciunt.

Præter Bernardum verò id docuerunt rectè alij Patres Greg. Nazianzen in Apologetico: Presbyteri officium caelestem quandam vitam requirit, primo purgari, deinde purgare, sapientia instrui, & sic alios sapientes reddere; lumen fieri, & alios illustrare; accedere ad DEUM, & alios adducere, sanctificari, & alia sanctitatem asserre. Hoc verò ita certum est, ut ne pluribus quidem confirmari opus sit: tum quia animarum conversio, earumque omnis profectus, & incrementum, etsi à DEO tota sit, maxime tamen pendet à Ministrorum probitate, vitæque integritate: qua neglecta, necesse est, ut cetera etiam corruant. Tum etiam, quia veris sanctis inter gentes humana ad virtutem adjumenta sunt rarissima, impedimenta autem & occasiones libidinis, avaritiæque incentiva complurima. Quare oportet eos salutaris suæ minimè esse negligentes, & quotidie spiritum interiore quem hominem renovantes, radices alias in virtutibus micere, ut ingruentium ventorum tempestati viriliter resistant, memores semper magni Apostoli PAULI, qui cum talis tantumque esset, assidue castigabar tamen & in servitute redigebat corpus suum, ne cum alijs prædicasset, ipse reprobus efficeretur. Quam curam necesse est, ut unusquisque sui ipsius diligentem gerat: ad quam non modicum juvabit, si orationis mentalis quotidiana exercitia non præmittat: si conscientia puritati studeat, cui examen quotidianum valde necessarium, & præsentaneum adjumentum est, simul cum passionum mortificatione, sui ipsius abnegatione, ac rerum humanarum contemptu, Christi virtutum accurata imitatione, ferventi salutis animarum zelo, ac in primis ardenti in DEUM, ac Dominum nostrum JESUM Christum amore, ejusque unius gloriæ purgatissima intentione.

CAPVT V.

De prudentia ministris sancti Evangelij in juvandis Infidelibus, & conversatiõne cum illis necessaria.

PRudentia, quam alio nomine sancti Patres discretionem, sive virtutum omnium lucernam appellat, rebus agendis modum & formam præscribit, ut recto tramite in illum finem perveniant. Hæc autem virtus præter charitatem, quæ mater est omnium virtutum, in viro Evangelico maximè desideratur. Quare Dominus illa duo in **Mat. 5.** Evangelio copulavit, fidelis servus & prudens, ut rem laudabilem, (ut inquit noster Joannes Hierosolymitanus, alius Auctor operis Imperfecti, Homil. 51.) sed rarissimam proponeret, ut quis fidelis inveniat & prudens. Et infra: quanto ergo rarior invenitur fidelis & prudens, tanto qui inventus fuerit beator est.

Ad hanc igitur virtutem in conversione Infidelium exercendam, primum spectat, ut operarij pru-

prudenter se gerant in ratione agendi, & convertendi cum infidelibus: curentque ante omnia scire, quomodo eorum ingenia sint tractanda, secundum uniuscujusque gentis naturam & mores, ut ad fidei veritatem alliciantur: similiter quomodo uniuscujusque nationis amorem ac benevolentiam sibi possit conciliare: quæ ut commodius assequatur, proderunt sequentia.

Primum, maxime studeat operarius, ut à Christiana Religione alieni ad eam blandimentis adducantur. Sic docuit magnus Gregorius in *Registr. lib. 11. in distinct. 6. c. 15. Qui sincera intentione, ac extraneos à Christiana Religione ad fidem cupiunt rectam ducere, blandimentis, non asperitatibus debent studere, ne quos redita ad planum ratio poterat revocare, pellat procul adversitas.* Ac deinde secundum sacrorum Canonum sanctiones consultius agitur, si pagani ad veritatis cognitionem, & divinum amorem per monitis informando, & prædicando, quam violentiam inferendo à Fidelibus inducantur. Et quemadmodum nihil ita fidei susceptioni adversatur, atque vis omnis & violentia, (non enim est fides nisi voluntium, cum scriptum sit *Psal. 53. Voluntarie sacrificabo tibi*) ita nihil æquè commendatur in Evangelicis viis, ac mansuetudo & suavitas: *Omniem*, inquit Apostolus ad *Tit. 3. ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. Quæ cum voluntarium ac liberum sit unicuique obedire Evangelio credendo, suaviter ac benevolè docendus est, non perurgendus auditor.* Unde Dominus *Matt. 10. Ecce ego mitto vos sicut agnos in medio luporum*; factumque est Domini virtute ac magnificentia, ut ab agnis lupi superarentur. Quando enim orbis vi Evangelio cederet, tacendo, tollerando, benè merendo, de inimicis triumpharunt Christi milites non terrendo, non minitendo. Quod si non receperint Evangelium, jubebuntne ignem de cælo descendere? *Nescitis*, inquit Dominus *Luc. 9. cujus Spiritus estis? Filius hominis non venit perdere, sed salvare: quod si non receperint vos in ista civitate, ite in aliam.* Ecce quam benignè, quam dulciter monet Dominus Evangelium esse seminandum. Nam ut rectè Gregorius in *Pastorali, Plerumque egros, quos fortis pigmentorum portio curare non valuit, ad salutem pristinam tepens aqua revocavit: & nonnulla vulnera quæ curari incisione nequeunt, fomentis olei sanantur, & durus Adamas incisionem ferri minime recipit, sed leni virorum sanguine mollescit.*

Neque hic sistit mansuetudo ab operario Christi in infidelium salute exercenda, quin æmula charitatis, cujus filia est, injuriam ab eis acceptam amore beneficiisque compensat: & si gliter non potest, saltem commiseratione, oratione & lacrymis. Sic *Moyse*, qui vel post mille injurias, pro populo deprecabatur: sic *Paulus*, qui cum multis à Judæis quotidie afflictionibus premeretur, anathema tamen pro ipsorum conversione esse cupiebat: ac denique *Stephanus* cum lapidaretur, ut hoc peccatum lapidantibus remitteretur orabat. Hæc igitur animi mansuetudo, motum suavitatis, ac benevolentia infidelibus simul cum beneficentia opere exhibita plurimum valet, ad eorum animos conciliandos, alliciendosque ad fidem catholicam amplectendos, præcipue si exemplo vitæ, ac morum sanctitate confirmantur: vulgatum enim est illud: *si vis amari ama*, & amoris amor merces. Oportet enim, ut omnes veræ charitatis significationes infidelibus ostendantur.

Sed & præmijs, & honoribus, ac aliarum rerum temporalium promissionibus, nec non im-

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

minutione tributi, onerum civilium, & publicorum immunitate, & exemptione, pensionum & provisionum promissione, (ut plenius infra disputabimus) ad fidem Christianam invitari possunt: exemplo sancti Gregorii *l. 4. Registr.* qui mandavit Cypriano Reçtori patrimonij Sicilia, ut mitteret epistolas ad Judæos, qui erant in possessionibus dicti patrimonij, quibus promitteret, quod quicumque ex ipsis ad verum Dominum Deum nostrum JESUM Christum conversus fuisset, onus possessionis ejus aliqua ex parte immueneretur: quod ita quoque inquit fieri volo, ut si quis ex eis conversus fuerit: si solidi pensionem habet. Et taxat portionem minutionis oneris.

Præterea magnæ prudentiæ est, in animarum conversione tractanda accommodare se naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur: illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentale aliquod, amittant essentialia: qui enim vehementer emungit, elicit sanguinem. Hoc pacto illorum captabunt benevolentiam & amorem: quo obtento, omnia facili negotio subsequuntur. Cum enim amor vincat omnia, & Christi jugum suave sit, & amoris plenum, nihil magis necessarium est in conversione cujusque, sive peccatoris ad DEUM, sive hæretici ad sanctam Ecclesiam, sive Infidelis ad fidem, quam amor erga Magistrum & Patrem spirituale. *Fili præbe mihi cor tuum*, hoc est, amorem, quo omnia ad me traham: quicquid enim à te voluero, hoc solo obtinebo, Et sic præponens JESUS Christus Redemptor noster D. Petrum suæ sanctæ Ecclesiæ, nihil aliud ab eo petit, nisi solum amorem, & hunc triplici interrogatione (ut ostenderet maximam ipsius necessitatem) *Simon Joannis diligis me?* qui enim amat, amabitur, quasi diceret: *Si me amas Petre, & proximum amabis, consequenterque ab eo amaberis: & sic omnia ad me trahes, erisque bonus Pastor.* Hunc D. Paulus verus Christi imitator, omnibus nervis imprimere cordibus Fidelium contendeat, experientiaque doctus, nihil tam sedulo ab ipsis exposcebat verbis, & operibus, quam amorem erga se ipsum, & alios præpositos. *Fortis enim est ut mors dilectio*, & sicut nihil morti resistit, sic nec amor. Igitur primum, quod requiritur est se gentis ingenio accommodare, & omnium se seivum facere, ut omnes lucrifaciat, cum D. Paulo, qui dicebat:

Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer: ijs qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, ut eos qui sub lege sunt lucrifacerem: ijs qui sine lege erant, quasi sine lege essem, ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant: Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos. Et Apostoli in primordiis Ecclesiæ secundarunt Judæis præcipientes Fidelibus ex Gentibus convertis, in illorum gratiam, ut abstinerent à sanguine, & sufficatio, ut omnes lucrifacerent, quæ postea successa temporis perierunt.

Quare prudentiæ est, mores infidelium maxime Evangelio non repugnantes in initio permittere: nam cum perdifficile sit dediscere natales, atque consuetudinem in veteratam, atque inde ad mores inuitatos sensui, ac libidini penitus injucundos traduci, ideo Infideles paulatim disciplina Christiana sunt imbuendi, ac omnes sacrilegæ superstitiones, ritus sensum amputandi, attamen si inter illos mores à Religione & justitia non discrepantes veniantur, non facile immutandi: sed permittendum, ut patrias ac gentilitias consuetudines retineant: sicuti Indici senatus Regio de-

G 3 creto

creto caveretur. Multa etiam Judæis legi assuetis, Apostolica Ecclesia condonavit, usque dum profusus extitit Moysen, Christum induerent. Multa de hincismo toleravit antiquitas, in ipsis primævis Christianis, magna alioquin miracula edentibus. Vix victimarum cruor elui poterat; ut oportuerit Apostolum sapiens ea de re admonere Corinthios.

Scribit Gregorius Papa ad Augustinum primum Anglorum Episcopum, mores gentilitios, & patrios paulatim debere emendari, & patienter toleranda esse, quæ non possunt ita facile corrigi. Lectio omnium pænè nationalium Conciliorum indicat peculiarem Sanctorum Patrum curam in relegendis paulatim ritibus majorum. In Africa multa usque ad sua tempora perdurasse Augustinus testatur, ut latiori sermone infra ostendemus. Quia in re (ut satis prudenter notavit Josephus Acoista. li. 3. c. 24.) valde peccatur à multis, vel propter ignorantiam municipalium observationum, vel ob nimium, & præmatum communicandi nostræ fervorem. Hic non morabor Plurarchi Philosophi ad Trajanum in Politica insigne præceptum de gubernanda Republica, apponere. Vertere se ad mores civium cognoscendos oportet, atque eorum penitus exploranda atque tractanda ingenia. Etenim statim mores & ingenia conari mutare populi, novisque ea legibus moderari exemplum velle, non modò non facile, verum ne tutum quidem omnino est, ut res quæ multo tempore, & ingenibus viribus indiget. Simile ducit ex vino per pulchre, quod initio bibentis à bitrio regitur, mox sensim calefaciens hominem, commutat & venit ad se.

Quamobrem multa dissimulanda sunt, nonnulla etiam laudanda; quæ tenacius hærent, & pecciosius lædunt, ea dexteritate quadam in bona similia commutanda. Cujus rei authorem luculentum habemus Gregorium Magnum lib. 10. Regist. Epist. 71. qui rogatus ab Augustino Anglorum Archiepiscopo in simili causata scribit Melito: Dicite Augustino Episcopo, quod diu mecum de causa Anglorum cogitans, tractavi videlicet quia sana idolorum destrui in eadem gente minimè debeant, sed ipsa quæ in eis sunt idola destruantur, ut dum gens ipsa eadem sana sua non videt destrui, de corde errorem deponat, & DEUM verum cognoscens, & adorans, ad loca quæ consuevit familiariter recurrat. Et qui boves solent multos sacrificio Damonum occidere, debet his etiam de hac re aliqua solenniter immutari: ut die dedicationis, vel natalitii Martyrum tabernacula sibi circa easdem Ecclesias, quæ ex sanis commutata sunt, de ramis arborum faciant, & religiosis conviviis solemnitatem celebrent. Nec diabolo jam animalia immolent, sed ad laudem DEI, in esu suo animalia occidant, & donatori omnium de satietate suas gratias agant: ut dum eis aliqua exterius gaudia reservantur, ad interiora gaudia consentire facilius valeant; nam duris mentibus simul omnia abscondere impossibile est, non dubium est, quia si quis locum summum ascendere nititur gradibus, vel passibus, non saltibus elevatur, cuius etiam documentum exemplum proferit in Israelitico populo Aegyptiorum sacrificiū assuescisse, quem DEUS ab idolorum cultu revocans, sacrificia uni DEO de pecudibus offerri imperavit. Quæ eo sunt falsius repetita, quo magis perspicua res fiat, non solum præcepto Gregorii, verum etiam exemplo de bobus pro convivio tractandis, quos idolis suis sacrificare consueverant. Hæc tenus Acoista.

Quod prudentiam non exiguam postulat Chritiana, & ingeniosa quædam industria in

proximorum salute procuranda: quod exemplo sancti Gregorii potius quam verbis in quo si a sit hæc divina prudentia clarius inno fecet. Ponderans S. Gregorius in *parte Pastorali* exemplum Moysis Num. 10. cum enim præmississet: *B. Pater: persuadere elatis utilia melius possumus, si profectum eorum nobis potius, quam illis profecturum dicamus, & eam magis nobis, quam illis impendi postolamus adjungit: Unde Moyses qui regente se Deo desertiter aerea columna duce peragebat, cum Obab cognatum suum à Gentilitatu conversione vellet educere, & omnipotenti Domino subjugaret: Proficiscimur ad locum, quem DEUS daturus est nobis: Veni nobiscum, & benefaciamus tibi, quia Dominus bona promissit Israeli: cui cum respondisset ille: Non veniam tecum, sed revertar ad terram meam in qua natus sum; illico adjunxit: Noli nos relinquere, tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris Dux noster. Neque Moysi mentem ignorantia itineris angustiabat, quam ad Prophetia scientiam cognitio divinitatis expanderat, quem columna exterius præbat, quem de cunctis interior per conversationem cum DEO sedulam, locutio familiaris instruat: sed videlicet vir providus elato auditori colloquens solatium petivit, ut daret, Duce eum requirebat in via, ut Dux ei fieri ad vitam potuisset. Hæc sanctus Gregorius.*

Eandem prudentiam exhibuit Dominus, cum Samaritanam ad aquæ vivæ fontem educturus, primus petit: *Mulier da mihi bibere.* Et cum Zachæum ex avaritiæ sordibus discipulum Evangelij facere deliberans ait: *Zachæe sistmans descendens, quia hodie in domo tua oportet me manere.*

Ac denique ad prudentiam omnium rerum magistrum spectat in congressu live conversatione cum infidelibus, in procuranda eorum salute, non tam disputationibus argumentisque agere, quam vitæ exemplo, colloquiisque familiaribus eos allicere, eorumque animos sibi conciliare. & ad fidei veritatem perducere: ut nos latius infra dicemus.

C A P U T VI.

Quod Minister castitate resplendere debeat, & de evitandis occasionibus.

Duo sunt inter alia, quæ fidei prædicationi vehementissimè obstant, nempe impudicitia, & avaritia, quorum periculum esse solent, veranibus inter infideles commune ac frequens: incontinentiæ propter miram solitudinem ac libertatem, cum perpetua quadam esca libidinis, ex familiarum aspectu, & colloquio familiaris; maxime inter Indos, & alios barbaros, ubi infra est ipsarum familiarum facilitas & rarus pudor: avaritiæ verò & quaestus in ditioribus provinciis non parva se offert occasio. Et ut ab impudicitia incipiam, nihil est viro Evangelico, qui vitam totam supra humanam, & penitus celestem ducere debet, ita ignominie ac dedecori quam impudicitia, quæ quantum omnium offendat oculos, quamque reddat virum Ecclesiasticum infamem & aspernabilem dici non potest: quam ob causam etsi sint alia graviora crimina, nulla tamen ab antiquis Patribus gravius reprehensa in homine Ecclesiastico: ut qui præcos Canones legit, merito iniretur ob scelus

semel admissum stuprum irrecuperabiliter de omni sacerdotali gradu, & ministerio Ecclesiastico depelli convictum, Idcirco Apostolus Paulus, & toties & tantopere discipulos Timotheum, & Titum, in quibus Ecclesie Magistros informat, castitatis perfecte admonet. *1. Tim. 5. in omni castitate, inquit. Et rursus ibidem: Te ipsum castum custodis. Et ad Tit. 2. Te ipsum probe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in gravitate: ut enim nihil contemptum ita ingenerat preceptoris, ut turpitudine ista & sordes: ita nihil est quod magis admittibilem reddat, atque perfecta quadam, atque omni suspitione libera pudicitia. Admirantur, inquit: 1. Pet. 4. non concurreritis vobis, in eandem luxuria confusionem. Virtutis quosdam celestis id esse, homines opinantur: quod barbari ubi intuentur, adeo suspiciunt, ut vix credant.*

Ad castitatis igitur donum tuendum, & conservandum, præter continuas ad DEUM preces, quantum fieri potest, fugiendæ sunt occasiones, atque vitandæ: tum quia sæpè qui inter barbaros versantur humanis ad virtutem auxiliis sunt destituti: quia cum societas bonorum magnum præsidium virtuti sit, socius enim exemplo suo excitat, sermone recreat, consilio instruit, orationibus adjuvat, autoritate continet, quæ omnia solitarie vivere deficiunt. Quare periculo ferè immenso, ut optime Acoſta lib. 1. c. 92. obleravit, expositus est, nisi alias divini us, magna ope adjuvemur, qui solitarius inter barbaros versatur: Tum etiam pudicitia ingens occasio, ubi hominum timor nullus, faminarum mira lascivia & procacitas, pudor penitus ignotus, & occasio frequentissima. Quare etiam timor DEI potentissimus sit, ad resistendum peccato; tamen ubi pudore pariter ac metu destituitur, facillimè nostra labetur in seras: maximè cum apud barbaras feminas, ut Jos. Acoſta affirmat, pudor tam deest, ut nihil hac in parte à pecude distet: imò verò cum pecudes pudore non superent, libidine superant.

Quare ut à tantis periculis, & occasionibus Ministri liberentur, danda est opera, ne minus quam duo simul cedant. Erenim Christus Dominus discipulos ad prædicandum binos misit, cum possent tamen singuli plures populos obire. Sed præceptor noster tum consolationi, tum cautioni suorum ipsa societate consulendum putavit tum etiam ædificationi securitatique externorum. Quam formam tenuit postea Apostoli, cum Petrum & Joannem mitterent *Athorum* 2. cum Barnabam & Paulum: cum Judam & Syllam, *Athorum* 13. & rursus *Athorum* 15. Barnabam & Marcum, Paulum & Syllam: atque ita pæne perpetuo.

CAPVT VII

De abdicatione rerum temporalium viro Evangelico necessaria.

Quemadmodum verò impudicitia fæditas despicabilem reddit prædicatorem, ita avaritiæ sordes faciunt odiosum: nec quicquam ma-

gis audientium animos à verbo Dei avertit, dum pietatem quæstum putant: & sicut scriptum est *Sap. 15. vitæ conversationem compositam esse ad lucrum. Quam professionis Evangelicæ pestem Christus Dominus à prædicaturis discipulis diligentissimè amoluit. Matt. 10. Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam; dignus enim est operarius cibo suo: gratis accepistis, gratis date. Quam diligenter, quam expressè, & minutim inculcatum? cibum solum suo Evangelicæ Dominus permittit, & quidem, ut prædicationis non sit causa, sed fructus. Quarite primum regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis. Mat. 6. Sed ne ipsum quidem cibum Paulus excellentissimus Prædicator admittit. 1. Theſ. 2. Sed laborat manibus suis, ne quem gravet, ut sine sumptu ponat Evangelium. Et 1. Cor. 9. gloria dicit quod nemini onerosus sit, cum possit oneri esse, ut Christi Apostolus.*

Animadvertet sapiens architectus fabricam Evangelij quavis commodi specie etiam necessarii impediri, vel certè retardari: unde eligebat potius mori, quàm gloriam suam, id est, fructum Evangelij copiosum perdere. Quare præ omnibus Apostolis non solum amplius laboravit, sed multo etiam uberius fructificavit. Ingenerat revera exspoliatio hæc Evangelica animis hominum admirabilem quandam vim amoris, ut quem tuis commodis insudantem videas, oblitum sui rem propriam negligentem, hanc totis visceribus complectaris, tanquam syncerè & paternè tua curantem: Quare cupiditatem omnem & turpelicrum Principes Apostolorum Petrus & Paulus, in Ministris Ecclesie gravissimè detestantur. 1. Pet. 5. Si qua ergo plaga dolenda est in hac causa, avaritia est.

Denique his duobus, continentia, inquam, & pecunie contemptu, ita debet esse præditus Christi Minister, ut nec de ipso suspicio fingi possit. Multa quidem alia Apostolis crimina obiecta ab adversariis fidei Chrysoſt. dicit; ceterum cupiditatis aut impudicitia, etiam ab inimicis & mendacibus nunquam fuisse inculpato, quod in his omnes vellent, nolent, testimonium veritati dare cogentur: id quod in Christo Rege nostro advertere est: cum tamen invidiosissimè, ac iniquissimè oppugnaretur, ac profcinderetur ab impijs. Unde quidam Religiosus in India diuissimè versatus sapienter dicebat, non solum veritatem in hac parte, sed etiam opinionem studiosè esse querendam; ut hypocritam agere interdum minimè pœniteat. Ut enim virginalis fama, sic sacerdotale decus sinistra suspitione, facile violatur. Ita ergo se gerat Minister Evangelij, ut omni momento spectaculum se esse DEO, & Angelis, & hominibus cogitet.

1. Cor. 4.

CAPVT VIII.

De patientia, labore, & longanimitate in conversione animarum maximè prærequisitis.

Vid. cap. 6. 1. part. Infr. et. Missio- nariis. Imprimis Evangelij Minister sibi persuadeat, semper fidei prædicationem fuisse difficillimam, & fructificationem Evangelij laboriosissimam longè expectatione nostra. Ut enim omittam dicere, quanta præcesserint, quanta consecuta sint, quæ semen Dei ne susciperetur urgerent, ne susceptum maturesceret impedirent, profectò generalis ratio doctrinæ Christianæ satis per se ipsam verticem formidabilem monstrat. Etenim ratione omni superiora docet, nec probat mores ab omni cupiditate, & gloria alienos instituit, vitijs omnibus funditus everfis, quibus est natura humana plenissima, & diuturna consuetudine obfirmatissima. Præmia pollicetur, quæ non videntur, ea quæ videntur, contemnere jubet: sensum hominis ad ea transfert, quæ sentiri nequeunt: vitam non humanam agere homines vult. Quis igitur facile ac suave patet belluas in Angelos transformare, idque voluntate ipsorum admittere, quibus vis ista affertur? Verè opus hoc non hominis, non alterius cuiusquam, quam Dei unius. Ipse sibi proprium vult. Hoc est opus DEI, inquit Joan. 6. ut credatis in eum. Et nemo venit ad me, nisi quem pater traxerit. Quare huc debent animum advertere operantij, se non proprium, sed Dei negotium agere, curam omnem Deo ipsi lævè ac promptè laborantes, ac rei exitum ipsi animarum Salvatori relinquentes. Imprimis advertant nihil magnum, nihil gloria dignum sine patientia peractum esse. Certe fides ubi nunc firmiores altioreque radices egit, ibi initia habuit longè difficillima. Quare seminis Evangelicæ fruges non tantum ex præsentibus merendi sunt, præsertim cum Dominus dicat Joannis 4. Alius est qui seminatur, alius qui metit: contingere enim potest, ut seminis jaciendi præsens tempus sit, messis verò colligendæ futurum. Quare qui laborant, consolari debent, quamvis pro diligentia seminandi salutis verbum illicò laborum suorum emolumenta non videant, nec appareant statim fidei ac charitatis fructus assurgere.

Joan. 6.

Joan. 4.

Pro consolatione verò & perseverantia Ministrorum placuit hic quædam Antonij Possevinii lib. 4. Biblioth. documenta ponere, quibus Christi milites admoniti, patienter laborum suorum fructum expectent, nec animo frangantur, si non statim omnia pro votis succedant, discantque certare usque ad mortem, difficultates superare, & in rebus adversis divino auxilio freti constanter sperare victoriam: est enim hoc servorum DEI proprium, & quamvis apud se ipsos humiles & abjecti sint, in divinis tamen negotiis mirè fortes sunt atque constantes, divinoque auxilio nixi audent alta expectare, ingentia conari, nihilque arduum, nihilque magnum ducentes, immensa quadam magnitudine animi maxima quæque moliantur.

Initia, inquit Possevinus, bonarum omnium artium, sicuti & semina rerum naturalium solent esse minima. Ex ipsarum enim progressu sensim altitudo divinæ bonitatis innotescit: idè enim nec multos nobiles, neque multos potentes, sed infirma mundi elegit. Cur initia bonarum rerum parva. 1. Cor. 1.

Secundò rerum quarumlibet arduarum, (uti naturalium quoque) progressui temporis spatium necessarium esse. Ita enim rebus paulatim crescentibus ipsius Divinæ Majestatis lux, atque cognitio suaviter mentibus illabitur. Quam quidem unico intuitu perfectæ jam rei, completi animo non posse, sicut succedentibus sensim incrementis novi lucis radij aciem oculorum nostrorum commodius illustrant: præterquam quod ea, quæ ex illius omnipotentis charitatis officina prodeunt, si illico absoluta prodirent, non ipsi DEO, sed alienæ fortassis causæ adscriberemus, Quasi manus nostra esset excelsa & non DEUS faceret hæc omnia. Nec verò, quia tritium in terra diu latet, aut super terram mentes aliquos sine spica dumtaxat herbescit, idcirco de maturitate desperamus, alioquin nec parentes plantarent earum arborum semina, quæ non sibi ipsis, sed posteris fructum solent adferre. Temporis necessitas in rebus arduis, & cur.

Tertiò accedit, quod ut agens non agit, nisi in passum benè dispositum; ita materia præparanda prius est, quàm introducatur forma. Neque enim peritus medicus esse censetur, qui antefortiora pharmaca, seropia, & leviora medicamenta non adhiberet. Materiam omnem esse præparandam.

Quartò, rerum ad convertendas animas, ac denique ad Ecclesiam vel fundandam, vel (ubi religio concidit) instaurandam spectantium firmitas, non solum diuturni temporis spatium, verum etiam labores, sudores, miras vexationes, & sanguinis ipsius effusionem ferè semper requirit. Nam ita se magis divina vis exerit, dam (quasi ex allisis lapidibus ignis) claritas veritatis erumpit, ut varij adverteatij, atque certamina, varijs virtutem amantibus coronas pariant. 1. Tim. 2. 2. Pet. 3. 1. Thess. 4.

Quintò, certissimum est ac passim in divinis Scripturis patet, a DEI voluntatem esse, ut homines salvi fiant, Deumque nolle aliud b quam nostram sanctificationem. Itaque quicquid nobis præter peccatum accidit, ad quod humana voluntas cogi nullo modo potest, id nullam habet rationem mali; proinde labores, persecutiones, verbera, revera malum non sunt; alioquin hæc omnia filius DEI non elegisset. Quamobrem & nos eadem in divinò negotio procurando alacriter suscipere debemus, certissimi DEUM manum suppositurum esse, ne ultra id tentemus, quod ferre non possumus, quin cum tentatione proventum quoque daturum. 1. Cor. 10.

Sexto sacra litera docent, sit reliquorum, ita proborum & innocentium hominum peculiatem à DEO curam haberi. Qui vos tetigerit, inquit, tanget pupillam oculi mei. Et: Qui habitas in adjutorio altissimi in protectione Dei calis commorabitur. Hinc fit, ut apud DEUM anima unius cum timentis magis aestimetur, quàm mille filij impij. Itaque qui nihil in tota sua vita ageret aliqd quàm ut hominem unum accuratè vias Domini doceret, is sane tanquam Angelus Dei operam suam utilissimè poneret. Cum autem aliquis amicus Peculiaris cura Dei erga bonos. Zach. 2. Psal. 91.

cu: Dei efficitur, nihil non obtinere potest à Deo:

Psal. 144 Qui voluntatem timentium se facit. Qui enim apud Principem aliquem gratiosissimus est, multò plura unico verbo, & momento ab eodem, quam reliqui plurimi, ne multis quidem supplicibus libellis, ac diuturno studio assequuntur. Notissimum autem est illud exemplum ancillæ Judææ, cujus unius operâ uti voluit DEUS, ut à lepra Naaman Syrus liberaretur, ac DEUS verus inter ipsam perfidiam agnosceretur & coletetur.

4. Reg. 5. Luca. 4. Septimò, firmissimè quilibet sibi persuadeat, bona & sincera DEO inserviendi desideria nunquam sine divino numine nobis immitti. Ea verò si sedula charitate foveantur, ad exitum tandem à DEO perducuntur, cujus opera cum perfecta sint, is etiam cum dat velle, largietur haud dubiè & perficere.

§. 1. Exempla idem probatur.

Octavò, exempla veteris Testamenti hæc omnia comprobant, illudque ingens fidei & patientiæ

1. Pet. 3. Noë, qui centum totos annos arcæ edificandæ, ac tantum octo animabus humanis asserendis impendit. Unde postea factum est, ut ex invicta patientia paucissimæ illæ animæ totum postea terrarum orbem instaurarent. Quare non parum sciat se profecisse, qui paucissimos cum DEO conjungit, eosque in tuto collocat. Tertia verò sunt reliqua, sed tamen expendenda, quæ in Moysè, qui greges pascebat in Abrahamo, in cujus semine benedictæ sunt omnes gentes; & in alijs inter summas quæque difficultates, Deo nunquam suos deferente, evenerunt.

2. Pet. 2.

Exod. 13. Genes. 17.

In Christum esse respiciendum. Nonò, Christus JESUS æterna Patris sapientia, totius boni & veritatis fons, se ipsam evidētissimam constituit exemplar, ex quo rationem expectandi, patiendi, & lucrandi animas, petere debemus. Spinas certè, flagella, clavos, vulnera, & ipsam crucem ostendit: quibus ipse regnum fundatum est, ut & nos aliqua ratione tanto exemplo excitemus; & inde præsidium, ut prece-mur, sic assequamur.

Rom. 9.

Decimo, cum hoc Opus non currentis sit, sed voluntis ac misericordie DEI, expectanda ira patris horra est, & temporis plenitudo, ut cum in ejus manu omnia sint posita, nos item ipsos in ipsius manu ponamus, divinæ ejus voluntati oratione primum, deinde reliquis rationibus sincerissimè cooperantes, qui major est corde nostro, ut inquit Apostolus, & idem Evangelista.

Apostolorum exempla.

Undecimò, Apostoli & reliqui antiquissimi viri sancti, hanc ipsam Domini semitam in Evangelio annuntians iteraverunt. Ac cum S. Jacobus octo solum animas in regno Gallæciæ Christo Domino adjunxisset, utilissimum tamen laborem impendit. Per illos enim denique Gallæcia, magnæque pars Hispaniæ conversa est, & divinitus factum est, ut cum vivantem Apostolum audire non luisissent, ad ejus demortui memoriam, & sacrum ejus corpus visitandum, reliquiasque, voti causa, deinceps è toto terrarum orbe, Compostellam accurrerent; cujus præsidium per tot sæcula implorant, atque adeo etiam nunc implorant. Ita B. Apollinaris duodecim annos in Ravennæ suburbis demoratus, terque ad eam civitatem rediens, licet denique martyrium subiit, operi tamen inchoato constantissimam operam navavit. Quare quod vivens efficere non potuerat, decedens ex hac vita consecutus est. Sic Ravennates per tot sæcula insignem venerantur Doctorem & Patro-

num, quem non uno supplicio majores illorum cruciarunt.

Alij verò, qui varijs & pluribus cruciatibus plures annos fuerunt attriti, sic tamen perseverarunt in orando, ut denique feritate deposita civitates patientiam eorum admiratæ, fidem Christi receperint. Quæ quidem omnia possent nostram fo-cordiam & veterum excutere, si jessemus quales esse deberemus, aut haberi volumus. Cum verò in primitiva Ecclesia fundanda Christus Dominus voluerit, ut trecentos ferme annos quicunque Pontif. Max. fuere, horum pleriq; omnes pro ejus fide martyrium, aut varias persecutiones subirent; sanè intelligitur non esse ignavi, aut commoda vel studia querentis propria, salutis animarum procuracionem. Illud autem crebro memoria repetendum est, qui sibi colligendis & abnegandis enixus vacarunt, ijs DEUM fuisse usum in magnis negotiis fidei. Perspicax enim divinæ majestatis oculus aptiora instrumenta cognoscit, & deligit, per que eos in momento temporis sæpè efficacius agit, quàm diuturno tempore per plerosque homines, qui vel sibi, vel mundo melius alijs sapere videntur. Quod cum in multis, tum in S. Antonio perspicuum fuit, qui Alexandriam veniens, brevissimo temporis spatio, miram Arianis intulit cladem, quam fortassis perdocti, aut prudentes multi (licet Catholic) longissimo vitæ spatio non intulissent.

Duodecimò, qui sibi blandientes existimant, si sibi ipsi à labore temperent, fore, ut & diutius vivant, & ideo animarum conversioni diutius operam sint daturi, ij non intelligunt, si Apostoli ipsi, quibus pæne solis post Dominum JESUM ædificium Ecclesiæ ni-e-batur, id spectassent, neque sanguinem nec vitam profudissent: quod tamen efficacissimum fuit antidorum perfidiæ tollendæ, ac fidei stabilendæ; addo item majori operatoriorum numero ad gloriam DEI propagandam excitando.

Decimo tertio, si peregrinationes & acta viorum Religiosorum cogitemus, quan-opere nempè divinam gloriam propagarunt, dum Gentium remotissimarum salutem paucissimi paucissimorum annorum spatio in Indijs Orientalibus, Occidentalibus, Meridionalibus & Septentrionalibus promoverunt; intelligemus plurimos (probos alioquin homines, qui sibi diutissime vixerant) ne minimam quidem fructus partem, præ illis Ecclesiæ DEI attulisse.

§. 2. Lucra animarum unde aus impediuntur, aut retardantur?

His rationibus atque exemplis ubi erimus præmuniti, declinanda erunt lucrandarum animarum impedimenta, quæ pæne ad sequentia rediguntur.

Primum, quod per sapientiæ divinæ vias nolunt plures incedere, quæ omnino vult, ut in multa patientia, paupertate, nuditate, quociescunque occasio id ferat, cælestia queramus. Cum enim incommodis in Dei obsequium tolerandis, aut suorum judiciorum abnegationi nolunt assuecere, minus amanant à DEO, minus ad ejus negotia adhibentur, qui magis semetipsos, quàm DEUM, ac magis ea, quæ sunt privatæ voluntatis, & amoris proprii, quam animarum salutem diligunt.

Pont. Max. ferè per 300. annos fuerunt Martyres.

S. Antonius infert cladem Arianis.

Non esse cessandum à labore ob spem vitæ longioris.

Debita media necessaria ad D. ædificiū.

Cibus & mensa hoc est Crucis Christi sumendus.

Secundò, hujus potissima causa est, quod nunquam alie gustant, quam suavis sit cibus, qui de mensa Crucis Christi Domini, hoc est, in multa tribulatione sumptus, in corde coquitur, ubi, &c. ex charitate anime, quasi eluriantur, & manducantur.

Tertio aut quoniam proprii nominis honorem (quasi soli magni ij sint concionatores, qui frequentiores habent auditores; aut multa verba effundunt) tanquam scopum ac præmium suorum laborum stultissimè sibi præfixerunt.

Quartò aut in studiis curiosis, & inutilibus pro eorum curiositate potius quam pro ratione, tempus, quæ preciosissima res est, insumunt. Id interim, quod præ manibus habent, & ad quod missi sunt, fallaci torpore omitentes.

Quinò, aut forsàn, quoniam declinantes alias confusiones, indirectè nec sincerè, vel quæsi verunt, vel saltem amant ipsarum missionum occasiones, in quibus dum propriæ voluntatis radix vivescit, divina virtus atrescit, & Christi Domini voluntati ponitur obex.

Implicatio in secularia desideria

Sextò, aut se negotiis secularibus falso boni protextu, implicantes, non intelligunt, quid sibi temporis in rebus ejusmodi pereat, vel quantum admoveant obicem spiritualium negotiorum progressui, non cogitantes, quam circumspicè cavendum sit, ne cælum cum terra misceant, qui cum se cælestibus rebus profus addixerint, proini, & præcipites ruunt in mundanas & terrenas.

Novitas in fide ac pietate insinuanda damnium affert.

Septimò, aut superiorum, & meliorum consilia sic spernunt, ut de suo capite novam insinuandæ fidei, & pietatis rationem invenire, aut inveciam se sui, vel hæreticis quoque Principibus, præstatio aliquo juramento, temerè, vel calido potius astu, quam prudenti simplicitate docere, quæ fidei sunt audent. In operibus autem (ut Basilus inquit) contra præscriptum superiorum factis majus peccatum est, quam bonitas eorum similem operum sit; Quæ tamen vix ulla esse potest, dum insinuari fides tentatur, alia, quam decet, ratione. Sed & æquum est (ait D. Bernardus) ut qui DEO non obedit, huic inferior pars, id est, caro non obtemperet. Ac nullo alio vicio magis præcipitem Diabolus Monachum pertrahit, ac perducit ad mortem, quam cum cum neglectis consilijs Seniorum, suo judicio persuaserit, definitionique confidere: sicut Moyses Abbas monuit apud Cassianum.

Collat. 2. c. 11. Præpositus ordo.

Octavò, aut quod ea in corporis parte, in qua positi sunt, manere nolunt; vel præpositè tractant, quæ essent ordinatè tradenda; vel denique ea docere alios volunt, quæ ipsi nondum perceperunt, cum vera humilitate consilere.

Nondò, aut venentur, quin si quos ad Christum Dominum, & ejus Ecclesiam adjunxerint, hi demum Sacerdotes Catholicos non sint habituri, qui eos excolant. Potens autem est DEUS suscitare ex lapidibus filios Israel. Quare nec desineat Patres antiqui aliquibus convertendis operam suam impendere, licet nullatum sit, es assilgeret presentium operariorum; qui verò conversi sunt, ipsi per se divina tantum gratia nixi à Gentilium erroribus dia abstinerunt, ac non paucos post annos, à DEI bonitate ad illos missi sunt alij Sacerdotes, qui eos iterum Sacramentis muniverunt.

Matth. 3.

Decimò, aut quod omnia spirituali cura suorum domesticorum salutis, alijs vacant, cum qui eam deserit infideli sit deterior: certos autem pro incertis relinquere, nec ordinatæ charitatis, neque

Suorum cura præponenda alijs.

sinceri judicij, ac providencæ divine voluntatis est argumentum.

11. Aut suæ quieti, & commodis privatis eorum vitam prætexunt, qui sese (nisi ad Carthusianorum, aut similitum institutum vocati sint) contemplationi dedidèrunt. Ita enim quoniam in eos, qui proximorum salutem vacant, turbationes plerumque cadunt, studium interioris pacis obtendant, semetipsos potius quam alios fallentes. Interea verò meditari nolunt eos, qui reverte se totos vitæ contemplativæ addixerunt, omnia mundana reliquisse: sub aliorum obedientia humiliet, ac diu vixisse, incommoda panè incredibilia volenti animo subijisse: omnem quietem, uti athenas insuperabiles, abs se amovisse. Quo verò tempore hæretis, & alia persecutiones Ecclesiam DEI oppugnaverunt, non desuisse eos, qui vita contemplativa relicta cucurrerunt, ad certanda pro fide Christi bona certamina, sicuti de Aphaate, & Isaac memoria prodium est. Interim autem, dum orationi vacabant, maximam vitæ partem nullo panè cibo traducere: eam in vinea Domini (oblata occasione) strenuè laborarunt. Quod ipsi quoque Magdalenæ (meliorum licet partem elegerit) scimus contigisse.

Quæti proprii negotiis pro salute animarum proponendum.

12. Aut quod sese frustra tempus terere existimant, si inter mercatores veliantur, quoniam hi ab illicitis commercijs abstinere nolentes, viam sibi salutis præcludunt. Nam & in er tales aliqui reperiuntur, qui pietatis studio incensi, exemplo alijs relinqui possint, multa verò alia peccata queunt impediri, quia his sublati radix uluratum avaritia ope divina potest evelli. Ac ut illa evelli non posset, minor cerèdè pæna futura est ijs, qui reliqua peccata demiserunt, præterquam quod justificatur divina Justitia, quando misericordæ vijs illi noluerunt insistere.

Luce. 10.

13. Aut quoniam divinam gratiam, qua erant ornati, cum aliquò mitterentur, aliquo peccato commisso amiserunt: quod nisi celeri contritione, & Sacramentali confessione (cum primum Sacerdotem legitimum adire possunt) eluant, cæciores in dies fiunt, & in alia peccata graviora prolabantur.

Peccatum mortale impedit progressum salutis animarum, Invidentia Charitatis fraternæ maximum malum.

14. Aut denique quoniam alijs prosperè negotiorum divinam agentibus, non solum laud congratulentur, verum etiam invident: quæ fraternæ gratiæ invidentia, cum adversus Spiritum sanctum horribile peccatum sit, sanè fontem divinæ gratiæ in illis citissimè exsiccat.

§. 3. Impedimenta superioris capitis quomodo tollantur.

Et verò non satis est impedimenta hæc nosse, sed quibus rationibus sint submovenda intelligendum est.

Primo id autem sit peccatorum propriorum, & pronitatum ad malum sedula & assidua consideratione, atque amoris proprii diligentissima extirpatione. Utrumque autem certe assequimur, si nos nihil ex nobis esse, nos item (ut agebat S. Catharina Senensis) nunquam DEUM rogasse ut nos crearet meminimus.

Peccatorum nostrorum consideratio utilis.

Secundo si ex innumeris tentationibus, quibus à DEO sapientissimè permittimur oppugnari, cogitemus, nos quidem (si possemus) illas libenter à nobis amoluituros: at quando hoc efficere non possumus, sanè quid ipsi sumus; facile cognoscimus.

Tertio,

Tertio, divinae bonitatis accuratissima perpen- sione; quam in bonae voluntatis largitione cog- noscimus: atque item, quod sepiissime nobis sub- trahit occasiones, ne ruamus in deteriora peccata; quod beneficium infinitam meditando, & ex ani- mo gratias DEO agendi materiam praebet.

Quarto contritionis assequenda vigilantissimi- mo studio, & non dilata confessione sincerissi- ma peccatorum, cura obfirmato proposito ea re- linquendi, & fructus penitentiae dignos faciendi; quam ad rem multum facit id, quod in vita B. Ca- tharinae filiae S. Brigittae de confessione integrè fa- cienda scriptum est.

Obedi- entiae amor. Quinto, obedientiae amore, & obsequio erga eandem obedientiam re ipsa promptissime im- penso.

Sexto, sedulo studio assequendi idiomatis eo- rum inter quos versantur, quod sanè docendo pueros Catechismo facillè fit.

§. 4. *Acquid praestandum ni lucra animarum fuoesserint.*

Quod si ne his quidem rationibus lucra ani- marum successerint, tum cogitandum est, nos esse verè indignos, quibus DEUS utatur ad aliorum animas convertendas, tum quoniam sepiissime erga nostram ipsorum salutem frigidissimi fuimus, tum quod diligentissime aeternum aliorum, & nostrum interitum peccando procuravimus.

Josue 12. Deinde nos nisi (tanquam Josue) possumus tri- ginta & unum Reges debellare, posse saltem ex- ploratores esse, aut immittere, qui populo DEI referant quanta viderint in terra promissionis: vel munus ipsorum exploratorum à nobis posse praestari, ut alios fortiores excitemus ad praelia Domini praelianda: quemadmodum Eremita ille sine peregrinus fecit, qui ex oriente veniens, au- ctor fuit, ut Pontifex maximus in Gallia sacrum bellum ad Hierosolimam recuperandam indice- ret.

Quod si ne exploratores quidem esse possi- mus, saltem ipsas sarcinas custodiamus, Deique operariis humilem operam praestemus, cum scri- ptum sit, *aquam futuram esse portionem eorum, qui ad sarcinas remanent, & eorum qui ad praesidium profici- cuntur.*

Ita quoque, nisi ob scelera nostra olim patrata idonei sumus DEI templo aedificando, quoniam scilicet (quod David Regi à DEO objectum est) etiam ipsi nos sanguinum viri fuimus, saltem aut occasionem praebemus, aut materiam paremus aliis, ut suo tempore per alios id fiat. Quia in re dignum illud est, quod perpendatur, quod qui- dem Paulus *Croesus lib. de arbitrii libertate* scrip- tum reliquit; ait autem: *De aedificari voluit DEUS templum nomini suo, & hoc ut non nisi innocens, & be- nè immaculatus extrueret. Duo ad hoc reges cuncti vi- ribus eliguntur, utriusque ad adiutorium divina custodia promittitur. Ad David siquidem dicit DEUS: Veritas mea & misericordia mea cum eo. De Salomone verò testatur: Ipsum elegi tibi in filium, & ego ero ei in Patrem. Ex his duobus templum Domini unus preparat, alter aedificat: preparat senex, perficit puer. Dignum est enim, ut sanctum Domini templum san- ctus aedificet. Preparat (ut dixi) senex, sed quasi post- quam peccare cessavit: perficit puer, sed tamen penè, cum adhuc peccare non ceperit. Ille ante peccavit, hic postea; ille multum peccando aedificare non meruit, iste multum peccando, quod aedificaverat dereliquit; & in- ter haec mirabiliter ordinavit sancta disponit, ut inter*

Psal. 88.
2. Reg. 1.
Corpo- rius Sa- lomom quam David templum aedifica- verit.

duas aetates, quod perpetuum in homine esse non pote- rat, pro capto tempore inveniret. Hac ille.

Et veò notandum quod ipse quoque inquit *Lib. de li- Orosius* his verbis: *At si vis apertius accipere testimo- nium, quia cum utique possit DEUS, tamen pro ipsa tria. ordinatione non faciat, dicit ad Petrum: An putas me modo non posse rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelo- rum? sed quomodo complebuntur Scripturae? Quia sic oportet fieri. Vides ergo quia Operator temporum temperat virtutes, & ratio dispositionis mis- set potentia patientiam. Deinde ait Dominus: Recon- de gladium in theca. Fieri enim non potest, ut ca- licem quem dedit Pater, non bibam. Et tamen DEUS nihil non potest, nec est quicquam quod non faciat nisi forte quod nolit non oporteat, non propo- nat.*

§. 5. *Exemplo, & monitu idem fulcitur.*

Atqui cautio, quam B. Ignarius huic negotio adhibebat, magni momenti est. Quærenti enim, unde inter tot difficultates, ardua quæque ipsi suc- cederent, respondit se in difficultioribus quibus- que negotiis, ita rem totis viribus DEO commen- dare consuevisse, ac si nulla humana industria, nul- la alicujus cooperatio ad ea perficienda præter DEUM ipsum esset adhibenda. Cum verò id faceret, tum ita cooperari se solitum ad eadem ad exitum perducenda, ac si nihil DEUS in illa con- ferret: quippe qui sciret DEUM inprimis esse cog- noscendum auctorem omnis boni, ac sine quo nihil effici possit: & tamen quando divina sapi- entia cooperationem exigit suarum creaturarum, in eandem toto pectore esse incurribendum: quam ob rem arduarum quarumcunque rerum ad DEI gloriam spectantium ajebat semper exitum se fuis- se consecutum.

Sed & ubi res è voto successerint, tum tantò Ori- gines qui salutem animarum cum timore operati debemus, memores eorum, quæ de Origene multis illo doctissimo scribit Nicephorus. Ille enim (ait) causa fa- cum plures, atque ipsum suum genitorem Marty- ris fuit res præmissis in cælum, summosque labores in miserè convertendis animabus pertulisset, ita ut è domo in domum, per foramina quædam ad fidem pio- rum fovendam, inter summa pericula penetraret, tandem quia humilitatem & se ipsum non custo- divit, in multos errores miserimè cecidit. Itaque *1. Cor. 10* qui stat, videat ne cadat: & qui mittitur, caveat ne exeat extra se.

Potè sicut ordinà è, & instanter operari de- bebamus, quæcunque divino auxilio manus nostra applica- potest efficere, ita applicandæ omnes potentie tio po- sunt ei rei, quæ tanti momenti est, quanti est salus tentia- animarum. Quæ de re procurandum factò esset, ut rum. quæ scripta sunt de applicatione potentiarum ani- mæ nostræ in spiritualibus exercitijs, ea altissimè perciperemus. Interea verò non desit humilis, af- fidua, & fidelis oratio, qua petamus à DEO, ut no- stris iniquitatibus parcens, non desistat tamen pro sua ineffabili misericordia, meliores in vineam suam operariis mittere, totque innocentium & puerorum necessitates potius, quam nostra pec- cata respiciat. Quæ oratio quotidie habita non re- dicit vacua.

Denique eorum auxilium Sanctorum apud Christum Dominum implorandum est, qui in iis regionibus, in quibus versamur, fidei fundamenta DEO favente jecerunt. Quorum Sanctorum vi- tas meditatè perlege, e multum refert: cum qui- bus initiis Respubl. & cultus divinus institutus est, ad

Ex B. Ig- natio fundat. Soc. Jesu dictum dignissi- mum.

1. Cor. 10

Applica- tio po- tentia- rum.

ad eadem initia referenda sit ejusdem instauratio.

Horum autem ea legantur, qui duriora & longiora tormenta percelli sunt, qualia *Clemens Ancyranus* petulit, qui vices octies Martyr fuit, cum viginti & octo annorum spatio mita percellus fuerit.

Quod si laboris, sollicitudinis, & periculorum aliquem tædeat, ubi ista susceperit, cogitet, num revera credat ignem purgatorium esse, atque an multa centena annorum horridarum pœnarum, cum momento laborum hujus vitæ libenter vellet commutare, tunc enim se alacrius operi accinget.

Singulis porò diebus non cesset illud Apostolicum orare, *Domine adauge nobis fidem*. Sed in cœcis hæc, quæ x̄i: na Patris sapientia pronuncia-vit, scribantur in corde: Sicut palmis non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in viti; sic nec vos nisi in me manseritis: Ego sum vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: Quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & arefcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Si manserit in me, & verba mea in vobis manserint; quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis: in hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferat, & efficiamini mei discipuli.

Joan. 15.

Lib. 4. cap. 13.

Quod in illud h. c. facit, *Mater DEI loquitur* (inquit *B. Brigida*) *Qui conducit operarium ad laborandum, dicendo ei: Porta arenam de littore, & inquire in quolibet onere, si forte ibi invenire poteris granum auri, non minor erit merces ejus, si nihil inveniret; quam si reperiret multum. Sic etiam est cum illo, qui verbo, & opere ex divina charitate laborat, ad profectum animarum, non enim erit minor merces illi, si nullos converterit, quam si multos: sicut magister dixit exemplum: si, inquit, bellator, qui ad præceptum Domini sui egrediens ad bellam, & habens velle fortiter dimicandi, rediret sauciatus, nullam habens captivum, non minorem mercedem obtineret, amisso bello propter voluntatem bonam, quam si victoriam fuisset consecutus: sic est etiam cum amicus DEI: Nam pro quolibet verbo, & opere quod faciunt propter DEUM, & ut anima emendantur, nec non & pro qualibet hora tribulationis, quam patiuntur propter DEUM, coronabuntur, sive multi convertantur, sive nulli. Hactenus Antonius Possenus.*

CAPVT IX.

De exemplo vitæ maximè in prædicatore Evangelico necessario.

IN Evangelico ministerio & orationis præsidium, & vitæ innocentiam ac integritatem necessariam esse diximus: restat nunc ut de exemplo vitæ dicamus. Nulla alia major ad cohortandum vis & efficacia, quam exemplorum: exempla enim majus pondus habent, quam verba, & ad faciendam populis fidem, & ad animos permovendos magis præstant. Quare Christus Dominus, & Apostoli ipsi si magnopere ministris vitæ exemplum commendaverunt: Sic luceat lux vestra coram hominibus; ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Divus Paulus ad Titum scribens c. 2. In omnibus (inquit) præbe se ipsum exemplum honorum operum in doctrina, in integritate, in gravitate. Et primò in hoc excellit verbis exem-

Matt. 5.

Tit. 2.

plum, quod quasi lumine adhibito, ad virtutem, & fidei nostræ functiones certum iter demonstrat, in quo itinere magna solet esse obscuritas, maximè in rebus spiritalibus, quæ sunt à sensibus remotissime; & quas insuper tenebrarum princeps tenebris suis perpetuo magis obscurare conatur. Itaque, ut dici solet, picturas atque imagines rudibus hominibus libri instar esse: sic exempla quoque ipsa libri sunt, grandibus quibusdam literis conscripti, quæ in ipsos oculos etiam negligentis incurere possint.

Est præterea ille quoque duplex exemplorum fructus, qui à Seneca Epist. 6. optimè indicatur: *Plus tibi, inquit, vitæ vox, & convictus, quam oratio prodierunt: primò, quia hominis plus oculo quam auribus credunt: deinde quia longum iter est per præcepta, brevè & efficax per exempla: brevè, quia sine multa verborum circuitione, ut fit in concione, nec definiendo aut dividendo, virtutis natura aperitur, sed potius eam exhibendo, & representando: ut exempli causa, si Casarem dicendo describere velis, longo sermone opus sit, neque eum tam perspicè pingere possis: si vero ipsum sillas momento temporis, ex ipso conspectu, multò clarius & certius cognoscatur. Sic enim cum Franciscus leprosum lavabat: cum Ca. harina Senensis maledicæ mulieri tam constanter famulabatur, haud paulò melius & compendiosius docebant, quid amor proximi, quid sui ipsius odium postulet, & quatenus progredi debeat: quomodo humilitas, & patientia exercenda; quam si longa & accurata oratione hæc omnia declaranda suscepissent: ita ut non immeritò dixerit Magnus Basilii in Reg. suffor. Interrog. 17. Ad animum illius, qui ventris libidinis serviat, per vellendum, & ad frugem revocandum meliorem nullam cuiusvis generis orationem posse excogitari opinor, quam tantum valeat, quantum vi solum continentis alicujus aspectus.*

Exemplorum fructus duplex Seneca.

Accedit deinde illud etiam, quod idem Seneca addit de hoc doctrina genere, ut non solum breve sit, sed etiam efficax: primò enim, & maximum est, quod quocumque sit, cum ab alijs factitari videmus, non adeo arduum esse, & à nobis quoque posse fieri iudicemus: nam quæ libris, vel quæ voce dixeruntur, profertilla quidem ad mentem instaurandam, sed plerumque difficultas, quam ostendunt rudibus præsertim, & non expertis, asperum quiddam & odiosum objicit: quod cessat, cum eadem alterius exemplo expressa, & in usum producta spectamus. Sicut si de montis jugo dubitetur, an sit superabile, nihil certius facit fidem, quam si multos jam superasse, & in eo jam stare conspiciamus. Docet hæc Gregorius 9. Mor. 35. Quæ verba illa Job: *Instauras testes tuos contra me, & interpretatur, ut hi testes sint homines justi, qui ipsa vita DEI præcepta, & eorum præmia contestantur; ut qui præceptis non accendimur, saltem exemplis excitemur, atque in appetitu rectitudinis, nil sibi mens nostra difficile æstimet, quod perfectè peragere ab alijs videt. Quare exemplum non modò difficultatis metum tollit; sed etiam ad ea agenda occultis quibusdam stimulis incita: ut præclari è S. Leo Serm. de S. Laurentio: *Facilis, inquit, ad exhortandum sit oratio, efficax ad suadendum, validior à tamen sunt exempla, quam verba, & plenius est opere docere, quam vocare.* Nam etsi exempla omnia, etiam scripta & antiqua multum valeant, ut experientia ipsa compertum est: sine ulla dubitatione, multò magis poterunt recentia & viva, maximeque domestica, quibus ipsi assiduo interfumus. Manifestum est enim, quam nos vehementius ea morerent, quæ nos ipsi spectamus, quam quæ ab alijs audimus: quò acrior est ocu-*

S. Leo

oculorum sensus, quam aurium: praesertim cum scriptura, ut dicta sit, non ita rem repraesentare, eisque omnes circumstantia, in quibus praecipuus est animorum motus, exprimere possit.

Exempla
movent.

Habet etiam exemplum robur ad promovendum non utcumque, sed & id quidem suavissimè omnino, & placidissimè: & praesertim se quendam auctoritatem, quae ad animos excitandos maximi est momenti. Nam quemadmodum frustra de rerum omnium contemptu, ac de aliis Evangelicis virtutibus disseritur, cum auditor conspiciat ipsum concionantem vel divitiis abundare, vel honoribus, aut externa gloria, ita, quis dubitat quin multo certius credit, si hominem illum res humanas contempnere, qui eum contemptum ipsis factis & re ipsa praesertim fert, quam eum, qui si modo ita affectus est, tamen eum contemptum animo inclusum tenet?

Est etiam auctoritas quaedam in hoc vitae genere nam cum major mortalium pars, tum voluptatibus, quae sunt quaedam blandissimae dominae, tum ceteris praesentibus bonis capiuntur: quos deinde perspicunt in vitis tam facile oblitescere, quibus & se ipsos, & alios captivos teneri sciunt, eos vero suspiciunt, ac tum tacitis cogitationibus tantam praesentiam admirantur, tum etiam apud alias maximis efferunt laudibus, eaque mirifica quaedam res multitudini videntur: ac merito iudicant eos omnino se ipsos, suas cupiditates subegisse, mundum omnem cum suis praemiis despexisse, magno excelsoque animo esse, & in jis divinas quasdam inesse virtutes, & pro diis eos habere. Cujus verò vita despiciatur, necesse est ut etiam praedictio contemnatur. Non ergo alijs proderit sine vitae puritate, & splendore operariis.

Quare cum haec rerum despicentia, vitaeque exemplum Ministrum ita faciat admirabilem, cerè statuendum est, hoc esse ad persuadendum omnium potentissimum miraculum: nihilque aptius, nihil gravius ad invidiam conversionem promovendam esse posse. Qui autem hoc non habent, eos plane magno adjumento carere, & ut ita dicam, potissimum instrumento, ad hunc fructum & serendum, & demerendum. Unde Apostolus Timotheo, discipulo charissimo, inter alia, exemplum potissimum commendat dicens 1. ad

1. Tim. 2. Exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.

Ac tandem, quid ad fidei nostrae confirmationem, conciliandisque Evangelio Infidelium animos, vitae integritas, & exemplum proferat, ostendit Chrysostr. Homil. 46. in Matth. Qui aperte hanc esse putat causam, cur & Apostolorum tempora tam fructuosa fuissent, & sua jam tempora tam sterilia essent, & infecunda: Si homines, inquit, duodecim terrarum orbem converterunt; cogita, quanta sit malitia nostra, qui ne subditos quidem nostros corrigere possimus, cum tamen simus tam multi, ut decem milibus mundis pro fermento sufficere valeamus. Sed dices, Apostoli signa habebant; atqui non signa eos mirandos effecere. Multi enim qui demones ejiciebant, quia peccatores erant, nihil tale fecerunt, sed puniti sunt. Quid est igitur quod eos magnos ostendit: pecuniarum contemptus gloria despectus, ab omnibus vita hujus negotiis ereptio: qua si non habuissent, etsi mortuos suscitassent, non solum nullos juvissent, sed etiam seductores aestimati essent.

Qui Homil. etiam 6. in 1. Epist. ad Cor. de eadem re agens, inquit: Quod est in praesentia signa viderentur, quae tamen persuaderent: quae exteriorum aures non Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

bis accommodaret, cum tantopere increbrescat malitia? Etenim probata Christianorum vita majorem apud multos auctoritatem sibi vindicabit quam signa: siquidem haec apud imprudentes, & malos homines, malam concitant opinionem; Vita autem pura etiam ipsum diabolum majorem in modum obstruere poterit. Haec ille. Quibus ego addiderim, inter Apostolica signa ad subjungendum orbem in obsequium Christi hoc maximum exiisse. Signa (inquit Paulus) Apostolorum mei facta sunt super vos, in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus. Vide obsecro, qua ratione inter signa Apostolorum primum locum tribuit patientiae, secundum miraculis & prodigijs. Atque ad Thessal. Ipsi scitis fratres, introitum nostrum ad vos; quia non inanis fuit, si autem passi & contumelias affecisti. Ubi qualis fuerit vita, qui mores, quam ab avaritia, ab adulatione, à fastu omni remoti: id verò pro certo, & insuperabili veritatis annuntiat testimonio profert. Sit vita pura & innocens in Christi praedicatorum, & hoc signorum omnium vim obtinebit.

Tantumque javat vitae integritas, ut solo minus mulierculae captivae exemplo, Georginos ad fidem fuisse adductos tradat Nicephor. lib. 3. c. 34. Quae cum alias semper pudice, castaeque vixerat, tum captiva quoque nihil de pietate, sanctioreque instituto remissa. Nam diu, nocturneque pietatis exercitia exhibebat; jejunijs plurimum vacabat, continueque precationibus insistebat. Ex quo quidem admirationi barbaris fuit. Quibus sciscitantibus, cur tantopere sese assigeret, ita se suum DEUM colere respondit, qui Christus esset. Nihil ex hoc amplius admirari barbari, quam novitatem nominis, mulierculam in honore habuerunt.

Mos gentis erat parvulos cum aegrotarent per vicinas domos à matribus circumferri remedia exquirentibus. Mater quaedam eum puerum aliquandiu circumtulisset, nec salutare quicquam invenisset, captivam adiens, ejus opem petiit, illa se humani nihil scire testata est, sed DEUM quem coleret: Christum, desperatam ab hominibus salutem posse conferre. Parvulumque elicio suo super imponens, & orationem ad DEUM fundens, sanum matri reddidit. Implevitur hem facti tumor, & ad Reginam perlatus est, quae dolore quodam afflicta, ad captivam se ferri curavit, cum illa regiam domum ingredi recusasset. Reddita est Regina sanitati, atque admonita, ut in Christum crederet, & eam coleret, qui salutem praebuisset. Rogavit Regina virum, ut Christianus efficeretur: quod quamquam ille promississet, segnis tamen erat, nec sepius ab uxore compositus baptizari curabat, non tam fidei hostis, quam dubius.

Contigit eum in altissimas silvas ire venatum, quod cum pervenisset, coorta subito tempestate, ita tenebrae cuncta operuerunt, ut nec ipse comites cerneret, nec cereretur ab illis. Ignarus quid ageret, promissionis conjugii factae recordatus est, Christumque rogavit, ut si DEUS esset, ex tantis eum periculis eriperet. Nec mora, dies reddita mundo est, & Rex ad urbem incoluntis perductus, qui Reginae, quae gesta erant, miraculi loco exposuit. Vocatur captiva, audit consilium ejus illa rejicienda idola, & Christum colendum dicit, etique supplicandum, & Basilicam faciendam. Convocato populo Rex Evangelium praedicat, & nondum factis initiatus sit suae gentis Apostolus. Credunt viti per Regem, fæminae per Reginam. Constituitur templum magni operis: & elevato pertinaciter murorum ambitu, columnae collocantur. Sed prima, ac secunda erecta, tertia nullis machinis erigi

H potest,

potest, nullisque viribus, cum ad noctem usque laboratum esset Recedentibus cunctis, sola captiva apud templum in oratione perseverat. Postera die, prima luce redeunte populo columna reperta est supra basim in aere suspensa, quantum esset unius pedis spatium. Magnificaverunt omnes DEUM, veramque captivæ fidem recognoverunt. Quibus mirantibus, ac stupentibus, sensim supra basim suam nullo contingente deposita est, & summa cum libratione descendit. Mox reliquæ columnæ magna facilitate erectæ & collocatæ sunt: perfectum templum: & populi fide confirmatâ, suadente captiva, totius gentis legatio ad Imperatorem Constantinum mittitur, res gesta exponitur, & sacerdotes peruntur, qui ceptum erga se munus impleant. Ferunt Constantinum non minus hoc nuntio lætarum, quam si gentes Romano imperio incognitas, & ignota regna vicisset, indeque Iberis jucundissimo vultu satisfecisset.

Eadem prædicandi formula Ministris necessaria.

Ad vitæ denique exemplum valde expedire nemini dubium est, ut qui in ipsidem provincijs & regnis sunt, eisdem diverforum Ordinum professores, eandem prædicandi formulam, & doctrinæ Christianæ docendæ modum teneant, ne diversam fidem & Religionem annunciare videantur: præcipuè tamen in eis se strictissimo charitatis vinculo consentiant; quo facile quodvis perficietur: contra tamen nihil ita perturbat, labefactat, evertitque surgentes messes, ac mutua in eis Evangelicos ministros dissensio, atque contentio. Scripsum est: *Unus edificans & alter destruens, quid*

Ecd. 3.4. proficit ei, nisi labor? Et turtus: *Non est dissensionis 1. Cor. 14. DEUS, sed pacis.* Et alibi: *Si quis videtur contentiosus 1. Cor. 11 esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia DEI.* Et vix certè est illi, qui unum scandalizaverit ex his pusillus, qui credunt in Christum. Omnia ergò in charitate fiant, omnia secundum ordinem, omnia in vinculo pacis: nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. Itaque sibi modò adjuvamento ut sint, omnibus modis curandum est, omnes DEI oves pascant, salutem earum querant, non querentes quod sibi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

CAPVT X.

Deficientia in ministerio sancti Evangelij requisita.

Post orationem assiduam, morum integritatem, ac vitæ exemplum, jam ultimo loco de scientia in ministerio Evangelico requisita dissendendum est. Quatenus autem peritam esse oporteat Sacerdotem, satis ex Patrum Canonibus constat. Nam cum prædicandi verbi Dei fungatur officio, cum sit hoc proprium Pastorum atque Doctorum, eum esse oportebit, quem Paulus describit: *Amplèntem eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere.* Qui hæc præstare non potest, remerè Doctoris in Ecclesia usurpat locum: majus sibi juxta *Jacobum* judicium summons. Quod cum tantæ magnitudinis, tanti etiam periculi sit; nemo satis præstare potest, nisi missus à Domino, *Quomodo enim, inquit, Rom. 10. prædicabunt, nisi mittantur?* Quare nisi ex officio incumbat, aut majorum auctoritate imponatur, aut

Tit. 1.
Jacob. 3.
Rom. 10.
Quanta

ipsa charitate aperitè peturgente suscipiatur, nemo onus Angelicis humeris formidabile subire audeat.

Qualis verò, & quanta debeat esse sapientia Ministri, eum facile in specie determinare, cum præcipuè res pensanda sit, ex qualitatibus nationum, & gentium, quibus Ministri destinantur. Alius enim scientiæ gradus in convertendis Judæis, sive Hæreticis, aut Schismaticis, alius verò in Gentilibus prærequiritur. Nam ad agendum cum illis, linguarum peritia, ac in Theologia & Scriptura sacra, non mediocriter esse versatum requiritur: quamvis sæpè non tam disputationibus, quam vitæ integritate, exemplo, & oratione plus emolumenti, quam ex disputationum congressu succedat.

In Gentium verò prædicatione panis, qui in Europa abundat, nobisque præ copia panis vilescit, admirabiles parvulis illis esurientibus epulas præberet, cum apud has gentes non tam scientiarum notitia, quam charitatis zelus desideretur. Requiritur tamen, ut primum quis symbolum, mysteriaque fidei præcipua norit exponere, pro capto auditivum: mox præcepta divina quæ aut severentur, aut violentur: tum quæ ad Sacramentorum intelligentiam usumque pertinent: ac modò probatè ille vitæ laude floreat, non magnopere ego scholarum apparatus, reconditamque illam doctrinam, in eo desiderarem: quippe cujus munus magis prudentia quadam, atque ingenij morumque barbarorum peritia conficit, quam subtiliori literatura. Ut enim Magistri Novitiorum in Religiosis domibus (ut prudenter consideravit P. Acosta lib. 4. c. 10.) eliguntur, virtute, prudentiaque præstante, ipsaque usu rerum spiritualium: propterea cum ea *ars artium* sit, non tam paginis evolvendis, quam inrens spiritus motionibus discernendis paratur: tamen cum fundamentum istud jacitur, vitæ purioris, ac sensus exercitati, ad discretionem boni & mali, Sanctorum Patrum lectio, ut *Gregorij, Basilij, Bernardi*, diviniæque Scripturæ præsertim meditatio plurimum adjuvet: ita planè in moderatione Barbarorum, qui novitij quidam sint Religionis Christianæ, & quidem quibus omnia divina, & ecclesiastica valde nova, valde inusitata occurrant, exoptanda esset eximia quadam vitæ sanctitas in Ministro DEI, cum pari prudentiæ ac dexteritatis laude conjuncta. Scientiæ verò is modus, eaque mensura, quæ communiter oportuna est; ut sciat quæ forma Catechismi servanda, quis ordo Sacramentorum tenendus: quantum sibi liceat in disputatione, quæ sine reservata crimina. At Barbarorum ritus, & avitas superstitiones, non nisi longo reru usu deicere potest.

Notandum verò, quod si in plerisque mediocri quadam doctrina sufficiat, oportere tamen esse inter Ministros aliquos præstantes Theologos, quos ceteri consulant, & à quibus veluti à fonte veritatis doctrinam hauriant. Nam & ad veteres pellendos errores, & ad novam fundandam tuendamque Ecclesiam Theologia doctrina magno opere est necessaria: in exordiis enim rerum omnium, maximè Religionis, præcipua quadam sapientia, & industria opus est; quemadmodum in novis plerumque stirpibus videmus accidere, ne error in principio sit: quasi originalis, & in ceteros traducatur, maximè que eum in fine esse contingat. Præcipuè cum in novis regionibus novisque plantationibus, nova negotia, novi mores, leges, contractusque occurrant, aliaque magnæ difficultates se offerant; quibus nisi sacræ doctrinæ

in Min
st. o re
quiratur
sapientia

Consa-
end. c. p.
10. supra
ci. In-
structionis
missiona-
riorum
Joan. 2
JESU
MARIA.

Theolo-
gia ne-
cessitas.

Arinx lux & cognitio adfit, in magnis ignorantie tenebris maximoque periculo salutis aeternae homines versentur: necesse est

CAPVT XI.

De peritia linguarum Ministris S. Evangelij necessaria.

Copiam sermonis, loquendique facultatem ei, qui docendi partes suscipit, adesse oportere nemo dubitat; quam obrem Apostolos suos, non ante ad docendas gentes Christus misit, quam gentium linguas S. Spiritus dono loquerentur. Fides enim, sine qua saluus esse nemo potest, ex auditu est, auditus autem per verbum Dei. Hic ergo sita est salus gentium in verbo Dei: quod sane ad homines pervenire non potest, nisi vocibus hominum defera: ut: quas qui non percipit, verbi Dei vim sentiet nunquam. Quia una in re vel maxime sudare oportet: ubi servum Christi: si hominum amentia, quamquam enim duri ac molesti labores sint alienae linguae discendae, barbaricae praesertim: tamen & gloriosa victoria est, & dulcissimi fructus, & Dei charitatis illustre testimonium.

Igitur si quis salutis animarum studio inflammatus est, ut optime Iosephus A costa prosequitur, sibi is sermo respondeat, nihil praeclearum sperare oportere, nisi sermonis primum callendi indefessa cura sit. Si enim is, qui suppet idiotae locum, ad tuam benedictionem, quam non intelligit, non potest dicere Amen: quamvis tu bene gratias agas, sed ille nihil edificatur: quoniam modo concionanti tibi, quamvis mirabiliter, quamvis divine de Christo, populus ignora lingua, & profundi sermonis respondebit in eo de suo Amen, hoc est, animi praebit assensum? Quomodo, quamvis tu recte loquaris, edificabitur ad fidem & dilectionem frater, cum voces tantum sparguntur in ventum, ac more Babylonica confusionis, qui sermonibus dissident, nequaquam sensu, animique conspiciantur? Quare nihil commotius, aut certius est, quam ut homines probari, atque integri, sermonis barbari curam suscipiant, familiarissimam consuetudinem habeant, copiamque ad discendum sibi parent, tum arte, tum exercitatione diuturna. Neque enim alia via orbis terrarum reliquis ad gratiam Christi pervenit, quam verbi Dei fortis instantique praedicatione. Sicut in Actis Apostolorum saepe legimus, & Ecclesiasticae omnes historiae tradunt.

Neque vero alius aditus, aut alia via infidelibus ad Christum aperienda est, quam assidua, efficacis, ipsisque accommodatae praedicationis verbi Dei. Nam praeter documenta divina plurima, eademque gravissima attestatur nobis copiosissimè id ipsum rei experientia. Si enim quem Barbari nati fuerunt linguae suae peritum Concionatorem, attentissimè eam audiunt, magnopere delectantur facundia, ipso dicentis impetu rapiuntur, atque ore hiantes, oculis immotis haerent suspensis: sibique invicem dicunt, nunquam se Christi legem talem cognovisse, aut audivisse: quidam concionis vi cor ipsam citatè afferunt. Quod si qui populi aliquid vel intelligentiae, vel probitatis praesentent, praeter ceteris inveniantur sine ulla exceptione, ij esse maxime, qui Sacerdotes aut habuerunt, aut habent veteranos, sermonis sui peritos. Perditissimi vero omnium, qui novos & imperitos Magistros ab Europa recenter sortiti sunt, quorum in-

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

fantiam egregiè rident, elinguesque contemnant.

Itaque elaborandum est Ministris, atque studio & tolerantia, sermonis facultas paranda: id enim quamvis difficile ac negotiosum sit, non tamen fieri nequit. Et quamvis linguarum lectiones, sive Grammaticae peritiles sint, verum haec omnia instar umbratilis pugnae, & palaestrae potius quam acies. Ad rem ergo veniendum est, & frequent collocatione cum infidelibus agendum, ubi audiendo ac loquendo sermo familiaris fiet. Inde ad conciones progrediendum, ut pudore, metuque deposito, saepe & audacter errandum, ut aliquando non erretur. Initio quidem memoriter & res & verba discenda, mox etiam sequentur verba res ipsas. Ista quidem, dicit opinor aliquis, praecipere in promptu est; exsequi vero perquam remotum. Ita sane est, attamen & labor omnia vincit, & laborem facit jucundum propensio animi. Ac certè nulla in hac causa major difficultas est, quam avertit voluntates hominum. Quam obrem si Sacerdotes Ministrive multum in animarum conversionibus proficere cupiunt, illud modò omnibus curent, ut recentes ab Europa, antequam fervor ille, & sitis animarum intercescat, nulla alia re occupentur, ac detineantur, quam accuratissimo studio discendae linguae illius gentis, ad quam appulerint, & postquam didicerint, exercendae. Hoc nisi fiat, vix aliquid perficietur, quod experimen: o compertum habemus. Sapienter ergo & religiose, ut refert Ios. A costa lib. 4. c. 9. Dominicanae familiae Patres in Indij Occidentalibus inviolabili staturo, venientibus ab Hispania, totum primum annum, nihil aliud quam studium sermonis injungunt. Anno integro exacto, ad fructificandum mittunt: quod utinam omnes sequeremur exemplum; fieret paucis annis sine dubio plus quam alias effectum est plurimis.

Praeterea est perquam necessarium, ut regionis, in qua degunt, sermone loquantur omnes. Sunt enim necessaria omnia ista praesidia, ut facultas paratur verbi divini Gentibus annuntiandi. At si quis vel per occupationes urgentes, vel per minus felicem ingenij sortem, tanta consequi nequeat; non debet continuo sibi ab hoc DEI opere vacandum esse existimare, silentioque vitam agere. Potest enim multis modis facultatis suae exiguitatem adjuvare. Primum, si doctus ipse cum sit, & virtutis probatae, socio utatur sermonis perito, quem ipse sententiam fecissim doceat, & quid, quoque modo dicendum sit, instruat: eamque, ut Moyses Aaron, interpretem habeat: ut per illum potius ipse loquatur. Non quidem ut aliter alterius verbis reddendo verba, loquatur in interpretis more, (quod frigidum est, tamen si ne id quidem contemnendum) sed summam potius edoctus, ante concionem, oratoris partes impleat, si socius contingat idoneus & fidelis.

Praeterea non esset utilitatis exiguae, si aliquot ipse Conciones, & brevem aliquam Catechismi expositionem memoriter disceret, atque ea idem tunc repeteret apud Barbaros. Neque enim verendum est, ne eos repetitione offendat: neque tam isti indigent magnis & exquisitis rationibus, quam quibusdam facilioribus, accommodatis, iisque saepius repetitis. Nam & gloriosissimus Dei praeco S. Franciscus, eo modo instituisse Fratres suos simpliciores praedicatione perhibetur. Et B. Franciscus Xaverius apud Indos ea industria multum in conversione gentium profecit. At id quidem Ministris non difficile, infidelibus autem perquam modum foret, ut in missionibus loca subinde mu-

H 2

en ur

tentur, doctrina verò eadem ubique repetenda sit, ut parvulis hæc Evangelij præbeatur. Edidit nuper Summus Pontifex Paulus V. pro diligentia in linguarum peritia acquirenda Breve Apostolicum, quod hoc loco inferendum censui.

PAVLVS EPISCOPVS Servus Servorum Dei.

AD Perpetuam rei memoriam.
Apostolica servituti onere, infirmitati nostre à Domino, inscrutabili consilio ejus, imposto, assidue admoemur, sapientibus, & insipientibus constitutos nos esse debitores; ut scilicet per ministerium nostri Apostolatus, qui sapiunt, quod sanctus docet Bernardus, non despiciant; qui non sapiunt, sapiant, & qui desperaverunt, respiciant: quibus verbis instrui nos satis perspicimus, ut fideles in fide, & charitate conservare, infideles ab infidelitatu tenebris educere, & hereticos, ac peccatores à pervertitate erroris, ac servitute peccati liberare, aspirante gratia DEI, à quo omnis sapientia, pastoralis sollicitudine procuremus.

Cum vero præceptum Domini lucidum illuminet oculos, ac testimonium ejus fidele sapientiam præset parvulis, omni vigilantia procurare debemus, ut Predicatores, & Doctores verbi DEI ad opus DEI operandum instructi reddantur in dies magis, & partes suas, quantum cum Domino fieri potest, ad gloriam ejus, & utilitatem animarum quotidie melius, & feliciter adimplant. Cui rei plurimum conducere satù constat Linguarum cognitionem, Hebraicæ præsertim, Græcæ, Latinae, & Arabicæ: hæc enim conversione infidelium opportunissima esse dignoscitur, quando magna eorum pars aut Arabi, è loquitur, aut intelligit: ac si unquam reliquarum trium Linguarum notitia in Ecclesia DEI utilis fuit, verbis nostris proficere utilissima est: hostis enim huic manû generis Linguarum scientia, singulari dono DEI hominibus tradita, ad ipsius Largitoris contumeliam, & fidei suæ Catholica detrimentum, nunc ut cum maxime abutitur.

Quamobrem s. l. rec. CLEMENTIS PAPAE VII. Prædecessoris nostri, quantum conditio temporis patitur, vestigiis insistentes Motu proprio, & ex certa scientia, maturaque deliberatione nostra, deque Apostolica, nobis attributa potestate plenitudine, hæc nostra perpetuò valitura Constitutione sancimus statuimus, & ordinamus, ut in cujusvisque Ordinis, & Instituti Regularium, tam mendicantium, quam non mendicantium, etiam quomodolibet exemptorum, & Apostolica Sedis immediatè subjectorum, studijs omnibus, trium Linguarum hujusmodi, Hebraicæ videlicet, Græcæ, & Latinae, in majoribus verò, ac celebrioribus etiam Arabicæ Doctores, Regularis quidem, & ejusdem Ordinis, si in illo harum Linguarum sufficientem notitiam habentes sint, si minus secularis, aut alterius Ordinis Regularis, qui illas actu, & diligenter doceant, habeantur, si studia in Orbibus, & locis existunt, ubi Linguarum prædictarum peritos conducendi facultas est: studium verò Locorum, ubi hujusmodi Doctores desunt, cum primùm in alijs studijs, ubi Lingua hujusmodi docebuntur. Scholares tantùm profecerint, ut docendi alijs idonei fierent, de istis Scholaribus provideatur.

Quod, ut citius & facilius fieri possit, & sperati fructus ex Linguarum hujusmodi studio appareant, omnibus, & singulis Regularibus Superioribus sub indignationis n. s. p. eadem auctoritate, tenore præsen-

tium præcipimus, & mandamus, & si ipsi negligentes fuerint, eorumdem Ordinum Regularium apud nos, & Sedem Apostolicam Proceptoribus injungimus, eorum conscientias desuper onerantes, ut omni cura, & sollicitudine quantum citius provideant, ut Schola Linguarum hujusmodi quamprimum instituantur, ac Doctores prædicti deputentur, eorumdemque Linguarum Lectionibus Scholares assignentur, qui illis sculam, & assiduam operam navent. Hi verò Scholares ut alacrius huic studio incumbant, volumus, & decernimus, ut in promotione ad Doctoratus gradus, & ad alios sui ordinis honores illi, ceteris paribus, præferantur, qui in cognitione trium saltem Linguarum prædictarum profecerint, ita, ut ad illas docendas apti sint. Non obstant, Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac quibusvis statutis, & consuetudinibus, privilegij quoque, indultis, & litteris Apostolicis, quibusvis Universitatibus, illarumque Rectoribus, ac Ordinibus prædictis, & illorum Superioribus, & personis sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriis derogatoriis, aliisque efficacioribus, & insolitis clausulis, ac irritantibus, & alijs decretis in genere, vel in specie, ac alias in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & innovatis: Quibus omnibus, & singulis eorum omnium, & singulorum tenores presentibus pro plene, & sufficienter expressis, & ad verbum insertis habentes, hæc vice dumtaxat specialiter, & expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscunque.

Nulli ergo omnino hominum liceat hæc paginam nostrorum Sanctionis, statuti, ordinationis, præcepti, mandati, injunctionis, orationis, voluntatis, decreti, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire, si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Dat. Rome apud Sanctum Marcum, Prid. K. l. Augusti, An. Incarnationis Dominicæ M. DC. X. Pontificatus Nostri Anno Sexto.

C A P V T XII.

Epilogus de vitæ peritate, exemplo, aliisque prærequisitis in Evangelico operario.

UT summam omnium se è, quæ hæcenus de Ministrorum probitate divinis, quasi ad Epilogum redigamus, placuit hic ex B. Francisco Xaverio, Apostolico viro, quid ipse in prædicatoribus sancti Evangelij desideraret; ex ejus vita per Horatium Turcellinum conscripta ite memoriam revocare. Is igitur lib. 6. vitæ ejus c. ultimo sic scribit:

Socios Ethnicis convertendis, Neophytisque erudiendis, operam daturus, non modò lectissimos requiebat, sed huic rei maxime debitos; ut nihil quamvis speciosum ac præclarum tanto præferrent negotio, quo nihil superis gratius, mortalibus utilis reperiretur. Nec magnificus solum conversum hortator erat, sed etiam auctor, plus rebus ostendens, quàm verbis præcipiens. Namque Gentilium conversione, atque instructione in omni vita ipsemet nihil habuit antiquius. Quin etiam Socios, qui ex India, aut ex Lusitania ad eum venissent, ita vocabat in divini hujus Ministerij societatem, ut speciosissimo cuique eam provinciam præmium daret laborum. Primarios quippe viros potissimum tanto munere præficebat, auctoritate

Horat.
Turcell.
in vita
B. Xaverij

Act. 18.
tem

AA. 12. tem sequens Apostolorum, qui cum audissent recepisse Samaritanam verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Joannem, Apostolorum scilicet Principes. Quocirca ceniebat ad Apostolicum munus deligendo viros egregia, diuque spectata fide, virtute, constantia, sanctitate: tum quia tales utique viros res ipsa postulat, tum verò, quoniam usum doctrinae senterat, eam provinciam esse gravissimis Sathanæ tentationibus, molestijs, ærumnis expositam.

Idem Proinde in ejusmodi Dominicæ vineæ operariis prudentiam magis ac sanctitatem, quam scientiam doctrinamque expecebat, rarus ad tot tantisque difficultates superandas necessarium profectò esse virtutem; ad Ethnicorum autem conversionem plus momenti sanctimoniam facere quam doctrinam. Quod si virtutem decoraret eruditio, tum verò agebat egregios perfectosque Evangelij præcones exstere; Japoniæ maxime oportunis, ceterisque locis, ubi acria Barbarorum ingenia subtilibus interrogationibus Christianam Religionem solerter explorent.

Notitiâ peregrina linguæ requirebat. Ceterum in omnibus Ethnicorum cultoribus requirebat ingenium, facultatem, ac studium peregrinæ linguæ addiscendæ, haud dubius sine sermonis commercio in Barbaris ad Christum aggregandis, novisque Christianis instituendis nihil admodum profici posse. Itaque Apostolos, priusquam Genes docere aggredierentur, divinitus imbutos omnium facultatibus elinguarum. Præcipue operabatur omnes ingenti animorum servandorum cupiditate flagrare, nunquam, ut ejus rei prætermitterent occasionem, sed avidè arripere ut gererentque. In Neophytorum verò salutem atque institutionem strenuè habebat institi, infantes baptismo expiari, pueros erudiri Catechismo, & ante omnia baptizandis infantibus incuriam vitari, oblivionemque percipiendis, ut quantum humana ope providere posset, nemo profusus periret sine baptismo, unico puerilis ætatis auxilio.

Suadebat quoque ut verbis rebusque, Neophytorum concilianes sibi, studere ab eis parentum loco diligi, colique: sic enim natura comparatum esse, ut amor omnia æqui, bonique consulat, nihilque sit amanti difficile. Quocirca in novis Christianis excolendis, non fortius, quam perseverantius eorum perferrent vitia, infirmitatem sustinerent, frugemque seminis factæ, laborumque (quamvis sæcæ spei) fructum veluti boni Christi Domini agricolæ exspectarent: haud ignari, *Qui seminant in lacrymis in exultatione messuros.* Quod si talibus initio Christiani non viderentur quales expererent, ita se cum eis gererent, ut cum improbis filijs boni patres: Dei que benignitate fieri, qui hominum mentes suo demum tempore ad bonam perducit frugem, non diffiderent eos aliquando tales fore, quales optarent. Proinde nunquam desinerent illos omni studio colere, præsertim cum DEUS communis omnium patens, quamvis læsus à nobis, benignè tamen omnibus facere non desistat.

Jam com veteribus Christianis multum temporis esse conterendum negabat, ne fraudarentur novi. Quod si officiosiorum congressus vitari nequissent, & sermones inferendos de rebus divinis, a que ad animarum salutem pertinentibus; ut aut pijs ex culti monitis paulatim fierent meliores, aut ceterè colloquiorum severitatem averfati, nostrum nos negotium agere sinerent in instituendis Neophytis.

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

Exiguos verò fructus cum hominum approbatione maximis fructibus cum aliqua vel minima offensioncula potiores ducebat: parvos quippe fructus cum virtutis exemplo perceptos, & diuturnos esse, & semper augeri; contraque ingentes offensionem hominum vitiatos paulatim corrumpi atque intrerire. Itaque eos jubebat adversus omnes facilitatem ac submissionem adhibere, *Pacem*, ut ait Apostolus, cum omnibus hominibus habentes; contentionesque maxime cum Religiosis viris ac Sacerdotibus omni ope vitantes. Et simul præcipiebat, ut facilitatis magis, quam gravitatis memores hilari lætoque vultu exciperent omnes, neminemque omnino aspiciantur, ut *omnis Christo lucrifacerent.*

Hebr. 12.

Discitabat etiam, quod boni virtus non pariat, humanas artes haud quaquam parituras sine virtute. Proinde caverent diligenter, ne pervulgata hominum via dignitatem atque honorem aut expece viderentur; nec suis diis, factisve, ad humanam potius, quam ad divinam tenderent gratiam. Veram utique auctoritatem, egregiam virtutis comitem, non hominum donum esse, sed Dei. Itaque si quando homines ipsi per se humanis artibus (omisso cælesti præsidio, germanaque virtute) quaerant auctoritatem; divino consilio fieri, ut eam parare dum student, fundius periant: ne scilicet vitia sint hominibus dona cælestia, sed haud secus, quam par est, exspectentur è celo: nam quibus in divinarum rerum procuratione hominum gratia, quam DEI potior sit, eos non tam divinam honorem spectare, quam suam: verum sacrilegam illam ambitionem demum in ipsorum ignominiam exitumque erupturam.

Itaque sibi quisque prima esset cura, suumque animum summa vi excolere; deinde in alienorum culturam animorum verteret curas. Neque enim alienæ salutis consulturum, qui suam negligeret; neque memorem fore aliorum, qui obvisceretur sui. Contraque facile evenire, ut cui sua salus cordi esset, ejus cura in aliorum quoque redundaret salutem. Quocirca nullum diem rerum divinarum meditatione, & conscientie examine vacuum sinerent præterire, & quod die ecquid in divino obsequio deliquissent, ecqua in re suo officio, aut divinis defuissent conatibus, reputarent: secumque cum suis mentibus circumspecterent, quam multa per eos DEUS ipsorum vitio efficere desineret potius, quam quid per ipsos efficeret. Alterum enim modestiæ, absolutæque virtutis incitamentum esse, alterum superbiæ, vecordiaeque, divina facta sibi vendicantis; qua enim verò non aliam pestem perniciosioris pijs hominibus repetiri.

Puerilis porro ætatis educationem præcipuum opus existimans, monebat, ut Christianam doctrinam puerorum gregibus, quoad ejus fieri posset, per se ipsi traderent, nec intermissio tam frugifero opere, neque aliis commisso. Ceterum neminem puerorum offenderent, irritarentve, sed ad veniam faciles in levioribus noxis conniverent. *Remittentes minas*, ut monet Apostolus; quo scilicet timida ætas alacrius salubrem capere disciplinam. Adversus Magistratus Præpositosque Ecclesiasticos moderatione tenderent modestaque; neque ullis, quamvis ingentibus eorum delictis, atque injuriis lacessiti, cum eis ullo modo susceperent simulates. Ferendo enim & dissimulando magis quam obstitendo superiores vinci, si minus

Ephes. 6.

H 3 ut

ut suam ipsi cortigant vitam, ac certè ut rem Christianam minus impediunt. Quocirca eos quasi suorum conatum, ac laborum patronos, in fructus emolumentique partem vocarent, quicquid boni perceptum esset, id illis, secundum DEUM, acceptum referentes. Ita demum Christi vineæ operarios plus adjuutorum defensorumque (si forte verbo aut facto ab alijs violarentur) aut certè minus advesariorum habituros.

Jam auctor erat humilitatis benignitatisque ministeria, non minus sæpè quàm libenter, exequendi: in valetudinarijs, publicisque ejus custodiae ægros ac vinculos officii pietatis, corrogatarumque stipe, sublevandi; sed ita ut simul corporibus animisque curandis opera præberetur, inimicitias sedando, odia restringendo, tollendo lites, dissidentes ad pacem atque amicitiam adducendo. His quippe charitatis officiiis divinum amorem in animis nostris accendi, aliorum animos ad similia excitari facta; Dei servis ad rei Christianæ propagationem plurimum accedere fidei auctoritatisque. Præcipuè verò temere obloquentium rumores contemnerent, qui sæpè timidorum conatus frangunt atque debilitant. Extat de ea re egregiam præceptum P. Gaspari traditum, quod tale est: *Si tibi pia ministeria obeunt, ut sis, obirent improbi, de illorum vocibus non magnopere laborabis; ne quis animadvertat, te hominum vocibus à Dei obsequio absterri, id vero laborabis. Nam quicumque talibus in rebus falsam infamiam, sermonisque hominum extimescunt, mundi verius quàm Christi milites sunt, utpotè quos humanus respectus magis moveat, quam divinus. Ad ultimum illud tibi antiquissimum esse volo, ut memor te Societatis JESU membrum esse, omnibus in factis, dictisque tali capite & corpore dignus existas. Hæc ex monitis faciliè apparet, non modò quàm sedulo, setioque Franciscus socios exemplis pariter & præceptis, ad omnem prudentiæ ac sanctitatis excoletet laudem: verum etiam quàm valde omnibus in rebus Xaverij & Ignatij sensus inter sese congruerent, quippe cum eodem tempore (et si infinito propemodum locorum intervallo distincti) Ignatius in Italia Socijs præciperet, Franciscus in India. Sed videlicet unus atque idem*

spiritus illa utriusque dictabat, utrobique Societatem ad certam formam disciplinam, caelestemque ambobus prudentiam inspirans. Nihil autem prudentior Xaverius in præcipiendo quàm in regendo fuit: Quippe ubicunque locorum esset, à Præpositis Societatis subinde omnibus de rebus certior fieri volebat; cunctisque incommodis non secus medebatur ac si adesset præsens. Nam decedens imperabat eis, ut ad se certis temporibus literas mitterent, quibus literis Sociorum tum veterum, tum recentium numerum, genera, facultates, exponerent: nimirum quibus virtutibus præditi, quibus doctrinis & artibus exculti, quibus addicti ministeriis, quas ad res maximè nati aptique viderentur, quæ in unoquoque cupiditas conservandorum animorum emereret, quos quisque ferret fructus, quibus urgeretur angoribus, quibus molestiis, ac morbis tentaretur, premereturque.

Demum (adeò in rebus etiam minimis attentus erat ac diligens) de domesticis famulis, ac servis, de ære alieno, talibusque rebus fieri se jubebat certiorum. Deque singulis vel personis vel rebus, utcumque res posceret, per literas præcipiebat. Nec mandasse contentus, quid facto opus foret, simul imperabat Præpositis, ut ad se quam primum scriberent, an sibi quisque mandata curasset, ut scilicet hoc illis imperium curam acueret exequendi mandata. Ceterum et si ultimas Orientis terras perlustrans in barbararum Gentium conversionem incumberet totus: tamen immensa Oceani spatia remensus Socios suæ fidei creditos idemdem revisebat, ratus sibi pro suo duplici manere partiendas curas, ut sic adesset alienis, ut non deesset suis. Singulati utique industria ac virtute perfecerit, ut si spectes quantum Christi cultum propagaverit, nullum spatium de Societate cogitandi habuisse: sin autem quantopere Societatis res curarit consideres, nihil aliud aut egisse, aut agere potuisse videatur. Hæc Turcellinus.

DE PROCURANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM.

LIBER V.

Continens Dubia aliqua præcipua, quæ Evangelij Ministris in terris Infidelium agentibus obvia esse possunt.

VT inoffenso pede calceati in Evangelium pacis altissimam animarum culturam exercent, post salutare instructiones, ac formam inter infideles conversandi traditam, antequam adversus uniuscujusque sectæ errores singularia aggrediamur certamina, illud prærequiri videbatur, quotidiana dubia, quæ agentibus inter infideles passim obvia esse solent, dissolvere: id tamen breviter, & ingenere tantum, excusuri, postea speciatim in singulis sectis, quicquid dubitationis circa illas occurrere possit.

LIBRI V

PARS PRIMA.

Quibus mediis liceat Infideles ad fidei veritatem adducere.

DVBIVM I.

• An Infideles tam Principibus Christianis non subditi, quam eorum subditi cogi queant ad fidem Christianam recipiendam?

Respondeo Non solum Infideles, qui Principibus Christianis non subduntur, sed etiam eorum jurisdictioni subiecti, cogi nequeunt ad fidem Christianam recipiendam. Conclusio est certissima & communi consensu Catholicorum recepta. Nam Principibus Christianis non incumbit cura infidelium, dicente Apostolo: *De his qui foris sunt nihil ad nos.* Præterea, quia cum credendi actus sit voluntarius ac liber, quempiam ad fidem cogi minimè patitur: Nec solum Christiana fides ab omni vi, atque coactione debet esse aliena, sed etiam absque metu mortis, carceris, suppliciorum, servitutis, aut similibus malorum suscipienda est. Neque enim usquam legimus cuiquam, hæc mala idèd illata fuisse, ut ad fidem, & Christianam Religionem traheretur. Idem omninò censendum est etiam de infidelibus, qui Christianorum Principum ditio-nibus subduntur, ut colligitur ex Cap. de Judæis, & Cap. Qui sincera, dist. 45. Et docet D. Thom. 2.

1. Cor. 5.

2. q. 10. art. 8. cujus sententia communi calculo recipitur ab omnibus.

DVBIVM II.

An Infideles muneribus, donis, officijs, & obsequijs ad fidem allici possint?

Prima sententia asserit esse simoniam: quia si detur aliquid pretio æstimabile alicui, pacto expresso, ut ingrediatur Religionem, est simonia teste D. Thom. 2. 2. q. 189. art. 9. in corpore, & probat ex Cap. Quam pio 1. questione secunda, ubi Bonifac. 8. prohibet omnem pactiõnem circa res spirituales; ergò nec licebit promittere munera aliqua infidelibus, ea pactiõne, ut ingrediantur Religionem Christianam.

Secunda sententia est asserentium non esse simoniam; pro qua sententia plures adducit auctores Thomas Sanchez lib. primo de Matr. Disput. Sanchez. 36. Tenet etiam Azor. Tom. 1. Instit. Moral. lib. 8. Azor. cap. 24.

Pro conciliatione tamen harum opinionum oportet scire, aliud esse donare alicui aliquid sub conditione, si voluerit converti ad fidem: aliud verò cum pacto expresso, pro eo, ut veniat ad fidem.

H 4

dem.

dem. Nam priori eveni non obligatur ad suscipiendam fidem, sed est conditionalis quædam donatio, subsistente conditione honesta: nec simoniæ crimen contrahitur, quoniam temporale commodum pro re spirituali non datur, sed officium pagani voluntatem, & animum conciliamus, ut consulat suæ salutem, & ad id, quod aliqui juve divino præstare deberet, nobis deinceps, & ad suæ salutis studium, & amorem inducimus.

Præterea, quia hic non intervenit, nec emptio, neque venditio, quia nullum emolumentum est ex parte dantis, sed tantum ex parte recipientis. In secundo verò casu pecunia datur ut pretium rei spiritualis: qua ratione si detur pecunia est manifesta simonia, datur enim pretium pro re spirituali, quo pacto docuit D. Tho. esse simoniam dare aliquid ex pacto pro eo ut alter ingrediatur Religionem. Nam per pactum in eligit factum onerosum, & materia contractus est res pretio existimabilis, & cedit in favorem dantis: quare non potest sine labe simoniæ offerri pro re spirituali.

Hac præmissa distinctione, constituo, licitum esse munera, & obsequia, aut officia alia infidelibus ea conditione promittere, si ad fidem convertantur. Hæc sententia probatur primo, Quia sæpè in Scriptura DEUS promittit bona temporalia sub conditione, si bene operentur illi, quibus fit promissio ut videre est *Gen. 17.*

Gen. 17. Secundo Apostolus & Sancti alij miracula edebant, & à periculis sæpè homines eruebant, & infirmitatibus, ea conditione, ut fierent Christiani. Beatus Laurentius tyranno agebat: *Si credideris in Dominum JESUM Christum thesuros tibi ostendam, &c.*

Tertio, quia licitum est legarum sub conditione, ut omnes fatentur, si femina ingrediatur Religionem: ergo in simili caso, &c.

Medina. Quarto, licitum est donare vitam infidelibus, ea conditione, ut baptizentur; quod esse usa receptum testatur Medina C. *de r. s. q. 27.* Et vita temporale quid est, & datur cum pacto recipiendi baptismum: ergo aliquid temporale potest dari alicui infideli, etiam extra mortis periculum, si fidem suscipiat.

Quinto, quia allicere ad fidem in primis licitum est: & quod volens fidem suscipere commodum aliquod temporale recipiat, non pugnat cum ratione, si tamen ipse non accipiat, ut pretium. Quare ego qui offert committet simoniam!

Ult. Quis simonia non est, nisi ubi est & intervenit emptio, & venditio: hic autem nulla est emptio, aut venditio, & qui offert pecuniam infideli, ut convertatur nihil recipit, & tamen in emptione & venditione utrique contrahentes aliquid accipiunt. Ex quo inferitur posse fidelem feminam, remoto quolibet jure humano, cum pagano convenire, ea conditione, si fiat Christianus: & Principem etiam infidelibus subditis vectigalia minue, si ad fidem Catholicam redeant.

Ex his facillè constat solutio argumenti allati ex *Cap. Quæ pio*, nam ibi agitur de pacto, non verò de conditione.

D V B I V M III.

An infideles compelli possint ad audiendum Evangelium?

PROBABILIS sententia tenet, apud Principes Christianos esse jus compellendi paganos sibi non subditos ad audiendum Christi Evangelium. Quidam negant, ea ratione ducti: Quia sicut liberum est eis omnino credere, ac fidem suscipere, ita & sacrum Evangelium audire. Ita Greg. de Valent. 2. 2. q. 10. *Disput. prima punct. 6.*

Greg. de Valentia.

Contrariam verò ut probabilior tenent alij, quia non est idem credere Evangelio, & audire Evangelium: non enim consequens est, ut qui ad audiendum compellitur, eo ipso ad credendum compellatur: cum quilibet etiam audio Evangelio si liber, ut præter assensum fidei, maxime (ut ad-

vertit Azor. *lib. 8. Institut. Moral. cap. 24. Tom. primo* si viri probæ viæ, & spectatæ virtutis mitterentur ad Christi Evangelium pagani annunciantur: hi jure naturali digni essent, ut audirent, neque jure ullus pagano un Princeps aut prohiberet, quò minus pagani, qui vellent, aut Evangelium audirent, aut idoneos Christi nuncios, aut præcones, & interpretes impediret: alioquin enim his, aut illis injuriam manifestam inferret. Ita Covarr. in *regul. Peccatum parte 2. §. 10. num. tertio*, ubi id colligit ex S. Thoma, Cajetan, & alijs. Infideles verò, qui Christianis Principibus subduntur, non debent, quin possint compelli, ut Evangelio præ-

Azor.

Covarr.

sententiam: quæ hæc sententiæ fidem faciunt Pontificiæ Constitutiones, quibus præcipitur Judæis, ut certo quodam hebdomadæ die convocati, aliquem Doctorem Theologum, alium idoneum virum audiant: idque in praxi hodie Romæ servatur.

D V B I V M IV.

An infideles compelli possint ad falsum Deorum cultum abjiciendum, & legem naturalem observandam?

DUAS sunt opiniones. Prima affirmat, quam probant Innoc. Hostiensis, Jo. Andr. Panorm. Alvar. Pelag. de planctu *Eccl. lib. 1. artic. 37.* S. Antoni, Sylvest. quos citat Covarr. in *regul. Peccatum parte 2. §. 10. num. 4.* Idem censuit Major in *2. Sent. distin. 44. q. 3.* Alfons à Castro *lib. 2. de justa Hæretic. punct. cap. 14.* Horum potissimum fundamentum est, quia quisque ex rationis præcepto vivere debet, ergo si naturæ jura labefaceret, corripitur ac puniri potest.

Innocens.

Hostiensis

Joan. Andr.

Panorm.

Alva.

Pelag.

Ant.

Sylvest.

Covarr.

Major.

Alph. à Castro.

Cajetan.

Contraria sententia communiter in scholis recepta est, nempe non esse licitum Principibus Christianis infideles ulla vi invadere, propterea quod infideles sint, & Barbari, aut peccata committant contra legem naturæ. Ita docent Cajetan. 2. 2. q. 66. art. 8. Victor. in *Relict. de Indu. Victor. part. 1.* Covar. ut *suprà.* Latissime etiam eam probat Greg. de Valent. 2. 2. *Disput. 1. Valentia. q. 10.*

Greg. de Valentia.

q. 10.

q. 10. *pura*. 7. Præcipua tamen ea ducitur ratione, quia neque titulo charitatis, neque titulo iustitiæ vindicativæ possunt id Christiani Principes face-
re.

Azorij
sententia
probat

In hac verò controversia placet sententia Azorij *lib. 8. c. 24. Tom. I.* qui præmissa distinctè respondet. Aut enim pagani, inquit, id jus naturæ non servant, quod debitum DEO cultum & honorem tribuendum præscribit; aut id quod cuique homini reddendum quod suum est, jubet. Si loquamur de priori jure naturæ, nequeunt pagani justè puniri, eo quod divinum cultum & honorem despiciant. Si verò de posteriore, quo jus naturæ dissolvunt, puniri jure queunt: ut si furta, latrocinia, adulteria, homicidia, falsa testimonia, incestus, stupra aut perpetrent ipsi, aut liberam concedant facultatem hujusmodi mala perpetrandi, aut passim in alijs, quos jure suo ab ijs malis coercere possunt ac debent, sine ulla pœna, supplicioque permittant. His enim legibus naturæ violatis, planè consequitur, ut innocentes multis damnis, incommodis, & malis afficiantur. Jure autem naturali innocentium injurias propulsare & possimus, & debemus. Item, quia ejusmodi mala communi Reipublicæ saluti, paci, & bono ordini & noceant. Ex his clarè si paganos eo solum, quia infideles sint, non posse à Principibus Christianis puniri, aut debellari: quæ communis est Theologorum sententia.

Illud tamen occurrit animadvertendum, si Princeps paganus jura naturæ pervertat, aut passim à suis populis perverti imponere sinat, illisque inferat injuriam, tunc poterit Respublica seipsum tueri, ac Christianos Principes ad sui auxilium vocare, atque ipsos posse paganos Principes debellare.

Principum
Christi
jus in pa-
ganos.

Petes, quibus casibus Principes Christiani jus habeant agendi contra paganos? Respondetur cum Covarruvii *loc. cit. nu. 3.* primò in eo ne aditum præcludant idoneis Evangelij nuncijs ad eos destinatis, eos excludendo, aut indignè & contumeliosè tractando. Deinde ne in Christum ejusve Religionem & fidem probræ, & maledicta conjiciant. Præterea ne eos impediant, ne remorentur, qui se ad Christum convertendi desiderio tenentur. Item ne eos persequantur, qui Christi Evangelium audire cupiunt, student, aut annunciandum sibi & audiendum curant. Insuper ne quovis modo ad Christum convertos infestent, opprimant, vexent. Tum etiam, ne vi, metu, minis, mendacijs, fraudibus alios inducant ad simulacra Deorum veneranda, ad ipsos eis adolendum, aut ad legem naturæ pervertendam, aut ad susceptam Christi fidem deserendam: non tamen si exemplo, verbis, monitis, precibus, muneribus ad id eos alliciant, & invitent. Postremò ne suos, vel alios vanis suis Dijs immolent. Item ne eos permoveant, ac incirent ad immolandos homines, ut Dijs suis inserviant, vel ad eos mactandos, ut vesci queant eorum carnibus more ferarum. Sed quid si fontes homines aliqui capitis pœna damnati, Dijs immolari apud eos ritibus soleant, aut mactati, ut eorum carnes edantur? Respondetur nihil hoc referre: fontes enim jure quidem capite puniuntur, nefariè tamen, & impiè Dijs immolantur, aut ob humanarum carnum esum necantur.

De infidelibus verò qui in ditione Christianorum Principum versantur, quando, & quatenus compelli possint ad Deorum suorum cultum abjiciendum, ad legem naturæ servandam, ad ritus superstitionis relinquendos, & ad omnem dæmo-

num impietatem sacrilegam detestandam diffinitate non caret: sed vera sententia tenet posse Principes Christianos ritus superstitionis infidelium gentium, & aliorum è medio tollere, quia sunt contra legem naturæ, cujus custodiendæ curam debent magistratus gerere; cujus rei exemplum extat in *l. nemo C. de paganis, & templis, & sacrificiis eorum*, qua Constantinus jussit eorum templa claudi, & sacrificia aboleri, ob quæ laudatur ab Augustino *Epistola 48.* & Ambrosio *Epistola 30.* & in Conc. 8. Carthaginensi *Can. 15.* decretum est, ut Patres pererent ab Imperatore, ut quæcunque residuæ essent superstitiones Gentilium omnino deleterentur.

Ex quibus perspicuè constat, posse paganos legibus Principis Christiani, cujus ditioni & imperio subjiciuntur, compelli, ut unum DEUM revereantur, idolorum cultum abjiciant, leges & jura naturæ custodiant, nihil denique in contemptum Christianorum, & rerum sacrarum audeant perpetrare. Nam hoc ipso quod Christiani Principi ditioni subiecti sunt, quemadmodum cogi possunt eas leges servare, quæ ad commune Reipublicæ bonum, videlicet salutem, tranquillitatem, & pacem pertinent (quoniam interdici eis potest ne noctu arma deferant, ne tributa denegent, ne pacta perfringant, ne promissa violent, ne frumenta extrahant, ne furta, adulteria, homicidia committant;) sic etiam adstringi possunt ad germanum, & verum cultum uni DEO, bonorum omnium auctori, quod & natura ipsa edocetur, deferendum, ad idola è medio tollenda, ad jura naturæ conservanda. Ceterum Christiani prohibentur in paganos irruere, aut eorum bona diripere privata auctoritate *l. Christianis C. de paganis*, quæ lex lata est ab Imperatorib. Honorio, & Theodosio. Quamvis Christiani Principes simile jus habeant in paganos sibi subiectos; Ecclesia tamen aliquando aliquos eorum ritus jure permittit, ut rectè docet *D. Tho. 2. 2. q. 10. art. 11.* eam scilicet ob causam, ut plura, vel majora aut graviora mala vitentur, qualia forent, si pagani graviter offenderentur, si dissidia, & odia inde oritura probabiliter timerentur, vel si ad fidem Christianam suscipiendam aditus difficilior rediretur.

D. Thom.

DUBIUM V.

An infideles vel hæretici ejici è regno Catholicorum possint, ea conditione, ut, si velint remanere, fiant Christiani?

Probabile valde est posse Principes Christianos ex sua ditione Judæos, aut paganos expellere, datis inducijs, ut, si intra tale tempus baptizentur, possint remanere. Id sub nostram ferme ætatem in Hispania à Rege Catholico Ferdinando hujus nominis V. factum fuisse legitur (ut tradit Simancas de *Cathol. Instit. lib. 3. c. 7.*) ex multorum hominum doctissimorum consilio, & sententia, Jussit enim Saracenos, & Judæos quosque ab Hispaniis discedere, quò vellent, intra quadrimestre temporis spatium, ut vel ad fidem, & Religionem Christianam converterentur, vel bonis omni-

omnibus suis venditis ab Hispania discederent, eis tamen, qui sacro baptisinate inungi cuperent, remanere concessit. In hoc enim vis simpliciter non infertur, sed libera oprio datur, ut vel Christianorum provincias desertant intra certum tempus, vel Christiani fiant.

D V B I V M VI.

An filij infidelium parvuli in vitis eorum parentibus possint baptizari?

Parvuli infidelium filij in triplici sunt differentia: aut enim sunt filij hæreticorum, aut Sarcenorum, vel Ethnicorum, qui ad Christianam ditionem minime pertinent, aut eorum, qui ad Principum Christianorum ditionem attinent, de quibus singulis suo ordine breviter dicemus.

Conclusio prima. Jus est pene Ecclesiam hæreticorum in infantes, in vitis ipsorum parentibus, baptizare, quia hæretici eo ipso, quod sunt baptizati, Ecclesiæ jurisdictioni subduntur; casu quo ipsi abstantur patria potestate, quam habent in filios, æquissimo jure potest Ecclesia eos compellere, ut filios suos baptizent; ac ipsis rennentibus eos subtrahere, & sacro baptismatis fonte abluere. Imò Ecclesia eorum hæreticorum filios ereptos, ac baptismate renatos in Christo potest apud se retinere. Quin imò nec debet, nec potest illos parentibus restituere, quoniam haud dubie à parentibus seducti, corrumpentur brevi. Unde merito hæretici, patria illa potestate, quam in filios habent, privantur, & filij sui juris effecti curæ Ecclesiæ relinquuntur.

Conclusio secunda. Filij infidelium, qui sub Christianorum imperio non degunt, nulla ratione possunt sine peccato, eorum in vitis parentibus baptizari. Ita tenet communis omnium sententia, quam habet S. Thom. 2. 2. q. 10. art. 12. & 3. p. q. 68. art. 10. Ratio est, quia nunquam Ecclesia hætenus hoc jure & potestate usa est, cum tot in primis Christiani Imperatores, & tam pij Pontifices præcesserint.

Conclusio tertia. Filij nati ex uno parente Christiano, altero verò infideli jure possunt baptismate donari, annente parente Christiano, etiam si alter renuat, ut aperte constat ex c. *ex literis*, de convers. infidelium, & ex alijs juribus, etiam si is, qui renuit, sit pater, dummodo parens fidelis diligentem curam suscipiat filij instituendi, caveatque ne ab alio infideli seducatur. Tenet hoc Azor. Tom. 1. lib. 2. c. 25.

Sed quid si uterque parens tam fidelis, quam infidelis filium prohibeat baptizari, potest ne Ecclesia contra voluntatem eorum illum baptizare? Responderetur posse, quia cum parens fidelis teneatur illum baptizare, atque Ecclesia habeat jus eum cogendi, si renuat, tunc eo ipso Ecclesiæ curæ & providentiæ relinquitur.

Conclusio quarta. Si parentes infideles longissime ab sint, & distent à filijs parvulis, licet Christianis, in quorum manus filij devenerint, eos baptizare. Ita tenet Azor. l. 8. *Instit. moral.* c. 25. Tom. 1. Quia perinde est, ac si essent omni parentum auxilio destituti, & ob id eorum curam DEUS

demandavit his, ad quos aliqua tandem ratione pervenerint. Quare illi sive bello capti, sive fito, sive violentia sublati, sive emptionis jure acquisiti sive expositi, sive alio modo ad Christianum hominem transferent, baptizari, & in fide Christiana instrui debent. Nam quamvis verisimilius sit esse contra voluntatem parentum, tamen cum non sint sub eorum cura, sed sub Christianorum potestate, ad eos attinet eorum curare salutem. Si verò parentes non longè absint, & consili facile queant, si filij non sint servi Christianorum effecti, requirendus est eorum consensus, quia nondum sub eorum patria potestate esse desierunt.

Conclusio quinta. Infantes eorum infidelium, qui sunt Christianorum mancipia, non possunt baptizari in vitis eorum parentibus. Docent id D. Thom. ejusque discipuli 3. p. q. 68. art. 10. & 2. 2. q. 10. art. 12. & alij quamplurimi auctores, ea ratione ducti, quod infantes in his, quæ pertinent ad salutem animæ, paterna cura dirigi, & gubernari debent, nec Ecclesia unquam hujusmodi filios in vitis parentibus baptizare consuevit. Contra iam opinionem sequutus est Scotus in 4. Dist. 4. q. 9. & alij cum eo. Probabilior verò & verior est prima sententia.

Conclusio sexta. Si infidelium infantes in vitis parentibus baptizentur, baptismus, etiam si injuria fuerit collatum, erit firmum & validum. Ita Cajet. 3. p. q. 68. art. 10. Silvest. verbo Baptismus 4. q. 7. So. 4. dist. 5. q. p. art. 10. Estque communis Theologorum tenentia. Hancque fuisse mentem D. Thomæ colligunt: nam ideo probat ille hujusmodi infantes in vitis parentibus non debere baptizari, quia eorum curæ, & potestati subtrahi deberent, ne parentis suasionibus & fallacijs à fide deficerent, & sacramento fieret injuria; at si sacramentum collatum esset irritum, nulla efficeretur injuria.

Conclusio 7. Si infantulus jam jam moreretur, secundum probabilem sententiam, posset in vitis parentibus baptizari. Ita So. ut supra. Ego, inquit, in eo casu puerulum baptizarem, quoniam cum vita animæ, & corporis periclitetur, magno beneficio afficitur si in Christo renascatur, & parentibus injuria non fit, cum brevi eum sint amissuri. Nec fit injuria sacramento, cum non sit jam locus deceptioni, & parentum perversioni.

Conclusio octava. Filij infidelium, cum ad rationis usum pervenerint, parentibus ipsis adhuc rennentibus, jure possunt abluji baptismate. S. Tho. 3. p. q. 108. art. 10. Quia sunt jam facti sui juris in his, quæ ad suam salutem spirituales spectant. Si verò sit dubium, an sint compotes rationis, tunc non poterunt baptizari, quia in dubijs melior est conditio possidentis, & cum parentes fruantur possessione in filios, his in vitis non sunt baptismate abluendi.

Petes, quosnam parentum nomine intelligi oporteat, cum differimus an in vitis parentibus, &c. Responderetur, nomine parentum intelligi quoque tutores datos infantibus parentibus destitutis: ad eos enim parentum officium, & cura transtulit, sic Palud. in 4. dist. 4. q. 4. art. 3. Quamvis Sotus 4. dist. 5. q. 1. art. 10. affirmet non esse ita magnam injuriam, si in vitis tutoribus filij infidelium baptismati donarentur.

DE PROCURANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM.

LIBRI V. PARS II.

Quando fideles teneantur fidem Christianam exterius profiteri.

D V B I V M I.

An confessio fidei externa sit necessaria ad salutem ex præcepto, & quando obiget? An & quando fugere liceat tempore persecutionis?

Confessionem fidei externam esse pro aliquo tempore ex præcepto necessariam, certum est ex fide contra quosdam vereres hæreticos, adversus quos manifestè militat Christi Domini sententia Matt. 10. *Omnis, qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est: Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Et Luc. 9. cum omnes ad tolerandas persecutiones animasset illis verbis, *Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam, & qui perdidit animam suam propter me, salvam faciet illam;* paulò post subiungit: *Nam qui me erubuerit & sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua.* &c. Et ad Rom. 10. *Si confitearis in ore tuo Dominum nostrum IESUM Christum, & corde credideris, quia illum DEUS suscitavit à mortuis, salvus eris: corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Quod testimonium expendens S. August. lib. de Fid. & Symbol. cap. 1. ait: *Fides officium à nobis exigit & cordis, & lingue: ait enim Apostolus, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, oportet nos esse & iustitiæ memores, & salutis; quando quisdam in sempiterna iustitia regnaturi à presenti seculo maligno salvi fieri non possumus, nisi & nos ad salutem proximorum nitentes ore etiam profiteamur fidem, quam corde gestamus.* Unde rectè docuit D. Thom. 2. 2. q. 3. art. 2. confessionem fidei externam esse necessariam ad salutem ex præcepto, non negative, cum sit actus virtutis, sed affirmative: ac proinde non pro omni tempore, sed pro aliquo obligat. Quando verò hoc præceptum, & quo modo obiget, An, & quando fugere liceat tempore persecutionis, oportet, ut per singulas Conclusiones sigillatim examinemus.

Conclusio prima. Aliquando licitum est fugere. Et probatur primò ex Doctoribus, qui asserunt in persecutione fidei fugam esse licitam, & virtuti tribuendam, & qui moriuntur in fuga, eos esse ferè Martyres, eò quod exilij ærumnæ minores non sint ipsa morte. Ita Athanas. in Apolog. pro sua fuga. Cypri. lib. 3. Epist. 5. & 10. & in Serm. de lapsis, ubi ait: *Primum gradum victoria esse, confiteri Christum, dum quis est comprehensus; secundum verò esse fugam in persecutione.* Et Nazian. Orat. in laudem Basilij, commendat ejus parentes, quod in persecutione fugerim. Idem docent August. Epist. 18. Bernard. Epist. 1.

Probatur secundò sanctoꝝ exemplis, qui

fugerunt. In veteri namque Testamento Jacob fugit ab Esau; Moyses à Pharaone; David à Saule, & Absalone; Elias ab Achab. In novo verò Testamento, Christus ab Herode, Paulus ab Areta Rege, Athanasius à Constantio, &c.

Probatur tertio ratione: quia hoc non est negare fidem, sed potius confiteri: ideo enim quis fugit, ait Cyprianus, quia vult fidem retinere. Præterea, quia aliquando non fugere in persecutione potest esse sine ulla vel exigua utilitate illius, vel aliorum; ut si reservaretur ad meliora, si propter ea cessasse persecutione, vel diminueretur, vel latens posset alios magis juvare.

Conclusio secunda. Quandoque præceptum est fugere, ut constat ex illo Matt. 10. ubi Christus fugam Apostolis præcipit, & in persona illorum omnibus alijs in persecutione, ut ait August. Athanasius, Nazian. loc. cit. Et quia, si quis multum de sua constantia diffideret, teneretur fugere: ad quod similiter teneretur, quando ex sua permanione non speraretur proximorum utilitas, sed majus potius incommodum timeretur, majorque Fidelium perturbatio: quia tunc esset prodigere vitam sine causa, dareque infidelibus majoris peccati occasionem.

Conclusio tertia. Aliquando etiam licet non fugere. Quod probatur, quia non fugere, non est se occidere, sed tantum non tueri vitam, quod est licitum propter utilitatem propriam, & proximorum, ut patet exemplo Martyrum.

Conclusio quarta. Quandoque tempore persecutionis tenetur quis non fugere, cum nimis id exigat proximorum necessitas spiritualis. Conclusio est manifesta, postulat enim id charitatis præceptum.

D V B I V M II.

Quando, & quibus licitum sit fugere, & quando non?

Notandum pro clariori hujus Dubij noticia, personas omnes, de quibus potest esse controversia, ad tria genera reduci, nimirum, ad Pastores, ad Clerum, & ad Laicos.

Conclusio prima est. Quo ad pastores, sive Episcopos, illis ex mente D. Augustini Epist. 180. licitum esse fugere tempore persecutionis, in duobus casibus: quorum primus est, quando non manet plebs, vel populus; sed omnes vel occisi sunt, vel dispersi: quia tunc cessat ratio obligans ad manendum. Secundus est, quando persecutio non est communis Pastori & plebi, sed tantum est contra Pastorem, & illo recedente sunt alij, qui possunt providere plebi, præsertim cum duæ hæc considerationes concurrunt, scilicet, ut vita illius Ecclesie universali valde sit utilis; cumque non fugit propria sponte, sed aliorum consilio & rogatu: hæc enim

enim due conditiones fugam magis ratonabilem efficiant, magisque necessarias, & ipsum Pastorem tutiorem in conscientia reddunt.

Ex quibus colligitur, quod si persecutio communis sit Pastori & Clero, non licere Pastori fugere, quamvis alij adessent, qui plebi necessaria ministrare possent, quia Pastor tenetur ex proprio officio salutem plebis providere, ad quod non obligantur, qui Pastores non sunt. Neque est major ratio cur teneantur alij, quam Pastor: imò è contra cum Pastor manet, majora bona posset illis prestare: & ex fuga Pastoris oriri solent in subditis multa scandala, & querelae. Quod verum est, nisi Episcopus vel Pastor sit vir adeò insignis, utilis, ac necessarius Ecclesiae universalis, & è contra optimè sit pro illo tempore illi plebi provisum, sique exigua manendi utilitas: nam in hoc casu poterit Pastor fugere, extra quem, & prædictos duos casus non licet fugere: patet id ex Joan. 10. *Bonus Pastor non fugit*. Et 1. Joan. 3. *Sicut Christus posuit animam.*

Joan. 10.
Joan. 2.

Quæritur, num liceat Pastori fugere, quando persecutio fidei facta non est ab infidelibus, sed quando est persecutio plebis contra Pastorem. Respond. Gloss. 3. q. 1. cap. *Accusantes*. & Abal. q. 1. in cap. 1. *Matth.* quod si non omnes subditi sint mali, & persequantur Pastorem, debet manere propter utilitatem aliorum; quod si omnes sint mali, sed ex præsentia Pastoris speratur correctio, debet etiam manere.

Conclusio secunda. Prædicatores Evangelici, qui ex charitate inter infideles versantur, tenentur ex vi præcepti charitatis non deserere persecutionis tempore Fideles, dum in periculo propriæ salutis versantur: hoc enim interest inter ipsos & Pastores, quod hi ex justitia proprijs debent consulere omnibus, illi verò ex charitate tantum. Si verò, ut inquit S. August. *loc. cit.* persecutio sit in totum Clerum, sive sit communis etiam plebi, sive non, tunc partem Cleri debere manere, alteram fugere, & sic non peccat totus Clerus, & sufficere ei providetur salutem plebis. Quod si non possit facile provideri, quædam debet fugere, & quis manere, respondet S. August. in forte decidendum esse.

Conclusio tertia. Quod ad Laicos spectat, Resp. primò eos in omnibus casibus, in quibus licet Pastoribus & Clericis fugere, multò magis posse fugere. Resp. secundò, Communiter in persecutione omnibus Laicis licere fugere. Ratio est, quia non tenentur communiter animas suas ponere pro alijs. Dixi, *Communiter* nam ex aliqua causa ad id tenentur, ut ubi gratia, si obligentur ex charitate, quod dixi, verum est, sive antequam Laici comprehendantur, sive postquam comprehensi sunt: nam non videtur habere majorem obligationem manendi post comprehensionem, quam antea. Et id videtur patere exemplo S. Petri, qui miraculosè liberatus ab Angelo fugit, postquam missus fuit in carcerem. Resp. tertio, Cum Laicis licet fugere, melius aliquando faciunt fugiendo, aliquando verò non fugiendo: nam aliquando possunt manere sine periculo, saltem probabili propriæ salutis spiritualis, & cum magna edificatione, & utilitate aliorum: è contra verò non fugiendo, probabiliter se exponunt periculo propriæ salutis, & temerè faciunt, maximè si diffidunt de propria constantia, & nihil aut parum sepe juvant proximum.

Ex his colligitur, eos qui in regionibus hæreticorum sunt, in periculo peccandi contra professionem fidei, ob tormenta & pericula, quæ illis inferuntur, si habent firmum propositum, quod ope divina nunquam negaturi sint fidem, sed illam confessuri quando fuerit necesse, non teneri

partiam deserere: si verò careant prædicto proposito & animi constantia, vel experientia comperiatur, se peccaturos in tali occasione contra fidem confessionem, teneri potius recedere à patria, & bonorum temporalium detrimentum pati, quam spiritualium.

DVBIVM III.

An qui rogatur à Tyranno, sit ne Christianus, vel Catholicus, eo ipso debeat confiteri se esse Christianum, vel Catholicum?

PRO cujus solutione sciendum est plurimum inter scholasticos differere: nempe aliquem confiteri expressè se esse Catholicum. Deinde simulatè, vel occultatè fidem Catholicam, sive Christianam. Tertio secretam vel superstitionem impietatem profiteri.

Hoc supposito ut certissimum constituamus, in duobus casibus, ut habet S. Tho. 2. 2. q. 3. art. 2. & cum eo communiter omnes Doctores, confessionem fidei esse necessariam, scilicet cum aliqui subtraheretur honor debitus DEO, aut utilitas proximi. Declarat autem D. Tho. posse hoc contingere, si, dum quis de fide interrogatus taceat, crederetur non habere fidem, aut certe putaretur fides esse falsa, aut alij etiam propterea averterentur à fide. Id autem probat D. Tho. in *Respons. ad primum*. Quia tunc alicujus virtutis actus est necessarius, seu debitus ex præcepto, quando necessarius est ad finem charitatis erga DEUM, aut proximum: sed in illis duobus casibus confessio fidei est necessaria ad charitatis finem ergo necessaria est ex præcepto illis duobus casibus.

Quid verò intelligat D. Tho. hoc loco, per *subtrahere honorem debitum DEO, aut utilitatem proximo non cogitando fidem*, erodiè explanat Gregorius de Valent. 2. 2. *Diss. 1. q. 3. punct. 2.* nempe honorem debitum subtrahere DEO esse, vel DEUM affici ignominia, vel etiam in aliquo casu negligè magnum aliquem honorem DEI, qui ex fidei confessione potuisset ad illum pervenire; & ideo illud verbum (*subtrahendi*) accipiendum esse vel contrariè, vel etiam privativè in casu, quo opportunitas suppetebat augendi maximè DEI honorem: quando autem timendum sit, ne hoc contingat ex omissione confessionis fidei, judicio prudentium decernendam erit.

Præterea quid intelligat D. Tho. per illa verba, *subtrahi proximi utilitatem, non cogitando fidem*, idem auctor declarat, esse illam; aut privari magno commodo spiritali, quando per confessionem alicujus facile non credentes traherentur ad fidem (in casu quo alias non potest illis oportune provideri) aut etiam Fideles perverti, nisi quis fidem suam confessione tueatur, & confirmet. Quando autem hoc accidat, similiter judicio prudentum est relinquendum. Quocirca merito Cajet. d. q. 3. art. 2. rejicitur à recentioribus, asserens debere aliquem confiteri fidem, quocumque de illa interrogaretur: nam ex eo quod aliquis interrogatus taceat, vel potest sequi, ut in interrogans decipiatur, quam proximi deceptionem in multis casibus, cum bona causa subest, licet negligere; vel certe illud etiam sequitur, ut non redundet in DEUM honor ille, qualis potuisset ipsi inde accedere: sed non semper tenetur quis procurare qualemcumque honorem DEI.

S. Thom.

S. Thom.
explicitus
Greg. de
Valentia.

Ex

Ex qua doctrina inferunt communiter Doctores, seu potius declarant prædictos casus, quibus quis teneatur exterius fidem profiteri. Primum cum honor DEI aufertur. Hoc autem contingere existimant, cum aliquis interrogatus legitime auctoritate publica, etiam si non sit Superior, de sua Religione, se esse Christianum, aut Catholicum neget: nam tunc grave peccatum committit, tamen si mortis metu, & verboenus se talem esse negaverit. Et idem censendum est, si interrogatus publice, & legitime sit Catholicus, an non tacuerit, aut talem se tacendo esse dissimulet. Gravier enim delinquit: quoniam tunc temporis fidem suam clarè & palam prodere & confiteri debet: alioquin enim tanquam hæreticus, & infidelis iudicabitur, & cum id negotij publicè transigeretur, pios Christianorum animos offenderet. Nam in his casibus obligat confessionis fidei præceptum. Dixi si legitime, & auctoritate publica interrogatur. Nam si secretò vel privatim ab aliquo interrogaretur sit ne Christianus, an non, peccat, si tacendo fidem simulat, aut occultet, aut si rogantem verbis ambiguis, aut aliò spectantibus eludat, quia is, qui rogat, nullum rogandi jus habet, ac proinde, qui respondet minimè obligatur ad veritatem fatendam.

Posterior casus est, cum impeditur utilitas proximi: cum enim aliquis videt ex sua tacurnitate alios Fideles trahi in errorem, quia putant fidem Christi non esse veram; ille tunc tenetur etiam cum vitæ periculo veram fidem manifestare. Idem etiam præstare teneretur, quando aliquos videret errore teneri, qui fidem amplecterentur, si illis fieret manifestatio. Cum verò nec de fide auctoritate legitima examinatur, nec aliqua speratur utilitas proximi, temerarium est huiusmodi se periculis confessionis fidei inter infideles exponere: solum enim confert ad turbandum illos.

Extra hos casus non est obligatio confessionis fidei externa: unde licet fugere persecutionem Tyrannorum, ut jam dixi, sed hæc si gratuita est, dummodo non auferatur honor DEI, aut utilitas proximi; nimirum, quia iudicat fidem non esse veram, aut propter id multi à fide avertuntur: tunc enim non liceret. Quisvis autem non semper sit necessaria fidei exterior confessio; tamen semper est necessarium non manifestare aliquam sectam: non enim idem est non ostendere se esse Christianum, & ostendere se esse infidelem: illud enim non semper est illicitum, sed tantum in duobus casibus præmissis: hoc autem semper est malum. Si quis verò negaret se esse Hispanum, vel Italum, etiam si istæ nationes post infideles crederentur profiteri Christianam fidem, minimè ageret contra præceptum confessionis fidei, quia solum negat se esse virum illius nationis, vel gentis de qua rogatur.

D V B I V M IV.

An ab hæreticis rogatus quis, sitne Sacerdos vel Religiosus, an non: vel an audiret rem divinam, si negaverit, peccet contra fidei confessionem?

Responsio est negativa. Nam etiam si quis negat prædicta, non eo ipso negat se esse Christianum, vel Catholicum: quia licet simulare vel occultare Clerici vel Religiosi personam sine

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

mendacio in verbis, ne quis prodatur à lepire & vitæ periculo periclitetur, & ob eandem causam deponere potest Clericalem Religiosam vestem, & aliquando preces solitas præmittere, si eas commodè recitare nequit absque probabili vitæ periculo, quia leges humanæ, ut plurimum non obligant conscientias subditorum cum gravi vitæ discrimine, ut optimè in hoc casu docuit Azor. 1. Tom. lib. 8. cap. 27. Moral. Insti.

D V B I V M V.

An in hospitij hæreticorum liceat Catholicis carnes edere temporibus ab Ecclesia interdictis, ne se prodant & in vitæ discrimen veniant?

Ratio Dubij ea esse potest, si supponamus in huiusmodi hospitij eos, qui carnis vescuntur, hæreticos cenere: nam tunc, qui carnes edit, facto ipso se hæreticum esse profiteretur: at sectam aliquam verbis vel factis profiteri est per se malum. Respondeo in hoc casu in primis, si simulat aliquam honestam causam, ut abstineat à carnis sibi ab hospite oblatis, non peccat, quia tunc solum Religio Catholica simulatur, aut celatur: Si verò non sit locus conveniens excusationi in carnis edendis ob vitæ periculum declinandum, non videtur peccatum committere. Nam carnis usus per se non est infidelitatis, aut hæreticæ pravitate professio, sed res ex natura sua indifferens: ex accidenti verò hæretici talem usum iudicant signum suæ falsæ Religionis: Catholicus autem nulla lege compellitur cum probabili suæ vitæ discrimine ut abstineat ab huiusmodi signis, quæ hæretici malo animo sibi constituunt, ut signa suæ perfidie. In hanc sententiam inclinat Azor. ubi supra, quam secluso scandalo probabiliter existimo.

D V B I V M VI.

An Catholico per hæreticorum, vel paganorum provincias transeunti liceat salutis causa sese occultare, eorum vestes induendo, aut lingua & sermone illorum utendo?

Sciendum est vestem, vel signum, quo nationes vel gentes utuntur aliquando symbolum esse nationis, aliquando sectæ & Religionis.

Cajetan. q. 3. art. 3. Secunda Secunda, docet nunquam licere Christianum, etiam metu mortis, uti veste vel signo infidelium, quandounque lege vel consuetudine receptum est, ut qui certam sectam profitentur, utantur eo genere vestis vel signi, ut qui in tertis Turcarum ligaret caput tobalia alba.

Alij verò dissentiunt, iudicantes id esse licitum Dominie. facere imminente mortis periculo, seclusa alio Bannez. rum offensione. Ita sentit Bannez 2. 2. q. 3. art. 2. & Tolet. lib. 4. c. 2. num. 8. asserit duram valde esse Toletus. contrariam sententiam, licet fateatur esse communem. Azor. vero lib. 8. cap. 27. dub. 4. Tom. 1. & Azor. sequuntur.

sequuntur aliqui recentiores Dominicum Banez.

Mihi verò in hac re distinguendum videtur: Nam vel signa illa infidelium ita sunt instituta, ut ferè ex natura sua dicant ordinem ad aliquam sectam (ut verbi gratia imago Mahumeti, vel idolum Martis, aut Jovis,) quæ tantum representant rem, cujus sunt imagines, & nihil aliud præ se ferunt, quam falsum illorum Deorum cultum. Ex tunc non dubium, quin hujusmodi imagines, qui in capite vel in pectore, aut alia in parte honoris gratia gestaret, peccaret contra præceptum confessionis fidei, cum apertè ipso facto personis live falsis diis illo simulacro representatis honorem exterius deferret, quamvis mente & animo alienus esset ab earum personarum cultu.

Vel signa illa, etiam si ab infidelibus sint instituta in ordine ad cultum, & professionem suæ sectæ, sunt aliæ ex natura sua indifferentia ad alios etiam usus honestos, ut sunt vestes, quæ etsi propriæ sint alicujus sectæ, tamen primus earum usus & finis est regere corpus, usibusque humanis in hac parte inservire, quamvis per accidens ex institutione talis nationis signa sint talis sectæ: & tunc possent licitè quis similibus vestibus, aliisque signis indifferentibus uti, licet infideles possint interpretari illas vestes gerentem, aut similibus signis utentem esse suæ sectæ professorem. Nam hoc potius ex eorum deceptione (quam ego non teneo vitare) sequitur, quàm ex meo facto, quia ego utor re per se indifferenti, meisque usibus deservienti. Ex qua resolutione multorum casuum decisio ad hanc materiam spectantium elici potest.

In primis sequitur posse Catholicum inter hæreticos conversantem (si sine scandalo proprio, vel aliorum id fieri potest) metu mortis adire templa hæreticorum, eorum interesse conventibus, atque concionibus, quia id natura sua indifferens est: nam multis de causis potest quis hæreticorum templa ingredi, & conventibus atque concionibus eorum interesse: nempe ut facilius, validius &

commodius eorum confuter errores, vel ex alijs justis occasionibus (nisi ex accidenti id fiat cum aliorum scandalo,) imò, ut auctor est Azor, ut supra Dub. 5. possent id etiam facere, ut obediat Principi etiam si hæreticus sit, cum timet honoris, rei familiaris, aut vitæ amissionem. Nam in eo solum obedientiæ officium suo Principi præstat, maximè si publicè inter Fideles asseveret se id solum efficere, ut suo Principi pateat, non autem, ut sectam hæreticam profiteatur: ea enim publica attestatio Catholicorum offensionem, & periculo consult, & iniquam Principis vexationem jure declinat. An vero hæc sententia in praxi sit tuta, aliorum judicio relinquo.

Secundo licet inferre, non peccare servum Christianum captivum apud paganos, si coram domino suo in idolorum templo genua flectat, incurvatusque ante eum persistat, quis tum servus tantummodo suo officio & munere fungitur: Quemadmodum ancilla Christiana caudata dominæ suæ gestare solita, tura conscientia una cum dominâ templum ingreditur, & genua flectente dominâ coram idolis, ipsa quoque se prosternit, non ut illis honorem deferat, sed ut reverentiæ debitæ dominæ suæ satisfaciatur.

Tertio infertur, posse Catholicum jubente Principe infideli, Christianos omnes in sua ditione existentes gestare signum aliquod, quo ab hæreticis distinguantur, illud licere non gestare, si periculum mortis vel rei familiaris immineat. Ita communiter omnes ferè moderni asserunt contra Cajetanum, 2. 2. q. 3. art. 2. quia lex illa non obligat cum tanto periculo, ac ex consequenti: si Turcarum Imperator præcipiat, solos verbi gratia Mahometanos tale gestare signum, vel vestem, ut Christiani non gestantes cognoscantur, ac morte afficiantur, possent etiam ipsi Christiani tali signo uti, dummodo non sit sectæ expressè protestativum, in sensu superius explanato.

DE PROCURANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM.

LIBRI V

PARS III.

*De Confessione fidei externa proprio sanguine testificata.
Vbi dubia aliqua de Martyrio expediuntur.*

DVBIVM I.

Quid sit Martyrium, & quæ ejus conditiones?

ET si Martyrium, si attendamus vim Græci vocabuli, idem sit quod testimonium; & Martyr idem quod testis, usû tamen loquendi in Ec-

clesia recepto, Martyrium non est qualecunque testimonium, sed Christianæ veritatis, & justitiæ. Acque hinc definitur *Martyrium est morte ipsa pro DEO obita in testificationem, seu confessionem constantem Christianæ fidei veritati, vel in seipsa, vel in aliquo pio opere relucens.* Ita D. Tho. 2. 2. q. 124. art. 1.

Ut autem hujusmodi mors sit verè Martyrium, quatuor conditiones requiruntur, quæ omnium quid

nes ferè colliguntur ex propofita definitione. Prima conditio, ut re ipsa feparatio animæ & corporis fequatur, ficut ex communi doctrina docet D. Thom. ubi fupra art. 4. Unde fi quis circa realem mortem ipsam gravia tormenta patiat, hujusmodi tolerantia non propriè, fed per quandam fimilitudinem Martyrium dici poterit, ut ibi ait D. Thom. ad primum: quo fenfu interpretatur illud dictum Hieronymi five Sophronij in *Serm. de Affumpt. B. MARIE*, rectè dixerim, quod DEI genitrix virgo Martyr fuit, licet in pace vitam finierit. Neque obftat illud Domini ad Jacobum & Joannem (qui Martyrium re ipsa non fuit perpeffus) *Calicem quem dem meum bibetis*. Nam Joannes etiam nihilominus calicem bibit, eo ipfo quod promptiffima voluntate mortem fibi imminenter acceptavit, quamvis re ipsa illa in tormentis non fuerit fubfecuta, neque ideo Martyr adeò propriè fuerit.

Ob hanc etiam caufam lato modo habentur pro Martyribus, qui poft perpeffa Martyrij tormenta diutius vivunt in exilio. D. Tho. d. art. quarto. Nam, ut rectè Cyprianus, in *Dei fervis apud quos cogitur, & Martyrium mente concipitur, animus ad bonum deditus Deo iudice coronatur: Aliud enim est Martyrio animum deesse, aliud animo defuisse Martyrium*.

Idem docet ubique Cyprianus, Martyrum eximius laudator, & Ifidor. lib. 1. *Sent. cap. 23*. Martyris nomen non tantum illis tribuit, qui extremam mortem pro Christo paffi funt, fed etiam illis, qui à confessione nominis Christi nulla tormentorum atrocitate abduci poterunt. Tertullianus autem hos defignatos Martyres appellat, illos verò abfolutè Martyres.

Secunda conditio. Ut mors fequuta non fit contra voluntatem patientis: non tamen requiritur, ut fit expreffè, & acta voluntaria, ficut patet in Innocentibus, qui fine hujusmodi voluntate verum Martyrium funt confequti, ut communis tenet Doctorum fententia, & conftat ex traditione, & fenfu Ecclefie celebrantis feftum eorum tanquam verè Martyrum.

Ex quo etiam factò licet colligere nullum infantem ratione infantie esse Martyrij incapacem: nam fi pro Christo interficiatur, eadem est caufa in illis, ac in Innocentibus. Nec valet fi dicas fuiffe speciale privilegium in Innocentibus; quia fi tale interfuit privilegium, certum est illud non fuiffe factum perfonis, fed caufe: hoc est quia mortui funt pro Christo, ut optimè Cyprianus *Sermone de Stella & Magis: fufficit caufa teftimonio, licet nondum eloquio diftinguatur*. Et Leo Papa, ut diceretur nullum hominem incapacem esse *divini Sacramenti*.

Imò & Richard. in 4. *diff. 4. art. 2. q. 2*, extendit ad illos infantes, qui in utero materno fimul cum matribus occifi funt: quam fententiam fequitur Pater Sa in *Summa verb. Martyrium*. Ita tamen cenfeo limitandam, fi Tyrannus etiam intendat occidere foetum in odium fidei.

Multò magis erunt cenfendi Martyres illi, qui degentes inter infideles, vel hæreticos, parati funt ad fubvendum Martyrium propter Catholicæ fidei confessionem, fi aliquando ipsis repente mors in odium fidei inferatur, etiam fi ipsi antea nefciverint, nec fe ad illud mortis genus præparaverint, nec quicquam de illo in particulari cogitaverint, nec denique ante advertere potuerint fe mori pro Christo. Nam fufficit voluntas five defiderium præcedens moriendi pro Christo, cujus virtute mors illata in odium Christi etiam illo dormiente est voluntaria.

Tertia conditio. Ut mors non obeatur, quali

Th. m. à Jefu Oper. Tom. I

ex confequenti, ut fit, quando quis intendit aliquid aliud, & præter ejus intentionem etiam implicitam fequitur: & ob defectum hujus conditionis mors militum in bello etiam fi propter fidei defenfionem occumbant, minimè est Martyrium, quia potius quærunter inferre, quàm fufferre necem.

Quarta conditio. Ut mors fubeatur propter juftam caufam, id est, ob fidei defenfionem, vel in fe, vel ut relucet in opere pio virtutis. Quare illi foli funt veri Martyres, qui propter fidei confessionem, & actum Religionis ejusdem tormenta patiuntur. Per actum Religionis intelliguntur omnes virtutes Christianæ, orationes, jejunia, eleemofynæ, facramento cum adminiftratio, & participatio, prædicatio, & auditus prædicationis verbi Dei, celebratio, & auditio sanctæ Miffæ, & virtutes aliæ: leguntur enim in hiftoriis Sanctorum Martyrum variæ caufe Martyrij. Deinde notum est sanctum Joannem Baptiftam ob repræhenfionem Herodis, & multas virgines ob virginitatis custodiam Martyrij palmas fuiffe confeutas. Ita D. Thom. d. q. 124. *artic. 5*. & in Epiftolam ad Rom. *cap. 8. litt. feptima*.

Huc pertinet illud vulgatum D. Auguft. *Concione 2. in Pfal. 34. Martyrem facit caufa non poena*. Et colligit ex illo *Math. 5. Beati qui perfecutionem patiuntur propter juftitiam*. Ex quibus etiam fequitur Martyres non esse eos, qui ob hærefim, aut Ichifmā ab Ecclefia Catholica juftis poenis afficiuntur. Nec pro Martyribus habendi hæretici, aut Ichifmatici etiam ab infidelibus propter nomen Christianum occifi, quia funt extra gremium Ecclefie, ut luculenter docet Cyprian. *Epift. 73. ad Jubaian*. & de oratione Dominica & unitate Ecclefie: *Cum Deo (inquit) manere non poffunt, qui esse in Ecclefia Dei ut animes noluerunt, ardeant licet flammis, vel ignibus traditi, &c.* Plura hujus, & aliorum S. Patrum teftimonia in hanc fententiam habet Baronius in *Prolegomenis ad Martyrolog. Roman. c. 10*.

Denique à martyrij palma rejiciendi funt, qui non zelo fidei Christianæ, fed ad purganda fua flagitia vitam finierunt, neque illi, qui intrepidè fanguinem fuderunt, opinionem vulgi feftantes, ut eorum reliquæ à Christianis venerarentur. Docet Hieron. *Comment. in Epift. ad Galat. lib. 3. cap. 5*.

Prædicis igitur conditionibus concurrentibus mors pro jufta caufa obita Martyrium reputatur: nec est femper neceffarium, ut mors fit ab alio illata: nam quædam fuerunt etiam sanctæ Martyres, quæ ex peculiari Dei infinu sibi ipsis mortem concurrentibus prædicis conditionibus intulerunt, ut patet ex Aug. *lib. primo de Civit. Dei cap. 26*, ubi ait, eatum sanctarum Martyria in Catholica Ecclefia veneratione celeberrima frequentari. Idem docet S. Ambr. *l. 3. de virginibus*, ad Marcellinam forem, de Pelag. & filiarum morte: Euseb. *Cæfarien. li. 8. Ecclef. Hiftor. de virginibus Antioch. & Sophronia*, quæ fe occidit, ne vim à Maxentio pateretur. Hieronym. *sup. Jon. exponens illud cap. primi. Tollite me & mifcite me in mare*; fic inquit: *Non est nostrum mortem arripere, fed illatam ab alijs libenter accipere: Unde in perfecutionibus non licet propria perire manu absque eo ubi castitas periclitatur, fed percussenti colla submittere*. Ita Hieron. Id tamen nulla ratione ordinariè licet, nisi divinitus fuiffent juftæ, ut optimè profequitur D. Auguft. ubi fupra. *Quid fi hoc fecerunt (inquit) non humanitus decepta, fed divinitus jufta, ficut de Sampfone. Cum autem DEUS jubet, feque jubere sine ullis ambagibus intimat, qui obedientiam in crimen vocet? Quis obfe-*

obsequium pietatis accuset: Haecenus August. tam-
simè tamen credendum esse hanc inspirationi.

D V B I V M II.

Quando currat obligatio subeundi Martyrium?

PRimo omnes Christiani obligantur ex præcep-
to divino ad Martyrium, saltem in præpara-
tione animi, quia omnes potius debent: velle mor-
tem sustinere, quam negare, aut deserere fidem
Catholicam, aut aliàs peccare mortaliter.

Secundo obligantur sub præcepto omnes
Christiani ad perseverandum Martyrii acti,
quando currat præceptum tuendæ, aut confitendæ
fidei, ut patet ex illo Rom. 10. *Corde creditur ad ju-
sticiam, ore autem confessio fit ad salutem:* docet D.
Tho. d. q. 124. art. 3. ad primum.

Rom. 10.

D V B I V M III.

An Martyrium aliquando cadat sub consilio?

Martyrium aliquando esse opus consilij, si fiat
cum debitis circumstantijs, docuit expresse
D. Tho. 2. 2. q. 124. art. 4. Pro ejus tamen senten-
tiæ majori claritate, sciendum, nemini absolute li-
ceat, e ultro, sine aliqua rationabili causa, & DEO
grata, se offerre Martyrio. Ita D. Tho. ubi supra art.

2. Martyrium (inquit) oblatum debet tolerari patien-
ter, sed non debet dari, quia non debet dari occasio
agendi injuste. Unde D. Cyprianus fugit Marty-
rium, ut conitat ex lib. 1. Epist. & Athanas. ut patet
ex Homil. super Matth. cap. 10. & ex Apologia de su-
ga sua. Hinc eleganter Cyprianus Epist. 83. ait: *Do-
minus confiteri nos magis voluit, quam profiteri, quare
temeritate non caret temere procurare Martyrium.*
Hoc etiam pertinet quod scribit Navar. in *Ma-
nual. cap. 1. num. 14. Peccat mortaliter, qui DEUM
tentat, temere se Martyrio offerens, ipsosque infideles
irritans, & occasionem illis suggerens ad eum occiden-
dum, sine aliqua causa, qua vi præcepti, aut consilij ad
ipsum obliget & dirigat. Quare olim pro veris Mar-
tyribus habitus non sunt, qui non divini Spiritus
Impulsi, sed temeritate quadam nulla à persecu-
tore facta interrogatione se sacros habere codi-
ces, quos non essent daturi, profiterentur. Baton.
Aanal. Tom. 2. anno Christi 302.*

D. Thom.
Cyprian.
Athanas.

Præterea non dubium, quin si temeritas absit,
quod Martyrium etiam de consilio cum debitis
circumstantijs pro DEI gloria susceptum sit opus
laudabile. Ita docet S. Tho. 2. 2. ut supra art. 3. ad
primum. Imò est praxis Ecclesiæ sanctæ multorum
Martyria colere, qui zelo fidei non citati, neque
interrogati ultro se Martyrio obtulerunt.

Non tamen caret difficultate has circumstantias
explanare, nempe quando Martyrium non urgen-
te præcepto aliquo laudabiliter suscipiatur, quan-
do verò temerè, Divus Thomas ubi supra expressè
docet Martyrium esse consilij Evangelici, cum ex
zelo fidei, & charitate fraterna sponte quis se of-
fert Martyrio, ut multi Sancti fecerunt, non ta-
men explicat circumstantias quando Martyrium
propter gloriam Dei liberè, nemine impellente
susceptum, sit laudabile. Neminem legi hæcenus
expresè de hac re differentem.

D. Iudorus lib. primo Sent. cap. 23. præ alijs ele-

gantissimè explanat, quando Martyrium prudent-
ter sit declinandum, quando verò amplecten-
dum, his verbis: *Vir sanctus ultro se pro agone certa-
minis debet offerre justitia, sed tamen agonis fructum
videns uberrimum non debet declinare laboris pericu-
lum. Quod si major est labor, quam animarum lu-
crum, declinandus est labor, quem minimum comita-
tur augmentum. Utrumque enim fecit Apostolus, qui
& periculum se ultro dedit, ubi maximum animarum
lucrum vidit, & sapienter se periculo abstulit, in quo,
potiorem laborem, quam lucrum esse perspexit. Ultro
se Paulus apud Ephesum periculo oblitit, quia potius
periculum lucrum vidit. Damasci autem ideo periculo
subtraxit suspensum, quia nullam periculi ipsius arbitra-
tus est fructum. Discite quomodo ad Martyrium se offer-
rat quisque ultro, vel quomodo juxta sententiam Dei
cingatur ab altero, & quo non vult ipse ducatur.*

Nos verò majoris claritatis gratia duo ut ve-
rissima constituamus. Primum nulla ratione lice-
re Martyrium directè procurare, aut querere, hoc
est, nullus sine alia causa, quam sufferendi marty-
rium, etiam propter DEI gloriam debet se offerre
persecutorum gladii. Hoc est, quod voluit D.
Thomas, cum inquit, *Martyrium debet tolerari pa-
tienter, non tamen debet dari, quia non debet dari
ocasio agendi injuste, idque sonant sententiæ
aliorum Patrum.*

Dices, non licet procurare directè Martyrium:
quia non licet desiderare, nec gaudere de illo.
Resp. quamvis non liceat directè Martyrium pro-
curare, licitum tamen est desiderio flagitare Mar-
tyrij, ut quam plurimorum Sanctorum mone-
mur exemplis. Ratio est, quia directè querere &
procurare Martyrium non potest fieri sine hoc,
quod alijs demus proximam occasionem injustæ
occisionis: cum verò desideramus vel complacem-
us in spe vel desiderio martyrij, desiderium
præcisè fertur tantum in opus bonum, & hone-
stum, quale est mori pro Christi fide, & ita appe-
timus passionem ex parte nostrâ, non verò actionem
ex parte tyrannorum. Hæc autem adinvicem licet
in se sint conjuncta, voluntate tamen & deside-
rio separati possunt, sicut etiam Dominus deside-
rio patendi ante ejus passionem ferebatur, ut ipse
ajebat, *Baptismo habeo baptizari, &c.* non tamen
desiderabat injustam Judæorum occisionem;
quia potest etiam quis desiderare injurias, & op-
probria ab hominibus illata, pro Christo pati sine
hoc, quod desiderio feratur, ut alijs peccent infe-
rendo ei injurias.

Secundum & tanquam certum constituimus,
licere indirectè ultro se offerre Martyrio, atque
hac ratione Martyrij partem querere. Exempli
causa: Aggreditur quis eorum Tyranno opus ali-
quod bonum, ad quod non tenetur sub præcepto,
cum sit tantum de consilio, ex quo opere præcise
sibi à Tyranno mortem inferendam, ut si ex præ-
dicatione Evangelica inter infideles (casu quo ipse
non attingatur ejusmodi prædicationi) vel ex
auditione, aut celebratione *Massæ* in terris hære-
ticorum, præcognoscat sibi imminere capitis pe-
riculum, tunc non dubium, quin liceat opus illud
bonum, quando ex illo sequitur aliqua utilitas
proximorum, etiam cum periculo vitæ perficere,
quia tunc iste non præbet occasionem proximam
injustæ occisionis, sed potius hoc sequitur ex ma-
litia infidelium, aut hæreticorum.

Oportebit tamen cum judicio considerare,
quando erit laudabile indirectè se offerre Marty-
rio, quando verò DEO acceptius Martyrij decli-
nate occasione: hoc enim pendet ex prudentia &
arbi-

arbitrio boni viri, qui expensis prudenter & mature, postquam DEUM assidue oraverit, omnibus circumstantijs, maxime utilitatis, quæ est actionem proprii sanguinis sequetur, an (inquam) major futura sit utilitas animarum, ut si probabiliter fructus aliquis tam pro adducendis infidelibus ad Christianam Religionem, quam confirmandis, & stabiendis Catholicis in fidei confessione speretur. Et hoc est quod voluit D. Iulianus d. cap. 23. ubi supra: cujus verba si rectè considerentur duo aptissime explicant. Primum, quando ultra se

quis debeat offerre labori: non enim dixit martyrio (hoc enim directè non licet) sed labori, id est operi alicui bono cum labore conjuncto, ad quod sequatur martyrium. Secundum, quando declinandus sit ille labor, qui ansam præbet martyrio, quando verò sit amplectendus; licet Scholiastes ibi non fuerit assecutus mentem Iuliani. Hæc sub iudicio doctiorum.

DE PROCURANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM.

LIBRUM V. PARS IV.

De Communicatione in genere cum Infidelibus.

DUBIUM I.

An, & quatenus liceat communicare cum Infidelibus tam in conversatione, quam in alijs?

Infideles alij numquam in Ecclesie gremio fuerunt, ut Gentiles, & Judæi: Alij fuerunt aliquando in ea, & in illos habet quoddam jus Ecclesia ratione baptismalis characteris, ut hæretici & schismatici. Præterea communicatio, aut contingere potest in actionibus non spectantibus propriè ad infidelitatem, ut in politica conversatione, & convictu &c. aut est in ipsius actionibus infidelitatis, quæ spectant ad cultum superstitiosum, idque vel directè, ut simul cum infidelibus sacrificando idolis; aut indirectè aliquo modo, ut suppeditando infidelibus materiam ad cultum superstitiosum.

Conclusio prima. Nullatenus licet cum infidelibus communicare in aliquo opere infidelitatis directè: nam omnia huiusmodi opera sunt per se mala.

Conclusio secunda. Certum est non licere extra casus necessitatis communicare ullo modo cum infidelibus hæreticis, apostatis, cum sint ab Ecclesia excommunicati: quod tantum intelligi debet, de hæreticis nominatim excommunicatis, juxta tenorem Extrav. de. Ad evitanda: de qua nos infra lib. septimo latius dicemus, agentes de communicatione cum hæreticis.

Conclusio tertia. Cum infidelibus alijs, qui nec sunt hæretici, nec apostatæ, licet possunt politicè communicare illi, qui sunt in fide solidi, quoniam tales infideles non sunt excommunicati ab Ecclesia, cum sint extra illam, & aliunde nullum tunc imminet periculum ex illorum conversatione. Qui autem infirmi sunt, non debent cum huiusmodi infidelibus communicare: nam exponerent se periculo, ut docet D. Thom. 2. 2. quest. 10. artic. 9.

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

Conclusio quarta. Licet Catholicis vendere infidelibus ea, quibus constat eos ab utroque ad superstitiosum cultum, iusta & rationabili causa, ut verbi gratia, vendendo Judæis agnum, instante festo Paschatis, aut idolum alicui gentili. Ita docet Gregor. de Val. secunda secunda, quest. 10. punct. quinto, secutus Sylvest. ver. Infidelitas, quest. quarta. Ubi rectè distinguit de causa, qua inducitur quis, ut rem suppeditet infidelitatem vel illa est rationabilis propter necessitatem aliquam, & tunc licitum erit suppeditare quamcumque rem quocumque modo destinatam ad malum usum, quoniam non tenetur quis cum notabili detrimento suo, consilere spirituali indemnitate alterius, sed potest commoditatem suam spectando negligere lapsum alterius spiritualem, quando non tenetur illum vitare. Si vero quis non habeat causam rationabilem suppeditandi, vel vendendi rem infideli, qua is est abusus, peccabit suppeditando, quoniam ex charitate tenetur quilibet quantum in se est impedire peccatum proximi, si hoc potest, absque notabili detrimento. Ita docent hi auctores, & existimant distinctionem hanc rationabilis, aut irrationabilis causæ pro regula habendam in huiusmodi, & similibus casibus, quando præbentur materiam peccandi sine intentione, ut possimus discernere quando sit peccatum ex parte nostra, & quando non. Cajetanus verò Secunda secunda quest. 169. artic. secundo ad quartum, alia usus est distinctione. Aut enim, inquit, quæ venduntur paganis, per se ad superstitiosos eorum ritus, aut ceremonias spectant, ut idolum, vestis sacerdotalis, superstitiosa fana sive synagogæ superstitiosis usus destinata: aut sunt res mediæ, & indifferentes, ut sunt herba, flores, animalia, &c. Prioris generis res non licet vendere infidelibus: posterioris verò generis licet ex mente Cajet. vendi possunt. Hæc circa communicationem cum infidelibus in genere dicta sufficiunt; cetera, quæ peculiariter spectant ad communicationem tam cum hæreticis, schismaticis, Judæis, & Saracenis, quam cum Gentibus habendam suis proprijs locis latius prosequemur.

Interim tamen illud animadvertere oportet, ad

Greg. de Valent. Sylvest.

Cajetan.

ad Missam audiendam non debere admitti infideles, Ethnicos, Judæos, Hæreticos, Excommunicatos, Interdictos, Schismaticos, Incestuosos, Simoniacos, Infames, *Cap. Cleros distinct.* 21. & alibi sæpè in jure Canonico habetur expressè. Possunt tamen hi omnes ad prædicationem verbi Dei audiendam cum ceteris admitti, si non sint denunciati, ut videntur juxta *Cap. Episcopus nullum de consecrat. distinct. prima. Cap. Judæi quorum, de consecrat. distinct. quarta* junctis gloss. quæ conciliant capitula quæ videntur contraria; de quo Navar. *Manu. cap. 25. num. 56. & cap. 27. num. 36.* ad quæritum dubium.

Est tamen inter Infideles, & Fideles excommunicatos, aut interdictos denunciatio specialis differentia: nam propter infideles advenientes non deseritur Missa jam incepta. Propter excommunicatum autem vel interdictum denunciatum adstantem, Missa cæpta est relinquenda, si ante initium facti Canonis, seu ante consecrationem accedat, donec talis exeat Ecclesiam, momentibus ceteris adstantibus. Quod si nollet exire, ejiciatur ab eis; sed si metuatur seditio & sanguinis effusio, Missa relinquatur à Sacerdote, omnemque abibunt.

DE PROCURANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM LIBER VI.

De unione Schismaticorum omnium cum Ecclesia
Catholica procuranda.

P R O L O G V S.

Vemadmodum divinæ charitatis unio, quæ membra Ecclesiæ vivo suo capiti Christo coaptat & adstringit, DEO gratissima est: ita vehementer displicet membrorum divisio, quæ spiritum pacis & dilectionis extinguit. Quamobrem qui inter veros Ecclesiæ filios rem DEO acceptissimam facere cupiunt, in conversionem Schismaticorum, qui ab Ecclesiæ Romanæ corpore seipfos dividerunt, serio incumbere debent; quod subjectis rationibus persuaderi videtur.

Prima: Negari planè non potest, quin Ecclesia Latina Græcæ, & alijs Orientis provincijs, ubi schisma grassatur, plurimum debeat, cum ab eis pretiosissima bona, antequam scinderetur, receperit. Floruerunt quippe ibi Patres sanctitate ac doctrina celeberrimi, quorum monumentis erudimur, & ad pietatem incendimur. Quis ergo non videat, dolendum esse, quod pars Ecclesiæ nobilium germinum productrix se à summorum Pontificum obedientia subtraxerit? eoque dolore unà cum gratitudinis stimulo ad schismaticorum reductionem non excitetur?

Secunda: Clarissima Concilia in Ecclesia Græca ac Orientali celebrata sunt; & profectò pios animos intimè mover divisio ejus partis, in qua unio tot sanctorum facta, & ad commune totius orbis bonum derivata fuit. Quocirca pro parte illa refarcienda JESV Christi famuli strenuè laborare debent.

Tertia: Ipsa gentis ruditas summa commiseratione digna est, præsertim si cum vitiorum colluvie jungatur. Et quidem eò amplius adjuvanda esset, quò salutis propinquior est, cum minus quàm infideles, à Christo recedat. Ordo enim divinæ charitatis exposcit, ut eò plus dilectionis impendatur, quò quis vobis conjunctior est.

Quarta: Notum est ex schismaticis aliquos hæcærate nostra misisse Legatos, qui summis Pontificibus obedientiæ obsequium redderent, pro his, qui Romam venire nequibant. Et licet postea ad vomitum redierint, fortasse non proflus tota defectionis causa in eorum fragilitatem refundenda est, cum probabile sit multos ex ipsis in Ecclesiæ obedientia fuisse perseveraturos, si ministros Latinos hæcæti fuissent.

Denique charitas ipsa validissimam rationem producit, ut quo quis DEO conjunctior est, eò fortius omnem divisionem à proximorum animis depellat. In ea verò missione, quæ ad Schismaticos instituitur (ut admixtos Schismaticos hæreticos præteream) pro charitate pugnatur, quodam scilicet prælij genere, quod veros Christi amicos decet: qui ferre non possunt Christi vestem discindi. Atque utinam Ecclesiæ Principes in adunando grege diviso plurimum auctoritatis & operæ, igne charitatis incensi, ponerent, ut fieret Christi vestis contexta per totum, & antiquæ sanctitatis forma rediret.

Schismaticorum autem reductionem in duo præcipua capita dividemus. Primum erit de Græcorum ac Ruthenorum procuranda salute. Deinde de Orientalibus omnibus juvandis, quorum maximus est numerus, Deo dante, dicemus.

LIBRI

LIBRI VI.

P A R S P R I M A.

De unione Græcorum ac Ruthenorum cum
Ecclesia Catholica.

Dum stetit in Oriente syncerior fides atque simplicitas, ingens fuit Græciæ splendor, tum ob Christiani orbis imperium, quod aliquando in Græcia floruit, tum ob disciplinas ferè omnes, quæ à Græcis ad omnes ferè alias nationes promanarunt. At ubi Græci in superbiam elati, Romanam Sedem omnium Ecclesiarum matrem aspernari cœperunt, divinitus factum est, ut & imperij splendorem, & quod majus est, in varios errores prolapsi Orthodoxam fidem amitterent. Pertentatum igitur fuit sæpè ab Ecclesia Latina, tam in Synodis generalibus quàm alijs modis, ut tanta atque ad eò præcipua Reipublicæ Christianæ portio, veterum Patrum suorum vestigia terens, ita nobiscum modò sentiret, quemadmodum Apostolorum sæculis una erat atque consentiens. At cum quaterdecies suos Græcia errores agnoverit, adhuc super cordibus eorum manet velamen, ut id quo sæpè convicti sunt, & judicio suo condemnati, confiteri jam nolint. Talis est schismaticis natura & conditio: nam cum pietatis speciem præ se ferat, eaque contenta sit (quo etiam furo nostri temporis hæretici populos deceperunt) caputque, à quo vitæ spiritualis sensum & motum accipiat, non habeat, vix rationis ullius vim extrinsecus admittit; & si quid veritate cogente admittit, hoc vix diu retinet. Et quamvis nullum fuerit sæculum, in quo non plura & maxima Romana Ecclesia contulerit beneficia in Græcos & Orientales, ut latissimè ac satis eleganter Thomas Bozius *lib. 5. de Signis Ecclesie c. 4. & 5.* recenset: id tamen inficiari non possumus, non omnem fuisse adhibitam diligentiam, ut res incepta ad optatum finem perduceretur. Nam si cùm primum absoluta Florentina Synodus, libelli ea de re pro populi captu, & communi lingua per Orientem semel atque iterum fuissent sparsi, illarum salutari effectus consultum, fecundiorè que segetem habuisset Ecclesia, quæ ut ita dicam, non potest consolari, quia non est.

Græci
quando
in schis-
ma lapsi.

Ecclesiæ
Romanæ
beneficia
in Ori-
entales.
Synodus
Florent.

Sed & præter *Eugenium IV.* si *Innocentius III.* *Gregor. X.* *Alexander VI.* aliique Pontifices hoc negotium aggressi non sola Synodorum convocazione, vel unius hominis Epistolæ ve missione contenti fuissent, sed rem hanc sedulo Apostolorum more urssissent, forsàn Ecclesia suo fœtu non esset orbata, ac tam insignes nationes ad pristinam gloriam redissent.

Verum etsi ex ista tantorum Pontificum diligentia pro Græcorum aliorumque Orientalium conversione adhibita, non tantus exciterit fructus, quantus optandus erat: tamen minime cessandum erit à solitudine, ut vinculo Religionis Catholicæ Ecclesiæ jungantur. At verò ut hoc fiat, non est opus unius diei aut legationis: etenim Arca, in qua pauci salvi facti sunt, non nisi 100. annorum spatio, id est, longanimi, & non intermissa perseverantia perfici potuit. Proinde huic rei seriò, ac cum magna animi longanimitate enixè connitendum est, ut fructus subsequatur, & ut Græci vera Religione imbuantur: tum quia inter alios ab Ecclesia Catholica dissidentes, Græcis tanquam conjunctioribus ac domesticis fidei, ac tanquam genti olim florentissimæ, & cujus antiqui Patres Ecclesiam illustrarunt, major quàm alijs cura pro recuperandâ eorum salute debeatur. Quare meritò alloquens cœli incolæ, civesque, domesticos DEus exclamat quidam Doctor, Asserte, inquit, opem gratiamque divinam, tum nobis, tum verò mortalibus cunctis, ut ad Ecclesiæ, cujus admirandas & divinas explicavimus virtutes, convolent omnes complexum. Vide te quibus Oriens, unde Christianæ Religionis lumen effulserat, nunc tenebris involvatur, quibus miseris opprimatur. Item Græcia sapientiæ quondam parens, imperij summi sedes, ut altissima circumfundatur caligine, ut durissima servitute, postquam discessit ab Ecclesia, olim cœperit astringi, nunc autem penitus conteratur? Quomodo sedet quasi vidua domina gentium, Regina provinciarum? Evanuit ab illa decor Omnis, è sublimi missus est ignis in ejus ossa. Tetendit arcum suum DEVS, quasi inimicus firmavit dexteram suam, quasi hostis occidit omnes, quod pulchrum visu erat in tabernaculis ejus. Non est qui consoletur ipsam ex omnibus caris ejus, omnes amici spreverunt eam, non despectam tamen ab Ecclesia matre, quæ totis eam tutata est, atque adhuc tutatur sola adversus inimicos ejus. In suam domum vocat, illam domum luminis, domum sapientiæ, & omnium bonorum. Si ignoras te, o pulcherrima nationum, abi post vestigia gregum tuorū, & pasc illos: juxta tabernacula pastoris illius, qui dicit adhuc Christus, *Pasce oves meas.* Vide ut ille brachio suo congreget agnos, in sinu tollat, at fœtos Romæ, & ubicunq; potest, ille gestet? Memi-

John. 21.

nisi quoties adversus lupum, qui nunc te tuosque discerpit, dilaniat, devorat, cum maximis suorum copiis, ut te ab amicis tuis desertam defenderet, adcurreret, adulari. Revertere in te tandem, revertere, & exemplo filij prodigi, vide quot in domo matris tuæ abundant, tu autem fame peris. Præterdite, o beatæ mentes, quæ in cælo degitis pereuntibus lumen, conciliate illis gratiam divinam, robur cæleste inspire, miseremini errantium, miseremini pereuntium: tum quia Græcorum schismati & vestigijs non contemnenda mundi pars inhæret; hujus enim sectæ & religionis sunt Moscovitæ, Rutheni, & aliæ nationes: latissimè namque patent eorum ritus & fines: nam ab ortu Solis gaudent Constantinopolitano ac alijs tribus Patriarchatibus; à Septentrione universo Moscoviæ Patriarchatu & Lituaniæ parte, hoc est, alba Russia & rubra; à Meridie Cypro & Creta, in qua 14. millia pagorum numerantur: occupantque alias quam plurimas gentes, præcipuè verò *Georgianos*, quos *Iberos* appellant Cosmographi, qui omnes, exceptis paucis, qui Romanam Ecclesiam venerantur, ut matrem, iisdem errorum tenebris implicantur.

Pro Græcorum igitur aliorumque Schismaticorum salute procuranda quatuor præstabitur, *Primo* de erroribus, qui Græcis attribuuntur, de Schismatis origine ac confutatione dicemus. *Secundo* de ratione juvandi Græcos, aliosque Schismaticos, eosque ad fidem alliciendi. *Tertio* in quibus rebus communicatio cum Schismaticis, Catholicis à sacris Canonibus sit permessa.

C A P V T I.

De erroribus, qui Græcis attribuuntur, & de eorum confutatione.

Græcorum errores præcipui. **P**ræcipui Græcorum errores, qui illis à Concilio Florentino & alijs imputantur, quinarium numerum non excedant.

Primo, negant Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio.

Secundo, asserunt Sacramentum Eucharistiæ confici non posse in azymo pane, sed præcisè in fermentato; adeoque tenaciter inhærent his duobus erroribus, ut inter alia perverta dogmata, propter quæ ab Ecclesia Romana deservire, hæc duo omnino præcipua, & veluti totius dissensionis capita fuerint.

Tertio, docent nullum esse purgatorium locum, in quo anime corporibus emigrantes purgentur à lordibus, quas in corpore conuaxerant, antequam in æterna tabernacula recipiantur, & ex consequenti nihil prodesse defunctis sacrificia, elemosynas, & hujusmodi opera pia, quæ à vivis pro illis offeruntur.

Quarto, quod Sancti post hanc vitam ante diem iudicij DEUM facie ad faciem non vident, neque ejus visione fruuntur, nec peccatores ante eundem diem inferni supplicij afficiantur.

Quinto errant, negantes Summum Pontificem Romanæ sedis Apostolicæ caput esse totius Ecclesiæ, ac B. PETRI Apostolorum Principis successorem. Concedunt ipsi quinque esse totius Ecclesiæ primarios, & præcipuos Patriarchas, *Romanum, Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Ierosolymitanum*, & inter hos quidem Romanum ordinis quidem & dignitatis primatum habere, ita ut in Concilijs & alijs Conventibus primum locum in sedendo, sententiam dicendo, suffragium ferendo, & subscribendo tenere debeat, sic tamen ut nihil juris & potestatis in alios quatuor, præcipuè vero Constantinopolitanum habeat. Guido Carmelita & post ipsum Gabriel Palæottus de sectis hæreticorum, verbo *Græci*, multos alios errores Græcis attribuunt; licet Lucinia-

Guido
Carmelit.
Gab.
Palæot.

nus natione Cyprius, Ordinisque Prædicatorum *Lucinianus*, Theologus, pius & doctus apud Posselinum *Tom. Cypri. Biblioth. lib. 6. c. 8.* magnam prædicatorum errorum partem fuisse Græcis impostam contendat, ut nos etiam obiter hic adnotavimus.

Ex mente igitur prædicatorum Auditorum errant Græci *primò*, affirmantes simplicem fornicationem non esse peccatum contra illud Christi Matth. 5. *De corde exeunt cogitationes mala, homicidium, adulterium, fornicationes, furta, &c.* quamvis Lucinianus, ubi supra, excaleat Græcos ab hoc errore.

Secundò errant Græci, cum dicunt eos, qui sunt aliquibus peccatis implicati, cum Eucharistiam suscipiunt, non recipere corpus Domini, contra illud Apost. *Quicumque manducaverit panem, & biberit calicem Domini indignè, &c.* quibus verbis factis ostenditur, quod peccatores verè illud sumant, licet indignè, & quod iudicium accipiant, non dijudicantes corpus Domini: licet Lucinianus falsò hunc errorem Græcis imponi assermet.

Tertio primas nuptias admittunt, secundas damnant: in quo clarè Evangelio contra dicunt Matth. 10. & 19. Si enim alter conjugum mortuus sit, alter solutus est, ut iterum possit nubere. Sed Lucinianus negat damnari secundas nuptias à Græcis; fatetur tamen solere Græcos Sacerdotes in primis benedicere, sed non in secundis.

Quarto docent nuptiarum fædus posse pro conjugum arbitrio dissolvi & fieri divortium. Lucinianus tamen apud Posselinum ubi supra, affirmat, nunquam inter Græcos permittum fuisse divortium, quo liceret novas quaerere nuptias.

Quinto errant, affirmantes Latinos contra Apostolorum præceptum non servare abtinentiam à sanguine & suffocato, non advertentes illud Apostolorum decretum contra idololatriam cultores latum fuisse, qui immolatum & idololatriam edebant. Quare tantum illud servandum erit sicut & à Catholicis servatur, ubicunque inter gentes, quæ idola adorant, immolantia sunt. Porro illo Apostolorum decreto tantum immolantia & non alia prohiberi docent gravissimi Orientalium Patres, B. Cyrillus Hierosolymitanus in 4. *Catechisi*, B. Cyrill. D. Grego. Nazianz. *Serm. in sanctum Pascha*, Justin. *Greg. Naz. Martyr. q. 43.* Origenes lib. 8. *contra Celsum*, & alij.

Sextò Mart. Origenes.

Sexto afferunt Eucharistiæ Sacramentum, in die cenæ Domini confectum, esse excellentioris virtutis & efficacis, quàm alio quolibet die confectum. Hunc tamen errorem falsò imponi Græcis Lucinianus quoque defendit.

Septimo errant Græci cum Sacramentum extreme unctionis infirmis quandoque ad corporis quoque salutem prodesse negant: id enim aperte pugnat contra illud Jacobi, qui de hoc Sacramento loquens ait: *Et oratio fidei salvabit, vel (ut textus Græcus habet) sanabit infirmum.*

Octavo, affirmare etiam Græcos refert Prateolos, ubi supra, non esse peccatum dare aliquid ad usum, contra illud Luca 6. *Mutuum date nihil inde sperantes.* Et quod deterius est, non esse necessariam rei furto sublata restitutionem, ut quis possit assequi vitam æternam: non animadvertentes, *non tolli peccatum, nisi restituatur ablatum.* Si quid aliquem defraudaverit (inquit Zachæus) reddo quadruplum. Hanc tamen esse calumniam apertam in Græcos docet Lucinianus; nam apud illos asserit hæc verè peccata censeri, atque ab eorum sacerdotibus adigi penitentes, ut reddant quod debent.

Nono, mortua Sacerdotis uxore, credunt Sacerdotem non amplius esse Sacerdotem, quasi ab uxore & non à Christo per Episcopum sacerdotium suscepisset, vel character sacerdotialis esset debilis. Hunc tamen errorem Lucinianus Græcis imponi apertissimè docet ubi supra.

Decimo, errant Græci existimantes, non licere Christi imaginem sculpi, sed tantum depingi, non animadvertentes sculptilia à DEO fuisse prohibita, ut Judæorum animos pronos, ad idololatriam, ab eadem averteret: Orta vero jam Evangelij luce, seclusoque idololatriæ periculo, licet hominibus DEI, Sanctorumque aliorum memoriam omnibus pijs modis sive per imagines depictas sive sculptas excitare, & ad mentem revocare. Hi sunt errores qui Græcis solent attribui.

Adversus Græcorum errores scripserunt in primis ipsius Ecclesiæ Græcæ viri doctissimi, Emanuel Caleta, Patriarcha Constantinopolitanus, Georgius Protosingelus, Theodorus Gaza, Georgius Trapezantius, Bessarion Cardinalis Nicænus, qui & postea fuit Patriarcha Constantinopolitanus. Et præcipuè Georgius Scholarius (deinde vocatus Gennadius cum Patriarcha Constantinopolitanus nominaretur) qui cum Synodo Florentinæ cum alijs Græcis adfuerit (ubi omnes de suis erroribus convicti ad Ecclesiæ unitatem redacti sunt, postea verò retrorsum abeuntes omnes ad vomitum reversi sunt) elegantè Græcorum errores confutavit, eorumque calumniis contra Ecclesiam Latinam objectis doctè & piè respondit: cuius opera versa in Latinam linguam habentur Tom. 4. Bibliothecæ SS. Patrum.

Ex Latinis verò D. Anselmus Archiepiscopus Cantuar. in *Opus. de azymo*, Rabanus Maurus de *Institutione Clericorum* li. 1. c. 31. de Sacramento corporis & sanguinis Domini, Hugo Etherianus adversus errores Græcorum ad *Alexandrum tertium* Pontificem Maximum libris tribus, qui habentur Tom. 9. Bibliothecæ Sanctorum Patrum, & Chrisolanus Mediolanensis Archiepiscopus de Spiritu sancto, S. Tho. de Aquino *Opus.* 1. & 2. contra Græcorum errores, & omnes ejus expositiones in primam partem in quæst. celebri de processione Spiritus sancti, Cardinalis Turrecrem. in Expositione decreti de unione facta in Synodo Florentina, & novissimè licet breviter Antonius Possel-

vinus vir pius & doctus in sua Molcovia, Azorius 2. Tom. *Institut. Moral. lib. 4. cap. 14.* Et potissimum, ut alios nunc omitam, sacra Synodus Florentina, ubi Patres doctissimè Græcorum errores confutarunt. eisque penitentiam, & obedientiam Ecclesiæ Romanæ præstandam persuaserunt, factaque unionis Bulla ab Eugenio IV. Pontifice Maximo Græci discessere, cum tamen neque ab ipsis, neque à Latinis, tunc fuissent apud Græcorum nationes, neque Concilij Florentini decreta, nec unionis Bulla publicata, quod causa fuit, ut Græci sicut & antea, in suis erroribus permancerent.

CAPVT II.

De origine errorum & schismatis Græcorum.

Dicam nunc breviter de origine schismatis Græcorum. Dum Orthodoxa fides in Oriente vigeat, Græci primatum visibilis hujus ac militantis Ecclesiæ PETRO Apostolo, ejusque successoribus fuisse à Christo Domino collatum, facile credebant, & confitebantur, ut latius probat Cardinalis Bellarm. lib. 2. de *Roman. Pontif.* in Controversia de Summo pontifice. Quare in Conciliorum confirmatione necessariam Romani Pontificis auctoritatem agnoscebant, & cum vel ab hæreticis, vel ab ipsis Imperatoribus Patriarchæ sive Episcopi aliqua afficiebantur injuria, ad Romanam Sedem, ut defenderentur confugebant.

Quinimò ex toto terrarum orbe ad eandem veluti ad Petri Sedem Episcopi de rebus fidei, aliisque gravissimis quæstionibus scribebant: atque ad ejusdem Pontificis maximi jussum vel cogebat Concilia, vel coacta petebant, ut confirmarentur. At cum Constantinus Magnus Imperij sui sede Bizantium translata, Romam Christi vicario cessisset; Græci terreni Imperatoris præsentia inflati anno Domini 381. Episcopum Constantinopolitanum, qui antea nec Patriarchatus munere fungebatur, tribus Orientis Patriarchis antepone, & secundum à Romano Pontifice facere voluere, sicut ex Concilij Constantinopolitani Canon. 5. patet. Nec hoc quidem contenti, anno Domini 451. eundem Constantinopolitanum Episcopum Romano Pontifici parem efficere conati sunt, ut ex *Act. 16.* Chalcedonenis Synodi constat. Prope verò annum 600. Episcopum Constantinopolitanum Oecumenicum, id est, orbis terræ Episcopum sive universalem Pastorem ausi sunt nominare. Ac denique anno 1054. (ut superbia ascendit semper) apertum schisma prodire cœpit, adeo ut solum antea semina jacta viderentur: imperante enim illo tempore Constantino Monomacho, Patriarcha Constantinopolitanus nomine Michael, cupiens re ipsa universalis fieri Patriarcha, cujus dignitatis nomen jam dudum sibi usurpaverant ejus prædecessores, proclamare cœpit Romanum Pontificem, omnesque alios Latinos esse excommunicatos, ob hanc causam, quia Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere assererent, & contra decretum Concilij Nicæni in Symbolo illud *Filioque* addidissent. Romano autem Pontifice de prima Sede ejecto, ad se primam Sedem jure pertinere, quia post Romanum primus esset, ajebat. Hæc fuerunt Græcorum schismatis semina: sed quia exæcati tumore superbiæ ordinem à Christo institutum

Jacobi 5.

Luca 6.

Luca 19.

Lucianus, Cyrillus, Dominicus

I. Cor. 10

Eman.

Cal.

Georg.

Prot.

Theo. Ga.

za, Georg.

Trap. Bess.

sarian.

Georg.

Scholar.

Ansel.

Cantuar. Rab.

Maur.

Hugo

Ether.

Chrisol.

Mediol.

Archiep.

S. Tho.

mas, Card.

Turre.

Cyrillus, Gregorius, Iacobus, Ursus, Laurentius, Augustinus

torum & honorem Petri successoribus debitum, arripere & perturbare conati sunt, ipsi potius perturbati atque confusi sunt, Turcarum mancipia effecti, bonis litteris, & libris, corporibusque Sanctorum Patrum ipsis ademptis, & ad unam veram Romanam Ecclesiam translatis. Qui plura desiderat de Græcorum Schismatis origine, legat Azorium 2. Tomo Institut. Moral. lib. 4. c. 18. per totum.

CAPVT III.

De processione Spiritus sancti Disputatio, in qua ostenditur Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere.

Cum Græci negent Spiritum sanctum à Filio procedere, & conuerantur Latinos ad Symbolum Nicænum addidisse illam particulam (*Filioque*) duo nobis erunt tractanda. Primò probabimus ex scriptura sacra, Concilijs, & Patribus (potissimum Græcis) Spiritum sanctum à Filio quoque procedere. Secundo meritò potuisse, & debuisse Latinos particulam illam (*Filioque*) symbolo addere.

De origine hujus erroris & schismatis aliqua licet breuiter attingimus supra, nunc breuitati etiam consulentes, scire oportet, olim in symbolo Nicæno & Constantinopolitano nullam mentionem fieri de processione Spiritus sancti à Filio, quia cum in Ecclesia non essent circa hoc exortæ hæreses, non opus fuit in symbolo id explicare: postea verò cum Orthodoxi omnes unanimi consensu docerent Spiritum sanctum à Filio etiam procedere, pertinaciter id negantibus Græcis, addita fuit majoris charitatis gratia, ab Ecclesia symbolo Nicæno & Constantinopolitano illa particula *Filioque*. Quando verò fuerit à Latinis facta illa additio *Filioque*, licet id clarè non constet, verisimilius creditur fuisse factam circa annum sexcentisimum. Nam in Concilio Toletano octavo celebrato circa annum sexcentisimum quinquagesimum tertium, recitatur symbolum cum hac additione: & cum ante hoc tempus, non inueniatur cum illa, ut constat ex Concilio Toletano tertio, anno quingentesimo octuagesimo nono celebrato, signum evidens est, illo medio tempore, fuisse à Romano Pontifice, additionem factam, ut creditur in Concilio ingenti Latinorum Patrum propter dissensiones quasdam exortas inter Galliam & Hispaniam: quamvis non constet quale fuerit illud Concil. ut notauit D. Thom. 1. p. q. 36. art. 2. unde quamvis certò non possit explorari, neque locus, neque tempus hujus additionis, certum tamen est, vel in aliquo Concilio generali, vel auctoritate alicujus summi Pontificis additam esse.

Ex scripturis ostenditur Spiritum sanctum procedere à Filio.

Primò Joan. 16. *Omnia, quæ habet Pater mea sunt,* inquit Christus, Item Joan. 17. *Omnia tua mea*

sunt: id est, quicquid habet, Pater habet etiam Filius, excepta sola Paternitatis relatione, ut Augustinus exponit: sed Pater habet esse principium Spiritus sancti non ut Pater, sed ut Spirator: ergo & Filius id ipsum habet. Deinde si Pater & Filius non haberent omnia communia, excepta relatione opposita, distinguerentur plusquam relatione, & proinde substantia. Nam Pater ut Spirator non est relativum ad Filium: ergo sicut Spirator distinguitur à Filio, distinguitur per spirationem non ut relatio est, sed ut forma quædam in Patre subsistens, & proinde Pater & Filius in substantia differunt, quæ fuit Arianorum hæresis.

Secundò Joan. 16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Quid accipiet à Filio Spiritus sanctus nisi scientiam? nam paulò ante dixerat vers. 13. *Non à seipso loquetur, sed quacunque audiet loquetur,* & de scientia exponunt Chrysostomus, Cyrillus, & Augustinus. Quomodo autem potest Spiritus sanctus accipere à Filio scientiam, nisi accipiendo ab illo essentiam? Quicquid enim aliud dicitur, sicut Spiritus sanctus creatura. Theophil. & Euthymius duas insinuant solutiones. Prima Spiritum sanctum accipere de scientia Filij, quis nihil docet contrarium ijs, quæ docuit Filius, Secunda illud, *de meo*, significare de meo thesauro, qui est Pater, ac si diceret: Accipiet unde ego accepi.

Sed prima solutio non quadrat: non enim solum Christus dicit, *Accipiet de meo*, sed etiam dicit, *Non loquetur à semetipso*, ubi aperte indicat scientiam Spiritus sancti non esse illi à seipso sed à Patre, & Filio: Deinde ipse Christus rationem reddit quare dixerit, *accipiet de meo*, quia *omnia, quæ habet Pater, inquit, mea sunt.* Quæ ratio non videtur quid valeat, nisi admodum extorqueatur textus, si sensus non sit, accipere de Filio Spiritum sanctum, ut accipit à Patre. Secunda solutio etiam non satisfacit: Nam thesaurus scientiæ in Deo non est persona Patris præcisè ut persona, sed essentia diuina, quæ est communis Patri & Filio. Thesaurus enim, & scientia perfectionem absolutam significant, perfectio autem absoluta ad essentiam spectat. Quare Paulus ad Coloss. 2. *In Christo, inquit, omnes thesauri sunt scientiæ & sapientiæ Dei.* Spiritus ergo accipiens de hoc thesauro accipit de re communi Patri, & Filio.

Quæres, quare dixerit *de meo*, & non potius *meam essentiam*, aut *sapientiam*, &c. & cur ait in futuro *accipiet*, & non in præsentibus *accipit*. Respondeo *de meo*, dixisse, quia Spiritus sanctus non accipit Filiationem, sed essentiam, & proinde non totum id, quod est in Filio accipit, Dixit autem *accipiet* in futuro, quia acceptio illa est æterna, & continet in se virtute omnia tempora; Scripture autem tempora exprimit prout res de qua agitur postulat; hoc autem loco describitur Spiritus sanctus tanquam legatus à Patre, & Filio mittendus ad Apostolos; legati vero tunc instruuntur, cum mittuntur, ideo dicit, *quacunque audiet, & de meo accipiet.*

Tertiò Joan. 16. *Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: Si autem abiero mittam eum ad vos.* Item cap. 15. *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre.* Missio autem tantum esse potest, aut per imperium, quomodo mittuntur serui à Dominis, aut per Consilium, quomodo dicuntur mitti, qui instruuntur à sapientioribus; aut per modum causæ, cujus gratia, quomodo mittit ad bellum, cujus meritis sit bellum; aut per modum consensus, quæ ratione mittit, qui consentit multi, vel quia res tantum.

tum mittuntur ejus, qui dicitur missus, sicut qui diceretur mitti, quando mittuntur insignia ejus. Denique aut per naturalem productionem, quomodo arbores dicuntur emittere flores.

Primo & secundo modo Spiritus sanctus non potest dici à Filio mitti, cum non sit inferior, aut potentia, aut sapientia Filio. Neque tertio & quarto, tum quia hoc non est nisi improprie mitti, tum quia etiam dici posset Patrem mitti à Filio, quia filius est etiam causa sua meritis, & consentit ut ad nos veniat Pater. Quinto quidem contendunt Græci Spiritum sanctum mitti à Filio, scilicet quod Spiritus sancti dona nobis largiatur Filius: sed aberrant, tum quod non solum dona dentur Spiritus sancti, sed etiam ipse Spiritus sanctus ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Ecce distinctionem inter dona ipsa, & Spiritum sanctum. Deinde si mittere Spiritum sanctum sit tantum mittere dona, Pater mittetur etiam à Filio, & Spiritu sancto: quia qualibet persona est auctor omnium donorum. Denique pari ratione dici posset, mitti Filium à Patre, nihil aliud esse, quam mitti Filij dona, & sic eluderetur Incarnationis Mysterium.

Joan. 20. Quarto Joán. 20. *Insufflavisti, & dixisti: Accipite Spiritum sanctum,* hac enim cæremonia voluisse Christum declarare Spiritum sanctum ab illo procedere, docent August. lib. 3. in Maxim. cap. 14. Cyrill. 12. in Joán. c. 56.

Mat. 10. Rom. 8. Quinto eodem modo in scriptura dicitur Spiritus sanctus Patris Spiritus, & Filij Spiritus; *Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Rom. 8. *Si quis Spiritum Christi non habet.* At dicitur Spiritus Patris, quia à Patre procedit: ergo similiter dicitur Spiritus Filij, quia ab ipso procedit.

Nec respondere possunt dici Filij Spiritum, quia simul cum Filio à Patre procedit, vel quia est Filio similis. Nam sicut non obstante relatione Spiritus sancti ad spirantem diceretur Filij Spiritus sanctus, eo tantum quod procedant ambo à Patre, vel quia similes in natura: pari ratione dici posset Christus Spiritus sancti Filius, & verbum non obstante relatione ad Patrem, & dicentem, quia simul etiam ambo à Patre procedunt, & item in natura similes.

Idem probatur ex Concilijs.

E Adem fidei veritas definita est in Concilijs. Et in primis Concilium Ephesinum in Epistola totius Concilij ad Nestorium his verbis definit: *De Spiritu quoque cum dicit: Ille me clarificabit: hoc rectissime sentientes unum Christum Dominum, & filium non velut alterius egentem gloria, consitemur à Spiritu S. gloriam consecutum, qui ejus spiritus nec melior, nec superior ipso est. Sed quia humana opera faciens ad demonstrationem sua Deitatis virtute proprii Spiritus utebatur, ab ipso glorificari dicitur, quod virtus sua, vel disciplina qualibet unumquemque clarificet. Quamvis enim in sua sit substantia spiritus ejus, & intelligatur in persona proprietatis, juxta id quod spiritus est, & non Filius, attamen alienus ab illo non est: Nam spiritus appellatus est veritatis, & veritas Christus est. Unde & ab isto similitur sicut ex DEO Patre procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam per Sanctorum manus Apostolorum miracula gloriosa perficiens Dominum clarificavit. ESUM Christum postquam ascendit in caelum. Nam creditus est Christus natura DEUS existens per suum Spiritum virtutis efficiens, ideoque di-*

*cebat, De meo accipiet, & annuntiabit vobis. Nequaquam verò participationis alterius idem Spiritus sapiens, aut potens dicitur, quia per omnia perfectus est, & nullo profusus indigens bono: nam paternæ virtutis, & sapientia, id est, Filij, spiritus creditur; & ideo ipsa veritas, & subsistente virtute virtus, & sapientia comprobatur. Haec enim Nestorius Christum hominem distinctum suppositum astrueret à Filio Dei, nec beatam Virginem DEI genitricem confiteri velle: cumque illum errorem etiam inde probare contenderet, quod Christus homo fuerit à Spiritu S. clarificatus, ut ipsemet & Joán. 16. prædixerat ea sententia, *Ille me clarificabit,* &c. explicat Conc. quam ratione Christus à Spiritu S. sit clarificatus, addens eum Spiritum esse Spiritum Christi, quatenus Christus est DEI Filius, à quo etiam, inquit, sicut ex DEO Patre procedit.*

Quod autem Epistola illa non fuerit solius Cyrilli, sed totius Ephesinæ Synodi, constat in primis ex verbis illis ad initium ejusdem Epistolæ: *Religioso, & Deo amabili Nestorio, Cyrillo, vel quicumque sunt apud Ephesinam synodum.* Fit autem in ea peculiaris mentio Cyrilli, quoniam auctoritate Celestini Papæ præsidebat toti Concilio. Constat deinde, quoniam ex sequentibus Concilijs generalibus in Græcia celebratis est manifestum, Patres illius Concilij fidei defensionem adversus Nestorium consecisse, quæ sanè nulla alia est in ea Synodo, quam ea, quæ in ea Epistola continentur. Nam fidei confessionem, quam ejus Concilij Patres fecerunt, in qua fusus, ut errores Nestorij flagitabant, exponuntur Nicænz, Constantinopolitanæque Synodi confessiones: eam, inquam, confessionem unâ cum tredecim Anathematismis in Epistolæ formam redactis ad eundem Nestorium absentem, si forte respiceret, tanquam ad amicum benigne direxerant.

Accedit præterea, quod ex eisdem Concilijs, quæ sunt in Græcia consecuta, certum est, quæ continet ea Epistola fidei definitiones esse. In Concilio enim Chalcedonensi, *actio quinta* in prima fidei definitione suscipiunt Patres tanquam fidem orthodoxam ea, quæ in tribus præcedentibus Concilijs generalibus definita fuerunt: scilicet in Nicæno, Constantinopolitano, & Ephesino. Cumque ad Ephesinam ventum est, adjicitur sequens sententia: *Statimur etiam S. synodum Ephesinam, cujus fuerunt auctores venerabilis memoria Celestinus Roma urbis, & Cyrillus Alexandria Ecclesiæ Sacerdotes.* In secunda vero fidei definitione additur beatissimi quondam Cyrilli Alexandrinæ Ecclesiæ Sacerdotis Synodicas Epistolas, tam ad Nestorium, quam ad ceteros per Orientem congruas, & sibi consentientes suscipit, ad confirmationem quidem Nestorianæ amentis, & ad interpretationem eorum, qui religioso zelo salutatis symboli cupiunt intellectum. In quinta præterea Synodo, *actio quinta anathematismo 13. & 14.* feriuntur anathemate, qui repugnant definitis à S. Synodo Ephesina, & beato CYRILLO, sique manifesta mentio de contentis in Epistola ad Nestorium. In sexta etiam *act. 7.* in definitione fidei Orthodoxæ suscipiuntur Epistolæ synodice, quæ à B. Cyrillo scriptæ sunt adversus impium Nestorium, & ad Orientales Episcopos, & denique ea omnia, quæ à quinque præcedentibus Concilijs universalibus definita fuerant. Quo fit, ut dogma de processione Spiritus sancti à Filio in tertia Synodo generali fuerit definitum, & in tribus sequentibus in Græcia celebratis confirmatum, ac subscriptum.

Eandem veritatem statuit Concilium Lateranense.

nense secundum, sub Innocentio tertio *Cap. firmitec de sum. Trin. & fid. Cath.* his verbis *Pater à nullo, Filius à Patre, ac Spiritus sanctus pariter ab utroque.*

Item in *Conc. Lugdunensi Cap. fidei de summa Trinitate, & fide Catholica lib. 6.* ubi Gregorius X. *Fideli*, inquit, *& devota professione fatemur, quod Spiritus sanctus aternaliter, ex Patre, & ex Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus inspirationibus, sed una inspiratione procedit. Hoc professus est haecenus, predicavit, & docuit Sancta Romana Ecclesia, mater omnium Fidelium, & magistra. Hoc habet Orthodoxorum Patrum, atque Doctorum Latinorum pariter, & Graecorum incommutabilis, & vera sententia. Sed quia nonnulli propter irrefragibile praemissa veritatis ignorantiam in errores varios sunt prolapsi. Nos sacro approbante Concilio damnamus, & reprobamus omnes, qui negare praesumpserint aternaliter Spiritum sanctum ex Patre, & Filio aternaliter procedere, sive etiam temerario ausu asserere, quod Spiritus sanctus ex Patre & Filio tanquam ex duobus principiis, & non tanquam ex uno procedat. Haec Gregorius X. in eo Concilio.*

Accedit Concilium Florentinum, cui Joannes Palaeologus Graecorum Imperator, Patriarcha Constantinopolitanus, & multi alij Episcopi Graecorum interfuerunt, ubi post longam disputationem communi Latinorum, & Graecorum consensu *Sess. ultima* in litteris sanctae unionis, Decreto de processione Spiritus sancti sequens definitio edita est: *Approbante hac sacra Synodo Florentina, desimus, ut hac fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, quia Spiritus sanctus à Patre, & Filio aternaliter est, & essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre simul, & Filio, & ex utroque aternaliter, tanquam ab uno principio, & unica inspiratione procedit, Declarantes, quod id SS. Doctores, & Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur Filium quoque esse, secundum Graecos quidem causam, secundum Latinos verò principium subsistentia Spiritus sanctificus & Patrem. Et quoniam omnia, quae Patris sunt ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dedit, prater esse Patrem hoc ipsum, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre aternaliter habet, si quo etiam aternaliter genitus est. Haec Florentina Synodus. In eisdem litteris sanctae unionis legere licet: rationem, qua Graeci, & Latini ad concordiam venerunt, teste enim utriusque explicarunt, quod antea dicebant, inventum est eos solis verbis dissensisse, cum Graeci non se satis explicarent, nec intelligerent Latinos, crederentque eos in ea esse sententia, ut dicerent Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio tanquam à duobus principiis, distinctisque inspirationibus, quod nunquam asseruerunt, ut patet ex *Conc. Lugdunensi*, ubi contrarium fuerat definitum.*

Divus Antoninus tertia parte suarum *historiarum titulo 22. cap. 13. §. 13.* refert nullum ferè fructum ex ea concordia fuisse sequutum, eò quod Graeci non curaverint eam definitionem populo tradere, quin potius Episcopi, & Sacerdotes, qui Concipientes non adhaerunt, in eodem errore suo permanerint, & mortuo Joanne Palaeologo per sequentis Imperatoris creationem ad statum pristinum errore Graeciae redierint, unde perseverant adhuc Graeci ab Ecclesia Romana divisi, non minus, quam ante Concilium Florentinum. Ad d. D. Antoninus in penam tanti delicti 14. anno sequenti post Concilium Florentinum, Constantinopolim videri captam à Turcis, & patet post totam Graeciam.

Eandem veritatem statuit Concilium Toletanum primum in *Confessione Fidei* cum dicit, *Spiritum quoque esse paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed à Patre, Filioque procedens.* Fuit vero Conc. hoc confirmatum à Leone primo. Cujus auctoritas congregavit, firmavitque Conc. Chalcedonense, Idem affirmat Leo primus *sermone secundo in Pentecosten.* Idem Toletanum tertium *anathematismo tertio*, Toletanum quartum *cap. 1.* Toletanum sextum *cap. 1.* Toletanum octavum in *Symbolo Fidei*, demum Toletanum undecimum in *professione Fidei.*

Ex Patribus Graecis idem statuitur.

Eandem veritatem non solum Latini omnes (semper constanter assererunt, sed etiam (ut ex Conc. Lugdunensi, & Florentino constat) praecipui Graeci Patres: in quorum numerum referuntur, quotquot Ephesinae & tribus sequentibus Synodis generalibus in Graecia celebratis interfuerunt, Et quamvis Graeci Patres in duas soleant classes dividi, quod alij Spiritum sanctum à Patre, Filioque procedere ferè eisdem verbis ac nos dissentire fateantur; alij autem, licet in verbis Latinorum non consentiant, re tamen ipsa nihil differant, dum docent Spiritum sanctum à Patre per Filium procedere. Utriusque classis Patrum testimonia referam.

In primis S. Athanasius: *Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Haec ille in *Symbolo.* Quod Athanasij esse patet: primò, quia Nazianzenus *Oratione de laudibus Athanasij* dicit eum composuisse perfectam fidei confessionem Occidenti, & Orienti notam. Secundò, quia Augustinus in *Psal. 120.* citans nominatim Athanasium Episcopum Alexandrinum, integrum vesiculum hujus Symboli adduxit, & suppresso Athanasij nomine, utitur hujus Symboli *sententia lib. 5. de Trinit. 8. Epist. 174. Enchirid. cap. 36.* passim, ut in Ecclesia notissimi.

Non fuisse autem particulam, (*Et Filio*) additam huic symbolo, hinc constat, quod habeatur in Graeco; & quod Toletanum quartum *cap. primo* recitat confessionem fidei ferè ad verbum, sumptam ex hoc symbolo, in qua haec particula habeatur. Quare cum Graeci non haberent quid responderent ad hoc testimonium, dicebant, teste Genнадіо lib. pro defensione Concilij Florentini *cap. primo sect. quinta* Athanasium fuisse ebrium cum haec scripsit.

Idem quoque Athanasius *serm. quarto* contra Arianos affirmat Spiritum sanctum accipere à verbo. In Epistola ad Serapionem Episcopum de Spiritu sancto, sic loquitur: *A Patre dicitur procedere, quoniam à verbo Patri desumit, & mittitur, & donatur.* Et infra: *Spiritus porro à Filio accipit: de meo enim (inquit) accipit & annuntiabit vobis.* Et paucis interjectis: *Cum igitur istiusmodi ordinem, & naturam habet Spiritus ad Filium, qualem filius habet ad Patrem, qui fieri potest, ut qui Spiritum sanctum creaturam dicit, non illud idem necessario, & de Filio sentiat?*

Sanctus Cyrillus in illud Joëlis: *Effundam de Spiritu meo, haec habet: Quatenus enim DEUS ex DEO naturaliter est Filius, genitus enim est ex Deo patre, proprius ipseus, & in ipso, & ex ipso est Spiritus, sicut profecto & ex Patre ipso intelligitur.* Idem in *Exposit. 9. Anathematismi*, sic ait: *Factus homo unigenitus Dei Filius mansit*

fit quoque DEVS, omnia quae Pater habens prae se esse Patrem, propriamque sibi, qui ex ipso, & ipsi innatus est Spiritus sanctus. Idem etiam in Apologia ad Theodoretum, ait: *Procedit enim sicut ex DEO Patre Spiritus, iuxta Salvatoris vocem, non tamen alienus à Filio est. Omnia enim habet cum Patre, & idcirco dictum quoque est illud: De meo accipiet. Et in lib. ad Palladium per interrogationem, & responsionem, ait: Mirabile haudquaquam est Spiritus sanctus, vel ipsum mutari intelligi, in ipsam Momus divinam resultabit naturam; si DEI Patris est, nec non & Filij, substantialiter ex ambobus, hoc est ex Patre per Filium effusus Spiritum. Et in quinto ad Heremiam, inquit: Cujus proprium esse dicimus Spiritum sanctum? Num solus DEI Patris? vel certe Filij an verò utriusque divinis, & amborum tanquam unum ex Patre per Filium propter identitatem essentiae? Hermia responder, ita ajo, amice, Et Cyrillus, rectè.*

Sanctus Epiphanius in Anchorato apertissimis verbis: Spiritus sanctus ex Patre, & Filio tertius appellatur. Et ibidem: *Uterque habitat in homine iusto, Christus, & Spiritus ipsius. Si ergo Christus ex Patre creditur DEVS de DEO, & Spiritus à Christo, vel ex ambobus, ut Christus ait: qui ex Patre procedit, & ille de meo accipiet. Et ibidem: Atqui dicit aliquis: Ergo dicimus duos Filios esse, & quomodo Christus unigenitus? Nequaquam. Tu vero qui es, qui contraria de eo dicit: filium vocat ex se. Spiritus autem sanctus ab utroque. Et ibidem: Spiritus sanctus, Spiritus veritatis est, lumen tertium ex Patre & Filio. Et rursus: Quemadmodum enim nemo noscit Patrem, nisi Filius, neque Filium, nisi Pater: ita dicere audeo, quod neque Spiritum nisi Pater, & Filius à quo procedit, & à quo accipit. Neque Filium neque Patrem nisi Spiritus sanctus glorificans verè, & docens omnia, qui ex Patre & Filio est.*

Sanctus Basilius Magnus in tertio contra Eunomium circa principium, adeo clarè, & luculenter de veritate hujus articuli disputat, ut Graeci quidam temerario ausu tanti Patris auctoritatem perterritos non dubitarent verba quaedam sancti Doctoris expungere, atque alia de suo addere, sicuti nunc in excelsis legitur libris. Locus verò integer, Basilij proculdubio stylum, & grandiloquentiam reddens, à Bessatione recitatur, qui seillum Constantinopoli legisse, ait, in pluribus vetustissimis manuscriptis: *Qua enim necessitas si ordine, & dignitate tertius est Spiritus sanctus, tertium quoque esse natura? dignitate enim secundum esse à Filio, esse ab ipso habentem, & ab ipso accipientem, & nuntiantem nobis, atque omnino ab illa causa dependentem tradidit nobis hieraticus sermo, &c. Et contra Eunomium, lib. quinto cap. cui titulus: Quare Spiritus sanctus non est Filij filius? respondet hoc pacto: Non quia per Filium à DEO non sit, sed ne Trinitas insit à multitudine censeatur, & ex filij filios, ut in humanis sit habere putetur. Idem in eodem cap. propterea esse quidem Spiritum ex DEO manifestè declaravit Apostolus dicens, quod Spiritum, qui à DEO est, accepimus. Per Filium autem elucere clarè docet ubi Spiritum ipsius Filij nominat, sicut & DEI Patris. Constat autem legentibus Basilij verba Patrem hunc loqui de aeterna Spiritus sancti productione. Nam illud elucere, vel eluxisse, quod Graeci de temporali missionis male interpretantur, saepe Basilius ipse pro ipsa Spiritus sanctus processione ad intra ut vocant, explicanda usurpavit.*

Sanctus Joannes Damascenus lib. 1. de fid. Orthod. cap. 13. hæc habet: *Ipse igitur Pater mens est, verbi abyssus, verbi gignitor, & per verbum pro-*

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

ductor manifestativi Spiritus. Et rursus: Spiritus autem sanctus occulta divinitatis, Patris manifestativa virtus, ex Patre per Filium procedens, ut ipse novit, non generationis modo. Idem in fine capituli ait: Spiritus Patris cum ex Patre procedat, & Filij quoque est Spiritus, non tanquam ex ipso, sed tanquam per ipsum ex Patre procedens, solus enim Pater causa est. Porro illud (per) singularem causae, seu principij naturam, & verba ipsa Damasceni non obscure indicant, & testatur Basilius magnus cap. 8. lib. de Spiritu sancto ad Amphilochem in his verbis: *Quod per Filium creet Pater, neque imperfectam Patris creationem, neque impotentem Filij denotat operationem, sed unitam ipsorum voluntatem significat. Quare vox illa (per Filium) originalis causae confessionem continet, non autem ad coarguendam efficientem causam sumitur. Hoc etiam fuisse Basilius cap. 5. ad Amphilochem.*

Idem docet Chrysothomus explicans illa verba: *Omnia per ipsum facta sunt: ait enim: Quod enim sic per ipsum dictum est, nullam aliam ob causam dictum est, quam ut ne Filium aliqui ingenuum suspiceretur. Ergo juxta horum Patrum sententiam vox illa (per Filium) accipienda est, ut originalis in Patre principij significativa. Hoc vero loquendi modo saepissime usus est Basilius Magnus, qui accuratissime, ac plenissime scripsit de Spiritu sancto, tum in quinque adversus Eunomium libris, tum in libro, quem de Spiritu sancto scripsit ad Amphilochem; praesertim verò cap. 18. ubi de Spiritu sancto ita disserit: *Igitur DEI cognitionis via est ab uno Spiritu per unum Filium, ad unum Patrem, & è converso. Naturae bonitas, & quae secundum naturam est sanctificatio, & regni dignitas à Patre per unigenitum ad Spiritum pervenit.**

Sanctus quoque Maximus in Epistola illa, quam citant Graeci Patres, Conc. Florentini declarat simul, ac tuetur dogma, & loquendi modum Ecclesiae Romanae, ait enim, quod Latini dicant ex Filio idem esse, quod Graeci per Filium, illumque loquendi modum, Latinos, inquit, dicere, sumptum esse à Patribus tam Graecis, quam Latinis. Praeterea explanans quid sibi velit aureum Zachariae Prophetae candelabrum, & lucerna, hæc ait: *Spiritus enim sanctus ut natura coessentialis est DEO Patri, ita & Filio secundum substantiam est, quippe qui ex Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter procedit. Ex his duobus loquendi modis & ex Filio, & per Filium Maximus, & Damascenus, sed praecipue posterior hic primum secundo postposuerunt. Imò Damascenus non vult esse dicendum ex Filio, sed per Filium. Quapropter Graeci Patres Concilii Florentini, & praecipue Patriarcha Joseph, ut habetur Sessione 27. post longas disputationes, & Sanctorum Patrum lectiones hujusmodi tandem procul sententiam, cui Graeci omnes acquieverunt.*

Posteaquam audivimus dicta Sanctorum Patrum Occidentalium, & Orientalium, quorum alia Spiritum sanctum ex Patre, & Filio procedere dicunt. Alia vero ex Patre per Filium, tamen per Filium, idem est, quod ex Filio; & ex Filio, idem est quod per Filium; Nos tamen illud ex Filio omitentes dicimus Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium ab aeterno, & substantialiter, ut ab uno principio, & causa praepositione, per. in praesenti in Spiritus sancti praepositione significantem causam.

Quapropter videbatur illis inter praepositiones, per, & ex, hoc esse discrimen, quod Praepositio, ex, primum praesentiale, & procatarticum, ut Graeci vocant, principium denotat. Per vero, duo

deo simul connotat, & secundæ personæ actionem, & primæ, hoc est Patris suppositionem, vim, & actum producendi Filio communicantis. Atque in hoc communem Græcorum Patrum dicendi modum, sed præcipuè Maximi, & Damasceni sequuti sunt.

Ejusdem etiam sententiæ fuit Dydimus *lib. 2. de Spiritu sancto* (habetur inter opera D. Hieronymi.) Cyrill. Hierosolym. *Catech. 16. & 17.* Nazianzenus *Orat. 24.* & expressè Chrysostomus *Homilia 1. & 2. de Symbolo Tom. 5.* Philo à sancto Epiphonio Episcopus ordinatus in *lib. enarrationum in Cantica primo Tomo Bibliothecæ*, ac denique Gregorius Thaumaturgus, & Nyssenus referens ejus vitam, quatenus dicunt Spiritum sanctum esse imaginem Filii, ac denique omnes antiqui Patres Græci, excepto Theophylacto.

Sed Græci nobis objiciant Damascenum primo *lib. fidei Orthodoxæ ad finem cap. 11.* ubi ait: *Spiritum sanctum & ex Patre, & Spiritum Patris nominamus, ex Filio autem Spiritum sanctum non dicimus.* Quibus verbis videtur aperte docere Spiritum sanctum ex Patre procedere, non vero ex Filio. Respondemus Damascenum, se verbis quæ continuo sequuntur exponere, neque ea in re à reliquis Patribus dissentire. Subjungit namque: *Sed Spiritum Filii nominamus, (Si quis enim Spiritum Christi non habet, divinus inquit Apostolus, non est ejus) & per Filium apparuisse, & nobis traditum confitemur. Insufflavit enim, & dixit discipulis suis: Accipite Spiritum sanctum. Quemadmodum autem ex sole radius, & splendor (ipse enim fons est & radius & splendor) atque per radium nobis splendor tribuitur, & ipse est, qui illuminat eos, & participatur à nobis. Porro Filium neque Spiritum esse dicimus, neque etiam ex Spiritu.* Hactenus Damascenus. Ex quibus verbis constat eam esse Damasceni mentem, ut dicat Spiritum sanctum esse Spiritum Filii, cum tamen è contrario (ut rectè subjungit) nec dicamus Filium esse Spiritum sancti, nec esse ex Spiritu sancto, eò quòd Filius nihil prorsus accipiat à Spiritu sancto: accipit autem Spiritus sanctus à Filio. Pater etiam Damascenum ostendere velle, ut Spiritus sanctus per Filium à Patre procedat, sicut splendor proficiscitur à sole per radium. Unde addit Spiritum sanctum per Filium apparuisse, & nobis esse traditum tanquam eum, qui à Filio, ut splendor à radio emanavit: Ideoque Christum insufflasse, quasi qui ex se emitteret, produceret, daretque Spiritum sanctum, dixissetque discipulis: *Accipite Spiritum sanctum.*

Joan. 20.

Ut ergo Bessarion *Cap. 7.* suæ orationis rectè notavit, ea ratione dumtaxat Damascenus, & nonnulli alii ex Græcis, affirmant Spiritum sanctum procedere ex Patre per Filium, non secus, ac splendor procedit à sole per radium. Renaunt verò concedere procedere ex Filio, quoniam apud eos dictio (ex) denotat emanationem ab aliquo tanquam à prima origine, & fonte, quo pacto Spiritus sanctus à toto Patre procedit, quoniam is solus à se, & non ab alio habet vim, qua spirat Spiritum sanctum. Verum quia Filius spirandi vim sicut & reliqua accepit à Patre per generationem æternam, haud secus quam radius à sole accipit vim fundendi splendoris, idcirco licet Spiritus sanctus proficiscatur à Filio, sitque ejus Spiritus, quin etiam ab eo detur, & mittatur, renuunt tamen aliqui Græci Patres concedere hanc propositionem, *Spiritus sanctus procedit ex Filio*, licet concedant hanc aliam, *Spiritus sanctus procedit à Patre per Filium*, tanquam per suppositum, & causam intermediam inter Patrem, &

Spiritum sanctum, eo modo, quo radius mediæ causa est inter solem & splendorem. Atque id dicunt denotare dictionem *per*, unde sicut, quia radius principium est intermedium à quo emanat splendor, concedimus splendorem esse radii splendorem, non verò radium esse radium splendoris: ita vult Damascenus, ut dicamus Spiritum sanctum esse Spiritum Filii, non vero Filium esse Spiritum sancti, aut de Spiritu sancto.

Ex hactenus dictis facillè intelligitur eos Græcos, qui à Latinis dissentire videntur, solis verbis differre, esseque facillimam inter utramque Ecclesiam concordiam, longè tamen melius loqui ad rem, de qua agitur, Latinos, eoque Græcos, qui cum Latinis conveniunt.

Primum & secundum parent ex eo, quia neutri negant Spiritum sanctum accipere suam essentiam, ac esse subsistens, procedereque à Filio tanquam à supposito intermedio inter Spiritum sanctum & Patrem. Neutri item negant Patrem non ab alio, sed à seipso habere, quòd Spiritum sanctum producat, Filium vero id ipsum sicut etiam cetera à Patre accipere. Utrique etiam affirmant Patrem, & Filium non esse plura principia, sed unum tantum Spiritum sancti: nec spirare Spiritum sanctum distinctis, sed una tantum spiratione: licet Pater id habeat à se, Filius à Patre, Spiritus sanctus ab utroque, seu quòd idem est à Patre per Filium. Solum ergo differunt Græci quidam à Latinis in eo, quòd Græci volunt spirationem Spiritus sancti vocare processionem ex Filio, sed ex Patre per Filium; Latini verò vocant eam spirationem, processionem ex Filio, quæ sanè quæstio est de solo modo loquendi.

Solvuntur argumenta Græcorum:

Primum Græcorum argumentum ex verbis illis *Joan. 15. Cum venerit Paraclitus quem ego mitto vobis à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, conficitur.* Cum enim in iis tam aperte Dominus dixerit Spiritum sanctum à Patre procedere, & non addiderit etiam à Filio, temerarium omnino videtur asserere ab eo produci.

Respondeo cum Augustin. *lib. 3. contra Maxim. c. 14.* solum nominati Patrem, non ad excludendum Filium, sed quia Pater est auctor principalis Spiritus sancti, eò quòd ab ipso Filius potentiam habeat seu virtutem spirandi. Non excludi verò Filium, probatur ex similibus scripturæ loquendi modis. *Matth. 16. Caro* (inquit) *& sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in celis*, in quibus verbis erit solus nominetur Pater, non tamen propterea alia excluduntur personæ, cum ea revelatio facta fuerit à tota Trinitate. Item de Spiritu sancto dicitur, *ille vos docebit omnia*; & tamen Pater & Filius etiam omnia docent, imò, ut *lib. de processione spiritus sancti* ratiocinatur Anselmus, eisi dictum esset, *Nemo producit Spiritum sanctum nisi Pater*, nec etiam excluderetur Filius, sicut nec in illis *Matth. 11. Nemo novit Filium nisi Pater*, non excluditur Filius & Spiritus sanctus à cognitione Filii. Dicit præterea ulterius possit, in prædictis verbis manifeste Filium poni, cum Christus dicat missurum se Spiritum sanctum, & missio in divinis, processio sit naturalis.

Secundum. In Concilio Ephesino lectum est symbolum Nestorianorum, & liber Theodoretici contra anathematismos Cyrilli, ac in utroque habetur expressè, Spiritum sanctum non procedere à Filio. Cum verò PP. Concilii tacuerint, omnino

omnino approbasse videntur eam sententiam.

Respondeo, in eodem Concilio, & in quarto, ac quinto lectam fuisse Epistolam Cyrilli cum anathematismis ad Nestorium, in qua bis habetur Spiritum à Filio habere suum esse, & PP. non contradixerunt: ergo (retorquendo argumentum) approbaverunt. Deinde Theodoretus negavit Filium procedere etiam per Filium, quod tamen Græci non asserunt. Igitur si quid valet eorum argumentum, Concilium approbavit sententiam illis contrariam. Denique ipsum Concilium satis suam significavit sententiam, cum summo consensu probavit totam Cyrilli doctrinam, & contrariam Theodoretii, & Nestorianorum damnavit.

Tertium, ex Dionysio *Cap. 2.* de Divin. nominibus p. 1. desumitur, ubi ait: *Solus fons supersubstantialis Deus est Pater*. Respondeo dici solum fontem, non quomodocumque; sed quia non habet aliunde divinitatem: Filius autem dicitur etiam fons, sed de fonte, sicut DEUS de DEO. Ita Epiph. *Hæres. 69.*

Quartum, Basil. Epist. 43. *Nullam* (inquit) *secundum propriam notionem communionem habet Filius tum Patre*; ergo non convenit cum Patre in spiratione.

Deinde ait, propriam notionem Spiritus sancti esse, quod per Filium, & cum Filio cognoscatur, & ex Patre subsistentiam habeat.

Ad primum locum Respondeo, non loqui Basil. de qualibet notionem, sed de notionem, quæ est proprietas, nempe filiationem: spiratio enim non est proprietas, Filius autem in filiatione nullam revera habet communionem cum Patre.

Ad secundum esse pro nobis, si bene intelligatur: non enim vult dicere Spiritum sanctum cognosci ex doctrina, & prædicatione Filii: nam eo in loco disserit de distinctione personarum iætina, & æterna, quæ non debet sumi à temporali nostra cognitione, sed cognosci per Filium, & cum Filio, ut relativum per suum correlativum. Nam paulò antè dixerat, Spiritum sanctum ex Filio pendere, & non posse unum sine alio cogitari (quod est proprium correlativorum,) & proinde Spiritum sanctum esse à Filio. Nemo enim dicit Filium esse à Spiritu sancto.

Quintum. Omnia quæ habet Pater, habet etiam Filius, excepta causalitate, ait Orat. ad Episcop. qui venerant ex Ægypto, Nazianzenus.

Respondeo, non loqui de quacumque causalitate, sed de causalitate Patris erga Filium: vult enim dicere omnia quæ Pater habet esse Filii, exceptis illis, quæ sunt propria Patris. Ita enim postea confert etiam Spiritum sanctum cum Filio, *omnia* (inquit) *quæ habet Filius, habet Spiritus sanctus, excepta filiatione*: id est, excepta proprietate personæ, à qua procedit sive produciuntur.

Sextum. Leo tegius Papa, qui post additionem, *Filioque*, in symbolo factam vixit, (ut testis est Petrus Lombardus 1. *dist. 11.*) iussit scribi ad fidei cautelam in tabula argentea symbolum Constantinop. sine additione illa, & poni in altari post corpus sancti Pauli: ergo illam additionem abstulit.

Respondeo Pontificem dedita opera hoc fecisse, ut servaretur memoria Constantinopolitani symboli, quale fuerat, & ut intelligerent omnes non damnari illud Symbolum, nec esse contrarium nostro. Habet enim Ecclesia plura Symbola, quæ omnia recipit, & honorat, nec unum destruit aliud, quæ omnia aliquid sit expressius in uno, quàm sit in alio.

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

Septimum. In cap. 3. Joannis Theophil. *sanctus*, (inquit) *Latini male hæc exponentes, & minus rectè intelligentes dicunt, quod Spiritus etiam ex Filio procedat*.

Sed Theophil. tempore schismatis vixit, & proinde rejicitur, sicut neque reciperent Græci Bernardum, Rupertum, aut alios similes Patres.

Octavum. Spiritus sanctus est unus: ergo unum habet principium non duo, & una spiratione procedit, non duabus.

Respondeo, hoc totum esse verum, non tamen sequi unum principium esse idem, ac unam personam, & unam actionem ab una tantum esse persona in divinis. Nam unum est principium mundi, & una creandi actio, & tamen mundus est à tribus personis, quibus est communis actio creandi: alias sequeretur aliquam personam divinam non esse creatorem; illud autem unum principium Spiritus sancti est Pater & Filius: qui licet sint duo spirantes, unica tamen spiratione spirant. Nihil enim multiplicatur in Deo nisi relatio opposita; spiratio autem qua Pater spirat non opponitur spirationi qua spirat Filius, atque proinde unica est non multiplex.

Nonum. Pater est sufficiens principium Spiritus sancti, ergo non requirit auxilium Filii.

Respondeo, Filium cum Patre spirare, non quia Pater eget auxilio, sed quia habent eandem potentiam: qua ratione mundus produciuntur etiam à tribus personis necessario, necessitate, quam vocant, producentis, & quia intrinsecè ad rationem Spiritus sancti spectat distingui illam realiter à Patre & Filio, propterea de necessitate etiam, quam vocant producti, ab utroque procedit.

Ultimum. Si à Filio procedit Spiritus sanctus, ergo Patri similior est Filius quàm Spiritus sanctus, Nam Filius spirat cum Patre spirante, & Spiritus non generat cum Patre generante.

Respondeo, si in hoc esset attendenda similitudo, simile sequeretur incommodum, si Spiritus sanctus à solo Patre procederet, nam tunc esset Filius similior Spiritui sancto quàm Patri; siquidem Filius procederet cum Spiritu sancto, & non produceret cum Patre: sed neutrum revera concludit. Nam similitudo attenditur ex parte essentia, non ex parte relationum.

Demonstratur rectè factam additionem *Filioque*.

HÆc particula *Filioque*, est explicatio Symboli, ut declarat Concil. Florent. *Definitus explicacionem verborum illorum (Filioque) veritatis declaranda gratia, & imminente tunc necessitate, licitè, & rationabiliter Symbolo fuisse appositam*. Debuit autem explicari symbolum, cum multi credere cepissent Spiritum sanctum non procedere à Filio, hic enim error est contra fidem, teste Athan. in Symbolo: *Hæc est fides Catholica, quam nisi, &c. & Epist. ad Serapionem, & Concil. Florent. & ubi error ibi remedium quanto possit aptius afferendum est: nullam autem aptius quàm expressa symboli verba, cum symbolum sit quod omnes publicè profitentur.*

Sed Latinos sine consensu Græcorum hanc explicacionem facere potuisse constat: tum quod Papa Pastor universalis Ecclesiæ nequeat errare in decretis fidei ex cathedra docens, illius autem est decernere de fide, qui errare nequit, tum quia, & si tantum esset ut minimum primæ sedis

Episcopis, sine quo Concilia robur nullum (ut docet Gelasius in *Tomo de vinculo anathematis*) habent, si fieret Concil. à quot Episcoporum ab ipso confirmatum, ut aliquando factum est: tum etiam quod sit vel de fide, vel ritu quæstio: si posterus, potest quilibet in sua diœcesi Episcopus aliquem introducere ritum sine aliorum consensu: si prius potuerunt quidem Latini (quavis Roman. Pontifex esset solum Patriarcha ceteris major) illud definire: non tamen quod statim reciperetur à ceteris, sed aliis videndum num res eadē definita: sin minus majus convocare Concilium: Græci autem non solum hanc particulam esse contra fidem nequiverunt probare, sed plures eorum fuere à Latinis convicti. Legitimè ergo facta est hæc additio à Latinis.

Dices, licet non fuerint necessario Græci initio vocandi, quare tamen non fuere vocari?

Respondeo primo, an minimè fuerint vocati certum non esse. Secundò, non fuisse necesse, quia facilis quæstio: nec enim, sicut *lib. 4. ad Romanos*, 12. Aug. ist. ait, omnis hæc est talis est, ut propter eam omnes debeant provinciæ versari. Tertio, rei definiendæ necessitatem ita instasse, ut quantumvis malo occurrere oportuerit. Quarto, quia inutile, cum nulli extarent in Græcia homines docti.

Solvuntur objectiones Græcorum.

Prima. Decrevit sancta Synodus (scilicet 3. generalis) alteram fidem nemini licere proficere, aut scribere, aut exponere præter eam, quæ definita fuit à sanctis Patribus, apud Nicænam urbem in Spiritu sancto congregatam; eos autem qui fuerint ausi aliam fidem componere, sive potrigere, aut proficere his, qui volunt ad veritatis cognitionem converti ex Gentilibus, vel Judæis, vel etiam ex quolibet hæc est: istos, si quidem Episcopi fuerint aut Clerici, alienos Episcopos quidem ab Episcopatu, Clericos ab Clericatu, si laici fuerint anathematizatos esse.

Respondeo primò, prohiberi tantum mutationem quoad sensum contrarium symbolo, sicut *Galat. 1.* Paulus anathematizat docentes præter id quod docuit, cum tamen ipse alia postea docuerit. Alias Synodus 3. abrogasset Constantinop. Symbolum, quo tamen utuntur Græci; addidit enim multa ad Nicænum. Dicunt quidem Græci Constant. & Nicæna. pro uno, & eodem haberi; sed quare? nisi quia in eundem consistant sensum? Hæc autem particula *Etique* in eundem quoque tendit. Quare Græci cum non ignorarent opinionem Latinorum, & eam additionem factam fuisse, per annos tamen ciciter trecentos siluerunt.

Secundò, Esi prohiberet Concil. additionem etiam quoad verba, ejus tamen prohibitio non nisi ad singulos Episcopos, Clericos & Laicos intelligeretur extendi (si enim ad omnes Episcopos simul, ac Pontificem, quis eos deponeret?) Deinde non ignoravit Concil. par in parem non habere potestatem. At hanc additionem summus Pontifex, approbantibus postea tribus generalibus Conciliis, symbolo intexit.

Secunda. Esi hoc liceret Latinis, non tamen expedit: alioquin multa alia symbolo essent addenda.

Respondeo, convenienter id actum, tum quia dabat symbolum, sine hac particula, causas erroris: tum, quia facile poterat addi sine notabili mutatione symboli. Cum & quæcumque alia

particula addi posset, si Romano Pontif. aut Concil. videretur expedire.

Concluditur Disputatio divino testimonio.

Primò usque ad schisma aded floruit Græcia doctis, atque sanctis viris, ut omnia Concilia generalia in ea celebrata fuerint; post verò nullum habuit generale Concilium, nullum miraculis clarum peperit doctum Patrem; Latini Concilia celebrant generalia duodecim, vix etiam miraculis clari singulis floruerunt ætibus, sique doctissimi, quorum majorem partem Religionis diversæ tulerunt.

Secundò, fides Latinorum propagatur usque Indos tum Orientales tum Occidentales: Græcorum verò quotidie tabescit atque minuitur, ejusque sectatores quater aut quinque convicti, & conversi in hostis, semper redierunt ad vomitum.

Denique illorum imperium in Turcarum incidit manus, idque ipsi Pentecostes feriis. Anno si quidem, ut probat Gerardus Mercator in *Chronolog. 1452. die 28. Maji*, qui fuit (ut cognoscitur ex aureo numero, qui eo anno erat 9. & littera Dominicali A) Pentecost. Mahumetes secundus ultimam obsidionem ad Constantinopolim statuit, & sequenti die urbem expugnavit, occisoque Imperatore imperium extinctum est.

C A P V T I V.

Eucharistiæ Sacramentum conficere tam in azymo, quam in fermentato, contra Græcos probatur.

Post annos à Christi nativitate mille & quinquaginta, orta est inter Græcos & Latinos celebris illa de azymo controversia, ut ex *Epistola Leonis 9. ad Michaelem Patriarcham Constantinopolitanum cap. 5.* & ex *Anselmo lib. de fermentato & azymo*, & aliis colligitur. Ita verò pertinaciter sua Græci adhærent sententiæ, ut ipsius defensio una ex præcipuis causis semper existerit, propter quam se à Latinorum communione separatos conservaverint. Et quamvis controversia hæc in Conc. Florentino, quo Græci conveniant, Eserit eo decreto absoluta, quo Patres sancti illius Synodi judicarunt, utrumque panem azymum videlicet, & fermentatum veram esse Eucharistiæ materiam, & utrumque in unaqueque Ecclesia juxta antiquam consuetudinem retinendum: quia tamen semper Græci contendunt nos Eucharistiæ carere, illiciteque in azymo consecrare, ostendendum nobis erit salam eam esse sententiam, & nullo prorsus fundamento inniti? quod ut brevius, ac solidius absolvamus,

Supponamus in primis, utrumque panem tam videlicet fermentatum quam azymum, veram esse panem, atque in Scriptura sacra, utrumque panem simpliciter dici. Et quia de fermentato & ipsi affirmant, & nos non negamus, id probabimus de azymo. *Luce 24.* duo illi discipuli, qui pergebant in Emaus, Christum cognovisse dicuntur in fractione panis, quem tamen azymum fuisse constat, quod illud ecciderit in secundo vel tertio Paschæ die (ut ex historia ipsius

Evan-

Evangelistæ colligitur) quibus diebus non licebat Judæis nec domi habere panem fermentatum, ut patet ex *Exod. cap. 12. & 13.* Marc. *etiam 2.* David dicitur manducasse panes propositionis, quos tamen azymos fuisse scribit Philo, & Josephus, ille in *libro de Vita contemplativa*: hic verò *lib. tertio Antiquit. cap. 9.* ubi ait: *Et duodecim panes azymos in ea (hoc est mensa) ponebant, senes per partem, valde mundos.* Et ex *Levit. cap. 2.* colligitur, ubi omnem oblationem, quæ Domino offertur absque fermento fieri debere dicitur. Scriptura autem rectè utrumque panem simpliciter panem appellat, quod uterque conficiatur ex farina triticea, & naturali aqua, coquatur puro igne, quæ tantum sunt de ratione panis; uterque præterea habet usum panis, quamvis fermentatus, quia est melioris saporis, sit usitatior. Hanc nostram suppositionem præter D. Thomam in *4. dist. 11. q. 2. art. 2. quæstionum. 3. ad 6.* docet Theodoret. *Orat. de cæm in Daniele.*

Quia verò in hac controversia præcipuum fundamentum, tum Latinorum, tum Græcorum est factum Christi (neque enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit) ideo ista quæstio ab alia pendet, Utrum Dominus Sacramentum instituit primo die azymorum, quando fermentum inveniri non poterat in omnibus finibus Israel, an verò ante eum diem. Si enim Dominus Sacramentum instituit in primo die azymorum, certum erit azymo pane usum fuisse in ejusmodi institutione: nam *Exod. 12. & 13.* præcipitur sub pœna mortis, ne fermentatus panis inveniat in domibus, aut in ullo alio loco filiorum Israel. Si alio tempore instituit, res non erit omnino certa.

Quando celebrari mus, præmittere oportet id, quod sanctus Thomas notat in *quarto distinct. undecima quæst. 2. art. 2. quæstionum. tertiam*, morem celebrandi in azymo acceptum fuisse ab Apostolis, & omnibus Ecclesiis olim servatum, ut docet Innocentius de mysterio Missæ *lib. 4. cap. 4.* Postea verò, ut scribit Leo Papa Epistola ad Imperatorem Constantino-politanum, ab eodem Innocentio citata, propter hæresim Ebionitarum, qui dicebant simul cum Evangelio legalia esse servanda, sancti Patres, ne eis consentire viderentur, cum scirent non esse de necessitate hujus Sacramenti confici ex azymo, instituit Spiritus sancti ad tempus statuisse, ut Eucharistia ex fermentato conficeretur. Postea verò cessante illa hæresi Ecclesiam Romanam ad primum morem rediisse, Græcos autem noluisse relinquere consuetudinem illam ad tempus susceptam, & obstinati dicebant non posse confici, nisi ex fermentato, dicentes sic Christum confecisse.

Græcorum igitur ea est sententia, ut existimant Christum confecisse in fermentato: asserunt enim ipsum suum Pascha manducasse, & Sacramentum instituisse die sive Luna decima tertia mensis primi, sequenti autem die ad occasum Solis incepisse tempus Paschale, quo à Judæis omnis fermentatus panis abjiciendus erat. Sic Euthymius in *Commentario ad cap. 26. Matth. & Nicæphor. lib. 1. histor. cap. 28.*

Est vero observandum ab Hebræis initium omnium mensium summi ac novilunio, & idem apud ipsos esse primam Lunam, & primam diem, & Lunam 14. vel 13. ac diem decimum quartum, vel decimum tertium. Porro secundum legem *Exod. 12. die 14. mensis*, id est, decima quarta à novilunio post solis occasum solitus, fuisse incipere

Thom. à Iesu Oper. Tom. I.

dies azymorum, qui erant septem, omnes quidem Paschales, sed primus, & ultimus soli solemnes, ita ut in his tantum non liceret opus ullum servile exercere, ut patet *Levit. 23.*

Dicunt ergo Græci feria quinta in Cæna Domini fuisse diem decimum tertium apud Hebræos, in quo nondum inceperat tempus azymorum, Feria autem sexta, in qua Christus mortuus est, dicunt fuisse profanum, sed illa ipsa Luna post Solis occasum cepisse tempus azymorum, quia ille erat dies decimus quartus, postea verò diem decimum quintum fuisse diem Sabbathi solemnissimum.

In hac ergo sententia Græcorum non est evidens Christum confecisse in azymo, cum post eum agni Paschalis in institutione Sacramenti allumere potuerit fermentatum, cum nondum incepisset tempus azymorum. Sed neque est evidens, sicut notavimus ex sancto Thoma, Christum in fermentato confecisse: cum enim in comedendo agno, propter legis observantiam azymum adhibuisset, gratis dicitur, quod post cœnam fermentatum resumpserit. Imò probabilius est eodem pane in cœna, & post cœnam usum fuisse, quamvis S. Thomas putare videretur esse necessarium.

Communis vero Theologorum sententia est, in *quarto distinct. undecima*, Christum comedisse agnum Paschalem, & instituisse Sacramentum Eucharistiæ Luna 14. primi Mensis, quo tempore Judæi, qui tunc vivebant diem festum, azymorum inchoaverunt. Observandum enim est aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos constitui: dies enim naturalis apud ipsos incipit ab ortu Solis, & terminatur ad occasum Solis, & continet diem & noctem artificialem, quod patet ex *Genes. Illud enim, Factum est vespere & mane dies primus*, ut exponunt Ambr. Basil. significat ex die artificiali, qui terminatur in vespertam, & ex nocte sequenti, quæ terminatur in mane, factum esse diem naturalem: dies verò festus è contra apud ipsos incipit ab occasu Solis, & terminatur in occasum Solis, ex *Levit. 23.* & proinde dies festos azymorum comprehendere noctem Lunæ, sive diei naturalis quartæ decimæ & Lunam diei naturalis, sive Lunæ quintæ decimæ. Quare cum Judæi in eunte festo azymorum ipso initio noctis Lunæ decimæ quartæ abjicerent omnem panem fermentatum, Christus autem ipsa eadem nocte Eucharistiam institueret; in hac sententia necessario confecit in azymo.

Ex quibus primò colliges Græcorum sententiam, existimantium Christum confecisse in fermentato, erroris manifestè convinci. Et primò probatur: quia omnes ferè Patres docent Christum Luna decima quarta, in quam ex *Exod. 12.* primus dies azymorum incidebat, suum Pascha immolasse. Ita Origen. *titulo 35. in Matth. Chrysofost. Homil. 35. in Matth. Theoph. & Theophan. apud Bedam de ratione tempor. cap. 57. & 59. Theodor. q. 24. Exodi, Tertull. Cyprian. Ambros. Epist. 83. Hieronym. in Cap. 26. Matth. August. Epist. 86. Beda & alii*: Sed eo tempore non licebat uti pane fermentato: igitur confecit in azymo.

Secundò ex Evangelio aperitissimè probatur: quia *Matth. 26.* sic dicitur: *Primo die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum dicentes, Ubi vis parare tibi comedere Pascha? Et Marci 14. Prima autem die azymorum, quando Pascha immolabant.* Et *Luc. 22. Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.* Cum ergo hi tres Evangelistæ dicant Christum post cœnam instituisse

K 3

Levit. 23

Gen. 1. Ambr. Basil.

Levit. 23.

Exod. 12.

Origen.

Chrysof.

Theoph.

Theoph.

Theodor.

Tertull.

Cyprian.

Ambros.

Hieron.

Augustin.

Beda.

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

Eucha-

Exod. 12. 13. Levit. 23. Num. 28. Eucharistiam primo die azymorum, qui nusquam in tota Scriptura dicitur 13. mensis, sed quartus decimus, aut decimus quintus, ut patet *Exod. 12. 13. & Levit. 23. & Num. 28.* aperte convincitur errorem esse dicere, quod Christus consecraverit Luna decima tertia, ante diem festum azymorum.

Respondent impudentissimè quidam Græci, referente sancto Thoma, prædictos tres Evangelistas errasse, & à Joanne fuisse correctos. Hoc autem est blasphemum; & si admittatur error in Evangelio, non est ratio, cur potius erraverint tres, quam unus.

Respondent alii, & Euthymius, dicentes Evangelistas loqui de die azymorum, non qui aderat, sed qui erat proximus.

Sed contra est: quia cum alii Evangelistæ dicant ipso die azymorum discipulos missos fuisse ad parandam cœnam Paschæ, non potest esse ulla difficultas. Secundò, quia hoc modo necesse esset dicere Christum prævaricasse legem, quod Pascha comederit ante tempus, contra illud, *Non veni solvere legem, aut Prophetas, sed adimplere.* Sed ex Joanne etiam, à quo Græci dicunt alios Evangelistas fuisse correctos, aperte demonstratur Christum Luna decima quarta post Solis occasum, in eunte Paschatis festo, cœnasse cum Discipulis, consequenter post eum signi non nisi in azymo instituisse Eucharistiam.

Joan. 13. Primò enim *cap. 13.* dicit Joannes: *Ante diem festum sciens IESVS quod venit hora ejus; ergo dies passionis erat dies festus Paschæ; sed dies festus incipiebat à Solis occasu; ergo festum Paschæ, seu primus dies azymo um incorporat à nocte, qua Christus cœnavit, & instituit Sacramentum; ergo instituit Luna decima quarta: dies enim festus Paschæ comprehendere debebat noctem Lunæ, sive diei naturalis quartæ decimæ, & lucem Lunæ sive diei naturalis quintæ decimæ.*

Respondent Græci ad hoc, cum Joannes dicit: *Ante diem festum*, non intelligi de ante immediato, sed de ante mediato, ac si diceret, antequam veniret Pascha. Respondeo hoc esse signum Græcorum. Deinde dico nostram sententiam Catholicam aperte colligi ex sequentibus verbis Joannis, ut latius docet Bellarm. de *Euchar. lib. 4. cap. 7.*

Conclusio His prædictis, asserendum nobis est, Eucharistiæ Sacramentum confici tam in azymo, quam in fermentato: Assertio est de fide certa in Concilio Florentino, & Tridentino tradita, & à Leone 9. in *supra citata Epist. ita antea confirmata, ut Græcorum sententiam hæreticam appellaverit. Docent eam omnes Patres Latini, ac Theologi quidam post Magistrum in 4. Quidam cum D. Thom. 3. parte.*

Probatum primò, ex Apostolorum traditione, cujus testes sunt Innocentius de *myster. Missæ lib. 4. cap. 4.* Leo Papa *Epist. quadam ad Imperatorem Constantianopolitanum*, quam citat idem Innocentius, & D. Thom. *loco supra citato*; qui omnes affirmant morem consecrandi in azymis à D. Petro, & Apostolis Romanam Ecclesiam accepisse, sed eum propter hæresim Ebionitarum postea fuisse intermissam: cum enim ipsi docerent simul cum Evangelio legalia esse servanda, Patres illius ætatis Spiritus sancti instinctu, scientes azymum non esse hujus Sacramenti materiam necessariam, ne hæreticis consentire viderentur, decreverunt, ut ad tempus ex fermentato Eucharistia conficeretur.

Probatum secundò, Christus Dominus consecravit in azymo: ergo ille panis sufficit ad substantiam hujus Sacramenti. Antecedens supra est probatum. Consequens evidenter deducitur.

Probatum tertio. Uterque panis verus est, & simpliciter panis: sed ille totus est sufficiens Eucharistiæ materia: ergo sive fermentatus, sive azymus sit, totus erit ad consecrationem aptus. Majorem prima suppositione probatam reliquimus. Minor probatur: nam ex Evangelistis, & Paulo nil aliud colligimus, quam à Christo acceptum fuisse panem, consecratum, & Apostolis distributum. Quare sicuti ex eo, quod vinum vertendum in sanguinem assumpserit, æquè aptum existimamus rubrum, ac album, cum utraque vera sint vina, etsi accidentaliter diversa: ita pari ratione existimandum est utrumque panem sive azymum, sive fermentatum ritè posse ad hoc mysterium celebrandum assumi.

Obijcies dictam illud Christi Domini: *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* Ex quo deduces panem fermentatum esse corruptum. Sed sensus illius prologii non est, à modico fermento massam corrumpi, sed fermentari, hoc est alterari, & disponi, ut tali modo fiat. Fateor à nimio fermento posse massam corrumpi, sed propterea merito admonet D. Thomas, ut non sit nimia illius mixtio, ut ita verus panis efficiatur, atque usui hominum aptus: qui si talis sit, non minus erit ad consecrationem aptus, quam si azymus esset.

His duabus rationibus, quæ assertionem demonstrare videntur, duæ alie addi possunt, quibus probetur congruentius consecrationem fieri in azymis, quam in fermentato: quarum altera sumitur ex significatione: Nam panis azymus designat puritatem, & sanctitatem corporis Christi vel accedentium ad illud accipiendum, juxta illud D. Pauli 1. Corin. 5. *Itaque epulemur non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis, & veritatis.* Alteram vero indicat Anselm. d. loco *supra Matth. cap. 26.* ubi ait, azymum panem facilius, ac decentius consistit; additque D. Thomas magis eum esse ab omni corruptione immunem.

Græcorum argumenta diluuntur.

Omnia Græcorum argumenta cõ tendunt, ut probent Christum Dominum in fermentato consecrasset; non quidem, ut convincant congruentius in fermentato, quam in azymo consecrationem fieri, sed ut omnino azymum rejiciant, tanquam materiam ineptam, & à Christo non institutam. Quibus omnibus argumentis, si antecedens concederetur, non inferretur propterea consequens, quod ipsi opinantur, ut ex prædictis facile colligitur. Sed quia antecedens est falsum, aliqua eaque præcipua eorum argumenta proponamus.

Primum argumentum sit, Christus fuit occisus ante celebrationem Paschæ: ergo cum Christus pridè quam pateretur Pascha manducaverit, vel prævenit Judæorum cæremoniam, vel Judæi suam postposuerunt; hoc secundum est falsum, tum quod nullo probabili fundamento susciatur, nisi solidum fundamentum existimes Rabinismum cujusdam Gamalielis, qui de Solis, & Lunæ motibus scripsit ante quingentos annos, ut mirum propterea sit Burgensem Catharinum, & quosdam alios paucos sententia ipsius esse usor; tum etiam, quod *Joan. decimo quarto* repugnet di-

Joan. 14. ceni.

centi, ante diem festum Pascha lavasse Christum discipulorum pedes, azyma manducasse, Eucharistiam instituisse, & deinde morte fuisse condemnatum: ergo prævenit potius Judæorum Pascha: sed tunc licebat uti fermentato: ergo in eo Eucharistiam instituit.

Confirmatur ex illo communi Scribarum placito, ne Christus occideretur in die festo, ad evitandum tumultum populi.

Ad hoc argumentum Respondeo, apocryphum omnino esse, quod aliqui existimant: Judæos diem festum Paschæ postposuisse; quod eo anno caderet feria sexta: sed non minus esse falsum, quod Christus Pascha anteverterit, agnumque statuto legis die non manducaverit, ut supra diximus, & Marcus expressè affirmat cap.

Marc. 14. dum dicit, primo die azymorum, quando Pascha Judæi immolabant, accessisse ad eum discipulos, atque ut locum ad mysterium celebrandum designaret, post illos; & vespere facto, locoque in cœnaculo grandi instructo agnum comedisse. Vocavit autem Marcus eum diem *primum azymorum*, quod post paucas horas, vespere videlicet facto solemnitas instaret azymorum, ut supra dicebamus. Cumque sequenti luce fuerit Christus occisus (si quidem *pridie quam pateretur accepit IESUS panem*, ut ait Paulus, & ex Evangelistarum contextu liquet): atque fuerit decima quinta, sequitur in ipso festivissimo die omnino ipsum obivisse.

Ad confirmationem adductam Respondendum est, placitum illud Scribarum minimè fuisse receptum, sed illud eorum, qui dicebant premedum esse potius, & occasionem non negligendam, tollendè à medio Christam quocumque die, quocumque festo incideret, quocumque demum legis præcepto prohiberentur, rati videlicet expedire potius Christum moti, quam legem observari, ideo ipso festivissimo die, ut docent Tertullian. libro *contra Judæos* cap. 9. Euseb. lib. 10. de demonstratione *Evangelii demonstrat.* 6. Cyrill. Hierosolym. cap. 13. Origen. *Homil.* 23. in Num. Clemens Papa lib. 5. *Const.* cap. 14. August. *Tract.* 50. in Joann. Leo Papa *Serm.* 6. de Passione, & alii. Quo die paraverunt quidem mulieres aromata, & Joseph mercatus est syndonem, quod opera pietatis his etiam diebus in lege non prohiberentur. Et licet iudicia habere esset illicitum, ejus tamen legis reos se minimè Judæi existimant, quod Romanis curam Christum occidendi demandaverint. Propterea sic Joannes 18. ipsos non introivisse prætorium, ne contaminarentur, sed ut manducarent Pascha, victimas scilicet Paschales, quæ ex ovibus & bobus quotidie in diebus Paschæ immolabantur, Deut. 16. Quarum elus non nisi purificationis concedebatur, ut ex Levit. constat cap. 22. E media ergo platea Pilato electionem inter Christum & Barrabam proponenti, responderunt Judæi: Tolle hunc & dimitte nobis Barrabam, Lucæ

Joan. 18. 23. quam electionem proposuit, ut liberandi Christum viam quaereret, & consuetum observaret morem, singulis annis in die Paschæ unum vincitum, quem populus mallet, dimittendi: cui expositioni non obstat, nisi Chryostomus *Homil.* 82. in Joannem, qui credidit Judæos cœnam legalem postposuisse, legemque prævaricasse: sed id jam est à nobis ex Luca reprobatur. Obiit ergo Christus die ipso artificiali Paschæ, propterea dixit Joannes, *Ante diem festum Pascha*, sed initio ipso solemnitate ad vespeream decimæ quartæ Eucharistiam instituit, quando uti fermentato non licebat.

Deut. 16. **Levit. 22.**

Lucæ 23.

Chryso.

82. in Joannem,

qui credidit Judæos cœnam legalem postposuisse,

legemque prævaricasse: sed id jam est à nobis ex Luca reprobatur.

Obiit ergo Christus die ipso artificiali Paschæ, propterea dixit Joannes, Ante diem festum Pascha, sed initio ipso solemnitate ad vespeream decimæ quartæ Eucharistiam instituit, quando uti fermentato non licebat.

Secundum argumentum ex Epiphano delimitur primo contra Hæres. cap. 50. ubi expressè ait, Christum oportuisse in decima quarta die immolari secundum legem: Decima ergo tertia die Christus & agnum comedit, & Eucharistiam instituit.

Epiphani

Ad hoc argumentum, quamvis admittere-mus Antecedens, & Consequens, non proinde sequitur Christum in fermentato consecrasset: cum enim ex lege, cum azymo agnus esset comedendus, quis dicat eodem non usum fuisse in instituenda Eucharistia: sed Epiphanius loco citato solummodo loquitur de figurante, sive typica Christi immolatione, ac si dixisset, oportuisse agnum, qui figura Christi erat, immolari decima quarta Luna ad vespeream, incepta jam azymo ù solemnitate, quod indicant ea verba ipsius secundum legem: arguit siquidem eo loco quarta decimæ, quod celebrantur cum Judæis Luna 14. non animadvertent Judæorum Pascha eo die ad vespeream significare Synagogam lumen suum amissuram Christo adveniente, dies enim 14. est ultima incrementi, cum decima quinta decreverit jam incipiat.

Tertium, Azyma sunt Judæorum propria: ergo consecrate in azymis est Judaizare.

Respondeo esse propria Judæorum ad significandam Christi puritatem futuram, non autem præsentem, vel ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendum: alioquin nec uti deberemus aqua & fermento, cum his ad suos ritus uterentur Judæi.

Quartum, Immolatio agni Paschalis figura fuit Passionis Christi: sed agnus immolabatur die 14. ergo eo die fuit ipse occisus, & præcedenti ab ipso Eucharistia instituta.

Respondeo agnum Paschalem magis significasse Eucharistiam, quam Christi mortem, quod ritus agni Paschalis magis ad manducandum, quam immolandum pertineret. Quare merito Eucharistia in profesto Paschæ, Luna scilicet decima quarta, est instituta, quo die agnus immolandum erat.

Quintum, Augustinus *Tractatu* 120. in Joann. docet acceleratam fuisse Domini sepulturam propter Judæorum Parascevem: quia illa nocte cœnam erant comesturi puram: ergo Christus prævenit Judæorum cœremoniam.

Respondeo per eam cœnam non intelligi ab Augustino agnum Paschalem, sed quandam aliam solemnem, quam ad vespeream feriæ sextæ sumebant, initio videlicet Sabbathi, ut patet ex D. Irenæo lib. primo cap. 10. & lib. quinto cap. 23. Et ex Bedæ in Cap. 23. Lucæ. Unde quando Joannes 19. ait: *Erat autem Parasceve Pascha hora quasi sexta,* non debet intelligi dies præparationis ad Pascha, sed ad Sabbatum, ut scriptum declarat Joannes, ajens: *Propter Parascevem Judæorum, ut non remaneret in cruce corpora sabbatho, erat enim magnus dies ille Sabbathi.*

Irenæus

Bedæ.

Joan. 19.

Non ante absolvam hanc controversiam, quin moneam fixisse Calvinum à quodam Alexandro summo Pontifice introductum fuisse in Ecclesia azymum panem in sacrificio Missæ: *fixisse dixi*, cum nullum hujus historię testem referat, atque à veritate alienissimum sit. Nam omnes Pontifices hujus nominis post primum, successores fuere Leonis noni, Romanæ sententiæ acerrimi defensoris. Primus verò hujus nominis Pontifex, qui circa annum Domini 1100. sedit, non potuit esse hujus institutionis auctor, cum Christi Domini factum, & nascentis Ecclesiæ

ritum eum latere non poterit : eam autem ipso exordio in azymo consecrasset supra ex Leone diximus, qui capite 24. dicit sanctos Martyres primitivæ Ecclesiæ nostris azymis faginat.

CAPUT V.

Purgatorii locum esse aliquem, in quo iustorum purgantur peccata, contra Græcos demonstratur.

Purgatorium esse in primis probatur ex omni cura, quæ pro defunctis habita est, tam in veteri, quam in novo Testamento, atque in illo quidem primò ex lib. 2. Machabæor. cap. 12. in quo Judas orare fecit pro mortuis, & subiungitur in textu: Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis orare, ut à peccatis solvantur. Unde quinque colliguntur. Primò posse mortuos à peccatis solvi, & proinde Purgatorium esse. Secundò sacrificia & orationes illis prodesse. Tertio non expiari semper in morte omnes peccatorum reliquias, ut fingit Lutherus. Quarto posse hominem pie mori, & tamen habere aliquid solvendum. Ultimò hoc esse de fide.

2. Mach. 12.

Tobias 4.

Secundò, exemplo Tobia, qui filium suum docuit panem & vinum ponere super sepulcrum iusti: id est, elemosynam dare, ut pro eo oreretur: alioqui ridiculum esset ponere panem & vinum super sepulchrum. Dicit autem iusti pro Fidelis, qui pæ in Domino defunctus sit. Inde etiam in aliquibus Ecclesiis usitatum est, ut in die Commemorationis omnium animarum, panem & vinum ponant super sepulchra suorum defunctorum, quæ cedunt in usum Ministrorum Ecclesiæ, & aliorum pauperum. Nam in his elemosyna ipsa valet coram DEO pro defuncto, etiam si ipsi parum fortasse oraverint pro defunctis illis, Abulus si qui itreperunt debent per Episcopos emendari.

1. Reg. 31. 2. Reg. 1. 1. Mach. 9

Tertio, exemplis populi Israel, quoties luxit obitum clarorum virorum multis diebus: ut habitatores Jabes-Galaad luxerunt Saul Regem septem diebus. 1. Reg. ult. David luxit pro Jonatha, aliusque ex populo Israel in prælio occisis. 2. Reg. 1. Populus Israel luxit interitum Judæ Machabæi diebus multis lib. 1. Machab. 9. & horum similes. Nam diurnus iste luctus præsertim conjunctus cum jejunio, non significat solam mentis tristitiam, sed & orationes & sacrificia, quæ per dies istos pro defuncto sunt oblata DEO.

1. Cor. 15.

Quarto, ab exemplis novi Testamenti, de quibus meminit Apostolus Paulus 1. Corint. 15. dicens: Quid faciunt, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortuis non resurgunt? Baptizari enim hic significat pati, j. xra illud Christi ad filios Zebedæi: Potestis baptizari, quo ego baptizor, baptizari? Marci 10. Baptizari ergo pro mortuis est aliquid pro eorum salute sustinere. Cujusmodi sunt opera satisfactoria, ut jejunia, orationes, elemosynæ, peregrinationes, oblationes, &c.

Matt. 12.

Deinde Purgatorium esse, probatur secundò & principaliter ex verbis Christi Domini. Matt. 12. ubi peccatum contra Spiritum sanctum dicit non remitti neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ex quibus verbis facti interpretes colligunt esse aliquorum peccatorum remissionem post hanc vitam. Quò pertinet & illud de ingrato & iniquo servo, quem Dominus tradidit tormentibus, quo-

ad usque redderet ei universum debitum. Matt. 18. Ita & de incarcerato à iudice ait: Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadranssem. Matt. 5.

Tertio ex verbis Apostoli 1. Cor. 3. Si cuius, inquit, opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Quo quidem in loco observandum est A postolum uti similitudine architectorum, quorum unus super fundamentum lapideum atque solidum ex pretiosa erigit materia domum, quæ non timeat ignem: alter super fundamentum simile exstruit ædificium ex combustibili materia, ut stipulis, ligno, &c. Hoc duplici ædificio si ignis applicetur, prius quidem integrum manebit etiam salvo architecto, si sit intus: posterius verò brevi per ignem devorabitur, & architectus inclusus non nisi egredietur per ignem, in quo transitu non quidem morietur, sed tamen ejus corporis leviores partes incolumes non egredientur.

Huic sententiæ consonant dicta Prophetarum: ut Davidis Psalm 65. Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Eccl. 4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion & sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus, in spiritu iudicij & spiritu ardoris. Hæc verba D. Augustinus interpretatus est de igne Purgatorio, de Civitate DEI lib. 20. cap. 25.

Eundem sensum habent verba Prophetæ Malachia cap. 3. Ipse sedebit confians, & emundans argentum, & purgabit filios Levi, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum. Accedunt & illa verba Prophetæ Zachariae, cap. 9. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinculos tuos de lacu, in quo non est aqua.

Quod aliquanto clarius expressit B. Petrus Apostolus Act. 2. loquens de Christo: Quem Act. 2. DEVS suscitavit, solvens dolores inferni. Dolores enim inferni eorum, qui à Christo soluti sunt, nulli alii sustinuerunt, quam qui tunc erant in Purgatorio. Nam qui erant in limbo Patrum, nullos dolores patiebantur.

Quarto, plurimum huic faciunt verba Apostoli Pauli ad Philipp. 2. ubi docet de gloria Christi, & inter alia dicit: Ut in nomine Jesu omne genu flexatur caelestium, terrestrium, & infernorum. Per quos tres ordines intelliguntur Angeli in caelis, homines fideles in terris, & animæ defunctorum in Purgatorio sub terra. Nam qui in inferno sunt damnatorum, non adorant Christum, sed blasphemant.

Quinto probatur ex Petribus Græcis & Latinis. Ex Græcis. Primus Clemens lib. 48. longam orationem describit pro defunctis fieri solitam. Dionysius de Ecclesiastica Hierarchia cap. 7. pat. 3. Accedens, inquit, deinde venerandus Anistes precem sacram super mortuorum peragit, precatur oratio illa divinam clementiam, ut cuncta divinitas per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumque in luce statuas, & regione vivorum.

Athanasius 34. ad Antiochum quaerit, Num animæ sentiant utilitatem ex orationibus vivorum? Respondet sentire omnino. Basilius in Liturgia instituit orationem pro mortuis. Idem Basilius, qui magna apud Græcos pollet auctoritate, sæpè alibi Purgatorium statuit. In illud Isaiæ 9. Quod iniquitas ardebit us ignis, hæc habet: Preparatam enim materiam per peccata tolli, atque corrumpi, à divina bonitate ordinatum est, in beneficium hominum. Et in illud, Ut aridum gramen comedatur ab igne, & comburetur in densitatis sylvæ, ita ait: Si ergo nudaverimus peccatum per confitio-

Matt. 18.

Matt. 5.

1. Cor. 3.

Psal. 65.

Isaiæ 4.

Malach. 3.

Zach. 9.

Act. 2.

Clem.

Dion. Areop.

Athanas.

Basilius.

confessionem, fecimus ipsum aridum gramen dignum, quod a purgatorio igne consumatur. Idem infra ostendit, quod terrena traduntur igni punitorio in beneficium animae, sicut & DEIS innuit dicens: Ignem veni mittere in terram. Et infra in illud, Et erit populus tanquam a flammis rogi combustus homo; hæc ait: Non minatur destructionem, sed purgationem significat, juxta quod ab apostolo dictum est: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

Idem S. Basilius in libro de Spiritu sancto ad Amphilochoium cap. 1. s. ipse nos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Ignis baptismum, vocans examinationem Judicij, ut inquit Apostolus: Uniuscujusque opus, quale sit ignis, probabit. Et rursus: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur.

Greg. Nyss S. Gregorius Nyssenus, in Oratione de defunctis ultra medium, hæc ait: Similes quippe nos DEO reddit liberum arbitrium. Ut ergo & libertate matura non privetur, malumque deleatur, excogitavit hoc DEI sapientia inventum, permittit scilicet hominem in ijs esse, in qua prolabi voluit, ut degustatis malis que exoptavit, & experientia discens, quibus cum rebus quantas committaverit, sponte sua revertatur ad pristinam beatitudinem per desiderium, affectus omnes rationi non parentes velut natura omne excutiens, vel in presenti vita per cautionem & philosophiam expurgatus, vel post praesentem peregrinationem, per ignis purgatorij fornacem. Et infra: Quod si in affectus rationis expertes declinatibus brutorum pelle adjunctice usus ad pravos animi affectus. Longè aliud post hoc consilium, capiet de bono diligendo post desensum a corpore, agnosceat quantum si: inter virtutes & vitia discrimen. Cum divinitatem participare non poterit, nisi prius immixta animo sordes igne purgatorio expurgentur. Et infra: Et Propitias audivimus, quique cum illis, & post illos scire, per virtutem, & Philosophiam ad perfectionis culmen pervenisse discipulos, inquam, & Apostolos, & Martyres, omnesque, qui conjuncta cum virtute vitam adducta materia vita prævulerunt. Qui etsi numero paucioris sint, si cum eorum copia, qui malo abarserunt, conferantur, posse tamen in carne virtutem colere ostenderunt. Reliquos verd per disciplinam posteriorem in purgativo igne deponentes affectus materiales, inque gratiam a principio natura concessam per desideria bonorum redeuntes. Idem Nyssenus in Oratione de infantibus immaturo abortis propè initium: Quid de ipso infante, scilicet abrepto sentiendum? quo modo de his qui hoc pacto obierunt, judicandum? Aspiciunt & illa anima judicem? Sistetur & illa cum cæteris ante tribunal? subibit antea cæta vita iudicium? dabitne dignas penas expurgata igni juxta Evangelij dicta, an verd potius rore benedictionis erit recreata? Evangelij verd locum intelligit, quam frater ejus Basilius in Esaiam, ignem veni mittere in terram.

Eumenius Eumenius in primam ad Corinth. explicans illud 3. cap. ipse verd salvus erit, sic tamen quasi per ignem, hæc habet: Vel etiam hoc pacto possumus intelligere. Qui superadificaverit materiam facile combustibilem, omnino projectus est. Detrimentum enim passa sunt ipsius studia, ipse vero salvus erit? Quisnam? qui superadificaverit aurum & argentum, & lapides pretiosos. Cum enim de ipso dixisset, quod mercedem accipiet, nunc ait, qualem mercedem, hoc est, salutem? Salvus autem eris cum dolore & ipse, ut par est, cum qui per ignem transit, modicarumque inharerentium sibi sordium indiget purgatione. Nam DEI solius est perfectæ impeccabilitas, homines autem quamta libet justis, non sunt omnino muresi. Dicitum est enim, quod in multo omnes peccamus, & nemo mundus a peccato, etiam si unus dies fuerit vita ipsius. Dicitum quippe est

a Malachia etiam, quod ut ignis in fornace, ut que herbam lavantium lavabit, & mandabit aliquos DEUS.

Idem Eumenius citat Basilius Commentarios super Esaiam interpretantis locum illum, Salvus erit, sic tamen quasi per ignem, his verbis: In Commentariis in Esaiam S. Basilius iterum hunc textum repetens, de purgatione ipsum intellexit.

Theodoreus explicans dictum Pauli locum hæc ait: Ignem hunc, credimus Purgatorium, in quo purgantur anima, tanquam aurum fornace.

Basilius Seleucianus Chrysofomi familiaris in quarta de Davide Oratione in ipso fine: Ne expectemus (inquit) ut igne curemur, ubi perpendendum est illud, igne cremari.

Gregorius Nazianzenus in Oratione in Casarium, circa finem inquit: Et nostras & eorum, qui quasi in via paratiores prius ad hospitium pervenerunt, animas commendemus. Ibidem Oras. pro anima ejusdem Casarii. Idem Nazianzen. in Oratione ad eos qui vocantur, & non accurrerunt, prope finem: Superadificantes fundamento fidei, non lignum, non herbas, neque stipulam, materiam tenuem, & facile combustibilem cum igne judicabimur, vel purgabimur, sed aurum, argentum, &c.

S. Ephrem in suo Testamento. Assidue, inquit, in vestris orationibus mei memoriam faciatis, etenim in vanitate, iniquitate vitam peregi meam.

Cyrillus Catechesi 5. Mystagoga: Denique pro omnibus oramus, qui inter nos vitam sancti sunt, maximum credentes esse animarum juvenem, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi sacrificij.

Eusebius lib. 4. de vita Constantini dicit, eum voluisse sepeliri in celebri templo, ut fieret particeps multarum orationum.

Epiphanius in fine operis contra hæreses numerat inter dogmata Ecclesie orationem pro defunctis: & hæres. 75. Aetium hæreticum facit, quia hoc negabat.

Chrysofomus Homil. 41. in priorem ad Corinthios: Juretur, inquit, mortuus non lacrymis, sed precibus, supplicationibus, etiam nosynis. Et infra: Ne fatigemur mortuis auxilium ferre, preces pro illis offerentes. Homil. 69. ad populum: Non temere ab Apostolo hac sententia fuerit, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio: sicut enim inde multum illis contingere lucrum, utilitatem multam. Idem Homil. 32. in Matth. & 84. in Joan. Homil. 3. in Epistol. ad Philip. & 21. in Acta Apostolorum, & alibi.

Theodoreus lib. 5. histor. c. 26. scribit Theodosium Juniores, procubuisse ad reliquias sancti Joannis Chrysofomi, & orasse pro animabus parentum suorum Arcadii, & Eudoxie jam defunctorum.

Theophylactus in Cap. 12. Luc. Hoc autem dico, inquit, propter oblationes & distributionis, quas fiunt defunctis, qua non parum conducunt etiam ijs, qui in gravibus delictis mortui sunt.

Damasceus in libro de iis qui in fide migraverunt, probat hanc veritatem testimoniis multis, Dionysij, Achanasij, Gregorii Nazianzeni, Gregorii Nysseni, & aliorum. Vide etiam Palladium in historia Lausiana cap. 4. 1.

Ex Latinis autem Patribus ferè nullus est qui dissentiat. Sufficit autem contra Græcos Græcorum Patrum sententias retulisse.

Objicit Augustinus, qui 21. Civit. cap. 26. & in Enchirid. cap. 69. dicit dubitari posse, an post hanc vitam anima torqueantur purgatorio igne.

Respond. Non dubitare de pœna animarum, sed de modo ac qualitate pœnæ, Nam in priori loco, solum dubitat, An purgatorius ignis sit idem

Matth. 1. Cor. 3. Theodor. Bas. Sel. Greg. Naz. Ephrem. Cyrill. Euseb. Epiphani. Chrysof. Theod. Theophyl. Damasc. Basilian.

S. I. I.

idem in substantia cum Gehennæ igne: in 2. An post hanc vitam urantur animæ igne doloris de amissione temporalium, quo huc solent.

Apo. 2. 1. Denique rationibus probatur. Prima. Ex illo Apocal. 21. *Non intrabit in illud aliquid coinquinatum.* At multi fidelium hinc emigrant, qui maculas vitæ suæ non satis expiunt: itaque post obitum purgari debent, ut digni fiant ad inhabitandam civitatem sanctam in cælis.

Secunda. Cum in nobis sint aliqua peccata levia sive venialia, fieri potest, ut quis cum huiusmodi venialibus moriatur. Ergo assignari debet aliquid quo purgentur.

Num. 12. Tertia. Cum reconcilianur homines DEO, non dimititur semper tota cum peccato pœna: Ergo si antequam solvatur, moriatur homo, illam alibi solvere tenetur. Probatur antecedens. Nam Mariæ *Num. 12.* dimissa fuit culpa, & tamen jubente DEO luit pœnam per hebdomadam unam. Item in pœnam adulterii Davidis moritur infans: in pœnam numerati populi grassatur pestis.

Exod. 32. Respondent primò, hanc pœnam non esse in satisfactionem, sed in remedium, cum eam patiantur iusti. DEUS pepererat populo *Exod. 32.* & tamen in pœnam peccati multi occiduntur, cetè non ad emendationem, quomodo enim post mortem emendatio?

Respondent, secundò, in morte deleri omnia. Contrà sequeretur absurdum, nempe unam & eandem esse pœnam, pro gravissimis ac levibus peccatis.

2. Mach. 12. Quarta ratio. In quo omnes conveniunt gentes, vix aliunde provenire potest, quàm à naturali lumine: quæ enim sunt ab hominibus efficta, varia sunt pro varietate gentium. Sed opinio de Purgatorio omnibus Gentibus est communis: (non tamen multæ de pœnis fabulæ, quas sibi quisque pro capite suo finxit) Igitur à lumine naturæ procedit. Sicut DEUM esse, non autem varios, & multiplices esse Deos. Probatur minor. Ira Hebræi 2. *Mach. 12.* Mahumerani in Alcorano, ubi Purgatorium discrete habetur: Ethnici in Phædone & Gorgia Platonis.

Quinta. Videmus aliquos morientes valde bonos, alios valde malos, alios mediocriter bonos. Ergo sicut ratio dicit valde bonos statim præmiandos felicitate æterna; valde malos æternis puniendos suppliciis: sic dicit esse temporarias pœnas pro mediocriter bonis.

Sexta. Testantur gravissimi auctores animas apparuisse, renunciantes se in purgatorio versari, implorantes auxilium à vivis. Anima Paschafii apud Gregor. Turon. Sancti Severini apud Petrum Damianum: Fursæ apud Bedam à mortuis resurgens multa narravit de Purgatorio: fororis sancti Malachiæ apud Bernardum, &c.

Pro solutione tandem argumentorum notandum est primò, quod Scriptura facta frequenter duorum dumtaxat locorum, scilicet Cæli, & Inferni meminit, partim factum est, quia respicit ad sententiam extremi iudicii DEI, qua alii ad beatitudinem, alii ad damnationem mittentur: nec erit porro tempus purgationis. Partim, quod sub nomine iustorum, qui beatitudinis fiunt participes, etiam continentur constituti in Purgatorio: quia de sua beatitudine certi sunt, tamen eam nondum habeant. Partim denique quod omnis legis fines duo sunt: scilicet decernere iustis præmia, & iniquis supplicia: tamen in utriusque conveniunt gradus, ut nec paria sint quorumlibet

iustorum præmia, nec pœnes pœnæ iniquorum omnium.

Secundò, ordinarius locus Purgatorii est prope infernum damnatorum, in medio terræ, quo & Christus in triduo mortis suæ descendit. Quod autem quidam leguntur Purgatorium suum habuisse in aliis locis, id speciali DEI ordinatione factum est, in terrorem viventium, ne pœnas Purgatorii leves putent, & libenter peccent. Potest quoque dici, istas animas non continuè fuisse in locis istis extraordinariis, sed pro ordinatione DEI aliquando dumtaxat apparuisse viventibus, reliquo tempore fuisse in ordinario loco Purgatorii.

Tertiò, non mirum est animas in Purgatorio torqueti ab igne certo tempore, cum alia torquantur in infernali igne in perpetuum, exigente & operante divina iustitia, quæ novit igni dare virtutem, ut animas affligat, nec unquam absumat, neque ipse consumatur.

C A P V T V I.

An Sanctorum animæ DEVM videant, & verè beatæ sint ante diem iudicii.

PRæcipuus Græcorum, aliorumque Schismaticorum error, ut ex Concilio Florentino, & D. Thoma *Opusc. 6. cap. 9.* constat, ille fuit, ut asserebant nec Beatorum animas ante extremi iudicii diem beatitudine frui, nec impiorum inferni igne puniri. Cujus oppositum definitum fuit in Concilio Florentino *Sessione ultima*, in decreto unionis Latinorum cum Græcis, ac novissimè in Tridentino *Sessione 25.* Ac demum post longam inquisitionem idem definitur *Benedictus 12. in Extravag. quæ incipit; Benedictus DEVS:* quam refert Alphonsus à Castro *lib. 3. contra hæreses, verbo Beatitudo.*

Facile autem erit veritatem hanc contra Græcos convincere tum scripturarum auctoritate, tum Græcorum Patrum, aliorumque Orientalium testimonio: quarum plurima adducit doctissimus Gennadius Patriarcha in *Expositione* pro Concil. Florentino. *cap. 4. ac Cardinalis Bellarm. Tom. 2. Controversia 4. generali lib. 1. cap. 3.*

Primò igitur Scripturæ auctoritate comprobemus. *Luc. 23. Hodie mecum eris in paradiso.* Vel hic Dominus promittit paradysum terrestrem latroni, vel cælestem, sed futurum, sicut exponitur ille locus, *Qui non credit jam iudicatus est,* id est, iudicabitur: vel jungendum est *hodie* cum verbo, *dico*, hoc modo: *Hodie dico tibi,* &c. vel promissit in præsentem habiturum visionem beatam, quæ est paradysus cælestis. Non primò: quia Dominus promittit animæ convenientem ei paradysum. At quid animæ cum pomis, & frugibus terrenis? Non secundum quia non est recurrendum ad figuras, cum aperta sunt verba, & nihil inutile sequitur absurdum: sicut nec in illis: *Qui non credit,* &c. Non est enim sensus, iudicabitur, sed jam iudicatur à seipso, cum nolit veram amplecti fidem. Secundò, quia dixit Christus, *mecum.* At Christus non erat futurus in beatitudine, cum jam in illa esset, nec voluit dicere, eris mecum, sicut alii omnes sunt, quia Christus ubique est, nihil enim speciale ei promissit. Neque tertium, hoc enim est ridiculum: nonne videbat læto Dominum illa die loqui? Deinde *Hodie* respondet illi adverbio,

Quando,

Quando, Memento mei quando veneris in regnum tuum. Ergo idem est, hodie eris in paradiso, illi Quando.

Philip. 1. Secundò, ex Paulo ad Philip. 1. Cupio dissolvi & esse cum Christo: At esse cum Christo, ita ut requiratur dissolutio corporis mortalis, est esse in gloria ejus. Nam quicquid aliud fingatur, explere non poterat Pauli desiderium.

Tertiò, ipse Paulus ad Hebr. 12. describens Sion montem & Hierusalem caelestem, docet eam constare ex Angelis, & Ecclesia primitivorum ac spiritibus iustorum perfectorum, id est, Prophetarum & Apostolorum.

Quartò, Stephanus cum vidisset caelos apertos, & gloriam DEI, clamavit: Domine IESU accipe Spiritum meum. Utique in gloriam, quam viderat.

Apoc. 7. Quintò, quia in Apocalypsi aperte dicitur: Hi qui amicti sunt stolis albis, sunt ante thronum DEI, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus. Quid est ante thronum DEI, nisi DEUM cernere praesentem?

Joan. 14. Sextò, Christus dixit Apostolis Joan. 14. Vado parare vobis locum, ut ubi ego sum vos sitis. Et Joan.

Joan. 17. alloquentes Patrem sic ait: Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi. Si igitur discipuli modò cum Christo non sunt, vera non fuit Christi promissio.

2. Cor. 5. Ac denique expressè Paulus 2. Corint. 5. Scimus quoniam si terrestrius domus nostra habitationis dissolvatur, adificabimur ex DEO habemus, domum non manufactam, aeternam in caelis: nam in hoc ingeniosissimus, habitationem nostram qua de caelo est superindui cupientes: quasi dicat, non est cur timeamus nobis unquam domum defuturam; nam si ab hac mortali pellimur, habemus aliam aeternam. Per domum enim non manufactam intelligunt Graeci, ut Oecumenius & Anselmus, vitam aeternam.

Ex Patribus Graecis probatur.

Ignat. Primus Ignatius Epist. ad Rom. Aqua viva manens in me, intrinsicè mihi dicit, veni ad Patrem, sine me puram lucem aspicere, illuc perveniens homo DEI ero. Et rursum: Miserabilis sum nunc, donec DEUM merear adipisci. Significat autem ibi id consecuturum statim post martyrium.

Dion. Dionysius Cap. 7. Ecclesiast. Hierarchia. Norunt (inquit) profectò se totos percepturos ex altissimam ad Christi speciem, requiem, cum ad praesentis vita finem pervenerint. Namque ad immortalitatem suam (id est, gloriam beatam, cum idneque de immortalitate carnis, aut naturali animae intelligi possit) è vicino jam clarius intuentes divinitatis laudant munera.

Iustin. Iustin. qu. 75. Post animi à corpore excessum statim fit bonorum malorumque distinctio: ducuntur enim ad loca, qua eis digna sunt ab Angelis: bonorum quidem animi in Paradisum, ubi consuetudo est, & aspectus Angelorum, & Archangelorum, visio etiam conservatoris Christi ex verbis his: Peregrinari à corpore, & praesentes esse ad Dominum: improborum autem ad inferorum loca.

Ireneus. Ireneus lib. 1. cap. 2. Iustus, & aequus, & praecepta ejus servantibus, & in dilectione ejus perseverantibus, quibusdam quidem ab initio, (id est, statim ut mortui sunt, sine macula & reatu) quibusdam ex penitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris confert, & claritatem aeternam circumdat.

Basil. Basilus loquens de sancto Gordio, Erat (inquit) affectus, non ut quis in licitorum manus deveniret

esset, sed velut Angelorum manibus seipsum commissurus, qui statim ipsum recens maculatum, assumptum ad beatam vitam translaturus essent.

Gregorius Nazianzenus Oratione in Basilium: Tu obiter (alloquitur Basilium defunctum) è caelo respice, &c. ut hinc demum discedentem me, in aeterna tabernacula recipias, & beatam Trinitatem, eo quo est modo, tecum pariter contemplari valeam.

Nyssen. Oratione in sanctum Ephrem: Tu vero divino assistens altari vitaeque principi, & sacrosancta una cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum recordare, nobiscum peccatorum veniam impetra.

Chrysost. Chrysost. Homil. 3. in Epist. ad Philipp. Peccatores ubivis fuerint, procul à Rege sunt, atque ideo digni qui sleantur. Iusti vero sive hic, sive in futuro saeculo fuerint, cum Rege sunt; illic tamen magis, & propius, non per ingressum, ac fidem, sed facie ad faciem.

Cyrrillus Alexand. lib. 11. in Joan. c. 36. ait, Sanctorum animas post mortem evolare in manus DEI Patris, quo vitam perpetuam cum Christo habent, qui viam primus aperuit.

Epiphanius Haresi 78. in fin. Sancti sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, fors ipsorum in beatitudine, in mansionibus sanctis, tripudium cum Angelis, diata in caelo, gloria in honore incomparabili & perpetuo bravia in Christo IESU Domino nostro.

Theodoret. lib. 8. ad Gracos, qui est de Martyribus. Si caelum sedes illorum est, qui pie vixerunt: hunc profectio finem sui cursus, & Martyres jam consequuti sunt. his enim magis pium esse nihil potest, ideoque majori sorte meriti persruuntur Martyres, qui nunc, & à cunctis late mortalibus honores amplissimos ferunt, & aeternis sunt insigniti coronis.

Eusebius lib. 4. histor. cap. 15. ait, Polycarpum post mortem immortalitatis premia adeptum: At quae est immortalitas, praeter naturalem animae, nisi gloria beata?

Damascenus Historia de Barlaam & Josephat in fine: Vultui Domini nitidè & nudè praesentatur, illiusque gloria, jam ante promissa sibi corona, exornatur.

Theophyl. in cap. 23. Lucae: Dicendum est, idem esse Paradisum, & regnum calorum: Nam latro est in paradiso, ac regno, alioquin non frueretur perfecta bonorum participatione.

Oecumenius in 9. ad Hebraeos; Christum non solum ingressum in caelum, sed etiam secum duxisse genus humanum, id est, sanctos Patres. At quid est secum duxisse, nisi participes fecisse gloriae suae?

Ex Latinis vero Patribus innumeri sunt, qui hanc veritatem farentur, ex omnibus tamen praecipue Gregorius Magnus, quem Graeci ipsi maxime venerantur, eam ex professo probat lib. 4. Dialogorum cap. 25.

Idem probatur ex officiis, quae in Ecclesia Graecorum celebrantur.

Denique Gennadius Patriarcha, ut supra, ipsos Graecos ex eorum libris preces, psalmos, ac vitas Sanctorum continentibus manifestè convincit. Ipsum tamen audiamus, quia ex testimoniis ab ipso collatis efficaciter adversus Graecos desumitur argumentum. In fine igitur cap. 4. sic inquit: Sed subit mihi dicere, etiam durum vobis videbitur, in magnis profecto nobis aures vestrae versantur, magna voce canitis, nihil tamen intelligitis, sive potius negligitis, legere enim & non intelligere, dixit quidam ex sapientibus, est negli-

quorum
est pro
e, quo
Quod
um ha
nacione
pomas
Potest
fuisse in
nacione
tribus,
Parga.
atorio
ae tort
ingente
ni dare
abfu.
l vi
c
iffima
no, &
, ut
ni ju
ferni
nt in
creto
ne in
ngam
2. in
num
refes,
Grae
tate,
nta-
do-
pro
im.
be-
hic
ro-
ille
di-
di-
in
pa-
us
At
on
is,
n
à
o
i
e

Greg.
Nazz.
Greg. Nyss
Chrysost.
Cyrill.
Epiphani.
Theodor.
Euseb.
Damasc.
Theophyl.
Oecumen.
Gennad.

negligere: quoniam libri omnes de precibus id continent, Sanctorumque animas in celo esse Damascenus, & Theophanes ejus reiauctores clara voce clamant: magnas igitur gratias habere vobis debemus, quia non aut deletis, aut ea fraude aliqua in codicibus obliterastis, ut quidam ante vos in tractatibus & libris de processione Spiritus sancti conscriptis effecerunt; id tamen illis in utiliter cessit, nam adhuc libri manent, qui malefactorum audaciam testantur: & apud vos perbellè servantur, & quotidie cum vocis modulatione concinuntur, Menstua, Tirodia, Sermo- nes, Metaphrases, Quinquagenaria, Veticuli, Troparia, Idiomeia, Contactia, Accis, ynaratia, Exapostilaria: & ne singula enumerem, omnis fere Ecclesie nostrae scriptura ita sentit. Nam Ecclesie Theologi, ac Doctores, Poëtae, melodique profunda meditatione perpendentes, hoc statuerunt: quasi ex uno cratere sapientiae referto, omnes omnino hauriendo. Idcirco nec discordant, nec sibi contradicunt mutuo, nec dissentiunt inter se.

*Sunt mo-
di cantandi
in Eccle-
sia Grae-
corum.*

Unde igitur exordiemur? à prima die mensis Septembris in Idiomeis D. Simeonis Styliæ: Sancta tua anima, inquit, Pater Simeon, in societate exultat Angelorum. Et in alio: & cum incorporatus in celo tripudians, Rufus in altero: cum Angelis DEO assistens. Vigesima octava ejusdem mensis de sancto Cyriaco: Et nunc Paradisum incolis in omni latinita constitutus. Octobris primo de Divo Romano: Cum iustus intus in divina gloria inhabitans, oblectationem illam ineffabilem aspiciat. Vides indefinentes delicias, aspiciat calorum pulchritudinem, qua vere est amabilis, aspiciat beatissime choros Patriarcharum. Eodem mente vigesimo texto, de Divo Demetrio magno Martyre: Habet quidem eua divina anima, & immaculata, gloriose Demetri, caeleste pro habitatione Hierusalem. Et iterum: In ultra mundana sedes immaculatum spiritum tuum, sapiens Martyr Demetri, Christus DEUS recepit. Et alibi: DEO assidue assistens. Et rursus manifestus: Beatitudinis finem es consequutus Christo assistens, toto corde deprecare. Et iterum: Nunc tu Christi vultum intueris in faciem d. Cyrille, specula vere confractis, tuo divino amori junctus es. Et rursus: Recordare nostri Pater Basili, consubstantiali Trinitati assistens. Alibi: Et nunc in calu speculu effradis, Antoni, sincerè sanctam inspicis Trinitatem citra medium congressus.

Et de magno Gregorio, Partim, inquit, victoria tua coronam recepisti, parim vero cum Christo regnas splendidissima ex sanguine purpura indutus & sceptro tuorum certaminum ornatus, & corona gloria conspicuus in insueta secula. Et alibi: Hodie Martyr de peregrinatione triumphans ad caelestia pervenit, & in gloria throno offert sanguinem cadu. Et in alio: Insignis & strenuus Gregorius in suo glorioso certamine supernas potestates laetificans, & nunc una cum ipsis exultans.

In Nona de magno Paulo, Junii vigesima nona: Nunc non in enigmate, neque in speculo Christus à se conspicitur, imo in faciem facies aspicitur, integram tibi divinitatis gloriam detegens. Et in aliis: Pro Christo passus à decertatores Martyres, animas in celo habetis in manu DEI. Et rursus: Tui Christe sacerdotes iustitia induti sancti à saculo gaudent, divinam tuam pulchritudinem clarius intuentes. Et in aliis: Nunc non in enigmate Pater, non in speculo aspiciu lucem numinis omnium principum, facie ad faciem sapientissime, qui & splendoris, & visionis divina dignus effradis es. Et rursus: Cum Angelis tripudias, beate Onesime, martyri corona ornatus, resurgenti throno salvatoris assistens. Et alibi: Sanctorum ordinem, eum qui inter Ange-

los requiescit magna voce laudantes, divinis nunc fruuntur delitiis, & lacantes tripudiant. Et in alio: Superintellectuali splendore exaltorati sancti, & divina latitudo splendide repleti. Dii vocamini, ut ei proximis, inter divinos splendores versantes, & gloria ineffabili radijs illustrati. Et rursus: Sacra melodiis celebrantur, quasi caelestis heredes regni, quasi incolae paradisi. Et alibi: Concives Angelorum. Et rursus, Sanguinis tui pretiosi intinctione Martyr purpuram tibi pretiosam comparasti: qua indutus caelestem regiam verè inhabitas; DEO supremo Regi assistens. Assistere vero supremo Regi, quid aliud per DEUM significat, nisi quod sancti quatenus animae beatitudine perfruuntur? In aliis vero: Patribus hymnum offeremus, qui ante legem & in lege resulerunt, & qui ex Virgine genito Domino, & hero recta mente inservierunt, & inaccessibilem lucem hanc adepti sunt. Et in alio: Nunc d. Beate intercede apud DEUM pro tuo grege. Et rursus: Caeste Regnum concupisti, quo nunc beatissime verè fruere. Et in alio: Super omnem virtutem positus, Pater Antoni, cum Angelis versaris in Regno calorum. Et rursus: DEI proco Athanasi, qui pericula, & perpetuas tentationis sustinuit, nunc deliciarum paradisi dignus es factus, divinas mansiones consequutus, incorruptibilis vita ligno propinquus, ut iustitiae victor, corona & diademate caelestis regni exornatus, decore conspicuus & forma praecellens. Et rursus: Splendidissimo & fulgentissimo lumine lucidus nunc illustratus. Et rursus: Non in enigmate nunc gloriam, quam à puero concupisti vide beate Eutychi, imo facie ad faciem solatis carnis speculis pater noster. Et rursus: Ex dissimilibus angustis & corruptione in amplam & jucundam Paradisi latitudinem pervenisti, sanctorum visurus splendidam lucem, & Angelorum choros DEO assistentes & incessanter clamantes. Et alibi: Terra quidem nunc operuit corpora vestra, celum vero d. sancti Spiritus semper fert, throno gloria assistentes, & cum Angelis exultantes. Et alibi: Nunc calos incolis Martyrum pie sanctorum & iustorum. Et in alio: Princeps sanctorum Eumeni, qui libertatem tibi apud Christum comparasti, juxta cujus thronum sancta in gloria assistit nunc cum Angelis sanctis. Et rursus: Ad tranquillum portum appulisti, à laboribus requiescens & coronatus tripudias in paradiso, una cum Christi Martyribus. Niceta divine omnes merito te glorificamus. Et rursus in alio: Qui à dextera assistis Trinitati, & immediatè versaris.

Et in Ode nona Canonis sancti Joannis Theologi: Nunc non in enigmate, sed facie ad faciem, deliciarum torrentem inspicere meritis es, pacis flumen, & fontem immortalitatis, qua nunc irrigatus divinitate perfruere. Et Augusti quæta: Non amplius in speculo conspicui summum bonorum d. sancta Martyr, ad faciem aspiciat faciem, jam solutus verè d. Eudocia, imaginibus. Ecce jam nihil apertius ut mihi videtur, reperitur his, quæ à nobis allata sunt, id est facie ad faciem, & nunc divinitate perfruere, &c. in paradiso nunc coronati tripudiant, &c. nunc DEI throno cum sanctis Angelis assistunt, quid aliud possumus intelligere præterquam quod quatenus animæ perfruuntur, ut antea exposuimus, & jam evidenter ostendimus?

Quod si his non acquiescitis, & alia ex ejusdem generis scripturis afferemus. In Ode nona sanctorum Patrum Antiphona ita dicit: Magnum cultum meriti estis caelestes sancti, quia Christi figuram studiose imitatis estis, & nunc umbra, & carnis operimento deposito eum facie ad faciem videtis, & maxima meriti estis. Et alibi: Semper suffragaris ipsis, qui te laudant, & cum celebrant festam Domino assistens Onesime, totus resurgens, totus resplendens, totus caelestibus

vestibus fulgentibus coruscans. Et alibi: Inspiciunt Martyres divinam pulchritudinem manifestis & claris. Et rursus: Ubi ordines Angelorum, ubi iustorum populi exultant. Et in alio: Et regnum celorum aperte meriti Trinitatis radijs illustrati, & admiratione digni. Et rursus: Sabba beatissime Angelorum aqualis, sanctorum contubernalis, Prophetarum socius, Martyrum, & Apostolorum coheres, lucem non occidentem nunc incolens, cuius divinis facibus illustratus summo Principi assistens, & aperte coruscans: audisne? lucem non occidentem dicit: Nam DEUS est lux non occidens, habitat autem nunc cum DEO: praterea summum principium quid significat? Summum enim bonorum, summum principium, summam pulchritudinem, nil aliud est nisi DEUS ipse: hic ei assistit, & habitat cum eo, quod aliud per DEUM denotat, praterquam quod sancti nunc quatenus anima perficiuntur? Si vis & alia audire, iam dicemus. Et inaccessibili luce nunc perficiuntur. Et in alio: Sanctorum chorus vita fontem, & januam paradisi nactus est. Et rursus: Et iusti veluti luminaria resurgunt. Et alibi: Cum terrena certamina perlustrassent veri Martyres coronas sunt consequuti. Et rursus: Certatores Martyres ac calcivores in terra decertantes multos cruciatus pertulerant, & perfectam in calis coronam receperunt, ut pro nostris animabus intercederent. Et rursus: Celebrissimi Martyres vos non terra operuit, sed calum excepit, aperta sunt vobis porta paradisi, & intro profecti lignum vite estis affecti, apud Christum intercedite. Ubi sunt qui dicunt sanctos non esse, si vel sanctorum animas nunc in paradiso non esse? Nonne audiunt Damascenum dicentem, Aperta sunt vobis porta paradisi? Nonne audiunt, Introgressi? & non agnoscant, Signum vite consecuti sumus? & intercedunt pro nobis? Si igitur neque receperunt, neque intercedunt, neque Christum vident, neque ipsi assistunt, neque divina luce perficiuntur, & ut uno verbo dicam, nemo ex sanctis, ut ipsi putant, nunc cum Christo est, ubi sunt quæ psallicimus? num falsa? Absit. Ubi spiritus & anima iustorum laudant te Domine? Et illud: Disfractus speculus sancti facie ad faciem DEUM videtur. Si nunc cum Christo non sunt, non receperunt, neque intercedunt. Si verò non intercedunt, cur invocamus? si enim nunc non intercedunt, nunquam intercedent, nam in futuro non est intercessio. Nonne audis illud? Non intercessione ibi opus est dimisso conventu. Etiam novi Theologi dicunt, peculiariter recipiunt, & DEUM in faciem vident, sed ineffabilia bona, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, non receperunt adhuc: non enim omnino possumus, differri sanctos in presentia non esse cum Christo. O insipientiam! id, ut ego existimo, ritu magis, quam responsione dignum est: nam paulo ante ostensum est, hæresim esse hanc absurdam, argutiolam; nec de ea opus est amplius disputare. Macænus Gennadius.

Idem rationibus ex Scriptura sacra
desumptis.

Prima. DEUS non est ad puniendum pronior, quam ad remunerandum: sed impiorum animæ nunc in inferno torquentur: ergo & iustorum sine macula & reatu statim à morte beantur. *Lucæ 16.* Probatur minor *Lucæ 16.* Epulo damnatus rogat Abraham, ut mittat Lazarum ad fratres suos, Respondet Abraham, *Evitent Moysen & Prophetas.* At si hæc res gesta, si hæc parabola nec vera, nec

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

verisimilis esset, si tantum de tempore futuro post resurrectionem intelligenda veniret: tunc enim non erunt homines in terra: quomodo ergo audient Moysen & Prophetas? Igitur factum erit figura status damnatorum ilico post mortem.

Secunda. Ante Christi adventum Sancti non invocabantur, postea vero invocantur à tota Ecclesia Catholica, & ita faciendum docent Patres Græci, & Latini. Ergo non sunt in limbo, aliqui non differrent ab antiquo statu. At non potest dici ubi sint post limbum, nisi in paradiso, igitur in eo sunt.

Tertia. Ante Christum mors deservitur sanctorum, post cum læticia celebratur: ad quid hoc, nisi quia tunc mori miseria erat, nunc vero felicitas.

Quarta. Non est æquum mercedem retineri, cum debetur, & reddi potest, *Levit. 19.* *Non morabitur apud te opus mercenarij tui usque mane:* At post mortem debetur Sanctis vita æterna, & nihil est quod impediat reddi: sunt enim sine reatu, & macula, & æ janua celorum est aperta per Christum. Igitur cum DEUS sit maximè iustus, eam statim reddit.

Quinta. Non convenit ut affligantur, qui nullum habent reatum, aut peccatum, cuiusmodi sunt sancti. At spes, quæ differtur affligit animam. Ergo non differtur satisfari in Sanctis.

C A P V T VII.

De unione Græcorum facta in Concilio Florentino.

Denique ad Græcorum errores convincendos, inter alia nullum forsitan inveniemus efficacius argumentum, quam si in medium producamus Bullam unionis inter ipsos & Latinos in Concilio Florentino sub *Eugenio Papa IV.* celebrato: ubi anno salutis 1438. Joannes Palæologus ipsorum Imperator, Patriarcha Constantinopolitanus, & ceteri ex omni Græcia viri gravissimi Latinis dexteram dedere: ubi retractatis siue correctis sententiis & erroribus Primatum Romani Pontificis inter alia, in eo Concilio agnovent: non vi coacti, non muneribus allecti, non numero suffragiorum à Latinis victi aut superati, sed sua sponte & voluntate ducti, neque alio modo oppressi (erant enim ipsi sub protectione proprii Imperatoris, nempe Palæologi, qui prædicto Concilio adfuit) sequentes articulos in Bulla unionis relatos simul cum Ecclesia Catholica confessi sunt. Et ne quis suspicetur tantum in Latinorum historiis aut libris id conscriptum haberi, legat historias Græcorum, præcipue Georgium Pachimerium *lib. 5. historiarum*, ubi refert capitula pacis Græcorum cum Latinis. Videndus est etiam Leonicus Chalcondylas rerum Turcicarum *lib. 1.* & Jacobus Navarchus Ondischoranes in *Epist. Asiaticis*: qui omnes unionis factæ in dicto Concilio meminere, ut latius refert *P. Azozius 2. Tom. Institut. Moral. lib. 4. cap. 15.*

Insuper adde hanc Græcorum confessionem non subito, non verbo tantum factam esse, sed potius post diurnam deliberationem & singulorum subscriptionibus adjunctis, ut *infra* patebit, uno excepto Episcopo Marco Ephesino, & sigillo Imperatoris fuisse confirmatam: ad eam quoque Vicarii trium Patriarcharum, Alexandrini, Antiocheni, Hierosolymitani, ac denique Legati Patriarchæ Armenorum supervenerunt; & cum

L

Ecclesia

Ecclesia Catholica sese conjunxerunt, & ab Eugenio IV. fidei regulam acceperunt, qua confessi sunt tenere, quicquid tenet & docet Romana Ecclesia. Litera autem unionis habentur in *sine Sessulima Concilio Florentini*, in hæc verba.

Sanctæ unionis factæ in Concilio Florentino inter Patres Græcos & Latinos litera.

EUGENIUS Episcopus servus servorum DEI ad perpetuam rei memoriam. Consistente ad infra scripta charissimo filio nostro Joanne Palalogo Romanorum Imperatore illustri, & loca tenentibus Venerabilium fratrum nostrorum Patriarcharum, & ceteris Orientalem Ecclesiam representantibus.

Latentur cali & exultet terra: sublatus est enim de medio paries, qui Occidentalem Orientalemque dividebat Ecclesiam, & pax atque concordia rediit illo angulari lapide Christo, qui fecit utraque unum, vinculo fortissimo charitatis & pacis, unumque jungente partem, & perpetua unitatis federe copulante ac continente, postquam longam maroris nubulam, & disiditurnam atram, ingratisque caliginem serenam omnibus unionis optata jubar illucit. Gaudeat & Mater Ecclesia, quod filios suos hæcenus invicem disidentes, jam videt in unitatem pacemque rediisse, & quod antea in torum separatione amarissimè sibi, ex ipsorum modo mira concordia, cum ineffabili gaudio omnipotentis Deo gratias referat. Cuncti gratulentur fideles ubique per orbem, & qui Christiano censentur nomine, matri Ecclesia Catholica collatentur.

Ecce enim Occidentales Orientalesque Patres, post longissimum disensionis atque discordia tempus, se maris ac terra periculis exponentes, omnibusque superatis laboribus ad hoc sacrum Oecumenicum Concilium desiderio sacra ipsius unionis, & antiquæ charitatis reintegranda gratia, lati alacresque convenerunt, & intentione sua nequaquam frustrati sunt. Post longam enim laboriosamque indaginem, tandem Spiritus sancti clemencia, ipsam optatissimam sanctissimamque unionem consecuti sunt. Quis igitur dignas omnipotentis DEI beneficiis gratias referre sufficiat? Quis autem divina miserationis divitias non obstupescat? cuiusve ferreum peccatum tanta superna pietatis magnitudo non molliat? Sunt ista prorsus divina opera, non humana fragilitatis inventa, atque ideo eximia cum veneratione suscipienda, & divinis laudibus prosequenda. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, Christe, fons misericordiarum, qui tantum boni sponsa tua Catholica Ecclesia contulisti, atque in generatione nostra tua pietatis miracula demonstrasti, ut enarrarent omnes mirabilia tua. Magnum siquidem divinumque munus nobis DEUS largitus est, oculisque nostris vidimus quod ante nos multi cum valde cupierint, aspicere nequiverint.

Convenientes enim Latini & Græci in hac sacrosancta Oecumenica synodo, magno studio invicem usi sunt, ut inter alia etiam articulus ille de divina Spiritus sancti processione summa cum diligentia & assidua inquisitione discerneretur. Prolati vero testimonij ex divinis scripturis, plurimisque autoritatibus sanctorum Doctorum Orientalium & Occidentalium, aliquibus quidem ex Patre & Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum sanctum, & ad eandem intelligentiam aspicentibus omnibus sub diversis vocabulis. Græci quidem asseruerunt, quod id quod dicunt Spiritum sanctum ex Patre procedere, non hac mente proferrent, ut excludant filium, sed quia eis videbatur, (ut ajunt) Latinos asserere Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, tan-

quam ex duobus principijs & duabus spirationibus, ideo abstinuerunt à dicendo quod Spiritus sanctus ex Patre procedat, & Filio. Latini vero asseruerunt, non se hac mente dicere Spiritum sanctum ex Filioque procedere, ut excludant Patrem, quin si fons ac principium totius Deitatis, Filij scilicet & Spiritus sancti, aut quod id quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, Filius à Patre non habeat, sive quod duo ponant esse principia, seu duas spirationes, sed ut unum tantum asserunt esse principium, unicamque spirationem Spiritus sancti, pro ut hæcenus asseruerunt; & cum ex his omnibus unum & idem eliciatur veritatis sensus, tandem in infra scriptam sanctam, DEO amabilem, eodem sensu, eademque mente unionem unanimiter omnes concordarunt & consenserunt.

In nomine igitur sanctæ Trinitatis Patris & Filij & Spiritus sancti, hoc sacro universali approbante Florentino Concilio discussimus, ut hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur & suscipiatur, sicque omnes profiteantur, qui Spiritus sanctus ex Patre & Filio eternaliter est, & essentiam suam, suumque esse subsistentem habet ex Patre simul & Filio, & ex utroque eternaliter, tanquam ab uno principio & unica spiratione procedit: declarantes quod id quod sancti Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hæc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentie Spiritus sancti, sicut & Patrem, hoc ipsum quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre eternaliter habet, à quo eternaliter etiam genitus est. Desimus insuper explanationem verborum illorum, Filioque, veritatis declaranda gratia, & imminente tunc necessitate, luitè ac rationabiliter symbolo fuisse appositam.

Item in azymo sive fermentato pane tritico, corpus Christi veraciter confici, Sacerdotisque in altero ipsum Domini corpus consicere debere, unumquemque scilicet juxta sua Ecclesia sive Occidentalis sive Orientalis consuetudinem. Item si verè penitentes in DEI charitate deciderint, antequam dignis penitentia fructibus de commisso satisfecerint, & omnia, eorum animas sicuti purgatorii post mortem purgari, & ut à panis hujusmodi relicto, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & elemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt, secundum Ecclesia instituta: illorumque animas quæ post baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurserunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in sui corporibus, vel eisdem exuta corporibus (pro ut superius dictum est) sunt purgata, in calum mox recipi, & intueri clare ipsum DEUM trinum & unum, sicuti est, meritorum tamen diversitate, alium alio perfectius. Illorum autem animas qui in actuali mortali peccato, vel solo originali detedunt, mox in infernum descendere, penam tamen disparibus puniendas.

Item desimus sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse Beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesia caput, & omnium Christianorum Patrem & Doctorem existere, & ipsi Beato Petro pasceudi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostra JESU Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis Oecumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur. Renovantes insuper ordinem traditum in Canonibus,

nonibus, ceterorum venerabilium Patriarcharum, ut Patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimum Romanum Pontificem, tertius vero Alexandrinus, quartus autem Antiochenus, & quintus Hierosolymitanus, salvis videlicet privilegiis omnibus & juribus eorum. Datum Florentia in sessione publica synodali solemniter in Ecclesia majori celebrata, Anno incarnationis Dominica 1439. pridie nonas Julij, Pontificatus nostri Anno nono.

Subscriptions Imperatoris, ac Orientalium Patrum, qui in Synodo aderant.

Ego Joannes Palæologus fidelis in Christo Rex & Imperator Romanorum, subscripsi.

Ego Antonius humilis Metropolitā Heraciliensis, & Consiliarius Edessenorum, totius Thraciæ & Macedoniae Primas, & Philothei sanctissimi Patriarcha, & Sedis Apostolicæ Alexandinae locum tenens subscripsi.

Ego Gregorius Protospingelus Confessor spiritualis, ac Sedis Apostolicæ Alexandrinae & ejus Domini Patriarcha locum tenens, subscripsi.

Ego Ildorius Metropolitā Syriae & totius Russiae, ac Domini Dorothei Patriarcha Antiocheni, & ejus Sedis Apostolicæ locum tenens, subscripsi.

Ego Dositheus humilis Metropolitā Mopsuestia, & Joachimi sanctissimi Patriarcha Hierosolymitani, ac ejus Apostolicæ Sedis locum tenens, subscripsi.

Ego Metrophanes humilis Metropolitā Cyzici, ac locum tenens Ancyrensis subscripsi.

Ego Dorotheus humilis Metropolitā Trapezandeni, ac locum tenens Casariensis, Antistitis, subscripsi.

Ego Bellarion divina miseratione Archiepiscopus Nicanus, ac locum tenens Sardensis Praesulis, subscripsi.

Ego Macharius humilis Metropolitā Nicomediae subscripsi.

Ego Ignatius humilis Metropolitā Teronia ac locum tenens Nicomedienfis Antistitis me subscripsi.

Ego Dorotheus humilis Metropolitā Mytilenensis, ac locum tenens Sidenfis Pontificis me subscripsi.

Ego Damianus humilis Metropolitā Muldoblachienfis, ac locum tenens Sebastien. Praesulis subscripsi.

Ego Joseph humilis Metropolitā Amasiensis subscripsi.

Ego Nathanael humilis Metropolitā Colossensis, ac Insularum Cyladum subscripsi.

Ego Gennadius humilis Metropolitā Gannensis subscripsi.

Ego Matthæus humilis Metropolitā Melitenensis subscripsi.

Ego Dositheus humilis Metropolitā Dramensis subscripsi.

Ego Sophronius humilis Metropolitā Anchiolensis subscripsi.

Ego Bellarion Archiepiscopus Nicanus mandato ac nomine Emanuelis Diaconi ac magni Sacellarij Chrysofuchi vulgo nuncupari, qui eadem nobiscum sensit, subscripsi.

Ego Theodorus Zanthopulus Diaconus, & magnus Sacrista subscripsi.

Ego Michael Balsamorum Archidiaconus, & magnus Bibliothecarius subscripsi.

Ego Sylvester Syropulus, Diaconus Ecclesiarches, ac juramentator subscripsi.

Ego Gregorius Proteadicus Diaconus Cappadocius, subscripsi.

Ego Constantinus Archiepiscopus, ac locum tenens Muldoblachienfis Praesulis, subscripsi.

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

Ego Ecclesiarches veneranda mansionis, & sanctae Basilicae magna Lauræ Montis sancti, ac ipsius mansionis locum tenens subscripsi.

Ego Athanasius olim Abbas circumspicere subscripsi. Ego Gerontius Abbas sanctae mansionis omnipotentis, subscripsi.

Ego Germanus olim Abbas sancti Blasii, subscripsi.

Ego Pachumius Confessor ac Abbas sancti Pauli subscripsi.

C A P V T VIII.

An propter supradictos errores Græci sint censendi hæretici, an tantum schismatici?

Primò statuendum est schisma ab hæresi differre in hoc, quod hæresis sit dogma fidei contrarium; schisma vero sit crimen, quod quis ab unitate Ecclesiæ recedit, ac proinde hæresis est contraria fidei, non tamen schisma, sed tantum Ecclesiæ unitati; ita docet B. Hieronymus, ut refertur 24. quaest. 3. c. in hæresim, & D. Augustinus lib. 20. contra Faustum, & alii Patres: ut si quis confiteatur esse oportere in Ecclesia unum caput universale; sed fateatur hunc, vel illum, videlicet Joannem aut Petrum non esse verum & legitimum caput Ecclesiæ, diceretur schismaticus, non tamen hæreticus.

Secundò supponendum est schismaticos, quamvis hæretici non sint, non esse membra Ecclesiæ, & extra illam esse; nam si Ecclesiam accipiamus, ut est Fidelium congregatio sub uno capite, nempe Christo Domino, & ejus in terris Vicario, Romano Pontifice viventium, schismatici sicut & hæretici extra Ecclesiam sunt: quia sicut hæresis separat & dividit hæreticos ab Ecclesia, ita schisma dividit, & separat schismaticos à capite & unitate Ecclesiæ: ac ideo jure extra Ecclesiam esse dicitur, qui ab Ecclesiæ unitate & communione recedit.

Prima Propositio, Græci ab Ecclesia Romana sunt separati & schismate divisi. Nam ut D. Antonin. *tertia parte historiarum tit. 22. c. 13. §. 1.* & 2. scribit, præcipuas Orientis Ecclesias & maxime Constantinopolitanam duodecies ab Ecclesiæ Romanæ Sede & potestate se ipsas subtraxerunt: & certè publicè & apertè ter Græci ad Ecclesiæ Romanæ unitatem redire; scilicet in Concilio Lateranensi sub Innoc. III. Lugdunensi sub Gregorio X. Florentino sub Eugenio IV. Postea verò ad schisma reversi ac proinde excommunicati permanserunt, excommunicatione majori, qua omnes schismatici in Bulla Cœnæ Domini feriuntur. Et ideo ab Ecclesia Latina & Catholica divisi in statu damnationis æternæ versantur. Nam, ut bene D. Augustin. *de fide ad Petrum cap. 38. Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum omnes paganos, sed etiam omnes Judæos, hæreticos, atque schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Et c. 39. ubi supra ait: *Firmissime tene, & nullatenus dubites, quemlibet hæreticum vel schismaticum, si Ecclesia Catholica non fuerit aggregatus, etiam si proximi nomine vitam fuderit, non posse salvari.*

Præcipua tamen difficultas est, An Græci non solum schismatici, sed hæretici sint censendi. Nam D. Thom. in *Opusc. 1. cap. 32.* asserit, *Non minus solvi quod ESUM ab his, qui Spiritum sanctum asserunt à Patre & Filio non procedere, quam solvi tentatum sit ab Ario & Macedonio, Nestorio, & ejus-*

Schismatici & hæreticos discernere.

Schismatici extra Ecclesiam.

Græci schismatici.

S. August.

mediis : sed quisolvit JESUM non solum est hæreticus, ut ipse D. Thomas ex Joan. Apostolo docet, sed & Antichristus: igitur Græci non solum schismatici, sed hæretici judicandi sunt. His tamen non obstantibus alii opinantur Græcos tantum esse schismaticos: ita ex junioribus docet Pater Azorius 1. *prima Instir. Moral. lib. 8. c. 20. q. 10.* Quare merito ab Ecclesia Catholica non hæretici, sed schismatici censentur & appellantur: ita apertè insinuat D. Bernardus in *Epistola ad Eugenium* lib. 3. Ego addo, inquit, de *perinacia Græcorum, qui nobiscum sunt, & non sunt: juncti fide, pace divisi, quamquam & in fide ipsa claudicaverint à re-ctis semitis.* Idem apertè tenet D. Thom. *Opusc.* 2. ubi docet Patres Græcos in Catholico sensu esse exponendos Ratio hujus opinionis est, quoniam, ut prædictus auctor docet, in prædictis fidei articulis, de quibus Græci accusantur ab aliquibus, ut hæretici, potius nomine, quàm re ab Ecclesia Romana dissident. In primis inficiantur illi Spiritum S. à Patre Filioque procedere, ut in Bulla unionis *Eugenij IV.* dicitur, existimantes Latinos sentite à *Patre Filioque* procedere tamquam à duobus principis, cum tamen Latina doceat Ecclesia procedere à duabus personis tamquam ab uno principio & spiratore; quare Græci ut unum principium significent, dicunt Spiritum sanctum à Patre per Filium procedere ab omni æternitate. Nec dif-

fitentur omnino Romanum Pontificem Petri successorem in Ecclesia Primatum à Christo Domino accepisse, sed nihilominus dicunt totam Ecclesiam in generali Synodo coacta, majorem potestatem habere in rebus fidei, & cæteris, quæ ad generale Ecclesiæ statum pertinent, definiendis. Quæ fuit etiam sententia Gerfonis, & Parisiensium Theologorum, nondum ab Ecclesia tamquam hæretica generali decreto damnata.

Præterea Græci purgatorum ignem non protus de medio tollunt, ut ipsi clarè faveant *Sess. ultima Concilij Florentini*, imò affirmant se perpetuo purgatorium agnovisse, (verè enim sacrificia & preces offerunt DEO pro mortuis; non Beatis certè, neque damnatis ad inferos, quod planè esset absurdum, & impium: ergo pro his, qui cum fide & pietate hinc discesserunt, sed nondum plenè pœnas peccatorum debitas persolverunt) sed solum id inficiari videntur certam ignis corpori pœnam, de quo nihil est de fide determinatum ab Ecclesia, ut optime docet Bellarm. *lib. 2. de Purgat. cap. 10.* Quicquid autem sit, de his & aliis fidei articulis, in quibus multi Græci & alii Orientales mala fide errant, & proinde hæretici sint, Græcos tamen non hæreticos, sed schismaticos appellamus, quia morem loquendi pristinum retinemus.

DE PROCURANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM,

LIBRI VI.

PARS SECVNDA.

De juvandis Græcis, & ratione agendi cum eis, ut ad fidem Catholicam alliciantur.

CAPVT I.

De causis præcipuis unionem Græcorum cum Ecclesia Catholica impediens.

IN primis scire necessarium est præcipuas causas, quæ unionem Græcorum cum Ecclesia Catholica impediunt, ut his cognitis, & patentibus, facilius sit via ad eas removendas. Causæ igitur, cur inter Græcos & Latinos tanta sint in Religione dissidia, latissimè numerantur à *Possevino Tom. 1. lib. 6. à Cap. 2.* per plura capita. Nos autem brevitati consulentes, ex eodem Auctore præcipuas tantum recensebimus.

Causa
diffidio-
rū inter
Græcos
& Lati-
nos.

Prima causa & veluti radix referri potest, ad collapsas, quæ olim in Græcia floruerunt, Academias, & cum eis omnes literarum disciplinas, quæ modo restitui vix sine magno periculo posse videntur, dum alienam Græci in Oriente dominationem ac jugum patiuntur. Re tamen attente considerata haud tantum imminet à Turcis peri-

culum, quantum fortasse prima fronte apparet. Nam Turcæ, ut experientia constat, liberum cuique relinquunt, ut quam velit Religionem teneat, modò adversus Mahometi sectam nihil dicatur. Unde cum solidæ pietatis nihil sit inaccessum neque difficile, dum serio nihil aliud quàm Christus, & ejus gloria queratur, prædictum impedimentum poterit superari.

Secunda causa referri potest ad remissio-rem eorum curam, à quibus etiam inter populos Latini ritus Græci juvari potuissent, atque ad pietatem accendi. In qua etiam re, fortè plurimum à nostris peccatum fuit: Nam sicut perfecta charitas magnos præ se fert stimulos ad pietatem, ita cum hæc refrigerat, non solum sibi, verum etiam ceteris obest.

Tertia referri potest, quia aliquando à Latinis non omnino verè, vel saltem ga, qua inter Christianos decet charitate aliqua fuerunt Græcis obiecta, quibus eorum animi commoti, erga Latinos malè fuerunt affecti. Nam ut constat ex supradictis, multi errores illis ab Auctoribus imponuntur, quibus non sunt maculati.

Quarta accedat, falsati cõdices Græci Patrum, quos

quos aliqui ex ipsis etiam nunc versant. Nam ut omittam nunc antiquiora, (quæ historiam legentibus nequaquam erunt abscondita) suppositosque generalibus Synodis quaterniones falsos, exceptis veris. (sicuti etiam Florentina Synodus monstravit) versantur quotidie inter Græcorum Sacerdotum manus ac publicè populis recitantur libri, in quibus pleraque falsa sunt: & hæc viri inter ipsos perdocti, & graves ingenè fatentur, hæcque occasione Constantinopolitano Patriarchæ scripserunt, ut emendati prælo darentur: sic enim agebant futurum, ut plebs sensim desuetudine ab erroribus suis, quibus ingenia quoque Sacerdotum pervertuntur.

Accedunt etiam errores in Græcorum Rituali sparsi, & à Nicephoro Xanthopolo in Latinam Ecclesiam pessimè affecto, ab hinc ducentis annis disseminari. Ex quo fit, ut populi prædictos errores videntes, odio contra Ecclesiam foveant, existimantes vera esse, quæ ibi referuntur: quæ maledicta, præterquam quod non decebat, ut inter officia divina recitarentur, ad nihil aliud valent, quam ad Græcorum odia contra Ecclesiam renovanda: quale est illud, in quo ad versiculum Psal. 96. alludens, *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia*, inquit: *Confundantur omnes, qui adorant Azyma*.

Quinta causa diffidii Græcorum credi potest species austerioris vitæ, quæ in eorum Hieromonachis, Metropolitibus, Archiepiscopis atque Episcopis frequenter cernitur. Hæc igitur austerioris vitæ ratio Latinos contemnendi præbuit occasionem, non considerando quamplurimos Monachorum Ordines etiam in Ecclesia Latina reperi, qui in hac palæstra se exercent, quorum Græci monendi sunt, non in corporis maceratione, sed in charitate, fide, & spe, humilitate, & patientia, cæterisque interioribus virtutibus iustitiam Christianam potissimum consistere.

Sexta, forsitan & una ex præcipuis Græcorum cæcitatibus & errorum causa referri potest, ad nuptias, quibus Sacerdotes Græci gaudent, neque sine ipsis ad Sacerdotium accedant, nisi fuerint Monachi. Nam quamvis Græcis à summis Pontificibus id sit concessum, adhuc tamen re hæc optimè expensa, credendum est, non minimam hanc fuisse causam, cur DEUS Orientem Christianæ fidei hostibus subiecerit. Nam cum divina mysteria, & præsertim sanctissimæ Eucharistiæ tractatio, summam animi puritatem requirat, quæ ut plurimum cum corporis continentia & castitate conjuncta est, non mirum si hæc defecerit in Græcis, quod DEUS eo, non solum corporalibus supplicis, sed etiam spiritualibus puniat.

Septima causa est, defectus doctrinæ: doctrinæ autem defectum primò intelligimus ipsius linguæ Græcæ ignorantiam: sunt enim paucissimi inter Græcos, qui Grammaticam Græcam novèrunt. Secundo defectum doctrinæ appellamus, non intelligere intimas suorum errorum causas & fomenta, neque Synodorum & Patrum, & quod caput est, divinæ Scripturæ exactam notitiam non habere. Tertio doctrinæ defectus etiam dicitur carentia optimorum auctorum, qui Græcis maxime prædesse poterant. Ulus autem meliorum auctorum hic erit, ut primo antiquiores & emendatiores tractentur: ut Athanasius, Gregorius, Basilus, Chrysostomus, Cyrillus Hierosolymitanus, & Alexandrinus, & alii fide & pietate celebres: & secundo loco alii, qui contra eorum errores scripserunt, de quibus supra mentionem fecimus. Quarto, defectus doctrinæ reduci debet

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

ad Latinorum studium, qui eos in defectu instruerent, & admonere deberent, & tamen id fecerunt: vel ad illos qui aliquando ad juvandos Græcos missi, vitæ exemplo morumque pravitate, eorum unioni maximo impedimento fuerunt: cum magis destruat unus, quam plures ædificent. Utinam hæc esset una, vel saltem in hac re principalis cura operarios efformandi, qui selecti ex Religiosorum Ordinibus, probatissimæ virtutis & vitæ, in vineam Domini mitterentur.

Ultima causa est, præmiorum tenuitas, quibus etiam Græci deberent invitari & foveri: nam si humana mens ita esset pura, ut cælestibus tantum præmiis inhiaret, illisque contenta esset, non opus foret, ut aliis calcaribus stimularentur ad bonum. At quando ipse Dominus in veteri lege terram promissionis, & in nova centuplum pro uno promisit his, qui illum sequerentur, optimè noverat imbecillioribus opus esse præmio invitari, ut ad virtutem amplectendam trahantur. His veluti Græciæ errorum patentibus radicibus, jungi possunt alie etiam rationes occultæ, & internæ, ut sunt Græcorum animi elatio, morum corruptio, otium, & affectata veritatis ignoratio.

Omnes igitur istæ causæ, siue impedimenta contrariis causis expellenda sunt, & oratione continua hæc maceria, quæ divisit Græcos à Latinis tollenda est: nam cum fides sit donum DEI, hoc imprimis enixè à DEO petendum, qui sapientiam dat abundantè petentibus, & non improperat: adhibenda sunt etiam alia media, de quibus restat, ut breviter dicamus.

C A P V T II.

De ratione agendi cum Græcis.

Ratio agendi cum Græcis ad tria capita referri potest, ut optimè advertit Possevin. *uli Tres supra cap. 24.* vel ad conciones populis, vel ad disputationes cum eis habendas, vel ad alumnos instituendos. Tres etiam sunt classes eorum, qui Græcorum sectantur ritum & dogmata. Prima rudium, qualis est rusticorum & plebis. Secunda eorum, qui licet docti non sint, nec litterati, rerum tamen experientia, & lectione fortè aliquorum librorum aliquid lucis sunt assecuti; ut hinc Romana Ecclesiæ splendorem & majestatem, illinc Græciæ ærumnas & calamitates, casumque Orientalis imperii sub Turcarum tyrannidem, hinc etiam Sacramentorum apud Latinos cultum, illinc apud ipsos rerum divinarum contemptum cernentes in eam sententiam venerint, DEUM Ecclesiæ Catholicæ Romanæ, & non Orientali esse propitium. Tertia classis eorum est, qui licet usu, & aliqua rerum experientia sint præditi, odio tamen ducti in Latinos, (quod ex prava consuetudine inveteratum facile fovetur à dæmone) controversias (invis eorum Episcopis & prudentioribus) serunt, ac frequenter nescientes quid dicant, aut quid velint, Græcam cum Romana Ecclesia conferentes, suos ritus & Sacerdotes nostris anteponunt, ac denique sua usque ad cælum extollunt, nostra vero usque ad inferos depriment.

Cum his igitur, si de ea parte, quæ ad controversias attinet, agamus, (ex concilio & experientia Græcorum Catholicorum) præstare puto, ut *sis cum à Ministris, qui inter eos conversantur, de controversiis nihil publicè, imò nec in particulari parce a saltem in initio dicatur: nisi ubi commodissima* *gendum.*

se offerret occasio. Quare oportet, ut de amplectendis virtutibus, & fugendis vitiis, cum eis agatur: nempe de peccatorum expiatione, virtute penitentiae, de studio orationis mentalis, & aliis exercitiis, de mortificandis & extirpandis passionibus, de virtutum pulchritudine, de peccatorum fœditate, de charitate erga DEUM & proximos, & de aliis, de quibus nulla quæstio est nec differentia. Controversia verò de rebus fidei in alterum tempus reservanda erit, nimirum, cum fervor contentionis videbitur sedesisse, atque animis ad virtutem excitatis, via ad meliores progressus videbitur parati. Ac denique, ut uno verbo dicam, voluntatis arcem ante intellectum bonus Christi miles lucram studeat.

In concionibus etiam populo habendis (et viri etiam Græci Catholici, & penitentiam) nihil de controversiis publicè proponatur, nisi commodissima oblata occasione. Quare, quibus uterque virtus tam Græcis quam Latinis viget, concionaretur; ita se gerat, quasi loca illa omnia essent tanquam unius labii populi, sine factionibus aut sectis, verum in peccatis jacentis ad instar reliquorum per orbem passim hominum, qui cum sit ad penitentiam ex peccatorum somno excitandus, purgatoria, ut ajunt, via, potius quam illuminativa juvandus est: hoc est, incipiendum scilicet esse à peccatorum contritione, lachrymis, & à detestatione vitiorum, à cognitione sui, à timore Dei, quibus cura persuasum sit, ut vitam corrigant, facilius quam per disputationes ad Ecclesie unitatem adducuntur.

De quibus controversiis sit agendum.

Sed dices, Nunquam ergo de controversiis erit agendum? Respondeo nonnunquam erit, sed parè & oportune, & cum ex ea fructus speratur: & tunc, ut optime Possévin. *Cap. 24.* non de omnibus illis quinque, quæ olim præcipuè fuerunt, dissidii causis. Nam de Azyro quæstio vir in Cræta, & in aliis Orientis regionibus audietur, quare vel extrinsecta penitus, vel cerè sopita videtur. Quocirca qui hæc de se loqueretur, rem jam obivioni traditam, cum scandalo in dubium revocaret. Processio Spiritus sancti à Patre & Filio in elligitur à paucissimis: quare quæstionem hanc movere, nihil aliud erit, quam dormientem ad pejus forsitan excitare, & harum rerum ignorantem, ad curiosa investiganda, (& forte sine spe fructus, aut quod probabilis est cum periculo ut partem veritati adversantem amplectatur) excitare.

Reliquæ verò quæstiones, ut sunt de visione Beatorum, de igne Purgatorii agitari possunt: nam de his facile cum Latinis conveniunt. Primatus verò Pontificis Romani difficulter eis persofadetur: de quo oblata occasione agendum est.

De prædictis igitur quæstionibus, si quando sermo habendus est, non in ea re tota infundenda est concio, nec modo scholastico agendum, sed alliciendæ sunt ad veritatem fidei audientium mentes, tum exemplis, tum Scripturæ & Patrum auctoritate: qui docendi modus jucundè & cum laude docentis à Græcis excipitur. Frequens tamen harum rerum sermocinatio suspicionem eis injicere solet, quasi eos capere taliter quis vellet: quare cautè & prudenter agendum est.

Illud tamen in primis animadvertendum est, maximè si cum Ruthenis, aliiquis Schismaticis rudioribus negotium habeatur, ut optime etiam notavit Possévin. in *sua Moscovia*, quod cum major populi pars ignoret quid Schisma sit, nec habuerint, qui, propter dogmata, quæ credunt, eos

à recta fide alienos esse ostenderit, si quis Catholicus Sacerdos ad eos accesserit, vereri fortasse poterit, (maximè cum veritatem fidei proponendi non pateat aditus, vel si pateat, non speratur fructus) an illis injicere de eorum Schismate scipulum debeat rudioribus, forsitan alias in sua simplicitate salvandis: quare res periculi plena videtur, si quis hujusmodi aliquid tentaret, præferim quia nisi hoc ex voto succederet, majores posset parere difficultates.

Quare ex superioribus id colligi oportet, nempe cum tribus illis classibus Græcorum, videlicet cum simplicioribus sine disputationum strepitu de virtutibus sectandis, viciis fugendis agenda: cum protervis nunquam nisi magna & inevitabili ex causa disputandum, oblata verò occasione aliis mediis sunt alliciendi: cum medicibus verò, qui res nostras melius considerant, oblata occasione veritas fidei est ostendenda, tum in concionibus, tum particularibus disputationibus; ita tamen, ut omnia prudentia dictante oportune fiant.

In disputationibus autem cum doctoribus, atque Græcorum melioribus, à Primatu Romani Pontificis initium sumendum est, & id potissimum curandum, ut membra cum Capite uniantur, in quæ deinceps defluat vigor ille, qui faciat, ut omnes simus in animas viventes & unanimes in domo Domini, eodem pane pascamur, & eodem fonte potemur.

Inter alia verò media, quæ ad Schismaticorum unionem conducere, illud esset non contemnendum, ut libri per totam illam provinciam disseminarentur, ad pietatem potius, quam ad dogmata defendenda Græcorum lingua conciscripti: ex quibus sine dubio fructus sequeretur uberrimus: quales sunt Florentina & Tridentina synodus, quæ sunt Græcè editæ, quæ Græcis Sacerdotibus, & aliis docto essent concedendæ. Libri etiam alii, sicut Catechismi de doctrina Christiana, versio item Bibliorum à LXX. Interpretibus, quæ proximis annis Romæ emendatissima prodit, nec non & alii auctores patrum, & Catholici, ut Ludovicus Grænanensis, qui Græcè edicetur, non dubium, quin maximè ad conversionem eorum conducere.

C A P V T III.

De aliis mediis juvandi Græcos & Ruthenos.

PLacuit hic media alia à viris gravibus, & illarum gentium conversionis maximum zelum habentibus, summo Pontifici Clementi VIII. proposita, in medium etiam producere: quæ forsitan, cum venerit Patris hora, qua in vineam suam errantem operarios velit revocare, non parum conducent.

Primum autem medium à viro quodam Rutheno gravissimo excogitatum sequentibus verbis continetur. Duo potissimum inter alia necessaria sunt in omni conversione, præcipue in conversione aut unione Græcorum & Ruthenorum Ecclesie Catholice Romanæ.

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Quomodo & cum quibus de fidei controversiis agere liceat.

Medium à quodam Rutheno excogitatum.

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Medium à quodam Rutheno excogitatum.

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

aliquod amittant essentialia: qui enim *vehementer amungit, elicit sanguinem*. Hoc pacto illo:um caprabunt benevolentiam & amorem, quo obtento, omnia facili negotio subsequenur. Cum enim amor vincat omnia, Christi que jugum suave, & amoris sit plenum, nihil æque requiritur tam in conversione peccatoris ad DEUM, quam unione hæreticorum ad sanctam Ecclesiam, sive infidelis ad fidem Christianam, quam amor erga instru-

Prov. 23. *Fili prave mihi cor tuum, hoc est, ama me, ut amore tuo omnia ad me traham, quicquid enim à te desideravero, eo solo obtinebo.* Sicque JESUS Christus Petrum Ecclesie suæ caput constituens, solum ab eo amorem postulat, idque triplici interrogatione, ut quam necessarius amor iste sit ostenderet: *Simon Joannis diligis me, &c.* qui enim amat, vicissim amabitur, videlicet si me amas Petre, & proximum amabis, & ille te, sicque omnia ad me trahes, etique bonus Pastor. Hinc D. Paulus, verus Christi zelator, totis viribus amorem hunc Fide-
Joan. 21.

lium cordibus imprimere conatus est: nec quicquam tantopere ab iis expetiit, quam ut ipsum, majoresque omnes suos, & se invicem sincere diligerent. *Fortis enim est, ut mors dilectio*: cui quem admodum nihil resistit, sic nec amori. Itaque primum maximèque necessarium est, se hominum genio accommodare, omniumque seruum præstare, quo quis omnes possit lucrifacere cum D.

Cant. 8.
1. Cor. 9. Paulo, qui dicebat: *Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucraver: ñs qui sub lege sunt, quasi sub lege essent, ut eos qui sub lege erant lucrifacerem: ñs qui sine lege erant, tanquam sine lege essent, ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant: factus sum infirmis infirmis, ut infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.* Et Apostoli in primordiis Ecclesie secundarunt Judæis, præcipientes Fidelibus ex gentibus convertis in illorum gratiam, ut abstineret à sanguine & suffocato, ut omnes lucrifacerent, quæ postea successu temporis perierunt.

Alterum quod requiritur est, perseverantia, parum enim aut nihil prodest semel & iterum conari, si perseverantia deest. Vulgo dicitur: *Gatta favat lapidem non vi sed sæpe cavendo.* Dejecit univeros hostes vestros, si perseveraveritis in opere quod cepistis.

Defectu horum, unio toties attentata Græcorum, & Ruthenorum cum Ecclesia (ut de aliis taceam) non habuit optatum effectum. Primum defuit, quia cum illi, qui eos juvare conabantur, viderent Græcos habere antipathiam cum Romanis, ac quodammodo naturalem alienationem, ut peristerent in unione, tentarunt à ipso- rum ritu eos deducere (si non verbis saltem operibus) extollendo Romanam, in quo celebrabant, ac consequenter deprimendo Græcorum, ut sic ipsos, & eorum filios ad Romanum ritum paulatim traherent, quod illi naturaliter inflati, & qui amore fortissimo tenentur erga suos ritus, ferre non potuerunt. Unde multum odii inde conceperunt contra Ecclesiam & Romanum ritum, ipsumque tanquam novum repararunt, & refutarunt. Neque nova est Græcorum ista superbia, cum in ipsis Ecclesie primordiis, quando JESU Christi Domini nostri sanguis fervebat, & omnes Christiani ad perfectionem anhela-
Græcorum superbia.

bant, illorumque erat cor unum & anima una, ita erant infirmi in hac parte, ut pau non potuerint quod spernerentur. *Factus est murmur Græcorum adversus Hebræos, eo quod aspicerentur in ministerio quotidiano vidua eorum.*

Ex eodem superbiæ fonte ac naturali alienatione à Romanis, non solum schisma evenit, sed etiam quod nunquam libentia ac pacato animo susceperunt Romanos Sacerdotes à summis Pontificibus ad ipsos multoties destinatos, ne viderentur ab ipsis edoceri, & consequenter fateri se inferiores illis, cum quibus semper de gloria contenderunt, sed tanquam alienigenæ, ne dicam æmuli, non ambabus à Græcis audiebantur auribus, imò potius eorum monita & salutarem doctrinam, omni gladio ancipiti penetrabiliorem, excluderent; aut certe si eam ampledebantur, non tamen in ipsa erant constantes, sed tanquam violentiam passi ad pristinum redibant vomitum. Et hac in parte Rutheni adeo sunt tenaces, ut potius cupiant suos filios rudes ac ignaros habere, quam illos ad scholas Patrum Societatis JESU, vel alias Catholicorum mittere (sicut omnibus manifestum est) timentes ne Patres aut alii Catholici à suo Ruthenico ritu illos divertant, hac de causa Romani Sacerdotes parum profecerunt cum Græcis.

Secundum quoque, nempe perseverantia, defuit in ipsorum conversione, nunquam enim habuerunt homines ad illos destinatos, quibus ex officio incumbere ipsorum conversio: qui primo quotidianis precibus à DEO eorum salutem ac conversionem exposcerent, deinde studio, diligentia, speculatione in idem laborarent, summisque Pontificibus & reliquos Prælatos ad id permoveverent. Et si fortasse aliquando habuerunt tales homines, non semper tamen neque perseveranter, quod est simpliciter necessarium; parum etenim prodest erigere infirmum, si non est qui sustinet, & adjuvet eum, ne iterum cædat: non est corona ubi deest perseverantia, & qui perseveraverit usque in finem obtinebit victoriam & palmam.

Unico tantum remedio, ni fallor, prædicta duo impedimenta tollentur, & Rutheni isti facile convertentur ex concepto odio ad amorem Ecclesie Romanæ, non tantum verbo, sed corde & opere: si haberent nimirum unam vel alteram, vel plures religiones observantes, quæ ex indulto Sedis Apostolicæ possent ritu Ruthenico celebrare, sublatis tamen omnibus erroribus & superstitionibus (si quæ sunt) quæ incuria & ignorantia ipsorum Sacerdotum sunt usque modo introductæ, reducendo omnia ad suum principium & originem.

Primum, quod desiderabatur in modo conversionis, aut reductionis tolleretur: tales enim Religiosi eorum ceremonias ac ritum non deprimerent, sed potius & verbo & opere tanquam proprium extollerent, & cum Romani tanquam alienigenæ ac æmuli non pacato animo recipiantur à Ruthenis, & consequenter non audiuntur, sed cum timore ac suspitione, timentes semper ne fraudem faciant, ex qua suspitione arripit demon ansam & occasionem suggerendo illis multa falsa de Ecclesia Romana: è contra tales Religiosi reciperentur quasi proprii, auscultarentur absque suspitione, & cum viderent eos doctos, ipsi crederent, & gloriarentur quod haberent ex suis eruditos viros, qui essent illorum corona. Propter quod etiam summo opere amarent illos: nam cum non amant Romanos, quia quodammodo deprimunt illos, illorumque ritum, è contra amarent vehementer dictos Religiosos, tanquam illos, qui augerent ipsorum gloriam, ac extollerent ritum Græcorum. Simili modo D. Paulus afflante Spiritu sancto incepit adducere Græcos ad sanctum Evangelium, non enim illis dixit,

17. prædico vobis novum Deum, sed præteritis & videns simulacra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat, IGNOTO DEO: quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Sic possent dicere isti Religiosi, non removere vos conatur à vera fide Græca & ritu, nec novam prædicamus, sed quæ ignorantes colitis, &c. Et idem D. Paulus ut Judæis se accommodaret, circumcidit Timotheum licet non esset necesse, cum lex Moyli per Evangelium exspirasset.

Secundum etiam tolleretur, quia tunc haberent Religiosos viros Deo gratos, qui pro illis preces DEO funderent, infudarent tum in studiis ad illorum conversionem accommodatis, tum in removendo impedimenta & obstacula eidem conversioni, illisque omnes ad eandem impellerent, tandem haberent speculatores & Pastores non mercenarios, qui vigilarent super istum JESU Christi gregem, & hoc non ad tempus sed usque ad consummationem sæculi: nunquam enim religio moritur, isti frangerent illis panem scilicet Scripturarum, ac porrigerent verbum Dei, omni gladio ancipiti penetrabilius, cujus penuria fame pereunt, cum illorum popi & Religiosi concionem non habeant, ac à demone tanquam inermes debellantur.

Docerent illos necessaria Christiano homini, quæ scilicet deberent credere, quomodo accedere ad Sacramenta, quam necessaria sit frequentia Sacramenti Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, &c. nec non etiam litteras humanas & factas. Isti retinerent conversos in fide ac obedientia sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & sic non toties reinciderent in schisma. Non difficili negotio obtineretur, quod Episcopi, Archiepiscopi, & Metropolitæ, qui apud Ruthenos ex Religiosis (licet Ordinis sancti Basilii) semper debent assumi, possent ex prædictis Religiosis eligi.

Hinc fieret primo, quod omnes Prælati semper essent Catholici, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ obediens, quos tanquam Pastores sequerentur reliqui omnes. A Patriarchis enim & Episcopis ortum semper habuit schisma, conservationem etiam, atque in illud reincidentiam.

Sequeretur secundo, quod omnes populi Rutheni vel Sacerdotes, essent Catholici, docti ac bene motigerati: Episcopi enim non promoverent ad ordines, nisi tales, ac ordinatos in disciplina continerent. Multa alia bona sequerentur quæ brevitas causa omittit.

Religiones, quæ ad hanc provinciam destinantur, debent habere sequentes conditiones.

Prima. Quod sint ex reformatis, & quantum fieri potest similes in vita & regulari observantia Religiosis divi Basilii, qui apud Ruthenos nunquam comedant carnes, jejunant à festo Exaltationis sanctæ Crucis, usque ad Pascha resurrectionis Domini, &c. Tum ne spernantur à Ruthenis, ut minus perfecti, tum etiam, ut libentius quasi proprii recipiantur. Hoc facillimè possent ab unaquaque Religione reformata obtineri, aliqui enim Religiosi in ipsis inventerentur, qui vellent hoc obsequium præstare DEO, quod promitterent: deinde reliqui etiam observare, qui ad talem conversionem vocati à suis Generalibus ad Conventus vel Collegia ad hoc destinata segregerentur.

Secunda. Deberent habere licentiam celebrandi secundum ritum Romanum (sub prætextu tamen quod Rutheni & Græci non possunt celebrare in itinere, ubi non habent incensum, & alia quæ secundum Ruthenicum ritum requiruntur

ad Sacrum) & sic paulatim introducerent Romanum ritum, vel saltem obtinerent, quod Rutheni non ab illo abhorrent sicut modo abhorrent.

Tertio. Religiones quæ hujusmodi munus conversionis suscipiunt, ex monasteriis, quæ modo habent, deberent designare aliquot, unum scilicet Romæ, reliqua vero in illis regionibus, ubi floret Religio & fides Romana, quorum curam haberent idem Generales Religionum, in quibus nulla deberet fieri mutatio, & ad ipsa mitterent Religiosos, quos viderent à DEO esse vocatos, ad conversionem Græcorum & Ruthenorum, ut ibi darent operam linguæ Græcæ & Ruthenicæ, & studii ad ipsorum conversionem accommodatis. Ex quibus possent fieri missiones ad diversa loca & provincias, & sic haberent semper Religiosos Romanos, de quorum stabilitate non esset dubitandum. Ad prædicta monasteria possent quoque mitti Rutheni, qui suscipiunt habitum religionum studiorum causa, qui emittitur doctrina & moribus Romanis, bene affecti essent erga Romanam Ecclesiam, tanquam ipsorum matrem.

Quarta. Si ex prædictis Religiosis eligerentur Ruthenorum Metropolitæ, Archiepiscopi, &c. deberet esse cautum, ne ullus illorum assumere tur ad hujusmodi dignitates, nisi qui post annum integrum novitatus, & professionem emissam aliquot annos peregrisset in Religione, ut jam perfectionem illam comparasset, quæ necessaria est perfectis Prælati. Non enim omnes possunt habere hujusmodi perfectionem, qui ex sæculari vita eodem tempore, quo sic Monachus, emittit professionem, & assumitur in Episcopum, &c.

Quinta. Et ne id quod datur tanquam salutæ medicina sit demonis malitia, prædictis Religiosis, & consequenter Ruthenis venientibus, præter tria solemnia vota obedientiæ, castitatis, & paupertatis, quibus tales Religiosi se DEO sacrabunt, quartum Domino acceptissimum & prædictorum Religiosorum ac Ruthenorum bono maxime salutæ, & inuocabunt, quo DEO viveant se nunquam directè vel indirectè, per se aut alium extra Religionem ullam prælationem aut dignitatem præsenturos, nec eam oblatam accepturos, nisi summi Pontificis præcepto ad id obstringerentur. Sic omnes Episcopi, &c. Rutheni semper dependerent à summo Pontifice, & Religiosi non perturbarentur ambitionibus, nec Religio relaxaretur propter dignitates. Hæc ille.

CAPUT IV.

De aliis mediis, quæ videntur non minus utilia quàm necessaria, ad Ecclesiam Græcorum, & omnium ferè Orientalium ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ sinum brevi reducendam.

PRIMO viris conversionis Græcorum studiosissimis expedientissimum semper visum fuit, ut Collegii Græci alumnis Romæ, existens concederetur, ut in patriam reverti, possint à suis Episcopis Græcis, in quorum diocesi degent, licet schismaticis, ordinari: quod & fieri posse à summo Pontifice nullus Catholicorum negabit præsertim cum apud gravissimos auctores Catholicos constans opinio sit à Schismaticis, qui

Et ob hanc causam à a. d. d. d. D. Clem. te PP. VIII. ad hanc finem, qui hujusmodi Rutheni

qui nominatim excommunicati non sunt, posse subditos Sacramenta recipere, ut latius *infra lib. 7.* Oportere autem tali indulgentia, siue dispensatione uti manifestum est: Nam hac negata, nulla aut certe exigua spes de salute istius nationis expectanda est: quod eorum iudicio & auctoritate, quibus res hæc in particulari nota est, apertius poterit comprobari. Nam ex hac dispensatione in eam spem erigi debemus, fore ut alumni ab iis ordinati (atque adeo minus exosi illis, qui à Latinis ordinantur,) tum propter vitæ integritatem, tum propter bonarum literarum scientiam, à Patriarchis suis nullo negotio in Episcopos promoveantur: utpote cum non parva laborent hominum penuria, qui verbum DEI promulgent, ac disseminent, & gregem Domini regant: cum etiam à suis Episcopis omnis ambitio ac invidia longè exulet, eo quod Ottomanicæ tyrannidis iugo oppressi, difficilem ac laboriosam sine facultatibus vitam agant, statum pauperum potius Monachorum quam Episcoporum æstimantes. Quis autem fructus ex unico Episcopo Catholico sperandus sit, qui scilicet cum prudentia Parochos Catholicos suo gregi præficiat, nemo non videt.

Tertio. Deinde eo collimit sua Sanctitas, quæ omni cura & diligentia salutem animarum invigilat, ut vacante Ecclesia Patriarchali Constantinopolitana, inquirat in aliquos alumnos aut Monachos, qui in Græcia Ecclesiasticarum dignitatum munia administrant, ex quibus maxime idoneum eligi curet; cui Nuntio, quam fieri potest secretissime (ne aliqua apud Græcos huius rei nascatur suspicio) aperiat, scilicet Ecclesiam Constantinopolitanam conferre, illumque ejusdem Patriarcham eligere ac confirmare: ac proinde jubere, ut eo se conferat, ubi tam Reipubl. Venetæ, quam Christianissimi Regis Legatos reperiet, à sua Sanctitate jam instructos, ut Turcam, à quo electio & confirmatio licet cum injuria, dependet, largitionibus infestantes, & solito tributo aliquid addentes, suaviter inducant, ut viro tali Patriarchatum nationis Græcæ imperet assignari: quod non diffuciliter erorabunt, tantum dominatur illius Tyranni animo inexplebilis auri cupiditas: adeo ut sæpè numero non dubitet ab aliis promissis dignitates abrogare, quod vel experientia satis testatur, & in aliis officiis assidua exempla demonstrant.

In qua re nullus apparet simoniaci scrupulus, non enim pretio æstimatur Patriarchatus, quippe qui electo illi à sua Sanctitate jam condonatus sit, sed obstacula tantum pecuniarum falce refecantur. Ad redimendam enim vexationem, & tollenda impedimenta, quæ possunt occurrere, hoc fieri posse communis & verissima est Doctorum sententia. Porro neque dicendum est Metropolitanos sua electione defraudari, cum liquido constat eam invalidam esse, & nullam momenti, eo quod ipsi sint Schismatici, & nullam habeant jurisdictionem: unde licet à se electum consecrent, non Patriarcham, sed merum Episcopum constituunt. Adde quod hæc electio à Turca, qui iis imperat, ut pro ipsius arbitrio consecrent quemcumque ipse obruserit, fieri videatur. Ex tali verò electione ille proveniet fructus, quod Episcopis schismaticis diem suum obeuntibus, alumni aut alii, de quorum fide constabit, possint substitui. Secundo, quod Synodis particularibus egregia opera in schismaticis reformandis, aliisque erroribus amputandis possint navari. At verò hic cavendum est, ne suæ Sanctitati cædium

obprepar, & in hac primæ Patriarchæ electione subsistatur: imò velis remisque commendandum est, ut primo sufficiatur aliis, atque illi alius, & illi rursus alius, novos semper alumnos defunctis subrogando, quoad Prælati antiquis schismaticis extinctis novi Catholici suffecti omnium vices suppleant.

Quartò. Cum Alexandrinæ & Antiochenæ Ecclesiarum electio earumque Patriarcharum, qui semper Græci sunt, eo quod earum gubernacula hæcenus penes Græcos fuerint, confirmatio ab Aula Constantinopolitana dependeat, eadem qua dictum est diligentia Legatorum opera est attendendam. Quod negotium haud dubiè non minus felicem exitum consecutum est, quam certum est ibi nihil auro non esse pervium ac eluctabile. Cum itaque futurum sit, ut brevi Patriarchæ sint Catholici, quorum cura in hoc incumbere debebit, ut ea cum prudentia, quam requirit ipsorum officium, Episcopos & Parochos suos Catholicos constituent: quid vetat, quo minus speremus fore, ut Prælati schismatici (cum in iis totius schismatis radices inhæreant) extirpatis, novos, qui in Ecclesiæ Catholice sinu primis pueritæ stipendiis merentes pietatem excoluerint, substituendo, (quorum vitæ doctrinæque integritate ille regatur populus, qui ideo quorundam errorum nebulis impræsentiarum involvitur, quod natura facilis ac proclivis sit Prælatorum suorum dictis acquiescere) brevi dici possit, *Vnum ovile & unus pastor?*

Quinto. Ut autem jam nunc fructificare incipiat leges aliqua spei nationis Græcæ in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ granarium reducendæ, pretium operæ fuerit viam obsequiis præsternere, ut videlicet sua Sanctitas literis merè officiosis Constantinopolitanum, aliosque Patriarchas saluter, nullum de flebili ipsorum statu verbum faciens, sed solum temporalibus inhærens, ostendat, quam gratum illi foret sæpius de eorum rebus certior fieri, ut sciat, si qua in re sua opera indigeant, & ut non æstimant loci intervallum posse eos suæ paternæ charitatis visceribus disjungere. His & aliis amoris etiam affectus adjiciat, polliceaturque se perspectis eorum rebus, nulla in parte eorum desiderii defuturum, suumque paternum amorem magnamque versus eos charitatem effectibus demonstraturum. Atque ita nemini dubium videri debet, quin talibus literis & amicis sollicitationibus, omni sedato odio, animos eorum inflectendo beneficiis, quæ licet apud omnes plurimum valeant, ad illius tamen gentis animos allicendos, tanta vi & efficacia præpollent, ut iis solis tota res perfici posse videatur.

Sicut videre est ex progressu, quem fecit *Gregorius Papa XIII.* felicissimæ memoriæ, qui eo quod eam nationem charam habuerit, & Collegio Romanæ fundato Græcam juventutem efformandam ac erudiendam curaverit, & hujusmodi literis aliquam cum Patriarchis amicitiam, & familiaritatem inierit; incredibile præne est, quantum & quam brevi boni Pontificis nomen, tanquam veri & legitimi Patris universalisque Pastoris ac Vicarii Christi per totum Orientem increbuerit, Quæ res infinitis profuit animabus, & certe si mors eam non præripuisset, aut saltem tam felix opus eo quo inceptum est pede ad colophonem perductum fuisset, amplissima hodie messi arderet.

Neque etiam ambigendum est, quin illi benignum suæ Sanctitatis animum conspicientes, suas necessitates in rebus tam temporalibus, quam spiritalibus literis responsoris sint explicaturi.

Atque

Atque ita literis cum illis agi poterit, de quibus-
cunque sint ad suam Sanctitatem relaturi, alum-
nique ad singulos tres aut quatuor transmitti,
quibus in mandatis detur, ut cum illis rerum divi-
narum participant, & ab illis ordinentur, videant-
que si quo pacto queat illis suaviter de dubiis
satisfacere, ac inducere, ut synodo Patriarchali
aliquid de iisdem dubiis velint statuere, aliosque
errores refecare, & sic eos in studio ac pietate ver-
sus Pontif. Opt. Max. continentes suam Sanctita-
tem de rerum ibi gestarum eventu commonefac-
iant, ac annuntient, in quam segetem spes labo-
ris huius exerceat.

Sexto. Cum Roma longè ab Oriente distita sit,
parentesque argerimè patiuntur sibi suos liberos
divelli, tum propter imminentià pericula, tum
quod in remotissimas gentes mitti videantur; his
accedit metus Turcæ, qui sæpenumero, ratus eos
exploratos Romam transfugere, post aliquod
tempus eorum parentes ac necessarios favorissi-
mè castigat: convenientissimum foret, tum ad
itineris longinquitatem tollendam, tum ad amo-
rem novo benevoli animi monumento confir-
mandum, Messinæ alumnorum Græcorum se-
minarium fundari: quod, cum sit civitas immunis
ac libera facilisque ad eam transitus, cumque ei
vicina admodum sit Constantinopolis & pluri-
mæ in Archipelago insulæ parentes liberos suos
liberrimè transmissuri sunt, sequæ felices repu-
taturi, quibus tam grata fors obtigerit, ut civitate
vicina, non suspecta, erudiantur. Quanto autem
emolumento futurum sit hoc Collegium nationi
tam longè lateque patenti, judicent illi quibus
curæ aut cordi est epus incolumitas: quosque
Collegii, quod Romæ est, imbecilitas non latet.

Septimò, sua Sanctitas præscribat Episcopis
Corfu, Zante, Cefaloniz, & Candiz, edicatque
ne Parochias Græcas, quæ in ipsorum Diocæsis
vacaverint, aliis quam alumnis Collegii conse-
crant: ideoque præmoniti sint ipsius Collegii Su-
periores, ut viros idoneos semper habeant para-
tos. Neque dubium est, quin Græcis satis grati
futuri sint, hoc nimirum concessio, ut ab Episcopis
Græcis possint ordinari.

C A P U T V.

Ecclesia Græca propter separationem
ab Ecclesia Latina, quantis calami-
tatibus & afflictionibus
exerceatur.

DEnique pro Græcis, aliisque Orientis popu-
lis ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ unionem
reducendis non parum proderit (prudentiâ ac
moderatione duce, ne exasperati obdurentur)
eorum ruinam & interitum, postquam ab Eccle-
sia Catholica recesserunt, ipsi ob oculos ponere.
In primis enim, ut experientia constat, unione
rupta, atque Ecclesia Catholica derelicta, Græci
in profundissimam ignorantiz caliginem inci-
dere: quod manifestius constabit, si oculos ani-
mumque ad præterita secula convertamus, in
quibus omnium bonarum artium & disciplina-
rum nutritrix ac magistra fuit Græcia, ut rectè pro-
sequitur Bozsius *lib. 12. de Sig. Eccl. cap. 12.* Quos

In Græ-
cia quare
docti
nulli?
Nunc autem ab anno millesimo sexceto, ex quo mag-
is à nobis cepit abscedere, per annos sexcentos

neminem prope possit laudare in ullo artium
bonarum studio excellentem: mediocres tan-
dem aliquos fortasse reperies. Andronico certè
imperante, ante annos credo ducentos & quin-
quaginta, Gregoras tradit neminem fuisse in
universa Græcia, qui posset cum nostris de
rebus divinis disputare: & modo nullus in ea
vel mediocriter eruditos, si quis vult aliquid
doctrinæ addiscere, è media Constantinopoli
Romam profectus, ad collegium quod Græ-
cis edocendis Gregorius XIII. erexit. Cur non
idem Græcis suis præstitit magnus ille Dux Mo-
scovitarum? Cur non Rex Georgianorum, vel
Iberorum, vel Mengrellorum, qui Græca-
nicos ritus sequuntur, neque imperio Turca-
rum sunt subiecti? Ne dicas ideo è Græcis ne-
minem in literis proficere posse, quod à Tur-
cis opprimantur: cur existis, quos memora-
vimus, populis nemo vel mediocriter erudi-
tus existit unquam? furente inter nos ac Græ-
cos hac sententiarum discordia, duo fuerunt
è Græcis, quos summis comparare possis, Ni-
cephorus Blemmida, & Joannes Bessalion.
Illum Gregoras vocat divinum, peritissimum,
multis virtutibus insignem, varia eruditione
tum sacrarum, tum profanarum literarum
perpolitum. Gregorius Pachymerius ait ea men-
te fuisse, ut corpore illa non alligaretur. Et
certè talem fuisse ipsius scripta declarant. Quan-
tus verò sit Bessalion quis ignorat? Lege illius
libros. His duobus neminem ante annos octin-
gentos in tota Græcia doctrinam parem invenies.
At qui uterque nobiscum sensit. Quid vero il-
lud? Episcopi omnes Græcorum deliguntur è
grege Monachorum; inter quos communi
decreto est excommunicatus quicumque Philo-
sophiæ studet, quod scribit Petrus Bellonius
Observ. lib. 1. c. 40. Nihil autem magis facit ad asse-
cutionem veritatis, quam Philosophia rectè
percepta. Quocirca dæmon, ut Græcos al-
tissimis ignorantiz tenebris involveret, hoc egit,
ut Episcopi eligerentur è Monachis, & Monachi
necessariò propè imperiti forent, aut carent
maximo ad perceptionem veritatis instrumento.
Hæc Bozsius.

Verùm longè istis absurdiores fuerunt Mosco-
viti nunc Duces, sive Principes Moscovitici,
quænam subditis persuadeant, qui populos sibi
subiectos ad illum mentis incredibilem stupo-
rem redegerunt, ut miseri credant bona, mala-
que omnia à suis Ducibus in ipsos immitti, quin
eis esse explorata ac sigillatim perspecta omnia
studia, & cogitata cuncta illis patere. Ut verò
Duces isti gentes in hac stoliditate hærentes defi-
xas teneant, nullas ab iis litteras addisci permit-
tunt, nisi quibus ipsi fecerint potestatem: ut latè
prosequitur Posslevinus in *Moscovia sua.*

Eò igitur nunc res reducta est, ut Græci, si
quid vel artium liberalium, vel etiam linguæ
ipsius Græcæ præstantius volunt addiscere, ad
nos commigrent. Atque ita Græcorum hæreti-
cis negata illa ipsa, quorum maxime ipsi fuerunt
architecti, & ad Ecclesiam Catholicam delata,
una cum linguæ Græcæ eximia cognitione, do-
ctrinæ illæ, quæ Græcis sunt litteris commendatæ,
utrumque Græcis ablatum.

Quid verò de Græcorum peccatis dicam? Ete-
nim in primis dolendum maxime est, quam mi-
serè in Simoniz labem ac crimen contruerit nunc
illustissima olim natio, cum sciamus à Turcarum
Rege Episcopos evelli, & dejici inter Græcos
preto, & quo plus è Græcis aliquid quis offert
aut

Niceph.
Blemmi-
da.
Joan.
Bessalion.

Episcopi
Græcorum
è Mona-
chis.

ut largitur Turcarum Regi, eò magis ille extollitur ad dignitates, & amovenitur, qui sunt in eis, cum plerumque majori data pecunia, in se transferri aliquem Episcopatum cupit, ægè ferentibus id aliis Græcis.

Apud
Græcos
repudiū
licitum.

Præterea à Græcis multa contra Christianæ castitatis leges usurpantur: cuilibet ex quacunque causa licet, approbantibus id Episcopis, uxorem dimittere, quare passim repudiū quavis causa admittunt: ex quo campus latissimus illis conceditur, in quo excurrat eorum libido, ruptis indissolubilibus conjugii vinculis. Quid? quod inter illos nonnulli fornicationem simplicem peccatum negant, ut ex *Moscoria* Posslevini apparet.

Simili, imò & majori impuritate affectæ sunt nationes aliæ, quæ ritum Græcorum sequuntur. Gregorius Interianus mores Zigorum describit, quippe qui vestitus sit inter illos: ii vocantur vulgo Circaſsi. Apud eos in more positum refert, ut frater occidat septem fratrem, & sequenti nocte cum ipsius uxore concumbat, conjugemque sibi adjungat. Nam plures habere illis est permisum. Atque hæc nobilium Zigorum consuetudo. Quales sint plebei, ex hoc uno, quod de nobilibus recitavimus, colligere possumus. Magna scilicet inter istos castitas, & charitas inter fratres, Moscorum latissima regna, ex hæresi sunt Græcanica. Apud eos formæ quidem nobiles in primis pudicitiam colunt, ceteræ omnes nihili ducunt, & corpus venale habent: tantaque inter eos est aliqui impuritas, ut quam nos fornicationem simplicem vocamus, & maximum crimen, ut est, reputamus, illi neque ulum peccatum dicant, quod appareat: *Moscoria* optimi ac doctissimi viri Antonii Posslevini è Societate JESU, qui nomine Gregorij XIII Legatus diu fuit apud eos, & è *Commentario* Pauli Jovii de rebus Moscoviticis.

Nec minus dolendum eorum Græcorum luxum ac intemperantiam eò devenisse, ut plurimi ex ipsis exultent, ubi filium speciosum forma nanciscuntur, quem tradere possint Mahometanis ac Turcis, ut illo abutantur ad obscenos libidinis ritus, gradumque sibi ex hoc faciant ad Magistratus & opes. Nam qui vocantur à Turcis Bassæ, plerumque sunt ex hujusmodi pueris, qui vel spadones sunt, vel à spadonibus aluntur, & ad impurissimas Turcici Regis delicias contervantur: ut sic suis propinquis hac impietatis via beneficiant, si quod hujusmodi beneficium potest esse. At sæpè justo DEI judicio factum cernimus, ut ab ipsis Græcis, hoc est Janizariis à Græco sanguine ut plurimum natis, Græci venterur ac interficiantur, ut sic sanguine proprio quasi multo inebriantur, & cibentur hostes Ecclesiæ carnibus suis.

Sancti in
Græcia
quando
desierint
esse.

Denique tempore, quo Græci ab Ecclesia Catholica desivèe (cum antea quam plurimos viros sanctitate præclaros habuissent) Sanctorum copiam amiserunt: Testis est Zonaras è Græcis auctor nobilissimus, qui cum Ignatium Patriarcham sanctum appelleret, & is fuerit qui nobiscum senserit, propter cujus defensionem Photius à nobis se abalienavit: postea vero neminem è Patriarchis cum viginti recensat, ornat hujusmodi titulo. Imò cum plures ante ætatem Photii numeret sanctimonia præstantes viros in Annalibus suis, neque unum quidem post illud tempus invenit: & tamen ab anno octingentesimo sexagesimo tertio, quo Photius, dejecto Ignatio, sedem Constantinopolitanam invasit, usque ad annum millesimum centesimum decimum octa-

vum, in quem desinunt scripta Zonara, intercedunt anni ducenti viginti quinque. Atque hoc mirandum magis. Nam Zonaras Monachus erat, & Ecclesiasticam scribere historiam proficetur. At si quis plura de hac successione Sanctorum interrupta desiderat, legat Tho. Bozium *lib. 7. c. 1.*

Captivitas deinde Græcorum, qua sub Turcarum durissimo Imperio jacet, ac supplicia alia divinitus illis immissa, ferè eo tempore, quo ab Ecclesia Catholica sunt avulsi, aut summis Pontificibus detrahebant, prosequitur eleganter idem Bozium *lib. 5. de signis Eccles. c. 1. 1.* in hæc verba: Leo regnare cepit anno septingentesimo decimo sexto, cognomento Iconomachus, & Theomachus; eo tempore Sarraceni per triennium Constantinopolim oblederunt, famelique trecenta hominum millia in ea civitate abstumpserunt. Mahumet Sarracenorum Princeps ingenti exercitu Paphlagoniam vastavit, Arabum nonaginta millia diris incursionibus Asiam fœderant, ut Paulus Diaconus refert, Coptonymo deinde imperante, Turcæ è Caspiis portis irruptione facta Armeniam minorem ceperunt. Michael Balbus fuit ex hæresi Tinganorum & Judæorum: eoque imperante Sarraceni Cretam Siciliamque occuparunt, ac per annos ferè ducentos tenuerunt.

Græciæ
captivitas.

Monomachi ætate, quo tempore est ausus Michael Patriarcha omnium primus Papam sub annum millesimum & quinquagesimum tertium excommunicare, Turcæ Asiam ceperunt, quam deinde, Andronico Palæologo regnante, qui sepulturam Michaeli patri, quod cum nobis sensisset, negavit, sunt inter se partiti, primumque ex Orhomana familia, Regem ad extremam Imperii Constantinopolitani ruinam crearunt, Thraciamque invaserunt, donec tandem Calojoannis tempore ita pedem fixerunt in Europa, ut multas in Græcia ubes ceperint. Ultimo denique Constantino imperante Constantinopoli expugnata, Orientis Imperio finis est datus, & Christi cultus in his locis ad nihilum ferè adductus.

En hæresim finis, en conatus eorum, qui distident à nobis, qui Romani Pontificis sacra iussa contemnunt, interitus Christianæ Religionis. Irrideant nunc Latini Græci dissonantes, despiciant Episcopum Romanum, ducant nos hæreticorum loco, et imina congerant, confingant, amplificent adversus nos, & Præsules nostros. Quid est quod tanta per vos ac vestros Imperatores, ex quo discessistis à nobis iactura Christiani cultus est facta? Omittere Occidentis regiones, à variis ac barbaris gentibus, à Christi cultu vel profusus alienis, vel aberrantibus, occupatas eo tempore, quo repletae sunt hæresibus; ab Hunnis & Avatibus Germanias & Pannonias; à Francis Gallias; ab Anglis Britannias; ab Alanis, Suevis, & Visigothis Hispanias; à Vandalis Africanam: quid quæro esse causa dicemus, quod imperante Zenone Ostrogothi & Heruli Italiam ceperunt; & Catholici meliori apud eos conditione fuerunt, quam apud Imperatores Orientis, & quam diu se ita gesserunt, feliciter illis res processere; ubi consilium mutarunt, delati sunt? Quid est in causa quod Longobardi Venetiam, Liguriamque, quam nunc Lombardiam vocamus, in potestatem suam redegerunt, ubi loca illa ab auctoritate Pontificis Romani disciverunt?

An putatis à DEO temerè provisum permisumque, ut imperante Mauritio, quo tempore vestri Patriarchæ sibi Universalis nomen cum Romani Pontificis contemptu arrogare ceperunt, Slayi Illyrium, Dalmatiamque subigere, Turcæ

adve-

adversus vos militare simul cepertit? Heraclio imperatore Mahometus emerit, Sarracenis data est) dia, & Aegyptus; Constante & Justiniano, Africa iisdem tradita; Philippico, Leone Copronymo, Michaela Basilio, & Michaela quarto Leonomachus, Dacia, Myria, Thracia, & Illyrium Bulgaria; Asia, Sicilia, Sardinia, Creta, Cyclades, Cyprus Sarracenis. Quia praeterea tempestate Turcae à Calpis portis copias edocentes Armeniam subegerunt? qui postea cum Patriarcha vestri Papam sunt auli excommunicare, armis Asiam sibi comparantes, inter se sunt partiti. Mox Andronico regnante, cum scilicet vos aperitissime à nostra communione recessistis, communioribus decretis, primum sibi ex Orthodoxorum gente Regem creantur, sub anni millesimum trecentelimum. Ex eo paulatim cuncta vestra vobis per illos erepta. Supererat postremo Constantinopolis; supererant in Italia Graeciae loca, multa aliarum Regionum subiecta Imperatori vestro, supererat imperatoria dignitas.

Quid est autem, quod ubi in Concilio universali Florentino, cum vestri Episcopi, vestri Patriarcha, & Imperator interfuit, & assensus est, definita sunt quae quinque inter vos ac nos erant controversa, defuncto Imperatore illo & Patriarcha, qui nobiscum sentiebant, cum vos, & qui successit Imperator Concilii Florentini scita respuerit, capta est Constantinopolis, omnia vestra in Turcarum manus venerunt? & nunc nihil vestrum loco namque servorum vos habent Turcae. Liberos suscipi non Christo, sed quod maxime dolemus, spurcissimo Mahometo. Nam qui sunt è filii vestris generosiores, & liberali specie, eripiantur vobis à Turca, Mahometo nomen dare coguntur, ad nefandissimos, pro seculis, prohi dolor! praeposteræ libidinis oculos includuntur. Hæc qui hæc est finis! Quis à se vobis contineat? At si, ò quicumque è Graecis à nobis discessistis, vestra esse Ecclesia DEI, necesse erat hæc vobis haud evenire, quin longè alium fortiri eventum, ut ex oculis divinis scripta à nobis est conclusum; necesse erat quo majoribus angustis opprimbamini, eo resurgere illustriores: sic enim conigit semper Ecclesiae DEI, ut abundè ostendimus alio loco.

Sed hic non omittere illud, Graecos aliquos adeò à Catholica Ecclesia alienos, ut quamvis patrean subsintque Catholicis, tamen impias opinioniones abnegare nullo modo velint, Cyprus, Creta, Zeynibus, Cephalena Insulae, sunt adeò renaces hæreticum Graecanicarum, ut vitam potius hominibus illis eripias, quam conceptam sententiam deponere velint. Cumque superioribus annis Archiepiscopus Cyri Philippus Mocenicus, vir magnæ doctrinae, & integritatis, vellet hæretes ex insula illa extirpare, opposuere se illi Graeci, adeò ut necesse habuerit ipse Venerus Patriarcha illinc emigrare. Testatur hoc ipse in Epistola, quam praefixit operi suo, de Philosophicis rebus. Paulò post insula à Turca est occupata. Marcus Antonius Caucas Archiepiscopus Corcyra testatur idem in Epistola, quam praeposuit Gennadii libris. Hæc Bozius.

Sed ne casu id accidisse Graeci sibi persuadeant, videant antea huiusmodi eventus divinitus tam à summis Pontificibus, quam ab aliis Ecclesiae Romanae filiis praevisos, praenunciatosque fuisse. In primis cum Patriarcha Anatholius in Synodo Chalcedonensi procurasset Sedem Constantinopolitanam praeteri Alexandrinae & Antiochenae: quinundò ordinationem sibi tunc Antiocheni

arrogassent inconsulto Pontifice Romano, *Leo Magnus* exclamans adversus huiusmodi superbiam, clarissime literis suis praedixit futurum, ut sedes illa ob hanc elationem divinitus deprimeretur, incurreretque in apertas ruinas. Idem pronunciavit literis suis *Gregorius Magnus*, cum Patriarcha Joannes sibi nomen Universalis assumpsisset. At *Nicolaus Magnus*, cum Photius autus esset illi cum Graecis obliteret causa ignari, & ob id à communione eos repulisset, in Epistola ad Imperatorem Michaelem praedixit fore, ut Graeci fierent captivi in omnes gentes tanquam Judaei. Adnotavit hoc etiam Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus, qui adiecit adhuc aliud multo magis mirum. Verba illius quibus alloquitur Graecos, apponam.

Sed quid evenit, inquit Gennadius, nostra memoria, nunc sub *Nicolao V.* Pontifice Maximo, cum Legati à Constantino Imperatore, qui vocabatur *Dragates*, ad eum missi adhuc superstit, quibus litteras dedit plenas timoris & horrois, ubi aperitè cum execratione vaticinatur excidium & interuentionem extremam infelicium Graecorum. In quibus post alia multa, (cum convitia & probra recessisset quae à Graecis quotidie impudentissimè jactabantur) mirè & hoc dicit: Omnes gentes decretum quod sancitum est, receperunt; Graeci neque receperunt, neque spes est eos unquam recepturos, quae super concordia & conjunctione decreta sunt. Procrastinationes enim procrastinationibus semper ab eis praetextuntur, exculationes, & responsiones in singulis. Neque verò Graeci arbitrentur Romanum Pontificem ita esse mente destitutum, omnemque Occidentalem Ecclesiam, ut non intelligant, quae in singulis dilacionibus respondendo nugantur. Optimè cuncta novimus. Sed rolemus in JESUM respicientes sempiternum Sacerdotem, & Dominum, qui sterilem illam ficum usque ad annum tertium jussit observari, agricolam jam ad excidendam arborem se accingente, quia nullum fructum ferebat. O magnam calamitatis ruinam! Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo hanc conscripsit Epistolam, & millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio capta est Constantinopolis. Non potestis dicere hæc vera non esse? minime genium; cum id sit manifestum, & res ipsa aperitè loquatur. Tres, inquit, annos expectabimus, si vos forsitan à schismate & separatione converteritis, & vos verè decreto ad junxeritis, secundum Salvatoris de sicca praecceptum. Sin minus excindemini, ne terram otiosam & inuilem reddatis. Hoc miraculorum miraculum maximum, quod, ut in Epistola ipsa scribit *Nicolaus* Papa, Graecorum gens illa magna, & formidabilis, sapiens, clara, fortis, terrarum domina ob divinam ultionem ita in barbarum servitium abducta est. Hæc narranti mihi subit lamentari, & deplorare excidium gentis nostrae. Hucusque Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus, adversus suos Gentiles Graecos, recitans oraculum aperitissimum à *Nicolao V.* prolatum, & eventu comprobatum, ipso temporis spatio, quod praenunciavit.

Id etiam accidit Graecis, ut quando dissidebant à nobis in processione Spiritus sancti, an esset à Filio & Patre, ipso die secundo Pentecostes, qui Filio est sacer, Constantinopolis caperetur: divino scilicet spiritu ipsorum obstinatos animos puniente, & eos omnino derelinquente. Quarto namque Kalen. Junij anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, scilicet secunda, Constantinopolis

Constantinopolis capta.

1453.

Constantinopolis

Constantinopolis est expugnata. Rursum alius longe mirabilis observandum. Græci nos excommunicaverunt, & pro hæreticis omnino duxerunt, Michaelē sedente circiter annum millesimum quinquagesimum tertium, ut ostendimus supra; & post annos quadringentos Constantinopolis capta, anno scilicet ut supra. At hic numerus criminum expiationi, remissionique datur: ut sciamus ideo Græcos in servitutem divinitus Turcis datos, quod crimen adversus Ecclesiam Catholicam patratum non expiarint, intra definitum à divinis scripturis tempus.

S. Birgitte de Græcis revelatio à Deo facta.

Brigitta femina sanctissima, & Suecica, fuit ijs temporibus, quibus Episcopi Romani Avenione morabantur. Ea cum Religionis causâ Hierusalem perisset, & in Cypro moraretur, sic audiit Christum loquentem, & ut audiit monumentis mandavit. Græci qui sciunt, quod omnes Christianos tenere oportet, unam tantum fidem Christi anam Catholicam, & unam tantummodo subesse Ecclesiæ scilicet Romanæ; unumque solum Vicarium generalem meum in mundo, videlicet Romanum summum Pontificem, supra se spirituales habere Pastorem; & tamen nolunt se eidem Ecclesiæ Romanæ, & Vicario meo spiritualiter subicere, & humiliter subjugare, propter eorum pertinacem superbiam, & propter cupiditatem, vel carnis petulantiam, sive propter aliquid aliud quod ad mundum pertinet; indigni sunt post mortem veniam à me & misericordiam obtinere. Alij verò Græci, qui desideranter vellent, sed scire non possunt fidem Catholicam Romanam, & tamen si scirent & possent, eam devotè reciperent, & Romanæ Ecclesiæ humiliter se subjugarent, & nihilominus secundum ipsorum conscientiam, in statu & fide sua, qua sunt, abstinere à peccando, & pie vivunt, istis talibus post ipsorum mortem in pluriplurimam misericordia mea debetur, quando ipsi ad iudicium meum vocati fuerint. Sciant etiam Græci, quod eorum imperium, & regna, sive dominia nunquam stabunt secunda, neque in pace tranquilla, sed inimicis suis semper subiecti erunt, à quibus sustinebunt gravissima damna, & miseria diuturnas, donec ipsi cum vera humilitate & charitate, Ecclesiæ & fidei Romanæ sese subjecerint. Hæc Brigitta de Græcis; quibus, an evenerint, quæ prædixi, utinam Græci maximo suo malo non experirentur.

Advertant ergo Græci miserabilem calamitatem, in qua à tot sæculis afflicti contritique sunt à Mahometanorum Ducibus, transactisque jam tot annis, eodem nunc in statu, & fortassis peiori, ac miserabiliori permanente, quasi à DEO reprobati & abjecti, non secus ac Judæorum populus. Quare nisi ad matris ubera, Ecclesiæ nimirum Romanæ, revertantur, meritò timendum, nullum suarum calamitatum, sicut neque & Judæorum, sperandum terminum: & quemadmodum calamitates temporaneæ iustis virtutis explorandæ causa, ac ob emendationem vitæ, à Deo immitti solent: ita spirituales miseriæ, quales sunt à nobis relatæ, magnam spiritualium bonorum jacturam præ se ferunt, ne tantum ad probandam virtutem, quam ad puniendam præterita præsentiaque scelera DEUS illas infligit.

Leonardi Echientis de Græcis querimonia.

Ac denique his Græcorum calamitatibus finem imponam, adducens verba Leonardi Echientis, Theologi Græci ac Episcopi Mityleni, qui in libro De captivitate Constantinopolis, ubi ipse cum alijs captus fuit, Græcorum civitatem doleat, ita eos alloquitur: Heu quæ spes in populo duro, gravi iniquitate, qui tot annis sine vita spirituali ab-

Thom. à Jesu Opr. Tom. I.

scissus à capite permanebat? Quomodo non desperati, quomodo non abjecti à DEO, qui tantis dissimilitudinibus, tantis fictionibus, tantis scissuris ab Ecclesiâ elongati Romana, in cordis duriâ permanerunt? Etenim jam captivari urbe, templis, auro, laribusque propulsi, in Latinos retorquent offensam, alleverantes; Quoniam unionem, inquam, fecimus, summoque Pontifici communicationem dedimus, meritò indignatum DEUM. O pertinaces homines! inquit. Si malum est hoc; prisci Basilii, Athanasii, Cyrilli, ceterique Patres, quos præcipuo sanctitatis honore præfertis, mali censendi sunt, quod sanctam, unam, eandemque fidem cum Romana Ecclesiâ omnium Christianorum magistrâ coluerunt? Non hæc causa est, quod unionem; sed quoniam unionem non veram, sed fictam fecistis: hæc de te meritò indignatum DEUM; hæc de te iusta animæ versione in hostium manibus vos esse deductos. An non sponsonem de unionem sancto juramento apud Florentinam Synodum conscriptam violastis? obedientiam declinastis? sententiam decreti occultastis? an non summi DEI nuntij, & Græci vestram perditionem jugiter prædixerunt? qui aures, ut aspis, impiè obdurastis? & sanctam Ecclesiam Catholicam, matrem Fidelium obaudistis? fleete miserias vestras, arguite vosmetipsos, & non alios condemnentis. Mos obstinatorum hic est, Sanctos aspernari DEI nuntios, uti Sedecias, ceterique Judæi in Babyloniam traducti, Jeremiam direptionem captivitatemque Hierosolymorum prædicentem contempserunt.

CAPUT VI.

De Communicatione Latinorum cum Græcis, ex Bulla Innocentii IV. Pont. Max.

INNOCENTII Papa IV. Bulla, seu littera ad Episcopum Tusulanum, Apostolica Sedis Legatum in regno Cyprî, quæ extant in ejus Registro Bullarum, Pontificatus sui anno XI. apud Bibliothecam Vaticanam, super ritibus Græcorum, qui tolerari, vel non tolerari possunt.

INNOCENTIVS, &c.
Episcopo Tusulano
Apostolicæ Sedis
Legato.

*S*ub Catholica professione Fidei, atque cultu consistere, ac proficere universos, ceteris nostræ mentis desiderabilibus preferentes, illud tanquam acceptabilius pleniori desiderio cupimus, & ad hoc velut operativum salutis præcipuum intimis affectibus anxius aspiramus. Hæc inquam, unio sive connexio cordi nostro inestimabilis gaudij rorem infunderet, si varias gentium nationes ejusdem observantia Fidei in unum acceptabilem in Christo populum adunaret. Id utique anxie nostræ mentis ardorem affluenti latitæ refrigeraret irriguo si omnes, quos olim in unum Catholicum gregem ovile collegit Domini, cum multi ab eo discesserint, in idem individuum collegium unius Pastoris solidaret magisterium, & custodia communiret. O si Orientali-

bus Oriens ex alto loceret, & sui luminis illuminatione ipsos ad Catholicam reduceret unitatem, ut cum reliquis Orthodoxis in unius aule collecti gremio, de matris Ecclesie ubere fluente doctrina salutari haurirent: tunc ipsi Ecclesia proveniret magnum & desiderabile salutarem: tunc enim uterque sobole geminata concreveret: tunc Orientalibus oritur superna illuminationis aurora: tunc eis claresceret lucifer veritatis: tunc per universam Ecclesiam inundantis gaudij erumperet plenitudo: tunc exultatione nimia claresceret totus Orbis, quia valde bonum & jucundum existeret Fratres simul in domo Domini habitare: tunc eadem Ecclesia multiplicata letitia nova juvenitatis canticum personaret.

Verum, quia nonnulli Græcorum jam dudum ad devotionem Sedis Apostolicæ redeuntes et reverenter obediunt & intendunt, licet expediat ut mores ac ritus eorum, quantum cum DEO possumus, tolerantes, ipsos in Ecclesia Romane obedientia præservemus: quanquam in eis, quæ animarum periculum, parerent vel honestati Ecclesiasticæ derogarent, nec debeamus illis diserte aliquatenus, nec velimus.

Sanè inter venerabilem fratrem nostrum Archiepiscopum Nicosiensem, & ejus suffraganeos Latinos ex parte una, & Episcopos Græcos regni Cypri ex altera, de quibusdam certis articulis, discordiam & turbationem fore subortam, & eorundem tenorem articulorum, ac responsiones ipsorum Græcorum ad illos, nobis, ut melius possemus instrui super eis, plenè ac providè per tuas litteras intimasti, sic illi è requirendo, ut providere super hoc Apostolica diligentia curaremus. Nos autem litteris ipsis assidue receptis, earum seriem, & ipsos articulos ac responsiones easdem & cetera quæ continebantur in illis, unà cum Fratribus nostris perlegimus, intelleximus prudentiam tuam, multipliciter in Domino commendantes, & meditantes, ac deliberantes super his, prout rei qualitas exigebat.

1. Circa hæc itaque sic deliberatio nostra refedit, ut Græci ejusdem regni in unctioibus, quæ circa baptismum sunt, morem Ecclesiæ Romanæ teneant, & observent ritus verò seu consuetudo, quam habere dicuntur unguendi per totum baptismi corpora, si tolli sine scandalo vel removeri non potest, cum sive fiat, sive non, quantum ad baptismi efficaciam, vel effectum non multum referat, tollitur. Nec refert etiam utrum in frigida, vel calida aqua baptizent, unum parum vim & effectum in utraque baptismum habere, asseverare dicuntur. Solum autem Episcopi consignent Chrysmate in frontibus baptizatos, quia hujus unctio non debet nisi per Episcopos exhiberi, quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manus impositionem, quam Confirmatio, vel frontis chrysmatio representat, Spiritum sanctum tribuunt.
2. Singuli quoque Episcopi in suis Ecclesiis in die Cæne Domini possunt secundum formam Ecclesiæ Chrysmata conficere ex balsamo quidem, & oleo olivarum. Nam Spiritus sancti donum in chrysmatis unctioe conferunt, & columba utique, quæ ipsum designat Spiritum, olivarum ad arcam legitur retulisse. Sed si suum antiquum ritum in hoc Græci potius servare voluerint, videlicet quod Patriarchæ una cum Archiepiscopis & Episcopis ejus Suffraganeis, & Archiepiscopi cum Suffraganeis suis simul Chrysmata conficiant, in tali eorum consuetudine tolerentur.
3. Nulli autem per Sacerdotes, vel Confessores pro satisfactione penitentiæ unctio aliqua solummodo injungatur. Infirmis verò juxta verbum Jacobi Apostoli, unctio exhibeatur extrema.
4. Porro in appositione aquæ, sive frigide, sive calide, vel tepide in altari sacrificio suam si velint, consuetudinem Græci sequantur, dummodo credant, & asserant quod servata Canonis forma, conficiatur pariter de utraque. Sed Eucharistiam in die Cæne Domini con-

servatam usque ad annum prætextu infirmorum, ut de illa videlicet ipsos communicent, non referent, licet tamen eis pro infirmis ipsius corpus Christi conficere, ac per quindecim dies, & non longiori temporis spatio, conservare, ne per diuturnam ipsius reservationem, alterati forsitan speciebus, reddatur minus habile ad sumendum, licet veritas & efficacia semper eadem omnino remaneat, nec ulla unquam diuturnitate seu volubilitate temporis evanescat.

In celebratione verò solemniarum, & Missarum, & de hora celebrandi eas, dummodo in consecratione, vel consecratione formam verborum à Domino expressam & traditam observent, & celebrando non transgrediantur horam nominatam, suam si qui consuetudinem permittantur. Sacerdotes autem dicant horas Canonicas more suo, sed missam celebrare, priusquam officium matutinale compleverint, non præsumant.

Promovendi verò ad Sacerdotium & presbyterium, qui proficendi fuerint Ecclesiarum regimini, examinentur antea diligenter, si præcipue de horis Canonicis, & Missarum officijs secundum distinctionem temporum exsequendis sint sufficienter instructi, ut ad hæc non nisi digni & idonei admittantur. Ceterum unusquisque Sacerdos in aureo, vel argenteo solum, aut saltem flameo calice sacrificet, habens corporale de lino candidum & nitidum, & altare mundum vestimenti oportum, vel decentibus paramentis. Mulieres autem servare ad altare non audeant, sed ab illius ministerio repellantur omnino.

De jejuniis verò diei Sabbathi quadragesimali tempore, quamquam honestius & salubrius Græci agerent, si sic toto illo tempore abstinerent, ut nec unico die institutum jejunium violarent, teneant & servent pro libito morem suum. Sacerdotes quoque corrigant, & alij quibus Parochiarum cura, vel Ecclesiarum Parochialium regimen per Episcopos suos committitur, licet ac libere possint Parochianorum suorum confessiones audire, ipsique penitentiam injungere pro peccatis: quia cui licet vel conceditur quod est majus, competit minus nec negari convenit, quod est minus: liberum tamen sit ipsis Episcopis viros alios idoneos coadjutores, & cooperatores habere in audiendis confessionibus, & penitentibus injurgendis, ac ceteris quæ ad salutem pertinent animarum. Ipsique in his per eorum dioceses absque Sacerdotum ipsorum præjudicio, & gravamine committere vices suas, cum propter occupationes multiplicet, & occasiones varias peccati contingere, quod nequeant per easdem dioceses officium suum exsequi per seipos.

De fornicatione autem, quam solutus cum soluta committit, quin sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendum, cum tam fornicarios, quam adulteros à regno Dei Apostolus asserat alienos.

Ad hæc volumus & expressè præcipimus, quod Episcopi Græci septem Ordines, secundum morem Ecclesiæ Romanæ, de cætero conferant: cum hucusque tres de minoribus circa ordinandos neglexisse vel prætermisisse dicuntur. Illi tamen, qui jam sunt taliter ordinati per eos, propter nimiam ipsorum multitudinem in sic susceptis Ordinibus tolerentur.

Quia verò secundum Apostolum mulier mortuo viro ab ipso est ligata, ut nubendi cui vult in Domino liberam habeat facultatem, secundas & tertias, ac ulteriores etiam nuptias Græci non reprehendant aliquatenus, nec condemnent, sed potius illas approbent inter personas, quæ aliis licitè ad invicem matrimonio jungi possunt. Secundo tamen nubentes Presbyteri nullatenus benedicant. Et quoniam apud eos consueverunt contra-
bi matrimonia inter personas contingentes se juxta eorum computationem octavo gradu, qui secundum computationem & distinctionem graduum, quam nos facimus apud nos, quartus habetur, ne id præsumatur deinceps, firmiter prohibemus: districte præcipientes, ut cum

cum in ulterioribus gradibus licite matrimonia contrahantur, in predicto quarto consanguinitatis vel affinitatis gradu copulari ulterius non presumant, statutum in hoc generali Concilio observantes. Illos tamen, qui jam in gradu hujusmodi contraxerunt, dispensatio permittimus in sic contracto matrimonio remanere.

- Demique cum veritas in Evangelio asserat, quod si quis in Spiritum sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo, neque in futuro dimittetur ei, per quod datur intelligi, quasdam culpas in presenti, quasdam vero in futuro posse seculo relaxari; & Apostolus dicat, quod uniuscujusque opus quale sit ignis probabit, & cuius opus arserit, detrimentum patitur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem; & ipsi Græci verè ac indubitanter credere ac affirmare dicantur, animas illorum, qui suscepta poenitentia, ea non peracta, vel qui sine mortali peccato cum venialibus tamen, & minutis decedunt, purgari post mortem, & posse suffragiis Ecclesie adjuvari: Nos, quia locum purgationis hujusmodi dicunt non fuisse sibi ab eorum Doctoribus certo & proprio nomine indicatum, illum quidem juxta traditiones & auctoritates sanctorum Patrum Purgatorium nominantes, volumus, quod de cetero apud istos isto nomine appelletur, illo enim transitorio igne peccata utique, non tamen criminalia seu capitalia, quæ prius per poenitentiam non fuisse remissa, sed parva & minuta purgantur, quæ post mortem etiam gravant, si in vita non fuerint relaxata. Si quis autem absque poenitentia in peccato mortali decedit, hic proculdubio æterna gehennæ ardoribus perpetuè cruciatur. Anima verò parvulorum post baptismi lavacrum, & adultorum etiam in charitate decedentium, qui nec peccato, nec ad satisfactionem aliquam pro ipso tenentur, ad patriam protinus transfolant sempiternam.
26. Ordinationes demum, & instituta regularia sanctorum Patrum de vita, & statu Monachorum præcipimus ab Abbatibus, & Monachis Græcis inviolabiliter observari. Fraternitatem itaque tuam hortamur atque tenent, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus præmissa omnia Episcopis Græcis præfati regni seriatim, & diligenter exponi facias, districte ipsi injungens, ut ea sollicitè attendere, studiosè tenere ac efficaciter procurent, & à suis faciant subditis observari. Memento autem Archiepiscopo Nicosiensi, & ejus Suffraganeis Latinis firmiter auctoritate nostra præcipias, ut eosdem Græcos super præmissis contra hujusmodi provisionem, & deliberationem nostram non inquietent aliquatenus nec molestent. Contradictores eadem auctoritate appellatione postposita compescendo, non obstantibus si præfatis Archiepiscopo & Suffraganeis, vel quibuscumque alijs à Sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possunt, per litteras Apostolicas, plenam & expressam, ac de verbo ad verbum non facientes de indulto hujusmodi mentionem. Datum Lateran. 11. Nonas Martij anno XI.

CAPVT VII.

De communicatione Latinorum cum
Græcis ex Bulla Clementis
PP. VIII.

CLEMENS VIII. Pontifex Maximus, quo studio erga universam Ecclesiam, & præcipuè erga Græcos ferebatur, ne qua DEO in administrandis Sacramentis injuria fieret, ipsi autem Græci salutem inde consequerentur, per brevem ad Latinos Episcopos, in quorum diocesisibus Græco ritu viventes degant, evulgati iussit, cujus

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

summam affectu Possivinus Tom. I. Appar. Sacr. in addit. verb. Græci.

Presbyteri Græci baptizatos Chriſmate in fronte non consignat, & ideo ab ipsis in ordine baptismi apud eorum Euchologium prætermittantur, quæ sequuntur post illa verba: μετὰ τὴν ἐκτίθη, &c. usque ibi ἵνα ποιεῖς ἐν τῷ στήθεσιν τοῦ ἁγίου, hoc est, Et post orationem, &c. (ubi habetur forma hujus consignationis) usque ad verba: postea facit Sacerdos figuram circuli, &c.

Episcopi Latini infantes seu alios baptizatos à Presbyteris Græcis de facto Chriſmate in fronte consignatos confirmant, & tunc videtur, ut cum cautela, & sub conditione id faciant, (videlicet N. Si es confirmatus ego te non confirmo; sed si non es confirmatus, ego consigno te signo crucis, & confirmo te Chriſmate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti) præsertim verò cum venialiter dubitari potest quod ab Epif. Græcis fuerim baptizati.

Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, quod pro infirmis asseratur, singulis octo diebus, vel saltem quindecim renovetur. Non asseratur idem Sacramentum toto anno, si tamen asseratum fuerit, saltem in fine anni somatur.

Tollatur abusus tundendi, vel etiam miscendi sacro oleo, ac iterum coquendi, vel alias exficandi species sacramenti sacri Eucharistiæ, feria quinta Cænæ Domini, ut deinde illud asservent.

Si Græci velint accipere altararia portatilia ab Episcopis Latinis consecrata, bene erit; sin minus, tolerentur eorum thioni, sive throni, super altaria lapidea ponendi cum celebrent.

Corporalia uti Latini habeant, nisi thionis etiam pro corporalibus utantur.

In casu necessitatis Presbyteri Græci Catholici possint Latinos absolvere. Utantur forma absolutionis in generali Concilio Florentino præscripta, & postea si voluerint, dicant orationem illam deprecativam, quam pro forma hujusmodi absolutionis dicere tantum consueverunt.

Tollendus abusus, ubi est, ut vir atque uxor simul & eodem tempore eidem Presbytero confiteantur.

Aqua ex ritu Græco in die Epiphaniæ vel primo die mensis benedicta conservetur in Ecclesia, ut illa Fideles aspergantur.

Non sunt cogendi Presbyteri Græci olea sancta, præter Chriſma, ab Episcopis Latinis diocesis sanctis accipere, cum hujusmodi olea ab eis in ipsa oleorum & Sacramentorum exhibitione ex veteri ritu conficiantur seu benedicantur. Chriſma autem, quod non nisi ab Episcopo, etiam juxta eorum ritum, benedicti potest, cogantur accipere. Prohibeantur verò ab Episcopis Græcis externis, schismaticis, seu schismæ Romanæ Ecclesiæ communionem non habentibus, illud accipere, vel eo uti.

Ordinati ab Episcopis schismaticis, alias ritè ordinatis, servata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem.

Proinde ipsi ordinati ab Episcopis schismaticis, correcti vel emendati, reconciliandi sunt, & absolvendi cum poenitentis salutibus, dummodo errores, vel saltem schisma ordinatoris abjacent in judicio, vel publicè, vel secretè pro qualitate facti. In Ordinibus autem per eos alias si è susceptis, ministrare non permittuntur, nisi cum ipsis super irregularitate, hujusmodi occasione contracta, auctoritate S. Sedis Apostolicæ fuerit dispensatum.

Non sunt admittendi Episcopi schismatici, sive pro Ordinibus, sive pro alijs sacramentis conferentur.

M. 2

f. 10.

ferendis, sed deridendi, quoad sancta sedes Apostolica desuper consolatur, & responsum habeatur.

Græci sine litteris dimissionis Episcopi Latini dicebant ad sacros Ordines promoti, suspensi sunt, & si suspensi in suis Ordinibus ministraverint, efficiuntur irregulares, sicut & Latini.

Super huiusmodi autem & similibus irregularitatibus dispensandi facultatem à sancta Sede Apostolica obtineri oportet.

Si Episcopus Latinus Græcum aliquem ordinare voluerit, qui à Presbytero Græco in baptismo Chistiane in fronte facto fuerit consignatus, debet illum antea confirmare, saltem sub conditione, videlicet *Nisi es confirmatus, &c.* ut supra Presbyteri vidui, seu uxoris orbati, habitum ferant dive tam ab alijs.

Curent Ordinarii locorum, ut decretum facti Generalis Concilij Tridentini de reformatione matrimonij vertatur in linguam Græcam vulgarem, & in locis, & Provincijs Græcorum, & Albanensium evulgetur & publicetur.

Matrimonia inter conjuges Græcos dirimi, seu divortia, quoad vinculum, fieri nullo modo permittantur, aut patiantur, & si qua de facto processerint, nulla & irrita declarentur.

Maritus latinus uxoris Græcæ ritum non sequatur.

Latina uxor non sequatur ritum mariti Græci. Græca verò uxor sequatur ritum mariti Latini. Quod si id fieri non possit, quisque conjugum in suo ritu, Catholico tamen, manere permittatur.

Proles sequatur patris ritum, nisi prævaluerit mater Latina.

Presbyter Græcus conjugatus ante sacrum Sacrificium, seu sanctam Missam celebrandam, vel per hebdomadam & per triduum abstinere ab uxore.

Circa alia dogmata Græcorum.

Græci credere tenentur, etiam à Filio Spiritum sanctum procedere, sed non tenentur pronuntiare, nisi subesse scandalum, præsertim si degant inter Latinos: aut necessitas postulare confitendi fidem Catholicam, quæ tunc oportet etiam pronuntiare.

Nunquam Monachis Græcis, seu Calogeris animarum cura committatur, nisi ex necessitate, vel aliqua causa.

Presbyteri seculares Græci, abjuratis schismate & erroribus, atque in fide Catholica bene instructi, in Parochialibus seu Curatis Ecclesijs Græcorum institui possunt.

Tolerandus est apud Græcos usus carniem die Sabbathi, ubi sine scandalo fieri potest: in locis tamen ipsorum, & inter eos tantum.

Item tolerandus est, ut ad jejunium eodem die Sabbathi in Quadragesima, exceptio uno sabbatho sancto, ex antiqua traditione non teneantur, sed dumtaxat ad abstinentiam.

In jejunij biuotanis, vel triduotanis, vel alias à Dicecesanis, vel Jubilæis à Summo Romano Pontifice indicatis, dies Sabbathi in eis comprehensus, vel præscriptus, in alium diem pro plebis Græcis, ab ipsis Dicecesanis Apostolica auctoritate sanctissimi Domini nostri Clementis divina providentia Papæ VIII. permittitur commutari.

Si ipsi Græci ad observationem jejuniorum, & vigiliarum Latinæ Ecclesiæ indici possent, optimum esset; sed non cogantur, cum ipsi qualibet hebdomada, & feria quarta, & feria sexta jejunent.

Græci existentes inter Latinos, dies festos de

præcepto ejusdem Ecclesiæ Latinæ servare tenentur.

Insuper idem sanctissimus Dominus noster constituit Romæ habendum esse Episcopum Græcum Catholicum, qui Græcos Episcopos Latinis Italiæ, & insularum adiacentium subiectos, ab Episcopo Græco ordinari volentes, cum illorum dimissionis, ad id tantum concedendis, ritu Græco ordinet.

Item mandavit, ut ad majorem instructionem Dominorum Episcoporum Latinorum imprimantur, cum hac ipsa Decretales, seu litteræ quædam Apostolicæ ad Græcorum ritus pertinentes: ac etiam professio orthodoxæ fidei, à Græcis, qui ad unitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ veniunt, facienda.

Ita sanctitas sua ex sententia Congregationis super reformatione Græcorum, decrevit, & declaravit, ac fieri mandavit Romæ in Palatio montis Quirinalis apud sanctum Marcum, die 31. mensis Augusti. Anno Dom. 1595. Pontific. sui anno quarto.

C A P V T VIII.

In quibus præterea alijs casibus liceat Latinis communicare cum Græcis.

Constat ex supradictis, omnes Schismaticos Catholicos esse majoris excommunicationis vinculo: hæc autem excommunicatio lata non erat contra Schismaticos aliquo jure antiquo, ut optime observat Abbas in *Rub. de schismaticis, num. 2.* Alij vero contendunt schismaticos etiam olim fuisse jure communi excommunicatos, nam *ca. 2. de Schismaticis* præcipiunt vitari Schismatici. Cæterum quidquid sit hæc de re, hodie omnes Schismatici constitutione Pontificia, quæ in Cæna Domini promulgatur, sunt majoris excommunicationis pæna ligati.

Quare primum dubium est, An Schismaticus sit in universum vitandus à nobis, præsertim in divinis, scilicet in Sacramentis recipiendis & alijs ministerijs divinis exercendis?

Respondeo Schismaticos eo ipso, quo excommunicati sunt, non esse nobis vitandos, quia ob constitutionem, in Concilio Constantiensi à Martino V. editam, usum jam receptum est, duo tantum excommunicationum genera esse vitanda, nempe nominatim excommunicatum, & notorium Clerici per se ipsum: quare cum Schismaticis, qui non sunt publicè & nominatim excommunicati, licet communicare, non secus ac si non essent excommunicati, tam in humanis quam divinis rebus, ut latius infra dicemus, cum de communicatione cum hæreticis agemus: quæ omnia procedunt etiam à fortiori in Schismaticis.

Ex quo inferitur, Catholicum posse in interesse Missæ Sacrificij, quæ faciuntur & offerunt Græci, Armeni, Rutheni, & alij Schismatici, & præceptum divinum de audienda Missa adimplere prædictorum Missam audiendem. Ita aperte colligitur ex dictis, & docet Azorius *Tom. 1. lib. 1. Institut. Moral. c. 3.* Eratio, quia ritus etiam Græcanici in re divina, & sacrificij faciendis sunt Catholici, à sanctis Patribus traditi, *Basilio* nempe, *Chryssostomo*, & alijs, & prout qui Græcanica sacra audiunt, suo officio, & Ecclesiæ præcepto satisfaciunt.

Nam

Nam Græci legitimo suo more & instituto sacris operantur, & Ecclesiæ præceptum non est, ut rem divinam audiamus hoc vel illo ritu, sed simpliciter, ut diebus Dominicis & festis rem factam audiamus: & cum ex altera parte non teneamur vitare Schismaticos, nisi nominatum sint excommunicati, aut aliàs scandalum oriatur, sit, virum latinum posse interesse sacrificijs Græcorum & Schismaticorum.

An Catholici à Græcis Sacramenta possint recipere.

Sed major difficultas est, An à Sacerdote vel Episcopo Schismatico possit quis Sacramenta recipere? Pro parte affirmativa, facit *Extravagans Martini V. Adevitanda*, quæ sine ullo discrimine excommunicatos non denunciatos docet non esse vitandos, ac si excommunicati non essent, idque plures auctores *infra* adducendi, ubi de hæreticorum communicatione agemus, tradunt.

Pro contraria verò parte facit, quod isti Schismatici, in quantum excommunicati nominatum, non sint vitandi, in quantum Schismatici sunt separati à communicatione, à jure Canonico, & privati jurisdictione, ut constat ex c. 1. & 2. de Schismaticis, & c. *Ordin. 9. q. 1.* Secundò, quia aperte *Clemens* Papa 8. in Bulla citata oppositam docet sententiam: Ordinati (inquit) ab Episcopis Schismaticis, alias ritè ordinatis, servata debita forma, recipiant quidem Ordinem, sed non executionem; & insuper prohibentur in prædictis Ordinibus ministrare, sine dispensatione sedis Apostolicæ. Nec erit sufficiens solutio, si quis dicat loqui hic de ordinato, qui non sit subditus Episcopi: nam illa verba (alias ritè ordinatis) hoc etiam includunt. Et confirmatur, quia in eadem Bulla de sacramento penitentiæ dicitur, in casu necessitatis Presbyteros Græcos Catholicos, posse Latinos absolvere. Ubi per particulam illam (*Catholicos*) Schismatici videntur excludi, etiam in casu necessitatis, quia eo ipso quod Schismatici sunt, carent jurisdictione, ut *infra* latius dicemus de hæreticis. Quæ sunt notanda pro hac difficultate, quia quantum ad hoc, Schismatici & hæretici eadem fere est ratio: unde ex illo loco petenda est hujus dubij solutio.

An Sacerdos Græcus Latino ritum celebrare possit, & è contrà.

Secundum dubium, An Sacerdos Græcus agens inter Latinos, teneatur se tam Latinorum ritui, quam propriæ consuetudini conformare, & è contra, de Latino inter Græcos? Resp. Siloquatur de ritu tam in celebratione Missarum, quam in alijs divinis officijs, *Prus V.* prohibuit, ne sacerdos Græcus Latino ritu, neque è contra Latino ritu Græco celebrarent: imò & Concilium Florentinum in literis, unionis simpliciter dicit unumquemque Sacerdotem debere copficere in fermentato & azymo juxta suæ Ecclesiæ consuetudinem. Hoc tamen existimo accipiendum de Sacerdotibus Latinis & Græcis, quando in eodem territorio sunt conjuncti, vel de Sacerdotibus Græcis per Latinam Ecclesiam peregrinantibus, vel de Latinis per Græciam iter facientibus. Si tamen domicilium habeant, vel Latini inter Græcos, vel Græci inter Latinos, tunc merito potest esse questio, an teneantur se conformare ritui Ecclesiæ illius, in qua habent domicilium: quia qui habet domicilium in Ecclesia Græca, censetur jam Græcus, & è contra Græcus in Ecclesia Latina. Præterea in *C. ille d. 1. 2.* dicitur teneri unumquemque se conformare consuetudini Ecclesiæ, in qua actu existit. His rationibus motus *P. Suarez 3. Tom. disp. 44. scilicet 3.* tenet partem affirmativam: sed contraria sententia probabilior videtur. Nam Concil. Florentin. & Bulla *Pij V.* absolute præcipit unumquemque Sacerdotum Græcorum & Latinorum, ser-

vare propriæ Ecclesiæ ritum sine ulla limitatione, & ob id non teneri se conformare, quantum ad ritum Ecclesiæ illius, in qua actu habitat, in alijs verò tenebitur consuetudines & præcepta Ecclesiæ observare.

Ex quibus primò collige, Sacerdotem Latinum degentem inter Armenos, Abyssinos, vel alios Schismaticos, quorum ritus in celebrando sit approbatus ab Ecclesia, posse se illorum ritui conformare, maxime quando habet domicilium: quia Concil. Florent. & Bulla *Pij V.* solum loquuntur de sacerdote Græco inter Latinos, & de Latino inter Græcos. Et ita non debent extendi ad alias nationes.

Secundò inferitur, Sæculares domicilium habentes in Ecclesia Græca, vel alia Schismaticorum, quales sunt nunc Lusitani multi in interiori Æthiopia, posse se consuetudinibus accommodare, & debere, maxime si sit scandalum, nisi aliàs vellent ipsi in omnibus Latino more vivere, habentque Ministros Ecclesiæ Latine: nam tunc certum est nullatenus teneri.

Pro his tamen & similibus dubijs degentes inter alios Schismaticos à Græcis (cum quibus jam ex praxi constat quali er quis se gerere debeat) & sciant quid ab ipsis præstandum sit, tam in jejuniis, quam dierum festivorum observatione, quam in eorum ritibus approbandis vel reprobandis, oporteret, ut sedem Apostolicam conlulerent.

CAPVT IX.

De pœnis Schismaticorum, & de eorum absolutione & reconciliatione.

DE Schismaticorum pœnis, quas DEUS justissime ab eis in ærdum soler reperere, non est necesse in præsentia dicere. Exant in Scripturis aliquot eorum exemplari *Num. 16.* ubi Legimus Dathan, & Abiron propter illud peccatum fuisse absorptos à deficiente terra. Et constat ex *libro Reg.* quantis cladibus affecta fuerint undecim tribus Israel, eò quod à domo David discessionem fecerunt.

De alijs autem pœnis, quibus vel ipso facto, vel per sententiam judicis, possunt affici Schismatici, quædam sunt certa apud Doctores, & aliquid est controversum. Primò certum est, eos non ita puniri, ut vel amittant ipso facto, vel possint amittere spirituales aliquam potestatem, consistentem in spirituali charactere Baptismi, vel Confirmationis, vel Ordinis. Nam hæc indelebilis, ut docet *2. q. 39. art. 3. D. Tho.* & confirmat *Turrecremata lib. 4. Sum. part. 1. cap. 7.* & Sylvest. verb. *Schismatici*, & patet ex *Urano* Papa Canon. Ordinationes *9. q. 1.* qui ordinatos ab Episcopis schismaticis censet verè fuisse Ordinatos. Et ex *Aug. lib. 6. de Baptismo contra Donatistas cap. 5.* Ubi ait: *Potest Sacramentum tradere separatim sicut habere.*

Secundo certum est privati tamen ipso facto Schismaticos facultate utendi rectè & legitime ejusmodi potestate characteris, seu privati ejusmodi potestate, quoad ejus essentiam, quo ad usum, nimirum legitimum, ait *D. Tho. art. 3.* Non enim possunt Schismatici rectè, & absque peccato uti ejusmodi potestate. Quo sensu assentit *D. Thom.* & *Turrecrem. ubi supra* debere intelligi quædam Patrum, seu Pontificum testimonia,

nia, quibus indicari videtur amitti per schisma potestatem etiam Ordinis live Consecrationis. Oportet enim intelligi quoad usum legitimum: ut quando Patres Concilij Lateranensis sub Innocentio Tertio cap. 1. Extravag. de schismate, ajunt: *Ordinationes ab Orlaviano, & Guidone Haresiarchis factas, irritas esse censuimus. Quod etiam dicit Urbanus in Can. Ordinationes 9. q. 1.* Debet enim intelligi quoad executionem eorum legitimam, ut ibi etiam exponit *Glossa* addens, nisi cum eis fuerit dispensatum, vel nisi Ordinatus probare posset, necessivisse se fuisse schismaticum cum Episcopum, à quo accepit Ordinem, aut habuisse legitimam dispensationem accipiendi Ordines à schismatico, ut ait Innocentius 3. in cap. *Paternitate*, extra de schismaticis.

Tertio, Certum est præter excommunicationem, quam supra Schismaticos diximus incurtere, si ab ea non respiciant, posse ulterius puniri, nimirum per censuram depositionis, ut patet ex *Can. in nomine Domini 23. d. &* notat ubi supra Turcetem. Et si nec per depositionem emendentur, panis etiam corporalibus, auxilio brachij secularis, ut fieri jubet Pelagius Pontifex in *Can. de Liguriis 23. q. 5. &* docet D. Tho. 2. 2. q. 39. art. 4. ad 3. Atque etiam possunt privari à Pontifice potestate & dignitate temporalis.

Quarto Schismaticus præter pœnas prædictas, alias etiam incurrit: Est enim irregularis, ita ut etiam si Ecclesie per absolutionem & veram penitentiam fuerit reconciliatus, ad beneficia & Ordines promoveri non potest, sine Pontificis dispensatione, ut colligi videtur ex c. *Qua diligentia*, de electione, ubi Hostiensis, Abbas, & Joannes Andreas idem censent. Hanc vero irregularitatem non contrahi à Schismatico occulto, sed tantum manifesto quidam affirmant. Alij verò in contrarium docent etiam ab occulto contrahi. Sed probabilior videtur prima sententia, ut optime ostendit Greg. de Valentia, 2. 2. disp. 3. q. 15. puncto 3.

Sed petes, an Schismatici Presbyteri & Episcopi careant Ordinis potestate, an tantum Jurisdictione. Respondet S. Tho. 2. 2. q. 39. art. 3. Schismaticos jurisdictione carere: *Non possunt* (inquit) *absolvere, nec excommunicare, nec indulgentias concedere.* Sic ille; & ita nequeunt eadem ratione eligere, beneficia conferre, leges sive constitutiones dare, vel ponere. Unde si quos absolvant vel eligant, absolutio seu electio rata non est, & proinde iteranda: habere tamen, ait S. Tho. potestatem sacram Ordinis: quare Episcopus schismaticus verè conficit & consecrat Eucharistiam, verè confirmat, verè ordinar, cum aliquos ad Ecclesiasticos Ordines eligit ac promovet, ab eo verè Ordinis characterem recipiunt, non tamen Ordinis usum & functionem; quoniam sunt ipso jure suspensi, si scienter à schismatico Episcopo ordinentur. Pari autem similitudine, si Episcopus schismaticus altaribus, vasa, aut templa consecrat, ratum est quod facit, quia hæc sunt Ordinis non jurisdictionis, quamvis Episcopo ex Ecclesie auctoritate conveniant.

Si quæras utrum hæc pœna, qua Schismatici jurisdictione privantur locum habeat generatim in omnibus Schismaticis. Quidam ajunt hanc Schismaticorum pœnam, qua jurisdictione privantur, locum habuisse ante Concilium Constantinense, in omnibus manifestis & notoriis Schismaticis, non occultis: modò verò post illud, soluta locum habere in ijs, qui sunt expressim & nomi-

natim denunciati, aut manifesti persecutores Clericorum. Alij probabilius videntur, universè Schismaticos, quatenus tales sunt, jurisdictione Ecclesiastica privatos esse, eò quòd sunt extra Ecclesiam, quia ipsi se ab Ecclesia diviserunt.

Respondeo, Si Schismaticus sit toleratus, & communi errore populi habitus pro legitimo, non videtur dubium, quin omnes actus jurisdictionis, alijs requirentes, sint validi, ut infra dicemus etiam de hæreticis. Si vero Presbyter vel Episcopus sit manifestus schismaticus, tunc aliqui dicunt, non valere gesta per ipsum, illa inquam quæ requirunt jurisdictionem. Alijs vero placet, valere omnia in casu, quò Schismaticus non sit nominatim excommunicatus, vel manifestus Clerici persecutor, sed verior & securior pœna est sententia.

Sed quæres, quam juram incurrat, qui ad Ordines vel alia Ecclesiastica beneficia à Schismaticis promovetur? Respondetur, Si sciens esse Schismaticum, & excommunicatum, spontè suscepit ab eo sacramentum Ordinis, manet irregularis & suspensus ab executione illius Ordinis, quem suscepit, & indiget dispensatione Sedis Apostolicæ: si vero beneficia Ecclesiastica, privatur illis: ita colligitur ex c. 1. de schismaticis, & ex bulla Clem. 8. supra adducta. Si tamen cum ignorantia quis fuerit ordinatus, dispensat Episcopus in irregularitate: ita post Navar. docet Greg. de Valentia 2. 2. in 3. p. disp. 7. q. 19. de irregulari puncto 3.

Ultimò dubitatur, An ab excommunicatione, & alijs pœnis liberi sint Schismatici, qui ignorantia invincibili schismati Græcorum inhaerent? Brevisiter dico, certum esse pœnas prædictas non incurtere, nec in inferiori, neque exteriori foro: ut clarior patebit ex his, quæ infra dicemus, tractantes de Hæreticorum pœnis.

Qua verò ratione Schismatici sint absolventi, & reconciliandi cum Ecclesia, dicemus infra, cum de absolutione hæreticorum differemus, tum quia Schismatici majori ex parte hæretici sunt; tum etiam, quia e si schismatici tantum inveniantur, eorum absolutio reservata est etiam Sedi Apostolicæ, ut patet ex Bulla Cænæ Domini.

Illud tamen est advertendum, quod quamvis Schismaticorum absolutio sit reservata, sicut & Hæreticorum, in eorum tamen absolutione non sunt tot tantæque circumstantiæ observandæ, sicut in absolutione hæreticorum. Oportebit tamen primò, ut antequam absolutionis beneficium accipiant, publicè vel privatè fidei professionem juxta sequentem formulam à Sede Apostolica exhibitam, faciant.

C A P V T X.

Professio orthodoxæ fidei à Græcis
facienda, *Gregorij XIII.*
Pont. Max. jussu
edita.

EGO N. firma fide credo & profiteor omnia
& singula, quæ continentur in Symbolo fidei,
quo Sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet:
Credo in unum Deum Patrem omnipotentem
factorem celi & terræ, visibilium omnium
& invisibilium. Et in unum Dominum
IESUM Christum filium DEI unigenitum.
Ex ex Patre natum ante omnia secula.

cula. *DEVM* de *DEO*, lumen de lumine, *DEVM* verum de *DEO* vero. Genitum non factum, consubstantiali Patri; per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de caelis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex *MARI* Virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum Scripturas. Et ascendit in caelum; sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos, & mortuos; cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum Dominum, & vivificantem; qui ex Patre Filioque procedit. Qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur: qui locutus est per Prophetas. Et unam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi saeculi. Amen.

Credo etiam, profiteor, atque suscipis ea omnia, quae Sacra Oecumenica Synodus Florentina super unione Occidentalis & Orientalis Ecclesiae definivit, & declaravit: videlicet quod Spiritus Sanctus à Patre & Filio aeternaliter est, & essentiam suam, suamque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio; & ex utroque aeternaliter, tanquam ab unico principio & unica spiratione procedit. Cum id quod Sancti Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendat; ut per hoc significetur Filium quoque esse secundum Graecos quidem, causam, secundum Latinos vero, principium subsistentiae Spiritus Sancti, sicut & Patrem. Cumque omnia quae Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dederit, praeater esse Patrem; hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre aeternaliter habet, à quo aeternaliter etiam genitus est. Illamque verborum illorum, Filioque explicationem, veritatis declaranda gratia, & imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.

Item in azymo sive fermentato pane tritico Corpus Christi veraciter conficitur; Sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet iuxta suam Ecclesiam, sive Occidentalis sive Orientalis consuetudinem.

Item si verè penitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis penitentiae fructibus de commissis satisfecerint, & omnis eorum animas poenis Purgatorij post mortem purgari: & ut à poenis huiusmodi releventur, prodesse eis Fidelium virorum suffragia, Missarum scilicet Sacrificia, orationes & eleemosynas, & alia pietatis officia, quae à Fidelibus pro alijs Fidelibus fieri consueverunt, secundum Ecclesiam instituta. Illorumque animas, qui post Baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quae post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eiusdem exuta cor-

poribus, prout superius dictum est, sunt purgatae, in caelum mox recipi, & intueri clarè ipsum *DEVM* trinum & unum sicuti est, merito non tamen diversitate alii alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccata, vel solo originali decesserunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas.

Item sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in universum orbem tenere Primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, & omnium Christianorum Patrem ac Doctorem existere; & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostro *IESU* Christo, plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in Actis Oecumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur.

Insuper profiteor ac recipio alia omnia, quae ex Decretis sacrae Oecumenicae Generalis Synodi Tridentinae Sacrosanctae Romanae, & Apostolicae Ecclesiae, etiam ultra contenta in suprascripto fidei Symbolo, profuturam ac recipiendam proposuit, atque praescripsit, ut sequitur.

Apostolicas & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdem Ecclesiae observationes & constitutiones firmissime admitto & amplector.

Item sacram scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sacrarum scripturarum, admitto, nec eam unquam, nisi iuxta unanimum consensum Patrum accipiam, & interpretabor.

Profiteor quoque septem esse verè & proprie Sacramenta novae legis à *IESU* Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Penitentiam, Extremam unctionem, Ordinem, & Matrimonium, illaque gratiam conferre; & ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse.

Receptos quoque & approbatos Ecclesia Catholica ritus, in suprascriptorum omnium Sacramentorum solemnem administratione recipio & admitto.

Omnia & singula quae de peccato originali, & de justificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector & recipio.

Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, & proprium, & propitiatorum Sacrificium pro vivis & defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiae Sacramento esse verè, realiter, & substantialiter Corpus, & sanguinem unum cum anima, & divinitate Domini nostri *IESU* Christi; fierique conversionem totius substantiae panis in Corpus, & totius substantiae

Viæ vini in sanguinem, quam conversionem Catholica Ecclesia transsubstantiationem appellat.

Fateor etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi.

Constanter teneo purgatorium esse, animasque ibi detentis fidelium suffragiis iuvari. Similiter & Sanctos unacum Christo regnantes, venerandos atque invocandos esse, eoque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas.

Firmissime assero, imagines Christi, ac Deiparæ semper virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas & retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impartiendam.

Indulgentiarum etiam potestatem à Christo, in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum Christiano populo maxime salutare esse affirmo.

Sanctam Catholicam & Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum Matrem & Magistram agnosco, Romanoque

Pontifici Beati Petri, Apostolorum Principis successori, ac IESU Christi vicario, veram obedientiam spondeo ac iuro.

Cetera item omnia à sacris Canonibus, & Oecumenicis Conciliis, ac præcipue à sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata indubitanter recipio, atque profiteor, simulque contraria omnia, atque hæreses quasunque ab Ecclesia damnatas & rejectas, & anathematizatas, ego pariter damno, rejecto & anathematizo.

Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in præfenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram, & inviolatam, usque ad extremum vitæ spiritum, constantissime DEO adjuvante, retinero, & confiteri, atque à meis subditis, vel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum.

Ego idem N spondeo, do vœo, ac iuro. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei Evangelia,

DE PROCURANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM.

LIBRI VI

PARS III.

De Ruthenorum Religione, & unione cum Sede Apostolica.

CAPVT I.

De Ruthenis tempore Clementis Papæ VIII. ad Sedis Apostolicæ communionem admisis, & de forma qua fuere recepti.

Ruthenorum populi (quos antiquo vocabulo Russos appellant Scriptores) ad unionem Apostolicæ sedis recepti fuerunt à Clem. VIII. Pontifice Maximo: ut Iulius Cardinalis Baronius ad Galicem 7. Tomi Annalium præcipua appendice adiecit. Eius etiam unionis meminit Anton. Possevinus in Apparatu sacro, verbo Rutheni. At quoniam ille decretum dantaxat deliberationis Archiepiscopi & Episcoporum Ruthenorum in sua Synodo facta de suscipienda communionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & eorundem ad summum Pontificem literas; hic verò tantum alias Synodi circumstantias enumerant; nos aliquid plenius huc inferemus. Quare primò de synodo à Ruthenis celebrata & Decreto in ea edito: Secundò de litteris ad summum Pontificem, ac de Articularis five

conditionibus à Ruthenis propositis. Tertio de communionem ipsa à Sede Apostolica concessa dicemus.

Primò igitur, anno Domini 1594. die 2. mensis Decembris, Brestensis Synodus celebrata est Brestæ, quæ civitas est sita in magno Ducatu Lituaniæ, qui ad regnum Poloniæ pertinet. Ea indicta est iussu Clementis VIII. Pont. Max. felicis recordationis, cui quæ decernenda erant, proposita fuerant ab Episcopis, qui illuc convenire debebant.

Tria fuerunt ob quæ hæc Synodus fuit coacta. Primum, ut Rutheni Episcopi convenientes in unum cum Latinis Episcopis legitime id facerent, quandoquidem sciebant illegitima esse Concilia, quæ sine Vicarij Christi auctoritate indicerentur, aut haberentur: ea verò, de quibus erat agendum, ad sanctæ Catholicæ fidei professionem edendam spectarent, rejecto omni schismate, ac novis hæresibus, quæ passim succederant, dum ab Ecclesiæ unitate secesserant.

Secundum, ut decernerentur legati Ruthenorum, qui nomine omnium ad Pont. Max. ad Urbem proficiscerentur, ipsi ac successoribus ejus omnem

Synodus
Brestensis.

nem delaturobedientiam, tanquam supremo omnium in Ecclesia Pastori,

Tertium ut ab eodem Pont. Max. absolutionem à schismate consequerentur. Neque amplius communionem cum Patriarcha Constantinopolitano haberent, donec ille quemadmodum antiqui olim Episcopi Constantinopolitani, S. Joannes Chrysostomus & alij Orthodoxi atque Catholici faciebant, Primatum Apostolicæ Sedis, qualis à Christo Domino fuit institutus, agnoscerent, ac profiterentur.

Accessit auctoritas nomine Pont. Max. à Stanislaio Karncovio Gnesnensi Archiepiscopo, Primato totius Regni, & legato nato collata.

Interfuit e nomine ejusdem summi Pontificis & aliorum Latinoorum Episcoporum, Demetrius Solicovius Archiepiscopus Leopoliensis, Bernardus Maciovius tunc Luceorientis, nunc Archiepiscopus Gnesnensis, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, Stanislaus Gomosincius Episcopus Chelmenis. Pro Ruthenis autem Metropolitanus Kioviensis, & Haliceniensis, totiusque Russiæ Michael Rabiofa; Hypatius Primas Ulodimiriensis & Brestensis, Cyrillus Terlecius Exarcha Luceorientis, & Ostroviensis, Hermogenes Archiepiscopus Polocensis & Vitepensis, Joannes Hohol Pincensis, Turonensis, Dionysius Sbievius, & Belsensis Uladicæ, sive Episcopi ritus Græci. Præterea plures Latini sacerdotes, & Rutheni, qui dicuntur *Poppi*, sed qui extra Episcoporum ordinem starent.

Assuere pro serenissimo Rege Poloniæ Sigismundo hujus nominis Tertio, Legati Nicolaus Radivilius Dux in Olica, & Nieflavij, Palatinus Trocensis, Leo Sapiha Lituaniæ Cancellarius, Demetrius Halecius ejusdem magni Ducatus Lituaniæ Thesaurarius, idemque Capitaneus (ut vocant) Brestensis, ut Regiæ Majestatis auctoritate curarent, ne forte vis, & tumultus ab Hæreticis & alijs factiosis hominibus Synodo intentaretur; sed sua Synodo, & Ecclesiasticis libertas integra constaret, in dicendo, ac in decernendo. Porro nobilitas frequens Catholica cum eisdem legatis Regiis haud defuit.

Atque Satanas omnis pacis, & unitatis acerrimus orator, incitaverat Arianorum & aliorum hæreticorum animos, ut tantæ rei obisterent. Quamobrem contra mandatam Regium, nullaque salvi auctoritate, plurimi convenere armati, qui Palatino Kioviensi hæretico adhaerebant, & quo confecto, abnente, petraçtis etiam in suas partes duobus schismaticis Uladicis Luceorientis, & Premisliensis, & aliquibus Poppis, conventicula habebant, ut legitimum synodum inturbarent, ac incidere: quod tamen efficere nequiverunt. Gravissima enim Legati Regij ad eos oratione, non tam persuasi, quam absteriti, licet in sua pervicacia obfirmati hæretici, quæ à Rege petierant, obtinere non potuerant, persistere tamen in nefandis dolis, falsisque calumnijs objiçendis, quibus Synodi auctoritatem statutamque unionem impederent ac deprimerent.

At ea quæ à Regiæ Majestate ante aliquot hebdomadas petierant Palatinus Kioviensis, & nobilitas Voliniensis, per Matthiam Malinum & Laurentium Britiniura nobiles ad Regem allegatos, hæc fuerant. Inprimis, ut nemo armatus, neque cum militati manu ad eam Synodum veniret, paxque & securitas ob libertatem mutuorum colloquiorum integra foret.

Deinde, ut cuiuslibet accedere liberum esset,

quamvis à Græcæ, & Romanæ Religionis hominibus essent in fide alieni.

Præterea, ut Synodo interesse posset Nicephorus Græcus, qui cum Stephano Palatino in Moldavia captus, ex carcere Arcis Chocimienum aufererat. Denique, ut nisi in Synodo convenirent, possent cum ea controversia ad generalia Comitium Regni confugere. Sed ad hæc postulata in scripto, quod sigillis Regijs authentice munitum, legati Regij ostenderunt, ejusmodi datum est Responsum.

Primum postulatam non modo concedit Rex, verum etiam ita fieri omnino mandat, ideoque legatos suos ad Synodum mittit, ut omnia pacifice, & cum magna Ecclesiasticorum libertate Synodus possit absolvi.

Alterum vero, de hæreticis ad Synodum admittendis, eas Majestas recusavit, quandoquidem Synodus indicta erat ad Ruthenos Græcosque cum Catholicis uniendo, ut in publicis Regij literis habetur.

Tertium item postulatam nullo modo Regiæ Majestas concedere voluit, designans quis, & qualis esset iste Nicephorus, quippe qui Stephanum Palatinum adduxisset in Moldaviam, secretosque cum Turcis tractatus habuisset, in Regni totius ac Reipublicæ detrimentum: proinde nemini fas esse cum homine adeo suspectæ fidei quidquam agere.

Quartum denique postulatam eadem ratione detrectavit, inquit, aliud esse Synodum Ecclesiasticorum, aliud Regni Comitium, in quibus Ecclesiastica negotia neque Judicium ullum, nec locum habent, nisi quatenus libertati Ecclesiasticæ patrocinium omne procuretur & detur.

Hæc cum Legati Regij objecissent, ac Hæreticos & Schismaticos acriter reprehendissent, quod Synodum impedire satagerent, conventicula verò sine illa Regiæ auctoritate cogere, & sub specie impiæ confederationis id sibi licere dicitarent, de Patriarchatu Constantinopolitano, qui simoniacè à Turcis emeretur, pluribus argumentis indicarunt maledictionem, quam Sedes illa habet, ut unus alterum majore pecunia perfoluta de Sede deiciat: unde nonnunquam contingat duos, sive tres simul esse Patriarchas, sponfamque illam tres interdum simul habere maritos, sicque adulteram cum adulteris manere.

Sacerdotes autem & Monachos, atque Igumenos passim Christi Domini fide abjurata Turcicam sectam amplecti, atque per exteras regiones vagantes Christianos, eorumque consilia per summam perfidiam proderet: huc item ad Russiæ partes passim venire cum fictis à Patriarcha literis, falsisque sigillis appressis.

Denique, ut alia interim comitam in præfatis Comitibus, quid fuerit circa illa tria, quæ fuerunt proposita, sancitum sequenti scriptura significarunt.

Decretum deliberationis & conclusionis Reverendissimorum Dominorum Archiepiscopi, & Episcoporum Ruthenorum, de recipienda & suscipienda Communione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, factum die secundâ Mensis Decembris, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto.

IN nomine sancti & vivificantis & individua Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Nos infra nominata persona, quibus scripto nostro subscripsimus, notum facimus, quod intrinsecus diligenter vocationem & officium nostrum, quod est huiusmodi, ut nosmetipsos, & hominum Christianorum gregem ovium Christi nobis à Christo commissum, ad concordiam & unionem promoveremus, prout nos salvator noster Christus IESUS edocuit, eamque doctrinam sanguine suo obfirmavit: ac potissimum his infelicissimis temporibus nostris, quibus multa ac varia hereses inter homines grassantur, ob quas plurimi recedentes à vera & Orthodoxa fide Christiana, legem nostram deserunt, & ab Ecclesia Dei, veroque in Trinitate illius cultu se ipsos separant. Quod non alia de causa accidit, quam ob disensionem nostram cum Dominis Romanis, cum quibus cum simus unius Dei homines, & tanquam unius Matris Sanctæ Ecclesiæ Catholice filij, ab ipsis divisi sumus, unde mutuo auxilio prestatoque invicem nobis prodesse nequimus. Et quamvis assidue DEUM pro unione in fide orationibus nostris precemur, nihilominus quoniam pacto hac unio inter nos stabilitur aliquando, nunquam nobis serio cura fuit, spectando semper superiores nostros, & expectando si de hac ipsa unione inciperent esse solliciti.

Verum cum nostra spes hac in re, ut hoc eorum cura & studio perfici possit, indies minuat, non ob aliam rem quam quod isti servitute paganorum oppressi, etiam si forte vellent, non possunt: igitur ex inspiratione Spiritus sancti, cujus hac sunt opera, & non hominum, considerantes cum ingenti dolore nostro, quanta impedimenta homines habent ad salutem, absque hac unione Ecclesiarum Dei, in qua incipiendo à Christo salvatore nostro, & à sanctis illius Apostolis prædecessoribus nostri perseverant, ac unum summum Pastorem primumque Antistitem in Ecclesia Dei hic in terris (prout ea de re Concilia & Canones manifestos habemus) & non quempiam alium præter sanctissimum Papam Romanum præstebantur, illique parebant in omnibus: ac quamdiu id uniformiter in suo robore permansit, semper in Ecclesia Dei ordo, cultusque divini incrementum fuit: inde consecutum est, ut difficillimum foret hereticis sua disseminare prava dogmata. Postquam autem multi superiores esse ceperunt, eam sibi auctoritatem potestatemque arrogantes: nunc clarè cernimus ad quantas discordias & schismata ob pluralitatem superiorum Ecclesiæ Dei devenit: ex quo fit, ut heretici tantas sumant vires.

Itaque nolentes, ut conscientia nostra tanto pondere aggravarentur, si animarum salus multarum ob eas in Religione discordias diutius periclitaretur (licet hac ipsa de re nos prædecessoresque nostri meditati fuerint, idque tentaverint) videntes institutum Concilium intermissum esse, proposuimus auxiliante DEO, mutuo ipso vinculo nos ipsos ad prosequendum hoc negotium excitare & confirmare, ut quemadmodum antea, eodem labio, & eodem corde possemus laudare & glorificare venerandum & magnificum nomen Patris, & Filij, & Spi-

ritus sancti, cum fratribus nostris charissimis Dominis Romanis, permanentes sub eodem Pastore vishibus Ecclesiæ DEI, cui hac præeminentia semper debebatur.

Quocirca id nobis mutuo promittentes coram Deo, quantum in nobis fuerit, corde sincero & candido, ac diligentia in huiusmodi negotio necessaria ac debita nos omnem daturis operam spondemus in communi, & quilibet per se, adhibitis mediis convenientibus, ut fratribus nostris Ecclesiasticis, communi que plebi ad incundam unionem & concordiam simus auctores, idque divina adjuvante gratia perficiamus.

Ut autem majus incitamentum ad sentendum habeamus, quoque major à nobis cura & sollicitudo impendatur: scriptum præfens consicimus, quo sinceram promptamque voluntatem nostram, ad amplectendam eum Ecclesiæ Romanæ unionem & consensum testamur. Et DEUS omnipotens largitor omnium bonorum auctorque, ad concordiam sit dux, & protector tam sancti negotij huius, cui usque corda nostra, ita & eam voluntatem præfenti scripto testantes, manu propria subscribimus: salvis tamen & in integrum observatis ceremonijs, & ritibus cultus divini peragendi, & sanctorum Sacramentorum, juxta consuetudinem Ecclesiæ Orientalis, correctis tantummodo his articulis, qui ipsam unionem impedirent, ut more antiquo fierent omnia, sicut olim unione durante fuerunt. Datum anno Domini millesimo quingentesimo, nonagesimo quarto, die secunda Decembris.

Locus sigillorum.

Deinde sequuntur subscriptiones, videlicet:

Michael Metropolitæ Kioviensis Haliceniensis, & totius Rusiæ, manu propria.

Ipsaton Dei gratia Protothronius Episcopus Vlodimiriensis, Brisiensisque, manu propria.

Cyrillus Terlezki Exarcha Metropolitæ Kioviensis, Episcopus Luccoriensis, Ostrosiensisque manu propria.

Gregorius nominatus Archiepiscopus Vladika Polocensis, Vitelcensisque manu propria.

Dionysius Zbiruski Episcopus Cbelmensis Bilsensisque manu propria.

Leonius Pelczicki Episcopus Pinsensis Turoviensisque manu propria.

Jonas Hobol Archimandrita Kobrinensis Ecclesiæ S. Salvatoris manu propria.

Idem Jonas nominatus Episcopus Pinsensis Turoviensisque, manu propria hanc concordiam fratrum meorum subscripsit.

Cum hæc statuisent in sequentem annum, ubi primum per temporis opportunitatem licuit, honorificam ad Romanum Pontificem decernerent legationem, duobus ad id munus obeandam electis Legatis Episcopis, quibus ad eundem ejusmodi literas dederunt.

Literæ Dominorum Archiepiscopi
Kloviensis, & aliorum Episcoporum
Ruthenorum ad S. D. N. CLEMEN-
TEM Papam VIII. super eorum unio-
ne cum Sancta Ecclesia Romana, datæ
die 12. Junij, Anno Domini
M. D. XCV. Latine
verfæ.

Sanctissime Pater, Domine & Pastor supreme Eccle-
siae Christi, D. Clementissime.

Repetentes memoria consensum in omnibus atque
unionem Orientalis & Occidentalis Ecclesiae, quam ma-
jores nostri sub obedientia & regimine sanctae sedis A-
postolicae Romanae coluerunt: ex altera vero perpenden-
tes animi dissensiones & schismata, quae hodie invalue-
runt, non potuimus propterea non maximo dolore affi-
ci, deprecabamurque assidue Dominum, ut nos aliquan-
do in unitatem fidei aggregaret; expectantes si forte su-
periores & Pastores nostri Orientalis Ecclesiae, sub quo-
rum obedientia hucusque fuimus, de invenienda unitate &
concordia, quam in liturgiis quotidie à DEO effluga-
nt: cogitare serio atque diligenter in eam rem & cu-
ram incumbere vellent. Sed cum videremus frustra tale
quidpiam sperari ab illis, non tam malevolentia & te-
meritate fortasse eorum, quam quod sub gravissimo ser-
vitiis iugo crudelissimi Tyranni, & à Religione Chris-
tiana alieni gemant, tentare id quod maxime vellent,
nullo modo possunt: nos nihilominus qui in his partibus
sub dominio serenissimi Poloniae & Sueciae Regis &
Magni Ducis Lituaniae constituti sumus, libere nos
bis esse propterea licet, attendentes officium nostrum, ne-
que nobis ipsis & ovis gregis Christi, quarum cura ad
nos spectat, obesse, conscientiasque has in parte nostras,
tot animarum interitu, qui ex dissensionibus his prove-
nit, gravare nolentes, adjuvante Domino, ad unionem,
quae antea inter Orientalem & Occidentalem Ecclesiam
viguit, inque Florentina Synodo ab antecessoribus no-
stris constituta est, accedere decrevimus: ut vinculo hu-
jus unigeniti adstricti sub obedientia atque regimine San-
ctitatis vestrae, uno ore, & corde glorificemus & laude-
mus omnes divinitus & sanctissimum nomen Pa-
tris, & Filii, & Spiritus Sancti.

Ac proinde scienter volenteque Domino nostro Sigis-
mundo tertio Dei gratia Poloniae & Sueciae Rege,
Magnoque Duce Lituaniae, cuius etiam singulare ac sa-
pientissimum studium in hac re enituit: miti nunc ad
sanctitatem vestram charissimos fratres nostros Reve-
rendos in Christo Hypatium Pocui Protobroni, at-
que Episcopum Vulodimirensem, Brisensemque, &
Cyrillum Terlecki Exarcham atque Episcopum Lu-
cecoriensem, Ostrisensemque: quibus mandavimus, ut
sanctitatem vestram adeant, ac (si quidem sanctitas
Vestra administrationis Sacramentorum, ritusque &
caeremoniae Orientalis Ecclesiae integrè inviolabiliter, at-
que eo modo, quo tempore Unionis illius utebamur, nobis
conservare confirmareque pro se & successoribus suis
nihil in hac parte innovaturus (umquam, dignetur)
suo & omnium nostrum, Archiepiscopi & Episcopo-
rum, totiusque Ecclesiastici nostri status, & orium com-
missarum nobis divinitus nomine, sedis sancti Petri, &
sanctitati Vestrae, ut summo Pastori Ecclesiae Christi,
debitam obedientiam deserant.

Quae omnia petita à nobis si obtinuerimus sanctita-
ti Vestrae cum omnibus successoribus suis, nos & successo-
res nostri dicto audientes, subique regimine sanctitatis

vestrae semper esse volumus, in quorum maiorem fidem
litteras praesentes manibus nostris subscripsimus atque
manuimus sigillis. Datum ex Regno Poloniae & Magno
Ducatu Lituaniae die 11 Junij, An. Dom. M. D. XCV.
juxta Calendarium vetus, Sanctitatis vestrae

Humillimi apud Deum oratores & servi.
Subscriptiones cum sigillis.

Qui igitur missi sunt Episcopi Legati, post-
quam Romam pervenerunt, honorificè excepti à
summo Pontifice legationem publicè exposue-
runt. Inter alia verò ante fidei professionem ab ip-
sorum gentis nomine emittendam sequentes arti-
culos pro unione perficienda proposuerunt: quos
prius Apostolico Nuncio Russiae obtulerant.

Articuli live conditiones, quas nos
Adamus Wlachinienensis & Cyrillus
Luceorienensis Wladicae, nostro ac con-
fratrum nostrorum nomine, à Catho-
lica Romana Ecclesia, priusquam
ad ipsius Unionem acce-
damus, requirimus.

Cum inter Romanae & Graecae religionis at-
que fidei homines de processu Spiritus sancti
conventio sit, quae unionem & contentionem pla-
rimum impediatur, & non aliam penè ob causam,
quam quod mutuo inter se intelligi nolumus. Po-
stulamus itaque ne ad aliam confessionem stringamur,
sed sequamur, quam in Evangelij & Do-
ctorum Sanctorum religionis Graecae scriptis tra-
ditionem habemus: nimirum Spiritum sanctum non
ex duobus principijs nec duplici processu, sed ex
uno principio veluti ex fonte, ex Patre per Filium
procedere secundum illud prout in Concilio Flo-
rentino Patres religionis Graecae suffragis suis
comprobarunt & attestati sunt in haec verba:

Occidentalium & orientalium sanctorum
Scripta diligenter attulimus, quorum alia
Spiritum sanctum ex Patre Filioque; alia verò ex
Patre per Filium procedere testantur. Quae quidem
omnia tametsi significant idem, Nos tamen illud
Ex Filio postponentes Spiritum sanctum ex Patre
per Filium ab aeterno substantia literque, ut ab uni-
co principio, vel ab unica causa procedere profi-
temur: quandoquidem praepositio Per in Spiritus
Sancti processione causam significat.

Cultus divinus omnesque orationes matutinae,
Vesperae & nocturnae, ut nobis in egra consistit
secundum morem & consuetudinem receptam
Orientalis Ecclesiae, nominatim vero liturgiae res,
Basilij, Chrysostomi, Epiphani, quod si tempore
Quadragesimali cum praefanctificatis donis. Simi-
liter & aliae omnes caeremoniae Ecclesiae nostrae,
quibus hucusque uti sumus: siquidem & Romae
sub obedientia summi Pontificis idem observatur.

Sacramenta Sanctissimi Corporis & sanguinis
Domini Nostri JESU Christi, ut nobis ita, quem-
admodum hucusque uti fuimus, sub utraque spe-
cie panis & vini, temporibus perpetuis integre in-
violabiliterque conserventur.

Sacramentum Baptismi & forma ipsius, ut no-
bis integre, prout in hunc usque diem durat sine
omni additamento constet.

De

De Purgatorio nullam fitem movemus, sed volumus doceri ab Ecclesia sancta Romana.

Calendarium novum, si secundum morem antiquum fieri possit, suscipiemus; verum ea conditione, ut festa Paschæ & aliorum Sanctorum ritus nostri, quemadmodum durante concordia fuerunt, integra ac inviolata nobis constent & maneant: habemus enim nonnulla festa peculiaria, quibus Romana Ecclesia caret, ut potè pro die sexta Januarij, qua anniversaria celebritate representamus Baptismum JESU Christi ad primam revelationem Dei in Trinitate unius, quod nostri vulgo *Thebœtia vulcanis*, ac si dicas *divina revelatio*, vocant: ac cujus diei adventum solemnes ceremonias habemus circa benedictionem aquæ.

Ad processionem pro festo Corporis Christi faciendam ne adigamur: hoc est, ne similitudine processionis cum Sacramento faciendæ nobis necessitas imponatur, quandoquidem apud nos alius est modus & usus Sacramentorum.

Tum & ante festum Paschæ, ad consecrationem ignis, ac etiam pulsationem asseribus compactis loco Campanæ, & alias ceremonias quibus hucusque caruimus, ne compellamur: quin potius secundum ritum & consuetudinem Ecclesiæ nostræ integrè conserventur.

Matrimonia sacerdotalia, ut integra constent exceptis bigamis.

Propter litteras confirmationis Romam ut Episcopi ritus Græci non mittant, sed cum aliquem Sacra Regia Majestas in Episcopatum nominaverit, Metropoli sive Archiepiscopus more antiquo unumquemque ejusmodi consecrare debet. Nihilominus tamen ipsemet Metropoli, qui huic ipsi officio Metropolitæ successurus, propter litteras confirmationis ad Pontificem maximum mittere debet, quemadmodum allatis confirmationis Romæ litteris, Episcopi ritus Græci duo aut ad summum tres suo jure consecrent & benedicant: Si verò aliquem Episcopum in Metropolitam succedere contigerit, is propter Sacra litteras mittere non debet, quando quidem jam habeat litteras Sacrae per dignitatem Episcopalem, saltem obedientiam summo Pontifici coram Reverendissimo Archiepiscopo Gnesiensi, non tanquam coram Archiepiscopo, sed tanquam coram Regni Primæ præfate potest.

Et ut major penes nos esset auctoritas, & ovis nostris majori venerationi & observantiæ essemus, contendimus à summo Pontifice, velit benignè ad Sacram Regiam Majestatem Dominum nostrum Clemensissimum & Ordines regni, tam spirituales quàm seculares intercedere, ut in ordine senatorio locum habere possimus, idque ob multas justasque causas: siquidem æqualem dignitatem & officium cum ritus Romanæ Ecclesiæ Episcopis gerimus. Eam potissimum ob causam, cum aliquis nostrum super dignitatem senatoriam juramentum præstiterit, proculdubio & super obedientiam summo Pontifici juramentum præstare potest, ne etiam dissidium tale fiat, quale post obitum Iliodori cujusdam Metropolitæ Kioviensis quondam factum fuit. Idque eam ob causam cum Episcopi ritus Græci nulla juris jurandi religione tenerentur, atque locorum intervallo dissociati facile ab unione in Synodo Florentina facta defecerunt: sed cum juramento Senatorio obligatos fuerit, difficile, ut quispiam de dissidio & dissensione quidquam moliri audeat.

Litteræ ad Comitum regni generalia & particulares Conventus, ut ad nos mittantur.

Ad ceremonias & religionem Romanæ Eccle-

siæ profectam nemo adigatur & stringatur: siquidem omnes unum erimus sub obedientia unius Pastoris Ecclesiæ Dei.

Matrimonia inter Romanæ & Græcæ religionis homines libera sint, nec personarum matrimonio junctæ invicem ad capessendam religionem sese compellant.

Archimandritæ Humiani Monachi vulgo *Chernoy*, & cenobia illorum ut secundum morem & consuetudinem antiquam sub obedientia & potestate Episcoporum in cujuslibet Dicecesi sint.

Pulsationes Campanarum in Templis nostris pro die veneris S. prohibeantur & vetentur.

Cum sacratissimo Sacramento ægrotos secundum morem & consuetudinem nostram ut liberum sit nobis publicè visitare, tum & cum processionibus diebus festis atque solemnibus sine omni impedimento progredi.

Monasteria & Tempia nostra, quæ ad hanc præsentem unionem in nostro ritu & religione perseverarunt, ne ad templa religionis Romanæ convertantur.

Si quis etiam pro perpetrato aliquo facinore ab Episcopis suis fuerit excommunicatus, is ne ad Romanæ Ecclesiæ religionem suscipiatur, imo ut excommunicetur: eodem modo nos etiam contra eos, qui ab Ecclesiâ Romana excommunicati fuerint, processuros, & facturos pollicemur.

Quod si ita Deo favente aliquando reliqua etiam pars hominum Orientalis Ecclesiæ ritus Græci ad eam unionem cum Occidentali Ecclesia accederet; ac subsequenti tempore communi consensu totius Universalis Ecclesiæ aliquid, quod ad Ordinem vel reformationem ejusdem Ecclesiæ Græcæ attineret, sanciretur & consti ueretur, in eo, ut communis esset omnium participatio, tamquam unius religionis ovicularum, sub uno Pastore existentium.

Articuli sive conditiones, quas à Sacra Regia Majestate confirmari petimus.

Metropolitaram & Episcoporum reliquarumque Spiritualium dignitatum ritus nostri Græci, ne alterius nationis vel religionis, præterquam Ruthenicæ, hominibus conferantur: cum verò Canonibus nostris id cautum habeamus, ut tam Metropolitæ quàm Episcopi alique ejusmodi officiales prius à spiritualibus, quàm à secularibus ordinibus eligantur; Petimus itaque à Sacra Regia Majestate, ut libera penes nos maneat eligendi potestas, salva tamen Sacra Regia Majestatis pro libitu cuius ex electis conferendi auctoritate, post obitum enim alicujus ex susdictis officialibus quatuor nobis eligendos petimus: ex quibus unus qui idoneus ad officium illud obeundum videbitur, Sacra Regia Majestas conferat: ac vel peculiari adjecta conditione, ut obedientiam summo Pontifici præstare teneatur, sitque adstrictus. Quod si verò alicui ejusmodi dignitas conferretur, is infra unum mensuræ decursum Ordines suscipere tenebitur, privatione ejusdem beneficii, ut legibus à Serenissimo olim pater memorie Sigismundo Augusto de suscipiendis Ordinibus nobis gratosè collatis, & per sacram Regiam Majestatem Dominum nostrum Clemensissimum modernum confirmatis satisfiat.

Postu-

Postulamus etiam, ut locum in senatu Regio habemus, non aliqua commodorum ratione & ambitione ducti; verum ut oves nostrae, quarum curam gerimus, majori nos observantia colant & observent, cum ea dignitate Episcopatus qua & ceteri Romanae religionis homines fungamur: cum vero juramentum senatui praestiterimus, simile etiam summo Pontifici super obedientiam juramentum praestare tenebimur.

Ex Gratia si quas foris factiones vel excommunicationes per litteras illius nationis homines moliantur, eas omnino prohiberi petimus, ne hinc ista unio divelli ob diversa in vulgo excitata studia possit, cum adhuc multi pertinaciter huic rei resistant. Hoc verò perquam diligenter cavendum est, ne extranei Episcopi vel Presbyteri, qui sacrae Romanae Ecclesiae obedientiam recusatent, in qualibet Diocesi nostra aliquid negotii habeant, & commorentur: similiter quoque nationis nostrae homines qui rebelles, & contradicentes huic unioni, nostraeque obedientiae fuerint, ne quicquam spiritualium negotiorum agere audeant, alioquin poena aliqua multentur.

Quoniam vero multorum Ecclesiasticorum bonorum per antecessores nostros nescitur, quo jure amissorum, possessione exclusi sumus, quibus non nisi eoulque quoad antecessores nostri vixissent, carere debuerimus, petimus, ut bona haec Ecclesijs restituantur: siquidem tanta inopia & egestate sumus constructi, ut non solum necessitatibus Ecclesiarum non provideat, sed etiam sufficienter victum nobis suppeditare non possimus. In posterum autem ne bona Ecclesiae sine consensu Episcoporum totiusque Capituli conferantur, à Sacra Regia Majestate contendimus.

Privilegia nostra super bonis Ecclesijs Cathedralibus attributa, in quorum possessione pacifica hucusque existunt, ut vires & robur suum perpetuae firmitatis obtineant.

Post mortem Metropolitae & Episcoporum ne Capitulum atque Thesaurarium in bona Ecclesiastica ingerant, sed more & ordine Romanae Ecclesiae, Capitulum, quoad alter electus non fuerit, ea bona administret. In bonis autem & facultatibus Episcopi defuncti proprijs Consanguinei ipsius, ne ullam injuriam patiantur, pro more & consuetudine Romanae Ecclesiae: Quod quidem etiam privilegio jam cautum habeamus, id tamen Constitutionibus regni publicis confirmari nobis petimus.

Archimandrita Humiani Monachi, vulgo *Chernoj*, & Monasteria eorum, obedientiae Episcoporum, qui in Diocesi cujuslibet fuerint, pristino more subsint.

Ad judicia Tribunalis regni, more & consuetudine regni, duos quoque ex spiritualibus religionis nostrae deputandos esse petimus, qui tanquam defensores iurium & libertatum nostrarum sint.

Archimandrita, Humiani, Presbyteri, Diaconi, alijque Spirituales eodem honore ac reverentia ab hominibus quo ceteri religionis Romanae homines prosequantur, ipsidemque libertatibus ac prerogativis fruantur & gaudeant secundum privilegium Serenissimi olim Domini Vladislai Regis.

Præterea à contributionibus regni publicis, quos huc usque unusquisque nostrum officialium spiritualium pendebamus, ut temporibus perpetuis (exceptis his qui bonis hereditarijs utantur) liberi & immunes simus, idque constitutionibus regni publicis sanciti & describi petimus.

Thom. à 7. su Oper. Tom. I.

Monasteria & Tempa ritus Graeci, ne à Tempa Romani ritus convertantur.

Collegia sive Confraternitates speciales non ita pridem à Patriarchis constituta, & à sacra Regia Majestate confirmata, quemadmodum Vilnae, Leopoli, Brestae, & alibi, ut integra & illaese maneant, ita tamen, ut obedientiam summo Pontifici, nobisque Episcopis religionis Graecae praestare teneantur, sinique astricti.

Scholas, Seminaria Graecae Slavicae linguae extruere, ubi commodius videbitur, ut liberum nobis sit, sic & officinas imprimendorum librorum, quae quidem omnia sub obedientia Episcoporum sint.

Porro quoniam Presbyteri religioni nostrae dediti nobis debitam obedientiam praestare recusant, petimus ut libera penes nos maneat eos puniendi potestas, in coque à Capitaneis sacrae Regiae Majestatis ne impediamur.

Homines seculares ne se in curam Ecclesiarum ritus nostri ingerant, sed haec potestati & jurisdictioni spiritualium subiaceant, praecipue verò Cathedralis Ecclesiae.

Responsum datum à Nuntio Apostolico supradictis articulis.

QUAE Reverendissimi Domini Vladicae, suo ac suorum confratrum nomine pro Ecclesiae Graecae in tota Russia Serenissimo Regi subiecta, cum sacrosancta Ecclesia Catholica Romana unione perunt, nonnulla à summo Pontifice, nonnulla verò à Regia Majestate Poloniae dependent.

Ex illis, quae à summo Pontifice peruntur quaedam pertinent ad divina dogmata, quaedam verò ad jus humanum spectant. Quantum ad ea igitur, quae divini Dogmatis sunt, cum omnia, quae petuntur, sint sacrosanctae fidei Catholicae confessa, non humana voluntate, sed ex divina revelatione deprompta, & ut talis ab Oecumenico Concilio Florentino toti Ecclesiae credenda proponantur; certum absque ulla dubitatione est, summum Pontificem illa approbaturum & acceptaturum. Quantum ad ea verò, quae ad jus humanum spectant, licet non ita simpliciter assentire possimus, summum Pontificem (cujus legatione fungimur) eis consensurum, eo quod ipsius expressus animus nobis non constet; ex ejusdem tamen praesumpta voluntate intrepide assentimus, Beatitudinem suam libenti animo consensum praebituram. Cum enim ea, quae in hoc genere proponuntur, à eorum fidei norma non discrepent: quin potius rationi consentanea sint, & ex ejus voluntate dependent; dubium nullum est quin pius ac Clemens Pater (cui nihil in hac vita chartus esse potest, quam salus animarum sibi à Christo Domino commissarum) charissimis filijs ad se suppliciter accedentibus illa benignè concessurus sit. Postremo circa ea, quae à Regia Majestate petuntur, id quod nos praestare possumus, bona fide promittimus, nimirum totis viribus curaturos nos apud Serenissimum Regem, tum apud Inclitam Regni Poloniae magnique Ducatus Lituaniae Rempubliam, ut ea quae à dictis Reverendissimis DD. proponuntur, pro tanto Unionis bono, Christianae ac liberaliter, sicut dignum & justum est concedantur. Ut autem id facilius impetrari possit, Serenissimo

N

limo

fimo D. Nostro obnitè supplicabimus, ut litteris commendatijs siam etiam hac in parte auctoritatem interponat. Quod Beatitudinem suam libenter & ex animo facturam non dubitamus. In quorum igitur omnium fidem has litteras nostra propria manu subscriptas, nostroque sigillo munitas, dedimus. Datum Cracoviae die prima Augusti 1595.

Fuerunt Romae aliqui ex articulis his à congregatione Illustrissimorum Cardinalium examinati, ac attentè discussi, ac gravissimi Theologi de eis consulti: permittimusque est eis, ut omnibus ceremonijs & ritibus antiquis, quorum ipsi tenacissimi sunt, uterentur, dummodo fidei Catholice non contradicerent. Admissi denique ad sanctae Ecclesiae Communionem, fidei professionem, juxta consuetam formam pro Graecis superius praescriptam, fecerunt ac ritè Evangelij tactis, Joramento ac subscriptione firmarunt.

Ruthenorum cum Ecclesia Catholica Communionis formam breviter praescripti, ut si aliquando Moscovia ejusdem linguae & Religionis homines ad se redierint, velinque sanctae Matti Ecclesiae Catholicae reconciliari, horum exemplo facile alitiantur, praesertim cum ritus & ceremonias omnes Orientalis Ecclesiae, quae fidei non adversantur, illis esse à sancta Sede permissas cognoverint.

Sequitur censura five judicium ejusdem viri docti de Ruthenorum Religione.

Articuli propositi à Ruthenis magna ex parte pertinent ad ritus ac ceremonias externas, adeoque civilem ac politicam administrationem; atque idcirco non tam operam aut studium Theologicum, quam civilem prudentiam requirunt. Seligam tamen ex omnibus nonnulla capita, de quibus dicam quid ego sentiam, caetera, quae à me intacta relinquuntur, juxta modum mihi videntur esse, ut salva fide ac Religione liberè possint, vel rejici vel approbari, ut Illustrissimis DD. meis videbitur expedire.

Igitur primo loco dicunt velle se confiteri Spiritum sanctum à Patre per Filium procedere, & agnoscere verba Patriarchae Constantinopolitani in ultima sessione Concilij Florentini. Caeterum hac fidei confessio triplici ex capite magnopere probanda & commendanda videtur: Primo quod admittit Spiritum sanctum substantialiter ab aeterno procedere à Patre per Filium unica spiratione, tamquam ab unico principio, & unica causa, quod alia Graeci, atque omnes Orientales pernegabant.

Secundo, quia diserte fatentur particulam (Per) in processione Spiritus sancti significare causam, quo refelluntur Schismaticorum effugia, quibus particulam illam interdum dicebant idem significare, quod (cum) alias ad designandam relationem Patris ad Filium, aut consubstantialitatem Patris ac Filij referebant.

Tertio, quia plane concedunt idem esse Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, & procedere ex Patre & Filio. Itaque videri posset admittenda, nisi constaret ipsam non modo in Concilio Florentino non fuisse confirmatam, sed ne ipsi quidem Orientalibus omni ex parte placuisse, adeoque ipsam non nihil continere, unde castigatione egere videatur. Ac non fuisse quidem à Concilio approbatam ex Decreto Unionis cui Graeci

subscripti fuerunt, aperte constat. Siquidem definitum est in haec verba, ut haec fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, sique omnes proficiantur, quia Spiritus sanctus ex Patre & Filio, aeternaliter est, & essentialiter suam, suumque esse subsistentiam habet ex Patre & Filio, & ex utroque aeternaliter tanquam ab uno principio, & unica spiratione procedit, declarantes quod id quod sancti Doctores & Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit. Si ergo Rutheni profitentur se velle admittere confessionem fidei, quam in Concilio Florentino Patres Religionis Graecae suis suffragijs comprobaverunt, qua ratione possunt excludere eam formam, quae assensum Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere, si hanc tuis illi chirographis obligatum? an non vident, si Christiani esse volent, & Oecumenico Concilio acquiescere, sibi necessario hanc fidei confessionem corde complectendam, atque ore profutendam esse?

Jam vero ne fuisse quidem ab omnibus Orientalibus receptam, ex eadem ultima sessione Concilij facile ostendi potest. Cum enim Patriarcha Constantinopolitanus post luculentam atque eruditam Georgij Scholarij orationem in Graecorum conventu hanc fidei formam edidisset, quam nunc Rutheni proponunt, haesitante ac tergiversante Graecorum Imperatore, Ruthenus in hanc sententiam locutus est: *Sanctorum Occidentalium scripta nobis suscipienda; censet sanctum Spiritum ex Filio habere esse, nec non Patrem & Filium unicum Spiritus causam esse, credo & profiteor.* Post hunc Bessarion Cardinalis doctè ac disertè peroravit, ac multis Graecorum Theologorum & SS. Patrum testimonijs ostendit, Nemini aditum patere ad salutem, qui Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere non profiteatur. Deinde Episcopus Mytilenus Latinorum & Occidentalium sententiam magnificentius exorans, inter caetera concludit. *Quorum (de Occidentalibus loquitur) vultus sequi vestigia, Spiritum sanctum à Patre Filioque, ut ab unico principio, non autem à duabus causis, procedere profiteor.* In eam tum sententiam Graeci frequentissimi abierunt, ut seque adeò Patriarcha suam illam priorem confessionem, ad aliam formam revocavit. Sunt autem haec ipsa illius verba: *Ego nostrum paternum dogma non derelinquam, sed in eo quousque vixero permanebo. Sed quoniam Latini non tementè nec ex sententia propria, verum sanctorum auctoritatibus adducti Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere credunt, idcirco ipsi assentior, & cum his conjungor, ac praepositionem (Per) Filium Spiritus Sancti causam significare concedo.* Quin etiam cum in Conventu Orientalium certam jam ac definitum esse, ut cum Occidentalibus conjungerentur, ipsi Patriarcha paulo antequam subita morte è vivis eriperetur, suam sententiam hoc chirographo declaravit: *Qua (inquit) Domini Jesu Christi Catholica & Apostolica Ecclesia Roma veterè sentiat ac celebret, omnia me quoque sentire, credereque profiteor, ac ipsi plurimum acquiesco.* Si igitur Orientales tam aperte fatentur, Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere, quid est quod Rutheni reformident? Cur se dicunt Patres sequi Religionis Graecae, si quod illi aperte asserunt, ipsi postponunt & aspernantur? Ne quaerat fortasse quispiam, cur dixerit Patriarcha, *nolle se paternum dogma deserere?* Cui ego paucis respondeo, Patriarcham appellare suum dogma illum dicendi modum, quo paulo ante usus erat, cum dixit Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, à quo sanctè dogmate, ut Rutheni concedunt, & ex dictis facile

facile intelligi potest, non receditis, qui admittit Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere: accedit quod de processione Spiritus sancti in Concilio Florentino bipartita questio fuit.

Nam primum de re ipsa multis ultro citroque disputatum est, deinde de additione quæ facta est symbolo Nicæno nonnihil actum. Cum vero Orientales concessissent Occidentalibus, rectè eos sentire, eum procedere dicerent Spiritum sanctum à Patre & Filio, sive à Patre per Filium, admittissent etiam, ipsi iustis de causis licuisse verba illa symbolo addere, constantè negarunt se huiusmodi additionem admitturos, id quod eis per Concilium licuit. Ab hoc igitur dogmate potuit Patriarcha negare se recessurum, alioqui se Romanæ Ecclesiæ idem omni ex parte completè, paulo ante mortem, ut dixi, declaravit apertè. Desinant ergo Rutheni Orientalium fidem & Græcorum Confessionem nobis obtendere, cum constet eos suis suffragiis admisisse Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio.

Quod si (ut Rutheni ultro concedunt) idem est Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio, & procedere à Patre per Filium, cur hoc admittunt, illud recusant? an quia, ut ipsi insinuare videntur, hoc habetur in Evangelio, illud non item? Atqui Evangelium neutrum apertè dicit, priorem locutionem quam Latini sequuntur, interdum insinuat, posteriorem quam ipsi proferunt, nunquam, Joan. 16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*: quo testimonio Andreas Colossensis uritur contra Græcos in Concilio Florentino *sessione 7.* & ante illam Dydimus *l. 2. de Spiritu sancto* probat Spiritum sanctum procedere à Filio, eodemque modo colligit Gregor. Nazianz. *orat. de fide*: Nam cum dixisset Spiritum sanctum esse de propria filij substantia, ipse (inquit) *Dominus Saluatorque noster de meo inquit, accipiet, ex eo utique quod est Filius, quia & Filius de eo quod Pater est.*

An forte malunt dicere, Spiritum sanctum procedere per Filium, quia Græci sæpius ita locuti sunt, nolunt dicere (ex Filio) quia licet Occidentales sic loquantur, eam formam Græci non admittunt? At ego contendo Latinos etiam dicere *Per Filium*, & quamvis Græci frequenter eodem modo loquantur, sæpius tamen dicere (ex Filio.)

Inier Latinos Tertullianus *lib. adversus Praxeam*, Spiritum sanctum (inquit) à Patre per Filium deduco. S. Hilarius *lib. 12. de Trinit.* sub finem: *Spiritus est, inquit, ex te per unigenitum tuum.* S. Thomas *1. part. q. 36. artic. 3.* doctè ac subtiliter explicat, quomodo ea forma dicendi intelligenda sit, quem deinde Scholastici magna ex parte sequuntur. Porro id in Græcos Athanasius in redargutio de Meletij, impossibile, ait, esse in Trinitatis gloria Spiritum sanctum numerari, si non emanaret ex Deo per Filium. Gregorius Thaumaturgus in sua fidei revelatione apud Gregorium Nyssenum in ipsius vita: *Unus Spiritus sanctus ex Deo ortum & existentiam habens, qui per Filium apparuit imago Filij perfecta.* Basiliius *lib. 5. contra Eunom.* cap. 12. ait Spiritum sanctum non ideo non dici Filium Filij, quia non sit ex Deo per Filium, sed ne suspicemus Trinitatem multiplicari in infinitum. Greg. Nyssenus *lib. 1. adversus Eunom.* apud Bessationem in sua oratione dogmatica, quæ habetur in Concilio Florentino, *cap. 6.* ait, *Spiritum sanctum per Filium ipsum esse manifestatum.* *lib. ad Ablabium*, esse per id quod immediatè & ex continenti est. Cyrillus Alexandrinus *lib. 11.* in Joan. cap. 1. *Spiritus sanctus est consubstantialis Filio, & procedit per eum.* *lib. 12. c. 6.* ex Patre per Filium procedit. Tharastius in 7. Synodo A. d. 3. *Credimus in Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.*

Spiritum sanctum, qui ex Patre per Filium procedit. Maximus Zachariæ 4. apud Bessationem, à Patre essentialiter per Filium ineffabiliter natum procedens. Damasc. *lib. 1. de fide, cap. 18.* *Per Filium Patri conjunctus, c. 11.* *Spiritus per Filium esse dicimus.*

Non dubito plura testimonia posse apud Græcos reperiri; sed hæc tantum placuit indicare. At multo plures sunt Græci, qui dicant Spiritum sanctum procedere ex Filio. Athanasius in Symbolo, *Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Hoc Symbolum esse Athanasij ne Græci quidem inficiari audent: nam ut scribit Gennadius Scholarius in defensione Concilij Florentini, *Cap. 1. sess. 5.* Græci sui temporis dicere solebant, Athanasium quando hæc scripsit, fuisse ebrium, ut maluisse videntur blasphemare, quàm negare hæc fuisse ab Athanasio conscripta. Deinde hoc Symbolum esse Athanasij indicare videtur Gregorius Nazianzenus, *oratione de laudibus ipsius Athanasij*, in qua dicit eum scripsisse plenissimam Fidei declarationem, quam Orientales Occidentalesque venerantur. Idem planius significat S. Augustinus, qui in *Psal. 120.* citans in egrum vericulum ex hoc symbolo, auctorem nominat Athanasium Episcopum Alexandrinum, & sine nomine Athanasij utitur frequenter vericulis hujus symboli, ut *li. 5. de Trinit. 8. Epist. 478. ad Paf. sent. Enchir. cap. 36. serm. 295.* de tempore. Denique in Concilio Toletano *4. c. 1.* circa annum Domini 633. recitatur ex hoc Symbolo confessio fidei. Idem Athanasius *Epist. ad Sarapionem* probat Spiritum sanctum non esse Filij creaturam, quia neque Filius est creatura Patris, cum sit idem ordo Spiritus sancti ad Filium, qui Filij ad Patrem: ubi su pponit, Spiritum sanctum ita procedere à Filio, sicut Filium à Patre. In eadem Epistola: *Si filius (ait) quis ex Deo Patre est, proprius ipsius substantia est, necesse est Spiritum, quia ex Deo esse dicitur, proprium esse Filij secundum substantiam*: intelligit autem necessariò ex Deo Filio, alioquin nihil concluderet: Simile habet in duabus alijs Epistolis brevioribus ad eundem.

Basiliius *lib. 3. contra Eunom.* in initio de Spiritu sancto sic loquitur: *Dignitate secundum à Filio, cum ab ipso esse habeat, & omnino ab illa causa dependeat, pietatis ratio tradit.* Hunc locum mendosum & corruptum esse contendebat Marcus Ephesius in Concilio Florentino *Sess. 20.* Sed ostenderunt Latini codices, in quibus hæc verba leguntur: & ex ijs, quæ sequuntur apparet in aliquibus Codicibus fuisse sublata: pergit enim: *Quemadmodum Filius ordine quidem à Patre secundus est, quoniam ab illo est; & dignitate, quoniam origo atque causa essendi Pater ipsi est; natura verò nullo modo secundus, quoniam in utroque una est Deitas: ita Spiritus sanctus est dignitate & ordine secundus à Filio est, non tamen aliena ipsum esse natura inde consequens est.* Ex quibus apparet necessariò intelligendum esse Spiritum sanctum habere esse à Filio, alioquin similitudo Filij & Patris non esset ad rem. Idem *lib. 5. adversus Eunom.* vocat Spiritum sanctum naturalem imaginem Filij, *cap. 11.* *Ut se habet Filius ad Patrem, sic Spiritus sanctus ad Filium, quapropter Verbum Dei est Filius, verbum autem Filij est Spiritus sanctus.* Quæ nullo modo vera esse possunt, nisi Spiritus sanctus procedat à Filio. Eadem penè repetit *lib. de Spiritu sancto, cap. 17.*

Gregorius Nyssen. *hom. 4. in orationem Dominicam*, ut ex ipso cita: Gennadius in defensione Concilij Florentini, *Cap. 1.* habet hæc verba: *Spiritus sanctus & ex Patre dicitur, & ex Filio prater ea esse ostenditur*: ait tamen hunc locum tablatum esse à

à Græcis. Bessarion loco notato citat alium locum ex libro ad Ablabium, ubi ait Spiritum sanctum distinguere, eo quod credimus aliud quidem *Causam esse*, aliud vero *Ex Causa*, & *Ex eo quod ex causa est*. Ubi causam vocat Patrem, Filium id quod ex Causa, Spiritum sanctum Ex eo, quod ex Causa est, id est ex Filio.

Gregor. Nazian. oratione 5. de Theologia comparat processionem Spiritus generationi Seth, qui ab utroque parente fuit, significans Spiritum sanctum esse à Patre ac Filio.

Cyrl. Hierosolym. *Cateche.* 17. de Spiritu sancto sic loquitur: *Qui Patri ac Filio semper adest, non qui ab ore & labijs Patris & Filij loquendo formetur, quod profecto inane esset, nisi putaret procedere ab utroque.*

Chrysost. *homil.* 1. de Symb. *iste est Spiritus sanctus de Patre ac filio procedens.* Hom. 2. *Spiritus sanctum dicimus Patri & filio aequalem, & procedentem de Patre & Filio.* Alia testimonia ex hoc auctore citantur ab alijs.

Epiphani. *heresi.* 69. *Unus est Spiritus, Dei Spiritus ex Patre procedens, & de filio accipiens:* hoc autem accipere de Filio, opponit creationi, negat enim Spiritum sanctum esse à Filio creatum: sic sapienter in tota illa disputatione, in Anchorato dicit Spiritum sanctum esse spiritum Patris & Filij, & ex Patre & Filio tertium: ibidem ait esse ex Christo, ab utrisque à Patre & Filio.

Didymus lib. 2. de Spiritu sancto inducit Christum de Spiritu sancto loquentem: *Non est, inquit, ex se, sed ex Patre & me est, hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre & me illi est.* Paulo infra, *Non potest à Filio loquente audire, quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à Filio, id est procedens à veritate, consolator manans de consolatore.* Paulo post. *Non alia est substantia Spiritus sancti, præter id quod datur ei à Filio.*

Cyrrillus Alexan. lib. 11. in Joann. de Spiritu sancto ait, à Verbo est secundum emissionem ad esse atque subsistere. lib. 13. Theod. 2. Spiritum sanctum Dominum similiter appellat, sicut ex ipso Filio & in ipso naturaliter existentem. Paulo post. *Ex Filio autem naturaliter ac substantialiter Spiritum sanctum sicut ex Patre provenire credimus.* Sic ferè de rest. *fid. ad Theod.* ultra med. & l. 5. 6. 7. de Trinit. Extat præterea Epist. Concilij. Alexand. ad Nestorium, quæ est ipsius Cyrrilli, in qua leguntur hæc verba: *Spiritus appellatus est Veritatis, & Veritas Christus est, unde ab isto similiter sicut ex Patre procedit.* Hæc autem Epistola approbatur in Concilio Ephesino, *To. 1. c.* 14. in quarta Synodo, *ad.* 5. in quinta Synodo *actioe ultima:* in sexta Synodo *ad.* 7. ut appareat hunc dicendi modum à quinque Concilijs Occidentis, ipsdemque in Oriente celebratis fuisse confirmatum. Plura alij, sed hæc videntur satis aperte ostendere, non ita probari à Græcis illum loquendi modum *Per Filium*, ut non frequentissimè dixerint *ex Filio*.

Non negarim Græcos, dum maxime disputarent contra Macedonium & Eunomium ac reliquos *peripateticos*, non divisisse solitariè atque absolute Spiritum sanctum esse à Filio, & negasse Filium esse causam, sed id propterea factum est, ne viderentur cum Eunomio sentire: qui ut intelligatur ex Basilio lib. 2. *adversus Eunomium in fin.* Spiritum sanctum dicebat esse Filij creaturam, hæc enim sunt verba Eunomij: *Filium ingeniiti esse facturam.* Unigeniti verò Paraclæti, idemque cum Eunomio sensisse Macedonium docet Theodoretus lib. 4. de her. *fab.* Cum ergo Eunomius absolute diceret Spiritum sanctum esse à Filio, Ca-

tholici absolute negant, & ob id etiam interdum negant Filium esse causam, & solum Patrem dicunt causam. Nomen enim cause apud Græcos præceterim Basilium & Gregorium Nazian. significat principalitatem quandam & primatum in origine, & hoc modo nomen cause solum Patri proprie convenit. Sic Basilius de Spiritu sancto *ad Amphil.* cap. 16. *In horum (inquit) creatione cogita mihi principalem causam eorum quæ sunt Patrem, dein conditricem Filium, per feltricem Spiritum sanctum.* Et Gregor. Nazian. oratione ad Episcopos ex Ægypto navigantes tres divinas personarum describit, *Creatrix dominatio in tribus consistit, in causa, in officio, in perficere, hoc est, in Patre, in Filio, & Spiritu sancto.* Ibidem. *Quicquid Pater habet, idem, excepta causa, Filij est:* quasi dicat: Pater communicat omnia Filio præter paternitatem, & illam eminentiam, ac prioritatem originis, quæ ipsius est propria.

Hoc ergo modo negant Filium esse causam, & Spiritum procedere ex Filio, quod sæpe inculcant Græci in Concilio Florentino, non procedere Spiritum sanctum à Filio *apxwv*, vel *apxwv*, quia revera filius non est prima & principalis causa modo explicata, cum id conveniat Patri. Facilius dicunt esse per Filium, quam ex Filio, quia ut docet Basilius de Spiritu sancto, *c.* 2. & 3. Hæretici philosophicis rationibus ducti, putabant modum illum dicendi (*A quo*) convenire tantum Causæ principali, *Per quem* vero secundariæ: quod quamquam non est perpetuo verum, ut ibi ostendit Basilius, & planius *cap.* 5. Ambrosius lib. 4. de *fid.* cap. 6. & Augustin. 1. de Trinit. cap. 6. tamen nannquam hanc distinctionem Græci Patres admittunt, ut patet ex Grego. Nazian. oratione in sancta lumina. *Damat. lib.* 1. cap. 10. qui dicitur his verbis personarum proprietates significari, atque dicitur non viderentur admittere Filium esse causam principalem Spiritus sancti, maluerunt dicere, procedere à Patre per Filium, quasi suam cuique personæ proprietatem adhiberent. Nam quia pater est ingeniitus, & à nullo procedit, est verò quasi radix & origo divinarum personarum, dicitur *A quo*, Filius, quia procedit, spirat tamen & cum Patre operatur, dicitur *Per quem*: & quia in Spiritu sancto omnis divina emanatio clauditur, dicitur, *In quo*. Itaque ne viderentur tribuere Filio principalem vim spirandi, quæ à Patre non penderet, negarunt esse à Filio, per Filium, tamen proprietatem allatam concesserunt. Non ergo dicitur Rutheni Orientales maluisse dicere, *Per Filium*, cum tam multi ex Orientalibus dixerint *A Filio*.

An credimus Ruthenos hunc Occidentalium loquendi modum postponere, quòd alter tutior sit, aprior, & accommodatior? Verum nisi ego vehementer fallar, omnia contra habent. Nam primum ex oratione dogmatica Bessarionis satis constat, quod multis calumnijs expositus esset ille dicendi modus, quibus fidei Catholicæ veritas quibusdam quasi tenebris involvebatur. Deinde D. Thomas qui ad Theologicam normam omnia revocavit 1. p. q. 36. ar. 3. cum disputaret de hoc dicendi modo quo Spiritus sanctus dicitur procedere per Filium, non dixit in dicendum, sed posse eum dicendi modum admitti, a quo ad bonum sensum adduci, cum *art. primo* probasset, Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio, esse necessario certa & Catholica fide credendum.

Sed ut res tota melius intelligatur, ponenda sunt nonnulla: Primo, Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio, inquam ab unico principio, quod definitur in Concilio Florentino, & antea fuerat

fuerat decretum in Concilio Lugdunensi, c. unico, de sum. Trinitate & fide Catholica in 6. & multo antea traditum fuerat ab Augustino lib. 3. contra Maximam Arianum cap. 17. Pater, inquit, principium non de principio, Filius principium de principio, sed utramque simul, non duo sed unum principium: quæ quamquam dicantur ab Augustino de divinis personis in ordine ad creatam, atque ideo tertium addit Spiritum Sanctum, quæ tria sicut unum Deum, ita unum dicit esse principium, ratione unius naturæ communis: tamen idem eadem ratione diceret de origine personarum inter se, quod absolute, & in universum asserit, idem August. l. 10. de Civit. c. 23. & l. 5. de Trin. cap. 13. art. 14. ejusdem libri aperte dicit Patrem & Filium principium esse Spiritus sancti, non duo principia, sed unum principium, eodemque modo loquitur Anselm. Monolog. 52. & Epist. de process. Spiritus sancti.

Secundo, credendam esse procedere Spiritum sanctum à Patre ac Filio unica spiratione & unica virtute, quod in ipsdem Concilij definitum est, & ex ijs, quæ de divinis processibus certa fide credenda proponuntur, necessario deducitur.

Tertio, rationem seu formam in quam conveniunt Pater & Filius, ad producendum Spiritum sanctum, esse divinam essentiam, ut includit communicabilitatem per actum voluntatis, quæ quia est una, ut aperte constat, quamvis conveniat duobus suppositis jam constitutis, tribuit eis rationem unius principij. Quo fit, ut principium spirativum Spiritus sancti non dicat in recto quippiam unum unitate suppositi, sed unitate formæ; dicit enim immediate Patrem ac Filium, ut conveniant in eandem numero essentiam communicabilem Spiritui sancto.

Quibus ita positis, ac probè constitutis, si qua dicendi ratio excogitari posset, quæ aut ex vi verborum, aut ratione terminorum, aut ex accommodatione usus, hæc omnia vel aperte indicaret vel utrunque innueret, ea loquendi forma in processione Spiritus sancti optima videretur: sed quia hæcenus excogitata non est, ea censei debet ceteris præferre, quæ ab illa præstantissima propius absit, & plura idque aptius atque apertius significet. Jam primo cum dicimus Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, indicamus quidem utrunque unicum primatum principium, id est, Patrem, sed unicam spirationem, & unicam Patris ac Filij vim spirandi ex vi verborum non significamus. Tame si enim præpositio Per, solitarie posita, potest significare causam principalem, non modo apud Latinos, sed etiam apud Græcos, ut affi mat Basilij lib. de Spiritu sancto, cap. 8. quomodo legimus Genes. 4. Possedi hominem per Deum, Proverb. 8. Per me Reges regnant. 1. Corint. 1. Per quem vocati estis in societatem dilecti Filij sui. Tamen cum conjungitur cum altero agente, non unam aut simplicem significationem continet, siquidem, ut rectè ait D. Thomas prima part. q. 36. art. 3. particula (Per) omne genus causæ excepta materiali, significare potest: quod si contineat rationem causæ producentis actionem, ut manat ab agente, triplex genus causæ complectitur; formalem, cum dicimus artificem per ideam seu artem aliquid efficere; finalem, cum per lucri cupiditatem, id est, lucri gratia quempiam dicimus agere; efficientem, seu motivam, ut si dicamus, per Principis imperium Ducem moveri: Certum est autem nihil horum posse significari, cum agimus de Spiritu sancti processione, quia divinæ emanationes

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

ad intra causam finalem, formalem, aut extrinsecus agentem nullam habent, & ut intelligatur aliquod principium ad modum formæ, certum est, cum dicimus Spiritum spirari à Patre per Filium, non significari formam, quæ, ut supra diximus, est ipsa essentia & virtus spirativa, sic enim dicendum esset Patrem ac Filium spirare per virtutem spirativam, seu per essentiam, &c.

Si verò Præpositio (Per) continuat vim agendi, ut actio terminatur ad opus, & significat causam non ob quam agens agit, sed cur quippiam ab agente fiat, tunc aperte significat efficientiam causæ agentis, ut cum dicimus artificem manu vel instrumeto quippiam moliri, & hoc modo præpositio (Per) ut ibi observat Cajetanus, improprie usurpatur in processione Spiritus sancti. Ideoque D. Thomas non tam probat quam excusat illum dicendi modum, cum alioquin contineat aliquas inperfectiones: nam supponit inter Spiritum sanctum & Patrem intercedere Filium, quod in rigore falsum est, quia Pater & Filius æquè primo & immediate eadem virtute spirant. Deinde nisi prohiberetur ex terminis adjunctis, significaret diversam rationem agendi in Patre ac Filio: nam si significaret mediationem suppositi, videretur facere Filium instrumentum, ut dicimus Regem jus dicere per Prætorum: si mediationem virtutis, indicaret Patrem accipere vim spirandi à Filio, quomodo dicere solemus Prætorum per Regem exercere suam potestatem, id est, auctoritate accepta à Rege.

Ex quibus constat significari unum principium Spiritus sancti, sed cum multis imperfectionibus, & admodum confusè & cum periculo errorum, præsertim cum ex simili dicendi modo decepti sint olim Ariani: qui propterea quod legerat omnia facta esse per Filium, colligebant Filium fuisse ministrum in creatione, atque idcirco esse inferiorem Patre, in quod tamen errabant ratione terminorum, tamen habita ratione ipsius formæ loquendi non malè concludebant, cum sæpe in scripturis præpositio (Per) ministerium atque instrumentum significet.

Secundo si respiciamus ipsam spirationem, ac virtutem spirandi, non dubium est ratione terminorum (quia in divinis omnia sunt unum, ubi non intercedit oppositio) significari unicam virtutem ac spirationem, modus tamen dicendi hoc ex se non significat: nam etsi Filius acciperet à Patre distinctam facultatem spirandi, & distincta spiratione spiraret, possemus dicere Patrem spirare per Filium, quomodo Rex per Prætorum jus dicit, ubi aperte cernuntur diversæ facultates, & actiones.

Tertio, inde etiam apparet ex vi verborum, non significari unicam formam, in qua conveniant Pater & Filius: nam alioquin ex vi verborum sicut Rex & Prætor non habent eandem formam seu auctoritatem, ita etiam non repugnaret vi locutionis, intelligi diversam Patris ac Filij naturam: sic dicimus cælum agere per causas secundas, cum sint tum naturæ, tum facultates admodum diversæ. Ex quo sequitur, sicuti si non reperiretur in Scripturis hic modus dicendi. Omnia per ipsum facta sunt, & alij ejusmodi, potius viderentur negandi quam concedendi, quia non possunt sine errore defendi nisi propter terminos, cum alioquin ex vi sermonis possint trahi ad sensus peregrinos atque erroneos: ita nisi reperiretur hæc propositio apud Sanctos, quos necesse est excusare ac defendere, eam videri potius ex natura sermonis negandam,

N 3

quam

quam affirmandam: tanquam abest, ut sit alteri propositioni, de qua mox, ulla ratione præferenda.

At cum dicimus Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio; primo quidem significamus originem substantialem à Filio, quo refellitur eorum error, qui solam processionem temporalem admitterebant esse à Filio: cum enim de utroque supposito æquè affirmetur, non potest affecti discrimen, nisi evidens ratio persuadeat; ut cum dicunt Philosophi, sol & homo generant hominem, quia intelliguntur conjungi in causam primam & universalem cum secunda, & particulari, necessario concludendum est dissimiles esse utriusque causæ actiones: sic dicimus ex mare & femina animal gigni.

At cum non appareat in hac Propositione ulla diversitas, & ex vi terminorum omnis planè distinctio rejiciatur, ea excepta, quæ pertinet ad constitutionem personalem suppositorum, consequens actionem ex æquo utrique convenire; quo fit, ut secundo ordine significetur unitas tum spirationis tum facultatis spirativæ: cum enim aliquid unum à duobus distinctis emanat, neque cernitur ex terminis, aut ratione probatur distinctio in actione, unitas potius tum facultatis, tum actionis concluditur, ut allatis exemplis ostendi potest.

Tertio significatur æqualitas in producendo, æquè enim dicitur Pater ac Filius producere, cum præsertim id postulat natura terminorum.

Quarto, satis apertè indicatur unitas formæ, quorum enim actio formalis una est, eorum necesse est unam esse formam ac naturam, ut docet Basiliius in Psal. *Quorum (inquit) una natura est, eorum actiones eadem sunt.*

Quinto ac postremo ipsa spirationis natura cernitur, quæ ut refertur ad personam productam, necessario postulat duo supposita jam personaliter constituta, quæ ut in unam naturam, sic in eandem facultatem spirativam conveniunt: atque idcirco significatur unum principium spirativum Spiritus sancti, quale revera est, non unitate suppositi, sed unitate formæ ac naturæ, ut supra dictum est.

Quæ cum ita sint, non video cur Rutheni malint hunc dicendi modum postponere, qui multis nominibus præferendus videtur. Neque satis intelligo, cur negent velle se ad aliam confessionem compelli, cum fateantur eundem esse sensum utriusque formæ, cur item recusent eam Confessionem quam Orientales in Synodo Florentina suis chirographis obsignarunt: si negant velle se eam additionem symbolo suo facere, aut volunt suam illum loquendi modum in suis Hymnis & Antiphonis retinere, si rem admittant, quod illis est à Concilio Florentino permixtum, in præsentia non videtur revocandum. Sic autem rem totam paucis concludo. Aut putant idem significari utraque dicendi forma, aut aliquid in illis discrimen agnoscunt; si non existimant idem significari, Concilio Florentino apertè contradicunt, si contra ipsius decretum unam formam admittunt, alteram rejiciunt; præsertim eam, quam Concilium non modo magis probavit, sed omnibus necessario credendam ac proficendam proposuit: si putant inter eos modos dicendi aliquid esse discrimen, planius loquantur, suamque sententiam explicant, interim intelligant se à Concilio Florentino apertè dissentire, atque ideo contra fidem haud leviter

peccare. Quod si, ut ego quidem existimo, rem ac sententiam probant, sed nolunt compelli ad admittendam additionem factam Symbolo, vel passim usurpandam hanc locutionem, non videtur ea conditio penitus aspernanda, modo apud populum tollatur scandalum, qui putant Occidentales malè sentire.

Quod spectat ad Psalmodium, preces ac Liturgias, usum denique Sacramentorum, quod Orientalibus jam diu permixtum est, non videtur ullo modo negandum: quamquam ipsorum libri diligenter examinandi videntur, ne errores atque abusus irreperint, habendaque videtur præcipua ratio eorum, quorum mentionem facit Eugenius in Concilio Florentino, præsertim eorum, quæ pertinent ad ulum Sacramentorum, ubi non solum in multis discrepant à Latinis, sed egere videntur castigatione.

De purgatorio si parati sint admittere sanam & Catholicam doctrinam, nihil est dubitandum, curandum vero, ut de statu animarum, & felicitate justorum rectè & cum Catholica Ecclesia sentiant. De calendario non potest sine scandalo distimulari, quia necesse est eos in celebratione Paschatis plurimum à Catholica Ecclesia discrepare, nisi novi Calendarij ratio suscipiatur. Quamobrem ineunda erit aliqua ratio, ut salvis eorum solemnitatibus, quæ permittendæ videbuntur, series festorum mobilium illis cum Occidentalibus constet.

De Processione in festo Corporis Christi non laboratem, multa tamen circa hoc Sacramentum examinanda sunt; Cæremonias circa festum Paschatis diligenter expendendas atque excutiendas puto.

De Sacerdotum Matrimonijs, atque in universum de ipsorum matrimonijs multa consideranda sunt, quia certum est apud Orientales multos esse abusus; nam alicubi non nisi uxorati initiantur, alicubi etiam initii contrahunt matrimonium; nec desunt qui propter adulterium matrimonium solvant, & aliud inean; erant etiam fortasse qui secundas nuptias damnent.

Quod dicitur de cæremoniis Ecclesiæ Romanæ, videtur æquissimum juxta decretum Eugenij in Concilio Florentino, de pulsu campanarum citra scandalum non magno opere esse sollicitus.

Ut Matrimonia Græcos inter & Latinos ineanantur optandum est, cessante periculo & scandalo.

De Visitatione infirmorum cum sacramento Eucharistiæ, cupio planius doceri, suspicor enim nonnullos esse abusus.

De Monasterijs ac templis factæ annuerem, id ipsum de excommunicatis, salva atque integra Romani Pontificis auctoritate.

Hæc habui, quæ breviter dicerem, cætera quæ hic non attingi, ut initio dixi, ad civilem prudentiam spectant, non ad Theologum. Itaque illa omnia prudentiæ Illustrissimorum DD. meorum integra atque intacta relinquo, sicut & eorum iudicio atque censura superioræ, quæ scriptis, libens subijcio, &c.

DE PROCURANDA CONVER- SIONE OMNIUM GENTIUM

LIBER VII.

De unione totius Orientalis Ecclesiæ cum Ecclesia
Catholica procuranda.

Ordo servandus.

HActenus in prima huius operis parte, de his quæ agenda sunt pro ju-
vandis Græcis, alijsque Schismaticis tractavimus, proximè sequun-
tur schismatici Orientales, qui abhinc mille annis in hodiernum
usque diem in maxima versantur infelicitate, perpetuisque vexan-
tur infortunijs & calamitatibus: & licet olim ingens fuerit tam
Alexandrinæ quam aliarum Ecclesiarum Orientis gloria & splen-
dor, at ubi Concilium Calcedonense, sanctumque *Leonem* Pontificem, ac Roma-
nam sedem omnium matricem Ecclesiarum spreverunt, innumera secuta sunt cla-
des, quæ abhinc tot sæculis usque ad nostra tempora communi cum dolore pio-
rum omnium cernuntur. His igitur tanquam nationibus olim florentissimis, qua-
rum præcipui patres Ecclesiam Catholicam insigniter illustrarunt, meritò post Græ-
cos debetur hic locus, in quo tam de erroribus & ritibus, quam de alijs pro juvan-
dis his nationibus, & ad rectam fidem, mutuaque charitatem inter nos statuen-
dam DEO inspirante dicemus; observato tamen hoc ordine, ut de origine Schisma-
tum totius Orientis prima statim fronte agamus, & post, ad Nestorianorum, Coph-
torum, Abyssinorum (quos non immeritò Orientalibus nationibus annuera-
mus, parent enim Alexandrino Patriarchæ) Jacobitarum, Armenorum, Georgi-
anorum, & Maronitarum (qui nunc Ecclesiæ Romanæ obediunt) errores, ritus, &
alia, quæ pro harum nationum exactiori notitia, utilitate, & salute conducere pos-
sunt descendamus.

Demum de omnibus erroribus, qui hujuscemodi populis communes sunt, eo-
rumque confutatione, atque etiam in genere de agendi modo cum illis, ut fidei
veritatem agnoscant, disseremus, additis quibusdam instructionibus ad hunc finem
utilissimis. Et quia omnes propemodum nationes istæ Græcorum erroribus sca-
tent, Lectorem ad supradicta, quæ contra Græcos allata sunt remittimus; insuper
pro majori ministrorum informatione, decisiones aliquot, sive responsa à *Gregorio*
XIII. pro Maronitarum natione edita, quæ maximam lucem in juvandis Schisma-
ticis conferre possunt, in huius libri calcem reieccimus.

In referendis aliquibus præfatarum nationum erroribus, ac ritibus, sequemur
virum non minus pietate, quam doctrina insignem *Leonardum* Episcopum Sido-
niensem, quem *Gregorius XII.* summus Pontifex Nuntium, & Visitatorem Aposto-
licum simul cum Patre *Joanne Baptista Romano* Societatis *JESU* ad Orienta-
les nationes destinavit: Hic autem ferè totum lustravit Orientem, ac diversarum
nationum, ac rituum Patriarchas, Episcopos, virosque alios doctos allocutus, eo-
rumque Religionem & fidem, simulque errores attentè scrutatus, postea omnium
ferè illarum Ecclesiarum statum obtulit *Sixto V.* Pontif. Max. cum quadriennium
in ealegatione insumpisset: est autem apud me manuscripta narratio accuratè
conscripita, ubi Armenorum, Nestorianorum, Jacobitarum, & Maro-
nitarum errores, qui nunc inter has nationes
grassantur, recenset.

LIBRI VII.

PARS I.

De origine schismatum Orientalium.

CAPVT I.

Acturi igitur de Orientalis Ecclesie erroribus, maxime de illis qui hodie apud Jacobitas, Cophios, Abyssinos, Armenos, Georgianos ac demum Nestorianos magis vigent, operæ pretium duximus omnium errorum originem ac progressum, prius, etsi levi, ut ajunt, manu attingere.

Nestorius Episcopus Constantinopolitanus, floruit Theodosij junioris Imperatoris, & Cælestini Summi Pontificis temporibus, circa annum Domini 427. Hic auctore Gennadio, & Socrate *lib. 7. cap. 32.* in id summo studio laboravit, ut Christum Dei Filium ex Virgine MARIA natum, hominem dumtaxat, non etiam DEUM esse doceret, atque ideo *MARIAM Christocoon*, id est, Christi matrem, non autem *Theotocon*, id est DEI matrem esse diceret: postea verò sanctæ & inculpatae vitæ merito, Christum obtinuisse, ut dignus haberetur, cui se Divinitas conjungeret.

Duas itaque in Christo ponebat naturas, duas itidem in eo dicebat esse personas, unam divinitatis, alteram verò humanitatis: nec unum Christum in Deitate & humanitate sentiebat, sed separatim atque se junctim, alterum docebat esse Filium DEI, sed hominis tantum Matrem appellabat. Denique Christum esse tantum hominem dicebat, cui Nativitatem, Passionem & Resurrectionem attribuebat. Addebat autem Filium DEI postea unum fuisse filio hominis multis modis, non quidem substantialiter communicando hypostasim, sed tantum accidentaliter. Primo secundum habitationem sicut in templo suo. Secundo per unionem affectus, voluntatis, & dilectionis. Tertio per operationem, quia filius hominis erat instrumentum, quo utebatur verbum in operibus miraculosis. Quarto secundum participationem, quia Verbum illi homini impertivit nomen & dignitatem suam, eo modo quo imagines Sanctorum nominibus eorum interdum appellantur, & propter eos etiam honorantur & adorantur. Hæc fuit Nestorij hæresis.

Vincentius Lirinensis in libro, quem adversus prophanas hæresum novitates scripsit, censet Nestorium ut Apollinaris hæresim declinaret in fovendam hanc incidisse. Apollinaris, inquit, hæreticus, volebat in Christo duas esse substantias, unam divinam, alteram humanam, unam ex patre, alteram ex matre, sed ipsam verbi naturam putabat esse deificam, quasi aliud ejus permaneret in Deo, aliud verò verum fuisset in carnem, & cum veritas dicat ex duabus substantijs unum esse Christum, ille

contrarius veritati ex una Christi divinitate duas asserbat factas esse substantias.

Nestorius autem contrarius Apollinari, dum se duas in Christo substantias distinguere simulat, duas introducit repenitè personas, & inaudito scelere duos vult esse filios Dei, duos Christos, unum qui Deus sit, alterum qui sit generatus ex matre; atque ideo asserit sanctam *MARIAM*, non *Theotocon*, sed *Christocoon* esse dicendam, quia scilicet ex ea non ille Christus qui Deus, sed ille qui erat homo, sit natus. Hæc Vincentius. Nestorius volens suam hæresim Constantinopoli jam evulgatam per totum orbem dilatari, sua scripserat missæ ad diversas orbis provincias, & inter alias ad Ægypti Monachos, quorum nonnulli ab eo seducti, suis erroribus consentirent, quorum causa magni inter eos excitati sunt tumultus & dissidia. Demum ne Orientis Episcopi Nestorij hæresi inficerentur, coacta fuit anno Domini 431. octavo autem *Cælestini* Papæ Synodus Ephesina, in qua post multa, damnata est Nestoriana blasphemiam, ut rem totam latius Card. Baro. *Tom. annal. 5.* sub eundem annum.

Deinde *Eutyches* Monachorum Pater Constantinopoli, eorum qui tempore Ephesini Concilij adversus Nestorianos præstantius cæteris dimicabant, antesignanus cum in Nestorij hæresim summum odio ferretur, eo profilij, ut non duas tantum esse in Christo personas ex Christianæ fidei præscripto negaret, sed nec duas in Christo naturas vellet asserere, eosque putaret Nestoriano laborare morbo, qui duas conficerentur in Christo distinctas, & inconfusè conjunctas esse naturas.

Præterea impudè docebat, (ut accuratè inter alios explicat Card. Bellarm. *Tomo 4. lib. 3. de Christo Domino, c. 2.*) in Christo post incarnationem unam tantam fuisse & esse naturam, factam per conversionem divinitatis in carnem: quia Verbum caro factum est: ac unum fieri alterum est verum in illud. Unde asserere divinitatem esse beatam, passam, mortuam & sepultam fuisse ita tamen, ut Christi caro non sit ejusdem naturæ cum nostra, sed tantum apparens & phantastica: ut potius Verbum simulaverit se hominem, & natum, passum, &c. quam revera fuerit. Quia videtur indignum Deo, quod vera fuerit caro, verè natus, passus, &c.

Accusatus *Eutyches* apud Flavianum, & apud Concilium quoddam Provinciale Constantinopolitanum tunc fortè congregatum, ac nolens respicere, condemnatur à Concilio, ac

ac postea agente Imperatore Theodosio apud Leonem Pontificem, Ephesi Concilium anno Domini 449. seu potius Synodus prædatoria seu latrocinium Ephesinum 128. Episcoporum congregatur, in qua præside Dioscuro Alexandrino Patriarcha, reclamantibus Apostolicæ sedis Legatis (nempe Juliano Episcopo Renato Presbytero, Hilario Diacono, quos S. Leo miserat) ob summam Dioscouri iniquitatem & potentiam impius Eutyches absolvitur, & ejus hæresis approbatur, S. Flavianus, & alij plurimi Episcopi Catholici condemnantur, plerisque Episcopis (ut Baronius notat *Tomo 6. Annal. circa annum Christi 449. ex quo brevem hanc historiam seriem desumpimus*) per minas & vim, intentatis exiliis, catenis, fustibus, & gladiis, ad subscribendum ad actus, repugnantibus verò, & reclamantibus Sedis Apostolicæ Legatis, & consultantibus, quæ per vim & metum extorquerentur, nullius roboris esse. Quæ contestatio licet non sit in actis illius Pseudosynodi, utpote à Dioscouri notariis confectis, est tamen de illa expressa mentio in pluribus literis S. Leonis, tum ad Theodosium Imperatorem, tum ad alias personas; tandem Legati Pontificis fuga elapsi post multa pericula & infidias Romam redierunt. At certior factus summus Pontifex Leo eorum, quæ in illa Synodo gesta sunt, Romæ Concilium coëgit, in quo Pseudosynodus Ephesina damnatur, ac omnia ejus acta rescinduntur.

Impius Dioscorus Alexandriam reversus, anathema ausus est introrere in Romanum Pontificem, coactis decem Episcopis, lachrymantibus & gementibus ad subscribendam facinus hæcenus inauditum: At post multa Episcoporum dissidia à S. Leone urgente & instante Marciano Imperatore anno Domini 451. in Oriente, nempe in civitate Chalcedonensi, concilium œcumenicum indicitur, in quo sexcenti & triginta Episcopi conveniunt, præsentibus Legatis Romanæ sedis, in quo Concilio damnata est hæresis Eutycheis & Dioscouri Episcopi Alexandrini, qui & ab Episcopatu, & ab omni Ecclesiastica fuit dejectus ac depositus functione: similiter sancitum est, ut Ephesinam sub Dioscuro Concilium celebratum Concilij notam non obtrineret.

Præter Episcoporum sententiam, præter sedis Apostolicæ confirmationem acceperunt etiam ad corroborandam Synodum Chalcedonensem sanctissimorum virorum, qui his temporibus illustrabant Orientalem Ecclesiam, & miraculorum virtute nitentibus, qui eandem se fidem tenere & verbis testati sunt, & crebra miraculorum editio se confirmantur, quales fuerunt *Eutimius, Auxentius*, & alij sanctissimi monachi.

Dioscorus verò à suo Episcopatu depositus, ac simul cum aliis hæreticis relegatus vita functus est, ac Alexandriæ loco ejus ordinatus Episcopus Proterius, ingens tamen seditio & tumultus Alexandriæ excitatur propter Dioscouri relegationem, ac teste Evagrio l. 2. c. 6. eo usque invaluit vulgi studium in improbilissimum & nequissimum Dioscorum, ut post ejus mortem divinos etiam honores ei Ægyptij detulerint, qui & usque in hæc tempora, tam in Alexandria, quam in plurimis alijs Ecclesijs ab Eutycheianis hæreticis deferuntur.

Ægyptij hæreticis exilio propter Eutycheianam hæresim multati, mortuo Imperatore Marciano veniunt Alexandriam, ac in venientes in sanctum Episcopum Proterium eum occidunt, & ejus loco Timotheum quandam Eutycheianum subrogant, Legatosque mittunt ad Leonem Pontifi-

cem, proficientes Alexandriam Ecclesiam non admittere Synodum Chalcedonensem, quare anno Domini 459. Synodus Constantinopolitana 73. Episcoporum, admittente Genadio Episcopo Constantinopolitano, præsentibus Apostolicæ sedis Legatis à S. Leone missi congregatur, in qua de confirmando fidei decreto in Concilio Chalcedonensi, & abolenda penitus Eutycheiana hæresis sancitum est, ac demum Timotheus in vafor Ecclesiæ Alexandrinæ longè in exilium ab Imperatore Leone relegatur, suffecto in ejus locum Timotheo alio viro Catholico.

Tandem postquam Eutycheti & Dioscuro à sancta quarta Synodo Chalcedonensi dignitas abrogata est, qui illorum dogma defenderunt, ut testatur Nicephorus, lib. 18. c. 14. *Ecclesiast. histor.* Facta ab Ecclesia Catholica defectione segregatos sive ambigentes seipso appellarunt, neque ullo modo, ut quæ rectè in Concilio sancto statuta essent comprobarent adduci potuere. In duodecim sectas dissecti sunt, ex quibus per universum Orientem multa millia hæresum pullularunt. Ex quarum sectatoribus quidam, (ut notavit Præteolus, verbo, *Acephali*) *Eutycheianis* vocati sunt, alij *Acephali*, alij *Monophysita*, alij *Theodosiani*, alij *Julianisti*, alij *Trithemisti*, alij *Agnati*, alij *Theopaschiti*, alij *Armenij*, alij *Severiti*, alij *Aphthartodociti*, alij *Phantasiasti*, alij *Manichei*, alij *Pithartolatri*, alij denique *Scenolatri* sunt appellati.

Antesignani vero præcipui post Eutychetem, & Dioscorum fuisse Severas Monachos, qui sex, lues, atque perditio fuit totius Orientis Ecclesiæ, Petrus Damapheus, Theodosius, Julianus, Allicornasius, Guinus, & alius ejusmodi infelicium mortalium chorus, omnes isti professione *Severiani*, hostesque Concilij Chalcedonensis, ut Baronius refert *Tomo 7. anno Christi 535. inter seipso more hæreticorum pugnant, ut plinè acciderit, hoc veluti portento quodam, ut bellua sine capite (ita Acephalorum hæresis appellata) eadem pluribus prodierit armata capitibus inter se pugnantibus: nam ex eis primum eminuit caput Severus, ex quo denominati sunt Severiani; ex hoc vero plura alia capita pullularunt, nempe Gaianus, ex quo *Gaiianita*, Theodosius, ex quo *Theodosiani*, Jacobus, ex quo *Jacobita*, Themistius, ex quo *Themistiani*, numerat adhuc aliud caput Joannes Damascenus, nempe *Barsanum*, ex quo *Barsaniani*, live *Semidactyla*, de quibus ait: *Hi cum omnia Grajanorum & Theodosianorum decreta defendant, aliquid tamen præterea addiderunt de suo, symbolis Dioscouri relicto, ut à reliquis Dioscouri sectatoribus noscerentur: quorum impiorum dogmatum, teste Nicephoro, lib. 18. c. 54. Ecclesiast. histor. sectator atque restaurator fuit Jacobus quidam Syrus, gente obsecutus protulit, & nulla gloria vir, à quo maxima ex parte Syrorum gens usque in hodiernum diem Jacobita est denominata.**

Hac etiam morbi contagione Sergius Archiepiscopus Constantinopolitanus maxime infectus est, per quem *Monothelitarum* sive *Monophysitarum* hæresis, teste Nicephoro, ut supra, admodum est propagata. Fuerunt enim *Monothelitarum* inter *Acephalos* præcipui, & à quibus post Dioscorum & Eutychetem, tanquam ab infecto fonte maxima Orientis pars fuerit infecta: hi enim subitias hæresim suam velantes, prædicto Jacobo apud Syros prædicante, magnam Orientis partem infecerunt. De *Monothelitarum* hæresi Nicephorus ut supra c. 46. ita scribit. Quod verò, inquit, fuit *Monophysitarum* dogma, à quibus tanquam

quam à radice pessima plurimæ alix hæreses pul-
lulari, seu circuli aut catena ex sele dependentes
modo dicam: Cùm etenim convenientes in Chri-
sto naturas quamlibet per seipsum discernunt,
duas eas esse necessitate adducti consentiunt. Cum
vero utramque in verbi incarnatione uniant, non
duas illi inconfusibili modo convenientes natu-
ras, sed unam compositam naturam statuunt.

Nobis enim unam substantiam compositam
dicentibus, illi unam potius naturam compositam
inferunt, & rationem sententiæ suæ exemplo con-
firmantes dicunt, hominem animam obtinere &
corpus, & aliam animæ naturam esse, aliamque
item corporis, si quis quamlibet per seipsum con-
templetur; cùm vero illæ coierint, hominem effi-
cere, unam naturam compositam obrinentem.
Non enim inquam, duas naturas hominem dici
oportet, sed unam compositam. Atque ad eundem
modum de Servatore Christo opinantur: illum
videlicet ex duabus quidem constitisse naturis,
post unionem autem duas illas naturas in unam
evasisse compositam, quod sanè Ecclesia tanquam
piaculum profus avertatur.

En (inquit) Card. Baron. Tomo 7. ubi supra, in
quos vepris, atque dumeta, in via loca, scabra, abditos-
que recessus per rupes & precipitia, præruptaque scopu-
la immanium ferarum latibula incurrerint, à recto fi-
dei tramite aberrantes humana mentes: En quomodo
monstrum monstro junctum concipiat, pariatque hor-
renda spectra, atque deformia simulacra! ut ex his præ-
deus quisque intelligere valeat (secundum illud Job c.
38. Jubi lux habitet, & tenebratum quis locus sit,
ut quisque ducat unumquodque ad terminum
suum, & intelligat semitas domus ejus: cognoscat
scilicet, ubi sit fides Catholica; ubi vero hæreses habitent.
At non his finis portentorum, alia adhuc prodierunt ex
cornuta bestia capta, ut longe ista superet tricipita con-
ficta à Geniislibus monstrata: vel septem capitum Hydram,
præter enim eas superius recensitas ex Severo progeni-
tas hæreses, ad eundem pertinere tradit Nicephorus lib.
78. c. 49. Caucobabitas à loco quodam ita denomina-
tos hæreticos, Angelitas etiam, & Damianitas, ita di-
ctus ab Episcopis, & loci usdem nominibus appellati.
Nam Angelitas ab Alexandria loco, cui nomen erat An-
gelis, dictos tradit: quibus præterea addit, & Tetradas,
Petritas, atque Paulitas, quorum alij Petrum, alij Pau-
lum Severianos, sed ab invicem disidentes confectaban-
tur.

Gignebantur hæc monstra potissimum in Ægypto,
qua mox post ortum in seipsa unguis convertent, &
dentes: ut planè acciderit Ægypti secundum illud
propheticum Isaiæ 19. Concurrete faciam Ægyp-
tios adversus Ægyptios, & pugnabit vir contra
fratrem suum, & vis contra amicum suum, Civitas
adversus Civitatem, & regnum adversus regnum,
& dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus,
& consilium ejus præcipitabo: & interrogabunt
simulacra sua, & divinos suos, & pythones, &
atiolos, donec tot scelera consecuta est, qua subditur
ultio. Et tradam Ægyptum in manus dominorum
crudelium, & rex fortis dominabitur eorum, ait
Dominus Deus exercituum. Ad hæc planè hæreses de-
ducunt populos, ut post abominaciones secum vehant
servitutem atque desolationem, quam cunctis manife-
stam ob oculos positam, tam in Ægypto, quam alijs or-
bis Regionibus à Catholica fide refugit, nemo non vi-
det. Hactenus Baronius.

His igitur hæresibus Orientalis Ecclesia ad mi-
seritimum perducta erat statum, ubique luctus, u-
bique dissidia, non solum adversus Orthodoxos

conflantibus hæreticis, sed & ipsis inter se pu-
gnantibus, adeo ut omnes Ecclesie in separtas fa-
ctiones dividerentur, & eorum præfides inter se-
ipsos minime vellent communicare, unde pluri-
ma in Oriente dissensiones ortæ sunt, qui rerum
infelicissimus status usque in hodiernum diem Ec-
clesiam illam ipso Pharaonis iugo durius oppri-
mit; nec tamen tot à Deo inflatis supplicijs, tot
Turcarum flagellis ac calamitatibus oppressa re-
sispicit. Nationes scato præcipua, quæ hodie in
Oriente prædictis ferent erroribus, alijque hæ-
resibus, quæ ex illis veluti ex impurissimo fonte
emanarunt, sunt Nestoriani, Jacobitæ, Cophi,
Abyssini, Armeni, quibus adjungemus etiam Ge-
orgianos, de quibus sigillatim acturi hunc ordi-
nem servabimus. Primo harum nationum erro-
res, ritus moreque recensebimus, ac obiter quic-
quid in unaquaque natione fuerit dignum profe-
remus. Deinde breviter præcipuos & veluti ca-
pitales errores enarrabimus, tandem pro jvan-
dis his nationibus DEO favente aliqua adduce-
mus.

C A P V T II.

De Nestorianorum natione, & eorum erroribus.

DE Nestorij impia blasphemia diximus præce-
denti capite, qui duas in Christo non solum
naturas, sed & personas agnoscebat, unam Divi-
nam, alteram Humanam; nunc de Nestorianorum
Orientalium, qui in Babylonia, Persia, atque
in alijs Asia regionibus versantur, erroribus dis-
seramus.

Errores vero in quibus hodie Nestoriani ver-
santur, teste Episcopo Leonardo, & ut accepimus
etiam ex relatione Abdelmessia procuratoris Eliæ,
Chaldæorum in Babylonia Primatis, si ve Patriar-
chæ, hi præcipui sunt.

Nestorium, & Theodorum Mopsaestenum ves-
pertinis horis in aliquibus Ecclesijs cum Patribus
adhuc invocant Chaldæi.

Sanctum vero Cyrillum damnant & anathe-
matizant.

Humanam in Christo naturam, absque perso-
na humana non esse perfectam existimant; ideo
duas in Christo asserunt esse personas. Fatentur
tamen Christum à primo instante conceptionis
esse perfectum DEUM & perfectum hominem.

Beatissimam Virginem non vocant DEI geni-
tricem, ne videantur, ut ajunt, asserere cum Jaco-
bitis Virginem genuisse ipsam divinam naturam
trium personarum Divinarum, cum dictio Dei
contineat Patrem, & Filium, & Spiritum San-
ctum, & de eisdem prædicetur. Ideo vocant San-
ctissimam Virginem Dei verbi genitricem.

Universal sacro Concilio Ephesino primo, &
alijs carere videntur.

Clerici omnes apud Chaldæos, & etiam illi
Laici, qui alios devotione excedat, sacram Do-
minici corporis communionem è manibus pro-
prijs recipientes sub utraque specie communica-
nt; ceteri vero laici corpus Domini sanguine
intinctum ore assumunt.

Nuptias in gradibus prohibitis, sine superioris
licentiæ, etiam in secundo gradu contrahunt.

Sacerdotes mortua prima uxore, secundas &
ulteriores faciunt nuptias.

Monachi sapius in Monasteria Maadronitas, id est Monachas, sive Diaconissas ingredi & pernoctare permittunt.

Patriarcham non per electionem sicut & alia nationes creant, sed potius per renuntiationem de uno in alterum, quasi iure hereditario.

Asserunt in fide ab Apostolis tradita nullum Chaldaeorum fuisse haereticum.

Hæc de erroribus Nestorianorum orientali-um, qui in aliquibus Asia Regionibus versantur, sunt etiam Nestoriani in India Orientali in civitate S. Thomæ, alijs & oppidis, de quibus Anronius Posselinus 2. Tomo Apparatus, verbo Nestorianorum, alios refert errores.

Porto (inquit) cum anno 1599. Goensis Archiepiscopus in Orientali India Christianos, qui dicuntur S. Thomæ una cum Patribus Jesuitis diligenti in se visitasset, Synodumque fidei Catholicæ, atque disciplinæ Ecclesiasticæ restituendæ habuisset, factum est, ut blasphemias omnes Nestorianorum non solum interius, quam unquam antea factum fuisset innotescerent, verum etiam plurima eorum volumina sive purgarentur, sive abolerentur. Cum autem, etsi ea labe Europæi non ita sint inquinati, quemadmodum est magna pars eorum, qui degunt in Asia, expedit tamen, ut qui à sede Apostolica eo mittentur eosdem errores ita norint, ut præmuniti solidis Ecclesiæ argumentis, eorum populorum salutem facilius curent, libi ofque erroribus scaterent, aut comburant, aut facilius expurgent. Sanè in ea visitatione à Patribus Societatis partim combusti, partim expurgati sunt sequentes libri.

Hudra, & Gaza, hoc est. *Breviarium & Thesaurus.*

Liber, qui prænotatur,	<i>Expositio Abbatis Esaiæ.</i>
Liber qui dicitur	<i>Memoria.</i>
Alter, qui inscribitur,	<i>Margarita fidei.</i>
Alius prænotatus,	<i>Liber Patrum.</i>
Alius dicitur,	<i>Liber Synodi.</i>
Alius cui titulus,	<i>Liber Historiæ B. Virg. ac de infantia Salvatoris.</i>

Liber Ordinum, Liber homiliarum, Liber expositio- nis Evang. Liber 70. Bar. Caldon.

Quoniam omnes libri, ut diximus, varijs erroribus & hæresibus aspersi (Nestorianorum præcipuè) præterquam quod Nestorium, Dioscorum, & alias eiusmodi pestes, tanquam sanctos & Ecclesiæ Universalis capita venerantur, pluraque fidei dogmata negantes, ea invertebant, sive ad Sanctissimam Trinitatem, sive ad Christi Domini Resurrectionem, sive ad personam Filij spectantia: Primatum autem Ecclesiæ sibi arrogantes, eum in B. Petri legitimo successore hand agnoscebant, D. etiam Cyrillum Alexandrinum, qui eorum hæresum fuit strenuus expugnator, detestabantur, & pleraque alia tenebrarum plena docebant.

Quin & integrum volumen passim ignis consumplur, quod inscriptum erat *Spar Sammane*, id est, *liber mendicamentorum*; plenum erat enim nominum Dæmoniorum, Veneficiorum, superstitionum, quo utebantur ferè omnes Cassanæ, & ipse potissimum defunctus Pseudo Archiepiscopus duo volumina apud se habebat Thesauri loco, ubi & cor ejus.

Libellus alius, qui dicebatur (*Spar Pesa*) id est, *liber sortitum*, tanquam superstiosus ubique traditus est igni: fuit enim semper præcedenti *mendicamentorum libro* conjunctus.

Volumen aliud, in quo vita multorum Nestorianorum continebatur, (relicta tamen apud illos D. Thomæ Apostoli, & Georgij Martyris historia) expurgatum est detractionis nominibus illorum hæreticorum, sicuti & plures alia blasphemias alijs in libris reperta, inter quas reprobant Concilium Provinciale.

Quædam item in novo Testamento ab hæreticis depravata restituta sunt. Nam quod D. Lucas habet cap. 6. ubi Christus Dominus dixit: *Mutuam date nihil inde sperantes.* Codices Syriaci habebant, *Mutuam date, & ne ampetatis spem hominis*, putabant autem modicam uturam non esse peccatum.

Lucæ 10. *Secrevit Jesus è Discipulis suis alios septuaginta*, deerat dictio (duos) sicut & inferius, in eodem capite.

In Actis Apostolorum capitulo 20. ubi dicitur: *Regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo:* positum erat nomen Christi loco Dei. Nolunt enim posse dici Ecclesiam Dei sanguine redemptam esse, quippe qui negent communicationem idioma- tum in Christo.

Epistola prima Joannis cap. 3. ubi dicitur: *In hoc cognovimus charitatem Dei*, ablatum erat nomen Dei, ob eandem rationem supra allatam, sequitur enim statim: *Quoniam ille animam suam pro nobis posuit:* Quod contra Nestorianos erat.

Item ibidem cap. 4. loco versiculi, *Omnis spiritus qui soluit Jesum* in Syriaco habebatur: *Omnis spiritus qui non confitetur Jesum venisse in carne non est ex Deo.* Vera enim lectio molesta erat Nestorianis solventibus JESUM in duas personas, unionemque hypostaticam cum humanitate scindentibus.

Item ibidem cap. 5. deerat integer iste versus: *Quoniam tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, &c.*

Ad Hebræos cap. 2. ubi dicitur, *ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.* In Syriacis habebatur: *Ipse enim pro Deum pro omnibus gustavit mortem.*

In Evangelio Joannis deerat integra historia Adulteræ. Apocryphis etiam B. Joannis, & alia desiderabantur, quæ etiam in Bibliorum Regionum Syriaca editione desiderantur.

C A P U T III.

De Nestorianis, qui in Ecclesiæ Catholicæ unione persistunt.

Inter Nestorianos tamen Asiaticos quam plures sunt, qui Apostolicæ sedi parent, hi obedientiam præstiterunt Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tempore Pontificatus Fel. mem. Papæ Julij. ij. & juxta vetus nomen Chaldaeos, sive Assyrios Orientales, sese appellantes, rejecto Nestorianorum cognomine, & pro Capite ac superiore suo habuerunt fratrem *Simonem Sulacam* Ordinis S. Basilij, qui Romam ferebat dictam obedientiam, fuitque confirmatus Patriarcha à Sancta sede Apostolica ejusdem nationis, cum eodem titulo Ecclesiæ Mozal, quam adversarius ipsius possidebat. Postea reversus præfatus Patriarcha in Caramit, quosdam Archiepiscopos & Episcopos ibi ordinabat, omnesque subditos suos in eadem obedientia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ confirma-
bar,

bat, rejicieque jussit invocationem Nestorianam, que tunc temporis à Diacono in Ecclesia fieri solebat. Publicabat etiam professionem Sanctæ fidei Catholicæ Romæ portatam, aliosque Nestorianos in suam devotionem, sedisque Apostolicæ obedientiam inducere incipiebat, sed subornatione & fraude Patriarchæ Dii adversarij sui captus, tandem à ministris Turcarum occisus fuit.

In Visitationem & confirmationem hujus nationis, & Patriarchæ, missus fuit à Sede Apostolica Episcopus Arcentis Ordinis S. Dominici, qui propter persecutionem antedicti Patriarchæ factam, Sulacæ videlicet post reformationem quorundam rerum, coactus fuit cum Assyrijs quibusdam, in Indiam ad regna Armuzæ & Goæ, ubi animam Deo reddidit, migrare. Socius autem ipsius Frater Antonius ejusdem ordinis, cum Archiepiscopo *Ermete Elias*, discipulo præfati Patriarchæ, Sulacæ per multos Chaldaeos, qui sunt in Coccin, & India Sancti Thomæ visitavit, Romanamque revertens Episcopus Vici à Papa Pio quinto fel. mem. creatus est.

Eidem Patriarchæ Sulacæ successit Pater *Abdisu* ejusdem ordinis S. Basilij, qui venit ad Concilium Tridentinum, Romæque obedientiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ sub Pontificatu Papæ Pij quarti fel. mem. præstitit, Confirmationem Apostolicam cum eodem titulo Ecclesiæ Musulæ reportavit; Revertensque in Caremet & Seert quamplurimos Sacerdotes Episcopos & Archiepiscopos ordinavit, ejusque devotioni multæ civitates Chaldaeorum Nestorianorum sese submiserunt, sed paucillos post annos ex hac ad meliorem vitam in Monasterio Civitatis Seert migravit; hujus successit Frater *Athaballa* ejusdem ordinis, qui non habuit Confirmationem Apostolicam, quia eandem Romæ non postularat: Regerebat tamen Patriarchatum, nationesque sua assistentia & consilio præfati Archiepiscopi *Ermetis Elias*, reversi ex India.

Post mortem verò hujus Patriarchæ *Athaballa*, eum Archiepiscopus de Gesu & Salamas, obedientiam Patriarchæ adversarij, cum omnibus suis subditis qui sunt in confinis Persiæ, sub Sangiacato de *Zejnalbach* renunciaisset operâ & studio Archiepiscopi *Ermetis Elias*, eidem nationi Assyriæ sese adjungebat, fuitque electus Patriarcha à Prælati ejusdem nationis, & sub Pontificatu Gregorij Papæ 13. fel. memoria, Romam procuratorum suum, præfatum Archiepiscopum *Ermetem Elias* misit, qui nomine Patriarchæ sui, debitam Sedi Apostolicæ obedientiam præstitit, & professionem sanctæ fidei emisit. Esinde Apostolicam confirmationem & pallium nomine præfati *Donna Simoni* Patriarchæ sui, in publico consistorio obtinuit; atque ita compluribus mensibus in sanctæ fidei dogmatibus eruditus, & de obedientiâ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ præstandâ certior factus, Româ discessit anno 1582. bullas Apostolicas, pallium Patriarchale; multa insuper ornamenta à Sede Apostolicâ Patriarchæ suo collata deferens, admonitus etiam de omni eo, quod sibi penes eundem Patriarcham, nationesque illas exequendum foret.

CAPVT IV.

De natione Chaldæa Assyriâ.

Chaldæi Assyrij Caramitani, prædicto Patriarchæ subiacent, devoti & morigeri Sedi Apostolicæ, & magistris, qui liberos suos præcepta & constitutiones fidei edoceant, summo per se desiderantes.

Hæc natio & Assyria, quatuor habuit Patriarchas, quorum tres à Sede Apostolica confirmati fuerunt, qui quamquam titulum Ecclesiæ Musulæ in Babylonia habuerint; hæc tamen propter aliam Patriarcham sibi adversantem, eamque occupari em illâ potiri nequiverunt, propterea ut prædicti Patriarchæ vatis in locis modo in Charemet, modo in Serit, residere coacti fuerint, simulque hic postremus Patriarcha *Zejnalbach*, in confinis Persiæ, agere compulsus fuit; estque hæc natio in hodiernum usque diem sub duobus Patriarchis divisa, quorum hi Chaldæi Assyrij orientales à nobis nuncupati, alij verò Nestoriani dicti sunt.

Horum Orientalium Chaldaeorum divissimi ac potentissimi in civitate Caremet, sive Amet resident, qui cum Prælati suis, obedientiam Sedi Apostolicæ conservare impendidi adlaborant, nec non augmentare, indeque quamplurimos Nestorianos in suam sententiam allectos sibi associarunt Potentiores autem, & ditiores nationis Nestorianæ subditi Patriarchæ adversarij, illi sunt qui incolunt civitatem Mozal & Gesire in Babyloniâ, sub quo Patriarcham magnus est gentium numerus, modernusque Patriarcha *Elias* vocatur, in Monasterio Patriarchali Sancti *Ermetis* juxta eandem civitatem *Musal* degens. Hic etiam Patriarcha quondam obedientiam Sedi Apostolicæ præstitit; tamen cum professione sua mittit Religiosum quendam, literisque ad suam Sanctitatem directis, & ad Dominationem vestram Illustrissimam, quibus etiam sese sanctæ Romanæ Ecclesiæ reunit atque conciliet, quem Romam aperturum, unâ cum præfatis Assyrijs hic operior, illum quippe navi Venetæ commisi, eo quod mecum adducere illum nequirem. Hactenus Episcopus *Sydonensis*.

Habet autem in præfati hic Patriarcha (ut ex fide dignis Chaldæis Romæ agentibus accepi) sub se viginti duos Episcopos, territoria sexcenta & amplius, quorum ad minus viginti duæ urbes sunt florentes & opulentæ, & in quavis earum Nestorianæ familie quingentæ domicilia habent; At in *Musal*, mille, constantque singula domus quadraginta circiter personis. Alia autem territoria minuscula, ducentas, vel trecentas familias Nestorianas complectuntur.

Extant ibidem ad minimum triginta ordinis S. Antonij Monasteria, in quibus 15. vel 20. vivunt Monachi; in eo autem in quo Patriarcha fixam habet sedem, septuaginta circiter Religiosi monasticam vitam normam proficiuntur.

Porro Patriarcham & Episcopos Monachos fuisse necessum est.

Degunt hi Nestoriani in Mesopotamia, seseque ad Baldach usque extendunt; in India etiam Orientali crebrae sunt Nestorianorum familie huic Patriarchæ subditæ, qui eis Episcopos præficere solet.

De reductione Nestorianorum & Machariorum in Concilio Florantino facta, vide Bullam

Eugenij IV. quæ incipit: *EUGENIUS ad perpetuam rei memoriam. Benedictus sit DEUS & pater Domini nostri IESU Christi, Pater misericordiarum & DEUS totius consolationis, &c.* In quo Nestorij pravitas damnatur, qui purum hominem Christum esse, & Beatissimam Virginem MARIAM, non DEI, sed Christi genitricem esse assererat, Macharij Antiocheni impietas similiter rejicitur, qui quamquam Christum verum Deum & hominem esse profiteatur, divinam tamen tantummodo in eo voluntatem & operationem, humanitati ejus parum tribuens, esse assererat. Timotheus Archiepiscopus Tarlensis nomine Chaldaeorum in Cypro exilentium, supradictam detestationem ac dogma suscepit. Isaac Nantius Eliæ Episcopi Maronitarum heresim Macharij reprobavit. Datum Romæ apud S. Petrum, anno 1445. septimo Idus Augusti, anno quinto decimo. Fuit autem hæc unio facta post reductionem Armenorum, Jacobitarum, & Mesopotamiæ populorum, eorumque inter se unionem; verum quia non fuit universalis omnium Nestorianorum, sed tantum eorum, qui sub Patriarchatu Insulæ Cypri agebant, idcirco litteræ Apostolicæ consulto à nobis hic prætermittuntur.

CAPUT V.

Ritus & errores Ecclesiæ Alexandrinæ, & nationis Copticæ, qui hæc ætate grassantur.

Patriarchæ Alexandrino, ut refert Guilielmus Tyrus lib. 14. de bello Sacro c. 22. suo tempore obediebat Ægyptus, Lydia, Pentapolis, & omnes aliæ Provincie, quæ sub Prætejanis, seu presbyteri Joannis impetio vivunt, inter has omnes nationes degunt Ægypti, hoc est, Ægyptij, quos nos Coptos, appellamus, alij Cophissos nuncupant; quia Græcè idem, quod circuncisi sonat, qui nomine ac ritibus Christianis ex parte utuntur, qui & Christiani præcinctura vulgo vocantur: hi autem quamvis per lavacrum regenerationis renati sint; Judæorum tamen ritu præputia putant, & veteri quodam errore circumcisionem usurpant: numerat vero Ægyptus quinquaginta circiter Coptorum millia, sed ferè innumeros. Ethiopia, hi omnes parent prædicto Patriarchæ, qui vulgariter etiam nominatur Patriarcha nationis Coptorum: hi quamvis Christiano nomine gaudeant, re tamen ipsa Hæretici ac planè Schismatici sunt, varijque sectæ et ritibus, ritibusque diversis ab his, qui in Ecclesia latina florent. In primis enim Patriarcha Alexandrinus disjunctus ac separatus est à capite omnium Ecclesiarum Pontificis Romano, à tempore Concilij Chalcedonensis. Deinde inter celebrandum Missam Copti invocant Severum, Dioscorum & Jacobum ejus primum discipulum; eosque patres & sanctos vocant, ostenduntque tam externis actionibus, quam verbis, se nos Latinos habere excommunicatos, & hæreticos, ac proinde Latinorum praxim ac conversationem admittit Judæorum fugiunt. Unam tantum in Christo Domino profitentur naturam, voluntatem & operationem, duas verò naturas, voluntates & operationes confiteri recusant, ne Christus prout ipsi asserunt in duas etiam divideretur personas. Licet Spiritum S. à Patre & Filio procedere credant, verba tamen illa, *Niſiſque*, in symbolo non recitant.

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

In hymno trisagio addunt illa verba, qui crucifixus est, dicentes, *Sanctus DEUS, sanctus fortis, sanctus immortalis, qui crucifixus es pro nobis miserere nobis.*

Sanctissimum Dominum nostrum Papam in ijs, quæ sunt fidei posse errare, & Christianæ religioni contraria docere, si iniquus fuerit & voluerit, opinantur. Præter Concilium Nicænum, Constantinopolitanum, & Ephesinum, universales Synodos, nulla alia Concilia universalia hæcenus susceperunt.

Concilium Chalcedonenſe, & Sanctum Leonem Papam expressè damnant.

Vana vel falsa per Deum jurare non reputatur ab eis peccatum, & illi, qui in partibus Ægypti, aliena furantur peccare, minimè existimantur.

Circa Sacramentorum vero administrationem pariter errant, nam à Baptismo exordientes, in primis ratum non habent hoc Sacramentum, ne quidem in summa necessitate, si ab alio quam à Sacerdote conferatur, idque præcisè in Ecclesia, etiam si baptizandus de vita periclitaretur, nec etiam ante quadragesimum vitæ diem, quod extra Cæcyrum maximè in Scitia adeo strictè observatur, ut ne quidem imminente præsentissima morte, ante hunc ætatis diem parvulis Baptismus conferatur.

Modus autem baptizandi talis est. Defertur nimirum infans ad templum, ibidemque ad instar Missæ cum Diacono & subdiacono officium celebratur, sine tamen consecratione vel communionem, & deinde baptizandus ritu Græco aquæ immergitur, verba autem Latinorum modo adhibentur.

Statim etiam à Baptismo parvuli chrisantur, unguineque oleo sancto in fronte, in pectore, in juncturis, in renibus, alapa autem non infligitur. Dein vestiuntur cingunturque, & hæc quidem media nocte fieri solent. Postremo autem Missa more solito celebratur, cum consecratione, communicatursque Sacerdos, & Ministri sub utraque specie sanctum Eucharistiæ Sacramentum sub eisdem speciebus noviter baptizato conferunt.

Eucharistiæ sacramentum omnibus sub utraque specie confertur, sitque in fermentato. Diaconi & Subdiaconi (sine quibus nunquam celebratur) semper cum Sacerdote quoties celebrant, communicant: plebei autem Laici rarissimè extra festa Paschalia. Ministri autem hi solum sunt viginti annorum, aut circiter, qui nonquam confessionem suorum peccatorum faciunt, etiam si singulis diebus communicent; proinde moris est ante vigesimo, aut circiter annum nonquam sacramentum penitentiae recipere.

Infirmis autem neque oleum sanctum, neque Eucharistia administratur.

Conferunt quoque Ordines excepto Presbyteratu omni ætati, etiam immediatè post Baptismum parvulis, simulque dantur tonsura, & quatuor gradus, & Diaconatus & Subdiaconatus, nec hisce conferendis interstitia vel tempora particularia determinata sunt. Ubi sacros Ordines recipiunt, castitatem & abstinenciam pollicentur, jejunare videlicet diebus Mercurij & Veneris, & tempore adventus, & quadragesimæ: hisce enim temporibus ad occasum usque solis, quando etiam Missam celebrare moris est, jejunant, insuper etiam quadragesimis Apostolorum Petri & Pauli, & Assumptionis. Quando autem infantulis aut pueris sacri Ordines conferuntur, pro eis spondent, & hæc vota observant ipsorum parentes,

O

donec

donec decimum sextum ætatis annum, aut etiam alterum attigerint.

Matrimonium contrahitur in præsentia Sacerdotis & in facie Ecclesiæ, idque ad formam Romanam, quamquam plures ceremoniæ & solemnitates adhibeantur. Id ipsum autem quamvis jam consummatum dissolvitur quandoque (quamquam raro) assumentem sibi marito aliam conjugem, conjugemque aliam inarctum. Utitur autem his (ut refert Prætorius *verbo* Cophiti) in suis Ecclesiis libro quodam fabuloso, quem *Secreta Petri* appellant, & in Missis legunt Evangelium Nicolæi. Hæc ille.

Olim omnes Cophiti circumcidebantur, sed hodie, ut ipsi afferunt, Alexandria, & Memphis, seu Cæri, non amplius circumcidentur, forsitan post synodum Memphiticam, de qua infra; & si qui alibi circumcisi reperiantur, Mahometanorum vi circumcidentur. Verum à parentibus statim Crucis signo in fronte, vel manu signantur; ut ab omnibus tanquam Christiani dignosci possint.

C A P V T VI.

Pro adjuvandis Cophitis, sive natione Alexandrina.

INter Pontifices alios qui Cophorum conversionis studio flagrant præcipuus exiit *Gregorius XIII.* qui multis legationibus pacis & unionis ad illam gentem missis, eos ad Ecclesiæ sanctæ gremium magna cum sollicitudine adduci curavit.

Re igitur à Legato Summi Pontificis feliciter incepta, post aliquas de fide cum Cophis disceptationes, concilium Memphis congregatur, fuit autem Memphitica Synodus auctoritate *Gregorij* Pont. max. anno 1582. in mensem Decembris indicta, quæ tres habuit sessiones, in quibus de ablegandis antiquis Nestorij, atque Dioscori hæresibus, jungendisque animis Cophorum, qui & Christiani Præcinctoræ dicuntur, cum Catholica Romana est actum.

Interfuerunt primo Confessui Episcopi & Principes viri.

Secundo autem Patriarcha Alexandria, qui in eos, atque Æthiopiæ habet antiquitus jurisdictionem, Abbates Cænobiorum, & Primarij viri triginta.

Tertio item iidem cum Patribus Societatis Jesu Joanne Baptista Romano in primis, quos pietas ejusdem Pontificis Max. eo suo nomine, ut præessent Synodo, cum Pontificio diplomate allegaverat.

In primo autem confesso de occasione disjunctionis ejus gentis à Romana Ecclesia loquuti sunt, ita ut nostri in plebido synodum Ephesinam conjecissent culpam, quam Dioscorus Episcopus hæreticus coegerat haud legitimam, neque synodi nomine dignam. In ea enim monstrarunt receptam fuisse Eutychemis insaniam, duas negantis in Christo naturas, quam Hæresim Chalcedonense legitimum Concilium à sexcentis ac triginta Patribus *Leone Primo* Pontif. max. summa consensione damnasset. Quo facto eorum Cophorum majores, homines minimè malos, certe non doctissimos, idem fuisse ratos, duas naturas in unam verbi conjunctam hypostasim, ac duas cum Nestorij hypostasies copulare. Id quod antea vera Ephesi-

na Synodus exploferat. Inde igitur consequentium errorum fontem ac seminarium extitisse.

Cum autem demum indagandæ è ius scriptis (quæ vix habebant, & ea quidem exesa vetustate) tempus peritissent, dimissa tunc est Synodus.

In secundo igitur confesso, cum Cophiti mordicus suas hæreses sese retenturos assererent, contraque nostri antiquissimas Synodos, fidemque quam illi à B. Marco accepissent, objicerent, urgent quoque duas in Christo naturas denegari, nil esse aliud, quam miscere, ac perturbare universa; & eodem simul negare mendacium, Divinum verbum humanam induisse naturam, id quod Christianæ aures non ferunt: in alterum mentem rejecta est Synodus.

At in tertio confesso, DEO aspirante Circumcisionis lex primum fuit abrogata. Deinde post sex horarum disputationem de duabus Christi naturis, tandem Synodus universa divino afflatu concordissimè sanxit, quod ad rem attinet una cum Catholicis sentiendum, anathematis poena proposita, si quis Christum altera natura spoliaret. Qui cum idem DEUS, idem sit verus homo, & divinitatem à Patre jam inde ab omni æternitate naturam, & humanam simpliciter ex matre definitis temporum spatij; Cophites autem quantum à duarum abstineant naturarum appellatione, non tamen ab ijs DEUM & hominem Christum esse negant: Sed ab ea loquendi ratione idcirco fugere, ne consuetudo ipsa loquendi duas inducere videatur hypostasies. Sic peracta quidem res est, Calend. Februar. anno 1583.

Sed eisdem manus dedere veritari, Satanas tamen omni conatu prohibuit, quin chyrographo, quod confesso fuerant, confirmarent, tum Patriarchæ Vicario id procurante, homine pessimo, qui quæ ea ratione consequi se posse Patriarchatum speraverat, tum morte ipsius Patriarchæ; Turcis quoque, nostris in teterium carcerem conjectis, quasi Orientalem illum tractum, sive Pontifici max. sive Regi Catholico subijcere vellent. Quæ calumnia licet paulo post innotuisset Turcis, tamen Protegi accepta fuit occasio, ut quinque auctoritatem multa nostri persolverent, si vellent liberari, quam summam Cophitis, & metætoribus numerantibus, charitas *Gregorij* Pontif. max. liberaliter restituit. Tum redire coacti sunt Romam, ubi & deinceps Maronitarum, qui degunt in monte Libano seminarium auctum est, ac fides subinde in eas oras propagatur. Ex his perispicuum erit, quò collineandum sit ab his, qui posthac à Sede Apostolica missi, tantum negotium in Oriente sunt tractaturi.

In Cæro Cæri Bibliotheca est, in qua plurimi Sanctorum Doctorum & Patrum libri Arabico idiomate conservantur: quales sunt *S. Hieronymi*, *S. Gregorij Nazianzeni*, *S. Basilij*, Traditiones Patrum, multaque alia scripta, suntque homines quamplurimi felicitatis ingequi, & memoriarum, ubi per otium, licet summaro ex horum librorum lectione iustitiam & frugem haurientes, docti quandoque evadunt. Tempore *Papæ Clem. VIII.* legatio facta Alexandria Ecclesiæ ad Romanam Pontificem delata est, qua Marcus Patriarcha, & cum eo omnes Ægypti Provinciæ, aliaque sibi conjuncta ipsam, ut par est, summam Ecclesiæ caput, universalemque Pastorem agnoscebant, ut latè in *sine 6. Tomi* Cardinalis Baron. scriptis: re tamen postea diligentius examinata: cujusdam Bartonis impostoris fuisse mendacium ac figmentum apparuit.

Quanta vero his temporibus angustia laboret Alexandrina Ecclesia, sub immani Turcarum dominio, quæ his subditur, tibi facile indicabunt, ut planè terribilem DEI vindictam adversus eam, & omnes Orientales, ubi defecerunt à communione Apostolicæ Sedis immixtam nemo prudens absque mentis horrore, animique pavore, valeat contemplari. Ut de ea lugubre illud *Hieremia* carmen sit occidendum. *Hæcine est urbs perfecti decoreni gaudium universa terra? Quæ enim omnium orientalium Ecclesiarum florentissima & opulentissima erat, eo nunc paupertatis & angustie redacta, ipsis etiam Sacerdotibus, indumentis necessariisque subsidiis caret, variisque alijs modis inopia premitur. DEI namque diram hanc esse vindictam, ut Sacerdotes laborent inopia, quisque intell get qui Domini sententiam in Eli filios, & eorum posteros promulgatam attendit, cum fore dicit, ut rogari essent, ut admitterentur ad unam partem Sacerdotalem, ut comederent buccellam panis. Et quod ait ipse Dominus per Malachiam,*

Thren. 2. 6.

Malach. 2. 6.

Isaia 67.

Ad vos mandatum hoc sacerdotibus si nolueritis audire, mittam in vos egestatem, &c. Iteratamque planè quod per Isaiam de Ægypto prædixerat: Tradam Ægyptum in manum Dominorum crudelium, & rex fortis dominabitur eorum. Tale iudicium & reliquos subituros, qui ab Apostolica sede rebellant: ut cladibus pressi cogantur tandem cognoscere & invocare Matrem, cujus se filios esse negarant. Sed non desperandum post tot sæcula, quibus Ecclesia Alexandrina angustijs & miserijs oppressa est, quod tandem è cenebris emergens ad lucis radium apertis oculis salutare impetrabit, secundum illud ejusdem Prophete: Clamabant ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eum Salvatorem & propugnato rem, qui liberet eos, & agnoscat Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptij Dominum in die illa, & colent eum in hostijs & muneribus, & vota vorabunt Domino & reddent.

C A P V T VII.

De natione, erroribus, ritibusque Abyssinorum, ac methodo illos juvandi.

SUB Imperio Regis potentissimi, quem Europæi Presbyterum Joannem vocant, inter magnos ætatis nostræ Monarchas merito recensendi, ut qui inter utrumque Tropicum à mari rubro ad Æthiopicum fere oceanum peringit, degunt Abyssinis his auream Alexandrinæ Patriarcha præest, cui in suis ritibus omnis subijcitur Æthiopia, quam & per Memphiticis administrat Episcopos. De Æthiopicum moribus, fide & Religione, aliisque illius Regionis proprietatibus consulat lector Franciscum Alvaresium, qui diligenter admodum, quæ in sua legatione observaverat, descripsit, & Joannem Bermundesium, qui suam quoque legationem ad hos Abyssinos lingua Lusitanica edidit, ac Damianum à Goës in libello de rebus Æthiopicis ad Clementem VII. qui insertus in historia Lusitanica, vel simul cum libello de moribus gentium circumfertur, ac denique Patrem Ludovicum Guzman Provinciale Societatis JESU Tomo primo de missionibus suæ Religionis.

Est in his regionibus magnus utriusque sexus

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

Monasteriorum numerus, Monachi quadragesimali jejunio, quod apud ipsos quinquaginta diebus continetur, aqua ut plurimum & pane observant, etiam plures eo tempore etiam à pane abstinant, herbis dumtaxat contenti: Sacerdotes Presbyterique sunt conjugati, Missam celebrant, processiones crucibus, tubulisque peragunt: plura apud Alvaresium de eorum vivendi more & Religione. Illud unum subjiciam, Abyssinos majori ex parte rectè sentire de Primatu Romani Pontificis: in primis id constat ex literis ipsorum Imperatoris Davidis (quæ apud Damianum Goës) ubi David Æthiopiæ Rex potentissimus, & ipse protulit agnoscat Romanum Pontificem caput omnium, atque adeo etiam patrem suum in epistola ad Clementem VII. P. M. appellat, hæc ejus sunt verba.

In nomine DEI Patris omnipotentis creatoris cæli & terra, visibilium & invisibilium. In nomine DEI Filij JESU Christi, qui est idem cum ipso à principio mundi, & est lumen de lumine, & DEUS verus de DEO vero. In nomine DEI Spiritus sancti, DEI vivi qui processit ex Deo Patre. Has litteras ego Rex mitto, cujus nomen Leonis veneratur, & Dei gratia vocor Arani Tinghil, id est, Christus Virginis, filius Regis David, filius Salomonis, filius Regis per manum Mariæ, filius Nave per carnem; Filius Sanctorum Petri & Pauli per gratiam. Pax sit tibi iuste Domine, Pater Sancte, potens, pure, sacrate, qui es caput Pontificum omnium; & neminem metuis, cum nemo possit tibi maledicere, qui es vigilantissimus supra animas curator, & amicus peregrinantium; consecratus Magister & prædicator fidei, & carum rerum hostis, qua conscientiam offendunt; amator optimorum morum, vir sanctus, quem omnes laudant & benedicunt. O felix sancte Pater, ego tibi reverenter obedio, cum sis pax omnium, & cuncta bona merearis: & ita æquum est, ut omnes tibi obedientiam præstent sicut sancti Apostoli præcipiunt, & apud Deum hoc verè justum est. Ita etiam præcipiunt, ut veneremur Episcopos, Archiepiscopos & Prælatos. Similiter ut te loco Patris amemus & loco Regis vereamur, & tibi uti Deo fidem habeamus. Propterea dico ego humiliter ad terram genibus flexu, tibi Pater Sancte, sincero admodum corde, quod tu pater meus es, & ego filius tuus, &c.

Deinde Nicodemus Abbas, Æthiops, & Hierosolymitanus, Vicarius Patriarchæ apud Sanderum de visibili Monarchia Ecclesiæ Anno 1432. Palam est, inquit, eos, qui à Romana Ecclesiâ defecerunt, cortuisse, & dum quisque suam fidem veriorum prædicat, quod à Dæmone est, relicta Apostolorum sententia, in vias sui sensus abijisse omnes Æthiopiam tamen integram liberam perdurasse, quia nequaquam perfidia & voluntaria defectio, ut aliæ Ecclesiæ peccasset, ac propterea in servitutem & exterminia non incidisse, sed locorum distantia, & itinerum periculis se junctam fuisse, nec non Pontificum negligentia accidisse, ut nulla visitationis memoria, aut litterarum ratio apud eos à quingentis annis exaret; nihilominus Æthiopes tanta veneratione sedem Romanam colere, ut pedes eorum osculentur, qui Roma veniunt in Æthiopiam, vestiumque eorum partes rapere, & reliquiarum loco servare.

Nec mirum, si enim Regina Saba abijt Hierusalem, ut audiret sapientiam Salomonis, plus quam Salomon summus Pontifex est: Regem item Æthiopicum tanti facere Romanum Pontificem & Latinorum fidem, ut nihil æquè in votis habeat, atque ut cum Romanis jungat Æthiopes, & se Pontificis subdat pedibus; avidissimeque am-

plexurum esse, quæ de concordia in eunda statuentur in Synodo. Pontificem autem omnium Ecclesiarum caput fatetur, suoque splendore orbem illustrare: Cui omnes Patriarchæ, Episcopi, Imperatores, & Reges inclinantur: nec se Legatos disputandi gratia mittere, sed ut summi Pontificis sententiam de fidei rebus sequantur. *Quis enim, ait, solitumen auferat? Ingens est, inquit, & vetusta Latinarum scientia, & orbi nota, nec oportet Discipulum esse supra Magistrum.* Hæc ille in suis literis, Anno millesimo, quadringentesimo quadragésimo primo, die decimo octavo Octobris, ad Eugenium iij missis, Addit his omnibus, se affuturum Pontifici in seijs Jacobitarum Patriarcha, & Saracenis, ne vi, vel ambitione aliqua impediatur.

Sed quicquid de hoc sit multa sunt, in quibus à nobis Abyssini dissident, quorum aliqua, ut veræ fidei Catholice contraria, emendari & corrigi oportet, utpote quæ vel manifestam hæresim, aut crassam, vel forte invincibilem continent ignorantiam; alia vero ad diversitatem cultus, sive sacrorum rituum referenda sunt: brevissimè igitur de harum Genium erroribus ritibusque dicemus.

C A P V T V I I I

Errores, qui Abyssinis attribuuntur.

DE erroribus Abyssinorum eertò aliquid definire sanè difficile videtur. Primo quia Scriptores non pauci, qui de natura harum gentium, moribus, & fide commentarios ediderunt, eos, ut veræ Religionis cultores commendarunt: Et si auctores alij, Orientalis Ecclesie rituum ignari, consuetudines etiam in illa gente laudabiles censent, imò & in alijs etiam rebus Abyssinorum errores accusantibus alijs, plures etiam eos ab hac nota excusent. Quare ægrè ferrem, ante exactum examen, recitatis tot illis imponere errores, nisi in unoquoque breviter aliorum opiniones refererem.

Primus error. Cum Alexandrinæ Ecclesie Patriarchæ (à quo Abyssini simul cum religione errores ebiberunt) à fide catholica in multis defecerint, sectantes ejus vestigia in eandem foveam lapsi sunt: Nam ut nunc omittam Dioscori errorem, quem Abyssini sicut & alij Orientales sequuntur & colunt, in alijs tamen rebus, tum ad fidem, tum ad ritus spectantibus, Æthiopes ab Alexandrina Ecclesia non rectam neque integram fidei Christianæ regulam sequuntur. Et imprimis licet reverentiam aliquam Romano Pontifici exhibeant, non firmiter sentiunt de primatu Romanæ Ecclesie, ut videre est apud Franciscum Alvaresium in *historia Æthiopia cap. 72.* quamvis Zagazabus illius gentis quasi Episcopus, in declaratione religionis & rituum Abyssinorum, Summi Pontificis primatum apud ipsos ex constitutionibus Apostolicis teneri fateatur, qui in hac re subscribere videtur sententia Nicodemæ Abbatis superius relatæ.

2. Errant præterea & consequenter Abyssinaria tantum Concilia Generalia recipientes, nempe Nicænum, Constantinopolitanum primum & Ephesinum, ut videre est apud Diamantum Gocis in confessione Zagazabi. Quare cum sanctam Synodum Chalcedonensem non admittant, inter

hæsitantes hæreticos merito sunt annumerandi. Hi enim teste Nicephoro *lib. 18. cap. 45. Historia Ecclesiastica,* & Leontio de sectis hæreticorum, postquam Eurycheti & Dioscoro à Catholica Synodo dignitas abrogata est, qui illorum dogma amplectebantur ab Ecclesia recedentes, ambigentes sive hæsitantes seipso appellarunt; hunc tamen errorem simul cum alijs Orientalibus attributis suo loco convincimus.

3. Cum Matrimonium ex Christo, sanctaque universali Ecclesia indissolubile sit, quamdiu alter conjugum vixerit, Abyssini divortium ex levi etiam causa permittunt, ita ut supersit altero conjugum, ut affirmat Alvaresius in *Historia Æthiopia cap. 18.* alter uxorem ducere possit: nec mirum est, ut ij qui divortium ab Ecclesia Catholica fecerunt, cujus conjunctio indissolubilis cum Christo Capite per matrimonium designatur, in divortium matrimonij carnalis contra expressam Christi sententiam facile ruant.

4. De Sacramento Confirmationis, neque extremæ unctionis, non invenio apud Æthiopum Scriptores expressam aliquam mentionem: proinde mirandum non est, si infirmati in fide indes inveniantur. Forte Sacramentum Confirmationis simul cum Baptismo conferunt, ut affirmat Zagazabus, quod & ex veteribus aliquos fecisse constat: sed tunc errant existimantes Confirmationem à simplici sacerdote posse ministrari: quod est contra Concilium Florentinum.

5. Errant præterea graviter Abyssini circa Sacramentum Baptismi, dum in die Epiphaniæ, teste Alvaresio, benedicto prius aquarum stagni trina immersione, tam mares quam feminæ præmissa forma Baptismi, quotannis rebaptizantur: qui ritus in usu est (ut Possenius docet in *Commentario de rebus Moscoviticis* ad Religionem spectantibus) apud Græcos orientales. Error tamen hic quantum conjicere possum, à Novatianorum hæresi ortum habuit, qui falso existimantes non esse in Ecclesia potestatem reconciliandi lapsos, ut illi sine spe non remaneret; alterum Baptisma Abyssini admisere, (ut ex eodem Alvaresio non obscure colligitur) obliiti Constitutionum Apostolicarum, in quibus *lib. 2. cap. 41. & lib. 6. cap. 15.* Apostoli penitentes non per secundum Baptisma, sed per manuum impositionem, hoc est, per penitentiam recipiendos expressè docent, & non recolentes, quod in symbolo Nicæno dicitur: *Confiteor unum Baptisma.*

6. Præterea simul cum Baptismo Abyssini Circuncisionem colunt, non quia existimant, ut ipsi fatentur, circuncisionem nunc esse ad salutem necessariam, sed ut in omnibus Christo Domino, ut ipsi dicunt, assimilentur. Ita Zagazabus apud Gocis, & alij quam plures auctores quamvis non deficiant Historiographi, qui ritum circuncisionis apud illos in usu versari ea solum de causa æstimant, ut simili signo se originem à prolapia Davidica ducere profiteantur: ita tenet Genebrardus *lib. 1. Chronograph.* & alij Historiographi quam plures. Tamen si velimus hujus ritus altiores radices quaerere, forte aliam non contemnendam inveniemus rationem, si præmittamus circuncisionis usum, non solum ad Hebræos, sed & ad alias nationes extraneas, ut *Ægyptios & Æthiopes,* & Colchos permanasse, sic Herodotus *lib. 2.* testatur, qui apud *Ægyptios,* & *Æthiopes* antiquissimum hujus ceremonie usum agnovit, quem sequuntur Divus Cyprianus *sermone de ratione circuncisionis,* & D. Hieronymus in *Jeremia cap. 9.* Prædicti autem

aurem populi non utebantur eo signo, ut refacta Sacramentum aliquod continente, neque ad proficiendam legem, ut Hebræi, sed solum ex humana quadam consuetudine, præsertim cum hoc facerent ad imitationem quandam, (ut Cyprianus docuit) suorum parentum. Quare cum Æthiopes circumcissionis antiquæ observatores ritum hunc, non ut legem Mosaicam, sed ut morem majorum observarent, tempore prædicationis Evangelicæ, vel non fuerunt à paterna traditione prohibiti, vel ab ea impedi iterum ad vomitum redierunt, sicque in hanc usque diem permansere: quare in hoc forsitan materialiter tantum errant, ut latius profectus in *cap. de juvenibus Abyssiniis*.

7. Alius etiam error Abyssinis consequenter attribui solet, nempe legem veterem simul cum nova censere observandam, quod tam ex circumcissione, quam alijs ritibus, & observationibus Judaicis, aliqui voluerunt colligere: id tamen manifestè non constat; nam si legem veterem nunc ab ipsis observandam tenerent, nulla ratione affirmarent circumcissionem, quæ in lege veteri fuit in præcepto, non esse necessariam ad salutem. Et licet sabbatum observent, & à sanguine & suffocato abstineant, id non, ut observatoribus legis, sed ut antiquæ traditionis Ecclesiæ Orientalis cultoribus tribuendum est. Quid vero censendum sit de circumcissione & alijs ritibus veteris legis, *infra dicemus*.

8. Erant insuper Abyssini existimantes animas rationales non creari, sed per feminalem propagationem non aliter ac brutorum traduci, qui fuit antiquus Tertulliani, & Apollinaris error, ut refert Augustinus, *heresi 86. & D. Thomas 2. contra gentes cap. 86. de quo errore infra*.

9. Derelictanda etiam est Æthiopum hæresis credentium animas Infantum decedentium ante Baptismum, eo solum salvari, quia orti sunt à parentibus fidelibus. Existimant enim Eucharistiæ virtutem à matre tempore prægnationis susceptæ prodelle infanti in utero existenti, ita affirmat Episcopus ille Zagazabus, & Alvarezius *cap. 19.* Quare cum Pelagianis peccatum originale de medio tollere videntur, hi enim (ut auctor est D. Augustinus *lib. 2. contra Julian. cap. 2. & 3.*) non esse in hominibus, maxime vero in filijs Fidelium, peccatum originale temere affirmarunt. Et nostra ætate Bucerus & Calvinus, in filijs Fidelium negant peccatum originale, quos dicunt sanctos nasci, & salvari sine Baptismo.

10. Præterea traditiones sanctas non admittunt, solumque verbo Dei scripto fidem dicunt se habere (ut Alvarezius *cap. 78.*) numerantque inter Scripturas sacras *Apostolorum Canones*, quorum doctrina, ut catholica & deside in omnibus gubernantur.

11. Nullas pro defunctis oblationes habent, nec facta faciunt pro vivis, foris, vel quia existimant illis non prodelle, aut quia Purgatorium cum Græcis non agnoscunt: quamvis Zagazabus in confessione suæ fidei Purgatorij meminerit: imo & ipse Alvarezius parum constans contrarium affirmat in *ibid. cap. 105.* Et hoc verius existimo, nam in Canone Millæ Æthiopicæ, quam ex lingua Chaldaica transtulit Genebrardus, orant pro Patribus Concilij Constantinopolitani, & Ephesini; & in orationibus, quæ in Catechizandis factum baptismum suscepturis apud eun-

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

dem Genebrardum *Tomo 6. Bibliothecæ sanctæ circumferuntur, similiter orant scilicet pro defunctis.*

C A P V T IX.

De varijs Abyssinorum ritibus.

Cum in Ecclesia varij sint ritus, quos prudenter ratione diversarum gentium Apostoli instituerunt, Abyssinorum gens, si quæ maxime antiquorum rituum est tenacissima. Exponam igitur eorum præcipuas observantias, ut sic constet, quid inter Catholicam Romanamque Ecclesiam, atque Æthiopicam inveniat discrimina.

Primus ritus, in primis Sacerdotes, Græcorum more, ante Sacerdotum uxores ducunt, & in Sacerdotio eis utuntur.

Secundus, Cum Græcis non solum tenent Sabbato ac Dominico die non esse jejunandum, idque ex Apostolorum Canonibus præceptum existimant: sed etiam antiquam Orientalis Ecclesiæ de observatione Sabbati simul cum die Dominica consuetudinem sequuntur: quare in quadagesima Sabbato & Dominica die vescuntur carnibus.

Tertius, abstinere præterea (ut ipsi arbitrantur) ex Apostolorum decreto à sanguine, & suffocato, nescientes præceptum illud adversus Idolorum cultores latum fuisse, habentque præterea in alijs ciborum delectum.

Quartus, Pueri ante quadraginta dies baptismo non abluuntur, statim vero ut baptizantur Eucharistia illis conferunt, reinventes in hoc antiquam Ecclesiæ usum approbatum à sancta Synodo Tridentina *sess. 21. cap. 4. de qua optime Paulinus Nolæ Episcopus in Epistola ad Severum fratrem hoc carmine scripsit:*

Inde parens sacro ducet de fonte Sacerdos

Infantes niveo corpore, corde, habitu;

Circumdansque rudes festis altaribus agnos

Pura saluti feris imbuis oracibus.

Quintus, Quotidie secundum antiquos Apostolorum canones, vel saltem diebus festis omnes communicant, ministrantque Eucharistia etiam laicis sub utraque specie. In matrimonio saltem affinitatis gradus non verentur. Nam ut olim in lege, frater fratris defuncti uxori sine ulla dispensatione matrimonio copulatur, ut tradit Alvarezius *cap. 76.*

Sextus, Sancto Quadragesimæ jejunio integram addunt hebdomadam, & totius anni spatium, quarta & sexta feria ex Apostolorum traditione jejunium observant, eo quod his ferijs ablatus fuerit sponsus, nam quarta Domini traditionem pactus est Judas, sexta vero crucifixus est pro nobis benignissimus JESUS.

Septimus, In sacra altaris oblatione azymo pane (teste Alvarezio *cap. 9.*) utuntur, quamvis alij affirmant fermentato, musto vero ex visis passis confecto loco vini.

Octavus, Supremum tam in temporalibus, quam spiritualibus iudicium tenet Imperator, ad eumque omnes causæ tam Clericorum, quam Monachorum devolvuntur: quamvis Patriarcha suam etiam spiritualem exerceat potestatem.

CAPVT X.

Pro iuvandis Abyssinis.

Non videtur res ulla vehementiori desiderio aut sollicitudine majori à Sede Apostolica procuranda, quam per amplam Ecclesiæ Æthiopicæ unio; quippe præter animarum multitudinem, quæ à recta veritate semita, in ea aberrant, hoc magis dolendum accedit, quod errores quibus involvuntur, quodammodo involuntarij existant: etenim in eos non ex superbia aut peruicacia aliqua adversus S. Ecclesiam lapsi sunt, sed propter aditus, per quos ad eos vera Ecclesiæ illuminatio & auxilio dimanare poterat, sibi præclusos; accedit huc, quod promptissimos semper ad fidelitatem & obedientiam Sanctæ Ecclesiæ præstandam sese exhibuerint. In hoc solo difficultas omnis sita est, ut via & modus cum Æthiopicis communicandi detegatur, qui veluti propositam sibi fidem, jam inde à temporibus Salomonis in hodiernum usque diem firmiter amplexi sunt, ita pariter à præsentibus erroribus extricati (quos salubrium institutionum penuria, & simul eoque quoddam Patriarchæ Alexandrino subsint, imbibent) facili negotio ad Evangelij sinceritatem revocari poterunt, multique animabus, (proh dolor) tot ærumnas, vigiliis, jejuniis, aliasque rigorosas observantias, ex sola ignorantia, peperam & absque merito sibi imponi patiuntur, veridica salus adducetur.

Gemini ad communicandam cum Æthiopicis patent accessus, Prior per Cayrum, ductu Carabana, quæ in Æthiopiam transfretat, qui tamen ob assiduas & strictissimas Turcarum vigilias, periculosus ac periculosus admodum erit: siquidem Christianorum nemo, cum detractione confæderationis Christianorum Europæorum cum Æthiopicis, in Æthiopiam extra præsentissimum vitæ discrimen concedere potest. Accedit huc, quod Patriarcha Alexandrinus, & cæteri Copti idem maximopere vereantur, ne scilicet Abyssini, rejecta unione cum Ecclesia sua, Romano Pontifici adherant, ideoque vehementer advigilant, ne Europæi ad interiorem penetrent Æthiopiam. Quocirca nisi Arabs quis foret, vel talem sese fingere posset, assumpto mercatoris habitu, supra dictâ viâ, nullo modo pateret adeundi copia, nisi id fiat per navigationem Portugaliz, mare rubrum transfretando per statum Barganensium, qua alias ad communicationem transitus parvi; verum modò Turca terras omnes Presbyteri Joannis mari Rubro confines invasisse dicitur: atque ideo ad patefaciendum aditum hunc, Lusitanorum classem aliquem illorum portum expeditissimum necesse foret invadere, armorumque vi manerere, quemadmodum alij plures in India Orientali occupantur; res procul dubio summi momenti. Ac primum Presbytero Joanni res patefacienda foret, quo terrestri expeditione, nostrisque navali urgentibus certæ victoriæ reporta-

rentur, præcipue cum loca ista tam remota sint ab ijs, in quibus Turca suas copias habet, ac præterea Persiano aliisque Principibus undique Turcam premensibus. Atque eo pacto Æthiopes nostris conjuncti Ægyptum & Terram sanctam possent forsan recuperare: habent enim illi certas prophetias, firmamque spem, quod Latinis uniti Terram sanctam sint occupaturi.

Alia insuper via est facilior forsan magisque expediens, scilicet per Regnum Congi, cui adjacet Regnum Damut, quod subest jurisdictioni Presbyteri Joannis, quamquam inter Regnum Congi, & Damut, Regnum quoddam gentium interjacere dicatur, quo non obstante, si primum Presbyter Joannes certior factus foret per literas Sanctitatis suæ per Abyssinum aliquem translatas ex ijs, qui Romæ degunt, vel etiam qui Hierusalem proficiuntur, quibus Sua Sanctitas indicaret se legatos suos mittere ad Regnum Congi, ac proinde rogaret, ab eo Vice regem Damut interpellari ac moneri, ut viam illam ad vicinam Regem patefaceret, periculaque & impedimenta quoad fieri posset maximè removeret, ac salvos securosque in Damut perduceret, atque inde ad præfati Regis Curiam. Aliæ præterea ad Regem Congi scribendæ forent literæ, quibus Legatorum prædictorum liber per Regna ista transitus peteretur, ac sic vel per unam vel per aliam viam, vel per Congium vel Damut securus aditus inveniretur, ac quæ à Gentilibus objici possent impedimenta evitarentur.

Abyssini proximi sunt unioni cum Ecclesia Romana, tum quia non obscure percipiunt Ecclesiam Alexandrinam vatis esse erroribus affectam, ac proinde ab impurissimo fonte non posse fidei puram emanare doctrinam, quam ob causam teste Alvaresio cap. 92. Imperator Cyniacus decreverat non ultra acceptare in Regnis Æthiopicæ Patriarcham ab Alexandrina Ecclesia missum, a sebat enim se potius velle Regna perire, quam Patriarchis hæreticis obedire, & ob eam causam quam maximo desiderio ferebatur, ut Romanus Pontifex sibi de Patriarcha provideret, fuitque in hac opinione & sententia usque ad mortem. At post ipsam Imperator Alexander ejus filius tredecim annis in Patris opinione permansit, sed tandem coactus necessitate Ministrorum mutavit sententiam: tum etiam, quia apud illas gentes prædictio quædam à Patribus derivata circumfertur, Patriarcharum numerum ultra centesimum non extendendum, qui numerus jam est impletus. Habent etiam alias prophetias, quibus per adventum Europææ gentis in Regiones illas, magnum ipsis promittitur emolumentum. Ac demum cum ipsi sint à Turcis inclusi, nec portu aliquo gaudeant, sperant Europæorum auxilio, & armis liberari, portumque obtinere; ut sic ab Ecclesia Alexandrina, quæ origo & occasio est illorum damnationis, discedere valeant.

CAPVT XI.

De Æthiopica lingua, & de alijs pro unione Abyssinorum.

Marianus Victorius Reatinus usus in hoc Petri cujusdam Æthiopicæ linguæ

guz Æthiopicæ eruditissimi ope, institutiones sive regulas quasdam, quibus hæc lingua commodè perdisci posset compoluit, nunquam antea à latini visis, Romæque edidit Anno Domini 1550. opus sanè utile ac eruditum, cuius hæc est inscriptio: *haldæica sive Æthiopicæ lingua institutiones*. Nam ut ipse Victorius affirmat, sicut Chaldæa lingua pendet ab Hebræa, ita à Chaldæa pendet Syriaca, Arabica, & Æthiopica: quamobrem Chaldæa ipsæ quoque sunt appellatæ: quæ quinque linguæ tanta invicem convenientia ac similitudine conjunctæ copulatæque sunt, ut qui unam optimè calleat, aliam quoque haud parva ex parte intelligere possit. Docet etiam linguam Æthiopicam omnium celeberrimam esse, atque earum quæ ab ipsa Chaldæa seu Babylonia exoriuntur emendatissimam, ut quæ ab omni bellorum externorum incurfione expers, immunis, incorruptaque semper permanferit.

Deinde de huius linguæ origine in præcæmio prædictarum institutionum agens, sic ait: *Æthiopicam linguam quam Chaldæam vocant Æthiopes, veluti quæ à Chaldæa Babylonica exoriatur, Hebræicæ quam maxime similem esse haud dubium est: quod evenit, quia ab Hebræa non secus quam Syriaca, Arabica, ac etiam Babylonica, quam Assyriacam etiam appellamus, originem ducit. Scimus tamen Æthiopes contrarium asseverare, vellemque Hebræicam posteriorem, & à sua progeniti am potius esse. Prcumque sit, satis ex hoc constat facillimè perdiscere hanc posse, qui Hebræicam ipsam calleat, siquidem major nominum pars utriusque lingua communis est, suntque eadem ferè in Grammatica regula, idem dictionis genus, idemque in describendis signandisque vocabulis literis: nam ubi Hebræi punctus lineisque exterius literæ appositis vocales explicant, Æthiopes quoque idem faciunt, differuntque in hoc uno, quod lineam ipsam punctumque exterius haud asseribunt, sed ipsismet literis coniungunt. Snt & alia differentia, quod interdum Æthiopes non solum lineam non adiungunt, sed etiam partem ipsiusmet literæ detruncant, atque rescindunt. Hactenus Victorius.*

Præterea lingua Æthiopica fuerunt olim Romæ Biblia conscripta, typisque mandata, ego autem epistolas tantum D. Pauli vidi. Genebrardus Missam, quam Æthiopes celebrant, simulque alias cæremonias circa puerorum Baptismum in linguam latinam transtulit, quæ hodie inserta est Tomo 6. Bibliothecæ Sanctorum Patrum.

Pro iuvandis Abyssinis maxime proderit constitutiones sive canones Apo-

stolorum cum doctissimi Turriani commentario præ manibus semper habere. His enim Abyssini in fide & moribus, tanquam uni ex libris Canonice fidei adhibent, illisque gubernantur: uturum versione 70. Interpretum; quare oportebit, dum cum illis agitur, uti hac etiam versione.

Qui Abyssinorum res omnes nosse desiderat, attentissimè legat Albuersij historiam, quam prius ipse Lusitanica lingua edidit, postea vero in Hispanam, ac tandem Italicam traducta circumfertur. Pro erroribus vero ac ritibus certò discutiendis illius Zagazabi Æthiopum quasi Episcopi apud Damianum Goes de Abyssinorum fide & Religione declaratio attentè erit perlegenda, quia nullibi apertius huius gentis fides, mores, religio, ritusque conspiciuntur.

Inter alia media unioni Abyssinorum cum Ecclesia Latina maxime conducentia, ac quæ maxime expedire videntur, ut illi ab Ecclesia Alexandrina, quæ origo est illorum damnationis, discedant, illud potissimum se offert, ut Sanctissimus provideat, & ut clarius loquar, dispenset, ut ex Abyssinis ipsis ad Patriarchatus, Episcopatus aliarumve dignitatum administrationem possint personæ digniores assumi. Nam ex decreto Concilij Nicæni tam Patriarcham quam Episcopi, debent esse alterius nationis, ut constat ex Canone 36. de Patriarcha & Episcopis lib. 3. Concil. Nicæni, cuius verba sunt,

Et non possint Æthiopes creare neque eligere Patriarcham. Quin potius eorum Prælatum sub potestate eius sit qui tenet sedem Alexandria; sit tamen apud eos loco Patriarcha, & appelletur Catholicus; non tamen jus habeat constituendi Archiepiscopos, ut habet Patriarcha: siquidem non habet talem potestatem. Et si acciderit, ut si Concilium in Græcia habeatur, fueritque præsens hic talis Patriarcha Æthiopum, habeat septimum locum post Prælatum Seleuciæ, quæ est in Provincia Babyloniæ in Regno Zabur: & quando facta fuerit ei potestas constituendi Archiepiscopos in Provincia sua, non licebit ei constituere aliquem ex illis. Et quicumque non paruerit, Synodus eum excommunicat.

Circa hoc decretum notandum, eam praxin hodie pro electione Patriarchæ servari, ut refert Zagazabus, quod Religiosi ex Abyssinis, qui Hierosolymis degunt, eligunt sive nominant Patriarcham ex natione Cophthorum, quem confirmat Patriarcha Alexandrinus, hic electus & constitutus totius Æthiopicæ Patriarcha, postea ex ipsis Æthiopicis maxime aptis & idoneis creat Arch-

episcopos, quibus universa Æthiopia regitur & gubernatur: illi autem sunt, qui majori ex parte unionem cum Ecclesia Romana conantur impedit. Igitur ut Abyssinorum Imperator alijque Proceres illius nationis allicerentur ad unionem cum Ecclesia Romana procurandam, hoc unum inter alia juvare maximè, ut summus Pontifex de plenitudine potestatis, utpote superior Conciliorum decretis, in rebus ad regimen spectantibus dispensaret in prædicto canone, ut tam Patriarcha quam Episcopi deinceps sumerentur ex ipsis Abyssinis.

Denique ut Abyssini facilius reducantur, oportebit sanè illis ritus & caeremonias illis permittere, quæ salva fide Catholica tolerari possunt, maximè in principio, quoad usque firmetur in fide. Sed quia magna est apud Auctores aliquos de Circumcisionis ritu apud illas gentes usitato mentio, præter ea quæ superius annotavimus, placuit hic breviter aliqua pertractare.

CAPVT XII.

An Abyssinis ab Ecclesia Catholica permitti possit ritus Circumcisionis, non tam Religionis quam honoris gratia introductus?

In hac re in primis de fide statuendum est, circumcisionem, sicut & alia legalia post Evangelij promulgationem omnino extinctam esse, & non solum mortuam, sed observantibus mortificandam: definitum est in Concilio Florentino sub Eugenio quarto. Cherinthus enim, & alij Hæretici existimantur legem veterem non cessasse, sed nunc simul cum nova observandam esse, teste Epiphanio *heresi* 28. & August. *heresi* 8. Idem tenuit Ebion, ut docuit Irenæus *lib. 1. cap. 26.*

Secundo certum est, observantiam aliquorum legalium non ut legalia sunt, posse adhuc licitè observari, & de facto observantur à Catholicis, Et ut clarius consistat de hac propositione, prænotare oportet quatuor modis posse caeremonialia observari.

Primo, ut legalia sunt, id est ad servandam legem, ex cujus institutione erant introducta, qua ratione præcisè ea servavit Christus Dominus, ut patet de Circumcisione.

Secundo, non ut legalia solum, sed etiam ut figuralia; erant enim caeremoniæ istæ per se primo institutæ in lege veteri, ut figuræ Christi venturi, ut optimè docet D. Thomas 1. 2. *questione* 104. *artic. 3. in corp.* & hac ratione servarunt caeremonias illius legis Patres antiqui.

Tertio modo possunt servari caeremoniæ istæ, neque ut legalia, neque ut figuralia, sed tantum ad protestandam excellentiam divinam, ut ostendatur caeremonialia legis mala non fuisse, sed bona, & à bono auctore, atque ut ita Synagoga cum honore sepeliretur.

Quarto modo possunt caeremonialia observari prorsus materialiter, materialiter, inquam,

sine ulla formalitate, neque respectu ad legem veterem, sed ob alios fines licitos, & ab Ecclesia approbatos, sicut hodie celebratur festum Pentecostes alijs rationibus, quam in veteri testamento: olim enim solemnitas erat festiuitas, quia illa die data fuit lex vetus; hodie tamen, quia illa die data est lex spiritus & vitæ, ut docet D. Thom. 1. 2. *quæst.* 103. *art. 3. ad quartum.* Et in Ecclesia latina fit in pane azymo consecratio, nec ob id censetur judaizare, quia Judæis panis azymus fuerit in usu. Iuno & Sancti Patres Ecclesie Orientalis ritum de observantia Sabbati laudant, nec ob id Ecclesia illa cum Synagoga consentit, cum sint utriusque diversissimi illius observantia fines, & causa.

Quare tria sunt in caeremonijs istis necessariò distinguenda. Primum est, vis ipsa obligandi quam habebant à lege, ob quam rationem dicuntur legalia. Secundum, considerare oportet finem sive rationem formalem illarum, qua ratione erant figuralia. Tertium ipsam exteriorem caeremoniam materialiter sumptam, quam nunc appello ipsam substantiam actus. Hoc posito non est dubium, quin nunc servare legalia ut figuralia, vel ut legalia, neque etiam ad demonstrandum à Deo eorum observationem emanasse, illicitum impiamque esse. Servare tamen legalia materialiter tantum, hoc est nullo respectu ad prædictos tres modos, certum est licere, sicut qui circumcideretur ob medicinam, vel abstineret à carnibus porcinis ob salutem, vel Sabbatum servaret in B. MARIÆ Virginis honorem, quo etiam sensu circumciduntur multæ ex gentibus nationes, ut supra ex D. Hier. & Sirabone retulimus.

Duo restant examinanda. Primum, An Abyssini servent Circumcisionem ut legalem, vel ut figuralem, quia neutro modo sine manifesta hæresi licet? An vero tantum materialiter hoc utantur ritu. Secundum, An supposito, quod excusentur à culpa, an ratione circumstantiæ scandali aliarum Ecclesiarum sit ab Ecclesia Romana tolerandus huiusmodi abusus? Prima quæstio pariter pendet à facto, nempe quo sine circumcidantur, nam in hoc non est una sententia illorum auctorum, qui Abyssinæ gentis ritus morales referunt, alij namque more Hebræorum affirmant circumcidi, alij ob Christi imitationem, alij denique, ut profiteantur se à Judaica prosapia originem ducere: tamen quidquid sit de opinionum diversitate circa finem; Primum constituo, si Abyssini circumcisionem observent ut legalem, vel figuralem, eos errare cum hæreticis Ebionitis, qui temerè legem veterem cum nova observandam existimabant. Secundo deinde assero, Circumcisio si ab Abyssinis non Religionis sed honoris causa observetur, nempe, ut profiteantur se à Davidica prosapia ducere originem, non ob id erunt damnandi, quia circumcisio tantum materialiter utuntur. Unde optimè Guilielmus Reginaldus in suo *Calvino-Turismo lib. 2. cap. 9.* Abyssini (inquit) Christianè quidem, & cum vera Christianorum fide infantes baptizant, & circumcidunt, nobilitatis antiquissimæ, nullo meriti aut Judaicæ fiduciæ respectu, quo posito, nollem eos propter circumcisionem magis damnare, quam si propter medicinæ causam abstineret à carne porcina, quam tamen lex Mosaica prohibebat. Hæc Guil.

Solum ergo est difficultas, an si circumcideretur ad imitationem Christi Domini sit licita hujusmodi circumcisio. Cajet. 3. parte quæst. 37. art. 1. tenet partem affirmativam, cujus sententiæ adhaeret Barholomæus de Medina 1. 2. quæst. 103. art.

Contrariam sententiam tenet Sotus lib. 2. de just. & ju. q. 5. art. 4. qui expressè hujus gentis de circumcissione ritum damnat: & Sotum sequuntur juniores aliqui. Suarez, 3. p. dist. 4. quæst. 37. art. 1. & Gregorius de Valent. 12. d. 7. quæst. 7. pun. 7. ea potissimum ducti ratione, quia Christus servavit Circuncissionem ut legalem, sed Abyssini servant Circuncissionem ad imitationem Christi: igitur videntur servare ut legalem, quod fieri non potest sine errore, quæ sententia probabilior & certior apparet, quam eruditè confirmat Valentia supra citato loco.

Secunda difficultas est, An dato, quòd circumcisio in sensu præfato in illis gentibus excusetur à culpa, an ob scandalum aliarum Ecclesiarum sit permitienda. Cajet. in affirmativam partem manifestè inclinat, quamvis tandem, utpote in re gravissima Ecclesiæ judicium desideret his verbis: Ego vero in hac difficultate, An oporteat Ecclesiam Romanam in illis gentib. Circuncissionem approbare vel saltem permittere, libentius ipsam Ecclesiam, quam alios auditem Authores.

C A P V T XIII.

De erroribus Abyssinorum hac nostra ætate grassantibus.

Postquam ex variis Auctoribus præfatos Abyssinorum errores collegeram, evenit, ut dum casu Illustrissimi Cardinalis Sanctæ Severinæ Bibliothecam perscrutarer, in examen quoddam ab Illustrissimis Cardinalibus jussu sanctissimi Domini Papæ Sixti V. de quodam monacho Abyssino factum incidissem, qui requisitus speciatim de Abyssinorum fide, ac Religione, apertum omnium illorum rituum, ac errorum testimonium reddidit, quod nulla ratione transeundum existimavi, ut major ac certior ipsorum cognitio haberetur, licet si quis attentè Zagazabi Episcopi Abyssinorum (cujus sæpius mentionem fecimus) confessionem perlegerit, multum hos Testes discrepare inter sese reperiat: neque id mirum, cum rerum Divinarum adeo ignari sint, ut quid credendum sit, etiam monachos fugiat.

Fratris Teclæ Mariæ presbyteri Abyssini, legati pro Lusitanis existentibus in Abyssinorum ditone, religionis Abyssinorum, coram Illustrissimis Cardinalibus Romæ facta declaratio, Die prima mensis Julij & sequentibus. anno 1594.

Reverendus Frater Tecla Maria, Teclæ Nebiat filius, de Civitate Henz Matiani, provincie

Xeva Regni Æthiopiæ, Sacerdos, & Monachus ordinis sancti Antonij, & Monasterij Libani ejusdem Provincie, ætatis sue annorum 45. de mandato Illustrissimi & Reverendissimi Domini Cardinalis sanctæ Severinæ nationis Æthiopiæ Protectoris, à me inf. apostito examinatus ad opportunas interrogaciones eidem Arabicè, propositas, respondit, ut infra.

Interrogatus primo quid sentiant & credant Æthiopes de DEO, & Sanctissima Trinitate? Respondit: Nos Æthiopes credimus in DEUM unum, & Trinum in personis, Patrem sc. & Filium, & Spiritum sanctum: Pater est ingenicus, Filius est genitus à Patre tantum, & Spiritus sanctus est procedens à Patre & Filio.

Interrogatus, an Spiritus Sanctus procedat à Patre & Filio tanquam à duobus principijs, & duabus spirationibus, vel tanquam ab uno principio, & unica spiratione. Respondit, Tanquam ab uno principio & unica spiratione.

Interrogatus, quæ persona Sanctissimæ Trinitatis est incarnata? Respondit, Persona Filij, id est, Verbum Dei Patris.

Interrogatus de Incarnatione Christi Domini nostri. Respondit, Incarnatus est de Spiritu sancto ex MARIA Virgine.

Interrogatus, quot naturas, voluntates, & operationes proficiuntur Æthiopes in Christo Domino nostro? Respondit, Post unionem in Christo Æthiopes proficiuntur unam naturam, unam voluntatem, & unam operationem, sine tamen mixtione & sine confusione: in qua quidem opinione scio Æthiopes & Cophros, & alios Orientales maxime aberrare à veritate.

Interrogatus, an Æthiopes profiteantur in Christo unam naturam ex duobus resultantem. Respondit hoc non dicere Æthiopes, sed profitentur simpliciter unam naturam, sine mixtione & sine confusione, & illam asserunt esse divinam.

Item interrogatus de veneratione Imaginum? Respondit, Imagines apud Æthiopes sunt tantum depictæ, & non sculptæ, quas Æthiopes maxime venerantur, ratione representationis & relationis, & ab eis iustificantur.

Interrogatus de libris Canonicis utriusque Testamenti? Respondit, Apud nos Æthiopes utrumque Testamentum est divisum in libros 81. quos omnes dixit haberi in Ægypto, & absque libro nomina omnium librorum non recordari.

Item interrogatus quot Concilia universalia tenent Æthiopes, & quid consisteat in eis? Respondit, Apud Æthiopes sunt tantum tria Concilia universalia: Nicænum, Constantinopolitanum, & Ephesinum: quid vero contineat quodque eorum legi, sed nescio modò omnia recitare.

Interrogatus, an Æthiopes acceptent concilium Chalcedonense, & quid in eo contineatur? Respondit, Hoc Concilium Æthiopes damnant, quia in eo decretum est, duas esse naturas in Christo, duas voluntates, & duas operationes, & damnatus est Dioscorus Patriarcha Alexandrinus.

Interrogatus, an Æthiopes damnent Sanctissimum Papam Leonem? Respondit, In libris & historijs Æthiopum extat Papam Leonem damnasse Dioscorum, & Dioscorum damnasse Papam Leonem, quia Concilium Chalcedonense confir-

confirmaverat, & duas in Christo posuerat naturas, voluntates & operationes.

Interrogatus verò, quid ipse sentiat? Respondit, Ego ab annis circiter quindecim semper professus sum in Christo Domino duas naturas, duas voluntates, & duas operationes, & omnia Concilia habita auctoritate summi Pontificis Romani, ligare omnes Christianos, quia est Pontifex totius Christianitatis.

An sciat quot Concilia habita sunt universalia post Concilium Chalcedonense? Respondit nescire.

Item interrogatus, quot sunt Sacramenta Ecclesie? Respondit esse septem, S. Baptisimum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem, & Matrimonium, & à Christo Domino esse instituta.

Interrogatus, quibus verbis formulis baptizant Æthiopes? Respondit, Quod post plurimas orationes dicunt, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Interrogatus, quæ est materia hujus Sacramenti? Respondit, est aqua naturalis.

Interrogatus, quis est Minister Baptismi? Respondit, Apud Æthiopes baptizat Sacerdos, & in absentia Sacerdotis Diaconus, præter quos nullum alium vidi baptizare.

Interrogatus, quam intentionem debet habere baptizans in baptizando? Respondit Illam, quam habet Ecclesia Catholica, Faciendi scilicet Christianum.

Interrogatus quoto die baptizantur infantes in Æthiopia? Respondit, Mares baptizantur post quadraginta dies, & femine baptizantur post octuaginta dies, nisi fuerit mortis periculum, quia tunc statim baptizantur.

Interrogatus quis est effectus Baptismi? Respondit, Effectus est, ut homo efficiatur Christianus, & de Ecclesia, ac de membris Christi.

Interrogatus an Æthiopes circumciant filios? Respondit, Æthiopes ab antiquissimo tempore, usque ad hodiernum diem in tota Æthiopia filios circumciant in proprijs domibus absque ulla ceremoniam, sed propter quandam antiquam consuetudinem in manibus præputium, in feminis vero nympham circumcidentes.

Interrogatus, an credant Circumcisionem esse adhuc necessariam ad salutem? Respondit, Sciunt jam ipsam cessare, & non esse amplius necessariam.

Interrogatus, quare dicantur baptizari Æthiopes igne, & signate in fronte? Respondit, Nullus est in Æthiopia, qui baptizatur igne, sed in quibusdam Provincijs tantum signant se in fronte novacula, vel ad oculorum & visus sanitatem, vel, ut aliqui referunt, ex mandato cujusdam Regis Æthiopiae, ut differant à Mahumeranis.

Interrogatus, quare dicantur Æthiopes se ipsos singulis annis baptizare? Respondit, Æthiopes singulis annis propter solemnitatem Epiphaniæ exeunt ad flumen, & ibi multa dicuntur orationes à Presbyteris, & omnes lavantur in flumine, & multi ibi pernoctant maxima cum festivitate ob devotionem Baptismi Domini nostri JESU Christi, sed nemo se baptizat, prout dicunt.

Item interrogatus de Sacramento Confirmationis, de materia, forma, & ministro? Respondit, Confirmatio, apud nos confertur à Sacerdote, una cum Baptismo, & ungitur infans Chrismate in fronte, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Interrogatus de effectu ipsius Confirmationis? Respondit nescire, sed credit dari, ut confirmetur Christianus in fide.

Interrogatus, an singulis annis conficiatur apud eos Chrisma? Respondit Chrisma mittitur eis à Patriarcha Alexandrino, à quo solo conficitur, & non ab Episcopo, & mittitur septimo quoque anno, & rarius cum peregrinis, qui redeunt à peregrinatione terræ Sanctæ, & in omnibus Ecclesijs antiquum Chrisma conservatur.

Interrogatus, ex quibus rebus fit Chrisma? Respondit, Ex balsamo & oleo, & ex pluribus floribus, & rebus odoriferis.

Item interrogatus de Sacramento Eucharistiæ, & ejus materia? Respondit, Materiam esse panem ex frumento, & vinum ex vva; sed in pluribus Provincijs Æthiopiae in vino expresso ex vva passa, aqua lota, & infusa per aliquas horas eadem aqua.

Interrogatus, quæ sunt illa verba, quibus transubstantiatur panis in corpus, & vinum in sanguinem? Respondit, Sunt illa verba quando Sacerdos dicit: Et accepit panem in manibus suis, & elevatis oculis in caelum ad Deum Patrem suum, benedixit dicens, Accipite & comedite. Hoc est corpus meum. Et similiter accipiens calicem benedixit & sanctificavit dicens, Accipite & bibite. Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.

Interrogatus quis est Minister? Respondit, Solum Sacerdos, & effectus est remissio peccatorum.

Interrogatus, an omnes Æthiopes communicent sub utraque specie? Respondit, Omnes Æthiopes Laici & Clerici communicant sub utraque specie, Sacerdos ministrat corpus, Diaconus vero sanguinem cochleari.

Interrogatus, an infantes communicent? Respondit, infantes in die baptismi communicant in hunc modum: Sacerdos ponit indicem in Calice, & sanguine perfusum imponit in ore infantis. Et post baptismum in ore puerorum, qui carent usu rationis usque ad decennium imponitur digitus auricularis Sacerdotis sine sanguine, devotionis causa.

Interrogatus, an Æthiopes celebrent in pane fermentato vel in azymo, & quid sentiant de celebrant in azymo? Respondit, Æthiopes in fermentato celebrant, & illi qui in azymo celebrant, conficiunt etiam. Et nos in tota Æthiopia feria quinta in Cœna Domini singulis annis in hujus rei memoriam in azymis celebramus.

Item interrogatus, quid sentiant Æthiopes de Purgatorio? Respondit, Æthiopes, credunt animas post mortem detineri in quodam loco, qui lingua Æthiopica vocatur *Meian aarast*. id est, *locus alleviationis*, in quo detinentur animæ penitentium, quæ decesserunt ab hoc seculo, non perfecta peccatorum eorum satisfactione.

Interrogatus, an animæ bonorum post mortem statim fruuntur beatitudine, & malorum puniantur in inferno? Respondit, Sunt nonnulli in Æthiopia, qui opinantur quod animæ bonorum requiescant in Paradiso terrestri, in quo fuit creatus Adam, usque ad diem judicij. Sunt alij qui credunt, animas iustorum statim post mortem frui earum Creatore in Paradiso.

Item interrogatus, quæ sunt peccata mortalia, & quot sunt? Respondit, Illa esse peccata mortalia, quæ sunt contra præcepta Domini, quæ cum sint quædam plurima, nescio numerare.

Inter-

Interrogatus, an peccata voluntaris, quae non transeunt in actum exteriorem sunt mortalia. Respondit, mortalia esse, si desiderio & concupiscentia consensum praestitit homo.

Interrogatus, an quis possit salvari extra fidem mediatoris DEI & hominum JESU Christi? Respondit, neminem salvari posse.

Interrogatus de ijs, qui sunt modo in lege naturae, ad quos nondum pervenit notitia Evangelij? Respondit, Credo DEUM etiam ipsis providisse, ut aliquo modo possint salvari, cum praecipua naturae servaverint.

Interrogatus, quid sentiant Aethiopes de indulgentiis? Respondit, Credo acceptas esse apud omnes, ipsasque vocant *Benedictiones*, usum vero eorum cupio intelligere.

Interrogatus de Invocatione Sanctorum? Respondit, Sanctorum invocationem apud Aethiopes esse maximè acceptam, & eorum intercessionem apud DEUM omnes proficiuntur.

Interrogatus de Simonia, & de ijs qui favore aut conventionem ordinantur in Sacerdotem, in Episcopos, & in Patriarcham? Respondit, prohibitum esse sacris Canonibus.

Interrogatus quae differentia sit inter Aethiopes & Cophios in rebus fidei? Respondit, nullam esse differentiam inter eos, & in omnibus rebus concordare; sunt enim sub ejusdem Patriarchae obedientia, in aliquibus tamen vidi eos differre, videlicet, in gradibus prohibitis Aethiopes non contrahunt, Cophii vero in secundo & sequentibus gradibus contrahunt pessimè cum licentia, & sine licentia eorum Episcopi, vel Patriarchae.

Similiter Cophii extra Civitates in villis & ruri nullas observant festivitates, neque dies Dominicos: Aethiopes vero ubique maximè observant.

Item Aethiopes observant sabbatum, quod non faciunt Cophii.

Similiter Aethiopes ubique in tota Aethiopia filios & filias circumcidunt, Cophii vero Memphi, sive Carii tantum ab aliquibus annis, quidam non circumcidunt.

Item in caeremoniis Missae Cophii multum differunt ab Aethiopibus, nam Cophiorum Sacerdotes sine Planeta, & Diaconi sine Dalmaticis celebrant, & capite cooperto quadam tobalea lanea, & corpus Dominicum & Calicem nunquam elevant in Missis, quae caeremoniae non sunt apud Aethiopes.

Interrogatus an sciat in quibus rebus differant Aethiopes & Cophii a fide Catholica Sanctae Romanae Ecclesiae? Respondit, differre praecipue in sequentibus.

Dioscorum Alexandrinum, & Jacobum primum ejus Discipulum, & Severum Antiochenum invocant in Ecclesijs cum Sanctis Patribus.

Concilium Chalcedonense & Sanctum Leonem Papam non recipiunt.

In Christo Domino nostro unam tantum naturam, unam voluntatem, & unam operationem proficiuntur.

Hymnum ter sanctum recitant cum additione illorum verborum, *Qui crucifixus est pro nobis.*

Cum hac tamen expositione, ut terna sanctificatio applicetur Sanctissimae Trinitati; illa veto verba, *Qui crucifixus est pro nobis*, applicentur tantum Christo Domino nostro.

Circumcisione utuntur Cophii & Aethiopes, & Sabbatum observant Aethiopes tantum.

Item interrogatus, ubi, quando, à quo, & qui-

bus Ordinibus fuerit initiatus? Respondit, Anno aetatis meae quinto decimo in Ecclesia sanctae MARIE Monasterij Denobi Provinciae Xeva in Aethiopia, sui Ordinibus initiatus à Josepho Cophio Aethiopiae Archiepiscopo in hunc modum: Archiepiscopus ante Missae celebrationem rotundit caput meum in quinque locis, in modum Crucis, & chrisimate me unxit in fronte, orationes recitando lingua Aegyptia, & in faciem meam insufflavit, & in eadem hora, inter celebrandum fecit me ostiarium & lectorem sive Psalmistam & Acolythum, & Neseadiaconum, sive Subdiaconum, & Diaconum Evangelij, & Sacrosanctam Communionem mihi dedit, & longo tempore post anno aetatis meae trigesimo in Civitate Bed, in Dembia Aethiopiae, in Ecclesia sancti Georgij ab Archiepiscopo Marco supradicti Josephi successore initiatus sum Sacerdotio.

Interrogatus, an verba formalia singulorum Ordinum audivit Archiepiscopum protulisse in collatione Ordinum? Respondit ipsum Archiepiscopum protulisse, sed ego non audivi, neque significationem intellexi, quia celebrabat lingua Aegyptia, quam profusè ignoabam.

Interrogatus, an in collatione singulorum Ordinum tradita fuerit ei materia ab Archiepiscopo, & an ipse manibus suis illam tetigisset, videlicet in Ostiariatu claves Ecclesiae, & ostium aperuerit, & campanulam pulsaverit, in Lectoratu librum Lectorum vel Psalmorum reigerit, in Exorcistatu librum Exorcismi vel Missale, in Acolyhatu candelabrum cum candela extincta & urceolum vacuum, in Subdiaconatu calicem vacuum, cum patena vacua superposita, & urceolos cum vino & aqua, & bacile cum manutergio, & librum Epistolarum, & an capiti ejus fuerit ab eodem Archiepiscopo impositus amictus, & manipulus brachio ejus sinistro, & indutus fuerit tunicella. Et in Diaconatu, an librum Evangeliorum tetigerit, & Stola super humerum ejus fuerit imposita, & dalmatica vestitus, Et in Sacerdotio, an reigerit Calicem cum vino & aqua, & patenam cum hostia, & an Archiepiscopus & Sacerdotes capiti ejus manus imposuerint, & an sibi aptata fuerit stola ante pedes in modum Crucis, & an indutus fuerit casula sine planeta, & manus ejus tactae fuerint oleo Catechumenorum.

Respondit, Certo scio me in omnibus supradictis Ordinibus nullam materiam in collatione Ordinum mihi ab Archiepiscopo traditam esse, neque illam me tetigisse, neque me vestitum aliqua veste singulis Ordinibus competente, neque capiti meo manus Archiepiscopi fuisse impositas, neque oleo sancto manus meas unctas fuisse.

Scio praeterea Archiepiscopum nostrum in Aethiopia simul ordinare duo milia, & plures Clericos, eodem die, & singulis sex Ordines simul conferre, absque praevio examine, & absque aliquo scrutinio, delectu, approbatione, scriptura vel notatione, & propter ordinandorum multitudinem non posse singulis materiam tangendam tradere: & vidi eundem modum observari in omnibus ordinationibus à nostris Archiepiscopis successivè, licet secus observetur in Aegypto, ubi non tanta Clericorum multitudo simul & turmatim ordinatur, & materia singulis Ordinibus competens tangenda ordinando traditur.

Interrogatus, an sciverit supradictos Archiepiscopos Josephum & Marcum, à quibus initiatus est, tempore suae ordinationis fuisse schismaticos?

ricos, & extra Communionem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Respondit, nescivisse. Imo potius certò credebat, tunc temporis ipsos esse Catholicos, una cum omnibus Æthiopicis, & Coptis, & Sedi Apostolicæ in omnibus obedire, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ communionem habere, & credebatur Christianos omnes in rebus fidei convenire, sed ea quæ superius dixit, scivit postea dum esset Hierosolymis & in Ægypto.

CAPUT XIV.

De natione Iacobitica, ac de eorum erroribus.

DE Iacobitis ita scripsit Nicephorus libro 18. c. 45. *Historia Ecclesiastica*: Quis vero, inquit, Iacobus fuerit, unde Iacobitæ nomen acceperunt, æquum esse puto, ut hic referam. Alius autem narrationem petam. Postquam Eurycheri & Dioscoro à sancta quarta Chalcedonensi Synodo dignitas abrogata est, qui illorum dogmata defendebant, facta ab Ecclesiâ Catholica defectione *Monophysites*, hoc est, *segregatos* sive *ambigentes* se ipsos appellarunt: neque illo modo, ut quæ rectè in Concilio sancto statuta essent comprobarent, adduci potuere. In duodecim sectas dissecti sunt: ex quibus multa millia hæresum pullularunt. Ex quarum sectatoribus quidam *Eurychianiste* vocati sunt, alij *Acephali*, alij *Monophysite*, alij *Theodosiani*, alij *Julianiste*, alij *Trisbitæ*, alij *Agnoetæ*, alij *Theopaschitæ*, alij *Armenij*, alij *Severitæ*, alij *Aphbarthodoistæ*, alij *Phantasiastæ*, alij *Manichæi*, alij *Phthartolatræ*, alij denique *Scenolatræ* sunt appellati. Hactenus Nicephorus, qui Cap. 52. Historiam Iacobitarum prosequens: Iacobus porro (ait) à quo nunc quoque, ut jam diximus, Iacobitarum hæresis denominata celebratur, Syrus genere fuit, obscurus propterea & nulla gloria vir, qui etiam *Zauzalus* propter summam tenuitatem est cognominatus. Hic Eurycheri & Dioscori, Gnaphazique, ac præterea Petri atque Severi dogmate recepto, magnopere id apud Syros propagare studuit. Idem quoque ubi supra Nicephorus: *Enimvero eo* (inquit) *quem diximus Iacobo Monophysitarum opinionem apud Syros prædicante, magnum exortum est dissidium. Nam qui rectè opinioni adhaerunt, Melchitæ appellati sunt, quod sanctam quartam Synodum & Imperatorem ipsum (Melchi enim Syris Rex est) consecrarentur. Qui autem diversum senserunt, multa variæque habuere nomina. Iacobitæ tamen maxime sunt nominati, propterea quod ei, quem dixi, Monophysitarum hæresis studioso Iacobo adhererent. Qui etiam anathemati traditi sunt, ut Monophysitæ scilicet & Theopaschitæ.*

Postea vero aliud etiam hæresum examen ad se pertraxere, quæ Trinitatem consubstantiali credentes unam naturam post unionem in Christo esse docuerunt, sacram quartam Synodum repudiantes, ac deinceps omnes sanctos Patres rejicientes. Et quod maximum est, Divinitati ipsius unigeniti perperam tribuerunt, Ter sancto illi hymno appendicem hanc, Qui crucifixus est pro nobis, appendentes. Talis Iacobitarum hæresis radix exitiit. Iacobus quoque Armeniorum sectæ dux fuit. Hæc Nicephorus.

De natione Iacobitica Leonardus Episcopus Sidonæ, Nuntius atque visitator Apostolicus per Sanctissimum D. Papam Gregorium XIII. In lega-

tionem sua ad partes Orientales, quam manu scriptam vulgari lingua reliquit, inter alia differens inquit: Natio Iacobitica dispersa est per civitates, terras, & oppida Syriæ, Mesopotamiæ, & Babyloniam, mixta alijs nationibus, numerum quinquaginta millium domuum obtinens, cujus præcipua pars paupercula est, quotidianoque labore victum quaerit. In Aleppo, & Caramit multæ sunt divites & honestarum facultatum familiae, aliæque in commercio & mercatura vitam ducentes.

Ecclesiâ Patriarchalis hujus nationis est in Mesopotamia, extra Civitatem Moradim, in monasterio Zafam, sed Patriarcha residet in Civitate Caramit ad majorem sui commoditatem & quietem. Hæc natio subdita est Patriarchæ David, sed ab Episcopo Thoma, Vicario Generali fratreque majori ipsius Patriarchæ gubernatur. Sub cujus obedientia modè vivunt inferiores Prælati, Joannes Metropolitanus Hierosolymitanus, à Jacobitis dictus quintus Patriarcha, Michæ Archiepiscopus Damascenus, Iacobus Archiepiscopus Ecclesiæ dictæ Orfa, vel Raha, Minas Archiepiscopus Saor, Effrem Archiepiscopus in eadem Provincia, Iacobus Archiepiscopus Bisuaris, Abraham Episcopus Aatafræ, Melchæ Episcopus Sancti Meichi in Tus, Jesu Episcopus Monasterij Deir riloomor, Abelmedich in Provincia Tur, Elias Episcopus in Salach, Elias Episcopus in Monasterio Sanctæ Crucis in Zaz, Gezel Episcopus in Tarach, David Episcopus in Maaden, Pilatus Metropolitanus in Musal & oriente, Gazel Archiepiscopus de Miaferichin, Archiepiscopus Monasterij de Mar Abihai, Ananias Episcopus Sancti Bertonis, Joannes Episcopus de Hartbert, Isaac Archiepiscopus Cypri, Simeon Archiepiscopus Caramitanus, Habib Episcopus.

In suprascriptis Provincijs multa sunt monasteria ejusdem nationis, Ecclesiæ quoque, Religiosi, & Diaconi, ac Clerici innumeri, quos non potui visitare propter repulsam, quam passus fui ab Episcopo præfato Thoma Vicario Generali: visitabam tamen templum Iacobitarum in Tripoli, in Aamanin, Damaleo, in Neph, in Hierusalem, in Aleppo, in Orfa, & in Orbis, & in Monasterio de Mar Abihai, in Gargar, inter quarum partium Ecclesiæ Hierosolymitanam & Aleppi bene institutam & exaltam inveni, cæteras autem sine imaginibus & malè gubernatas: asservabatur siquidem Sacramentum in pyxidibus ligneis, sine lumine aut lampade, fontesque Baptismales aqua carèntes, quia quoties baptizant, aquam fontemque de novo benedicunt, altarium quoque ornamenta vilissima, Missæque officijm sordidè factis ac stupidè peragebant. Ex oleis sanctis solum chrisma in Ecclesijs asservabatur, quod *miron* vocatur, benedicuntque à Patriarcha omni septennio, cum multis floribus, rebusque odoriferis. Oleum Catechumenorum nec habent: oleumque extremæ unctionis Sacerdos in lucernis à quatuor partibus in modum Crucis accendit benedicat, eoque agrum multis prijs Evangelij & Orationibus recitatis inungit.

Sacramentum autem Confessionis rarissimè apud nationes illas frequentatur, multique communicant sine auriculari confessione.

Refert idem Leonardus Sidonæ Episcopus, se Iacobitarum Patriarchæ unionem cum Ecclesiâ Catholica proposuisse, eandemmet alijs desideranti, cumque ad præcipuos Catholicæ fidei professionis articulos venturum esset, ubi de Chalcedonea-

donensis Concilij acceptatione mentio fieri coepit, non nihil subsistere visus, inquit, Haudquam fas esse rem hanc una in populum vice, idque continuo tractu vulgari, sed paulatim ipsoque temporis progressu, datâ nimirum prius Apostolica sedis obedientia, eidemque iustâ exhibitâ benevolentia. Tandem ad Dioscori condemnationem procurimus, ubi summo cum fervore, absit, absit, inquit, excommunicatum esse Dioscorum; Damnatu non est, imo vero sanctitate fulget Dioscorus, velut primarius Jacobitæ nostræ nationis parens: hoc recipi nulla ratione potest, quippe si casu Jacobitica natio resciret nos in damnatum consentire Dioscorum, absque mo à & nostro prioremur Patriarchatu, & ab universo populo ingenti cum fervore saxis obrueremur. Cumque sectione procedere in secundum tertiumque Constantinopolitanum Concilium incideremus, licet Jacobitæ adjungant in Trisagio, *Qui crucifixus est pro nobis*, dicantque in Christo Domino unam esse naturam, unam voluntatem, unamque operationem resultantem ex duobus, dixit tamen Vicarius se Ihsagium & Crucifixionem soli Christo Domino nostro applicare, non autem Sanctissimæ Trinitati, cæterisque absque contradictione applausit, præsertim vero Sanctæ Apostolicæ sedis primatum pro superiori capite agnovit, ac supremam SS. D. N. Papæ auctoritatem in singulis suorum Ecclesijs, obedientiæ promissione admisit.

Petent abatur deinde, quamobrem Chalcedonense Concilium in Dioscorum excommunicationem fulminasset, cum & eruditione & religiose ac sanctæ vitæ præstantia polleret. Cui ego; Fuisse à Chalcedonensi Concilio excommunicatum, quia acta Eutycheis approbaret, & in suamet hæresi, alijsque innumeris in dicto Concilio enameratis contumaciter & superbe persisteret.

Sed ipse contra agebat, Dioscorum nunquam Eutycheis opinionem approbasse, cum ipsi Jacobitæ Dioscoriani sint, ac semper Eutycheis errores unâ cum auctore suo condemnarint, & etiam nunc condemnent, qui duas naturas in unam confundebat; at ipsi contra hanc opinionem asserant duas in Christo naturas esse unitas, unamque factam naturam personatam de duabus naturis non personatis, sine mixtione tamen aut confusione, referebatque corruptam in ipsorum libris Dioscori historiam, quâ eum iniquè & immeritò in præfato Chalcedonensi Concilio, damnationis & excommunicationis sententiam perpeffum nitetur probare.

Adversus hanc ipsius discursum, multis illi rationibus palam faciebam, Dioscorum iusto excommunicationis telo fuisse confossum, & reprobatum, historiamque de eo confictam omnino falsam esse; verum is pertinaciter rejiciebat omnia, negabatque, quæ de Dioscoro objiciebantur. Frequentius igitur affirmabam, si Catholici dicit, Sanctæque Romanæ Ecclesiæ obedientiam præstare decessissent, ipsos obligari, perfectè in omnibus Chalcedonense Concilium unâ cum Sancta Romana Ecclesia à divino spiritu gubernata, sequi & amplecti. Quare Dioscorum damnarent, ad inventionemque ac inanem verborum superfluitatem contra dicti Concilij determinationes, rejicerent, omissoque illo dicendi modo, nempe Unam naturam personatam de duabus naturis non personatis, sine mixtione & confusione, sed liberè unam personam, & duas naturas,

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

duas voluntates, & duas operationes in Christo, juxta idem Concilium à sancta Romana Ecclesia probatum confiterentur.

Tunc autem respondit, Latinos nec Græcos potuisse excogitare & invenire hoc temperamentum vocum & terminorum, in propositione ista, quemadmodum doctè Jacobitæ invenerunt, & quidem in significatione eandem esse, cum ea quam Ecclesia Latine obrinet, & verbis solum differre affirmabar. Hæc Leonardus Episcopus.

CAPVT XV.

Hæreses & errores nationis Jacobitarum ex eorum Catechismo collecti.

Brevis referam errores omnes, quos ex Catechismo Jacobitarum, qui Romæ in Bibliotheca Cardinalis S. Severinæ, tam in Arabica, quam in Latina lingua conscriptus habetur, colligere potui: tum ut errores illius Gentis clarius cognoscantur, tum ut si quando ipsam ad Ecclesiæ gremium (ut in Domino speramus) redire contingat, facilius Catechismi errores emendantur, & ad fidei regulam componantur.

In primis frustra Jacobitæ in suo Catechismo probare conantur, Christum Dominum nostrum unam habere naturam, & unam voluntatem, ac unam operationem, plurimas allegantes auctoritates, cum ex eisdem auctoritatibus oppositum potius colligatur.

Sanctum Leonem Summum Romanum Pontificem, quia duarum meminit naturarum, cum Atrio & Nestorio, & alijs Hæresiacis malignè annumerant, ut hac via magno officiantur erga Ecclesiam Catholicam odio, utque à duarum naturarum mentione omnes abhorreant.

Seipfos Syros vocant, & falso se jactant Coptos, Abyssinos, Armenos, & Nubianos ipsos sequi in fide, cum ipsi cæteris sint multo minores ac pauciores, & Rege destituti.

Profitentur Christum ante & post adunationem esse unam naturam, unitam & compositam ex Divinitate & humanitate, & unam personam compositam ex Divinitate & humanitate. Et unam voluntatem compositam ex Divinitate & humanitate. Et unam operationem productam ex Divinitate, & apparentem ex corpore.

Contradiciunt sibi ipsi asserentes, operationem voluntatis apparere ex Divinitate personæ Verbi creatoris æterni, & operationem apparere ex humanitate unita eidem Verbo: Non intelligentes communicationem idiomatum, asserunt Græcos & Latinos errare, dum vocant Christum modo DEUM, modo hominem: deinde falsò præsupponunt eosdem credere quaternitatem in Divinis, duas credendo in Christo naturas.

Falsò etiam vocant eosdem Arrianos, quia duas in Christo naturas, voluntates, & operationes credant.

Falsò præterea asserunt Latinos credere in unam Christi voluntatem, & eosdem esse sub trium Conciliorum anathemate, quia quartum Chalcedonense acceptarunt Concilium.

Existimant se esse in communione Catholicae & orthodoxae Ecclesiae, alios vero extra eandem existere.

Sanctum Leonem Summum Romanum Pontificem his cum haeresibus annuerantes, falso & malignè asserunt, eum addidisse in Sanctissima Trinitate unam naturam, unam voluntatem, & unam operationem, & in quaternitatem credidisse.

Falso etiam & malignè asserunt Niceni Concilij Patres prohibuisse mentionem duarum naturarum in Christo, & duarum operationum & duarum voluntatum.

Licet fateantur in Christo duas esse naturas personali unione unitas, dicunt tamen illam unionem esse non secundam Graecorum communicationem, neque secundum congruentiam Nestorianorum, sed per compositionem unionis apparentis in professione Jacobitarum, duarum scilicet naturarum unitarum, sicut est unio ignis cum ferro.

Nullam videntur facere differentiam inter unionem, & compositionem, neque inter personam & naturam.

Asserunt in Christo unam esse naturam, & unam personam, & Verbum humanatum coaequale esse Deo Patri Divinitate, & humanitate, & esse constrictum corpore, & inconstrictum anima.

Falso etiam praesupponunt Christum dividi in duas personas, si duae in eo connumerentur naturae, & voluntates, & operationes.

Errant dicentes, tertium universale Concilium (Ephesium scilicet) fuisse coactum contra Macedonium, cum fuerit contra Nestorium.

Particulam *Filioque* non exprimunt in Symbolo.

Haereticorum more ad confirmanda sua dogmata aspidam ova alijs fovenda supponentes, quae Jacobitarum sunt, S. Joanni Chryostomo attribuant, ut sua ipsorum scripta insignibus titulis illustrata divulgentur.

Asserunt Dei verbum gigni ab aeterna essentia.

Asserere videntur Divinam tantum in Christo esse naturam.

Damnunt, qui praedicant Christi indumentum, id est, humanitatem permanentem creatam.

Vocant DEI Verbum Creatorem, compositum, & damnant, qui Christo refert servitutem, & qui post unionem duas in Christo ponit naturas, & duas voluntates.

Asserunt omnes Christi operationes esse caelestes, & si quam operationem Christus fecit humanam, illam fecisse provisione quadam.

Asserunt Christum esse creatorem & non creatum, & in multis sibi ipsis contradicunt indistinctè loquentes.

Plurima referunt apocrypha.

Sibi ipsis contradicunt asserentes, licuisse per humani oculi applicationem Divinam videre & perspicere essentiam, praedicentibus Prophetis Christum appariturum in figura humana: asserentes paulò inferius Divinam essentiam in hoc mundo esse invisibilem.

Errant, & sibi ipsis in eodem Catechismo contradicunt, asserentes formationem corporis Christi non in instanti, sed quadraginta dierum spatio fuisse factam.

Beatissimae Virginis MARIÆ sanctificationem

in peccato in Christi conceptione factam esse asserunt.

Asserunt corpoream Christi figuram esse aeternam, & de ea DEUM dixisse: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.

Negant Angelum Gabrielem dixisse Beatissimae Virgini ipsam parituram filium duas naturas & voluntates habentem, quod Atrium dixisse asserunt.

Asserunt Christum sepelisse Adami imaginem in sepulchro, & illam resurgere fecisse divinam & aeternam: unde asserere videntur, naturam humanam fuisse convertam in Divinam.

Asserunt aeternam imaginem & humanam figuram factas esse unione unam imaginem, sive figuram, & aeternam per humanam subsistere, & per eam factam esse Dominum, & Christum, & Deum, & saeculorum Judicem.

Asserunt omnes justos manere in terra usque in diem iudicij, secundum Christi adventum è caelo expectantes.

Asserunt Angelos esse ex duabus substantijs scilicet ex igne & lumine.

Asserunt Spiritum Sanctum procedere à Patre, quoniam est prima causa, & capere à Filio secundam causam, cum sit ipse tertia causa in proprietatibus & una in essentia.

Asserunt non concedi perfectionem nominis DEI, nisi in his gloriosis nominibus, Trinis in personis, & unitis in substantia.

Asserunt animam justificari ex opere suo bono.

Hi sunt errores, qui potissimum hodie apud nationem Jacobitarum vigent, ut ex eorum Catechismo clarissime constat. Contra praecipuos Jacobitarum errores infra latius aucturi, nunc pro adjuvanda eorum natione non erit abs re, unionem ab eis cum Ecclesia Catholica olim in Concilio Florentino strictissimo obedientiae vinculo celebratam, in memoriam revocare: quia juvat etiam maxime ad fidem Catholicam stabilendam contra praecipuos eorum haereses quaedam commemorare.

C A P V T XVI.

Constitutio Concilij Florentini sub sanctissimo Patre & D. N. EUGENIO IV. super unione Jacobitarum sive Iacobitarum.

EUGENIUS Episcopus Servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Cantate Domino quoniam magnificè fecit: annunciate hoc in universa terra. Exalta & lauda habitatio Sion: quoniam magnus in medio tui sanctus Israel. Cantare profecto, & exultare in Domino decet Ecclesiam Dei, pro hac grandi magnificentia, & gloria nominis sui, quam hodie clementissimus DEUS operari dignatus est. Toto siquidem corde laudare & benedicere Salvatorem nostrum nos convenit, quia Sanctam Ecclesiam suam novis quotidie accumulatis incrementis: quamquam autem in populum Christianum sua beneficia omni tempore multa & magna sint, qua luce clarius erga nos suam immensam charitatem ostendunt.

dunt, si tamen accuratè inspicimus: qua & quanta his diebus notissimè divina Clementia facere dignata est: iudicare certè poterimus, hoc nostro tempore plura ac majora, quam à multo retroactis temporibus sua charitatis munera exiisse.

Ecce enim nondum exacto triennio in hac Sancta Oecumenica Synodo saluberrimam trium magnarum nationum unionem, Dominus noster IESUS Christus, pro sua ineffabili pietate ad commune perenneque totius Christianitatis gaudium, tam copiosè effecit: Unde factum est, ut totus serè Oriens, qui gloriosum Christi nomen adorat, ac non parua septentrionis portio, post longa dissidia, cum Sancta Romana Ecclesia in eodem fidei ac charitatis vinculo jam convenerint. Primo etenim Græci, & hi, qui subsunt quatuor Patriarchalibus sedibus, multas gentes, nationesque, & idiomas continentibus, deinde Armeni multorum populorum gens: hodie vero Jacobini magni etiam per Ægyptum populi, Sanctæ Sedis Apostolica sunt uniti.

Et cum nihil salvatori nostro Domino IESU Christo gratius sit, quam mutua inter homines charitas, nihilque nomini suo gloriosius, atque Ecclesia utilius esse possit, quam ut Christiani, omni inter se sublato dissidio, in eadem simul fidei puritate conveniant; merito nos omnes, & cantare pro gaudio, & jubilate in Domino debemus: quos ut tantam Christianæ fidei magnificentiam diebus nostris videremus, divina miseratio dignos effecit. Summa igitur cum alacritate annuntiamus magnalia hæc in universa Christianorum terra: ut sicut nos à gloria DEI & exaltatione Ecclesiæ gaudio inenarrabili repleti sumus, ita & alios tanta læticia participes faciamus: ut omnes uno ore magnificemus & glorificemus DEUM, & sue maiestati prout dignum est, magnas quotidianæque gratias agamus, pro tot tantisque beneficiis innumerabilibus, hæc à te Ecclesiæ sue Sanctæ collatis.

Et quoniam, qui opus Dei diligenter exercet, non modo meritum ac retributionem in cælo expectat, sed etiam apud homines amplam gloriam laudemque meretur: Venerabilem fratrem nostrum Iohannem Jacobinorum Patriarcham hujus Sanctæ unionis cupidissimum, à nobis & tota Ecclesiâ meritò laudandum & excellendum, ac communi omnium Christianorum favore, cum tota sua gente dignum iudicamus. Is enim à nobis per nostrum Oratorem, ac literas excitatus, ut ad nos, & hanc sanctam Synodum legationem mitteret, & se, ac suam gentem in eadem cum Ecclesiâ Romana fide uniret, dilectum filium Andream natione Ægyptium, Abbatem Monasterii S. Antonij apud Ægyptum, in quo & habitasse, & mortuus esse sanctus ipse Antonius perhibetur, religione & moribus non mediocriter institutum, ad nos & ipsam Synodum destinavit. Cui devotionis zelo accensus imposuit atque commisit, ut fidei doctrinam, quam Sancta Romana Ecclesiâ tenet & prædicat, nomine ipsius Patriarchæ & suorum Jacobinorum reverenter susciperet, deferendam postea per eum ad ipsum Patriarcham, & Jacobinos, ut & ipsi eandem agnoscerent, ratamque haberent, & in suis regionibus prædicarent.

Nos igitur, quibus voce Domini commissum est, pacifice ore Christi, ipsum Andream Abbatem per nonnullos hujus sacri Concilij insignes viros super articulis fidei, & Sacramentis Ecclesiæ, & quibuscumque ad salutem spectantibus diligenter examinari fecimus, & tandem quantum visum est, necessarium fore, exposita eisdem Abbati Sanctæ Romanæ Ecclesiæ fide Catholica, & per ipsam humiliter acceptata, hæc qua sequitur necessariam & veram doctrinam hodie in hac solemnifessione sacro approbante Oecumenico Concilio Florentino, in nomine Domini tradidimus.

In primis igitur Sacrosanctum Concilium,
Ihoni. à Jesu Oper. Tom. I.

proponit & conficitur fidem Sanctissimæ Trinitatis, reprobandans omnes hæreticos contra illam tenentes, & libros tam veteris, quam novi testamenti enumerat, omnia ferè, ut in professione fidei Catholicæ ab Orientalibus emittenda, de qua infra: & ideo consulo omitimus, maxime, quia Jacobitarum errores potius circa incarnationis, quam Trinitatis mysterium versantur, prosequitur postmodum Concilium.

Firmissime credit, proficitur, & prædicat, unam ex Trinitate personam verum DEUM, DEI filium ex Patre genitum, Patri consubstantialem, & coæternum in plenitudine temporis, quam divini Concilij in scrutabilis altitudo disposuit, propter salutem humani generis veram hominis integramque naturam ex immaculato utero MARIE Virginis assumpsisse, & sibi in unitatem persona copulasse, tanta unitate, ut quicquid ibi DEI est, non sit ab homine separatam, & qui quid est hominis non sit à Deitate divisum. Sicque unus & idem indivisus, utraque natura in suis proprietatibus permanente, DEUS, & homo DEI filius, & hominis filius, aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem; immortalis & æternus ex natura divinitatis: passibilis & temporalis ex conditione assumpta humanitatis.

Firmiter credit & proficitur & prædicat DEI filium in assumpta humanitate ex Virgine verè natum, verè passum, verè mortuum & sepulchrum: verè ex mortuis resurrexisset, in cælum ascendisset, sedereque ad dexteram Patris, & venturum in fine sæculorum ad vivos mortuosque iudicandos.

Anathematizat autem, execratur & damnat omnem hæresim contraria sapientem.

(Et damnatis hæreticis omnibus contrarium sentientibus addit) Anathematizat etiam execratur, & damnat Eutychem Archimandritam, qui cum intelligeret, juxta Nestorij blasphemiam veritatem incarnationis excludi, & propterea oportere, quod ita DEI verbo unita esset humanitas: & Deitatis & humanitatis una esset eademque persona: ac etiam capere non possit stante pluralitate naturarum unitatem persona: si ut Deitatis & humanitatis in Christo posuit unam esse personam, ita unam asseruit esse naturam: volens ante unionem dualitatem fuisse naturarum, sed in unam naturam in assumptione transisse, maxima blasphemiam & impietate concedens: aut humanitatem in Deitatem, aut Deitatem in humanitatem esse conversam.

Anathematizat etiam, execratur & damnat Macharium Antiochenum, omnesque similia sapientes, qui licet vere de naturarum dualitate, & persona unitate sentiret: circa tamen Christi operationes enormiter aberravit, dicens in Christo utriusque natura unam fuisse operationem, unamque voluntatem. Hos omnes cum hæresibus suis anathematizat, Sacrosancta Romana Ecclesiâ, affirmans in Christo duas esse voluntates, duasque operationes.

Firmiter credit, proficitur & docet, neminem unquam ex viro feminaque conceptum à Diaboli dominatu fuisse liberatum: nisi per meritum mediatoris DEI & hominum IESU Christi Domini nostri: qui sine peccato conceptus, natus, & mortuus humani generis hostem peccata nostra delendo, solus sua morte prostravit, & regni cælestis introitum, quem primus homo peccato proprio, cum omni successione perdidit, restituit, quem aliquando venturum omnia veteri testamenti sacra, sacrificia, sacramenta, cæremonia præfiguraverunt.

Firmiter credit, proficitur & docet legalia veteris testamenti, seu Mosæica legis, qua dividuntur in cæremonia, sacra, sacrificia, sacramenta: quia significandi alicujus futuri gratia fuerant instituta: licet divino cul-

tui illa aetate congruerent, significato per illa Domino nostro IESU Christo adveniente, cessasse, & novi testamenti sacra cepisse. Quemcumque etiam post passionem in legibus se ponentem, & illi velut ad salutem necessariis se subdentem, quasi Christi fides sine illius salutare non posset peccasse mortaliter. Non tamen negat, à Christi passione usque ad promulgatum Evangelium, illa potuisse servari: dum tamen minimè ad salutem necessaria crederentur. Sed post promulgatum Evangelium sine interitu salutis aeternae, asserit non posse servari.

Omnis ergo post illud tempus Circumcisionis & Sabbati, reliquorumque legalium observatores alienos à Christi fide denunciat, & salutis aeternae minime posse esse participes, nisi aliquando ab his erroribus resipiscant. Omnibus igitur, qui Christiano nomine gloriantur, praecipit omnino quocumque tempore, vel ante, vel post baptismum, à Circumcisione cessandum, quoniam sive qui in ea spem ponat, sive non, sine interitu salutis aeternae observari omnino non potest. Circa pueros verò propter periculum mortis, quod potest saepe contingere, cum ipsis non possit alio remedio subveniri, nisi per Sacramentum Baptismi, per quod eripiuntur à Diaboli dominio, & in DEI filios adoptantur, admonet non esse per quadraginta, aut octoginta dies, seu aliud tempus, iuxta quorundam observantiam, sacrum baptismum differendum: sed quamprimum fieri potest, debet conferri: tamen, quod mortis imminente periculo, mox sine ulla dilatione, baptizentur etiam per laicum, vel mulierem, in forma Ecclesiae, si desit sacerdos: quemadmodum in Decreto Armenorum plenius continetur.

Firmiter credit, proficitur & praedicat, omnem creaturam DEI bonam: nihilque regendum, quod cum gratiarum actione percipitur: quia iuxta verbum Domini, non quod intrat in os co inquinat hominem: illamque Moisaica legis ciborum mundorum, & immundorum differentiam, ad caeremonialia asserit pertinere, quae surgente Evangelio transferunt, & efficitur esse deservunt. Illam etiam Apostolorum prohibitionem ab immolatu simulacrorum, & sanguine, & suffocato, dicit illi tempore congruisse, quo ex Judaeis atque Gentilibus, qui antea diversis caeremoniis, moribusque vivebant, una surgebat Ecclesia: ut cum Judaeis etiam Gentiles aliquid communiter observarent, & in unum DEI cultum fidemque conveniendi praeberetur occasio, & dissensionis materia tolleretur: cum Judaeis, propter antiquam consuetudinem, sanguis & suffocatum abominabilia viderentur: & esu immolatorum poterant arbitrari gentiles ad idololatriam redire. Ubi autem consueque propagata Christiana Religio, ut nullus in ea Judaeus carnalis appareat, sed omnes in Ecclesiam transeuntes, in eosdem ritus Evangelij caeremoniasque conveniant, credentes omnia munda mundis, illius Apostolica prohibitionis causa cessante, etiam cessavit effectus. Nullam itaque sibi naturam condemnandam esse denunciat, quam societas admittit humana: nec inter animalia discernendum per quemcumque sive virum, sive mulierem, & quocumque genere mortui intereat, quamvis pro salute corporis, pro virtutis exercitio, pro regulari & Ecclesiastica disciplina, possint & debeant, multa non negata dimitti, quia iuxta Apostolum, omnia licent, sed non omnia expediunt.

Firmiter credit, proficitur, & praedicat, nullos extra Ecclesiam Catholicam existentes, non solum Paganos, sed nec Judaeos, aut haereticos, atque schismaticos, aeterna vita fieri posse participes, sed in ignem aeternum ituros, qui paratus est Diabolo, & angelis ejus, nisi ante finem vitae eidem fuerint aggregati. Tantumque valere Ecclesiastici corporis unitatem, ut solis in ea manentibus ad salutem Ecclesiastica Sacramenta proficiant, & je-

junia, elemosinae, ac cetera pietatis officia, & exercitia militiae Christianae praemia aeterna parcurant, neminemque, quantasunque elemosinas fecerit, & si pro Christi nomine sanguinem effuderit, posse salvari, nisi in Catholica Ecclesia gremio & unitate permanserit.

(Exprimit deinde & refert Synodos Oecumenicas, nempe Nicanam, Constantinopolitanam, & primam Ephesinam, easque amplectitur & approbat, de Calchedonenis verò & de alijs, quas Jacobitae non admittunt, addit) Amplectitur etiam, approbat, & suscipit Sanctam Calchedonensem Synodum, quartam in ordine universalium Synodorum, Sexcentorum & triginta Patrum, temporibus praefati Beatissimi Leonis praedecessoris nostri, & Mariani Principis celebratam, in qua haereticis Eutybiana, cum suo auctore Eutybe, & Dioscoro defensore damnata est: & definitum est, Dominum nostrum IESUM Christum esse verum DEUM & verum hominem, & in una eademque persona divinam humanamque naturam integram, involutas, incorruptas, inconfusas, distinctasque mansisse, humanitate agente, qua hominis sunt, & Deitate, quae DEI. Quos damnat, damnatos habet; quos approbat, approbatos.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit Sanctam quintam Synodum secundo apud Constantinopolim tempore Beatissimi Vigilij praedecessoris nostri, & Justiniani Principis celebratam: in qua Sacri Chalcedonenis Concilij definitio de duabus naturis & una persona Christi renovata est, multique Origenis errores, suorumque sequaciam, praesertim de demonum, aliorumque damnatorum penitentia & liberatione, reprobat, atque damnati sunt.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam tertiam Constantinopolitanam Synodum, centum & quinquaginta Patrum, quae sexta est in ordine Universalium Synodorum, temporibus Beatissimi Agathonis praedecessoris nostri & Constantini quarti, hujus nominis Principis, congregatam, in qua Macharij Antiocheni Episcopi, & sectatorum haresis condemnata est: & definitum est, in Domino nostro IESU Christo duas esse perfectas integrasque naturas, & duas operationes, duas etiam voluntates, licet esset una eademque persona, cui utriusque natura competere actiones, Deitate agente, quae DEI sunt, & humanitate, quae hominis sunt.

Amplectitur etiam, & veneratur, & suscipit omnes alias universales Synodos, auctoritate Romani Pontificis, legitime congregatas, ac celebratas, & confirmatas, & praesertim hanc Sanctam Florentinam: in qua inter alia Graecorum atque Armenorum sanctissima unio consummata est, & multa circa utramque unionem saluberrima distinctiones edita sunt: prout in decretis desuper promulgatis plenè continetur, quorum tenor in hunc modum sequitur.

Positis deinde alijs decretis Sacrosanctae Synodi circa Unionem tam Graecorum quam Armenorum, in quibus fidei nostrae fundamenta stabiluntur ac declarantur, in fine Bullae sive Decreti Unionis cum Graecanica natione, addit: Hoc omnibus explicatè praefatus Andreas Abbas, nominis dicti Patriarchae, ac proprio & omnium Jacobinorum, hoc saluberrimum Synodale decretum, cum omnibus suis capitulis, declarationibus, distinctionibus, & conditionibus, praeceptis & statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam: nec non quicquid tenet & docet sacra sedes Apostolica & Romana Ecclesia, cum omni devotione & reverentia suscipit & accipiat. Illos quoque Doctores & sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, ipse reverenter suscipit, quascunque verò personas & quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobat & damnat, ipse pro damnatis & reprobatis habet, proficiens tanquam

vera obedientia filius, nomine quo supra, ipsius sedis Apostolica ordinationibus & iussionibus fideliter & semper obtemperare.

Acto solemniter in presenti Synodo hoc decreto Latino sermone, mox in Arabico prefatus Andreas Abbas ipsius Jacobinorum Decretum publicè ibidem praelegit, atque infra scripta verba in scriptis Arabicè subiunxit, quae in continentibus latinè recitata sunt: Beatissime Pater Domane Eugenii Sanctae Romanae Ecclesiae universali summe Pontifici, vereque Christi Vicarie, ac Beati Petri successori, & sanctissima Universalis Florentinensis Synode, totum hoc Sanctum decretum, cum insertis & sanctis de rebus Unionis Graecorum & Armenorum, quod nunc in vestra praesentia publicè lectum est, Ego Andreas humilis Abbas S. Antonij, Orator Reverendissimi Patris Domini Joannis Patriarchae Jacobinorum, habens ipsius decreti per plures dies plenam notitiam & instructionem, cognosco confiteorque omnia in ipso decreto contenta, divina ac Catholica veritati consona existere. Nominè igitur profati Domini Patriarchae, omniumque Jacobinorum, ac meo, quemadmodum vestra sanctitas attestatur, praesatum saluberrimum Synodale decretum, cum dictis insertis decretis, omnibusque suis capitulis, declarationibus, distinctionibus, traditionibus, praecipis & statutis: omnemque doctrinam in ipso descriptam, nec non quicquid tenet & docet sancta sedes Apostolica, & Romana Ecclesia, cum omni devotione & reverentia suscipio & accepto. Illos quoque Doctores, & sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, reverenter suscipio: quascunque vero personas & quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobatur, & damnatur, pro reprobatis & damnatis habeo, pollicens nomine quo supra ipsam Patriarcham, Jacobinosque, & me ipsam tanquam vera obedientia filios, vestris & sedis Apostolica ordinationibus & iussionibus fideliter & semper obtemperaturus. Datum Florentiae in publica sessione Synodali, solemniter in Ecclesia domus Sanctae Mariae novellae, apud quam nunc residemus, celebrata, anno incarnationis Dominicae millesimo quadringentesimo quadragesimo primo, pridie nonas Februarij, Pontificatus nostri anno undecimo.

CAPUT XVII.

De natione Armena eorumque erroribus.

DE Armenis & eorum erroribus scriperunt inter alios Vincentius Beluacensis in *Speculo historiali* lib. 30. c. 98. & ex eo ad verbum S. Antonius 3. p. tit. 19. c. 8. §. 10. & de novitijs apud eos, idem Antonius 2. 1. cap. 5. in princ. Guido Perpinianus, Episcopus Majoricensis & Eluensis, ex Oid. Carmelitae assumptus, Rodolphus Armacanus, & novissimè Prateolus lib. de scilicet haeret. verbo Armeni.

Haeretici & errores praecipui nationis Armeniae iidem ferè sunt cum erroribus Jacobitarum & Graecorum: Dicunt enim in Christo Domino non esse unam naturam esse, unam voluntatem, unamque operationem. Dioscorum colunt. Tria solum habent Concilia universalis. Adjungunt Trisagio, *Qui crucifixus est pro nobis.*

Cum Graecis Spiritum Sanctum, non à Filio, sed à solo Patre, procedere: Sacramentum Eucharistiae non in azymo, sed solum in fermentato confici, nullam animam ante diem universalis Iudicii fore beatam: nullum denique esse Purgatorium, in quo animae ex hac luce migrantes pur-

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

gentur, affirmant: ac proinde neque orandum esse pro defunctis.

Præter hos etiam errores, alijs quam plurimis sciant, de quibus latissimè nosster Guido in libro quem de haeresibus edidit. Primò asserunt, Adamum & Evam nunquam carnali copula conjugendos, si in eo statu quo illos DEUS condiderat, permansissent, humanam speciem aliter propagandam asserentes.

2. Ab omnibus etiam Sacramentis virtutem conferendi gratiam tollunt.

3. Bapuzant eos, qui jam semel Bapuzina suscepti in Ecclesia Romana, in ea dicentes non esse verum bapuzina, propterea quòd apud Latinos non esse veram & Catholicam Ecclesiam affirmant, sed solum penes ipsos.

4. Dicunt etiam Bapuzinum alicui conferri non posse, nisi eidem conferatur & Eucharistiae Sacramentum.

5. Christum quoque adeo necessarium ad verum Bapuzina perficiendum, ut nisi bapuzandus ipso Christumate ungiatur, non bapuzatum censeant.

6. Asserebant rursus pueros non indigere Bapuzino ad deletionem peccati originalis, utpote, qui pueros negarent ante Bapuzinum ullum peccatum originale habere.

7. Item Beatos essentiam Dei non videre, sed claritatem quandam illius essentiae, in qua visione asserunt superemam consistere beatitudinem.

8. Fatentur, Deum esse mandacem, propterea quòd cum Deus dixisset, Cain futurum, ut à nullo homine occideretur, seipsum tamen occidit, quae ex re convincunt Deum protulisse fallum, cum Cain fuerit ab homine occisus.

9. Item negant illi, verum Christi corpus realiter in Sacramento Eucharistiae sub panis, & sanguinem sub vini speciebus contineri.

10. Rursus sic vinum in calice apponunt, ut nullam penitus misceant aquam, eam asserentes minime miscendam esse.

11. Asserunt etiam hunc sacratissimum cibum nec prodesse quicquam, nec etiam obesse.

12. Item inferni penam non esse perpetuam, dicentes Christum, cum ad Inferos descendit, omnes animas inde eduxisse.

13. Negant in nuptijs contrahendis aliquod esse Sacramentum, asserentes illam maris & feminae indissolubilem conjunctionem non esse Sacramentum, neque per illam aliquam gratiam conferri conjugatis.

14. Et quamvis dicant originale peccatum nullum esse, fatentur tamen Bapuzina esse necessarium ad vitam æternam consequendam. Parvulos vero, qui absque Bapuzino decedunt, negant vitam beatam possidere, sed eos dicunt in paradysum terrestrem migrare, si filij sint fidelium; si verò infidelium filij extiterint, illos dicunt descendere in Infernum cum suis parentibus.

15. Docent rursus, omnes homines ante passionem Christi fuisse damnatos ob primorum parentum peccatum atque transgressionem. Dicunt enim eorundem primorum parentum peccatum adeo fuisse exitiale & noxium, ut toti posteritati usque ad Christi passionem nocuerit, eamque posteritatem ad infernum abduxerit: non quidem propter originale vitium, quod à primis parentibus contraxerunt nascentes (quia uti jam diximus, nullum esse astruunt) sed ob proprium primorum parentum peccatum omnes damnatos esse affirmant, etiam si ipsi in se nullum habuerint peccatum.

16. Dicunt item, nullum fuisse suorum peccatum, si Dæmones non fissent, qui homines ad tentationem impellerent: ex quo inferebant, peccatum esse simpliciter à Dæmone, & nullo pacto à libero arbitrio.

17. Dicunt etiam esse aliqua peccata ita profus irremissibilia, ut à nullo sacerdote remitti possint, contra illud, quod Christus dixit Petro Matt. 16. *Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum & in cælis; & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Ubi qui totum dicit, nihil excludit.

18. Docent quoque Christum surrexisse à mortuis die Sabbati, post pasceven, hora sexta, cum tamen eum surrexisse tertia die omnes Scripturæ testentur, juxta quod ipse salvator promiserat Luc. 28. & Matth. 12.

19. Item omnes homines in sexu virili resurrexuros, nullamque post resurrectionem futuram esse femineum sexum.

20. Negant denique ullum Sacramentum gratiam conferre posse suscipienti, quantumlibet ad illius susceptionem animam suam præparet.

CAPVT XVIIII.

De quibusdam Armenorum ritibus

Recenstis his & similibus Armenorum erroribus, addit Niceph. lib. 18. *Histor. Ecclesiast. cap. 53.* Dicuntur (ait) habere constitutiones multas divinarum ministeriorum, præter Ecclesiæ traditionem & consuetudinem. Atque ut Monophysitas se esse satis ostendant, digito uno à laeva dexteram versus, se ipsos cruce consignant.

Et Crucem Sanctam, magno Pasceves die, sub terra abscondunt, usque ad magnum Dominicum diem. Tum verò eam lumine per plateam & angelos circumvenientes hinc & inde eam quaerunt, & inventam proferunt.

Tempore autem procedente alios ritus & caeremonias, quæ pietate salva vel observari vel omitti possunt, compleri sunt, peculiaria jejunia instituentes, & sabbatis atque diebus Dominicis magnæ Sanctæ Quadragesimæ, lac, caseum, & ova comedentes, & per panem azymum sacrificiū peragentes, atque id quod Arzibari dicitur jejunium, paulo ante eum diem, quo carniū usus interdicitur, servantes. Hactenus Nicephorus. Hæ autem constitutiones, de quibus Niceph. paulo antè, sunt de quibusdam Armenorum ritibus, qui majori ex parte à consuetudine omnium Ecclesiarum, & à pietate alienissimi videntur, de quibus, alijsque Armenorum consuetudinibus, S. Antonin. ubi supra, sic ait: Armeni siquidem in Sabbato Paschæ comedunt ova & caseum in vespere; dicunt enim, quod Christus resurrexit in vespere sabbati.

Item post pascha comedunt carnes per omnes sextas ferias, quæ sunt septem usque ad Pentecosten.

Diem natalis Domini nesciunt, nullaque festa, vel Vigiliis custodiunt, nec quatuor tempora noverunt.

Per totam Quadragesimam non celebrant, nisi die Sabbati vel Dominicæ, quia dicunt hominem jejunium frangere quoties celebrat, Propter

hanc etiam causam in sextis ferijs non celebrant, ne jejunium frangant.

Diebus autem, quibus carnes comedunt, celebrant, quia tunc non jejunant. Multa verò jejunia faciunt.

In septimana ante Septagesimam, quia dicitur jejunium S. Sergij, à secunda feria usque ab Sabbato jejunare incipiunt.

Et in Sabbato, & in Dominica carnes comedunt.

Idem in hebdomada sequenti faciunt.

In quarta & sexta ferijs oleum & pisces non comedunt, nec vinum bibunt, nec etiam per totam Quadragesimam.

Plurique peccare, qui in Quadragesima comedit pisces, vel oleum, aut vinum bibit, quàm illum qui ad lupanar vadit.

Porro in septimana ante Quadragesimam ita stricte jejunant, quòd in secunda feria penitus abstinent. In die Martis aliquid, sine tamen oleo, & vino manducant. Et in die Mercurij omnino nihil, & in Sabbato comedunt carnes. Et hoc quidem jejunium faciunt majores.

Infantes autem duorum mensium Sacramento communicant, & quoslibet indifferenter.

Tandem odium inter Georgianos & Armenos existit, quòd Georgians dicit: *Si quis vestrum habeat spinam in pede fixam transiens ante Armenorum Ecclesiam, debet spinam sustinere, nec se ad pedem suum evellendi causa inclinare, ne per hoc videatur, ante Armenorum Ecclesiam, ab omnibus Christianis vispendendam, se inclinare.*

Omnnes hi, alijsque plures Armenorum nationi adscribuntur errores, non quòd omnes Armeni illis inhaerant, sed quia eorum aliqui aliquibus ex his, alijs verò alijs teneantur hæretibus.

Armenorum errores aperuerunt, atque confutarunt præcipui Patres Chalcedonenis Synodi; Græci nempe atque Latini, qui de Christi Domini incarnatione scripserunt, quòd & strenuè fecerunt etiam Scholastici Theologi, quin & Ricardus Radolphus hoc præstitit, undeviginti libris, quos ad versus Armenorum errores conscripsit, sed cautè legendus est: interdum enim dum alios corrigit, ipse in errores lapsus est, quos noster Thomas Waldensis & alij confutarunt. Et ex antiquioribus contra Armenorum errores scripserunt P. oclus Patriarcha Constantinopolitanus in *Epistola ad Armenos*, S. Nicon in *Traictatu de pejs via Armenorum Religionis*, S. Thom. in *opus. de Armenorum erroribus*, & præcipuè Concilium Florentinum in *Bulla Unionis Armenorum*.

CAPVT XIX.

Pro juvandis Armenis.

Armeni Asiam incolunt in ea parte, quæ est inter Taurum, & Caucasum montes constituta, quorum patria Armenia dicitur à Cappadocia usque ad Caspium mare protensa; cum autem illi Catholicam fidem fuerint edocti, tempore Constantini Imperatoris, sedem Romanam & Apostolicam venerati sunt, ut ex eorum libris, maxime ex actis B. Gregorij, magni Præsulis Armeniæ virique sanctissimi constat. Referunt enim Armeni inter Imperatorem Constantinum, & Tiridatem Re-

Regem Armenorum, Sanctumque Gregorium (quem *Illuminatum* vocant, quia per illum ad fidem & baptismum fuerunt adducti) & B. Silvestrum Papam unionem olim fuisse initam; ac deinde inter orientales nationes nulla est, quæ ita firmiter Petri sedi adhaerit, ut Armeni: quam verò ob causam ab Ecclesia defecerint conicere licet ex historicorum scriptis; nimirum propter Decreta Concilij Chalcedonenfis sub LEONE primo & Martino Imperatore celebrati, quòd videlicet in eo ipso Concilio Eutycheus Abbas Constantinopolitanus, & Dioscorus Alexandrinus Episcopus, quorum opinionem Armeni sequebantur, damnati fuissent. Nam quòd tempore Philatrij Brixienfis Episcopi, & B. Augustini nondum ab Ecclesia se juncti essent, ex eo constat, quòd neuter eorum Armenorum hæresis mentionem faciat. Armeni itaque his hæreticis faventes decreta Concilij Chalcedonenfis admittere contempserunt.

At postea in Concilio Florentino, tempore Eugenij III. celebrata est Armenorum unio cum Ecclesia Catholica, quamvis nunc apud Armenos ipsos, sicut nec apud Græcos, unionis in illo celeberrimo Concilio, præsentis Imperatore Palæologo factæ, nullum ferè existat vestigium: & quamvis hodie aliqua illorum pars à Romana d'servuatur Ecclesia, major tamen eorum numerus, ac præcipuè Patriarchæ & Episcopi, paratissimi sunt ad redintegrandam, & confirmandam eandem unionem, præstandamque obedientiam Apostolicæ Sedi. Quemadmodum nuper à Religiosis nostri Ordinis, jussu Clementis VIII. Sanctæ memoriæ Papæ, in Perlarum Regis ditionem, salutis animarum causâ penetrantibus, relatione fide digna accepimus.

Natio Armena, quæ copiosissima est, teste Leonardo Episcopo Sidonienfi, (qui à Gregor. XIII. missus, omnes ferè Orientis Provincias perlustravit) duobus Patriarchis principalibus subiecta, quorum unus est Armeniæ majoris, residens in Monasterio & Ecclesia Emeazit, propè civitatem Eruan in Persia. Alius autem Armeniæ minoris, residens in civitate Sis in Cilicia, hodie dicta Caramania. Alij insuper Patriarchæ inter eandem nationem favore Turcarum creati reperiuntur, suntque exactores tributorum, quæ familia Armeniæ Turcis reddere tenentur. Alij etiam sunt coadjutores electi eorundem Patriarcharum, cum consensu Episcoporum & populi. Alij insuper sunt Primates, aut potius Patriarchæ ejusdem nationis, in ultimis partibus Persiæ, & in Constantinopoli, qui quantum vi juris subditi sint huic Patriarchæ Armeniæ majoris, quandoque tamen eum non recognoscunt.

Familia, quæ huic Patriarchatui majoris Armeniæ subdita, excedunt numerum centum & quinquaginta millium, præter monasteria quamplurima, Episcopos, Sacerdotes, Religiosos & Diaconos per multos.

Hujus Patriarchatus Magistri & Concionatores Armenica lingua, *Mortabiti* dicuntur, quibus natio ipsa non minorem obedientiam, quam ipsismet Patriarchis præstat.

In Provincia Neuvam, in ipsa quoque Persia, in duabus civitatibus degunt Armeni Catholici, qui Archiepiscopo Dominicani ordinis alijsque fratribus ejusdem familiae, subduntur, qui Latino ritu ac sub obedientia Romanæ sedis vivunt.

Patriarcha verò Armeniæ minoris habet sub ditione sua viginti quatuor Prælatos Episcopos, & Archiepiscopos, & ad duodecim Episcopos supe-

rioris vicinioresque Ecclesiæ Patriarchali, spectat electio Patriarchæ, quandoque tamen à populo Armeno, favore & jussu officialium Turcarum Patriarchæ creantur; postmodumque ab Episcopis & Archiepiscopis consensum obtinent, præcipueque populi favore Coadjutor cum futura successione ei depuratur, qui è Magistro & prædicatore post mortem præfati sui prædecessoris, à populo in Patriarcham recipitur & confirmatur.

Familia huic Patriarchatui subdita numero circiter viginti millium recensentur, aguntque in civitatibus, villis & castellis Syriæ & Ciliciæ, suntque viginti Monasteria centum Religiosorum, Sacerdotes trecenti, Diaconi & Clerici quamplurimi, qui eleemosynis propriaque industria vivunt. Hæc ex prædicto viro piissimo Leonardo Sidonienfi Episcopo: qui veritati consentanea pro eju's temporis ac rerum statu referebat. Verum Rex Persarum hac tempestate a mortuo vi, & potentia tam majorem quam minorem Armeniam à Turcarum tyrannide vindicavit, ac sibi subegit imperio. Pro juvenandis Armenis legendus est præfatus Guido Carmelita; extat quoque Romæ professio fidei Armena lingua edita: cætera quæ dixerimus infra pro juvenandis Schismaticis Orientalibus, consideranda sunt in Armenorum ad fidem reductionem: nunc verò sufficiat pauca ex unione ab Armenis cum Ecclesia Catholica in Concilio Florentino facta referre.

CAPVT XX.

De unione Armenorum, Decretum à Sancta Synodo Florentina sub EVGENIO III. Pont. Max. editum.

EUGENIVS Episcopus servus servorum DEI, ad perpetuam rei memoriam.

Exultate DEO adiutori nostro: jubilate DEO Iacob, omnes ubique, qui nomine censemini Christiano. Ecce enim iterum Dominus recordatus misericordis sue alium dissiidi lapidem non gentis & amplius inventarum annis, de Ecclesia sua auferre dignatus est: Et qui facit concordiam in sublimibus, & per quam in terra pax est hominibus bona voluntatis operisissimam Armenorum unionem sua ineffabili miseratione concessit.

Benedictus Deus & pater Domini nostri IESU Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Intuens namque piissimus Dominus Ecclesiam suam, modò ab his qui foris sunt, modo ab his qui intra, non parvis agitari turbibus; ut inter ipsas respirare angustias, & ad resistendum fortior asurgere valeat, multis eam quotidie modis consolari & roborare dignatur.

Nam & pridem magnam illam Græcorum unionem, multas longè lateque continentium nationes & linguas: hodie vero hanc ipsam Armenicam populi, qui per Septentrionem, & Orientem in magna copia diffusus est, in eodem fidei & charitatis vinculo cum Sede Apostolica stabilivit. Hac profecto tam magna & mira sunt divina pietatis beneficia, ut non solùm pro utroque, sed ne quidem pro altero, satis dignas sua Majestati referre gratias possit intellectus humanus. Quis non vehementer admiretur uno eodemque tam brevi tempore, duo sic præclaræ, & tot sæculis desiderata opera, in hoc

Sacro Concilio fuisse tam feliciter consummata? Vere à Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Quae enim hominum prudentia vel industria, nisi gratia Dei & capisset & perfecisset, has tales ac tantas res explere potuisset?

Laudemus jugiter & toto corde benedicamus Dominum, qui fecit mirabilia magna sibi, ipsique psallamus spiritu, psallamus & mente, oreque & opere, quantum finit humana fragilitas pro tantisque muneribus gratias agamus, orantes & obsecrantes, ut quem admodum ipsi Graeci, atque Armeni unum cum Ecclesia Romana effecti sunt, ita fiant & ceterae nationes; praesertim Christi charactere insignita, & totus denique populus Christianus, omnibus odiis, bellisque extinctis, mutua invicem pace ac fraterna charitate quiescat & gaudeat. Ipsos autem Armenos magni laudum praecentis dignos esse merito censemus. Ut primum enim à nobis ad Synodum accesserint, tanquam ecclesiastica avidi unitatis, speculabiles, devotos, & doctos oratores suos, cum sufficienti mandato de suscipiendo videlicet, quicquid Spiritus Sanctus hanc Sanctam Synodum illustraverit, ex remotissimis Regionibus per multos labores marisque pericula, ad nos & hoc Sacrum Concilium destinaverunt.

Nos vero tota mente, ut nostrum pastorale decebat officium, cupientes tam sanctam persicere opus, saepe cum ipsis Oratoribus de hac sancta unione contulimus. Et ne vel parva huic sanctae rei dilatio fieret, deputavimus de omni statu hujus Sacri Concilii viros, juris Divini & humani doctissimos, qui cum omni cura, studioque & diligentia, rem istam cum ipsis pertractarent Oratoribus, ab eis accuratè inquirentes eorum fidem, tam circa divina unitatem essentia, & divinarum personarum Trinitatem, quam Domini nostri Jesu Christi humanitatem, & septem Ecclesiae Sacramenta, & alia ad fidem orthodoxam, & ritus universae Ecclesiae pertinentia. Multis itaque adhibitis disputationibus, collationibus, & tractationibus, postquam non mediocrem testimoniorum inspectionem, quae ex Sanctae Ecclesiae Patribus & Doctores deducta sunt, & earum de quibus agebatur rerum discussionem, tandem expeditè judicavimus, ne ulla in futurum de fidei veritate apud ipsos Armenos haesitatio esse valeat, atque idem per omnia sapiant cum Sede Apostolica, unioque ipsa stabilis ac perpetua sine ulla scrupulo perseveret, ut sub quodam brevi compendio orthodoxae fidei veritatem, quam super praemis Romanam proficitur Ecclesia, per hoc decretum sacro hoc approbante Florentino Concilio, ipsis Oratoribus ad hoc etiam consentientibus traderemus.

Deinde Sancta Synodus exponens Armenis fidei nostrae arcana, tradit symbolum Constantinopolitanam, asseritque in Christo duas naturas & unam personam, & quod JESUS Christus est consubstantialis Patri sit secundum Divinitatem, & nobis secundum humanitatem, & in eo sint duae voluntates & duae operationes. Deinde explicat septem Sacramentorum formam, materiam, & effectum eorum, ac novissimè refert & amplectitur sancti Athanasii Symbolum, quae à nobis consalutò omituntur, quia nimis longa; & ferè omnia (exceptis his, quae ad Sacramenta pertinent) repetuntur in professione fidei inserta à nobis, in fine hujus Tractatus adducenda. Demum lecta Bulla unionis Graecorum cum Latina Ecclesia, profertur Concilium dicens.

His omnibus explicatis, praedicti Armenorum Oratores nomine suo, ac sui Patriarchae, & omnium Armenorum, hoc saluberrimum Synodale decretum, cum omnibus suis capitulis, declarationibus, distinctionibus, traditionibus, praecipis, & statutis, omnemque doctrinam in ipso delectid-

tam, nec non quicquid tenet & docet Sancta Sedes Apostolica, & Roma in Ecclesia, cum omni devotione & obedientia acceptant, suscipiunt & amplectuntur. Illos quoque doctores & sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, ipsi reverenter suscipiunt; quascunque vero personas, & quicquid Romana ipsa Ecclesia reprobat & damnat, ipsi pro reprobatis & damnatis habent, Profluentes tanquam veri obedientiae filij, nomine, quo supra, ipsius Sedes Apostolica ordinationibus & iussionibus fideliter obtemperare. Lecto autem solemniter in nostra, & hujus Sanctae Synodi praesentia, memorato decreto, mox dilectus filius Narses Armenus, nomine ipsorum Oratorum, in idiome Armenico publicè hac, quae sequuntur legit, quae inconcinnè dilectus filius Basilius, Ordinis fratrum Minorum, nosse & ipsorum Armenorum communis interpres, publicè sermone Latino in hunc modum ex scripto legit. Beatissime Pater, & sanctissima Synode, totum hoc sanctum decretum, quod nunc latine coram vestra publicè lectum est praesentia, fuit nobis pridie de verbo ad verbum in nostro idiome clarè expositum & interpretatum, quod quidem nobis optimè placuit & placet.

Ad majorem autem nostrae mentis expressioem, ejus effectum summam reperimus. In ipso continetur

Primo, qualiter populo nostro Armenorum traditus sanctum Symbolum Constantinopolitanum, cum illa additione *Filioque*, ut in Ecclesiae nostris, diebus scilicet Dominicis, majoribusque festivitatibus, intra Missarum solemnia, decantari seu legi debeat.

Secundo, definitionem quarti universalis Concilii Chalcedonensis de duabus naturis in una Christi persona.

Tertio definitionem de duabus Christi voluntatibus & operationibus, in sexto universalis Concilio promulgatam.

Quarto declaratis, quod ipsa Chalcedonensis Synodus, & Beatissimus LEO Papa, rectè de duabus in una persona Christi naturis veritatem definiunt, contra impia Nestorij & Eutychij dogmata, jubetisque ut ipsum Beatissimum Leonem tanquam Sanctum, & fidei columnam veneremur. Atque non solum has tres Synodos Nicenam, Constantinopolitanam, & Ephesinam primam, sed & omnes alias universales auctoritate Romani Pontificis legitime celebratas, reverenter suscipiamus.

Quinto, brevem formulam Sacramentorum septem Ecclesiae, videlicet Baptismi, Confirmationis, Eucharistiae, Poenitentiae, Extremae Unctionis, Ordinis, & Matrimonij; declarando quae sit cujusque Sacramenti materia, forma, & minister, quodque in Sacrificio Altaris, dum calix offertur, vino paululum aquae admisceri debet.

Sexto, quandam compendiosam Beatissimi Athanasii fidei regulam, quae incipit, *Quicumque vult salvus, &c.*

Septimo, Decretum unionis conclusae cum Graecis in hoc Sacro Concilio praedem promulgatum, continens, qualiter Spiritus sanctus ex Patre & Filio aeterniter procedit, & quod illa addito *Filioque*, licet ac rationabiliter ipsi Symbolo Constantinopolitano fuit appositum. Quodque in pane triticeo, azymo vel fermentato corpus Domini conficitur. Quid etiam credendum sit de panis Purgatorij & Inferni, ac vita Beata, & de suffragiis, quae pro defunctis fiunt. Item de plenitudine potestatis Sedi Apostolicae tradita à Christo, Beato

Petro

Petro & suis Successoribus, atque de Ordine Patriarchalium sedium.

Octavo, definitionem, ut de cætero Armeni has festivitates infrascriptis diebus, more univversalis Ecclesiæ, celebrare debeant, videlicet Annunciationis beatæ Mariæ Virginis, vicesima quinta Martij, Nativitatis B. Joannis Baptistæ, vicesima quarta Junij; Nativitatis Salvatoris nostri, secundum carnem, vigesima quinta Decembris; Circumcisionis ejusdem, prima Januarij; Epiphaniæ, sexta ejusdem Januarij; Præsentationis Domini in templo, seu Purificationis B. Mariæ, secunda Februarij. Nos igitur oratores, nomine nostro, nostrique Reverendi Patriarchæ, & omnium Armenorum, sicut & vestra Sanctitas in ipso Decreto attestatur, hoc saluberrimum Synodale Decretum, cum omnibus suis capitulis, declarationibus, definitionibus, traditionibus, præceptis, & statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam, nec non quicquid tenet & docet Sancta Sedes Apostolica, & Romana Ecclesia, cum omni devotione & obedientia, acceptamus, suscipimus, & amplectimur. Illosque Doctores & Sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, reverenter suscipimus. Quæcunque verò personas, & quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobat & damnat, nos pro damnatis & reprobatis habemus. Proficientes tanquam veri obedientiæ filij, nomine, quo supra, ipsius Sedis Apostolicæ ordinationibus & jussionibus fideliter obtemperare. Datum Florentiæ in publica sessione Synodali solemniter in Ecclesia majori celebrata, anno Incarnationis Dominicæ, Millesimo quadringentesimo, decimo Kal. Decembris, Pontificatus nostri anno IX.

De Armenis, qui post reductionem Græcorum etiam ipsi instructionem fidei, secundum Romanam Ecclesiam, susceperunt ab Eugenio Papa IV. in Concilio Florentino, scribit idem S. Antonin. in *Eadem 3. parte tit. 22. cap. 1. §. 1. in fine*. Quod insuper Armeni & aliqui ex India miserunt Oratores suos Florentiam ad Dominum Eugenium, postulantes & supplicantes instrui & erudiri, in ijs, quæ sunt fidei, à Romana Ecclesia, & uniti cum ea in charitate Christi, qui examinati, in paucis reperiuntur dissentire à Catholica fide, & in illis subjecerunt se correctioni Apostolicæ sedis; quæ de concilio Prælatorum decrevit, eos in ritibus suis, qui non sunt contra veritatem fidei, tolerari; sicut & Græci, licet dissimiles sint à moribus Latinæ Ecclesiæ. In aliquibus verò, qui à fide vera discrepabant, prohiberi, ut qui Sacramentum Confirmationis non habebant in usu conferendi illi nationi, docentes eos, illud, sicut & cætera Sacramenta, debere accipere, credere, & conferre, & aliqua alia: quibus determinationibus acquieverunt. Ex quibus collige tolerandos esse ritus aliarum nationum, etiam si ab Ecclesia Romana dissentiant, dummodo in alijs Catholicæ sapiant: & hæc de Armenis.

CAPVT XXI.

De Georgianis, (alio nomine Iberis,) & eorum erroribus.

Inter cæteras Schismaticorum nationes, qui Orientalem regionem inhabitant, non sunt mino-

ris notæ Georgiani, quorum Præteolus in libro de vitis & seclis Hæreticorum, verbo *Georgiani*, ritus, mores ac simul errores breviter refert.

Georgiani (inquit) sunt ij, quos *Iberos* appellant Cosmographi, gens barbara & bellicosa, & quæ (authore Pio II. hujus nominis Romano Pontifice in sua *Cosmographia*) Armenico & Medico cultu utitur, Scytharumque more vivit, quorum cognati sunt & contermini. Habitat enim hæc natio in interiori Armeniæ parte ad septentrionem, & Euxinum viciis: quam Magnus Pompejus Romano Imperio subiecit: sed sub Constantino Cæsare, Helena filio, & Sylvestro Papa, ve bi Dei fœdera & fidem futuri regni suscepit, circa annum Domini 325.

Qui licet hodie Christum colant, procul tamen ab Apostolica sede, veritatis Magistra, colunt: & barbaris circumfusi genibus, non omnem puritatem Evangelij servant. Nam in Sacramentis & alijs plerisque rebus, Græcorum errores sequuntur. Eorum Clerici rotundas circumferunt coronas more nostro, Laici verò quadratas. Illustriores illorum mulieres Amazonum instar, armis in prælijs utuntur. In officijs Ecclesiasticis & Scriptis, quidam eorum lingua Græca, aliique Chaldaica uruntur.

Georgiani verò appellantur, à Divo Georgio, quem velut præcipuum patronum, & in sui prælijs contra Paganos velut signiferum & propugnatorem ingenii honore venerantur. Quocumque tendunt, turmatim incedunt, vexillum divi Georgij imagine insignium circumferentes, cujus opa & auxilio se in bello maximè juvari credunt. Archiepiscopum habent, qui in monte Sina clauditur à Ca harinæ incolis, cui per omnia, ut nos summo Romanorum Pontifici, obtemperant. Cur verò tanto in honore Divum illum Georgium habeant, sit inde quòd ille primus ad fidem Christi Armenos Iberosque convertit, divinumque dogma apud eos disseminaverit: quamvis Rufinus & Sozomenus *lib. secundo cap. sexto*, & sequenti, & post eos Nicephorus *lib. 8. cap. 34.* mulierem captivam tantum illi causam præstitisse asserant. Quæ cum alias semper pudicè castæque vixerat, tum captiva quoque nihil de perate sanctioreque instituto remisit. Nam die noctæque pieratis exercitia exhibebat, jejuniis plurimum vacabat, continueque precationibus insistebat. Hæcenus Præteolus: quam mulierem fuisse Barbaris admirationis magnæ, ac suo exemplo & oratione, & miraculis, Reginam & Regem illius provinciæ, ad fidei cognitionem perduxisse, laus prosequitur idem Præteolus: sed hæc pro Georgianorum erroribus sufficiant; hi enim faciliè ex his, quæ contra Græcorum errores scripsimus, convincuntur.

De Georgianorum ad fidem Christianam conversione, Rufinus in *Historia Ecclesiastica lib. 1. cap. 11.* à quo omnes alij acceperunt, ut Nicephorus *lib. 8. cap. 34.* Sigibertus in *Chronica*, Genebrardus in *Chronographia lib. 2.* sub Sancto Marco Papa I. Supplementum Chronicorum *lib. 9.* qui in eum errorem lapsus est, ut putaret Iberiam esse, quæ hodie Scotia nuncupatur; cum revera aliud sit Ibero in continentis terræ, aliud Iberia insula prope Britanniam, & tunc aliud Hibernia, seu Irlanda Insula, aliud Scotia, quæ contigua est Angliæ, & pars antiquæ Insulæ Britanniæ.

Eorum conversionem ad fidem per captivam mulierem, præter Rufinum *ubi supra cap. 10.* tradunt Sozomenus *lib. 2. Ecclesiast. histor. cap. 6.* Catgod.

ho. lib. 3. cap. primo, Theodoretus lib. primo Ecclesiast. histor. cap. 24. Nicephorus lib. 8. cap. 34. Socrates lib. primo cap. 16. & alij post ipsos.

De Scismate Georgianis immisso à Patriarcha Antiocheno, & eorum erroribus Vincentius Beluacensis in Speculo historiali lib. 30. cap. 93.

De eorum moribus, & de Catholico pro Patriarcha deputato, & quòd Græco ritu vivant, & de alijs si quis plura desiderat, legat S. Antoninum 3. part. histor. tit. 19. cap. 8. 8. 9. qui 5. 10. in fine agit de odio, quo afficiuntur Georgiani adversus Armenos, de quo supra non nihil diximus.

Addam verò ea, quæ de eorum moribus breviter retulit Raphael Volaterranus lib. 21. de sectis Syria. His inquit proximi, sive, ut nonnullis placet, iidem sunt Georgiani, quæ gens & ipsa Christiana, bello fortissima & vicinis formidata, cognominata, ut ferunt, à Divo Georgio, cujus vexillum in bello contra Infideles gestant. Ego tamen non minus putaverim eos esse posse, quos Plinius Georgos appellat in ea fœdè regione. Igitur ij, quòd procul sint à ritu orthodoxo, aberrant, Græcorum fœdè sectantes et rotens, eadem & in sacris libris linguæ videntes. Sacerdotes eorum diro squalore petulant incedunt, crinibus oblongis, barbaque ad pectus promissa, sacrificant etiam more Græcanico, in calice molliunt ossam, quam prius Sacerdos ipse cochleari argenteo delibat, deinde volentibus delibandam modo simili præbet. Venere quondam ad Cottadinum Principem Damascenum, dum nostri obdiderent Damiatam, questum, fese, cum Christiani sint, ab eo neglectos, ac inexpugnata tunc Hierosolyma minimè vocatos. Sepulchrum dominicum immunes adeunt ab omni vêtigali, cum & ipsi quoque Saracenis vicinis beneficium compenient. Nostra memoria miserunt legationem ad Pium II. Pontificem, cum è Conventu Mantuano se in Urbem reciperet. Hæc ibi.

Bernardus Lucemburgus in Catalogo Hæreticorum, editione quarta verbo Georgiani: Habent, inquit, Archiepiscopum, qui est in Monte Sina in Claustro S. Catharina, cui obediunt per omnia, ut nos Domino Papa. Errores Græcorum sequuntur in Sacramentis & alijs; Clerici eorum rotundas habent coronas, laici verò quadratas: nobiles eorum mulieres more Amazonum armis in prælijs utuntur. In officijs & Scripturis lingua Græca utuntur, alias Chaldaica.

Paulus denique tertius, anno Domini 1545. Regi Georgianorum amanter, ut fidem Catholicam conservet, & Oratores ad Sedem mittat, scripsit, & Stephanum Colynzam electum Nesciovanensem in Armenia, deputavit in Nuntium & Oratorem ad Reges Georgianorum & Armeniæ, ut habentur hodie Bullæ in Secretaria domestica Pontificum. Rex verò ad Pontificem maximum dedit literas sub hac forma.

Miseratione Dei Simeon Rex Cardelij totius Iberiæ, & Orientis.

EXcelse, & splendidissime, & sanctissime, & beatissime Domine noster, Pater noster, & Papa, pastor pastorum, princeps principum, & decime tertie Apostolorum, Pater noster, & Papa magnæ Romæ, aurea tuba, organum Dei inflatum; Petre iudex, & clavicularie regni cælestis, Paule Doctor gentium, qui ascendit usque ad ter-

tium cælum, & raptus est usque ad paradysum, & audivit ineffabilia verba, quæ dici non possunt: totius orbis prædicator, ipsarum Ecclesiarum luminare, ubi sancta, & veneranda sepulcra Apostolorum, ubi requiescunt sanctæ Reliquiæ ipsorum, & Dominator Ecclesiæ Catholice, & Governator magnæ & illustriſſimæ Romæ, sicut Sol, qui vertitur per totum Occidentem, Maxime Princeps Papa Romæ, sicut Sylvester, Regum Vates, Domine & Dominator & Pater spiritualis, Sanctissime Papa, profundam genu flexionem facimus, & salutamus Sanctam dexteram ejus.

Benedictus sit DEUS Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, cum Domina, & pura Matre, filij DEI genitricis Sanctissime. Et si nobis mandas per Sanctitatem tuam, qualiter venit hac Procurator Magnæ Scythiæ Ecmiaccensis, Nomine Ter Jacob, & accepimus venerandam Scipituram tuam, sed nos nescivimus intelligere eam, & de ore retulit nobis, quod erat præstantius: gavisus sumus propter honoratissimam, & sanctam tuam Celsitudinem, & Regum laudem, & victoriam, & gloriam, & exultavimus lætitia sempiterna, gratias agentes DEO omnipotenti, & Domine nostræ DEIPARÆ, & Sanctæ Virgini MARIE, & Venerandæ, & vivificanti Crucis, DEUS omnipotens, & miserator majorem fortitudinem, & victoriam det nobis, & Christianis ab impijs Agarenis, nobis, & omnibus Orthodoxis populi Christiani, & gloriam, & spem, & consolationem: & confundat eos, qui sunt extra fidem.

Precamur Optimum DEUM, ut sustentet imperium maximæ Sanctitatis tuæ, & per orationes tuas sanctas liberet nos ab injurijs inimici. Et etiam refero sanctitati tuæ, quod beatissimus, sanctus, & à Deo corona datus fuit Rex, & pater meus Chirluar Saphi, ut Sanctitas tua audivit, propter religionem: quoniam propter amorem Christi, impij Agarenis occiderunt eum in bello, & accepit Martyr hunc, & sanguinem suum effudit, & nunquam voluntatem eorum fecit: postremo & nos auxilio Dei accepimus thronum patris nostri, & ex tunc à bellis non cessavimus diu noctuque inter pulverem, & pluvias. Quot bella, & angustias, & mæstias propter amorem Christi accepimus, & alia mala passi sumus: donec vulnerati fuimus in prælio, & inclusi fuimus in carcere in manibus Perfarum, & DEI voluntate, & auxilio ejus, & per orationes tuas sanctas liberati sumus, & iterum sedimus in throno nostro, & iterum non quievimus à bello, cum Ottomanis feris, & transferunt plura prælia primis cum Ottomanis, ut opinor, vos audivisse, quot marores, & angustias. Sed non occubuimus his usque ad caput meum, & vitam meam cum parvulo filio meo, ut effunderem sanguinem meum, propter Crucifixum Christum meum, & Deum meum: donec vixero, non parcam vitam meam à bello unum pugillum sanguinem dulcis mei, & Domini mei, & Dei mei non vacuum dimittam. Nunc Christianitas, & totus mundus est in te, & in manibus tuis, o Domine mi Sanctissime, nunc da virtutem, & auxilium, ut salvetur populus Christianus, Deus retribuatur tibi Regnum Cælestis, & nos cum auxilio Dei, & per pijs precibus tuas sanctas, donec vixerimus, non faciemus voluntatem Agarenorum. Sed in nos deinceps quis scit, quid velit fieri? Veremur ne convertatur bonitas in insipientiam, & incidamus in impietatem. Ideò refero Sanctitati tuæ, ut scias ex parte mea, quòd benè valeo, & caput meum & vitam meam pono ad mortem

mortem propter Christianitatem. Et etiam refero Sanctitati tuæ, da auxilium, & misericordiam Christianis, & salva eos à manibus iniquorum. Et precor, & rogo ne nostri obliviscaris in orationibus tuis sanctis omni tempore: Et præcipue ne obliviscaris scribere nobis, ut sciamus sanitatem tuam, & Populi tui, piorum Christianorum, ut cor nostrum cognoscas: ore suo referet Sanctitati tuæ Ter Jacob Sacerdos, sanctæ orationes tuæ sint nobiscum. Amicus animo, & corpore. Amen Anno 7104. Christi 1546. Idichion 9.

CAPVT XXII.

De Maronitarum natione.

Maronitæ, non ab hæretico nomine *Maron* sunt cognominati, ut falso sibi Prateolus & alij persuaserunt, sed potius à *sancto Marone*, cujus Monasterij Monachi *Maronitæ* dicebantur, ut accuratè colligit Card. Baron. *Tomo 7. sub annum Christi 518.* ex Synodo quadam Tyri eodem tempore celebrata: ad quam aliqui Archimandritæ contra Hæreticos Eutychianos literas scribentes. Inter hos primo loco habetur subscriptio *Alexandri Archimandritæ Monasterij S. Maronis*, qui *Maronitæ* dicebantur, omnes professores & defensores tunc Catholicæ veritatis. Et licet postea à fide declinantes anno 699. ab Ecclesia Catholica discedentes, teste Prateolo, Eutycheri, Dioscoro, & Monophysitis hæreticis adhæserint, tandem, ab olito diro schismate, ad Sanctæ Romanæ Ecclesiæ communionem Catholicam, divino afflante spiritu, redierunt. Celebrata est hæc cum Ecclesia Catholica unio per manus Emerici Antiocheni Patriarchæ, ac postea eorum Patriarcha Generali interfuit Consilio Romæ celebrato sub *Innocentio* hujus nominis tertio, circa annum Domini 1215. quare de Maronitis pauca inferenda huic operi existimavi, ut si forte Evangelici operarij in illum Orientis tractum aliquando pro animabus Deo lucrandis mittantur, morum ac Religionis istius Catholice gentis non ignari, illis etiam consilere possint.

Maronitæ igitur, teste Antonio Possævino in *Apparatu*, verbo *Maronita*, Libani montis in Syria incolæ, sub eorum Patriarcha, pietatem ac fidem erga Romanum Pontificem, & sedem Apostolicam, uni ex omnibus Orientis populis integram, à tempore *Innocentij* iij. retinuerunt. Eorum Patriarcha, qui dicitur *Maronitarum*, qui que appetit Antiochenus vocari, cum apud se extet ejus nominis monumentum in antiquis scriptis aliquot, monachus est: (Monachi enim fiunt, nisi & antea sint, quicunque ad Episcopatus evehuntur) & octo, novemve sub se Suffraganeos habet Episcopos. In monte Libano, qui valde protenditur, ac cujus ambitus est septingentorum millium passuum Patriarchæ est sedes in Monasterio, seu Cænobio, in quo paulo plus viginti Monachi degunt, qui Monachi dicuntur *S. Antonij*. Abest id Cænobium Tripoli *Syriæ*, (ubi Mercatores agunt Turcæ, Judæi, alij, & paucissimi Christiani, qui sacellum habent domi) viginti quinque passuum millibus. Porro cum in monte Libano Civitas nulla, pagi tantum, & hi frequentes, neque exigui

sint, omnes Catholici sub unius Patriarchæ spirituali ditione vivunt. Duos Principes, sive Præfectos habent, qui Diaconi (licet Laici) ab ijs vocantur, quique Juri dicendo ijs præsent, quique Christiani & pij sint. Tributa pendunt Turcis plusquam ferre possint. Singuli verò, ubi ætatem duodecim annorum exceperint, singulis annis 17. aureos numos, è solo autem sive agris pro singulo spatio, quod sexdecim Spithamas complectitur, aureum quotannis Turcis Quæstoribus pendunt: quod tributum nisi certo die persolvant, agri ijs demuntur, aut jacturam ingen em bonorum patiuntur. Cumque eam ob causam Turcæ militati fuissent, incolæ sese missuros Turcæ, qui partem illam agrorum, quæ vacua maneret, excolerent, duobus millibus alijs aureis in singulos annos pacti sunt Maronitæ, sese vexationem illam, sive Turcarum commercium redempturos, sic integri ab omni Turcarum consuetudine vivunt. Et verò Maronitæ, non solum in Montis Libani tractu, verum etiam Damasci, Aleppi, & in aliqua Cypri parte sic vitam agunt, ut Patriarchæ suo obediant, & ritum, qui apud eos est Catholicum simplici ductu, & singulari propensione sequantur. Excommunicationem, quo uno spirituali gladio Patriarcha sæpè uti cogitur, ut homines vel à peccatis arceat, vel in officio contineat, magnopere evitent ac metuunt.

Cæterum apud Patriarcham diligenter aservantur diplomata Pontificia Romanæ Sedis, jam inde usque ab *Innocentio* iij. ac deinceps à reliquis Pontificibus, qui ad eos vel Legatum, aliquando Cardinalem *S. Marcelli*, vel alios miserunt: cumque in litteris Pontificijs olim admoniti fuissent Maronitæ, una cum Græcis, ne aliquos errores tenerent, sed abjicerent; factum est, ut à quibusdam, qui eò ex Urbe commigraverant, existimaretur, iisdem Maronitis erroribus teneri, quibus plerique Græci implicarentur; nimirum processionis Spiritus Sancti à Patre damtaxat, negationis Purgatorij, & aliorum ejusmodi dogmatum. At Maronitæ ingenue non solum testati sunt, ab ijs erroribus se esse alienissimos, verum etiam plura in suis libris, ac liturgijs demonstrant, quibus & Catholica dogmata constanter tuentur, & re ipsa in anniversarijs cæterisque de sanctorum officiis crebri sunt.

Quin etiam cum astu Jacobitarum, apud quos non pauca sunt hæreses, varij libri disseminati fuissent inter Maronitas, accidit, ut qui eos reperit, dum ex Urbe missus est, putaret Maronitarum esse errores, qui revera sunt Jacobitarum. Quamobrem conquæsti sese purgarunt, & novissimè professi sunt omnem fidem, atque obedientiam *Clementi VIII.* Pont. Max. qui ad eos allegavit duos Sacerdotes ex Patribus Societatis, simul cum Episcopo, quorum primus fuit Hieronymus Dandinus Theologus, doctus & perspicax, qui etiam generalem confessionem per interpretem excepit unus ex illis 2. Diaconis, cui & Eucharistiam sub una specie portexit, cum sub duabus soleant communicare.

Hujus autem missionis à Pontifice Maximo ad montem Libanum causa fuit, ut oculis ipsis cerneretur, num, qui sumptus in Urbe alendo seminario Maronitarum fierent benè ponerentur: quæve spes aut restituendæ, aut propagandæ Religionis Christianæ in eo esset tractu.

Missus à Pontifice per eundem Dandinum ad Patriarcham apparatus integer holosericus aureus, ad Sacrum Patriarchali ceremonia

& in-

& indumentis faciendum. Missæ item varæ cister librorum Chaldaea lingua eutorum in urbe, quibus ex liturgiæ, quæ sunt S. Jacobi, Sancti Petri, & S. Sixti Pontificis Max. recitari possent, cum in eo tractu nulli essent libri, nisi manuscripti, & hi vel laceri vel erroribus fortè aspersi. Missa item, quæ dicuntur Officia, eadem lingua, ad Desam, ac Beatissimam Virginem orandam. Nam Chaldaea tantum lingua sic in facris utuntur, quemadmodum nostri sacerdotes Latinæque habentur inter eos docti, qui Chaldaicam linguam callent, licet aliis disciplinis excellenti non sint, præter eos alumnos Sedis Pontificiæ, qui ex Urbe ad missi sunt, quorum alter jam hujus Patriarchæ condjutor est creatus, & factus Episcopus, uti & alter alterius Episcopatus. Communis porro eorum lingua est Arabica, homines robusti, & magno animo, & qui non minimi momenti futuri sperantur, ad rem Christianam bene gerendam.

Abusus autem potius quidam, quam errores in dogmatibus itrepere apud Sacerdotes illos Montis Libani, qui ut efficacius atque suavius amoverentur, rogavit Patriarcha, ut id mandato summi Pontificis fieret. Hoc enim nomen summo apud ipsos est in honore, ut facile omnes essent obtemperaturi.

Et verò argentei calices à Pontifice Maximo, & instrumenta ferrea ad conficiendas hostias, & vestes aliæ sacræ pro alijs sacerdotibus missæ sunt, ac per eundem P. Dandinum illatæ, quæ omnia gravissima fuerunt.

Commoratus est duobus mensibus in Monasterio Patriarchæ ipse Pater Societatis Jesu cum Socio Sacerdote: quo tempore cum senex Patriarcha, qui jam professionem fidei, & obedientiam summo Pontifici dederat, diem obiisset, alter per Synodam, ut solent, sefectus est, qui eandem fidei professionem & obedientiam præstitit. Patriarcha autem Societatis officium, quod poterat humani atis exhibere Patriarchæ, & Monachi, licet hi vivant parè, vixque obsonis utantur alijs, præter orizam, juscula, herbas: vinum autem bibant tantummodo festis, aquam profertis, humidant: noctu vero & interdiu, cum matutinas, & reliquas horas diebus festis recitant, conflant populi. Sacerdotes castè & cælibes vivunt, sed nullis studijs literarum additi: quod reliquum habent temporis, id præstant culturæ in agris, sive ut operarios ad laborem hortentur, sitque unde & cibus percipi, & tributum persolvi possint. Porro quæ ibidem ab eodem P. Dandino fuerit constituta, priusquam inde discederet, hæc ferme sunt.

Nullus, saltem junioris ætatis, ad Sacerdotium admittatur, qui uxorem non duxisset. Cum igitur à P. Dandino declaratum esset, conjugii sacerdotibus in aliquo Orientis tractu licet usurpatum, non fuisse tamen unquam ab Ecclesia imperatum, statutum est, ne in posterum quisquam ad id cogatur, sed liberè qui in calibatu vivere velint, sacris initiuntur.

Nulla Concio de rebus ad spiritum attinentibus habebatur, sed solum quibusdam diebus festis aliqua Homilia alta voce recitabatur. Decretum est, ut aliqui ex doctioribus decernantur, qui singulis diebus festis panem esurienti populo frangant: ad quod præstandum ij præcipuè sunt idonei, qui ex Urbe Roma alumni ad Montem Libanum jam redeunt. Quorum etiam munus erit, summam aliquam Calicum scribere, quæ varijs in

locis à doctioribus Sacerdotibus, alijs indoctoribus explicentur, ut hæc ratione omnes in laicis instituendis, & expiandis unanimes sint. Jamque unum ex Alumnis huic muneri assignaverant.

Cautum porro fuit, ne quis alio Missali utatur, quàm ex ijs, qui missi sunt à Romano Pontifice, vel certè ex antiquis ij tantum in usum essent, qui à Patriarcha erant propria manu subscripti; & uni ex supradictis Alumnis demendatum fuit, ut eos diligenter inspiceret, atque expurgaret erroribus, quibus à Jacobitis fuerant aspersi.

Cautum item, ut reliqui libri examinarentur, quive minus Catholicæ veritati consoni viderentur, apud Patriarcham asservarentur.

Cùm alicubi pueri ad Eucharistiam admittebantur, cautum est, ne posthac ante usum rationis admittantur.

Nullus Casus erat reservatus. Aliqui igitur graviores, tum Episcopis, tum ipsi etiam Patriarchæ reservati, ut magis in officio quisque contineretur.

Religiosi Regulares cum liberis viverent, de disciplina Ecclesiastica in Synodis actum est: Patriarcha pollicitus est, se curaturum, ut ea restitueretur.

Cæterum Montis Libani famina sunt verum honestatis exemplar, vestitus earum modestus: si cui ignoto viro obviam sunt, vel aliò fugiunt, vel certe faciem quam solam detectam ostendere solent, omnino conegunt. Dum divinis officijs inter sunt, protus à viris separata in Ecclesia manent, in ea videlicet parte, quæ est propè ingressum, ulterius procedentibus vitis: abiolutique Divinis officijs, illæ primum è templo exeunt. Quare non prius vitæ suo loco moventur, quàm illæ omnes discesserint.

At verò tam mulierum, quàm virorum modestia, & continentia ex hoc uno maxime conjectari potest, quòd in toto Monte Libano nulla muliercula reperitur, quæ turpi lucro operam navet, neque tamen adulteria, aliave contra honestatem vitia audiuntur. Ex quo facile dignoscitur, quam facile sit juvare in Domino nationem tam Romane Sedi devotam, & incontaminatam, si ad illam operarij mittantur.

CAPVT XXIII.

Hæreses præcipuæ, quæ Iacobitis, Cophitis, Abyssinis & Armenis attribuantur.

Restat jam, ut adea, quæ supra de commemoratis hæresibus attigimus revertamur, ac renovandæ memoriæ causâ, brevius stricteiusque præfatos errores repetamus: quo scilicet & intelligantur iterata planius, & firmiter inculcata teneantur: recensimus tamen illos præcipuè, in quibus nationes istæ consentiunt: his enim, qui aliorum sunt veluti fundamenta, destructis, facillimo negotio alij infirmabuntur.

In primis ferè omnes non firmiter sentiunt, de Primatu Romani Pontificis: veteramque Ecclesiam apud Cophos, Jacobitas, Armenos, & Abyssinos esse tantummodo credunt.

2. Concilium Chalcedonense contra Eutychem & Dioscorum congregatum damnant, & anathematizant simul cum S. Leone Pontifice: quæ tria tantum Concilia admittunt, & quamvis Eutychem rejiciant ut hæreticum, Dioscorum tamen amplectuntur, etque divinos conferunt honores.

3. Jacobitæ, Cophti, Abyssini, & ex Armenis quamplurimi simul colunt Baptismum & Circumcisionem.

3. Sacramentum Confessionis auricularis, ut est apud Ecclesiam, Confirmationis, & extremæ Unionis fere non agnoscunt. Matrimonium verò ex levi causa dissolubile confitentur.

5. Legem veterem cum nova observandam tradunt.

6. Purgatorium, nec pro defunctis preces admittunt; nec Beatos ante Judicii diem ad Paradisum evolare credunt, & tunc negant DEUM facie ad faciem, sed claritatem quandam, & splendorem divinum visuros.

7. Animas rationales non de novo creati à DEO, sed per feminalem propagationem, ex potentia naturæ educi, sicut & animas brutorum asserunt.

Hi sunt Ecclesiæ Orientis errores præcipui & communes: ut nunc Nestorianorum omittam blasphemias, contra quos brevissimè agemus. Non enim opus est, singulos discutere errores: destructis enim primis adversariorum principiis, necesse est, ut totum corruat ædificium.

C A P V T XXIV.

De Concilio Chalcedonensi admit- tendo, ac de abjurando Dio- scoro.

CONTRA Chalcedonense Concilium acriter ferè omnes Schismatici Orientales invehuntur, illudque damnare, & anathematizare non verentur: & quamvis Eutychem hæreticum censeant, Dioscorum laudant, eoque Eutychiana heresi minime infectum, ac injustè damnatum à Chalcedonensi Synodo rationibus infra adducendis contendunt.

Contra horum verò Schismaticorum impiam blasphemiam, quæ altis in eorum animis egit radices, ac ob id radicibus evellendam, primò constituendum est, ut certum de fide Catholica, Concilium Chalcedonense, in quo Eutyches & Dioscorus fuerunt damnati, fuisse in Spiritu sancto legitime congregatum, totam representans Ecclesiam, quæ in dogmatibus fidei errare non potest, ac proinde ab omnibus Fidelibus esse necessariò acceptandum, ac credendum. Singulæ hujus assertionis partes hac ratione confirmantur; quia tunc perfectè, debite ac legitime congregatur Concilium generale, quando Romani Pontificis auctoritate convocantur omnes, quorum interest de re illa definire: quod constat ex antiquissimo Canone Concilii Nicæni, quo statuitur præter sententiam Romani Pontificis non posse generalia Concilia celebrari. Fuit autem Concilium Chalcedonense à Leone & Sanctissimo Romano Pontifice congregatum convocatis 630. Episcopis totius orbis Pastoribus.

Præterea neque desuit ratio urgentissima, ob quam Concilium debuit congregari, nempe hæresis Eutychiana, quæ impudenter asserbat, Christum Dominum ante adunationem, ex dua-

bus constare naturis: post adunationem verò unam tantum naturam confitebatur: quæ hæresis à Dioscoro Episcopo Alexandrino approbata fuit in Pseudosynodo Ephesina: quare opus fuit, huic tam gravi vulneri Orientali Ecclesiæ ab hostibus fidei inflicto, aliquod remedium adhiberi per generale Concilium, à summo Pontifice congregatum. Igitur fuit legitimum Concilium, in eoque adfuit Spiritus sanctus: nam si ubi duo vel tres fuerint congregati in nomine Domini, ibi Dominus est in medio eorum, ut *Matth. 18.* dicitur: quanto magis, si congregentur sexcenti & triginta in nomine Domini: & ut ita dicam, omnes totius ferè Ecclesiæ Pastores?

Hoc autem nequaquam dici potest de Concilio Ephesino: unde: nam & defecit auctoritas Romani Pontificis, & ita fuit acephalum, & veluti corpus sine capite. Defuit etiam forma, nempe Episcoporum consensus, quia fuerunt coacti vi armorum: Nam cum Dioscorus, qui in eo conventu præsidebat, infanda Eutycheris acta legisset ac approbasset, atque in sui defensionem allegaret, quòd tota illic congregata Synodus, secum tam in depositione Flaviani, quam in omnibus aliis, quæ ibidem decreta sunt, consensisset; omnes Orientales Episcopi tremantes ad dicta Dioscori exclamarunt dicentes, quod Dioscorus dicit falsum est; nullus voluntariè consentit, & addiderunt, violenta facta est vis in plagis, in pura charta subscripsimus, minabatur nobis mors, mina exilij sendebantur. Milites cum fustibus & armis instabant, timebamus & fustes, & gladios. Ubi gladij & fustes, qualis Synodus esse potest? Milites propter hoc accepit Dioscorus, ut nos terreret, unde quicquid egimus terrore compulsi egimus; peccavimus tamen, omnes veniam postulavimus, quia per vim & necessitatem in pura charta coacti sumus subscribere. Imò cum dicerentur in execranda illa Synodo hæc verba, Confitemur ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post verò adunationem unam naturam (verba fuerunt ista à Dioscoro recitata, & approbata) Omnes Orientales qui tunc astabant Episcopi clamaverunt: *Anathema ei, qui dicit ista*, hæc Dioscori sunt, ista Pharaonis sunt.

Deinde quaeri potest à sectatoribus Dioscori, cur prima tria Concilia recipiant, cur non etiam quartum, cum quatuor primis Conciliis, perinde ac quatuor Evangelis, teste D. Gregorio Papa, Fides adhibenda sit, ab omnibus Fidelibus: fortasse tunc Ecclesia, cujus auctoritate tria priora Concilia congregata sunt, perit, aut potestatem amisit, aut fortasse defuit aliquid in hoc Concilio, quòd in solis primis tribus inveniri potuit? At quid illud est? Conferamus Concilium primum, secundum, tertium, cum quarta Synodo Chalcedonensi: in tribus prioribus adfuerunt Episcopi undique vocati, adfuerunt & in quarto: in primo legati sedis Apostolicæ, adfuerunt & in quarto: in primo adfuit Imperator Constantinus; in quarto Martianus per legatos suos: in primo dictum, *Anathema Ariano*, in quarto dictum est, *Anathema Eutychemi & Dioscoro*, illosque ut manifestos hæreticos detestata est. Igitur si in primo creditis adfuisse Spiritum sanctum, cur non idem crederis de quarto, nisi dicatis Spiritum sanctum Ecclesiam deseruisse, qui missus est, ut doceret Domini veritatem, Frustra igitur recepit tria priora Concilia, qui non recipit quartum, quintum, sextum, & omnia alia legitime celebrata, cum eadem sit de omnibus ratio. At dicunt, Rem novam, & inauditam, Patrumque sententiæ contra-

riam, Chalcedonenſis Synodus decrevit, & ideo à Catholicis non admittenda: ſed quæ fuerit SS. Patrum teſtimoniis decreta Chalcedonenſis Synodus, clariù ex dicendis infra conſtabit.

Secundò, Indubità è tenendum eſt Dioſcorum juſtiſſimè à Concilio fuiſſe condemnatum, & ut nunc omittam alia, quæ de Dioſcoro dici poſſent, tantum ea hic proferam, quæ in Actis Concilii Chalcedonenſis relata fuèrè.

In tertia aſſione Concilii Chalcedonenſis accuſatur Dioſcorus ab Eufebio Doſilei Epifcopo, qui interpellat Sanctam Synodum, ut ſceleſtiſſimum dogma Dioſcori anathematizare dignetur, ipſum etiam compellere, ut coram Concilio compareat. Rurſus accuſatur à Theodoro Diacono Eccleſiæ Alexandrinæ, primum de homicidio, ſecundo de blaſphemia in ſanctiſſimam Trinitatem. Deinde quia cum Origene conſenſerit, & quòd in Eccleſia ejus fuerit. Poſtremò quòd excommunicationis ſententiã contra ſanctiſſimum Apoſtolicæ Sedis Romanæ LEONEM Pontificem Maximum protulerit. O rem inauditam! poſito, ſed non conſeſſo, quòd S. Leo, cum Eutycheianam hæreſim deſtrui e conaretur, malè fecerit, non ideo ab Epifcopo, ſe inferiorè, poterit excommunicari? Si par in parem non habet imperium, quomò minus inferior contra ſuperiorem.

Legimus in antiquis rerum Eccleſiaſticarum hiſtoriis de Marcellino, qui cum Romanus eſſet Pontifex Vigefimus octavus à S. Petro, & convictus eſſet quòd coram Tyranno ob mortis metum thus obtuliſſet in templo Iſidis, ad Concilium venit ducentorum Epifcoporum, cinere conſperſum habens caput, ac clara voce dixit: peccavi coram vobis. Reſponderunt Epifcopi, & Preſbyteri omnes: Nemo unquam judicavit Pontificem, quoniam prima Sedes non judicatur à quopiam: Tu ipſe es Jdex, ex te condemnaberis: tanta ſemper fuit, eſt, erique auctoritas, & dignitas Romani Pontificis, ut omnes Epifcopi non fuerint auſi talem Pontificem ob mortis metum peccantem condemnare, nec excommunicare. Qualis quantuſque fuit Dioſcorus, qui tam temerario & nefario auſu ac ſpiritu ductus, præſumpſit primam Sedem, quæ nunquam à quoquam judicati potuit, nec poterit, injuria aſſicere. Meritò quidem contra eum indignatus eſt Dominus & percuffit, ſicut quondam Oziam, manum ſuam ad Arcam extendentem, ſed hæc omiſſa taceamus.

Quid plura de Dioſcoro dicam? Iterum, atque iterum accuſatus ab Iſchirione Diacono, producente alium libellum contra ipſum, qui ſic incipit: *ſanctiſſimo ac Beatiſſimo Univerſali Archiepiſcopo, Patriarcha magna Roma LEONI, & ſanctæ Univerſali Chalcedonenſi Synodo: ubi de innumeris criminibus Dioſcorus accuſatur.*

Præterea productus eſt alius libellus adverſus eundem per Athanaſium Preſbyterum de immmanibus ſceleribus. Item Sophronius Laicus eum accuſavit publicè coram Concilio & præter alia accuſavit illum de adultèrio, & quod miſquè deſiderio captus (ſuam uxorem rapuerat: quibus criminibus à Dioſcoro patris, ac à ſanctæ Chalcedonenſi Synodo auditis, perpenſis, & examinatis, veritque inventis, vocatus Dioſcorus ad Concilium, primò per Notarium ejuſdem Synodi, ut ad prædictas accuſationes reſponderet: ille tamen ægritudine ſimulans, noluit venire.

Vocatus eſt ſecundo, directis ad eum à Concilio literis, miſſis tribus Epifcopis, qui commune facerent illum, ut veniret, & ſatis faceret iis, quæ in Concilio de eo ingerebantur, quo adhuc rennen-

te, iterum directæ ſunt literæ à Sacro Concilio ad illum, quibus jam tertio vocatus eſt, ut in ſacrum illud Concilium veniret ad ſatisfaciendum ſimul & Reverendiſſimo Eufebio Epifcopo, & iis quæ tunc illi ingerebantur. Alias, ſi poſt tertiam (dicti Patris) hanc regularem vacationem, ex omni parte nullam habentem ſuſpicionem, advenire diſtulerit, præſens ſanctæ Synodus ad illum veniret modum, quem contra contumaces, & contemptores Synodalis vacationis ſumere ſolet.

Dioſcorus vero cum in ſua adhuc pertinaciã perſeveraret, ac perſeverans permaneret, ſanctiſſimus Archiepiſcopus magnæ Romæ LEO per Paſchaſinum Epifcopum, Lacentium Epifcopum, Bonifacium Preſbyterum, tenentes locum ejuſdè Sanctiſſimi Pontificis Romani, & per præſentem ſanctam Synodum, unà cum ter Beatiſſimo, & omni laude digno Apoſtolo, qui eſt petra & caudo Eccleſiæ Catholicæ, & rectæ fidei fundamentum, Dioſcorum Epifcopali dignitate nudavit, & omni ſacerdotali orbavit mimiterio. His peractis Sacraſſimum Concilium miſit ad Valentinianum ac Marrianum Imperatores, rationem reddens de his omnibus, quæ in his aſſionibus geſta ſunt, in deſiſitione Dioſcori, hujus cauſas in eadè Epiftoſa breviter complectens, ut Dioſcori malitiam, & in eum prolata juſtè ſententiæ ſinceritatem conſiderarent. Propterea miſerunt Partes & aliam epiftoſam ad Pulcheriam Auguſtam, quæ idem continebat argumentum. Concordes omnes fuerunt, ac ſanctiſſimi Concilii ſententiis conſenſerunt: & præcipuè Anatoſus Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus firmiſſimo conſenſu confirmavit & approbavit, quæ Legati Sedis Apoſtolicæ circa ſententiam hanc decreverunt. Imò cum extaret quædam epiftoſa Pſeudoprohimaditarum hæreticorum, quam protulerunt in Concilio pro reſtitutione Dioſcori, & hæc legeretur, omnes Epifcopi dixèrè, *Anathema Dioſcoro*, Dioſcorum Chriſtus depoſuit, iſtas ſortas mitte petitiones, iſtas Synodum audire non licet: quem ergo talis ac tanta Synodus reprobat, & quem Dominus incommunicabilem ſuis Fidelibus reddidit, quomodo, qui eum recipit, ingens piaculum non commiſerit, & palam ſe Chriſti hoſtem declaraverit.

Pro confirmatione vero Chalcedonenſis Synodi, ac Dioſcori impietatis hic inferendam duximus partem cujuſdam elegantiffimæ collationis habite agente Imperatore Juſtiniano, quæ adducit Card. Baron. Tom. 7. Anno Chriſti 532. inter ſex Epifcopos Monothelitas ex una parte, ac quinque Epifcopos veritatis Catholicæ propugnatores ex adverſo ſtant: ubi Archiepiſcopus Hypatius Catholicus, Monothelitas Severi Sedatores, (qui in collatione *Contradicentes* nuncupantur,) qui jam Imperatori ſcripto ſententiam ſuam tradiſerant, ſic poſt collationis initium alloquitur: Chartulam illam pervidimus, in qua tam ſuprà, quam infra Chalcedonenſe Concilium criminamiſſi, quod adverſus Eutycheianam eſt hæreſim congregatum. Propter quod dicite nobis, qualem opinionem de Eutyche habetis? Orientales dixerunt tanquam hæreticus, magis autem princeps hæreſis, Reverendiſſimus Epifcopus dixit: De Dioſcoro verò, & ſecundo in Ephèſo Concilio, quod ab ipſo congregatum eſt, qualem? Orientales: Tanquam Orthodoxorum. Epifcopus dixit: Si Eutychem velut hæreticum condemnatis, quemadmodum Dioſcorum, & cum eo congregatos, Orthodoxos dicitis eſſe, qui Eutychem quidem hæreticum juſtificaverunt, Flavianum verò, & Eufebium condemnarunt? Orientales: Eutychem tanquam acta ſollicitan-

pœni-

penitentia justificatur. Episcopus: Si ergo penitentia Eutyches, quemadmodum illum anathematizatis? Illis vero ad hanc responsionem haereticis; rursus Episcopus: In tantum non penitentia, quin & anaequam impleretur, quae in Constantinopolitana urbe adversus eum gesta sunt, illum quidem tanquam orthodoxum justificarunt, Flavianum vero, & Eusebium tanquam haereticos condemnarunt. Si enim penitentia Eutyches, rogari oportuit eos, non condemnari. Ut autem dicamus secundum vos, confessionem duarum naturarum esse haereticam: quam exigebat Eutyches confiteri ab Eusebio & Flaviano, docebat Dioscorus laudare eum tanquam non susceptam duarum naturarum confessionem. Ut autem consubstantiali Patri secundum divinitatem, & consubstantiali matri secundum humanitatem, dicere oportuit: Cum omni subtilitate exigere eum, ut confiteretur, & nisi hoc fuisset confessus, suscipi non oportuit. Dioscorus vero non solum quia non exigit ab eo consubstantialis confessionem, sed magis consensit contrariae ejus, & pervertit confessioni, quae dicit: Ante unionem quidem ex duabus naturis confiteor: post unionem vero, unam naturam. Et compulsi omnes, qui cum eo erant vociferati: Eutychem quidem Orthodoxum esse, Flavianum vero, & Eusebium impios & haereticos. Quid ergo vobis de istis apparet?

Contradictores dixerunt: Revera oportuit exigi Eutychem a Dioscoro consubstantialis confessionem: si autem sine ista suscepit eum, & justificavit, caecitatem passus est idem Episcopus. Si ergo illum caecitatem passum esse fatemini, ea quae superius dicta sunt, repetamus. Orthodoxum, aut haereticum Eutychem dicitis fuisse? Contradictores dixerunt, haereticum: & Episcopus, Juste ergo ab Eusebio accusatur: condementer vero a Flaviano condemnatus est. Contradictores dixerunt: Juste. & Episcopus: Si ergo juste a Flaviano condemnatus est; injuste & irrationabiliter suscepit eum Dioscorus, & cum eo congregatum Concilium, an non? Contradictores, Proculdubio apparet quod injuste. Episcopus: Quoniam ergo totum illud universale Concilium, quod cum Dioscoro congregatum est, consensit, sicut vos ipsi fatemini, injuste & caecitati: Oportebat Universali Concilio injustitias & caecitates ab altero universali emendari Concilio, an non? Contradictores dixerunt: Modis omnibus ita fieri oportebat. Episcopus dixit: Chalcedone itaque iste congregatum Concilium est, ut ea, quae Universale Concilium deliquerat, vel sicut vos dicitis, minus viderat, ab Universali Concilio corrigerentur. Contradictores dixerunt: Bene quidem, & necessitate congregatum est, si & justum finem suscepit.

Et infra. Ante omnia inquirunt Contradictores: Peccavit Concilium tradens duarum naturarum novitatem, &c. Contendunt enim haeretici Concilii Sancti ones Beato Cyrillo, Athanasio, ac aliis Patribus fuisse contrarias: sed Catholici manifeste ostendunt Chalcedonensis Concilii doctrinam Concilii & Patribus valde consentaneam.

Plura alia Collatio illa scitu digna continet, quae brevitate gratia omitto. Constat igitur ex hac collatione aperitissime ratio, ob quam fuerit damnatus Dioscorus. Sed demus Dioscorum fuisse virum sanctissimum, qualem sectatores suorum dogmatum mentionunt, inhaerendumne erit unius Dioscori sententiae;

Thom. à Ista Opw. Tom. I.

an potius standum tot Sanctis in Christo Patribus congregatis?

C A P V T XXV.

Solvuntur objectiones Schismaticorum contra Concilium Chalcedonense.

Leonius Byzantius, Monachus Orientalis, in nova Laura S. Sabae prope Heosolymam, ut Antonius Possevinus Tomo 2. *Apparat. Sac.* verbo Leonius tradidit, acerrime contra Eutychianos, Nestorianos, & Severum haereticos scripsit: Idem ipse Apologiam edidit contra eos, qui Synodum Chalcedonensem calumniantur, & licet librum peculiaremque Tractationem, qui inscribitur, *Solutio argumentorum Severi* ediderit, in praedicta vero Apologia breviter haeticorum argumenta contra Synodum Chalcedonensem solvens, eam ut par erat viro Catholico, laudat dicens: *Quia nonnulli à Sancta Catholica & Apostolica Ecclesia recedunt, propter causam, qua magis eos cum Ecclesia conjungere debebat, cum non possim ferre ut membrum nullum necessarium à nobis avelleretur, existimavi opera pretium esse, sufficiens quasdam ipsis de Synodo Chalcedonensi relictas, tanquam vapores quosdam excitatos dissolvere, ne quae mendaciosa contra Sanctos Patres anticipatus, ab spiritali matre sua, & nostra, ab Ecclesia inquam communi abstractaretur. Conantur enim accusare Synodum Chalcedonensem voluntate Dei coactam, tanquam non recte habentem, sed potius novitatem novorum dogmatum introducentem, & hac simulatione usi se ab Ecclesia separant, quos quidem conabimur docere, si tamen doceri volunt, non recte eos sentire, nec justè ad hanc calumniam moveri. Omni igitur patrocinio pratermissis, illud solum & primum dicimus, quod Sancta Synodus in omnibus cum Synodo Nicæna convenire cernitur; item cum Synodo Constantinopolitana & 50. Sanctorum Patrum, in quibus de perfecta dogmatum cognitione certarunt & victoria parva coronam tulerunt; atque ita quidem convenit, ut cum sententia etiam verborum ipsorum ordinem servet, & hac tanquam leges quasdam fixas & stabiles, quae dissolvi non possunt, sequitur, procul fugiens ab insania Eutychi, & blasphemum os Nestoris longe abiciens cuius audaciam accusat sicut sapientes illi, & fidei defensores. Quod verò ita sit, & Patres illi revera hoc certavisse susceperunt, ut in commune lucrum conferrent, ex ipso argumento, & materia licet intelligere, & datum testimonium producere, omnia enim ipsorum SS. Patrum collegimus, & cum illis ex Synodo inter se collata, in qui veritatem rectè excutere, & dignoscere voluerint, proposuimus. Attendentes igitur ea, quae in Synodo dicta sunt, facile demonstrationem capietis, ne minimum quidem Synodum Chalcedonensem à recta sententia Sanctorum Patrum discessisse.*

(Exponit deinde fidem quam Sancta Synodus adhaerens Patrum vestigiis, praecipue B. Cyrilli Alexandrini, professus est, & infra addit.) *Cum haec ita sint, & res ipsa ferè vocem emittant, & clament, quae jam consensusus in voce à πατρῶν, & accusans reprehendes, quae fortiora sunt, quam ut reprehendi possint, & Synodum criminabunt, quae cum in quidem, qui nihil sani afferunt, pugnat, cum Nestorio inquam, & cum Apollinario, & cum in, qui cum illis sentiunt; veros autem Doctores, & Orthodoxos diligit, & adjuvat Cyrillum, & similes; divinasque regulas nunquam transiit; neque quicquam novum aut proprium parit, quin potius antiquum*

inheret tanquam cuidam fundamento immobili, & ut breviter dicam, quæ in Synodo Chalcedonensi acta sunt, per omnia cum sanctis Patribus Concilii Nicæni consonant, ut ipsa demonstrant. Quæ illi sanxerunt Patres Concilii Chalcedonensis ab illis sanctis exposuerunt, & interpretati sunt, & se unam fidem scire prædicaverunt, & unum Symbolum, & solum, quod illi tradiderunt, & desinuerunt præluxisse rectam fidem, & omni reprehensione carentem à sanctis Patribus Synodi Nicænae expositam & editam, & hanc ἀναπόχριστο, id est, intactam manere iusserunt; & hoc Symbolo ab illis edito, eos qui ab errore, aut alia opinione converterentur, & saltem consequi vellent, armari & erudiri mandarunt. Hinc igitur liquet eum, qui cum hac Synodo pugnat, bellum cum Nicæna Synodo suscipere. Reperitur etiam contradicere sancto Cyrillo: illius enim sermonibus Patres hujus Synodi gloriantur, & in omnibus cum fide ejus & verbis consonant, ac consentiunt. Postquam igitur docimus Synodum Chalcedonensem per omnia cum sanctorum Patrum dogmatibus convenire, nihilque ab eis alienum habere cognoscimus, quæ sint, & quales hæreses, quibus hac Synodus repugnat, & quanto per certat pro impiis dogmatibus dissolvendis. Sic autem cognoscemus.

(Et post pauca Acephalorum argumenta dissolvit dicens) Sunt præterea quedam alia, quæ Acephali contra Synodum Chalcedonensem obijciunt, quorum etiam meminisse oportet. Ajunt non debere recipi Synodum Chalcedonensem, quia quim ea congregati sunt, erant iudicio inconstanti, & à se dissentientes: idem enim Byzantii Eurychem eiecerunt, & hunc Ephesi cum Dioscuro receperunt, eiecit Flaviano: Et rursus idem Chalcedone Flavianum receperunt, Dioscorum vero eiecerunt. Ad hoc dicimus, non oportere cogitare, quæ hominibus evenire solent, multis enim sæpenumero hoc accidit, & fortasse, qui existimatione præstant. Caterum, & si quinque, aut amplius, vel etiam triginta, ex sexcentis reperti sunt, ut dicitur instabili sententia & iudicio, non propterea oportet Synodum sexcentorum virorum repudiare, quandoquidem iidem Ephesi etiam cum Dioscuro congregati fuerunt; neque tamen propter eos Synodum talem Ephesinam repudiat.

Rursus ajunt, si, ut Anatolius Constantinopolitanus dixit, non propter fidem depositus est Dioscorus, sed quia excommunicationem fecit Domino Archiepiscopo Leoni, & tertio vocatus est & non venit; quare non recipitur eum? Resp. Dioscorum manifeste fuisse hæreticum, nam in illo Concilio Ephesino approbavit Eurychem errorem, ut Latini in sine superioris capituli ostendimus. Ideo autem dixit Anatolius Dioscorum non fuisse damnatum ob fidem, quia reipsa damnatus non fuit, quod erraverit in Concilio Ephesino secundo, sed quod parere noluerit in Chalcedonensi, cum ter fuisset vocatus. Ut enim constat ex Nicephoro lib. 15, Historiæ cap. 4. & ex ipso Concilio Chalcedonensi actione prima post Epistolam Imperatoris ad Dioscorum, ipse initio interfuit Concilio Chalcedonensi, & ibi seipsum excusavit, quod solus non fuerit in Synodo Ephesina secunda, & quod vix potius, atque ignorantia, quam voluntate condemnaverit Flavianum, & secutus fuerit Eurychem: sed ab aliis Episcopis, qui Synodo Ephesina secunda interfuerunt, falsitatus convictus est: & illi quidem veniam sui erroris, in Concilio admisi sunt: Dioscorus vero interfuit sanctæ actioni primæ Concilii Chalcedonensis, verum cum multa ei alia crimina in actione tertia objecta fuissent à Concilio, ut colligitur ex Nicephoro loco citato, & ex Liberato Cap. 13. Breviarij, ter etiam vocatus agritudinis causam prætextens, pa-

vere noluit, neque ad Concilium redire, atque ea de causa depositus. Hoc idem colligitur ex actione 16. ejusdem Concilii in exemplari Paschaliano, quod est in sine actionis. Legatur etiam Eusebius lib. 15. cap. 30. Rursus ajunt, quod hac Synodus hæreticos recepit, & non licet recipere ipsam. Hoc autem dicitur de Theodoro, & Iba, dicimus, non prius Synodum eos recepisse, quam Nestorium anathematizasset.

Rursus dubitant, quare non petierunt à Theodoro, ut qua contra Cyrillum scripsit anathematizaret, respondemus, non oportere eos Synodum de hoc accusare, sed sanctum Cyrillum; is enim cum in communionem cum in Orientalibus, & cum ipso Theodoro venisset, non petivit ab eo, ut qua scripsit anathematizaret. Quod igitur non fecit S. Cyrillus, non debet accusari S. Synodus; non fuisse, tamen si id quod non fecit ille, fecit hac, cum ab eo petierunt Nestorium anathematizaret. Quod si demum hæreticos fuisse illos, neque sic propter hoc Synodus est repudianda. Si quidem & Synodus Nicæna septem hæreticos recepit, qui & antea Arriani fuerant, & postea in hæresi perseverarunt, neque propter hanc causam dicitur Synodus centum undecim Patrum, sed centum fidei. Si quidem & Juvenalis Episcopus Hierosolymitanus, & alij multi Episcopi, qui Ephesi cum Dioscuro reperti sunt, Synodo Chalcedonensi interfuerunt, neque tamen propter hoc, ipsi Synodum illam Ephesi repudiavit, sed potius amplectuntur. Hæc Leonius, sed plura qui videre desiderat, legat eundem Leonium libro de Scetis, præcipue actione 6. & hoc de argumentis hystoricis, quæ hæretici obijciunt in sanctam Synodum.

CAPUT XXVI

In Christo Domino post unionem duas esse naturas, divinam & humanam, omnino esse distinctas.

ACcephali, eorumque sectatores Orientales, Eurychem, qui anam eorum erroribus præbuit, nunc anathematizant (teste Leonio de Scetis actione quinta) propterea quod Christi corpus non esse ejusdem substantiæ nobiscum traderet; ipsi vero licet duas naturas ante unionem fuisse agnoscant, post unionem vero unam fuisse tantum, ex his duabus conflata, manentibus naturis inter se inconfusis & distinctis, temere affirmant: eodem profus modo ac corpus & anima, quæ citra confusionem in homine unita sunt, unum visibile, alterum invisibile, unum mortale, alterum immortale, hominis non duas naturas, sed unam tantum hominis naturam constituunt. Orientales enim hodie cum non possint intelligere discrimen inter naturam & personam, venentur duas in Christo fieri naturas, ne cum Nestorio duas etiam videantur acclamare personas.

Statuendum igitur est de fide Catholica, Christum nomen esse unius personæ duas habentem naturas, divinam scilicet & humanam; hæc vero esse fidem Catholicam, & ad salutem necessariam, & sanctissimis Conciliorum decretis, ac sanctis Patribus apertissime probabimus: sed ne ex ignorantia vocum nobis error contingat, necessarium erit quatuor vocabula, quæ apud Patres passim inveniuntur, pauca explanare. Vocabula autem sunt, *Substantia*, *Natura*, *Persona*, & *Hypostasis*. Sciendum ergo, ut optime advertit Leonius de Scetis actione prima, substantiam & naturam apud Patres idem esse, ac rursus idem hypostasim & personam: & cum Verbum divinum assumpsit naturam

lingua-

singularem scilicet humanitatem & non personam, hoc est hominem, multum interest, tum ad Eutychianos, tum etiam ad Nestorianos hæreticos convincendos, scire quid intersit inter personam sive hypostasin, & naturam singularem: ut ea re explicata intelligi facilius possit, maxime coherere & consistere hanc Catholicam doctrinam, DEUM assumpsisse naturam non assumptam personam, ac post incarnationem, humanam naturam assumptam esse omnino distinctam, & aliam naturam à natura Divina. Et quamvis inter omnes constitutum sit in ratione personæ aliquid aliud contineri ultra ea, quæ continet ratio naturæ, siquidem significatur ab omnibus vocabulo concreto, (ut vocabulo *homo*) natura vero abstracto, nempe *humanitas*: sed quid sit hoc quod persona addat sive includat ultra rationem naturæ, & in quo ab ea distinguatur, omnibus variis dicendi modis breviter perstringemus.

Persona igitur creata à natura singulari realiter distinguitur tanquam includens ipsam naturam singularem, & præterea aliquid aliud addens re à natura distinctum, quod propriè sit personalitas. Quam sententiam esse D. Thomæ constat ex 3. p. q. 4. art. 2. Illud vero reale, & à natura realiter distinctum, quod persona includit, nihil aliud est, quam ipsam personalitatem esse naturæ quendam terminum, & complementum substantiale, quo perficitur ultimo, & constituitur substantia primo completa; qui terminus differt re ipsa à natura singulari, tanquam id, quod terminat & complet naturalem ipsius dependentiam ab ultimo termino, in latitudine substantiæ: hic igitur terminus naturæ, quo natura ultimo completur, appellatur substantia naturæ, personalitas, sive hypostasis.

Obijcies ex hac sententia sequi, fore aliquam realitatem substantialem in materiali natura, quæ neque sit materia, neque forma, nec compositum ex utraque. Respondetur, si directè intelligas, verum est: indirectè autem & reductivè dici potest, personalitatem istiusmodi pertinere ad compositum ex materia & forma. Nam si per compositum intelligas naturam singularem, ut in abstracto significatur, eatenus ad illam hæc personalitas reductitur, & pertinet, quatenus est naturalis terminus & complementum ejus. Si autem per compositum intelligas completam hypostasin, seu suppositum, ad illud hæc personalitas reductitur tanquam ultimum constitutum ejus, ut ex prædictis patet.

Nec Philosophus negare voluit esse aliquid substantiale, quod non directè sit materia, nec forma aut natura ex ipsis composita: sicut satis apparet dividens in 5. *Metaph.* & in *Prædicamento substantiæ*, substantiam in primam, & secundam, hoc est, in essentialiam & hypostasin seu suppositum. Sicut enim ex sententia Philosophi essentialitas constituitur per gradum aliquem positivum substantialem: ita etiam ex ejusdem mente intelligere debemus, constitui hypostasin, seu primam substantiam (quæ maxime substantia est) per gradum etiam aliquem & terminum ultimum substantialem.

Neque valet, si objicias primam substantiam Philosopho esse, non nisi naturam singularem ipsam, cum singularitas faciat, ut natura, quatenus singularis est, non sit substantia secunda. Non inquam hæc obiectio valet: Nam inter substantiam secundam & primam completam, qualem intelligere potuit Philosophus, media esse potest substantia prima incompletè & reductivè, quæ

Thom. à Iesu Oper. Tom. I.

nimirum sit natura ut singularis. Cum enim ex natura ut singulari in primis constituta ut suppositum accedente personalitate, sicque demum fiat substantia prima completa: non incommode natura singularis ad primam substantiam revocabitur, tamen non sit ipsa sola directè & completè substantia prima.

Quod si fundamentum quæras, cur ita de divisione substantiæ, atque adeo de ratione suppositi philosophemur? Respondeo illud præcipuè esse positum in revelata doctrina de hoc Incarnationis Mysterio, quæ & naturale lumen, (ut in aliis materiis) illustrat, & tum demum rectè consistit ac defenditur, si sic ratiocinemur, præsertim cum ista quoque secundum naturæ lumen æquè probabilia atque alia, videantur.

Ex his fit, personam à natura in multis differre. Primo in essendo: nam natura est quædam forma, per quam verbi gratia Petrus constituitur in esse specifico, est enim natura ipsa essentia rei, persona vero superaddit naturæ substantiam; quatenus est principium subsistentiæ in se: quare persona nihil aliud est, quam terminus & sustentaculum naturæ.

Secundo differunt in operando, nam licet ad operandum tam persona quam natura concurrant, tamen diverso modo: nam suppositum seu persona concurret ut principium quod operatur & subsistit; natura vero est principium quo mediante elicitur opus.

Tertio differunt ex modo prædicandi: nam suppositum seu persona primò dicitur generari, produci: & ratio est, quia simpliciter esse, est esse in seipso, & per seipsum, id est, subsistere, hoc autem est suppositi, quia esse in alio est esse quasi diminutum, & natura non dicitur simpliciter esse, sed ratio essendi, quia subsistit non in se, sed in supposito. Item suppositum dicitur operator & agens, natura autem non est propriè operans, sed ratio operandi, & Joannes dicitur loqui, natura humana, quæ est in Joanne, dicitur ratio loquendi.

Præterea assumere naturam, & habere se per modum assumptis, est suppositi, habere se per modum assumpti, est naturæ; ratio est, quia assumere est totius: natura autem significatur per modum partis. Ecce differentiam seu distinctionem utriusque, naturæ videlicet & personæ, quam differentiam non cognoscetes, seu dignoscere nolentes Nestorius, & Eutyches, simul cum Dioscoro prolapsi sunt in varias hæreses. Nestorius falso putans idem esse naturam & personam, & nullam faciens inter utrumque distinctionem, & videns in Christo duas naturas distinctas, in ulit duas personas. Eutyches vero & Dioscorus dicentes idem esse naturam & personam, cognoverunt in Christo unam personam intulerunt unam naturam: itaque tam Eutyches, quam Nestorius ex ignorantia hujus discriminis prolapsi sunt in contrarias hæreses, iste in dualitatem personarum, ille in unitatem naturæ.

Ita & hodie Orientales videntes in Christo unam personam, pro una persona unam dicunt naturam: sed quæro ab illis, si natura & persona omnino idem essent, nullumque esset inter utramque discrimen, sequeretur quod in DEO cum sit una natura, una etiam esset persona. At habemus in Scriptura, *Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt*: unde evidenter apparet aliquid discriminis esse inter personam & naturam, cum in Divinis natura sit una, personæ vero tres. Item peto à vobis, cum moritur aliquis homo, utrum natura

natura moriatur, an persona? Naturam quidem mori non respondebitis, ergo persona, igitur idem omnino non sunt natura & persona? Propterea cum multae sint acque adeo innumerabiles hominum personae, multaeque innumerabiles naturae hominum dicitis? sed una est omnium hominum natura, & non una est omnium hominum persona, ergo differt natura à persona.

Denique si Orientales renuunt duas admittere in Christo naturas, ne duas videantur admittere personas, cum ex eorum sententia natura & persona idem sint, sequitur quod agnoscentes hanc differentiam inter naturam & personam, facili negotio poterunt vitare errorem, quem timent, & Ecclesiae Catholicae conformari: quod si pertinaciter renuant discrimen hoc confiteri, manifestè incidunt in errorem Nestorii, quem declinare se illa via arbitrantur. Nam fides Catholica praedicat Verbum DEI assumpsisse naturam humanam; igitur si ipsi dicunt idem esse naturam & personam, sequitur quod personam etiam assumperit, & sic in Christo erant duae personae, ut constituebat Nestorius.

Neque propterea audienda est aliquorum Orientalium responsio, qui non verentur, hoc convicti argumento, fateri DEUM etiam assumpsisse personam ut partem perfectionis naturae (& ut distinguantur à Nestorio) addunt hanc quam assumpserit personam, non esse operosam, sed otiosam, non enim operatur quicquam, sed feriat, & ab opere vacat: sed error iste turpissimus est, & execrandus; nam humanitati assumptae à Christo nihil perfectionis deest, licet propriam non habeat personalitatem, quia perfectus est, & dignius humanae naturae subsistere in persona VERBI, quam subsistere in propria persona; quis enim dubitet naturam humanam sustentatam à divina persona, longè perfectiorem esse in Christo, quam in unoquoque nostrum, est enim incomparabiliter, & infinitè perfectior, subsistens in persona VERBI: quae cum sit infinitae perfectionis supplet in natura humana perfectionem humanae personae. Demum, si in operibus naturae nihil otiosum & frustra concedimus, quanto magis in operibus DEI, maxime vero in hoc opere omnium divinissimo.

Secundo, quia si admittunt duas personas, à fortiori duas etiam naturas distinctas post incarnationem admittere debent, quia distincta persona naturam distinctam omnino supponit. Tertio, quare si admittitis duas naturas, duas etiam non admittitis voluntates, quarum altera sit operosa, altera otiosa? Quarto, quare post incarnationem dicitis unam naturam, & non unam etiam personam? sed adversus hunc errorem infra latius oppugnantes Nestorius dicemus.

Præterea absurdissimus error est, asserere in Christo ante unionem, duas illas esse naturas: quomodo enim in Christo fuerant ante unionem, si ante unionem non fuit formaliter Christus ut talis. Idque patet manifestè ex plurimis locis Scripturae, praecipuè ex Cap. 1. Joannis, ibi enim ille Christus, qui habitavit in nobis, dicitur ipsum VERBUM incarnatum, ut patet ex illo contextu sermonis, *In principio erat verbum, &c. & Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus gloriam quasi unigeniti à Patre, &c.* Quomodo igitur in Christo, hoc est, in VERBO ante unionem fuerunt duae naturae, divina, & humana, si ante Unionem VERBUM non fuit incarnatum.

Rectissime itaque S. LEO Epistola 10. ad Fla-

vianum cap. ultimo (quae in Concilio Chalcedonensi fuit approbata) cum illa verba Eutycheus retulisset: *Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post adunationem vero unam naturam confiteor*; addit: *Miror tam absurdam, tamque perversam ejus professionem, &c.* Cum tam impie duarum naturarum ante Incarnationem unigenitus DEI Filius fuisse dicatur, quam nefarie, postquam VERBUM caro factum est, natura in eo singularis asseritur.

His igitur praemissis, contra errores alios, ut certissimum statuamus, Christum JESUM una constare persona, duabus naturis, divina & humana inter se conjunctis, non confusis, salva cujusque naturae proprietate; fides enim Catholica agnovit semper in Christo post incarnationem duas integras, & perfectas naturas, divinam, & humanam, quae sine ulla permixtione ac confusione, aut inrer ipsas compositione, in vera persona VERBI subsistant, neque divinam naturam in humanam, vel humanam in divinam fuisse conversam, neque tertiam per commixtionem resultasse, sicut ex anima rationali & corpore, ut Orientales hodie faterentur.

Primo haec veritas ex Scriptura probatur, & ante omnia duas esse in Christo naturas, testantur illa Domini verba Joan. 3. *Nemo ascendit in caelum, nisi, qui descendit de caelo, Filius hominis, qui est in caelo.* Nam iste, qui loquebatur, secundum eam naturam, per quam videbatur, & loquebatur, ac Filius hominis erat, non descenderat de caelo, aut tunc cum loquebatur erat in caelo. Ergo alteram habuit nempe divinam, secundum quam descenderat, & erat in caelo.

Deinde nullo modo fieri potest secundum eandem naturam Christum esse aequalem Patri, & minorem: at Joan. cap. 15. *Ego (inquit) & Pater unum sumus.* & cap. 14. *Pater (inquit) major me est.* Igitur secundum unam fuit aequalis Patri, secundum aliam minor.

Præterea, Antequam (inquit ipse Christus Joan. 8.) *Abraham fieret ego sum.* At idem natus erat temporibus Augusti, nequit autem fieri, ut idem secundum idem fuerit ante & post Abraham. Item, quod S. Thomas Joan. 20. viderat & tergerat in Christo, non erat DEUS, sed caro, & tamen exclamavit dicens: *Dominus meus & Deus meus.* Igitur ille, cujus carnem viderat, simul erat verè DEUS & homo, quod etiam aperte constat Actorum secundo. *Dextera (inquit Petrus) Dei exaltatus, effudit hoc donum.* Nam ex altari non est DEI, sed creaturae, effundere Spiritum sanctum non est creaturae, sed DEI. Item, *Spiritus sanctus posuit vos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo, &c.*

Jam verò illas naturas non esse permixtas, satis ex sacra Scriptura constat, quae sequebatur asserit naturam Divinam esse procul immutabilem: Malach. 3. *Ego Deus & non mutabor.* Et Jacobi primo: *Apud quem non est transmutatio, &c.* Itaque stare non potest tertium, quod Eutycheus dixit, divinitatem in humanitatem, aut contra, fuisse conversam. Nam fieri non potest, ut nullo modo mutetur, vel quod in aliud convertitur, vel id, in quod convertitur aliud.

Præterea Christum Dominum revera fuisse natum ex Virgine, passum, mortuum, sepultum, & resurrexisset tertio die, ac postea caelos ascendisse: neque eundem Christum, non secundum Divinitatem, sed secundum humanitatem, non simulatam, sed veram, fuisse passum, contra errorem seu potius delirium Eutycheus passim, ac luce ipsa

Joan. 1.

In principio erat verbum, &c. & Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus gloriam quasi unigeniti à Patre, &c. Quomodo igitur in Christo, hoc est, in VERBO ante unionem fuerunt duae naturae, divina, & humana, si ante Unionem VERBUM non fuit incarnatum.

Malach. 3
Jacob. 1.

ipsa manifestius Scripturæ fatentur: sed quia hodie Orientales in hoc etiam Eutychemi damnati, non opus est in his amplius immorari.

Restat igitur, ut ex Conciliis & Patribus sententiam Catholicam de duabus in Christo naturis comprobemus. Plurima sunt Concilia, in quibus error iste expressè damnatur. Primo in Chalcedonenſi Concilio ex instituto, & præsertim *actiōe 5. in Symbolo fidei*, ubi sic dicitur: *Conſitemur in novissimis diebus Filium DEI Unigenitum in duabus naturis, inconfusè, immutabiliter, indivisè, inseparabiliter agnoscendum, nunquam sublata differentia naturarum propter unionem.*

Item in Concilio Constantinopolitano (quod est quinta Synodus generalis) *Can. 2. 7. 8. 10. 11.* Ubi in *Canone illo 8.* sic dicitur: *Secundum substantiam dicentes carni unigenitum Verbum unitum esse, non confusionem quandam ad vices naturarum factam fuisse dicimus, magis autem utraque manente natura, hoc quod est unitum, intelligimus esse carni Verbum.*

Item in *6. Synodo generali actiōe 4.* in Concilio Lateranenſi, sub *Martino Primo* consultatione *5. Cano. 5. 6. 7. & 8.* in Concilio Hispalenſi *2. c. 1.* & passim in aliis; quibus denique adde *Symbolum Athanasii*, ubi eandem veritatem Ecclesia profiteatur maxime in illis verbis: *Unus autem non conversione Divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in DEUM: unus omnino non confusione substantiæ, sed unitate personæ.*

Tertio repugnat iste error orti hodoxis Patrum sententiis: in primis *S. Cyrillus Alexandrinus* apertissime variis in locis hanc veritatem testatur, in *Epistola 8. ad Nestorium*, ubi referens fidem & sententiam Concilii Nicæni: *Licet (inquit) differentes inter se natura & in veram sint unitatem conjuncta, unus tamen ex utrisque est Filius ac Christus, interim non sublata differentia naturarum propter adunationem.* Hæc *Cyrillus*: cuius vestigiis adhærens Sancta Synodus Chalcedonenſis *30. Patrum, Cyrilli* testimonium referens sic ait.

Synodus.

Sequens igitur Sanctos Patres unum & eundem filium Dominum nostrum *7ESUM Christum*, in duabus naturis sine confusione, sine mutatione, sine divisione, sine separatione cognitum, uno omnes consensu docemus. Hæc Synodus. Postea adducit verba *S. Cyrilli*.

Cyrilli ex Epistola ad Suenum.

Considerantes igitur, ut dixi, modum Incarnationis, videmus, quod dua natura coierunt inter se secundum unionem, qua distrahî non potest sine confusione, sine mutatione. Caro enim caro est, & non Divinitas, & si *DEUS factus est Caro hominis*, & Caro enim Verbum *DEUS est*, & non caro, & si propriam fecit carnem *Oeconomicè.*

Ejusdem ex eadem Epistola.

Dua natura dicimus, unum vero Christum filium, Dominum, *DEI VERBUM factum hominem, & incarnatum.*

Ejusdem ex libro de fide ad Alexandrinos.

Ego commixtionem non approbo, alienum enim est à fide Apostolica, & à recta traditione *DEI. Commissio*

enim deletionem naturarum operatur. Unio vero ineffabilis, quam qui rectè sentiunt, confitentur, utramque naturam sine confusione servat.

Synodus.

Differentia naturarum nequaquam sublata propter unionem.

Cyrilli ad Nestorium.

Non tanquam differentia naturarum sublata propter unionem.

Synodus.

Quin potius servata proprietate utriusque natura.

Cyrilli ex Epistola ad Suenum.

Est enim unus à nobis dicitur unigenitus Filius Dei, incarnatus, & factus homo, non propterea commixtus est, sicut illi videtur. Nec in naturam carnis mutata est natura *VERBI*; imò neque carnis in naturam *VERBI*, sed in proprietate secundum naturam, utraque manente simul, & intellecta secundum rationem paulo ante à nobis redditam uno ineffabilis, & inexplicabilis unam nobis demonstravit naturam Filij, sed incarnatam.

Synodus.

Et in unam personam, & in unam hypostasim concurrente.

Cyrilli ex Epistola ad Joannem.

Et tanquam in una persona cognitus, unus enim Dominus *7ESUS Christus*; etsi non ignoratur differentia naturarum.

Præterea *S. Dionysius Areopagita cap. 3. de Ecclesiastica Hierarchia*: Divina (inquit) bonitatis infinita clementia benignissimè omnino providentiam nostri, nec sic quidem (post peccatum) omisit per se ipsam operari, nostrorum omnium veraciter sine peccato particeps facta, nostraque humilitati inserta absque confusione ulla, & maculatione vera & integerrima Divinitatis sua.

S. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 4. cum agit de Christi generatione ex Virgine: Duplex, inquit, erat Christus: homo quidem id quod apparebat: *DEUS* vero quod intelligebatur. Comedebat quidem ut homo verè, ita ut nos, similes enim nobis corporis affectiones habebat: ut Deus autem quinque panibus aluit quinque milia, &c.

S. Athanasius in Evangelium de Sanctissima Deipara: Sanctificata, inquit, superventu Spiritus sancti Virgo eum gestabat, quæ ex sua propria essentia *DEI* erat Filius, pro unica ejus Divinitatis natura, & gignit eundem incarnatum & hominem factum, secundum duarum naturarum proprietatem, eundemque duplicem & unum ex duobus constantem inconfusè, immutabiliter, atque indivisim credi oportere statuimus. Et infra: *DEUS* interim perfectus & homo perfectus: unus ratione unus persona; duplex tamen natura.

S. Basiliius libro primo contra Eunomium post medium: sicut formam, inquit, assumpsisse servi, in essentia humana natura Dominum nostrum natum esse significat: sic cum dicit in forma *DEI* esse (ad Philipp. 2.) Divina essentia proprietatem penitus declarat.

S. Gregorius Nazianzenus Orat. in Christi Nativitatem: Missus, inquit, est, verum ut homo; duplici enim natura erat; siquidem & fatigatus est, &

fame & siti laboravit, & angere correptus est, & laboriosus fuit, ut lex naturæ fieret.

Innumera Patrum tam Græcorum, quam Latinorum possemus testimonia adducere: qui plura desiderat legat Theodoretum in Dialogo *Immutabilis*, & in Dialogo *Inconfusus*, ubi prolixè testimonia omnium s. Patrum, qui ante ipsum fuerunt adducuntur. Idem fecerit S. Leo in *suis Epistolis*, B. Vigilii *lib. 5. contra Eutychetem*, Gelasii in *lib. de duabus naturis*, & novissime omnia Patrum & Doctorum usque ad nostra tempora testimonia congestit Auctor Theauri Catholici *libr. 2. de Christo Salvatore*.

Denique error iste repugnat etiam manifestè rationi; sed antequam ulterius procedamus, notandum est pro explicatione hujus controversiæ, ex D. Thoma 4. *contra Gentes cap. 41.* quod uniti aliqua in natura non est, quod duæ naturæ adinvicem quomodocunque uniantur: Nam revera in Christo duæ naturæ unitæ sunt, sed quod illæ duæ naturæ convenient in una tertia natura, vel essentia, quæ aliquo modo ex naturis unitis constituitur, sicut quod aliqua duæ naturæ in persona uniantur, dicit quod eadem persona in duabus naturis subsistat, sicut ac rationem personæ exerceat, in ordine ad utramque naturam ipsam sustentans, & proprias utriusque naturæ operationes exercens. Hoc supposito, Probatur. Tunc aliqua duo uniantur in natura, quando uniantur in aliqua essentia, quæ ex unione duarum naturarum resultat: sed implicat naturam Divinam & humanam hoc modo uniri, ergo, &c. Probatur minor: Nam quæ uniantur in natura, necessario habent mutuam & intrinsecum ordinem inter se, imo & essentialem dependentiam ad invicem: sed implicat naturam Divinam habere aliquo modo ordinem, quia forma totalis, qualis est humanitas, cum per se loquendo sit totum, & non pars, nequit intrinsecè & substantialiter ordinari ad alterius naturæ compositionem. In quo distinguitur humanitas ab anima rationali, quia hæc & quæcunque alia forma ex propria natura non est substantia totalis, sed potius pars alterius naturæ integræ: & ita dicit intrinsecum, & substantialem ordinem ad naturam, cujus est pars, & ad aliam partem simul componentem: at humanitas & quæcunque forma totalis non dicit talem ordinem per se, & substantialem, ergo, &c.

Secundo probatur, quando aliqua duo uniantur in natura, talis natura, in qua fit unio, semper est perfectior aliis naturis, quæ in illa uniantur: continet enim perfectionem utriusque: sed implicat dari naturam perfectiorem essentiâ Divinâ; ergo nulla natura potest esse terminus hujus unitis.

Tertio probatur. In Christo post unionem sunt duæ formæ: ergo sunt duæ naturæ. Consequentia patet, quia forma, natura, & essentia, idem sunt. Antecedens probatur ex illo ad *Philip. 2. lippenles 2. Quis cum in forma Dei esset, formam servi accepit.* Sed forma DEI & forma servi sunt duæ formæ: ergo, &c.

Quarto, in sacris literis post unionem contraria enunciantur de Christo, nempe ea quæ sunt potentie Divinæ, & quæ sunt infirmitatis humanæ: sed contraria de eodem secundum idem enunciati non valent: ergo enunciantur secundum aliam, & aliam naturam, & ex consequenti non est in Christo tertio aliqua natura ex duabus resultans.

Postremo, Christus est verus DEUS & verus

homo, ut constat ex sacra Scriptura; ergo verè habet naturam divinam & humanam; non enim fieri potest, ut divina natura & humana fiant una natura, ut ostendit D. Thomas 3. *p. q. 2. art. 1.* hac evidenti ratione.

Quia si ex Divinitate, & humanitate fit unum, vel fit unum ordine & compositione, eo modo, quo ex pluribus lapidibus fit unus acervus, vel una domus: sed hoc dici non potest: quia Christus non esset unus per se, sed per accidens: item non esset unus simpliciter, sed multa simpliciter, & unum secundum quid: quorum utrumque derogat veritati Incarnationis. Vel fit unum per se, per transmutationem, eo modo, quo ex elementis fit mixtum, & hoc affirmari non potest, tum quia natura divina est omnino immutabilis, & sic neque ipsa potest in aliud converti, neque aliud in ipsam: tum quia id, quod ex mixtione resultat, ut constat *ex primo de Generationis cap. de mixtione*, non est ejusdem substantiæ cum miscibilibus; & sic Christus, neque esset consubstantialis Patri, neque Matri, quorum utrumque fidei adverbatur. Vel fit unum per se, abque ulla transmutatione: sed neque hoc potest dici; nam fieret unum modo quantitativo, sicut ex diversis membris fit unum corpus: & hoc non, cum natura Divina sit incorporea: vel eo modo, quo ex materia & forma fit unum, & hoc est adhuc impossibilis; tum quia natura divina, & humana sunt entia completa in actu, & ex duobus entibus in actu nequit unum per se fieri; tum quia natura divina nullius potest esse forma, præsertim corporis: tum quia alia species inde resultans, esset pluribus communicabilis, & ita essent plures Christi: tum denique quia Christus alias neque esset naturæ divinæ, neque humanæ; differentia enim addita variat speciem, sicut unitas numerum.

Ut vim hujus rationis Patrumque sententiam manifestam, effugiant Jacobitæ, hodie aliam excogitarunt suam hæresim propagandi viam, dicentes in Christo Domino duas naturas fuisse unitas, ac post unionem in illo veram fuisse Divinitatem, veramque Humanitatem; unam tamen factam fuisse naturam personatam, ex duabus naturis non personatis, sine tamen mixtione, aut confusione. Quare licet concedant Christum ex duabus consistasse naturis, tamen concedere illum in duabus naturis subsistere, ne videantur cum Nestorio duas ponere in illo personas. Sed ferè idem est, iste errandi, sive dicendi modus cum aliis. Nam vel illæ naturæ non personatæ sunt ante unionem distinctæ inter se, & hoc nequit intelligi, ut jam supra confutavimus. Vel illa natura personata, quæ resultat ex duabus naturis Divina & Humana, est tertia natura composita ex duabus, sicut homo ex anima & corpore, & hoc est quod Patres Concilii, & ratio ipsa demonstrat esse erroneum. Si autem volunt dicere personam Christi esse compositam ex duabus naturis, hoc est, subsistentem in illis, hic sensus Catholicus est: sed tunc fatendum est, cum Ecclesia Catholica duas esse in Christo naturas perfectas, indistinctas, neque inter se commixtione aliqua, aut compositione conjunctas, duas iidem voluntates & operationes, ut jam *infra* etiam ostendere conabimur.

CAPVT XXVII.

Solvuntur argumenta Eutychetis,
& aliorum.

Argumenta, quibus usi sunt Eutyches, & eius sectatores tam veteres, quam novi ad sui erroris confirmationem, facili negotio solvuntur. Primum est, quod Joannis 1. dicitur: *VERBUM caro factum est.* Est igitur natura Verbi conversa & mutata in humanam: sicut aqua illa conversa fuit in vinum, de qua simili loquendi modo dicitur Joan. 2. *Cum vidisset arithmeticus aquam vinum factam, &c.*

Respondet primo, si hoc argumentum valeat, falsum etiam esset, quod Eutychiani dixerunt, naturam illam unam, quæ in Christo mansit, fuisse revera Divinam. Etenim quod in aliud convertitur minimè manet: ut neque mansit aqua, postquam facta est vinum. Secundo dico, illo modo loquendi, cum scilicet unum dicitur factum aliud; non semper in Scriptura significari conversionem, sed solum accessionem aliquam sine interitu prioris. Ut cum dicitur ad Galat. 3. *Christus pro nobis factus est maledictum;* vel cum dicitur Luc. 2. *factus annorum duodecim, &c.*

Ita hoc explicant Athanasius in Epistola ad Epictetum, & Gregorius Nazian. in Epistola 1. ad Cleodonium, & Ambrosius de Incarnatione Domini Sacramento cap. 6. & Theodoretus in Dialogo 1. ubi prædictos Patres pro ea in interpretatione citat, & eam inde confirmat, quod statim Joan. de eo ipso VERBO Incarnatio subiungitur: *Et habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus, &c.* Unde evidenter apparet, VERBUM non propterea esse destitisse. Item ex eo, quod alibi Incarnatio verbi sic describitur, ut manifestum sit mansisse post eam salva natura sua VERBUM. Nam ad Philip. 2. dicitur: *Exinanivit semetipsum formam servi accipiens.* Et ad Hebræos 2. *Semen Abrahæ apprehendit.* Manet autem omnino is, qui quippiam accipit & apprehendit.

Tertio dico ex illo ipso loco Joan. 1. potius revinci evidenter errorem Eutychetis. Nam si *Verbum caro factum est:* ergo mansit in Christo post unionem vera caro, & natura humana, quod Eutyches negabat. Manet enim id in quod aliud dicitur evadere, sicut mansit vinum illud in quod evasit aqua, & manet etiam dignitas Consul, cum dicimus de aliquo quod sit factus Consul.

Secundum argumentum Joan. 1. dicitur: *Verbum caro factum est.* In Concilio Chalcedonensi Act. 1. post Epistolam Cyrilli ad Joannem Antiochenum, Eustachius Episcopus Bithynensis, testatus est S. Cyrillum asseruisse, non oportere intelligi duas naturas, sed unam naturam DEI Verbi incarnatam.

Respondet sensum esse, quod non sint in Christo duæ naturæ supposito distinctæ re ipsa, & separatæ, sicut sentit Nestorius, sed naturam Divinam, cum humana natura conjunctam, in una & eadem divina persona. Ita enim illud dictum Cyrilli intelligendum esse definitum est in *V. Synodo generali, Can. 8.*

Et eodem modo debet accipi, quod dixit Gregorius Nazianzenus Epistola prima ad Cleodonium, Carnem esse Deificatam: & quod in Concilio Lateranensi sub Martino I. Can. 5. definitur, naturam DEI Verbi fuisse incarnatam, quod etiam asserit Damascenus, lib. 3. cap. 6. His enim mo-

dis loquendi à Patribus significatur solum illa realis & substantialis conjunctio Divinitatis cum Humanitate, in una & eadem persona Divini Verbi, non autem aliqua utriusque naturæ confusio.

Tertium argumentum est, quod aliqui antiqui Patres dicant, naturam Divinam fuisse mixtam cum humanitate, sic enim scribit S. Cyprianus in *lib. de vanitate Idolorum: Carnem Spiritu sancto cooperante induitur, Deus cum homine miscetur.* Hic *Deus noster, hic Christus est.* Et S. Gregorius Nyssenus in *Orat. Catechetica cap. 25.* Incarnationem appellat nostræ naturæ cum divina commixtionem. Similiter loquitur Irenæus lib. 3. cap. 21. & Vigilantius lib. 1. contra Eutychetem.

Respondet hoc vocabulo mixtionis Patres fuisse usos, ad significandum Unionem illam esse omnino realem, & substantialem, sicut est suo modo mixtio elementorum in uno & eodem substantiali supposito, non autem ad significandum, quod sit mixtio proprie.

Quartum argumentum S. Athanasius in Symbolo dicit: *Sicut anima rationalis & caro, unus est homo; ita DEUS & homo unus est Christus.* Est igitur unica natura in Christo sicut in uno alio homine.

Respondet minimè id sequi, non enim est sensus, ita ex humana & divina natura fieri unam naturam, sicut fit ex anima & corpore una humanitas; sed sicut ex anima & corpore fit una substantia, quæ est natura, ita etiam ex unionem naturæ humanæ & divinæ in persona Verbi, constare similiter substantiam quandam unam, quæ est Christi persona, ut subsistens in utraque natura.

Quintum argumentum (quo maxime nitebatur Eutyches) si in Christo sunt duæ naturæ, Ergo etiam duæ personæ. Quod error Nestorii.

Respondet nihil minus sequi: Est enim alia ratio naturæ, quam personæ. Unde etiam in Divinis, ubi natura & persona re non distinguuntur, credimus esse personas tres, quamvis earum tantum sit unica natura. Possunt igitur in Christo vice versa esse naturæ duæ, & persona unica. Et hæc tenet de errore Eutychetis.

CAPVT XXVIII.

De duabus Christi voluntatibus.

Non solum Eutyches, qui in Christo non esse naturam humanam veram ausus est affirmare, consequenter ab eo voluntatem humanam adimebat, sed & hæretici alii Orientales, qui naturam humanam in Christo confitebantur, in eo non fuisse voluntatem humanam temerè affirmarunt: inter quos fuerunt *Monothelista*, sic nuncupati ab assertionem unius voluntatis in Christo, eo adducti fundamento, propterea quod omnia operatur Christus ex nutu divinæ voluntatis.

Sed hic error breviter & manifestè convincitur primo testimonio ipsius Christi Lucæ 22. *Non mea, sed tua fiat voluntas.* Ubi utramque voluntatem apertissime distinguit. Item Joan. 6. *Descendit de celo, non ut facerem voluntatem meam, sed ejus qui misit me, Patris.* Ex quo loco confirmatur hæc voxitas in *Synodo V. generali, act. 17.* ubi damnatur hic error.

Secundo ex his, quæ supra contra errores alios ex fide constituta sunt, dicitur manifestum argumentum, Etenim vera natura humana sine voluntate

luntate humana non consistit, ut est etiam ratione naturali perspicuum. Sed VERBUM divinum assumpsit veram humanam naturam, ejusdem speciei, cujus est natura aliorum hominum. Ergo etiam voluntatem humanam.

Ei confirmatur: nam potentia naturales proximè spectant ad naturam. Unde videmus in Divinis, quamvis tres personæ sint; tamen quia est una natura, unicam esse voluntatem. Sed in Christo sunt duæ naturæ, ergo unaquæque suam habet voluntatem. Denique huc etiam pertinent Patrum testimonia, quibus supra probavimus duas in Christo naturas perfectas, & in particulari in Christo esse duas voluntates docent. Athanasius lib. de Trinitate, Gregorius Nyssenus contra Apollinam, Epiphanius sermone 69. contra Marcionistas, & B. Cyrillus Alexandrinus, cujus testimonium magno faciunt omnes Orientales in sermone 10. in Matth. Subsistit quidem in Christo pavor passionis propter humanitatem: compestitur autem statim virtute inhabitantis verbi: At enim, Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis, humanitas quidem hoc ait: nam secundum quod DEUS est, non est extra voluntatem Patris. Sicut enim una est Deitas, ita una est Patris & Filij voluntas. Idem lib. 4. in Joannem. Voluntaria quidem passio, eo quod ita voluisti: divina natura, involuntaria autem quantum ad carnem recusantem mortem, & secundum quod Christus homo erat. Idem lib. 10. Sicut consubstantialis est ita & convoluntarius proprio Genitori, unus enim essentia una perfecti voluntas est.

Nec valet quicquam argumentum hæreticorum. Nam etsi Christus omnia ex nutu divinæ voluntatis operabatur, non quia ex una divina voluntate omnia operaretur, sed quia humana ejus voluntas erat divinæ conformis.

Porro iisdem argumentis patet in Christo fuisse etiam intellectum creatum præter divinum, quia est etiam humanæ naturæ potentia naturalis. Quod ex scriptura etiam patet: *Isaia 52. Ecce Matth. 3. intelligit puer meus.* Et *Matth. 3. Audiens JESUS miratus est, quod pertinet ad intellectum.* Item ex *Augustino lib. 83. qq. 9. 80. contra Apollinarianos.* qui animam rationalem, & intellectum in Christo negabant, inferentes quod tunc Verbum belluam quandam cum figura humani corporis suscepisset.

Item iisdem argumentis efficitur, reliquas animæ potentias sensitivas esse in Christo, atque etiam liberum arbitrium. Nam liberum arbitrium nihil aliud est, quam voluntas ipsa, prout tendit in sua objecta cum indifferentia quadam. Neque obstat quod Christus nullo modo peccare potuerit: Nam potentia peccandi non est de ratione liberi arbitrii.

Unde Augustinus in lib. de prædestinatione Sanctorum c. 15. de Christi impeccabilitate loquens, An ideo, inquit, in illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis erat, quanto magis peccato tertivire non poterat.

C A P V T XXIX.

De duabus Christi Domini operationibus.

Orientalium etiam hodie error est, qui etiam fuit quondam Monochelitarum, in Christo tantum fuisse unicam operationem, nempe Divinam, tamen si diversa per illam operaretur. Idque probabant, quia omnia fiebant ab eodem VER-

BO Divino. Damnatur hic error in VI. Synodo ad. 4. 8. & 9. ubi inter cetera sic legitur: *Duas naturales operationes indivisibiles, inconvertibiles, inconfuses, inseparabiles in eodem Domino JESU Christo vero DEO nostro glorificamus, hoc est, divinam, & humanam.* Ponuntur autem ille particule indivisibiles, inconvertibiles, ad ostendendum ab una & eadem persona VERBI utriusque generis operationes, salva differentia ipsarum, perfectas esse.

Plena etiam sunt Evangelia manifestissimis Christi operibus, quibus ostendi possit duas esse in Christo operationes. Primum enim una est Patris & Filij operatio, sicut & natura, ut patet ex illis locis: *Omnia quæ Pater habet mea sunt. Et quæcunque Pater facit, hæc & Filius similiter facit.* Ne quis autem putaret alia Patrem, alia Filium operatione operari, alibi ait: *Pater in me manens ipse facit opera.* Item non potest filius quicquam facere nisi viderit Patrem facientem. Quod autem filius præter hanc Divinam operationem, aliam diversam habeat, non communem cum Patre, adeo apertum est, ut super vacaneum videatur, id velle probare. Nam quod in eis homines, converfabatur, loquebatur, ambulabat, comedeat, oculis, manibus, pedibus, reliquisque corporis membris & animæ sensibus & potentis operabatur, id certè Patri commune cum eo non erat, nisi quis Patrem incarnatum esse dicat simul cum Filio; quod est nefas dicto. Cumque Filius solus, & non Pater, nec Spiritus sanctus naturam humanam assumpserit, corpusque & animam haberit, certe ea, quæ per animam & corpus exercebat, Patri aut Spiritui sancto tribui non possunt, sed soli Filio: & quis unquam dixit Patrem elurisse, fatigatum ex itinere, seu illum super puteum collocatum cum Samaritana, disputasse in templo cum Judæis, aliaque hujusmodi multa fecisse, quæ de Christo referunt Evangelistæ? An etiam illud Patri tribuendum est, quod Lucas de Christo ait: *Et erat subditus illis, & quod Patrem sæpè oraverit, quod & missum à Patre in mundum, dicit: quodque ait non suam gloriam querere, sed Patris, & ejusmodi alia plurima.* Nimis profecto obrutæ mentis est, qui hoc non videt, nimis oblitinæ, qui cum viderit, tamen credere non vult, cum præsertim id senserint omnes Catholici Patres.

Præterea illi, qui in Christo concedunt duas naturas, ut omnes tenent Catholici, necesse est, ut duas constentur voluntates, duas operationes, cum ad naturæ veritatem pertineat operatio ei conveniens. Unde Ambrosius lib. 2. de fide ad Gratian. c. 4. *Nunquid potest vera operatio esse, ubi diversitas est substantia?*

A que eodem argumento vincitur, in Christo fuisse non tantum operationem humanam; sed etiam plures humanitatis operationes, quales sunt aliorum hominum. Tamen si omnes illæ potuerint, maxime in Christo, dici unica operatio, si spectemus earum, quasi principium, nimirum humanam rationem ac voluntatem in Christo, qua dirigebantur seu imperabantur omnes.

Fundamentum vero illorum hæreticorum nullius prorsus momenti est: quamvis enim idem Verbum divinum esset principium omnium Christi operationum, tanquam suppositum; non tamen illas omnes efficiebat per eandem naturam, ut per formam, sed per diversam, scilicet per divinam & humanam. Itaque diversæ omnino ejus operationes fuerunt.

Sed

70an. 16.
c. idem 5.
cap.

Isaia 52. Ecce Matth. 3. intelligit puer meus. Et *Matth. 3. Audiens JESUS miratus est, quod pertinet ad intellectum.* Item ex *Augustino lib. 83. qq. 9. 80. contra Apollinarianos.* qui animam rationalem, & intellectum in Christo negabant, inferentes quod tunc Verbum belluam quandam cum figura humani corporis suscepisset.

Sed ut in Catholico sensu aliqua Patrum dicta commodius intelligantur, ex sententia Theologorum doctissimorum notandum est, operationum in Christo triplex genus distingui posse. Nam primo quædam fuerunt tantum divinæ: ut creatio & gubernatio mundi. Secundò, aliæ Christi operationes fuerunt humanæ tantum, ut deambulatio, comestio. Quas operationes ideo dico humanas tantum; quoniam conveniunt etiam aliis puris hominibus naturaliter, tamen si & à supposito divino ejusmodi operationes Christi proficerentur, & ad eas Divinitas generali concursu cooperata sit, quod negavit Duran. in 3. dist. 18. q. 1. quia nimirum in universum alioqui existimant, DEUM non concurrere immediatè efficiendo ad effectus causarum secundarum.

Tertii generis operationes possumus in Christo nominatè mixtas seu duplices, id est, partim divinas, partim humanas: quia licet uno eodemque vocabulo significantur; verè tamen sunt duplices: ut justificatio impij, suscitatio mortuorum, & aliorum miraculorum patratio. Hujusmodi enim nominibus partim significamus actionem divinam principalem, quæ scilicet sua vi attingit principalem effectum, (nempe gratiam, vitam miraculosè restitutam, &c.) partim etiam actionem humanam, videlicet instrumentalem Humanitatis Christi, quæ à verbo Divino, tanquam instrumentum usurpata, contulit etiam miraculosè aliquid ad ejusmodi effectus; ut vox Christi revocantis ad vitam Lazarum, &c.

In quibus actionibus & illud animadvertendum est, peculiari quadam ratione divinam actionem Christi principalem, Humanitati adscribi; & vicissim instrumentalem actionem Humanitatis, Divinitati. Quam ob causam appellavi etiam has actiones duplices & mixtas. Quia enim principale agens effectum attingit, conferente ad id instrumento; peculiari ratione actio principalis agentis pertinet etiam ad instrumentum. Unde dicimus scammum v. g. à ferra fieri, quia participatur veluti à ferra actio principalis artificis conficientis scammum. Et rursus quoniam principale agens usurpat instrumentum, ejusque actiones ad effectum principalem: ipsi etiam peculiari ratione adscribitur actio propria instrumenti. Unde dicimus artificem secare v. g. scammum, cum propriè secet ferra.

Illæ igitur Christi operationes, Justificatio, suscitatio mortuorum, &c. duplices atque etiam mixtæ à nobis dicuntur: non tantum quia hujusmodi nominibus partim significatur actio divina, partim actio humana, ut dictum est; sed etiam, quoniam divina illa actio, quæ significatur, peculiari ratione adscribitur, non tantum Divinitati, sed etiam Humanitati, tanquam instrumento. Itemque vicissim actio humana, quæ illis nominibus significatur, tribuitur ratione peculiari Divinitati, quæ ejusmodi actione instrumentali utitur. Et hic rectè tum divina, tum humana hujusmodi actio mixta, atque duplex dici potest, ex parte etiam sui principij seu causæ.

Ac de hoc quidem tertio genere operationum Christi intelligendum est, quod B. Dionysius libro de divinis nominibus cap. 2. disserit de operatione Christi, quam vocant *Theandricam*, id est, Dei, & hominis simul: Item illud, quod B. Leo in Epistola 10. ad Flavianum cap. 4. scripsit: *Agit* (inquit) *utraque forma* (id est natura) *in Christo cum alterius communiōne quod proprium est; verbo scilicet operante, quod Verbi est; & carne exequente quod carnis est.*

At in universum ad istud tertium operationum genus referendæ sunt omnes sententiæ similes, quibus significati videatur Christum per utramque naturam communiter seu simul fecisse, quod fecit. Hoc enim non ita ab Orthodoxis dicitur, quia sic tantum una & eadem utriusque naturæ operatio: sed quia vicissim utriuslibet naturæ operatio, quantumvis propria, & distincta, tribuitur suo modo alteri etiam naturæ (ut explicatum est) atque ita utraque natura agit cum alterius communiōne, in illo quidem genere tertio mixtarum & duplicium operationum.

CAPVT XXX.

In Christo Domino non duas, sed unicam tantum esse personam contra Nestorianos.

Indubitata est apud Orthodoxos omnes affirmativa pars hujus sententiæ: pro ejus tamen intelligentia explicare oportet, in quo propriè consistat hæc unio, quæ facta est duarum naturarum in persona Christi. Omnis igitur aliis philosophandi modis, tenendum erit hanc unionem in eo consistere, quod natura humana careat propria subsistentia, assumpraque sit à VERBO, ad ipsam subsistentiam VERBI. Tribus siquidem modis possunt aliqua uniri, primo ut partes rei essentielles, quomodo materia & forma, genus & differentia, ex quibus resultat composita natura: quo certè modo non est facta unio in VERBO; unio enim partium essentialium ex imperfectis ad perfectum procedit. Secundo, ut accidens & subiectum, vel substantia cum substantia, ex quibus resultat forma accidentalis: at neque VERBUM est subiectum humanitatis, neque ex unione cum VERBO resultat accidentalis perfectio. Tertio, cum substantia, quæ alioquin per se subsisteret, trahitur ad subsistentiam alterius, & ab illo dumtaxat pendet: qualis unio Verbi & Humanitatis: quæ solet quibusdam declarari exemplis.

Primum est animæ cum corpore: nam separata per se subsistunt, unita vero, una utriusque est subsistentia: sed cum utrumque sit natura imperfecta, neutrumque trahit aliud ad sui subsistentiam, sed pendeat à tertia, quæ totius compositi est, deficit in eo exemplum: nam nec Verbum est natura imperfecta, nec à tertia pendet subsistentia, sed ad suam trahit subsistentiam naturam humanam.

Secundum est ferri igniti, quod proprietates & ferri, & ignis habet, sed maximè deficit. Nam calor DEUM representans sustentatur à ferro, non est substantia, nec dicitur ferrum, quæ non consonant VERBO hypostaticè unio.

Tertium hominis, in quo duæ accidentales formæ, ut medicina & Jurisprudencia: unum enim suppositum est, variæ tamen appellationes, & communicatio idiomatum: verum hujusmodi formæ non trahuntur ad subsistentiam propriè hominis: Nam accidentium propriè non est subsistere.

Quartum est arboris, verbi gratia, piri, cui inferitur ramus mali. Nam illa pirus est substantia prima, atque ideo suppositum verum, nec pendet à ramo infito, quem tamen sustentat, quæ alioquin per se existeret, sive subsisteret, atque jam vocatur pirus & malus, producit pira & mala,

mala, ac dici potest pirus malus, & è contra. Quod si malus ille forsan ficcicaretur, & revitelceret, non propterea pirus mutaretur, sed tota mutatio contingeret in ramo.

Ita Verbum instar magnæ arboris suscepit ramusculum humanæ naturæ, suo trunco à cælesti Agricola mirabiliter insertum, unde Verbum DEUS & homo, opera divina & humana egit: nec VERBUM ab humanitate, sed hæc ab illo dependet. Cumque per passionem & mortem humanitas quodammodo aruisset, ac deinde per Resurrectionem restorisset, nulla mutatio in VERBO, sed tota in Humanitate contigit.

In hoc tamen exemplum deficit, quod ramus non sit arbor perfecta: caret enim radicibus & trunco, & quod antequam insereretur per se revera subsisteret.

Unionem igitur hypostaticam in eo consistere probatur. Primo, quia ex Scripturis habemus unam esse in Christo personam, duas vero naturas: ac si duæ subsistentiæ essent, duæ quoque personæ. Quid enim in natura intellectuali singulari totali addit subsistentia, nisi personalitatem? si una, non communicavit Humanitas suam VERBO, ut omnes fatentur, cum propria careat; igitur VERBUM suam Humanitati; in hoc igitur consistit Incarnationis mysterium.

Secundo Epistola Alexandr. à Conciliis probata Ephes. & Chalcedonensi: *Si quis (inquit) non confitetur carni secundum subsistentiam unitam DEI Patri Verbum, anathema sit.* Item: *Si quis in uno Christo dividit subsistentias post unionem, anathema sit, &c.* Conc. Chalced. *Salva utriusque naturæ proprietate, & in unam personam ac subsistentiam concurrente, Unigenitum Filium, & DEUM Verbum agnosimus.* Synod. General. quinta: *Si quis introducere conatur in Mysterio Christi duas subsistentias, vel personas, & unam personam dicit per dignitatem & honorem, & adorationem, & non confitetur Verbum carni substantialiter unitum, & propterea unam esse ejus subsistentiam, &c. anathema sit.*

Error igitur fuit Nestorii & sectatorum ejus, Christum non unica persona, sed duabus contineri; Divina scilicet increata, & creata humana; quarum altera (scilicet Divina) sit Filius DEI, omnipotens creator; altera vero, scilicet creata, tantum sit filius hominis, natus, passus, mortuus: ita ut non idem omnino secundum eandem personam fuerit Filius DEI, & Filius Virginis, creator & factus, impassibilis & passibilis.

Quoniam autem scriptura de Christo loquitur, tanquam de uno, seu unam personam, ipsum esse ac dici aiebat Nestorius, non unitate simpliciter substantiali, aut naturali, sed secundum quid, & per accidens, propter varias rationes, quas possumus colligere ex testimoniis S. Cyrilli, sicut eas etiam ex Concilio Ephesino, & aliis Synodis collegit diligenter sanctus Thomas 3. p. q. 2. art. 6.

Nempe primo, propter inhabitationem unius personæ in altera, scilicet divinæ in creata, tanquam in templo. Unde dicebat Christum secundum creatam personam, non esse DEUM sed *Disferum*, & ideo ipsum nominari *Emmanuel*, quod significat, *nobiscum Deus*. Secundo propter conjunctionem affectus, quoniam fuit voluntas personæ creatæ, cum voluntate personæ divinæ prorsus conformis. Tertio propter communionem operationis: quia persona creata fuit instrumentum verbi Divini. Quarto, propter communionem ejusdem dignitatis & honoris divini, qui etiam illi personæ creatæ, tanquam templo divinæ

personæ tribueretur. Quinto, quoniam ob dictas rationes filius hominis dicebatur quodamtenus Filius DEI, & e contrario: itemque homo, Deus, & vicissim.

Fuisse hanc Nestorii sententiam, accuratè collegit præ aliis Gregor. de Valentia 3. p. q. 2. *diff. prima, puncto 2.* tum ex Canonibus Concilii Ephesini, & quintæ Synodi generalis, tum ex testimoniis S. Cyrilli, testimoniaque sanctæ Scripturæ, & Patrum breviter recenset, quibus Nestorianorum hæresis facile convincitur: quæ etiam nos in hoc capite ac parte adducimus.

Fuit autem error Nestorii (ut ex dictis apparet) errori Eutycheis per extremum contrarius. Nam Eutyches sic personam unam Christi confitebatur, ut naturas etiam confunderet, faceretque ex utraque unam. Nestorius autem ita naturarum differentiam credidit, ut unicuique illarum personam suam distinctam attribueret. Ecclesia Catholica incedit media via, quæ & naturas contra Eutychem distinguit, & contra Nestorium retinet personæ unitatem.

Quam sententiam Ecclesiæ orthodoxam ita declararunt Patres in Conc. II. Constantinopolitano, (id est in sancta Synodo generali) can. 4. *Cum multū inquit, modis unitas intelligatur, qui iniquitatem Eutycheis & Apollinarij sequuntur, in peremptionem eorum, qua convenerunt colentes, unionem secundum confessionem prædicant. Theodori autem & Nestorij sequaces divisione gaudentes, affectualem unitatem introducunt. Sancta vero DEI Ecclesia utriusque perfidie impietatem rejiciens, unionem DEI Verbi ad carnem secundum compositionem confitetur, quod est secundum subsistentiam.*

Pro hoc sententia orthodoxa, contra prædictum errorem Nestorii, urgent aliqui, Christum fuisse verum DEUM, & verum hominem; quasi contrarium ponatur secundum opinionem Nestorii: sed nisi aliter argumentum formetur, non videtur satis firmum. Concessit enim Nestorius Christum verum DEUM & hominem verum fuisse, quamvis secundum aliam, & aliam personam, ex quibus Christus constaret. Quare id propriè contra illum est probandum. Unam & eandem personam Christi fuisse verum DEUM, & verum hominem.

Id autem potest primo probari ex Scriptura sacra, quinque modis, seu quinque generibus testimoniorum. Primo sic: Christus ita fuit verus DEUS, & verus homo, ut & homo ille, qui Christus est, verè & propriè fuerit DEUS; & vicissim DEUS ille, verè & propriè homo. Sed nisi concedatur secundum unam & eandem personam, fuisse Christum verum DEUM, & verum hominem, hoc verum non erit. Ergo id omnino concedi debet. Minor probatur. Quoniam hæc propositio: Homo est DEUS, non potest propriè & verè concedi, nisi aliqua sit substantialis identitas subiecti & prædicati hoc est, DEI & hominis, siquidem nomen tum DEI, tum hominis significat substantiam, & in omni enunciatione affirmativa significatur aut consignificatur, rationem formalem prædicati, & rationem formalem subiecti convenire in unum & idem, quod sit utrumque. At ea identitas substantialis minime hic existit secundum naturam divinam & humanam, ut patet: Ergo necesse est eam concedere secundum personam, quæ eadem significatur verbis illis, DEUS & homo.

Jam probatur Major ex Scriptura in illis locis, quibus Christus de se loquens, tanquam de homine, qui cum hominibus conversabatur, affirmavit sim-

simpliciter se esse DEUM, atque adeo DEI co-
 æternum, & coequallem Filium. Ut Joan. 8.
 Tu quis es? Dixit ei JESUS, Principium qui &
 loquor vobis. Et Joan. 10. Ego & Pater unum sumus.
 Marc. 14. Et Marc. 14. ad Pontificem interrogantem num
 esse Filius DEI: Ego inquit sum. Et Joan. 4. Si
 feceris donum DEI, & quis est, qui dicit tibi, &c.
 Et Joan. 3. Nemo ascendit ad calum, nisi qui descen-
 dit de celo. Filius hominis, qui est in celo (nempe ut
 idem DEUS) Et Joan. 9. ad illuminatum cæ-
 cum, Tu credis in Filium DEI? Respondit ille, Quis
 est Domine, ut credam in eum? Dixit ei JESUS:
 Et vidisti eum, & qui loquitur tecum ipse est. At ille
 ait, credo Domine. Et prociens adoravit eum. Idem
 patet ex illo testimonio Gabrielis Lucæ 1. Quod
 enim ex te nascetur Sanctum, vocabitur Filius DEI,
 id est, ille homo, quem concipies. Et ex illo ibi-
 dem, Elisabetha: Unde hoc mihi, ut veniat Mater
 Domini ad me? Et ex illo Apostol. ad Philip. 2.
 Non rapinam arbitratus esse se æqualem DEO: ut
 plurima omittantur similia testimonia.

Secundo, quia nisi eadem persona Filii DEI
 sit etiam homo; nequaquam verè & propriè cre-
 di potest, Verbum Divinum incarnatum esse, fa-
 ctumque hominem. At hoc verissimè & maximè
 propriè creditur, ut patet Joan. 1. & fatetur in
 Ecclesie Symbolis. Ergo non secundum aliam
 personam creatam, sed secundum illam ipsam di-
 vinam, quæ est Verbum & Filius DEI, Christus
 est homo. Major probatur. Quia, ut albus verbi
 gratia non dicitur, per eam albedinem, quæ est
 in altera persona, sed per eam, quam in sua ipsius
 persona habet: ita neque Filius DEI homo dici
 & esse potest per humanitatem in altera persona
 existentem, neque Verbum incarnatum per car-
 nem alterius personæ. Quod argumentum pas-
 sim attingitur in Concilio Ephesino primo, ubi
 Nestorius damnatus est.

Tertio, quia Scriptura sacra ubique loquitur
 de Christo, tanquam de una & eadem persona,
 sicut est unquamque alius homo. Impium igitur
 est, Christum non unicam, sed plures interpre-
 tari personas. Assumptum patet ex illis omnibus
 locis, in quibus Christi persona significatur Pro-
 nomibus illis singularibus, Ego, hic, ille, quæ
 passim occurrunt. Deinde etiam peculiariter ex
 his, 1. Corinth. 8. Unus Dominus JESUS Christus,
 per quem omnia. Eit igitur unus & idem JESUS
 (id est Filius MARIÆ) & Christus Filius DEI
 vivit ut Math. 16. ait Petrus, & 1. Joan. 2. Qui
 est mendax, nisi qui negat, quoniam JESUS est Chri-
 stus. Et 1. Joan. 4. Omnis Spiritus, qui solvit JESUM,
 ex DEO non est, & hic est Antichristus. Hoc enim
 maximè est Christum solvere, tollere duarum natu-
 rarum in ipso vinculum, quod est unitas perso-
 næ. Neque objiciat aliquis in exemplaribus Græ-
 cis, quæ modo extant, non legi illud, Qui solvit,
 sed Qui non confiteatur, &c. Fecerunt enim ejusmodi
 exemplaria olim ab hæreticis in eo loco corrupta,
 ut in historia tripartita lib. 12. cap. 4. videre est.
 Nec dubium est, quin illo modo verè legamus.
 Cum ita contra hæresim hanc Nestorii citaverit
 eum locum S. Leo Pontifex in Epistola 10. ad Fla-
 vianum approbata in Concilio Chalcedonensi
 Ad. 5. Et rursus ibidem, Quisquis confessus fuerit
 quoniam JESUS est Filius Dei, DEUS in eo manet,
 & ipse in Deo. Et cap. quinto. Quis est, qui vivit
 mundum, nisi qui credit, quoniam JESUS est Filius
 DEI.

Quarto, quia constat ex Scriptura hominem
 Christum non per adoptionem, ut alios Sanctos,
 Thom. à Iesu Oper. Tom. 1.

sed longè excellentiori modo esse Filium DEI, ut
 patet manifestè ex illo Math. 16. Tu es Christus
 Filius DEI vivi. Et Lucæ 1. Vocabitur Altissimi Fi-
 lius. Et Joan. 1. Vidimus gloriam ejus quasi gloriam
 unigeniti à Patre, & ad Galat. 4. Misit DEUS Fi-
 lium suum, ut adoptionem filiorum reciperemus. Et
 aliis ejusmodi evidentibus testimoniis, quibus
 hoc ipsum probatur. Si autem homo Christus
 non diceretur Filius DEI, nisi ob illas rationes
 quas assignabat Nestorius, scilicet propter inhabi-
 tationem DEI in illo, tanquam in templo, pro-
 pter affectus conformitatem, propter rationem
 instrumenti, propter dignitatem & honorem,
 propter appellationem DEI, solus esset Filius Dei
 per gratiam & adoptionem, ut alii Sancti. Nam
 alii Sancti sunt etiam templum DEI 1. Cor.
 13. Nescitis, quoniam templum DEI estis: Et
 per illos etiam tanquam per sua instrumenta
 DEUS operatur, 2. Corinth. 5. Tanquam DEO
 exhortante per nos, Et 1. Corinth. 12. Idem DEUS
 qui operatur omnia in omnibus, & affectu cum Deo
 conjunctissimi sunt: 1. Corinth. 6. Qui adhæret Do-
 mino, unus Spiritus est. Et appellatio DEI eis tri-
 buitur. Psalm. 81. Ego dixi, deus es tu. Et denique
 cum sint etiam templum Dei, si ob id solum Chri-
 stus habet dignitatem & honorem divinum (ut
 voluit Nestorius) illis quoque eadem ratione ho-
 nor divinus deferri posset. Cum igitur longè ex-
 cellentius (ut probatum est) Christus sit DEI Fi-
 lius, quam alii Sancti: fatendum est, quia non,
 ob illas rationes, quas assignavit Nestorius, sed
 plane natura esse DEI Filium, atque adeo eundem
 esse substantialiter DEUM.

Quinto, Nam nisi eadem omnino persona,
 quæ est DEUS, esset etiam Christus homo, impie-
 dum illi homini, qui Christus est, eandem honorem,
 quem Verbo Divino, tribueremus, quantumcum-
 que esset DEI templum. Non enim idem honor
 templo, aut domui, & inhabitanti debetur. Alio-
 qui liceret mundum quoque adorare, quatenus
 in eo habitat DEUS. Quod tamen manifesta es-
 set Idololatia. At divinum honorem esse Christo
 homini tribuendum, Nestorius etiam fateatur,
 Ergo, &c. Quare redè in Ephesina Synodo Can.
 7. ita scribitur: Si quis vel ut hominem JESUM,
 operante DEO Verbo, dicit adjectum, & unigeniti glo-
 riam tanquam alteri, præter ipsum existentem tribuit,
 anathema sit. Quod idem habetur Can. 8.

Notandum est autem, argumenta hæc, quæ
 directè probant, Christum secundum unam &
 eandem ipsius personam fuisse DEUM & homi-
 nem: simul etiam probare, illam unam personam,
 secundum quam Christus fuit Deus & homo fuisse
 Divinam, & non creatam. Nam, ut est impos-
 sibile divinam naturam per creatam personam
 hypostaticè terminari: ita est impossibile perso-
 nam eam esse creatam, quæ eadem subsistit in na-
 tura Divina & humana, atque adeo est Deus &
 homo. Subsistit enim persona in natura aliqua
 non aliter, quam hypostaticè terminando illam,
 ut patebit ex his, quæ de ratione personæ disse-
 runtur. Et hæc tenus de prima probatione asser-
 tionis Orthodoxæ contra Nestorium, petita ex
 sacra Scriptura.

Secundo probatur eadem assertio ex Fidel
 Symbolis. Nam in Symbolo Apostolico, ipsum
 Filium DEI Patris unicum credimus, conceptum
 esse de Spiritu sancto, & natum ex MARIA Vir-
 gine, passum sub Pontio Pilato, &c. Ac similiter in
 Symbolo Nicæno, Credimus in unum Dominum
 JESUM Christum Filium DEI unigenitum, &
 R ex

ex Patre natum ante omnia secula, &c. qui (idem) incarnatus est de Spiritu sancto, ex MARIA Virgine, & homo factus est, crucifixus, &c. Et in Symbolo Athanasii: *Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen sed unus est Christus: Unus omnino non confusione substantiae, sed Unitate persona, &c.*

Tertio probatur ex Conciliis. Concilium Ephesinum Can. 2. *Si quis non confiteretur, carni secundum substantiam unitum Dei Patris Verbum, unum esse Christum cum propria carne, eundem scilicet Deum simul & hominem, anathema sit.* Et Can. 3. *Si quis in uno Christo dividit substantias post Unitatem, sola societate coniungens eas, quae secundum dignitatem est, vel etiam auctoritatem, & potestatem, & non magis conventu, qui per unitatem factus est naturalem, anathema sit.* Item Can. 4. *Si quis in personis duabus, vel subsistentiis, eos voces quae in Apostolicis scriptis & Evangelicis continentur dividit, vel quae de Christo dicuntur à Sanctis, vel ab ipso: & aliquas quidem ex eis velut hominis, qui praeter Dei Verbum specialiter intelligitur, adaverit: aliquas vero tanquam DEO dignas soli Verbo Dei Patri deputaverit, anathema sit.*

Item in Concilio Chalcedonensi Añ. 5. approbantur & recipiuntur praedicti: Canones Concilii Ephesini. Item in Synodo quinta generali Can. 5. *Si quis in Mysterio Christi conatur introducere duas substantias vel personas, & introductis duabus personis, unam personam dicit per dignitatem & honorem sicut Theodorus, & Nestorius insanientes conscripserunt, & non confiteretur Dei Verbum carni substantialiter uniti, & propterea unam eius substantiam, vel unam personam, anathema sit.* Idem habetur in Concilio Lateranensi sub Martino primo Can. 2. & in Synodo 6. Añ. 4. & in Concilio secundo Hispanensi cap. 13, &c.

Quarto probatur ex Patribus. Ac imprimis B. Cyrillus in libro de Incarnatione Domini, & in Apologetico pro duodecim capitulis, & in aliis ferè omnibus suis operibus, ubi etiam multa veterum testimonia pro se addicit. Cassianus libros septem de Incarnatione scripsit contra Nestorium, j. Iu. S. Leonis 1. & in fine libri septimi, plerumque recitat Graecorum & Latinorum Patrum testimonia.

Praeterea ea, quae isti adducunt possumus alia quaedam afferre. S. Ignatius in Epist. ad Ephes. Filius (inquit) DEI qui ante secula natus est, ipse in utero portatus est à MARIA secundum DEI dispositionem, ex semine David & Spiritu sancto.

B. Iustinus Martyr in lib. de recta fidei confessione circa medium: *Unus (inquit) est Filius, & qui mortuus est, & qui id quod mortuum erat excitavit.* Cum ergo de uno solo contrarios voces audies, ea quae dicuntur, naturae tribue: ac si magnum quiddam & Divinum, divina id natura tribuito; si quid parvum & humanum, humana adscribito. Sic enim & verborum discrepantiam visabis, cum sua, utraque natura recipiet, & Filium unum omnia secula antecessisse, & novum ex scripturis fatere.

S. Irenaeus libro 3. contra haereses à cap. 18. usque ad 22. probat multis testimoniis Scripturarum, unum & eundem esse JESUM Filium MARIAE, & Verbum DEI Patris. Athanasius in Epistola ad Epictetum circa finem: *De solo, inquit, MARIAE Filio scriptum est, Verbum caro factum est.* In quibus ostenditur ad reliquos Sanctos verbum factum esse, prophetandi gratia; ex MARIA autem ipsum Verbum, carne assumpta, hominem produisse. Et infra: *Non quod filium à Verbo segregemus: sed quia eundem hunc esse agnoscimus, per quem omnia facta sunt, & per quem nos liberati sumus.*

Gregorius Nazianzenus Epistola prima ad Chelidonium: *Si quis, inquit, Virginem MARIAE nequaquam DEI genitricem esse credit, is etiam à Dicitate sit separatus: Si quis duos introducat Filios, unum quidem ex DEO Patre, secundum autem ex Matre, & non unum & eundem, adoptione filiali, quae promissa est iis, qui recte credunt, exciderit. Si quis non adorat Crucifixum, anathema sit, ac DEI annumretur inter sectarios.*

Basilios libro quarto in Eunomium, exponens illud: *Dominus creavit me, Accipendum est (inquit) verbum Genit, de DEO Filio: Creavit autem, de eo qui formam servi suscepit. In omnibus vero his non duos dicimus, DEUM per se, & hominem per se. Unus enim erat, sed juxta intelligentiam cuiusque naturam reputantes.*

Damascenus lib. 3. de fide cap. 9. *Ipsius (inquit) Verbi hypostasis utriusque naturae hypostasis existens, nullam insubsistentem esse permittit, &c.*

Et ex Latinis Patribus S. Cyprianus lib. 2. contra Judaeos c. 8. Ambr. lib. de Incarnat. Domin. Sacram. cap. 5. Hilarius de Trinitate lib. 2. Hieronymus in c. 14. Matth. Augustinus in Enchiridio c. 5. & lib. 13. de Trinitate c. 17. & alibi saepe. Ac denique Leo Papa nihil frequentius repetit in omnibus suis sermonibus & Epistolis.

C A P V T XXXI.

Solvuntur Argumenta Nestorii.

Argumenta omnia Nestorianorum Sophistica sunt, ac facile dissolvuntur duobus sequentibus fundamentis.

Primum est: non idem propriè esse Christum hominem, & Christi humanitatem, seu carnem seu corpus. Nam vocabulum homo significat personam, quae in Christo (ut probatum est) non fuit nisi divina: Humanitas vero, &c. sunt nomina significantia tantummodo naturam; itaque non debet intelligi de ipso Christo homine, quicquid de ejus humanitate seu corpore dicitur.

Hinc respondetur ad illud Joan. 2. *Solvite templum hoc, quod pro Nestorio objiciebat Theodoretus contra secundum anathematismum Cyrilli; Templum enim divinitatis suae appellat ibi Dominus non personam aliquam distinctam à sua propria, sed suam humanitatem seu corpus, ut apparet etiam ex verbis illis, quae Joannes subjungit: Ille autem dicebat de templo corporis sui.*

Ex eodem quoque fundamento responderetur ad testimonium Basilii in Psal. 59. quod citabat Theodoretus in refutatione quædam anathematismi Cyrilli, Basilios enim ibi non ait (ut falso citabat Theodoretus) hominem Christum esse Deiferum, sed carnem Christi (σάρκα) Deiferam esse, quatenus nimirum altera Christi natura potest dici esse in altera per hypostaticam unionem.

Secundum fundamentum est, Christum hominem non fuisse hominem purum, ut sunt alii homines; sed hominem & DEUM, utpote in duplici natura, divina & humana subsistentem; ac proinde de illo secundum aliam & aliam naturam affirmari posse, quaecumque conveniunt vero DEO, & vero homini, excepto peccato, ut infra videbimus suis locis.

Hinc solvitur, id quod teste Theodoro lib. 4. haeticarum fabularum objiciebat Nestorius, nomen DEI non significare DEUM homini vel humanitati unitum; sed tantummodo DEUM: ac proinde

proinde beatam Virginem neque esse, neque debere dici *Materem DEI*. Assumptum namque est factum. Nam cum DEUS humanitati unitus, sit verus DEUS; ipsi quoque omnia ea conveniunt, quæ competunt DEO vero, atque adeo etiam DEI nomen, & consequenter B. Virgo verissimè est *Mater DEI*, hoc ipso quod est *Mater DEI*, cum humanitate uniti. Quanquam ante hoc quidem Incarnationis Mysterium, nomen DEI non aliud, quam solum DEUM significabat. Peractio autem eo Mysterio, suapte ratione id nomen significat etiam DEUM humanitati unitum.

Ex eodem quoque fundamento patet responsio, ad ea, quæ Nestoriani objiciebant, dici de Christo quandoque, velut de homine, qui non sit DEUS. Ut quod ipse compellat DEUM suam *Matt. 26. Deus meus, ut quid dereliquisti me?* & quod consolationem ab Angelo accipit, &c. *Luc. 22.* Quandoque autem velut de DEO, qui non sit filius hominis: Ut quod fuerit ante Abraham, atque adeo etiam ante MARIAM: atque adeo etiam quod non sit ei MARIA consubstantialis, sicut oportet, ut esset ejus Mater &c. Respondendum est enim, ex hac differentia attributorum Christi, non debere colligi diversas esse in eo personas, sed diversas naturas, per quarum alteram, scilicet humanam, conveniant verè Christo DEO, quæ sunt humana, atque adeo etiam ut sit *Mater* consubstantialis; per alteram autem, scilicet Divinam, conveniant eidem Christo homini divina.

Item respondetur facillè ex eodem fundamento ad illud Apostoli: *In similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*, *Philip. 2.* Ex quibus Verbis Theodoretus (in initio Nestorianus) in Commentario ejus loci argumentabatur Filium DEI non esse factum hominem, sed induisse hominem. Sed perperam hoc colligebat. Nam habitu inventus ut homo, & in similitudinem hominum factus Filius DEI dicitur, non quia verè non sit factus homo, sed quia sine mutatione sui homo factus est, perinde ac homo sine mutatione suæ substantiæ vestitur, ut ex sancto Augustino *lib. 83. qq. 9. 73.* declaratur. Quod autem Apostolus ait: *In similitudinem hominum factus*, veritatem potius confirmat naturæ humanæ à Christo sumptæ, ut potè aliorum hominum planè similis. Dato etiam, quod *oxyuari* ibi idem sit quod *figura*, ut exponit illic Chrysostomus & Theophylactus: tamen sensus esse posset, Christum externam tantum figuram & similitudinem fuisse talem hominem, quales sunt alii, nempe hominem purum. Sed prior interpretatio, quæ est etiam D. Thomæ in eum locum mihi magis probatur, & melius coheret cum verbis illis antecedentibus, *Exinanivit semetipsum, formam servi accipiens*, ubi de vera essentia humanitatis assumptæ sermo est.

CAPUT XXXII.

Secundum fidem Catholicam, Beati in Deo non tam claritatem, quam ipsam divinam intuentur essentiam.

Dupliciter contingit videre, aut cognoscere rem aliquam; primum quasi ipsam intuentem. *Thom. à Iesu Oper. Tom. I.*

do sicuti est, quod est videre per suam essentiam. Deinde per effigiem aliquam, & similitudinem sui, sicut amicum absentem in imagine ipsius, & DEUM in effectibus ejus quodammodo agnoscimus, in uno quod idem perfectius quam in alio: fuit ergo error Armenorum apud Armacanum *lib. 14. questionum* contra illos, *cap. primo.* & recentiorum Græcorum, ut narrat idem Auctor assentientium, DEUM nec à Beatis secundum essentiam suam clarè videri, nec posse: sed tantum per quandam illius similitudinem, aut lucem ab eo derivatam. Eundem errorem illis ascribunt Alphonsus de Castro *contra hæreses verbo* Beatus *do, hæresi prima,* & Gabriel Prateolus in suo *Elencho*, verbo *Armeni*. Tamen Nicephorus *lib. 18. cap. 53.* eorum recensens errores, inter illos hunc non connumerat. Huic Armenorum errori aliqui ex Græcis Patribus adhæsisse videntur. Contra hunc errorem fide Catholica tenendam est, Beatos videre DEUM per essentiam. Hæc veritas clarè ex sacra Scriptura colligitur. Primus locus *Matt. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi DEUM videbunt.* Quem ita intelligit D. Augustinus *Epistola 112. cap. 4.* Hilarius *Can. 4. in Matthæum*, imò Augustinus ex hoc loco id esse de fide videtur deducere; ait enim; *Scimus, posse DEUM videri, quoniam scriptum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi DEUM videbunt, &c. An forte dicere non debui, Scimus, sed Credimus, quia scriptum est in Scriptura, Cui credimus. Et respondet statim optimè dictum esse Scimus, quia cum apparuerit similes ei erimus: quia videbimus eum, sicuti est; eo quod id tantum certum credebatur.*

Secundus locus est *Marth. 18. Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est. Ubi Faciem substantiam ipsius DEI sicuti est, interpretatur Hilarius Canone 18. & in illud *Psal. 118. Deprecatus sum faciem tuam.**

Tertius locus est *1 ad Corinth. 13. Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.* Dicit, *Ut cognitus sum*, ut explicat Theodoretus, hoc est, Sicut notus & familiaris, qui vultum amici clarè intuetur: Hieronymus, Perfectè, sicut à DEO cognitus sum; Chrysostomus & Theophylactus. Ita ei occurram visione, sicut ipse me prævenit, cum prius me cognovit. Alii, Cognitus sum, pro edoctus sum, positum putant. Quod si in alia vita DEI essentia per se non appareret, sed in aliqua luce ab ipsa derivata, absque dubio in enigmate adhuc, & sub obscuro velamine, non facie ad faciem videretur: nec cognosceremus sicut cogniti & familiares, sed ex parte tantum, licet perfectiori modo quam in via. Enigma enim, teste Augustino *15. de Trinitate cap. 9.* est similitudo quædam obscura ad intelligendum, cum per unam rem aliam significare volumus. Cum ergo quævis lux aut creatura à DEO derivata, sit magis diversa res ab ipso DEO, quam una creatura ab alia; efficitur, multo magis, illam enigma esse DEI; quam una creatura alterius esse potest.

Quartus locus est *1. Joan. 3. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est: ibi enim sermonem esse de Deitate, non de humanitate Christi patet primo ex contextu. Nam paulo ante de Patre, hoc est, de DEO locutus fuerat, Videte qualem charitatem dedis nobis Pater, ut filij DEI nominemur, & simus: & de eodem prosequitur, cum dicit; Charissimi nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus.*

Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus, id est DEO, quoniam videbimus eum sicuti est: eum inquam, qui dedit nobis, ut Filii DEI simus; cum vero postea subiungit: Et sicuti, quia ille apparuit, ut peccata nostra tolleret, loquitur etiam de DEO, qui in carne apparere dignatus est.

Secundo patet ex definitione Ecclesiae: Evaristus in prima sua Epistola ex illo 1. Joan. 3. Videbimus eum sicuti est, discrete affirmat Dei substantiam à Beatis videri. Ipsum Concilium Francofordense in Epistola ad Episcopos Hispaniae, his verbis asserit: Prædicemus eum (scilicet Christum) DEUM verum, & vivum, & verè Filium DEI, ut ad eum beatissimam visionem pervenire mereamur, in qua est aeterna beatitudo & beata aeternitas. Probaverat autem ante medium Epistolae ex illo 1. Joan. 3. visionem hanc futuram esse DEI, sicuti est. Ad hæc Eugenius IV. & Concilium Florentinum Sessione ultima in literis Unionis, quæ ab universa Synodo verè fuit recepta & subscripta, licet postea fraudibus cuiusdam ex Græcis Patriarchis Imperator Græcorum resiliit: inter alia definiunt eos, qui supposito baptisate, vel peracta penitentia in gratia decesserint, in cælum mox recipi, & intueti clarè ipsum DEUM Trinum & Unum sicuti est. Denique Benedictus XI. in quadam Extravaganti, quam referunt Major in 4. q. ultima, & supplementum Gabrielinis in 4. d. 4. q. 2. art. 3. dub. 3. definit Animas defunctorum, qui in gratia decesserunt ante diem Iudicii, ex visione clara & fruitione Dei, verè esse beatas.

Secundo ex Patribus plures quoque & magni nominis idem nobis tradiderunt. Dionysius de Cælesti Hierarchia c. 4. Martialis in Epistola ad Tolosanos cap. 27. Origenes 1. Periarthron c. 5. Explanans illud Plal. 35. In lumine tuo videbimus lumen, & Nazianzenus oratione 25. in fine, ubi sic ait: In hoc igitur commune nomen (scilicet Dei) crede, & prospere succeda, & regna: atque hinc ad alterius vita beatitudinem transibis. Ea porro, ut mihi quidem videtur, in expressiore horum cognitione, ac comprehensione sita est. Apud Patres vero comprehensio pro clara Dei visione accipitur. Fufius tamen Irenæus lib. 18. ca. 38. idem docet. Consentit Augustinus Epistola 112. de videndo DEUM cap. 4. & 8. quod enim in fine Epistolae dubitat, An ab Angelis DEUS nunc videatur, non obstat: de omnibus enim beatus in Augustino dubium est, num ante diem Iudicii DEUM clarè intuerentur: non tamen dubitat, an aliquando DEUS videndus sit.

Exod. 13. Neque obstant aliqua S. Scripturæ loca, Exodi

1. Tim. 6. 23. Non videbit me homo & vivet, & 1. ad Tim. 6. Lucem habitat, &c. quem nullus hominum videt, nec

videre potest. 1. Pet. 1. In quem desiderant Angeli prospicere, ergo non respiciunt. præterea sunt aliqua

loci SS. Patrum, ut Chrysof. qui videtur negare DEUM clarè videri. Pro responsione primo notandum, quadrupliciter intelligenda esse illa loca Scripturæ, primo ut negent DEI visionem comprehensivam; ita Chrysof. Hom. 14. in Joan. Epiphan. August. Gregor. & Dionysius cap. 9. de divinis nominibus. Secundo, quod DEUS non potest videri oculo corporeo, seu phantasia naturali, benè tamen videri potest intellectu. ita Aug. Epist. 111. & 112. & Chrysof. Tertio, ut sit Deus invisibilis viribus naturæ; ita Epiphan. heresi 70.

Matt. 11. sed benè poterit videri per gratiam. Matth. 11. Nemo novit Patrem nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.

Quarto, & est Durandi, quod intelligitur non

posse videri DEUM in hac vita de lege ordinaria, & Angeli desiderant prospicere, non quia careant illa visione, sed quia nunquam fastidiunt: imo ille locus est pro nobis, non enim desideravit rem impossibilem: & illud Joan. 1. DEUM nemo vidit unquam, Unigenitus, &c. Janfenius explicat Joan. 1. c. de comprehensiva visione ejusdem, quod nullus videri potest, ut posset primus Auctor alius enarrare, quæ viderat, & ibi commendatur Auctor prædicationis Evangelicæ.

Quintò, Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit; & notandum, quod licet DEUS sit infinitus, tamen continetur sub ente, quod est objectum intellectus, ideo ex auxilio gratiæ potest intellectus elevari ad videndum DEUM. Angelus vero licet sit finitus, non tamen videri potest oculo corporeo, quia est extra latitudinem objecti ipsius oculi, veluti neque sonus potest videri. Deinde excusat Chrysofomum qui explicandus est per alia loca, ubi negat DEUM videri, & addit exactè vel perfectè, quod idem est ac dicere Deum non comprehendi, vide Sixtum Senensem in Bibliotheca lib. 6. annot. 182. & Durand. in 4. dist. 35.

C A P V T XXXIII.

Pœnitentia, quæ in Ecclesia Catholica agitur, est Sacramentum à Christo Domino institutum.

Apud plurimos ex Orientalibus ignotum est pœnitentiæ Sacramentum, cuius ferè nullus est usus, imo inter aliquas ex his nationibus nolunt relapsos à fide admittere, ad absolutionem & reconciliationem cum Ecclesia, etiam pœnitentes, ut olim Novatiani, & Montanistæ heretici faciebant. Probatur autem pœnitentiam, quæ agitur in Ecclesia Catholica, esse Sacramentum à Christo institutum.

Primo, ex potestate, quam Christus Dominus dedit Apostolis suis, & ipsorum Successoribus, ad dimittendum vel remittendum peccata. Matth. 18. Joan. 20. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Ista enim sine gratia Sacramenti fieri non possunt.

Secundo, ex omnibus requisitis ad essentiam Sacramenti, etiam juxta ipsorum hereticorum placitum. Enumerant enim octo requisita ad perfectam rationem Sacramenti, quæ o. d. dine recensebimus. Primum est, ut sit signum externum, Hoc in pœnitentiæ Sacramento sunt actus pœnitentis, qui consistunt peccata sua, & Verba absolutionis: Ego te absolvo; hoc est, Remitto tibi peccata tua.

Alterum requisitum, ut signum illud externum habeat mandatum à DEO. Tale habet pœnitentia ex Verbis Christi, Matth. 8. Joan. 20.

Tertium, ut mandatum hoc sit in novo Testamento. Etiam hoc certum est de Sacramento pœnitentiæ, ut patet ex loco Joan. citato & ex Paul. 2. Cor. 5. Posuit in nobis verbum Reconciliationis, & pro Christo legatione fungimur. Quorsum enim daret Christus Apostolis absolvendi potestatem, nisi etiam, ut ea uterentur, quando opus esset, juberet?

Quartum, ut sit ritus perpetuus. Talis utique est pœnitentiæ Sacramentum, quod semper fuit, semperque durabit in Ecclesia usque ad finem mundi.

Quin-

Quintum, ut signo illi addita sit promissio gratiæ Divinæ. Et hoc manifestum hic est; Nam promissa peccatorum remissio magna est gratia *Joan. 20.*

Sextum, ut sit promissio gratiæ justificantiæ. Talis maximè est in hoc Sacramento post acceptum Baptismum: cum sine eo non detur in Ecclesia remissio peccatorum.

Septimum, ut promissio illa gratiæ signo aliquo externo adjuncta & vestita sit. Hoc in primo requisito ostensum est.

Octavum, ut ea promissio gratiæ non tantum in genere annuncietur, sed etiam in particulari singulis applicetur. Et hoc quoque manifeste fit in Sacramento penitentiæ, ubi singulis penitentibus legitimè datur remissio peccatorum. Ex doctrina ergo adhuc Hæreticorum sequitur, Penitentiam esse Sacramentum.

Deinde Testimoniis Patrum Græcorum, S. Joannis Chrysostr. Neque enim (inquit) solum cum vos regenerant, sed etiam postea condonandorum nobis peccatorum potestatem obtineat, S. Cyrillus lib. 13. in *Joan. cap. 56.* Duobus modis dicit remitti peccata à Sacerdotibus, ut Dei ministeris per Baptismum, & penitentiam. Theodoret. in *Epitome* divinorum decretorum *cap. de penitentia* dicit: Sacrorum mysteriorum Baptismi, & Penitentia figuræ fuisse in testamento veteri ablationes, & Sacrificia. Ubi non solum conjungit Theodoretus Penitentiam cum Baptismo, sed etiam utrumque, mysterium (quæ voce Sacramenta nominari solent) appellat.

Tertio probatur ex fide & moribus totius Ecclesiæ Dei, quæ semper credidit & frequentavit hoc Sacramentum inter alia septem: ut testantur Sacri *Canones de penitentia 33. q. 3.* Et omnes Theologi 4. *Senten. dist. 14.* Quæ eadem omnia confirmantur auctoritate, & decretis SS. Conciliorum Florentini & Tridentini, illius in *Institutione Armenorum*: h. *quæ Sess. 14. cap. 1. & Can. 1.* cujus verba sunt: *Si quis dixerit in Ecclesia Catholica penitentiam non esse verè & propriè Sacramentum, pro Fidelibus, quoties in peccata labuntur post Baptismum, ipsi Deo reconciliandi, à Christo Domino nostro institutum, anathema sit.*

Hoc autem penitentiæ Sacramentum necessario requirit tres actus penitentis, nimirum veram contritionem, confessio nem, & satisfactionem, quibus accedit ex parte Sacerdotis actus absolutionis, idque constat primo ex hujus Sacramenti propria essentia. Nam ad ea saltem duo sunt necessaria, ut & in aliis Sacramentis: scilicet signum externum, & verbum prolatum: illud materiæ, hoc formæ rationem habet. Materia in hoc Sacramento sunt actus penitentis: forma sunt verba Sacerdotis, dicentis, *Ego te absolvo.*

Actus porro penitentis ex natura rei debent esse tres: scilicet: Contritio seu dolor cordis de peccatis commissis, Confessio eorundem integra, ordinario Sacerdoti facta: & satisfactio pro penis temporariis luendis ob peccata commissa, & dimissa: alioqui esset penitentia simulata, non vera.

Deinde probatur auctoritate omnium Theologorum lib. 4. *Senten. dist. 16.* quam confirmavit Concil. Florentinum in *Decretis de Sacramentis.* Et novissimum S. Concil. Trident. *Sess. 14. Can. 4.* cujus hæc sunt Verba: *Si quis negaverit ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in penitente, quasi materiam penitentia, videlicet Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ tres partes penitentia dicuntur: aut dixerit Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.*

duas partes: unam esse penitentiæ partes, terrores scilicet incusos conscientia, ægno peccato, & fidem acceptam ab Evangelio, vel absolutione, quæ credit quæ sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

CAPUT XXXIV.

Vinctio extrema verè est Sacramentum Ecclesiæ.

Hæc veritas etiam contra ipsos Orientales primo probatur ab auctoritate Scripturæ sacræ, *Jacob. cap. 5.* ubi Apostolus ex doctrina Christi, de cura infirmorum scribit: *Infirmatur quis ex vobis inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.* Hæc verba omnes Sacri interpretes hæcenus de Sacramento Unctionis extremæ intellexerunt.

Secundo, ex fide & observatione Ecclesiæ Dei, quæ à temporibus Apostolorum hæcenus credidit & docuit esse septem Sacramenta, inter quæ etiam numeratur Unctio extrema. Et semper in usu fuit e iam Unctionis hoc Sacramentum, ut ex sequentibus testimoniis clarescet.

Tertio, ex testimoniis totius antiquitatis. Ita enim D. Augustinus *Ser. 275. de Temp. Quoties aliqua infirmitas supervenerit, Corpus & sanguinem Christi ille, qui agrotat accipiat: & inde corpusculum suum unget; ut illud quod scriptum est impleatur in eo, Infirmatur aliquis &c.*

Et lib. 2. de *viti. Infirm. cap. 4.* *Nec prætermittendum est illius Apost. Jacobi præceptum: Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ &c.* Subjungit: *Ergo sic roges de te, & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Jacobus: imo per Apostolum suum Dominum.*

Et D. Hieron. in *Cap. 1. Osee*, ad verba: *Et erit Oseæ, quasi oliva gloria ejus. Sanctum viram, inquit, & conversum ad Dominum oliva fructifera comparat, quæ dicit in alio loco: Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei. Cujus fructum sibi quinque sapientes Virgines paraverunt: ex quo vulnere mitigatur tumor, languentia membra quiescunt, in tenebris lumen accenditur, ungentur in agone certantes.*

Præterea D. Chrysostomus lib. 3. de *Sacerdotio cap. 6.* *Non modo, inquit, dum nos Deo regenerant, sed & postea condonandorum peccatorum habens potestatem. Infirmatur enim quis in vobis, advocet, &c. ut antea Jacob 5.*

Antiquior his Innocentius Papa 1. *Epist. ad Decentium relata cap. Illud superfluum. dist. 95.* statuit licere etiam Episcopo Unctionis Sacramentum infirmis dispensare: quod Jacobus Apostolus dumtaxat presbyterorum meminisset, ne oneraret hæc cura Episcopos solos.

In Concil. Niceno 1. *Canone 69.* obiter fit mentio benedictionis olei infirmorum.

In Concilio Cabilonensi, quod habitum est sub Carolo Magno *Can. 48.* ita statutum legimus: *Secundum B. Apostoli Jacobi documentum, cui etiam decreta Patrum consonant, infirmi oleo, quod ab Episcopo benedicatur, à Presbyteris ungi debent. Sic enim ait: Infirmatur quis &c. Non est itaque parvi pendenda hujusmodi medicina, quæ animæ & corpori medetur languoribus.*

Post hæc tempora celebratum est Concilium Florentinum, in quo institutio Armenorum facta est, quæ inter alia etiam continet doctrinam de septem Ecclesiæ Sacramentis.

Quarto probatur Catholica veritas rationibus evidemibus. Quarum prima, quod Unctio hæc habeat signum exterius, & promissionem gratiæ & mandatum perpetuæ observationis, & destinatum ministrum, ut ex verbis Apostoli Jacobi manifestè constat. At ista sunt essentialia Sacramenti cujuslibet: itaque & Unctio infirmorum, de qua B. Jacobus loquitur est Sacramentum.

Altera ratio est, ex necessitate hujus Sacramentis nam cum omnis homo judicetur à Deo secundum statum, in quo moriens invenitur, juxta verba DEI *Ezech. cap. 18.* Hinc fit, ut Diabolus si nullo alio tempore, certe sub agone mortis ei omnium maximè insidietur, ut ad desperationem, vel aliud genus peccati eum pertrahat, & à DEO avertat. Facit ergo Sacramentum hoc, ut homo contra istiusmodi Diaboli machinationes muniat, & securus emigret.

Denique confirmantur hæc omnia, decreto S. Concilii Tridentini *Sess. 14.* in qua post explicatam doctrinam de hoc Sacramento, *Can. 1.* sic definit ac statuit: *Si quis dixerit extremam Unctionem non esse verè & propriè Sacramentum, à Christo Domino institutum, & à B. Jacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum à Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.*

C A P V T XXXV.

De confirmationis Sacramento.

Confirmationem Orientales non tam ut verum Sacramentum gratiam conferens, quam ut ritum dumtaxat Institutionis puerorum, qui baptizantur colere videntur. A Confirmationem esse verum Sacramentum à Christo Domino institutum, probatur. Primo ex his, quæ ad essentialiam cujuslibet Sacramenti pertinent: quorum tria sunt scilicet, primum signum sensibile, secundum promissio gratiæ, tertium mandatum dispensationis seu usus. Quæ omnia etiam in hoc Sacramentoveniunt. Primum, Signum sensibile, quo Apostoli hoc Sacramentum acceperunt fuit singulare. Ut in spiritu vehementi & linguis igneis *Act. 2.* Signum vero, quo Apostoli hoc Sacramentum aliis dispensant, fuit impositio manuum cum oratione, *Act. 8.* Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. In qua impositione manuum etiam subintelligitur unctio in fronte cum Chrismate, ut testantur antiquissimi Doctores Ecclesiæ. Promissio gratiæ fuit cum Christus suis Apostolis promissit, missurum se eis Spiritum sanctum, *Joan. 14.* & *16. Luc. ult.* Sedet in civitate donec induamini virtute ex alto: & *Act. 1.* Accipietis virtutem Spiritus sancti, & eritis mihi testes, &c. Hanc enim fuisse iustis factam promissionem, & jam baptizatis, ut fortiores evaderent in fide, nullus negabit. Deinde mandatum dispensationis hujus Sacramenti habemus ex factis Apostolorum. Ipsi enim Spiritum sanctum dederunt credentibus, haud dubiè jussu Christi. *Act. 8.* & *19.* Quod ergo olim dictum est Sacramentum Impositionis manuum, postea dictum est Sacramentum Confirmationis: mutato quidem nomine, sed manentibus signis exterioribusisdem & verbis.

Secundo probatur ex testimoniis antiquissimorum Doctorem Ecclesiæ, ut D. Ambrosii *lib. 3. de Sacramentis. Cap. 2.* ubi scribit: Sequitur spirituale signaculum: quia post fontem sequitur ut perfectio

fiat, quando ad invocationem Sacerdotii Spiritus sanctus infunditur.

Et D. August. *lib. 2. contra literas Petilianus cap. 104.* In hoc (ait) unguento Sacramentum Chrismatis vult Petilianus interpretari, quod quidem in genere visibilem signaculorum Sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus: sed potest esse in hominibus pessima.

Sic D. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos; postquam hæreticis interrogantibus, ubi scriptum sit, Episcopos, baptizati per impositionem manuum dare Spiritum sanctum, respondisset: In Actibus Apostolorum: (mox subjungit) Sed etiam si Scriptura auctoritas non subsistet, totius orbis in hæc partem consensus insister præcepti obtineret.

Et D. Gregorius *Homil. 17. in Evang. sub fin. Per nos* (inquit) *Fideles ad sanctum Baptisma veniunt, nostris precibus benedicuntur, & per impositionem manuum nostrarum à Deo Spiritum sanctum percipiunt: atque ipsi ad regnum celorum peringunt: & ecce nos per negligentiam nostram deorsum tendimus. Rursum lib. 3. Epist. 9.* Presbyteri baptizatos infantes signare Jacro in frontibus Chrismate non præsumant: sed Presbyteri baptizati ungant pectore, ut Episcopos postmodum ungere debeant in fronte.

Accedunt hiis alii multi Patres à Bellarmino citati *Tomo 2. lib. de Confirmat. cap. 6.* Itemque cæteri, qui de Sacramento ex professo tractant. Magister sententiam omnibus Theologis Scholæ *lib. 4. sent. dist. 7. D. Thom. part. 3. q. 72.* Addantur & sacri Canoness de *Consecrat. dist. 5. Eccl. de Sacra. Unct. 5. per frontis Chrismationem*, aliorumque summorum Pontificum, Concliatorumque decreta, quæ Bellar. *lib. de Confirmat. recenset.*

Tertio, unitaibus seu effectibus hujus Sacramenti (ut est corroboratio Fidelium ad fidem Christi conservandam, & ad eam profundam publicè quoties opus fuerit, etiam cum periculo facultatum & vite. Ut etiam est fortiter resistere insidiis ac tentationibus Diaboli, quibus nos ad quævis peccata pertrahere molitur) accedunt miracula per hoc Sacramentum olim ostensa, quorum aliqua recenset Bellarminus antea *notato c. 6.*

Confirmantur denique hæc omnia auctoritate & Decreto S. Concilii Tridentini, *cap. 7. de hoc Sacramento Confirmationis Can. 1.* Verba hæc sunt: *Si quis dixerit confirmationem Baptizatorum, otiosam ceremoniam esse, & non potius verum & proprium Sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse quam Catechesim quamdam, qua adolescentia proximi fidei sua rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.*

Et *Can. 2.* *Si quis dixerit injurios esse Spiritui sancto eos, qui sacro Confirmationis Chrismate virtutem aliquam tribuant, anathema sit.*

Denique *Can. 3.* *Si quis dixerit sancta Confirmationis ordinarius Minister non solum Episcopum, sed quemvis simplicem Sacerdotem, anathema sit.*

C A P V T XXXVI.

Matrimonium non posse dissolvi propter adulterium.

Nulli Christianorum licitum est, ut Orientales falsò existimant, & ex Græcis aliqui, dimissa uxore adulterii, vel alterius rei causa aliam ducere. Hoc apertè docuit Christus Dominus *Marci cap. 10.* cum ait: *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si uxor dimiserit virum suum, & alij nupsierit, mabitur.*

Luc. 16.

machatur. Ita quoque apud Lucam Christus loquitur: *Omnia, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, machatur: & qui dimissam à viro duxerit, machatur.* Luc. 16. E quibus verbis necessario sequitur, Si uxor non est dimittenda, nisi ob fornicationem juxta mandatum Christi *Matth. 5. & dimittens uxorem suam non potest alteram ducere; Ergo nullatenus possunt disjuncti ad alias nuptias transire.*

Præterea si nemini licet dimissam ducere in uxorem, oportet eam esse adhuc ligatam vinculo prioris mariti: alioquin non potest ratio inveniri, cum penitens facti, non possit alteri nubere.

Ad hæc Apostolus Paulus vult dimissam viro suo reconciliare. At si vit alteram uxorem duceret, non esset amplius locus reconciliationis cum prioris. Unde idem Apostolus docet mulierem alligatam esse legi Matrimonii quanto tempore vir ejus vivit. Vicissim ergo & maritus alligatus erit legitimi, quanto tempore uxor ejus vivit, 1. *Corinth. 7.*

Secundo ex auctoritate & observatione totius Ecclesiæ DEL. Nam à temporibus Apostolorum usque in hodiernam diem non legi ut permissum dimittentibus uxores suas ob adulterium, aut alias causas, ut ducerent alteras, viventibus adhuc dimissis, juxta *Cap. Gaudemus, de divortio, & multa alia cap. 3. 2. 9. 7.*

Tertio ex evidentibus rationibus. Quærum prima à mystica significatione matrimonii. Nam, ut antea ostensum est, Matrimonium significat conjunctionem Christi & Ecclesiæ, quæ est indissolubilis. Itaque & matrimonii vinculum erit indissolubile.

Ratio secunda à contrario absurdo. Si enim Matrimonii vinculum per adulterium dissolvetur, utrique conjugii liceret ad alteras nuptias transire. Ita multi ex industria adulterium committerent, ut à priori conjugio liberati, aliis nobilioribus, locupletioribus magisque dilectis conjugii possent. Vel multi mariti ob aliarum desiderium, suos uxores etiam innocentes adulterii accusarent. Quod & D. Hieron. *Cap. 19. in Matth.* annotavit.

Ratio tertia ex occasione dissidiorum inter veros parentes, & non veros, si in eodem loco habitarent. Naturalis enim amor filiorum non potest extinguere. Vera quippe mater dimissa non poterit oblivisci filiorum suorum, idcircoque nisi noverca nova ducta à suo marito eos fovet, ac tractet, ut ipsa voluerit, erit occasio jurgiorum, querelarum, & accusationum multarum. Graviora autem pericula timenda forent, si patens verus dimissus sit, & uxor ejus nubat alteri, qui & vitricus filiorum. Et sane nemo impedire poterit, quin filii sæpe accurrant ad veram matrem, aut verum patrem, si à noverca, aut vitrico durius tractentur.

Ratio quarta ex publica inhonestate: Quid enim inhonestius quam vocare novercam matrem filiorum, matrem vera adhuc vivente? aut vitricum patrem, quanto tempore verus pater vivit?

Conferantur denique hæc omnia Decreto S. Concilii Tridentini *sess. 24. Can. 7.* cujus verba sunt: *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, Matrimonii vinculum non posse dissolvi: & utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse altero conjugio vivente, aliud Matrimonium contrahere: machaturque eum, qui dimissa adultera aliam du-*

xerit: & eam, qua dimisso adultero alij nupsit, Anathema sit.

Ac demum Matrimonii vinculum esse indissolubile, etiam in casu fornicationis alterius conjugis, magno consensu affirmant veteres Patres, ut Justinus in *Apologia ad Antoninum.* Evaristus *Epistola 2.* Tertullianus *lib. 4. contra Marcionem.* Clemens Alexandricus *lib. 2. Stromat.* Hieronymus in *cap. 19. Matthæi,* Augustinus, Ambrosius in *cap. 16. Luca.* Innocentius I. *Epistola 3. ad Exuperium.* & communiter interpretes in *cap. 7. 1. ad Corinth.* & in *cap. 10. Marc. & in cap. 19. Matthæi.*

Neque veritati Catholicæ obstat locus ille *Matthæi 19. Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, machatur, ex quo colligitur licitum esse divortium ob fornicationem; nam responderet apud Matthæum Christum exceptionem illam (nisi ob fornicationem) non ideo fecisse, ut indicaret Matrimonium fore cum alio licitum, quando propter fornicationem primus conjunx dimittitur: sed ut indicaret non fore dimissionem illicitam, cum sit propter fornicationem. Unde cum Christus dicit, *Quicumque dimiserit, nisi ob fornicationem, subaudite debemus peccat, & illicitè facit dimittendo.* Quod vero sequitur, *& aliam ducit: & qui dimissam duxerit, machatur, univèrsaliter, de omni qui dimittit, sive propter, sive præter causam fornicationis, accipiendum id est.* Ita SS. Patres communiter eam Christi sententiam intellexerunt, neque Christus tale divortium approbavit in casu fornicationis alterius conjugis, quale erat illud, de quo Judæi interrogabant, utrum esset licitum quacunque ex causa, Quinimo illum Judæorum errorem coarguere Christus voluit responsione sua, quod existimarent tale aliquod divortium, propter aliquam omnino causam licitum esse (saltem per se spectata lege divina) in quo non solum dimitteretur uxor, sed alia etiam duceretur. Contra Christus generatim dicit, illud divortium adulterium esse secundum legem divinam.*

Neque vero novum hoc est, ut cum quis respondet, non modo respondeat directè ad id, de quo interrogatur, sed etiam corrigat errorem, qui supponitur in interrogatione. Ita igitur in proposito: cum Judæi putarent sibi licere, aut etiam per se, & ex ordinaria lege sine peculiari dispensatione, esse licitum tale divortium, in quo dimitteretur uxor, & alia duceretur; ac eo errore supposito tantum interrogarent de causis, propter quas id facere liceret; Christus responsione sua duo facit. Nam primo removet eam errorem, quem ea interrogatio supposebat, affirmatque tale divortium adulterium esse, idque confirmat ibi ex lege divina, lata in prima institutione conjugii. Deinde simul etiam respondens ad ipsam formam interrogationis docet, licitum divortium, id est, dimissionem in perpetuum, absque eo, quod alia ducatur, solum habere unam causam, nimirum fornicationem.

CAPUT XXXVII.

Legem veterem omnino esse jam abrogatam.

Error fuit olim veterum Hæreticorum, legem veterem non cessasse, sed perpetuo servandam una cum nova; ita Cherintus, teste Epiphanius *heresi 28.* Augustinus *heresi 8.* & Ebius, teste

- Iteneo lib. 1. c. 26. sunt Eubionæ & Nazaræi, teste Augulino, *heresi* 9. & Epiphano *heresi* 18. Huic etiam errori adhaerent hodie aliqui ex Orientalibus, ut ex superioribus satis aperte constat. Hos tamen omnes errores redarguit Paulus scribens Galatis, qui eodem errore fuerant infecti dicens:
- Gal. 3.** Prius autem quam veniret fides sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, qua revelanda erat. Itaque lex pedagoga noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. At ubi venit fides, iam non sumus sub pedagogo. Et iterum de duobus testamentis loquens, sub figura duorum filiorum Abraham, ait: Sed quomodo tunc in qui secundum carnem natus fuerat, persequeretur eum, qui secundum spiritum, ita & nunc. Sed quid dicit scriptura? *Bice ancillam & filium ejus.* Non enim haeres erit filius ancilla cum sito libera. Itaque fratres non sumus ancilla filij sed libera, qualibetate Christus non liberavit. Ecce Paulus aperte testatur ejciendam esse legem veterem, quæ tanquam ancilla fuit legis Evangelicæ. Et rursum in eadem Epistola: Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Testificor autem omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legi faciendæ. Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini. A gratia excidistis, Non enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo *IESU* neque circumcisio quicquam valet, neque praputium, sed fides, quæ per Charitatem operatur. Et in Epistola ad Hebræos de eadem re disputans ait: Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech, alium surgere sacerdotem, & non secundum Aaron dicit? Translato enim sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat. Et iterum: Reprobatio quidem sit precedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem; nihil enim ad perfectum adduxit lex, introductio vero melioris spei per quam proximamus ad DEUM. Demum de hac re ab ipsis Apostolis in unam congregatis, in illo celeberrimo Hierosolymitano Concilio, data est definitio: quoniam (ut Apostolica refert historia) quidam descendentes de *Judea*, docebant fratres, quia nisi circumcidamini secundum legem Moysi, non potestis salvari. Surrexerunt enim quidam de *heresi* Pharisæorum, qui crediderunt & dicebant oportere circumcidi, & servare reliqua omnia, quæ Moyses in lege præceperat. Ob quam doctrinam facta est non modica seditio, resistens assertioni huius Paulo & Barnaba. Propter quod Apostoli & seniores conveniunt Hierosolymam, ut de hac re definirent. Habitaque matura, prout decebat, rei examinatione, protulerunt sententiam, quam per Epistolam suam miserunt his, qui erant Antiochia, in hunc modum: Visum est enim Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hac necessaria, ut abstinere ab immolatis simulacrorum, & sanguine & suffocatione, à quibus suscipientes vos bene agitis. Hæc Concilium Apostolorum. Quis erit ergo, qui tam illustri Concilii definitioni repugnare audeat? Nullus certe, nisi demens aut infidelis ille fuerit; & certe, si lege Evangelica data adhuc oporteret observare legem veterem, contra eandem legem visus fuisset facere DEUS, qui talem in Levitico condidit legem, Sororem uxoris tuæ in pellicatum ejus non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente. Quæ quidem rectè præcepta sunt, ne si forte aliquis simul uxori, & forori illius jungeretur, inter simul habitantes excitaretur zelus, unde contentio rixaque generata fuisset. Prius quidem synagogam sibi delponsoverat DEUS; hujus Soror est
- Ecclesia, quam etiam DEUS sibi conjugere optabat: verum ut nulla esset contentio inter eas occasio, noluit secundam superducere vivente prima.
- Deinde legem veterem cessasse in morte Christi Domini, conveniunt omnes illi Patres, qui communiter exponunt illud dictum Christi Joan. 7. *ann. 19.* Consummatum est, id est, absoletum est mysterium redemptionis, quatenus erat meritis Christi perficiendum, quo lex veteris imprimitur, ut ad finem & terminum suum referebatur.
- In cujus signum mortuo Christo velum templi scissum est, ut ea re significaretur totam summam legis veteris tunc adimpleri & antiquari. Et hoc est quod Theologi dicunt, legem veterem in morte Christi fuisse mortuam ac sepultam. An vero ab illo instanti fuerit mortifera, ita ut illius observatio esset observantibus mortifera, controversia est inter doctos.
- Pro qua oportet advertere tria præceptorum genera in lege veteri contineri: quorum alia ad singulorum vitam & mores componendos & formandos pertinebant, & ideo moralia dicuntur. Alia vero ad Cæremônias & ritus Religionis, qua debitus DEO cultus, honor & veneratio deferretur, & vocantur cæremônialia præcepta. Alia denique spectabant ad bonam reipublicæ administrationem civilem, quibus humana civium salus, & pax ac tranquillitas conservatur: & hæc Judicialia præcepta nominantur. Quo fit, ut in sacris litteris sæpè hæc tria conjungantur: Præcepta, Cæremônia, Judicia. Primum (uti diximus) ad mores refertur: secundum ad ritus & cæremônias sacrorum: tertium ad civilem populi gubernationem.
- Judicialia igitur præcepta, ut rectè D. Thomas docet 1. 2. q. 104. art. 3, non fuerint mortifera à morte Christi, etiam si fuerint mortua, quia non erant illa præcepta figuræ Christi venturi, nec referebantur principaliter ad significationem mysteriorum Christi; sicut & cæremônialia, quæ ut fuerunt mortifera, vel à morte Christi, vel à promulgatione sancti Evangelij, ut alii Patres volunt. Quia cum cæremônia illæ principaliter spectabant ad cultum illi populo convenientem, secundum significationem mysteriorum Christi venturi, quare post passionem Christi, jam cultus ille cæremônialis erat factus, quia jam Christus non expectabatur, ac ideo post mortem Christi cessasse de fide est. Præcepta vero moralia, quæ ex lege naturæ derivantur, servari debent, non tamen, quia in lege veteri fuerint præcepta, sed quia natura doce tenemur servare.
- Neque obstat, quod *Actorum* 15. Apostoli iussu *Act. 15.* abstinerent à sanguine suffocato: & addiderunt illud se oneris tantummodo inter alia necessaria velle imponere. Viguit igitur post Christi passionem illa cæremônia. Confirmatur, quoniam in Concilio Gangrensi estenulis annis post id decretum innovatum.
- Respond. cum D. Thom. *quæst.* 103. art. 4. ad tertium, non fuisse id præceptum ad cultum, sed materialiter in alium finem, ut scilicet posset facilius ex *Judeis* & gentibus unus populus coalescere, si eo genere abstinentiæ sese Gentiles cum *Judeis*, qui maximè à suffocato & sanguine abhorrebant, in communi convicium confirmarent. Ad confirmationem autem Respondet Scotus, tunc temporis etiam durasse illam causam, propter quam eodem respectu erat utile ab illis abstinerere.

CAPVT XXXVIII.

De animæ rationalis productione.

ERant deinde Orientales credentes, animas per traducem gigni ab animabus parentum, sicut corpora à corporibus; atque adeo ab Adami anima omnes propagari, quæ olim fuit Tertulliani sententia.

Stabilienda est contra hunc errorem veritas Catholica. Hæreticum est dicere, Animam intellectivam traduci cum semine: ita sentit D. Thom. 1. 2. q. 1. 18. art. 2. Probatur primo ex sacra Scriptura, quæ semper ascribit productionem animæ ipsi Deo, & non alteri, ut Genes. 2. *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ. & factus est homo in animam viventem.* Et Job 31. *Nunquid non in utero fecit me, & formavit me in vulva matris?* Hoc certe intelligi non potest de formatione hominis quoad corpus, cum illud etiam formetur à parente per virtutem feminæ. Oportet igitur id intelligi de formatione hominis, quoad animam, quam solus DEUS creat. Et quamquam in Hebraico textu, hic locus non ita planè legatur, tamen parvipendi non potest auctoritas vulgaræ editionis, quam Ecclesiæ sanxit habendam esse pro authentica. *Psal. 32. Qui firmavit sigillatim corda eorum.* Et Zachar. 12. *Fingens spiritum hominis in eo.* Et Ecclesiast. 12. *Spiritus revertatur ad Dominum qui dedit illum.* Et quamquam hæc ferè testimonia per se sola non planè convincant, ut Augustin. *Epist. 28.* de aliquibus hujusmodi testimoniis notat; tamen magnum habent pondus ob Ecclesiæ auctoritatem, quæ eam esse vim horum locorum Scripturæ intellexisse videtur.

Et ratione etiam convincitur, quia nulla virtus activa agit ultra suum genus; sed anima intellectiva excedit totum genus corporeæ naturæ, cum sit substantiæ spiritualis. Nulla igitur virtus corporea ejus effectiorem valet attingere, atque omnis actio seminalis facultatis est à virtute corporea, cum spectet ad potentiam vegetatricem corpori prorsus inhaerentem. Ergo fieri non potest, ut animæ intellectivæ virtute seminis deriventur. Secundo, cum generatio alicujus est causa, cur aliquid sit; ejus dissolutio causa item est, cur aliquid pereat; atque dissolutio corporis non affert interitum animæ rationali; siquidem immortalis est: ergo neque corporis generatio erit ei causa, ut esse incipiat; at seminis traditio propria causa est generationis corporis, non igitur causa est generationis animæ. Tertio, omne agens naturale, sicut agit dependenter à materia; ita non producit nisi quod à materia dependet: sed anima rationalis non ita se habet: cum extra corpus existere valeat. Non ergo anima rationalis ab agente naturali produgitur, sed aliam habet ori-

ginis suæ causam. Ob hæc, & alia, quæ antiquos Patres non latuerunt, D. Ch. ylost. *Hom. 1.* de incomprehensibili DEI natura: *Asima, inquit, inspirantur, corpora efficiantur:* Et Procopius Gazæus in *Gen. 2.* ad illa verba: *Hoc nunc os de osibus meis, & caro de carne mea,* oraculum, ait, non dixisse, Et anima de anima mea, caro scilicet non gignit animam. Lege Gregorium Nyssenum *disputatione de anima & resurrectione.*

Ex quo fit, animam rationalem à Deo creari, quod hæc ratione demonstrat D. Thomas *lib. 2. Legédus contra gent. c. 87.* Omnis substantia, quæ producit, aut generatur per se, aut per accidens; aut creatur; sed animæ rationales non generantur per se, cum non constent ex materia & forma; neque per accidens, quia cum sint formæ corporum, & tanquam oritentur per eorum generationem ex virtute seminali, quod improbatum est: superest ergo, ut per creationem esse accipiant. Huc spectat, quod cum animæ humanæ omnibus formis physicis naturæ dignitate præsent, sinque in suo esse subsistentes: oportet eas nobiliorem habere originem & more aliarum substantiarum intellectuum per creationem produci.

Neque huic veritati obstat, quod *Genes. 2.* dicitur, *DEUS requievit ab omni opere, quod pararat.* Primum, quia non dicitur DEUS absolute requievit, sed requievit ab opere, quod pararat, videlicet illis primis sex diebus. Utsit sensus, DEUM mundi opificium absolvit sex diebus, & atque ita die septimo desitisse mundi machinam condere. Item, quia ut interpretatur D. Thom. *lib. 2. contra gentes c. 84. & in 2. dist. 8. q. 2. art. 1. ad 7.* Beatus Albertus Magnus in *Summa de homine q. 15.* Istimodi quies DEI intelligenda est secundum cessationem à novis speciebus condendis, non autem à novis individuis, quorum similia secundum speciem præcesserint. Quare cum omnes animæ intellectivæ, omnesque homines sint unius speciei, nihil repugnat prædictæ quieti DEUM quotidie animas creare.

Illud tamen oportet advertere, duas actiones DEI intervenire in animæ productione; prima natio, qua DEUS producit animam, & hæc ipse solus facit, sine intervenit causarum secundarum, eo modo quo creavit Angelos. Altera etiam tunc actio DEI intervenit, ad unendam animam corpori, & hæc cum agente naturali facit: quæ tamen ita intelligenda sunt, ut non prius tempore anima existit, quam uniat corpori.

mentio, de quorum origine, ritibus & erroribus, Tractatum Romæ edidit anno 1652. noster Ignatius à JESU, Missionarius & Vicarius nostræ Residentiæ in Bassora Mosopotamiæ, in quo errores & hæreses illorum adducit, & egregè confutat, quorum magnam etiam multitudinem ad Catholicam fidem traduxit.

DE CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM PROCURANDA.

LIBRI VII.

PARS SECUNDA.

CAPVT I.

De iuvandis Orientalibus.

Licet Orientis Ecclesie errores & clades innumeræ, quibus tot annis obruta permansit; illarum gentium, ob sua peccata, obduratam jam habere frontem, & obstinatam mentem: & ideo à DEO Optimo Maximo derelictæ videantur; tamen nos animare debet ad meliora speranda, apud quem non est impossibile omne verbum, quique querentibus serio regnum DEI, ejusque gloriam animarum lucra multa solet adjicere, atque ita hoc ultimo seculo in remotissimis Indiis, ad ortum, occasum, & meridiem, deletis idolis trophæum Crucis passim excitavit, cum hæc mundi plaga, quæ vergit ad Orientem, restet, in qua necesse etiam sit Evangelium rectè annuntiare, magnum in ea ostium aperiri posse orthodoxæ fidei, experientia ostendit, si summi Ecclesie Patris, longanimitate ut ita dicam diligentia, quæ potissimum tot alia Regna jugo Christi fuisse subiecta, negotium hoc promoveatur.

Insudarunt olim summi Pontifices pro tuenda fide in Ecclesia Orientali, maximosque labores & pericula subire, ac nostro etiam seculo magnopere student Orientalibus nationibus opem ferre, auxiliumque in omnibus præstare: præcipuus tamen *Gregorius XIII.* dignus æterna memoria Pontifex, præter alios operarios, quos in Indiam, in Angliam, Constantinopolim, aliasque orbis partes misit, etiam in Alexandriam Ægypti, Syriam, Palestinam cum Libano monte, Babyloniamque aliquot destinavit, qui hujus tractus nationes divino verbo, ac piis etiam muneribus à Pontifice ipso missis, ad fidem atque pietatem allicerent.

Gregorius XIII. zelus pro iuvandis Orientalibus.

Leonardus Episcopus Sidonienensis Legatus in Orientem.

Præcipuus in Orientem Legatus fuit *Leonardus Episcopus Sidonienensis*, & Apostolicus Nuntius, qui in Orientem, cum aliis etiam viris doctis & piis (inter quos *P. Joannes Baptista Romanus*, Societatis JESU) à summo Pontifice ad Patriarchas illos Orientales, ad aliosque Metropolitans & Episcopos, vestimenta sacerdotalia, argenteos calices, libros etiam aliquos lingua Arabica conscriptos, aliaque pretiosa dona deferentes, missi sunt; plurimique tam ex Patriarchis illius tractus, quam Episcopis, & Archimandritis fidei professionem, unionemque cum sancta Romana Ecclesia jam pridem retentam confirmarunt; alii de novo miserunt, sanctissimoque Romano Pontifici totius orbis Capiti obedientiam præstiterunt; alii propter magna sibi pericula, tam à Turcis, quam à falsis fratibus imminencia fidei professionem oportunitiori tempore reservarunt. Stant hodie in Bibliotheca Illustrissimi Domini Cardinalis

de *S. Severina*, qui tunc totius Orientis protectione gaudebat, quamplurimum Patriarcharum, aliorumque Episcoporum Orientalium fidei professiones Arabica lingua conscriptæ, eorum sigillis & subscriptionibus firmatæ, ac in Latinam etiam linguam traductæ. Et ut *Gregorius XIII.* è vivis discedente, hujus missionis fructus consisterent, seminarium instituit, in quo pueri Orientalium, & Maronitarum excepti, in Catholica doctrina erudiantur, ut inde in patrias sedes reversi suos docere possint, quæ ad cultum Christi pertinent, & in officio fidei continere. Quare postea *Clemens VIII.* post *Gregorium XIII.* ad montem Libanum duos Sacerdotes, (ut jam supra de Maronitis agentes latius scripsimus) è Patribus Jesuitis misit, ut certior fieret, num sumptus, qui in Urbe, in Seminario Maronitarum, & aliorum Orientalium sunt, bene ponerentur; quæve spes, aut restituendæ, aut propagandæ religionis essent in Oriente.

Messes quidem in Oriente jam albæ sunt ad metiendum, solum superest, ut summi sanctæ Ecclesie Pontifices mittant faciem, & huic negotio incumbant, præcipue ut nobis conjungantur; sed ut hoc fiat, non est opus unius diei, aut legationis, sed & longanimitate, & non intermissa perseverantia, & frequentissimis legationibus opus est, quæ omnia disponunt animos ad Catholicam fidem, ritusque suscipiendos, quoad usque opus DEI perficiatur. Maxime vero oportet, ut Christianis in regionibus illis sub Turcarum dominatione, atque calumitiis oppressis, succurratur: id enim præstiterunt Romani Pontifices ab initio nascentis Ecclesie, usque ad ætatem nostram, qui Christianorum Catholicorum inopiam eleemosynis abundè sublevarunt.

Hujus testis est Epistola *Dionysii Episcopi Cynthiorum* vetustissimi ad Ecclesiam Romanam, in qua sic alloquitur Romanos: *Apud vos jam mos inveteravit, ut omnes fratres variis officiis beneficiis, & Ecclesiis permulcti, quæ in quaque civitate sunt, vici mitterent subsidia. Sic planè non solum egenorum sublevatis inopiam, verum etiam fratribus, qui sunt ad metalli damnati, opem fertis: atque ita per ea beneficiis subsidia, quæ jam primis Ecclesie vestrae jactis fundamentis passim mittere consuevistis, cum suis Romanis, Romæ morum consuetudinem sedulo observatis; quam quidem certè beatus Soter vester Episcopus, & hactenus custodivisti diligenter, & valde suo propenso studio adauxit. Idque non modo opes in Sanctos reserendos delegatas benignè subministrando, verum etiam fratres ad ipsam adventantes, tanquam pater indulgens ac clemens in liberos beato ac pio sermone ad virtutem cohortando. Hæc Dionysius. Testatur porro Eusebius hanc consuetudinem (de qua Dionysius)*

Seminarium pro Orientalibus institutum.

Christianis inopia & tyrannide oppressis à SS. Pontificis succurrendum. *Dionysius Corinthi Episcopus.*

Eusebius.
Eccle

Ecclesie Romanæ suo adhuc tempore maximè servatam. Hinc Paulus Diaconus scribit à Symmacho Papa abundè missum, unde se alere possent: Episcopi Africani, qui suis ejecti sedibus, in Sardinia exulabant. Lique ex *Epistola Gregorij Magni*, quantum Pontifici Romano semper curæ fuerit in singulis totius orbis regionibus egentes Catholicos sublevare & bene iis facere. Ob id Romæ videmus esse cunctis nationibus, vel remotissimis, hospitales ædes cum suis redditibus, excitas ab antiquis temporibus, ita ut neque Chaldeis (sua domus, neque Indis, & Æthiopicis desit: tot. ve) ò ac tantos sumptus à Pontificibus Romanis factos, ac fieri indies ad inopiam sublevandam egentium.

Et cum longè sit certissimum Orientales nationes in summa penuria spiritalium instructio- num versari, rationi quam maximè consentaneum est, ac officio hujus sanctæ Sedis incumbit, data occasione quam certissimè operarios, qui non querant quæ sua sunt, sed quæ JESU Christi, ad eas expedire. Cavendum tamen sedulo est, propter exploratores oculos, ne per Romam divulgetur rumorque spargatur, tales à Summo Pontifice, tanquam Reformatores, aut aliorum negotiorum expediendorum causa missos esse, sed secretò tanquam aliud acturi vadant.

Quinam Deinde omnium sibi gratiam concilians, sint operarii etiam propenso in Orientales animo, non scrupuloli, non ignari, nimiumve zelosi: in hoc enim modo in Orientè mittendi & quo modo in Orientè mittendi

Deinde omnium sibi gratiam concilians, sint etiam propenso in Orientales animo, non scrupuloli, non ignari, nimiumve zelosi: in hoc enim modo in Orientè mittendi & quo modo in Orientè mittendi

Deinde omnium sibi gratiam concilians, sint etiam propenso in Orientales animo, non scrupuloli, non ignari, nimiumve zelosi: in hoc enim modo in Orientè mittendi & quo modo in Orientè mittendi

Deinde omnium sibi gratiam concilians, sint etiam propenso in Orientales animo, non scrupuloli, non ignari, nimiumve zelosi: in hoc enim modo in Orientè mittendi & quo modo in Orientè mittendi

Deinde omnium sibi gratiam concilians, sint etiam propenso in Orientales animo, non scrupuloli, non ignari, nimiumve zelosi: in hoc enim modo in Orientè mittendi & quo modo in Orientè mittendi

Deinde omnium sibi gratiam concilians, sint etiam propenso in Orientales animo, non scrupuloli, non ignari, nimiumve zelosi: in hoc enim modo in Orientè mittendi & quo modo in Orientè mittendi

vientes reperirentur, quod non ita novum, vel ab usu alienum videbitur, si *Martinum V.* in memoriam revocemus, qui totius orbis literatissimorum ac præstantium viro- rum nomina penes se inscriptis asservabat.

Omnibus ad hanc functionem idoneis repetitis, locus Romæ in propriis eorum Monasteriis assignandus esset, ut ibidem in rebus ad similem missionem necessariis instruerentur, docerentur, ac penitus perfecti redderentur: & quidem, ut alacrius se huic operi accingant, ferventi zelo succedendi & inflammandi sunt, atque alii etiam spe quadam animandi, tanquam si foret probatio quædam ad majora.

Præterea non minima difficultas est, & quæ Schismaticos Orientales forsitan magis in Schismate detinet, quod Dioscorum alioque Schismaticos antesignanos, quos Ecclesia Catholica hæreticos censet, ipsi ut viros sanctissimos colant, & tam in Missæ Sacrificio, quam aliis communibus precibus, solemniter invocent: sicut & apud Moscovitas, etiam contingit, qui, asserente Antonio Possævino in *sua Moscovia*, licet res planè fabulosa sit, corpora quorundam, qui Schismatici fuerunt, integra sese habere gloriantur, per quos miracula frequentè edunt, cæcis visum restitunt, ægros sanari constantè affirmant. Ut plurimi periculi res esse videantur, si quis illorum corporum elevet præconceptam animis sanctitatem, aut quasi dubius querat, num ii verè Sancti, Martyresve fuerint? Inter alios autem numerantur Cleba, & Boris, Petrus Metropolita, Alexius, quorum corpora extare aiunt Moscovitæ. Hæc Possævino. Unde hodie Jacobitæ alique Orientalium nationes, ut legati à *Greg. XIII.* missi, experti asserunt, facillimè summi Pontificis Primatum agnoscebant, unius naturæ in Christo errorem, aliosque similes non sine animi promptitudine confitebantur: ac cum ventum fuisset, ut Dioscorum abjurarent, ita egredèruntur, ut ob id potissimum legati re infecta reverterentur.

Non minorem Orientales, sicut & Græci omnes habent difficultatem in recipiendo Calendario Romano emendato, cujus emendationem renuunt admittere: quare oportet, ut operarii, qui mittendi sunt hujus emendationis causas rationeque cognoscant, ut qui erudiendi sunt, capaces sanctæ novitatis fiant. De qua re videndi sunt Antonius Possævino in *Refutatione adversus Davidem Chytraum*, & Christophorus Clavius, qui librum hac de re absolutissimum edidit Romæ. Quod si non facile se Romano Calend. accommodaverint, ferendi sunt, dum in aliis substantiam Catholicæ fidei amplectantur.

Juvandi sunt, & urgendi Orientales ferè eisdem argumentis, quibus Græci ipsi, desumptis à supplicis à DEO Optimo Maximo illis, postquam à Romana Ecclesia detestère influctis. Si enim respiciamus Ægyptum, cæterasque Asiæ Provincias, agitur annus fere millesimus, ex quo illæ à nobis discesserunt, hæreticis Nestorio, Eutyche, Dioscoro, ac præcipuè Monophysitis Ecclesiam perturbantibus, (ut cætera omittam) vix aliquis ex illis profertur poterit, qui fuerit excellenti præditus doctrina: corruerunt enim in summa tam liberalium artium, quam Theologiæ, ac celestium disciplinarum fundamenta, ac ipsi in turpissimam prolapsi sunt ignorantiam.

Deinde operarii maximo studio curabunt, ut ex Christianis tam Græcis quam Jacobitis, Armenis, Nestorianis, Coptis, aliisque nonnullis, qui præstantiori pollent ingenio Romam mit-

tantur,

tantur, linguarum, literarum, aliarumque scientiarum ediscenda gratia: quos Romæ benignissime recipiendos admonebunt, Græcos in Collegio Græco & alios in Collegio nationum ultramarinarum, ac ibi amicè tractandos, & educandos: & quod amplius est, cum conversatione rituum ipsorum, ut nimirum postquam bene instructi fuerint, & eruditi ad utilitatem, ac emolumentum earundem nationum, in suam singuli patriam revertantur. Illud autem maximè advertendum, ut sint bonæ indolis adolescentes, bonisque moribus imbuti, apti, dociles, acque ingenii perspicaces, quique principia quædam linguarum habeant, & ætatis sint convenientis, Græci videlicet à duodecimo anno ætatis usque decimum quintum, vel decimum sextum ad summum: aliarum vero nationum à duodecimo, usque ad decimum octavum annum aut vigesimum, qui cum transmittendi fuerint, securè & mercatorio more diligentè cura navibus committantur.

Curabunt deinde libros aliquos Græco, Arabico, Chaldæo vel alijs illarum nationum linguis conscriptos secum portare, professiones etiam sanctæ fidei, non solum Latino idiomate, sed in lingua Græca, Arabica, Chaldæa: doctrinam quoque Christianam, lingua Illyrica & characteræ Italico: quæ & alia similia opera Romæ typis excusa facilè invenientur.

CAPUT II.

Instructiones aliæ pro juvandis Orientalibus.

Guardianus, una cum Religiosis Familiæ Franciscanæ Hierosolymis degentibus, citra dubium plura præstare posse, quæ ad summam DEI gloriam, haud exiguum sanctæ Romanæ Ecclesiæ obsequium atque omnium propè Orientalium spirituale profectum, & animarum salutem non modicum conducerent.

Cum in Dominico Sepulchro immorentur Religiosi septem diversarum nationum Schismatis labe infecti, ut sunt, Græci Georgiani, Abyssini, Armeni, Jacobitæ, Copti, Soriani, Maronitæ: operæ pretium erit, hos in primis omni studio & industria ad veram sanctæ Ecclesiæ unionem reducere, quibus post veluti apertissimis instrumentis, eorundem pariter nationes in viam rectam dirigantur.

Sicuti omnes isti Religiosi, vitæ auctoritate eludent, idcirco Religiosi Latini, eosdem probatoris ac sanctioris vitæ exemplo præcellere contendunt: quo majoris faciant sanctam Romanam Ecclesiam, cujus hi partes agunt, ut similiter alios sincero vivendi modo ad vitæ melioris frugem, & avitæ Religionis normam pertrahant: præbunt autem illos, tum in virtutibus, tum vel maximè in servitio, & cultu divino.

Denique ut facilius animi eorum conciliantur, operæ pretium erit, quam optimè erga illos affici, cum omni honoris respectu, & obsequiorum prompta exhibitione: ut congerant carbones ignis super capita eorum.

Majoris ergo profectus gratia, Religiosi discretione, prudentia, & humanitate cæteris præstantiores, faciliusque ingenii feligendi, quibus Guardianus, cum aliarum nationum Religiosis, communicationem persuadeat ea ratione, ut cuius nationi unus pluresque deponentur.

Modus vero agendi cum ipsis erit ejusmodi: ut nimirum captata eorundem benevolentia, etiam ritibus ipsorum præposteris non nihil conniveatur, bona autem illorum opera hand mediocri estimatione censeantur, D. Pauli Apostoli instar ad Corinthios scribentis. Accedet insuper omnis diligentia, qua & eorum opiniones advertantur & terrore temporalium, spiritualiumve status iis nationibus proprius cautè eliciatur, & conditiones tum naturales, tum morales perdiscantur, atque, ut verbo absolvam, ut præcipuo studio cujusvis nationis status & mores plenè, quo ad fieri licebit, comprehendantur. Quæ, ut rectius ac majori cum fructu præagantur, necessarium erit, quemque Religiosorum in id opus incumbendum, sedula lectione Auctores de natione scribentes, quam quilibet ad sententiam faniorem perducere molitur, ante evolvisse, verum ante singula, ipsimet errores errorumque fundamenta, integræque historia: penitus inspiciende, sine quibus vix, aut ne vix quidem ullus poterit expectari profectus.

Ostendendum etiam, Ecclesiam Romanam probare ac indulgere, ut quævis Ecclesiæ propriis adhaereat ritibus ac caeremoniis, quippe cum Schismatici propriorum rituum tenacissimi sint. Ne ipsos eorum perdendorum ingruens aliqua suspicio ab Ecclesiæ Romana alienet & avertat, oportet unè laborandum, ut se in propriis caeremoniis infectandis conservandos esse persuadeantur.

Exemplis deinde ac historiis antiquis primitivæ Ecclesiæ, sanctorumque Patrum præteritorum temporum, iis aperienda auctoritas, ac summi Pontificis in præsentiarum usque continuata potestas explananda: quodque calamitates universæ, Tyrannorum furor, ac quævis persecutorum procellæ in Ecclesiæ Catholicam insurgentes Pontificum obedientia suppressæ hæcenus semper evanuerint.

In emendandis vero ipsorum erroribus, cum leniter, tum modè se procedendum, ne scilicet apertè nimis convincantur, vel acerbius urgeantur, sed suavi reprehensione, rationes & auctoritates addantur subinde, ut sic facilius eorum mentes ac responsiones percipiantur. Quare opus esse duxerim, antiquiorum SS. Patrum & Doctorum prænosse nomina, nempe qui in cujusvis nationis majorem estimationem cadunt, ut doctrinarum eorundem habita noverit, inde argumenta sumantur, lenius tamen, omni disputationis acerbitate seclusa: nationes enim istæ, & præsertim Religiosi suorum rituum, & sectarum tenacissimi, ac in erroribus pertinaces, salutaris studiosos, præstigias sibi imponere velle falso augurantur. Ulterius etiam, de pluribus simul erroribus non sunt coarguendi, sed de uno, deinde altero, iisque evidentioribus & nullatenus tolerandis: plura namque, quantumvis nihil decoris aut venustatis habeant, apud eos tamen ferenda erunt.

Maronitæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ unitis congratulandum, & in fide sanctæ Romanæ Ecclesiæ confirmandi. Verum cum creditu sit facile, complures eorum antiquis erroribus adhuc nuntium non remisisse, opera ponenda, quò iisdem rejectis Catholicæ veritatis reddantur capaces.

Georgiani quoque, & his ad resipiscentiam procliviores Armeni summa cura, familiari tamen tractu, ad Ecclesiæ Romanæ unionem invitandi.

Æthiopes autem & Abyssini, ad Catholicorum

Modus agendi cum Schismaticis.

Maronitæ.

Georgiani. Armeni. Æthiopes. Abyssini.

rum ritus, summiq; Pontificis recognitionem, velut capitis sui, suapte sponte magnopere aspirantes; propter Nicæni tamen Concilii dispositionem dubii, quo cautum fuit in Ecclesiæ Patriarchalis distributione, Æthiopiæ Alexandrinæ subdi Ecclesiæ, à cuius Patriarcha, *Abunam* quendam sic nuncupatum, Schismatis semper labe infectum, assignatum sibi agnoscerent Patriarcham: diligentissimè, & haud vulgari prudentia erunt dilucidandi, ostendendumque, duos haberi Alexandriæ Patriarchas, Græcum alterum, alterum Coptum, eodemque fundamento Schismatis, quo Græcum Patriarcham rejiciunt, simili in idem errore Coptum inquinatum, nūquam ut Patriarcham debere circumplecti. Insuper cum uterque, & Græcus & Coptus, Turcarum dominio subsit, idcirco summus Pontifex eos hucusque ab erroribus quibus contaminantur pro libitu vendicare nequivit. Accedit, quòd cum ob Schisma falso Patriarcharum nomine insigniti sint, Ecclesia Romana semper Alexandrinæ de vero, Catholico insignique eruditione exculto Patriarcha providet, quem, ubi Nicæni Concilii decreta ritè sequuntur, pro vero Patriarcha Alexandrino, Romæ ob Alexandriam à Turcis interceptam residente, & ob Alexandrinum ibidem Patriarcham Schismate notatum, recipere tenentur.

Ultimò tandem, quicquid in dictis nationibus, Catholice fidei dilationis, & incrementi accesserit, totum plenè & sincerè, sanctæ Apostolicæ Sedi transferatur, quo, quid ulterius factò opus fuerit, maturè decernere & statuere valeat.

C A P V T III.

De quibus præcipuè tam in fide, quàm in moribus, interrogandi & instruendi videantur Christiani Orientales, qui volunt profiteri sanctam Fidem Catholicam, seu redire ad unitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & detestari ac abjurare errores & hæreses, plus minùsve pro prudentia Theologi interrogantis.

DE DEO & ejus unitate.

De Trinitate personarum.

An in personis deum majoritas aliqua vel æqualitas.

De Patris paternitate, de Filii filiatione, & Spiritus sancti processione, seu spiratione.

An Filius sit coæternus, coessentialis, & per omnia coequalis Patri?

De Spiritu sancto, An sit coæternus, coequalis & coessentialis Patri & Filio?

De Spiritu sancto, A quo procedat, an à Patre tantum, vel à Patre & Filio, an ab uno vel pluribus principiis?

Quæ persona fuerit incarnata?

De Christi incarnatione.

De ejus naturis, an una, an plures.

Item de voluntatibus & operationibus Christi, an una, an plures?

Quid sentiat de illa natura, quam dicunt aliqui Orientales resultare ex duabus, & sic de una voluntate & operatione?

Thom. à Iesu Opr. Tom. I.

De libris Canonice sacre Scripturæ, qui, & quot?

De sacris Generalibus Conciliis, & quid unumquodque eorum damnavit?

De Concilio Ephesino, & Chalcedonensi, quid sentiat?

Quid item de S. Leone Papa primo?

An B. Virgo MARIA Mater Domini nostri JESU Christi, dicenda sit DEI genitrix, seu Mater DEI?

De Hymno Trifoglio, quomodo dicatur; An in fine ei addatur: Qui crucifixus est pro nobis miserere nobis?

Quid sentiat de Nestorio olim Constantinopolitano Episcopo?

Quid de Dioscuro olim Episcopo Alexandrino, & Euryche olim Presbytero Constantinopolitano, & Severo olim Episcopo Antiocheno?

Quid item de Cyro olim Alexandrino, & de Sergio Pyrrho, Petro, & Paulo olim Constantinopolitanis: & Macario olim Antiocheno Episcopo, & aliis similibus hæresiarchis & hæreticis, in Sacris Ephesina prima, & Chalcedonensi quinta & sexta Synodis & in Concilio Romano sub S. Martino Papa primo, & aliis generalibus Conciliis damnatis: quos in interrogans non vocet, aut dicat tales esse, ne pudorem incutiat interrogatis, aut eos retrahat à veritatis confessione.

De aliis Oecumenicis & generalibus Conciliis auctoritate sanctæ Romanæ Ecclesiæ confirmatis, & præcipue de Florentino.

De Sacramentis & eorum numero.

Quid unumquodque eorum contineat?

De effectu, de materia, de forma, ministro, & intentione eorum tradentis, & suscipientis.

Specialiter verò de Baptismo parvulorum, & quot dies nati baptizentur?

De Sacramento Confirmationis, & quæ sit materia, & quomodo consecratur, & à quo & quando renovetur Christus, & an quotannis?

De Ministro, an solus Episcopus?

De forma.

De Sacramento Ordinis, quot Ordines habeantur, qui item sacri?

De tempore & modo ordinandi.

De ætate ordinandorum.

In Missa quæ sint verba Consecrationis Corporis & Sanguinis Christi?

An apud suos in azymo vel fermentato panis offeratur?

An cum vino misceatur aqua?

Quid sentiat de offerentibus in azymis?

De Communione Clericorum, aut Presbyterorum non celebrantium, & populi, & an sub utraque specie?

De forma cujuslibet Ordinis.

De Simonia, præcipuè de illis, qui pecuniis aut conventionibus, aut alio humano studio, & favore ordinantur in Diaconos, Presbyteros, eliguntur aut confirmantur in Episcopos, Archiepiscopos & Patriarchas respectivè.

Quam auctoritatem accipiant in Ecclesiis ad quas ordinantur à Tyranno Turcarum, vel Persarum, aut alio Principe infideli?

De Matrimonio, an apud eos sit Sacramentum?

Cujus ætatis esse debeant, qui aliud contrahunt, ac quibus ritibus, vel ceremoniis.

An inter consanguineos & affines, vel quoto gradu?

An admittant repudium, vel divortium?

An vivente prima uxore aliquo casu aliam ducere

- apud eos liceat, & contra vivente primo marito alteri copulari?
- An altero conjugum in captivitate vel servitute detento, alteri nuptiis aliis jungi liceat?
- De peccato Originali, quid credat, aut sentiat, & an animæ creentur à Deo?
- An quis salvati possit extra fidem mediatoris DEI & hominis Christi JESU, & quid de iis, qui sunt modò in lege naturæ?
- De peccatis mortalibus.
- De peccatis voluntatis, quæ non transeunt in actum exteriorem, an sint mortalia?
- De Sacramento Pœnitentiæ.
- De peccatorum Confessione Sacramentali, & quoties fiat?
- Quæ peccata sint confitenda?
- Quæ pœnitentiæ vel satisfactiões apud suos imponantur?
- De absolutione à peccatis, & ejus forma.
- De Indolgentiis.
- De Sacramento extremæ Unctionis, seu Unctionis infirmorum, an apud eos habeatur?
- De materia, forma, & usû.
- An sint faciendâ suffragia pro defunctis, & quæ?
- An animæ decedentium ex hac vita indigeant purgatione aliqua, & quorum?
- De Purgatorio, & loco purgationis animarum hujusmodi.
- An modò animæ Sanctorum & justorum fruuntur beatitudine, & animæ malorum puniantur in inferno, an vero expectetur resurrectio corporum, & Judicium universale?
- De invocatione B. Genitricis MARIÆ, & Sanctorum.
- De cultu sanctarum Imaginum Domini nostri JESU Christi, B. MARIÆ Deiparæ, & Sanctorum.
- De lege veteri, ejusque Cæremoniis, an cessaverint, quæ & quando?
- De festivitatibus, quas habent, & illarum tempore?
- De Jejniis, quæ observant, & illorum tempore.

CAPUT IV.

Brevis orthodoxæ Fidei professio, quæ ex præscripto Sedis Apostolicæ ab Orientalibus, ad sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ unitatem venientibus faciendâ præponitur.

Hæc formulam professionis fidei adducit. *Baron. 6. Tom. in fine.*

COrde credo, & ore confiteor, quod unus est DEVS, verus, omnipotens, incommutabilis, incomprehensibilis, ineffabilis, & æternus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, unus in essentia, trinus in personis, Pater ingenuitus, Filius à solo Patre genitus, Spiritus sanctus à Patre Filioque æternaliter procedens, non sicut à duobus principiis, aut duabus spirationibus, sed ab utroque tanquam ab uno principio & unica spiratione. Pater non est Filius, aut Spiritus sanctus; Filius non est Pater, aut Spiritus sanctus; Spiritus sanctus non est Pater, aut Filius, sed Pater tantum Pater est, Filius tan-

tum Filius est, & Spiritus sanctus tantum Spiritus sanctus est. Nullus alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate, sed absque initio semper est, & sine fine. Pater est generans, Filius nascens, Spiritus sanctus procedens; consubstantiales, coæquales, coomnipotentes, & coæterni. Hæ tres personæ sunt unus DEVS non tres Dii, una essentia, una substantia, una immensitas, unum principium, unus Creator visibilium omnium, & invisibilium, corporalium, & spiritualium, qui quando voluit universas condidit creaturas sua bonitate, quas & valde bonas voluit. Et ideo reprobo, & anathematizo omnes hæreses, & hæreticos sentientes & docentes contraria.

Firmiter etiam credo, & profiteor, quod unigenitus Dei Filius Patri consubstantialis semper cum Patre, & Spiritu sancto existens in plenitudine temporis, quam divinæ misericordiæ consilium inscrutabile disposuit, ut nos à peccato Adæ, ac ceterarum culparum nostrarum sordibus mundaret, & à morte, & inferno liberaret, incarnatus est de Spiritu sancto, in immaculato utero beatissimæ MARIÆ semper Virginis, veram, & integram hominis naturam assumpsit, corpus videlicet, & animam rationalem, in unitate personæ divinæ, tanta unitate, ut unus & idem Christus sit Deus, & homo, Dei Filius, & hominis filius: ita quod una natura non confunditur cum altera, nec una transit in alteram, nec una miscetur alteri, nec altera evanescit, sed in persona omnino una, sunt duæ perfectæ naturæ, divina scilicet & humana, salvæ earundem naturarum proprietatibus, duæ voluntates, duæ operationes, ita ut Christus sit tantum unus. Et sicut formam servi Dei forma non ademit, ita formam Dei servi forma non minuit. Qui enim verus Deus est, idem verus est homo: Deus per id quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: Homo per id quod Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: Deus per id, quod de quinque panibus quinque millia hominum faciavit, quod Samaritanæ aquam salientem in vitam æternam promissit, quod Lazarum quatruiduanum à mortuis resuscitavit, Homo per id quod æsurivit, sitivit, fatigatus est, & in ligno Crucis clavis affixus est: unus, & idem secundum divinitatem, & qualis æterno Patri, immortalis, impassibilis, secundum verò humanitatem minor Patre, mortalis, & passibilis.

Insuper firmiter credo, & prædico eundem Dei Filium incarnatum, verè natum

natum esse ex MARIA semper Virgine, & ideo ipsam virginem fateor veram Dei Matrem, atque genitricem: item verè passum, verè mortuum, & sepultum, verè cum anima descendisse ad inferos ad liberandas animas sanctorum Patrum, quæ in limbo detinebantur, alligato insatiabili homicida, subinde ex mortuis verè resurrexisse, & per quadraginta dies Apostolos docuisse de regno Dei, moxque ad cælos ascendisse, sedereque ad dexteram Patris, & venturum esse in fine seculorum ad iudicandos vivos & mortuos.

Credo & profiteor nullum unquam hominem ex semine Adæ conceptum, & natum fuisse salvatum, aut fore salvandum, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum Domini nostri JESU Christi, in sanguine, & morte ipsius, quæ nos reconciliavit æterno Patri, & delavit chirographum iniquitatum nostrarum æterna redemptione inventa.

Item firmiter credo legalia omnia veteris Testamenti, seu Mosaicæ legis, quia Christum figurabant, licet divino cultui illa ætate congruerent, ipso adveniente cessasse, & jam promulgato Evangelio servari non posse sine interitu salutis æternæ. Omnes igitur post illud tempus circumcisionis, Sabbathi, ciborum ea lege prohibitorum, reliquorumque legalium observatores alienos à fide denuncio, & salutis æternæ non posse esse participes, nisi aliquando ab his erroribus respiciant: ab his enim omnibus liberavit nos Christus, & septem novæ legis Sacramenta instituit, quæ veneror, credo, & profiteor, unum Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Ordinem, Matrimonium & extremam Unctionem, quæ omnia ea digne fumentibus virtute Passionis ejusdem D.N. JESU Christi gratiam conferunt, ista septem Sacramenta perficiuntur tribus, verbis videlicet & rebus, ac ministro; verbis ut forma; rebus, ut materia; ministro, qui facere intendat, quod facit Ecclesia.

Recipio insuper quicquid de iisdem Sacramentis sancta, & Catholica Ecclesia Romana docet, & prædicat.

Credo, quod si verè pœnitentes in Dei charitate deceaserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissorum, & oratorum pœnis satisfecerint, coram divina justitia eorum animas pœnis Purgatorii post mortem purgari, utque à pœnis hujusmodi releventur, prodesse eis Fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificium, orationes, & elemosynas, ac alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt, secundum

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

Ecclesiæ instituta. Illorumque animas, qui post Baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post perpetrati peccati maculam (ut dictum est) purgaræ sunt, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum DEVM trinum, & unum sicuti est, pro meritorum tamen diversitate, alium alio perfectius: illorum verò animas, qui in actuali mortal: peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus perpetuò puniendas.

Firmiter etiam teneo, & credo symbolum fidei à trecentis decem & octo Patribus in Concilio Nicano, & à centum & quinquaginta in Concilio Constantinopolitano traditum, ac semper in Ecclesia usque modo inviolatè custoditum, videlicet:

Credo in unum DEVM Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & invisibilium, & in unum Dominum IESVM Christum Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula. DEVM de DEO, lumen de lumine, DEVM verum de DEO vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis. Et incarnatus est de Spiritu sancto ex MARIA Virgine, & homo factus est; crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est; & resurrexit tertia die secundum Scripturas, & ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris, & iterum venturus est cum gloria iudicare vivos & mortuos; cuius regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominum & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas; & unam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum, & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi. Amen.

Confiteor, teneo, & prædico unum eundemque DEVM veteris & novi Testamenti, hoc est legis & Prophetarum, atque Evangelii Auctorem esse, quoniam eodem Spiritu sancto inspirante

S 2

utrius-

utriusque Testamenti Sancti locuti sunt. Itaque suscipio omnes libros Canonicos, quos suscipit sacrosancta Romana, & Catholica Ecclesia. Sunt verò inscripti: Testamenti veteris, quinque Moysis, id est, *Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*; deinde *Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdra 1. & 2.* qui dicitur *Nehemias, Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Davidicum 150.* Psalmorum, *Parabole, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Tropheta minores, id est, Oseas, Joel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, duo Machabaeorum 1. & 2.* Testamenti novi, quatuor Evangelia secundum *Matthaeum, Marcum, Lucam, & Ioannem*; *Actus Apostolorum*, à Luca Evangelista conscripti, quatuordecim *Epistola Pauli ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philipenses, ad Colossenses, duæ ad Thesalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos. Petri Apostoli duæ, Iohannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli una, Iudaæ Apostoli una, & Apocalypsis Iohannis Apostoli.*

Item amplector, suscipio, & approbo sacrosanctam Synodum Nicenam primam, trecentorum decem, & octo Patrum, & profiteor & sequor quicquid illa decrevit, & reprobo, & damno quicquid illa damnavit; & maxime impiam hæresim Arianorum, cum ipso auctore Ario, qui affirmare ausus est Filium DEI non esse ab æterno ab ipsa Patris substantia genitum, sed ex tempore, atque ex nihilo procreatum.

Item amplector, suscipio, & approbo sanctam Synodum Constantinopolitanam primam, centum & quinquaginta Patrum, & credo quicquid illa decrevit, & reprobo quicquid illa reprobavit; & maxime impiam hæresim Macedonii cum ipso auctore, qui affirmare ausus est, Spiritum sanctum non esse Patri & Filio coæternum, & consubstantialem, atque ideo nec esse DEVM, sed creaturam.

Item amplector, suscipio & approbo sacram Synodum Ephesinam primam, ducentorum Patrum, & credo quicquid illa decrevit, & reprobo quicquid illa reprobavit; & maxime impiam hæresim Nestorianorum cum suo auctore Nestorio, qui duas personas in Christo constituens assererat non esse à Verbo DEI carnem assumptam in unitate personæ; sed per solam inhabitationem instar templi sanctificatam, & Christum non esse dicendum DEVM incarnatum,

sed hominem Deiferum, nec beatam MARIAM ejus genitricem dicendam esse Deiparam sed Christiparam.

Item amplector, suscipio, & approbo sanctam Synodum Chalcedonensem sexcentorum triginta Patrum, quartam in ordine universalium Synodorum, & credo ac sequor quicquid illa decrevit, & reprobo ac damno quicquid illa reprobavit; & maxime impiam hæresim Eutycheris, & Dioscori Alexandrini, cum ipsis auctoribus, qui affirmare ausi sunt, non esse in Christo post unionem Verbi cum carne duas integras, perfectas, inconfusas, & impermixtas naturas, cum unitate hypostasis sive personæ, & reprobo secundam Synodum Ephesinam, immo potius latrocinium, quod factione ejusdem Dioscori, occiso beato Flaviano, Episcopo Constantinopolitano, legatis summi Romani Pontificis fugatis, & Episcopis exteris terrore armorum ad assentiendum compulsi, Eutychanam hæresim impie confirmavit.

Item amplector, suscipio, & approbo Synodum Constantinopolitanam secundam, centum sexaginta quinque Patrum, quintam in ordine universalium Synodorum, & credo quicquid illa decrevit, & reprobo, quicquid illa reprobavit; & maxime impiam hæresim Petri, Antimi, Severi, & aliorum, qui existimantes ipsam divinam naturam trium personarum divinarum pro nobis crucifixam, Trisagio verba, *Qui crucifixus est pro nobis, addebant.*

Item amplector, suscipio, & approbo Synodum Constantinopolitanam tertiam, ducentorum octoginta novem Patrum, sextam in eodem ordine, & credo quicquid illa decrevit, & reprobo quicquid illa reprobavit; & maxime impiam hæresim Sergii, Pyrrhi, Pauli, Petri, Cyri, Macarii, ac Theodori, qui unam tantum in Christo voluntatem, & operationem statuentes, unam quoque dumtaxat naturam, cum Eutychanis asserere conabantur.

Item amplector, suscipio, & approbo Synodum Nicenam secundam, trecentorum quinquaginta Patrum, septimam in eodem ordine, & credo quicquid illa decrevit, & reprobo, quicquid illa reprobavit; & maxime impiam hæresim Iconoclastarum, qui venerandas Christi & Sanctorum imagines, tanquam si idola gentium essent, è templis auferendas, & flammis absumendas esse dicebant.

Item amplector, suscipio, & approbo sanctam Synodum Florentinam amplius quam centum & quadraginta Patrum, & credo quicquid illa decrevit de
procel-

CAPUT V.

processione Spiritus sancti, à Patre, & Filio, de consecratione panis azymi, vel fermentati, de Purgatorio, de beatitudine animarum, de primatu summi Romani Pontificis, nec non de Sacramentis, & libris Canonicis, & reprobo, ac damno quicquid illa reprobavit, & damnavit.

Præterea amplector, suscipio & approbo quæcunque alia Concilia, quæ recipit, & approbat sacrosancta Catholica & Apostolica Romana Ecclesia, & maxime sanctam Oecumenicam generalem Synodum Tridentinam, novissime celebratam, ac damno & reprobo omneshæreses, & auctores earundem, quos & quas reprobat, & damnat dicta sancta Catholica & Apostolica Romana Ecclesia, nec non quicquid illa tenet, & docet cum omni devotione, & reverentia suscipio & amplector. Illos quoque Doctores, & Sanctos Patres, quos eadem Romana Ecclesia approbat, reverenter suscipio. Teneo, & confiteor sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Romanum Pontificem successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesie esse caput, & omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam à D. N. JESU Christo plenam potestatem traditam esse: Cujus Ecclesie unitatem tanti faciendi esse affirmo, ut nullos extra eandem Ecclesiam Catholicam existentes æternæ vitæ participes fieri posse confitear.

Inter promitto, me tanquam obedientiæ filium ordinationibus, præceptis, censuris, ac jussionibus sanctissimi Domini nostri N. divina providentia Papæ & successorum suorum Romanorum Pontificum canonicè intrantium, & Sedi Apostolicæ semper, & fideliter obtemperaturum.

Hanc veram, Catholicam fidem, quam in præsentis sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram & inviolatam usque ad extremum vitæ spiritum, constantissimè, DEO adjuvante, retinere ac confiteri spondeo, voveo ac juro. Sic me DEVS adjuvet, & hæc sancta DEI Evangelia. Ego N. &c.

Interrogationes aliquot factæ suæ Sanctitati à Reverendissimo Patriarcha Maronitarum super fide, & ritibus Catholicis; manifestandæ in Synodo celebranda circa festum Paschatis Anno 1578,

De Baptismo. §. 1.

Quantum ad Sacramentum Baptismatis. Primo, nos benedicimus & consecramus aquam, quoties volumus baptizare, non autem consecramus in Sabbato Sancto secundum ritum Ecclesie Romanæ. Secundo, Non simul baptizamus masculos & feminas, credentes hoc pacto affinitatem contrahi. Tertio, Ordo etiam Baptismatis nostri diversus est ab Ecclesia Romana, quamquam forma sit eadem. Quarto, Item quia gens nationis nostræ habitat mixta Schismaticis, hinc quandoque fit, ut nostrorum filii ipsorum ritu baptizentur.

Responso.

Ad primum. Laudabile est benedici fontem baptismi in Sabbato Sancto, idque paulatim in Ecclesiam Maronitarum esse introducendum: quia, ut patet de Consecratione Dist. 4. antiquissimus fuit omnium Ecclesiarum usus ab Apostolis acceptus, in Paschate, & in Pentecoste conferte baptismum: in Paschate præcipuè, quia propriè (inquit Leo Papa *Can. Propriè, eo tit.*) in morte Crucifixi, & in resurrectione ex mortuis potentia baptismi novam creaturam condidit ex veteri, ut in renascentibus & mors Christi operetur & vitæ dicente Apostolo: *An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo JESU, in morte ipsius baptizati sumus: conspersi enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vite ambulemus.* Hæc ille. Imo Siricius Papa (*ibidem Can.* Non ratione) temeritatis arguit Claracensem Episcopum, quod extra hæc duo tempora baptizaret. Qui mos licet modò non servetur, quod ea tempora adultis essent attributa, qui nunc rariè veniunt ad baptismum, decet tamen retinere consuetudinem sub ipsam Pascham benedicendi fontem baptismi, & sine ullo scandalo videri ut id introduci possit apud Maronitas.

Ad secundum, Hujusmodi affinitas nulla est, cum veteres canones (30. 4. 3. can. Pyctæ ium, & lib. 6. de cognitione spirituali,) non aliam agnoscant affinitatem ex baptismo, nisi paternitatem, compaternitatem, & fraternitatem, quæ sit inter regeneratum & liberatum regenerantis, tum susceptoris. Imò Tridentinum Concilium Sess. 24. c. 2. statuit ut inter susceptores, & baptizatum, & illius patrem & matrem: nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur.

Ad tertium, Cum Florenanum Concilium suas Græcis ceremonias reliquerit, possent & suæ permissi Maronitis in Baptismo: dummodo per viros doctos ab omni superstitionis, aut erroris specie expurgentur.

Ad quartum, Licet permittendum non sit, ut

Distinctio servetur forma, licet videatur diversa

in erroribus an-
notaris, dicitur
enim ibi
Baptizetur a-
gnus de
g'rege
Christi
in nomi-
ne Patris
& Filii &
Spiritus
sancti.
Amen.

Catholicorum filii à Schismaticis baptizentur, valer tamen eorum baptismus. (ut habetur de *Consecratione dist. 4. Can.* Si non sanctificatur *Can.* Romanos. *Can.* A quodam Judæo; & in *Concl. Florentino* in unione Armenorum,) si tamen debita forma & materia adhibita sint, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, dummodo non intendat baptizans profiteri, vel inducere suum errorem & hæresim, addendo formæ aliqua verba orthodoxæ fidei repugnancia. Quapropter servandum est, quod statuitur in Concilio Arelatenſi relato de *Consecratione dist. 4. Can.* de Arrianis, ut videlicet ab hæreticis baptizati interogentur, qua forma fuerint baptizati: nam si constabit ritè baptizatos, nihil agendum est; si ritè, simpliciter baptizentur; si probabiliter dubitetur, sub conditione baptizentur.

De Chrismate. §. 2.

Quantum ad Sacramentum Confirmationis attinet. Primò, Quia chrisma nostrum hocce anno præſenti antiquo ritu consecravimus, offerendetur populus noster, si ex propria mea auctoritate id ipsum igne absumerem; idem dico de chrismate, quod Divina favente gratia hocce die Jovis Sancto, secundum ritum Ecclesiæ Romanæ, & Pontificis sum consecraturus, quod servatum velim pro aliquo anno, eandem ob causam; insuper non ita facilè hic reperitur balsamum. In posterum chrismate sancto pueros ungemus circa annum ætatis eorundem octavum: scire etiam aveo, quid statuendum sit circa nostrates, antiquo nostro ritu chrismate inunctos, idque à Sacerdote, & tempore baptismi?

Responsio.

Servetur in consecratione Ecclesiæ Romanæ ritus, & quoad annuam combustionem, si id sine scandalo cõmode fieri possit.

Ad primum, Per hæc initia liberandi à chrisma annua combustionem, ob populorum offensionem, & inopiam balsami, modò moneantur ut pedetentim studeant hortari populos ad recipiendum hunc Ecclesiæ Romanæ ritum, de quo Fabianus Papa Martyr de *Consecr. dist. 3. Can. Litteris*; severè scribit Episcopis Orientalibus in hæc verba: *Litteris vestris invenimus quosdam religionis vestra Episcopos, à vestro nostroque Ordine distrepere, & non per singulos annos in cœna Domini chrisma conficere. Errant vero, qui talia excogitant, & mente vesana potius quam recta sentientes hoc facere audent. Sicut enim ipsius diei solemnitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius chrisma sancti consecratio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renovanda, & Fidelibus est tradenda: quia novum Sacramentum est, & per singulos annos in jam dicta die innovandum, & vetus in sanctis Ecclesiis est cremandum.*

Servetur consuetudo nec præſigenda est ætas, videlicet non ante usum rationis.

Ad secundum Concilium, Aurelianense (relatum de *Consecr. dist. 5. Can. Ut jejuni*) sancite videtur, ne ante usum rationis pueri chrismentur: Sic enim ait, *ut jejuni ad confirmationem veniant, perfecta ætatis: ut moneantur confessionem facere prius, &c.* nec immeritò: hæc enim de causâ, dum quis confirmatur, alapa creditur, ut admoneatur quemadmodum juxta verbum Evangelicum ante Reges & Præsides flagella pro fide æquanimitè ferre debeat, & mortem: pueri autem ante usum rationis tam ad pugnam quam ad hujusmodi cæremontias inepti sunt. Cæterum quoniam id solo Ecclesiæ usû tenetur, non malè sentit Dominicus Sotus in 2. *Sent. dist. 7. q. unica art. 8.* si aliquibus nationibus usus esset confirmare infantes.

retineri posse, cum id etiam statuit Ecclesiæ primitiva, ut ex Dionysii 2. *cap. Ecclesiastica hierar. bica* colligitur.

Ad idem secundum, Sacramentum à presbytero collatum irritum est, ut ait Eusebius Papa de *Consecr. dist. 5. Can. Manus*: id quod Innocentius primus *Epistola* ad Engobinum Episcopum *cap. 3.* docet, non solum consuetudine Ecclesiastica demonstrari, sed etiam actis Apostolicis, quæ asserunt Petrum, & Joannem esse missos, qui baptizatis traderent Spiritum sanctum. Tameñ, ut Florentinum Concilium in unione Armenorum docet, possit presbyter ex Papæ dispositione confirmare, quod Ecclesiæ Calatitanæ concessit D. Gregorius *lib. 3. Regist. Epistola 26.* quam dispensationem Apostolicam, quia Hierosolymitanæ Ecclesiæ collatam esse non legimus, idcirco si qui à presbyteris chrismati vellent iterum ab Episcopo chrismati, possent chrismarizari: cæteris verò, qui sine scandalo ejus rei nequeunt admoneri, dissimulandum est, cum non sit Sacramentum necessarium salutis.

De Eucharistia. §. 3.

De sanctissimo verò Missæ Sacramento, Primo, Nos Missam celebramus in solo azymo, laici verò nostri sub utraque specie communicant. Secundo, neque pluries quam semel uno eodemque die, super eodem & uno altari celebramus. Tertio, idem apud nos mos obtinet, quod uno Sacerdote celebrante Missam, quotquot alii præſentes sunt Presbyteri, habitu tamen dicentium Missam carentes, neque etiam consecrantes, (communicantes tamen) omni onere atque obligatione tam pro vivis, quam defunctis, elemosynisque eam ob causam acceptis Missam celebrandi, absoluti, & satisfecisse censentur. Quarto, Diebus verò Jejunii circa vesperam, imò quandoque exacto die solemus Missam celebrare. Quinto, Communicantibus autem administratur particula de ipsamet hostia majori sub qua celebratur, etiam magnus foret communicantium numerus, sub hiis verbis Christi: *benedixit, fregit, deditque, &c.* Sexto, Timore infidelium non aservatur Sacramentum Eucharistiæ, neque ubi pro infirmis conservatur, lampas ulla accensa præpenditur.

Responsio.

Ad primum, Si volunt in azymis consecrare, non videntur prohibendi, laici verò à communione sub utraque specie pedetentim arcendi sunt, cum id tanti faciat Tridentina Synodus *Sess. 21.* Totus enim Christus sub una specie continetur, & in usu calicis magnum est periculum effusionis.

Ad secundum, Non peccatur sæpius una die in eodem altari celebrando, & tameñ ea consuetudo mala non sit.

Ad tertium, Non satisfaciunt elemosynas pro Missa collatis, nisi qui sigillatim ritè celebrant, & consecrant; tameñ dissimulandum non est, quod asserunt Paludanus in *4. dist. 45. q. 2. D. Antoninus part. 1. tit. x. cap. 2. §. 4.* & Silv. Ver. *Missæ nu. 1. x.* videlicet Sacerdotem posse una Missa satisfacere multis, quibus Missam promissit ob acceptas diversas elemosynas, si ipsi id sciunt, vel scire tenentur, quia scienti & volenti non fit injuria. Hæc illi. Quæ sententia quia probabilis est, tolerari posset mos Sacerdotum Maronitarum, si in e-

Eusebius
Pontifex.
Innocent.
Pontifex.

Evangel.
1. 2. jub.

Q
ter
tue
ver
pui
qua
ho
mi
late
Qu
mi
ini
quo
no
po

Paluda-
Antonin-
nu.

Paluda-
Antonin-
nu.

inter se conveniant, ut Missa, quae in communi dicitur, aut legitur à multis, applicetur iis qui elemosynas contulerunt, cum ipsis ea consuetudo Sacerdotum perspecta jam sit, ut probabile est.

Ad quartum, Huiusmodi mos mutandas non videtur, nam antiquus fuit in Ecclesia, cum Concilium Cabilonense relaxatum de Consecr. dist. 1. Can. Solent. præcipiat, in jejuniis quatuor temporum circa vespertinas horas, in Sabbato vero Sancto circa nocturnum Missarum solemniter celebrari. Id quod licet jam diu Latinis Ecclesia remiserit, nostræ consuetudinis imbecillitati, tamen ubi servari potest, non modò tollendum non videtur, sed collaudandum etiam, quo diutius protrahatur jejuniis hora comedendi, quam non nisi vespertinam olim fuisse tota Quadragesima, idem Concilium declarat: quæ consuetudo ad tempus usque D. Thomæ Aquinatis ferè perduravit, quia, ut ipse testatur 2. 2. q. 147. art. 7. suo tempore jejunabatur usque ad horam nonam, quæ, ut *ibidem* annotat Cajetan. est hora tertia post meridiem, ut nempe jejunantes Christo comparerentur usque ad horam nonam, qua expiravit. Quæ item hora, quia peractum est cruentum sacrificium, non indecorè in eandem horam deferretur incrementum.

D. Thom. Cajetan.

Et dummodo sit antiqua.

Ad quintum, Non damnandus videtur is ritus, si non ex superstitione fiat, sed ex pio affectu in ea Evangelii verba, *Benedixit, fregit, deditque.*

Ad sextum, Servetur quod in ipsorum Synodo 12. Constitutione decernitur, & quod necessitas jubet.

De Confessione. §. 4.

Quod ad Confessionem atinet. Primò, Obsequium Sacerdotum peritorum, singulis terris & oppidis, villisque proprio Pastori constituendo non sufficit eorum numerus; hinc ad diversa loca diversi Sacerdotes confessiones excepturi mittuntur, sicut ovilia Pastore privata quandoque remanere cogantur. Secundò, Et quia hæc auctoritatem à sancta Sede Apostolica mihi particulariter concessam ignoro, etiam me lateat quousque in alios eadem extendenda sit. Quapropter Sanctitas Vestra hæc in re mihi limites præscribere non dedigneur. Tertio, Insuper informatum me velim Brevis Sanctitatis Vestræ, quod & aliis ostendere possim, num antiquæ penitentiae observandæ sint, num verò arbitrariæ imponendæ.

Responsio.

Hortetur ut Ecclesie Romanæ consuetudo instituat & servetur.

Ad primum, Propter magnam, ex propriorum Pastorum in suis Ecclesiis residentia, utilitatem, gravissimè in sacris Canonibus, & Tridentino Concilio commendatam, magnopere conandum esset, ut quo ad ejus fieri poterit, propriis Pastores singulis paræciis oppidive deputentur. Et per hæc intra summo Pontifici supplicandum esset, ut aliquos eò Sacramentorum idoneos ministros mitteret, qui & præsentem Ministrorum paucitatem sublevent, & alios subinde alerent ac docerent, qui sibi deinceps succederent.

Servetur eorum consuetudo.

Ad secundum, Huic Patriarchæ concedenda videntur præcorum Patriarcharum privilegia, quæ habentur de privilegiis & excessibus privilegiorum Cap. Antiqua, cum expositione Doctorum: nec deneganda facultas absolvendi ab omnibus censuris & casibus propter molestiam transmarinæ navigationis evitandam: atque hæc concessio,

quò fuerit amplior, eò minus ipsis videbitur laboriosus & gravis, novus ad Ecclesiam Romanam reditus ac subiectio.

Ad tertium, Arbitrariæ penitentiae concedendæ videntur, commendandæ tamen antiquæ, & ad eas populus suaviter inducendus, cum experiamur, rigidarum penarum relaxatio, ad quantam licentiam in peccando Christianum populum deduxerit: dummodo illorum antiquæ penitentiae recognoscantur: & si oportuerit, expurgentur.

Quod utriusque utantur prout necessitas postulat.

De Matrimonio. §. 5.

Quantum ad Matrimonium atinet. Primò, Gens nostræ nationis indaci non potest ad intelligendum, illicitam esse repudiationem uxorum etiam in adulterio repertarum; quas ita repudiatas rursus matrimonio associari posse existimant: quare, &c. Secundò, Qualiter cum utriusque sexus hominibus taliter repudiatis, postmodumque de novo matrimonio copulari, sit disponendum? Tertio, Et nam eorum proles legitima sit, & in Clerum admittenda nec ne? Quarto, Item credimus viros ad quartas nuptias, feminasque ad easdem non esse admittendos. Quintò, Idem num licitum sit Christianis cum Schismaticis matrimonium contrahere (quod pro dolor sæpe fit) aut non? Sextò, Scire etiam desidero, quousque mihi liceat circa matrimonium dispensare? Septimò, De impedimento publicæ honestatis non cognoscimus, quod tamen quandoque incurritur, desideroque cum talibus dispensari. Octavo, Credimus etiam illicitum esse patrem & filium cum matre & filia, duosve fratres cum duabus sororibus matrimonio posse copulari.

Responsio.

Ad primum, Constat divortio ob fornicationem habito, matrimonii vinculum non solvi, sed quia affirmat Patriarcha id suæ nationi incredibile videri, per commodum esset hanc Catholicam veritatem illis promulgare, certissimis Scripturarum Patrumque auctoritatibus & rationibus communitam.

1. Cor. 7.

Ad secundum, Quia prioris matrimonii vinculum adhuc durat, faciendum est, quod Apostolus præcipit 1. Cor. 7. *Præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quod si discesserit manere in nuptiam, aut viro suo reconciliari.* Separandum itaque est secundum matrimonium, & redeundum ad primum, si ambo conjuges vivant: alioquin manere possunt cum iis, quibus jam juncti sunt; dummodo denuo spontè contrahant; petinde ac si nihil ante contraxissent.

Non videntur alia declaratione indigere.

Ad tertium, Liberi ex huiusmodi matrimoniis, quæ vera putabantur, cum non essent suscepti, ut in clerum recipi possint, auctoritate Apostolica legitimi declarentur. Cum legitimi filii in jure censeantur nati ex matrimonio, quod vel legitimum erat, vel legitimum putabatur, ut colligitur ex C. Cum inter, & ex C. Ex tenore, qui fil. sing. legit.

S. Hieron.

Ad quartum, Hic usus est contra illud Hieronymi 3. 1. q. 1. Can. *Apetiant: Non damno, inquit, bigamos, imo nec trigamos, etsi dicit potest ob bigamos. Infra: Ego nunc voce proclamo liberam, non damnam in Ecclesia bigamiam, nec trigamiam, & ita licere quinto & sexto, & ultra, quomodo & secundo marito rursus nubere.* Hæc ille: & ratio in promptu

Staliver sine scani dolo fieri non potest servetur antiqua consuetudo

Paludam. Silyph. Antonium.

promptus est, quia ex nuptiis quotiescunque repetitis existunt & bonum proles, & remedium concupiscentiæ; Catholicè itaque non sentit, qui id licere negat.

Ad quintum, Non licet contrahere cum Schismaticis & hæreticis, cum id prohibeatur 28. q. 1. *Can.* Cave, ex D. Ambr. *Can.* Non oportet, ex *Conc. Agathensi.* Item Concilio Chalcedonensi *Can. 13.* Hoc tamen impedimentum non dirimit contractum: tenet enim Matrimonium ratione characteris baptismalis ex D. Thoma *quarto dist. 39. q. 1. art. 1. ad quintum,* & communi sententia Doctorum, quoad habitationem tamen separandi essent, si fidei periculum Catholicis immineret, *Cap. Quæsitiv. de divort.*

In utroque casu servetur antiqua Patriarchæ consuetudo.

Ad sextum, Idem videtur dicendum, quod supra ad secundum de Confessione.

Ad septimum, Libera est summo Pontifici dispensatio in hoc impedimento, cum nihil habeat divini Juris.

Ad octavum, Potandum non est non licere contrahere duos fratres simul cum duabus fororibus, aut patrem cum matre, & unius filium cum filia alterius. Affinitas enim non est in cognatos contrahentium; sed inter unum contrahentem, & cognatos alterius contrahentis, ex 6. *Quod super his de consang. & affin.*

De Ordine. §. 6.

Quantum ad Sacramentum Ordinis attinet. Primò, in nostro Pontificali conferuntur Ordines sine forma per modum precationis, dicendo, Ut eligas hunc in Diaconum, Presbyterum. Et si quid in hoc sit dubii, nobis insinuare dignemini, quanquam in posterum secundum Pontificale Romanum, quod modo de novo à Legatis Sanctis. Vestra in linguam nostram vulgarem est traductum, illos conferemus. Secundò, Creamus insuper pueros 5. vel 6. annorum subdiaconos, sine obligatione legendi horas Canonicas. Tertio, Neque etiam confertur apud nos Diaconatus vel Sacerdotalis dignitas, nisi his, qui prius (contra tamen usum Ecclesiæ Romanæ) cum virgine contraxerint; cum vidua vel corrupta non item: quibus tamen secundæ nuptiæ sunt interdictæ. Quarto, Dubium insuper nobis est, an iis, qui ordinati sunt sine auctoritate vel literis dimissorialibus Patriarchæ, vel proprii Episcopi, in tali sine Ordine, vel suspensi, vel irregulares, similiterque Episcopi sine Ordine auctoritateque Patriarchæ.

Responsio.

Ad primum, Posthac juxta Pontificali Romani ritus habeantur ordinationes. Quæ vero ante hac præter illud factæ sunt, quales fuerint, judicari cerè non potest, nisi huc mittant illi suum Pontificale, ut ejus ritibus & caeremoniis perspectis facilius de re tota statuatur.

Ad secundum, Sapienter Ecclesiæ (*dist. 77. & 78.*) in ordinandis, non solum usum rationis requirit: sed perfectam magis, minusve ætatem pro Ordinum varietate, idque tum ratione characteris, qui cum sit potestas exercendi conferendique, quæ ad DEI cultum pertinent, tradi non debet, nisi in ea ætate, quæ hujus potestatis exercendæ sit capax: cum ratione annexi voti castitatis, quo nullus nisi sciens & volens debet obstringi, itaque in sexta Synodo Constantinopolitana *Can. 14. & 15.* statuitur, ne Diaconus ante 25. annum

creetur, nec Subdiaconus ante 20. nec Presbyter ante 30. quæ tempora licet varie mutata sint, inducenda tamen sunt Maronitæ, ut Tridentini Concilii tempora obverteat *Sess. 23. cap. 12.* Dummodo intelligatur Ordines ante usum rationis collatos valere ex communi sententia Theologorum, in *quarto Sent. dist. 25.* Tenentur etiam omnes ordinati ad horas Canonicas, saltem illi nationi consuetas, & à viris doctis recognitas; non solum beneficiati, sed etiam qui sunt in sacris sine beneficio, ex D. Thoma 6. *Quodlib. & in 4. dist. 25.* ex Panor. in *C. 1. de calibr. Miss.* ex Cardinale in *Clem. 1. eo rit. & communi sententia.*

Ad tertium, Cum Stephanus Papa (*dist. 31. can. Aliter*) tradat Orientalium veterem esse traditionem, ut eorum Sacerdotes matrimonio copulati sint, cumque id illis nunquam interdixerit Ecclesiæ, nec videtur interdicens Maronitis: lex enim cælibatus semper gravis visa est Græcis, propterea conjugium permittitur illis. Sic enim scribit Clemen. III. *C. Quæsitum de pœnitent. & remiss. Sacerdotibus Græcis legitimo matrimonio licet uti.* Et clarius Innocentius tertius *C. Cum olim, de cler. conjug. Orientalis Ecclesiæ votum consentia non admisit, quoniam Orientales in minoribus Ordinibus contrahant, & in sacris utuntur matrimonio jam contracto.* Hæc illi. Permittendum id itaque videtur Maronitis, dummodo ad matrimonium non compellantur, qui cælibes esse vellent: sed ad id potius piis hortationibus inducantur.

Ad quartum, Benè res se habet.

De Conciliis. §. 7.

DE sacris vero Conciliis, nullam aliam notitiam habemus, quam de quatuor generalibus: hinc quid alia Concilia generalia circa consuetudines innovarint, vel abrogarint prorsus ignoramus, &c.

Responsio.

Quoniam quatuor tantum Concilia generalia habent, & postulant de reliquis edoceri, necessarium videtur ad tantæ rerum divinarum ignorantiam consulendum, jussu Summi Pontificis ab aliquot Theologis colligi in libellum omnes Catholicas & Orthodoxas propositiones, ceteris Conciliis generalibus sancitas, tamen Concilium Tridentinum totum posset ad eos mitti in Arabicam linguam convertendum, idem de Catechismo ad Parochos.

De variis rebus. §. 8.

Quod ad diversas vero res alias attinet. Primò, Quæro, quid statuendum mihi erit, circa certum populum diocesis nostræ vulgariter Bianchi nominatum, meâ tributorum seu mortis, Mahumeticæ legis ritus externos obeuntem, qui tamen nostro ritu baptizatur & jejunit, confessionem, sacramque communionem maximè exoptans, Secundò, Item num modus noster jejunandi sit validus, qui sic instituitur, ut toto die in jejunio transacto, vespere tamen interruptam cœnam in dormiendi usque tempus prorrahamus. Tertio, Cavetur insuper exactissimè, ne mulieribus menstruum patientibus sacra Synaxis, vel oleum Sanctum administrentur, multoque minus in Ecclesiâ intromittantur. Quarto, Lapides altarium nostrorum sacri Oleo chrismatis uncti

Clemens.

Innocent.

Sed ad-

monendi

sunt, quod

illi Episcopi

qui ante or-

dinationem

non sunt ad Pa-

triarcha legitime

electi, etiam cõ-

secrati sunt, vel ut

ipsi dicunt, ordi-

nati non sunt.

Epi-

scopi ne dum su-

spensu ex-

ecutione ordina-

tionis Episcopa-

tus.

Quod curabimus

Cõcilium Tri-

dentini & Cano-

nes necessarios

aliorum Con-

ciliorum ad ipsos in

corum idioma

transmittere.

undati sunt, non adhibitis sacris Sanctorum reliquiis, super quibus num recte celebratur nec ne? Quid, Ornatus iidem Ecclesiarum nostrarum, velaminaque alba altarium bombycina sunt, propter lini penuriam. Sexto, Præterea cum Pontificale Romanum statuat jubeatque singulos Episcopos ultramarinos omni triennio Romam venire de Ecclesiarum ipsorum statu deposituros, num & nostri ad idem teneantur nec ne, sufficiatque propter itineris difficultates Turcarumque pericula, quempiam eorum nomine delegare?

Ad sextum, Ob magnam locorum intercape dinem denegandum non videtur, quod petunt, ut satis sit unoquoque triennio, unum Episcoporum omnium nomine Romam destinari.

non adfit aliqua superstitio.

Constitutiones aliquot dandæ in Synodo Provinciali Reverendissimi Patriarchæ Maronitarum.

§. 2.

PRIMA, ut in posterum inter nationem nostram, nec in Ecclesiis, nec extra dicatur cum Trisagio, Quando crucifixus es, vel Quando mortuus es, vel Quando resurrexisti, &c. sed solum in hunc modum: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis: extra verò Trisagium dici poterit in piam commemorationem Passionis Christi.

II. In posterum tam masculi, quam feminæ octiduani baptizentur, neque post baptizatiōnem communicent, aut chrismentur, qualiter hætenus fieri solitum est: chrismate tamen inungantur, idque super capite post baptismum, qualiter consuevit Ecclesia Romana.

III. Singulis annis, die Jovis sancto consecretur chrisma cum reliquis oleis sanctis, & vetus exuratur coram venerabili Sacramento, nec alia adhibeatur materia præter oleum olivarum, & balsamum, cum consecratione & ordine secundum ritum Ecclesiæ Romanæ.

IV. Sacramentum Confirmationis pueris octavum agentibus annum conferatur, idque in fronte à Patriarcha, vel Episcopis juxta ritum Ecclesiæ Romanæ, non autem à Sacerdotibus cum baptismo, uti hætenus consueverunt.

V. Sanctum Eucharistiæ Sacramentum in posterum non administratur, nisi usum rationis habentibus, ut nimirum dignè sumatur secundum S. Pauli Apostoli admonitionem, usumque & mandatum sanctæ Ecclesiæ Romanæ.

VI. Insuper quia (ut notum vobis est) inter tot schismaticas nationes habitantes, nostri illorum libris mixti sunt, summis etiam cum erroribus contra Romanam Ecclesiam; hinc nobis perplacet, si RR. Patres à V. Sanctitate missi ad nos, libros de iis Anglorum, Augustino Episcopo scribit dist. 5. Can. Ad eas: Mulier, dum ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi Ecclesiam intrare non debet: quia ei natura superstitiositas in culpam reputari non debet, & pro hoc quod invicta patitur, injustum est ut Ecclesia ingressu privetur. Novimus namque quod mulier, que fluxum sanguinis patiebatur, post tergam Domini humiliter veniens, vestimenti ejus sumbriam tetigit: atque ab ea statim sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis postea laudabiliter potuit vestimentum Domini tangere: cur etiam, qua menstrua patitur sanguinis, ei non liceat Ecclesiam intrare? Si enim ea bene presumpserit, qua vestimentum Domini in languore postea tetigit, quod uni persona infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, qua natura sua vitio infirmantur? Sancta quoque communionis ministerium in eisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna recipere non presumpserit, laudanda est; sed si susceperit, non est judicanda. Hæc ille.

VII. Cæterum ut fides pura, & obedientia sincera inter nostras nationes, erga sanctam Catholicam Ecclesiam Romanam conservetur, quoties inter nos novus Patriarcha eligetur, subito Oratores ad Sanctitatem suam pro confirmatione ejusdem delegentur, qualiter fecit antecessore nostri tempore Reverendissimi Patriarchæ Jeremiæ bon. mem. quod ipsum etiam à me ultimo observatum est: similiter quotiescunque creabitur novus Pontifex Romanus, transmittenda erit à pauperula nostra natione obedientia nomine Patriarchæ, totiusque Cleri, & populi Maronitarum. Et omni triennio, si idem Patriarcha Romam, sedis, & officii sui rationem redditurus Sedi Apostolicæ, proficisci nequeat, ad minus expedire aliquè fidelem & diligentem, ac in omnibus benè informatum, qui suæ Sanctitati ratione reddat,

Responsio.

D. Thom. & Cajet. 2. 2. q. 3. docent aliud esse occultare suam fidem in Christum, aliud profiteri religionem falsam. Illud non semper malum, non enim necessaria confessio fidei, nisi cum interrogatur, vel utiget necessitas proximorum, vel scandalum, &c. Hoc vero nunquam licet nec verbo, nec facto, cum utroque modo Christus æque negetur, etiamsi corde creditur. Inde qui in tormentis Christum negant, quamvis animo fidem retineant, damnantur xi. q. 3. Can. Existimat, ab Hieronymo, Can. Non solum, ab Augustino, Can. Nolite, à Chrysostomo: & credete id licere, pertinet ad hæresim Elcesaitarum; de quibus Euseb. lib. 6. cap. 28. Contra quos O. Igenes in Psal. 32. scribit: Quia corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem: qui negavit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. Ex quo patet hos populos Alborum in statu damnationis esse, si metu tributorum seu mortis vel ob-eunt externos ritus Mahometicæ legis, vel habitum aliquem gerunt per se institutum ad eam profendam, ut disertè Cajet. ibidem Sy. v. Ver. fides §. 5. alique.

Ad secundum, Conandum est, ut Jejanium non multis interruptis connectionibus fiat, sed unico tantum, id enim Ecclesiastico jejuniō necessarium esse asserit D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 6. & Theologi reliqui in 4. dist. 25.

Ad tertium, Menstruas nec Eucharistia, nec oleum sanctum, nec Ecclesiæ ingressus inhibendus, nisi ipse ex devotione abstineant. Sic enim de iis D. Gregor. Augustino Anglorum Episcopo scribit dist. 5. Can. Ad eas: Mulier, dum ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi Ecclesiam intrare non debet: quia ei natura superstitiositas in culpam reputari non debet, & pro hoc quod invicta patitur, injustum est ut Ecclesia ingressu privetur. Novimus namque quod mulier, que fluxum sanguinis patiebatur, post tergam Domini humiliter veniens, vestimenti ejus sumbriam tetigit: atque ab ea statim sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis postea laudabiliter potuit vestimentum Domini tangere: cur etiam, qua menstrua patitur sanguinis, ei non liceat Ecclesiam intrare? Si enim ea bene presumpserit, qua vestimentum Domini in languore postea tetigit, quod uni persona infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, qua natura sua vitio infirmantur? Sancta quoque communionis ministerium in eisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna recipere non presumpserit, laudanda est; sed si susceperit, non est judicanda. Hæc ille.

Ad quartum, Dispensari posset, donec mittantur commode reliquæ, quæ portatili altari inserantur.

Ad quintum, Concedendum videtur, ut utantur in Ecclesiæ ornamentis, telis bombycinis, ob lini penuriam.

Ad sextum, Ob magnam locorum intercape dinem denegandum non videtur, quod petunt, ut satis sit unoquoque triennio, unum Episcoporum omnium nomine Romam destinari.

Ad septimum, In posterum tam masculi, quam feminæ octiduani baptizentur, neque post baptizatiōnem communicent, aut chrismentur, qualiter hætenus fieri solitum est: chrismate tamen inungantur, idque super capite post baptismum, qualiter consuevit Ecclesia Romana.

Ad octavum, Singulis annis, die Jovis sancto consecretur chrisma cum reliquis oleis sanctis, & vetus exuratur coram venerabili Sacramento, nec alia adhibeatur materia præter oleum olivarum, & balsamum, cum consecratione & ordine secundum ritum Ecclesiæ Romanæ.

Ad nonum, Sacramentum Confirmationis pueris octavum agentibus annum conferatur, idque in fronte à Patriarcha, vel Episcopis juxta ritum Ecclesiæ Romanæ, non autem à Sacerdotibus cum baptismo, uti hætenus consueverunt.

Ad decimum, Sanctum Eucharistiæ Sacramentum in posterum non administratur, nisi usum rationis habentibus, ut nimirum dignè sumatur secundum S. Pauli Apostoli admonitionem, usumque & mandatum sanctæ Ecclesiæ Romanæ.

Ad undecimum, Insuper quia (ut notum vobis est) inter tot schismaticas nationes habitantes, nostri illorum libris mixti sunt, summis etiam cum erroribus contra Romanam Ecclesiam; hinc nobis perplacet, si RR. Patres à V. Sanctitate missi ad nos, libros de iis Anglorum, Augustino Episcopo scribit dist. 5. Can. Ad eas: Mulier, dum ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi Ecclesiam intrare non debet: quia ei natura superstitiositas in culpam reputari non debet, & pro hoc quod invicta patitur, injustum est ut Ecclesia ingressu privetur. Novimus namque quod mulier, que fluxum sanguinis patiebatur, post tergam Domini humiliter veniens, vestimenti ejus sumbriam tetigit: atque ab ea statim sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis postea laudabiliter potuit vestimentum Domini tangere: cur etiam, qua menstrua patitur sanguinis, ei non liceat Ecclesiam intrare? Si enim ea bene presumpserit, qua vestimentum Domini in languore postea tetigit, quod uni persona infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, qua natura sua vitio infirmantur? Sancta quoque communionis ministerium in eisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna recipere non presumpserit, laudanda est; sed si susceperit, non est judicanda. Hæc ille.

Ad duodecimum, Cæterum ut fides pura, & obedientia sincera inter nostras nationes, erga sanctam Catholicam Ecclesiam Romanam conservetur, quoties inter nos novus Patriarcha eligetur, subito Oratores ad Sanctitatem suam pro confirmatione ejusdem delegentur, qualiter fecit antecessore nostri tempore Reverendissimi Patriarchæ Jeremiæ bon. mem. quod ipsum etiam à me ultimo observatum est: similiter quotiescunque creabitur novus Pontifex Romanus, transmittenda erit à pauperula nostra natione obedientia nomine Patriarchæ, totiusque Cleri, & populi Maronitarum. Et omni triennio, si idem Patriarcha Romam, sedis, & officii sui rationem redditurus Sedi Apostolicæ, proficisci nequeat, ad minus expedire aliquè fidelem & diligentem, ac in omnibus benè informatum, qui suæ Sanctitati ratione reddat,

byret
in-
entini
n. 12.
n. 12.
entia
entur
altem
nitias
facis
in 4.
dima-
Clem-
can-
lino-
onlati
ecle-
lex
æcis,
enim
n. &
lucet
nem
y, de
entia
Dræ-
onio
quo
um
dad
Euseb.
Rom. 10.
Matth. 10
Cajetan.
Sylvest.
D. Thom.
D. Greg.
Servetur
antiqua
consue-
tudo dñi
modo

Patriarcha
S. Pauli
S. Petri
S. Marci
S. Laurentii
S. Basilidis
S. Agathe
S. Juliane
S. Ursule
S. Catharine
S. Agathe
S. Juliane
S. Ursule
S. Catharine

reddat, transmittereque tenebitur. Paratissimi interim nos semper quicquid sanctissimæ Sedi in salutem animarum nostrarum placuerit mandare, sincerissimè acceptare.

VIII. Item quando RR. PP. legati Sanctitatis S. ad vos visitandum Ecclesiarum vestrarum causa, ritumque administrandi Sacramenta inspecturi, (qualiter eisdem obestatus sum) venerint; meam, vel alicujus Archiepiscopi eorum meorum præsentiam dignentur. Quare supplico charitati vestræ, velitis eisdem benigno vultu, debitoque honore, & rationi consono recipere, cum patri relicta suæ Sanctitatis mandato pro salute vestra, tot maria & pericula fuerint dimenssi; saluiferisque eorum mandatis, & circa Ecclesiam salutemque vestram præceptis morem gerite; nullam in ostendis libris, statumque Ecclesie vestræ explanando difficultatem facientes: verum quicquid circa ritum rectè administrandum Sacramentorum, & vestram, oviumque vestrarum salutem præceperint, sincero corde, paratoque ad obediendum animo amplectamini, & salubres eorum admonitiones & ordinationes scriptis mandate, ne memoria excidant, quæ omnia, divina favente gratia, sum executurus; hæc enim est voluntas Sanctitatis suæ, & dilecti nobis fratris Cardinalis Caraffa, simulque id ipsum à vobis postulamus.

IX. Præter ea, quæ sua Sanctitas mandat, & dilectus frater & protector noster Cardinalis Caraffa, vos insuper monitos velim (quod & vobis notum est) malis omniumque sexus homines nationis nostræ esse salutarium instructionum ad fidem pertinentium ignaros: quare vos obestor gnavam instruendo ovili vestro in hisce, quæ animarum salutem tangunt, operam dare velitis, præcipuèque in oratione Dominica, & salutatione Angelica, decemque præceptis decalogi edocendis, cum hocce proprium vestrum officium concernat.

X. Curetis insuper Ecclesiastica cuncta sint quam mundissima, & præsertim corporalia, calices, patinæque, super quibus consecratus, poniturque sanctissimum Corpus & Sanguis Christi.

XI. Nullas etiam in posterum Missam celebrare præsumat sibi altera hostia, quam eaque utitur Ecclesia sancta Romana, composita nimirum ex solo polline & aqua, & quousque dabitur copia ferorum formandarum hostiarum, statui-mus paucula similia ferra pro tempore inter nos extantia distribuantur, sic uti quæ Ecclesie possit satisfieri.

XII. Sanctissimum quoque Sacramentum in loco nitido & securo asservetur, illique semper lampas accensa præpendatur, atque id ipsum ad minus singulis mensibus Romanæ Ecclesie ritum renovetur.

XIII. Item Missæ in ipsa Ecclesia devotè celebrentur, nec inter cantandum novus versus ante finitum priorem incipiatur: sciendum enim est nos cum DEO benedicto pro impetratione rerum nobis necessariorum tractare.

XIV. Ornamenta etiam Ecclesiastica, ubi forduerint lavanda sunt, cum nihil de earum consecratione per lotionem detrahatur, contra quorundam tamen opinionem; corporalia autem prius à Sacerdote abluenda sunt, deinde per laicum quemvis, ut sic videlicet omni puritate & nitiditate Deo omnipotenti serviantur.

XV. Quoties autem in Ecclesia divinum officium celebrabitur, unus ad minimum cereus, aut oleaceum lumen ad finem usque accendatur,

summaque cum devotione silentium in Ecclesia observetur.

XVI. Sit quoque in omni Ecclesia vas aliquod conservandæ aquæ lustralis ritu Romanæ Ecclesie, cujus benedicendi modum & formam, singulis videlicet diebus Dominicis vobis trademus.

XVII. Sanctum verò chrisma, aliaque olea sacra, singulis diebus Jovis sanctis, posthac à nobis renovanda, & per totam diocesim distribuenda, in loco nitido asservanda sunt, non tamen sanctissimo Sacramento miscenda.

XVIII. Neque in posterum Missæ celebretur calicibus vitreis, ligneis, vel æneis, sed aureis argenteisve, aut stanneis; quique nec stanneos habent, mutud ab aliquo sumant, quousque divino favente auxilio, Romanæque Ecclesie subventionem hinc providebimus.

XIX. Instabitis etiam summa cum diligentia, ut grex vester ad minus ter in anno communicet; Sacerdotes verò Diaconique sacro inservientes, pro necessitate salutis animarum suarum, sæpius sacram synaxim sumere moneantur.

XX. Omnis autem Diaconus aut Sacerdos singulis diebus horas Canonicas in Ecclesia, vel si id commodè fieri non possit, saltem extra, legere tenerit.

XXI. Dies quoque Dominici vel festi, in posterum melius colantur, ebrietatem, excessusque illicitos & inconvenientes exactem, quàm hæcenus fugiendo.

XXII. Quisque etiam vestrum fugiat juramenta, mendacia, & ingurgitationes, vitia nationi nostræ communissima, atque eo modo subditos vestros bono exemplo præcatis.

XXIII. Efficere insuper ut quàm possint maxime subditi vestri schismaticorum, hæreticorum, excommunicatorum, & infidelium conversationem execrentur; multoque minus cum eisdem, prout hæcenus, nuptiæ contrahantur: ne Christiani tantum sectarum hominibus prorsus fugiendis commisceantur.

XXIV. Curandum in posterum, ne repudiâ ullam ob causam, ne quidem fornicationem, cum contractione novarum nuptiarum committantur: verum tali (quod avertat DEUS) interveniente vicio, separatio fiat habitatione tenuis, &c. & ita separata, si postmodum sese convertat, manique debita marito præstet, ob amorem DEI, qui contritæ & penitenti per confessionem censetur condonasse, rursus in conjugalem thalamum admittatur: ne forte conjugum alter per humanam fragilitatem in peccatum labatur; sunt enim Evangelica verba, ad mentem Ecclesie Romanæ intelligenda.

XXV. Non præsumat, nec Sacerdos, nec secularis, pecunias sub usuris ex onere.

XXVI. Item Reliquiæ Sanctorum, si quæ sint, in Ecclesiis in loco sacro & nitido asserventur, & summo honore ad majorem DEI gloriam afficiantur.

XXVII. Quicquid à debitis vacationibus vobis temporis superet, legendis bonis libris, impendite; hæreticorum scripta nationi nostræ frequentissima fugiendo: ex libris enim salutiferis quid vestris, subditorumque vestrorum animabus conducatur elicietis.

XXVIII. Sacerdotes uxoriibus carentes, nisi urgentissima necessitate requirente, feminis mixtum cohabitare non sinantur: religionem verò professis mulieribus, ne quidem matris, cognatis, fororibusque cohabitare non permittantur;

quom-

quemadmodum expressè *Canone 4. Concil. Nicani* caveretur.

XXIX. Prælati nullos gradus clericales, præfertim Sacerdotalem, aliis quam bonis, & doctis, bonamque famam habentibus conferant: & quisquis hisce donis caret, ad eisdem gradus aspirare non præsumat.

XXX. Moneo vos insuper, quod in posteram singulis annis hocce tempore Synodum faciemus; ad statuendum & ordinandum de aliis rebus Ecclesiam nostram, Maronitarumque nationem concernentibus: quapropter paratissimi sitis hac moniti diligentissime venire, de aliis negotiis statuendis audituri.

XXXI. Ultimò vos moneo celebrare Missam pro vivis vel defunctis, quoties vos obligatos esse contigerit, quisque vestrum conscientiam suam exsolvat; neque enim satisficit, nec latet uno celebrante cæteros præsentis secundum ritum Ecclesie nostræ simul legere; absolutè enim & integrè, & secundum obligationem Sacram est celebrandum. Vos insuper obtestor divinam Clementiam precari dignemini pro salute sanctissimi nostri Papæ *Gregorij XIII.* dilectique fratris & Domini nostri Cardinalis *Caraffa* protectoris humilitatis, totiusque nationis nostræ, & pro cunctis gentis nostræ Fidelibus humiles ad DEUM preces effundere non dubitetis. Laus DEO. Factum in Canubis.

CAPUT VI.

Propositiones aliquot excerptæ tum è quibusdam libris Maronitarum, dum expurgarentur à Legatis Apostolicis, tum ex communi consensu, & quadam traditione receptis, quæ videlicet hærefes sunt manifestæ, vel erroneæ, vel superstitiosæ: qui etiam errores solent esse communes aliis nationibus Orientalibus.

Circa creationem.

PRIMò, anima rationalis ex divina substantia creatur. SECUNDò, animæ ab initio omnes simul creatæ fuerunt. TERTIò, quædam brutorum perfectæ species non fuerunt ab initio creatæ, maximè vero canis, & felis, quorum hanc existimatione *Leopardi*, illum vero à diabolo productum affirmant.

De Christo Domino & sancto Spiritu.

PRIMò in Christo una tantum est natura, una voluntas, una operatio. SECUNDò, Christus non comedit agnùm cum discipulis, quando postremò carnavit cum illis, sed alios cibos tantum: & intinxit panem, quem erat Judæ porrecturus ad consecrationem tollendam. TERTIò, Christus flagris caesus, spinis coronatus, ac purpura indutus fuit in domo *Caiphæ* Principis Sacerdotum. QUARTò, Christus post resurrectionem non habuit cicatrices, quas nec Martyres sunt habituri, quasque Discipulis ostendit, illa sibi tunc creavit, ut eos ad resurrectionis veritatem credendam per-

duceret. Quinto, Spiritus sanctus à solo Patre procedit.

De Iudicio.

PRIMò, non datur particulare iudicium. SECUNDò, nemo ingreditur regnum cælorum, nisi perfectò universali iudicio: Animæ Sanctorum in quodam amæno loco sub cælo asservantur, in quem locum Christus, & bonus laico iverunt, atque in hunc sensum intelligenda verba Christi, *Hodie mecum*, &c. Impiorum verò animæ extra præfatum locum custodiuntur ab Angelo sub cælo, sive prope locum Sanctorum, sive alibi, & *Infernus* dicitur: quo sensu accipienda sunt illa verba, *Mortuus est dies*, &c. TERTIò, Fideles essi in locum pœnarum eant, si in mortali peccato decedant; nihilominus tamen merito fidei, quam in Christum habuerunt, liberabuntur.

De Sacramento Baptismi.

PRIMò, nemini nisi Sacerdoti vel Diacono licet baptizare, etiam si urgeat extrema necessitas. SECUNDò, intentio ministri non requiritur necessario, sed talis est Fides Ecclesie. TERTIò, unctio chrismate facta in Baptismo essentialiter præbet Baptismo, ac proinde baptismus nullus foret sine huiusmodi unctioe. QUARTò, parvulus recens natus si contrectetur à matre ante ejus purificationem, immundus fit; ac proinde non baptizandus masculus ante quadragesimum diem, femina verò ante octogesimum diem, hoc est antequam mater purificata extiterit, ne infans ab immunda matre contrectatus novam contrahat immunditiam. QUINTò, infidelis mulier si ad Fidem convertatur non debet baptizari quam diu fuerit menstruata. SEXTò, masculus & femina si baptizentur simul contrahunt affinitatem. SEPTIò, hæretici qui ad Ecclesiam revertuntur rebaptizandi sunt. OCTAVò, Baptismus Joannis remittebat peccata. *Petitio.* Nondò, quid de parvulis Catholicorum à Schismaticis illorum ritu baptizatis?

De Sacramento Confirmationis.

PRIMò, non extat hoc Sacramentum apud Maronitas, quod sentiant tantum semel inungendum esse Christianum chrismate, scilicet dum baptizatur. SECUNDò, in oleo sancto chrisomatis est persona Spiritus sancti, sicut persona Christi in Eucharistia. TERTIò, hoc Sacramentum etiam à Sacerdotibus confertur. *Petitio.* Quid de chrismate præfatio ritu, & à Sacerdotibus?

De Sacramento Eucharistie.

PRIMò, panis fermentatus tantum consecrandus debet necessario esse recens, & illo die coctus, quod si huiusmodi non adsit, omittatur Sacramentum. SECUNDò, non sunt consecrandæ plures duabus hostiis pro qualibet vice; quod si cogatur Sacerdos ob aliquam necessitatem dictum numerum excedere, consecrentur non pauciores septem, vel si plures, curet numerum semper esse imparem. TERTIò, plures Sacerdotes celebranti assistentes, dicunt omnia quæ celebrans, exceptis consecrationibus, quo pacto censent singulos celebrasse, & satisfecisse elemosynis pro Missis collatis. QUARTò, laici communicant

cani sub utraque specie. Quintò, Eucharistia præbenda est etiam pueris statim post baptismum. Sextò, Sacerdoti non licet filio, vel filia, vel affini vel consanguineo cuiunque Eucharistiam potrigere. Septimò, Eucharistiam ad ægrotum in extremis laborantem non licet deferre. Octavo, Eucharistiam in nos receptam ad stomachum non descendere existimatur, sed statim per omnia corporis membra diffundit. Nonò, licet Sacerdoti sacrum facere supra librum quempiam Evangeliorum, si desit altare quodeunque.

De extrema Unctione.

PRimò, oleum infirmorum à Sacerdote fingituri quodam modo conficitur.

De Sacramento Ordinis.

PRimò, nullam habent rationem ætatis in sacris Ordinibus tradendis, ideo ipsi pueros quadrimos, vel quinquimos promovent ad sacros Ordines. Secundò, promovendi ad sacros Ordines Diaconatus vel Sacerdotii, nubunt cum virgine, qua mortua non transeunt ad secundas nuptias. Tertio, non negant sacerdotium illi, qui alias est idoneus, quamvis defectum corporis patiantur. Quarto, constituti in sacris Ordinibus ad certas horas Canonicas, nisi Monachi, non obligantur. Quintò, mos est illis, qui volunt creari Episcopi pacifici cum Patriarcha de pretio.

De Sacramento Pœnitentiæ.

PRimò, actus particulares non sunt de essentia Confessionis. *Petitio.* Quanta sit potestas Patriarchæ, quam possit aliis communicare circa forum conscientie?

De Sacramento Matrimonii.

PRimò, Matrimonium potest dissolvi à Patre sponsi, si eam duxerit quæ Patri non probeatur: hoc idem potest Pater sponsæ. Secundò, Matrimonium sine Eucharistiæ sumptione nullum habetur. Tertio, Pater sponsæ potest propria auctoritate eam alteri viro tradere, nisi ejus sponsus sive vir absens, intra certum temporis spatium appareat. Quarto, Patri & filio non licet in uxorem ducere matrem & filiam, & è contra, nec licet duobus fratribus contrahere cum duabus sororibus, seu fratri & sorori cum fratre & sorore. Quintò, Matrimonium viduarum, quæ attingunt sexagesimum annum, adulterium est censendum. Sextò, idem sentiunt de quadrigamis, ac proinde omnium horum liberos illegitimos censendos esse. Septimò, sponsalia nullius sunt roboris, si intra duos annos non contraxerint, & parentes utriusque sponsi possunt sponsalia irritare, ob quamlibet causam. Octavo, repudium conceditur ob multas causas, etiam privatis propria auctoritate, ut si non inveniatur virgo, vel si consummato matrimonio mulier insaniat: & vir potest repudiari, si curet ut uxor adulteret, &c. Nonò, repudiatis licet nubere cum aliis. Decimò, obstetrices ut immundæ habendæ viginti diebus si invenerint mulierem partientem masculum, si verò feminam quadraginta diebus, quo tempore arcedæ sunt à communione.

Petitiones. Undecimò, quid de illis, qui post repudium nupserunt, & an filii possint promoveri

ad sacros Ordines? Duodecimo, an liceat nubere cum Schismaticis? Decimotertio, quousque se extendat potestas Patriarchæ circa dispensationem in gradibus prohibitis?

Nonnulla loca sacre Scripturæ pravè intellecta, & alia quædam ad eandem sacram Scripturam spectantia pravè etiam adjecta.

PRimò, asserunt legendum esse, *Hoc est Sacramentum Corporis*, &c. Secundò, Christus cum docuit viro non dimitendam uxorem, excepta fornicationis causa, idem est ac si docuisset, adulterium esse legitimam causam uxoris dimittendæ, & alterius ducendæ. Tertio, qui dicuntur fratres Christi in Evangelio, filii sunt Joseph ab alia uxore, quam antea habuerat, procreati. Quarto, Maria Magdalena Simeonis leprosi filia fuit, Annæque Matris Mariæ soror. Quintò, Apostoli non intellexerunt Christum esse verum DEUM antequam Spiritum sanctum accepissent. Sextò, Caiphas in Christum credidit, & Episcopus creatus Josephus secundus est vocatus, qui edidit librum Proverbiorum, & historiam Machabæorum, &c.

Circa mores, & alia diversi generis.

PRimò, menstruata non admittuntur ad ingressum Ecclesiæ, nec ad Sacramentum Eucharistiæ, nec extremæ Unctionis. Secundò, quidam homines appellati *Albi*, quoad habitum & alia quædam exteriora Turcicos ritus observant. Tertio, jejunium ob mortis periculum non est violandum. Quarto, non est jejunandum diebus Sabbathinis & Dominicis. Quintò, Apostolica sanctione cautum est, ne quis Christianus comedat quippiam occisum à leone, nedum sanguinem, & suffocatum. Sexto, ob mortis periculum licet negare Christum. Septimò, licet mentiri officiosè, & ad celanda operè bona. Octavo, non est aliquis ad religionem admittendus, sine suorum superiorum consensu, ut parentum vel dominorum, et si servus si libertate donatus. Nonò, status Matrimonialis non est inferior virginali. Decimò, Mulieres viro junctæ in numero Sanctarum Virginum adscribendæ, si cum suis maritis honestè vixerint, &c.

C A P V T . VII.

De ritibus, qui tolerari possunt in his, qui ex Schismaticis, vel paganismo, aut alia secta ad fidem Catholicam veniunt.

Quamvis Ecclesia Catholica una sit, de qua *Beatus Ignatius* optimè beatus Ignatius Epistola ad Philadelphos; *Una est, inquit, Ecclesia, quam suis sudoribus & laboribus fundaverunt Apostoli à sinibus terræ usque ad fines in sanguine Christi.* Apostolorum verò instituta, decreta, & ritus non iidem fuere apud omnes. Nam licet Apostolorum sanctiones aliquæ sic fuerint editæ, ut ad omnibus Christi Fidelibus pariter servarentur, ut pura Symboli Apostolicum, alia tandem pro ratione loci & temporis, sic ab illis sunt statuta, ut non omnes iidem

illisdem legibus ac ritibus adstringi voluerint, quos alicujus privatae causae occasione, caeteris locis praescripserint: ut de Idololatriis, de quibus Apostoli, & cum ipsis Paulus diversa dederunt praecipia Syriae, ac Ciliciae populis, ut constat *Act. 15.* & *16.* Diversa vero Paulus Corinthiis, ut patet *1. Cor. 8.*

Ad. 15.
& 16.
1. Cor. 8.

S. August.

Neque vel in minimo laedi fidem vacui Ecclesiarum conseruandis sancti Patres tradiderunt. In primis Augustinus Epistola ad Januar. *118.* *Hac est commendata regula, ut faciat unusquisque quod in ea Ecclesia, in qua reperitur, inuenit.* Unde haec idem ad Januar. Epist. *119.* *Mirer sancti, quod ita voluerit, ut de his, quae variè per diversa loca observantur, tibi aliqua scriberem: cum & non sit necessarium, & una in his saluberrima regula retinenda sit, ut qua non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitae melioris, ubicunque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit.* Hæc Augustinus. *G. egorius lib. 1. Epist. 4.* item hæc ad Leandum Episcopum Hispanensem in eandem sententiam scribit: *In una fide nihil est, ut sancta Ecclesia consuetudo diversa.*

D. Greg.

Quae licet apud Graecorum & Orientium nationes plures sint ritus, atque diversi inter Coptos, Syros, Maronitas, Aethiopes, Armenos, atque inter Christianos alios, quos prudenter ratione diversarum gentium Apostoli instituerunt; non ob id religio Christiana dilabitur, si diversi ritus in Oriente, atque in Occidente retineantur: circumdata est enim Ecclesia DEI mira varietate, quae potius ejus pulchritudinem ornat & auget, quam orthodoxae fidei contrarietur. Quare mos est Catholicae Ecclesiae, ab Apostolorum tempore indutus, ut unaquaeque Provincia seruet ea, quae à suis Apostolis, & à legitimis Successoribus accepit. Quare admonet D. Hieronymus in *Epist. 28.* velut finem, *Traditiones Ecclesiasticas, praesertim, quae fidei non efficiunt, ita esse observandas, qualiter à majoribus tradita sunt, nec aliorum consuetudinem aliorum contrario more subverti.* Advens: Ita unaquaeque Provincia abunde in suo sensu, ut praecipia majorum leges Apostolicas arbitretur. Unde testè consuevit Ecclesia, haereticorum, Schismaticorum, aut etiam Gentilium ritus tolerare, qui cum ratione, atque fide divina non pugnant. Nec solum Ecclesias, quos à diversis Apostolis ritus, moreque imbibebant, tenuisse competimus, sed etiam, quae apud Gentes superstitioso cultu impiè agebantur, eadem expiata sacro ritu ad pietatem transulisse, ut latius supra, dum de prudentia ministrorum ageremus, & praeter ea, quae ibi ex Patribus notauimus.

S. Hieron.

Inert alios Gregorius Thaumaturgus, ut auctor est Gregorius Nyssenus, *Oratione de vita S. Gregorii Thaumaturgi*, Gentilium ferias superstitionibus cumularas, in festa ac celebritates sanctorum Martyrum commutavit, ut his verbis Gregorius Nyssenus significat dicens: *Descendit rursus ad urbem, & omni circa regione undique peragrata, atque perlustrata, addit amentum, & quasi corollarium studij erga numen diuinum instituebat, apud omnes ubique populos sanciens, ut nomine eorum, qui pro fide decertaissent, dies festi, atque solennes conuentus celebrarentur. Cumque alij in alium locum corpora Martyrum deduxissent, per anniversarium circulis ambitum congregati, letabantur in honorem Martyrum ferias agentes.* Et paulo post: *Cum animadvertisset, quod propter corporis voluptates, simplex &*

Thom. à Iesu Oper. Tom. I.

imperitum vulgus, in errore simula horum permaneret, quo maxime id quod praecipuum est, interrim in iis effluere, nempe ut vanis superstitionibus relicto ad DEUM converterentur, permisit eis, ut in memoriam sanctorum Martyrum sese exhilararent, & oblectarent, atque in letitiam effunderentur.

In eodem sensu Theodoretus de Gentilium feris in honorem Martyrum piè sanctèque translatis, hæc addit: *Dirutorum templorum materia, atque martyrum excitatis, expiata est: suos enim mortuos Dominus noster in templa pro Diu vestris induxit: ac illos quidem cassi gloria, vanisque reddidit, suis autem martyribus honorem illum dedit. Pro Pandio, & Diasio, hoc est, Iovis, Liberique patris similitudinibus, Petro, Paulo, Thoma, Sergio, Marcello, Leontio, Antonio, Mauricio, aliisque sancti Martyribus solemnitates populari epulo peraguntur. Ea quippe licentia, qua Deorum delubra in Ecclesias Christianorum sunt laudabiliter commutata, alij quoque ritus Gentilium à nobis benedictionibus expiati diuino sunt cultui consecrati. An non id Apostolorum exemplo? Nonne Paulus Athenis cum esset, superstitionis aram Ignoto DEO dicatam, super quam impietatis videntur cadebant, in veri DEI cultum (quantum licuit eo tempore) mira quadam prudentia visus est transulisse? Rursus si qua idolo immolata essent, non vetuit idem Apostolus manducare, nisi cum ex carne, frater infirmus scandalum pareretur: Omnia quidem, inquit, sunt munda, sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Extingendo autè pensus iam diu superstitioso idolorum cultu, cum omnis simul cessasse videatur occasio offendiculi, cur aliquibus ex illis uti non liceret, cum praesertim non privato usu sed communis totius Ecclesiae consuetudine aliquid commune cum Ethnicis usurpatur? Quae vero huius ritus, qui à recta Fidei regala discrepant, vel à ratione dissentiant, tam in Schismaticis, siue Haereticis, quam in aliis infidelibus, etiam Ethnicis, non faciliè erit unicuique discernere.*

Et ut re ita gravi & difficili lucem aliquam afferamus, oportebit specialem praecipua aliqua tradere, siue talia demonstraè principia, quibus aperitè dignosci possit, qui ritus cum naturali ratione, aut fide divina non conveniant, aut qui ab his dissentiant, ac proinde qui tolerandi, qui vero omnino rejiciendi & expiandi sint.

Ea est potissima pro ritibus discernendis regula, ut quando id commodè fieri potest, Apostolica Sedes consulatur, maxime si subijta & rationabilis dubitandi occasio. Si tamen Romanus Pontifex non ita faciliè adijci possit, tunc ex sequentibus capitibus de rituum puritate tam inter Ethnicos, quam inter Schismaticos ad Ecclesiam venientes, erit iudicandum.

1. Si ille ritus nationibus aliis, siue Ecclesiis, quae communionem retinent cum Catholica Ecclesia sit ab eadem permissus,
2. Si ritus ille non pugnet cum naturali & recta ratione, praesertim inhumanitatem, (qualis erat olim Romanorum, quo damnatos feris obiciebant) inhonestatem, ut totius corporis nuditas, vel si alij actus inhonesti, & turpes etiam inter conjuges publice fierent: ac demum ea omnia, quae humanae vitae politiam offendunt, abolenda & exterminanda sunt, & cogendi Barbati, ut non belluino, sed humano more vivant.

3. Ritus omnes instituti ad protestandum aliquod dogma fidei contrarium, omnino sunt delendi. Ita Armeni, ut profiteantur Dioscori errorem, unam tantum naturam in Christo asserentis, cum celebrant, vino aquam non iunifcant, & idem etiam censendum erit de quocunque alio

T

signo,

signo, sive nomine cuiuslibet erroris protestativo. Ut Monophysitæ cognomen, de quo hæretici olim gloriabantur, ut etiam nomine ipso unius in Christo naturæ post unionem assertores viderentur, ut refert P. areolus verbo *Monophysitæ*: qui etiam de Monothelitis asserit, hanc eos sibi appellationem usurpasse, ab una tantum voluntate & actione divina, quam ipsi Christo temere tribuebant. Nec solum cognomina à re ipsa, sive à dogmate hæretico derivata supprimenda sunt, sed etiam ea omnia, quæ ab hæresiarchis, quorum se profitentur sectatores, descenderunt, sicut & Jacobitarum, & Severianorum, aliorumque similium, qui à Jacobo, & Severo hæretico denominationem acceperunt. Quare cum multi ex Nestorianis Catholicæ Ecclesiæ adjungantur, anathematizatis Nestorii nomine & erroribus, Chaldaei Orientales appellati sunt.

4. Ritus omnes & legalia veteris legis, si eo sine retineantur, ut lex vetus observetur, omnino damnanda sunt. Nam de fide est, omnia veteris Testamenti legalia, caeremonias, sive præcepta post Evangelij promulgationem omnino extincta esse, & non solum mortua, sed & observantibus fore mortifera, ut definitum est in Concilio Florentino. Dixi, si eo sine legalia retineantur, ut lex vetus observetur, quia licet hac ratione damnata sit legalium observatio; tamen si non eo sine & respectu observentur, sed tantum materialiter (ut dici solet) licita est & permixta aliquarum veteris Testamenti legalium (non ut legalia sunt) observatio, ut supra latius observavimus, dum de Abyssinorum circumcissione ageremus. Ex his fit, olim apud Orientis Ecclesias non immerito fuisse in usu, ritum Sabbatum observandi, & hodie etiam apud Græcos & Ruthenos illicitum reputatur Sabbato ac Dominico die jejunare, quod aperte colligitur ex *Epistola* D. Ignatii ad *Philippenses*, & ex Concilio Gangrensi, atque Apostolorum Canonibus. Ille tamen ritus, vel observandi Sabbatum, vel non jejunandi in Orientali Ecclesia indutus est, ob hæreticos Simoniacos in Oriente ortos, qui mundum (à cuius creatione DEUS Sabbato requievit) opus ejus esse negabant, tum quia divinitus afflati Apostoli prænoscebant futuros quoque hæreticos in Oriente Manichæos, Eustachianos, Marcionistas, Lampetianos, & Messalianos, qui in Paphlagonia apparuerant, qui quidem Sabbato simulatè jejunabant in contumeliam resurrectionis Christi, cui resurrectioni à vespera Sabbati (ut ait Magnus LEO Pontifex in *Epistola* lxxxj. cap. 1.) initium constat adscribi. Porro, quia in Occidente eadem causa non erat, nec illa hæresis vigeat, prohibitum non est, quin ipsa die Sabbati alium ad finem jejunare, laborare, sive à carnibus abstinere cum laude possent.

Ritus colendi Sabbatum.

S. Ignatius.

Leo Mag.

Turrianus.

Videndus est doctissimus Turrianus lib. 7. in *cano. Apostolorum*, & Baron. *Tomo primo Anno Christi* 57. cap. 203.

Hodie vero ritus colendi Sabbatum, tanquam diem festivum manet apud Abyssinos, apud Græcos verò & alios Orientales, licet Sabbatum non observent, in eo tamen sicut nec in Dominica die nefas dicunt jejunare.

Deinde apud Orientales Ecclesias mos est, & ritus consuetudine receptissimus, quem veluti præceptum strictissimè observant, non ut à lege veteri dimanantem, sed ex Apostolorum decreto, quo si ignorantia ducti existimant ad hanc etiam teneri observantiam, non considerantes id adversus idolorum cultores latum fuisse, qui immolatum, & idolythyum edebant; aut calicem,

quem Apostolus vocat *Dæmoniorum*, bibebant; servandum autem esse, sicut & à Catholicis servatur, decretum illud ubicunque inter gentes, quæ Idola adorant, immolantia sunt. Porro eo decreto immolantia, non autem reliqua fuisse prohibita gravissimi testes sunt Patres quamplurimi Orientalis Ecclesiæ: quare hæc observantia nec Græcis, nec Ruthenis interdicitur.

5. Ritus & consuetudines circa Sacramentorum administrationem examinandi sunt. Primo, an peccent in substantia, id est, circa tria illa substantialia requisita ad conficiendum Sacramentum, scilicet materia, forma, & ministro. Deinde, an contraria sint præceptis divinis à sacra Scriptura, vel à traditionibus Ecclesiæ emanatis circa eorum administrationem, tunc enim similes ritus omnino erunt extirpandi; tolerandi verò, si tantum præceptis ac sanctionibus juris positivi & canonici prohibeantur. Qui verò speciatim abrogandi, & qui permittendi, facilius constabit, si breviter per Sacramenta singula dicaturamus.

De Baptismo.

Itaque quod ad Baptismum attinet, Græci utuntur hac forma *Baptizetur servus Christi*, quæ approbata est ab Ecclesiâ Catholica in Concilio Florentino in unione Græcorum: si tamen hac forma Græci schismatici utantur, existimantes formam apud nos usitatum non esse validam, in hoc à Catholica & orthodoxa fide dissentiunt. Deinde ritus, qui apud Græcos etiam, & Ruthenos, aliasque nationes servatur, ut Baptismus fiat integra corpus immersione, Baptismi substantiam non variat, sive enim immergendo semel, aut bis, aut tantum capitis perfusione, ut in Occidentali Ecclesiâ, aut tantum aspersione baptizetur quis, parum interest, quia utrobique re idem est.

Græcorum circa Baptismum.

Apud Coptos ritus est praxi usurpatus, ut etiam ratum non habeant hoc Sacramentum, ne quidem in extrema necessitate, si ab alio quam à Sacerdote conferatur, idque præcise in Ecclesiâ, etiam si baptizandus periclitetur: sed mos hic expressè pugnat cum decreto Concilii Florentini, ac cum Ecclesiæ antiqua traditione, quibus statuitur hoc Sacramentum administrari posse à laico, sive vivo, si femina tempore necessitatis, quamcunque sectam illi profiteantur, sive Gentiles, Judæi, aut hæretici sint, modo habeant proposum faciendi, quod Ecclesiâ Catholica, in administratione Baptismi facit, tenetque Baptismus, quocumque loco, sive in Ecclesiâ, sive extra illam conferatur.

Coptorum.

Mos est etiam apud ipsos, ut parvulis etiam in vitæ periculo existentibus nulla ratione ante quadragesimum diem Baptismi Sacramentum conferant. Imo & aliquando ad annum & ultra solet differri, qui etiam intolerabilis est, quia præceptum divinum suscipiendi, aut conferendi Baptismum, maximè obligat necessitatis tempore: ac necessitate reclusa, irrationabilis est consuetudo Baptismi tempus ultra annum, tam in pueris, quam in adultis prorogare, seclusa tamen necessitate jure divino non est præfixum tempus parvulorum Baptismo.

Coptorum mos est, & aliorum quoque Orientalium statim à Baptismo parvulos chrisma- re, oleoque sancto ungere in fronte, in pectore, in juncturis, & in renibus, qui ritus laudabilis est, & antiqua Ecclesiæ caeremonia, ita tamen, ut non credant Christivatis usum esse de substantia Baptismi,

Baptismi, ut falso sentiunt Armeni, apud Alphonsum de Castro, verbo *Baptismus*: sine huiusmodi enim unctione consistit vera Baptismi ratio, ut constat *Joan. 3.* illis verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.* Unde & usus Ecclesie obtinuit, ut in casu necessitatis Baptismus administraretur sine unctione, & absque aliis caeremoniis.

Pueris statim ac sacro Baptismate abluuntur, Eucharistia ferè apud Orientales confertur: sed in hoc retinet antiquum Ecclesie usum, approbatum à sancta Synodo Tridentina *Sessione 21. cap. 4.* de qua optime Paulinus Nolæ Episcopus in *Epistola ad Severum fratrem* hoc carmine scripsit:

Inde pueris sacro ducet de fonte Sacerdos

Infantes nives corpore, corde, habitu:

Circumdansque rudis festis altaribus agnos,

Pura salutaris imbuit ora cibis.

Quod si exstiterit Eucharistia Sacramentum necessario parvulis statim post Baptismum conferendum, turpiter errant, contra prædictam Synodum Tridentinam, & ideo in hac parte corrigendi & instrudi erunt.

Jacobitæ.

Jacobitæ, in eo & alii ex Orientalibus ferro candenti figuram crucis in fonte baptizatis imprimunt. At si ipsi hoc ritu & caeremonia loco aquæ in baptismo utantur (ut refert Bernardus Luxemburgensis existimantes verba illa Joannis Baptistæ apud *Matth. c. 3.* Ego, inquit, baptizo vos in aqua, illi autem vos baptizabit in Spiritu sancto & igne, accipienda esse de igne materiali, pessimè errant, cum hæreticis Manichæis, & Selencianis, ut auctor est D. Augustinus *lib. de Hæres. c. 59.* Si vero post abluitionem aquæ, ac post alta ad substantiam Baptismi requisita, baptizati crucis imagine in fronte, ut omnibus confiter de religione, quam profitentur, sive alio honesto sine tignentur, consuetudo potius laude quam vituperio digna videtur.

Matth. 3.

Denique circa Baptismi ritus illud se offert memorandum apud Abyssinos, dum in festo Epiphaniæ, ut laus refert Francisc. Alvaresio, benedicto prius aquarum stagno, trina immersione tam mares quam feminæ, præmissa forma Baptismi, quæ tantis rebaptizantur: qui ritus in usu est (ut Posselinus docet in *Commentario de rebus Moscoviticis*) ad religionem spectandam apud Græcos Orientales. Error tamen hic, quantum conjicere possum, à Novatianorum hæresi ortum habuit, qui falso existimantes, non esse in Ecclesia potestatem reconciliandi lapsos, ut illi sine spe non remanerent, alterum Baptismum Abyssini admittère, ut ex eodem Alvaresio non obscure colligitur.

Abyssini.

At non desunt, qui Abyssinos excusandos credant, quia id non tam rebaptizandi gratia, quam in honorem Christi Domini baptizantis faciunt. Ita Romæ interrogati aliqui ex Abyssinis ipsis responderunt.

Circumcidunt etiam pueros Baptismi tempore, tam Abyssini, quam Cophti, quorum ritus in hac parte quantumvis ipsi non tam religionis, quam honoris causa facere contendunt, minimè obaltiarum Ecclesiarum scandalum tolerari debet.

De ritibus circa Confirmationis Sacramentum.

Aliqui ex Ecclesia Orientali simul cum Baptismo Sacramentum Confirmationis conferunt, ut de Abyssinis affirmat Zagazabus filius gentis Episcopus, in *libello*, quem in Lusitania, de *Thom. à Iesu Oper. Tom. 1.*

fide & religione Abyssinorum edidit. Divus quoque Augustinus in *Quasi Novitiam. q. 42. g. 2.* viter quæritur de corrupta Ægyptiorum & Alexandrinorum consuetudine, quorum Sacerdotes audebant Confirmationis Sacramentum administrare; sed tunc examinandi sunt ritus, qui Baptismi tempore adhibentur, an sufficientes ad conficiendum hoc Sacramentum.

Primum constans est apud Catholicos de fide tenenda sententia, ad Confirmationis Sacramentum, de necessitate Sacramenti saltem requiri, ut Chrisma sit ex oleo olivarum (quod nos solemni Episcopi consecratione conficitur.) Quamvis non desint graves Auctores, qui etiam de necessitate Sacramenti, ut balsamo esset admixtum, requirerent: quod vero oleum sit consecratum ab Episcopo, ut probabilis tenet opinio, non requiritur necessitate Sacramenti.

Forma vero substantialis his verbis definitur: *Signo te signo Crucis & confirmo te chrisma salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ad formam etiam redactur, quod confirmandus chrismate in fronte signetur, quamvis Romanus Catechismus hoc ad caeremonias extrinsecas, & quasi de præcepto tantum necessarias refertur videatur. Minister hujus Sacramenti ordinarius est Episcopus, extraordinarius vero & tempore necessitatis, ex commissione tamen summi Pontificis, est quilibet simplex Sacerdos, ita colligitur ex Florentin. à quo etiam ex summi Pontificis delegatione chrisma potest consecrari.

Cetera vero, ut quod confirmandus manu in maxilla ab Episcopo cædat, quod fiat hoc Sacramentum in die Pentecostes, caeremoniæ sunt, quæ non ad substantiam Sacramenti spectant.

Ritus circa Confirmationem.

His igitur stabilis, facile erit judicare, an ritus, qui post Baptismum celebratum interveniunt, sufficienter materiam, formam, & ministrum hujus Sacramenti, saltem necessitate quam vocamus Sacramenti, continent; nam tunc non erit Sacramentum Confirmationis iterandum.

Ex quibus apertum fit, Sacramentum Confirmationis à Presbytero collatum irritum esse. Quare Gregorius XIII. Pontifex Max. in quadam Synodo suo tempore apud Maronitas celebrata, ei qui Synodo præsidebat injunxit, ut qui in illis regionibus à simplici Sacerdote erant confirmati, si vellent, possent iterum ab Episcopo chrismaris si tamen scandalum timeretur, non oportere Confirmationem reiterari; & si nullum esset Sacramentum, tamen cum non sit de necessitate salutis, ob scandalum securè prætermittendum. Eamque hujus rei summus Pontifex reddit rationem, quia etsi Florentinum in unione Armenorum doceat posse presbyterum ex Papæ dispensatione confirmare, quod Ecclesie Calaritanæ concessit D. Gregor. *lib. 3. Registri Epist. 26.* hanc tamen Apostolicam dispensationem non legimus Ecclesie Hierosolymitanæ, (cui Maronitæ substant) collatam esse: idcirco à Presbytero chrisma collatum irritum est.

De Sacramento Eucharistiæ.

Jacobitæ & aliæ nationes orientales sæpè Eucharistiam impubesibus, maxime altari ministrantibus, absque prævia confessione conferunt: qui ritus irrationabilis est, & non tolerandus in his, qui conscientia alicujus culpæ lethalis habent: ita colligitur ex *Trid. Sess. 13. Can. 11.* Quare vera sententia Theologorum tenet, esse de jure divino præ-

Jacobitæ.
Ritus circa SS. Eucharistiæ apud Orientales.

praeceptum conficiendi ante Eucharistiae sumptionem, nisi alias sacerdoti celebranti desit copia confessoris. Sunt & alii ritus circa Sanctissimam Eucharistiae ministeria in usum apud Orientales, quos si attentè considerentur, omnes ferè ab Apostolorum doctrina, vel traditione in illas emanarunt nationes. In primis, Ecclesiae primitivae usus de quotidiana communione usque adhuc in multis Orientalium servatur nationibus, quae utinam aequè & antiquam Christianorum consuetudinem, & eorum circa hoc Sacramentum reverentiam, & fervorem imitentur.

Deinde omnibus etiam laicis, non solum apud Orientales, sed & apud Graecanas nationes Eucharistiae Sacramentum sub utraque specie confertur: quam fuisse olim in Ecclesia receptam consuetudinem luculenter docet Conc. Constantinense Sess. 13. Et quamvis similis ritus illis postmodum permissus sit ab Ecclesia, in Ecclesia tamen Latina iustissimis de causis laicis prohibitus est communicandi ritus sub utraque specie; quare nationes Orientales, quae Ecclesiae Catholicae manus, obedientiamque dederunt, pederentim accendae sunt à communione sub utraque specie, cum id tanti faciat Tridentina Synodus Sess. 21.

Tertio, verus mos erit illius primitivae Ecclesiae, quo Christianis permittebatur Eucharistiam propriis manibus acceptam vel in Ecclesia statim sumere, aut illam domum asportare, sumptionemque in aliud tempus opportunum differre: illud tamen erat discrimen inter viros, ac feminas; quod illis nudà manu Eucharistiam tangere erat permissum; his verò prohibitum erat manum nudam, sed interamine nitido utebantur, quod *Dominicale* vocabatur; ut in Conc. Anathodorense expressè legitur *Can. 36. & 39.*

Ritus verò iste Eucharistiam propria manu domum asportandi (teste Baronio *Tom. primo Annal. Anno Christi 57. c. 149.* ideo fuit potissimum introductus, quia cum olim minus liceret ad sacras synaxes tempore persecutionis, Christianos in unum coire, ut qui quotidie de vita periclitarentur, quotidie Eucharistiam sumerent, (secundum quod ait Cyprianus *Epist. 56. Considerantes se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, ut possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere*) ideo fuit concessum, ut cum in Ecclesia, vel aliis locis abditis Missae peragerentur, Fideles non solum ibi communicarent, sed Eucharistiae particulas à Sacerdote acceptas domum ferendas sumerent, quas reverenter asservatas singulis diebus summo mane jejuni participabant.

Plura sunt de huiusmodi consuetudine Patrum testimonia. Eam docent Tertull. *lib. 2. ad uxorem cap. 3. S. Cyprian lib. de Spectacul. & lib. de bono patient. Greg. Nazianz. Oratione in funere Gorgoniae D. Basil. in Epist. ad Caesariam Patriciam, Hieron. Epist. 50. August. ser. 252. & alii Patres apud Baronium *Tom. primo anno Christi 57. à cap. 248. & Bellarm. tertio Tom. de Sacram. lib. 4. cap. 4. & Augustin. quinto*; alique graves Auctores scribentes de Eucharist. Sacramento. Hæc autem consuetudo, teste Baronio, cum communis fuerit & Orientali & Occidentali Ecclesiae, in Occidentali usque ad Conc. Caesaraugustanum perduravit, in quo *Can. 3.* in Hispania hæc consuetudo abrogata fuit. In eo enim *Canone* legitur, Eucharistiae gratiam, si quis probatur, acceptam non consumpsisse in Ecclesia, anathema sit in perpetuum. In Orientali vero Ecclesia etiam post dicta tempora adhuc ejusmodi consuetudinem viguisse, plura exempla de-*

clarant, quæ in *Prælo spirituali* habentur descripta.

Quarto, in itinere etiam secum Eucharistiam ferre aliquando concessum fuisse (tantum enim erat tunc Christi Fidei sumptus) S. Ambrosius in *Oratione funerali fratris sui* scribit, ubi de Sartyro scatre agens, id manifestè significat: Testatur id ipsum Gregorius *Dialog. lib. 3. cap. 36.* de Maximiano Episcopo Siracuse, & ejus sociis Eucharistiam secum portantibus, dum mare Adriaticum navigarent. Eam quidem consuetudinem apud Ecclesiam Orientalem alicubi etiam viguisse temporibus. *Alexandri Papæ tertii. Acta sancti Laurentij Episcopi Dublinensis* in vita ejusdem sancti Laurentij Episcopi *cap. 8.* apud Surtium *Tom. 6. die 14. Novembris*, testatur: in quibus hæc leguntur: *Quatuor Sacerdotes cum magna turba hominum, transire comperunt, qui Eucharistiam (sicut tunc moris erat pluribus) secum pro viatico, ac seuro duce itinere publicè deferbant.* Hæc ibi.

Hic etiam mos pelevens videtur inter Orientales usque ad nosse tempora. Hic autem ritus in Occidentali Ecclesia solum remansit apud summum Pontificem, qui in itinere Eucharistiam publicè, atque honorificentissimè ante se gestat. Ea vero fuit causa, ut olim tam Clerici quam laici, in itinere Eucharistiam secum portant, quia cum hoc Sacramentum viatico in sit, ac hominibus quibuscumque in mortis articulo necessarium, prudenter olim fiebat, ut tam Clerici quam laici, ob mortis pericula, quæ in itinere se offerbant, maxime persecutionis tempore, secum in itinere conficiendo deferrent, ne, si illis mori contingeret, viatico privarentur: Et quamvis hæc consuetudo, & majoris hujus Sacramenti reverentiam, hodie tantum apud summos Pontifices fuerit conservata: apud Orientales vero non video alicubi fuisse damnatam, nec auferem Evangelii ministros, in illis regionibus, aut aliis infidelium provinciis convertentes, si imminente mortis periculo secum viaticum, occultè tamen, deferrent, condemnare.

Quinto, Eucharistiam quoque absentibus defecti mos fuit apud antiquos, qui etiam hodie manet apud Orientales aliquos. S. Irenæus *Epistola ad Victorium Papam* apud Euseb. *lib. 5. histor. Eccles. cap. 24.* testatur moris fuisse Papam mittere aliis Episcopis Eucharistiam in signum pacis & communionis, Dionysius etiam Alexand. in *Epistola ad Fabium* apud eundem Euseb. *lib. 6. hist. cap. 36.* ait Serapionem in extremis agentem accepisse Eucharistiam missam per puerum à Sacerdote tunc domi egrotante.

Sexto, ritus Graecorum consecrandi in fermentato approbatus etiam ab Ecclesia, ita tamen, ut potior sit in azymo, ut fit in Ecclesia Latina.

Septimo, Armeni, & Orientales alii non miscent in sacrificio Missæ aquam vino. Quod si hoc faciunt, ut proficiantur Eutycheris hæresim, unam tantum naturam in Christo agnoscentis, manifestus est & intolerabilis error; si verò hoc fiat, vel quia non existiment esse de necessitate Sacramenti, vel in significationem alicujus Christi mysterii, fortè tolerabilis esset consuetudo, quia hæc aqua mixtio, ut optimè probat Franciscus Suarez *tertio Tom. in tertiam partem Disput. 45. sect. 2.* tantum est de necessitate præcepti, præcepti, inquam, humani tantum. Quare cum hæc caeremonia non pertineat ad Sacramenti substantiam, potest ab Ecclesia dispensari. Tamen urgendi sunt Armeni, ut præcipit Concilium Florentinum, ut sese cum universo orbe conformet.

Octavo,

Octavo, Mustum ex uvis maturis expressum in rigore est sufficiens materia consecrationis calicis. Ita tenet cum D. Thom. 3. parte quaestione 74. art. 8. communis Doctorum sententia: & colligitur ex cap. cum omne crimen, de consecrat. dist. 2. ubi dicitur, Si necesse fuerit, posse hortum in calice exprimi, & aqua misceri, & ita confici. Unde Aristot. quarto Meteor. cap. 10. Mustum vocat vinum recens, licet non sit purum & satis coctum, quia nondum separatus aqueus humor, flos, & fex, quæ per decoctionem vini secreti solent. Idem etiam censo de musto expresso ex uvis passis, ut moris est apud Abyssinos: quare in huiusmodi musto conficientes non peccant. Quod si ab hoc ritu tanquam minus convenienti live potius indecoro retrahantur iucant, ferendi sunt, si aliter fieri non possit.

De Sacramento Ordinis.

PRIMO, ritus apud Orientales nationes usitatus ordinandi pueros ante rationis usum, licet non sit contra fidem, imprimatque characterem Ordinis sacri, etiam in hac ætate, irrationalis valde, & ideo extirpandus, si ferat illarum nationum conditio.

2. Deinde Ordines collati absque eo, quod suscipientes materiam cuiusque Ordinis propriam tangerent, ut verior sententia tenet, irriti sunt, nulliusque valoris, aut effectus. Quare ordinari iterum sub conditione debent ordinari: ita Romæ fuit decretum, ac executioni mandatum, cum fratre Tecla Abyssino, & Monacho sancti Antonii, Anno Domini 1594.

3. Cum Stephanus Papa dist. 31. Can. Aliter, tradidit Orientalium veterum esse traditionem, ut eorum Sacerdotes matrimonio copulati sint,

cumque id illis nunquam interdixerit Ecclesia, nulla ratione id interdicens videtur, dummodo ante Sacerdotium matrimonium contrahatur: lex enim cœlibatus semper gravis visa est & Græcis, & Orientalibus aliis, propterea conjugium permissum est illis ab Ecclesia.

De Matrimonio.

PRIMO, ritus sive consuetudo contrahendi in aliquibus gradibus, sine summi Pontificis, aut Episcopi dispensatione, jure divino non est prohibitus, quales sunt omnes alii ultra primum in linea transversali, ut verior sententia docet, & in linea recta omnes in infinitum.

2. Mos qui communissimus est inter Schismaticas nationes, quo permittitur ob fornicationem matrimonium dissolvi, est contra fidem, & ob id non tolerandus.

Hæc sunt quæ exempli gratia, quia fortè difficiliora, à nobis interim sunt allata. Videndæ omnino sunt interrogaciones, & responsa Summi Pontificis Gregorij XIII. de quibus supra. Illud tamen inter alia observandum Apostolicis ministris, quantum fieri possit, magnopere curandum, ut nationes omnes, quarum reductioni student, matricem Ecclesiarum Romanam Ecclesiam, non solum in fundamentis quantum fieri potest, fidei substantialibus, sed etiam in ritibus aliis, & caeremoniis imitentur. Si verò ægrè ferant à patris ritibus (ut frequenter fieri solet) discedere, salvâ fide Catholica, omnia alia sustinenda sunt propter electos. Oportebit tamen Sedem Apostolicam passim consulere; si verò non ita facilis sit accessus, re mature & cum iudicio expensâ procedendum erit.

LIBER OCTAVUS, DE REDUCTIONE HÆRETICORUM

ad Catholicam Fidem procuranda.

Exhortatio ad conversionem Hæreticorum.

Consu-
lendus
nost.

Dominus à SS.
Trinitate
2. parte
Tom. 5.
Bibliotheca Theologica
Romæ
excuse
an. 1673.
Sect. 11.
ubi per
76. capi-
ta hære-
ses in Oc-
cidente
& septen-
trione
vigentes
refellun-
tur.

Rimo. Nulla pestis hæresi peior, sive ad antiqua bona Ecclesiæ perdenda, sive ad viam bonis futuris præcludendam. Magnam quippe præcæ Sanctitatis partem extinxit, & incredibili sollicitudine futuris bonis minas intentat; quod Europa univèrsa, ingenti clade animorum & corporum, hac ætate perferens: multis per omnes fermè Romani Imperii Provincias Ecclesiis morbo postiferæ prædicationis infectis; & velut ad piæ fidei male usurpata persuasionem, longo doctrinæ usu, & ementito nomine veræ Religionis imbutis. Nunquam enim hæresis fuit adeò maligna, si errorum gravitatem; nunquam tam varia, si dogmatum diversitatem; nunquam tam impudens, si calumniosas conciones, & scripta seditiosa; nunquam tam facilis expugnatu, si intestinas Ministrorum contentiones, & rixas quispian intueatur; nunquam denique tam dispersa, nam ut quædam Hydra Fabularum (ut D. Ambros. de fide ad Gratian. cap. 4. verbis utar) vulneribus suis crevit, & dum sæpè reciditur pullulavit, igne debito incendioque peritura. Quapropter, ut eleganter Cassian. de incarnatione Christi cap. 1. philosophatur: Resurgente morbo, non debet cessare medicina; & quo major fuerit aggritudo, tanto instantior debet esse curatio: potens est enim Dominus DEVS noster, ut quod de morte hydræ illius gentium falsitas finxit, hoc in Ecclesiarum bellis veritas peragat, & ignitus sancti Spiritus gladius, ita in extinguenda novella hæresi omnes penitus medullas perniciose generationis exurat, ut tandem prodigiosa fecunditas emorientibus venis parere desistat. Hæc Cassian.

Eo igitur magis Catholicorum Principum, & maximè Apostolicorum virorum zelus urgeri ad hæreticorum conversionem strenuè procurandam deberet; quo magis (ut ferè in eodem proposito rectè Hilarius 6. de Trinitate scribit) plures periculo infidelis intelligentiæ detinentur, uberius gaudium consecrans ex salute multorum, si cognitis Sacramentis, perfectæ in DEVM fidei impia humana stultitia instituta deserent, & se DEO redderent hæreticis repudiatis; atque à cibo mortis, quo in laqueum aves solent illuci, in volatum se libera securitatis erigerent, sequerenturque Christum Ducem, Prophetas nuntios, Apostolos prævios, fidem consummatam. Hæc Hilarius. Quare quemadmodum in communi aliqua peste, seu incendio, de salute aut possessione tam sua quam vicinorum, quilibet solet esse sollicitus, ita quemlibet saltem, ob membra, quæ in Ecclesia aggritudine non sunt infecta, ne inficiantur, ac denique hæreticos reducendi cura summè sollicitare deberet.

Notissimum est hæreticos Satânico stimulo, odioque Ecclesiæ Romanæ incitatos, non solum errores suos acerrimè tueri, sed institutis missionibus, & vicinis Catholicorum Provincias, & remotissima quoque Indorum Regna polluere. Cur ergo Catholici viri simile conatum non adhibeant ad veram sinceramque fidem prædicandam, ipsosque sectarios in ovile Christi reducendos?

Secundo, certis indicibus deprehensum est, non modo in Regnis aliis longinquo-ribus, verum in ipso primogenito Ecclesiæ Regno, hoc est, Italia, hæresum semina spargi cæpisse diebus his: timendumque videtur, ne altas radices egerint, & dormientibus custodibus emergant. Ex quo efficitur, ut non levis obligatio subit, aream purgandi, & hæreticorum consortia procul arcendi. Quod certè per Ministros idoneos Verbi DEI, divinis virtutibus armatos, sine ferro, deberet attentari & promoveri.

Tertiò, Puritas doctrinæ ac Scripturæ sacræ licentius quàm dici possit, corrumpitur, & Sacramenta, vera scilicet culpæ remedia, irridentur. Quis ergo non eni-

tatur

tatur è castris Catholicorum, quoad possit, hisce ludibriis obstare, ut tueatur arcem salutis, & decorem domus DEI?

Quartò. Regna, quæ illustrium Sanctorum germina multa protulerunt, defecerunt ab Ecclesia. Si ergo politici Principes ignominia notari se putant, dum Provincias patrimonio acceptas, ab aliisque per vim occupatas, comparato exercitu non recuperent; cur non videatur dedecus grave, integra regna à Sectariis occupata, Ecclesie scilicet hæreditatem, proprio Principi, hoc est Christo, per victoriam Fidei, Apostolica prædicatione non restituere?

Quintò. Templà olim Catholico ritu consecrata, in stabula vel sæcularia tribu- nalia ab hæreticis versa sunt. Quapropter deberet exurgere Machabæus aliquis, qui doleret *Sanctificationem desertam, altare profanatum, & in atrio Domini, velut in saltu virgultanata.* Etenim clementissimus DEVS faveret Ecclesie ministris, qui ad opus tam divinæ majestati acceptum mitterentur, ut templà polluta in suo candore primævo reponerent.

Sextò. Temporis oportunitas vehementer urget. Nam à rebellionè Lutheti, usque in annum hunc incredibile videtur, quot hæresum monstra pullulaverint: quæ cum inter se discrepent, & alternis ictibus oppugnent, regnum divinum citoque desolandum videtur; quod viris Apostolicis grandes animos creare deberet, ut gentem cadentem sublevarent.

Septimò. In ipsis Hæreticorum regnis, quæ corruptiora videntur, latent plerique Catholici, indignè ferentes impuritatem illam, quam intruere coguntur. Et profecto æquum est, afflictos illos agnos à lupis circumseptos solari: præsertim cum ipsi rerum consilii parati sint, ad Catholicos ministros adjuvandos. Ex quo & multorum sectariorum conversio, & multiplex quoque fortium virorum martyrium sperari potest, ut Ecclesia insigniter augeatur, & decoretur.

Ac denique optimè Thomas Bozius *Tom. 1. de sig. Eccl. lib. 12. cap. 23.* hæreticorum miseriam & calamitatem deplorat, tum etiam ipsos eleganti oratione hortatur, ut ad Ecclesiam redeant, sequentibus verbis.

Sed quis dabit, inquit, capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, ut la- geam tot Ecclesia quondam filios, quos impetus Aquilonis prostravit, & allisit ad terram & quos caligo impietatis circumdedit, tortuosus serpens spiris involvit, afflatus pestilentis ve- neni interfecit? Everasunt templa, diruta sunt monasteria, dispersi sunt lapides San- ctuarij in capite omnium platearum: qui nutriebantur in croceis maximarum celestium- que virtutum odoribus amplexati sunt stercorea libidinum, luxus & ebrietatis: candi- diores erant olim Nazari ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphi- ro pulchriores; nunc expulsi omnes. Succesere in multis locis temulentia, luxuries, in- temperantia, stoliditas. Usquequo dissolvèris delicis filia septemtrionis vaga, & modo hujus hæresis turbine circumferèris, modo illius voracis vinolenta absorberis?

Respice meliorem tui partem, ut adhuc stes, & avita religionis, virtutumque splendore non intermortuo coruscet. Recordare majorum tuorum, quæ te evexere, ad omnem quam- cunque habes humanitatis, nobilitatis, magnificentia, & litteraturæ laudem. Nulla olim inter tuos litteræ erant, nulle urbes, & ædificia, nulla familiarum dignitas, nulla cum cæ- teris gentibus societatis humana tuta commercia. Horrebant omnia sylvis, squallebant in- culta regiones, ferro & prædationibus omnia miscebantur; prisca nobilitatis cognitio nulla. Bonifacius Anglus à Gregorio Secundo missus, Cyrillus ac Methodius à Nicolao Primo, omnium quæcunque in te elucet, bonorum fundamenta jecere, horum deinde alumni exornarunt omnia tua, finitimasque Regiones excoluerunt, ac nobilitarunt. Nunquid in antiquam barbariem feritatemque relabi voles? Fastidius tot bona ac tanta, tot ac tantis nostrorum laboribus tibi parata, quorum nihil antea potiebaris? Respice infelix ad petram, unde excisa es, & ad cavernam lacus, unde præcisa olim fusti à successoribus Petri, ad quem dictum fuit, Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, procuratum est continenter, ut in hanc speciem conforma- reris: ab ejus alumni aquam baptismi, quo sordes antiquos abluisi, acceperas, & nunc quid tibi cum fluvio Ægypti, ut bibas aquam turbidam? Audisti in, in quos scelerum gradus abominandos præcepis devoluta? An eo etiam vis deturbari, quo miserissima Græciæ? Hæc Bozius.

Ordo servandus.

ADversus omnes hujus temporis hæreticorum errores disputare arduum sanè opus, penèque immensum, & quod hujus tractatus brevitate & scopum excedit. Quare ex diversissimis ac infinitis disputationibus, quas Catholici contra hæreticorum errores congesserunt, quasdam principales, quæ cæteratum om- nium capita & fontes esse videntur, selegimus, in quæ tanquam in doctrinalia

quædam principia, omnia alia probationum media resolvantur: quibus semel probatis & ostensis, necessitatio omnes alia errorum radices evellentur. Quare tantùm de Ecclesiâ Catholica tractabimus, ubi & penes quos sit vera Christi Ecclesiâ; nam si ostendamus apud nos veram esse Ecclesiâ, actum est de hæreticis,

Thomas Waldensium hæresum inquit, Waldensium, Anglus, Carmelita, Confessorius Henrici V. Anglorum Regis, qui & sua ætatis sui temporis hæresum expugnator, ac deinceps exortarum everfor fuit, à MARTINO V. Pontifice Maximo, cui opus suum dicaverat, commendatus, à nostris autem a vi scriptoribus, præsertim Joanne Cochleæ, atque Stanislao Hosto Cardinali magnoperè celebratus, qui mortuus est non sine opinione sanctitatis Rothomagi in Normania anno 1430. tertio Nonas Novemb. scripsit opus insignè, quod inscripsit, Doctrinale antiquitatum fidei, & Ecclesiæ Catholicæ, distinctum tribus Tomis, in quorum Primo agit, de DEO, Christo, Petro, Ecclesiâ, Religiosis: in secundo de Sacramentis, in Tertio de Sacramentalibus adversus Wicleffitas, Hussitas, eorumque recentiores affectus. Hactenus Possévinus. Joannes quoque Pitsæus, Anglus, eximius Thomam nost. extollit encomiis in suo de illustribus Angliæ Scriptoribus opere. Labet pauca ex ipso subungere. Andreas Vega Ordinis S. Francisci de Observantia, doctor Salmanticensis, in Opusculis suis de justificatione, vocat eum insignem hæresum Wicleffi impugnatorem, & uberrimum fontem, ex quo hauserunt bonam argumentorum suorum partem, penè omnes, qui contra sectam Lutheranam scripserunt. Similia scribunt alij: Trithemius Abbas in suo Scriptorum Ecclesiasticorum Catalogo, Sixtus Senensis, in sua Bibliotheca, & Nicolaus Aurificus in ejus vita. Alphonsus de Castro testatur: ita cum omnes errores Wicleffianos impugnavisse, ita fidem orthodoxam defendisse, ut ex multis, qui in utroque laboraverunt, nemo uberius, nervosius, solidius utrumque præstiterit.

Raphael Volaterranus libro vicesimo primo sue Anthropologiæ, de Ordine Carmelitarum disserens, hunc præstantissimum Doctorem, quod ad eruditionem spectat, numerat inter doctissimos, quod ad vitam sanctitatem, ponit inter Beatos. Similia de illo testimonia perhibent alij viri Litterati non pauci. Hæc loco citato Pitsæus, qui etiam tradit Thomam nostrum tribus Angliæ Regibus acceptissimum fuisse, Henricis videlicet quarto, quinto & sexto. Ex quibus Henricus IV. Anno Domini 1410. ad Concilium Pisanum, quod ad tollendum Schisma, sub Alexandro Papa V. convocatum erat, eum misit, in quo ita pro concilianda unione Ecclesiastica laboravit, ut maximam apud omnes laudem promeruerit. Henricus V. qui ejus noverat in gravissimis negotiis tractandis, & expediendis prudentiam ac dexteritatem, eum sibi adjunxerat intimum à Consilio, & in iis, quæ moderamen suæ conscientiæ spectabant à confessionum secretis. Ab hoc Rege missus fuit Anno 1415. ad Concilium Constantiense, quod contra Hussitas habitum fuit: contra quorum errores jam plurimum laboraverat. In magna etiam gratia fuit apud Henricum VI. eique adhuc penè puero fuit à sacris Confessionibus; pro cuius postea coronatione solemnè Parisiis peragenda missus fuit in Galliam.

Anno 1419. missus fuit Orator ad Vladislaum Poloniæ Regem, & Michaellem Generalem Magistrum Equitum Ordinis Teutonici, pro componenda inter eos pace.

Recenset in supra laudato opere idem Pitsæus, alios decem Carmeli Ordinis insignes Theologos, qui contra Wicleff aliosque ejusdem ætatis hæreticos, Catholicam Fidem variis conscriptis voluminibus acerrime propagarunt: in quibus non infimus fuit Gualterus Dissaus, qui ab Urbano VI. ejusque successore Bonifacio IX. ut Trithemius & alij tradunt, creatus de Latere Legatus, ad regna Hispaniarum, Portugalliæ, Angliæ, Navarræ, atque alias Provincias destinatus fuerit, ut Crucem Christi contra infideles, Hæreticos ac Schismaticos prædicaret. Fecit ille, & quidem ita strenuè munus injunctum, ut ad celebritatem sui nominis magnam fecerit accessionem.

Non minus validè horum temporum hæreses impugnavit, diversis, doctissimisque editis libris Thomas Stapletonius & ipse Anglus, ex quo, aliisque gravissimis Authoribus, præsertim ex Eminentissimo Cardinale Bellagmino, brevitatè consulentes, nos, quæ potiora sunt seligemus; quæ proderunt tum ad hæreticos, tum ad schismaticos, qui iisdem ferè tenebris sunt impleti, confutandos.

PRIMA PARS.

CAPVT I.

De notis & lignis Ecclesiæ; ostenditur Romanam Ecclesiã veram esse & unicam in terris Ecclesiã.

CHRISTUS ex tota hominum multitudine, gratia sua & misericordia, quosdam sibi selegit, eoque certis legibus inter se constringens Societatem, seu Rempubliã quandam instituit, quam Ecclesiã nomine appellari voluit, eaque illa est, quam nos unam, & non plures agnoscimus, quæ definitur, *Cæus hominum ejusdem Christiana Fidei professione, & eorundem Sacramentorum communione colligatus, sub regimine legitimum Pastorum, ac præcipue unius Christi in terris Vicarij Romani Pontificis.* Et hæc sunt quæ absolute requiruntur, ut aliquis sit de Ecclesiã. Est enim, inquit Augustinus (in *Breviculo collationis col. 3.*) corpus vivum ex anima & corpore constans: anima sunt virtutes internæ, Fides, Spes, Charitas, &c. Corpus externa fidei professio, & Sacramentorum communicatio, &c. Unde quidam sunt & de anima & de corpore Ecclesiæ, ac proinde uniti Christo Capiti interius, & exterius, quæ membra viva dici possunt, quamvis aliqui magis, aliqui minus, aliqui etiam solum vitæ motum habentes, quasi sensum, sed non motum, ut qui solum fidem habent: alii de anima & non de corpore, quales sunt Catechumeni & excommunicati, si fidem habeant & charitatem. Alii demum de corpore, & non de anima, qui nullam habent scilicet virtutem internam, sed tantum exterius communicant nobiscum in iisdem Sacramentis.

Est autem hæc Ecclesiã visibilis, quæ oblatent Heretici, hi enim cum non possint suorum dogmatum aut Ecclesiæ successorem non interruptam ab Apostolis ostendere, eo confugiunt, ut dicant Christum invisibilem instituisse Ecclesiã, in qua soli sunt boni, quorum cum pietas lateat, ignorari, quinam ad Ecclesiã pertineant. Sed huic sententiæ scriptura sacra, & ratio ipsa adversatur.

Primò quia ubicunque in scripturis invenitur Num. 20. nomen Ecclesiæ (ut Numer. 20. *Cur eduxisti Ecclesiã meam in solitudinem?* 3. Regum 8. *Convertitque Rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiã Israel.* Matth. 16. *Super hanc petram aedificabo Ecclesiã meam.* 18. *dic Ecclesiã.*) semper significatur congregatio visibilis.

Secundò, ubi non nominatur quidem Ecclesiã, sed tamen describitur, visibilis adhuc designatur, Psal. 118. *In sole posuit tabernaculum suum, id est, juxta August. in manifesto posuit Ecclesiã suam, ita ut sicut nequit sol omnino latere, ita nec Ecclesiã.* Isa. 2. & Mich. 4. comparatur Ecclesiã monti magno & conspicuo secundum Hieron. & August. Matth. 5. *Civitas supra montem positã, juxta August.*

Tertio, ex ipso ortu, & progressu Ecclesiæ. In veteri testamento adeo visibilis erat, ut in ipsa carne Judæi portarent visibile circumcissionis signum: In novo fuit in principio tota in Christo, & Discipulis ejus, qui adeo visibiles erant, ut su-

per eos visibiliter descenderit Spiritus sanctus. Deinde additi sunt illis una die ad tria millia per fidei confessionem, & baptismum, ac deinceps illi omnes & soli habiti sunt de Ecclesiã Christi, qui ad illos primos se adjunxerunt per baptismum, & Fidei confessionem, & inde non exierunt per hæreses, aut schismata aut excommunicationem.

Quarò, Ecclesiã est societas hominum; sociari autem homines nequeunt, nisi se agnoscant & copulentur, externis & visibilibus signis, ut ait August. 19. *contra Faustum 1. Cap.*

Quintò, tenemur sub periculo damnationis nos adungere Ecclesiæ veræ, capiti obedire, & cæteris communicare membris, ut patet ex Cypriano, Hieronymo & Augustino. At hoc fieri nequit, si Ecclesiã est invisibilis. Huic Ecclesiæ sive Reipub. Christianæ DEUS eximia quædam privilegia concessit, qualia extra hanc Congregationem inveniri non possunt.

Primum est, in Ecclesiã sola, esse notitiam DEI, divinarumque rerum nullo errore permixtam intelligentiam, eamque ita esse certam ob Christi Spiritus informationem, ut error in fide apud illam esse nequeat. Est enim Ecclesiã (ut Paulus docet 1. ad Timoth. 3.) *firmamentum & columna veritatis.* Præterea vera Ecclesiã gubernatur à Christo ut à Sponso, & à Spiritu sancto ut ab anima. Ergo si errat Ecclesiã in dogmatibus fidei, & morum, error Christo & Spiritui sancto tribui deberet. Etsi enim sponsus non teneatur à sponsa remove omnem ignorantiam, tenetur tamen, si potest, omnem errorem, ex quo malum oriatur magnum, & magnum esset malum Ecclesiã falsa fide colere DEUM. Tertio Ecclesiã est sancta, ista autem sanctitas in professione dogmatum consistit & proinde Ecclesiã nihil poterit docere nisi verum.

Secundum privilegium est, hanc Ecclesiã visibilem (quæ columna est veritatis, & adversus quam portæ inferi non prævalebunt,) perpetuo duraturam: quod manifestè Christus promisit Matth. cap. ult. *Ecco ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Cumque Apostoli, quibus hoc dixit non essent permansuri, sine dubio ad eorum successores ista se extendunt. Deinde Psal. 47. dicitur de Ecclesiã visibili, *DEUS fundavit eam in æternum,* juxta August. Et Isaia 61. *Fecit seminum, & sicutur in gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.*

Tertio *arva, ager, convivium, ovile* significant in Evangelio Ecclesiã visibilem. At eadem parabola docent eandem permanuram usque ad diem Judicii, Matth. 3. *Ipse mutabit arvam suam, & triticum congregabit in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili, quod non fiet ante diem Judicii. Item: Sinite utraque crescere usque ad messem, messis autem contumatio sæculi est.*

Quarto, regnum Christi est vera Ecclesiã. Non dicitur autem regnum aliquot homines separati ab invicem, & occulti, qui se non noverunt: sed multitudo hominum congregatorum, qui se invicem agnoscant: At regni Christi non erit finis Luc. 1. *Daniel 2. Psal. 88.*

Tertium

Tertium privilegium ad prædicta consequitur, in sola Ecclesia esse verum DEI cultum, sinceram Sacramentorum administrationem, sanctas Deoque acceptas caeremonias.

Quartum est, Christum sanctissimæ passionis, laborumque suorum merita in sola Ecclesia repositisse, quorum illi tantum participes efficerentur, qui se ad Ecclesiæ conjunctionem recipere. In hac ergo Ecclesia sola accipitur peccatorum remissio, gratia DEI, Justificatio, sanctificatio: soli Ecclesiæ filii bonis operibus merentur apud DEUM, vel augmentum Justitiæ, vel æternam vitam: soli sunt grati & accepti DEO, amici, & filii DEI, soli communionem habent cum Sanctis, Sacramentorumque meritis, soli ornati sunt veris seu Christianis virtutibus: soli promissionem habent certamque expectationem vitæ æternæ.

Magna utique privilegia & verissima Ecclesiæ: nam extra Ecclesiam nihil horum reperitur; nulla virtus Christiana, nulla operatio DEO accepta, nullum meritum, nulla spes Salutis: hæc quidem fortassis non ægrè admodum nobis assentientur Hæretici. Tota porro difficultas in eo est, penes quos inveniatur Ecclesia ista, dum singuli ad suas congregationes eam pertrahunt: cujus litis evidenter dirimendæ gratia, Christus Salvator pro sua in humanum genus charitate, aliqua certa indicia, & signa, notatque reliquit, quibus hæc sua Respublica ab aliis cæteribus dignoscatur: ne si quis ab infidelibus ad Ecclesiam se conferre velit, dubius hæreat, quam ex tanta congregationum diversitate potissimum amplecti debeat, quarum quælibet se nomine Ecclesiæ tot privilegia instruat jactat. Rerum autem, quæ inquiruntur notæ ejusmodi esse debent, quæ & clariore rebus ipsis sint, & à communi consuetudine non alienæ.

Quocirca qui eo penes se esse veram Christi Ecclesiam contendunt, quod se Verbam DEI sincere interpretari, & Sacramenta pure administrare afferant; non facis id aperte demonstrant; cum istud non minus in dubium vocetur, & omnibus sit occultum, atque illud quod quærebatur. Cum enim, ut diximus, hæc sint Ecclesiæ privilegia & proprietates, quicunque ad suam cæteram Ecclesiæ nomen transfert, is utique proprietates ejus omnes se habere dicet: & qui de numero Gèntium veram Ecclesiam quæret, nihil certi inveniet, quando omnes audit de sincera verbi divini prædicatione, & Sacramentorum administratione gloriari, alioque à se mendacium arguere. Nam Lutherani hæc penes se esse docent, non apud Calvinistas, Anabaptistas, &c. Contra Calvinistæ apud se solos, non apud alios ea reperiri volunt, atque ita de cæteris.

Quare tractationem de notis Ecclesiæ utilissimam esse, ex eo maxime constat, quod per eas dignoscatur vera Ecclesia, in qua sola est salus: in quibus assignandis placuit sequi doctiss. Cardinalem Bellarminum, adducendo Ecclesiæ notas ab ipso, (brevius tamen) recensitas, addendoque alias non parum utiles.

C A P V T II.

Prima, & vera NOTA Ecclesiæ, ipsum nomen CATHOLICVM.

ANtequam veras Ecclesiæ notas aggrediamur, breviter ab hæreticis excogitatas, oportebit resellere.

Lutherus septem notas proponit: Primo, ve-

ram & incorruptam Evængelii prædicationem. Secundo, legitimam Baptismi administrationem. Tertio, legitimum Eucharistiæ usum. Quarto, legitimum usum clavium. Quinto, legitimam ministrorum electionem, qui doceant, & Sacramenta ministrent. Sexto, orationem publicam, & psalmodiam, ac Catechismum lingua vernacula. Septimo, mysterium Crucis, id est, tribulationis, intus nimirum mæstiriam, pusillanimitatem, terrores; & exterius, videlicet pauperitatem, contemptum pro hæreticis haberi.

Confessio Augustana, & Calvinus duas tantum proponunt, scilicet prædicationem sinceram verbi DEI, & sincerum usum Sacramentorum, quæ revocari possunt ad quinque primas Lutheri.

Centuriatores duas addunt, nimirum constantiam in fidei confessione, & obedientiam erga ministros verbi, quatenus verbum administrant; sed comprehenduntur hæc duæ in quinta & septima Lutheri.

Resellitur prima Lutheri; primo quia notæ, quibus aliquid dignoscatur, debent illi esse propria, & secundum rem, & secundum communem opinionem, ut patet; sed nulla est secta, quæ se non asserat habere puram Evængelii prædicationem. Quomodo ergo per hujusmodi prædicationem poterit cognosci, quæ sit inter omnes sectas vera Ecclesia? Secundo notæ debent esse notiores rebus suis notæ. At notior est Ecclesiæ prædicatione verbi: non enim aliunde scimus quæ sit vera prædicatione verbi, quam per Ecclesiam, ut docent Irenæus & Tertullianus. Deinde ita volunt adversari prædicationem verbi esse notam Ecclesiæ, ut simul veint requiri ejus receptionem, id est, credatur. At nobis ignoti sunt, qui verè Evængelio credunt.

Deinde 2. 3. 4. & 5. iisdem resellitur argumentis, quibus prima: deinde Ecclesia Corinthiorum tempore Pauli, & Africana tempore Cypriani vera erat Ecclesia, & tamen illi circa usum Eucharistiæ, hi vero Baptismi, non mediocriter errabant.

Sexta, si loquatur de interna invocatione, cum hæc sit invisibilis, non erit nota; sed neque de externa, cum sit communissima: nam omnes sectarii hujus temporis dicunt orationem dominicam, & canunt psalmos lingua vernacula.

Septima resellitur, quia internæ tribulationes sunt invisibiles: adde pusillanimitatem esse vitium: & regnum Dei esse gaudium in Spiritu sancto. Externæ non sunt perpetuæ, nam in principio & fine Ecclesia passa est magnas angustias, at in medio florentissima exiit.

Prima Centuriatorum impugnatur, primo, quia non nisi ex Ecclesia vera constat, quæ sit vera fidei confessio. Secundo, multæ sunt sectæ, quæ de suis martyribus gloriantur, ut Montanistarum, Massilianorum, Donatistarum, Anabaptistarum, & nostra Ecclesia Catholica etiam innumerabiles habet Martyres. Lutherana vero suæ confessionis paucissimos: Quomodo ergo per id dignoscatur Ecclesia vera?

Quare his notis rejectis ad primam Ecclesiæ notam stabilendam accedamus, quam diximus esse nomen *Catholicum*, pro qua stabilenda observandum est primum, aliud esse evidentet verum, aliud evidentet credibile: illud est, quod in se, vel in suis principiis, videtur; hoc quod neutrò videtur modo, habet tamen tot & tam gravia testimonia, ut quilibet vir sapiens id merito credere debeat.

Secundo, nos non velle Ecclesiæ notas quas afferi-

afferimus facere simpliciter ac omnibus evidentiam veritatis: alioqui nulli inveniuntur illas negantes, facere tamen evidentiam credibilitatis, iuxta illud Plal. 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.*

Tertio, recipientibus Scripturas divinas, historias, & PP. facere evidentiam veritatis: hoc enim est evidenter verum, quod evidenter deducitur ex principiis certis.

Etiā autem veræ notæ Ecclesiæ variæ à variis numerentur, XV. nos producemus, quæ facile ad illa quatuor Symboli, *unam, sanctam, Catholicam, & Apostolicam* revocari poterunt.

Prima est ipsum nomen Catholicæ Ecclesiæ, & Christianorum, (hoc enim est notissimum, ut patet) item & propriissimum veræ Ecclesiæ, sicut docent PP. August. lib. contra Epistolam fundamenti c. 4. Cyrillus Catech. 18. *Si veneris in aliquam urbem, non petas, ubi sit Ecclesia, vel domus DEI, nam etiam heretici dicunt se habere domum DEI, & Ecclesiam; sed petas, ubi sit Ecclesia Catholica; id enim nomen proprium est hujus sanctæ Ecclesiæ matris omnium nostrum.*

Pacianus in Epist. ad Sympronianum, quæ est de nomine Catholico, *Certe non est ab homine mutatum, quod per sæcula tanta non cecidit: Catholicum istud nescit Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec Hereticos sumit auctores.*

Justinus docet sectas pravas denominari ab Hæresiarchis. At, ut inquit Achanasius Serm. 2. contra Arianos, *nunquam populus (scilicet DEI) ab Episcopis suis, sed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit. Certe à beatis Apostolis præceptoribus nostris appellationes adepti non sumus, sed à Christo Christiani sumus & nuncupamur. Illi vero, qui aliunde originem suæ fidei deducunt, merito auctorum suorum cognomen à præ se ferunt, &c.*

Chrysostronus hom. 33. in acta Apostolorum. *Illi habent, inquit, quosdam à quibus appellantur; prout enim & hæresiarcha nomen, ita & secta vocatur; nobis autem nullus vir nomen dedit, sed ipsa fides. Hieron. contra Luciferianos in fine: scilicet audietis eos, qui dicuntur Christiani, non à Domino sed à Christo, sed à quocunque alio nuncupari, Marcionitas, Valentinianus; scito Ecclesiam non Christi, sed Antichristi esse Synagogam.*

Obijciunt nos vocari Papistas & Romanenses, sed hæc quamvis sint honorabilia nomina, à quibusnam taliter nuncupamur, nisi à solis Lutheranis & Calvinistis? non enim ita in Asia, in Africa, Indiis, Græcia, Italia, Hispania, &c.

C A P V T III.

NOTA Secunda, ANTIQVITAS.

Antiquitatem esse Ecclesiæ notam patet, quod sine dubio Ecclesiæ antiquior manifestè sit vera: sicut enim dicitur *Catholica*, quia omni tempore fuit, ita & *Apostolica*, quia ab Apostolis fundata: & proinde *antiquissima*. Nostram autem esse antiquiorem omnibus hæreticorum sectis facilè probatur: Nam est illa ipsa quam instituit Christus: siquidem in omni mutatione insigni Religionis semper ista sex demonstrari possunt. Primo Author ejus. Secundo dogma aliquod novum. Tertio tempus, quo caput. Quarto locus, ubi caput. Quinto, quis eam oppugnavit. Sexto, exiguus aliquis cæteris, unde paulatim aliis accedentibus creverit. Jam vero, nos illa omnia,

de singulis hæreticorum sectis facillimè demonstramus; nihil autem horum adversarii unquam de nostra Ecclesia post Apostolica tempora demonstrare potuerunt. Nusquam enim nobis obijcerunt authoritatem nostræ sectæ, aut ab aliquo particulari homine nos appellaverunt; non solum nusquam ostenderunt originem post Christum dogmatis nostri, sed Centuriatores in singulis Centuriis annotant, qui auctores defenderint nostra dogmata, nec originem inveniunt nisi Apostolorum tempore. Nam Justinum & Irenæum inter eos nominant, quos constat vicinos Apostolorum temporibus; numquam potuerunt ostendere tempus certum nostræ defectionis ab Ecclesia, & quo loco cepit. Nam post quinquagesimum annum, quo doctissime dicuntur incepisse, floruit *Gregorius Magnus*, cum quo totus orbis Christianus communicavit, non habent: proferunt quidam Concil. Constantinopol. sub Copronymo, sed illud illegitimum & impium fuisse constat. Nec enim aut per se, aut per Legatos affuit summus Pontifex, nec tres præcipui Patriarchæ Alexand. Antiochen. & Hierosol. & nusquam fuit numeratum inter legitima, ut probat Bellarm. lib. 2. de Concil. ca. 8.

Deinde non damnavit novum dogma, sed antiquum de imaginibus (cultu latræ) honorandis. Multo autem plures adhæsisse Romano Pontifici semper, quam quibuscunque sectis, satis constat ex Epistolis Summorum Pontificum, ad diversas orbis partes, & ex Historiis.

Hoc argumento ab antiquitate usi sunt Tertull. de præscript. *Qui estis vos, inquit, unde, & quando venistis? ubi tam diu latuistis?* Optatus libro 2. contra Parmen. *Vestra Cathedra originem ostendite: qui vultis vobis sanctam Ecclesiam vendicare.* Hilarius 6. de Trinitate ante medium, Hieron. Epistola ad Pammachium & Oceanum, *Quisquis es assertor novorum dogmatum, quæso te, ut pareas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod ante nescivimus? Usque in hanc diem sine vestra ista doctrina Christianus mundus est. August. lib. contra Epist. fundamenti cap. 4. ponit antiquitatem inter Ecclesiæ notas.*

Quod autem dicant hæretici, suam Ecclesiam non esse novam, sed illam ipsam quam fundavit Christus, quæ per multa sæcula non apparuit, sed nunc repenitè visa est, convellitur, primo, argumento D. Augustini contra Donatistas lib. 3. de baptis. c. 2. Nam aut ista Ecclesia, quæ nunc apparuit, ante perierat, & nunc resurrexit; aut solum latuerat, & nunc extulit caput. Non primum, quia quomodo potuisset renasci, si mater ejus perierat? deinde promissiones Christi pro Ecclesia sua contrarium docent. Non secundum, quia vel ipsa Ecclesia latens profitebatur suam fidem, vel non: si prius, ergo non latebat: si posterius, ergo non erat vera Ecclesia: quia iuxta adversarios est nota Ecclesiæ fidei confessio. Secundo, fuisset Ecclesia Christi miserabilior omni secta impia, nam nulla fuit hæretica, quæ non sua habuit templa, & ritus apparentes. Judæi etiam post Christum semper aliquas habuerunt Synagogas, nec usquam coacti generaliter Deos alienos adorare. At Ecclesia per mille annos, ne quidem angulum terræ habuisset, quo suam exerceret Religionem, & coacta servisset diis alienis.

NOTA tertia, Duratio diuturna
nunquam interrupta.

Ecclēsia dicitur Danielis 9. cap. *Regnum, quod in aeternum non dissipabitur: at haeretici ultra non proficiunt*, inquit Paulus 2. *Timoth. 3* & Schismatici semper initio fervent, teste Cypriano *lib. 4. Epist. 2.* sed incrementa habere non possunt. Ecclesia autem nostra duravit ab initio mundi; vel si de statu novi testamenti loquamur, à Christo usque huc oppugnantibus Judaeis, Paganis, Haereticis, ex quorum persecutionibus crevit, & elevata est: Regna vero temporalia suē destructa: sicut aquae diluvii obruebant facile Regum palatia, Arcam vero Noe magis ac magis attollebant. Nam si nostra Ecclesia non est illa antiqua Christi, ergo perit omnino aliquando vera Ecclesia. Siquidem ante Lutherum, erant solum in mundo haec sectae, Paganismus, Judaismus, Mahometismus, Graecismus, Nestorianismus, Hussitarum haeresis, & Romana Ecclesia, fatentur adversarii nullam harum (praeter Romanam) fuisse veram Ecclesiam; ergo Romana erat vera Ecclesia. At Lutherani vix nati aretere ceperunt.

Capit enim Regnum Lutheri Anno 1517. Surrexit autem Zwinglius 1525. Post duos alios annos Anabaptistae, qui majorem Lutheranorum partem ad se traxerunt. Qui vero Lutherani manserunt, ad eodē mutarunt doctrinam Lutheri, ut vix jam inveniantur puri Lutherani. Zwinglius non diu regnavit, nam Anno 1538. surrexit Calvinus, qui ita brevi invaluit, ut vix pauca quaedam oppida Helvetiorum Zwinglianis reliquerit: ipsi quoque Calvinistae per Libertinos in Gallia, Puritanos in Anglia, Trinitarios in Polonia, & Samosatēnos in Transylvania quotidie magis minuuntur.

Ergone dubitabimus (inquit D. Augustin. lib. de utilitate credendi c. 17.) nec in illius Ecclesia sedere gremio, qua ab Apostolica Sede per successiones Episcoporum frustra haeretici circumstantibus, culmen auctoritatis obtinuit?

Brevem apertamque animi mei sententiam proferam, in illa Ecclesia permanendum, qua ab Apostolis fundata, usque ad diem hanc durat, ait Hieron. in extremo dialog. advers. Luciferianos.

NOTA quarta, Amplitudo seu multitudo, & varietas Credentium.

In qua haec consideranda sunt. Primò, veram Catholicamque Ecclesiam debere amplecti non solum omnia tempora, verum etiam omnia loca & hominum genera. Secundò, Non requiri, ut sic Catholica Ecclesia in omnibus hominibus totius mundi, sed tantum, ut innotescat omnibus Provinciis, ac in omnibus fructificet. Tertio, Non requiri ut hoc fiat simul, sed sufficere fieri successivè. Quarto, Nihilominus debere Ecclesiam nunc fuisse, vel esse in majori orbis parte: Ecclesia enim omnium consensus jam sensit: si ergo in adolescentia sua non crevit, quomodo in senectute creset? Jam vero nostram Ecclesiam hanc habere amplitudinem probatur: Tempore Apostolorum fructificare cepit, in toto mundo, teste Paulo, ad *Coloss. primo.*

Tempore Irenaei, erat per universas Provincias tunc cognitae sparsa. Idem testantur de suo tempore Tertullianus, Cyprianus, Athanas. Chrysost. August. Gregor. Bernard. Denique nostro tem-

pore habet Ecclesia Romana Catholicos in Hispania, Gallia, Italia, Germania, Anglia, Polonia, Bohemia, Hungaria, Graecia, Syria, Aethiopia, Aegypto; & ad Orientem, sine adjunctione haereticorum in Indis, ad Occidentem in America, ad meridiem in Brasilia, ad Septentrionem in Japonia. At secta Mahometi, cum Haereticis Nestorii, & Euychetis, quae adhuc in Oriente vigent, nunquam transierunt ad Occidentem, Lutheranorum vero nusquam Asiam, Africam, Aegyptum viderunt. Itaque palchi è August. ait Ecclesiam esse ubique, haereticam ubique; sed Ecclesiam ubique eandem, haereticam vero diversissimam, ita ut raro inveniatur Civitas, quae ab una aliqua secta possideatur tota. Sunt enim haereses veluti sementa praecitata, quae manent, ubi cadunt, dum praeciduntur. Ecclesia vero sicut vitis viva, quae palmites suos ubique extendit. Nec sperare debent haeretici sectam suam aliquando totum orbem occupaturam, non enim nunc Ecclesia debet incipere crescere, cum jam senuerit.

NOTA quinta, Successio Episcoporum in Romana Ecclesia, ab Apostolis deducta usque ad nos.

Primò, quia Ecclesia hac ratione dicitur *Apostolica*. Secundò, quia hoc signo, ut evidētissimo, uti sunt omnes veteres, ad veram Ecclesiam ostendendam. Tertio, *Quia Ecclesia non est (inquit Hieronymus contra Lucifer.) qua non habet Sacerdotes: cum doceat Apostolus futuros Pastores in Ecclesia usque ad diem Judaei.*

Illi autem soli semper habiti sunt Episcopi veri, qui legitime ab Apostolis descendisse demonstrantur, nimirum per successionem, & ordinationem. Dominus enim solum duodecim Apostolos elegit Episcopos & Sacerdotes, eisque commisit omnem auctoritatem pacendi & regendi Ecclesiam: non ergo erunt veri Episcopi, nisi qui auctoritatem ab Apostolis receperunt: ad successionem vero requiritur, ut is qui verus Episcopus haberi cupit, alicui succedat Apostolo, vel alicui Episcopo factò ab aliquo Apostolo. Nec enim novorum Episcoporum institutio pertinere potest ad ullum, qui definitam habet regionem, quales sunt Episcopi particulares, sed cui proprie incumbit Ecclesiam propagare. Ad ordinationem verò ut ordinetur Episcopus à tribus Episcopis, qui & ipsi sint ab aliis ordinati, & illi ab aliis, donec ad Apostolos veniantur.

Quia tamen veteres haeretici consueverunt ut plurimum Ecclesiam imitari in Episcoporum ordinatione, ideo Patres non reprehenderunt in his, nisi defectum successionis. Nos ergo ostendimus in Sede Apostolica, id est Romana, continuam à Petro successionem, etsi defecerint aliae sedes Patriarchales, & tot tamque graves in Ecclesiam Romanam ingruerint persecutiones. Nullum habemus Episcopum, in quo non legitima ordinatio inveniat. At Lutherani omnino Episcopos carent: Nam quicumque inter eos pro Episcopis se venditant, non fuerunt ordinati à tribus, aut ex dispensatione, ab uno assistentibus Abbatibus: neque successerunt Episcopi antiquis, tum quod in urbibus omnibus, ubi se fecerunt Episcopos, erant, & sunt nunc in plerisque Episcopi Catholici: non succeditur autem, nisi Episcopis defunctis, aut legitime depositis: tum quia farentur se primos earum urbium Episcopos,

NOTA

NOTA sexta, Conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua.

Vera Ecclesia dicitur, ut ait Tertull. lib. de praescriptione. non solum propter successionem ab Apostolis, sed etiam propter doctrinae consanguinitatem: quia videlicet Ecclesia retinet doctrinam quam Apostoli tradiderunt. Certum autem est, Ecclesiam primis 560. annis, hanc doctrinam retinuisse, & proinde fuisse veram Ecclesiam.

Hanc notam convenire nostrae probatur Ecclesiae: Primo, ex omnibus controversiis, quibus ostenditur PP. eadem sentire nobiscum. Secundo, ex confessione adversariorum. Calvinus in sua institutione, cum nostram oppugnat, fatetur se totam antiquitati repugnare. Centuriatores annorant in singulis Centurijs ad fin. ca. 4. omnes ferè Doctores hujus saeculi docuisse dogmata, quae nos nunc tuemur.

Eandem notam non convenire haereticis probatur, ex eo quod dogmata adversariorum fuerint habita pro exploratis erroribus, ab Ecclesia antiqua, ut passim in controversiis habetur, & breviter ostenditur ex catalogo haereseon, apud Bellarm. lib. 4. cap. 9. de notis Ecclesiae, nec enim PP. haereticos aliquos appellarent nondum pro talibus iudicatos ab Ecclesia.

NOTA septima, Unio membrorum inter se, & cum capite Romano Pontifice.

Nam Ecclesia dicitur unum corpus, ovile, una columba, praecipua autem unitas corporis consistit in conjunctione membrorum cum capite, & inter se, (quae certè nota per se facile cognoscitur, estque soli verae Ecclesiae propria) nam unione membrorum cum capite PP. solent dignoscere, qui de vera Ecclesia sint, qui non: Rogavit (inquit Ambrosius de obitu Sathyr) Si cum Episcopo Catholico, id est, si cum Ecclesia Romana communicaret. Hic Epistola ad Damas. Hic (inquit) in tres partes scissa Ecclesia, me ad se rapere festinat, ego intrepidus clamito, si quis Cathedrae Petri iungatur, meus est. Optatus lib. 2. contr. Parmen. inde probat Donatistas non pertinere ad Ecclesiam veram, quod non essent conjuncti cum Syricio Papa. His consonat August. Epist. 162. & Leo Epist. 27. ut exortem, inquit, se mysterij intelligeret esse divini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Unionem vero membrorum solius esse Ecclesiae probatur; Primo, quia Ecclesia haereticorum est Diaboli regnum discordiarum authoris, Ecclesia vera regnum Dei, quod promissi ipse daturum usque ad finem saeculi, & proinde non per varias dissipandum sectas. Omne enim regnum divisum in se ipsum desolabitur.

Nostram Ecclesiam esse solum veram Dei Ecclesiam demonstratur. Primo quia omnes in ea Scriptores, & Concilia, licet diversorum temporum & locorum, mirifice conveniunt inter se de rebus fidei. Cujus rei argumentum est, quod adversarij diligenter evolverint omnia, & nihil invenerunt ullius momenti quod reprehendere possent: & nunc omnes Catholici idem in fide omnino sentiunt. Secundo, quia nulla fuit secta, in qua talis consensus fuerit. Pagani suos Deos inter se faciunt belligerantes. Philosophos constat in varias sectas de rebus gravissimis, & ad salutem necessariis dissipatos. Haereticus Simonis Haereticarchae primi mox divisa est in Menandrianos, Basilidianos,

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

& Saturnianos. Valentiniani cum essent plurimi, vix duo, aut tres, inter se conveniebant, teste Irenaeo. Donatistas, testatur D. Augustinus lib. 1. de baptis. 6. in multa minutissima frustra suo tempore fuisse concisos. Ex Marcionistis statim prodierunt Lucianista, Apelliani & Severiani. Montanista pepererunt Pepuzianos, Argyritas, Phrygastus, &c.

De Manichaeorum divisione vide August. l. de haeres. 46. Massiliani partiti sunt in Martyrianos, Sathanianos, Enthusiastas. Atriani singulis ferè annis fidem mutabant, teste Hilario in utroque libro ad Constantium. Eutychiani adeo divisi sunt, ut omnes ferè sectae, quae postea in Oriente existerent, ex illis traxerint originem.

Nostris temporibus Lutherani vix dum nati dividi coeperunt in Anabaptistas, Confessionistas, Sacramentarios & ceteros, quaeque sectae in alias usque ad 34. Et hoc quidem tempore Staphylis nunc autem numerantur ferè 100. diversissimae, ab uno prodeuntes Luthero, Sed nec ipsi Authores haeretici inter se consentiunt, quae est, (etiam testimonio Lutheri) nota certissima falsa doctrinae. Lutheri contradictiones innumeras collegit Cochleus, observatque ejusdem haeretici 36. varias sententias de communione sub utraque specie. Confessio Augustana ita immutata est varijs editionibus, ut ipsi nesciant, quae sit verè germana.

Responderet Calvinus non esse mirum, si ex religione sua mox oriantur divisiones: cum id acciderit Ecclesiae Apost. ex qua Simoniani, Nicolaitae, &c. Secundo etiam inter nos esse divisiones. Primo, quot monasteria, tot Schismaticorum conventicula: olim namque omnes monachi percipiebant Sacramenta in communi Ecclesia, cum reliqua plebe, nunc autem minimè. Secundo, tot Scotista, Thomista &c.

Ad primam, Ecclesiam veram non gignere posse nisi unitatem, cum, quia doctrina ejus per se una, & firma est: tum, quia si quae oriatur quaestio, addit summus Judex, qui sententiam ferat, cui omnes parent; Quod si alibi abutantur doctrina Ecclesiae & haeretici fiant, ex suo capite, atque diabolo occasionem trahunt, statimque ejiciuntur ex vera Ecclesia. At Ecclesia haereticorum per se divisionem parit. Nec enim doctrina ejus satis constat sibi, nec ullus est absolutus Judex, qui controversias componat, sed unusquisque se praeponeat alijs. Cum ergo videamus inter Lutheranos & Calvinistas hoc contingere, nec finem esse divisionum eorum, ad veram Ecclesiam pertinere nequeunt.

Ad secundam negatur propositio, ad primam probationem antiquitatis etiam Monachos solitos in proprijs monasterijs Sacramenta sumere, ut constat ex Cassian. coll. 16. c. 15. Nec hoc diversum altare formaliter facit, alioquin & facerent omnes Episcopi & Parochi: sed tantum materialiter, quod veram unitatem non tollit: cum omnes in eadem doctrina conveniant, & obediant Papae. Nec moveant diversa nomina Religionum, puta Dominicanorum, Franciscanorum, &c. non enim sumpta sunt ab auctore doctrinae, sed institutore severioris vitae.

Ad tertiam, Thomistas, Scotistasque non dissentire in rebus fidei, & quicquid dicunt, Summi Pontificis iudicio se submitunt. At haeretici dissentiant de rebus fidei inter se, unus enim alium pro haeretico habet, & quamvis eundem Lutherum patrem agnoscant, tamen soli se proprio submitunt iudicio.

NOTA octava, Sanctitas doctrinæ.

ID est nihil continere falsi quoad fidei doctrinam, nihil injustum quoad doctrinam morum, ideo enim dicitur Ecclesia Sancta. Ex hac nota evidenter patet non esse Ecclesiam veram, nisi nostram. Nam quam superstitiosè Pagani universaliter Deorum multitudinem, & simulachra colebant. Philosophi, quam male de ultimo fine scripserunt. Legislatores, quam impie alij adultera, alij incestus nuptias, alij alia scelera permittentes, Mahumetani docent omnes salvari in suis legibus, beatiudinem esse in cibo & potu. Judæi post Christum scripserunt, & dicunt Adamum congressum cum omnibus bestijs, nec potuisse libidinem explere, nisi in congressu Evæ. Offerendum esse holocaustum pro peccato Dei, cum dimittit lumen lunæ, &c. Hæretici alij scortationes, ut Gnostici; alij omnia scelera, ut Carpocratiani; alij sacrificia ex humano sanguine, ut Montanistæ &c. tuentur. At Ecclesia nostra nullum errorem, nullam turpitudinem, nihil contra rationem docet: ut contra Paganos & Hæreticos probat D. Thom. *libr. contra gentes.*

Lutherani omnes maximè extollunt spiritum precum & invocationem, & tamen hæc fides tollit orationem Dominicam: nam sic certo credo (ut ipsi dicunt) me nullum habere peccatum, mentior, si cum hac fide dico: *Dimitte nobis debita nostra.* Præterea manifestissimè errant, docentes, quod infanter dum baptizantur utantur ratione, audiant verbum Dei, credant, diligant, &c. Quod tamen aperte repugnat veritati: quomodo enim credibile est infantem, qui plorat, & resuscitatur, quantum potest, dum abluitur, intelligere quid agatur.

Calvinistæ porro habent tanquam propriam sententiam illam pietati & rationi omnino contrariam, quod omnia absoluta necessitate eventiant, quodque DEUS sit causa peccatorum; ac demum Anabaptistæ præter alia multa dogmata, absurditate plena, habent nocturna conventicula, in quibus nuptias caninas exercent, & aperte etiam proprijs fororibus junguntur, imo licet fratri germanam fororem in uxorem accipere.

NOTA nona, Efficacia doctrinæ, id est, convertentis animas juxta

Psal. 18.

Philosophi antiqui nunquam, vel vicina oppida ad suas leges trahere potuerunt, ut docet Athanasius & Theodoretus. Mahumetani traxerunt quidem multos, sed viatorum, non doctrinæ. Hæretici nusquam leguntur convertisse Judæos, aut Ethnicos aliquos, sed solum pervertisse Christianos, ut etiam Tertull. annotavit in *lib. de prescriptionibus.*

At Ecclesia nostra primo per homines contemptibiles externa specie, sine armis, sine pompa verborum, ad res credendas supra rationem humanam, ad crucem & præmia tantum futura traxi magnos, parvos, doctos, indoctos, juvenes, senes, feminas, viros, infideles in tot partibus mundi. Postea tempore GREG. Papæ conversi sunt Angli per S. August. ab eo ad illos missum. Tempore Cononis Papæ Francones à S. Kiliano; magna pars Germaniæ per sanctum Bonifacium Papistam, tempore Gregorij 2. & 3. & Zachariæ Pontificum. Monachi Corbieenses subiecti Papæ con-

verterunt Wandalos, ut faterentur Centuriatores. Eodem seculo Dani, Moravi, Sclavi, Bulgari, Poloni conversi Papæ subiciebantur: unde constat fuisse à Papistis convertos: Opera Henrici I. Imperatoris, & Adalberti Bohemorum, ac Methodij, Moravorum Archiepiscopi, fuisse plures Reges, & populi ad fidem conversi. Item Hungari magna ex parte datis Episcopis à Papa confirmatis, Adrianus III. ante Pontificatum missus ab Eugenio IV. Norvegiam convertit. S. Vincennus ordinis Prædicatorum una die 25. millia partim Judæorum, partim Sarracenorum ad fidem attraxit. Denique hoc nostro seculo multa millia Gentilium Papistæ converterunt in orbe novo. Ut latius sumus prosecuti *lib. 1.*

NOTA decima, Sanctitas vitæ autorum, sive primorum PP. nostræ Religionis.

Ethnici vel fuerunt Poë æ leves, vel Philosophi superbi, utrique infames impudicis actibus; Mahumero nihil incontinentius, qui se à Deo privilegium habuisse dicebat, sibi conjugendi, quas vellet etiam feminas, etiam consanguineas. Hæreticis inter plurima vitia communis omnibus superbia fuit. Theobudem, narat Egesippus apud Eusebium *lib. 4. hist. c. 22.* obrepulsum ab Episcopatu primum perturbasse Ecclesiam. Simon Magus postea pecunijs voluit Episcopatum emere. Valentinus quia Episcopatu frustratus hæresim excogitavit. Similiter Marcion & Montanus ambitione & primum locum obtinendi cupiditate motus, se ipsum Paracletum vocavit, inquit, Theod. *lib. 3. de heretic. fabu.* Idem de Novatiano Eusebius *lib. 2. Hist. cap. 33.* scribit. Sabellius, ad majorem fastum ac dementiam elatus (inquit Eusebius. *lib. 57.*) se ipsum dixit esse Moysen, & fratrem suum Aaronem.

Arius inhians Cathedrali Alexandrinæ, cum adversus Alexandrum Episcopum suum pugna committendæ materiam quaereret, occasionem invenit dogmatum impietatem. Semiariani ad contentionem devenerunt cum sodalibus suis, propter odia quædam, & emulationem humanam, rixantes inter se, & de principatu litigantes. De Acrio, idem Epiphanius *heresi 75.* Cum venisset Eustachius ad Episcopatum, Arius magis concupiscebatur, sed non pervenit ad ipsum, bine oritur amulatio. Nestorium refert Theodoretus magnam ætatis patrem egisse, aucupando favorem populi, fusca veste humilato pallore, compositis verbis, donec tandem ad Episcopatum pervenit. Satirium flagrasse desiderio Episcopatus, refert Socrates *lib. 5. histor. cap. 20.*

Wiclef Hæreticam factum, quia Episcopus esse non potuit, scribit Thomas nostr. *Waldensis lib. 2. doctri. fidei cap. 60.* Lutherum vero, quia ægide ferebat munus promulgandi indulgentias ab Augustinianis ad Dominicanos translatum, testatur Cochleus, quamvis superbia Lutheri satis in alijs appareat: quare in disputatione Lipsiæ cum Eckio: *Hac causa* (inquit) *nec propter Deum capta est. nec propter Deum firmatur.*

At primi nostri auctores Apostoli, sanctissimi fuerunt. Sancti etiam confessione Lutheri Bernardus, Franciscus, Dominicus, est enim in Ecclesia Catholica sunt plurimi mali, sunt tamen quam eminentissimi Sancti. Ceteri hæreticos vero nullus est bonus. Quare Lutherus, *mundus*, inquit, *indies sit deterior: sunt nunc homines magis vindicta cupidi,*

magis

magis avari, magis ab omni misericordia ve mosi, magis immodesti, & indisciplinati, multo deteriores, quam fuerint in Papatu.

NOTA undecima, Gloria miraculorum.

Miracula namque sunt necessaria ad novam fidem, vel extraordinariam missionem persuadendam, & sufficientia, & efficacia ad eandem probandam: ita ut ubi miracula vera inveniuntur, ibi procul dubio sit vera fides.

Esse necessaria probatur primo. Quia cum diceret Moyses ad populum mittendus Exodi 4. *Non credent tibi, neque audient vocem meam: non respondit DEUS, Debent credere, sed dedit illi potestatem faciendi miracula, & ait, Ut credant, quod apparuerit tibi Dominus, &c.* Similem potestatem dedit Christus Discipulis suis, cum veller mittere illos. Et Dominus Joan. 15. *Si opera, inquit, non fuissent in eis, qua nemo alius fecit, peccatum non haberent.*

Secundo, qui mittitur debet testimonio mittentis ostendere suam auctoritatem; alioquin nemo tenet eum recipere: omnis autem, qui mittitur ad predicandum, vel mittitur à DEO per ordinarios Prælatos, vel extraordinarie à solo DEO; si prius, debet ostendere literas sigillo mittentis munitas: si posterus, ostendere sigillum Dei, scilicet miraculum, juxta illud Marci ultimo *prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Ecce sufficientia, & probatur; quia vera miracula, non nisi à DEO fieri possunt: DEUS autem nequit esse testis mendacij. Quod si miracula fiant ad gloriam alicujus Sancti testandam, simul etiam ve am fidem probant; ostendunt enim illum hominem, verè sanctum in terris fuisse, & proinde veram fidem habuisse.

At Pagani nulla hujusmodi miracula usquam fecerunt. Nam quæ leguntur apud profanos auctores, facile fieri possunt Dæmonis arte, ut ostendunt Tertullianus *Apologes. c. 22. & 23.* & Augustinus *lib. 10. de Civit. cap. 16.*

Judeos non habuisse post Christum vera miracula, notum est, nam & illud de piscina periit.

Mahometus faceret, Christo miracula, sibi gladium datum; nec ulla jaçant Mahometani, nisi ridicula.

Falsi Prophetæ, juxta conventionem cum ELIA, nunquam impetrare valuerunt ignem de celo.

Simon Magus tentavit quidem suscitare mortuum, & per aëra volare. Manichæus sanare filium Regis Persarum. Polychronius Monohelita, Lutherus, Calvinus mortuum suscitare, sed ij omnes omnino decepti sunt, & incassum laborarunt.

Singulis verò ætibus Ecclesia nostra miraculis claruit. Prima ætate habemus Christi & Apostolorum miracula. Secunda, militum Christi in exercitu M. Antonij Aurelij. Tertia, Gregorij Thaumaturgi. Quarta, Antonij, Hilarionis, Martini, Nicolai. Quinta, plurima descripta ab Augustino *22. de Civitat. c. 8.* Sexta, Joannis & Agapeti R. Pontificis, cæteraque narrata à Gregorio *lib. 3. cap. 2. & 3. dialog.* Septima Augustini & sociorum in Anglia. Octava Cuthberti & Joannis in Anglia. Nonno, Tharsij scripta ab Ignatio Nicæno, & alla patrata in translatione reliquiarum Sancti Sebastiani. Decima sancti Romualdi scripta à Petro

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

Damiani, & Wenceslai Regis Bohemorum apud Saticum. Item Udalrici & Dunstani. Undecima Sancti Eduardi Regis Angliæ, Anselmi & Gregorij Papæ VII. Duodecima, S. Malachie, & Bernardi, qui una die illuminavit cæcos XI. curavit mæcos 10. claudos 18. Decima tertia, beati Francisci, & Dominici, qui tres suscitavit mortuos, S. Angeli martyris carmelitæ, qui mortuum biduanum pallio suo connectam suscitavit, & sex alij defuncti eodem pallio connecti ad vitam revocati sunt. Petri Martyris, D. Thomæ Aquinatis, Bonaventuræ, Cælestini Papæ V. Decima quarta, S. Andrea Corsini Episc. & S. Alberti Conf. ord. Carm. Bernardini, Catharinæ Senensis, Nicolai Tolentiniati, Decima quinta, Sancti Vincentij qui 38. mortuos excitavit. Decima sexta, B. F. ancisci de Paula, Xaverij Societatis Jesu Presbyteri S. Te. elisæ Virg. B. Mar. Magd. de Pazzis V. & aliorum.

Non est admittenda hæreticorum responsio, objicientium Anichristum miracula patratorum, falsa enim erunt: Vespasianum duos finasse, sed arte medica curabiles, teste Cornel. Taciro. Neque objiciant testimonium Augustini, occultas quasdam Donaistarum revelationes respicientis: neque jaçant Pauli Episcopi Novatiani miraculum, quod ad Catholicum Baptisum confirmandum, factum est, non ad ejus fidem comprobendam.

NOTA duodecima, Lumen propheticum.

Sicut enim Christus suæ promissit Ecclesiæ donum miraculorum, Marci ultimo, ita & prophetia. *Jos. 2.* exponente Petro *Ador. 2.* Certum est autem à solo DEO haberi posse notionem futurorum contingentium, nec illam dari, nisi in confirmationem veræ fidei & doctrinæ.

Quare Ethnici nulla vaticinia habuerunt, nisi falsa, exceptis Sibyllinis & Balaam, in confirmationem fidei nostræ: nam Diabolus vel per ambages respondebat, vel quod facturus esset, aut quod jam inceptum fuerat, vel à causis naturalibus necessarijs dependebat, prædicabat.

Hæretici quotiescunque aliquid prædicere voluerunt, decepti sunt: Montanus nescio, quæ bella, Lutherus Papæ Cardinalium, Episcoporum, Monachorum &c. ruinam, Tho. Muniter suis militibus victoriam, Lutherani diem judicij anno 1533. futurum prædixerant: sed experientia mendaces monstravit.

At præter Prophetas veteris testamenti, ac eos, qui primis 500. annis à natiuitate Christi floruerunt, S. Benedictum futura prædixisse narrat Gregorius Magnus. Beatus Bernardus, cum quidam peteret ab eo, ut oraret pro conversione sui patris, *Ne timeas (respondit) ego illum probatum Monachum in hac Claravalle sepeliam,* quod ita factum est. S. Franciscus prædixit Christiano exercitui pugnaturus, certa quadam die contra Sarracenos, fore victoriam hostibus, quod cum duces conempissent, cæsi fusique sunt Christiani strage inaudita.

Denique ferè nulli coluntur in Ecclesia

Sancti, qui etiam Prophetiæ dono non claruerint.

NOTA decima tertia, Confessio Adversariorum.

Non enim est Deus noster sicut Deus eorum: & inimici nostri sane iudices. Deut. 32. At nonquam inventi sunt Catholici laudasse contrarias sectas, sed omnes eas constanter improbant.

Plinius Secundus, in *Epist. ad Trajan.* l. 10. *Epist.* scripsit Christianos omnia derectari vitia, sanctissimè vivere, & solum posse reprehendi, quod nimis facile pro DEO suo vitam profundant, horisque antelucanis surgant ad orandum. Tertullianus in *Apolog.* cap. 1. & 2. restatur Paganos noluisse discutere causam Christianorum, sed damnari ilico, quod scirent in illos nihil reperiatur mali, & c. f. & 6. affirmat, Imperatores Gentiles probiores fuisse Christianis, peiores solum persecutos fuisse Fideles. Sanctum Antonium, Hilariionem, Martinum à Paganis reverenter habitos scribant Athan. Hieronymus, Sulpitius, in eorum viis, Josephus Judæus affirmat Christum plusquam hominem, & verè Messiam. Philon scribit, teste Hieron. Epiph. Sozom. Beda, librum de laudibus Christianorum, sub Marco Evangelista in Ægypto.

Mahumetus in Alcoran cap. 4. docet Christum esse Prophetarum maximum & ipsam DEI animam habere: Sultanum Ægypti veneratum fuisse S. Franciscum tradit S. Bonaventura in vita S. Francisci.

Totila Arianus singulari affectu honore sanctum Benedictum, & Lutherus ipse in lib. contra Anabaptistas: Nos, inquit, facemur sub Papatu plurimum esse boni Christiani, imo omne bonum Christianum, atque etiam illinc ad nos devenisse. Quippe facemur in Papatu veram esse scripturam sacram, verum Baptisimum, verum Sacramentum altaris, veras claves ad remissionem peccatorum, verum practicandum officium, verum Catechismum, ut sunt oratio Dominica, decem præcepta, articuli fidei. Duo insuper sub Papatu veram Christianitatem, imo verum nucleum Christianitatis esse. Ac si nos nucleum habemus, quid sibi reservant, nisi corticem & putamina? Philippus, Bernardus, Dominicus, Franciscus appellat Sanctos, & cum inter Catholicos & hæreticos Helveticos post multa prælia pax componeretur, in primo articulo concordie hæretici scribebant, se velle deinceps dimittere confederatos quietos, circa veram, indubitam & Catholicam fidem suam; Catholici vero, se velle dimittere confederatos quietos circa fidem eorum, nihil de vera & indubitata fide addentes.

NOTA decima quarta, infelix oppugnantium Ecclesiam exitus.

Et si Deus in verdam suos flagellet, tamen tandem vitam in ignem projicit, juxta illud Deut. 32. *Laudate gentes populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur, & vindictam retribuet in hostes eorum.*

Pharao submersus interijt: Dathan, & Abicon descenderunt in infernum viventes. Antiochus vermibus & fætere perijt: Pilatus se ipsum interfecit, omnes sciunt miseram Hierosolymorum cladem. Herodes Acalonita scetens vermibus obiit, cum prius voluisset se ipsum occidere. Tetrarcha miserè in exilio moritur. Agrippa percussus ab Angelo consumptus vermibus perijt. Nero, & Domitianus ab alijs crudeliter caesi. Trajanus horrenda paralyti, & hydropisi expiravit. Maximia-

nus, & Maximinus tam horrendis doloribus correpti; ut etiam medici dicebant esse plagam divinam.

Simon Magus cum volare tentasset, cecidit, & sibi fregit tibias, pauloque post cum summa ignominia obiit. Manichæus excoriatur vivus à Rege Persarum, quod filium Regis curaturus, occidisset. Montanus cum suis Propheussis laqueo finivit vitam. Donatista quidam cum Eucharistiam canibus objecissent, ab ipsis lacerari fuerunt. Arius cum excrementis omnia intestina & animam, in publicis latrinis effudit.

Julianus Apostata divinitus percussus à terra spontè aperta absorptus est. Valens Arianus vivus à Gothis Arianis crematus est. Nestorius lingua à vermibus coriosa miserè interijt. Hunnericus Wandalorum Rex Arianus Ecclesie persecutor, ut Agrippa consumptus est. Anastasius Imperator Eutychnorum fautor fulmine interijt. Tempore Leonis Iconomachi pestilentia subsecuta combustionem imaginum in foro Constantinopolitano, 300. millia hominum Constantinopoli sustulit. Luherus, & Oecolampadius morte repentina perierunt. Zyvinglius in bello contra Catholicos trucidatus est. Andreas Carolistadius à Damone interficitur. Calvinus vermibus consumptus expiravit, ut Antiochus, Herodes & Maximinus (teste Bolseco in ejus vita) qui etiam addit, cum obiit: Dæmonibus invocatis.

NOTA decima quinta, Felicitas divinitus collata propugnatoribus Ecclesie.

Nunquam Catholici Principes ex animo DEO adhererunt, quin facile de hostibus triumpharent. Notæ sunt in testamento veteri victorie Abraham, Moysis, Gedeonis, Samuelis, Davidis, Ezechie, Josie, Machabæorum.

Constantinus felici et Maxentium vicit, bello paceque gloriosus. Theodosius senior ad eum fuit DEO gratus, ut hostium tela in illos retorquerentur. Honorius uno prælio prostravit plusquam 100. millia Gothorum, è Romanis, ne uno quidem vulnerato vel extincto, Theodosius Junior, dum vacaret præcibus in Urbe, circiter 100. millia Sarracenorum ab Angelis acta in Euphratem perierunt. Justinianus senior, donec Catholicus fuit, Italiam, Africam, aliasque multas Provincias restituit Romano Imperio: hæreticus factus, cum edictum proponere vellet de sua hæresi, repentina morte sublatum est. Heraclius Catholicus præclarissimam victoriam de Persis reportavit, & crucem Domini recepit: factus Monothelita, omnia illi infeliciter successerunt, & inaudito morbi genere extinctus est.

Græci Imperatores à tempore sui schismatis ab Ecclesia Romana, semper in deterius se habuerunt, Latini magis, vel minus floruerunt, ut magis vel minus Ecclesie Romanæ adhererent. Tempore Urbani II. cum Christianis exercitus versaretur Antiochiæ in summa desperatione, & retum omnium penuria, revelabat DEUS ubi lancea facta latebat, eaque prælata in bello occisa sunt 100. millia Turcarum. Tempore Innocentij III. caesi sunt 100. millia Albigensium ab octo millibus Catholicorum. Anno 1331. quinque prælia commiserunt pro fide Catholici Helvetij cum Hæreticis Helvetijs, & semper Catholici numero & armis inferiores vicerunt. Carolus V. miraculosè præstigavit Pragæ a-

Hoc quoque referenda celebrissima illa toto orbe victoria, quam intervenit imaginis Desparæ V. cui hæretici oculos eruerant, ad Pragæ an. 1620. de hæreticis Catholicis repertarunt. Hæc victoria officio divino quotannis recolitur dominica prima post oct. omnium SS. Romæ in Ecclesia Cath. Disc. S. Mariz de Victoria, & Pragæ a-

pu'd eofd
cum lo-
lemni
procef-
fione.

fligavit in Germania Lutheranos. Denique vix un-
quam Hæretici superiores evaserunt, quando iusto
dimicatum est bello.

Epilogus præfate dissertationis.

Theatrum universitatis rerum ponamus ob
oculos, (ut eleganter prosequitur Edmundus
Campionus in causâ fidei ratione 10. omne te-
stium genus pro fidei confirmatione producens)
Quicquid est uspiam peragendum: omnia nobis ad
argumentum suppeditant. Eamus in cælum; rosas
& lilia contemlemur, purpuratos nempe marty-
rio, candidatos innocentia, Romanos, inquam
Pontifices tres & triginta continenter occisos. Pa-
stores, qui suum pro Christi nomine sanguinem
oppignorarunt: Greges Fidelium, qui Pastorum
vestigis insisterent: Sanctos omnes Cælices, qui tur-
bæ hominum puritate, & sanctimonia præluxerunt;
nostros hinc emigrasse reperias.

Noster fuit, ut pauca delibemus, ille Marty-
rij fidentissimus *Ignatius*, qui in rebus Ecclesiæ ne-
mia em, ne Regem quidem Episcopo æquavit; qui
traditiones quasdam Apostolicas, quarum testis
ipse fuerat, ne dilaberentur scripto mandavit. No-
ster *Anachoreta Teseophorus*, qui jejunium Quadra-
gesimæ sancitum ab Apostolis observari severius
iussit. Noster *Irenæus*, qui à successione, Cathedra-
que Romana fidem Apostolicam declaravit. No-
ster *Victor* Pontifex, qui Agram edicto coercuit
universam. Noster *Polycarpus*, qui super quæstione
Paschatis Romam adiit, cujus ambustas reliquias
Smyrna collegit, anniversario die, ritumque legitimo,
suam Episcopum venerata. Nostri *Cornelius*
& *Cyprianus* aureum par martyrum, ambo magni
Prælati, sed major ille, qui Romanus Africanum
erorem telciderat, hic nobilitatis observantia;
qua majorem est prosequutus amicissimum sui.
Noster *Sixtus*, cui ad aram solemnibus sacris ope-
ranti, ministrarunt è clero septem viri. Noster *Lauren-
tius* hujus Archidiaconus.

Nostre virgines illæ per beatæ, *Cecilia*, *Agatha*,
Anastasia, *Barbara*, *Agnes*, *Lucia*, *Dorothea*, *Cathari-
na*, quæ decretam pudicitiam, adversus & homi-
num & Dæmonum tyrannidem firmaverunt.
Nostri *Helena*, quam dominicæ Crucis inventio
celebravit. Nostri *Monica*, quæ moriens orari, &
sacrificari pro se mortua ad altare Christi religio-
sissime flagitavit. Nostri *Paula*, quæ ex urbano pa-
latio & opimis prædijs in speluncam Bethlemiti-
cam tantis itineribus peregrina cucurrit, ut ad
Christi vagientis cunabula delitescere.

Nostri *Paulus*, *Hilarion*, *Antonius* seniculi solita-
rij. Noster *Satyrus Ambrosij* germanus frater, qui
tremendam illam hostiam circum se gestans in
oratio, naufragus insiluit in Oceanum, & fide ple-
nissimus enavit. Nostri *Nicolaus* & *Martinus* Ep-
iscopi, exercitii vigilijs, paludati cilicij, jejunio
pacti. Noster *Benedictus* tot Monachorum Pater.
Chiljadas istas decennio non exequeret. Sed nec
illos repeto, quos in Ecclesiæ Doctoribus antea
posueram. Memori sum brevitatis meæ. Perat ista
qui volet, non solum ex abundanti veterum histo-
ria, sed multo etiam magis ex gravissimis auctori-
bus, qui penè singuli, Sanctos singulos memoria
reliquerunt. Renunciet mihi de Christianis illis
antiquissimis, & beatissimis, quid autemet, utrius
doctrinæ fuerint, Catholicæ, an Lutheranae? Tes-
tor DEI solium, & illud tribunal ad quod stabo,
rationem rationum harum, & dicti & facti reddi-
turus; aut nullum cælum esse, aut nostrorum esse.

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

Nunc è contrario, si libet inspicimus in terra
ra. Cremantur incendio sempiterno, qui? Juda-
quam Ecclesiam adversari? nostram, qui? Ethnici-
quam Ecclesiam crudelissime persecuti? no-
stram, qui? Turcæ, quæ templa demoliti? nostram,
qui? hæretici cujus Ecclesiæ perduelles? nostram.
Quæ enim Ecclesia præter nostram, omnibus in-
ferorum portis se opposuit.

Cum pulsus Hebræis Christiani succrescerent
Hierosolymis, DEUM immortalem, qui concus-
sus hominum ad loca sacra fuit, quæ urbis religio,
quæ sepulchri, quæ præsepj, quæ Crucis, quæ mo-
numentorum omnium, quibus velut exuvijs mari-
ti Ecclesia Sponsa delectatur! Hinc manavit in
nos Judæorum odium ferum, & implacabile.
Queruntur etiam nunc, majores nostros majori-
bus suis exitio fuisse. A Simone Mago, & Luthera-
nans nullum istam acceperunt.

Quocunque me oculis & cogitatione conver-
tero, sive Patriarchas intueor, & sedes Apostoli-
cas: sive Antistites cæterarum gentium: sive lau-
datos Principes, Reges, Cæsares: sive Christiano-
rum cujusque Nationis initia: sive ullum indi-
cium vetustatis, aut lumen rationis, aut honestatis
decus, nostræ fidei serviunt, & suffragantur om-
nia.

Testis successio, in qua semper Ecclesia, (ut
cum Augustino loquar) Apostolicæ Cathedræ vi-
guit Principatus. Testes illæ reliquæ sedes Aposto-
licæ, in quas hoc nomen insigniter convenit, quod
ab ipsis Apostolis horumve auditoribus exadifi-
catæ fuerint.

Testes ubivis gentium Pastores, loco diffisi re-
ligione nostra concordēs, *Ignatius* & *Chryso-
stomus* Antiochiæ: *Petrus*, *Alexander*, *Athanasius*, *Theo-
philus* Alexandria: *Macarius* & *Cyrillus* Hierosoly-
mis: *Proclus* Constantinopoli: *Gregorius* & *Basilis*
in Cappadocia: *Thaumaturgus* in Pontis: *Smyrnæ*
Polycarpus: *Justinus* Athenis: *Dionysius* Corinthi:
Gregorius Nyssæ: *Methodius* Tyri: *Ephremus* in Sy-
ria: *Cyprianus*, *Optatus*, *Augustinus* in Africa: *Epi-
phanus* in Cypro: *Andreas* Cretæ: *Ambrosius*, *Pauli-
nus*, *Gaudentius*, *Prosper*, *Fausinus*, *Vigilius* in Italia:
Irenæus, *Martinus*, *Hilarion*, *Eucherius*, *Gregorius*, *Sal-
vianus* in Gallia: *Vincentius*, *Orosius*, *Hildefonsus*, *Le-
ander*, *Isidorus*, in Hispania: in Britannia *Fugatus*,
Damianus, *Justus*, *Mellitus*, *Beda*. Denique ne am-
bitiosus videar in nominibus, quæcunque vel ope-
ra vel fragmenta supersunt eorum, qui distinctis-
simis terris Evangelium severunt, omnia nobis
unam fidem exhibent, quam hodie Catholicis pro-
fitemur. Christe, quid causæ tibi afferam, quo mi-
nus me de tuis extermines, si tot luminibus Eccle-
siæ tenebricosos homulos, paucos, indoctos, dis-
sectos, improbos antetuleris?

Testes item Principes, Reges, Cæsares, horum-
que Respublicæ, quorum & ipsorum pietas, & di-
tionum populi, & pacis bellique disciplina se peni-
tus in hac nostra doctrina Catholica fundave-
runt. Hic ego, quos ab Oriente *Theodosius*, quos ab
Occidente *Carolus*, quos *Eduardus* ex Anglia, *Ludovicus*
è Gallia, *Hermenigildus* ex Hispania, *Henricus*
è Saxonia, *Wenceslaus* è Boemia, *Leopoldus* ex Au-
stria, *Stephanus* ex Ungaria, *Josaphatus* ex India,
quos orbe toto Dynastas, atque Toparchas possim
arcessere: qui exemplo, qui legibus, qui armis, qui
solicitudine, qui sumptu nostram Ecclesiam nu-
trierunt. Sic enim præcinit *Isaias*: *Erunt Reges nu-
trinij tui, & Regina nutrices tuae*. Audi *Elzabeta*,
Natro tibi: *Calvinum* & hos Principes unum cæ-
lum capere non potest. His ergo te Principibus
adjunge, Solum hoc de te molior ego, & molior

quicquid de me fiet, cui tanquam hosti capitis tui roties jam isti paribulum ominatur. *Salve bonarum.* Venie: Elizabetha, dies ille, ille dies, qui tibi liquido monstrabit utri re dilexerint, Societas JESU, an Lutheri progenies. Pergo.

Testes jam omnes orae plagaque mundi, quibus Evangelica tuba post Christum natum infonuit. Parum ne hoc fuit idolis ora claudere, DEI regnum genibus importare? Christum Lutherus, nos Catholici Christum loquimur. Num divisus est Christus? minimè. Aut nos, aut ille falsum Christum loquimur. Quid ergo? Dicam, Christus ille sit, & illorum sit, qui Dagon invictas cervices fregerint. Noster Christus operà nostrorum uti voluit, cum Joves, Mercurios, Dianas, Phœbades, & illam noctem seculorum atram, Erebumque tristem è tot populorum cordibus relegaret. Non est oïum longinqua perquirere. Finitima tantum atque domestica speculemur. Hiberni ex *Patritio*, Scoti ex *Palladio*, Angli ex *Augustino*, Romæ sacra- tis, Roma missis, Romam venerantibus, fidem aut nullam, aut certè nostram, id est, Catholicam infuxerunt. Res aperta. Curro.

Testes Academia, testes legum tabulae, testes vernaculi mores hominum, testes electio Ca- tarum, & inauguratio, testes Regum ritus, & inon- dicio, testes Equitum ordines, ipsaque chlamydes, testes fenestras, testes nummi, testes urbanae portae, domusque civicae, testes avorum fructus & vita, testes res omnes, & reculae, nullam in orbe Reli- gionem, nisi nostram imis unquam radicibus infe- disse.

Quæ mihi cum supperent, & certè sic affice- rent mediantem, ut his hominibus nantium re- mittere Christianis, & consociari cum permissi- mis quibusque videretur insolentis infamiae, non distiter animatus sum, & incensus ad confi- dum. Quo mihi sit æquior Chærcus, qui me tam immaniter concepit, si hanc animulam peccatri- cem, quam tanto Christus emit, viæ tutæ, viæ cer- tæ, viæ regie malui credere, quam Calvinii scopulis dumetive suspendere, Ha- ctenus Edmundus Campianus.

SECUNDA PARS.

De ratione agendi cum hæreticis, & de modo juvandi ipsos, & primo de origine omnium hæresum.

Uculenter sane Jodocus Lorichius in *flagello hæresum*, statim in præfa- tione, hæresum omnium fere huius temporis originem probat esse libertatem. Est namque (inquit) primum ac præcipuum propo- situm, ac studium hæreticorum huius sæculi, ut in omnibus actioni- bus suis, sua uti possint libertate. Atque ad hanc obtinendam tuen- damque finxerunt hæresim præcipuam, fidem solam justificare.

Pro hac hæresi defendenda, dolosè finxerunt alias multas. Ut Decalogum non pertinere ad Christianos. Evangelium non docere præcepta. Nulla esse Consilia Evangelica, nec opera supererogationis. Bona opera quæcunque non esse necessa- ria ad salutem. Orationes prolixas, jejunia, peregrinationes, vota, vitam monasti- cam, & quæcunque opera penitentiae, indulgentias, esse inutilia ad salutem. Non esse homini opus alia gratia Dei sanctificante, quam sola fide. Et Sacramenta non conferre aliquam gratiam. Nulla peccata nocere homini Christiano habenti Fi- dem. Solos infideles damnari. Purgatorium nullum esse. Nec suffragia pro defunctis aliquid prodesse.

Præterea, ut has & alias suas hæreses liberè, ut vellent, prædicare possent, finxe- runt Papam & Episcopos non habere potestatem de doctrina fidei ac religionis dijudicandi. Papam non esse caput Ecclesiae, Episcopos non habere majorem po- testatem quam Presbyteros, vel sacerdotes in Ecclesia. Excommunicationes & reliquas Ecclesiae censuras, & pœnas, non obligare credentes.

Ad hæc, ut prædicantes ipsorum liberè possent habere, ac ducere uxores, finxe- runt Ordinis sacramentum nullum esse. Non esse Ecclesiasticam Hierarchiam in Ordinibus sacris. Clericos non esse immunes à Jurisdictione Magistratum civi- lium. Non habere eos spirituales characterem indelebilem. Non esse eis dandas Decimas, Horarum Canonicarum preces esse vanas, ac superstitiosas, ut se ab ea- rum recitandarum obligatione fraudulenter eximerent.

Cumque videant se puros Laicos esse, qui nec sacrificare, nec ulla res benedice- re possunt, ideirco Missa sacrificium nefariè blasphemant. Confragationem negant esse sacramentum. Exercitios obsessorum à Dæmonibus, ut superstitiosos contemnunt. Benedictiones aquæ, cereorum, olei, fructuum, & quarumlibet alia- rum rerum, sicut & Dedications, Consecrationes, benedictiones Templorum, Altarium, Cæmeteriorum, sacrarum vestium, ac vasorum, & universos Ecclesiae ri- tus, seu Cæremonias derident. Omnia vero fraudulenter, ne objici eis possit, cur ista non observent cum Ecclesia Catholica.

Denique, ut essent liberi à timore Judicii divini, & æternæ damnationis, prop- ter peccata sua, finxerunt Adam, & Evam, & omnes homines ordinatione Dei pec-

peccavisse, & peccare, Deum indurare, & excæcare homines ut peccent. Hominem non habere liberum arbitrium. Omnes Christianos certo credere debere, se esse prædestinatos ad vitam æternam, propter solam fidem in Christum, Deum non imputare peccata credentibus. Infideles creatos esse ad damnationes. Christum non esse mortuum pro omnibus hominibus, nec omnes redemisse, aut redimere voluisse à damnatione, &c.

Ad hæc capita omnes aliæ hæreses haud difficulter referri poterunt. Nam paucæ sunt, quas non ob aliquem prætextum tuendæ pravæ libertatis, sed sola invidia, & contradicendi libidine adversus Ecclesiam Catholicam effinxerunt.

Curam vero ac modum, quem hæretici habent in disseminandis erroribus suis, summam etiam perscribam: ut & aptius hæreticorum machinis contraria adhibendo remedia, ministri Catholici occurrant.

Quibus medijs Ministri suam promoveant superstitionem, ubi primum de libris, concionibus & cantilenis.

§. I.

Non una est ratio, qua ministri suam superstitionem inter suos conservant: potissima vero eorum instrumenta sunt, scripti libri, conciones, lectiones Catechisticæ, cantiunculæ, imagines, species quædam prohibitis, & excommunicationes.

Inter libros autem cæteris perniciosiores sunt, parvuli tractatus duo tum vel trium foliorum, secundum varias occasiones editi: Verbi gratia: Cam Bremenenses cogi arent Christi & Sanctorum simulachra è templis extirpare, spargebant in primum libellum adversus Idola. Idem cum essent abrogatum Baptismum infantium, alium libellum extrulebant, cui titulus, de legitimo Bapismo.

Noxii sunt hujusmodi Commentarioli plures ob causas. Primo, quia facillè dispergantur, feruntur enim à circumforaneis, & ijs qui minutas merces, pecunias, specula, perispicilla, ligulas, & pro infanibus crepundia gestant vicariam ostentant. Deinde, facillè emonitur à quovis, cum sint parvi pretij. Tandem cito legantur, quia exigui; & facillius retinentur memoria, quia non sunt longi argumenti.

Conciones in quavis Paræcia sunt, ut minimum quotidiana: solemne est omnibus aliquid intermiscere adversus Ecclesiam, & Romanam Pontificem: Lectiones Catechisticæ bis peraguntur in hebdomada: Diebus dominicis & tertijs quartis, tempore pomeridiano. In ijs non solum per litterarum lectionis memoriter recitandæ à pueris, & parvulis puellis: verum etiam ab adultioribus: Examinantur enim ancillæ & virgines nobiles à Ministro circumambulante, & candido bacillo eas evocante.

Cantilenæ vernaculo idiomate, quarum plurimæ ex ipsiusmet Lutheri officina sunt profectæ, mirum est quam promoveant rem Lutheranam, Quædam sunt Catechisticæ, quædam dogmaticæ, aliæ morales, aliæ emulantur psalmo pios, recitant, exagitantque Christianorum vitia, seu vera, seu ficta. Maximè autem solemnis oda illa est, quæ Pontifici, ac Turcæ simul inferni abyssum imprecat.

Nec templa solum & scholæ hujusmodi cantus resonant: verum etiam sedes private, officinæ, fora, plateæ, campi. Nam sunt in usu apud omne genus hominum, ubique locorum, seu tædij solandi, seu laboris levandi, seu temporis fallendi causa.

Imagines perniciosæ.

Quid vero dicam de imaginibus, quæ in Romanum Papam, & in totam Ecclesiam Ca-

tholicam, apud Saxones & alios circumferuntur? Ex profecto tanto magis sunt noxiæ, quanto se parentis in oculos omnium ingerunt: quanto facilius intelliguntur à vulgo, quanto magis imaginolam vim afficiunt, ipsique memoria tenaciùs infideles contueverunt. Huc accedit, quod non solum religionis causa emanant; sed & ornatus gratia, longa serie affligantur patiensibus. Esti autem Calvinistæ extremi sunt imaginum osiores, nunquam tamen ab ijs, quæ habent ludibrium aliquod Catholicorum.

Cæterum inter alias pestilentissima sunt, quæ speciem quandam apud ipsos præ se ferunt crudelitatis, dissidiorum, aut impietatis: qualis est ypus inquisitionis Hispanicæ, in quo incarcerationes, accusationes, tormenta, condemnationes, & necesse hæreticorum calamitose schemate figurantur, adjuncta aliqua narratione de jugo Babylonico, & (ut ipsorum verbis loquar) de tyrannide Romanensium.

Item, ut vulgo persuadeatur nos Catholicos, eam nequaquam colere doctrinæ concordiam, quam prædicamus, editæ sunt imagines Religiosorum Ordinum habitu cuius proprio & domestico: sed adjuncta hæreses nomenclatura: Nam super Monacho Benedictino inscriptio est: *hæresis nigrorum Monachorum*: Super Franciscano, *hæresis nudipedum*, super Dominicano, *hæresis Prædicatorum*.

Mox ut ostendant Ministri Summum Pontificem esse Antichristum exhibent longam antithesim vitæ Christi, & Papæ: Christum representant insidentem alicui; Pontificem vero à vira succollantibus sublimem gestatum in sede: Christum lavantem pedes discipulorum, Papam porrigentem pedes suos cuidam Regi ad osculum: Christum coronatum spinis, Pontificem redimitum auro & gemmis: Christum in Cruce se totum pro peccatoribus gratis largientem, Pontificem in throno pro Indulgentijs & beneficiis pecunias accipientem. Horret animus cætera persequi, nefanda enim & nimis multa sunt.

Ficta Ministrorum prohibitas.

UT vero Ministri fucum faciant suis absurdis inventionibus, monent ijs populum sepissimè ad frequentem Communionem. Edunt identidem libellos exhortatorios ad virtutem: consolatorios pro omni genere afflictorum: Instructorios pro Conjugibus, pro prægnantibus, pro viduis, pro subditis, pro Principibus.

Catechismus docentur Infantes quamprimum incipiunt balbutire, mane numquam præbetur juvenuti ientaculum, nisi prius recitaverint benedictionem matutinam, Orationem Dominicam,

minicam, Symbolum Apostolicum, Decem præcepta. Prandio etæque semper præmittitur benedictio, à filijs & filiabus familias, quorum absentiam supplet honoratio accumbentium.

Post refectionem aguntur gratiæ, decantata etiam aliqua cantuocula, & addito Psal. Davidis.

Et si plurimum initio Lutherus prædicavit conscientie libertatem, nihilominus ita vexat Lutheranos Ministri eos, qui stato tempore Communionem ipsorum non accedunt, ut necessarium sit illos, vel hæretica Communionem uti, vel convulsis suis rebus è loco discedere, nonquam enim cessant prædicantes in publicis locis eos nominatim oburgare, appellare impios Mammaluccos, indignos qui cum bonis vitis conversentur. Ajunt præterea illos, qui cum ipsis cibum sumunt, aut aliquid aliud agunt, seu emendo, seu vendendo, eidem subiacere maledictioni.

Et hæc quidem de hæreticorum astutia, & sollicitudine dicta sufficiant: Videamus nunc quibus medijs sint adjuvandi, ut resipiscant, & ad veritatem Catholicam perducantur.

Industriæ aliquæ pro Hæreticis adjuvandis.

§. 2.

Breviter ex documentis à doctiss. Patribus Francisco Costero, & Antonio Possævino, & alijs, quomodo agendum sit cum hæreticis, ut ad fidem veritatem convertantur edocebimus.

Magnum, inquit Costerus, est discrimen, teste D. Augustino ad Honoratum *de utilitate credendi c. primo*, in et Hæreticum et eum, qui credit Hæretico, ille compendij sui, & præcipue gloriæ principatusque gratia novas & falsas opiniones, vel gignit, vel sequitur: hic vero ejusmodi hominibus specie quadam veritatis & pietatis assimilata deceptus, fidem habet. Hac significatione Hæreticum post unam & secundam correptionem vult vitandum D. Paulus, quia subversus est hujusmodi, & proprio judicio condemnatus. Veteres quoque Patres omnes communi consensu disputationem cum proprii nominis Hæretico dissuadent, de quo etiam nos latè *lib. 2. scripsimus*: quod ejusmodi concertatio (ut dicebat apud Sozomenum *Historia tripartit. lib. 9. c. 18.* Nectarius Patriarcha Constantinopolitanus) *non solum schismata non vivit, sed amplius divideret.* Nam sicut vulpes nec manserit unquam, nec cibo utilis est (ait D. Ambros. *lib. 7 in Lucam*) ita neque Hæreticus vulpularum nomine in divinis litteris designatus: contentiosus enim nimium sunt hæretici (ait D. Cyrillus) *lib. 2. Thesau. cap. 2.* & quia perverti sunt, & decreverunt animo non mutare sententiam, quodcunque etiam contigerit, inquit B. Chrysol. Si tamen vitari nequeat congressus, ne sine fructu, eorum salutem qui audiunt, disseratur, quatuor, quæ sequuntur, videntur utiliter observari posse.

Primum, ut respondentis potius, quam oppugnantis personam sustineas, & quod facilius sit argumenta in contrarium allata confutare, quam superbum & arrogantem adversarij animum rationibus convincere, qui omnes rimas evadendi querit. Scripturas torquendo, mutilando, rejiciendo. *Quid promovebis* (ait Tertullianus *lib. 1. de præscriptis*) *experientissime scripturarum, cum si quid defenderis, negetur: & dixeris, si quid negaveris, defendatur: & tu quidem nihil perdes, nisi vocem, in conten-*

tione nihil consequeris, nisi vilem de blasphematione laudem.

Deinde danda est opera, ut intra limites unius materiæ adversarius contineatur: Est enim Hæreticus præsertim rudioribus, qui sibi tamen non parum sapere videntur, familiare, ut cum dissolutis argumentis, in una aliqua causa, se convictos animadvertunt, alio dilabantur, & rerum diversarum multitudine antagonistas suos obdunt, ne si nihil in medium afferant, manus dare vincique videantur: hoc autem nulla ratione pariatur Catholicus, nisi sibi in illo, de quo prius agebatur satisfactum esse fateatur.

Est præterea ad rectam argumentandi formam astringendus Hæreticus, utque omnis superfluis, nudam ratiocinationem proponat: qua in te non parum laboratur ab adversarijs, qui ut dialecticæ ignari, ab argumentando graviter hallucinantur, vel Sophistarum more, ratiocinationes suas oratoris pigmentis, quasi fucis quodam colorando, falsa pro veris, dubia pro certis, indoctis auditoribus venditant.

Ad extremum convitia, maledicta, cognomina, quibus nomina nostrorum urgere solent, surda velut aure sunt prætervehenda. Nam sicut qui malam causam coram Judice tuetur, cum rationibus & æquitate destitutus, clamoribus instat: ita Hæreticus cum veris ac solidis argumentis se vincere posse desperat, contumelias certat, ut rem à legitima disputatione ad contentionem detorqueat. Tu vero, dissimulatis omnibus verborum portentis, quasi cum homine phrenetico ac furioso negotium habeas, in solam miseri hominis salutem, & conversionem animum intendas. Cogita non hominem, sed spiritum erroris, sed ipsum Dæmonem per os hominis ista maledicta evomere. Quare miserere te potius ejus, verbis utere adversus eum humanis & benevolis, tacitusque DEUM subinde pro anima Dæmonis laqueis, æternorumque suppliciorum periculis, irretita precare. Quod si apud ipsum nihil proficies, salutem auditoribus infectis scrupulum aliquem ac dubitationem injicies. Sumus enim ita comparati, ut moveamur modestia, indignemur petulantia.

Hactenus de his, quos vere & proprie hæreticos appellamus. Superest dicamus quemadmodum credentes Hæreticis, hoc est, qui vel ad hæreticos defecerunt, vel in fide nurant, tractandi sint. Inter quos majori studio videntur illi juvandi, in quibus major conversionis spes apparet. Ad quam rem inter alia tria ista communia puncta poterunt esse adjumento: Ut primò percurreris ab eo, quò cum agis, quas ob causas ab Ecclesia recesserit, ac totius orbis Christiani societatem, & communionem deseruerit: majoresque suos atque adeo omnes omnium nationum, omnium sæculorum, omnis memoriæ homines, qui Catholicè decesserunt sceleris ac nefariæ infidelitatis, mortuos tam severe condemnaverit: Quia si rectè credit Hæreticus, omnes isti perierunt.

Tum deinde, qua ratione, qua autoritate commotus, hujus potius quam illius Hæretici sectam sequatur: cum omnes sua dogmata scripturarum testimonijs confirmet: si dicat hujus vel illius vocem videri sibi magis rationi & veritati consentaneam, fateri cogitur illud suum videri esse regulam fidei. Unde concludes illum Hæreticum esse, hoc esse electorem, qui sibi ex multis quod credat, suo ipse arbitrio & voluntate deligat.

Denf.

Denique urgebis illum, ut vel unum hominem ex omni antiquitatis memoria producat, qui cum uno (verbi gratia Lutheri) in omnibus lenferit. Neminem proferre poterit, ne ex hæreticorum quidem albo, quorum quisque diversam, quam sibi ipse finxerit, religionem coluit. Age igitur amice, Estne æquum, ut repudiata totius orbis disciplina, doctrinam vel hæcenus inauditam, vel olim totius antiquitatis consensu explosam amplectaris, hæc sola ratione, quia tibi ita videatur. Ergo tot invictissimos martyres, tot viros doctissimos, tot Christi Confessores integerrimos, qui fidei suæ veritatem innumeris miraculis testatam reliquerunt, impios, infideles, idololatrias fuisse confirmabis, sempiternisque supplicij vivos, mortuosque condemnabis: & hoc solum, quia tu tibi videris melius sapere, & rectius intelligere Scripturas? Quasi vero Ecclesiam illam Christus, quam acerbissima morte sibi in Cruce despondit, in tam terribilibus totos 1600. annos jacere passus fuerit, donec post tot sæcula tui ingenij lumine mundus collustraretur.

Hæc, & id genus alia, cum quadam pia commiserationis animi significatione, modestè proposita, magnum habent momentum, ad animum hominis deducti, non prorsus obstinati commovendum; præsertim si magnitudo periculi, æternitas inquam suppliciorum, etiam arque eum inculetur, juxta illud *Isaia 60. Gens & regnum, quod non servierit tibi, peribit.*

Hæc namque cogitationibus jactatus Hæreticus, si non omnino errorem deponet, nutabit tamen fortasse, & rei gravitatem, imminensque periculum serid cum animo suo considerabit, cogitans non minus ipsum cum pauculis suis Symmictis in errorem lapsum, quam orbem terrarum universum. Hæcenus ex Costero in præfatione Enchiridij.

Epistola Pat. Petri Fabri Societat. Jesu,
de modo agendi cum
Hæreticis.

§. 3.

Missis ad me subinde literis efflagitaveras, ut certos tibi statuerem Canones & documenta, quibus divini verbi ministri uti possent ad extirpandos ex animis Hæreticorum errores, & inveteratos illorum morbos curandos, sine propriæ salutis jactura. Huic ergo petitioni nihil bucùtque respondi, nunc, temporis causatus angustias, nunc inquietudinem, quæ me domi habebat, incusans: nec minus honesto titulo mercari modo silentium possem, infirmam hujus manus valetudinem pro me adducens. Verum illud potissimum me pergit, quod rationes quales tu desideras audire, mihi nullæ succurrunt: dicam tamen nonnullas, qualescunque citato scribentis calamo obveniant. Atque illud primo loco monendi sunt, qui salutem animarum sitientes, ad nostræ tempestatis Hæreticos commean, ut charitatis intimæ viscera erga illos gerant, sincerè atque ardentè illos ament, nullos foventes animo cogitationes, quæ illos contemptu dignos suadeant.

Accedit hæc secundus Canon, ut illos nobis conemur benivolos atque propitios reddere, ut rectè de nobis sentiant, & judicent intra se. Hoc autem consequi non fuerit difficile, si comiter illos alloquamur, nihil initio discrepantes, aut controver-

tes, sed de ijs rebus tantum constituatur sermo, quæ nobis cum illis conveniunt. Fugienda igitur imprimis controversia, ubi altera pars videatur ab eam deprimere: prius enim communicandum est in his, quæ uniunt, quam in ijs, quæ diversitatem sensuum ostendere videantur. At vero quia hæc Lutheranorum secta est filiorum subtrahionis in perditionem: ac prius in eis perijt bene agendorum sensus, quam credendorum fides, medicina ordo ægritudinis ordinem sequi debet. Procedendum igitur est cum illis, ab ijs quæ faciunt ad bene sentiendum, secundum affectus, ad ea quæ sunt & faciunt ad credendum. Erat enim sanè olim in Ecclesiæ nascentis primordijs contrarius ordo ad averendum ab infidelitate homines. Hinc siquidem erudiendus primum erat intellectus, ac præceptis nostræ fidei imbuendus. Hæc enim fides ex auditu est, deinde ad rectè sentiendum de moribus, qui sunt secundum fidem acceptam, paulatim perdocebantur. At Lothranis si ad bonos mores redire suadeas faciliè ad sanam fidem, mentemque revocaveris. Si igitur in hominem incidas, cujus non solum doctrina impia sit, & perniciosa, sed vita etiam moribus corruptis perditæ; ut hic æger releveretur, necessarium est colloquijs hinc inde quæsitum sensum à moribus pravis deterreri: neque est antea ullum verbum de erroribus in fide faciendum.

Expertus ego ipse sum aliquando: cum enim vit quidam me rogasset, ut hominem, qui pertinaciter acquirerat Lutheri erroribus eximerem, & laqueo, si possem, cum præsertim dogma illud de conjugio Sacerdotum mordicus teneret, ego illico hominis mores nosse pertentavi, protraxi itaque sermonem, atque ex familiari colloquio, vitam ejus deprehendi, victorum sordibus labefactam: assueverat enim meretricijs amoribus multis retro annis: illic igitur appuli animum, ut amores impudicos radicibus à corde evellerem, nihil interim de fide sana apud illum memorans. Factus voti compos nihil ultra necesse habui laborare. Sed ipse, qui curabatur Domini gratia, aperuit animi oculos, & errorum tenebras diffingere cœpit: quippe qui ex amorum pravitate & ortum haberet, & incrementum. Sed quia præterque omnes Lutheri Scholæ, in humanorum operum meritis excludendis miserè errant, oportebit primum opera, quæ illi contemnunt stabilire, deinde ad fidem promovendam gradus facere, ea semper apud illos loquendo, quæ mirabilem virtutum amorem, & desiderium in ipsorum animis excitent: quod ut fiat illustrius, manifesto exemplo ostendam.

Dicit tibi Hæreticorum aliquis, *Ecclesiam, neque ad persolvendum Horarias preces, nec ad audiendum Missæ sacrum, nec ad similia posse adigere, proposita Capitali pœna transgressoribus*: hujus tamentem animum permoveas oportet, ut orationi & Missæ libenter vacet; talem siquidem devotionem orationis, & Missæ temporibus statueris habendæ, qui primum excludit, veræ fidei ultimum fecit naufragium. Erit autem magnum operæ pretium animadvertere, quibusnam erroribus innitantur, præcipuè Lutheranorum capita & Hæresiarchæ. Hi nimirum in præcepta, sanctionesque Ecclesiæ, ac Sanctorum Patrum acerbè insultant: At hoc, quidnam est, nisi exiguas & penè exhaustas tu se navis cognoscere, ad bene obtemperandum, & ad laborem tolerandum, cum posse desperant, ut omnes Canones præceptaque Ecclesiæ ab ipsis purè obseventur.

Virtutum operata, quomodo hæreticis suadenda?

Missam, qui spernunt, ac Sanctorum Patrum acerbè insultant: At hoc, quidnam est, nisi exiguas & penè exhaustas tu se navis cognoscere, ad bene obtemperandum, & ad laborem tolerandum, cum posse desperant, ut omnes Canones præceptaque Ecclesiæ ab ipsis purè obseventur.

Sunt

Charitatis viscera gerenda erga hæreticos.

In hæreticis perijit prius

Sunt igitur prædicatione horratuque à pusillanimitate spiritus, qua submerguntur et gendi, reficiendi, animandi, & sancta spe implendi, ut sibi de se ipsis polliceantur (in Domini virtute seu digito) non solum quæ iubentur se præstaturos, verum multo majoribus rebus suscepturos. Ac sanè intrepidè dicere possum, si doctrinæ efficacia, & ardore spiritus Lutheranus persuaderetur, ex obtemperandi voluntate omnia sua alieno arbitrio moderanda concedere; ac religionis cultum, quem semel exiit resumere; hoc inquam si peccaderetur, Lutheranus & faceret eadem opera, Hæreticus esse desineret, sine alia digladiatione aut controversia; nec negaverim tamen ingenti robore spiritus illustrationeque divina ac inflammatione cordis non tepida Lutheranæ opus fore ad tantam firmitatem in bono, & humilitatem, & tolerantiam ac id genus virtutes consequendas. Sunt enim haud dubiè omnes necessariæ huiusmodi, ex tanta miseria & subversione in statum felicissimum migraturo.

Auxilio Dei magno opus esse, ad convertendos Hæreticos. Sermo de virtutibus, & de morte ac inferno, quando utilior cum hæreticis quam argumenta

Unde colligimus non esse datum humanæ prudentiæ, sibi polliceri certam Hæreticorum reductionem: difficile enim, ne dicam impossibile est ad respiciendum emollire homines subvertos, nisi Dei digitus, in homine per hominem divinitus operetur. Si quis etiam apud illos argumentorum ignarus, aut certe negligens loqueretur de vitæ honestate, de virtutum ornamentis, de orationis fructu, de mortis agone, de inferni cruciatibus, aut huiusmodi alijs, quæ vel Ethnicos permoveant ad vitam frugaliorem; hic nimirum multo plus prodesset Hæreticis, quam alius quisvis authoritatibus, & locis argumentorum onustus ad evincendam. Et ut semel omnia dicam, hæc gens admonitionibus, exhortationibusque suadenda est, ad mores corrigendos, Deique timore ac amore suananda est. Sic enim fiet, ut pusillanimitatem exuant, triduum divinorum abjiciant, mentis divagationem sistant, & alia multa compescant, quæ revera non prius intellectum oppugnarunt, aut læserunt, quam manus pedesque cum corporis tum animi, Christus redemptor omnium Spiritus sui divini ope cadentes sustineat & lapsos erigat; novit enim optimè verbum suum libris scriptum non sufficere. Finem fecero, si te prius rogem, memineris me hæc scripsisse gratia obsequendi Sancto Spiritui soli, qui te ad hoc postulandum impulit. Si locum meditationi, mentique intimæ dedissem, plura fortasse occurrerent in rem præsentem; sed ut mihi persuadeo, omnia dirigi possunt ad Canones prædictos. Vale. Hæc tenus Faber.

Hujus viti documenta eatenus accipienda sunt, quatenus negotium est, cum Hæreticis illis, sive sint populares, sive nobiles, aut etiam Ministri, quibus altius in corde perveritas nondum misit radices; quare cum istis mitius agendum est, ac amica & placida conversatione, aut argumentatione utendum potius, quam biliosis invektivis: sic Magnus docuit Augustinus contra Epistolam fundamenti. c. i. *Magis enim (inquit) de correctione eorum, qui imprudens forsitan, quam maliciosus hæresi adhaerent, quam de subversione cogitandum est. Et quamquam Dominus per servos suos regna subvertit erroris, ipsos tamen homines, in quantum homines sunt, emendandos esse potius quam perdendos jubet. Et illi ergo in vos scribant, qui nesciunt cum quo labore verum inveniantur, & quam difficile caveantur errores. Illi in vos scribant, qui nesciunt cum quanta difficultate sanetur oculus interioris hominis, ut possit intueri solum suum, & illi in vos scribant, qui nesciunt, quibus gemitibus &*

suspiriis fiat, ut ex quantalacunque parte possit intelligi DEUS. Postremo illi in vos scribant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali vos deceptos vident: Hæc Augustinus.

Demum ipsa cum verbo Dei scripto, & tradito doctrina Patrum insinuanda, ita ut commodè ipsi per se legant, præcipue vero monendi sunt, ut evolvant Tertulliani præscriptiones adversus hæreticos: Cypriani librum de unitate Ecclesiæ: nem Augustini ejusdem argumenti contra Donatistas, nec non ejusdem Tractatum aureum de utilitate credendi ad Honoratum: quin & Vincencij Litinensis commonitorium adversus profanas hæresionovitates. Tum his omnibus, quasi plenioris confirmationis causa adjuncta Baronij Annales Ecclesiasticos, fidelissimos antiquitatis testes, Bellarmini disputationes accuratissimas. Mox item privatim cum ijs agatur, nam ita multi ad cor redierunt, fidemque Catholicam deinceps egregiè propugnant.

Quod si cum perverissimis agendum sit, quales plerumque sunt Calviniani, & aliarum Hæresum sectarij si post unam, vel alteram correptionem moniti non respiciant nulla cum talibus, inquit Cyprianus *Epistol. 3. lib. primo* commercia copulerentur. Sed qualescumque hæretici sint, meminerit, qui cum eis ager, excedere quam maximè, ita in lectione Evangeliorum, & scripturum Apostolicorum esse veratum, ut loci præcipui sint notati, quibus ex ipso Dei verbo scripto Hæretici convincantur. Et vero cum hoc unum ipsi urgeant, antevertenda illorum est fraus, ac dicendum, nolle nos nisi, ut ex verbo Dei agant nobiscum: inde enim fiet, ut quoties aliquem ex suis Hæreticis attulerint, vel ex proprio Marte enunciantur, id ipsum ruat per se, ac illorum altus in ipsorum recidat caput.

Præterea quæstionibus Hæreticorum, ut prædenter advertit Anton. Possevin, aliquando respondere poterit, ex ratione, qua Christus Dominus in refellendis Pharisæorum erroribus, aut respondendo eorum interrogationibus utebatur. Nam ut optimè advertit Gregorius Nazianzenus Christus (inquit) quosdam quæstiones solvere, atque explicare solet, quasdam comprimere atque oblitescere. Cum ex eo quaeritur, in qua potestate hæc facis? propter interrogationem vecordiam & ineptiam vicissim ipse interrogat, Baptismus Joannis è celo erat, an ab hominibus? a quo utrumque interrogans suos premit atque constringit. Unde etiam nobis nonnunquam ad Domini imitationem, eos qui curiosa disputatione nos læcessunt, comprimere, quæstionumque absurditatem absurdioribus interrogationibus solvere licet: nam ipsi quoque in rebus vanis interdum sumus; ut in his quæ sunt sapientiæ gloriæ. At cum quæstionem ratiocinationem indigenem videt, tum vero eos, à quibus interrogatur prudenti responso nequaquam indignos censet.

Experientia compertum est, ut hæretici in circuitu agunt, sic eorum altum retundi, cum Divinum verbum ijs obicitur, unaque in quæstione coguntur consistere.

Porro utile erit perlegere Augustini Disceptiones, quam habuit cum istis quædam hæreticis, quales nostri temporis insigniores Theologi habuere, vel Parisijs, ut Claudius Sanctius, & Vigoreus cum Calvinianis: vel in Germaniâ, ut Eckius, Cochleus, Joannes Pistorius cum Lutheranis: vel Petrocovia in Polonia cum Arranis, & cum ipsi. Arianis Lubini quoque in Polonia PP. Carmelitæ discalceati, Thorunij in Prussia cum Lutheranis

R. P.

R. P. Hieronymus à S. Hyacintho ejusdem ordinis defensor in Polonia, & Ecclesiastes ordinarius cathedralis Ecclesiæ Cracoviensis, aliaque alibi habitas cum cæteris etronibus.

Mores quoque Hæreticorum prænotandi sunt, ex Augustini scriptis in methodum relictis ab Hieron. Torenſi, in Confessione Augustiniana, & à Vincentij Licinensis libello, itemque à Tertulliano de præscriptionibus adversus Hæreticos.

Esset etiam convenientissimum peculiare controversias, per theses breves, & eruditas disputandas proponere, disputatas edere. Quod Pat. Societ. Jesu feliciter ante aliquot annos aggressi sunt: Mogunniæ, Ingolſtadij, Viennæ, Vltra, Transilvania, Posnaniæ, Dilingæ, &c. Denique si precibus, rationibus, & propositionibus non alliciantur, aliquando oportebit eos vi compellere, ut ad fidem revertantur, ut eleganter August. in Epistola ad Vincentium his verbis docuit: *Vides itaque (ut opinor) non esse considerandum, quod quisque cogitat, sed quale sit illud quo cogitur, utrum bonum, an malum: non quo quisque bonus possit esse vitius, sed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animositate, vel ignoratam compellitur cognoscere veritatem, ut timens vel respuat falsum, de quo contendebat, vel quarat verum quod nesciebat, & volens teneat jam quod nolebat.* Superfluum hoc fortasse diceretur quibuslibet verbis, si non tam multis ostenderetur exemplis. Non illos aut illos homines, sed multas Civitates videmus fuisse Donatistas, nunc esse Catholicas, detestari vehementer diabolicam separationem, diligere ardentem unitatem. Quæ tamen timoris hujus, qui tibi displicet, occasione Catholica facta sunt per leges Imperatorum à Constantino, apud quem primum vestri ultro Cæcilianum accusaverunt usque ad præsentem Imperatores, qui iudicium illius quem vestri elegerunt, quem iusticijs Episcopis prætulit, iustissime contra vos custodiendum esse decernunt. His ergo exemplis à Collegiis meis mihi propositis cessi. Nam mea primitus sententia erat, neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fideos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis: nam primo mihi opponebatur Civitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad unitatem Catholicam timore legum imperialium conversa est, quam nunc videmus ita hujus vestra animositatis perniciem detestari, ut in ea nunquam fuisse credatur. Ita alia multa, quæ mihi nominatim commemorabantur, ut ipsis rebus agnoscerem etiam in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est: *Da sapientiam occasione, & sapientior erit.*

Quam multi enim, quod certo scimus, jam volebant esse Catholicos, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum reverendo quotidie differebant? Quam multos veritas (in qua nunquam præsumpsisti) sed obdurata consuetudo, grave vinculum detinebat, ut in eis completeretur divina illa sententia, *Verbis non emendabitur servus durus si enim intellexerit non obedi-* Quam multi propterea putabant veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam Catholicam veritatem securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat? Quam multis aditum intrandi obstruebant rumores maledicorum, qui nescio quid aliud nos in altare Dei ponere jactabant? Quam multi nihil interesse credentes, in qua quisque parte Christianus sit, ideo permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere, atque ad Catholicam transire nemo cogebat?

His omnibus harum legum terror, quibus pro mul-

gandis Reges servant Domino in timore, ita proficiunt alij dicant: jam hoc volebam, sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, jamque fatiens & dilati- num morulas amputavit: Alij dicant, Hic esse verum jam sciebam, sed nescio, quæ consuetudine tenebamur: Gratias Domino, qui vincula nostra dirupit, & nos ad patris vinculum transtulit. Alij dicant: Nesciebamus hic esse veritatem, nec eam discere volebam, sed nos ad eam cognoscendam metus fecit intentos, quo timuimus ne forte sine illis rerum æternarum lucris damno rerum temporalium feriremur: Gratias Domino, qui negligentiam nostram stimulo terroris excussit, ut saltem solliciti quæreremus, quod securi nunquam nosse curavimus. Alij dicant: Nos falsis rumoribus terrebamur: trare, quos falsis esse nescivimus, si non intraremus: nec intraremus, si non cogereur. Gratias Domino, qui trepidationem nostram flagello abstulit, experies docuit, quam vana & inania de Ecclesia sua mendax fama jactaverit. Hinc jam credimus & illa falsa esse, quæ auctores hujus hæresis criminati sunt, quando pestis eorum tam falsa & pejora fixerunt. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse, ubi fidem Christi teneremus: sed gratias Domino, qui nos à diviſione collegit, & hoc uni DEO congruere, ut in unitate colatur, ostendit.

De communicatione cum Hæreticis fugienda, & de casibus, in quibus licet cum eis communicare.

§. 4.

SANCTUS LEO Papa *Serm. 18. de Passione, vipersa* Hæreticorum dicit esse vitanda colloquia, ut insinuet Hæreticos continuo venenum suum longè lateque diffundere: quare verissime scriptum est ab Apostolo, Hæreticorum verba ut cancrum serpere, quod vel nostra hæc ætate clarissimè liquet, quippe cum pestis Lutherana & Calviniana per totum Aquilonem, & Orientem, ut Germaniam, Daniam, Saxoniam, Norvegiam, Sueciam, Gothiam, Pannoniam, Hungariam, tum etiam Occidentem & Meridiem, ut Angliam, Galliam grassata, eam penitus deformet.

Non itaque incassum majores nostri Hæreticorum libros, congressus, colloquia, convivia odisse consueverunt, & non secus ac peste laborantes fugiendo suaserunt. Sic hæreticos detestabatur S. Antonius (inquit Athanasius in ipsius vita) ut omnibus diceret, nec juxta eos accedendum S. Joan. Apostolus (inquit Irenæus lib. 3. contra Valent. c. 3. cum balneum aliquando esset ingressus, mox ut Cherinthum Hæreticum intus esse cognovit, de balneo exilivit non lotus: nimirum exemplo suo posteros omnes admonere volens, hæresim mortuam esse contagiosam, totisque vitibus, & summa animi provisione cavendum. Simus ab eis, ait Cyprianus, tam separati, quam sumi illi de Ecclesia profugi. Theodoret. lib. 4. *Histor. c. 14.* scriptum reliquit populum Samosatensem Episcopum suum Hæreticum, tanquam pestiferum fugisse, nec ulis ipsius concionibus interesse voluisse. Ibat Episcopus ad balnea, alioque, ut secum laverent invitabat; at nemo unquam ipso præsentem locum introivit, nemo enim postea, nisi aqua prius omni ejecta, & nova turba adducta lavit. Ludebant aliquando pueri in foro, contigit verò, ut lusoria pila pedem contingeret jumentum, quo Episcopus vehabatur, continuo exclamant omnes, & magno in ipso foro accenso igne in eum pilam conjiciant.

Hic

Hic erat ille veterum zelus, hic fidei Catholice ardor, & sani cultus conservandi studium. Atque utinam pari diligentia, vel illa talis, qua pestem, Christiani hæresim suis civitatibus prohibuissent, & exclusissent, non foret hodie tanta animarum jactura! Que hic annotare volui, ut manifestius fiat, quantum à veritatis scopo errent, qui specie recti decepti quorundam politicorum sententiam & opinionem sectantes, Hæreticos cum Catholicis miscere, & cuique quam velit sententiam amplecti sine noxa licere arbitrantur.

Omissis tamen ijs, oportebit declarare in quibus casibus sit à Jure permessa cum Hæreticis communicatio, quia cum hi sint excommunicati, merito eorum communionem abhorreere Fideles tenentur.

Primum itaque dubium illud erit, An Hæretici sint excommunicati jure divino, an humano tantum? Quod est querere, an excommunicatio lata in Hæreticos sit à jure aliquo divino, an vero Pontificio tantum? ex quo etiam constabit, an jure divino, vel tantum humano sit evitanda cum hæreticis communicatio?

Resp. Hæretici non divino, sed Canonico tantum jure excommunicati sunt: & hæc sententia est plurimum Theologorum consensu recepta: licet non defuerint, qui contrarium affirmaverint.

Notandum autem est, excommunicationem hæreticis irrogatam, esse omnium excommunicationum antiquissimam, ut patet, ex C. *Acarius*, & C. *Audivimus* 24. *quæst.* 1. Imo à tempore, quo in Ecclesia Concilia cogi & celebrari cœperunt, introductus est mos Hæreticos excommunicandi: qua pena à Sacramentis arcebantur, & à communibus Ecclesiæ suffragijs, & officijs privabantur, repellebanturque ab omnium Fidelium & piorum hominum consortio: cujus excommunicationis absolutio hodie per Bullam in Cæna Domini est Summo Pontifici reservata.

Oportet tamen animadvertere, quod quamvis Hæreticus, ex Jure divino absolute loquendo, non sit excommunicatus nec ex consequenti vitandus, sed tantum Jure Canonico: interit tamen in divinis & sacris Jure divino est vitandus in his, quæ sequuntur. Primo si ex huiusmodi Hæretico sermonis, & reum communicatione, aliorum oritur offensio, aut scandalum. Secundo, si periculum nobis imminet nostris spiritualis exitus & in exitus, videlicet perfidiæ & Christianæ religionis contemptus. Tertio si ex hoc quod cum hæretico sermonem & conversationem habemus, suspicio nascitur, quod verbo, signo, vel facto Hæretico tum ritus, mores, aut dogmata profitemur. Quarto, si cum Hæretico sit nobis commercium criminis & impie atis, ob quam ipse est excommunicationis sententia constitutus. Extra hos casus jure tantum Canonico, non divino, debet in rebus factis Hæreticus vitari. Ex quo efficitur, ut Romani Pontificis auctoritate concedi queat, ut ab Hæretico, extra casus supra memoratos, suscipere sacramenta possimus. Nam quamvis Ecclesiastica jurisdictione Hæreticus careat, eo quod sit segregatus ab Ecclesia, potest tamen eam habere, si id Romanus Pontifex, sive Ecclesia permittat, aut concedat.

Secundo dubitatur, an etiam Hæretici occulti, an solum manifesti, comprehendantur sub hac excommunicatione?

Resp. Eum, qui ob solum Hæresim internam mente conceptam, minimè tamen à se declaratam, Hæreticus est, non comprehendit sub prædicta excommunicatione: quia Ecclesia, ut commu-

nis tenet sententia, nullam habet jurisdictionem in actus pure interiores: si vero hæresis sit manifesta, aliquo exteriori signo, vel alio modo, tunc incurritur excommunicatio.

Sed tunc est tertium dubium: an omnes Hæreticos manifestos & notorios, eo ipso quod sint excommunicati, evitamus vitare?

Respondetur, Non omnes Hæreticos ea solum ratione, qua excommunicati sunt, à nobis esse vitandos: ratio est, quia etsi olim omnem excommunicatum vitare tenebamur: postea tamen edita est ab Ecclesia Constitutio, qua decretum est, non omnes excommunicatos vitari debere, sed tantum nominatim excommunicatos, vel notorios Clerici percussores. Constitutionis autem verba sunt hæc.

Ad evitanda multa scandala, & multa pericula, & subveniendum conscientis timoratis, constitutum est, nemo posthac teneatur abstinere & separare se, neque vitare communicationem alicujus, in administrando, aut recipiendo sacramenta, aut in alijs divinis officijs, aut extra illa, ratione alicujus sententia, aut censure Ecclesiasticæ, aut suspensionis, aut prohibitionis ab homine, aut à jure generaliter promulgatæ. Neque servare interdictum Ecclesiasticum, si illa talis sententia, prohibitio, suspensio, aut censura non fuerit promulgata & denunciata specialiter & expressè à iudice contra certam aliquam personam, collegium, Universitatem, Ecclesiam, aut locum certum aut certam, neque manifeste corset incurrisse in sententiam excommunicationis, quod nullo modo potest occultari, aut per aliquod remedium juris excusari. Quia à communione hujusmodi quod se separant, juxta canonicas constitutiones, per hoc tamen non intendimus relevare, neque juvare sic excommunicatos, suspensos, interdictos, aut prohibitos. Hactenus verba Constitutionis.

Hæc Constitutio edita est à Martino V. & in Concilio Constanienti, & in Lateranensi recepta, ut fatentur Authores infra citati.

Ex hac igitur Extravaganti colligitur aperte, non esse vitandos omnes excommunicatos, sed tantum illos, qui sunt nominatim excommunicati, vel manifesti Clerici percussores: ita tenent doctissimi viri Navar. in *Concilio variu in lo & infrascriptandis*, maximè *Consil.* 15. de Hæreticis, ubi affirmat per dictam constitutionem Martini V. limitari omnia jura antiqua tam Decreti, quam Decretalium Sexti, & Clementinarum, & omnium Extravagantium, & ita observari in praxi in Curia Romana apud prætorium Romanæ (ubi etiam retractavit sententiam quam prius in *manuali* c. 27. numero 34: & 35. tenuit) *Sot.* in 4. *distin.* 22. q. 1. art. 1. *Calet. in Summa*, verbo *Absolutio* impedimenta, & verbo *Excommunicatio major*. Victoria in *Summa de Sacram.* Tractato de excommunicatione. Tolet. in *Summa* lib. 1. ca. 65. Suarez in *tertiam* p. q. 104. *dist.* 44. *sect.* 3. Greg. de Valentia in *tertiam part. disput.* 3. q. 5. *puncto* 3. Azor. 1. *Tomus instit. moral.* lib. 8. c. 11. qui pro hac sententia quam plurimos adducit auctores alios, & dicunt in usu & praxi esse receptam.

Sed quæret aliquis? Quis dicatur nominatim excommunicatus? An sufficiat in Bulla Cæna Domini Lutheranos, Calvinistas, Schismaticos excommunicari, ut teneamur omnes Lutheranos, vel Schismaticos tanquam nominatim excommunicatos vitare?

Resp. Ex sententia istorum Doctorum non sufficere, sed requiri, ut proprio nomine individuali nominentur.

Ex hac igitur sententia deducunt isti Authores, posse tuta conscientia Catholicorum sermone conferte,

ferre, & civilia commercia inire cum Hæreticis, qui sunt in Anglia, Gallia, Germania, Polonia, quoniam licet publici sint Hæretici, & notorie excommunicati, non sunt tamen nominatim & expressim denunciati, neque notorij Clericorum percussores: ex qua etiam opinione multa alia, de quibus solent passim queri diluuntur, de quibus sigillatim dicemus.

Primo enim sequitur licere Catholicis simul precari & orare Deum cum hæreticis, & rem divinam cum ijs audire, & conciones sacras, funus item hæretici comitari, & ad sepulturam deferre, & alijs hujusmodi divinis & sacris rebus interesse, dummodo hæretici non sint nominatim denunciati, & id fiat citra ullum Catholicorum scandalum, & proprium periculum: ita colligitur ex sententia prædictorum Authorum, ut expressè docet Navar. *Consil. 15. de hæreticis num. 2. & 4. & Consil. 16. num. 8. eodem titulo*; secus vero si sunt denunciati.

Secundo sequitur, licere in templo, in quo sepulti sunt hæretici, rem divinam & sacram facere, nam licet Ecclesia violetur & polluitur cum in ea sepelitur paganus, Judæus, Infidelis, Excommunicatus. *Cap. Ecclesiam 1. & c. Ecclesiam 2. de confessione dist. 1. & c. Sacris, de sepulturis*, cum alijs iuribus: hoc tamen intelligendum est de excommunicato publicè denunciato: quoniam quem dum in vivis erat vitare debebamus, mortuum quoque devitemus oportet. Non tamen in eo qui nominatim non est excommunicatus, ita Navar. *Consil. 15. num. 4. de Hæreticis*, & alij.

Tertio sequitur, licere etiam Catholicis, hujusmodi hæreticorum, qui nominatim non sunt denunciati, templa adire, ingredi, & in eis preces fundere, rem divinam & conciones hæreticorum audire, ad eorum postea errores confutandos, & hæreticam impietatem subvertendam: ita Navar. *d. Consil. 15. numero 4.* Ita tamen, ut hæc tria ferventur: Primum, ne in Catholicorum animis ulla offensio generetur. Secundum, ne ulla sit communicatio ritus, cæremoniæ ac impietatis cum hæreticis. Tertium, ne ullum periculum imminet propriæ perfidie, subversionisque, & Catholicæ Religionis contemptus.

Quarto sequitur, in terris, ut in Germania, Gallia, Polonia, & similibus, ubi Catholici cum Hæreticis permixti vivere solent, licere Catholicis cum Hæreticis matrimonia contrahere: nam licet id jure Canonico sit prohibitum, tamen quia in his provincijs consuetudine scita & tolerata ab Ecclesia est receptum, ideo tuta conscientia fieri potest; nam consuetudo legi derogat, ita docet Azor. *ubi supra*, & colligit ex Navar. *Consil. primo de Constitutionibus numero 59. & 60.* dummodo conjunx Catholicus sive vir, sive femina, cum Hæretico matrimonium contrahens, sua sponte omnino & tuto, fidem & religionem Catholicam profiteri in omnibus permittatur; & similiter servetur quod Ecclesia constituit, ut ex alterutro parente Catholico suscepta proles Catholicæ religionis sacris initiatur, ut habetur in *c. Ex literis de conversione infidelium*, & *c. Judæi 22. questione 1.* Quare pacta quæ in hujusmodi Matrimonij fieri solent, nempe ut primogenitus hæreticæ patris impietati adhareat, secundo genitus matris fidem & religionem Catholicam sequatur, & alia similia turpia esse, nefaria & impia, tum contra jus Ecclesiasticum, ut constat ex dictis capitul, tum contra jus divinum, quoniam parvulis usi rationis carentibus, cura parentum ministrare & præbere de-

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

bet remedia ad salutem necessaria, ergo filij parvuli instituendi sunt in fide, & religione Catholica, ut in ea salventur.

Sed major est difficultas: An ubi Hæretici sunt cum Catholicis permixti, liceat Catholicis à suis Parochis & Episcopis Hæreticis, qui tamen tales denunciari non sunt, Sacramenta recipere? Prima sententia est affirmativa, ita Angelus *verb. Irregularitas numero 30. Sylvest. eodem verbo quest. 7. Sotus in 4. d. 25. quest. 1. art. 1. conclus. 3. Suarez de Censuris dist. 31. numero 64. & dist. 9. sect. 4. numero 9. & seq. Maiolus li. 4. c. 22. Navar. consil. 15. de Hæreticis*. Toletus in *Summa c. 13. Suarez, & Greg. de Valentia 3. parte ut supra*, & c. pro hac sententia faciunt etiam omnes Auctores adducti supra, qui omnes unum judicium ferunt de Sacerdote Hæretico nominatim non excommunicato, ac de alijs iniquis ministris Catholicis. In casibus inquam illis, in quibus licet sine peccato mortali Sacramentum ab hujusmodi improbis ministris accipereshi autem casus sunt, quos ex doctrina magis recepta recenset Cajetanus in 3. parte q. 104. art. 6. nempe, si Minister sit per se paratus, & habeat alioqui potestatem. Secundus, si est proprius Pastor. Tertius, si accipiens Sacramentum sit constitutus in necessitate: hanc autem necessitatem Sotus *dist. 1. prima questione 5. art. 6.* non existimat sufficientem ad implendum præceptum Ecclesiæ, sed requirit extremam, scilicet, ut sit quis in periculo mortis; licet Suarez existimet, *ubi supra*, sufficere necessitatem adimplendi præceptum audiendi Missam, aut communicandi, aut utilitatem non differendi usum Sacramenti Confessionis vel Communionis: imo etiam affirmat in his casibus licere accipere Sacramenta à quolibet Sacerdote etiam non parato: omnes tamen fatentur requiri sequentes condiciones. Prima, Ne ulla inde oriatur Catholicorum offensio. Secunda, ut in Sacramentis administrandis & recipiendis legitima Ecclesiæ forma servetur, ut ministri verè sint Sacerdotes, verè Episcopi: tertia, ne ulla sit communicatio ritus, cæremoniæ, & hæreticæ pravitatis. Quarta, ne ullum imminet Sacramenta percipienti periculum erroris in fide.

Sed certè hæc sententia aliquibus dubia, aliquibus vero minus probabilis videtur: ex quorum numero est Cardinalis Bellar. *lib. 2. de Rom Pontifice cap. 30. & Azor, & alij*, quia, ut ipsi affirmant, hæresis ex natura sua ante ullam excommunicationem præscindit, & dividit Hæreticos ab Ecclesia, privans eos omni jurisdictione: unde non tam quia excommunicati, quam quod Hæretici omni jurisdictione carent, ut oprime docuit D. Thom. 3. part. q. 82. art. 7. ad secundum & ita conferre nequeunt Sacramenta: & confirmari potest hæc sententia, quia si à Schismaticis, ut supra diximus non licet Sacramenta accipere, ex declaratione *Clementis VIII.* multo minus licebit ab Hæreticis. Illud tamen certum est in omni opinione, ordinatum ab Episcopo Hæretico, vel Schismatico, dummodo uratur forma & materia Ecclesiæ, verè esse ordinatum, quia actus iste est potius Ordinis, quam jurisdictionis: ordinatus tamen juxta hanc ultimam sententiam incurrit irregularitatem, etiam si Episcopus non sit nominatim excommunicatus, si tamen cum ignorantia fecerit, dispensat Episcopus, ita docet Navar. in *Summa c. 27. num. 241.*

Sed dubitatur ulterius, an ab Hæretico nominatim excommunicato, & in mortis articulo, liceat Sacramentum penitentiae accipere? Et ratio dubij

dubij est, quia cum careat omni jurisdictione, ut pote præcisus ab Ecclesia, non poterit præbere absolutionem, ita docet S. Thom. 3. part. q. 82. art. 7. ad secundum, & ex communi sententia Canonistarum, & ratio est, ne penitus decipiatur ab Hæretico, aut in desperationem inducatur: sed revera si non sit simile periculum, non est improbabilis contraria sententia, quam tenent Paludanus, Antoninus, Canus, Major, & alij viri docti, quia quamvis Hæreticus Sacerdos jurisdictione careat, eam tamen illi non denegat Ecclesia, in articulo mortis, in quo est peccator penitens constitutus: & similiter quamvis ab Hæreticis alia Sacramenta, quæ non sunt necessitatis, non possint percipi, at in mortis articulo penitentia Sacramentum est necessarium, præsertim si penitens solum sit attritus, non contritus. Et hæc sententia Azorio valde videtur probabilis.

Præterea dobitur, an filij Hæreticorum, ubi sunt cum Catholicis commixti, possint admitti ad Scholas Catholicorum, quando sunt in adulta ætate & parentum errore decepti? Resp. Possent tuta conscientia admitti; quia licet sint Hæretici notorii, non tamen sunt nominatim denunciati, aut notorii Clericorum percussores, Navar. Conf. 1. de const. numero 64.

Item quaeritur, An in prædictis locis liceat Catholico filium hæretici de sacro baptismatis fonte suscipere, ita ut Catholicus sit susceptor ejus, & An contra liceat Hæreticum admittere, ut suscipiat filium Catholicum de sacro fonte? Resp. Si Baptismus ritu & modo Catholico administratur, licere Catholico filium Hæretici suscipere, quia non tenetur Hæreticos vitare, prout supra dictum est; si autem ritus sit hæreticus, non licere suscipere: Hæreticum autem admittere, ut filium Catholicum suscipiat, nullo modo licere; factum tamen tenet, sed in hæretico admittendo peccatum est; hoc enim ab Ecclesia interdicitur, quia qui de sacro fonte aliquem suscipit, juxta Ecclesie Canones, de cetera, & mores debet susceptum prima fidei & religionis elementa & præcepta docere, ita docet Navar. Conf. 1. de const. n. 66.

De pænis Hæreticorum, & de eorum absolutione & reconciliatione cum Ecclesia.

Præter excommunicationis pænam aliis etiam supplicij mulctantur Hæretici: nam irregularitatem contrahunt, hoc est, inhabiles fiunt ad officia publica, vel beneficia Ecclesiastica, ut aperte decernit c. 2. §. Hæretici de Hæreticis in 6. Itaque Hæreticus ad meliorem mentem conversus, etiam si sit ab excommunicatione, in quam ob Hæresim incidit, absolutus, adhuc dispensatione indiget, ut ad Ordines promoveri possit, in quam pænam incidere, etiam si sit occultus Hæreticus, dummodo hæresis sit extertius prodita, aliqui probabiliter affirmant: alijs vero magis cum jure congruere videtur, hanc pænam tantummodo incurtere Hæreticum notorium, qui sit manifestus, vel per evidentiam facti, vel per Judicis sententiam, vel per propriam in Judicio confessionem: sed prior sententia probabilior, & communior est.

Tertia Hæreticorum pæna est, quod ipsorum bona ipso jure sint fisco addicta, c. Cum secundum legis de Hæreticis in 6. Et quamvis aliqui affirmant Hæreticum debere ante sui criminis condemnationem bona sua fisco tradere, nihilominus contraria sententia probabilior est: sufficit enim ut post condemnationem factam à Judice bona sua teneatur fisco reddere, quamvis aliqui id etiam, & merito negaverint.

Quarta Hæreticorum pæna est, quia suis dignitatibus, honoribus, publicis officijs, & beneficijs privantur, ut habetur in c. Ut commissi §. Privati de Hæreticis in 6. quare publicum officium habere non possunt, quia infames sunt, & quia excommunicati: sed an hæreticus dignitatem, vel officium amittat ante omnem Judicis sententiam, quæ eum id crimen incurrisse declaratur, quidam docti negant: alij vero affirmant; utraque sententia probabilis est, de quibus videndus est Azor lib. 8. tom. 2. c. 3. ubi utramque sententiam ad concordiam redigit.

Notandum tamen est, in Sacerdote Hæretico, etiam si nominatim sit excommunicatus, manere potestatem faciendi & offerendi Missæ sacrificium pro vivis & mortuis, D. Tho. 3. parte questione 82. art. 7. quia potestatem Ordinis non amittit. Quare si servet formam debitam, conficit Eucharistiæ Sacramentum, & idem est sentiendum de alijs Sacramentis, quæ non requirunt jurisdictionem; & sic penes Episcopum hæreticum, cum maneat potestas Ordinis, quæ est propria Episcoporum, nimirum consecranda & conficienda chrisma, si actu conferant Ordines, vel confirmationis Sacramentum, tenebit Sacramentum: & idem est sentiendum de alijs Sacramentibus, possunt enim consecrare altaria, templa, sive aras, Ecclesias, calices, & vestes, aliaque hujusmodi, dummodo servetur in ipsis forma, quam servat Ecclesiastica tenet Gloss. in c. Ecclesijs, de consecrat. dist. 3. prima.

Sed dubiam est, an supposito quod hæreticus non amittat Ordinis potestatem, sed tantum jurisdictionem: an Sacerdos, vel Episcopus in hæresim prolapsus, eo ipso sint omni jurisdictione privati, ita ut acta per ipsos, verbi gratia, peccatorum absolutiones, sententiæ & censuræ, sive constitutiones ab Episcopo factæ, nullius sint ponderis aut momenti?

Quidam affirmant, quod etiam ante Concilium Constantiense invalida essent prædicta omnia, quando hæresis erat manifesta & notoria; post Concilium tamen Constantiense rata esse & valida, quæ faciunt Presbyteri, hæretici & Episcopi, nisi sit manifestus aliquis eorum Clerici percussor, vel nominatim denunciatus: Et idem sentiunt de alijs, sive secularibus, sive Ecclesiasticis publicam administrationem vel functionem gerentibus, quia ante Judicis sententiam adhuc retinent possessionem, & sic gesta per eos valent. Alij vero probabiliter existimant, ob hæresim extertorem amittere hæreticos Ecclesiasticam jurisdictionem, ut expressè docet D. Tho. in 22. q. 39. art. 3. unde quamvis vitari à nobis non debeant, non possunt ligare nec solvere, nec alia munera exercere, quia jurisdictione carent, & suspensi sunt ab officio: sed quicquid sit de his opinionibus, quarum quilibet pro se habet viros graves, & doctos, illud tamen certum est, quæcumque sunt ab hæreticis quamdiu in publico officio tolerantur, valere: c. Nonne 8. q. 4. ita Silvest. verbo Excommunicatio 3. n. 10. & 11. quia Ecclesia voluit, ut valeret; toleratus autem dicitur minister ille, qui communi errore populi habetur pro legitimo.

Præterea pænis alijs afficiuntur hæretici: nam etiam privantur Ecclesiastica sepultura ut in c. *Quicumque, de hæreticis*, quod intelligendum est de ijs, qui nominatim sunt excommunicati.

Alia etiam pæna hæreticorum est infamia: sed hæc non contrahitur secundum veriore opinionem, nisi post sententiam Judicis.

Ac denique aliz sunt pænz, ut capitis supplicium, de quibus videndi sunt Cast. de *Justa Hæreticorum punitione*. Simancas de *Catholicis institutionibus*.

Postremo dubitari potest, An ab hæresis nota, pæni que Hæreticis à Judice impositis liber sit, qui ignoranter hæresi adheret.

Resp. aliquibus propositionibus. Prima, Constantans est apud omnes DD. opinio, ignorantiam ab hæresi excusare, ac proinde à pænis in Hæreticos latas liberare D. Tho. 2. 2. q. 2. art. 6. ad 2. ubi Cajetan. & alij. Hæc tamen propositio non de qualibet ignorantia intelligi debet, sed tantum de ignorantia invincibili, ea scilicet, quam homo saperare non potuit, postquam adhibuit sufficientem sollicitudinem pro ratione sui status, & conditionis, pro veritatis investigatione: non dubium quin plurimi inveniantur in terris hæreticorum, & Schismaticorum, qui in aliquibus rebus ad fidem spectantibus laborant hæc invincibili ignorantia: vel quia materia fidei est de subtilioribus rebus, & non de illis, quas ipsi quo ratione sui status explicitè scire tenentur, quales sunt articuli fidei: & ipsi seducti ab aliquo viro docto, quem ipsi ipsum & Catholicum credunt, vel à parentibus, Parochis, Episcopis, aut alijs similibus instructi decepti fuerunt; dummodo cum pertinacia suæ sententiz non adherent, sine dubio in foro interiori, & exteriori excusantur, ut optimè resolvit Penna in Scholæ Inquisitionum 1. p. quest. 7.

Si quis vero erret ignorantia crassa, vel affectata licet in foro exteriori præsumatur Hæreticus, maxime si erret in his, quæ scire & credere tenentur ratione sui status, ut optimè docet Doctor Penna, ubi supra; in foro tamen interiori non est hæreticus, quia non adheret cum pertinacia suis erroribus. Maxime vero hoc credendum est, de viris simplicibus, aut non literatis, qui inter hæreticos, vel schismaticos commorantur, qui majorum & doctiorum erroribus adherent: existimantes ipsos habere fidem Catholicam Unde D. Tho. 2. 2. q. 2. art. 6. ad 3. Si autem inquit aliqui majorum deficiant, non præjudicat fidei simplicium, qui eos rectam fidem habere credunt; quia minores, ut ibidem docet Angelicus Doctor, non habent fidem implicatam in fide majorum, nisi quatenus majores adherent doctrinæ divinæ.

Vid. part. Præterea sciendum est, fautores, receptores, & 2. directos defensores hæreticorum incidere in excommunicationem, ac legentes eorum libros incurrere excommunicationem Bullæ cænæ Domini summo nostro Pontifici reservatam, ut la. è tradunt Authores de *rebus à scriptores de censuris*; Omisiss, vero alijs, quæ ad nostrum propositum non conducunt, duo sunt ad considerandas, primum nomine *fautorum, defensorum, vel receptorum* intelligi, ut bene advertit Cajetan. in *Summa* verbo *Excommunicatio*, de fautoribus, & receptoribus hæreticorum, ut hæretici sunt, id est, de tventibus ipsos ipsa ratione quia sunt hæretici. Unde si quis aliquem reciperet hæreticum, & domi retineret, quia infirmus erat, non excommunicatur in cænâ Domini, nisi alia feratur ab inquisitoribus excommunicatio generalior.

Thom. à Jesu Oper. Tomo. I.

Secundo notandum est, nomine *librorum prohibitorum* non comprehendendi Græcorum, Armenorum, aut aliorum Schismaticorum ritus & cærimonias continentes, & similiter ut aliquibus placet non feruntur prædicta excommunicatione Catholici, qui in Anglia, Germania, Polonia, Gallia, ac similibus locis legunt libros Hæreticorum continentes hæreses, dum id fiat studio cognoscendi, & confutandi eorum hæreses, & errores, sed hæc opinio cum ea limitatione accipienda est, ut rectè notavit Azor. ubi supra c. 16. in illis partibus, in quibus prædicta Constitutio Bullæ Cænæ Domini non est usu accepta, nec promulgata, aut jure communi confirmata. Sed quicquid sit de hac sententia, gaudent tamen Religiosi Mendicantes privilegio à multis Summis Pontificibus concessio, ut in terris infidelium, Schismaticorum, & Hæreticorum possint tuto conscientia eorum libros, & alios quacunquæ ex causa prohibitos, ad effectum illos confutandi & corrigendi legere; sic etiam concessit Ordini nostro Clemens VIII. in Bulla, quæ incipit: *Dominici gregis, &c.*

Ultimo scire oportet, Hæretico ad Ecclesiam reverentes, oportere prius hæresim abjurare, hoc est, jurejurando damnare, aut simpliciter omnem hæresim, aut specialiter eam, in quam incidit; deinde seipso promittere se ipsos firmiter credituros quicquid Catholice fides Ecclesiæ proficitur, quæ omnia intelligenda sunt, cum Hæreticus absolvitur in foro exteriori, in quo poterunt servari formulæ infra designatæ: nam in foro conscientiz sufficit, habere contritionem de hæresi, & firmum propositum, cautionemque sufficientem præbere, non revertendi ad vomitum, & tunc absolvi poterit ab eo, qui habet potestatem, vel ordinariam, ut inquisitores hæreticæ pravitatis, vel subdelegatam, ut Religiosi aliqui Mendicantes, commorantes inter Hæreticos, Schismaticos, & alios infideles, ubi inquisitiones non sunt, habere solent, ut infra latius dicemus.

Forma brevis omnem hæresim abjurandi per eum qui in hæresim incidit, & pœnitet, & alias non est relapsus.

E Go talis, de tali loco, talis diæcesis, coram N. & N. Sacrosanctis Evangelij possitis coram me, eis que propriis manibus per me tactis juro, me credere corde, & profiteri ore illam sanctam fidem Catholicam & Apostolicam, quam Sancta Romana Ecclesia credit, prædicat, proficitur, & observat; & consequenter abjuro, revoco, & detestor, & abnego omnem hæresim, cujuscunque sit conditionis, & sectæ, extollenis se adversus Sanctam Catholicam Ecclesiam.

Item juro me credere, & profiteor ore, quod fide & sic, &c. ubi explicetur articulus Catholicus contrarius illi hæresi, in quam se confessus est incidisse. Et postea dicat, juro & promitto, quod deinceps nullam hæresim prædicaturum, seu aliam qualemcunque tenebo, nec dogmatizabo, nec libros hæreticales scienter habebō.

Quod si convenientius visum fuerit, ut professionem fidei cum solemnij juramento exhibeam magis in specie faciat; trademus hic formam à PIO IV. editam in Bulla, quæ incipit, *Injunctam nobis.*

X 2

Forma

Forma juramenti professionis
Fidei secundum Bullam
Pii PP. IV.

EGO N. firma fide credo, & profiteor
omnia & singula, quæ continentur
in Symbolo fidei, quo Sancta Romana
Ecclesia utitur, videlicet:

Credo in unum Deum Patrem omni-
potentem, factorem cæli & terræ; vi-
sibilem omnium & invisibilem; & in
unum Dominum JESVM Christum,
Filium DEI unigenitum, & ex Patre na-
tum ante omnia sæcula, DEVM de
DEO, lumen de lumine, DEVM verum
de DEO vero, genitum, non factum,
consubstantialem Patri, per quem om-
nia facta sunt: qui propter nos homines,
& propter nostram salutem descendit
de cælis, & incarnatus est de Spiritu San-
cto ex MARIA Virgine, & homo factus
est, Crucifixus etiam pro nobis sub Pon-
ticio Pilato passus & sepultus est; & resur-
rexit tertia die secundum Scripturas; &
ascendit in cælum sedet ad dexteram
Patris: & iterum venturus est cum glo-
ria judicare vivos & mortuos; cujus reg-
ni non erit finis: Et in Spiritum Sanctum,
Dominum & vivificantem, qui ex patre
Filioque procedit, qui cum Patre & Fi-
lio simul adoratur & conglorificatur,
qui locutus est per Prophetas: & unam
Sanctam Catholicam & Apostolicam
Ecclesiam, Confiteor unum baptisma in
remissionem peccatorum, & expecto
resurrectionem mortuorum, & vitam
venturi sæculi amen.

Apostolicas & Ecclesiasticas tradi-
tiones, reliquasque ejusdem Ecclesie
observationes & constitutiones firmissi-
mè admitto, & amplector.

Item sacram Scripturam juxta eum
sensum, quem tenuit, & tenet Sancta
Mater Ecclesia, cujus est judicare de ve-
ro sensu, & interpretatione sacrarum
Scripturarum, admitto, nec eam un-
quam, nisi juxta unanimum consen-
sum Patrum accipiam & interpreta-
bor.

Profiteor quoque septem esse verè
& propriè sacramenta novæ legis, à JE-
SV Christo Domino nostro instituta,
atque ad salutem humani generis, licet
non omnia singulis necessaria, scilicet
Baptismum, Confirmationem, Eucharis-
tiam, Penitentiam, Extremam unctio-
nem, Ordinem & Matrimonium: illa-
que gratiam conferre. Et ex his Baptis-
mum, Confirmationem, & Ordinem si-
ne sacrilegio reiterari non posse. Re-
ceptos quoque & approbatos Ecclesie

Catholicæ ritus, in supradictorum om-
nium sacramentorum solemnè admi-
nistratione recipio & admitto.

Omnia, & singula, quæ de peccato
originali, & de justificatione in sacro-
sancta Tridentina Synodo definita &
declarata fuerunt, amplector & reci-
pio.

Profiteor pariter in Missa offerri
DEO verum, proprium, & propitiato-
rium Sacrificium, pro vivis & defunctis,
atque in Eucharistie Sacramento esse
verè, realiter & substantialiter corpus
& sanguinem, unà cum anima, & divi-
nitate Domini nostri JESV Christi, sic-
rique conversionem totius substantiæ
panis in corpus, & totius substantiæ vi-
ni in sanguinem, quam conversionem
Catholica Ecclesia Transsubstantiatio-
nem appellat. Fateor etiam sub altera
tantum specie totum atque integrum
Christum, verumque sacramentum
sumi.

Constanter teneo Purgatorium esse,
animasque ibi detentas Fidelium iussa-
gii juvari. Similiter & Sanctos unà cum
Christo regnantes, venerandos atque
invocandos esse; eosque orationes
DEO pro nobis offerre: atque eorum
reliquias esse venerandas.

Firmissime assero imagines Christi,
ac Deiparæ semper Virginis, nec non
aliorum Sanctorum habendas, & reti-
nendas esse; atque eis debitum hono-
rem ac venerationem impertiendam.

Indulgentiarum etiam potestatem
à Christo in Ecclesia relictam fuisse; il-
larumque usum Christiano populo
maximè salutarem esse affirmo.

Sanctam Catholicam, & Apostoli-
cam Ecclesiam Romanam, omnium Ec-
clesiarum matrem, & magistram agnos-
co, Romanoque Pontifici, Beati Petri
Apostolorum Principis Successori, ac
JESV Christi vicario, veram obedien-
tiam spondeo, ac juro.

Cætera item omnia à Sacris Ca-
nonibus, & Oecumenicis Conciliis, ac
præcipuè à Sacrosancta Tridentina sy-
nodo tradita, definita, & declarata, in-
dubitanter recipio, atque profiteor: si-
mulque contraria omnia, atque hæreses
quascunque, ab Ecclesia damnatas, &
rejectas, & anathematizatas, ego pa-
riter damno, rejicio, & anathemati-
zo.

Hanc veram Catholicam Fidem, ex-
tra quam nemo salvus esse potest, quam
in præsentem spontè profiteor, & veraci-
ter teneo, eandem integram & invio-
latam, usque ad extremum vitæ spiri-
tum, constantissimè (DEO adjuvante)
retinere & confiteri, atque à meis sub-
ditis

ditis, vel illis quorum cura ad me in-
nere meo spectabit, teneri, doceri, & præ-
dicari, quantum in me erit, curaturum,
ego idem N. spondeo, voveo, ac iuro, sic
me DEVS adjuvet, & hæc sancta DEI
Evangelia.

Remedia pro Catholicis inter Hæreti-
cos versantibus, ad orrthodoxam fidem
conservandam, ex Patre Fran-
cisco Costero.

SI tamen aliquando contigerit Catholicos cum
Hæretis conversari, pro Fide Catholica tuen-
da, atque conservanda, omnem curam & sollicitu-
dinem adhibere oportebit. Et ne in tanto peri-
culo versantes pereant, sequentia ipsos servare
maximè conducet: quæ quoniam brevissima, &
popularium etiam capui accommodatissima
sunt, convenientissimum hic duximus inferere.

Primò itaque humilitatem ex animo sequi ne-
cesse est. Sicut enim impossibile est Hæreticum
non esse superbum, ut qui iudicium suum totius
Ecclesiæ iudicio præponitur fieri non potest, ha-
milit ut in hæresim labatur, nisi humilitatem abji-
ciat. *Non veniat mihi pes superbia, & manus peccato-
ris non moveat me: ibi ceciderunt, qui operantur ini-
quitatem; IBI, hoc est, in pede superbiæ ait D. Au-
gustinus.*

Secundò, frequens Sacramentorum Pœnitenti-
æ & Eucharistiæ usus necessarius est. Quia enim
per hæc Sacramenta, & maximè per Eucharis-
tiam, non solum fides confirmatur, sed spiritalis
etiam gustus confertur, ut gustemus, & videamus
quam suavis sit Dominus, sit per crebram com-
munionem, ut homo non modo credat: sed
quodammodo sapiat & experiat vera esse, quæ
fides proponit. Atque hoc est, quod Christus di-
cit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum san-
guinem, id me manet, & ego in eo: hoc est, persevera-
bit in Ecclesia mea, & Spiritus meus manebit in
eo.*

Tertio, opus est, frequenti meditatione exer-
cere se, in consideratione charitatis DEI, in genus
humanum: quam ex innumeris beneficiis nobis
collatis tantam esse constat, ut intellectum excedat
& Angelorum & hominum. Huic sanè chari-
tati non est consentaneum, mundum univèrsam
sine fide, sine vero Sacramentorum usu, sine re-
cta intelligentia scripturarum, mille quingentis an-
nis, in summis relictum fuisse erroribus, donec
unus Apostata Monachus, (qui ruptis castitatis &
alii religionis votis, sanctimonialem, Deo conse-
cratam, atque velatam, sacrilegis sibi nuptijs
iunxit) tam diuturni erroris & falsitatis orbem
univèrsam redargueret, damnatis tot sanctis Pa-
tribus, qui & miraculis & vitæ sanctimonia cla-
ruerunt: cum iste & miraculum nullum ediderit,
& fatari in publica ad populam concione non
erubuerit, se Dæmonem probè novisse, & ab eo
vicissim benè cognitum esse, cum eoque plus-
quam modium lalis comedisse (quod longè fa-
miliaritatis est argumentum) imò scriptis libris tes-
taturum posteris reliquerit, diaboli secum nocte dis-
putantis argumentis se convictum, sacrificium
Missæ de medio sustulisse.

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

Quarto, Pependere diligenter & serio pro-
missiones DEI Ecclesiæ factas: quæ tantæ sunt, ut
ijs cognitæ, nullus sit reliquus erroris locus. Est
enim Ecclesia primò, fundamentum & columna
veritatis: hoc est, quæ non solum veritatem secum
habet, sed quæ sola veritatem adinstat columnæ &
si mamenti sustentat, & aperit omnibus demon-
strat. Unde sicut nullus error fidei in doctrinam
Ecclesiæ potest irrepere: itaque neque extra Ec-
clesiam est veritas sine errore.

Secundo, Ecclesia in doctrina morum errare
non potest, cum sit à fidelibus, in qualibet admo-
nitione, instructione & reprehensione sic audien-
da, ut qui ejus monitis obtemperare noller, gra-
vissima pæna, quæ mortalibus infligi potest, sit af-
ficiendus; nempe excommunicationis gladio à
Christi corpore separandus. Si (ait Dominus
Matth. 22.) *Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam
Ethnicus & Publicanus.*

Tertio Ecclesia est Christi sponsa. Sponsam
autem nihil potest latere arcanorum sui sponsi.

Quarto, Est corpus Christi eodem spiritu sa-
cto afflatum. Quare neque à Capite separari po-
test, (ego, ait, Matth. 22. *vobiscum sum omnibus die-
bus, usque ad consummationem sæculi*) neque ignorat
mentem sui capitis, si idem sit capitis & corporis
spiritus. Nemo (ait Apoll. 1. Cor. 2.) *novit quæ sunt
hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* Nos au-
tem spiritum Christi habemus: & qui spiritum
Christi non habet, hic non est ejus. Unde & Do-
minus promissit Joan. 16. *se Ecclesiæ daturum pa-
racteram spiritum, qui eam doceret omnem verita-
tem.*

Quinto Ecclesia est congregatio non occulta
& latens; sed aperta. *Matth. 5.* Sicut civitas supra
montem posita, & candela posita super candela-
brum, ut omnes, qui in domo sunt lumen vide-
ant: id est, ut ab omnibus videri possit, tam ijs, qui
ad fidem Christi convertuntur, ut sciant, quo sit
eundum, & à quo sit fides petenda; quam ijs qui
sunt in Ecclesia admitti, ut sciant in dubijs, quæ
sit audienda, *Dic, inquit, Ecclesiæ: Matth. 18. Et si Ec-
clesiam non audierit, &c.*

Sexo Ecclesia hoc modo in monte fundata, &
apertè conlilita, non est unius anni, nec unius sæ-
culi, sed omnium dierum atque annorum, usque
ad consummationem sæculi. *Super hanc petram
(ait Matth. 18. *edificabo Ecclesiam meam, & porta in-
feri non pravelebunt adversus eam; hoc est, Firmissi-
mè eam collocabo; adversus quam tametsi omnia
industria, sapientia, atque potentia dæmonum sit
insurrectura, nunquam tamen pravelebit, ut eam
deficiat. Si igitur hæc Ecclesia habeatur tam illu-
stribus privilegijs instructa, quæ neque errare, ne-
que errores in doctrina fidei, vel morum docere,
neque superari possit ulla vi aut arte; quæ scrip-
turas & verba optimè noverit, atque intelligat
Sponsi sui, quæque spiritu eodem cum suo capite,
& sponso sit imbuta; non est locus hæresibus; quia
ad omnem dubitationem recurendum erit ad
Ecclesiam, juxta Christi præceptum, *Dic Eccle-
siæ, &c. Matth. 18. Qui vos audit me audit,
Luc. 10.***

Sed ubi sit ista Ecclesia, quæratur? Hoc sanè ex
Scripturæ verbis aperitè constat, talem aliquam esse,
& à Christi temporibus extitisse, atque ad con-
summationem usque sæculorum semper mansu-
ram, qualem jam descripsimus. Ubi autem illa ha-
dænus fuerit, & quænam illa sit etiamnum, his
duobus indicijs ostendi potest.

Lib. de
Missæ
angulari
Tom. 7.
editi d. i.
Witt. h.
bergen. sit.
fol. 228.

Psal. 35.

Joan. 6.

Priori quidem ex omnium Christianorum consensus, & nationis unanimi consensu, Sicut enim Romanam urbem eam cognoscimus, quae ad Tiberim, Parisiensem, quae ad Sequanam, Coloniensem, quae ad Rhenum est posita: quia habitentis mundus universus has urbes agnovit: ita si quae Ecclesia pro veteri & Catholica Christi Ecclesia, ab orbe universo mille quingentis annis est habitata, ea certe pro tali nobis est agnoscenda. Et sicut si post tanti temporis totius orbis confirmationem, quispiam aliud oppidum, à paucis annis edificatum, tibi veram illam & antiquam Coloniensem esse diceret, antiquo um Imperatorum privilegijs & libertate celebrem, ideo nihil perfraderet, ut eam tamquam insanam ridendam & expiandam se proponeret: itaque qui post mille quingentos annos aliam tibi Ecclesiam demonstrare conatur, à paucis annis coactam, eamque docere esse veram illam Ecclesiam, quam Christus innumeris privilegijs donavit, errasse autem omnes, qui M. D. annis hunc ceterum non agnovissent, non solum audiendus non est, sed pro infano habendus, quod recentis, & nuper nato conventui tantam aequitatem tribuat. Ex his facile vide et est, quantum sit veteri Ecclesia, quia ante annos sexaginta eam necdum ullus ex alijs ceteribus natus esset, ubicunque per orbem Christianum, potissimum vero ubi nunc novae sectae vigent, si quis de veteri Ecclesia quae fuerit, nulla alia quam Ecclesia Romana ostensa fuisset.

Posteriori vero indicio idem ostenditur, ex di-
 & his superius privilegijs, Ecclesiae suae à Christo relictae. Si enim quaeras Ecclesiam hodie, quae sit, aut fuerit aliquando per orbem universam diffusa, vel agnita, & cujus origo constanti & non interrupta successione ad Christum & Apostolos deduci possit, nullam invenies aliam, quam Romanam. Sicut enim nos credimus, ita crediderunt majores nostri ab annis 100. ab annis 200. 300. 400. usque ad annum 1576. Neque demonstrari potest, quando primum, vel à quo sit fides nostra violata aut mutata. At vero sicut credunt novae sectae Lutheri, Biceri, Calvini & ceteri 60. annos nusquam in orbe creditum esse: cum omnibus confiter, Martinum Lutherum anno 1517. errores istos primum excogitasse & invehisse. Atque etiam hodie, errores isti angustis certorum locorum continentur. Lutheranismus Germania: Calvinismus Gallia & Anglia: zwinglianismus Helvetia. Extra Europam autem neque sunt, neque fuerunt unquam, vel denomine cogniti.

Quinto, vitare lectionem librorum veterum, & Haereticorum familiaritatem atque colloquia: *Haereticum, ait Apostolus Tit. 3. post unam & secundam correctionem devota. Quia, ut verba loquentis vim habent movendi: ita & scripta ad permovendum majore artificio sunt elaborata. Legendi potius sunt sacri Doctores, quos constat vitae sanctitate & eruditione praecellisse: & si quatenus miscendi sermones cum doctis & pijs. Quia tamen in tanta multitudine Haereticorum, fieri vix potest, ut non aliquando cum illis agamus, in promptu habenda sunt rationes, quibus avitam fidem Ecclesiae tueamus. Parati inquit Apostolus 1. Pet. 3.) semper ad satisfactionem omni presentis vos rationem, de ea, quae in vobis est sper. Non quod necessum sit, de singulis articulis controversis, omnes esse instructos: sed quod expediat generales quasdam novissime solutiones eorum communibus argumentis. Veluti si objiciant, in sacris litteris non haberi invocandos esse sanctos, venerandas imagines, ab-*

stinendum à carnibus, aut aliquid ejusmodi, non ergo ista esse faciendae, nos contra objiciamus, & quidem efficacius, haec sacris litteris non prohiberi: atque sine peccato fieri posse, quia ubi non est lex, ibi nec pravariatio, Rom. 4.

Item si dicant, nihil esse fide tenendum, nisi quod sacris litteris continetur, nos contra dicamus, si hoc admittatur, manifestè sequitur Evangelium secundum Mattheum non esse à Spiritu sancto dictatum: quia nusquam in universa Scriptura habeatur: hoc Evangelium vel esse dictatum à Spiritu sancto, vel esse in Catalogo librorum sacrae Scripturae. Haec enim obiectio illos educt, ut fateri cogantur, aliqua esse recipienda atque credenda, quae Scriptura sacra non contineatur: sed ea tantum rejicienda, quae Scripturae sacrae aperte repugnant.

Si vero ejusmodi aliqua loca Scripturae ab ijs adferantur, quae videantur adversari doctrinae Ecclesiae: si quando Catholicorum Patrum expositio non occurrat, haec una solutio sufficit, Scripturae illas dogmatibus Ecclesiae non esse contrarias, quantumvis prima fronte videantur. Nam licet earum genuinam explicationem ad manus non habeamus (sunt enim Scripturae difficiles & studio egent, quod non est omnium) ante multas tamen annorum centurias, priusquam haereticis in orbem venissent, Catholicos Doctores per universum orbem Scripturas istas sic ad mentem Christum dellexisse, ut nihil planè cum doctrina Orthodoxa Ecclesiae, quam iidem ipsi tuebantur, pugneret.

Rursus si quaerant, cur libeat tanto tempore in antiqua ista Ecclesia haerere, cum potius sint eligenda nova, quam vetera? Dicendum primo, non omnia vetera abjicienda esse, neque omnia nova veteribus praeferrenda. Autum veteris praefertur novo: & si senex manum suam veterem simplicitate velit, non inveniet aliam commodiorem, etiam si argenteam, aut auream substituat.

Dicendum secundo, quòd velint nos relicta Ecclesia Romana abire ad Lutherinam, Protestantium, Calvinistarum, an ad Anabaptitarum sectam? hi enim ex aequo omnes Ecclesiam Romanam damnant, & veram scripturarum intelligentiam jactant.

Tercio quae sit ratio, cur illi velint nos antiquam fidem deserere? quid apud ipsos praclarum sit, quod nos ad mutationem tanti momenti, unde animae salus dependet, movere debeat? Nam si vicia spectes superiorum, scimus Christum praemonuisse Matth. 23. *Quaecunque dixerint, servate & facite: secundum opera autem eorum nolite facere: neque tantae sunt Haereticorum Ministrorum virtutes, ut ijs magno ere cedant mores Sacerdotum Catholicorum: quin potius, incorruptus arbitet, majorem vitae integritatem atque doctrinam in Romana Ecclesia, quam in illis sectis deprehendet.*

Si Scripturarum intelligentiam consideres, ante exortas haereses, Ecclesia, quae Scripturas habuit, earum etiam intelligentiam habuit. Cur ergo ab Ecclesia Scripturarum libros recipiam, & eorundem intelligentiam non accipiam? Cur credam dicenti hoc esse verbum Dei, & non credam docenti, hunc esse in electum verbi Dei? Cur credam in numero librorum, & non credam in sensu librorum? Sanè in die Judicij coram Christo severo Judice, securior erit Catholicas quovis sectario. Ponamus enim falsam esse, quae Romana Catholica Ecclesia credit: in exacto illo Judicio, cum Christus

Christus

Christus quæret, cur ita de me, sacramentisque meis credidisti? securè respondebit Catholicus: Primo, quia Ecclesia per uniuersum orbem nos ita docuit, quam tu audiendam iussisti. Secundo, quia nos i a docuerunt maiores nostri, qui eandem fidem à suis se maioribus accepisse, & illos rursus à maioribus suis, ad Apostolorum usque tempora, testati sunt: neque tempus scire potuimus unquam, quo fides hæc à te Apostolis tradita, & quæ ad nos usque per manus uenisse dicitur, vel in minimo violata fuerit: maxime cum tu Beato Apostolo Petro discretè promiseris, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam: Et ascensus in caelum dixeris, Mart. 28. Ego uobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.* Tertio, quia uirgili, qui fidem illam nos docuerunt, & ad finem usque uitæ retinuerunt, clarissimi fuerunt & eruditione & morum probitate, quorum sanctitatem tu ipse miraculis comprobasti. Sanè ergo, si error in nobis fuit, tu Domine nos decepisti. Eorum enim uestigia, quorum tu uiam tibi placere declarasti, secuti sumus. Denique, quia nihil uidimus in doctrina fidei nostræ, Scripturis & uerbis tuis repugnans. Ut enim aduersarij nostri multas nobis Scripturas obiecerint: ita tamen illæ omnes à Doctoribus nostris ante multas annorum centurias declaratæ fuerunt, ut planè nihil cum doctrina Catholica pugnare uiderentur. Quis autem eram ego, qui fidem tam antiquam, per totum orbem diffusam, tot miraculis illustratam, tanta omnium Catholicorum consensione seruatam, à tot Patribus explicatam, rejicere audeam, uel erroris arguere?

Contra tibi ex sectario interrogabit Dominus, Et quid te impulit, ut relicto ouili meo, ad luporum gregem te conferres? Quid poterit adferre, nisi, Martinus Lutherus nos decepit, Calvinus seduxit, Bucerus peruerit? At rursus Dominus,

Quid (inquit) in his Doctoribus uidisti, quod te ad fidem mutandam, & Ecclesiam tot sæculorum deletendam impelleret? forte miracula ediderunt, uel forte insigni sanctitate uiguerunt? Atqui tibi per Apostolum meum ad Galat. 1. dictum fuit; *Si Angelus de celo uobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit.* Si in religionis mutatione nec Angelis est fides adhibenda, quanto minus hominibus sine miraculorum testimonio, sine uitæ probitate? quales enim prædicti fuerint, nouit orbis uniuersus.

At dicet fortè Hæreticus, Vidimus in Romana Ecclesia multos errores Scripturis tuis non consentaneos. Sed Dominus iterum. Et à quo Scripturas sacras accepistis? nonne à Romana Ecclesia? illa autem totis mille quingentis annis tam focors fuisse in enarrandis Scripturis credenda est, ut tanto tempore non adverteret, se cum Scriptura pugnare? Et si illa Scripturas eo sensu exposuit, ut nihil cum auita fide pugnant; cur tu uouas, & inauditas expositiones secutus, uniuersum orbem erroris damnasti, & non potius Ecclesia fidem, & explicationem secutus fuisti? Magis enim rationi consentaneum tibi esse debebat, illum esse uerum Scripturarum intellectum, quem per uniuersum orbem tot sæculis docuit illa Ecclesia, quæ tibi Scripturas tradidit; quam illum, quem post 1500. annos quibus uouorum Doctorum commentus est.

Qui candido animo ista per cogitaret, quæ certo certius post mortem uentura sunt; non sicilè ad errores declinaret: sed ueram retinere Romanam Catholicam fidem, sine qua impossibile est placere Deo.

DE CONVERSIONE OMNIUM
GENTIUM PROCURANDA.

LIBER NONUS,

Qui est de Iudæorum ad fidem Christianam
conversione procuranda.

P R Æ F A T I O.

Judæo-
rum con-
versio
difficilis.

Judæo-
rum con-
versio
Deo
grata.

Judæi
Deo o-
lim in
delicijs.

Pus conversionis Judæorum ad fidem Christianam, valde arduum ac difficile est, quia in eorum cordibus hætenus velamen perfidiæ hæret, & ob firmatam perfidiam & obstinationem, & scelera multa ac flagitia, quibus repleti sunt, duriores cæteris infidelibus effecti sunt. Non tamen desperandum est de eorum salute: potens enim est DEVS, qui vult omnem hominem salvum fieri, & ad lucem veritatis, quæ est Christus, perducere. Idcirco assiduis precibus, jejunijs, alijsque pænitentia operibus, & laboribus ad cælestis auxilium implorandum præmissis, hujusmodi opus cum omni charitate, & fervore peragendum est. Est enim DEO gratissimum, quod & his rationibus astruitur.

Prima: quia apertissimis Scripturæ Sacræ constat oraculis, Judæos olim à clementissimo DEO in delicijs habitos, & universis orbis terrarum nationibus prælatos. Hoc quippe genus hominum è posteritate Abrahæ, in suum quasi peculium cooptavit, cum eo mirum quendam providentiæ modum exercuit: pro ejus amplificatione ac tutela prodigia multa patravit: legem singulari prærogativa contulit: oracula creberrima ad singulos penè dies reddidit: in terram feracissimam cæcis Regibus Chananæis induxit: in augustissimo templo, cum ea gente velut pacto fædere, præsentissimè affuit: illustrissimis eam victorijs exornavit: missis Prophetis per tempora diversa erudit: ac denique (quod supremum est) misso in terram unigenito, & coæterno F.lio suo, qui ex ea stirpe carnem assumeret, privilegio planè mirabili, inter universos Adæ posteros insignivit. Quocirca nequit sanè dubitari, quin ea gens DEO cordi fuerit, quod plurimis argumentis Scripturæ sacre pervincitur. Quod verò ob atrocissimum scelus in Christi morte commissum, à Deo repudiata fuerit, communis peccantium conditio est, licet gravius illa peccarit. Neque deceat profecto pios animos à Judæorum conversione alienari, quod humanæ salutis auctorem conjuratione facta interemerint. Quin potius Christianæ pietati mirificè congruit, gentis olim DEO charissimæ vicem adversam dolere, & de ejus respicientia sedulò agere.

Secunda: Qui DEI gloriam imprimis augere cupiunt (quales oportet nos esse) ea studiosius conantur, ex quibus DEI honor & laus major existit. Jam verò exploratum est, auctiorem DEI gloriam ex Judæorum, quam ex cæterorum infidelium conversione prodituram. Quis enim non videat longè gloriosius esse eos, qui Christo pertinaciter resisterunt, eique necem invidentissimè machinati sunt, mutata mente converti: quàm si alij quilibet, qui non a deo protervè peccaverunt, sed vel ignorantia vel errore colorato seducti sunt, fidei Christianæ colla subdant? Profecto fortior hic divina veritas & major Christi laus, fama que se prodit,

Tertia:

Tertia Salus ex Iudæis est, Ethnicorumque felicitas per Judæos ortum, nec leve inciementum accepit. Constat scilicet Apostolos ex ea stirpe genitos in orbem terrarum salutem invexisse, ac propagasse. Erit ergo Christiana gratitudine dignum, Judæis vicem rependere, ut quemadmodum selecti aliquot viri ejus generis, Ethnicis in culpæ morte jacentibus salutem nuntiarunt, ita è populo Christiano è Gentilibus coagmentato selecti multi, ad Judæos gravi lethargo sopitos, & excæcatos destinentur, ut candidissimam divinæ fidei lucem aspiciant,

Quarta: plurima sunt vaticinia facta, quibus Judæorum conversio promittitur: & omnino patet eam conversionem per Christi ministros senescente mundo optatum finem fortitorem. Ita docet Augustinus libro 2. de Civitate Dei. c. 29. *Per ELIAM, inquit, magnum mirabilemque Prophetam, exposita sibi lege, ultimo tempore ante iudicium, Iudæos in Christum Dominum nostrum esse credituros, celeberrimum est in sermonibus, coram tribusque Fidelium. Ipse quippe ante adventum iudicis Salvatoris, non immerito venturus creditur. Cum venerit ergo, exponendo legem spiritualiter, quam nunc Iudæi carnaliter sapient, ad Christum verum eos convertet.* Nec modò quod diximus de ELIA, & predictum est à patribus, id sola ex traditione fidem capit: sed etiam ex ipsa Scriptura; Nam Malachias extremis verbis suæ prophetiæ hoc ipsum vaticinatus est de ELIA: facit enim Deum hæc loquentem: *Ecce ego mittam vobis ELIAM Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis: & convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, ne forte veniam & percutiam terram anathemate.* Loqui Malachiam propriè & secundum literalem sensum, de ELIA Propheta, & non de Joanne Baptista indicant verba illa Malachiz: *Antequam veniat dies Domini magnus & horribilis: quo haud dubiè significatur secundus Domini adventus, qui futurus est magnus & horribilis, cuiusque testis & præco futurus est Elias.* Confirmat hoc auctor libri Ecclesiastici in Cap. quadragesimo octavo: ubi laudans Eliam Prophetam, & de ipso commemorans prædicta verba Malachiz, sic ait: *Qui scriptus es in iudicij temporum, lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Jacob.* Quis igitur converteret aversos, nisi qui Divinæ veritatis conscius est? Aut quomodo implebuntur Scripturæ, per quas nobis DEI voluntas innotuit; nisi qui eas callent (Christiani videlicet) & sincère interpretantur, earum veritati famulentur? Etenim parum se fidum DEI ministrum exhiberet, qui attentè perpendens promissa DEI à Prophetis prædicta non eniteretur ea, quoad posset, explere. Nam si certissimum est, Judæos sub finem mundi ad Christum convertendos, eique cultum insignem allaturos, ut oracula sacra Patresque fatentur; quid ergo cogitant Ministri Christi, aut quomodo non cogitant senescente jam mundo adesse tempus Judæos evocandi, ac reducendi ad mitissimum Regem suum? Porro ante annos mille quingentos Apostolis ipsis videbatur hora novissima adventare, ut præteream posteriores Patres, qui novissimam tubam præsentire sibi videbantur. Quomodo ergo nunc mundo ad interitum evidentius festinante Ecclesiæ Prælati non properant divinis prædictionibus inservire?

Quinta, ab opportunitate; sanè, tamen si neque antiquissimæ Prophetiæ, neque mundi exitus instaret, ipsa per se Judæorum conditio, præsensque afflictæ gentis calamitas, veros Christi servos perurgere deberet ad opus maturandum. Eo quippe infamæ & vexationis Hebræi severo DEI iudicio devoluti sunt, ut (si accederet mediocri Principum Christianorum diligentia) facile Christo nomen daturi credantur. Neque omnes si adeo vecordes sunt, ut non animadvertant, gentem per tot sæcula post Christi mortem, à Deo derelictam, & ab universis hominibus ludibrio habitam, multum in Christi morte peccasse, jureque aliquid suspectum in ea fide quam colunt reperiri posse. Qua certè in causa à Christianis Doctoribus convinci possent, calamitateque propria eruditi, & rationibus permoti resipiscerent.

Sed ab exemplo: princeps Apostolorum ijs, qui erant ex circumcisione, uti genti DEO charissimæ, prædicator, & rector designatus fuit: ut pateat rem pretiosissimam fidelissimo Apostolo creditam, & magni à DEO factam. Ex quo efficitur, eos, qui petri legatione funguntur, & pro eo præsent, in hoc ipsum debere opus incumbere. Imò si rem ipsam attentè perpendamus, JESVS Christus Redemptor noster, non modo è stirpe Judæ ortus est, (quod abundè sufficeret, ut animiverè pij gentem hanc Christo reconciliare niterentur) verum & ipse per se ipsum in opus conversionis Judæorum incubuit, ut minister circumcisionis, quod planè mirum est; satisfique convinci opus hoc, quod persuadere conamur, voluntati Christi congruere, & opus verè Christianum appellari debere. Etenim omninò planum videtur sacrificium hoc æterno Patri acceptissimum fore. Si enim naturalem unigenitumque Filium in hoc opus legavit, ecquis non fateatur, adoptivos filios rem illi pergratam facturos, si exemplaris sui vestigijs insistant?

His

His rationibus Apostolici viri erecti, atque studio divini nominis incensi, torporem excutiant: & intima commiseratione gentis excæcæ ac derelictæ commoveantur, ut reliquæ Israël salvæ fiant. Quare merito plures sancti Patres, ac summi Romani Pontifices ad hoc opus diligenter obeundum, Præsules Ecclesiarum sæpè admonuerunt & excitarunt: multique alijs modis conati sunt eos ad viam veritatis reducere, ut constat ex Bulla Nicolai PP. III. incipiente *Vincam feret*: quæ habetur in Bullario Tom. I. & Clementis V. in Concilio Viennensi, eo sine instituit scholas & lectiones trium linguarum Hebraicæ, Chaldaicæ, Arabicæ, ut plenius habetur in *Clement. prima* de Magistris. Quæ constitutio postea fuit renovata in Concilio Basiliensi *sess. 19.* cupientes illius Concilij Patres, ut Judæi omnes Evangelicam veritatem agnoscerent, & in ea postquam cognovissent fideliter perseverarent. Ac denique Gregorius XII. ut Judæorum saluti oportunitus provideretur, specialem & salutarem edidit Constitutionem (quæ incipit, *Sacra Mater Ecclesia*), de prædicatione verbi Dei faciendâ Judæis semel in hebdomada. Quare Episcopi & Prælati nihil præmittere debent, quò eos ad fidem perducant, ut aliqui saltem ex eis salventur: ostendendo eis ex veteris legis, & prophetarum libris Salvatorem nostrum JESUM Christum: ut in Actis Apostolicis B. Paulum & alios Apostolos sæpè tecisse legimus.

Ordo servandus.

PRO Judæorum conversione tria curabimus. Primum recensitis Judæorum erroribus, ostendemus Christum Dominum Messiam fuisse in lege promissum, neque alium expectandum esse, Secundo, de modo juvandi Judæos, & ratione agendi cum illis, ut ad fidem Catholicam perducantur. Tertio, de communicatione cum Judæis, in quibus casibus sit prohibita, & quæ illis agentibus inter Christianos prohibeantur, dicemus.

LIBER IX.
PARS PRIMA.

De erroribus præcipuis Judæorum, & eorum
confutatione.

Judæorum errores.

UDæorum hæreses sive errores præcipui omnibus manifesti sunt: ad hos vero potissimum reducuntur: primo, Christum dicunt purum fuisse hominem, falsum prophetam, seductorem: quare alium Messiam in lege promissum expectant. præterea novum testamentum profusè respiciunt. Ac denique articulos fidei nisi creationis non credunt. Habent etiam errores alios plurimos apud Thalmud, de quibus infra dicemus.

Scriptores ad hoc versus eosdem veteres ac recentes. S. Justinus Mart. S. Cyprianus Euseb. Cas. S. Ambrosius Augustinus Hieron. Nyls. Joan. Chrysol. S. Cyril. S. Leo P. l. i. c. 114.

Adversus Judæorum errores ex antiquis Patribus scripserunt, Sanctus Justinus Martyr in *dialogo cum Triphone Judæo*, de veritate Christianæ Religionis: S. Cyprianus Episcopus & Martyr. *lib. 1. & 2. contra Iudæos ad Quirinum*, & in Tractatu sibi ascripto de *montibus Sina & Sion adversus Iudæos*: Eusebius Cæsariensis *lib. 1. & reliquis sequentibus de Demonstratione Evangelica*, cujus etiam libri de præparatione Evangelica conferunt in permultis capitibus: S. Ambrosius in *libris de vocatione gentium*: S. Augustinus, cum *Oratione de 5. hæresibus adversus Paganos, Iudæos, Manicheos, Arianos, & Sabellianos*, tum *Orat. seu concione ad catechumenes contra Iudæos, Paganos, & Arianos*, Item alia *Orat. adversus Iudæos*: S. Hieronymus in *varijs Commentarijs veteris ac novi Testamenti*, & compluribus opusculis atque Epistolis: S. Gregorius Nyssenus libro de *Trinitate adversus Iudæos*: & libro ei ascripto de *cognitione Dei*: Chrysol. in *Homilia 44. in Matth. c. 12. Cum spiritus immundus*, in *Homilia seu sermone de Evangelio Nuptiarum factæ sunt*, contra Judæos, Gentiles, & Hæreticos, & in *V. Orationibus contra Iudæos*: S. Cyrillus Alexandrinus libro *adversus Iudæos*, & in *libris contra Iulianum Apostatam*: S. I. eo papa *Sermone 11. de Nativitate Domini*, ubi contra Judæos expectantes Messiam hominem: Sanctus Isidorus Hispalensis *lib. 1. contra Iudæos*, & *lib. 2. de vocatione gentium* ad sanctam fororem suam Florentiam, & alij ex veteribus, quos prolixum esset enumerare,

Ex

Ex recentioribus verò Petrus Damianus contra Iudæos; Petrus Alphonfus ex Iudæo Christianus, baptizatus anno 1106. libello seu dialogo contra Iudæos & Saracenos. Sabba Samuel, oriundus ex civitate Marochi, in vulgatissima & tritissima Epistola ad Rabbi Isaac, quæ hodie circumfertur, tam Latinâ, quam vulgari Italicâ & Hispanicâ linguâ, legiturque Tom. 4. Biblioth. Patrum, & post Scrutinium scripturale Burgenfis: Nicolaus de Lira, præcipuè libello contra Iudæicam perfidiam, qui habetur in fin. Glosse ordin. Paulus Burgenfis in Scrutinio Scripturarum: Raymundus in suo Pugione: Petrus Cavalleria libro dicto, & elus Christi contra Iudæos: Nicolaus Porchetus: Guilielmus Tutanus in Fortalitio Fidei: P. Suarez principio primi Tom. in tertiam partem D. Thoma, & alii quamplures authores apud Possevinum lib. 9. Bibliotheca: plenius tamen apud Cardinalem de S. Severina in suo Rituali, Tractatu de Infidelium conversione procuranda.

Pet. Da-
mianus.
Pet Al-
phonfus
Rabbi Sa-
muel, Nic-
de Lira.
Paulus
Burgenfis.
Raymun-
dus.
Pet. Ca-
valleria.
Nic. Por-
chetus
Guil Tu-
tanus.
Suarez
&c.

De Messia adversus Iudæos Disputatio.

Tria nobis in hac Disputatione solita brevitate demonstranda sunt. Primum omnium est, Messiam Iudæis toties promissum jam pridem venisse: Secundum, Messiam in lege promissum fuisse Christum IESUM à Iudæis crucifixum, eum qui hodie à Christianis summâ veneratione colitur. Tertium demum est, Messiam verum, non esse purum hominem, sed hominem Denm, quod Hebræi pertinacissimè negant. Disputationem vero in octo capita dividemus, ut tota res planius liquidiusque constare possit.

CAPVT I.

Messiam jam venisse, celebri
Geneseos Cap. 49. testimo-
nio comprobatur.

Messia nomine nos cum Hebræis hominem quendam intelligimus, ex gente Iudæorum trahentem originem, à Deo & Prophetis prædictum, & promissum in regem & Salvatorem hominum. Hunc igitur Messiam jam venisse probamus primò, illustrissimo illo Geneseos cap. 49. testimonio, Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Ex quibus sacra Scripturæ verbis hæc conficitur ratio: Non deficiet Principatus in Iuda, donec veniat Messias, ergo cum jam defecerit, necesse est jam venisse Messiam. Cujus rationis vim, ut effugerent Hebræi, varias ejus prophetias, unde illa evidentissimè deducitur, interpretationes confinxerunt, quibus apertam, rectamque ejus sententiam perverterent atque adulterarent.

Gen. 49. Vid. cap. 2. Tom. 1. Bibliotheca Theolog. scilicet 7. Quidam ergo ex Hebræis ajunt vocem Hebræam שֵׁבֶט Schevet, quam noster interpretatur sceptrum sive virgam, non denotare hoc loco virgam regni, sed tribulationis; ut sit sensus, Iudæos à tyrannide non esse liberandos, donec veniat Messias. Sed hæc expositio primo reddit falsum Jacobi vaticinium: apertissimum enim mendacium est, nunquam ex illo tempore, quo edita est Prophetia, recessisse à tribu Iuda tribulationem usque ad Messia adventum: siquidem ex lib. Regum quisque non omnino stultus colligere potest, quam florens, quamque illustis, atque regalis Principatus in Iuda fuerit à Davide usque ad Sedeciam. Secundò non congruit sequentibus vaticiniis verbis, illis videlicet, Nec dux de femore ejus, &c. quæ de tribulatione, aut tyrannica oppressione nullatenus intelligi possunt.

Exponunt alij prophetiæ hujus sensum in hunc modum: Non deficiet sceptrum donec veniat, hoc est, (inquit) Non deficiet postquam venerit. Sed quis non videt apertam corruptionem sensus? Quis enim unquam sanæ mentis donec veniat, mutet in postquam venerit?

Rabbi igitur Salomon, quem citat Pererius Disp. contra Iudæos super cap. 49. Gen. prædictis Iudæis doctior, ut vim nostræ rationis enervet, negat defecisse in tribu Iuda sceptrum & imperium. Interroganti autem, ubi terrarum sceptrum habeat tribus Iuda? Respondet, seu (aptius dixerim) fingit in eis regionibus, quæ sunt circa Mediam, Assyriam, Babylonem, & Caucasum montem: sed hoc impudensissimum mendacium est, & præterea non facit ad rem. Nam Patriarcha sanctus de Principatu loquebatur, quem Tribus Iuda habitura erat in terra promissionis. Quod persuadent, quæ subjungit de fertilitate terræ, quæ forte obvenit tribui Iuda, in divisione terræ promissionis.

Quarta interpretatio eorum est, qui ajunt verbum illud שֵׁבֶט Shilob, pro quo Latinus interpretatus posuit, Qui mittendus est, signare urbem Silo, & sensum prophetiæ esse hunc, Non auferetur etiam, donec veniat Shilob, id est, donec in Silo ungatur in Regem Saul; vel certè donec ibidem assumatur in regnum Hieroboam. Sed isti ad libitum, & sine ratione loquuntur, & falsam reddunt Prophetiam, dum interpretantur: falsum enim est, Saulem, qui creatus est in Masphat, 1. Reg. 7. & Hieroboam, qui in Sichem 3. Reg. 6. 10. assumptos esse in regnum in Silo. Denique nemini eorum consonant sequentia Prophetiæ verba: ut omittam non fuisse initio regni Saulis translatum imperium à domo Iuda, qui ante Saulem illud non obtinebat, neque post Saulem à domo Iuda defecisse, cum potius tunc Imperium in ea tribu fundatum sit per Davidem, qui erat ex ea tribu.

Sed

5. Expo-
silio.

Sed audiamus Julianum Apostatam, qui vaticini-
um hoc non de Messia, sed cum alijs Hebraeis
de Nabuchodonosor Chaldaeorum Rege inter-
pretatur. Vtrumquam inepta sit expositio, verba
illa demonstrant, *Et ipse erit expectatio Gentium:*
quæ profecto Nabuchodonosor non conveni-
unt, quem summo acerbissimoque odio Gentes
prosequantur, non diligebant, timebant, non ex-
pectabant.

6. Expo-
silio.

Alij demum vaticinium hoc sub conditione
quadam intelligendum esse existimant, sub hac vi-
delicet, si Juda legem Dei servaverit. Sensus proin-
de erit: Non deficiet principatus, donec veniat
Messias, si tamen populus meus legem servaverit
veri Dei. Sed isti & temerè loquuntur, & sibi fin-
gunt, quæ sibi placent. Vaticinium enim Jacob
nullam conditionem habet, neque quod ea subin-
telligi debeat, usquam in sacris literis significatur:
& si semel hæc interpretandi licentia concedatur,
nihil in Scriptura firmum aut syncerum reperiri
poterit. Accedit, quod dum vaticinium isti conan-
tur exponere, Vaticinantibus, & Dei præsertim finem
tollunt, qui ea Prophetia volebat advenit Messia
tempus certò posse cognosci. At si sub arbitraria
illa conditione intelligitur, tempus ex ea nun-
quam dignosci poterit.

Galatinus

Maneat ergò vaticinium hoc de Messia abso-
lutè intelligendum esse, & nomine *Shiloh* Messiam
denotari, ut Rabbini Christo antiquiores doce-
bant, ut Galatinus refert *lib. 4. c. 4.* & Chaldaica
paraphrasis, quæ apud eos magnæ existit auctori-
tatis expressè posuit: *Donec veniat Messias: cui om-
nia, & quæ antecedunt, quæque subsequuntur op-
timè conveniunt. Imò neque alteri accommodari
ullo modo possunt, ut bene exponit Irenæus lib. 4.
c. 33. & Cyprianus Epistola 63, aliàs lib. 2. Epistola 3.*
Iust. Mart. *Dialog. cons. Tryphon,* & auctor
Questionum ad Antiochum, quæ feruntur no-
mine Athanasij *quæst. 103.*

Irenæus.

Cyprian.

Iust. Mart.

Ex Sua-
ren.

Sed cur dices, Messias nomine *Shiloh* significa-
tus est? Vulgatus interpres nomen *שילוש Shiloh* à
verbo *שאל Salab*, quod *mitto* significat, deduxit,
quo quidem *missum* seu *mittendum* significat:
quod nomen in Scriptura accommodatur Messia,
quasi per antonomasiam, ut quemadmodum ille
singulariter promissus est, ita nomine *Venturi* sin-
gulariter significetur. Sed obstat, quod alijs liti-
ris scribitur verbum *Shiloh*, quando missum signi-
ficat, quam in hoc loco *Gen.* habeatur, ut de nomi-
ne *Shiloh* videre est *Esaie cap. 8.* Sed id fortassis ef-
fecit, quia eisdem literis scriptum invenit, sed si
scribatur eo modo, quo nunc habetur in He-
bræo, abundantiam pacis significat, & ita *Shiloh*
idem erit quod pacificus, quod de Messia præ-
dictum est, *Zacharia 9.* Restat nunc ad nostræ fidei
majorem confirmationem, ut exponamus, quo-
modo signum illud tempore Christi Domini fue-
rit exhibitum, quod *Cap. seq.* præstabimus.

CAPVT II.

Exponitur quemadmodum veritas
hujus prophetiæ, cum ipso e-
ventu, ejusque successu
consentiat.

EX pluribus prædicti vaticinij expositionibus,
quibus DD. Catholici docere student, quo-
nam pacto Prophetiæ hujus veritatis eventus, &

res ipsa planè respondeat: nos tres tantum, quæ
probabiliores nobis visæ sunt, in medium addu-
cemus, ut prudens lector eligat, quam maluerit.
Alias expositiones placuit suppressere, tum quia
brevitati studemus, tum ne quando cum Judæis
suscepimus disputationem, cum Catholicis certa-
re videamur. Conducet autem illud, in quo totius
difficultatis cardo vertitur, capitis hujus initio de-
monstrare, ut solutio deinde facilius percipiatur.
Summa igitur difficultatis hujus in eo versatur,
quòd videatur multò ante adventum Christi de-
fuisse sceptrum à domo Juda, tempore videlicet
Sedecia, & ultimæ Babylonica captivitat: quam
deolvere oportet, non quidem propter Judæos,
contra quos ea Prophetia de Messia exposita tan-
tundem facit, ac si ante adventum Christi seep-
trum à tribu Juda defecisset, (tunc enim quoque
benè argueretur, ergo Messias advenit, quòd ne-
gant,) sed ad nostræ fidei, ut *Cap. superiori* diximus,
confirmationem.

Hanc ergò difficultatem ut solvant quidam,
supponunt primo nomine *Juda* intelligendam esse
specialem tribum à reliquis distinctam; sed ex ea
præcipua & paucis ex tribu Benjamin totam Ju-
dæorum gentem constituisse, à tempore Salmana-
sar Regis Assyriorum, à quo regnum Israel, quod
decem tribubus constabat, ita vastatum fuit, ut
ejus nulla deinceps mentio habeatur, constat *4.
Reg. 7.* Unde fit, solum regnum Juda permanisse
usque ad Christum, quod quidem solum ferè do-
mum, ex tribu Juda complectebatur: dicitur enim
3. Reg. 12. solum tribum Judam secutum esse do-
mum David, quia quamvis tribus Benjamin secu-
ta fuerit Roboam, tamen vel non fuit integra sicut
tribus Juda, vel non habetur ratio ejus, propter
dignitatem & excellentiam tribus Judæ: unde *4.
Reg.* dicitur: *Iratusque est Dominus Israel, & absulit
eos à conspectu suo, & non remansit nisi tribus Juda
santummodo.*

Supponunt secundo, nomine *Sceptri* vel *Ducis*,
aut non esse intelligendam dignitatem, & pote-
statem Regalem propriè; vel certe non solum il-
lam, sed quamcunque primariam & principalem
potestatem regendi, & judicandi populum: ita ta-
men, ut si utraque significari dicitur, altera nomi-
ne *sceptri*, altera nomine *Ducis*, non sit necesse
intelligere Tribum Judam fuisse habituram
utramque usque ad adventum Messia, nec utraque
simul fuisse carituram, atque adeo alteram saltem
habituram fuisse donec veniat, &c.

Quibus suppositis, non est difficile intelligere,
quomodo verum sit dignitatem hanc fuisse ali-
quando in tribu Juda, & in ea perseverasse usque
ad Herodem; cum, quia licet hæc potestas ad sa-
cerdotes, & proinde ad tribum Levi derivata sit;
hoc tamen factum est, quatenus tribus Levitica
per matrimoniorum conjunctionem una cum tri-
bu Judæ effecta est, & ab illa particeps regalia
splendoris facta est; tum etiam quia Concilium
illud ab Hebræis *Sanhedrin* nuncupatum, & ab
Herode dissolutum, penes quod erat judicandi
potestas, ex tribu Judæ majori ferè ex parte constabat,
quòd evidens est de posteriori tempore, quan-
do, ut diximus sola ferè Judæ posteritate totus He-
bræorum populus constabat. Si vero inquiras,
quoniam fundamento *Sanhedrin* hoc supponatur.
Resp. Præter graves Auctores, qui de illo loquun-
tur, non leves extare in Scriptura conjecturas: si-
quidem Moyses 70 senes elegisse dicitur, De qui-
bus non ineptè intelligi potest illud Deut. 17. *Si
difficile, aut ambiguum apud te judicium esse perspexerit*

4. Reg. 7.

3. Reg. 12.

Deut. 17.

1. Par. 26. *ris, ascende ad locum, quem elegit Dominus, &c. & 1. Paralip. 26. In qua parte domus erat seniorum consilium.* Hoc verò Sanhedrin non fuit ablatum tempore captivitatis, ut sumi potest ex Daniel 13. ubi senes populi judicaverunt Susannam, ubi Glos. & Liranus adverteunt eos fuisse de tribu Juda.

Secunda expositio est aliorum, qui malunt vaticinium hoc interpretari in universum de ipsa gente Judaica, de tribu autem Juda secundum quandam applicationem, sive (ut Theologi loquuntur) per appropriationem, ut h. c. sit prophetie hujus sensus: futurum semper in gente Judaica principatum donec, &c. Cui expositioni non obstat aliqua brevis interruptio, qua tempore captivitatis in Babylone, sive Perside conigit. Qui principatus defecit tempore Herodis, qui fuit alienigena, & proinde tempore Christi Domini, hoc est, Messie. Tue- u. hanc sententiam Benedict. Pererius *Comm. in Genesim c. 4. q. pro qua adducti Justinum in Dialogo cum Tryphone Judaeo. Eusebium lib. 7. hist. Ecclesiastica c. 6. Athanasium lib. de Incarnatione Verbi, Ambrosium in lib. de benedictionibus Patriarcharum c. 4. Chryl. Hom. 67 in Gen. exponentem hanc prophetiam, Augustinum lib. 18. de Civit. Dei c. 45. Theodoret. quest. ultima in Genesim, Rupertum lib. 9. Commentar. in Gen. c. 9. & lib. 3. de victoria verbi c. 9. quos omnes Patres prædicti Auctor in suam sententiam trahit, neque extorquere videt.*

Hanc expositionem tuetur Pererius secundum Eusebium, Athanasium, Ambrosium, Chrysolostomum, Augustinum Rupertum. &c.

Obijciunt autem Jacobum Patriarcham, cum vaticinium illud proferebat, allocutum fuisse Judam, & eius tribum, non totam Hebraeorum gentem. Resp. Jacobum voluisse tunc pronunciatum ad totum populum spectantem, cum de tribu Juda loquebatur, tribus de causis. Primò, quia prænoverat principatum Judaicum futurum penes tribum Juda, & longissimo tempore & floridissimam: nobilissimam igitur partis nomine non incongruè eorum populum nuncupavit. Secundo, quia item præviderat futurum, ut universus populus ad tribum Juda rediret, & ab ea nomen acciperet, quod coningit teste Josepho lib. 11. Antiq. post reditum ex captivitate Babylonica, qui septem & principatum tenuerunt, fuerunt ex tribu Levi. Ipse tamen principatus fuit ex tribu, & in tribu Juda, namque ipsa regio, & ditio ejus regni, & sedes, & sedes regni, & civitas regia erant tribus Judæ, quæ proprie appellabantur Reges, & regnum Juda, non autem Levi. Hoc autem regnum licet Herodes quoque habuerit, quia tamen & fuit alienigena, & quia illud non habuit legitimum, idè rectè dicitur regnante Herode defecisse sceptrum à domo Juda, quo tempore advenit Messias.

In hac tertia causa nuper explicata traditur fundamentum tertiæ expositionis prædictæ Prophetie, quæ certe æquè probabilis est ac superiores, & fortasse non deerunt, quibus magis placeat hæc tertia expositio (de qua mox sumus dicturi) quam reliquæ.

Tertia prophetie expositio. Dicunt ergo alij, est que in ordine tertiæ sententia, totam hanc Prophetiam intelligendam esse proprie de tribu Juda, à qua sceptrum & principatum non defecisse docent usque ad adventum Messie (omisso captivitate tempore, ut supra dictum est) quia licet seculente jam Judæorum regno, & ad occasum festinante, qui regnum tenerent essent Sacerdotes ex tribu Levi, non proinde tamen sceptrum à domo Juda defecit: sicut quamvis corona Polonica in Henricum Valesium aliquando translata fuerit, non proinde cecidi Polonorum regnum: & quamvis corona Hispanica

nunc decoretur Austriaci, non idcirco defecisse rectè diceretur corona, vel sceptrum Hispanicum. Ad eundem igitur modum de scepro ac principio Hebraei populi, ac de tribu Juda cogitare, & sentire convenit. Hæc verò dixisse sufficit ad exponendum quam ratione veritas hujus Prophetie cum ipso eventu, rerumque successu congruat atque consentiat. Nunc ad rationes, quibus Messiam jam venisse demonstraretur contra Judæos, revertamur.

CAPVT III.

Idem Danielis illustri testimonio comprobatur, & vaticinium exponitur.

Secundum Scripturæ sacre testimonium, quo magis est vulgare & tritum eo est magis efficax ad Judæorum sententiam, vel (melius dixerim) errorem convincendum. Illud vero ext. 9. Danieli definitur, ex quo deduci non poterit finium argumentum, nisi prius explicetur. Ne autem necesse sit bis sacre Scripturæ litterarum longiusculam repetere, primis istam verbis, & sequentibus successibus tibi exemus expositionem.

Ductus à Dario Assien Astyagis filio captivus in Babylone Danieli anno 1. Darij, post evertam Babylonem, & occisam Balhafarem, dum attente Jeremie vaticinium de captivitate illa perlegeret, DEUM obnixè exorare pro liberatione populi Hebraei, & reditu in patriam, simulque fortassis, ut qui vir desideriorum esset, spirituales liberationem per Messiam futuram cupiens; DEUS, qui dives est in misericordia, ejus liberalitatem maxime decet plus homini concedere, quam ipse postulat, misit ad eum Angelum Gabrielem, qui post pauca ita illum allocutus est:

Septuaginta hebdomades abbreviata sunt. Quasi expressis diceret: Diuturna veltia, o Daniel, a quo longissima Messie expectatio, ad breve septuaginta hebdomadarum spatium, DEO miserante, reducenda est. Per breve siquidem fuit tempus hoc 490. annorum, cum superiori comparatum. Et profectò propriissimè verbo illo (abbreviata sunt) usus est Angelus, siquidem in familiari sermone, quando tempus ad aliquam actionem præscriptum finitur, jam jam dicere solemus dies abbreviari. Dixi tempus septuaginta hebdomadarum 490. annis constare, quia certum est eas hebdomadas non posse esse dierum, sed annorum septem singulas, non plurius, septem quidem simplicium annorum numerus *Levi. 25. & Gen. 29. Levit. 25.* hebdomada nuncupatur; plurium autem, licet *Gen. 29.* quidam Hebraei fingant, id tamen & tenere faciunt, sine ullo videlicet Scripturæ sacre fundamento, pro suis ineptè. Si quis enim pro suo arbitrio hebdomadas septuaginta annorum fingat, cui non licebit eisdem 700. annorum, vel 7000. vel etiam 70000. componere, ne convinci possit hebdomadas adhuc esse completas? Et certe ex verbis Angeli, infra exponendis, omnino constat tempus illarum hebdomadarum jam esse transactum, ut annotabimus suo loco. Certum sit igitur has hebdomadas septem simplicibus constare annis æqualibus, & ejusdem rationis, & continua quadam successione fluentibus, sine fundamento enim distinguantur, & non possent certum ex illis adventus Messie tempus deduci, quod amen voluit hoc vaticinio Angelus indicare, qui subjungit,

Vid. Cap. 3. sect. 7. Tomi 5. Biblior. Theolog. nost. Domini c. 2. SS. Trinit. 216.

LIBER IX. DE GENTIUM PROCURANDA. CAPVT III. IDEM DANIELIS ILLUSTRITESTIMONIO COMPROBATUR, & VATICINIUM EXPONITUR.

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

Ex Lirano Super populum tuum, hoc est Hebræorum: & super urbem sanctam tuam, id est, Hierosolymam. Ut consummetur pravaricatio, & suam accipiat peccatum. Id est, ut deleatur peccatum, meritis passionis Christi. Non ut Rabbi Salomon interpretatur, ut desistant à pravaricationibus suis Hebræi, tempore excidij Hierosolymitani, quia ita exposita propheta esset falsa, quia non destruerunt tunc à peccatis Hebræi, imo, ut verè Lirano ait, sunt auctores & pravaricatores, & multis alijs peccatis irretiti.

Et adducatur Justitia sempiterna: Et adducatur Christus, quia ipse nostra est justitia, ac sanctificatio, quæ in via inchoatur, & in patria perficitur. *Et impleatur visio & prophetia,* Hoc est, omnia quæ de Christo à Prophetis sunt prædicta, quæ luce clarior in Christo completa sunt, ut in secunda Disputationis parte largius prosequemur.

Et ungatur Sanctus Sanctorum. Hebræi legunt Sanctum Sanctorum, hoc est, templum, arca testamenti, & vasa sanctorum per Messiam recuperanda, contra Jerem. 3. in diebus illis, ait Dominus, non dicent ultra: Arca testamenti Domini, neque ascendet super cor, neque fiet ultra, &c. Sensus ergo est, Et, Christus verè Sanctus Sanctorum, propter excellentem sanctitatem ungetur. De Christo enim dicitur, Unctus oleo latitæ præ participibus suis. Notandum vero hoc est elogium, quo Angelus eum, de quo loquitur, Sanctum sanctorum appellat, quod certè Christo optimè convenit, alteri cuiuslibet nullatenus. Is enim Sanctus Sanctorum tantum dici potest, qui Sanctos omnes longè superet, fonsque sit totius sanctitatis. Notandum id, inquam, maxime, ut videas, quàm perspicuè Angelus de Messia loquitur.

Scito ergo, & animadvertite: ab exitu sermonis, ut iterum adificetur Hierusalem. Hebræi legunt, de exitu sermonis, ne cogantur verba hæc, de hebdomadarum initio interpretari: sed pervertunt manifestè litteram, in qua ab, non de habetur: significat autem à tempore, quo profereatur edictum, seu facultas concedetur reedificandi Hierusalem, quod promulgatum est ab Artaxerxe 20. anno regni sui, vel certè juxta expositionem Lirani; Burg. & Galatini, à tempore, quo à Deo exivit sermo ad Jerem. de reedificanda Hierosolyma ab anno videlicet 4. Sedecie.

Usque ad Christum ducem. Exponunt Hebræi usque Cyrum, qui dicitur est Christus, Isa. c. 45. Sed errant; nam de eodem Christo dicitur paulò infra, occidendum esse in Hierusalem, quod Cyro convenire non potest. Recta ergo expositio, *Usque ad Christum ducem,* id est, usque ad tempus, quo Messias incipiet hominibus manifestari, prædicare, docere, seu usque ad illud tempus, quo incipiet Christus publica miracula edere.

Hebdomades septem & sexaginta due erunt: hoc est sexaginta novem.

Et rursum adificabitur platea, & muri in angustia temporum. Quasi expressius diceret, in primis septem hebdomadibus reedificabuntur muri Hierosolymæ.

Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus. Post videlicet hebdomadas sexaginta duas, septem prioribus, in quibus Hierusalem renovanda est, suppositis, occidetur Christus ille, de quo supra locutus est, Messias. Hucusque visum est explicare hujus vaticinij litteram subobscuram propter Hebræorum expositiones, quas rejecimus: qualisque fufius rejicit Lirano sup. illud c. 9. Danielis, & novissimè Pererius. Ex ea nunc nobis liceat rationem conficere: Daniel prædixit post 490. an-

nos advenurum Messiam, sed hoc tempus jam elapsum est, undecumque Auctores illud exordiantur, aut quocumque modo illud concludant; ergo stultum est Messiam adhuc expectare. Major constat ex supradictis in ex exponendum Pererianam, ubi diximus in ea sermonem esse de Messia, & septuagintas hebdomadas 490. annis constare. Minor quoque est evidens, ergo, &c. Diximus vero undecumque auctores hebdomadas exordiantur, aut quocumque modo easdem concludant, quia extant de hac variæ multipliceseque sententiæ, variæ quoque temporum Chronologie, ut in tanta sententiarum varietate, & homanarum historiarum incertitudine, difficile admodum sit, annorum seriem aliquam adducere, quæ lectoris diligentis animum omnino sedare possit, quàm idcirco prætermittimus, & studiosum ad Liranum, & ex recentioribus ad Pererium in c. 9. Danielis, & ad Suarez. 1. Tom. sup. 3. p. d. 1. sect. 2. Legantur etiam Joan. Driedo lib. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis: & ex veteribus Eusebius lib. 8. de Demonstratione. Evang. c. 3. Tertullianus, qui lib. contra Judæos enumerat hebdomadas, quem Hieronymus in Danielem sequitur. Prosper verò de prædicationibus divinis p. 2. c. 35. refert Hieronymum ac valde laudat. Nobis, ut diximus, satis esse debet hebdomadas septuaginta undecumque numerentur, jam effluxisse, atque ad eam Messiam jam venisse.

CAPVT IV.

Alio ejusdem Danielis loco, eadem veritas demonstratur, & de Judæorum calamitatibus differitur.

Tertium igitur testimonium est apud eundem Danielem post verba capitis præcedenti allata: ex quo apertius colligitur eum loqui de Christo; nam postquam dixerat, post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, addit: Et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et Civitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: & finis ejus vastitas, & usque ad consummationem & finem durabit desolatio. Ex hoc loco propterea licet argumentari ad nostrum institutum: quia omnino vastatio Hierusalem per Vespasianum, & calamitas ista Judæorum, quam cernimus, est illa ipsa, quæ secundum hanc prophetiam est duratura usque ad mundifinem, atque adeo consequens est, ut fateamur jam Messiam advenisse, fuisseque ante istam Judæorum cladem occisum. Quod manifestissimè apparet demonstrando differentiam hujus calamitatis, quæ à Vespasiano illata, usque in hanc diem perpetuo premit Judæos, atque aliarum calamitatum priorum, quæ ante Salvatoris nostri adventum perpeffi sunt. Hinc enim apparet, non, sicut priores calamitates, certum quendam exitum, & terminum habuerunt, ita quoque hanc esse aliquando finiendam.

Si quis igitur hujusmodi calamitatum differentias conquirat, nimirum quinque reperiet. Principio antiquiorum calamitatum, quæ acciderunt tunc inter Judæos ante Domini nostri ortum, tres fuerunt hæc omnium gravissimæ, & super alias memorabiles, timam Prima fuit Ægyptiaca: secunda Babylonica: tertia, Judæorum sub Rege Antiocho Epiphane, tempore tum Machabæorum Judæiulerunt. Inter quas & prælatam calamitatem Judæorum calamitatem, quinque, ut dixi, tem, que norari post Do-

caruisse.

terem. 30

Josephus

lib. 3. c. 9.

Levit. 25.

Sap. 3.

scelera

scelera

scelera

scelera

scelera

scelera

scelera

scelera

scelera

scelera

scelera

scelera

scelera

novari possunt discrimina. Nam primas illas DEUS & venturas prædixit, & quanto tempore duratura erant præsignificavit: siquidem, ut est in lib. Gen. in cap. 15. prædixit DEUS Abrahæ, posteros ejus peregrinuros in Ægypto, servituroque annis quadringentis: his autem exactis, excussioque servitutis Jugo, terram Chanaan possessuros. Babylonicam captivitatem prænuñciavit DEUS per Hieremiam, ut ab eo scriptum est cap. 25. & 29. tempus quoque ejus captivitatis, annorum ducentarum septuaginta futurum prædixit. Miserabilem calamitatem, qua afflicti sunt, contritique ab Antiocho, & futuram, & tribus annis ac dimidio mansuram prædictum est à Daniele cap. 8. hujus libri. Hanc verò calamitatem, qua jam diu toto orbe conflantur Judæi, prænuñciavit quidem hoc loco Gabriel eventuram: sed finem ejus non indicavit: quo silentio, & durationis ejus reticentia, satis ostendit nullo eam tempore terminandam.

Secunda quod hæc longè sit duraturior alijs. Quinimo non obcurè id demonstravit, quando dixit desolationem urbis, templi, & Judæicæ gentis captivitatem usque ad consummationem & finem permanuram. Postea, longissima priorum captivitatum fuit Ægyptiaca, quæ tamen centum quinquaginta annos non excessit: loquitur enim de servitute & afflictione, quam in Ægypto Judæi post mortem Joseph perulerunt: namque habuatio seu peregrinatio Judæorum in Ægypto, quadri-gentis triginta annis d. fini. u. à Mose in cap. 12. Exod. Captivitas autem Babylonica longè brevior fuit: videlicet septuaginta annos minimè supergressa. At hæc Judæorum calamitas, transactis jam mille quingentis annis, nihilominus tamen sicur fuit ab initio, eodem nunc statu, aut etiam peiori & miserabiliori permanet.

Deinde in captivitate Babylonica habuere Judæi Prophetas, ut Ezechielem, Baruch, & Danielem, qui eos consolabantur, & certa spe recuperandæ libertatis sustinebant. In præsentem verò calamitatem, nullum habuerunt verum Prophetam.

Tertia, quod in hac careant Prophetis. Præterea alijs in calamitatibus sæpe facta sunt divinitus miracula, quibus declaratur populum Hebræum in DEI esse gratia, & tutela. Tale fuit nobilissimum illud miraculum trium juvenum in fornace Babylonica, & Danielis in lacum leonum bis conjecti. In hac verò captivitate nullis à DEO miraculis honorati sunt: quin imo magis contra ipsos à DEO editis prodigijs evidenter ostensum est, eum populum à DEO esse reprobatum ac penitus abjectum.

Quarta, quod in hac nulla eis fiant miracula. Quarta, quod nulli signis viros habuerint. Postremò in alijs captivitatibus claruerunt insignes aliqui gentis Judæicæ viri, qui cum summa gratia, honore & auctoritate florent apud eos Reges, quorum imperio & servitute Judæi tenebantur, magnas illis utilitates attulerunt. Tales fuerunt apud Pharaonem Josephus, Moyses, & Aaron: apud Reges Chaldeorum Daniel & tres ejus Socij: apud duos Artaxerxes Persarum Reges Esdras & Nehemias, itemque Mardocheus & Hester. Horum similes nullos in hac captivitate habuerunt. Patet igitur non ut illarum, sic & hujus, aliquem sperandum esse terminum.

Septem singularibus Dei beneficijs Judæos post captivitatem Babylonicam deorau nobilitatuque fuerant, in postea caruisse. Unum fuit arca fæderis

à Moyse fabricata, quam postea non habuerunt, prædicente id Hieremia cap. tertio: In diebus illis (inquit) non dicent ultra: Arca testamenti Domini, neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet ultra. Alterum erat oracula & responsa Dei ex ipso propitiatorio frequenter Judæis data. Tertium fulgor ex lapidibus pretiosis, qui erant in rationali Pontificis, mirabiliter emicans, atque exsplendescens, & futuros eventus Judæis demonstrans, ut tradit Josephus libro tertio Antiquitatum Judaicarum. Quartum ignis calidus descendens, & consumens sacrificia. Quintum Spiritus sancti gratia spectabili aliquo signo immiscens se sacræ unctioni, quo Reges, & Pontifices ungebantur. Sextum donum Prophetiæ. Nam Prophetarum omnium novissimi fuerunt Aggæus, & Zacharias, hisque posterior Malachias, quem plerique Esdras fuisse arbitrantur. Septimum triplicatus terra fructus quolibet sexto anno, in tres annos alimentis hominibus, propter septimi anni quæ em fuisse: hoc enim DEUS promiserat Levitici cap. vigesimo quinto. Hæc Lector uberius, atque enucleatius tractata reperiet apud Divum Chrysostomum Oratione tertia adversus Judæos, apud Nicolaum de Lira super 6. cap. prioris libri Machabæorum, & apud Petrum Galatinum libro 4. cap. 17. His igitur præclarissimis Dei beneficijs atque ornamentis carere Judæi, postquam discussa Babylonicorum servitute, in patriam regressi sunt. Sed nihilominus tamen libertate, urbe, templo, regnoque, & quod caput est, DEI gratia, & protectione fruebantur. His autem rebus omnibus cernimus eos post illam Vespasiani & Titi cladem, videlicet ob Messie necem nefariè pattatam, usque ad hanc diem fuisse privatos.

At enim respondent quidam Judæi, se hanc calamitatem non pati propter eadem Messie, quæ post quem ipsi etiamnum venisse negant: sed virtutis explorandæ probandæque causa, scilicet, ut eorum virtus rebus adversis, sicut igne aurum purior atque illustrior existeret, quemadmodum scriptura ait: Tanquam aurum in fornace, probavit electos Dominus, & quasi holocaustum accepit eos. Sed hoc responsum mendacij atque impietatis convincitur. Titimò, quia hæc calamitas non modo est corporalis, sed etiam spiritualis, magna spiritualium bonorum jacturam continens: carent enim Prophetiis, miraculis, cultu divino, & Mosaicæ legis observatione. Pænam autem spirituales non ad probandam virtutem, sed ad puniendam præterita scelera DEUS infligit. Denique Judæi sic respondentes mendacem faciunt Deum: quippe amplissimis verbis, Deus sæpe numero promittit, ut videre est in Deuteronomio cap. undecimo, & 28. se populum Hebræam, si quidem is benè ac piè viveret, atque in legis quam per Mosem illis dederat observantia, obedientiaque permaneret, conservaturum omni tempore in terra Chanaan, quam possidebat, à cunctis hostibus defensurum, cunctisque malis liberaturum, atque omni bonorum genere cumulaturum.

Alij respondent, se non propter necem Messie, sed propter alia quamplurima, & gravissima flagitia, quæ admiserunt, iram Dei adversum se irritasse: tantamque ejus animadversionem, & vindictam, quantum necesse est, promeruisse. Verum tamen & hoc responsum falsitatis arguitur: etenim querendum ex illis est, quænam fuerint Nulla scelera ab ipsis commissa, propter quæ tam graviter puniantur. Nimirum duo reperiantur in Sacris litteris, omnium scelerum maxima, & gravissimis sunt: q. e.

eis hanc tam gravem calamitatem iniecerunt praefer Christi necem.

simis verbis à DEO reprehensa, & acerbissimis supplicij vindicata, scelus idololatriæ, & cædes Prophetarum: hæc duo super alia omnia DEUS exprobrat Judæis, & propterea testatur, gravissimas quasque eorum captivitates, & calamitates, præsertim verò Babylonicam, ipsi contigisse. Atqui nec post dissolutam captivitatem Babylonicam, nec post Salvatoris nostri adventum legitimus Judæos aut publicè idola coluisse, aut Prophetas occidisse. Itaque post id temporis, quod ad ista duo scelera spectat, quodam modo melior fuit populus Hebræus, quam antea fuerat. Non igitur magnitudo & diuturnitas præsentis Judæorum calamitatis, vel ad prædicta duo scelera, vel ad alia quæcumque, præter cædem Mesliæ referri potest. Sed esto fuerint idolorum cultores, Prophetas occiderint, non ideo tamen conveniens prædictis sceleribus erat præsentis Judæorum calamitas. Hæc namque scelera fuerunt antea apud illos creberrima, quorum tamen non nisi septuaginta annorum captivitate, pœnas luerunt. Nullum igitur exitum habent, nullam labebram Judæi: quocumque se verterint, tenentur constructi.

Eximia D. Hieronymi in Judæos sententia.

Juvat hoc loco referre, quæ D. Hieronymus ad hanc Judæorum voluntariam cæcitatē, perfidiamque redarguendam posuit in Epistola 129. quam scripsit ad Dardanum: Multa (inquit) Judæa scelera commisisti, cunctis circa te servisti nationibus: ob quod factum est utique propter idololatriam, cumque servisses, crebrè tui miserus est DEUS, & misit iudices & salvatores, qui te de servitute Moabitaram, Ammonitarum, Philistinorum, ac diversarum gentium liberarent. Novissimè sub Regibus offendisti DEUM, & omni tua provincia gente Babylonica vastante deleta est, per septuaginta annos, templi solitudo permansit. A Cyro Rege Persarum est laxata captivitas: extructum quoque est sub Dario templum. Quæ passi sis à Mediis, & Aegyptiis, & Macedonibus, non enumero: nec tibi adducam in memoriam Antiochum Epiphanem, crudelissimum omnium tyrannorum: nec Pompeium, Gabinium, Scaurum, Varium, Cassium, Sossiumque replicabunt, qui tuis urbibus, & præsertim Hierosolyma, insultarunt. Ad extremum sub Vespasiano, & Tito urbs capta templumque subversum est. Demda civitatis usque ad Adrianum Principem per quinquaginta annos mansere reliqua: post illam eversionem usque ad hanc diem paulò minus, quam per quadringentos annos, & Urbis & templi ruina permanent. Ob quod tantum facinus? Certè non colu idola: sed etiam serviens Persis & Romanis, & captivitate pressus iugo Deos ignoras alienos. Quomodo clementissimus quondam DEUS, qui numquam tui antea oblitus fuerat, nunc per tanta spatia temporum non adducitur, ut solvat captivitatem, & ut verius dicam, expectatum tibi mitat Antichristum? Ob quod, inquam, facinus & tam execrabile scelus, aperit à te oculos suos? ignoras: Memento vocis parentum tuorum, Sanguis ejus super nos & filios nostros.

Matt. 27. Et, Hic est haeres, venite occidamus eum, & nostra erit hereditas; Et, Non habemus Regem, nisi Casarem. Habes Joan. 19. quod elegisti, ad finem mundi usque serviturus es Casari, donec gentium intres plenitudo, & omnis Israel salvus fiat, & qui quondam eras in capite, vertatur in caudam. Hactenus verba D. Hieronymi.

Neque cuiquam mirandum accidar, hanc tam manifestam, testatamque oraculis Prophetarum, atque tuorum multorum experientia comprobata de Mesliæ adventu, & morte doctrinam, non videre atque intelligere. Si quidem hæc ipsa cæcitas, una est de multis alijs, & quidem maximis Judæorum pœnis, quibus illi, propter necem Mesliæ, à Deo puniti sunt. Duplici enim pœnarum ge-

nere multati sunt. Unum fuit corporale: & hoc triplex, amissio regni, ac dignitatis, perpetua urbis ac templi desolatio, & sempiternum exitum, innumeris malis miserisq; referentem.

Alterum pœnæ genus fuit spirituale, tantò sanè gravius, & exitiosius priore, quantum & poitionibus bonis eos spoliavit, & acerbioribus malis affecit. Et hoc duplex; excecatio mentis, & obduratio cordis, videlicet ad intelligenda, credendaque, atque amplectenda, quæ ad Mesliam pertinebant. Hoc duplici pœnarum genere plectendos esse Judæos Isaias c. 6. illis verbis indicavit: Excaeca cor populi hujus, & aures aggravata, & oculos ejus clauda, ne forte videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & convertatur, & sanam eum, & dixi, Usquequo Domine? & dixit, Dones desolentur civitates absque habitatore, & domus sine homine, & terra relinquantur deserta. Hoc scilicet vaticinium Salvator nolte: in Evangelio Joan. cap. 12. ad se & Judæos, qui sibi credere recitabant, pertinuisse declaravit. Illud quoque quod in Deuter. cap. 28. dixit Moyses de Judæis, Percutiat te Dominus amentia, & cæcitate ac furore mentis: & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas, omnique tempore calumniam sustineas, & opprimaris violentia, nec habeam, qui liberet te. Hoc, inquam, quod Moyses dixit, nunquam verius, quam jam in Judæos dici posse intelligimus. David præterea Psalmo 68. cum sub persona sua exposuisset, quam indignis & acerbis modis tractandus esset Mesliæ à Judæis, scilicet propter certitudinem Prophetiæ, in prædicando futura, usus verbis præteriti temporis, proximè varias pœnas, partim corporales, partim spirituales, tam immani eorum scelesti comparatas, subjunxit: Fiat (inquit) mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones & scandalum: Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurva. Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit quis inhabitans. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, & super dolerem vulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non inirent in justitiam tuam. Dilectantur de libro viventium, & cum justis non scribantur.

Davidem autem hæc vaticinantem, prophético spiritu, spectasse Judæos, qui Dominum nostrum occiderunt, & doctrinam ejus oppugnarunt, non tantum accipere noluerunt, testem habemus, quo non gravior alter, D. Paulum capite undecimo Epistola ad Romanos. Qui quidem Paulus capite tertio posteriori Epistola ad Corinthios, elegantè argumentatur, obvios esse Judæorum sensus ad divina mysteria, præsertim ea, quæ Mesliam attingunt, intelligenda: Olim, inquit, non poterant Scripturæ Judæi aspiciere faciem Moysi, nisi velatam, nempe in hodiernam usque diem, velamen manet Judæis in lectione veteris testamenti: quod tamen per Christum evacuetur. Itaque Judæus sine fide Christi legens Scripturam, reperit eam velatam, nec menti perviam ad intelligendum. At cum primum fide Christi imbutus est, velamen ex ipsa Scriptura, & ex corde ejus auferatur. Idem Paulus 2. cap. posteriori Epistola ad Thesalonicenses, testatur Judæos expositos esse omni seductioni, & errori, eò quod claritatem veritatis non receperunt: ut salvi fierent: ideoque (inquit) mittet illis DEUS operationem errorum, ut credant mendaciam, ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

Isa. 6.

Joan. 12.

Deut. 28.

Psal. 68.

Judæi ha-

bent fa-

ciem ve-

laram ad

tingunt

Scriptu-

re myste-

ria intel-

ligenda.

CAPVT V.

Secunda disputationis pars, in qua ostenditur Christum IESVM MARIÆ Filium, verum fuisse Messiam,

Validissimis & quam plurimis argumentis, Christus Dominus ostendit se esse verum Messiam, ut sic etiam adimpleatur predicta in superioribus Danielis prophetia, illis verbis, *Confirmavit autem pactum multis*: ubi clarè prædixit Christum Dominum Evangelium, seu novum testamentum, (id enim sonat pactum) multis testimonijs, & argumentationum generibus comprobaturum. Quinque verò præcipuè modis sive argumentorum classibus demonstratur Christum Dominum, verum fuisse Messiam, ejusque doctrinam à DEO esse profectam.

Quinque enim modis Dominus noster probavit se Messiam esse, & doctrinam à Deo esse profectam, eamque cunctis hominibus ad percipiendam viam æternam omnino esse necessariam. Primum genus probationis constat multis,

Primò probatur testimonijs. Primum genus probationis constat multis, varijs, & adeò gravibus testimonijs, ut ea nulla tergiversatione eludi possint. Primum testimonium fuit Angelorum, in ortu Christi annunciantium pastorem eo die natum esse Salvatorem mundi. Secundum testimonium fuit Magorum, qui ex Oriente venientes, natum jam esse Regem Judæorum novæ stellæ miraculo confirmaverunt.

Luc. 2. Matt. 2. Luc. 1. & 2. Tertium fuit eorum, qui illo ipso tempore, quo Christus natus est, iustitia, pietateque, ac sanctitate insignes, & apud Judæos perquam nobiles habebantur, ut Elisabeth, Zacharias, Simeon & Anna. Quartum fuit multiplex testimonium, & præconium Joannis Baptistæ, cui Judæi non poterant contradicere. Quintum fuit testimonium DEI Patris magnificè & gloriose datum in baptismo, & transfiguratione Christi. Sextum fuit Moysis & Eliæ, qui apparuerant in transfiguratione Christi, & testificati sunt ipsum esse Messiam. Septimum fuit testimonium ipsorum Phariseorum, de quibus unus Nicodemus dixit: *Scimus, quia à Deo venisti Magister*. Octavum etiam ipsorum Dæmonum, qui ejeci ab ipso ex humanis corporibus affirmabant ipsum esse Christum, & Filium DEI.

Secundò miraculis. Secunda probatio versatur in miraculis Christi, quæ fuerunt plurima, maximaque. Quæ præcipue Judæi, ut refert Joannes cap. 7. dicebant: *Nunquid Christus, cum venit, plura signa faciet, quam quæ hic facit?* Dupliciter autem ex hoc loco urgentur Judæi, siquidem Dominus noster, & omnia miracula fecit, quæ facturum Messiam prædixerant Prophetæ, & fecit ea miracula, quibus declararet, ac probaret se DEI Filium esse, verumque Messiam.

Tertiò ex vita & moribus. Tertia probatio datur ex vita, & moribus, ex passione item, & morte Domini nostri. Eam enim vitam egit Dominus noster, ipsi moribus fuit, eam doctrinam prædicavit denique tali vita, moribus, & doctrina fuit, quasi futurum Messiam vates præscripterant. Ea præterea passus est à Judæis, eoque mortis genere necatus est, ut de ipso Isaiam capite 53. & Davidem Psalmo 21. vaticinatos esse, dubitari nullo modo possit. His adde prodigia, quæ Domino nostro morte contigerunt, Sol

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

usquequaque defecit, & sanè præter naturalem rerum cursum, & ordinem horribili motu terra contemuit: velum templi discissum est: sepulchra patuerunt, multique de mortuis ad vitam revocati, visi sunt multis, & testificati IESUM esse Messiam. Quibus prodigijs pernotus Centurio exclamavit: *Perè hic homo Filius Dei erat.*

Quartò & ultimum genus probationis, consistit in prædictionibus Christi Domini nostri, quarum omnium veritatem eventus comprobavit. Fuerunt autem prædictiones Christi se. è hujusmodi. a Prima fuit de sumptu ruina, & exitio Judæorum. b Secunda, de miraculis, quæ facturi erant ipsius Discipuli, & sectatores. c Tertia, de maximis & acerbissimis persecutionibus, quas erant passuri, d Quarta, de Evangelio suo per omnem terram prædicando. e Quinta, de Ecclesia sua usquequaque, & in universo orbe propaganda. f Sexta, quod eadem Ecclesia, licet foret ubique terrarum, & gentium oppugnanda, divexanda & conflanda, nihilominus tamen usque ad consummationem sæculi esset permansura. g Denique septima & ultima, de genere mortis suæ, de resurrectione post triiduum, de missione Spiritus sancti, de nomine suo apud omnes gentes nobilitando & clarificando.

Quinque verò genus probationis constabit ex sequentibus notis & signis Messiam.

CAPVT VI.

De notis ac signis Messia à Prophetis prædictis, ubi etiam simul ostenditur in Christo Domino fuisse reperta.

Quintum genus probationis constat vaticinijs, quæ ad unguem in Christo Domino completa sunt, ut prædixerat Daniel illis verbis: *Ut adimpleatur visio & prophetia*. Christo enim Domino veniente in mundum, impletae sunt omnes Prophetiæ: quia quæcunque prædixerunt Prophetæ Messiam dicturum & passurum, ea omnia Dominus dixit, fecit, ac passus est: ideo etiam dixit ipse Dominus Math. 5. *Non veni solvere legem, sed adimplere*. Et ipsi Evangelistæ, cum narant dicta, facta, & passiones Christi, sæpe notare solent, *Ut adimpletur quod dictum fuerat per prophetam*.

Notandum vero est cum Pereyra in locum illum Danielis, in Græcâ lectione pro impleatur, haberi signetur, quasi dicat: *Ut signetur visio & Prophetia, quam lectionem secutus est Tertullianus, in lib. adversus Judæos, idem tamen est signari sive adimpleri Prophetias, ut ipse Tertullianus sequentibus verbis docet: Quid est, inquit, quod dicit Angelus, Signari visum & Prophetiam? Quoniam omnes Prophetæ nuntiabant de illo quod esset venturus, & pati haberet. Igitur quoniam adimpleta est Prophetia per adventum ejus, propterea signari visionem, & Prophetiam dicebat: ipsi enim signaculum fuit omnium Prophetiarum, adimplens omnia, quæ retro deo Prophetæ nuntiaverant. Post adventum enim Christi & passionem ipsius, jam non visio, neque Prophetia est, qui Christum nuntiet venturum. Denique hoc si non ita est, exhiberent Judæi post Christum Prophetarum aliqua volumina*

Quartò ex prædictionibus. Septem Domini nostri prædictiones. a Luc. 10. b Joh. 14. c Joan. 16. d Mat. 26. e Act. 1. f Ioan. 10. g Mat. 16. h Mat. 20.

Matth. 5. Pereyra. Tertull.

na, vel Angelorum aliquorum visibilia miracula, qua retro Patriarche viderunt, usque ad adventum Christi, qui tam venit, ex quo signata est visio, & prophetia, id est, scripta. Et merito dicit Evangelista, lex & Prophetia usque ad Joannem baptizatorem: Baptizato enim Christo, id est, sanctificante aquas in suo baptizate, omnia plenitudo spiritualium retro Charismatum in Christo cessarunt, signante visionem, & prophetias omnes, quas adventu suo adimplevit. Unde firmissimè dicit, adventum ejus firmare visum & Prophetias. Hæc Tertullianus.

Hæc Messie signa & indicia diffusius & enucleatius exponit nost. Domini cus à SS. Trinit. Tom. 5. sua Bibliotheca Theolog. ibi. 4. sect. 7. cap. 4. à pag. 397 usque ad p. 426.

Quare nostro instituto valde consentaneum est, si hoc loco doceamus, omnia Prophetarum oracula in Christo, & per Christum esse impleta: nam cum vatum oracula certa quali quedam signa, & indicia Messie eò præmissa fuerint à DEO, ut his Messias mortali & passibili carne indatus, in mundum aliquando venturus, sine ullo errore, ac sine magna difficultate cognosci, ac deprehendi possent; statendum est eum, in quo omnia prædicta signa convenirent, fuisse verum Messiam: alias illa signa incerta & fallacia essent, cum per illa eorum homines indocti, extra ipsorum culpam in gravissimum errorem colendi pro Messia non verum Messiam, inducerentur. Hæc autem omnia Prophetarum oracula sive signa in Domino JESU repetita fuerunt, eaque tam proprie, tamque aperte & explicatè Christo conveniunt, ut de illis minime possit dubitari: ita ut non tam futurarum rerum prædictiones, quàm præteritarum narrationes esse videantur, nec illi prævidisse res alio tempore gerendas, sed rebus ipsis factis intervenisse: ita ut verè possit dici, quosdam illorum, quædam de Christo non minus distinctè quàm Evangelistas descripsisse.

Sed dices: Quare Judæi tam apertis Prophetarum testimonijs non credunt? Resp. docente Pereyra in Daniel lib. 10. quod licet Prophetarum varietas ante Christi adventum, propter futurarum rerum obscuritatem difficilissima essent intellectu: eadem tamen abundè impleta sunt, & promissa DEI & Prophetarum varietas, facilem habent intelligentiam & explicationem. Judæos autem, qui non credunt adhuc venisse Messiam, necesse est, cum Prophetarum libros legunt, dubios, perplexos, & planè cæcos esse, & tanquam in labyrintho quodam abertantes nullum reperiri exitum, ac similes esse eorum, qui nullo duce nulloque lumine, per tenebrosa & prærupta loca iter facientes, passim offendunt, nec raro in profundum præcipites aguntur.

Irenæus.

Sic profecto est, ut præclare dicit Irenæus quadragesimo tertio capite libri IV. adversus hæreses: Omnia (inquit) Prophetia priusquam habeat effectum, ambigua & ænigma est hominibus, cum autem venerit tempus ejus, & evenerit, quod prophetatum est, tunc Prophetia habent liquidam & certam expositionem. Propter hoc Judæis cum nunc legitur lex & Prophetia, fabula similis est, non enim habent expositionem omnium rerum pertinentem ad adventum Filij DEI, qui est secundum hominem. At Christianis cum legitur prophetia, thesaurus est absconditus in agro, cruce Christi revelatus & explanatus, ditans sensum hominum, & ostendens DEI sapientiam. Sic Irenæus. Nulla igitur difficultas est credenti Prophetis Evangelium persuadere: non sanè major, quam (si parva licet componere magnis) tenenti scientiam aliquam subalternam. Quapropter Irenæus, quadragesimo primo capite libri IV. adversus hæreses, propterea exillimat dixisse Paulum, se plus omnibus laborasse,

Cut Paulus dixerit se plus omnibus laborasse

quia cum ipse prædicator Apostolus, & Doctor gentium esset constitutus, magis laboriosum & arduum sibi fuerit gentibus, quàm Judæis Evangelium tradere. Gentes namque nec legem à DEO scriptam, ut Judæi acceperant, nec Prophetas norant, nec expectabant Messiam, & unius veri DEI notitiam pauci, cultum vero & Religionem ferè nulli tenebant: sed circa DEI omnipotentiam caligantes, circa providentiam vacillantes, de animorum nostrorum immortalitate perplexi, de mundi origine atque interitu dubij, de ultimo fine hominis incerti, in densissimis errorum tenebris versabantur, & in altissimis nefandorum scelerum sordibus volutabantur, quanto pluribus erroribus, & flagitijs implicati, tanto longius à veritatis perceptione remoti. At Judæis, quibus, ut Paulus inquit, credita erant eloquia Dei, quorum adoptio erat filiorum, & gloria, & testamentum & legislatio, & obsequium, & promissa, judæis inquam, nisi voluntaria eos ignoratio & mania obcecasset, & nisi contumax ad verus veritatem atque obfirmatus animus, omnem ad eorum mentes illuminandi aditum luci divinæ præclusisset, proclivissimum fuisset Evangelicam doctrinam probari ac persuaderi. Sed jam quæ fuerint de Messia Prophetarum oracula, & quemadmodum ea in Domino JESU Christo perfectissimè completa sint, breviter ostendamus, afferentes primum signa sive notas, quibus DEUS per Prophetas nobis voluit Messiam venturum revelare.

Prima NOTA : de adventu Messie.

Principio DEUM in terris aspectabili & humana forma conversaturum cum hominibus, gravissimis verbis variènotatus est Baruch, Cap. tertio, Hic est, inquit, DEUS noster, & non estinabitur alius adversus eum, hic advenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Jacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est. Similiter Isaias cap. 35. DEUS ipse veniet, & salvabit nos. Atque alio loco: Unam dirumpetes cales, & descendentes!

Secunda NOTA, fuit Davidica & regia propagatio ex semine David.

Hieremias 23. Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscitabo David germen justum, & regnabit Rex, quem locum de Christo intelligunt omnes Hebræi, & hanc notam esse impletam in Christo docet Matthæus, in ipso statim Evangelij exordio, Liber (inquit) generationis IESU Christi filij David, &c.

Tertia

Tertia NOTA: IESVS conceptus ex Virgine, & natus.

Isa. 7. **Isaia 7.** Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Hoc testimonium, quod etiam Mathaeus Evangelista in MARIA completum posuit, adversus iudeos, & hereticos vix est ullus ex Patribus, qui non pertractet. **Iustinus Martyr.** Mat. 1. egressus in Tryphonem, & in secunda pro Irenaeus. Christianis Apologia, Irenaeus li. 3. cap. 9. & 21. & Athanasius. 24. Athanasius de incarnatione verbi latet. Cyprianus. 24. Athanasius de incarnatione verbi latet. Basil. Mag. Epiphanius. Domini, Richardus de Sancto Victore. Rich. de S. Victore. Eusebius lib. 7. cap. 1. **Item Prover. 30.** Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro: viam aquilae in caelo, viam colubri super petram, viam navis in medio mari, & viam viri in Virgine. Sic habet interpretatio septuaginta seniorum. Quare de virgineo partu prophetae Salomonem, cum dixit: Sibi penitus esse ignotam viam viri in virgine, sentiant non ignobiles Auctores, Cornelius Iansenius in Proverb. cap. 30. Nicolaus Lira ibi tem, Ludovicus Leo Augustinianus de nominibus Christi lib. 3. **Hac naturas ex Virgine demonstrata est.** **Matth. 1.** Cum esset desponsata Mater IESU MARIA JOSEPH, antequam conveniret, inventa est habens in utero de Spiritu Sancto, &c. **Luce 1.** Secundo Luc. primo Spiritus sanctus supervenit in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.

Quarta NOTA: IESVS in Bethlehem natus pauper & Rex.

Micb. 5. Primo Michea 5. Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Iuda: ex te enim mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio, a diebus aeternitatis. Celebre vaticinium est, quod Mathaeus teste scribere agnovimus; Joanne auctore, etiam turbis. Tractat hoc Iustinus in 2. Apol. g. Chryso. in dem. 1. quod Christus Deus. Iamnis lib. 2. de parte divina leg. c. 21. Eusebius lib. 7. cap. 4. & lib. 6. c. 1. **Secundo, Iai. 9.** Parvulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis: Et factus est principatus ejus super humerum ejus. Et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri saeculi, Princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis: super solium David & super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio & in justitia a modo & usque in sempiternum. Non indiget expositionibus illustissima propheta, quam verant ubique Sancti: Hieronymus illic, Euseb. lib. 7. c. 4. & lib. 9. cap. 6. Basil. lib. 2. contra Eunomium. Ambrosius in c. 8. ad Roman. Chrysost. in homil. contra Anomaeus. Cyrill. serm. de occurso Domini, August. Chrysost. Serm. 10. de tempore & lib. Quasi. super Iudic. c. 5. 2. 53. 5. 4. & alij alias, sive noctam, sive septuaginta lectionem consulas, tamen videretur discrepare **Abacuc. 3.** Hieronymus. **Tertio Habac. 3.** Consideravi opera tua & expandam in medio duorum annis, quod de puero in praesepe inter animalia collocata refert Prosper lib. de Divinis praedictionibus p. 3. cap. 5. Neque ab eo Ecclesiae sensus valde abhorret, quae in quadam Anapho-

na Nativitatis, canit, Ut animalia viderent Dominum natum, &c.

Primo Matth. 2. Cum natus esset IESVS in Bethlehem Iuda. **Secundo Luc. 2.** Ascendit autem & Ioseph à Galilea de civitate Nazareth, in Iudeam civitatem David, quae vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo & familia David, ut profiteretur cum MARIA desponsata sibi uxore pregnante. Factum est autem, dum esset ibi, impleti sunt dies, ut pareret. Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in praesepe, quia non erat ei locus in diversorio. **Tertio Joan. 7.** Nonne Scriptura dicit, quia ex femine David, & de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus?

Quinta NOTA: IESVS vocatus octavo die.

Primo Numer. 13. Vocavit, quae Osee filium Numeri Iosue, Iosue. Iosue ministrum Moysi, postea ducem populi Hebraei, à quo introducti sunt filij Israel in terram promissionis, divina scriptura saepe vocat Iosue, nomine divinitus immutato, ut significet Iesum Salvatorem, cuius typus fuit. Hoc mysterium magnifice celebrant Sancti Patres. Iustinus quidem in colloquio: Tertullianus vero adversus Iudeos: Hieronymus lib. 1. contra Iovinianum: Ambrosius in psalmum 39. Omnium optime Augustinus lib. 10. contra Faustum lib. 19. quare bene de illo Propheta Ecclesiasticus.

Secundo Iai. 19. Mittet eis Salvatorem & propugnatorem qui liberet eos. Euseb. lib. 2. demonstrat. 35. & lib. 7. cap. 6. Cyrillus de incarnat. unigeniti, cap. 3.

In Evangelistis primò Luc. 2. Vocatum est nomen ejus IESVS, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur. **Secundo Matth. 1.** Vocabu nomen eius IESUS: ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.

Sexta NOTA: Adoratus à Magis.

Primo Numer. 24. Videbo eum sed non modò in tabor illum, sed non prope. Orietur stella ex Jacob, & consurgit virga de Israel: & percussit Duces Moab, vastabitque omnes filios Seth, & erit Adamaa possessio ejus. Hieronymus in 2. Matth. 2. de Epiphania, Prosper de praedict. p. 3. cap. 6. Athanasius de incarnatione verbi, Irenaeus lib. 3. c. 9. Basil. Homil. de Epiphania, Iustinus in Tryphonem, Eusebius lib. 9. Demonstratio latet.

Secundo Psal. 71. Reges Tharsis & insulae munitae offerent: Reges Arabum & Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes gentes: omnes Reges servient ei. Ecclesia in officio Epiphaniae, Hieronimus lib. 4. de Trinitate, Prosper de praedict. p. 3. cap. 6. Tertullianus lib. 3. adversus Marcionem.

Tertio Iai. 60. Inundatio camelorum operiet te: Dromedary Madian & Epaha. Omnes de Saba venient, aurum & ibus deferentes, & laudem Domino annuntiantes. Chrysost. Homil. 2. in 2. Matth. Prosper de praedict. p. 3. c. 6. Auctor operis imperfecti in Matth. cap. 2.

In Evangelistis, primò Matth. 2. Cum natus esset IESVS in Bethlehem Iuda: in diebus Herodis Regis, ecce Magi venerunt ab Oriente Hierosolymam, dicentes: Ubi est, qui natus est Rex Iudaorum? vidimus enim stellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum.

Septima NOTA : IESVS in Ægyptum fugiens, & inde revocatus.

Isa. 19. Euseb. Casar. Chrysof. Hieron. Ambros. Athanas. Prosper. &c.

Primò Itait 19. Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingreditur Ægyptum, & commovebuntur simulacra Ægypti à facie ejus. Eusebius Cæsariensis lib. 6. historia Ecclesiastica cap. 20. & lib. primo de demonst. Evang. cap. 4. & lib. 8. cap. 5. Chrysof. in 2. cap. Matth. Hieronym. in 19. Esai. Ambros. de Institut. virgin. Athanas. de incarnat. Verbi. Prosper. de pradi. par. 3. c. 2. Nubem levem vult Euseb. Christi corpus. Hebraicè dicit legi, crassitudinem levem, quod corpus fuerit de Spiritu Sancto conceptum.

Osee 11.

Secundo Osee 11. Ex Ægypto vocavi filium meum. Matthi nobis auctomas sufficere debet, ut veram de Christo prophetiam accipiamus: cujus sensum tenet Irenæus lib. 3. c. 9. Chrysof. in demonstrat. quod Christus sit Deus, Prosper de pradi. p. 3. c. 8. Athanasius de Incarnat. Verbi. Justinus lib. 2. de parte divina legis, cap. 22. Euseb. Cæsar. lib. 9. Demonstr. 4.

Irenæus Chrysof. Prosper, &c.

Matth. 2.

In Evangelistis, Primò Matth. 2. Angelus Domini in somni apparuit Joseph, dicens; Surge, & accipe pueram & matrem ejus, & fuge in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi.

Octava NOTA : Propter Christum parvuli occisi.

Jerem. 31. Prosper. Chrysof.

Hierem. 31. Vox in excelsis audita est, lamentationis, luctus, & fletus, Rachel plorantis filios suos, & nolentis consolari super eis, quia non sunt. Prosper de pradi. p. 3. c. 9. Chrysof. in demonstrat. quod Christus sit Deus. Justinus in Colloquio.

Matth. 2.

In Evangelistis, Matth. 2. Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde, & mirtens occidit omnes pueros in Bethlem, & in omnibus finibus ejus. Tunc impletum est, quod dictum est per Hieremiam, &c.

Nona NOTA : IESVM Ioannes Baptista præcursor annuntiat.

Isai. 40.

Primò, Isai. 40. Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Omnis vallis exaltabitur: & omnis collis & mons humilietur: & erunt prava in directa, & aspera in vias planas. Et revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est. De se ipso hæc pronuntiavit Joannes ipse Joannus 1. cui

Ioan. 1. Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Justinus. Prosper. Euseb. &c. Malach. 3.

Matthæus 3. Marc. 1. Lucas 3. cap. suffragantur, satis idonei in interpretes divinæ prophetiæ: ut plures requirere otiosum sit. Si quis tamen requirat, legat Justinum in l. o Colloquio, Prosperum Aquitanicum in Prædicationibus suis par. 3. c. 1. Eusebium copiosè lib. 9. dem. 5. Secundo, Malach. 3. Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Hono-

rans Baptistam Christum, hanc de illo prophetiam exponere dignatus est Matthæi 11. Luc. 7. Sed interim in Hebraica nostraque lectione, sub prima persona legimus, Præparabit viam meam, & faciem meam. In Evangelistis verò sub secunda petitiõ: Præparabit viam tuam & faciem tuam. Ut planè discamus, siue pater intelligatur loqui, siue Filius, eandem esse sententiam, quia utriusque una natura est, eademque voluntas.

In Evangelistis, Primò Joan. 1. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Joannes. Hic venit in testimo. Luc. 3. Factum est verbum Domini super Joannem Zacharie filium in deserto. Et venit in omnem regionem Jordanis prædicans Baptismum penitentis, & remissionem peccatorum.

Decima NOTA : IESVS discipulos pauperes, & idiotas vocans ad Apostolatam.

Primò, Isai. 8. Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum & portentum Israel à Domino exercituum, qui habitas in monte Sion. Paulus ad Hebræos 2. affect de vocatione Apostolorum, & lignis ab ijs pepercatis, Euseb. lib. 9. de Demonstr. Evang. cap. 14. Cyrillus in 8. Isai. Origenes homil. 7. in cap. 8. Isai.

Secundò, Hier. 16. Mittam ad eos piscatores, & piscabuntur eos; & venatores & venabuntur eos. Prosper de Pradi. p. 3. cap. 12.

Tercid Isai. 29. Civitatem sublimem humiliabit, humiliabit eam usque ad terram, destruet eam usque ad pulverem. Conculcabit eam pis, pedes pauperum gressus egenorum. Cyrill. lib. 3. in Isai. de ijs dicit hæc scitibi, quibus Christus dedit potestatem calcandi super serpentes. Hieronymus per pauperum de Christo, de Apostolis gressus egenorum.

In Evangelistis, primò, Mat. 4. Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. Secundo, Act. 4. Comperto quod homines essent sine literis & idiotæ, admirabantur, cognoscabant eos, quia cum IESU fuerant.

Vndecima NOTA : IESVM audiunt & sequuntur turbæ innumeræ.

Mich. 4. Et erit in novissimo diebus, erit mors domus Domini preparatus in vertice montium, & sublimis super colles, & fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multe, & dicent, Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Isaac, & docebit nos de vijs suis, & ibimus in semitis ejus: quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Hierusalem. Et judicabit inter populos multos, & corrumpet gentes usque in longinquum. Hieronymus in 2. Esai. ad IESUM docentem in monte referret: eodem modo in 4. Michæ, referens verba Matthæi 4. Basilus & Augustinus ad concursum hominum post Spiritus Sancti descensum ad Evangelicam legem, eodem modo Justinus in 2. Apolog. & in colloquio. Itemque Euseb. lib. 6. cap. 13.

Matth. 4. In Evangelistis, Primò, *Matth. 4.* Et sequuta sunt eum turba multa de Galilea, & Decapoli, & de Hierosolymis, & de Judea, & de trans Jordanem. Secundo *Luc. 5.* Cum turba irruerent in eum, ut audirent verbum Dei. Tertio *Marc. 6.* Erant, qui veniebant, & redibant multi, & ne spaium manducandi habebant. Quarto *Marc. 1.* Et cum invenissent eum, dixerunt ei, quia omnes te querunt.

Duodecima NOTA: IESVS cum hominibus benignè suaviterque conversans.

Isa. 42. *Isa. 42.* Ecce servus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum. Judicium gentibus proferet. Non clamabit neque accipiet personam, nec audietur vox ejus foris. Calamum quassatum non conteret. Et limbum fugivimus non extinguet. In veritate educet iudicium. Non erit tristis neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium, & legem ejus in insula expectabunt. **Chrysof.** Justin. **Euseb. & c.** in Tryph. **Euseb. lib. 9. c. 15.** Basil. in Reg. c. 29. **Tertull. 4. adv. Marcion.** Hilar. in *Psal. 131.* Pro, non erit tristis neque turbulentus Septuaginta habent splendebit, & non conteretur. Sic legit Augustinus 20. *lib. de Civit. c. ultim.*

Matth. 11. In Evangelistis, Primo, *Matth. 11.* Venite ad me omnes qui laboratis, & disceite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Secundo: *Luc. 9.* Nescitis cuius Spiritus estis. Filius hominis non venit homines perdere, sed salvare. Tertio, *Luc. 4.* Mirabantur de verbis gratia, quæ procedebant de ore ejus. Quarto, *2. Cor. 10.* Obsecro vos per mansuetudinem & modestiam Christi. Quinto, *Rom. 15.* Unusquisque proximo suo placeat in bonam. Etenim Christus non sibi placuit.

Decima tertia NOTA: IESVS peccatores benignè excipiens.

Mich. 4. Primò, *Mich. 4.* in die illa dicit Dominus, Congregabo claudicantem: & eam quam eieceram colligam; & quam afflixeram consolabor: Et ponam claudicantem in reliquias, & eam qua laboraverat in gentem robustam: & regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc & usque in aeternum. **Hieronym.** **Ben. Arias Montanus.**

Isaia 35. Secundo, *Isaia 35.* Ibi in cubilibus, in quibus prout dracones habitabant, orietur vivor calami & junco, Et erit ibi semita & via, & via sancta vocabitur. **Hieronym.** **Gregorius 29. Moral. cap. 14. lib. 2. in Ezech. hom. 3.** Apud septuaginta nomen aliter habetur.

1. Reg. 22. Tertio, *1. Reg. 22.* Et convenerunt ad David omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi are alieno, & amaro animo, & factus est eorum princeps.

Matth. 9. In Evangelistis, primò, *Matth. 9.* Non veni vocare iustos, sed peccatores ad penitentiam. Secundo,

Luc. 5. *Matth. 11.* Ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Tertio, *Luc. 15.* Erant appropinquantes peccatores, & publicani, ut audirent illum. Quarto, *1. Timoth. 1.* fidelis sermo, & omni acceptione dignus, qui Dominus IESVS venit in hunc mundum, peccatores

salvos facere.

Decima quarta NOTA: In parabolis loquens.

Psal. 77. *Psal. 77.* Aperiam in parabolis os meum: eruclabo abscondita à constitutione mundi. Tractatus Chrysofomi in Oracione contra gentiles, quod Christus sit Deus, in 5. Tomo.

In Evangelistis, *Matth. 13.* Hæc omnia locutus est IESVS in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis: ut impleteretur quod dictum erat per Prophetam dicentem, Aperiam in parabolis os meum.

Decima quinta NOTA: IESVM verba docentem, & vitia corripientem infesti persequuntur Scribæ & Pharisei.

Primo, *Psal. 108.* Os peccatoris & os dolosi, super me apertum est. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, & sermionibus oâj circumdederunt me, & expugnaverunt me gratis. Pro eo, ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam, & posuerunt adversus me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. **Euthymius, & Augustinus** manifestam esse Prophetiam de Judæis Christum oppugnantibus. **Prosper. de prædict. p. 2. c. 25.** **Euseb. lib. 10. c. 3.**

Secundo, *Sap. 2.* Circumveniamus justum, quia inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improprietat nobis peccata legis, & diffamas in nos peccata disciplina nostra. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alij vitæ illius, & immutata sunt via ejus. Tanquam nugæes estimati sumus ab illo, & abstinet se à vjs nostris, tanquam ab immunditijs, & præfert novissima iustorum, & gloriatur Patrem se habere Deum. **Aug. lib. 17. de Civit. cap. 20.** dicit appetissimam esse Prophetiam de Christi passione, & impijs interfectionibus ejus, **Cyprianus** recitat hunc totum locum de Christo *lib. 2. adversus Judæos cap. 14.* & in libro de montibus Sion & Sina.

Tertio, *Isa. 8.* Congregamini populi & vicini, inite consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non fiet. Et mox: Et erit vobis in sanctificationem, in lapidem offensivum & in petram scandali, duabus domibus Israel, in laqueum, & ruinam habitantibus Hierusalem, & offendent ex eis plurimi, & cadent, & contemnentur, & irrescietur, & capientur. Extrema hujus testimonij ponunt **Paulus ad Romanos 9.** & **Petrus** in priorè sua Epistola *cap. 2.* Illa verò superiora, Congregamini & vicini, **Cyrillus** optimè interpretatur de Judæis à Christo victis, quoties eum tentarunt. **Basilus, & Eusebius** de perfectione Ecclesie à gentilibus mota magis accipiunt.

In Evangelistis, Primò *Joan. 8.* Nunc autem querit me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi à Deo. Secundo, *Joan. 7.* Nemo idem ex vobis facit legem, quid me queritis interficere? Tertio, *Luc. 16.* Audiebant autem omnia hæc Pharisæi qui erant avari, & deridebant illum. Quarto, *Mar. 22.* Consilium inierunt Pharisæi, ut caperent eum in sermone. Et cæcæ, quæ passim occurrant.

Decima sexta NOTA : IESVS Hierosolymam a fello vectus ingrediens, & magnificè exceptus.

Zachar. 9. Primo, Zachar. 9. *Exulta satia filia Sion, iubila filia Hierusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & salvator: ipse pauper & ascendens super asinum & super filium asina.* Cyprian. 2. *advers. Iudaeos ca. 29.* Justin. in 2. *Apolog.* & in *Colloquio.* Chryl. quod Deus sit Christus in 5. *Tomo. Prosper de Prædict. p. 3. ca. 16.* Euseb. lib. 9. *cap. 17. f. u. e.*

Secundo, Psal. 8. *Ex ore infantium & lactentium percipisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & ultorem.* Ipse Dominus *Matth. 21.* Chryl. in *Demonstrat.* quod Christus sit Deus, Euthymius optimè.

In Evangelistis, *Matth. 21.* *Adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum de super sedere fecerunt.* Secundo, *Turbæ autem quæ præcedebant & quæ sequebantur clamabant dicentes: Hosanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini. Hoc autem factum est, ut impleretur quod dictum est.*

Decima septima NOTA : IESV obedientia usque ad mortem.

Isa. 50. Primo *Isai. 50.* *Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abij. Corpus meum dedi percipientibus, & genas meas vellentibus.* Nazian. in *Apolog.* Tertullianus. 4. *contra Marcionem.* Origenes *Homil. 3. in 22. cap. Genes.*

Secundo Psal. 35. *Sacrificium & oblationem nolui: aures autem percipisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti: tunc dixi ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam. Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei. Hoc testimonium commemorat Apollol. ad Hebr. 10.*

ut ostendat obedientiam Christi in oblatione corporis sui nobis DEUM reddidisse pacatum atque propitium, quemadmodum docet etiam ad Romanos scribens. Legi potest Euthymius ac cæteri Auctores hoc loco.

In Evangelistis, Joan. 15. *Sed ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi*

2. Phil. 2. *Pater sic facio: surgite eamus hinc.* Secundo, *Philip. 2.* *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo fESU, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se equalem Patri: sed se ipsum exinanivit formam servi accipiens: in similitudinem hominum factus, & habitu inventus, ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*

CAPVT VI.

NOTÆ aliæ de morte, passione, resurrectione ac ascensione ad cælos Mesfiæ.

ET si omnes Christi actus à Prophetis fuerint prænunciati, præcipuè iam en, ut auctor est *Irenæus l. 4. adversus her. c. 66.* passionis Christi in libris Prophetarum sunt descriptæ: ut enim ex sequentibus apparebit, nusquam Spiritus Prophetiæ, neque uberior, neque illustrior apparet, quam in Christi passionibus, opprobriis, & doloribus declarandis. Quod non sine divino Consilio factum existimamus, nempe ut scandalum crucis ab humanis cordibus removeretur, atque ea DEI sapientia & virtus, quæ in passione elucebat copiosissimè, vocatis in regnum Dei commendaretur; quare & ipse Christus crebro atque aperè discipulos de morte sua, ac passione commonefaciendos anie puiavit: ut quod in viris turpe erat supplicium crucis, id à Christo charitate hominum ardenti susceptum salutis nostræ trophæum, ac gloriæ DEI decus esset sempiternum.

Eccè, inquit discipulos alloquens, *Luc. 18. ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis, quæ statim explicat: Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & confuetur, & postquam flagellaverint, occident eum, & tertia die resurget.* Atque alio loco *Luc. 22.* & *Esaï 53.* *Quod scriptum est oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus esset, Est enim ea, quæ sunt de me sinem habent. Et rursus: Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de eo. Mox etiam ad Petrum *Matth. 26.* *Quomodo ergo implebantur scripturæ, quæ sic oportet fieri? Et postquam à mortuis resurrexit duobus diebus, facientibus ac de ipso sermone in vobis sese comitem adiungens: O, inquit, stulti & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Propheta! Nonne hæc oportuit pati Christum, & sic intrare in gloriam suam? Et incipiens à Moysè, & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant. Atque eodem die Apostolis apprensus repetit, quæ pridem de scripturis in ipso complendis commonefecerat. Hæc, ait, sunt verba quæ locutus sum ad vos cum essem adhuc vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege, Moysi, & Prophetis, & psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & predicari in nomine ejus penitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes.**

Hæc Scripturarum luce persusus Petrus ait: De qua salute exquisierunt atque servati sunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt, servantes in quod, vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi: prænunciatus eas, quæ in Christo sunt, passionis & posteriores glorias: quibus revelatum est, quia non sibi metipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nunciata sunt vobis, per eos qui evangelizaverunt vobis. Passiones Christi, quas dicat, perspicuum est, irrationes nempe &

& con viria flagella, alapas, ceteraque gravia, quæ Evangelistæ narrant, atque in primis abjectissimi mortis genus, opprobrium Crucis. In his enim prænunciandis tanta est Prophetici Spiritus magnitudo, ut longè copiosius in Prophe- is, quam Evangelistis legantur. Posteriores vero glorias, resurrectionem, mirabilem ad Patrem ascensum, & concessum ad dexteram eum potestatem in omnia humana, & cælestia datam, & regnum immortale Sanctorum, atque ipsam Judicis extremi majestatem significat. Quæ futura quidem partim fide majorum, partim è Spiritu familiari occulta & incerta sapientiæ Deo docente, didicerant. Sed quia innumera sunt Christi passionis, & postea: ioris gloriæ circumstantiæ, de præcipuis tantum sermo instituetur; qui plura desiderat, legat Josephum de Acosta lib. 8. de Christo revelato per totum.

DE PASSIONE, AC CHRISTI MORTE.

§. I.

Prima NOTA : Dominus IESVS à Iuda venditus.

Genes. 37. Genes. 37. Vendiderunt Joseph Ismaelitis triginta argenteis. Zachar. 11. Et dixi ad eos, si bonam est in oculis vestris, asserite mercedem meam: & si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam, triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium, decorum pretium, quo appetiatur sum ab eis. Matt. 26. In Evang. Matth. 26. Quid vultis mihi dare, & eum vobis tradam: at illi constituerunt ei triginta argenteos.

Secunda: IESVS comprehensus & ligatus.

Isa. 53. Isai. 53. Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum sicut ovis ad occisionem ducetur. Jerem. 37. Hierem. 37. Comprenderit teras Hieremiam, & adduxit eum ad Principes. Quamobrem irati Principes contra Hieremiam, casum eum miserunt in carcerem. Ioan. 18. In Evang. Joan. 18. cohors ergo & tribunus & ministri & adorum comprehenderunt IESUM, & ligaverunt eum.

Tertia : IESVS à suis in passione desertus.

Zachar. 13. Zachar. 13. Frænea suscitare super Pastorem meum, & virum cohortem mihi, dicit Dominus exercituum: Percute pastorem, & dispergantur oves. Isa. 63. Torcular calcavi solus, & ex gentibus non est vir mecum. Ibidem : Circumspexi & non erat auxiliator, quasi vi & non fuit, qui adjuvaret. Job. 19. Job. 19. Fratres meos longè facit à me: & noti mei, quasi alieni recesserunt à me. Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me noverant oblitii sunt mei. Matt. 26. Matt. 26. Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt.

Quarta : IESVS alapâ percussus à servo.

Thren. 3. Thren. 3. Dabit percussenti se maxillam. Job. 16. Job. 16. Exprobrantes percusserunt maxillam meam. Michæ. 5. Michæ. 5. In virga percussent maxillam Judicis Israel. In Evang. Joan. 18. In Evang. Joan. 18. Unus assistens Ministrorum dedit alapam IESU, dicens, Sic respondes Pontifici?

Quinta : IESVS à falsis testibus accusatus.

Psal. 26. Psal. 26. Ne tradideris me in animas tribulantium me, quia insurrexerunt in me testes iniqui, & mensa est iniquitas sibi. Job. 16. Job. 16. Suscitatur falsoquus adversus faciem meam, contradicens mihi. In Evang. Marc. 14. In Evang. Marc. 14. Multi testimonium falsum dicebant adversus eum, & convenientia testimonia non erant.

Sexta: IESVS reus mortis iudicatus, & blasphemus, quod filium DEI fecerant.

Sap. 2. Sap. 2. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Morte turpissima condemnemus eum. Hierem. 11. Hierem. 11. Mit tamen lignum in panem ejus, & eradamus eum de terra viventium, & nomen ejus non memoretur amplius. In Evang. Marc. 14. In Evang. Marc. 14. Rursum summus Sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti? IESVS autem dixit: Ego sum; summus autem sacerdos scidit vestimenta sua, & ait: Audisti blasphemiam? quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt eum esse reum mortis.

Septima: IESVS colaphis, palmisque percussus, coniputus, & illusus.

Job. 16. Job. 16. Aperuerunt super me ora sua: & exprobrantes percusserunt maxillam meam, satiati sunt panu meo. Job. 30. Job. 30. Factus sum eis in proverbium. Abominantur me, & longè fugiunt à me, & faciem meam conspuere non verentur. Thren. 3. Thren. 3. Dabit percussenti se maxillam: saturabitur opprobriis. Isai. 50. Isai. 50. Corpus meum dedi percussentibus, & genas meas vellentibus; faciem meam non averti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus. Ideo posui faciem meam ut petram durissimam, & scio, quoniam non confundar. In Evang. Matth. 26. In Evang. Matth. 26. Exspuerunt in faciem ejus, & colaphis eum ceciderunt, alij autem palmas in faciem ejus dederunt, dicentes, Prophetiza nobis Christe, quia est qui te percussit?

Octa-

Octava IESVS multis modis accusatus apud Praesidem à Iudaeis.

Decima tertia : IESVS à Iudaeis negatus Rex eorum.

Jerem. 38. Hierem. 38. Dixerunt Principes Regis: Rogamus, ut occidatur homo iste: de industria enim dissolvit manus virorum bellantium, & manus universi populi, loquens ad nos iuxta verba haec. Si quidem homo hic non quarit pacem populo huic sed malum.

Luc. 23. In Evang. Luc. 23. Ceperunt illum accusare dicentes Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, & prohibentem tributum dari Caesari, & dicentem se Christum Regem esse.

Nona : IESVS ad omnia sibi objecta tacens.

Esai. 53. Isai. 53. Oblatus est, quia ipse voluit, & non apruit os suum, sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.

Matth. 26. In Evang. Matth. 26. Cum accusaretur à Principibus Sacerdotum, & senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis, quanta adversum te dicunt testimonia? & non respondit ei ullum verbum, ita ut miraretur Praeses vehementer.

Decima : IESVS flagellis caesus.

Esai. 50. Isai. 50. Dorsum meum dedi ad flagella.
Joan. 19. In Evang. Joan. 19. Apprehendit Pilatus IESUM & flagellavit.

Vndecima : IESVS spinis coronatus, percussus, & illusus.

Thren. 3. Thren. 3. Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam. Misi in renibus meis filias pharetrae suae, factus sum in derisum omni populo meo. Causa cum eorum tota die. Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absinthio. Et fregit ad numerum dentes meos: Cibavit me cinere. Psal. 31. Die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in arumna mea, dum configitur spina.

Psal. 31. Psal. 31. Die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in arumna mea, dum configitur spina.

Matt. 27. In Evangelistis, Matt. 27. Tunc milites suscipientes IESUM in praeorium, congregaverunt ad eum universam cohortem, & exuentes eum chlamydem coccineam circumdederunt ei. Et placentes coronam de spinis posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius. Et genu flexo ante eum illudebant dicentes, Ave Rex Iudeorum. Et exspuentes in eum acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.

Duodecima : IESVS ad mortem Crucis instantissime postulatus.

Gen. 49. Genes. 49. Maledictum furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura: In furore suo occiderunt virum, & voluntate sua suffuderunt murum.

Thren. 3. Thren. 3. Vidisti omnem furorem eorum, & universas cogitationes eorum adversum me: Audisti opprobrium eorum Domine: omnes cogitationes eorum adversum me. Labia insurgentium mihi, & meditationes eorum adversum me tota die. Sap. 2. Contumelia, & tormento interrogemus eum: & morte turpissima condemnemus eum.

Sap. 2. Sap. 2. Contumelia, & tormento interrogemus eum: & morte turpissima condemnemus eum.

Joan. 19. In Evang. Joan. 19. Cum ergo vidissent eum Pontifices & ministri, clamabant dicentes, Crucifige, Crucifige eum. Luc. 23. Instabant vocibus magnis pestulantes, ut crucifigeretur, & invalescebant voces eorum.

Dan. 9. Dan. 9. Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est. Eia. 1. Filios exaltavi, & enervavi: ipsi autem spreverunt: cognovit bos possessorem suum, & asinus praesepem Domini sui: Israel autem me non cognovit, & populus meus non intellexit. Va genti peccatrici, populo gravi iniquitate seminat nequam, filijs sceleratis. Dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt sanctum Israel, ab alienati sunt retrorsum. Osee 10. Et dicent, non est Rex nobis. Non enim timemus Dominum. Rex quid faciet nobis? Loquimini verba visionis inutilis. Fictus factus cum mandatio, & germinabit quasi amaritudo iudicium.

Joan. 19. In Evang. Joan. 19. Dicit ei Pilatus, Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices: Non habemus Regem nisi Caesarem.

Decima quarta : IESVS bajulans tibi Crucem.

Gen. 22. Gen. 22. Tolle quoque Abraham ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum. Eia. 9. factus est principatus ejus super humerum ejus. Sap. 14. Benedictum est lignum per quod fit iustitia. Judic. 12. Praedixit Abimelec arbori ranuncum, & impositumque ferens humero, dixit ad socios, Quod me vidistis facere, cito facite.

Joan. 19. In Evang. Joan. 19. Susceperunt autem IESUM, & duxerunt, & bajulans tibi crucem, exivit in eum, quid dicitur Calvaria locum.

Decima quinta : IESVS cum latronibus ductus, & crucifixus.

Isai. 53. Isai. 53. Et cum sceleratus reputatus est. Genes. 39. Tradidit Ioseph in carcerem, ubi vidit Regis custodiebantur.

Luc. 23. In Evangelistis Luc. 23. Ducebantur & alij duo nequam cum eo, ut interirentur. Et crucifixi sunt latrones, unum à dextera & alterum à sinistra.

Decima sexta : IESVS in Cruce suspensus.

Psal. 21. Psal. 21. Foderunt manus meas, & pedes meos: dixerunt ad me, quem confixerunt. Zachar. 12. Et dicitur ei, quid sunt plaga ista in medio manuum tuarum? Et dicit. Huic plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. Deat. 28. Erit vita tua pendens ante te, & non credes ei. Isai. 53. Propter scelus populi mei percussit eum. In Evang. Luc. 23. Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvaria, ibi crucifixerunt eum.

Decima septima : IESVS in Cruce irrisus à Sacerdotibus, à militibus, à latronibus, à praetereuntibus, à populo.

Psal. 21. Psal. 21. Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectionis plebis. Omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labijs, & moverunt caput. Speravit in Domino, & ipsi autem eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum, Psal. 68. Salvum me fac Deus, quo-

quoniam intraverunt aquasque ad animam meam: infixus sum in limo profundi, & non est substantia: veni in altitudinem in aris, & tempestas demersit me. Laboravi clamans, rauca facta sunt fauces meae: desecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniuste, quae non rapui tunc exolvebam. Thren. 2. Plausuerunt super te manibus omnes transsecentes viam: sibilaverunt, & moverunt caput super filiam Hierusalem. Haecine est urbs, dicentes, percussit decoru, gaudium universae terrae aperuerunt super te ora omnes inimici tui: sibilaverunt & fremuerunt dentibus, & dixerunt, Devorabimus. En ista est dies quam expectabamus, invenimus, vidimus.

Matth. 27. In Evangelistis, Matth. 27. Praterentes autem blasphemabant eum, moventes capita sua, & dicentes: pab, qui destruis templum Dei, & in triduo illud reaedificas: salva te metipsum, si filius Dei es, descende de cruce. Similiter & principes sacerdotum illudentes cum scribis, & senioribus dicebant, Alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere. Si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, & crederimus ei: Constat in Deo, liberet eum nunc, si vult. Dixit enim, Quia filius Dei sum. Idipsum & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

Decima octava: Vestes IESV divisa militibus.

Psalm. 21. Psalm. 21. Ipsi vero consideraverunt & inspexerunt me, diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

Joan. 19. In Evangelistis, Joan. 19. Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, unicusque militi partem, & tunicam. Erat autem tunica desuper contexta per rotum. Dixerunt ergo ad invicem, Non scindamus eam, sed fortiamur de illa, cuius sit, ut impleatur scriptura dicens, &c.

Decima nona: Tenebrae IESV patiente.

Amos 8. Amos 8. Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet sol in meridie, & tenebrae erunt faciam terram in die luminis. **Jerem. 15.** Occidit ei sol cum adhuc esset meridius.

Matth. 27. In Evang. Matth. 27. A sexta autem hora, usque ad horam nonam, tenebrae facta sunt super universam terram.

Vigesima: IESVS sitiens aceto potatus.

Psalm. 68. Psalm. 68. Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto.

Joan. 19. In Evangelistis, Joan. 19. Postea sciens IESVS, quia omnia iam consummata sunt, ut consummaretur scriptura, dicit, Sitio. Vas ergo erat positum aceto plenum: illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Matth. 27. Et dederunt ei bibere vinum cum felle mixtum.

Vigesima prima: IESVS consummans omnia.

Dan. 9: Dan. 9. Septuaginta hebdomades abbreviata sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

ut consummetur per avaritiam, & finem accipiat peccatum, & delatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungarat sancti sanctorum. **Jonas 1.** Et tulerunt Jonam, & miserunt in mare: & stetit mare à furore suo. In Evangelistis, Joan. 19. Cum ergo accepisset IESVS acetum, dixit consummatum est.

Vigesima secunda: IESVS pro nobis mortem gustans.

Isai. 53. Abscessus est de terra viventium: propter scelus populi mei percussit eum, & infra: Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longevum: & voluntas Domini in manu eius dirigerit. Pro eo quod laboravit anima eius, videbit, & saturabitur, in scientia sua justificabit ipse iustus servos meos multos: & iniquitates eorum ipse portabit. Ideo disperiam ei plurimos, & fortium dividet spolia: pro eo quod tradidit in mortem animam suam.

In Evangelistis, Joan. 19. Et inclinato capite tradidit spiritum. **Heb. 5.** Qui in diebus carnis suae precibus supplicationesque ad eum, qui posuit illum salvum facere à morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia. Et quidem cum esset filius DEI, didicit ex his, quae passus est obedientiam, & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae.

Vigesima tertia: IESVS mortuus glorificatus à gentilibus.

Isai. 65. Quaesierunt me, qui ante non interrogabant: invenerunt me, qui non quaesierunt me: dixi, Ecce ego, ecce ego ad gentem, quae non invocabat nomen meum. Expandi rotae die manus meas ad populum incredulum & contradicentem mihi.

In Evangelistis, Matth. 27. Centurio autem, qui cum eo erat custodientes IESVM, viso terra motu, & his, quae fiebant, timuerunt valde dicentes: Vere filius Dei erat iste.

Vigesima quarta: IESVS integer relictus.

Exod. 12. Os non comminuetis ex eo. In Evangelistis, Joan. 19. Ad IESVM autem cum venissent, ut viderent eum iam mortuum, non fregerunt eum crura. Facta sunt enim haec, ut scriptura impleretur.

Vigesima quinta: IESVS perquam honorifice sepultus.

Isai. 55. Et erit sepulchrum eius gloriosum. In Evangelistis, Joan. 19. Venit ergo Ioseph ab Arimathea, & tulit corpus IESU; venit autem & Nicodemus ferens mixturam myrrhae, & aloë quasi libratantum. Acceperunt ergo corpus IESU, & ligaverunt illud linteis cum aromatis.

DE RESURRECTIONE
CHRISTI Domini, &
ascensione,

§. 2.

IESVS ascendens in caelum.

Psal. 67. Psal. 67. *Currus Dei decem millibus multiplex, mil-*

lia latantium, Dominus in eis in Sina in Sancto. Ascen-

Psal. 46. Psal. 46. *Ascendit Deus in iubilo, & Dominus*

in voce tuba: psallite Deo nostro, psallite: psallite Regi

Isa. 63. Isa. 63. *Quis est iste, qui venit de Edom, tinctus vestibus de Bosra, iste*

formosus in stola sua, & gradiens in multitudine virtu-

Marc. 16. In Evangelistis Marc. 16. *Et Dominus quidem*

IESVS postquam locutus est eis, assumptus est in cae-

lum, & sedet ad dexteris Dei.

DE MISSIONE SPIRITVS
sancti promissi ad
Discipulos.

§. 3.

IESVS promissum Spiritum Sanctum
à Patre mittens, & Discipulos
dono caelesti implens.

Joel. 2. Joel. 2. *Es erit in novissimis diebus, effundam de Spi-*

ritu meo super omnem carnem: & prophetabunt filij ve-

stri & filiae vestrae: & iuvenes vestri visiones videbunt,

& senes vestri somnia somniant. Et quidem super

Exod. 19. *& prophetabunt, Exod. 19. Cumque eduxisset eos Moy-*

ses in occursum Dei in loco castrorum, steterunt ad ra-

dicem montis. Totus autem Mons Sinai fumabat, eo quod

descendisset Dominus, Deus super eum in igne, & ascen-

deret fumus ex eo, quasi de fornace: eratque omnis mons

terribilis, & sonitus buccina paulatim crescebat in ma-

Isa. 44. Isa. 44. *Effundam aquas super sitientem, & fluenta*

super aridam: effundam spiritum meum super semen

tuam, & benedictionem meam super stirpem tuam. Et

germinabunt inter herbas, sicut salices iuxta praterflu-

entes aquas. Iste dicit, Domini ego sum. Et ille vocabit in

Sap. 1. *nomine Iacob, & hic sibi erit manu sua Domino, & in*

nomine Israel assimilabitur. Sap. 1. Quoniam Spiritus

Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet

Ezech. 36. *omnia scientiam habet vocis, Ezech. 36. Adducam vos*

in terram vestram, & effundam super vos aquam

mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis

vestra. Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum

ponam in medio vestri. Et auferam cor lapideum de

carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiritum

meum ponam in medio vestri, & faciam, ut in praeceptis

meis ambulatis, & iudicia mea custodiatu, & operemini.

Et habitabit in terra, quam dedi Patribus vestris.

Et eritis mihi in populum, & ero vobis in Deum.

Act. 2. In Evang. Act. 2. *Factus est repente sonus de caelo,*

tanquam adveniente Spiritu vehementi, & replevit

totam domum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis

dispertita lingua tanquam ignis, seditque super singulos

eorum: & repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & coepe-

runt loqui varijs linguis, prout Spiritus Sanctus dabat

eloqui illis.

CAPVT VII.

NOTÆ aliae à Prophetis prævisæ de
alijs Messiae proprietatibus, &
excellentijs.

NOTA prima: IESVS verus Prophe-
ta, & Magister hominibus datus
à DEO.

Moyser Deut. 18. *Prophetam de gente tua, & de*

fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus

tuus: ipsum audies. Et ait Dominus. Ponam verba mea

in ore eius, loqueturque ad eos omnia, quae praecepero illi.

Qui autem verba eius, quae loquetur in nomine meo, au-

dire noluerit, ego ultor existam. Hoc testimonium in

JESU impletum indicat ipse ita dicens, Joan. 5. Si

crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim

ille scripsit. Philippus quoque Joann. 1. dicens Na-

thanael: Quem scripsit Moyses in lege: & Propheta,

invenimus IESUM Filium Joseph à Nazareth. Apertus

verò princeps Apostolorum Petrus Act. 3. Ad. 3.

Moyser quidem dixit: Quoniam Prophetam suscitabit

vobis Dominus Deus vestror, &c. Eodem modo Ste-

phanus Act. 7. Hu est Moyses, qui dixit filius Israel,

Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris.

Isai. 55. Inclinate aurem vestram, & venite ad me: au-

dire & vivet anima vestra, & seriam vobiscum pactum

sempiternum, misericordias David fideles. Ecce testem

populus dedit eum, ducem ac praeceptorem gentibus. Isai. 1. Isai. 30.

30. Et dabit Dominus vobis panem & aquam,

& aquam brevem: & non faciet avolare à te Doctorem tuum: &

erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum. Et auris

tua audient verbum post tergum momentis. Hac est via,

ambulatis in ea, & ne declinetis ad dexteram, neque ad

sinistram.

In Evangelistis, Joan. 1. *Vos vocatis me Magister*

& Domine, & bene dicitis, sum etenim. Matth. 17. Hic

est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit: ip-

sam audite.

Secunda: IESVS Rex Israel, totiusque
orbis Dominus.

Dan. 7. *Aspiciebam in visione nocturna: & ecce cum nu-*

bibus cali, quasi filius hominis veniebat, & usque ad an-

tiquum dierum pervenit. Et in conspectu eius obtulerunt

eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: &

omnes populi, tribus, & lingua servient ei, potestas eius

potestas aeterna, quae non auferetur, & regnum eius quod

non corrumpetur. Dan. 2. In diebus autem regnorum

illorum suscitabit DEVS cali regnum, quod in aeter-

num non dissipabitur: & regnum eius alteri populo non

tradetur: comminetur autem & consumet omnia regna

haec. & ipsum stabit in aeternum. Secundum quod vi-

disti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, &

comminuit testam, & ferrum, & as, & argentum, &

aurum. Hierem. 23. Ecce dies venient, dicit Dominus,

& suscitabo David germen iustum, & regnabit Rex,

& sapiens erit: & faciet iudicium & iustitiam in

terra.

Luc. 1. In Evangelistis, Luc. 1. Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus: & regnabit in domo Jacob in aeternum: & regni ejus non erit finis. Quae sit domus Jacob, in qua Christus perpetuo regnat, Apostolus indicat ad Rom. 9. Non omnes, inquit, qui ex Israel, **Rom. 9.** sunt Israelitae, neque qui semen sunt Abrahae omnes filij: sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filij carnis, sed filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, & firmantur in semine. Et planius ad Gal. 3. Cognoscite ergo, quia qui ex fide sunt, ij sunt filij Abrahae. Ita que regnum Israel est ipsa Ecclesia fidelium: quae & perpetua erit, & in omnes orbis partes se proferet, & hoc regnum tradetur Deo à Christo in fine, ut **1. Cor. 15** scribit Apost. 1. ad Corinth. 15. Joann. 18. Regnum meum non est de hoc mundo. Apoc. 1. Et IESVS Christus, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps Regum terrae: qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris, & fecit nos regnum, & Sacerdotes DEO & Patri suo, ipsi gloria & imperium in saecula saeculorum.

Tertia: IESVS Salvator populi sui.

Deuter. 4. De nec. 4. Postquam te invenerint omnia, quae praedicta sunt, novissimo tempore revertentur ad Dominum DEUM tuum, & audies vocem ejus. Quia DEUS misericors Dominus DEUS tuus est: non dimittet, neque omnino delebit, neque obliviscetur pacti, in quo juravit patribus tuis. **Isa. 19.** Clamabunt ad Dominum à facie tribulationis, & mittet eis Salvatorem & propugnatorem, qui liberet eos. **Isa. 62.** Dicitur filia Sion, ecce Salvator tuus venit. **Isa. 63.** Et factus est eis Salvator, in omni tribulatione eorum, non est tribulatus: & Angelus faciei ejus salvavit eos. In dilectione sua & indulgentia sua ipse redemit eos, & portavit eos, & elevavit eos cunctis diebus saeculi. **Zachar. 9.** Exulta satis filia Sion, jubila filia Hierusalem. Ecce Rex tuus venit, tibi justus & Salvator.

Matt. 1. In Evangelistis, Matth. 1. Vocabis nomen ejus IESUM, ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum. **Act. 4.** Notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quia in nomine IESU Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem DEUS suscitavit à mortuis, in hunc usque astat coram vobis sanus. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis aedificantibus, qui factus est in caput anguli, & non est in aliquo alio salus. Neque enim aliud nomen datum est sub caelo hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

Quarta: IESVS per sanguinem suum Redemptor omnium peccatorum.

Exod. 12. Exod. 12. Et sument de sanguine Agni, & ponent super utramque postem, & in superlucis varibus domorum, in quibus comedent illum. Erit autem vobis sanguis in signum in aedibus, in quibus eritis: & videbo sanguinem, & transibo vos. Neque erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Aegypti. **Isa. 53.** Ipse autem vulneratus est, propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostra super eum, & livore ejus sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. **Ibid.** Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longevum, & voluntas ejus in manu Domini dirigetur. Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit & saturabitur: in scientia sua justificabit ipse justus servus Thom. à Jesu Opr. Tom. 1.

meus multos: & iniquitates eorum ipse portavit. **Zachar. 9.** Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

In Evangelistis, **Matth. 20.** Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem suam pro multis. **Matth. 26.** Hic est Idem. 26. sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. **Rom. 3.** Omnes peccaverunt, & egent gloria DEI, justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo IESU, quem proposuit DEUS propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiae suae.

Quinta: IESVS spes unica gentium.

Gen. 18. Num calare poterò Abram, quae gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam, & benedicienda sit in illo omnes nationes terrae?

Gen. 22. Possidebit semen tuum portam irim: eorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae, quia obedisti voci meae.

Ose. 1. Et erit in loco ubi dicitur eis, Non populus meus vos: dicitur eis, filij Dei viventis. Et congregabuntur filij Iuda, & filij Israel pariter, & ponent sibi in caput unum, & ascendent de terra, quia magnus dies Iezrahel.

Psal. 71. Et adorabunt eum omnes Reges terrae: omnes gentes servient ei. Sit non in ejus benedictum in saecula: ante solem permanet nomen ejus. Et benedicentur in ipso omnes tribus terrae: omnes gentes magnificabunt eum. Benedictus Dominus DEUS Israel, qui facit mirabilia solus: & benedictum nomen majestatis ejus in aeternum, & replebitur majestate ejus omnis terra, fiat, fiat.

Isa. 49. Et dixit, Parum est, ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, & Israel convertendas: Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terra.

Isa. 66. Et ponam in eis signum, & mittam ex eis, qui salvati fuerint ad gentes in mare, in Africam, in Lydiam tenentes sagittam, in Italiam, & Graciam, ad insulas longe, ad eos, qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam, & annuntiabunt gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus domum Domino.

In Evangelistis, **Luc. 2.** Viderunt oculi mei salutem tuam, quod parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuae Israel.

Joan. 10. Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovile, & illas oportet me adducere, & fiet unum ovile, & unus Pastor.

Ephes. 3. Quod alijs generationibus non est agnatum filij hominum, sicut nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis in spiritu: gentes esse coheredes, & concorporales, & compatricces promissionis ejus in Christo IESU per Evangelium.

Rom. 9. Vocavit nos non solum ex Judaeis, sed etiam ex gentibus, sicut in Osee dicit, Vocabo non plebem meam plebem meam, & non dilectam dilectam. Et erit in loco, ubi dictum est: Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filij Dei vivi.

Sexta: IESVS radix totius gratiæ & iustitiæ: caput & coronâ Sanctorum omnium.

- Psal. 117.** *Pfal. 117. Lapidem, quem reprobaverunt adificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Sic ipse Christus posuit Matt. 21. sic Per. Act. 4. & Epist. sua prima cap. 2. Paulus quoque ad Rom. 9. Esai. 28. Hac dicit 1. Pet. 2. Dominus Deus, Ecce ego mittam in fundamentis Sion, lapidem probatum, pretiosum in fundamento fundamentum. Qui crediderit, non festinet. Vel qui crediderit in eum, non confundetur.*
- Isa. 53.** *Isai. 53. Et erit iustus ipse justificans servos meos multos.*
- Idem 61.** *Isai. 61. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in DEO meo, quia induit me vestimentis salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatum monilibus suis, sicut enim terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum germinat: sic Dominus DEUS germinabit iustitiam, & laudem coram omnibus gentibus.*
- Joan. 1.** *In Evangelistis, Joan. 1. Lex per Moysen data est: gratia & veritas per IESUM Christum facta est. Unde de plenitudine eius nos omnes accipiemus.*
- Idem. 13.** *Joan. 15. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.*
- Ephe. 1.** *Ephe. 1. Qui predestinavit nos in adoptionem filiorum, per IESUM Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum secundum divitiis gratiæ eius.*

Septima: IESVS in novissimo die, multis prodigijs finem mundi antecedentibus, cum majestate vivos & mortuos est iudicaturus.

- Job. 19.** *Job. 19. Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum. Et rursum cir-*

cundabor pelle mea, & in carne mea videbo DEUM salvatorem meum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciantur, & non alius; reposita est baculus meus in sinu meo.

Eccles. 12. *Finem loquendi pariter omnes audiamus. DEUM time, & mandata eius observa: hoc est enim omnis homo. Et cuncta quæ sunt, adducet DEUS in iudicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.*

Isai. 66. *Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadriga eius, reddere in indignatione furorrem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus disjiciabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino.*

Dan. 12. *In tempore autem illo confurget Michael Princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: & veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse ceperunt usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus, omnis qui inventus fuerit scriptus in libro. Et multi de his, qui dormiunt in terra pulvere, evigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, ut videant semper.*

Joel. 3. *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat; & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hereditate mea Israel, quos disperserunt in nationibus, & terram meam diviserunt.*

In Evangelistis, Marc. 13. *Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit DEUS, usque nunc, neque fient. Et nisi breviasset Dominus dies, non fieret salva omnis caro; sed propter Electos, quos elegit, brevioris dies.*

Joan. 5. *Amen amen dico vobis, quia venit hora, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint vivent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso: & potestatem dedit etiam iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc: quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei: & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitam, qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicij.*

TERTIA DISPUTATIONIS PARS.

CAPVT VIII.

Christum fuisse verum Messiam.

Messiam non esse purum hominem, sed hominem Deum, demonstratur quam plurimis argumentis, sed cum agamus contra Judæos, ex solo veteri testamento duci possunt firma contra ipsos argumenta; quæ nihilominus rotæ sunt, ut pleraque omittenda nobis sint brevitate ex more studentibus.

Primus ergo locus veteris testamenti, ex quo Messias Divinitas evidenter deducitur, in Baruch

Prophetæ vaticinio legitur: cap. siquidem 3. dicit: *Hic est Deus noster, & non estimabitur alius adversus eum, & quæ sequentur usque ad illud, Et post hæc cum hominibus conversatus est. Ubi aperte vides Prophetam de adventu Dei in carne loqui, Messiam ab illa DEUM appellari. Quo testimonio convicti Hebræi, sine fundamento negant, hunc librum Baruch in Canone scripturarum numerandum esse.*

Secundum testimonium est Isaiæ, qui non semel, sed sæpè vaticinatus est, Christum & Messiam DEUM verum futurum: cap. enim 7. de Messia loquens dicit: *Hic vocabitur Emanuel id est nomen scilicet*

Idem 35. bificum DEUS, & cap. 35. de Messia loquens ait: *Deus ipse venit, & salvabit nos, tunc aperientur oculi caecorum, & aures surdorum patebunt, &c.* Ex quo liquido constat Deum illum venturum ad salvandum nos, esse Messiam, cujus etiam sunt propria signa illa & miracula, quae ibi praedicantur. Nec ullius praeter Christum illa perficit, neque illa Judaeis ab alio, quam a Messia expectanda sunt, cum ante Isaiam, nec post illum ex Prophetis aliquis talia signa operatus sit: atque idcirco Patres hunc DEUM, de quo Propheta loquitur, esse Christum recte illimè interpretantur. Athanas. lib. de humanitate Verbi post medium. Idem verò de Isa. 45. ait: *In te est Deus, & non est Deus absque te: verè tu es Deus absconditus, Deus Israel salvator.* Verba sunt Dei Patris Filium alloquentis, ut constat ex antecedentibus verbis. *Hac dicit Dominus.* Et clarius ex versione Septuag. qui ita legunt: *Transibunt ad te, & adorabunt te, & in te orabunt, quia in te est DEUS, &c.* Et profecto locutio illa in te est DEUS, Christo propriissime accommodatur, quia in Christi humanitate est divina persona, ut expositorum: Epiphani. contra Hereses cap. 57. & Cyrill. lib. primo in Joann. cap. 15. Rectè quoque dicitur de Filio: *Non est DEUS absque te, propter unitatem naturae.* Et D. Hieronymus. meritò, super hunc locum scribens annotavit Christum convenientissimè vocari DEUM absconditum; propter asumptam humanitatis profundi dissimulatum mysterium. Hunc vero Isaiam locum imitatus est Paulus cum dixit, *Erat DEUS in Christo mundum reconcilians sibi:* ut S. Hier. lib. 4. de Trin. anno. avir.

Epiphani. Cyrillus.

D. Hieron.

2. Cor. 2.

Esa. 52.

Idem Propheta cap. 52. ita DEUM loquentem inducit: *Hac dicit Dominus Deus: In Aegyptum descendit populus meus, in principio eam & infra subdit: Ego ipse qui loquebar, ecce adsum.* Ideo ergo DEUS, qui antea per Propheas loquebatur, quem populus Israel colebat, postea per incarnationem apparuit. Ut enim intelligeret sermone esse de personam DEI per incarnationem & adventum Messiae, ubi Propheta: *Quam pulchri super montes pedes evangelicantis pacem, annunciant bona.* Et infra: *Consolatus est Dominus populum suum, redemit Jerusalem, expandit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, & viderunt omnes finis terrae salutarem DEI nostrae.* Expendunt hunc locum Soter. Epist. prima decretal. Chrysost. homil. 5. in Marc. Cyrill. lib. de Incar. unig. c. 2. Euseb. lib. 6. de demonstrat. c. 24. Tertull. lib. 4. contra Marcion. c. 13.

Quatuor haec loca ex Isaià, è multis sufficiat adduxisse, ad alios jam Prophetas accedamus, ac primò ad Hierem. c. 23. qui ita scribit: *Hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus, noster,* ubi habetur nomen Tetragramma oñ, quod est proprium Dei: quo loco de Messia esse sermonem Hebraei ipsi consentunt, ut mirandum sit valde, eorum ingenia hoc uno testimonio non convinci sed convincerentur quidem, nisi agerentur esse cor eorum, & nisi excacasset illud jam pridem DEUS, ut verbis utar Isaià 6. c.

Soter. Chrysost. Cyrillus. Euseb. Tertull.

Jerem. 23

Isa. 6.

Non minus aper. è dem vaticinatus est Zachar. qui cap. 2. scribit: *Hac dicit Dominus exercituum, post gloriam misit me ad gentes, quae spoliaverunt vos. Et infra: Lauda & latare filia Sion! (scilicet ad illud) Dominus exercituum misit me ad te. Ubi DEUS & Dominus exercituum missus à Deo exercituum dicitur ad salvandas gentes, & congregandam ex Judaeis & Gentibus Ecclesiam. Ubi nemo non videt apertum esse de Messia sermonem, ut affirmant Hieronymus. super hunc locum, Euseb. lib. 2. de Thom. à Jesu Opera. Tom. 1.*

Zachar. 2

Hieron.

Dem. c. 2. dem. 18. lib. 5. c. 25. & 26. lib. 6. c. 17. Ambros. brof. 2. de fide c. 3. August. 20. de civitate Dei cap. ultimo. An vero Prophetia de congregatione Ecclesiae, & vocatione gentium ad eam sit impleta, ex ipso rerum eventu, atque ex Matt. c. 28. colligi potest, ubi Christum loquentem inducit in hunc modum: *Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra: euntes ergo docete omnes gentes, &c.* Ex eodem Zachar. idem probatur cap. 12. *Effundam super domum David, & super habitacorem Hierusalem spiritum gratis & precum, & afficiet ad me quem confixerunt. Ubi verus DEUS est, qui loquitur, & promittit se daturum spiritum suum, & tamen dicit se esse crucifigendum, ut rectè exponit Cyprian. lib. 2. contra Judaeos cap. 20. Et Euseb. lib. 8. de Dem. 4. Augustin. lib. 20. de civitate Dei cap. 30.*

Euseb. Ambros. Augustin. Mart. 28.

Zachar. 12.

Cyprian. Euseb. Augustin.

Quod clarius idem Propheta vaticinatus est, cum cap. 13. scribit: *Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum: Disperdam nomina idolorum de terra. Et postea circa finem subdit: Quid sunt plaga istae in medio manuum tuarum? Et dicit, Huius plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. Si de te jam exhibitae, & omnibus nota loqueretur, clarius, potuisset in medium adducere.*

Zachar. 13.

Tertium testimonium est Malach. 3. *Statim veniet ad templum sanctum suum dominator, quem vos queratis, & Angelus testamenti quem vos vultis. Quin hic dominator a quo Angelus testamenti sic Christus, qui postea in templo est praesentatus, nemo ambigere potest. Dominator autem proprium nomen est veri DEI in Scripturis. Sed nimis prolixa erit disputatio, si omnia veteris testamenti testimonia velim adducere; haec sufficiant, quae si singula expendantur, evidenter nostram assertionem concludunt, & omnia simul expensa, ingenia quoque omnia, non omnino depravata convincere possunt.*

Malach. 3

Quartum, & fortè efficacius testimonium desumitur ex Psalmo secundo, qui Psalmus de Christo interligitur, tum quia Rabini, teste Galatino, de Messia exponunt, tum etiam, quia de Christo intelligitur Ab. 4. & 13. In hoc igitur Psalmo dicitur: *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ac ne putemus Messiam esse filium Dei per adoptionem, quomodo etiam Israel dicitur esse primogenitus Dei: obijungit: Et nunc Regis intelligite, erudimini qui iudicatis terram, & apprehendite disciplinam, &c.* Ubi nota in Hebraeo fonte, quem ad verbum semper requirunt esse, *וְשָׂרְפָה אוֹסְלָמִין בְּיָמָיו*, id est, in signum subjectionis oculam in manum filij aut pedem. Neque obstat quod LXX. verterint, *Apprehendite disciplinam.* Illi enim ad sensum, non ad verba respexerunt: tunc enim adoramus verè Christum, cum ejus doctrinam recipimus.

Nota praeterea in sequentibus verbis (*Ne quando irascatur Dominus*) in Hebraeo non esse Dominum, sed referri ad Filium illa verba, *Ne quando irascatur, nimirum Filius.* Ex quo intelligimus vocem Domini à LXX. additam ad Filium esse referendam, de quo etiam intelligitur necessario id quod sequitur: *Cum exarserit in brevi ira ejus, beati omnes qui confidunt in eo.* Hinc est jam argumentum: Messias est Filius Dei adorandus ab omnibus Regibus, & quibus ille irascitur omnino peribunt, & qui in illo confidunt, illi beati erunt: ergo Messias est verus DEUS. Nam solus verus DEUS habet imperium vitae & mortis, 1. Reg. 2. Item in scripturis passim in solo vero Deo confidendum esse dicitur, ut Hier. 17. *Maledictus homo, qui confidit in homine. Et infra: Benedictus vir, qui confidit in Domino.*

1. Reg. 2.

Jerem. 17.

Testimonia hæc divina in Scriptura existentia protulimus, quibus Messia Christi divinitas comprobatur: nunc alia quoque testimonia divina, à Deo mirabiliter extra Scripturam exhibitæ adduci possent, ut nost. & fidei assertio constaret magis, & pateret illustrius, quæ partim continentur prædictionibus Sibyllarum de Christi divinitate, partim eventibus aliquot mirabilibus, quibus historia produnt divinitus sæpè fuisse approbatam Christianorum de divinitate Christi sententiam, quæ legi possunt apud Bellar. Tom. 1. lib. 1. de Christo à cap. 4. & Gregorium de Valen. Tom. 1. d. 2. q. 1. p. 1. paragr. 19. Nunc solvere oportet: argumenta, quæ Judæi contra doctrinam hucusque à nobis traditam objiciunt.

Bellar. Tom. 1. lib. 1. de Christo à cap. 4. & Gregorium de Valen. Tom. 1. d. 2. q. 1. p. 1. paragr. 19.

CAPVT IX.

Solvuntur objectiones Judæorum, quibus probare conantur Christum non fuisse verum Messiam.

Objiciunt primò Judæi. Esto, aliqua de Messia à Prophetis prædicta, in Christo adimpleta sint, alia tamen existunt, quæ illi non conveniunt: Ergo non ille fuit verus Messias. Ant. prob. Nam ex Prophetis constat futuram Messia tempore maximam in populo Hebræo felicitatem, ut constat: ex Isa. 6. Joel. 3. & Amos 9. ubi dicitur. *Ecce dies veniet dicit Dominus, & comprehendet arator messorem & calcator uva mittentem semen, & stillabunt montes dulcedinem.* Prædixit autem paulò ante: *In die illa suscitabo tabernaculum David, quod cecidit: sed hæc temporibus Christi non contingere: ergò, &c.*

Isa. 6. Joel. 3. Amos 9.

Resp. Hebræos sensu carnis esse deceptos. Regnum siquidem Messia, & felicitas per illum promissa, non caduca & materialis intelligenda est, sed spiritalis, & æterna: promissa sunt nobis per Christum ea bona, quibus non possunt esse aliqua meliora, quæque salutem veram hominibus afferunt: & cunctis mortalibus æquè possunt esse communia, hujusmodi autem proprietates non possunt convenire temporalibus bonis, sed spiritalibus & æternis. Deinde idem Messias alijs Prophetarum oraculis describitur pauper, humilis, & vitæ dolorum, & sciens infirmitatem. Signum est igitur abundantiam bonorum per ipsum futuram, non carnaliter sed spiritaliter intelligendam esse, ut rectè Hieron. sæpè docet super Prophet. & August. lib. de spiritu & littera.

Hieron. Augustin.

Objiciunt secundo, Tempore Messia prædictum ab Isa. est c. 11. *Lupos cum agnis, pardos cum hædis, leonem cum ove habituros: Habitat ibi lupus cum agno (inquit Prophe. a) & pardus cum hædo accubabit, vitulus & leo, & ovæ simul morabuntur, & puer parvulus manabit eos: sed hæc non eveniunt diebus Christi: ergò, &c.*

Isaia II.

Resp. Hæc & similia non sic ad litteram, & in sensu proprio esse intelligenda, sed in sensu metaphorico: sæpè enim sub metaphora materialium rerum spirituales promittuntur, ut non debeant Judæi ipsi litteræ, quæ spiritum occidit, adeo firmiter adherere.

Tertiò objiciunt: In scriptura prophetica significatum est fore, ut adventus Messia sit in summa gloria & majestate: sic autem non venit Christus: ergo, &c.

Resp. Duplicem esse Messia adventum in Scripturis prophetis prædictum, unum in humilitate ad redimendum genus humanum à peccatorum jugo, & servitute Diaboli, de quo Zachar. 9. *Ecce Rex tuus venit tibi, justus, & salvator, ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asina.* Ille adventus jam est impletus.

Zachar. 9.

Alterum in gloria & majestate ad judicandos homines in fine sæculi, de quo psalm. 49. *Deus manifeste veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu ejus exardescet, &c.* Isa. 66. *Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadriga ejus reddere in indignatione furorem suum.* Hic adventus adhuc expectatur, ad eumque pertinent ea vaticinia, quæ malitiosè Judæi opponunt de gloria Messia: Ideo igitur Judæi errant, qui primum à secundo adventu non discernunt, ut egregiè ostendit Cyprianus libro de Idolorum vanitate.

Isa. 66.

Cyprian.

Quarto objiciunt: In scriptura etiam prædictum esse, ut adventu Messia vehementer lætaretur Israel; quod secus accidisse in adventu Christi competum est.

Resp. cum D. Paulo ad Rom. 9. *Non omnes qui ex Israel sunt veros esse Israelitas, neque qui semen sunt Abrahæ, filios veros esse Abrahæ: sed qui filij sunt promissionis, assumantur in semine, hoc est, veri Israel filij.* Hic Israel spiritalis omnino lætatur: est Christi adventu, quamvis non ille carnalis Judaicus, Quæ vero de lætita Israelis in adventu Messia prædicta sunt, de spiritali Israele intelligi debent.

Rom. 9.

Quinto opponunt etiam alia vaticinia, quibus significatur fore, ut Messias populum suum vi atque armis liberet, quod non fecit Christus.

Resp. ea etiam spiritaliter intelligenda esse; de vi scilicet & potentia spiritali, quæ merito & passione Messia contineretur, valetque adeo ad superandos hostes spirituales, vie dicandosque homines in spirituales liberet: id quod optimè ostendit Jo. Driedo num. 2. de captivitate & redemptione generis humani c. 1. memb. 3. dist. 3.

Jo. Driedo.

Ultimo tandem objiciunt quædam loca, quibus significatum est, fore, ut ad adventum Messia reedificaretur templum, quod neque per Christum factum est. Id verò præsertim colligunt ex Isa. 2. *Et erit in novissimis diebus preparatus mons domus David in vertice montium.* Sic prædixit Isa. unde colligunt in diebus Messia Hic: o solymitanum templum, & montem illum, in quo fundatum erat, supra omnes montes esse altum elevandum, ut Galatin. refert lib. 4. cap. 17. Resp. hunc locum, & si quæ sint similia huic, de templo spiritali, quod est Christi Ecclesia, intelligendum esse, ut inter alios egregiè ostendit Augustinus libro 18. de Civitate Dei cap. 45.

Isa. 2.

Galatinus

Augustin.

Quædam alia objiciunt, quæ ex prædictis facile solvi possunt: omnia vero inde oriuntur, quod Judæi litteræ corticem non ensunt, corpus non animam sæpè attendunt, neque duos Christi adventus agnoscunt, quæ duæ radices sunt Judaicæ cæcitatæ, ut bene notatur Tertul. in Apologet. adversus Gen. c. 21. Cyprian. li. de Idolorum vanitate versus suam, Irenæ. lib. 4. c. 16. Origen. lib. 1. contra Celsum non longe à fine, Rabbi Samuel in Epistola de

Tertul. Cyprian. Irenæus. Origenes. R. Samuel de

de adventu Messiae. ix. & x. habetur Tom. 5. Bibliothecæ. PP.

CAPVT X.

Solvuntur objectiones, quæ à Iudæis fieri solent, contra Messiaë Christi divinitatem.

Objiciunt primo Hebræi, verba illa Deut. 18. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi Dominus DEUS tuus.* Quæ de Messia esse prolata testes sunt fidelissimi, Petrus & Stephanus *Actuum* 4. & 7. Atqui verbis illis Moyses indicat Prophetam illum non esse futurum DEUM, tum quia dicit sibi futurum similem, atque adeo purum hominem, sicut ipse erat; tum maxime, quia subdit: *Ipsam audies, ut petisti à Domino Dno tuo in monte Horeb, quando dixisti, ultra non audiam vocem Domini Dei mei, & ait Dominus, Bene omnia sunt locuti, Prophetam suscitabo eu similem tui.* ergo ille Prophetam non erat futurus Dominus Deus; nam populus petebat, ne sibi Dominus loqueretur: ac Deus admisit petitionem, dicens se daturum Prophetam, & per illum locuturum.

Resp. hoc loco solum dici, illum Prophetam fuisse futurum hominem verum, Prophetam, legislatorem, mediatorem inter homines & Deum, & ita similem Moyse, & in natura, & officio: non oportet autem ut in alijs omnibus conditionibus futurus esset omnino similis, alias nec fuisset redemptor, nec natus ex virgine, nec in similibus perfectionibus Moysen superasset.

Quod verò postea significat DEUM per se populo non esse locuturum, ita intelligi debet, ut non sit locutus eo modo, quo antea, quasi per divinitatem ipsam, & signis & prodigijs illam indicantibus, sed humana voce, per humanam naturam ex eorum genere assumptam, quo non excluditur, quin ille Prophetam DEUS simul futurus esset, & verus homo.

Objiciunt secundo. Turpe valde videri, ut DEUS æternus homo factus sit in tempore, in præsepio reclinatus, traditus, flagellatus, crucifixus, mortuus; quæ non solum inconvenienter & scandalosè affirmari videntur de DEO, sed videntur quoque Divinitati repugnare: non ergo Messias, qui homo erat futurus, neque Christus, qui fuit occisus, verè est DEUS.

Ad perfectam hujus objectionis solutionem, plura essent hoc loco dicenda ex ips, quæ latè à Theologis disputari solent 3. p. q. 2. sed incongruè, dum contra Judæos scribimus adducuntur, quibus (si semel Scripturis credunt) illud est nobiscum commune, ut præterit humanæ sapientiæ rationibus, ea quæ in Scripturis continentur, tanquam effata cælestia, atque à DEO dictata, & proinde verissima venerentur.

Quare si semel, ut demonstravimus, Scripturæ palam affirmant Messiam fore DEUM & hominem, Judæorum est, sicut Christianorum, Deo dicenti credere, quicquid ex humana philosophia objiciatur. At verò loco solutionis prolixioris prædictarum difficultatum, quæ in obje-

ctione insinuantur, placet partem eorum, quæ elegantissimè Nazianzenus scribit *Oratione* 3. de *Theologia*, sub finem referre, ut quæ maximè videantur, ad hunc locum pertinere. Progenitus, inquit, est Christus, &c. quæ sequuntur usque ad In infernum descendit, sed animas revehit, atque in cælos ascendit, venturusque est ad judicandos vivos & mortuos. Quibus eloquens atque doctissimus Pater, ornate admodum ostendit, quoniam pacto Christus Servator noster, cum humanitate divinitatem, cum humilitate gloriam, cum passione triumphum, cum morte victoriam gloriosè conjunxit. Atque hæc dixisse sufficiat, circa objectionem secundæ hujus difficultatis; nam DEO dante, in secundo Tomo pro Judæorum Catechismo, plura de convenientia incarnationis, mortis, ac passionis Christi dicemus.

Tertiò tandem possent quædam novi testamenti loca adducere, quibus aliquando Christus minor Patre, factus, filius, aut creatus asseritur, quæ solent ab Arianis adduci, contra Christi divinitatem: sed quia Judæi tanto persequuntur odio novum testamentum, ut illo neque contra nos uti velint, ea prætermittemus, attenti solum ad objectionem Respondere, ea & similia de Christo secundum humanitatem intelligenda esse: secundum quam est filius MARIE Virginis, minor Patre, factus atque creatus in tempore, etsi concedendum absolute non sit, Christum esse creaturam, ut rectè admonuit D. Thom. 3. p. quia Christus in prædicta propositione sumi solet materialiter, pro supposito: secundum quod esset falsum dicere Christus est creatura, ea autem acceptio materialis hujus nominis Christi in prædicta propositione est valde conformis rationi, ut Theologi ferè omnes docent, & præsertim D. Tho. *Jaco citato*.

Ad calcem hujus cap. similitudines duas aliarum quarundam unionum rerum diversissimarum lubet annotare, quibus fiat credibile potuisse Deum naturam humanam unire divina persona: siquidem uniones aliæ creduntur, quamquam intellectui nostro difficillimæ sint, vel propter evidentem rationem, vel propter probabilem. Inter omnes ejusmodi uniones, illa ex D. Thom. sententia *lib. 4. contra Gent. c. 41.* & Athanasij in Symbolo, & aliorum Patrum, maxime videtur rationem hujus negotij credibilem facere, qua videmus animam & corpus, licet res diversissimæ sint, sic tamen copulari atque conjungi, ut ex illis conjunctis resultet unica substantia, unica nempe natura humana. Quare ergo sibi Judæi persuadere non poterunt fieri posse, ut ex substantia, seu personalitate Divini verbi, & humana natura seu humanitate constet una quædam substantia, quæ sit non una natura, sed una persona, in utraque natura, Divina, & humana subsistens?

Adducit etiam Dorandus *in* 3. d. 1. q. 1. similitudinem ex arborum insitione, ea enim fit, ut ex duabus diversis naturis, quarum quælibet sit completa secundum speciem, rationemque retineat suam, constituat unum quoddam, unitate quantitatis: sicut per hoc mysterium ex duabus etiam perfectis naturis, quarum utraque rationem suam conservat, existit una persona unitate substantiæ & perfectionis, quæ in his quæ sunt corporis expertia nominari solet quantitatis virtutis seu perfectionis. Ex his duabus similitudinibus,

Z + bus,

bus, prior certe est aprior, sed altera quoque est conveniens, præcipue secundum vulgarem hominum opinionem. Neutra vero est per omnia unioni hypostaticæ similis, in plerisque est dispar ratio, neque vero possumus aliquid huic mysterio simile profertre, quod per omnia conveniat.

CAPVT XI.

De alijs erroribus & fabulis in Thalmud ludæorum contentis.

Vid. cap. 7. loco cit. Biblioth. Theolog. **P**ost hæc tam illustria Scripturarum testimonia, quibus tam luculenter adventus Salvatoris probatur, & Judæorum pertinacia convincitur, aliud afferemus ad eorum confundendam cæcitate efficacissimum argumentum, tabula scilicet & nuge Thalmud incipissimæ, in quibus veluti in speculo deprehenditur, in quam profundos errores & densissimam cæcitate, qui divina gratia exciderunt, de more prolabantur, cum enim ad eadem sint fabulosi ista deliramenta, ut ne obtusissimis hominum ingenijs persuadere posse videantur, Judæi tamen tab pæna mortis infirmis credere compelluntur.

Fabulæ igitur Thalmud collectæ olim fuerunt accuratissime à N. de Sancta Maria Medico in lege Moyis versatissimo, postea verò ad fidem Christi converso, ex quibus etiam aliquas retert Sixtus Senensis in *Bibliotheca sua sancta lib. 2. fol. 109* qui auctores Thalmud, blasphemias, ridiculasque fabulas fideliter transcripserunt, addentes singulis fabulis librum, capitulum, & priora verba capituli idiomate suo hebraico expressa. Nec de his licet dubitare, cum plene sint Italice & aliarum provinciarum Synagoga prædictis Thalmud voluminibus.

Incipiã igitur horum portenta fabulas ex Sixto Senense referre, ut clarius Judæi se à Deo derelictos cognoscant, qui eos aperitissimis contralumen naturale implicari erroribus ita petmiserit: ex innumeris stultitijs & blasphemijs collegit aliquas non solum adversus Christum Dominum, sed etiam adversus Moysaicam ac naturæ legem & contra ipsam Divinæ Celsitudinis majestatem.

Blasphemix ex Thalmud adversus Christum Deum nostrum.

Blasphemix, quas impij Judæi in Christum DEUM nostrum emittunt, adeo sunt execrabilis, ut animus horreat, manusque refugiat eas scribere: proinde tantum suffecerit hic loca quadam indicasse, ubi hæc habeantur.

In primis, Quo partu Christus natus sit, & quam habuerit Matrem ac patrem: *Ordine primo, tractatu nono, versu quadragesimo nono, incipiendo à ve. bo Mebila.*

Quæ fuerit Christi professio, studium, & ars: *Ordine quarto, tractatu quarto distinctione quinta, charta decima septima.*

Quem Deum Christus coluerit: *Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione secunda, charta 107.*

Qua de causa, & quo supplicio Judæi Christum interfecerint: *Ordine 4. tractatu quarto, distinctione sexta, charta 43.*

Quo nunc loco detineatur anima Christi: *Ordine tertio, tractatu sexto, charta 57.*

Adversus divinæ Majestatis celsitudinem.

Deus ante mundi creationem ne orio torpesceret, exercebat se in extruendis varijs mundis, quos ubi condiderat, paulò post destruebat, atque iterum instaurabat, quoad hunc, quem nunc habemus mundum facere didicisset: *Ordine 1. tractatu 4. distinctione 3.*

Deus tres primas horas diei totas insumit in lectione legis Judaicæ: *Ordine secundo, tractatu primo, distinctione decima quarta.*

Moyse, cum aliquando ascendisset in cælum, invenit Deum se ibidem accensus in Scriptura sancta: *Ordine 5. tractatu 6. distinctione 5.*

Deus die prima Novilunij mensis Septembris judicavit universum orbem, reliquis deinde sequentibus decem ejusdem Lunæ diebus, applicat se ad scribendos jstos in libro vitæ, in los verò in libro mortis: *Ordine 2. tractatu 8. distinctione 5.*

Deum quotidie preces, ac orationes devoto animo facere: *Ordine 1. tractatu 1. distinctione prima.*

Deum habere locum quemdam separatim, in quo statuit temporibus, multis cum lachrymis desset, ac seipsum affligit, quod Judæi iratos, templum everterit Hierosolymitanum, & populum suum in captivitatem disperdere: *Ordine 2. distinctione 5. & ordine 1. & distinctione 2.*

Deus quotidie imponi sibi circa caput, & brachia vitas, sive corrigiolas quasdam coriaceas, *Theophilus* appellatas; indantque se ipsum tunica quadam linea, quæ Zicinnuncupatur, atque hoc modo ornatus procumbit in genua, & orat: *Ordine 2. tractatu 8. distinctione 5.*

Deum præcepisse populo Judæorum, ut singulo quoque novennio sacrificium expiationis peragant, ad expiandum scelus perpetratum à Deo, quando lumen quod injussit à Luna ademerat Soli attribuit: *Ordine 4. tractatu 6. distinctione prima.*

Deus quoties remittitur calamitates, quas Judæi à cæteris gentibus patiuntur, lachrymas duas effundit in mare Oceanum, & præ dolore pectus utraque manu contundit: *Ordine 1. tractatu 1. distinctione 9.*

Deus tribus postremis diei horis laxandi animi gratia ludebat olim cum pitce quodam magnæ magnitudinis, qui levianus appellatur: *Ordine secundo, tractatu primo, distinctione quattadecima, & ordine quarto, tractatu octavo.*

Deus ignota de causa indignatus pisci magno Leviathan, ipsum occidit, carneque ejus sale condidit, ut ex his cibum ministraret animalibus sanctorum in futuro sæculo: *Ordine quarto, tractatu tertio, distinctione quinta.*

Deum quotidie lemel nasci, & tunc cristæ gallorum gallinaceorum tuborem amittunt, si sique interim uno pede stant, tunc si quis eodem momento alicui maledixerit, is statim concidet mortuus: *ordine primo, tractatu primo.*

Deum

Deum creasse elementum ignis in die Sabbati:
Ordine 2. tractatu 3. distinctione 4.

Cum olim Rabbinus quidam adversus Rabbi Eliezer, disputationem inisset, Deus voce cælitus demissa, sententiam contra illos pro Rabbi Eliezer protulit; quamobrem indignati Rabbinus Deum anathematis pœna damnarunt, tum Deus ipse sobridens, Filij, inquit, mei me vicerunt. *Ordine quarto, tractatu secundo, distinctione septima.*

Cum Deus die quadam in cæli curia disserteret de specie quadam lepræ, quam ipse mundam esse a jebat, cæteris dissentientibus Rabbinis, qui immundam esse affirmabant, his tandem communi omnium assensu, devoluta est ad sapientissimum quendam Rabbinum, qui cum sententiam proferre pararet, ita in ejus anima relicto corpore, vociferari cœpit Mundam, mundam: *Ordine quarto, tractatu secundo, distinctione septima.*

Tanta fuit olim in Rabbinis quodam prudentia, ut diabolus simul & Deum, hoc astu eluserit. Cum Rabbinus in extremo vitæ articulo laboraret, diabolus precibus exorat, ut se jam jam moribundum ad portas usque cælestis regni deducat: ut inspecto inde loco divinæ habitationis, lætus ex hac vita decedat, hanc gratiam cum diabolus veteri amico præstitisset, Rabbinus illico intra portas cæli se conjiciens, juravit per Deum viventem se nunquam inde recessurum, qua de causa coactus est Deus hominem apud se remere, ne illum perjurum faceret, sicque hac una arte prudentissimus vit Deum, ac diabolus simul fellit.

Adversus Sanctos veteris testamenti.

Cum Angelus Gabriel grave flagitium commisisset, Deus jussu illam igneo flagello flagellari: *Ordine 2. tractatu 5. distinctione 8.*

Adam cum omnibus animalibus, tam masculis, quam feminis coivit, neque unquam appetitui suo sati fecit, nisi postquam cum Eva concubavit: *Ordine tertio, tractatu primo, distinctione sexta.*

Corvus emissus à Noe tempore diluvij, volebat ex arca discedere, timebat enim, ne post discessum suum Noe, cum cornice uxore sua coiret: *Ordine quarto, tractatu quarto.*

Job nunquam fuisse in humanis, & historiam ejus esse confictam: *Ordine quarto, tractatu tertio.*

David in adulterio, & homicidio non peccavit; & quicumque eum in his peccasse crediderit, hæreticus est: *Ordine 2. tractatu 1. distinctione 5.*

Adversus legem Moysis.

Quod licitum sit cum propria uxore masculino concubitu uti: quare cum duæ mulieres essent de hac re apud Synagogam conquestæ; responderunt Rabbinus virum esse uxoris dominum, proinde posse eum uti corpore uxoris suæ, utcumque voluerit, non aliter, quam ille qui piscem emit: is enim tam anterioribus, quam posterioribus piscis ejus partibus ad arbitrium velci potest. *Ordine tertio, tractatu tertio, distinctione secunda, & charta vigesima facie secunda.*

Si quis aut filiam suam, aut sororem suam sibi matrimonio junxerit, is rem Deo facit gratissimam: *Ordine secundo, tractatu primo.*

Rabbinus, qui non oderit hostem suum usque ad mortem, & qui vindictam adversus eum non quaesierit, indignum esse nomine Rabbinus: *Ordine quinto, tractatu primo, distinctione secunda.*

Gravius peccandos esse eos, qui contradicunt verbis Scribarum, quam verbis Mosaicæ legis, quibus qui contradixerit, absolvi potest; qui vero verbis Rabbinorum contradixerit, morte motiatur: *Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione decima.*

Si testes de falsitate convicti fuerint, puniri debent pœna talionis; quod si contigerit in iustè accusatum fuisse damnatum, & ita pœna afflictum, tunc falsi testes absolvi debent, & nulla pœna puniri: *Ordine 4. tractatu 4.*

Si quem major pars judicum ad mortem damnaverit, is mori debet: si vero omnes nullo excepto, in ejus damnationem consentiant, absolvetur: *Ordine quarto, charta 17.*

Si quis marcupium loco publico invenir, sciveritque ejus dominum jam de inventione marcupij desperasse, non tenetur ad restitutionem marcupij: *Ordine quarto, tractatu secundo, distinctione quinta.*

Aliæ hæreses, & superstitiones.

Animas hominum migrare de corpore in corpus hac lege, ut si anima in primo corpore peccet, mittatur in secundum, in quo si iterum peccet, mittitur in tertium corpus, in quo si peccare non desistat, denique in gehennam detritur: *Ordine 4. tractatu secundo, & pluribus aliis locis.*

Animam Abelis migrasse in Seth, animam vero Seth in Moysem: *ibid.*

Animæ indoctorum hominum in resurrectione non recipient corpora sua: *Ordine tertio, tractatu secundo, charta tertia.*

Rabbinus duo singula quaque hebdomada pridie Sabbati duos vinulos creabant, quos deinde toros comedebant: *Ordine 4. tractatu 4. distinctione secunda, charta 65.*

Quicumque ter in Sabbato comederit, vitam æternam consequetur in alio sæculo: *Ordine secundo, tractatu primo, distinctione sexta.*

Nihil comedi debet numero pari, sed impari: hoc enim numero maxime delectatur Deus: *Ordine 4. tractatu 2. distinctione 7.*

Si quis oraverit facie ad meridiem conversa, sapientiam consequetur: ad temeritatem vero divitias: *Ordine 4. tractatu 3. distinctione 2. charta 25.*

Si quis sub ventre Cameli, aut inter duos Camelos, aut inter duas mulieres petranie sit, nihil unquam ex Thalmud poterit edificare: *Ordine 4. tractatu 10. distinctione 2.*

Si quis negaverit libros Thalmudicos, in quibus scripta continentur prædicta sanctissima præcepta, Deum ipsum negat. *Præfatione totius Thalmud.*

DE CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM PROCURANDA.

LIBRI IX. PARS SECUNDA.

CAPVT I.

De ratione agendi cum Iudæis, & iu- vandi illos.

Judæi blandi-
rijs ad fi-
dem or-
tho-
doxam
reducen-
di.
Uten-
dum con-
tra Ju-
dæos ve-
teris te-
stamenti
testimo-
nijs.

QUO muneris conversionis infidelium incum-
bunt, maximè studere debent, ut alieni à
Christiana Religione ad eam blandimentis, non
asperitatibus adducantur: quod præcipuè est ob-
servandum cum Judæis, teste *D. Gregorio*; qui po-
tius auctoritatibus, rationibus & blandimentis,
quàm rigore, ad fidem Christianam recipiendam
provocari debent. Quare in Evangelio eis annun-
tando, divinarum Scripturarum, præsertim ve-
teris testamenti, testimonijs urendum est: confun-
dendi enim expugnandique Judæos nulla est alia
ratio, nulla via, nisi ex Scripturis ipsorum JESUS
Christus demonstretur: in quo omnia à lege, &
Prophetis prædicta penitus expleta sunt, ut amen-
tia sit, alium, in quo illa fiant, præstolari.

Incobuit in id studij vehementer Paulus, egre-
gius Christi prædicator, cujus indefessam in hoc
Judæis probandi operam, cum alias sæpè, tum
apud Thessalonicenses maximè Actus Apostolici
commendant. Cum perambulassent, inquit, *Amphi-
polim & Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat
synagoga Iudeorum. Secundum consuetudinem autem
Paulus introivit ad eos, & per sabbata tria disserabat
eis de scripturis; adaperiens, & insinuans, quia Chri-
stum oportuit pati, & resurgere à mortuis: & quia hic
est JESUS Christus, quem ego annuntio vobis.* Cui
præceptoris optimi industriæ par nobilium audi-
torum cura respondit. Nam nobiliores, inquit,
eorum qui sunt Thessalonicæ susceperunt verbum
cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scriptu-
ras, si hæc ita se haberent. Quo tempore eloquen-
tissimi, ac scripturarum potentissimi fratris Apol-
linis in Evangelico negotio promovendo, & Ju-
daica perveritate confutanda extitit mirabilis vis.

Act. 17.

*Iudæus, inquit, quidam Apollo nomine, alexandrinus
generis, vir eloquens, devenit ephesum potens in scriptu-
ris. Hic erat edoctus viam Domini, & fervens spiritu
loquebatur, & docebat diligenter ea qua sunt JESU.
Ac mox: Qui eum venisset (in Achaïam) contulit
multum his, qui crederant, vehementer enim
Iudæos revincebat, publicè ostendens per Scripturas esse
Christum JESUM. Hoc Apostolorum studium
innuati in conciliandis fidei Christianæ Judæis,
vel si spontè insanire mallent, obstructendis ac pu-
desaciendis, posteriores nonnulli, non verbo so-
lùm, sed literis etiam egerunt: ut Christus in utro-
que testamento pariter ostenderetur. Exerat præcla-
ra, ac proluxa disputatio Iuliani Marcytis cum Tri-
phone principe Synagoge. Extant libri sancti et-
iam Marcytis Cypriani ad Quirinum adversus Ju-*

dæos, in quibus breviter certis capitibus, Scrip-
turas utriusque testamenti congruentes adhi-
bet.

Sed quid immoramur Apostolorum, sive alio-
rum Patrum exemplis, cum Christus ipse sæpe fi-
dem suam ex veteris scripturæ documentis asse-
ruerit, confirmavit, astruxerit: idque jam cum im-
pijs & infidelibus agens, jam cum suis, mitioribus
quidem, & ad discendum benè paratis, sed tamen
crassis adhuc, & parum ingenio promptis? At Ju-
dæis quidem tum Moysen suum objicit, quem aut
ocianter legerent, aut infideliter acciperent:
propterea scrutari jubet Scripturas, quoniam ipse
de illo testimonium perhiberet, & Davidem opo-
nere de Christo canentem: *Dixit Dominus Domi-
no meo, sede à dextris meis.* Et cum accepisset Iaiæ
volumen, ac locum fortè aperuisset, ex capite sexa-
gesimo primo, in auribus illorum tunc esse pro-
phetiam impletam docuit, quod ipse ille esset,
quem Spiritus Domini unxisset, atque ad evange-
lizandum pauperibus misisset, ut sanaret contritos
corde, ut prædicaret redemptionem captivis, &
cæcis visum largiretur, & contractos dimitteret
liberos, & tempus salutare, Deoque gratum an-
nuntiaret hominibus: quæ omnia sanè ille egregiè
præstabat, ut ipsa rei veritate evidè testimonium
redderet, vel ij homines, qui mox præcipitem ip-
sum acturi fuerant. Jam verò Discipulos quàm
freq. enter, quàm dilucidè Scripturarum admo-
ner, atque in ijs præsertim, que ab illorum & sen-
tu & studio maximè aliena intelligebat, hoc est, de
passione sua, & morte, & opprobrio crucis.

Ac denique videre est, in omni ferè concione,
aut collatione Apostolorum, Christi Evangelium
testamenti veteris prædictionibus comprobatum:
*Huic, inquit Petrus omnes Prophetæ testimonium per-
hibent, remissionem peccatorum recipere per nomen ejus.*
Idem alià quoque: *Deus autem, qui pronuntiavit per
os omnium Prophetarum, pati Christum suum, sic im-
plevit, Et infra: & omnes Prophetæ à Samuel, & dein-
ceps qui locuti sunt, annuntiaverunt dies istos.* Simili-
ter Stephanus: *Et occiderunt eos, qui pronuntiabant
de adventu justis, cuius vos nunc productores & homicida
fistis.* Eodem modo Paulus ad Antiochenos: *Qui
enim habitabant, inquit, Hierusalem, & principes ejus,
hunc ignorantes, & voces Prophetarum, qua per omni
Sabbatum legantur, judicantes impleverunt, &c.
Cumque consummassent omnia, qua de eo scripta
erant, deponentes eum de ligno, posuerunt in monimen-
to. Et Romæ in vinculis positus: *Exponebat, inquit,
testificans regnum Dei, suadensque eis de JESU ex le-
ge Moysi & Prophetis, à mane usque ad vespertam.* At-
que ad Romanos scribens, segregatus in Evangelium
Dei, quod antea promiserat per Prophetas suos in Scrip-
turis Sanctis. Immensum erit hujus argumenti pec-
currere singula,*

QUÆ

Quæ cum ita se habeant, facile est judicæ cæci-
tatis causas pernoscere, quibus cum nihil magis in
manibus sit, nihil frequentius in ore, quam Scrip-
tura divina, nihil est tamen obscurius atque in-
fructuosius. Quin potius noxium, & extrinsecus mali-
tia illorum redditum est, quod est unice ad salu-
tem ipsorum divinitus institutum, ita vaticinante

Isa. 68. Spiritu Sancto: *Fiat mensa eorum coram ipsis in la-
queum, & in retributiones & in scandalum. Os urentur
oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper
incurva.* Verè enim ex mensa cælestis Scripturæ,
qua pasci & ali debuerant, scandalum potius & la-
queum, & dignam itæ retributionem accipiunt;
quod oculi illorum clausi sint, & dorsum in ter-
ram incurvum, ut æterna & cælestia videre non
possint, terrenis his infimisq; affixi, dum in spiri-
tuali lege nil nisi carnale cogitant, nil nisi animale
vel desiderant vel expectant. Propterea *Isaias* au-
divit, *Claude oculos populi hujus, & aures ejus obtura,
ut videntes non videant, & audientes non intelligant.*
Vident divinos codices, & legunt, ac audiunt,
sed in ipsis cæci sunt, & sardi ac trunci. Ipsi
enim oculos suos comprehesserunt. Nam quod illa
dixerit *Isaias*, propterea quod Christum repellentes,
quæ de Christi excellentia Prophetæ docent,
Judæi intelligere non possunt, aperit *Joannes* in-
dicat, cum recitatio illo testimonio adtingit: *Hæc
dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, & locutus est de
eo.* Itaque accidit ijs, quod ab eodem Prophetâ
alibi scriptum est: *Quoniam misisti vobis Dominus
Spiritus soporis, claudet oculos vestros, prophetas &
Principes vestros, qui vident visiones, operiet. Quo pacto
verò oculos perfidorum claudat, & operiat
in iore: nativæ magistros, docet consequenter: Et
erit vobis visio omnium sicut verba libri signati: quem
cum dederint scienti literas, dicent, Lege istum, & re-
spondet: Non possum, signatus est enim. Et dabitur li-
ber nescienti literas, diceturque ei, lege, & respondet,
nescio literas. Ita declarat sacram Scripturam non
esse quidem ab illis auferendam (quos Ecclesiæ
Scrinarios esse oportere præclatè *Augustinus*
dixit) sed tamen ita clausam, & libatam fueram,
ut æque & literas scienti & ignorantibus usa
sit.*

Isa. 29. In divinæ verò Scripturæ sensu hauriendo 70.
Interpretum versio amplectenda est, ac deinde
versio Chaldaica à *Jonathan* edita, in his potissi-
mum locis, in quibus non fuit corrupta, observan-
da. Deinde veterum Rabbiorum argumenta illa,
quæ ad Judæos consuandos facere possunt, in
medium producenda sunt: quæ ex *Galatino*, *Por-
cetto*, & alijs sacri negotio poterant erui. Ac deni-
que divinæ Scripturæ interpretatio, juxta litera-
lem sensum, ex varijs prætorum Sanctorum Patrum,
& posteriorum Doctorum opusculis, ad-
versus Judæorum errores, & impietatem con-
scriptis, quorum mentionem fecimus in princi-
pio, petenda est.

Augustin. Sed quoniam aliquando, (ut optimè advertit
Possevin. *Tomo 1. Bibliothec. lib. 9. cap. 4.*) citantur
Rabbini, quorum scripta antiqua, Christianaque
Religionis faventia, Judæi recentiores penitus de
medio tollere conati sunt: ne scilicet ad eorum
fontes accedere possimus, sicut de libris Rabbini
Haccados, qui temporibus Antonini vixit: aut iste
Judæorum doli præmonendus est, aut certiores
Rabbini, quorum scripta, vel saltem certa vestigia
adhuc extant, afferendi sunt, ne Judæi, si petant
ostendi libros, ex quibus hæc argumenta desum-
untur, & non habeantur, dicant à Christianis
esse confictos: id etiam observandum est ne quid

Hebraicè exprimat, quod rectè aut appositè
non pronuncietur, cujusque significatio non de-
sumatur ex Authoribus, & linguæ Sanctæ peritissi-
simis: tractanda enim est Evangelicæ veritas E-
vangelicè, hoc est, cum summa veritate & digni-
tate.

Veram non sufficiunt prædicta, nisi causæ ac
impedimenta omnia, quæ eos in cæcitate deti-
nent, tollantur: inter impedimenta autem ea potissi-
ma sunt, lectio, & retentio librorum impiorum,
nefariorum, & damnatorum, in quibus passim,
aut delitescunt, aut cernuntur (præcipuè in *Thal-
mud* & alijs Rabbiorum scriptis) blasphemias in
Deum & Sanctos, calumniæ & contumeliæ in
Deum, & Sanctos, obscuratio Evangeliorum, er-
rores contra legem naturæ, corruptelæ, & deprava-
tiones divinarum Scripturarum: qui ob graves
hæreses, errores, superstitiones, deliramenta, atque
horrendas blasphemias contra legem divinam, &
fidem Catholicam sæpe ac diversis temporibus
damnati, prohibiti, ac publicè concremati sunt,
tum à magno *Justiniano* Imperatore, ut habetur in
Novell. 146. de Hebræis §. Quæ verò tum à *Greg.
Papa IX.* quem referens in *Bulla ad Regem Fran-
ciæ*, quæ incipit (*Impia Judæorum perfidia*) secutus
est *Innocentius Papa IV.* alijsque summi Pontif. *Cle-
mens Papa Quartus* in suis literis incipientibus
(*Damnabili perfidia Judæorum*) *Honorius IV.* *Joannes
XXII.* *Julius III.* *Paulus IV.* *Pius V.* *Greg. XIII.* quo-
rum Bullæ sive rescripta de hac re habentur apud
Dilectorum inquisitorum, & similiter *Edictum
S. R. E. Cardinalium*, Generalium inquisitorum,
qui non modo in Urbe, & dominio Ecclesiasti-
co, sed etiam in tota Italia eosdem libros perquisi-
& flammis tradi fecerant, & qui deprehensi fuif-
sent tales libros habere, pœnas pecuniales, & pu-
blicationem honorum, & contumaces etiam ulti-
mum supplicium incurtere decreverunt, illorum-
que expurgationes severè prohibuerunt.

Ac denique novissimè *Clemens Papa VIII.* valde
appositè & opportunè providit edita *Bulla*
contra impia & scilicet, & errores Hebræorum,
quæ incipit, *Cum Hebræorum malitia*: anno 1592.
ubi inherens prædictorum Summorum Pontifi-
cum vestigijs, renovansque eorum decreta, & in-
super sequentibus verbis circa prædictos libros
suam mentem declarat.

Omnibus (ait) & quibuscunque universitatibus He-
braorum, eorumque singulis tam in temporalibus S. R. E. VIII. Bul-
ditione, quam etiam extra eam ubivis locorum, & in contra
quibusvis orbis Christiani partibus constituto, perpetuo Judæorum
prohibemus, ne quosvis libros, & codices in impijs *Thalmu-
dicis*, sæpe damnatos, vanissimos, Cabalisticos, atque & *Caba-
alios nefarios, à prædecessoribus nostris prohibitos & listas.*
condemnatos; nec non opera, commentaria, tractatus,
volumina, & scripta quacunque, tam lingua Hebræica,
quàm quavis alia hæcenus conscripta, aut versa, edita,
& impressa, ac in posterum conscribenda, aut vertenda,
edenda, vel imprimenda continentia seu continentes ta-
citate, vel expresse, hæreses vel errores, contra sacras vete-
ræ testamenti scripturas, nec non contumelias impietas,
& Salvatorem nostrum Dominum IESUM
Christum, ejusque Sanctam, Christianam fidem, ac
Beatis. semper Virginem eius genitricem MARIAM,
& Beatos Angelos, Patriarchas, Prophetas, Apostolos,
aliosque Sanctos Dei, Sacratiss. Crucem, Sacramenta
nova legis, sacras Imagines, & Sanctam Catho-
licam Ecclesiam, & sanctam Apostolicam, ac con-
tra Christi fideles, præsertim Episcopos, Sacerdo-
tes, & alias Ecclesiasticas personas, atque etiam
contra

Executi-
endè
Judæo-
rum ma-
nibus im-
pii Rab-
binorum
libri.

Bulla
Greg. IX.
Innoc. V.
Clemen-
tis VI.
Honorij
IV. &
aliorum
contra Lu-
dæos.

Clementis
VIII. Bul-
la contra
Judæorum
Thalmu-
& Caba-
listas.

IOHANNES
SPIRITUS
II
OVII

contra nuper ad eandem Christi fidem conversos, ac Neophytos, & alios contra Religionem Catholicam; vel in quibus etiam impudica, & obscena narrationes memorantur, etiam sub pretextu quod expurgata fuerint: vel donec expurgentur, sive quod de novo typis excusa fuerint, mutatis nominibus, vel etiam sub obtentu, seu tolerantia aut permissione (ut pratendant) Secretarij, aut cujusvis persona sacri Concilij Tridentini, aut Indictu librorum prohibitorum per recalcende Memoria Papam IV. predecessorem nostrum editi, vel cujusvis indulti Apostolici, aut licentia per S. R. E. Cardinales etiam legatos, aut Camerarium, seu Cameram Apostolicam, vel nuntios etiam cum potestate Legati de latere, aut locorum ordinarios seu inquisitores heretice pravitatis forsitan quomodolibet concessisse, aut quovis alio quavis colore, legere, habere, vel retinere, emere, vel vendere, aut evulgare ullo modo audeant, vel presument. Haecenus Clemens VIII.

Quare cum experimento, & collatione similibus librorum comparati sit, omnes ferè Rabbinorum Commentarios, ac libros, ut plurimum pravam ac perniciosam doctrinam contra legem divinam, ex voluminibus Thalmudicis originatè traditam, & de contemptum continere, ideo gravissimi ac sapientissimi viri, ac sanctæ fidei Christianæ zelatores, censebant Judæis tollendos esse non solum libros Thalmudicos, verum etiam quoscunque alios Rabbinorum Commentarios, vel ut ab illorum errorum fontibus fædissimis derivatos, sed tantum eis sacre Scripturæ libros veteris testamenti esse permittendos, quia ab illis Hebræorum impij tractatibus sensus divinæ Scripturæ, oraculaque Prophetarum pervertuntur, summa cum divinæ majestatis injuria. Deinde nomen Christi Domini B. Virginis MAR. I. E. ejus Matris, atque totius Ecclesiæ, pro qua sanguinem fudit, passim blasphemantur, magno Christianorum dedecore, ac hæreticis arma suppeditantur à Judæis, unde hæreses defendantur. Ac denique similibus libris docentur Judæi Christum Dominum, & Christianos omnes oppugnare, fraudesque suas, & dolos transmittunt ad posterum. Quare per Dominos Cardinales, inquisitores tempore Julij III. & deinde etiam in congregatione revisionis librorum Hebræorum sub Gregor. XIII. anno 1576. sancitum fuit, ac denique Clemens VIII. decrevit in congregatione sanctæ Inquisitionis, ut Judæis sola scriptura relinqueretur, super quo deinde visum est super sedem, edita B. alla supra citata, contra impia scripta, & libros Hebræorum, ex quibus liquet quam falsa sit Petri Galatini lib. 1. de arcibus Catholicæ veritatis e. 7. sententia, qui conatur ostendere Thalmud Judæorum à Christianis recipi debere, & in Latinum sermonem converti, & publicè in Christianorum scholis explicari. Haecenus quoad impedimenta conversionis.

Auxilium & consilium pro conversione Judæorum

Ea verò quæ juvare eorum conversionem possunt, sunt hæc præcipuè: primo, ut placidè ac benignè hortentur, & peccata eorum conversionem impediunt, cum communicatione ipsis aperiantur, ostendendo quàm gravia sint, ut eorum penitentia ipsos, non ut ira accendatur, aut à Christianis odio habeantur, quin potius monendi sunt, ut charitate & virtutum exemplis eos ad conversionem provocent, ipsi autem correptione placida & facilis sufficiat.

Principes Christiani tam Ecclesiastici quam seculares, ad insinuandam tum cum ijs, tum etiam cum alijs infidelibus Christianam benignitatem, eos gravibus inquisitionibus, aut vectigalibus non premant, sed potius aliquid ipsis remittant; nam ad fidem invitari possunt immunitioe tributi,

aut onerum civilium, aut publicorum immunitate, & pensionum promissione, exemplo sancti Gregorij Papæ, qui Judæis, qui in suis possessionibus patrimonij Sicilia erant, promissit se ijs, qui ad verum Dominum nostrum JESUM Christum se convertere voluissent, onus pensionum eorum, aliqua ex parte imminuturum. Quod ita, inquit, fieri volo, ut si quis ex ijs convertas fuerit, si solidi pensionem habet, &c. & taxat portionem immunitationis oneris.

Generaliter vero tam Judæi quam Saraceni, sive alij infideles, ad fidem conversi, eo quod infideles fuerint injurijs sufficiendæ non sunt: nec ceteri infideles videntes eos affici contumelijs, aut non honorari, sicut ceteri Christiani, detestantur à conversione ad fidem, ut optimè commendatur in Rituali Romano novissimo à Cardinali de Sancta Severina edito, in tractatu de Neophytis instruendis, his verbis: Parochi commendent eos, scilicet Neophytos, alijs Christianis, ut benigne humaniter, & cum omni charitate cum eis agant, habeantque eos ut fratres in Christo, non autem evitent, respiciant, aut contemnant, quod ex infidelibus nati sint, imo majori amore eos diligant, quod relicta infidelitate Christianam religionem amplectati sint, nec propter novam fidei susceptionem inter hujusmodi noviter conversos ad fidem, & alios Christianos antiquos discrimen faciant, nec verbo, aut factò contumelijs afficiant, nec affici permittant, sed pro viribus contradicant, & pro eis se opponant, ac prohibeant, & eos omni charitate prosequantur, & demonstrant sine personarum acceptione, omnes Christianos Catholicos unum esse corpus in Christo, in quo, sicut dicit Apostolus, neque circumcisio aliquid valet, neque preputium, sed fides qua per charitatem operatur.

Et iterum: Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Jædæi, sive Gentiles, sive servus, sive liberi, & omnes in uno spiritu potati sumus.

Ac etiam: Unum corpus est, unus spiritus, sicut & vocati estis in una spe vocationis vestre, unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

Cum autem Christus se ijs communicaverit, & nos ipsis nostra communicare debemus, & quos Dominus nolter per lavacrum regenerationis suo sanguine mundare, & sanctificare dignatus est, inquam profecto est, ut si in aliquo culpabiles non inveniatur, nec nisi ratione originis suspecti forte, antiqui Christiani eos, ut immundos & indignos, ab officijs, hominibus, dignitatibus, & privilegijs, quibus alij Christiani utuntur, & gaudent, arceant, & matrimonia cum ijs contrahere nolint, & hujusmodi alia in illos faciunt, quæ alios infideles à conversione plerumque avertunt, & ipsos Neophytos contristant. Adeo ut imbecilles & debiles in fide, quandoque cum se despectos vident, intrinsecus peniteat, quod fidem Christianam susceperint, non sine magno animarum detrimento, & Christianæ Religionis contumelia.

Quare publicè, & privatim non modo Parochi, sed etiam Episcopi, & Prælati severè arguant eos, qui novos Christianos sic despiciunt, contemnant, contumelijs afficiunt, & pristina ijs conditionem exprobrant, vocando eos Judæos, Turcas, Maranos, Regeneratos. Quos etiam pro gravitate facti coercerant, at puniant, aut puniendos curent: præcipuè autem in Judæos, aut alios infideles animadverendum est, qui in sua cecitate per-

permanentes, Neophytos, qui relictis cæcitatibus in fidei Christianæ lucem venerunt, autem contumelijs afficere, quacunq; lingua Apostatas & perditos homines eos vocantes.

Deinde, ut advertit Antonius Pollewinus, urgendū sunt Hebræi, exemplo plurimorum Patrum, qui ex Judæis conversi magnos progressus in Ecclesia fecerunt, ut eorum ingenia, doctrinam, sanctitatem imitentur, ac Deo vocanti manus dent. Facile vero docenti fuerit petere ex Ecclesiasticis historijs, quæ ad hanc rem faciunt: cum præter multos Apostolicos viros, qui ad Judaismo conversi divinum fidei negotium usque ad sanguinem propagarunt, quindecim fuerint Hierosolymitani Archiepiscopi, qui continuè eam administrarunt Ecclesiam, plures Episcoporum decades passim, ut Christiana crescebat res: Sanctus Julianus Archiepiscopus Toletanus, per plures doctissimi Rabbini, Linus, Evaristus, Theodorus, Pontifices Maximi, quique sanctissimè vitam egerunt (ac ferè nostris sæculis) præter alios Paulus Burgensis, primo Carthaginensis, mox Burgensis Episcopus, idemque Castellæ, & Leonis Regis summus Cancellarius: Theologi vero ac Religiosi, & Religiosorum Generales Præpositi, quorum maxima laus hoc tempore fuit in Ecclesia. Hactenus Pollewinus.

Præterea ne Judæi, & alij infideles propter amissionem bonorum suorum à fide suscipienda retrahantur, sed facilius convertantur ad eam, notum fiat eis, quod venientes ad fidem omnia bona sua mobilia, etiam malè & usuris acquisita retinebunt, non tamen quæ ceteris personis restitui debent: quodque si filij familias fuerint, à parentibus vel alijs consanguineis successione legitima, vel aliqua eis debita portione, paternorum vel maternorum bonorum, privati, aut fraudari non poterunt, nec ullum testamentum aliave ultima voluntas, neque ulla inter vivos, vel causa mortis donatio, vel alia alienatio facta in fraudem, obstare valeant, prout alias observatum & constitutum est. Acnovissimè Paulus III. etiam ampliando quoad legitimam, & bona inter vivos, atque ad retentionem ex usuris acquisitionum, perpetua sua Constitutione sancivit. Eadem etiam Bulla Pauli III. quæ prodit anno 1542. jubetur, ut civitate, privilegijs, immunitatibus, libertatibus, sicut & alij gaudeant Judæi, quandoquidem per gratiam baptismi concives Sanctorum, & domestici Dei efficiantur.

Illud etiam valde expedire certum est, ad Judæorum, & aliorum infidelium conversionem faciè procurandam, ut libelli de eorum erroribus, vel etiam aliquis ex prædictis, maxime Epistola illa Rabbi Samuelis, ipsorum lingua conscriberentur, & ederentur; & editos Episcopi & Prælati, si ve alij ad quos spectat, de eorum salute tractate, Judæis traderent & expugarent.

Denique quid agendum sit, & quomodo instruendi Judæi ad fidem conversi, ne ad vomitum revertantur, dicemus latè 2. Tomo, cum de *Cathismo conversorum ad fidem*, deque intruendis Neophytis dixerimus.

CAPVT II.

In quibus casibus sit interdicta Christianis communicatio cum Judæis, & contra?

Judæorum conversatio illicita est Christianis in generali quidem, quantum ad assiduam seu familiaritatem conversationem, & in speciali, in decem casibus prohibetur Christiani communicare cum Judæis, qui colliguntur ex *c. nullus*, & *C. omnes 28. q. 1.*

Primo interdicatur Christianis habitare simul cum Judæis; secundò ad eorum convivia accedere, vel eos ad nostra invitare aut una cum eis cibum capere: tunc autem erit letale peccatum comedere cum eis, quando Judæi inter edendum cibos discernunt, nisi sit in extrema necessitate, ita Armilla verbo *Judæum*, & colligitur ex *disto c. omnes*. Et Clericus contrafaciens debet deponi, & excommunicari. *d. c. nullus*, nisi id faciat in extrema necessitate, & tunc comedere non, ut *Azyma* sed materialiter ut panis est. Nec solum Christianis prohibitum est ad eorum epulas accedere, sed etiam ad eorum nuptias, dies festos, Synagogas frequentare, & cum eis ludere, & quod detestabilius est choreas agere. Tertio prohibetur Christianis simul cum Judæis in balneum intrare, & in eo se lavare: quarto, vocare eos ad curandas suas infirmitates: quinto medicinas ab eis recipere, quod intelligendum est, ex mente Silvestri, & aliorum de medicinis donatis, & ulro acceptis, quæ plurimum valent ad conciliandam familiaritatem, non tamen de his, quæ pretio emuntur: sexto, interdicatur Christianis filios in domibus Judæorum nutrire: septimo, Judæis famularum præstare, hoc est, servire eis, ut famuli, quod non solum intelligitur intra domum Judæorum, sed etiam extra illorum domos assidue non poterunt eis servire, cum textus nō faciat mentionem de domo, quia serviendo eis extra domum assidue, possunt facillè cum eis contrahere familiaritatem. Poterunt tamen in illis casibus, in quibus non contrahunt prædictam familiaritatem, ut colere agros eorum, & hujusmodi alia, ut colligitur ex *c. nullus* de Judæis, quod munus præstare debet ut colonus, non ut servus: octavo servitutis vinculo ijs subijci non, eos publicis officijs fungi inter Christianos: decimo, vel et eorum *Azymis*.

Prædicta prohibentur in *d. c. nullus* & subditur: *Si vero quisquam id fecerit, si fuerit Clericus disponatur, si laicus excommunicetur*: quæ pœnæ non nisi graves ob causas, & gravem culpam in jure solent apponi. Quare transgressores graviter peccant, nisi excusentur ob levitatem materiæ. Præterea hæc Christianis interduntur, ob periculum perfidiæ, quod imminet ex assidua familiaritate cum Judæis: & similiter prohibentur ad dignitatem fidelium servandam, contra quæ fieret, si Judæis permitterentur officia publica, vel *Azyma* eorum Christiani comederent, vel ad illorum convivia accederent: ipsi enim tanquam divina profitentibus, nostra abominantibus, Christiani quasi profani & inferiores se exhiberent, illis tantum deferendo. Versantibus igitur tam in periculo perfidiæ quàm despectu Religionis nostræ sine rationabili causa, (inquit Cas. in *Summa*, verbo, *Judæus*) erit mortale: si vero non sit periculum subversio-

nis, & sit rationalis causa, nullum esse peccatum existimat Atinilla verbo *Judeus numero 3.*

Ex dictis colligitur non esse interdictum aliquo jure Christianis emere, vel vendere aliquid Judæis, sicut nec cum eis colloqui: ita colligit Abbas, & Summistæ ex C. Cum miserabilem, *de Judæis.* Sed, an Christianus tuta conscientia vendat agnum Judæo, cum scit emere ad eum finem, ut eum ritu Judaico in Paschate sacrificet, diximus *supra* cum de communicatione in genere cum infidelibus ageamus.

Ultimò scire oportet, Prædicatoribus Sancti Evangelij ex Ordine nostro agentibus in terris infidelium ex privilegio S. D. N. Clementis Papæ VIII. fuisse concessum, posse cum Judæis caterisque infidelibus conversari verbo, officio, & cibo: imò id fuisse jure concessum omnibus Sacerdotibus, qui causa prædicationis versantur inter eos, ex jure canonico stabilitum invenimus.

Alia etiam in jure prohibita sunt Christianis in favorem Judæorum: qualia sunt, ne Judæi cogantur ad fidem, nec eorum pueri in vitis parentibus baptizentur, ne offendant eos in personis, nec in rebus, sine interventus judicis, ne impediant eos in suis observantijs, dummodo nihil faciant in opprobrium nostræ fidei, non exigant ab eis coacta servitia, ne invadant eorum Cæmæria, nec exhument corpora eorum, ne die Sabbatho trahantur ad judicium, de quibus latè *Summistæ* verbo *Judeus.*

CAPVT III.

Quænam Judæis, Christianis Principibus subjectis, prohibita sint?

UT omnis occasio tollatur Judæis Christianis se adjungendi, atque cum eis (quibus tam stricte in jure communitio est prohibita) consuetudinem & familiaritatem contrahendi, *inprimis* in C. nullus *de Judæis* præcipitur, ut hi in omni Provincia Christianorum, in omni tempore (videlicet interdiu & nocte) publicè signum portent in habitu, quo ab alijs Christianis populis distinguantur. *Secundo*, Ne officio publico fungantur inter Christianos. *Tertio*, Novas Synagogas ne instituant: & extruant; permittitur tamen eis antiquas retinere, easque reficere, dummodo solum in pristinum statum restituant, non ramen majores ac magnificentiores reddant. *Quarto*, Prohibentur ostia, & fenestras tribus diebus ante Pascha apertas habere, inò tota die clausas tenete coguntur, ne eo die in contumeliam Christi Domini & Redemptoris nostri, Christianos irrideant. *Quinto*, Non licet Judæo Christianum servum habere, quare servus Judæi etiam vernaculus, ex ejus ancilla natus Christianus effectus, statim fit liber nullo pretio soluto. Imò cum primum innotuerit servum Judæi fieri velle Christianum, statim ac cognitum fuerit ejus propositum, fit liber nullo pretio dato. *Sexto*, Ne testimonium dicant contra Christianum, nec possint convenire Christianum, ante Judicem Judæum. *Septimo*, Judæi, aut pagani, si furore petenti in volentem fieri Christianum irrogent, flammis traduntur concremandi, secundum legem Constantini. Alia verò, quæ prohibentur Judæis circa usuratum exactiorem, videntur apud *Summistæ* verbo *Usura.* Illud hic obiter notandum est, Judæo ad Christum sese

transferenti, licet Ecclesia non possit remittere obligationem restituendi usuras, si certæ & notæ sint personæ, quibus facienda est restitutio: quando vero sunt incertæ, jure potest Ecclesia remittere, ut ex hujusmodi remissione facilius ad Christum Judæorum conversio reddatur.

CAPVT IV.

Casus, in quibus Judæos, aliosque infideles de inquentes, Judices Ecclesiastici punire possunt.

QUANDO verò Ecclesiastici Judices, & Apostolici Inquirentes, contra Judæos graviter delinquentes possint providere, constabit aperè ex Constitutione Pontificia *Greg. XIII.* quæ incipit: *Antiqua Judæorum, &c.* Quare placuit hic casus in specie referre, ut clarius constet agentibus inter Judæos, quibus in rebus gravissimè delinquant. Statuimus, inquit Pontifex, inquirentes hæreticæ pravitatis liberè posse procedere in omnibus causis & casibus, qui sequuntur:

Si quis Judæus, aut infidelis in ijs, quæ circa fidem cum illis sunt communia; velati unum Deum, æternam, omnipotentem, creatorem omnium visibilibus & invisibilibus, & similia non esse asseruerit, prædicaverit, vel privatim alicui infinuaverit.

Si demones invocaverit, consuluerit, aut eorum responsa acceperit, ad illosve sacrificia, aut preces, ob divinationem, aut aliam causam, direxerit, aut quid eis immolaverit, vel charis, aliorumve rei fumigationes obtulerit, aut alia quævis impietatis obsequia præstiterit.

Si Christianos verbo, vel factò, vel exemplo, aut alio quovis modo nefariè hujusmodi docuerit, vel ad ea perpetranda adduxerit, aut adducere attentaverit.

Si Salvatorem Dominum nostrum JESUM Christum purum hominem, vel peccatorem fuisse, matremve Dei non esse Virginem, & alias hujusmodi blasphemias, quæ per se hæreticæ dici solent, in Christianæ fidei ignominiam, contemptum aut corruptionem impiè protulerit.

Si cuijvis eorum opera, auxilio, consilio, vel favore aliquis Christianus a fide deserverit, quamque semel susceperat abnegaverit, vel ad Judæorum vel infidelium ritus, ceremonias, superstitiones, vel impias sectas transferit, vel redierit, seu in hæresim aliquam incidit, aut qui ut Christi fidem abneget, seu in hæresim incidat, opem, consilium, auxilium, vel favorem quomodocunque præstiterit.

Si quis Catechumenum, vel quemcumque ex Judæis, aut infidelibus Deo inspirante, ad fidem Christianam venire volentem, à fide, vel fidei instructione, aut à sacri Baptismi susceptione retraxerit, averterit, vel dehortatus sit, aut ne ad fidem veniat, neve regenerationis lavacro abluatur, quovis modo impediverit.

Si quis Apostatas, Hæreticosve scienter domi suæ receptaverit, aluerit, et in meatu juverit, seu quovis modo eis cibaria ubiunque præbuerit, aut dona, vel munera dederit, vel miserit, aut de loco ad locum eos deduxerit, vel associaverit, vel deducendos aut associandos juverit, aut sumptus ministraverit, duces coarctave illis adjunxerit, vel

ne

ne ab eis perpetrata deprehendi, aut investigati queant fecerit, quique dictos Apostatas aut Hæreticos scienter occulaverit, defenderit, aut eis opem, consilium, auxilium, vel favorem quomodolibet præstiterit.

Si libros hæreticos, vel Thalmudicos, aut alios Judaicos quomodolibet damnatos, aut aliàs prohibitos tenuerit, custodierit, vel divulgaverit, vel in quacunque loca tulerit, aut ad eam rem operam suam accommodaverit.

Si Christianos deserit, redemptionis que hostiam salutarem in ara crucis immolatam Christum Dominum ludibrio & despectui habens: quandocunque, maxime vero in sacro Parasceves die agnum sive ovem, aut quid aliud cruci affixerit, aut appenderit, in eamque conspuerit, sive quid aliud contra ipsam fecerit.

Si nutrices Christianas, contra sacrorum Ca-

nonum statuta, diverforumque Rom. Pontificum Prædecessorum nostrorum sanctiones, adhuc retinuerit, aut eas retinens die qua Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumplerit, lac uno, vel pluribus diebus in latrinas, cloacas, vel alia loca effundere coegerit.

Et subjungitur: In quibus casibus universis & singulis omnes inquisitores, omnium regnorum, civitatum, provinciarum, dominiorum, & locorum universi orbis Christiani contra Jædos & infideles quoscunque diligenter inquirent, & procedant: & quos culpabiles deprehenderint, in eos pro culpæ modo, & pro criminum numero, multiplicatione, aut consuetudine delinquendi, flagella, remigia, etiam perpetua, rerum quoque publicationes, exilis & alia atrociora decernant.

Hactenus Constitutio.

LIBER DECIMUS, DE CONVERSIONE SARACENORUM PROCURANDA.

P R Æ F A T I O.

AGARENI, quos vulgo Saracenos appellamus, adeo, & numero, & vitæ turpitudine creverunt, ut & divinis & politicis rationibus Christianorum Principum, & Virorum Apostolicorum animos, ad eorum conversionem strenuè procurandam, permovere debeant.

Primo, quia instare videntur tempora, imò & præ foribus esse, qua per varia mulcorum Patrum vaticinia, & astrologorum Prognostica de Saracenorum secta, ac præcipuè Turcarum imperio citò finiendò prædicta sunt; ac in primis

Sanctus Methodius Martyr à D. Hieronymo laudatus, loquens de fine sæculi, ait; *Surget autem Christianorum gens, & præliabitur cum eis, (scilicet Saracenis) & occidet eos gladio, & captivas ducet mulieres eorum, & interficiet infantes eorum, & descendet filij Imaelis in gladium, & tribulationem, & afflictionem, & reddet illis Dominus mala, quæ ipsi fecerant, & irruet super eos militia, septies tantum, quantum in aliis gesserunt, & occidet illos Dominus in manu Christianorum, & erit Regnum Christianorum exaltatum super omnia Regna, celeberrimæ sunt etiam aliæ de ruina hujus sectæ, hæc ætate futura prædictiones; id enim jam multis retrò sæculis prænunciaverunt noster sanctus Cyrillus Doctor Græcus, ac Prophetiæ dono illustris, Joachimus Abbas, ac plures alij, de quibus Melchior Sotherus lib. 1. de bello Pannonico ita scripsit: Taceo interim ac lu- *Melchior Sotherus.*
*bens prætereò, Methodij, Cyrilli, Brigittæ, Joachimi, Alfonsredi & Torquati, atque aliorum multa, non è Druidum quercubus, aut cortina Cynthij elicta responsa, sed pÿs mentibus, Spiritus instinctu, calitis enunciata oracula, quæ omnia tanquam ore uno prolata, Principibus Christianis deberi orbis Imperium profitentur. Imo prophetiæ hujus apud Æthiopes meminerunt Franciscus Alvaresius, Lusitanus, & Thevetus, ambo ævi nostri Historici: apud quos constans est, ab antiquis Patribus traditio, Turciam totam, & loca sancta sub jugo Principis alicujus Septentrionalis ventura, Vnde noster Joan. Baptistæ Mantuanus, illustris Poeta, ita scripsit:**

*præfagia vatum**Attestantur,opes Asia, Babylonica regna**Ad Christi reditura jugum.*

Pleni sunt equidem sacri libri nostræ gentis, plena Turcarum ac Saraceno-
rum volumina, plena vulgi ora, prædictionibus, minis, signis, tama ruinæ vasti illius
Imperij, ac turpissimæ sectæ. Scimus Turcas sæpè de his cogitare, legere, loqui, ti-
mere, ac conari contra divinum consilium ad suæ amplificationem sectæ, nostræ
verò ruinam: nos vero quod dolendum maximè est, nihil de his cogitamus, neque
Principes Christiani sequuntur ducentem ad bella Deum, & velut vocantem ad
arma tam iusta, tam sancta, neque Ecclesiastici Ministrique Evangelij viam præ-
parant, ut faciliùs res ipsa peragatur.

Secundo, Est deinde Saraceno-
rum ad fidem conversio non valde difficilis, co-
lunt enim unum Deum turpi vitæ genere: qua in re duo planè contraria concili-
ari nituntur. Cultus quippe unius Dei, si ex genere spectetur honestissimus est,
& rationes planè efficaces producit ad vitæ turpitudinem redarguendam. Ex quo
efficitur, Evangelij Ministros eo, quod honestum est, allectos, & armatos facile pos-
se multos à Mahometica secta deducere; multos, inquam, ex ijs, qui inter gentem il-
lam incultam ingenio pollent: quod certè lucrum pretiosissimum foret.

Tertio, Qui valent ingenio apud Mahometanos, philosophicis saltem rationibus
adducti, per se ipsos, vitæ turpitudinem deprehendunt, facileque perspiciunt (suam
sectam impuram esse, neque cum purissimæ naturæ divinæ cultu posse subsistere;
aut certè, si non usque adeo perspicuè id cognoscunt, suspectam tamen Religio-
nem suam habent; quod viam facit viris Apostolicis, ad illorum conversionem fi-
dentius tentandam, & urgendam.

Quarto, Mahometani non usque adeo protervè Christi veritatem audiunt ac
Sectarij alij, cum à Mahometo ipso de Christi excellentia testimoniū illud re-
perhibitum sit: præterquam quod cum ipsi existiment, unumquemque in Religio-
ne quam profiteretur, salvum fieri posse, per hoc ipsum (quamvis enormiter errent)
aptiores fiunt ad prædicationem Christi leniter sine repugnantia audiendam. Ex
quo Christianorum animi inflammari deberent, ad veritatem divinam eis nuntian-
dam, quæ semel excepta per aurem (sperandum est) animos impios expiar-
et.

Quinto, Accedit Alcorani deformitas, quæ profectò tanta est, ut ad examen re-
vocata, & cum lege Christi comparata, Mahometanos vehementer commove-
re possit. Neque obstat eorum feritas, qui non disputationibus, ac rationum pon-
dere, sed ferro sectam suam tueri docent: Nam certò constat, eorum plurimos ex-
ternas leges patienter audire, quin etiam curiosè scrutari: per quod janua panditur
Evangelio.

Sexto, Multis constat argumentis, plures Mahometanos Principes, ipsumque in-
primis Perlarum Regem signa benevolentis minimè obscura Christianis Princi-
pibus ostendisse. Ex quo certè liquet, patere viam, qua viri Apostolici se
in animos illorum insinuare, & velut ex obliquo spargere fidei semina vale-
ant.

Septimo, Ipsi Mahometani Christianorum segnitiam redarguunt, qui erroris sui
zelo ad gentiles convertendos, hoc est, in suam sectam perducendos, missiones in-
stituunt; ut ex Orientalis Indis liquet historijs. Quomodo ergo ferunt Ecclesiæ
Principes, ut diligentiores sint in mendacia promulganda, quam JESV Christi
Ministri ad veritatem divinam persuadendam? Profectò Mahometi ministri à Chri-
sti Ministris converti deberent, & anteverti.

Octavo, Mahometani, ut nimis vulgatum est, adeo excrescunt numero, & vires
acquirunt; ut ruinam Christianorum Principum regnis minentur. Nam, ut nume-
rosissimam sobolem in Asia, Africaque vagantem præteream, compertum est
Catholicum Hispaniæ Regnum, in summo discrimine vitæ, fideique versari, ob
reliquias Arabum, qui olim Provinciam illam occuparunt. Et mirum est sanè, quo
modo ætate hac conjuratione facta, non rebellaverint, & fidem Catholicam, una
cum Christianis hominibus non extinxerint. Serpit verò grande malum hoc, au-
geturque numerus, & robur: timendumque est Europæ toti, si illi Mahometi cul-
tores Principatum obtineant. Quocirca enervanda esset eorum vis, non tantum
gladio, sed & Dei verbo, ut periculo propulsato, fides Catholica fortius invalisce-
ret;

ret: præsertim cum hodie Mahometi cultores summa injuria obtinent ac fædant terram sanctam, quæ ad Ecclesiæ regnum summo jure pertinent. Qua de causa notissimis patet historijs, pijsissimos Principes de regione illa recuperanda, serio cogitasse, maximisque laboribus & sumptibus in eum scopum justis exercitijs mare trajecisse. Neque sanè à tam glorioso conatu desistendum esset, quoad terra Christi, sanguine perfusa, ad Christi regnum, ac tot Christianorum millia, tam diu Turcico dominatu vexata, in pristinam libertatem redirent. Jam vero si arma terrea ægrè moventur, æquum omnino est, arma spiritualia idoneorum Ministrorum impigrè moveri.

Octo hæc rationes à Principibus Ecclesiæ expendi deberent: ut ex Ministris, qui fortassis in urbibus Christianis ignavia torpent, aliquos desiderio divinæ gloriæ excitatos, ad conversionem Agarenorum destinarent.

De præcipuis erroribus Mahometicæ doctrinæ.

CVM Mahometus edoctus fuerit ab Arianis, Nestorianis, Judæis, & Paganis, existis fontibus varios sædos, perniciososque hausit errores. I. Cum Sabellio negat Trinitatem. II. Cum Ario, & Eunomio Christum creaturam esse contendit, eumque Deum dicere ridiculum putat. III. Cum Carpocrate asseverat Christum Non Deum quidem esse, sed Sanctum Prophetam. IV. Cum Cerdone asserit fore impossibile, ut Deus filium habeat, quod nimirum uxore careat, citra quam filium gignere non poterat. V. Cum Manichæis, Christum negat mortuum, vel crucifixum fuisse, sed alium sibi similem. VI. Cum Donatistis negat cuncta Ecclesiæ mysteria, quæ à Christi passione suam vim & efficaciam obtinent. VII. cum Origenistis dicit Dæmones esse sub mundi finem salvandos. VIII. Cum Anthropomorphitis, qui Deum corporalem asserunt, communicat. IX. Cum Cerintho extremam felicitatem, vel summum bonum statuit in corporeis voluptatibus. X. Cum Ebionitis circumcisionem admittit. XI. negat Christum judicaturum in die Judicij. XII. asserit quod Judæi corruperint legem & Prophetas, & Christiani etiam, ita quod nihil remanserit de veritate legis, & Prophetarum, & Evangelij, nisi quantum in Alcorano continetur. XIII. Quod Deus sit causa omnium peccatorum. XIV. Quod omnia ista mundana fornicata sint. XV. Improperat Christianis adorationem Imaginum. XVI. Imponit Christianis quod suos Sacerdotes adorent. XVII. Quod quilibet rectè vivens in sua secta salvari possit. XVIII. Sui oblitus, quod nullus salvabitur, nisi in secta Saracenorum. XIX. Quod Angeli sint corporales, de flamma ignis facti, seu geniti. XX. Quod Angeli sint occidendi: & tandem in die Judicij resurgere habent cum alijs. XXI. Quod Angeli beati peccent. XXII. Quod Deus præceperit Angelis, ut adorarent primum hominem. XXIII. Quod Angeli ignorabant naturas, sive vocabula rerum, quæ Adam rebus imposuit. XXIV. Quod anima Adæ sit de portione animæ Dei. XXV. Quod omnes homines ex una anima sint producti. XXVI. dicit cælum productum ex fumo, qui surgit ex vapore maris. XXVII. Quod sol, & Luna fuerint facti æqualis luminis & virtutis, sed ala Gabrielis Lunam tangens obsecravit illam. XXVIII. Quod licitum sit habere plures uxores. XXIX. Quod licitum sit repudiare uxorem. XXX. Concedit tanquam licitum adulterium, & fornicationem. XXXI. Concedit tanquam licitum, peccatum contra naturam. XXXII. Ait, quod post resurrectionem erit usus ciborum, & venerorum. XXXIII. Cum Titianis prohibet vini usum. XXXIV. Quod omnia creata invocant, & adorant Deum. XXXV. Quod B. Virgo suscepta salutatione Angelica, & concepto filio fugit in longinquum locum, ubi erant palmæ, & ibi peperit. XXXVI. Quod B. Virgo cum portaret in brachijs filium, increpabatur à vicinis de peccato adulterij. XXXVII. Quod Prophetæ & Apostoli fuerunt Saraceni. XXXVIII. Imponit Deo multa falsâ & mendacia. Sunt alia per multa ejus instituta, non solum non honesta, nec rationi consona, sed maxime obscœna, absurda, & ridicula, & pecudum potius quam hominum, ut quicumque dixerit, legem Mahometanorum esse legem porcorum, mihi quidem scitè admodum, non solum verè dixisse videatur.

Auctores, qui scripserunt contra Alcoranum.

Istius porro sectæ Mahometis falsitatem, & absurditatem multi Christiani auctores scriptis demonstrarunt atque confutarunt: Dionysius Carthusianus tres contra Saracenos libros scripsit. Richardus ordinis Prædicatorum edidit librum, qui inscribitur, *Confutatio legis Mahometicæ*: Pius Papa hujus nominis Secundus *Epistolam* ea de re scripsit, ad Mahometem Turcarum imperatorem: Bartholomæus etiam Vngarus, & Joannes de Turrecremata, & Guilielmus Postellus in libris, quos edidit de origine Tartarorum, Persarum, Arabum, & Turcarum. Præterea Gabriel Bariletanus, ordinis Prædicatorum scripsit, Mahometum in sua lege permittere, quod a suis & porcis magis convenit, quam humana ratione utentibus: quod etiam vir inter Mahometanos medicinæ scientiæ clarissimus Avicenna nono suæ Metaphysicæ libro confiteri non erubuit: Paulus Burgensis in quadam sua *Additione ad Postillas Liviani super cap. 13. Apocalyp.* benè longam, fatisque curiosam, & eruditam de secta Mahometis disputationem fecit, ubi citat, & laudat extremum quemdam Tractatum, de lege & doctrina Mahometis, qui incipit, *Quot sunt dies servi tui, Psalm. 118.* à F. Nicolao Prædicatoris ordinis compositum, is per diu fuerat in regionibus Orientis, multumque versatus est cum Doctoribus istius sectæ, quin etiam, ut eam subtilius & altius scrutari & nosse posset, & linguam & litteras didicit Arabicas. Et ut omnia illius doctrinæ arcana & secreta penetraret, frequenter cum nobilioribus ejus Magistris, ea de quibus ipse vel dubitabat, vel penitus cognoscere negabat, communicavit. Unde non modo perspectam habuit doctrinam Alcorani, verum etiam quemadmodum principes ejus interpretes & doctores intelligerent atque interpretarentur. Fuit autem liber hic, simul cum alio Joannis Cardinalis Turrecrem. Romæ typis mandatus, anno 1606, hic apud Typographiam Guil. elmi Faciotti, ille vero apud Aloisium Znaectum, Scripsit etiam B. Joannes Damascenus in libello, qui inscribitur, *Disceptatio Christiani & Saraceni*, S. Thom. *opusc. 3. contra Græcos, Armenos & Saracenos*, Cardinalis Nicolaus de Cusa, in tribus libris inscriptis, *Cribratio Alcorani*. Hieron. Savanarola in opusculo de *Triumpho Crucis lib. 4. c. 7.* Sumanas in *Institutionibus Catholicis cap. 39.* S. Antoninus in 2. parte *Chronicorum tit. 13. cap. 5.* de Mahomete Agarenorum legislatore fœditissimo, ubi plurima de secta Mahometana, & de ejus auctore scribit. Michael Thomasius in libello inscripto, *Brevis Christiana & Catholica fidei defensio, & Judæorum, Mahometanorum atque Hereticorum oppugnatio*. Guilielmus Toranus in *Fortalio fidei*, & alij quamplures, quorum meminit Cardinalis de S. Severina, in suo Rituali, in *Tractatu de Infidelium conversione procuranda.*

Ordo servandus in Alcorani confutatione.

Quia immensum esset contra singulos hujus sectæ errores disserere, & forte minus utile, ostendenda erit in primis à nobis solita brevitate, legis Alcorani iniquitas, & falsitas, sumptis argumentis ab ijs, quæ illa traduntur, permittuntur, docentur, ac scribuntur: quæ ferè omnia detestabilia, turpia & vana sunt, omni æquitate ac rectæ rationi adversantia: & ut nunc alia prætermittam (quæ milies sibi invicem pugnant, & in quibus summa est stultitia, vana que nugæ) pauca ex illis à nobis erunt attingenda, tribus partibus hanc totam disputationem comprehendendo. In prima reducemus Alcorani iniquitatem, & malitiam ad causam efficientem, ipsum scilicet auctorem: ostendendo non à DEO, sed ab homine turpissimo, & facinoroso legem Alcorani fuisse latam. Secundo ad finalem, ubi de fine tam ipsius legis, quam Authoris dicemus: ut clarius constet, illud celebre ac vulgare Phil. sophi dictum: Qualis unus quisque est, talem sibi finem præscribere. Tertio ad materiale, hoc est, ad ipsas res quas continet, docet, ac præcipit Alcoranus. Ac denique ad formalem, hoc est ad modum & formam, qua Alcoranus scriptus ac compositus est. In secunda vero parte ex opposito legis Evangelicæ præstantiam supra Alcoranum demonstrabimus, ex iisdem quatuor causarum capitibus, simulque aliquibus objectionibus satisfaciemus, in tertia tandem de modo adjuvandi Saracenos, & ratione agendi cum illis, ac de his, quæ prohibita sunt agentibus inter illos, Deo dante, disseremus.

PRIMA PARS, DE CONFUTATIONE ALCORANI.

CAPVT I.

De Alcorani institutione, & quis fuerit hujus legis author & inventor.

Alcorani legem latam fuisse à vito iniquo, rapaci, mæcho, homicida, falso Propheta, revelationibus, imposturis, crudelitate, & alijs flagitijs, fallacijs & erroribus referto, clarissimè apparet legenti ejusdem Mahometi vitam, à gravissimis authoribus conscriptam. Ex quibus omnibus doctissimè Cardinalis Turrecremat. c. 1. *contra errores Mahometi* pulchrè ejus mores, vitamque describit his verbis:

Beatus, inquit, Evangelista in Apocal. describens tribulationes Ecclesie, Mahometi, & suorum futuram persecutionem prædicens, eam sequentibus verbis Apoc. 13. cap. proponit: *Vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni, & loquebatur sicut Draco, & potestatem prioris bestie omnem faciebat in conspectu eius, & fecit terram, & habitatores in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis, & fecit signa magna ut etiam ignem de celo faceret descendere in terram, in conspectu omnium hominum, & seduxit habitantes in terra, propter signa, quæ sunt data illi facere in conspectu bestie, dicens habitatoribus in terra, ut faciant imaginem bestie, quæ habet plagas gladij, & datum est illi, ut daret spiritum imagini bestie, & loqueretur in voce bestie & faceret, ut quicumque non adoraverit imaginem bestie, occidatur.* In quibus verbis Mahometus inter omnes hæreticos à fidelibus maximè venit execrandus, octo nominibus.

Primo, quia fuit scelestissimæ vitæ, unde dicitur, *Vidi aliam bestiam.*

Secundo, quia fuit prædo cupidissimus, unde dicitur, *ascendentem de terra.*

Tertio, quia simulator sanctitatis pessimus, unde dicitur, *Et habebat cornua duo similia Agni.*

Quarto, quia fuit in doctrina virulentissimus, hinc ipsi convenit, *Et loquebatur sicut Draco.*

Quinto, quia fuit in malis operandis studiosissimus; hinc rectè dicitur, *Et potestatem prioris bestie omnem faciebat.*

Sexto, quia fuit temerarius & arrogantissimus; unde convenienter, *fecit terram, & habitatores in ea adorare bestiam.*

Septimo, quia fuit seductor periculosissimus, benè ipsi appropriatur, *Et fecit signa magna.*

Octavo, quia fuit Tyrannus crudelissimus unde dicitur, *quicumque non adoraverit imaginem bestie, occidatur.*

Describitur ergo Mahometus primo vir à scelestissimus, cum subjungitur: *Vidi aliam bestiam*, videlicet, Mahometum vitam voluptuosam (quæ bestialis dicitur à Philosopho primo Ethicorum) ducentem. Nam fuit tanto libidinis ardore succensus, ut se jaceret super XL. homines virtutem generativam, & potestatem coëundi divinitus concessam habere, & præterea concubendi cum omnibus mulieribus, quæ se ei prostituere vellent gratis, habuit ipse 15. uxores, & 2. ancillas.

Secundo describitur prædo avarissimus, his verbis, *Ascendentem de terra*: quia per mercationes & rapinas ascendit de paupertate ad divitias. Mahometus enim utroque parente orbatus, sub Manophi Avunculi sui tutela pueritiæ annos agebat; Idolorum tunc temporis cultui cum universa gente Arabum interveniens. Post aliquot autem annos mercenarius factus viduæ cujusdam Cadigæ camelis agendis præfectus est, cum quibus in Syriam, aliasque regiones proficiscens, innumera commisit latrocinia: tandem suæ Dominiæ conjungo potius, rebus & nomine auctus est: atque ita de ignobili & egeno in divitem & famosum evectus. Et quia avaritia, ut dicit Ambrosius, quo plus ascenderit, eo ad altiora festinat, in tantam prorupit superbiam, ut regnum Arabum sibi polliceretur, nisi suos timere contribules, quod eum pro Rege non tenerent, cum ipsi essent illo majores.

Tertio, describitur, ut simulator sanctitatis, *Habens nimirum duo cornua similia Agni*, id est, Christi; cujus duo cornua dicitur Prophetia & novæ legis latio, unde Luc. 7. *Propheta magnus surrexit in nobis.* Mahometus autem videns sibi ad regnum usurpandum vires deesse, dolo usus est; ut qui Rex esse non poterat, Prophetam se simularet, legemque sibi à Deo revelatam mentiretur, ut *infra* favente Deo ostendemus.

Quarto, dum dicitur *Loqui sicut Draco*, Notatur ejus doctrina dolosa & venenosa, qua Agarenos, seu Saracenos infecit: hæc sunt enim draconis proprietates, ut oculis & fraudulenter decipiat,

& venenum infundat. Narratur in quadam Chronica, quod Clericus quidam cum in Curia Romana, honorem quem ambiebat, assequi nequisset, indignatus, in partes ultramarinas confugit, innumerabilemque populum sua simulatione ad se traxit: cui cum Mahometum praeficere vellet, columbam nutriti gratis in auribus Mahometi positis, ita ut columba super ejus humeros stare, & de auribus ejus cibum sumere assuefacta, quotiescunque eum videret, super humeros ejus profiliens rostrum in aurem immitteret. Hic ergo Clericus populum convocans dixit, se illum velle praeficere, quem Spiritus sanctus in specie columbae monstraret, statimque columbam secreta emisit: illa super humerum Mahometi volans, rostrum in ejus aurem immisit: quo viso, populus credidit Spiritum sanctum esse, qui super illum descenderet, ac verba Dei in ejus aurem inflaret. Et sic Mahometus Saracenos ad legem suam seduxit, ad eamque quasi divinam recipiendam pertinaciter animavit, qui ipsi adhaerentes Regnum Persidis, & Orientalis Imperii fines usque ad Alexandriam invaserunt.

Alibi tamen legitur, Monachum quendam Serapionem nomine, Nestorianum ab Ecclesia & Monasterio exturbatum in Arabiam confugisse, Mahometo quoque adhaerisse, qui ipsum de novo & veteri testamento plura edocuit secundum Nestorii Magistri sui intellectum, Salvatorem nostrum Deum esse negantis, & partim prout sibi visum est, simulque Apocryphorum fabulis eum plenissime imbuens, Christianum Nestorianum effecit, ut tota iniquitatis plenitudo in Mahometum conflueret, & nihil ei ad perditionem sui, vel aliorum deesset. Adjuncti sunt Judaei Haereticus, qui ne vetus Christianus fieret dolose praecaverent, hujusmodi novis rebus inhiant, non scripturarum virtutem, sed fabulas suas, quibus nunc adhuc abundant, ipsi Mahometo insillabant, Sic ab optimis Doctoribus Judaeis & Haereticis, Mahometus instructus Alcoranum suum condidit, & tam ex fabulis Judaicis quam ex haereticorum venenis confectam, nefariam scripturam barbaro suo modo contexit; quem paulatim per Tomos a Gabriele, cujus nomen e sacra scriptura cognoverat, sibi allatum mentitus, gentem Deum ignorantem lethali haustu infecit: & in oralium omnium calices melle liniens, subsequente mortifero veneno, animas, & corpora gentis miseræ (proh dolor) interemit. Bene ergo dicit Joan. Evang. quod ut draco loquutus est.

Quintò reprobus Mahometus describitur, à B. Joanne, in malis operandis studiosissimus insectator; cum dicitur: *Et potestatem prioris bestia omnem faciebat in conspectu ejus.* juxta Magistrum Nicolaum de Lira: Modus primi Regis in aliquo Regno, est regnum suum firmare, & dilatare quantum potest, quod fecit ipse Mahometus, & ideo dicitur, *Potestatem prioris bestia omnem faciebat* quia quicquid solet facere primus Rex, ad firmandam & dilatandam suam potestatem, ipse diligentissime peragebat, *In conspectu ejus*, id est, prout sibi ad suum intentum expediens videbatur. Ubi notandum, quod Mahometus ad firmandam & dilatandam legem suam, sive potestatem quatuor altissimis, vel caeteris usus sit.

Prima est, ut de lege sua non ratione disputaret, sed gladio: timuit enim, quod si inter sapientes veniret, facillimè vana & perniciose ostenderetur.

Secunda est; Ne Saraceni studii Philosophiae vacarent, per quae legis suae falsitas, vel solo naturali iudicio satis manifesta deegeret.

Tertia est; Quod in principio legem suam, non nisi rusticis, & simplicioribus hominibus perscrutaret, apud quos Prophetam se merito quidvis eo facilius persuasit, & obtinuit fraudulenta sua machinatione, quanto ipsi rudiores, & honeste civilitatis ac humanae prudentiae magis erant expertes: quibus per agros, & villulas incompotè & agreste viventibus facillimè se Dei nuncium, & Prophetam esse persuadebat: utpote qui, inter veritatem & mendacium, inter facultatem & sapientiam, quid distaret, discernere nesciebant: nec parum ipsi profuit Astrologi cujusdam favor & consilium, quo latrones, sicarios, & quidquid potuit pestiferae gentis sibi univit, quorum auxilio terrorem suum super multos non leviter auxit.

Quarta est: quod in lege libidinis & voluptatis frena laxaverit, quam carnales homines mente corrupti libenter amplectuntur: & ita pater, qualiter in dilatarione suae sectae in malis operandis fuerit studiosissimus.

Sexto, impudens Mahometus describitur à B. Joanne, Evangelista, temerarius arrogantissimus: cum dicitur, *fecit terram suam, & habitantes in ea adorare bestiam primam*, id est, seipsum, qui dicitur *bestia* ratione prius assignata: adorare non dico tanquam Deum, sed sicut Prophetam Dei summum, talem enim se praedicavit, & creditis est à gente sua illa stultitiae autem temeritatis fuisse legitur, ut ausus fuerit dicere, *Credite in Deum, & in nuncium ejus Mahometum: Obedite Deo & nuncio ejus: Sequimini Deum, & Nuncium ejus.* Quod profecto verbum arrogantissimum fuit, sicut infra ostendemus; ubi ipsum non Dei Nuncium, sed pseudo prophetam manifeste ratione demonstrabimus.

Septimo, impius Mahometus describitur à B. Joanne seductor periculosissimus his verbis: *Fecit signa magna, falsa tamen, ut etiam faceret ignem de caelo in terram descendere: hic ut manifestè pater, & dicit Magister Nicolaus de Lira, ignis metaphorice accipitur, sicut & alia, quae dicuntur hic.* Mahometus enim jam magnus effectus, epileptica passione cadere cepit: quam obrem ne vel apud uxorem, vel populum suum vilipenderetur, se hoc pati, ex apparitione Gabriellae Archangeli, commentus est; utpote non valens ejus terrorem sustinere: sicut Daniel, 10. dicit Angelo sibi apparenti: *Domine mi in visione tua dissoluta sunt compagines meae, & nihil in me remansit virium:* Angeli vero ignis vocantur, secundum illud Psalmi: *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros ignem urentem.* Verum quia id falso à Mahometo erat commentum; ideo subiungitur, *in conspectu hominum*, id est, in opinione falsa sibi credentium. Commentetiam sunt ipsius Discipuli, quod Lunam ad se vocatam fecerit descendere, qua ratione luminis convenit curi igne, & hic secundum vanam opinionem hominum ignem descendere curavit: & haec, ut sequitur, *seduxit in terram habitantes*, per se & discipulos suos, propter signa, quae falso dicta sunt de eo, & ab hominibus bestialibus credita.

Octavo nefarius Mahometus à Joanne Evangelista crudelissimus Tyrannus dicitur, per haec verba: *Habitantibus in terra sibi subjecta, scilicet, ut faciant imaginem bestiae.* Dicitur autem ejus Imago lex ab eo data, in qua representatur ejus conditio & vita, & praecipit firmiter sub poena mortis illam culto-

castro dicitur, & hoc est quod dicitur, *ut faciant imaginem*, id est, opere impleant ejus legem. *Et datum est ei*, id est, permissum à Deo, *ut daret spiritum imaginis*, id est, vigorem suæ legi. Lex enim dicitur viva, quamdiu viget; & mortua, quando aletatur. *Ut loquatur imago bestia*, id est, sententiam suam ostendat, sicut dicitur, *Lex talis loquitur in tali casu*, nam omnia ferè accipiuntur metaphoricè. *Sequitur, Et quicumque non adoraverit imaginem bestia*, id est, legem bestialem Mahometi non receperit, & non coluerit, *occidatur: Et faciet per violentiam, omnes, pullos, & magnos, divites, & pauperes, liberos, & servos habere charactem in manu dextra*, id est, in opere, & *in frontibus suis, per otis confessionem*. Hactenus ex Turretemata.

CAPVT II.

Mahometum non fuisse Apostolum,
sive Nuncium à Deo missum.

Consulenda.
scilicet 8.
Tom. 5.
supra. it.
Bibliothecæ.
Theolog.
per quã
sua
Mahometanæ
sectæ superstitionis
acriter impug-
natur & confu-
tatur.

Nicolaus Clenardus vir egregius, qui è patria sua Belgio longissimam & valde periculosam suscepit peregrinationem in Africam, & in civitate Felle diu moratus est, eum in finem, ut Mahometanam fidem perfectè ediceret, quo deinceps Mahometis ab infidelitate sua, ad fidem Christi convertendis, magis utilem ac fructuosam operam impenderet: rectè fundamentum disputationis inter nos & Mahometistas notavi: hoc fuisse, de Ecclesiæ Catholice statu sempiterno, vel everfione ante annos nongentos. Illi enim ajunt, ut Evangelio prodito abrogata est lex ceremoniarum, sic Mahometum successisse Christo, cum ejus lex & Ecclesiæ intercessisset. Quare hic negotij cardo est, & hinc ordiendâ disputatio: Mahometum nec fuisse Apostolum, nec à DEO missum, nec Evangelicam legem fuisse abrogatam, aut extinctam.

Ut autem Mahometus se Dei Apostolum comprober, tum ex litteris sacris suam auctoritatem, & vocationem commendat, tum Saraceni aliquibus miraculis ab ipso Mahometo factis confirmant. Primo igitur Mahometus *cap. 74. Alcorani*, inquit, Christum in novo testamento de Mahometo venturo his verbis prædixisse, *Nuntia* (inquit ille) *vobis affiro, de nuncio post me venturo, cujus nomen Mahometus: quem locum Saraceni omnes credunt in Evangelio adhuc stare, sui minus, malitia & impietate Christianorum fuisse et alium. Secundo, in cap. 71. Alcorani*, dicitur Deum in veteri testamento ejusdem Prophetæ futuram nativitatem, tot anorum millibus ante prænciasse, illis verbis *Deut. 18. Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus.*

Præterea Saraceni multa à Mahometo miracula gloriosa edita in confirmationem sui Apostolatus fuisse fingunt: ex quibus illa (inquiunt) sunt principaliora, quod in specie columbæ Spiritus Dei in eum descendit, & inspiravit, quemadmodum lex Alcorani erat conscribenda: quod dum coram universa multitudine concionaretur, indomitus taurus, terribilior illo immani Atticæ regionis, qui ab Hercule victus, inter admirabiles ejus labores numeratur, ad Mahometum accurrens, in genua se prosternens & declinans humiliter caput, manum Prophetæ supplex deosculatus est: quasi exemplo suo demonstrans eum ab hominibus colendum, quem ferè & truculentæ be-

stia venerentur. Quid illud, quoddam Adamo novem post ejus creationem diebus, stupenda quædam visio accidit, quã dum attonitus miratur, divinitus ei annunciatum est, eam fuisse præsignificationem quandam plurimorum Prophetarum, ex quibus oriundus esset Mahometus; quem quatuor tantum annis natum invisit Archangelus Gabriel, qui etiam antea de cælo descenderat, cum septuaginta Angelorum millibus, ut mundo ejus nativitatem testaretur, & qui postea cælitus eam legem detulit, quæ deinceps à Mahometo toti mundo erat imponenda? Mitto divisam in duas partes lunam, & hujus generis quædam alia. Neque enim, inquit Saraceni, Mahometus adeo erat stolidus, ut Prophetam & Apostolum Dei se vendicaret, sine illo argumento, quo Deus semper omnes sine exceptione ejusmodi Prophetas voluit esse ornatos: neque Arabes, Persæ, Asiatici, & Egyptij, qui ejus Alcoranum susceperunt, adeo erant agrestes & barbari, ut unico verbo victi, fidem veterem voluerint projicere, & novam undecunque oblatam arripere.

Tertiò, quia Mahometus (inquiunt Saraceni) non solum ad reformandum orbem, sed etiam ad castigandum, ob neglectam Christi sanctissimam doctrinam, & Religionem, ultimo loco fuit missus, idcirco post ea miracula, suæ divinæ vocationis indicia, cum prædicatione Alcorani gladium copulavit: Deum enim, ajunt, illi per Gabrielem, Alcoranum misisse, præcepisseque, ut eum per orbem terrarum publicaret, simulque gladium tradidisse, quo repugnantes castigaret: hancque contendunt Saraceni legem esse, ipsissimam Dei voluntatem, veritatem certam, in qua promulganda, si operam suam poneret, DEUM ei affuturum, & felicibus auspiciis conatum ejus ad optatos exitus provecturum. Et his promissis eventa (inquiunt) pulcherrimè responderunt. Rem siquidem aggressus mirabili felicitate Regiones maximas subjugavit, Arabiam, Asiam, Persiam, & alias plurimas: neque potentissimus Romanorum Imperator, ejus cursum potuit retardare, aut hominum extinguere ardorem, aut amissas provincias recuperare, aut unquam extripare, quam ille fidem ferverat; quæ & ijs in locis ad hunc usque diem firma constantque permansit; & extremas Orientis plagas pervasit. Unde sibi ipsis facillè persuaserunt, (imo hoc est potissimum hujus sectæ fundamentum) Deum primò misisse humano generi Moysem, deinde abrogata lege Christum JESUM, instructos facultate & virtute prodigiorum: hominibus vero non obsequentibus eorum dictis, misisse postremo Mahometum sine miraculis, armatum, ut quos non moverant miracula, arma compellerent: ac proinde Mahometum fuisse postremum nuncium, nec futurum alium post ipsum.

Contra hujusmodi igitur deliria statuendum primum, Mahometum nulla fecisse miracula: secundum, Non fuisse Dei nuncium, neque Apostolum; ac tertium proinde, Non fuisse ultimo loco à Deo missum, quartum, Ipsum non esse Dei Prophetam.

Maho-

Mahometum nullum operatum fuisse miraculum.

§. I.

DE prima hujus affectiois parte sufficiat nunc attingisse breviter, Mahometum nullum operatum fuisse miraculum: quis enim non advertat, ea omnia, quæ à Saracenis finguntur, ut ejus commendent miracula, esse falsas eorum imitationes, quæ in Salvatore nostro gesta sunt. Descendit super eum (quod ipsi non negant) in Jordane Spiritus sanctus, descendit quando nascebatur multitudo Angelorum caelestium: salutavit MARIAM virginem Archangelus Gabriel, eique keuissimum illud nuntium de Christo carnem suscepturo detulit. Ista quia visa sunt Mahometo plausibilia, & ad populum insecandum idonea, partim præstigijs, partim apertis mendacijs ad se traxit. Deinde hæc omnia à nemine, nisi ab ipso auctore visa sunt, imò hæc & alia confictæ fabulæ sunt, & contraria ipsi Alcorano. Prohibet enim Mahometus de se aliquid tale credere, præterquam quæ scripta sunt in Alcorano.

De omnibus Prophetis dicit: *Multi multa mentis sunt, quod ne de me existiment quidam, id solum de me verum credatur, quod Alcorani auctoritate fulcitur.* Ille enim cum miracula non fecisset, & hoc ostendere volens, introducit Deum loquentem & dicentem: *Dixit Dominus ad me propter hoc miracula te facere non permitto, ne tibi propter miracula evinias, quod & alij Prophetæ accidit.* Sui igitur testimonio convincitur nullum fecisse. Ait enim, quod cum homines ei dicerent: *Ostende nobis aliquid signum sicut fecit Moyses, Christus, & alij Prophetæ;* respondit, quod mundus non credidit ijs, sed dixit, incantatores esse, propter hoc Deus non permisit mihi miracula facere, non enim credidissent: sed veni in potentia armorum. Quod manifestè falsum esse ex eo patet, quod parvo negotio credidissent facienti miracula; cui crediderunt sine miraculis, latrocinia, rapinas, adulteria, & id genus flagitia mandanti; quibus perpetrandis genus humanum pronissimum est: quod ait de potentia armorum, quod pro miraculo adducit, falsum est: non enim semper fuit victor, ut Moyses, & Jesus Nave, & Helias, quos Angelus Domini semper protegit, & victores effecit; Mahometo verò dentes contriti sunt, & facies collisa: hinc ergo non est, quod repente ei magna mundi pars adhereret; sed quod talia mandata dederit, in quæ homines sine lege, proclives sunt.

Præterea eundem Mahometum nullum patrasse miraculum, ex alio ipsius testimonio manifestè constat: nam & ipse in *Cap. Prophetarum* narrat de quærenibus ab eo miracula fieri, & dicentibus ipsi Mahometo: *Audivisti in somnia, blasphemias congregasti, vel forte poeticè loqueris. Veni ad nos ad minus in uno miraculo, quomodo & missi sunt priores.* Respondit: *Subvertimus, inquit Deus, urbes coram non credentibus, nunquid hi credent, & quomodo expectent ab eo miracula:* & respondit eis; *Quoniam qui præcesserunt vos, non crediderunt miraculo, & neque vos etiam miracula credetis, nisi per ensam.* Quibus testimonijs clarè convincitur, Alcoranum nullis miraculis fulciri.

Christiana autem fides, quæ ardua docet, & præcipit, in miraculis manifestis & utilibus, tum à Christo, tum ab Apostolis editis tota fundata est:

& usque ad præsentia tempora demones expelluntur, debiles curantur, mortui suscitantur: hæc autem miracula Christiani patrantur, hodieque patrant dicentes, Christum crucifixum, verumque Deum esse: & in hujus veritatis confirmationem, innumera sunt à Christi cultoribus patra:ta miracula. Quod si Saraceni dicant esse à nobis conficta, ex eo magis convincuntur: nam aut Christiana Religio divinis miraculis à toto fere orbe recepta est, aut nullis miraculis confirmata: si primum, divina est ergo, & digna, quæ recipiatur: si autem nullis, hoc est magis miraculum, quod absque miraculis, per homines simplices & idiotas, hominibus ardua, naturæque vitij corruptæ contraria imponentes id fieri potuisset: quod fecerunt Christiani, non vi & armis alios interimentes, aut minantes, sed potius ab alijs illatam mortem patienter sustinentes.

Mahometum non fuisse Dei Apostolum.

§. 2.

Sed jam secundò Mahometum scilicet Apostolum, vi & armis nitentem, evertamus. Primò, quia Deimos est legè statuentis per suos ministros, & nuncios, non violentia armorum cogere corpora, sed miraculis & suasionibus adducere animos. Hoc fecerunt Moyses & Christus: nam quod Mahometus dicit, homines illis non obedivisse, manifestissimum est mendacium: quippe & Moyse dicto audientes fuerunt Judæi, & totus pene orbis Christo, & nunc plurimæ adhuc gentes, & cum Mahometus viveret, pleræque nationes. Manifestius poterat monstrare à DEO esse missum se, si ea egisset, quæ sola potest DEUS, quæque illis solis tribuit, quos mittit ipse ad salutem hominum. Nam quod ait incredulis nulla miracula prodesse, se ipse non intelligit, ut in alijs suis dicitis. Quos enim vocat incredulos? si illos, qui nullo modo sunt credituri, apud istos non solum miracula, sed nec arma quicquam profecerint: si increduli sunt, qui non credunt, aut quibus difficile persuadetur; istis certa efficaciora fuerint miracula, quam arma, & mundus ad mirabilia Christi atque Apostolorum opera respicit, non ad victorias Persarum, aut Romanorum. Sed Mahometus conscius sibi, se non habere donam illud caeleste efficiendi, quæ naturæ vires superarent, quod erat in promptu, missum esse se dixit ferro munitum. Atqui armatus hic victus est aliquando, & luculentum vulnus in ore accepit, unde molares aliquot & dentes amisit, & in fossam est dejectus, & victus turpiter, & quidem cum pridie victoriam sibi & suis ex caelesti oraculo promississet: quin etiam cum adhuc esset latro, casus sæpe est, ut à *Drianidis*, quorum camelos invadebat *Mecha* redeuntes, & Civitas illa, quæ nunc eum adorat, capitis aliquando eum damnavit, ut latronem perniciosissimum; & primum proposuit, si quis in potestatem, vel vivum, vel mortuum redigeret.

Præterea, quia in armis sæpe numero videmus accidere, ut pejor causa vincat meliorem, ut intelligamus non esse divinæ æquitatis bella, sed humanae malitiæ. Verum non ignoravit Mahometus mansuetudinem, clementiam, humanitatem esse potius divina arma, quam ista ferrea & chalybea fabrorum manibus confata, idcirco ait: *Missus sum à Deo, ad homines cum pietate & misericordia, item persuasionem esse potius divinitatis, quam violentiam*

lentiam & coactionem, idcirco alio in loco inquit: *Nulla violentia est in fide. Et rursus: Vim nequaquam propter legem inferatis, cum recta, pravaque via patet illa sint.* Sed nimirum si hoc ipse observasset, invalidum fuisset regnum Prophetæ, & defectus Principatus. Persuasionem enim nemo esset unquam ad assentiendum sectæ inductus, tam absurdæ ac puerili. At ferri quis fuisset usus, si nemo cogere, & res non esset gladijs gerenda, sed rationibus? Idcirco tanquam sui oblitus alibi, dicit: *Nisi meam scripturam receperis, & credideris, calitus esse ad me missam, meque corfissus fueris Prophetam esse Dei legatum; diripiã substantiam tuam omnem, uxorem & liberos tuos captivos abducam, reque ipsum interficiam.* E. item: *Viri boni, quid vobis est cum illis in vedulo commercij cum nemine illorum contrabatis, vel negotium vel societatem, vel amicitiam, nisi prius recta via Dei pugnatum aut per adatum vobis sciam exeat: quod si facere recusarint, eos si fieri possit, ubicunque invenieritis, occidite.* Hæc ille. Quid potest dici, vel Deo, vel Prophetæ congruentius? Ideoque lingua vestra, eo nomine appellatis eos, qui vobis se adiungunt, quo denotatur, illos se ac rem suam, & familiam contrevallæ Mahometicæ legis professione.

Deinde, quia non convenit mitti à DEO, nisi qui Dei sit simillimus sanctitate, innocentia vitæ, sapientia, & alijs virtutibus, quæ in DEO sunt extrema & infinita: qualis fuit Moyses, & Moysè melior Christus, vel vestri legislatoris testimonio; Mahometus ipse, antequam ad legationem Dei nomine obeundam venire, pessimus, in legatione ipso pejor fuit. Ipse homo apertus, & simplex proficitur, quæ negare non poterat, cum haberet confcios & testes suorum flagitiorum, peccatorem se à principio fuisse, & hominem facinorosum, sed condonata sibi esse à DEO peccata. Quæ autem iniquitates fuerint priora illa scelera? prædo erat, raptor violentus, homicida & nefarius adulter; eadem illa postquam de cælis descendit, obtinuit, nec quicquam mutavit de solita impunitate, ac crudelitate. Denique talis fuit, qualem quis filium suum esse nolle. Quis igitur credat à Deo esse electum aliquem ad munus tantum, nec ab eo esse meliorem redditum? Potest cuiquam tanta bonitas contingere, quin bonum faciat? Potest tanta puritas, quin purget? Ac vero ne quis scelera & flagitia, quæ palam Prophetæ designabat, audeat carpere aut vituperare, auctoritatem divinam omnibus interposuit, & se à Deo iustum id facere confirmavit; bella, cædes, rapinas, adulteria.

Nec satis illi fuit, malum & scelerosum esse, nisi etiam nequitia, ac scelerum suorum auctorem DEUM faceret, & causam, patrem bonitatis & iustitiæ, osorem victorum. Mover bella, rapit, occidit, ait, se cum potentia publica à Deo missum; incestat, adulteratur, pollut virgines, & maritatas, facit Deum lenonem suum; & ait, sibi datam à Deo vim generandi, quantum hominibus quadraginta. Quid potest dici obscenius? quot sum hæc generandi tato immanis potestas? nisi ut non solum impudè, & licenter, sed cum aliqua pia Religionis cognitione, à muliebri simplicitate, & superstitione admitteretur ad concubitum, sinente marito, aut patre, atque etiam auctoritatem numinis reverente, à quo esset illi tale munus concessum.

Ad damus præterea, si à Deo munus hoc concessum est Mahometo suo nuntio, & Prophetæ, cur nulli unquam Prophetarum aliorum, non dico tantum, sed nihil permissum est tale omnino?

Quod si donum est hoc & Deo dante, & Prophetæ accipiente dignum, nemo non deberet expere, & se in cænum illud foedissimum immergere. Quæ divinæ naturæ, atque ingenij, vel minimam ac tenuissimam particulam mente ac cogitatione comprehendunt, continuo agnoscent, qualis est iste divinus Nuntius, qui vim illam ac facultatem tantæ turpitudinis; & licentiam adeo particularem & effrenam à Deo se accepisse gloriaretur? Si tam propinquus, tam acceptus, tam charus erat Deo, impartitus illi fuisset Deus non turpitudinem opum, non voluptatum, non rapinarum, sed de suorum excellentia virtutum, quemadmodum Moyse, Christo, Joanni, & alijs, quos ipse charos fuisse Deo perhibuit.

Nec solutio Saracenorum potest satisfacere dicentium; Etiam si Mahometus fuerit homo nequam, & perditus; tamen Deus eligit quos vult: quia etiam si Deus ex peccatoribus iustos faciat, semel tamen electi à Deo, & in ejus amicitiam admitti peccatores esse desinunt, maxime si vera essent, quæ ipse Mahometus de se finxit. Tanta enim cum Deo familiaritas, tam crebra colloquia, lex ipsa cæli us ipsi missa, fecissent eum sanctiorem. Quale autem est, formulam rectè vivendi, pietatis, sancti atis dare Deum hominibus, per hominem ab illis virtutibus alienissimum; ut nihil magis à norma illa disceperet, quam vita Legati? Quid vero potest esse æquius quam ut homines se ad exemplum illius componant, quem videant admitti ad consortia Angelorum, ad colloquia Dei, præfici mundo à DEO ipso, ad leges vitæ & sanctitatis condendas.

Sed proprius accedamus ad id quod dicunt, à Deo fuisse promissum Mahometum, id vero etiam à nostris. Nam illo loco, quo dicitur: *Et mittam vobis Spiritum consolationis*, Mahometum erat adscriptum, deletum autem à nobis odio Saracenorum. Quæro ante omnia, quinam erant eum priores Mahometo, an postiores? prioribus nulla erat causa; nesciebant enim quis, aut qualis Mahometus esset futurus, imo credituri erant optimum, & divinum Prophetam futurum, qui esset à Christo non solum commendatus, sed iustus expectandi. Postiores non fecerunt; Nam Mahometus jam de eo conqueritur. Quid quod extant Evangelia scripta ante Mahometi ætatem, nec ulla est in eis mentio Mahometi, nec ulla eo loco etatis. Tot scriptores Christiani præcesserunt Mahometum, tam diversi opinionibus, sectis, affectibus, quis unquam illorum meminuit Mahometum? Quod si Mahometum iussisset JESUS Christus expectari, tantum nobis fuisset nefas, illum priusquam veniret non expectare, & postquam venisset non recipere, quam Christum ipsum abnegare.

Magnum odium versatur inter Christianos & Saracenos, idem inter Christianos & Judæos, ac inter Judæos, & ipsos Saracenos. Mahometus inquit, Moysen fuisse missum à DEO, JESUM vero verbum DEI, natum ex MARIA Virgine; & nullus Saracenorum audeat aliter sentire, aut loqui, nec scripturam eradere, non amore Christi, aut nostri, sed propter testimonium Mahometi, quare ergo idem non est credendum de nobis Christianis? Nos libros veteris testamenti legimus, veneramus, oracula esse Dei omnipotentis pro certo habemus; Moysen verbum Dei, Prophetas sanctos fuisse credimus homines, ex testimonio JESU Christi, qui si Mahometum nobis commédasse, sanctior etiam nobis esset illis omnibus: quemadmodum Joannes Baptista de quo elogium sui Christi, *Inter*

natos de mulieribus non surrexisse majorem. Nec aliter expectatus & desideratus fuisset à nostris Mahometus, quam Spiritus ille consolationis ab Apostolis; qui decimo post Christi ascensionem die; divinis muneribus Apostolos replevit.

Mahometus non fuit postremus Dei Nuntius.

§. 3.

Denique asserunt Saraceni postremum Dei nuntium fuisse Mahometum, quod æquè falsum & ridiculum est, ac alia, quæ ipsi mentuntur: Nam ratio ipsa postulat, ut præstantissima legatio præstantissimo legato commendeatur. Cum res est absolvenda ingens, & maximi momenti & ad summam Regni pertinens, quis miratur nisi Regi proximus & intimus, vel interdum Rex ipse venit in colloquium, cum iis quibus committitur. Primum enim res per inferiores tractatur, ad ultimum vero, ut plena sit in commutatione auctoritas, per eum, qui summæ sibi auctoritatis. Conferamus jam Christum cum Mahometo non ex nostra prædicatione, sed ex Alcorano, & Saracenorum secta, Christus verbum Dei, Mahometus homo merus, Christus Messias promissus patribus, unciatus ab Angelo Virgini excellentissimæ: Mahometus obscurus & ignobilis, Christus semper sanctus, Mahometus aliquando profanus, erabundus & latro, ac Idolorum cultor. Christus doctor sapientissimus: Mahometus omnis euditionis prorsus expertus, nec suum ipsius Alcoranum intelligens. Christus de se, & de suis certus: Mahometus incertus, ut ipse in Alcorano confitetur. Christus vivens, vel, ut ipsi dicunt, raptus in cælum à Deo; vel, ut nos, redactus in vitam; Mahometus mortuus & computrefactus. Denique nec Mahometus negat multo se esse inferiorem JESU Christo. Utri ergo par erat legationem postremam mandari, in qua sigillum esset addendum normæ pietatis & vitæ totius? Conveniebat profecto vel Mahometum, si nuntius esset Dei cum reliquis Prophetis venisse ante JESUM, vel post JESUM neminem mitti.

Accedit his, quod Christus ad divinæ suæ legis confirmationem ea adferebat, quæ videntes dubitare non possent divinitatis fieri, & faciliorem omnem naturæ superare. Saraceni enim de illo testificantur, quod reddiderit lumen cæcis, sanitatem leprosis, surdis auditum, mortuis lucem & vitam, & alia innumera. Prophetæ ipsorum nulla se aut miracula fecisse, cum tamen id præcipuum sit divinitatis signum: nempe ostendere vel se, vel eum, à quo sit missus, majorem esse, & potentiorum naturæ legibus, quod & ipsi quantumcunque ignari, etiam inconsiderantes, satis tamen assequuntur, quia Prophetæ eorum negat se miracula edidisse, aut sibi eam vim à Deo concessam. Miracula nihilominus aliqua ei attribuunt, sed absurda aut ineptæ, quæ satis appareat esse conficta.

Ex his igitur patet, quam ridicula sint, quæ pro Mahometis apostolatu Saraceni fabulantur.

Mahometum neque fuisse Dei Prophetam.

§. 4.

MAhometus cum ad Regni fastigium vi & armis ascendere non posset; arte & ingenio magno usus est; ut qui Rex esse non poterat, Prophetam se, & Apostolum Dei simularet; legemque sibi à Deo revelatam tanquam summo Dei Propheta mentitus est: imo non solum Prophetam se effinxit, sed etiam Prophetam generalem, quin & finem & sigillum se omnium Prophetarum temerè & mendaciter asseruit: quæ omnia falsissima sunt, ut ex sequentibus argumentis aperitissimè demonstratur.

Primo, quia cum Prophetia sit inspiratio, vel revelatio divina, rerum eventus immobili vel irate denunciatis, non potest prophetari, quæ à DEO est, subesse falsum aliquid, sive mendacium: alioquin DEUS ipse esset author mendacii. Sed quam plurima de se ipso Mahometus prædixit, quæ non evenerunt; prædixit enim se tertio die resurrecturum; quare à Saracenis usque ad illud tempus servatum corpus in a fœtore aëtem infecit, ut eum, quam citissimè sepelire compellerentur. Dixit etiam sibi particulari revelatione à DEO fuisse concessum, ut sine discrimine ullo, posset cuicumque mulieri adhærere, ut generaret virum sanctum & Prophetam: at non legitur ipsum genuisse filium aliquem, ex quo tam ejus turpitudine, quam prophetiæ falsitas convincitur.

Ipse rursus Mahometus composuit librum, in quo scripsit duodecim milia verborum mirabilium; mirantibus autem & querentibus Saracenis quibusdam ab ipso Mahometo, respondit, solum tria milia veritatem habere, cætera autem esse falsa. O egregium Dei Prophetam! O summum Dei & veritatis Apostolum! in duodecim mille verbis, sive sententijs novem milia confitentis mendaciæ? Quare cum in prædicto libro, ut author est Richardus in confutatione legis Mahometi cap. 9. falsum aliquid deprehenditur; respondent Saraceni, & hoc Mahometum dixisse, cum affirmavit non omnia esse vera. Sed & ipso Alcorano, quem Mahometus se à Deo tanquam Prophetæ accepisse jactat multa continentur falsa, erronea quam plurima; mendaciæ quasi innumera, ut patet ex erroribus Alcorani initio hujus disputationis relatis, & ex alijs infra referendis. Quare, ut etiam ipse Richardus se experientia compertisse testatur, multi Saracenorum, præciue viri periti & sapientes, quasi nullam fidem adhibent Alcorano; & ideo de ipso cum alijs sapientibus disputare reculant, vehementissimeque contristantur, cum ab alijs ipsum legi conspexerint: & ideo vetant, ne in alias linguas transferatur: purum autem aurum, nec aquam timer, neque ignem: talis est Evangelij doctrina, de qua libenter Christiani cum alijs nationibus disputant, legendumque omnibus offerunt, cupiuntque omnibus prædicari, & in alias linguas transferri.

Secundo, Principaliter prophetia cum sit donum Dei, datur ad utilitatem Ecclesiæ, sicut & alia gratie gratis data, secundum illud Apostoli 1. Cor. 12. *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem, sed ea, quæ à Mahometo gesta sunt, potius ad destructionem fidei & morum, quam ad edificationem spectant.*

Tertio,

Tertio, Quia licet Prophetia donum necessario morum honestatem, mentisque sanctimoniam non requirit; secundum illud Apostoli 1. Cor. 3. *Si habuerim prophetiam, & non habuerim charitatem, nihil sum: & ob id, aliquando mentem peccatoris spiritus tangat Prophetia, quaedam tamen sunt peccata, ut prudenter annotavit D. Thom. 2. 2. q. 171. art. 4. quae usum prophetiae impediunt, qualia sunt carnalia: quia illa, passionis vehementia mentem à spiritualitate omnino retrahunt; ex quo quis ineptior fit ad prophetiam. Quare Rabbi Moyses apud D. Tho. dixit: Hoc est signum, quod aliquis sit falsus Prophetia, quando voluptatibus seculi detinetur. Cum ergo Mahometus carnalibus voluptatibus maxime fuerit involutus, utpote stupris, libidinibus, adulterijs, homicidijs, spolijs & rapinis, alijsque innumeris flagitijs, manifestè colligitur ipsum non Prophetam Dei fuisse, sed potius de illis, de quibus Ezechiel. 3. *Hoc dicit Dominus Deus, de Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.**

Quarto, Impossibile est esse Prophetam Dominum illum, qui in doctrinis & denunciationibus prophetis sibi adversatur: hoc passim invenitur in lege Alcorani, spiritu Prophético à Mahometo composita. Et confirmatur, quia DEUS sibi ipsi contrarius esse nequit: at Mahometus in plurimis divinis legi, antiquis Prophetarum prae-dictionibus, & Christi Evangelio contraria docuit, ut constat legentibus Alcoranum: manifestum est igitur, ipsum non esse Prophetam DEI.

Quinto, Propheta dicitur, quasi procul fans, hoc est, ignota sive praeterita, sive futura praenuncians; at Mahometus ignota nulla praeterita dixit: quod si aliqua de Adamo, de Noe, de Abraham, de Moyse enarrasse legitur; non ea illa putitate, qua in fontibus Scripturae sacrae inveniebantur, accepit: sed multa permiscens mendacia, totam penè scripturam infecit. Et ut alia praetermittam, quod clarius mendacium seu potius delirium, quam asserere Virginem MARIAM fuisse filiam Abrahami, & Abrahamum fuisse Patrem Moyse & Aaron; ita palam affirmat in *Cap. Abraham*: & in *Cap. Mariam*, hoc est, Mariam, docet Mariam Matrem Christi, sororem fuisse Aaron: & quod Moyse, & Aaron habuerint quandam Sororem, quae Maria appellabatur, & quod hi tres erant filij Abraham, quid ineptius, aut fabulosius? cum inter hanc Mariam, & B. Virginem MARIAM matrem JESU Christi Salvatoris nostri, mille quingenti anni inter fuerint: quare captus est Mahometus in mendacio tam manifesto, DEO sic permittente, ut quilibet facile deceptionem animadverteret.

Deinde de Patriarchis, ut de Abrahamo, Isaac, & Jacob (itemque de Patriarcha Noë) affirmat, quod fuerint Saraceni, & quod propterea diluviū venerit super terram; quia Noë praedican- te hominibus, ut fierent Saraceni, ipsi renebant; quae omnia ridicula & fabulosa sunt: tum quia ipse Mahometus, sicut ipsemet docet in Alcorano, in *C. Elcaminar*, ait sibi ex persona Dei fuisse mandatum, ut sit primus Saracenus in mundo: tum quia Patriarchae isti fuerunt Christianorum, Judaeorum, ac Saracenorum progenitores, ac proinde non plus Saraceni quam Christiani sunt appellandi. De Apostolis etiam ut ad Evangelij tempora descendamus, dicit in *Cap. Abraham*, quod illi testati sunt, & dixerunt Christo, quod essent Saraceni imitatoresque Apostoli Mahometi; quod itidem men-

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

dacium est apertissimum. Christus enim & Apostoli Mahometum (qui se ipso testante fuit primus Saracenorum) praecesserunt plusquam sexcentis annis. De Christo vero nec esse Deum, nec Filium Dei mentitus est: & quod mirabile est, ut credatur, affirmavit Christum neque crucifixum neque mortuum fuisse. Res adeo toti orbi, & per tota secula Judaeis, gentibus, omnibusque nationibus notissima, ut amentia sit eam negare. De se ipso denique affirmat, Christum prophetaisse, dixisseque in Evangelio, *Annuntio vobis de nuncio Dei, qui post me venit, & nomen ejus Mahometus*: hic enim mendacium est crassissimum, sicut & alia, cum nihil tale sit apud Evangelium: nisi velimus Christum de eo prophetaisse, quando dixit *Matth. 7.* Pseudo-prophetas venturos post se, qui inus forent lupi rapaces.

Ex quibus non obscure colligitur Mahometum, circa praeterita mendacem fuisse Prophetam, cum tot mendacijs veritatem corruperit. Quantum vero ad futurorum praedictionem attinet: nihil fecit prophetauit, excepto illo de Resurrectione sui corporis. Quare excludendus est à numero Prophetarum.

Denique sapientiae primo dicitur: *Spiritus disciplina effugiet fictum*: sed Mahometus maxime fuit fictus, & sanctitatis simulator, seductor hominum, omniumque sceleratissimus. Ergo impossibile est ipsum fuisse Dei Prophetam. Nec valet Saracenorum solutio, dicens, Moysen & David homicidas peccatoresque fuisse; & dono Prophetiae praeditos: quia etsi illi aliquando peccaverint, egerunt tamen penitentiam de peccatis suis, nec in illis continuo perseverarunt: Mahometus vero nec cessavit à scelere, nec penituit de peccatis; tum quia aliud est esse Prophetam moribus improbum; aliud vero esse falsum, haereticum, aut infidelem; mendosa ac turpia ac legi Dei contraria prophetantem seu docentem: quod nullatenus in Dei Propheta inveniri potest; cum DEUS testis falsitatis non sit.

CAPVT III.

Legem Alcorani nulla ratione esse à Deo.

CUM reprobus Mahometus non fuerit verus Dei Apostolus, neque Propheta, sed potius Pseudopropheta, facile erit deducere ejus sectam, sive doctrinam execrabilem, non esse à Deo; quod clarius apparebit, si per singulas legis divinae conditiones discorramus, quas Psalmista breviter, compendiosè tamen, *Psal. 118.* illis verbis praescripsit. *Lex Domini immaculata, convertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam prestans parvulis.* Ex quibus quinque conditiones legis, quae à DEO est, ostenduntur, quarum nulla legi, sive sectae Mahometi convenit, ut patet ad singulas descendendo.

Prima conditio legis divinae est, quod sit rationi consona; quae ostenditur cum dicitur (*lex*) Nam juxta Philosoph. 2. *Ethic. Lex est ideo, quod ratione consistat*: Et Tullius: *Lex nihil aliud est, quam recta à numine Deorum tractata ratio*; ex qua legis conditione luce clarius colligitur, illam non esse à Deo datam legem, in qua traduntur, quae omnino à ratione discordant. In secta autem Mahometi multa conti-

continentor recte dissona rationi, imò quæ bestialia sunt, ut fornicationes, adultæria, peccata contra naturam, furta, & rapinæ: de quibus infra latius dicemus: Quare manifestum est illam legem à DEO non esse.

Secunda legis divinæ conditio est, ut sit honesta, iusta & sancta præcipiens; id enim notatur à Psalmista illa particola (*immaculata*) quam etiam conditionem Tollius confirmat dicens: *Lex est re-ctaratio à Deo summo tracta, imponens honesta, & prohibens contraria*; hic enim est proprius legis effectus, juxta Aristotelem *secundo Ethicor.* homines inducere ad virtutem. Virtus autem est, quæ bonum facit habentem, ac opus ejus reddit honestum. Comigitur secta & doctrina Mahometi inhonesta & turpia multa contineat, ut ex dictis, & infra dicendis constabit evidenter: isimè, non erit à DEO, qui cum sit sanctissimus, non nisi sancta præcipere potest.

Et quamvis in Alcorano jejunium, oratio & elemosyna commendentur; ista tamen opera, quæ secundum se optima & honesta sunt, non quidem primò inventa sunt ab ipso Mahometo: sed ea emendavit tum à Patribus veteris testamenti, Moyle, & Elia, & alijs; tum potissimùm à Christo Domino, eaque didicit ex doctrina legis veteris & novæ. Quare ipse eorum operum primus Magister non fuit; fatetur tamen ipsum primum auctorem monstruosi jejunij extitisse, ita ut non aliud videatur instituisse jejunium, quam ut postea eo finio voluptuosus, & appetentius exciteretur omnis libido & turpitudine.

Tertia legis divinæ conditio est; quod non solum exterioris actus hominis, sed etiam interioris dirigat, & ad DEUM convertat. Manifestum est enim, quod unusquisque legislator ad suum finem principaliter per leges homines dirigere intendit, sicut Dux exercitus ad victoriam, & rector Civitatis ad pacem; finis autem quem DEUS intendit per legem quam ipse dat, est ipse DEUS, ergo lex quæ à Deo est, hominem ad Deum ordinare intendit, & ita convertere animas ad DEUM, ut illi fide & amore inhaereant. Ex hoc capite luce clarius apparet, à DEO opt. Max. qui vult omnes homines sanctos esse, legem Mahometi non emanasse, quæ animas non convertit ad DEUM, ut illi adhaereant; sed avertit: nec dirigit actus interiores, imò nec exteriores ad virtutum & sanctitatis opera; sed potius ad spurcitiem & maximas obscenitates.

Quarta divinæ legis proprietas est: quod habeat testimonium fidei certitudinis suæ, & rectitudinis: sicut enim veritas, quæ subjacet facultati naturali intellectus, declaratur & firmatur per reductionem ad prima principia per se nota; sic veritas, quæ transcendit naturale lumen, qualis est doctrina fidei Catholicæ, declaratur & firmatur per opera miraculosa, soli DEO possibile. Quare ad persuadendam novam fidem, legem, aut alicujus personæ extraordinariam missionem, miracula efficacia, & sufficientia sunt: necessaria. Sic declarata & confirmata est veritas veteris legis, quia, ut habetur *Exod. 19.* in datione legis, audiri cœperunt tonitrua, micarè fulgura, & nubes densissimæ terram operiere: hoc etiam modo confirmata est lex Evangelij miraculis factis coram Principibus hujus mundi, tam per Christum, quam per suos discipulos: *Joan. 15.* de se ipso inquit Christus, *si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit peccatum non haberent.* Et ipse Mahometus Christum in miraculis & signis maximis fatetur in *5. cap. quarta*

definitionis Alcorani, his verbis: Filius tuus (alloquitur enim B. Virginem Mariam) cæcos, ac mutos corabit, leprosos mundabit, mortuos suscitabit quæ cuncta credentibus in Deum miracula censentur, & idem reperit in *cap. 3.* Et de discipulis *Marci ult.* dicitur: *illi autem prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Hinc Propheta operta Christi prævidens, esse sufficientissima testimonia veritatis doctrinæ ejus ait: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.*

Præterea, Qui mittitur, debet ostendere testimonio ejus à quo mittitur, sibi traditam auctoritatem; alioquin nemo tenetur eum recipere: nam sicut, qui mittitur à Præloato ad prædicandum, vel à Principe legationis alicujus explendæ causa; Principis ostendere debet testimonium, vel Prælati, nimirum litteras ejus sigillo munitas; ita qui à solo DEO mittitur, sigillum Dei ostendere debet, quod nil aliud est, quam miraculum. Sic enim dicitur *Marci ultimo,* ubi supra; *Et sermonem confirmante sequentibus signis.* Et ad Hebræos *2. Contestante DEO signis & virtutibus.* Unde miraculum est testimonium sufficiens, ad confirmandam alicujus legis veritatem: nam verum miraculum fieri non potest, nisi Dei virtute. Quare quod miraculo confirmatur, Dei testimonio confirmatur; DEUS autem non potest esse testis mendacij. Igitur quod miraculo confirmatur verum sit necesse est, & ex consequenti, ubi nulla sunt vera miracula, vera fides non est. Quare cum Mahometus, ut testatur Damascenus *lib. de 100. hæresibus* circa finem, nullo testimonio probare potuerit suam legem, clarè constat, ipsum non esse Prophetam, neque Apostolum DEI.

Quinta conditio, Proprium est legis divinæ, quod sit sapientiam præstans parvulis, id est, populis. Dicitur autem sapientia, quasi sapida scientia: quia cælestium & divinorum contemplatione, dilectione, & dulcedine mentem perfundit; quia suo splendore intellectum illuminat, & affectum mellifluis inebriat amore. Hæc autem legi Mahometis non conveniunt, quæ carnalitati & luxuriæ fordidis plena est, &c.

Aliæ conditiones, quæ propriae sunt legis divinæ, in Alcorano minime inveniuntur: ut sunt quod vera in omnibus contineat, & doceat; hæc autem secta erroribus & mendacij scate; ut infra clarissimè constabit. Præterea quod gravia & solida tradat, non fabulas: hæc autem lex plena est fabulis, nugis, vanitatibus, ac innumeris rebus inter sese pugnantibus, sibi que contradicentibus: quare sibi constans in omnibus non est, ut ex dicendis latius apparebit. Quibus omnibus probè consideratis, mirari quisquam satis nequeat; quomodo vel somniant, nedum sapienti persuaderi potuerit, Mahometum Prophetam esse: cum vita, & doctrina non solum divinæ religioni, sed etiam humanæ honestati ita repugnet; ut eam vel bruta animantia abominari debeant.

Porrò quis unquam Sanctorum, aut divinorum nunciorum se in errore gladij missum gloriantur est? quis à facinorose vixit? quis denique tot spurcitiis docuit? aut quis ira gulæ & libidini genus humanum prostituit?

CAPVT IV.

Legem Mahometi esse irrationabilem, ex parte eorum, quæ docet, præcipit, permittit, & continet.

Restat, ut ex parte materiæ, Alcorani legem esse irrationabilem demonstremus: & omnis alijs capitibus, esse irrationabilem deducamus, primò ex eò, quòd manifesta continet mendacia & contradictiones. Secundò, quia docet ea, quæ cum recta ratione stare non possunt. Tertio, quia est lex turpitudine plena, permittens etiam illa, quæ sunt naturæ legi contraria. Quarto, quia est iniqua & violenta.

Legem Alcorani esse irrationabilem, quia aperta continet mendacia, & quamplurimas contrarietates.

§. I.

Innumera sunt mendacia, & nugæ manifestæ, quas Mahometus tam voce, quam scriptis docuit: protulit enim mendacia de se ipso, de Christianis, de Judæis, de Apostolis, de Patriarchis, de demonibus, de Angelis, de Virgine Sanctissima, de Christo, de Deo, ac denique de Scriptura sacra, tam veteris quam novi Testamenti. Et quoniam immensum esset omnes ejus fallacias, imposturasque confutare, (centum enim & tredecim fabulas de isto impostore ex Evidio Monacho Euthymius in sua *Panoplia* recenset) ideo de selectioribus quibusdam tantum dicemus.

Mendacium est, Scripturam sacram tam Veteris, quam novi Testamenti esse corruptam.

§. 2.

Scriptura sacra corrupta non est.

Vid. cap. 2. scilicet 8. Tomi 5. Bibliothecæ Theolog.

Mahometus sequutus Manichæos, aliosque antiquos hæreticos, asseruit in Scripturis tam Veteris quam novi Testamenti, multa tam à Judæis, quam à Christianis falsata, multa quoque superaddita, ac multa subtrahata fuisse; ita ut nihil veritatis in lege & Evangelij permanserit, nisi quantum est in Alcorano: qui ideo eam sententiam & errorem amplexus est, ut Alcorani secta Scripturæ testimonijs non superaretur, ipseque liberius pro sua libidine abeteret: quemadmodum Augustinus de Manichæis lib. 32. cap. 19. contra Faustum scripsit: *Vide in ergo, inquit, id vos agere, ut omnia de medio scripturarum auferatur auctoritas, ut suus cuique animus auctor sit.*

Hoc autem impiissimum mendacium, multis clarissimisque argumentis convincitur.

Primo, eodem argumento, quo Augustinus supra cap. 16. utitur contra Manichæos. Nam cum Mahometus errores suos ex Scripturis confirmat, & tamen easdem esse corruptas ostendit, ita sanè agere videtur, ac si quis testem suum prius dicat esse falsitate corruptum; & tunc demum producat eum ad testimonium: si enim falsati sunt, ac fidè carent Scripturæ Codices, qui ante Christi adventum usque ad hæc tempora, toto orbe terrarum custoditi, commendati ac clarificati pervenerunt; unde miser hic & infelix Mahometus veteris, ac novi testamenti Scripturas accepit? Præcipit ipse in Alcorano observari legem & Evangelium. Quæro ab eo, an illa, quæ apud nos sunt, an alia? Non primum, quia illa dicit esse corrupta; non secundum, quia talia in toto orbe non inveniuntur.

Secundo, quia si quid, quantumvis minimum, in Scripturis falsatum esse dicatur, omnis scripturæ fides, authoritatque adimitur; sicut enim de corruptione partis unius, suspicari licebit, ita de cæteris partibus, cum nulla potior causa sit, cur hæc magis pars, quam illa incontaminata seruari debuerit. Unde D. Augustinus ad Hieronymum Epistola 8. *Mibi, inquit, videtur exitiosissime credi aliquid in sanctis literis haberi mendacium, id est, eos homines per quos illa scripta sunt, aliquid fuisse mentitos: quia admissio semel in tanta auctoritatis fastidium aliquo officioso mendacior; nulla illorum librorum particula remanebit: quæ non, ut cuique videbitur, vel ad mores diffisilis, vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis consilium officiumque referatur.* Quæ ergo fides adhiberi poterit illi Scripturæ parti; quæ in Alcorano continetur?

Tertio, quia nulla erit Scriptura, quæ non simili ratione, dubia, incerta, ac falsitatis & mendacij suspecta, argui possit. Unde enim, inquit Augustinus contra Faustum l. 33. c. 6. *constat eos, qui nunc habentur Hippocratis esse libros, nisi quia sic eos ab ipso Hippocratis tempore, usque ad hoc tempus successerunt scribere ita commendavit, ut de his dubitare deventis sit Mahometi, item Alcorani librum unde noveunt Saraceni, quod ipse sit, quod incorruptus, ac integer, nisi eadem temporum sibimet succedentium contestatione continua.*

Quarta ratio, ipse Mahometus in Alcorano dicit in cap. de *zona*. *Si fueritis in dubio, ait, de hoc quod revelamus vobis, petatis ab illis, qui legerunt librum ante nos. Qui autem prius legerunt, tan Judæi, & Christiani, ergo Judæo & Christianos consulendos de suis dubijs, Saracenis præcipit. Nò ergo vitiosi sunt libri Judæorum & Christianorum, tempore Mahometi. Nec possunt dicere, quod postea fuerint vitiosi, dicitur enim in Alcorano in Cap. *Elchagar*. Nos, inquam, in persona Dei fecimus descendere recordationem Dei, & nos eandem custodimus. Lex autem Moysi, & sanctum Evangelium apud Saracenos dicuntur recordatio; ergo DEUS semper apud suos fideles testimonium hæc Scripturæ conserva vit ante Mahometum, & conservabit postea.*

Quinta, quia hæc Scripturarum corruptela, vel esset generalis & manifesta, vel particularis & occulta: Non primum, quia sic alia rationes hanc corruptionem cognovissent, at nulla eam cognovit. Non secundum, quia fatem aliqui Codices incorrupti remansissent: at in omni lingua, & ubique invenitur lex & Evangelium uniformiter scripta.

Sexta, Lex vetus eadem lingua & litera, qua in Sinai data est Patribus, per Moysen, apud Judæos ubique dispersos, integra sine ulla variatione habetur. Quod si loquamur de Evangelio, Dominus noster nihil ipse scripsit, quæ inter homines gessit: mandarunt literis non unus aliquis; sed quatuor, diversis & temporibus & locis. Quæro, an ab istis corruptum est Evangelium? Isti non poterunt corrumpere, quoniam ab ipsis manavit, & ipsi authores fuerunt; alioquin, ubi est istud Evangelium, quod Mahometus vocat librum vitæ, salutis ac directionis? Neque enim ante hunc librum Evangelij alius fuit, ut possit dici hunc esse depravatum, illum vero alterum fuisse librum salutis.

Adde, quod scripta sunt hæc Evangelia viventibus adhuc permultis eorum, qui Dominum nostrum noverant, erantque cum eo versati, nec in depravationem potuerunt consentire; tot, tam varijs locis & temporibus Scribentes. Quid, quod Evangelia hæc scripta sunt, & approbata ab illis viris, quos Mahometus commendat? dicens, Judæos fuisse erga Christum incredulos, viros tamen quosdam in albis vestibus secutos fuisse in nomine Domini: de Apostolis Petri, & Jacobi, & Judæ Epistolis, qui ex viris illis fuerunt candidatis, & cum quatuor Evangelijs consentiunt. Quod si ante Mahometum corruptum est utrumque testamentum, cur ad testimonium suorum doctorum, remittit Saracenos ipse ad legem & Evangelium? Cur non certiores reddebat suos, corruptos haberi eos libros? Et admonebat, caveant, ne illorum fraude caperentur?

Post Mahometum autem non potuerunt corrumpi, nam omnia, quæ ante Mahometum à nostris sunt Scriptoribus prodita, conformia sunt huic Evangelio, quod nunc habemus. Nec tanta librorum multitudo tot locis dispersa potuit uno consensu vitari. Quid quod Evangelia extant etiamnum scripta ante Mahometum linguis plurimis, Græcè, Latinè, Chaldaicè, Syriacè, Persicè, etiam Arabicè, ne elemento quidem uno ab ijs discrepantia, quibus nunc utimur, quod quidem ad rei summam pertineat, & ad sententias fidei necessarias, vel in ijs regionibus, quæ jam inde à Mahometo sub imperio, & ditione gentis vestræ fuerunt, reperiantur vetustissima Evangelia, qualia sunt hæc nostra, quæ versantur in manibus.

Deinde, quia antiquus hostis multas inter Christianos sectas, dissensiones & discordias suscitavit, & absurdissimas de fide opinioniones: qui per has odio, & rabie plusquam capitali ferebantur in eos, qui rectius sentirent, & argumenta omnia conquirebant, ad suam fulciendam sectam, & si una secta aliquid vitiosum, parati erant adversarij, qui illos falsarios esse criminarentur.

Jam verò depravandi Evangelij quæ potuit esse causa, quis fructus? An sentientes & prudentes depravassent illi eam Scripturam, pro cujus uno & quolibet dicto, ac qualibet sententiola, sanguinem & vitam erant parati profunderè? quod si erant aliquid mutaturi, ea mutassent potissimum, quibus ipsi vel commodius agerent, vel facilius alios in sui sententiam pellexissent: nempe, laxiorem vendi rationem, magisque ad oblectamenta & voluptates appositam statuendo. Vel ea dicendo de Christo, quæ minus hominum aures offenderent, & magis pronis auribus reciperentur. Saraceni verò è contrario in ijs maximè arguunt nos Evangelium depravasse, quæ & nobis magis odium hominum conciliarent, & plurimum animos

à religione nostra averterent: nempe, de divinitate, & morte Christi, mutassent ea, in quibus videntur inter se Evangelistæ dissentire, vel à sententia veteris testamenti, quæ fuit inimicis nostris materia infectandi nos. Sed ea ipsa quasi dissonantia, validius argumentum est, integra, sincera, intacta esse Evangelia, per ætates omnes, jam inde à primis originibus ad nos perducta, magnaque religionis observatione omnia esse integra, & immutabilia conservata.

Septima, Manifestè hoc ostenditur falsissimum, quoniam adhuc libri aliqui Prophetarum, & Evangeliorum originales reperiuntur apud Christianos, qui scripti fuerunt, antequam natus esset Mahometus, & omnes concordant cum alijs posterioribus.

Octava, Quomodo potuerunt Christiani cum Judæis in tali corruptione convenire, à quibus tam antiquo odio dividuntur? Quomodo etiam conveniunt Christiani, & Judæi in corruptione ejus, in quo maximè discordant, scilicet, in Christo, quem Judæi dicunt non esse Deum, nec hominem bonum; Christiani autem dicunt esse verum Deum. Ac denique si Saraceni omnino volunt dicere, quod lex Moysis, & Evangelium sunt corrupta, aut vitata; ostendant nobis legem Moysis & Evangelium incorrupta, & recipiemus ea, maximè, si ostenderint uniformiter in omnibus linguis, sicut nos ostendimus, concordare.

CAPVT V.

Alia mendacia Mahometi deteguntur, ac quædam alia quæ in Alcorano vana & ridicula continentur, referuntur.

Nillare clariùs Alcorani vanitas, anilesque nugæ deprehenduntur, quam aliquibus in medium prolatis exemplis & testimonijs. In primis ut nunc omittam quam plurima alia, mirum est, quot fabulosa, & ridicula in historijs Alcorani passim conspiciantur: de Adam, de Cain, de Abel, de prædicatione Noe, de Pharaone, qui jussit sibi ædificium usque ad caelum construere, ut videret DEUM. His igitur omisiss, de Moysè & Angelo mortis, refert narrationem aptissimam, ad terrendum puerulum aliquem protervum, Moysen, (inquirit) cum solus per desertum vagaretur; forte sepulchrum invenit apertum & vacuum, rectè ad quantitatem suam efflamm; quod admirans, cepit ad propriam mensuram metiri, interea Angelus mortis venit ad interficiendum Moysen: quem cum novisset Moyses, quasi ait, Ad quid venistis respondit, Missus sum pro anima tua, cui Moyses, Quomodo ergo puras eam eripere? per os enim non poteris, quo locutus sum cum Deo: neque per aures, quibus vocem Dei audivi: neque per oculos, quibus faciem Dei vidi: neque per manus, quibus donum Dei recepi: neque per pedes, quibus montem Sinai ascendi. Habes justas causas, ob quas non posset mors per membra illa irrumperè. Sed si miser Moyses odorem aliquem præstantem, & ex illis divinis esset odoratus; non habuisset mors, qua in illum penetrasset.

His ergo auditis abiit Angelus Domini, formaque mutata, attulit pomum de Paradiso: quod cum olfaciendum portigeret, recepit Moyses; cum que naribus apponeret, arripuit eum Angelus tanquam Bubalum per nares, per quas tanquam emungens animam ejus extorsit, sic mansit corpus ejus in sepulchro nunquam repetitum. Sed mirandum est, odorem facti sufficiens in sacrificijs non illi esse optulatum, nec odorem fumi resiliens ab igne, in quo Dominus descenderat in Sina. Quod si ille, quibus partibus cum Deo esset versatus, mortem non poterat recipere, quomodo mortuus est Mahometus, qui vidit, audivit, allocutus est Dominum, & quidem tetigit eum Dominus? qui tactus non morbum debuit illi importare, ut vos dicitis, & cerebri debilitatem, quod est Deo indignum: sed quod vita & salute omnium fas est credi, salutem atque immortalitatem.

Præterea de Salomone (ut auctor est Richardus cap. 4.) dicitur in Cap. Emule, quod interpretatur musca. Quod Salomon magnum Angelorum congregavit exercitum, & hominum, & irrationabilium animalium: recedentes autem invenerunt quasi flavium quendam muscarum, & tunc jam dixit musca. O musca introite in habitationes vestras, ne corumpat vos Salomon, & exercitus ejus, & musca subruit. Et paulo post, omnes aves in exercitu inventa sunt, musca autem abiens. Et dixit Salomon, Quid est, quod non video muscam? punitam eam, & amputabo caput ejus, vel reddet mihi rationem propter quam abest, & longè est. Et dixit, Didici quod vos ignoratis, & veni ad vos ex Sabaa, cum veris nuncijs: inveni enim mulierem imperantem illis, & coegi eam, & populum ejus colere solem absque Deo, & reliqua.

Et in Cap. Septi, inquit, vermem significasse mortem Salomonis demonibus, ubi dicitur expositio, Quod Salomon innixus suo baculo, tanto dolore repente correptus est, ut statim expiraverit, divino autem miraculo non cecidit; demones autem, qui ei serviebant, videntes eum stare, credebant ipsam dormire. Et natus est quidam vermis æ terra, & corripit baculum, cui innixus erat: quo contito cecidit Salomon; & tunc currentes demones cognoverunt eam esse mortuam; & ex eo ceperunt hominibus juxta posse nocere.

Refertur etiam Mahometum dixisse, demones olim solitos fuisse caelum conscendere, exploratum quid ageretur in consilio Dei. Deum vero eam aliquoties sentiret hostibus patefacta sua arcana, iratum deprehendisse fraudem; tunc apposuisse custodes, & janitores diligentes, qui excubarent; ne quis demon posset eum in posterum fallere, & creasse stellam lucidissimam, quæ exploratores demones patefacit, & persequitur. Quid fingi potuit crassius, & minus Deo conveniens? quasi falli possit Deus ratione ulla, aut ignoret, quid Angeli & homines cogitent, non solum agant: aut janitoribus ille indigeat, aut demones in caelum conscendant post eum: aut Deus ita de rebus agendis consulat, ut qua de re deliberet, aut quid statuerit, cognosci possit. Sed illud ad risum movendum perfestivum, reputare quemadmodum insidiatores demones caelum clanculum ascendunt, suspensiveque vestigio ingredientur; quomodo fallant custodes. Alia ex parte Deum iratum, & dubitantem, & querentem intra se, nem quos habeat in consilio parum fidos?

Aliam quoque narrat fabulam morte suo. Ait quippe, Judæus ubi est, quem Deus evocabit post Itham. à Jesu Oper. Tann. l.

diem Judicij? Respondit in medio inferni est valles, in valle est gurgis, in gurgite puteus, in puteo arca, in arca vincetus catenis astrictus compede suo, qui stans per mille annos incessanter Dei misericordiam appellabit, ait, Quid ergo faciet illi Deus? Respondit, Post mille annos faciet eum adduci sibi, dicetque, Quid tibi vis miser, qui aures meas inquietare non desinis; quæ te fiducia ducit, quo merito speras? Respondit gemens: Domine Deus meus, ego non habeo præter te, qui mei miserereatur: tu satis habes præter me ubi vindices iram tuam. Miserere mei Domine, miserere mei: sed Deus jubebit eum reddi Inferno; abducentur ergo; nec adhuc misericordiam Dei invocari cessabit. Misertus tandem Deus eripi eum præcipiet, cumque pice nigrior infernalis eam tingat color, interrogabunt Angeli, qualiter Paradisi incolis misceri poterit? tunc lavari eum præcipiet Deus in fonte aërio, fietque abus totus, præter in aëculam in fronte. Munda ergo incedet per Paradisum, in publico conspectu omnibus notabilis. Hic ergo assignabunt eum invicem omnes videntes, ceptumque inferno, quasi impropere hinc inde murmurabunt. Ille verecundus, in tantum pudore vincetur, quousque dicat, Maliam reddi inferno, quam hujusmodi probra longius ferre. Dicit itaque Deus Angelis, ut iterum illum quinies lavent in fonte eodem, quo facta tollerit macula, reddeturque paradiso, & cessabit opprobrium. Vides hic sanctos illos spiritus factos à Mahometo irrisores, invidos, & superbos, quales nec boni visi sunt inter nos; & quod flagitiosus est damnantes consilium, voluntatem, ac misericordiam Dei, & Domini sui. Jam quid opus erat fonte ad eum ablundum; aut ubi est is fons in caelo? quam vetò aptè rogat?

De vetatione vini, & suillarum carniū, ac de historijs aliarum rerum naturalium, potius hominem ad focum à largiore cæna sedentem, fabellas etiam ridiculas narrantem, quam se Prophetam à Deo missum, ut ipse commentabatur, nemo notum judicabit. Introducit Judæum se alloquentem in Alcorano dicens, Vetas nos vesci suilla, tædo causam, quoniam, inquit, cum animantes omnes essent in Arca Noë, Elephas excrevit, inde natus est porcus, qui rostro repando vertebat stercus, unde natus est mus, qui stuppas, quibus tabule navis erant compactæ, ardebat, hinc terror ingens Noë, à quo Dominus consultus, attulit remedium jam prope deploratis rebus. Jussit, ut Noe ferret Leonem in fronte, ex Leone concitatio felis profiluit per nares, is murem venata est, & liberavit genus humanum tanto discrimine. Non sunt ergo felis, & porcus animantium formæ de principio à Deo conditæ, sed casu exiterunt, & quidem porcus est stercore Elephanti: mirum est eos, qui alunt Elephantos, non percipere ex eorum stercore illam utilitatem, nec ullum postea porcum esse sic natum. Unde autem tam subita inimicitia in eum felem & murem? quid porro fele erat opus, an non aliæ animantes potuissent murem interficere? ut leo ipse, aut mustela?

Quare vero vinum prohibuerit: ipse morte solito aliam fabulam lepidam excogitavit. Interrogat ergo eam Abdias Judæus dicens, Cum in Paradiso vinum esse describas, quid operis ibi habeat, si vinum illicitum est? si autem licitum, cur in hoc seculo prohibes vinum? Respondit, Tam arguè quæris, ut una interrogazione geminam necessario responsum extorqueas? Utrumque ergo exponatur, & illic esse licitum, & hic illicitum.

Erant enim Angeli Dei duo Norrot, & Marot misi olim de caelis in terram, gubernando, & instruendo generi humano tributis, his interdicitis, ne occiderent, aut injuste iudicaret, ne vinum biberent. Multo itaque tempore hic habiti cum noti essent Iudices uniuerso orbe, venit ad eos quadam die mulier, praecunctis feminis omni modo pulcherrima, causam habens aduersus maritum, quae ut causae suae accommodaret Iudices, quadam die invitavit eos ad prandium: quibus epulantibus ipsa epulas, & pocula vini apponit, astat ministrans, offert crebro, iussit ut fumant; quid plura? Vice-runt blanditiae mulieris: Inebriati poculis in hospitium formosam incalescerunt, victi accubitorum petierunt, sponder conditione, dummodo alter verbum doceat, quo in caelum ascendebant, alter verbum per quod descendebant. Pacer conditio. Cum ergo didicisset, allevata est subito, & ascendit in caelos. Quod eam vidisset Deus, explorata causa, posuit eam luciferum ita pulcherrimam inter stellas, ut fuerat inter mulieres. Illis in Iudicium evocatis proposuit Deus, ut eligerent inter poenas saeculi huius, & alterius: elegerunt hanc, suspensi sunt e go per catenas ferreas de missis capitibus in puteo Behi, usque in diem Iudicii. Quod ergo Abdia, nonne sufficiens videtur causa, cur Paradiso licitum sit vinum, & hinc illuc? At, vera laus, & merito, Sic ille.

Instituit praeterea capitulum proprium in Alcorano de formica, aliud de aranea, de fumo aliud. Haec & his similia negator fatuus & ridiculus circularor, Mahometus effudit. Ex quibus quivis recti iudicii apertè viderit, quam longè lateque à lege Dei haec Mahometi lex distet.

CAPVT VI.

De fictione cuiusdam falsissimae Visionis Mahometi.

Inter alia, quae improbus Mahometus ad comprobationem suae legis, suaeque sanctitatis commendationem finxit, est illa celebris apud Alcoranum visio, qua raptus est in caelum, usque in conspectum Dei altissimi, quam ipse his verbis in *Cap. Filiorum Israel* narrat in Alcorano, teste Richardo, in confutatione Alcorani, his verbis: Laus ei (inquit) qui fecit transire seruum ejus in una nocte ex oratorio *Elaram*, quod est domus *Mechæ*; usque ad longissimum oratorium, quod est domus sanctae Hierusalem, quam benediximus, & reliqua. Expositio autem huius sententiae est, quod Mahometus una dierum palabat maruinam ejus horam, quam cum perfecisset, dixit hominibus: O vos homines considerate: heri postquam ego discessi à vobis, venit ad me Gabriel, post ultimum vespertinam psalmodiam, & dixit mihi: O, Mahomete mandata tibi Deus, ut visites eam; cui dixi: Et ubi visitabo eam? & dixit Gabriel, in loco ubi est: & adduxit mihi jumentum, majus quidem asino, minus autem mulo, & nomen ejus *Elmparac*. Et dixit mihi, Ascende hoc & equita ad domum sanctam. Cumque conarer ascendere, aufugit jumentum: dixitque ei ista firmiter, Mahometus enim est, qui vol te ascendere, & respondit jumentum, nunquid pro eo missus sum? Respondit Gabriel, utique. Et dixit jumentum, non per-

mittam e in ascendere, nisi prius rogaverit Deum pro me. Ego autem intercessi pro jumento apud Deum meum, ascendere ipsum: & ambulabat me insidente tensi gressu: collocabatque ungulam pedis in horizonte visus sui, & sic veni in domum sanctam, in minori spatio, quantum oculi videt peribi posset.

Erat autem Gabriel mecum, & duxit me ad rupem in domo sancta Hierusalem: & dixit mihi Gabriel: descende, quoniam ab hac petra ascendes in caelum, & descendi, & Gabriel ad rupem *Elmparac* jumentum cum tingulo ligavit, & portavit me in humeris suis usque in caelum. Cumque venissemus ad caelum, pulsavit januam Gabriel, dictumque fuit ei: quis est? Respondit, ego sum Gabriel. Dicitumque fuit rursus ei: & quis est tecum? Respondit, Mahometus: dixit autem Janitor: nunc quid pro eo missus fuisti? & dixit Gabriel, etiam, Et aperuit nobis januam, & vidi gentes Angelorum: & bis flectens pro eis genua effudi orationem. Et post haec cepit me Gabriel, & duxit me ad secundum caelum: Erat autem spatium horum duorum caelorum, iter quingentorum annorum. Et quam primum pulsavit januam, responsio facta est ei, per omnia similis, usque ad septimum caelum: in quo septimo caelo, describit se vidisse populum Angelorum, quorum uniuscujusque magnitudo milites mundi magnitudinem longe excedebat: singuli septuaginta millia capitum habebant, & in quolibet capite septingenta millia orae, & in quolibet ore mille septingentas linguas, laudantes Deum septingentis millibus idiomatibus.

Cumque vidisset unum Angelum flectentem, causam percunctatus est: cui respondit Angelus, se peccasse, ipse autem pro eo oravit. Sicque, inquit, Gabriel commendavit me alteri Angelo, & ille alteri, & sic deinceps, quousque fleti coram Deo, & tribunali ejus. Et reiguit me Deus manu ejus inter humeros, ita ut ad medullam spinæ dorsii mel rigiditas ejus pertransierit: & dixit mihi, Imposui tibi & plebi tuae orationes: eumque discessissem ad quartum caelum, consuluit mihi Moyses, ut reverterer ad levandum populum, qui orationes ferre non poterat: & primo reditu obtinuit remissionem à decimo usque ad quartum, & à quarto reditu, usque ad septimum, & in fine tantum decrevit numerus orationum, ut paucae remanerent. Cumque diceret Moyses, nec has poterunt ferre homines, ego pudore suffusus nolui amplius ascendere, sed rediens ad *Elmparac* equitavi descendens in domum *Mechæ*: horum autem omnium tempus minus fuit quam decima pars noctis.

Visionem hanc hoc verborum tenore refert Richardus *cap. 14*, vit alias veratissimus in Alcorano, Saracenorum acerrimus oppugnator, pluraque se praetertulisse, quam narrasse affirmat: haecque est illa famosa visio, qua, (ut supra testulimus) audita à Saracenis mille homines à lege recesserunt, clamantes; *Ascende de die in caelum, ut nos aspiciamus, & videamus obviante tibi Angelos* (ita fuerunt hujusmodi mendacio five visione exasperati) sic enim Spiritus sanctus eum permisit mentiri, ut facile quis eum possit capere in sermone, figmentaue cognoscere. Quare inquam indiguit Asino, vel jumento à *Mechæ* usque ad Hierusalem, qui ex Hierusalem usque ad ultimum caelum ascendit absque asino? Quorsum Asinus orationes postulat Mahometi, cum bellua orationibus non indigeret? Quorsum in caelo tot Angelorum monstra, septuaginta millia capita, & in quolibet capite septua-

septuaginta millia ora habentia finguntur? aut quæ conventio Angeli cum steribus, aut sterium cum gloria & latitia Paradisi? Aut quomodo potuit splendorem Angelorum in cælo sustinere, qui, ut ipse testatur, apparente sibi Angelo, semper in terram concidebat, & spumans agriabatur, & incurvabatur, & contrahebantur manus, & pedes ejus? neque in prædicta visione docet se spiritu raptum, sed potius corpore simul, & anima, quod longe absurdissimum est. Cujus signum est, quia dicit Deum manu sua terigisse eum inter humeros, & sensisse frigiditatem usque ad medullam spinæ dorsalis. Unde Deum, & Angelos supponit positionem habere spatio corporali, ipsumque Deum visisse oculis corporeis: quare non mirum si Deum corporeum faciat. At quomodo animam Moysis oculis corporeis videre potuit? Ex quo, & ex alijs, quæ brevitatis causa prætermittuntur, vana & mendacia esse omnia, quæ in Alcorano continentur, colligitur; & eorum auctorem non Dei, sed Dæmonis fuisse Prophetam.

CAPVT VII.

De contrarietatibus, quæ inveniuntur in Alcorano, ex quibus mendacia Mahometi clarius deprehenduntur.

OPortebat mendacem Mahometum memorem esse, ut non sibi passim legem contradicentem ferret: sunt enim in Alcorano contradictiones quamplurimæ. Etenim ipse multoties dicit Deum erantes non deducere; & tamen in multis locis docet orare, ut dedicantur à renebris in lucem, & ex rectitudine in rectitudinem. Item dicit de ipso, quod factus est orphanus in errore: idololatra enim erat. Sed tamen quod talem se Deos Prophetam fecerit dicit; quoniam quando Deus eum accessit ad ipsum ascendit, ad septimum usque cælum, & impetravit ab Angelo veniam, qui peccata sua deplorabat. Item dicit in *cap. Impacata*, quod interpretatur *Iuvencia*, quod Iudæi & Christiani salvabuntur. Et in *cap. Abraham* dicit post hæc, quod nulli salvabuntur, præter eos, qui sunt in lege Saracenorum; & ipse mandat his, non tam asperis quam suavioribus verbis cum alterius sectæ hominibus disputent. Non enim, inquit, hominis, sed Dei est errantem ad rectam viam deducere, & quisque pro se solo, non alio rationem reddet. Postea autem plurimis in locis, mandat interimi omnes & spoliari, qui sectæ suæ non credunt, quousque credant, vel tributa solvant. Item dicit in *Cap. Comenti*, quod eorum, qui suscipiunt alterum Deum, præter Deum, horum tu non sis custos, vel cura or, sed sibi soli hoc servavit Deus. Hæc autem est præter digna contradictio; hinc quidem toties mandate interimi infideles; illinc autem rursus mandate neminem esse tanti sceleris puniorem; sed soli Deo pro his punitionem servari.

Item in *Cap. Eltemenim* in fine se ipsum jactat, quod non ex his sit, qui credere compellunt: sed quomodo hoc verum est, cum imperet interimi & spoliari eos, qui non credunt? Quæ enim major compulsio quam cædes? Item in *Cap. Bovis*, conce-

dit, quod est præter naturam, misceri nimirum masculos cum mulieribus. Dicit enim Saracenis, ne maculent se ipsos cum infidelibus, antequam credant. Et de mulieribus dicit, Mulieres vestra vestra sunt, arate eas sicut vultis: sed tamen in *idem cap.* dicit, quod Sodomitæ tempore Loth abominabile peccatum commiserunt, & prioribus nationibus inusitatum. Item prohibet auguria, & tamen in *cap. Elaphar* dicit, Auguremini, si aliter non potestis, in scissura digiti, & qui hoc non facit anathema sit. Item dicit se missum esse Arabibus, quod non habeant Apostolum à Deo. Dicit autem & Alcoranum in sola lingua Arabica datum esse, dicitque se nescire aliam linguam præter Arabicam, & tamen postea dicit, se missum esse ad universitatem gentium. Dicit enim in *cap. Prophetarum*, Deum ei dixisse: Misimus te ad universitatem gentium: sed quomodo venire potuit ad omnes gentes, quæ divisæ erant in septuaginta linguas, qui non alia nisi Arabica lingua mentem exprimere potuit? manifesta igitur contradictio est, eundem solis Arabibus missum esse, qui omnibus gentibus missus sit. Non igitur lex Dei est in quot contradictiones inveniuntur.

Item in Alcorano dicit Mahometus, se esse generalem Prophetam, missum ad universas gentes: unde in *cap. Prophetarum* fingit Deum dicentem sibi: Nos misimus te ad universitatem gentium; & tamen ipse alibi affirmat, quod Alcoranus est sibi datus Arabicè, & quod aliam præter linguam Arabicam non sciat: quomodo igitur missus erat ad omnes gentes, earum linguæ imperitus? Item alibi affirmat, ut supra diximus, Patriarchas legis antiquæ, ipsosque Apostolos esse Saracenos, alibi se esse primum Saraceni: Item de se ipso testatur in Alcorano, nescire se, quid ei sibi vel Saracenis, ignorareque utrum ipse, & ipsi in via salutis sint nec ne. Alibi vero docet per Alcoranum etiam ipsos demones esse salvatos. Denique de Alcorano docet, non esse in mundo, qui possit eum intelligere: & ex alio *cap.* præcipit Alcoranum ab omnibus servari: quomodo ergo adimplent, quæ non intelligunt?

CAPVT VIII.

Legem Alcorani esse rationi dissolutam, quia turpis, & primò, quia peccatum contra naturam Saracenis concedit.

VEniamus nunc ad turpitudinem hujus nefandæ legis, quæ tantis obcenitibus animas ad Deum genitas, velut in cœni gurgite demersit, ut pudeat etiam referre. Nam, ut omitam nunc turpem felicitatem, quam in alia vita in voluptatibus corporeis constituit; in hac etiam vita, & mater maribus admiscet, & nefandos coitus contra naturam, contraque DEI justitiam permittit: ac ut libidini fræna laxaret, contra divinas, naturalesque matrimonij leges, adulteria concessit, maritoque usum ancillarum liberè permittit: quæ omnia non solum divinæ legi, sed & naturali in visa sunt.

In primis bestialis Mahometus peccatum contra naturam manifestè Saracenis concedit; quamvis aliqui ex ipsis glossas nescio quas excogitent, ad excusandum Mahometum, ipse sarthen clare in Alcorano inquit, quod non polluant se cum infidelibus, nisi credant. Et de mulieribus in-

quint: Mulieres vestra aratura vestra sunt, utimini eis ut vultis. Quam vero execrabile sit illorum scelus; quibus non sufficit sexus à Deo datus, sed suum etiam sexum profanè & petulantè corrumpant, obscissimè Scripturæ sanctæ exemplo Sodomitum, eorumque supplicio confirmant. Sed quia Saraceni Scripturas non admittunt, rationibus naturæ hinc convincamus, peccatum hoc, sive proprii sexus abusum, sive cum muliere propria, sive cum alijs commissum, crimen esse gravissimum, admodum execrandum, & contra rectam rationem, & omnem debitum naturæ ordinem. Quare universæ ferè nationes, & gentes appellant hoc detestabile scelus peccatum contra naturam: & quia est turpissimum, & omni execratione dignissimum, solet etiam vocari peccatum nefarium; quod perinde est, ac si dicatur, peccatum infandum, quod quia est impudicissimum, & immundissimum, nec nominari debet.

Quod autem omnem debitum naturæ ordinem, hoc crimen evertat, & tollat, manifestè constat. Primo, quia natura rerum ortum, procreationem, & multitudinem procurat; at hominum ortus & procreatio, fit & conservatur legitimo femininarum usu, nempe intra vas ab ipsa natura ad hoc deputatum, huncque femininarum usum natura docuit ac constituit; & non istum turpissimum inverso ordine concubitus; neque enim ex ipso oriuntur procreare possunt homines, imo isto tam immundo & impuro coitu omnis hominum procreatio impeditur. Est igitur iste usus, & quicunque alius extra vas à natura designatum, turpissimus, & qui debitum naturæ ordinem dissipat.

Secundo, bellæ rationis expertes, quarum actiones à natura dirigitur, nullum alium coitum cognoscunt, nisi matris cum femina. Viri ergo qui ipso femininarum usu, cum masculis, aut cum feminis, ac si mares essent, coeunt, omnem debitum & à natura institutum ordinem evertunt, sicutque ipsi bellis pejores. Est itaque hoc crimen maximè detestabile & obscenissimum.

Tertio, Deus & natura attribuunt singulis rebus vires, facultates, & instrumenta apta, & convenientia ad suas naturales functiones, ut ad incelsum pedes, oculos ad aspectum, aures ad voces & sonos audiendos: sed una cum viro Deus feminam procreavit, ut vir consortem haberet, cujus naturali usu & opera, hominum ortum procuraret: & feminæ destinatus est vir, ut focius, cujus opera semen hominum procreationi aptum in naturali vase reciperet, & ita conciperet fructum: inversus igitur usus contra omnem debitum naturæ ordinem est.

Quarto, quis non videat rem esse spurcissimam, & omni detestatione dignissimam, virum provecæ ætatis esse tam effeminatum, ut mollem & muliebrem usum, & efficitum præstet abjectissimè? Nefas ergo est, ut mares, feminarum, sive muliebrem usum exerceant.

Quinto, si quis frumentum seminat in tabulis, vel saxis; jure diceret esse eum hominem stultum & insanum; Nam sementem facimus, ut metamus, & fruges colligamus: at nisi semina mandentur terræ aptæ, & ad semina suscipienda præparata, nullæ menses, vel segetes provenire possunt. Semen humanum est institutum ad homines procreandos; ut experientia constat: committi ergo debet vasi, & loco legitimo, & ad id à natura destinato, alioquin enim (sicut frumentum seminatum in tabulis vel saxis) amittitur; itaque contra

debitum naturæ ordinem, extra legitimum & debitum feminæ vas feminatur.

Sexto, id dicitur contra naturam, quod utitur contra finem & ministerium naturale & debitum: at est à natura institutum, sive in pueris, sive in viris, sive in feminis, ut redundantes sive superfluentes potus, & cibifæces, & excrementa eggerantur, & emittantur è corpore, ergo ij qui eo utuntur ad semen hominis recipiendum, naturæ ordinem pervertunt, & ob eam rem iste abusus interdicitus est; sive in pueris, sive in viris, sive in feminis; & quia crimen est omnino execrandum, & spurcissimum, fuit divina lege sancitum, ut sive masculus, sive femina, quæ le hoc flagitio pollueret, occideretur; & è medio penitus tolleretur. Et hinc etiam fit, ut in Christianorum Provincijs, & regnis hujus fædissimi criminis rei interfecti comburantur. Ut iam usus, quam memoria illorum funditus deleatur; & peccatum tam spurcum, & fædum penitus exinguatur. Quare hinc intelligitur quales sint Mahometi leges, quæ inpurissimum hoc scelus, ut mundum & honestum admittunt. Denique turpitudines aliæ prædictis fædiiores, si quæ excogitari possunt, apud Saracenos hodie in usu sunt: nam ut refert Bozius lib. 12. de signis c. 20. Est inter Turcas quorundam, qui religiosissimi habentur, secta. Vocantur hi Turachi, Mos est istis palam per obscenitatem spurcissimam coire cum quibusvis, ipsis etiam belluis, præcipue verò cum asinibus, quibus ipsi rebuntur: & quo scientius hæc perpetrarint, eo sanctiores existimantur. Id ego, si in uno, aut altero scriptore legissem, nullo modo inducere in animum possem, ut crederem: sed omnes, qui Turcarum mores latius describunt, id constantissime affirmant: in his Joannes Antonius Menavicus, Genuesis, Theodorius Spanduginus Cantabricus, Bellonus Gallus, Joannes Leo Africanus, qui quidem è Mahometanorum sanguine ortus. Mahometo quoque diu additus, cum fuisset à nostris captus, Romamque Leone X. sedente adductus, Christo se dedit, & Africa descriptionem, morisque sua gentis proprio libro diligentissime notatos nobis reliquit. Adhuc hic aliud longe obscenissimum, solitos hujusmodi homines, ubi impetus eos libidinis arripuerit, violatè mulieres obvias, quas posuerint in medijs viis, nisi obstituerint illæ præ naturali, qui reliquus est humanæ menti, pudore. Quod vero est infamissima mentis, & ad præsens argumentum spectat. tanta superstitione defixi populi tenentur, ut credant hos homines divinissimos, mulieres vero, quæ compressæ fuerint ab istis, ex hoc factis, quasi consecratas & sanctiores factas.

Et post pauca. Jam vero si libidinem spectes, nihil obscenius Mahometanis unquam fuit. De nullis enim Regibus legas, qui non modo ducentas, aut trecentas mulieres, ad exsatiandam suam cupidinem concubinas habuerint, sed etiam totidem forma elegantioris adolescentens; ut in more positum videmus apud Otthomanos, ac Satrapas omnes Turcarum. Sic in cunctis celebrioribus Mahometanorum locis obsoletoz prostibula publicè habentur. Quin læta est sancta ab Eubocæ Mahometis successore, ac recepta ad Aomar & Odmèn, postèrque omnibus, cuiuslibet fas esse ad quosvis usus adhibere, quacunquè is habeat in suo dominio. Hinc hæc videntur coire cum belluis, & omni se turpitudine commaculare, quod post alios refert Theodorius Spanduginus in vita Ismaelis & Tamna, ut vocant, Sophorum. Ut igitur aliæ gentes obscenè fuerint, sane hæc in re Mahometani spurcissimi sunt habendi; quia non modo fæditate hujusmodi, sed crudelitate in omnes, ac rapacitate cunctis populis illi præcellunt. Hactenus Bozius.

CAPVT IX.

Irrationabilem, & turpem esse legem Mahometi, quia tanquam licita permittit adulterium, fornicationem, & polygamiam.

Præterea Alcorani turpitudine clarissime convincitur approbantis concubitam viri (etiam matrimonio ligati) cum mulieribus emptis & captivis. Unde in cap. 32. *Alcorani*, inquit, Castitatem servate, nisi cum proprijs uxoribus, aut sibi subiectis, & ancillis, inde namque nulla sit querimonia. Sibi tamen tanquam omnium turpissimo, non tantum ad ancillas, sed ad omnes aliorum uxores, (sicut equus & mulus) accedere à Deo fuisse sibi concessum, ut posset viros sanctos & Prophetas generare, impiè blasphemavit.

Hic autem Alcorani error adulterium, sive fornicationem tanquam licita approbans, quod contra Divinam præceptum sit, apertissime constat: dicitur enim Exod. 20. *Non machaberis*, & Tobie 4. *Attende tibi ab omni fornicatione. & præter uxorem tuam nunquam patiaris irimen sira.* Sed & rationibus agamus, ostendentes esse etiam contra legem naturæ. Primo, Quia natura duce admonetur Viri, non solum extra privatos parietes, sed ne que etiam extra proprium lectum, fidem matrimonij servare tenetur; ut adulter habeatur, quisquis ab hac fide, vel lege defecerit: quæ enim juris naturalis ratio exposcit, ut mulier si servo conjugatur, adultera sit; vir tamen si ancilla; adulterio non polluat: cum tamen in hoc summa, naturalissimaque iustitia sit: Ut alteri non feceris, quod ab altero pati nolis.

Secundo, quia illa quidem actio dicitur esse contra legem naturæ, quæ non est conveniens fini debito; sive quia non ordinatur ad ipsam per actionem agentis, sive quia de se est improportio nata fini illi. Finis autem quæ in natura ex concubitu postulat, est proles procreanda, & educanda: & ut hoc bonum quæreretur, posuit delectationem in coitu, ut Constantinus dicit. Quicumque ergo concubitu vivit propter delectationem, quæ in ipso est, non referendo ad illum finem à natura inventum, contra naturam facit. Cum autem nomen concubinæ exprimat conjunctionem, qua solus concubitus propter seipsum quæritur: patet quod contra legem naturæ sit, accedere ad concubinam, non conjunctionem sibi matrimonio, quæ concubina vocatur.

Nec obstat, si dicatur quod aliquis ex tali concubitu prolem quærat, quoniam adhuc non est conveniens, ad proles bonum, in quo non solum intelligitur ipse procreatio, per quam proles esse accipit, sed etiam educatio, & instructio, per quam accipit nutrimentum, & disciplinam à parentibus, in quibus tribus parentes proli obligantur, secundum Philosoph. & Ethic. Cum autem educatio & instructio proli à parentibus debeantur, etiam à longius tempus, merito etiam naturæ lex ordinavit, Patrem & matrem perpetuo sibi mutuo con-

vivere, ut communi industria & diligentia proli subveniant, hæc autem obligatio ad commanendum, matrimonium facit.

Patet ergo, quod merito reprobetur coitus concubinatus, & error Mahometi. Nec debuit movere Mahometum ad hunc errorem, quod antiqui Patres, ut Abraham, Jacob, & David legantur concubinas habuisse, quoniam illæ uxores erant; non tamen dicebantur uxores, sed concubinæ, quia non erant principales: quamvis secundum veritatem erant uxores. Unde *Genes. 16.* dicitur quod Sara dedit Abraham Agar uxorem, & *Genes. 30.* dicitur, quod Rachael dedit, Balam autem ancillam suam, viro suo in conjugem, ut de ea susciperet prolem, & sic concubinarius ille coitus fuit in veritate conjugalis. Præterea, ut dicit S. Thom. antiqui Patres ea dispensatione, qua plures uxores habebant, ad ancillas accedebant uxorio affectu. Unde in illis non fuit bruta libertas, quam lubricus Mahometus concessit suis.

Ex dictis igitur non solum adulterium, sed & fornicationem quamcunque, etiam simpliciter legi naturæ repugnare, non obscure constat: restat nunc ut de Polygamia, (hoc est de pluralitate uxorum) quam Alcoranus, ut licitam commendat, idem breviter comprobemus: quia Polygamia, tum ex parte viri, tum ex parte uxoris, juri naturæ, & rationi matrimonij repugnat; ex parte uxoris omnes concedunt, quia repugnat, quatuor matrimonij finibus: scilicet primo susceptioni, & educationi proles, nam mulieres pluribus viris additæ, ut meretrices, pariunt raro; & quamvis parent, nullus virorum sciret, quisnam suus filius esset, quod non parum educationi officit. Secundo, Societati domesticæ, & communicationi operum ad vitam necessariorum: nam tunc essent unus corporis capita multa, quæ non facile conveniunt inter se; nec sciret mulier, cui magis parendum foret, sicut nec servus, qui multis dominis æqualibus inservit. Tertio, Remedio contra concupiscentiam; nam & rixa inter corrivales fovetur, nec tot viris unus femina gratus amor esset. Quarto, Significationi unius Christi cum Ecclesia & anima: Unus est enim Deus Ecclesiæ & animæ sponsus.

Ex parte etiam viri probatur. Primo, quia repugnat secundo fini, nam quot mulieres in domo, tot sunt dissensionum principatus: nec enim mulier est ancilla, sed post virum domina; repugnat tertio fini, quia nequit unus vir tot faminis facile satisfacere, & una semper alijs præferetur, repugnat etiam quarto fini, quia una est tantum Ecclesia. Secundo, non videtur æquum, ut mulier se totam viro tradat, non autem vir mulieri. Tertio, quia si Polygamia ex parte virorum licita esset, Deus procul dubio initio eam introduxisset: cum tunc maximè propagatio necessaria foret, quod tamen non fecit, sed uni viro unam tantum feminam dedit.

CAPVT X.

Legem Mahometi esse irrationabilem, quia non præbet peccatoribus remedia ad salutem.

De peccatorum remissione quam impie Mahometus sensit.

Mahometus nulla habita ratione penitentia, nihil de satisfactione pro peccatis admissis reddenda curans, nihilque de bonis operibus pro peccatorum condonatione præscribens, in Alcorano, non aliud medium ad salutem consequendam, Saracenis etiam peccatoribus, quam Turcis sceleratis prodesse affirmavit, quam quod omnes confiterentur hanc veritatem, *Non est Deus præter Deum, & Mahometus est Apostolus Dei*: hoc Alcoranus præcipit, ut dicatur ubique, hoc etiam ut maxime necessarium ad salutem commendat, ita ut quicumque hoc confiteatur, de necessitate salvetur: hac enim confessione facta, rapinae, & omnia alia scelera, & flagitia, alioquin ingentia & plurima, condonantur. Quam verò sit rationi contraria hæc Mahometi doctrina, primo ex eo convincitur, quia hæc propositio, *Non est Deus præter Deum*, per se ipsam verissima est; nec ab ullo ei contradicitur: quis enim unquam dubitavit de hac propositione; non est Angelus nisi Angelus, aut non est Petrus præter Petrum, si solus sit Petrus in mundo? hæc enim propositio per se nota est: quæ autem sequitur, Mahometus est Apostolus Dei, est valde ambigua. Qualis igitur erit connexio duarum propositionum, unius quidem per se ipsam notæ, alterius vero per se ipsam ignotæ? aut quæ utilitas vel virtus in ea esse potest, ut homines quantumvis innumeris sint polluti flagitijs, continuo horum verborum prolatione à peccatorum macula purgentur?

Secundo, quia si etiam quantumvis magna, his verbis prolatis Saracenis condonantur, nullaque ratio habenda est satisfactionis, aut penitentia, occasio maxima præberetur hominibus passim delinquendi, intrepidè mala perpetrandi, nullaque ratio haberetur honestatis, vana spe veniæ deceptis: quare hæc Dæmonis ars est, ad perdendos homines inventa.

Tertio, hac una ratione monstratur prædictam doctrinam esse penitus absurdam, quia quamvis prædictis verbis DEUM verum, verumque Prophetam confiteremur; adhuc similitum verborum pronuntiatio non sufficeret, ut universa nobis condonarentur peccata, quia peccata nulla ratione delentur, nisi nos eorum peniteat ex animo, simul cum proposito firmissimo nunquam deinceps peccandi; quod sequentibus confirmatur argumentis.

Primum. Quia omne peccatum à nobis commissum propria nostra voluntate perpetratur; ergo, qui voluntati divina lege contempta, violataque rectæ rationis, & naturæ methodo, Deum offendunt, necesse est, si velint veniam obtinere, ut à malè agendo respiciant, & vitam emendent per veram cordis penitentiam, quæ malè antea vitæ detestationem, ac benè & juxta divinas leges vivendi propositum complectitur: nam experientia & ratio etiam inter homines docet, ut si quis alium contumelia affecterit, velitque illi reconciliari: priusquam ad amicitiam & benevolentiam restitueretur; illatæ injuriæ peniteat, animumque de-

ponat amplius offendendi. Nemo enim alteri condonabit etiam suppliciter signa penitentia præbenti, & veniam petenti, si adhuc in obstinato animo lædendi perseveret. Quare cum DEUS hominum corda exactissimè noscat, parum proderit, ut peccata condonentur hominibus, ista vel alia verba proferre, si ipsos peccatorum non peniteat, nec peccandi voluntatem animumque dependant.

Deinde, quia multa sunt peccatorum genera, quibus non solum divina majestas offenditur, sed etiam proximis injuria & damnum inferitur, qualia sunt furta, rapinae, latrocinia, adulteria: quare si is, qui hujusmodi peccatis proximum lædit, absque ulla restitutione damni, injuriæ satisfactione divinitus absolvetur, per solam horum verborum prolationem, Deus fuisset injustus; sicut iniquus Rex esset, qui furibus & prædonibus, nulla facta furti restitutione condonaret. Quare absurdum est, & cum recta ratione pugnans, quod docet Mahometus; nempe homines suorum peccatorum veniam obtinere per solam horum verborum prolationem.

Ac denique, cum facillimum sit, hæc verba proferre, quibus homines veniam sine alio labore, & salutem assequuntur; absque ullo rationis fræno, legisve metu, homines furta, latrocinia parabunt, plurimas caedes committent, in omnium scelerum & flagitiorum genera pro libidine sua labentur, ut qui facilem omnium suorum peccatorum remissionem habent, dicentes: *Non est Deus præter Deum*, &c. ut experimento inter Saracenos conspicitur, ubi peccata committi solent tam facile, quam bibi aqua consuevit: adeo cæcos, ut scelera omnium impurissima, & atrocissima, honesta esse existiment; vel propter impunitatem, spemque veniæ non deterreantur committere.

Firmiter igitur ex dictis, in lege Saracenorum neminem posse salvari; quia in ea non sunt adhibita remedia convenientia, ad delendum peccatum: & certe nihil verius prædixit Mahometus, dicens in Alcorano in *Cap. Martij*, quod interpretatur *Maria*: omnes in Iustitiam Saracenos ituros; & ipse etiam Mahometus Saracenis dixit, Vos post me in Septuaginta ites partes dividemini, quarum salvabitur una, reliquæ vero omnes igne destruentur: & hæc sententia, ut affirmat Ricardus c. 5, sic valet apud Saracenos, ut nullus, neque sapiens, neque insipiens eam vilipendat.

CAPVT XI.

Legem Alcorani esse irrationabilem, dum docet unumquemque in lege sua salvari.

Docet insuper Mahometus in Alcorano, Mahometum quemlibet rectè viventem secundum præscripta, ac leges suæ sectæ salvari, nisi sit Apostata à lege Mahometi, sic affirmat in *Cap. de Balabara*, dos quæ interpretatur *vacca*: quod Judæi & Christiani certim salvabuntur: & in *cap. 4. Alcorani* inquit: Scientes autem generaliter, quoniam omnis rectè vivens Judæus, sive Christianus, seu lege sua relicta in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans, bonique gestor; indubitanter divinum amorem consequetur. Adversus hunc perniciosissimum Mahometi errorem, quem olim etiam

E hñici

Ethnici receperunt, ut testatur D. Augustinus *lib. 10. de Civitate Dei cap. 51.* duobus potissimum medijs insurgemus. Primo, demonstrabimus, religionem qua Deus verè colitur, necessario esse debere unam ubique, nec extra illam posse contineri alicui salutem. Secundo, principaliter etiam probabimus, impossibile esse, quemlibet in qualibet perfecta salvati.

Non est autem dubium, quin unam & communem oporteat esse Religionem, qua DEUS colatur, eique gratum præsterit obsequium: quod sequentibus argumentis ita convincitur. Quia omnes tenentur DEO debitum cultum exhibere, debitamque vitæ honestatem observare; ergo quicumque sit hic cultus Deo debitus, necesse est illum Deo ab omnibus exhiberi: nam alias non erit debitus ei, si sine injuria, aut peccato subtrahi, aut denegari potest: ergo necesse est unam atque communem Religionem esse in omnibus; ergo una fides, & honestas morum.

Secundo, Una est veritas rerum divinarum in se, quam non diversificat, nec variat diversitas hominum, vel varietas Religionis eorum: non enim pendet illo modo hujusmodi veritas ex hominibus, vel dispositionibus eorum: unius autem & ejusdem veritatis una est apprehensio, sive per credulitatem, sive alio modo fiat: ergo una debet esse fides, & credulitas apud omnes, & quicquid contra hanc veram credulitatem fuerit, error est impietatis. Et confirmatur, quia aliqua sunt obsequia, quæ communiter exhibenda sunt DEO ab omnibus hominibus, & quibus sine Dei blasphemia contradicere non potest: quia sine Dei injuria non posset dici DEUM non esse adorandum, venerandum, orandum, & multa alia similia, quæ quia debita sunt, necesse habent omnes homines his DEUM recognoscere & confiteri. Igitur cum hæc obsequia infinita esse non possint, certa erunt, & determinata. Hæc autem sunt quantum ad credulitatem, quæ Religio Christiana appellat articulo fidei: igitur extra hanc credulitatem & fidem, cultumque DEO debitum, non potest esse alius cultus DEO gratus.

Denique principaliter hac argumentatione convincitur, non omnes in sua secta salvati; quia, ex hoc sequeretur, quod omnes sectæ DEO placerent, atque probarentur per se ipsas Deo; & hoc dici nequit. Nam cum pleraque opiniones differentium sectarum, atque etiam nata ex opinionibus actionum studia, oporteat inter se pugnare: fieri nequit, ut quælibet sectæ per se, sint divinæ voluntati consentaneæ. Inde enim (quod absurdum est) sequeretur, eundem ipsum Deum aversari, quod approbari; & id verare, quod sibi tamen placet. Etenim ex omnibus contrariis ac repugnantibus actionibus, necesse est qualdam esse rationi congruentes, ac proinde probari, vel etiam imperari à Deo: eas autem, quæ sunt his contraria, necesse est hoc ipso esse à recta ratione aversas; ideoque peccata DEO invida, & ab ipso prohibita. Itaque si opiniones omnes & actiones quarumlibet sectarum, divinæ voluntati consentaneæ essent; & quædam ex illis, ut ostensum est, Deo sint exorsæ, & ab eo prohibita, sequeretur, ut dicebamus, aliquid aversari DEUM, quod ipse tamen approbat, & id ipsum verare, quod sibi tamen placet. Accedit, quod si propius etiam disciplinas inspicimus earum sectarum, quarum notitiam tenemus, ut Gentilium, Judæorum, Turcarum, Hæreticorum; in singulis praves errores, atque adeo actionum instituta perversissima facili-

animadvertimus: quæ esse quidem media ad salutem consequendam, ipsi grata Deo, neque cogitari sine summo scelere, neque dici sine atroci blasphemia potest. Nam ex dictis, infraque dicendis constat, multa absurdissima de erroribus, tam Gentilium, Judæorum, Saracenorum, quam aliarum sectarum.

Præterea nec invincibilis ignorantia tantorum errorum sectatores excusare ullo modo poterit, aut salvare; quia etsi aliqui, ad quos Evangelij notitia nondum pervenerit, à peccato infidelitatis excusentur: tamen inde non ita ut sequitur, ut quisque possit secundum sectam quamlibet adipisci salutem: nam ut salutem consequaris, satis tibi non est, ut à peccato in pravis alioquin actionibus excuseris, sed præterea etiam necesse est, ut aliquibus medijs utaris ad consequendam salutem, per se rectis, & à divina providentia, ad eam rem institutis: cujusmodi sunt Fides, penitentia, &c. Ut enim DEUS ipse hominibus proposuit finem ultimum, id est, summam beatitudinem; sic ad ipsum etiam pertinet, media aliqua, & bona & necessaria constituere ad perveniendum in eum finem. Quod si terminum tantum, & non etiam viam hominibus ostendisset, non esset perfecta illius providentia. Non est autem consequens, si per ignorantiam, aut opinionem in pravis actionibus à peccato excuseris, ut etiam utaris ejusmodi medijs, quæ per se sunt bona & necessaria ad salutem.

CAPUT XII.

Legem Saracenorum esse irrationabilem, quia violenta, & iniqua.

Et etiam Alcorani lex, ut breviter dicam, ita violenta, ut merito possit appellari *lex cadu & mortis*; eo quod homines non blanditijs, non rationibus, sed cade cogi præcipit ad credendum. Quare ipse Mahometus cum legem suam non posset miraculis confirmare, eamque omni ratione carere, manifesta tandem mendacia coningere conspiceret, ac multos propter hæc fore, qui ei contradicerent; sibi ipsi datum esse ajebari à Deo instrumentum proprium (id est enssem) ad interendum; ipseque tulit mandatum in lege, ut intererentur quicumque Alcorano adversarentur, & non crederent: quare non semel, aut iterum, sed passim, quasi mandatum quoddam universale, illa verba repetuntur, *Interimite, interimite*: in cujus confirmationem affect Richardus exemplum Avunculi ipsius Mahometi, qui cum ab illo invitaretur, ut Alcoranum reciperet; respondit dicens: Quid mihi, si hoc non fecero, fili fratris mei? cui tum Mahometus respondit, Interimam te, ô Avuncule. Hic autem dixit, Impossibile est esse quoddam aliud: nihil aliud, dixit. Avunculus autem, inquit, Sequar te ad quodcumque volueris, lingua tantum, sed non corde, imore enim. Omar autem filius Catempadi dixit coactus: *Domine tu scis quod solo timore mortis ipso Saracenus*. Filius autem Empiasca timore ensis factus est Saracenus. Unde misit literas ad Messie, quas mulier quædam occultavit sub capillis, nuncians his, qui sunt in urbe adventum Mahometi, ut caverent ipsi vim doctrinæ illius. Hæc Richardus.

Secundo etiam hujus legis violentia confirmatur; quia ipse Mahometus affirmavit, in tantum ejus legem permanuram, in quantum armis temporali que

cap. 10.
confutat.
legis
Mahom.

poralique potentia fulciatur. Aliud est etiam hujus violentiæ argumentum, ut etiam ipse Ricardus refert: Quod quando Saraceni conveniunt, ut eos legem Magister doceat; ipse primum nudans enssem, eum quem nudatum manu detinet, vel in quodam eminenti loco ponens quoad finierit, eos docet: ut & sic clarius suadeat Mahometi doctrinam, potius gladio, quam ratione nisi.

Hæc est propagandæ Mahometicæ legis ratio, aliena & contraria ei, quam Sancti Apostoli, & primi Ecclesiæ fundatores præmonstrant: qui non ferro, ut inquit Augustinus, sed ligno; non morte minitendo, tormenta inferendo, sed obediendo potius, & supplicia, martyria, mortefque perferendo Ecclesiam plantaverunt, ut latius diximus lib. 2. & dicemus infra; Maxime quia cum fides requirat affectum, sive assensum voluntatis, secundum illud Apostoli: *Corde creditur ad justitiam*: & voluntas cogi non possit; quomodo igitur credent, qui vi & armis coguntur fidem recipere? cum ipse Dominus maxime ab homine cor quærat: juxta illud. *filii prave mibi cor tuum*. Ex quibus non obscure deducitur Alcorani legem esse injustam, & iniquam: cum sit causa caedis, rapinæ, & perjurij, alio umque scelerum.

cap. 12.
lib. citat.

Quod si aliquando prohibeat rapinas, perjurium, & alia, ut inquit Ricardus, tamen hæc prohibitio potius permissio quædam est. Dicit enim, Ne faciatis mala, non enim placent DEO: si autem feceritis, ipse est misericors & miserator, & facile vobis parcat. De rapina autem nihil unquam mandavit, ut restituatur, neque talem ipsi consuetudinem habent: sed sufficit dicere Saracenum: *Non est Deus præter Deum*, & *Mahometus Apostolus Dei*. De perjurio autem palam dicit in cap. *Elmin*. id est, *Mensa*: Non imputabit vobis Deus fraudationem juramenti, sed invocationem ejus; quasi dicat, Perjurium non obligat ad culpam, sed ad penam. Et postea subdit: Pro transgressione ejus sufficit decem pauperum educatio, vel totidem indumentum, vel unius captivi redemptio: qui autem hæc non potest facere, ter jejunabit. Ex his autem sequuntur omnia mala: non enim timent rapere, decipere, perjurare, fidem violare; cum Christiano præcipiatur fidem servare etiam inimicis & Infidelibus.

Mahometus autem palam dicit in *Cap. Elmentare*, id est, *negatio*. quod Deus dispensaverit ei, ut non servaret, quod licet juraverat, non amplius, videlicet, ad Jacobi illam quandam accedere: quæ Maria appellatur; & sic pejeravit, cujus remissionis testes sunt, ut dicit ipse, Michael, & Gabriel. Iniqua est igitur lex illa, quam sequuntur omnia mala. Est autem iniqua, quia tot, & tanta mala, & mendacia Deo injungit, & præter prædicta, etiam alia multa turpia & fatua.

CAPVT XIII.

Legem Alcorani irrationabilem esse,
ex parte formæ, hoc est ordinis
& styli.

Legis
Mahometicæ
confusio

Alcoranum Pseudopropheta Mahometus, tanquam legem à Deo datam, ex Judæis, gentibus & Christianis, variè, mixtè, confusèque collectam composuit: eam deinde versibus quibusdam rythmicis condidit, quo facilis in animos imperitæ multitudinis per suavitatem cantus & rythmi influerent, & firmius eis inhaerent. Nam sicut tradidit quidam nobilis Christianus Arabs,

apud Dionysium Cartusianum lib. 2. qui floruit circa tempora Mahometi, & qui super omnes sui temporis Arabicæ linguæ vim, proprietatem, & elegantiam callebat. Vulgate tunc erat apud Arabes carminibus, & poeticis cantilenis studere: quin etiam verbus facere, tam nobiles quam ignobiles, tanquam quid vulgo usitatum, pronihilo ducebant. Legem suam *Alphulian* nominavit id est, *seclionis*, sive *capita*, simulans legem ad se missam à Deo, non simul datam sibi universam, sed per partes, & intervalla temporum; & ut Sibyllæ folia diversis in locis, & temporibus, discretisq; sententijs: callide videlicet, ne quis in ea scriptura rerum consequentiam, & ordinem, ac rationem doctrinæ requireret.

Primum omnium Oâmen, annis post Mahometum circiter centum, & decem, aliorum Mahometi successorum adjutorio, istam legem in unum quasi corpus, & ad integritatem, quoad ejus fieri potuit, redegit. Arabes appellantur Alcoran, id est, scripturam; per excellentiam videlicet, præcisè scripturam appellati volentes: cum tamen ea sit ex varijs Judæorum, Hæreticorum, & Epicureorum doctrinis, erroribus, fabulis, & blasphemijs, ceu indigestum quoddam chaos: quam tamen legem, ipse ait, descendisse de summo caelo, usque ad infernum caelum, deinde paulatim in terras lapsam esse, & ad se delatam; de quo etiam Deum sermone secum inducit. Inter præcipuos Mahometi amicos, & socios duo fuere apud posteros celebriores: quorum alter vocatus est *Haly*, cujus interpretationem Alcorani sequuntur Persæ: alter nominatus est *Haumar*; quem, ut fidelissimum legis Mahometicæ interpretem cæteri (Turcas dico & Mauros) complectuntur, Persis hostili odio habitis.

Hanc vero legem non esse à Deo, inter alia ex eo præcipue deducitur, quod ea, quæ à Deo procedunt, ordinem & seriem inter se habeant, dicente Apostolo: *Quæ à Deo sunt, ordinata sunt*: quod & experientia testatur, tam in operibus naturæ, quam in sacris Scripturis: Moyses enim valde ordinatè incipit à mundi creatione, & deinde totum Pentateuchum percurrit secundum ordinem temporis & historiarum. Alij autem Prophetæ bene ordinatè: que processerunt secundum ordinem historiarum, vel ad minus, secundum ordinem materiæ. Idem dicendum de Evangelio, quod incipit quidem ab Incarnatione, & Nativitate Christi, deinceps autem de vita & doctrina, & ejus miraculis, & post hæc de morte, resurrectione & ascensione dicit. Alcorano autem omnino nullus est ordo temporis. Neque enim dicit, quibus Regibus, vel secundum quod tempus; neque historia ordo est.

Ac denique adeo inordinatè procedit, ut nemo sit, qui possit reddere rationem ordinis, historiarum, & capitulorum. Et neque materiæ ordo est; nunquam enim unam materiam bene ordinateque pertractat, quinimo ab una materia, ad alteram per suppositionem omnino impertinentem transfertur tanquam abstractus. Sed & neque ordinem habet argumentationum, vel alio cuius demonstrationis: sed omnis doctrina ex suppositione procedit, & supponens quandam propositionem per se ipsam veram, & illa aliam concludit, quæ nihil commune habet cum prima, quale est illud, quod passim ab eo dicitur; Deus excelsus est & bonus, & quod Alcoranus lex est salutis, & Deus est Deus, & quod nullus est alius Deus præter Deum, & Mahometus est Propheta verus. Quæ autem hæc conclusio, Mahometum esse verum Dei servum, & quod Deus est Deus? Unde

Unde Richardus in Alcorano veriffimus cap. 11. Conformationis legis Mahometicæ: ita inquit, Neque remanifcor in toto libro me invenisse unam solam argumentationem, quæ secundum rectam suppositionem, & convenientem ordinem procedat. Nominum autem ordo illic Grammaticè & rhythmicè optimus est: fere enim totus liber metricus & rhythmicus est. Unde & valde gloriatur Saraceni in sic pulchro & ordinato Arabica locutionis modo: & ex his argumentantur, verum Prophetam fuisse Mahometum. Non enim sic ornate scripsisset loqui homo omnino Idiota. Cujus contrarium apparet verius: Videmus enim in divina Scriptura DEUM loquentem cum Moysi, & cum aliis Prophetis, & nunquam huius rhythmi vel versibus huius loquentem. Moysi autem legem, & Evangelium fateretur Mahometus à Deo esse, Deumque Ibroi Moysi, & Christo dedisse: sed hi non sunt metrici vel rhythmi: & nullus aliorum Prophetarum, qui divinam vocem audiverunt, dixit DEUM metricè locutum esse, quod & sapientes, & Philosophi homines adque notant. Hactenus Richardus.

Et quamvis Davidus veribus Propheticè fuerit locutus, tamen non legimus unquam Deum Davidi, vel aliis Prophetis, veribus rhythmicis prophetas dictasse.

Ac denique, ut paucis concludam, ex prædicta Richardi sententia, nihil pretio dignum in multis Acorani capitulis; multa turpia, turpissimisque verbis conscripta, fabulosa, ridicula quam plurima; ut potius aniles nugæ, quam lex Dei esse clarè conspiciatur; ideo obiecto & intricato stylo, ut ipsi Mahometus asserat se non totum Alcoranum intelligere: nec alium præter DEUM intellecturum: quis ergo fructus futurus ex ejus usu erit hominibus quod non intelligunt?

CAPUT XIV.

Legem Mahometi esse irrationabilem ex parte finis, quia ultimam hominum felicitatem posuit in carnalibus delectationibus.

Mahometus **C**UM Mahometus esset voluptatum illecebris dedissimus, ipsamque voluptatum vim ad summam hominum felicitatem in carnalibus potuit voluptatibus. CUM Mahometus esset voluptatum illecebris dedissimus, ipsamque voluptatum vim ad summam hominum felicitatem in carnalibus potuit voluptatibus. CUM Mahometus esset voluptatum illecebris dedissimus, ipsamque voluptatum vim ad summam hominum felicitatem in carnalibus potuit voluptatibus.

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

stium & lectorum, umbracolorumque amenitates: tertio delicias concupiscentiarum, & blandimentorum muliebrium: quæ, ut ait Tullius, voces potius præcedunt, quam hominum sunt.

Fundamenta autem & motiva Mahometi duo sunt præcipue: primum, quia non esset beatitudo, ut ipse ait, si illum oblectamentum in Paradiso deesset: Secundum, quia si ultra essent omnia in Paradiso, si non esset voluptas secundum luxuriam: unde concludit porcus ille, quod quicquid voluit, præsto est, & quasunque delicias, & quomodocunque voluit, habent omnia ad libitum, sine mora & difficultate. Ita quidem, quod quas hic Uxores habuerunt fideles, habebunt & illic: cæteræ concubinæ erunt, ancillarum vero non erit numerus.

In refutatione igitur hujus spurcissimi erroris, duo erunt à nobis præstanda. Primum demonstrabimus in alia vita non esse usum ciborum & venereorum: Secundum, non posse in his consistere veram hominis felicitatem.

Quantum ad primam partem, hic error appetitissimis rationibus confutatur. Primo resurrectio futura erit ad vitam immortalam, ut patet: unde Isai. 25. dicit: *Præcipitabit Deus mortem in sempiternum, & Osee 13. Secundum translationem 70. Absorpta est mors in victoria.* Et Apoc. 20. dicitur: *Mors ultra non erit.* Ipse etiam Mahometus in libro de sua doctrina, dicit: *Quod postquam omnia mortua fuerint, Deus occidet mortem, & postea resurgent immortales & integri.* Cum ergo omnino sublata erit mors, necesse erit à resurgentibus subtrahi, quæ corruptibili vitæ deseruiunt, sive quæ ad mortalis vitæ statum ordinantur. Manifestum est autem quod ciborum usus corruptibili vitæ deseruit; ad hoc enim cibos assumimus, ut corruptio, quæ possit accidere ex corruptione naturalis humiditatis, eviteretur. Est etiam in præfenti necessarius usus ciborum ad augmentum, quod post resurrectionem in hominibus non erit; quia omnes in debita quantitate resurgent. Similiter conjunctio maris & feminæ corruptibili vitæ deseruit, ordinatur enim ad generationem, per quam, quod perpetuo conservari non potest in individuo, in specie conservetur. Cum autem, ut dictum est, vita resurgentium incorruptibilis sit; homines enim eodem numero conservabuntur; ergo fatuum est, & irrationabile dicere, quod in resurgentibus sit ciborum, aut venereorum usus.

Secundo probatur, quia vita resurgentium non minus ordinata erit, quam præfens, sed potius magis. In hac vita usus ciborum ordinatur ad aliquem finem; ad hoc enim cibus assumitur, ut per digestionem convertatur in corpus: si ergo post resurrectionem erit ciborum usus, oportebit ut ad hoc sit, ut convertatur in corpus: cum ergo à corpore resurgentis nihil resolvetur, eo quod corpus erit incorruptibile: oportet dicere quod totum quod convertitur ex alimento, transeat in augmentum: & ita corpora resurgentium in infinitum augebuntur: aut oportebit dicere quod erant ibi tot egestiones, & alia fœditates, ut tantum resolvetur, quantum convertitur, quorum utrumque est inconueniens. Nec valet quod ipse Mahometus dicit in libro de doctrina sua, non fore ibi egestionem sordium, sed purgationem per sudorem: sicut poer in utero matris, nutritur quidem, non tamen egerit. Corpora enim resurgentium ita erunt incorruptibilia, ut nihil de eis possit resolvi; unde non valet similitudo.

Cc

Tertio.

Tertio, hic venerorum usus ad generationem ordinatur, si ergo post resurrectionem erit venerorum usus, nisi sit fructus, sequitur quod tunc etiam erit generatio hominum, sicut & nunc; sterilitas enim & lesio, & plaga est naturæ, quæ non potest esse in optimo statu humanæ naturæ, cuiusmodi est status post resurrectionem: sequitur ergo quod multo fecundior: & felicitior erit proles procreatio, quam hic. Cum ergo mors in vita illa non erit, crescet ibi populus in infinitum. Finita autem est regio Paradisi illius, & omnis regio corporalis: quare brevi tempore necessario magna pars populi illius de Paradiso exibit. Er: erit necesse creati aliam regionem iis, eamque non unam solum, aut finitam, impossibile enim est, quasunque regiones finitas infinitos capere homines.

Si vero quis dicat usum illum ciborum, & venerorum non respicere augmentationem, & conservationem corporis, aut speciem, aut multiplicationem hominum, sed solum delectationem, ne aliquid in ultima remuneratione desit. At contra (ut bene D. Thom. 4. *contra gentes*) quia vita resurgendum ordinatur est, quam vita nostra: in hac autem vita inordinatum & vitiosum est, cibus & veneris nisi propter solum delectationem, non propter necessitatem sustentandi corporis, vel proles procreande, & hoc rationabiliter, nam delectationes quæ sunt in præmissis actionibus, non sunt fines actionum, sed e converso: natura enim ad hoc ordinavit delectationes in istis actibus, ne alienari propter laborem, ab his licet necessariis naturæ, desisterent; quod contingeret nisi delectatione provocarentur. Est ergo ordo præpoterius, & indecens, si ista operationes propter solas delectationes exercentur; non ergo erit in resurgentibus, quantum vita ordinatissima ponitur.

Neque obicit supradictis, Christum post resurrectionem comedit, & bibit: quoniam id non tam propter voluptatem, aut alterius rei causam, quam ad demonstrandam suæ resurrectionis veritatem. Quare cibus ille non fuit conversus in carnem, sed resolutus in præjacentem materiam: hæc autem causa comedendi non erit in resurrectione communi.

Ad secundam vero partem accedentes, facile erit rationibus naturalibus convincere, hominis felicitatem non esse sitam in corporis voluptatibus. Prima, ut homo sit ab omni parte beatus, & acquisita bonorum sorte contentus, opus est, ut ejus desiderium sit undique expletum, & ea, quæ sunt in homine præcipuæ facultates, & nobilissimæ, adeptæ sint bonum, quod earum cupiditas em fatiet. At planè experitur, in nulla re, quæ corporis sensibus percipitur, voluntatem hominum conquiescere, vel intellectum expleri: nam quantacunque sensuum voluptate perfundatur homo, ac abundet; nunquam tamen omnino saturatur: semper enim plura & majora bona appetit: non ergo ponenda est felicitas in iis, quæ corporis solum sensum oblectant, animum vero non satiant.

Secunda, Nulla animantium facultas expleri satiatione potest, nisi sui proprii objecti adeptione, verbi gratia gustus, non conquiescit vel oblectatur odore, sed rerum saporibus, qui in cibis quibus velimus reperitur. Auditus non satiat: corporum coloribus, sed sonis, qui aures demulcent: sic intellectus noster verum habet, ut proprium objectum, sed universè verum, unde satiatione nequit alicujus privati veri consecutione, quia nullum est particulare verum conditum,

quod totam ejus capacitatem æquet: quare in nullo vero conquiescit, donec omne verum obtineat. Similiter nostra voluntas sua natura fertur in proprium objectum, in id, quod est universè bonum, & ita nullo creato peculiari bono fatiatur, quousque omne bonum possideat: at in his rebus, quæ corporis sensibus obiciuntur, neque est universè verum, neque universè bonum; quidem præter eas alia multo sunt meliores & veniores. Vita ergo futura felicitas in his rebus minime consistit. Item bona sensuum, non sunt propria objecta intellectus, aut voluntatis; quippe, quæ sunt objecta sensus & appetitus, qui sensuum est comes: at præstantissimæ hominis facultates sunt intellectus, & voluntas, quibus mens est prædita: fieri ergo nequit, ut in alio sæculo conquiescat homo, nisi hæc mentis facultates suorum propriorum objectorum consecutione expleantur.

Tertia, quia homine intereunte, omnes sensus & corporis facultates & vices intereunt, ut quæ corporis instrumentis sunt alligatæ, & corporis vinculis altricatæ, & carni concretæ: & ideo extinctus homo, nec audit quicquam, nec cernit, nec gustat, nec odoratur, nec manibus contrahit, sed solum post hominis obitum, supersunt tres animi facultates, quæ rationis compositæ vocantur, quæque ad suas functiones corporis adjumentis & instrumentis non egent, quia nulli corporis partibus alligatæ sunt, nimirum memoria, intelligentia, voluntas, quæ mortis & interitus expertæ sunt. Est igitur ridiculum, & penitus absurdum, dicere alterius sæculi felicitatem esse positam in rebus, quæ sensus nostros oblectant: quandoquidem animus corpore solutus, & in aliam vitam translatus, sensibus caret, quos una cum corpore amisit; & idcirco nihil percipere potest eorum bonorum, quæ ad corporis sensus spectant, sed eas felicitates consistit, in virtutum spiritualium functionum actionibus, nimirum in unctione memoriæ, quæ semper est memor eorum bonorum, quæ possidet: in actione intellectus, qui est omni sapientia plenissimus, utpote qui omne verum, cujus mens hominis capax est, cognoscit perfectè absque ullo errore, deceptione, & lapsu: neque enim ulla falsitate aut mendacio decipitur, neque ullis ignorantia tenebris obfuscatur: nec alicujus rei dicenda studio, & desiderio tenetur, & in operatione voluntatis, quæ semper jucundissimo quodam amore diligit DEUM, qui est summum & infinitum bonum: & his actionibus expletur, & satiatur animus dulcissima omnium bonorum possessione contentus.

Præterea quarto, ex conditionibus siue circumstantiis beatitudinis probatur, quarum prima est, ut beatitudo sit ultimum simpliciter, ad quod omnia referri debent, & ea ad nihil aliud: ita docet Philosoph. libro 10. *Ethic. cap. 2. & 7.* Secunda, ut sit aliquid secundum se perfectum, & maxime excellens, inter alia bona, quæ conditio per se constat. Tertia, ut expellat omnem miseriam, seu defectum boni, alias non esset beatitudo. Quarta, ut fatiet appetitum hominis, ita ut nil præterea desideretur, cum anxietate, & inquietudine: hæc autem conditiones non reperitur in ullo bono creato, & multo minus in illis bonis, quæ ad corpus pertinent; ut sunt divitiæ, cibi, veneris ea: quia secundum rectam rationem ista ordinantur ad ipsum hominem, tanquam in finem: ac ex consequenti sunt inferiora homine. Ex quo etiam sequitur, quod non sunt perfectiora & excellentiora bonis maximè,

maximè, quia cum voluptas sit quædam appetitus humani quies in aliquo bono, aliunde obtento, atque adeo quiddam consequens aliud, quod sit excellentius bonum. Deinde nec voluptates corporis expellant omnem miseriam, neque fatiant appetitum, quia cum iis possunt esse quamplurima conjuncta mala, ac desideria, ut experientia constat.

Quinto, beatitudo ultima hominibus in præmium bonorum operum promissa, consistit in his, quæ omnem humanæ facultatis virtutem excedunt, dicente Prophetâ Isai. 14. *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit diligentibus se.* Et Apost. ad Roman. 8. *Non sunt condigna passiones huius sæculi, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis:* sed felicitas quam seductor ille Mahometus promissit, non est in aliis bonis maioribus, quàm habet vita præsens. Promissit enim flumina lactis, & vini, & mellis; unde non promissit eis alios liquores secundum speciem, quam habet vita ista, etsi forte gustu suaviores: & eodem modo se habet de saporibus, cum determinati sint numero specterum suarum, nec ampliores, nec alii esse possunt: idem quoque dicendum de omnibus generibus ciborum. Quare manifestum est, quod non aliam felicitatem promissit eis, quàm carnalem, quam habet vita ista, eamque, nec majorem, nec meliorem. Unde patet, quam turpiter erraverit assignando felicitatem futuram, illi vitæ præsens tam propinquam, in bonis nimirum corporalibus.

Sexto, summa perfectio hominis non potest esse in hoc, quod conjungitur rebus inferioribus: sed in hoc quod conjungitur alicui rei altiori, finis enim melior est iis, quæ sunt ad finem; sed delectationes carnales consistunt in hoc quod homo secundum sensum conjungitur aliquibus rebus inferioribus, scilicet sensibus: ergo error magnus est, in talibus hominis felicitatem ponere.

Septimo, In illo maximè ponenda est felicitas, per quod homo maximè accedit ad DEUM, qui beatorum est Angelorum & hominum; sed per delectationes prædictas maximè impeditur homo, à maxima appropinquatione ad DEUM, quæ fit per contemplationem, quam maxime impediunt delectationes sensuales, sint enim quædam vincula mentium humanarum, & excrementa oculo: ut intellectuum: si enim quis cibi & potus abundantia frui, & sapientiæ vacare se posse putet, decipitur, maximus ergo error est, in talibus felicitatem ponere.

Octavo, Ubi talis venæ as gulæ usus erit, necesse est fore magnam & assiduam corporum exanationem, resolutionem, transmutationem, digestionem, somnum, & alia hæc vitæ necessaria: ita ut ille Mahometi Paradisus, quantumcunque fuerit, sudoribus, egestionibus, & urinationibus replendus sit. Quid ergo aliud erit, nisi taberna infestè ingurgitationis & perpetuæ sordiditatis, & turpitudinis prostibulum, atque volutabrum porcorum. Omitto abominations & sordiditates illas, quæ ex commixtionibus maris & fœminæ sequuntur. Quod autem dicit Mahometus Angelos pincernas, & dapiferos futuros sibi credentium, quis non rideat? Quasi vero Angeli sancti felicitatem illam, quam nec oculus vidit, nec cor hominis concepit, deserturi sint; ut lectos fœdis glutinibus ad turpitudines exercendas parent, ac ornent; Angelicæ beatitudinis excellentiam, in coquinariâ seu dâpiferam servitutem commutaturi.

Nono, Quia cum hæc beatitudo sit maximum bonum, Deo etiam debet convenire, maximè

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

cum Mahometus Deum faciat corporeum; habentem membra corporea, ut manus & pedes. Nam si, ut ipse inquit, non est beatitudo tibi voluptas ablit, aut Deus non erit beatus, aut his etiam bonis fruatur. Erat igitur Deus similis illis Diis, quos Poetæ & fabulæ finxerunt, eruntque Deæ: supposita vero hæc sexuum diversitate, consequens est, ut concipiant: aliaque obscæna & absurda sequantur, quod si Deum non esse corporeum Saraceni respondeant, atque ita sine corpore frui perfectè æterna felicitate; cur ergo hominibus etiam absque corporis voluptate, hæc felicitas contingere non poterit? Et confirmatur, quia Angeli, quos ipse Mahometus corporeos esse docet, fruuntur hac voluptate, ex delectatione ciborum, & venerorum orta, aut illa caret: si primum, erunt Angelorum duo sexus, manducabuntque Angeli & bibent in cælo, quæ omnia ridicula sunt: si secundum, igitur Angeli aliam præter corpoream consecuti sunt felicitatem, quare ergo non & homines?

Decimo, quia animæ à corporibus separata, ex sententia ipsius Mahometi sunt nunc in Paradiso; ipse enim affirmat in cælo se vidisse Abrahamum, Moysen, & alios: & cum hi beatitudine perfruantur sine corporis consortio, cum illo careant; ut alios omitam, Christus Dominus & D. Virgo, Prophetæ, & Sancti alii, qui sobrii, moderati, casti, vel virgines fuerunt in hac vita imperfectioribus plena, in illa cælesti perfectissima, erunt ebrii, libidinosi, intemperati? alioquin non futuri beati.

Præterea undecimo, Si verum est, quod nulum oblectamentum sensuale defuturum sit futuræ beatitudini, seu Paradiso Mahometi, cum variis & diversis oblectamentis afficiantur homines, utpote quidam in cibis, quidam in potu, quidam in luxu, quidam in ludo, quidam in venationibus, quidam in piscationibus, quidam in hastiludiis, alii in diversis aliis rebus; nos dicere oportebit, in Paradiso esse omnia genera ciborum, volatilia, oves, & boves, & univèrsa pecora campi, univèrsaque genera condimentorum; juxta oblectamentum singulorum hominum; amplissima insuper flumina vinorum, juxta varietatem gustuum singulorum hominum; apothecas specierum, & confectioum; prostibula tandem luxuriantium, sylvas feris plenas ad venandum, stabula multa equorum ad hastiludia exercenda, & ex consequenti, multa stercora animalium, & plura similia, quæ inferri possunt, adversus stultum Mahometum, Quæ & stultissima sunt, & omni divisione digna; illumque profectò Paradisum Mahometus suis descripsit, quem ipse bestialis sibi concupivit.

Ac denique duodecimo Laëtantii Firmiani lib. 3. *divinarum institutionum cap. 8.* ratione hac compendiosissima disputationem nostram concludamus. *Cum de officio, inquit, hominis agatur, oportet summum summi animalis bonum, in eo consistui, quod commune cum cæteris animalibus esse non possit. Sed ut feris dentes, armentis cornua, volucris penna proprie sunt; sic homini aliquid suum debet ascribi, sine quo rationem sua conditionis amittat; nam quod vivendi, aut generandi causa datum est omnibus, est quidem bonum naturale, summum tamen non est, nisi quod est unicuique generi proprium. Sapiens ergo non fuit, qui summum bonum credidit voluptatem; quoniam sive illa securitas, sive gaudium est, communis est omnibus. Aristippo ne respondendum quidem duco, quem in corporis semper voluptates ruenstem, nihilque aliud quam ventri & veni servientem, nemini dubium est, hominem non fuisse: sic enim vivit, ut nihil inter eum, pecu-*

C 2

demque

denique distaret, nisi unum, quod loquebatur. Quod si asino, aut cani, aut sui facultas loquendi tribuatur, quarasque ab his, quid sibi velint cum faminas tam rabide consuetantur, ut vix divelli queant, cibos etiam potumque negligant, cur aut alios mares violenter abigant, aut ne victi quidem abstinent, sed à fortioribus saepe contriti, & magis insectentur, cur nec imbres, nec frigus a pertimescant, laborem suscipiant, pericula non recusent: quid aliud respondebunt, nisi summum bonum esse corporis voluptatem? eam se appetere, ut fruantur suavisissimi sensibus, eosque esse tanti, ut assequendorum causa, nec laborem sibi ullum, nec vulnera, nec mortem ipsam recusandam putent. Ab his ne igitur præcepta vivendi petemus, qui hoc idem sentiunt, quod anima rationis expertes? Hæc enus Laëtantius.

Neque quemquam movere debet, in Scriptura reperiri loca aliqua, quæ usum ciborum post resurrectionem, videntur hominibus promittere, *Isai. 27. Faciat, inquit, Dominus exercituum omnibus populo ex monte hoc convivium vindemia defacata*: quoniam ista, & similia loca spiritualiter intelligenda sunt; quia mos est Scripturæ sacræ divina intelligibilia, sub similitudine sensibilium proponere; ut animus noster ex aliis, quæ novit, discat, ut docet D. Gregorius, *incognita amare*. Quare secundum hunc modum delectatio, quæ est in contemplatione sapientiæ, & assumptione veritatis intelligibilis per intellectum nostrum, per usum ciborum, in sacra Scriptura consuevit designari; secundum illud *Prov. 9.* quod de sapientia dicitur, *Miscuit vinum, & posuit mensam, misit ancillas suas, ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis; si quis est parvulus veniat ad me, & insipientibus locuta est, Venite comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis, & alia similia loca, quæ nulla ratione de cibo corporali intelligi debent, sed de illo cibo, qui in mensa sapientiæ sumitur, ut dictum est. Mahometus verò non figuratè, sed propriè de delectationibus corporeis loquitur. Quid quod Saraceni aliqui dicant, cum passim per Alcoranum sparsit Saracenorum beatitudinem esse, hortos irriguos possidete, mulieres, & pellices, juvenes, verrecundas, &*

pulchras, purpureis vestibus indutas, & his similia habere. Hæc sunt, quæ de suprema hominis felicitate sentit obicænis canis, aut his ille lutulentus, &c. ut Poëta loquitur, *Epicuri de grege porcum*.

Ex quibus facile erit motivis sive argumentis Mahometi respondere: Et quidem ad primum resp. Vanum esse argumentum, nempe quòd si ullum oblectamentum in Paradiso deesset, beatitudo minimè plena esset: quia, ut diximus, oblectamenta carnalia, qualia ipse Mahometus finxit, non pertinent ad veram beatitudinem; imò in contrarium formari debet argumentum, hæc ratione: In Paradiso erunt voluptates carnales, quales Mahometus describit: ergo sequitur, quòd ibi non erit vera, neque plena beatitudo; cum delectationes sensuales similes cum spiritualibus simul esse non possint, ut jam supra demonstravimus. Neque etiam secundum motivum urget, nempe, quòd frustra essent animalia in paradiso, si non adesset voluptas secundum carnem: hoc enim motivum ex ignorantia, & hebetudine mentis Mahometi, ad percipiendam spirituales animarum, immensamque voluptatem, quam ex visione Dei percipiunt, emanavit. Quare non mirum, si carnalis homo non potuerit beatitudinem absque carnalibus voluptatibus excogitare.

Erit tamen in corpore sua voluptas, & gloria & redundantia beatitudinis animæ in ipsum derivata; corpus enim glorificabitur, ejusque glorificatio quatuor continebit doctes, tanquam quatuor partes corporum Sanctorum, quæ sunt: *claritas, impassibilitas, subtilitas, agilitas*, & ita totus homo exultabit in Domino, juxta illud *Psal. Cor meum, & caro mea exultaverunt in DEUM vivum*. Cæterum differentia sexuum, & membrorum varietas post resurrectionem non erit frustra, cum sit ad naturæ humanæ perfectionem redintegrandam, in specie, & individuo, quamvis animales operationes delint. Licet ergo viri & feminae cum membrorum suorum integritate resurgant, non sunt tamen dicenda frustra feminae adesse, quia non erit commixtio cum eis.

SECUNDA PARS HUIUS TRACTATUS.

De præstantia legis Christianæ, comparatæ sectæ
Mahometanæ.

In superiori parte huius Tractatus, in eo argumento versati sumus, ex quo satis constare potest, legem Mahometi ex quatuor illis capitibus, nempe autorem ejus ostendendo fuisse turpissimum & iniquum; Secundò ex ipsis rebus, quas præcipit ac docet; Tertiò ex fine, sive præmio suis sectatoribus promisso; Quarto denique ex forma seu stylo ipsius legis, irrationabilem esse. Restat, ut in hac *secunda parte* de excellentia & præstantia ejus legis dicamus, quam sanctissimè tulit **JESVS** Christus Salvator noster, sumptis argumentis à contrariis omnino capitibus; nempe à mira authoris sanctitate, ab his, quæ divinitus constituit, & docuit in ea, à fine Christianis ab eo præfixo, ac denique à forma sive stylo & ordine **S. Evangelii**. Postea in fine hujus secundæ partis responsum aliquibus objectionibus, factis in favorem sectæ Mahometicæ,

CAPVT

CAPVT I.

De admirabili Christi Domini sanctitate, ex testimonio ipsius Mahometi.

EX multis eximisque laudibus, quibus Mahometus in suo Alcorano, (ut omittam testimonia alia gravissima, clarissimaque) Christi Domini nostri excellentiam prædicavit & magnificavit, evidenter concluditur, authorem Religionis Christianæ, in omnibus excellere ac superare Mahometum. Et ut ad rem accedamus, Mahometus in *5. cap. Alcorani* sic scriptum reliquit; Angeli MARIAM alloquentes dixerunt, OMARIA omnibus viris, & mulieribus splendidior, mundior, & jucundior, ferimus tibi summi Nuncii gaudium, cum Verbo DEI, qui est JESUS, qui est facies omnium gentium in hoc sæculo & futuro, vir sapiens & optimus, ab universitatis creatore mittitur: ipse filium tuum cum divina virtute venientem, librum legiserum, omnisque magisterii peritiam, & Testamentum, atque Evangelium edocebit: filius tuus cæcos & mutos curabit, leprosos mundabit, mortuos resuscitabit; quæ cuncta credentibus in Deum miracula censentur: Vetus Testamentum confirmabit, seque cum divina virtute ac potentia patefaciens, dicit: Pie credentes in DEUM me sequamini: DEUS enim mei, vestrique Dominus est, quem adorantes recto procedent tramite. Sciens autem Judæos in sua credulitate obstinatos manere, ait, quis in DEI nomine me sequetur? & viri quidam vestibus albis induti dixerunt: Nos in DEI nomine te sequentes in DEUM credimus, te teste, dixeruntque, O Creator nos libro Evangelii fidem adhibentes, legatumque tuum JESUM imitantes ascribe fidelibus tuis. Et Deus JESUM affatus: Ego, inquit, tuam ad me reducens animam, & exaltans, teque ab incredulis liberans, eos qui te secuti sunt iis, qui verbo tuo non crediderunt, usque ad diem publicæ resurrectionis, superponens, incredulos quoque summis cruciatibus, & hic, & in futuro sæculo afficiam: fidelibus vero & benefacientibus merita sua cum gaudio conferam. De virtutibus igitur, & iustitiis JESU ita tibi revelare decrevimus.

Ex his clarè colligitur Alcoranum Christo prærogativas quasdam, supra Mahometum tribuisse; ac de ejus persona in omnibus divinius, quam de suo Mahometo judicasse: quæ amplius erunt conspicua, si ad singulares circumstantias Christum Mahometo comparantes descendamus. Primo in Conceptione: nam Christus suæ Matri, ut Alcoranus etiam tradit, fuit annunciatus per Angelum Gabrielem, & sanctificatus per Spiritum sanctum, & non ex femine viri, nec operatione naturæ, sed virtute DEI, ex Virgine Matre sine Patre conceptus.

Secundo, natus ex Matre sanctissima, ut patet ex supradicto Alcorani testimonio, Et in super, in *Cap. Abraham* habentur hæc verba: Dixerunt Angeli beatæ Mariæ, O MARIA, DEUS præposuit te omnibus mulieribus, & in loco supra citato: O Maria, inquit, omnibus viris & mulieribus splendidior, mundior, & jucundior: Mahometus vero in peccatis conceptus & natus est totus, & ex parentibus Idololatris.

Tertio, Christus JESUS ab Abraham, & Isaac descendit, quibus facta est repromissio de benedictione, & consequenda hereditate, Mahometus autem descendit per Ismaëlem, ad quem non fuit ex-

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

tena promissio, sed de eo scriptum legitur, *Erīs homo ferus, & manus ejus contra omnes.*

Quarto, in Christi nativitate Angeli cum grandi cælo splendore, Pastores ad gratulationem invitati nati numinis, Stella verò Magos eodem adduxit, circumciditur puer octavo die, ut doceat nos legibus obedire, imponitur ei nomen personæ congruens JESUS, quod idem est ac Salvator; ideoque in ejus ortu tot sunt edita prodigia, ut jam tunc sciretur hunc esse, illum, qui à DEO ad mundi reparationem electus, destinatus erat, ac missus, duodecimo ætatis anno remansit in templo inscius Matre & JOSEPHO, & contulit cum Magistris Hebræorum de lege & Messia: quod ille maximis de causis fecit; primum, ut patefaceret se jam tum ad quid venisset scire, & quæ à Patre mandata accepisset: & suppetere sibi, si docere voluisset, sapientiam, nec temerè aut subitò ad ingentia opera delectum ac ascitum, ut Moysen, & alios permultos, nec fortuito in id munus docendi incidisse. Hæc & alia de JESU, Christi infantia mirabilia comperta sunt, de Mahometo vero pubere nihil aliud, ut ipse fatetur, quàm Idolorum cultus.

Nisi quis nobis objiciat fabulam illam stultam & impiam de luce, quæ si in Alcorano contineretur, pluribus à nobis esset confutanda rationibus, sed quia inventum est ipsorum Saracenorum, eam breviter rejiciemus. Narrant lucem incredibilem conditam esse in Adam semen atque originem Mahometi: hanc cum esset genitus Seth, transisse in Evam, ab hac in Seth, ab illo in uxorem, concepto illo, qui propagaturus esset genus: ita deinceps ordine per genitores ad Mahometum: & hanc lucem tantam fuisse, ut omnes animantes eam sint admiratæ: oportet igitur majorem fuisse quàm lucem Solis, Nam hanc Solarem splendorem non admirantur brutæ animantes, quis unquam rei tam inusitata, tamque stupendæ meminit? videlicet prætermisisset tam grande miraculum Moyses, qui de Patribus etiam minutissima persequitur? prætermisissent alii Scriptores infiniti, qui à condito orbe fuerunt ad ortum Mahometi? Quid vero luce opus fuit ad Mahometum declarandum? quasi Moyses & Christus nuntii Dei non fuerint, & sine luce, cum autem ventum est ad Abraham, non ad Isaac migravit splendor ille per Saram, sed ad Ismaëlem per Agar, & ex Sara per Isaac traxerunt originem Moyses & Christus, quos Mahometus ipse majores se & sanctiores fuisse confitetur. Tandem lux hæc per venit ad matrem Mahometi, à qua in Mahometum profusum demigravit, ibique conquevit: si hæc lux à parentibus fuit Mahometi, quomodo puer fuit idololatra, & grassator? quin potius à conceptu ipso sanctus & venerabilis? quis non illum adoraret, ut cælitus missum, in quo tam admirabile conspicebatur signum favoris divini? quid opus illi fuit aliis miraculis, aut aliis argumentis divinæ legationis?

Quintò de persona Christi, hoc est, de excellentia sanctitatis ac vitæ & morum probitate, sapientiæ, virtutis, miraculorum, officiique præeminentia supra Mahometum, ex ipsius Mahometi & Alcorani doctrinâ facile comprobatur. Nam cum Mahometus finxit se legem à Deo accepturum, à Gabriele in cælum duci, & in primis in sex cælis singulos Patriarchas vidisse cum Angelorum multitudine, Adamum, Noë, Abrahamum, Josephum, Moysen, Joannem Baptistam, qui omnes Mahometo tanquam Prophetæ ipsis excellentiori, & in majori apud Deum gratia humiliter sup-

Cc 3

plica-

placabant, in septimo quod erat supremum caelum, Deique thronus, proximum conspicatus Christum Mahometus, se ipsum eidem magna cum humilitate commendabat; perinde ac si Christus tantum superaret Mahometum, quantum Mahometus reliquis illis praecebat. Praeterea in loco supra citato JESUM appellat Mahometus virum sapientem, & optimam; fuit enim Christi vita admirabilis & divina, nec possedit ullas opes, nec ambit, contentus tegumentis corporis, & victu in diem questio, qualiscunque contigisset, oblatum est ei regnum, sprevit & rejecit, nullam voluptatem unquam captavit, nullum in vita ejus crimen, nulla criminis suspicio, vel levissima, inter tantam invidiam & odium. Nulli est unquam assentatus, nec loquutus ad gratiam, semper rectum & verum, etiam cum praesentissimo periculo, & capitis discrimine: vel Marthe (quae ipsi & Discipulis ejus ministrabat, & parabat cibum atque hospitium) officium Magdalene praetulit, nullam aliam in rem intentam, quam ut illum audiret.

De modestia & mansuetudine illius, infinitum esset dicere, quanta aequanimitate, & accepit jactas in se contumelias, & petulit quaecunque evenissent. Nemini maledicenti sibi remaledixit, nec mordentem remomordit. Asperius interdum increpavit vitia, non sua causa, sed publica; imo eorum ipsorum, quos ita objurgaret, ut nihil vel utilius, vel lenius esset tali asperitate: nulli in ejus sermone admitti joci, nulli vel in dictis, vel in factis lusos, omnia temper (quod DEUM decebat) seria & severa. Magnitudinem suam, & paternum in nos affectum patefecit, quod in loquendo captui illorum se accommodavit, cum quibus ageret. Nec dixit quicquam ad ostensionem suae sapientiae: quod fecisset quisquis in tam novis & mirabilibus praeceptis vitae captasset auctoritatem, & fidem: quod fecerunt Mahometus in Alcorano, Rabbi Judaeorum in Thalmud, & Philosophi gentium.

Servavit perpetuam castitatem, neque uxorem duxit. Non erat fas cum habere sponsam mulierem, cui desponsata erat Ecclesia, & singulae nostrae animae: nec gignere corporaliter liberos, qui tot gigneret quotidie spiritualiter. Decebat quoque hominem spirituale castitas & mundities corporis. Adde quod venerat, ut homines non terrestres faceret, sed caelestes, & a contagio libertate carnis, ad caelestem puritatem, & munditiam traductos.

Postremo noluit discrimen aliquod inter sobolem naturalem & adoptatam relinquere, omnes voluit spiritualiter creare: ut omnes sciant ad gratiam se, atque adoptionem hereditatis filii DEI pertinere, non ad naturam. Quid ergo, dicat aliquis, exemplumne praebet omnibus, ut caelibes vivant & casti? Praebet certe quantum quisque potest consequi: sed quemadmodum ipse idem de castitate dixit: *Non omnes capiunt verbum hoc, nisi quibus est calix a Patre concessum.*

Mahometus vero, qualis fuerit, jam superiori cap. descripsimus. Vir prima aetate Idololatra, & pauper, atrocissima exercens, tum nactus opulentiam nuptias, militavit sub Heraclio Imperatore inter populares suos Arabes. In ea militia occasionem Principatus ac potentiae invenit: nam cum Arabes insensu Heraclio, discessionem ab eo fecissent, hic se ordinibus rebellium militum admiscuit, eorumque animos adversus imperatorem excitavit, & in defectione confirmavit. Tum creatus

est a parte quadam militum dux Mahometus quemadmodum ille solet in omni seditione extolli, qui prava multitudinis consilia comprobant, potentelque & Principes inlectantur.

Humilitatem generis & vitae prioris sordes multi in eo novo duce aspersionantur. Ipse ut ab illo se contempta vindicaret, quod est apud stolidam plebem facillimum atque efficacissimum, divinitatem suis actibus praetendit: non jam se ducem & Principem ferens militari favore electum, sed Prophetam, & nuncium Dei omnipotentis, ut obtentu divinitatis omnes haberet deo audientes. Hic est ille Dei Prophetam, lauro primum, mox seditionis miles & transfuga, dein modicam auctoritatem & effrenatissimam ejus libidinem patefecimus supra: At vero ne quis scelera & flagitia, quae palam Propheta designabat, auderet carere, aut vituperare, auctoritatem divinam omnibus interpoluit, & se a DEO justum id facere confirmavit: bella, caedes, rapinas, adulteria. Nec satis illi fuit malum & sceleratum esse, nisi etiam nequitiae ac scelerum suorum auctorem, causamque DEUM faceret, fontem omnis bonitatis & Justitiae, otiosemque vitiorum. Mover bella, agit, rapit, occidit: ait se cum potentia bellica a DEO missum; incestat, adulteratur, polluit virgines, & maritum; facit Deum lenonem suum, & ait sibi datam a Deo vim generandi quantum hominibus quadraginta. Quid potest dici obscenius? quosum hanc generandi tam immanis potestas, nisi ut non solum impunè ac licentè, sed cum aliquam religionis cognitione a muliebri simplicitate, & superstitione admitteretur ad concubitum, sineente marito, aut patre, atque etiam auctoritatem numinis reverente, a quo esset illi tale munus concessum?

Sexo admirabilis Christi sapientia nota est in Alcorano maxime in locis in *prin. hujus cap.* adductis, ubi Christum appellat sapientem, & omnis magisterii peritiam edocentem. Sed clarius ex doctrina Christi id constabit, initium disciplinae suae simpliciter Christus Dominus a refutatione receptorum errorum, de opibus, de voluptatibus, honore, dignitatibus, gratia, potentia: quae omnia spernere suo, ac pro nihilo existimare jussit, tanquam fluxa, vana, commentitia, brevis peritura. Caput doctrinae suae, pietatis, amorem esse dixit erga DEUM, & homines, in quo ostendit homini, quis esse finis & exitus bonorum omnium, & quemadmodum petendus. Amor enim DEI, quia nos DEO jungit beatissimo, beatos efficit. Amori erga DEUM amores rerum istarum officiant, inter quae versamur, minus enim amat singula, qui amat plura: & sensus usu, aut voluptate rerum mundi hujus ceterioris delinitus, a rerum altiorum amoribus mentem quasi manu injecta retrahit. Contemnenda igitur haec sunt, quae videmus & contrahamus, si univè sum amorem nostrum in eo, quod oportet collocare cupimus. Non est charitas nostra in res plures partienda, quae tota ipsa adeo est exigua.

Christi ergo disciplina fuit, haec omnia ita a nobis esse possidenda & sumenda, ne in animum penetrarent: non debere voluntatem ad se pellicere, quae praesenti tantum necessitati serviant, & subinde nos a cura aeternitatis abstrahunt: cui curae quicquid noceret, rescindi, abjicere imperavit, opes, honores, amicos, parentes, & liberos, si esse necesse, & proprium corpus: quicquid eam adjuvaret, adscisci & amplecti, sobrietatem, patientiam, tolerantiam, animi aequitatem. Ex DEI amo-

re amor proximi nascitur, tanquam filium neces-
sario amet, qui patrem: & eadem res utrique cha-
ritati simul sunt noxiæ, atque utiles. Ex opum, &
potentiæ, & claritatis cupidinibus nascuntur lites,
rixæ, jurgia, pugnæ, cædes, odia; ex illarum negle-
ctione quietes, & pax, & amicitia. Vicissim quoque
magnum est argumentum charitatis DEI, chari-
tas hominum. Et quoniam quidem ad cælestem
illum amorem ficti ac instructi sumus, vetat nos
hic Christus odios, & simulatibus assuescere; vult
amore jungi, ut immortalem illam vitam jam
nunc incipiamus meditari. Nec solum redaman-
dum esse amicum, sed non habendum inimicum
odio: quod præceptum arduum nimis, & factu
asperum inveteratæ nostræ consuetudini, unum-
que ex difficillimis Christianæ pietatis, fractæ
quidem & corruptæ naturæ sententiis atque opi-
nionibus videtur. Nam sensui naturæ integræ,
quam Dominus testitur, nihil est probabilius, nec
æquius, nec facilius factu. Hæc & alia Christus di-
vina præditus sapientia docuit, & fecit, sicut Ma-
hometus tam in doctrina, quam vitæ probitate
dissimili ac omnino contraria via processit, ut la-
tissimè ex his, quæ diximus supra patet.

Septimo de potentia Christi, hoc est, virtute
operandi miracula, clarissima sunt Alcorani testi-
monia; ut jam vidimus supra, imo & Christi mi-
racula tanta, & tam manifesta fuerunt orbi, ut
nulla unquam gens fuerit vel tam impudens, vel
tam Christo inimica & infensa, ut ea sic negare
ausa. Itaque Gentiles, Judæi, Agareni omnes
grandia & mirabilia esse à Christo edita opera
confitentur, sed ali alias in causâ referunt. Aga-
reni DEUM auctorem illum farentur, Judæi, &
Gentiles Dæmonem. Sed res ipsa clamat apertissi-
mè DEO auctore, atque approbatore illa omnia
esse facta. In cæcitate & surditate natis, videndi &
audiendi usum non quem amiserant reddidit, sed
largitus est omnino novum. Deambulavit super
tumentes undas, ut nos super solidam terram: im-
peravit ventis, mari, tempestati, & paruerunt di-
cto. Expulit Dæmones ex humanis corporibus,
abtulit lepram, roboravit membra, & compages
humani corporis dissolutas, sanavit omne genus
morborum. Reddidit lucem & vitam mortuis.
Multis modis miraculum superat potentiam natu-
ræ: in ipsa actione, ut solem sisti, vel retro agi ab
occidente in orientem. Lapidem, vel hominis
corpus tolli in cælum, gravia in aqua non demer-
git: tum in subiecto actionis, ut cæco reddi lumen,
mortuo vitam. Lumen enim & vitam natura po-
test tribuere, sed non his. In ordine quoque ac ra-
tione, qua fit, ut repente sanari ægrum, sereno cæ-
lo dari pluviam, subito sterni ventum & mare
turbatum: hinc in agente, ut hominem inspicere
hominem cogitatus: vel in instrumento, ut luto
sanari cæcitatem.

Omnis generis acta sunt à Christo prodigia, &
si cui unum illorum, & sunt hominum mentes
diversissimæ, vel suspectum esset, vel non plenè sa-
tisfaceret, addita sunt tam multa, & varia, ut jam
omnis dubitandi occasio sit sublata. Et egit variis
modis: Alias solo jussu, ut se ostenderet Regem
naturæ; alias invocatione Patris, ut indicaret à quo
haberet omnia, tum calumniæ occurreret eorum,
qui in Beelzebub Principe Dæmoniorum Dæ-
monia illum aiebant expellere. Interdum et ali-
qua adhibita, ut luto, vel sputo: ut ostenderet
quemadmodum DEUS quandoque operetur so-
lo verbo & nutu; alias tactu vestis ejus: quando-
que instrumentis, quibus vult, etiam parum apris,
ut luto ad curandam cæcitatem. Sed illi naturæ

Domino nullum est ineptum instrumentum, qui
nec instrumentis indiget. Nonnunquam manu im-
posita: interdum absens solo jussu. Nec unquam
occasionem ipse edendi miraculi captavit: semper
usus est oblata: non ad usum artis suæ cepit tem-
pus, aut locum quod præstigiatores, sed subito
semper & pro re nata. Nec utilitatem aut commo-
da sua unquam spectavit, sed aliorum: ut appareat
non illum gloriæ suæ servire in miraculo, sed ad-
duci ad hoc approbatione fiduciæ eorum, qui pe-
terent, ut homines fidem habere sibi & DEO as-
suesceret. Nec ullum unquam egit miraculum
corporale, quod non magnas significationes ha-
beret spirituales: quod sigillatim referre hic esset
longum & supervacaneum, præsertim cum hæc
rebus nostrorum libri sint referri.

Mahometum vero nullum fecisse miraculum,
ipse de se ipso clarè testatur, ut supra demonstravi-
mus: discipuli tamen ejus, quatuor eum præcipuè
fecisse miracula nugantur. Unum de Angelo de-
scendente de cælo, & cum ipso familiariter lo-
quente. Secundum, de luna, quæ de cælo descen-
dit ad ipsum, & locuta est cum eo. Tertium, de
arbore ficu, quæ ab eo vocata humiliter se inclina-
vit erga ipsum. Quartum de bove & agno, qui ha-
mana voce loquuti sunt ei: verum ista nugæ & fa-
bulæ, metaque sunt figmenta & mendacia.

Octavo, Mahometus Christum sæpe appellat
Prophetam, & Apostolum Dei, magistrum & Do-
ctorem excellentem; Mahometus vero neque
Apostolus est, neque Propheta, ut latissimè supra
demonstravimus, neque Magister, cum ipse sæpe
se ignarum fateatur: affirmans solum Deum scire
Alcorani expositionem. Denique Christus secun-
dum Evangelicam veritatem mortuus est, resur-
rexit, ascendit in cælum, & venturus est iterum,
ut faciat judicium mundi in fine sæculorum. Cer-
ta res est, nihilque ambiguitatis apud omnes na-
tiones habens. Alcoranus autem contendit: Chris-
tum non esse mortuum, sed quod assumpsit eum
DEUS: quare tam secundum Evangelium, quam
secundum Alcoranum, in omnem eventum Chris-
tus vivit, Mahometus autem mortuus est: exellit
igitur in hoc, sicut & in aliis, Christus Mahome-
tum; ut nunc omittam alias innumeras Christi
excellencias, contentus his, quarum est testis, &
judex Mahometus.

Conferamus igitur jam Christum cum Maho-
meto, non ex nostra prædicatione, sed ex Alcora-
no & secta vestra. Christus Verbum DEI, Maho-
metus homo merus. Christus Messias promissus
Patribus, nuntius ab Angelo virgini excellentis-
simæ; Mahometus obscurus & ignobilis: Christus
semper Sanctus, Mahometus profanus, & erro, &
latro, Idolorumque cultor. Christus Doctor sa-
pientissimus, Mahometus omnis eruditionis
prorsus expertus, nec suam ipsius Alcoranum intel-
ligens. Christus de se, & de suis certus; Mahome-
tus incertus, ut ipse in Alcorano confitetur. Chris-
tus vivens, vel, ut vos dicitis, raptus in cælum à
Deo: vel, ut nos, reductus in vitam: Mahometus
mortuus & computrefactus. Denique nec Ma-
hometus negat, se esse multo inferiorem JESU
Christo. Cum Igitur Alcoranus de Christo multa
& magnifica, ut vidimus, fateatur, de Mahometo
vero è contrario pauca, & ea quidem vilia; mi-
rum est, quare Saraceni non sequuntur potius
Christum, quam Mahometum, Evangelium,
quam Alcoranum; cum valde credibile sit à no-
bilitati, & excellenti nostri legislatore, legem man-
se meliorem.

CAPVT II.

De excellentia legis Christi, nempe Evangelii, tam in se, quam Alcorano comparata.

SI quis Evangelii virtutes, doctrinam, stylum, propius attentiusque contempletur, clarè intelliget, non hominis esse opus, sed Dei, nec potuisse ab humanis ingenis, sine proprio & particulari Spiritu divini afflatu componi: quæ, ut legitur, sunt apteriora, ostendenda erunt, ex illis quatuor capitibus, ex quibus supra clarè deduximus legem Mahometi vanam, mendacem, iniquam, turpem, inordinatam, neque à DEO emanasse, neque ad DEUM homines dirigere, nempe ab autore sive conditore legis, à materia, quam continet, à forma, qua scripta, à fine quem hominibus præcibit. Ex his igitur causarum generibus breviter Evangelii excellentia supra Alcoranum luce clarius apparebit.

Evangelii excellentia supra Alcoranum, ex eo quod lex sit à Deo lata & tradita, & homines ad æternam felicitatem perducatur.

§. 1.

Mahometus
Christi
deprædicat.

In primis Mahometus ipse in Alcorano Christum Dominum supra omnes Prophetas, qui unquam f. ère, aut futuri expectantur, commendavit, Evangeliique doctrinam, supra omnes divinas Scripturas, magnificavit, ut inter alia loca manifestè testatur in Alcorano in c. *Elmeide*, Terminavimus (inquit) viam hominum per JESUM Christum Filium MARIE veracissimum Prophetam, & dedimus ei Evangelium, in quo est deductio, & lux, & veritas manifesta, & in eodem cap. inquit quasi ex persona DEI, O Christe considera, quem dedi tibi Spiritum sanctum, ut loquaris: item in incunabilis bis docui te librum, & sapientiam, & legem Moyfi & Evangelium. Ecce quam aperte fatetur ipse Mahometus Evangelii autorem esse DEUM, illudque Christo inspirasse: ipsius vero Alcorani autorem solum nominavit Mahometum hominem ignatum, impium, turpem, mendacem, innumerisque aliis sceleribus famosum.

Præterea sicut Mahometus in hoc sæculo carneus fuit, & turpissimus, ita & in futuro carni studendum putavit: nam & eam beatitudinem posuit, quæ magis porco quam homini convenit, Paradisi (inquit) solum aureum, smaragdus & hyacinthis crebro interpositis est distinctum, omni fructifera constitum arbore, decurrentibus per amœna fluentis: quorum alia quidem lac, alia mel album, alia vinum purissimum fundunt. Dies (inquit) unus erit mille annorum, Annus quadraginta millium annorum, quæ proportio inter diem & annum tam docta? & ex astronomorum regulis desumpta, ut non amplius quam quadragies major sit annus die? Sed quæ potest in cælis esse nox, ubi semper splendat Sol, nec se unquam illinc auferat vel recondit? Dies autem, si Solis est præsentia, semper est in cælo dies: sin conversio cæli naturalis, horis quatuor & viginti constituitur. Addit: vestientur illic omni colore, præterquam nigro. Primum ferculum in mensa erit jecur piscis Abisbosi, credo quod palato Mahometi erat gratissimus; sed non est omnibus idem palatum, nec

idem sapor: & quasi homo, qui totus erat corpus sine mente, nihil reliquit menti, quæ est hominis pars præcipua.

Evangelium vero Christi non in corporis bonis & commodis sitam ait esse beatitudinem, sed in eo, quod in homine est potissimum ac excellentissimum, nempe in animo, nec in vitæ hujus curriculario laborioso atque ærumnoso, sed in bonis sempiternis. Beatitudo igitur nostra quam expectamus in altera vita, est ipsa DEI visio, qua nihil optabilius inveniri potest. Videbit enim beatus animus, & quæ sunt in cælo, & quæ sub cælo. Quid erit quod ejus aspectum fugiat? nullum decet oblectamentum, nihil requirit ultra plenus animus. Nam quid pleno opus est? nihil illi deest, qui nihil cupit. Desideria nostra implebit optimus, ac maximus DEUS, in quo omnia sunt bona, nec ullum cupiditatibus nostris relinquet locum, erit DEUS omnia in omnibus, qui sine fine videbitur, sine fine amabitur, sine defatigatione laudabitur. Quæ lingua dicere, vel quis in intellectus capere sufficit. Illius Civitatis supernæ, quanta sint gaudia, Angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ Conditoris assistere, præsentem DEI vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari: neque illic beatitudo humani corporis in epulis erit, aut in vino, aut in coitu. Ex redundantia beatitudinis animæ glorificabitur corpus ipsam, & similitudinem ejus induet. Falgebit tanquam Sol in conspectu Dei, tenentati ejus nulla resistet materia; leve & agile infinita spatia in ictu oculi permeabit, nihil erit quo amplius lædi possit: inviolabile erit & impassibile, more animæ, & ita totus homo exultabit, & dicit cum Propheta: *Cor meum & caro mea exultaverunt in Dominum DEUM vivum.*

Ex parte rerum, quas Evangelium continet in multis præexcellit Alcoranum. §. 2.

In Evangelio veritatem manifestam contineri docuit sæpissime Alcoranus. Est enim lex à Deo ipso lata, ut etiam Alcoranus fatetur, ac ex consequenti ex omni parte pura, recta, sancta, ab omni immunditia penitus abhorrens, ab omni errore protus aliena, rectæ consona rationi, tota undique perfecta, & quæ docet homines omnem vitæ perfectionem, & sanctitatem, sicut DEUS ipse, à quo promanat, totus est secundum se perfectus, purus, & sanctus. Quare nihil potest habere stultum, mendosum, falsum, aut imperitum, ac multo minus turpe aliquid, aut præcipere, aut approbare, qualia omnia in Alcorano probavimus reperiri.

Præterea Evangelium omnia habet, quæcunque par est habere divinum librum, hoc est humanæ salutis. Primum omnium non de humanis attributis, atque opificiis, sed de speculatione causarum, non de circumspectione & prudentia, vel publica vel privata præcepta continet, sed de immortalitate, ac bonis æternis. Idcirco Evangelium nuncupatur, hoc est, bona & læta annuntiatio. Disciplina aliæ, sapientiæ, artes quæcunque, ac prudentiæ hujus mundi nuntiant venire ad Imperiū, ad regnum, ad opes, ac potentiam ævi hujus fragilis, ac brevissimi, ad opiparas epulas, ad ludos, ad voluptates, ad decus, ad laudem, ad rigidam atque inanem virtutis umbram, ad terram fluentem lacte & melle, ad puellas formosissimas, & quotidianas comperationes. Evangelium autem Christi venire celeres atque expeditos ad amandum

In Evangelio
docuit
sæpissime
Alcoranus.

Evangelium
nuncupatur.

dem DEUM, ut cum illo in aeternitate jungatur, unde existet beatitudo inextimabilis. Hinc ut Deus homines omnes, absque ulla exceptione, aptos idoneosque condidit suae felicitati, ita & legem, quam ipse tradidit, hoc est, felicitatis huius viam certissimam, communem esse omnibus voluit. Nulla ab ea aetas excluditur, aut repellitur, nullus sexus, natio, conditio, eaque de causa *Catholica est fides nuncupata.*

Deinde admiratione non caret, in toto Evangelio, & quidem ab imperitiis humanae sapientiae conscripto, non inveniri ea, quae in monumentis maximorum ingeniorum, magnaue eruditione, & cognitione rerum atque usu excellentissimorum crebra sunt, ut aliquid sit varium & pugnans, ut aliquid ineptum, puerile, frigidum, absurdum, ridiculum, & ubi scriptori danda sit venia, quod dormitarit. Nihil in eis tale: Ut appareat rectorem moderatoremque illarum mentium, & manuum fuisse DEUM, illisque id beneficium esse collatum, quod nulli humanorum ingeniorum, naturae quidem relicto inditu reperies. Nullum est verbum, quod ad summam instituti non pertineat, hoc est, ad rationem pietatis, & cum in his, quae mediocritia possent estimari, sic eluceat divini consilii effectus, minus erit profecto mirandum, nihil in eis esse obscenum, & turpe, ut in Alcorano Mahometi, & apud gentium vates: nihil anile, delirium, blasphemum, & in Thalmud Judaeorum, & apud plerisque Philosophos.

In expolitione autem eorum, quae Christus, vel egerit, vel dixerit, eadem admirabilis majestas, quae in ceteris, seu potius amplior & sublimior. Nihil deinceps Evangelistae scripserunt, quod nostra non referret cognosci, nihil omiserunt, quod referret. Nam quicquid tenet a est nos scire Evangelis est explicatum: curiosa, hoc est, quae ad salutem nostram non faciunt, praetermissa sunt. Et haec omnia non tractant, tanquam encomium, sed narrationis modo, pure, simpliciter, nude: ex quo promptissimum sit iudicare, illam & verum fuisse optimum, DEUM ipsum summum ac praepotentem. Quibus de causis & rationibus, hoc possum affirmare, non minus audacter quam verè: si cuncta humana sapientia conspiraret, ut hominem aliquem DEUM esse vellet ostendere, & ejus opera, & dicta divina fingeret, de illo homine quicquid animo esset collatum, & in id quod finisset adhiberet rationis cultum, dissentendi vim & acumen rationum, non posset tamen Evangelium unum, quale est nostrum componere, hoc est, conscribere, quo id possit evincere persuadere, quemadmodum Evangelistae nostri fecerunt, solo historiae contextu, de tractis quibuscumque humanae sapientiae viribus atque ornamentis. Hoc verò, ut profanis atque imperitiis foras videatur incredibile, aut non factis probabile, quisquis tamen altius in Evangelii sensum penetrarit, facile mihi assentietur.

De Evangelii forma & stylo.

§. 3.

Cum Evangelium sine discrimine omnibus esset tradendum, par erat, ut ab omnibus capi, tenerique posset, adjectam observantiam & cultum. Quare non est traditum Evangelium obscurum, & difficile ad intelligendum, tanquam paucissimis profuturum, sed facile, dilucidum, apertum, expositum omnibus. Ut nemo esset, quin petere illinc posset, & tanquam de fonte haurire, quae salutis expedirent, Philosophi atque

Oratores locuti sunt excelsius, ornatius, accuratius, subtilius in omni genere artium: videlicet non scribebant omnibus, ac ex ingenio, vel facundia decus, & gloriam caprabant. Ergo illa ipsa tam elaborata pauci adeunt, pauciores intelligunt. Nihil est scilicet periculi, si illa tenebris obruta sub ignorantia delitescant. At quod scire omnibus expedit, & est necesse, quod extremae calamitatis est necesse, utique congruum est, quod ab omnibus quantum lat est intelligatur.

Quare proposita est DEI disciplina, ea facilitate, quae apta esset omnium ingenis, quam omnes facile caperent, simplici videlicet narratione, exemplisque, & similitudinibus sumptibus de rebus notissimis. At in hac ipsa facilitate & simplicitate, tam utili, tam congruenti quibuslibet, quanta occultatur altitudo mysteriorum, quae divitissime exercere possint magna atque sublimia ingenia, nec non bona ac religioni dedita pascere! Nullum est in Evangelio verbum, quo non regatur grande aliquid, & admirabile arcanum. Magna est in Evangelistis, narrationis constantia, tenorque perpetuus, facilitas autem in affectata, & ubique similis sui. Gravitas vero & severitas divinis rebus congruens, nihil in illis prosum jocosum, aut ridiculum, non delapsi sunt ad ullam sui ostentationem, non ad citandos erudites nationum, non ad aliquid inferendum ex sapientia mundi, quae cum maxime erat in pretio, non ad descriptiones regionum, aut locorum, non ad inanes ulla atque otiosas digressiones, aut quae amoenitate sua delectare possent lectorem, nihil in illis vacans, aut aliofium perennans; in Alcorano verò, ut vidimus, ostendimusque *supra*, mira est inconstantia, incertitia, & obscuritas. Vides autem quantum inter Evangelium & Alcoranum intersit? Hec obscurus, difficilis, intricatus, nemo intelligit, nisi Arabs: nostrum vero planum, facile; nihil fieri potest in quacunque lingua dilucidius, ut ea Philosophia aperta esset omnibus, quae salutem omnium evulgabatur. Quid quod & ipse Mahometus, ait se non totum Alcoranum intelligere, nec alium praeterquam DEUM intellecturum? quis ergo est futurus usus ejus, quod homines non intelligunt? Rogo, cum vir sapiens loquitur hominibus rudioribus, & praecipit, ut aliquid agant, accommodatne ad suam excellentem intelligentiam ea, quae dicit, an potius ad captum eorum, quibus loquitur?

C A P V T III.

Conclusio supradictae excellentiae legis Christi, ubi breviter duodecim praerogativae Evangelii, supra Alcoranum recensentur.

EX praedictis cum Cardinali Turrecrem, colligere possumus duodecim excellentias, sive praerogativas dignitatis, quibus lex Christianorum a secta Mahometi distinguitur, propter quae Saraceni, & quicumque alii infideles, si verae beatitudinis cupiunt participes fieri, omnia alia secta religio ad fidem Christi, ad Religionem Christianam, extra quam non est salus, deberent quam velocissimè concurrere. Habet in primis fides, lexque Christianorum originem summae nobilitatis, quoniam non ab hominibus, nec casu, aut fortuna allata est, sed ab ore Dei processit. Lex verò, sive secta Mahometi, non habet originem caelestem, sed terrenam,

Excellentia legis Evangelicae.

renam, non divinam sed diabolicam: ut *supra* manifestè ostendimus.

Secundò, Lex Evangelica, sive Christianorum habet Magistrum & Doctorem summæ sanctitatis, & gratiæ præ filiis hominum: non autem talis fuit Magister, & Doctor Saracenorum sectæ, videlicet Mahometus, qui non modo non sanctus, sed sceleratissimus idololatra, homicida, raptor, lubricus maximè, ut *supra* ostendimus.

Tertiò, excellit lex Christianorum in hoc, quod habet signa confirmantia divinæ potestatis, quæ scilicet sola divinitatis potestate fieri poterant, sicut est resuscitatio mortuorum, sanatio leproforum, cæcorum, illuminatio, & hujusmodi, quæ innumerabilia per Christum, & Discipulos suos in nomine ejus facta sunt, & sunt per orbem universi; unde de Christo dicitur Luc. 6. Virtus de illo exibat & sanabat omnes. Quoniam omne genus miraculorum fiebat per eum Matth. 11. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, sordi audiunt, mortui resurgunt, & pauperes evangelizantur. De signis vero, quæ in nomine, & fide ejus

Luc. 6.

Matth. 11.

Marc. ult.

per alios fiunt, dicitur Marc. ult. Signa autem eorum, qui crediderint hæc sequentur; In nomine meo demonia ejectione, linguæ loquentur novis, serpentes tollent, & simoniferum quid libebunt, non eis nocibit. Cæterum non solum Sancti mortui hujus Christianæ fidei veritatem miraculorum operatione confirmantur, verum etiam vivi eadem signorum virtute, veritatem illius per orbem quotidie testantur. Secta verò Mahometi nullis talibus signis, nullis hujusmodi miraculis, per Mahometum, nec per suos confirmata est, nec ostensa à DEO esse; unde ipse profiteatur, signa sibi non esse data, sed in amorum potentia venisse, sicut *supra* ostendimus.

Quarto, lex Christianorum in hoc præcellit, quod habet testes grâ hîssimæ auctoritatis. Habet enim Prophetas Sanctos veteris testamenti, unde Christus ait Joan. 5. Scrutamini scripturas, ipsa testimonium perhibent de me. Cæterum testes maximæ auctoritatis, nulla exceptione majoris habet fides Christiana ex novo Testamento. Habet imprimis Joannem Baptistam, quo teste Christo, inter natos mulierum, major non surrexit. Cujus etiam sanctitatem commendat Mahometus plurimum in Alcorano *supra*: Joannes iste testimonium perhibet de Christo, & ait Joannis primo: Hic est, quem dixi, qui post me venturus est, ante me factus est, qui prior me, scilicet dignitate, est, & de plenitudine ejus nos omnes accepimus gratiam pro gratia: & infra: Cujus non sum dignus corrigam calcamenti solvere: & infra: Ecce Agnus DEI, qui tollit peccata mundi.

Joan. 5.

Joan. 1.

Præerea Christiana fides habet testimonium suæ veritatis, omnes Apostolos, qui Spiritu sancto suggerente, ipsius symbolam fidei ediderunt, quibus Dominus ait, Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Jûdaea, & Samaria, & usque ad ultimum terræ.

Quintò, Christiana lex in hoc excellit, quod habet documenta irefragibilis veritatis. Psalm. 118. inquit Propheta, Principium verborum tuorum veritas, in æternum omnia judicia justitiae tuae. Singulare testimonium, & indubitata veritatis præbet Mahometus de lege Christi in Cap. de Jona, ita dicens suis Saracenis: si in aliquo dubio de Alcorano essent, quod petant ab illis, qui ante eos acceperunt libros, scilicet à Christianis, & Judæis, Secta verò Mahometi non est sinceræ firmæque veritatis, sed est multis erroribus, multis sceleribus, aut blasphemis plena, ut *supra* ostendimus.

Pf. 118.

Sextò, lex Christianorum excellit, quoniam habet mandata & præcepta totius honestatis, splendoribus virtutum plena; sobrietatem enim, & justitiam docet, prudentiamque, & justitiam, quibus nihil est utilius in vita hominibus, Sap. 7. maxime cum inducat homines ad dilectionem DEI, & proximi, in quibus duobus lex pendet, & Propheta. Secta verò Mahometi turpia præcipit, turpissima concedit, plena est fætoribus, & immunditiis, ut *supra* satis plenè ostensam reliquimus.

Sap. 7.

Matth. 5.

Matth. 19.

Matth. 22.

Septimò, lex Christianorum præcellit, quia habet consilia perfectissimæ sublimitatis; imperat enim inimicis charitatem, benignitatem in odium, persequentibus patientiam, eluculentibus victus administrationem præcipit, & gratiam remunerationis promittit, Matth. 5. Diligite inimicos vestros, benefacite illis, qui vos oderunt, orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ut sitis filij Patris vestri, qui in cælis est.

Habet etiam Consilia Evangelicæ perfectionis, de quibus dicitur Matth. 19. Si vis perfectus esse, vende & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Secta verò Mahometi non habet talia perfectionis consilia, sed iniqua, & impia, quæ latrones, & Tyranni habent; puta, homicidiorum, violentiæ, rapinæ, vindictæ. Unde Mahometus neminem poenitere dicit, nisi de injuria illata vindictam ceperit. Juberet carceribus tradi, & occidi omnem non recipientem legem suam, & hujusmodi.

Octavò, excellit lex Christianorum, quia omnem enormitatem longè arceat, nullum enim malum permittit, tanquam perfectissima, sed omnia excludit, & puniendâ prædicat, propter quod legislator Christus Matth. 22. inquit, Duo autem sunt præcepta, quæ debentur DEO, ut diligas eum, & proximum tuum, quod de omni verbo otioso, quod loquuti fuerint homines super terram, reddent rationem in die judicii. Secta verò Mahometi non est hujusmodi, ut *supra* ostendimus: multa iniqua, & impia permittit, & concedit: licet autem Mahometus quandoque prohibeat aliqua peccata, ut rapinam, vel perjurium, vel fornicationem, vel quædam alia mala, tamen ipsa prohibitio est quædam permissio; dicit enim, Ne faciatis talia, quia DEO non placent, sed si feceritis, ipse est misericors & miserator, & indulgebis vobis de facili. Talis enim facilis indulgentiæ largitio æquipollet permissio delictorum, quia, teste Gregorio, facilitas venia incentivum præbet delinquendi.

Nonò, Lex Christianorum præcellit, quoniam habet Sacramenta miræ virtutis & efficaciz, in remedium & medicinam defectus, & vulnerum peccatorum. Habent inter alia Baptismi Sacramentum, in quo lavatur, & purgatur anima à sordibus originalis peccati, & actualis, si inesse simul contingat. Habet etiam Sacramentum confirmationis, in quo datur Spiritus sanctus, ad gratiæ augmentum, & ad robur spirituale animæ, contra insultus, & bella hostium spiritualium. Habet insuper Sacramentum Eucharistiæ omnium Sacramentorum excellentissimum, in quo sub utraque specie Christus veraciter contentus, vitam gratiæ præstat se dignè sumentibus. Item habet Sacramentum poenitentiz, quæ est secunda fabula post naufragium, & est medicamentum vulnerum, & spes salutis, per poenitentiam enim peccatores salvantur, per eam DEUS ad misericordiam provocatur, & sic de aliis Sacramentis. Secta verò Mahometi (in hoc omni alia secta perniciosior) nulla habet Sacramenta, licet, ad designandam callidi-

calliditate Diabolica, quod ipse Mahometus utriusque testamenti conservator esset, & sic tanquam Propheta, vel Apostolus, sive DEI nuncius haberetur, servari primum præcipit Sacramentum veteris legis, scilicet Circumcisionem; & primum novi, scilicet Baptismum: Omnes enim sub prædicta maledicta secta aberrantes, masculi circumciduntur, & tam viri, quam femine aqua lavantur.

In utroque tamen manifestè errant, nec Sacramenta aliqua tenent, sed tantum umbraticam quandam similitudinem. Nam Circumcisio, quæ in octava die fieri præcipitur, Lev. 12, in ætate adulta, juvenili & ultra per ipsos fit, & sic prædicta Circumcisio, non est veteris testamenti, sive Moisaica, sed magis Ismaelica. In Baptismo similiter errant, quia non utuntur eo in forma, qua Christus instituit dicens Matth. ult. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Tam, quia non videntur Saraceni tali ablutione uti, nisi pro abitergendis corporalibus immunditiis; nam de spiritualibus sordibus nihil curare videntur. Unde, dicente, Conservare utramque legem, potius utriusque se manifestant corruptiores. Ea etiam animi cæcitas sunt per fusi, ut credant huiusmodi lotiones ubiarum, & pedum, &c. sibi proficere ad salutem. Interiora autem sunt lavanda, scilicet malitia cordis, incredulitas animi, & sordes peccatorum.

Decimo, Fides sive Religio Christiana excellit, quoniam non armorum violentia, aut potentia tyrannica, non questus aut commodi gratia, non terrena gloria, aut carnalis voluptatis promissionibus introducta est; sed patientia, sed miraculis; pauperibus etiam prædicantibus, & ad contemptum mundi, & delictorum fugam inducentibus. Unde 1. Corinth. 1. Apostolus: *Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quia stulti sunt mundi elegit DEUS, ut confunderet sapientes, & infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit DEUS, & ea que non sunt, ut ea que sunt, destrueret; ut non gloriaretur omnis caro in conspectu eius.* Secta verò Mahometi, ut supra dictum est, per violentiam, per potentiam armorum, oppressionibus, depopulationibus, rapinis atque homicidiis, introducta, & plantata & extensa est. Si quis verò ex parte Mahometi velit opponere, quod Moyses cultores Idolorum expugnaverit, redcat ad memoriam prodigia & miracula, quæ ille fecit in lege, & videbit, quod ex præcepto Domini hoc fecerit: similiter de Josue filio Num, ad cujus verbum Sol & Luna steterunt. Quæ miracula cum non possint fieri, nisi à DEO, manifestum est, quod quicquid illi fecerunt, iussu DEI factum sit. Mahometus vero nullum miraculum ostendit, quod sit in testimonium ut ei credatur, cum officii sui non fuerit, nisi occidere homines, & atrocitati, & diripere aliena, & captivare, in perpetuamque servitutem redigere parentes cum liberis. Præterea illi sancti viri tunc expugnabant cultores Idolorum. Mahometus persecutus est, & sui persequuntur populum Dei, qui unum verum DEUM creatorem cæli & terræ adorat, colit, & laudat.

Undecimò excellit fides Christiana, quoniam habet existentiam incorruptibilis firmitatis, unde Psal. 118. dicitur: *In æternum Domine permanet verbum tuum.* Secta verò Mahometi non habet durationis firmitatem, nisi quantum duratura est apud eos armorum potentia, & facultas temporalis, ut ipsemet attestatur Mahometus.

Duodecimò, longè Religio Christiana antecellit, quoniam habet promissa ineffabilis felicitatis, quæ est visio facie tenus omnipotentis Dei, divinitatis perfectæ fruitionis suavitas: promittit siquidem ferventibus suis felicitatem ipsam, quam Angeli habent in celo, quæ profecto ineffabilis est. Quæ enim lingua dicere, aut intellectus capere sufficit superne felicitatis quanta sint gaudia? Interesse Choris Angelorum, cum beatis Spiritibus semper persistere, præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo metu mortis affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari. Secta verò Mahometi non promittit observantibus legem suam beatitudinem, nisi carnalem, & voluptuosam in poribus vini, mellis & lactis, & in luxibus, & in molibus lectisterniis, sicut supra notavimus, quæ etiam communia sunt brutis animalibus.

Quas quidem Christianæ fidei excellentias, super omnem aliam sectam utinam Saraceni, aliique infideles sanis oculis attendere considerarent. Nam si id facerent, credimus, quod, si eis salutaris verus appetitus inesset, illustrante illo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ad Christianam Religionem magna cum devotione festinarent.

C A P V T I V.

Causæ aliquæ tantæ durationis legis Mahometi.

Nulla unquam secta, n. illaque gens infesta & inimica populo Dei, tam diu infestavit, & afflixit eum, quam gens Mahometana Christianum populū. Hebræa gens dura cervice gravata & oppressa est ab Ægyptiis, sed annis minus ducentis. Tempore Judicū Hebræus populus vexatus est à Melopolitanis, annis octo: à Moabitis annis decem & octo: à Chanaanitis viginti annis: à Madianitis septem annis: ab Ammonitis, per annos decem & octo: à Philistæis, annis quadraginta: tempore Regum aliquot annis post discessionem Hebræi Regni, in Regnum Israel & regnum Juda, Assyrii & Chaldæi sive Babyonii ceperunt infestare & vexare Hebræos: eaque vexatio ab initio usque ad finem, id est, usque ad reditum Judæorum à captivitate Babyonica, duravit annis minus trecentis. Denique Rex Antiochus Epiphanes, & successores ejus, Judæorum gravissimi hostes, gentem Judaicam per annos quadraginta afflixerunt.

Et ut de populo Christiano loquar, Christiani per illas celebres decem persecutiones Romanorum Imperatorum, à Nerone usque ad Constantinum Magnum vehementer afflicti sunt, per annos circiter ducentos sexaginta. Persecutio item Barbarorum, à Gothicis usque ad Longobardos, per annos ferme trecentos exercita est, adversus Christianos. At verò secta gensque Mahometana ab origine sua, quæ fuit circa annum Domini sexcentimum trigentesimum, usque ad præsentem Domini annum millesimum sexcentimum quintum, quo tempore etiam plurimum valet, & viget, non gentis septuaginta quinque annis perduravit. Dignissimum igitur videtur curiosa scrutatione, atentaque consideratione, quas ob causas tantam ea secta habere poterit diuturnitatem.

Ejundem plures ejus rei causas, satique probabiles invenio, quarum tres primas à DEI providentia petitas, tractat Paulus Burgenis, Jo. Sa. quæ

Hebræorum persecutiones.

Christianorum persecutiones.

quam de secta Mahometica fecit, disputatione, super Cap. 13. Apocalypsis. Prima causa est huiusmodi. Habet hæc secta quædam & probabilia, & laudabilia, Deoque grata, ob quæ videtur non sine causa tolerari à DEO. Hæc enim secta maximè odit, & detestatur Idololatriam; prorsus adeo, ut nullas vel Dei, vel Angelorum, vel Sanctorum hominum imagines, non solum colat, sed nullo etiam in loco depingi patiatur; sicut etiam in veteri testamento, DEUS omnium Imaginum Iudeis venerationem & cultum interdixit. Scelus porro Idololatriæ super alia scelerata, odit & excrucatur, & punire solet. DEUS. De quo scelere in scriptura loquens DEUS, ait, *Ego DEUS fortis & zelotes*, istis verbis significans, sicut zelus viri de adultorio suæ uxoris est implacabilis, ita DEUS non parcat populo suo Idola colenti, sed gravissimis eum suppliciiis punit. Scelus Idololatriæ per metaphoram vocatur fornicatio hominis à Deo, *Qui elongant se à te, peribunt* (ait David) *perdidisti omnes, qui fornicantur abs te*. Quantum vero quamque impicabilis sit zelus mariti ob adultrium uxoris, ostendit Salomon, his verbis, *Zelus & furor viri, non parcat in die vindicte, neque acquiescet cuiusquam precibus, nec recipiet pro redemptione dona plurima*.

Prov. 6.

Secunda causa: Ista secta Mahometana Christianos suæ dominationi subiectos ferè non cogit abnegare fidem Christi, sed eos patitur, & fidem & Religionem, & disciplinam Christianæ legis colere, & cernere licet in Christianis, qui sunt in Græcia, & in Asia, & in Syria, & in Ægypto, permittit in terris suis quatuor Patriarchatus; plurimas item Ecclesias & monasteria: permittit Christianos undecunque venire ad terram sanctam, visitare sepulchrum Domini, aliaque sancta loca, quin etiam Christianorum custodiæ ea permittit, sicut habere inibi monasteria & hospitalia, nec legem & Religionem Christianam damnat, secundum Mahometis videlicet sententiam, qui Christianos secundum legem suam salvari posse confessus est. Quod si alicubi, & aliquando aliqui Christianorum ad renunciandum Christo, vel mini, vel promissis quodammodo cogantur, id nec generale est, nec per se fit, sed, ut ita dicam, per accidens; quo scilicet eorum ministerio in rebus bellicis, fidelibus, & tutius possint uti.

Tertia causa est eadem ipsa, propter quam passus est DEUS Philistæos, Ammonitas, Moabitas, Itimæitas, Madianitas, gentes nimirum Hebræis inimicas, atque infestas, vel illis vicinas, vel ipsis etiam immixtas habitare. Primò quidem ob bellicam Hebræorum eruditionem, ut ex assidua cum hostibus decertatione prudentiores & fortiores ad pugnandum in eos fierent. Deinde ut si DEI legem violarent, & ab ipsius cultu ad idololatriam deflaerent, per istas gentes vicinas promptam acciperent à DEO punitionem; præterea id ipsum valebat ad Hebræorum virtutis ac pietatis explorationem, atque probationem: hæc de re in libro *Judicum capite secundo & tertio* ita loquitur Deus, *Ego non delebo gentes, quas dimisit Josue, ut in ipsis experiat Israel, utrum custodiant viam Domini, & ambulent in ea. Hæc gentes dereliquit Dominus, ut eraderet in eis Israel, & omnes, qui non noverant bella Chananeorum; & postea discerent filij eorum certare cum hostibus; & habere consuetudinem præliandi*. Ob eandem has ipsas causas passus est DEUS & patitur Mahometanos hostes accerrimos Christianorum iam diu regnare & vigere.

Quarta causa: Hoc ipsum permittit DEUS ad puniendos flagello Turcicarum, & Mahometana-

rum Christianos, Græcos, & Orientales, ob multiplices ipsorum errores circa fidem; & obtingentem eorum superbiam, atque contumaciam adversus Romanos Pontifices, & Ecclesiam Romanam; & ob multiformem perfidiam, variisque proditones, quibus usi sunt adversus Christianos exercitus Occidentales, in recuperatione terræ sanctæ.

Quinta causa: Nostri discordiis atque dissidiis, secta ista & aucta & roborata, & firmata tam diu prævaluit. Arma enim in Turcas & Mahometanos conferenda, in nostros convertimus; gladium bellicum in hostes Christianos; populi distringendum, ac vibrandum in nostra ipsa viscera imprimimus. Hæc favor, hæc dolus, sed meliorem quælo in posterum DEUS Christianis Principibus det mentem. Quantum valeret & posset adversus Turcas, concordēs Principes Christiani satis ostendit sacrum illud belli adversus Turcas factus ante annos triginta quatuor inter summum Pontificem *Pium V.* & Catholicum Regem *Philippum II.* & clarissimam Venetorum Rempublicam factum.

Sexta causa: Habet hæc secta & alia complura, & tria præcipue, vulgò admodum probabilia. Primo nihil præcipit & iradidit credendum hominibus, quod sit supra sensum, aut certè supra captum humanæ rationis: ut propterea dediti sensibus homines, vel sola rationis regula metientes quæ credenda sunt, ab ea lege recipienda propter difficultatem intelligendi eam, minimè retardentur. Deinde est ista lex, & secta valde carnalis, plurimum indulgens voluptatibus, & rerum terrenarum cupiditatibus, super omnia verò libidini, dominandi, & imperandi, quocunque modo id consequi possit; hæc autem præcipuissimè sunt mortales, eaque flagrantissimè concupiscunt atque consecantur. Post, emò ista lex & secta non per efficaciam prædicationis, nec per mirabilitatem signorum & prodigiorum persuasa est hominibus: sed invecata & intus est per vim bellicam & terrores bellicos, & tyrannicam violentiam; quibus rebus plurimas gentes, & provincias, vel imbelles, vel tunc incertes, ac prædiis bellicis destitutas, invadens, facile dominatum earum obtinuit, atque in his diu prævalere potuit.

Septima causa: Hæc secta ex aliis pluribus sectis mixtè confusæque collecta est: quia ex omni secta habet nonnulla: habet etiam unde, & cur aliarum sectarum cultoribus placere queat.

Octava causa: Hæc secta tam diu conservatur & perpetuatur ob imperii Turcici potentiam, valde stabilem & firmam ac durabilem. Est quidem Turcicum imperium planè tyrannicum; quia in eo Princeps proprium omnino bonum spectat, nullo autem modo bona curat subditorum: deinde quia subditos tractat, ut servos & mancipia, quantum ad honores & possessiones bonorum temporalium: tum quia gravissimis de causis quotlibet, etiam optimè meritis & bonis & vita spoliat. Hoc tamen tyrannicum imperium tam diu conservatur hæc ob causas.

Primò quidem terrore potentæ bellicæ; habet enim amplissimum & validissimum equitatum, peditarum verò ex Asiaticis, & Europæis tantum, ut vel ipsa multitudine etiam mortuorum hostes obruat: sed maximum ejus robur est in pluribus fortissimorum & fidelissimorum Genizzarorum legionibus. Deinde ne vel Turcæ ipsi, vel Christiani eis subiecti, nec, ut vocant, *Renegati*, qui tenent arma, & res bellicas tractant, rebeliare adversus Imperatorem queant; quatuor diligenter

servat,

feruat, quæ secundum Aristotem in politicis ad tuendam, diuque conservandam tyrannidem plurimum conducunt. Tene enim subditos profus subiectos, & viles, & item pauperes, & inermes, & in vicem diffidentes: habet plurimos exploratores & insidiatores, quibus magna proposita sunt præmia; & sufficit quælibet suspicio, aut etiam umbra dubitationis de quocunque, quin etiam vel minima calumnia valet ad perdendum hominera. Super omnia corat, ne imperio suo subditi, præcipue verò quorum in bellicis functionibus utitur opera, & ministerio, ab illius externæ gentis, vel Principis patrocinio vel gratia ullo modo pendeant.

CAPVT V.

Causæ, cur tanta hominum multitudo sectam Mahometicam amplectantur.

Cum autem fides Christiana, ut jam supra ostendimus, tot excellentis & nobilitatis prerogativis super omnes leges & sectas alias ordinata sit, atque virtutum floribus tota plena, uivertis mirum in modum emineat; sectaque Mahometi, sive Saracenorum erroribus, & spurcissimis perfusa sit, mirum fortasse aliquibus videbitur, & questione dignum, Cur ad prædictam Mahometi sectam, tanta hominum multitudo, & populorum diversitas confluxerit, maxime cum ratio naturalis hominis, ut ait Philosophus primo Ethic. semper ad optima inclinetur. Huic dubitationi primo respondeat Richardus, in *Confutatione legis Mahometicæ cap. 10. his ve. bis:*

Notandum autem, quatuor esse partes eorum, qui retinent errorem Mahometi. Prima eorum, qui ingressi sunt Saracensium per ensem: quos etiam nunc suum errorem cognoscentes respiciunt utique, nisi cum propter ensem timerent. Alia pars eorum est, qui decepti sunt à Diabolo credentes vera esse mandata Tertia pars est eorum, qui nolunt discedere ab errore majorum suarum: sed auunt detinere ea, quæ eorum Patris detinebant, Mahometi sectam, tanquam minus malam, sine dubio elegerunt. Quarta pars eorum, qui propter remissionem vitæ, & multorum multitudinem, & alia remissibilia potius in hu immunditiam, quam æternitatem futuri seculi amaverunt, & cum his concordēs sunt, qui apud eos Sapientiores appellantur.

Et qui literarum peritiam habent, non credunt legem illorum esse veram, vel bonam simpliciter: sed vehementer voluptatum excusat: iudicium rationis prout dicit Sapiens. Sicut & multi literarum expertes non seruant Evangelij legem, etsi credant bonam & veram esse, potius imitantur viam Alcorani, quamvis credant in veritate illum errasse.

Et hujus rei signum in utrisque est, transmutantur enim quidam Saraceni in Christianos, & Christiani quidam sunt Saraceni. Christianus quidem nunquam in morte fieret Saracenus, sed in vita: Saracenus autem potius in morte fit Christianus, quam in vita: Vtque igitur horum potius eligit Christianus mori, quam Saracenus, nisi aliquo modo prædicta vi abstrahatur. Hæc Richardus.

Quate cum in hac secta, alii teneantur errore quodam tradito per maiores, & ignorantia meliorum, alii metu, alii cupiditate opum, alii illectamentis voluptatum. (Sunt enim omnia, quæ ille præcepit & iurmodi, ut homines nec penes legem possint ab eis averti, ac eos ceteri, ut mirandum non sit crassos illos ac rudes ad id quod suadet libido se adiunxisse. Et quemadmodum Im-

perium armis atque vi retinetur, ita etiam secta. Quod prævidens Mahometus legislator, dixisse fertur, tam diu legem suam duraturam, quam diu victoria suorum. Scilicet conscius erat sibi, non in recti persuasionem illam esse sitam, sed in violentia. Idcirco qualem ferre legem perpendens, quatuor illam vallis sepivit, ne aditus pateret ad illam subvertendam. Primò, quod jubet eos interfici, qui Alcorano contradicerent. Deinde, quod vetat cum hominibus diversæ sectæ disputatione congedi. Tertio, ne credant cuiquam nisi Agareno. Quarto, ut se regent se profum ab aliis, & dicant: Mihi lex mea tibi tua: vos ab eo quod ipse operor estis liberi, ego autem ab eo quod vos operamini. Quibus munimentis tuta erit cuiuslibet securæ, aut lenonis, aut Tyranni institutio.

Cardinalis vero Tutrecemata latius propositæ satisfaciendæ difficultati, Ad hanc, inquit, quæstionem faciliter responderet, si considerentur astutia, & viæ, quibus usus est Mahometus, ad introducendam sectam suam, & quibus posset etiam suam regere, & Christianæ fidei veritatem in opinione stultorum, & insipientium hominum depravare: de quibus, quia plura superius percurrimus, pauca subjungemus. Fuerunt autem quinque viæ, sive astutiæ Mahometi, quæ sunt contrariæ viis, quibus fides Catholica stabilitatem suscipit; de quibus S. Thom. 1. contra Gent. cap. 6. loquitur.

Prima est, quod carnalium voluptatum promissionibus, ad quarum desiderium carnalis concupiscentia instigat, populos allexit; promisit enim hominibus legem suam suscipientibus, legem carnalem, & voluptatibus plenam, qualem sibi præparari optabat; ibi carniam, & omnium fructuum usum, ibi lactis, vini, & mellis rivulos, & aquarum splendentium cursum, ibi pulcherrimarum mulierum & virginum amplexus, & luxus, quibus summa voluptas ejus describitur; quæ omnia obedientibus sibi promittit. Unde non mirum, si carnalis & bestialis populus, secutus est illum. Fides vero Christiana è converso intravit; non enim carnalia promittit, non voluptatem carnalis, sed facilitatem, qualem ipsi Angelici Spiritus habent, quæ ineffabilis est, & incomprehensibilis, quemadmodum supra prosequuti sumus.

Secunda via, qua Mahometus usus est, ad allucendum populos ad sectam suam, quod præcepta dedit promissi conformia, carnali voluptati habenas relaxans, quibus facile carnales homines obediunt. Ut enim Tullius narrat, bene dixisse Platonem, *Voluptatem escam esse malorum, qua capiuntur homines, ut pisces banno: & Virgil. in Buccol. Trahit sua quemque voluptas.* Hac ratione, ut dicit Lactantius, Epicureorum disciplina multo celebrior semper fuit, quam cæterorum; non quia veri aliquid affert, sed quia multos ad populare nomen voluptatis invitat, dicens voluptatem esse maximum bonum, Non sic autem lex Christiana procellit, in qua voluptates carnis maxime prohibentur, & omnia, quæ in mundo sunt contemni docentur; quæ ferè à tota multitudine hominum appetuntur, ut sunt libidines, delectationes golæ, & honores mundani, quibus animi mortalium maxime afficiuntur, ut dictum est. Unde 1. Joan. 2. *Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt; si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo; quoniam omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ; quibus exhortationibus animos mortalium assentire maximum miraculum est, & manifestum divinæ inspirationis opus; ut contemptis visibilibus sola invisibilia capiant.*

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

D d

Tertia

Tertia via, qua Mahometus processit, fuit, quod documta veritatis non attulit, nisi quæ de facili à quovis mediocriter sapiente, naturali ingenio agnosci possint; quin potius vera, quæ docuit fabulis, & falsissimis doctrinis miscuit, ut quod DEUS sit unus, sitque Creator omnium rerum, & quod ei timor & honor exhibendus sit. At quod pietatis opera exercenda sint, quilibet etiam parum doctus intelligit esse faciendâ, & quæ etiam antequam Mahometus illa scriberet, in Evangelio plenius continentur. Lex vero Religionis Christianæ plurima documenta tradit veritatis, divinius hominibus revelatæ, quæ excedunt totius humani intellectus virtutem, & facultatem; ut est Trinitas personarum, in unitate essentia Divinæ, generationis arcæum, Divinæ incarnationis mysterium, & Eucharistiæ ineffabile Sacramentum, & similia, quæ omnia superant omnem creatum intellectum; de quibus *Ecclesiast. 3.* dicitur: *Multa supra sensum hominis ostensa sunt tibi,* & Prophetâ in *Psal. 118.* *Considerabo mirabilia de lege tua.* Item, *Mirabilis facta est scientia tua ex meo confertata est, & non potero ad eam.* Id est, ex me, attingere. & *Apost. 1. Corinth. 2.* *Quæ sunt Dei, nemo novit, nisi Spiritus Dei; nobis autem revelavit per Spiritum sanctum.*

*Ecclesi. 3.**Psal. 118.**1. Cor. 2.*

Quarta via, qua Mahometus in popagatione suæ legis usus est, sicut in *e. precedenti* diximus, fuit tyrannica violentia & potentia armorum. Non enim signa adhibuit supernaturaliter data, quibus solis divinæ inspirationis conveniens testimonium adhibetur, dum operatio visibilis, quæ non potest esse nisi Divina, ostendit Doctorem veritate invisibiliter inspiratum. Ubi notandum, quod non aliqui Sapientes in rebus Divinis excitati & humanis, à principio crediderunt ei; sed homines bestiales in desertis errantes, omnis doctrinæ Divinæ prorsus ignari, per quorum multitudinem, alios armorum violentia in suam legem coëgit.

Illustrius vero Christiana Religio, non sic armorum potentia introducta est, ut in *precedenti* cap. dictum: quia DEO non placent violenta obsequia; sed mitis prodigiis, & operibus visibilibus, quæ totius naturæ superant virtutem & facultatem, videlicet mirabili curatione languorum, mortuorum resuscitatione, celestium corporum mirabili mutatione; & quod mirabilis est, humanarum mentium inspiratione; ut Idiote & simplices, dono Spiritus sancti repleti, summam sapientiam, & facultatem in instanti consequerentur. Unde soli Christiani prædicationibus, martyrio, & miraculis, non vi aliqua temporali, omnium nationum gentibus Christi fidem suaserunt, quod Prophetâ ita Spiritu prævidens ait: *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Unde *Lactantius* dicit: *Denique nulla gens tam inhumana est, nulla Religio tam remota, cui aut possessio Christi, aut sublimitas Majestatis ignota sit.*

Psal. 118.

Quinta via, qua Mahometus in dilatatione legis suæ usus est; fuit, quia nulla Divina oracula præcedentium Prophetarum, ei testimonium perhibent, quin potius, quasi omnia veteris & novi testamenti documenta, fabulosa narratione depravavit, ut patet ejus Alcoranum insipientibus, & astuto consilio libros veteris, & novi testamenti suis sequacibus non reliquit legendos, ne per eos falsitatis arguerentur: E converso vero, quia fides Christiana ex lege veteri, & Prophetarum oraculis veritatis suæ habet clarissima testimonia, Christus mandat scrutari scripturas, dicens Joan.

5. Scrutimini scripturas: illa sunt, quæ testimonium perhibent de me.

Ex quibus satisfactum esse creditur quæstioni, qua quærebatur, Quare tanta populorum multitudo sectæ Mahometi erroribus & fautoribus plenæ adhæret? Nec de hoc debent multum homines admirari, qui in nobilissima Christiana Religione militant; quoniam, ut Scriptura sancta testatur, *stultorum infinitus est numerus,* *Ecclesi. 1.* & *Matth. 20.* dicitur, *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Unde etiam major est vilium rerum, quam pretiosarum multitudo, ut ferri, plumbi, quam argenti, & auri, & pauciores pretiosi lapides, quam non pretiosi. Hæc Turcremata.

*Ecclesi. 1.**Matth. 20.*

CAPUT VI.

Felicitate & victoriis Mahometanorum non probari, eorum legem esse à Deo.

Cur in fide Christi (objiciunt Mahometici) toto orbe propagata, passus est DEUS innumeros populos Mahometi opere ab imperio Christi seduci, & ad suam legem compelli, Mahometique dominationem indies feliciter augeri: si igitur Christus est DEUS, illicque Mahometus adversus, cur se à Mahometo superari passus est? Vera igitur, inquit Saraceni, fides nostra est, vestra autem falsa: hoc igitur potissimum argumento adversus Christianos se defendunt, quo etiam multi ex Christianis ignari ita obvolvuntur, ut quid respondeant prorsus ignorent.

Michael de Medina *lib. 1. de rell. in Deum fide* affect aliquas rationes, quibus præmuniri possint, qui forte videntes Mahometanorum prosperitatem, nutarent in fide; nimirum, inquit, familiarè esse infidelibus, ut in præsegni vita felicitate aliqua fruantur, vel quod bona quædam moralia faciant, quæ divinam Magnificentiam quodammodo remunerare non dedecet, ut de Romanorum felicitate docuit Augustinus. Aut quod magis credendum est, ad probandos fideles. De quo etiam argumento optimè ante Medinam egit *Savanarola lib. 4. cap. 7. de triumpho Crucis.*

Elegantissimè vero inter alias PIUS II, in *Epistola* Morbisano Turcarum Principi missa, propè finem proposuit satisfaciendi dubitationi, simulque errorem, sive astutiam Mahometi rejicit, ac detegit, præcipientis Saracenis, ne de Alcorano disputationem admittant: præmissa igitur aliquorum legis Mahometicæ errorum confutatione, sic ait: Cognoscis jam, nisi fallimur, veritatem, & majestatem nostræ legis, nec utilitatem ignoras: incipisque de tua diffidere, & ardes desiderio disputandi, velleque latius cuncta discutere: sed obstat legifer tuus, & inquirere verum prohibet, & interminatur, & clamat: Non est mea lex, quæ disputationi subjiçienda sit, cave ne quid loquaris: arma sunt in manu mea: dum nihil credis, multum imperii adeptus es. Qui non audiunt meam vocem, gladio conterendi sunt, enis meæ legis dignitatem tueur. In Arabia ortus ejus fuit ex patre principio, quantum creverit, vides. Egyptum adjeçi meæ legi, & Syriam, & Mesopotamiam, & Libyam, & Indiam, & Mauritaniam, & partem Hispaniæ, & divitem Asiam, & doctam Græciam, & fortem Thraciam, & nobilem Macedoniam, sunt, & aliæ quamplurimæ Regionis sub Imperio meæ legis, quæ armis, non verbis quæsitæ sunt. Muliebri est verba refulare,

fellere, viri ferro decertant. Si non fuisset vera mea lex, non dedissent superi Imperio nostro, nec non Dominationi nostræ tantos successus, atque prosperitates. Aniam nos Deus, & legis odorem sentiens, gratulatur, & sternit iter victoris nostris. Sed audi quam inanis est timor: *Omnia qui malum facit* (inquit in Evangelio veritas) *odit lucem*. Fures nocte domos perfodiunt, & in obscuro adulteri latitant, non adhibent testes, qui peccant, nolunt deprehendi mendaces. Cum his sentit tuus legifer.

Veretur ne disputando suæ legis vanitates innotescant, veretur ne pudenda sua detegantur. Prohibet disceptari verbis: armis defendi suam legem jubet, nec alium Judicem quam ferrum deposcit: multumque g'oriatur de suæ legis incrementis. Diximus cur creverit, plebes voluptas allexit: neque inficiamur multas tuæ gentis victorias partas, & ingentia confecta bella. Tuæ victoriæ nihil habent miraculi, ad quas nunquam, nisi grandi prerogativa tuorum ventum est. Sed quid agimus? non his argumentationibus stat recta fides, Vici, fidi hoites, Imperium teneo. Si sic licet arguere, vera fuit sub Alexandro Magno, tot victoris illustrato, & sub ejus successibus religio, qui & in Græcia, & in Asia, & in Syria, & in Ægypto, & Libya, & in Perside, & in Scythia, & in Indis regnare, imperio per arma quæsitio. Vera etiam Romanorum fides usque ad priorem Constantinianam, qui o: bem tibi ferro subjecerunt, & omnes domos quas adire re gentes. Scimus tamen & Alexandrum, & ejus hæredes, & Romanos, & qui sub eis erant, Judæis exceptis, Idola coluisse, alii Jovem, alii Martem, alii Mercurium, alii Solem, & Lunam, & alii sidera. Multi etiam, ut Ægypti, animalia bruta colebant. *Quis nescit* inquit unus ex Poëtis) *Volsi Babynice, qualis domens Ægyptus portensa colat? Crocodilon adorat*. Et quod stultius fuit, & allium, & porcos, & cepe inter numina posuerunt. Præclara tamen Ægyptiorum victoriæ memorantur, licet de Onide proditum est, qui victum peragravit orbem. Ego & Deos Ægyptiorum recipimus, & veram eorum Religionem fatebitur, quia vicerunt? Non sic ratio suadet, neque sic Judæi sentiunt, qui victi ab Assyriis, & ab Antiocho, & à Romanis, & in servitute ducti, non tamen victorum leges, de diis acceperunt, sed victi, & angariati, & mille modis oppressi in sua lege manentur.

Nec nos Christiani cum prælio superamur, aut aliis calamitatibus affligimur, legem nostram, aut relinquimus, aut accalamus: sed arbitramur piam DEUM nos tanquam filios, propter peccata, quæ committimus, verberare, quia non paremus Evangelio, non servamus legem nostram, neque manemus in traditione sanctorum Patrum, sed victi fragilitate aberramus, & labimur, ut homines. Ipse vero lapsos corrigit, & plagis multis nostras iniquitates emendat. Cognoscimus errata nostra, & considerantes quæ fecimus, minorem esse potamus, quam delictum non ignoramus. Si cadimus in bello, si amittimus Regnum, si iugo servitutis opprimimur, dicimus cum Daniele Propheta, *Danieli 2. Deum esse in celo, qui revelat mysteria, novat tempora, & transferit regna, ut universi cognoscant, quod dominatur in excelsis in Regno hominum: & cui voluerit dabit illud*.

Novimus DEUM & Judæos, & Christianos posse cum vici, & voluisse aliquando, alterius

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

sectæ hominibus subicere. propter offensas populi, qui cum ad iracundiam provocavit: sed con versi ad DEUM non desperamus misericordiam consequi. Quamvis enim *irascitur Deus* (ut inquit Propheta) *non tamen obliviscitur misereri*. Pius est, & benignus, nec deserit clamantes ad se. Absit autem, ut propter victoriam, meliorem esse credamus Religionem vincendum. Sic enim fatendum esset, omnes, qui vicerunt Hebræos melius de Deo sensisse, quam ipsi victi, quod neque tu diceret, neque tuus legifer, qui defensionem suæ traditionis in armis collocat, & omne genus ratiocinationis effugit, maximum iniquitatis indicium.

Non sic Beatus PETRUS, qui donatus à Christo Domino, cælestis Regni clavibus, & Pastor constitutus gregis Christiani, paratum se, ait, rationem omnibus reddere, de ea, quæ erat in eo, fide, nec aliter suos auditores edocuit. Et beatus Laurentius Martyr, *mea nox* (inquit) *obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt*. & in Evangelio *Luc. 11*. Non probat Dominus eam, qui lucernam accendit, & sub modio ponit; sed super candelabrum eam esse vult, ut luceat omnibus, qui sunt in domo: & prædicari verba sua super tecta jubet, & de se ipso dixit: *Math. 10. Ego palam locutus sum mundo*. Deceptores, & Pseudopropheta in angulis prædicant, & volunt occulta esse, quæ dicunt, aut juramenta taciturnitatis exigunt, sicut Romæ accidit in his, qui bacchanalia celebrant. In occulto enim Deo suo sacrificantes, nullam flagitium libidinis omittebant.

Quod si alia non essent contra tuam legem indicia, hoc unum sufficere potuit, quia prohibuit ejus sacrorum in disputationem venire. Sciebat non æqua esse, neque vera, quæ tradiderat: videbat vererem, & novam legem contra se stare, intuebatur Philosophorum acutissimas rationes sibi adversas esse; nec speravit in cæta hominum, aut in scholis virorum excellentium sua deliramenta posse defendi. Animadvertit homo sagax, & ingeniosus in malo; gentiles, qui Deos colebant, damnatos esse, & jam propemodum exterminatos, nec Judæis locum esse, quorum lex translata esset, cum Sacerdotio ad Christianos. Cumque statuisset novam legem, idemque sibi nomen daret, speravit, quod modo evenit, iratum DEUM Christianis, qui suæ legis mandata transgrediebantur, adversus transgressores, victoriam concessurum: atque idcirco suæ legis defensionem in armis collocavit, quam alioquin hominibus gratam, propter licentiam voluptatum, non ambigebat.

Diaboli hoc fuit inventum. Antiquus hanc viam suæ nequitiæ serpens excogitavit, qui cum vidisset sese procul ejici, & Christiana Religione auferente, idola deseri, nec amplius Deorum multitudini locum esse, sed unum tantum DEUM adorari cum Patre & Spiritu sancto JESUM Christum, Heraclio imperante, Mahometis spiritum excitavit, eumque sibi ministrum elegit, hominem prius Idololatram, fortuna pauperem, mente superbum, natione Arabem, qui consilio quorundam usus Judæorum, & Christianorum perveriorum, inter quos fuit Sergius spiritu ambitionis inflatus, legem veterem edidit, ex veteri, & nova conflata, multis inepit extrinsecus adjectis: legem diximus, quia legem vocat; nos blasphemiam rectius appellamus.

Hactenus PIUS Pontifex.

D d 2

TERTIA

TERTIA PARS.

CAPVT I.

De ratione agendi & iuvandi Saracenos.

MAhometus cupiens legem suam hominibus persuadere, eamque per uniuersum orbem propagare, hac usus est astutia, ut sæpe jam diximus, ut ea in sua lege præciperet & commendaret, quæ grata essent auditoribus, & maxime plebibus, quæ iuuentis similes existerent, nec deceptus est in hac parte: Placuit enim nova lex, & breui tempore ita coaluit, ut in multis populis, gentibus, ac linguis reciperetur, cuius fundamenta in voluptate iacta fuerunt. Verum sicut agricola non imprudens, postquam vineam plantauit, fossam circumducit, & sepem, ne destruat a feris; ita & Mahometus suam legem conseruare, ac munire statuit. Animadvertisit, homo sagax duobus modis suum dogma conuelli posse atque confundi, auctoritate scilicet & ratione. Atque aduersus hæc duo, quæ poterant inueniri remedia non neglexit. Auctoritati opposuit, quod paulo ante retulimus, antiquam scilicet & novam legem depravatam esse, nec quicquam veri restare, nisi quod Alcoranus haberet. Rationi arma objecit, iubens ne quispiam de sua lege disputaret, neve rationem quæretet: & cum, qui contra niteretur ferro vindicandum esse, atque simili vallo suam legem callidas veterator communiuit.

Quare cum neque auctoritate, neque ratione contra Turcas, siue Saracenos agere possimus, difficilium omnibus nationibus iuvantur, cum omnino videatur aditus reclusus, ut rationes audiant, erroresque suos agnoscant; adhibita enim rebus luce, facile est quid quæque res, & cuiusmodi sit manifestare: parit enim rationem cognita veritas, & veritatem confirmat adhibita ratio. Quare non mirum si religio falsa & umbratilis, in qua nihil est solidum, ratione non sinatur attingi, ne sicut vitrum tenuissimum, falsum & inane, leuissimo contactu disrumpatur: quamvis inter hos Persæ (ut ferunt) disputationem de sua secta non refugiant, quare omni adhibita cura, magna cum discretionem, expugnandi sunt muri Mahometis, qui nec ferrei sunt, nec adamantini, nec ex vivo lapide erecti, sed potius ex fragili materia, ac in arena fundati. Aggrediendi sunt leniter, quasi aliud tendendo, & veluti non disputando, inquirendum ac disputandum, quare Mahometus suæ legis discussionem prohibuit, ac ex dictis in superioribus convincendi sunt, id timore veritatis, ne huius luce mendacia detegantur refugisse. Religio enim, quæ firma, quæ solida, quæ vera est, rationes non reformidat: rationis quidem umbra & imago in veram Religionem pugnare quandoque potest ratio vero ipsa, non potest, & illas umbras leui momento lux veræ Religionis dispellet.

Aurea est pietas veræ Religionis, aurea, non deaurata, quo magis clarificatur & detegitur, hoc pulchrior & præstantior existit; puriorem ac nitidiorum illam reddit, bellum quam pax aduersus gentes, aduersum hæreticos, qui scoria & rubigine conabantur veritatem sinceræ Religionis obducere, puritatem enim excellentiæ suæ magis

ostendit, quo est acrius agitata & concussa. Non est ergo metuendum, ne vera Religio detrahitur velamentis, fœditatem ullam oculis conuentium ostendat. Metus est hoc aliæ Religiones falsæ, atque umbratiles, in quibus nihil est solidi, ideoque attingi sese non sinunt.

Præterea incorruptionem sacrarum literarum oportebit in primis ostendere, ex his quæ supra latius comprobauimus, Mahometique in hac parte calumniam apertam detegere, eosque teneri Scripturas admittere: sed quia in hoc forsitan frustraneus labor adhiberetur, confugiendum erit contra Saracenos ad naturales rationes, ut D. Thom. monuit libro 1. cap. 2. contra Gentes, Et si quamplurimi inueniantur, qui rationibus ac disputationibus consentiant.

Quod si nec rationibus præberent auditum; adiuuandi erunt assiduis precibus, ac integritate vitæ exemplo. Multi enim ex Turcis, maxime, qui metu tantum, ac ob carnis illecebras Christo renunciarunt, dociliores sunt aliis. Cum enim reclamantem sentiunt conscientiam, ratione aliqua cuperent avitam Religionem iterum amplecti. Reliqui autem Turcæ ipso naturali lumine ducti, ac Christum blasphemari non permittere, diuitias & pulchritudinem Christianæ legis eo magis admirantur, quo magis aliquis vitæ probitate, plusquam argumentis, auctoritatem sibi apud eos conciliauerit. Probitas enim ac temperantia, quarum virtutum rectissima norma est nostra Religio, præcipua ratio est, atque per effectiva (quod alibi quoque diximus) ad persuadendum. Quam obrem id altissime illis, qui aderint Turcas, & Gentes infixum cordi esse debet, quod Apostolus Petrus dispersis in Oriente fratribus scribebat dicens: *Charissimi obsecro vos tanquam advenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militiant aduersus animam, conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detrahant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent DEUM in diu visitationibus. Ac postea penultimo ejusdem Epistolæ Capite. In quo (ait) admirantur non concurrentibus vobis, in eandem Luxuria confusionem, blasphemantes, qui reddent rationem ei; qui paratus est iudicare vivos, & mortuos. Hoc igitur virtutis fundamento nixi, si aliud non consequeremur, quam ut peccati fœditatem agnoscerent, atque ab ea sensim secedere aliquatenus attentarent; ac propterea minus peccatorum committerent, certe diuinæ pietati gratissimum esset.*

Deinde pro iuvandis Turcis observandum est, quod Richardus docuit, nempe quod Saraceni valde curiosi sunt audire aliquid de nostra fide, & maxime de diuina Trinitate, & incarnatione, non tamen volunt his credere, neque possunt hæc intelligere. Et quia superant rationem, & humanum excedunt intellectum, illa nec credere volunt, nec intelligere possunt. Dicitur enim in Isaia c. 6. *Si non credideris, non intelliges.* Unde non oportet his statim à principio diuina proponere, neque ante porcos margaritas spargere: sed conandum in primis vanam legem illis dederere. Non enim oportet virtutes inferere, nisi prius passionibus radicibus euellantur. Oportetque & in omnibus brevem viam eligere. Facilius autem est il-

lorum

lorum fidem aliam ostendere, quam nostram veram demonstrare, Fides enim cum eorum sit, quæ non aspiciunt, donum est DEI.

Linguae Arabicæ necessitas ad Sarracenos juvandos.

§. I.

Extant (ut Anton. Possevinus lib. 9. sua bibliotheca c. 9. docet) Epistolæ Nicolai Clenardi, inter quas una Jacobo Latino facta ubi scripsit, anno 1541. cum Fesæ esset in Africa, quò ad Arabicam linguam addiscendam traiecerat, & ubi novennium ideo impenderat, eo nimirum consilio, ut quemadmodum adversus Hæreticos à pluribus Latinè scriberetur, sic ipse contra Mahometanos stylum Arabicum stringeret. Id quod fieri non posse iudicavit, nisi illorum dogmata penitus cognita habuisset, nec tantum hauriret, quod à Latinis de genere illa traditum fuerat. Nam præter Alcoranum habent libros Sunna adeo ridiculos, ut ipsi sese possint conturare, nisi miseris esset persuasum, Mahometum fuisse Prophetam veracem. Hos autem Sunna libros, cum se conquisitorum Clenardus pollicitus esset, & adversus eos Arabicè scripturum; (etenim contra Mahometum, inquit, Latinè scribere, quid pertinet ad tot nationes Orbis, quæ solam linguam norunt Arabicam?) nescitur tamen, an unquam id præstiterit. Nusquam vero sic fervebat Alcoranus ut Fesæ: Tunc quidem vigeant omnes cæteræ disciplinæ Turcicæ; at Fesæ post Grammaticam, torierant in Alcorano & suis Doctoribus Scholasticis. Scholastici dicuntur, qui de eorum cæremoniis agunt, de Lustratione, Oratione, Matrimonio, & aliis ejusmodi, quæ tum nominantur *Assachy*, hoc est, sapientes. Porro Dialecticam, Rhetoricam, & alias artes aliquas vix pauci attingunt.

Est autem apud eos hic mos; statim à primis annis ad verbum ediscunt Alcoranum, & memoriæ mandant, quem non intelligunt, nec tamen ullis in Scholis hic Codex apparet: sed ludimagister è memoria deprimat pensam, & in tabula lignea delineat; id puer reponit in animo, & post triduum alterum scribitur pensam, donec anni, aut biennii spatium totum ediscat Alcoranum. Multo plures reperias, qui teneant sic Alcoranum, quam qui ipsam habent domi Codicem. Quare difficillimum est itreperere mendas in Alcorano. Post hunc ad verbum ediscunt libellum qui dicitur, *Cæremoniarum Turcicarum*, nec tamen eis aliquid exponitur, nisi quod assequuntur commercio sermonis vernaculi, qui licet multum distet ab ea oratione, quæ conspicitur in libris, aperit tamen aditum ad intelligenda, percipiendaque pleraque vocabula. Hinc jam pergunt ad Grammaticam, estque apud eos receptus auctor, *Ibn Melic*, qui chiliade versuum, id est, mille distichis eam est complexus universam. Hanc vero Chiliadem difficile admodum è tabulis suis memoriæ mandant, ut quotidie pensum reddant præceptoris, domi interim lectitantes Glossemata; nam in Scholis nullus comparet liber. In hac autem Grammatica ferè vei santur biennio, sive etiam quidam quadriennio. Porro auctoritates citantur à Grammaticis penè omnes ex Alcorano, unde fructum memoriæ capiunt. Citantur item crebro Poëtæ, quibus Arabes abundant. Verum ita hæc Poëtica discipulus intelligit, ut carmen Ennianum Thomista, qui post Alexandræm, & Petrum Hispanum

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

statim læditat Scholasticos. Quare paucos reperias, qui eleganter, ac purè loquantur. Nam eisdem Alcoranistæ sint, isque liber stylo sit elegantissimo scriptus, contenti sunt tamen memoria, & magis suæ falsæ Religionis gratia discunt Alcoranum, quàm ut eum curent intelligere. Siquidem dogmata sua jam ex aliis libellis norunt, ut Ethica novit Thomista, qui tamen non legerit Aristotelem; adeo universus orbis consentit, ut rerum magis, quam verborum cognitio appetatur.

Extant ergo apud Arabes Poëtæ quamplurimè, quos tamen pauci læditant: dum enim in artium scriptoribus utuntur vocibus iis, quæ passim non sunt obvix, & velut ad aliud sæculum, & priscum ab istis pertinentes putantur. Scholæ sunt in ipsis templis, ad quas non licet adire Christiano, neque Judæo; Tabernæ librarix non habentur Fesæ, quamvis tam multi sint literarum studiosi. Cæterum die veneris singulis hebdomadis, peracta oratione, apud summam (quod nominant) templum, est librorum auctio: illic conveniunt quotquot emperant, seu venditoriunt. Prodeunt autem ferè Codices vetusti, pauci admodum, quod ab hinc annis ducentis refixit amanuentium industria, & in desidiam sint lapsi Fesenses, estque hæc mers cara, quæ tamen ab omnibus magno pretio rapitur. Quod si quis sit liber justæ magnitudinis, non eum reperies venalem, nisi per fragmenta; ac forte totius vitæ cursu non consequeris; aut Zemachium aut alios Commentatores Alcorani, sed nunc caput, nunc dimidiatum, nunc manus mutilas ipsius libri in foro videbis, ut læpius idem cogaris emere, si totum postales, idque vix post multos annos. Præla ignorant. In hunc auctiois locum, Christianis aut Judæis licet intrare, una tantum lege, nempe ut obruti faxis pereant, tam religiose suos Codices invident à Religione Mahometi alienis.

Multa & alia conspiciuntur inter Mahometistas, quæ præferunt aliquod virtutis specimen, quo Satanas nefariam sectam tegat: nimirum, ut non multum solliciti sint de castitate, nec duris calibus frangi videantur, ita ut in blasphemias erumpant, sed potius illud pronuntient, *Laudetur Deus*. Quo magis dolenda est earum Naionum jactura, quod homines hujusmodi, tam scriptibus opinioibus à Christo sint abstracti, non aliam ob causam, quàm quod credant Mahometum fuisse verum Prophetam, qui ut in Alcorano Trinitatem negat, sic penitus tollit nostræ Religionis fundamentum.

C A P V T II.

Sequitur praxis Sarracenos juvandi.

PIUS II. Pontifex summus, & alias vir doctissimus, zeloque Religionis flagrantissimus, in Epistola ad Morissanum Turcarum Principem, præmissis aliis, eum in fide instruere, præcipue errores Mahometi confutando nititur: & quamvis non minus breviter quam eleganter Alcorani rejiciat commentitias nugas, & errores, nos tamen tantum de uno, aut altero, in quibus est ferè totus disputationis Cardo, ex mente ejusdem PII II. dicemus, ut sic nihil non refutatam ex Mahometi lege permaneat. Audiant igitur non solum Turcarum Princeps, sed & omnes Sarraceni PIUM II. Pontificem Maximum, in hæc verba veritatem fidei nostræ comprobantem, Alcoranique fabulas & errores propullantem.

Nemo hominum sapientiam contemnit, nemo

Dd 3

odir,

odit, nemo est, qui noli esse sapiens. Verum primus Sapientiae gradus est nolle errare, & verum quam libenter audire: maxime in his rebus: unde homini est salus, sicut in his, quae ordinatur ad aeternam vitam. Audi ergo verum circa Religionem. Si non scribimus verum, argue scribentes, & despice tanquam stultos. Sed noli falsam dicere, nisi cognoveris falsum esse. Et narrabimus brevissime ab initio mundi usque ad obitum Salvatoris Christi nostri, legis arcana. Deinde aliqua de tua lege dicemus, eaque conferemus ad invicem, & quantum inter sit ostendemus, conabimurque quantum ex alto dabitur, lucem tibi ostendere, per quam possis ad eam lucem pervenire, quae illuminat omnem hominem venturum in hunc mundum.

Cum creasset DEUS in principio caelum & terram, & maria, & lucem, & solem, & lunam, & alia sidera, & plantas, & herbas, & volucres, & pisces, & quadrupedum genus inextinguibile (ut scribitur *Sapientia 2.*) ac reptilia, & alia animalia; postremo Adam creavit, & insufflavit in eum spiraculum vitae, & posuit eum in paradiso deliciarum, & fecit adiutorium simile sibi Evam, ex costa ejus educam. *Gen. 2.* Et data licentia, qua possent caeterarum plantarum degustare fructus, ut abstinerent à plantario Prudentiae imperavit. Et ambos cum praevaticati essent, ex paradiso ejecit, atque in eis humanum genus morte damnavit: iussitque laboriosam vitam, & ærumnis plenam ducere.

Ab his propagata Creatura rationalis, cum rursus animo rebellis Divinam Majestatem contemneret, & in vitia quoque prolaberetur, aquarum diluvio delata est. Noë cum Coniuge & sex aliis animalibus, in arca salvatus est, & ab his omnes homines, qui modo sunt, & post diluvium fuerint, originem ducunt. Tres Filii Noë, Cam, Sem, & Japhet, redeuntibus aquis in locum suum humanam gentem reparaverunt, adeo ut traditum sit, prius quam Noë moreretur, quatuor millia hominum exiisse, & filiorum lumbis exivisse, ex quibus etiam iniqui emererunt, Nemo tot Filius Cam, & qui cum eo in contumeliam Domini turrim Babel aedificare ceperunt. In ea divisum est labium universae terrae, & confusione impeditum opus. Secuta est peccatorum pessimam Pentapolitana submersio, & Abraam & tot inventi Religiosi: in semine Abraam benedictae sunt gentes, & circumcisionis pactum cum eo percussum est.

Fuit enim iustus & placuit DEO in operibus suis, cum filiam Isaac, divino imperio, immolare non detrectasset. Neque Isaac Patris viam deseruit: cui natus est Jacob, qui alio nomine dicitur est Israel, & huic duodecim filii fuerunt, à quibus duodecim tribus emanantur. Is cognito quod Joseph, quem putabat exinctam, magnus & potens esset in Aegypto, cum reliquis filijs ad eum migravit. Multiplicatum est illius Judaeorum semen, & in gentem magnam cum crevisset Israelitae; surrexit Rex alius, qui Joseph & opera ejus ignoraret, gravissimis laboribus oppressi sunt, & contumeliosius innumerabilibus affecti: & miserante Deo, per manus Moysis, & Aaron servitutem effugerunt, & sicco vestigio rubro mari trajecto, per annos quadraginta cibo caelesti vitam in deserto egerunt. Et circa montem Sinai divinam legem, in tabulis lapideis acceperunt: acquisita est terra promissionis, sed non tota in manu Moysi. Post obitum ejus mirabilia fuerunt opera Josue, & aliorum Judicum: inter quos etiam Prophetarum clatterunt viri excellentissimi.

Successerunt inde Reges, & alii Prophetae, in populo Dei, & non sine caelesti munimine conservata est gens Hebraea: & Prophetarum quidem interpretati legem, salubria tradidit praecpta, virtutem extolentes, & vitia affluantissimas, & multa per illos scripta sunt divinitus revelata, quae de futuris novitiam praebere. Non tamen pauca perpressi sunt adversa Judaei, cum legem Domini contemnerent, & in traditionibus Patrum non permanerent. Ceperunt eos Chaldaei, & in servitutem redegerunt. Et nunc Syri, nunc Arabes, nunc Aegyptii in eos arma verterunt. Multae fuerunt eorum tribulationes, multae calamitates, ac miseriae, sed de omnibus liberavit eos Dominus, cum ad eam clamaverunt, & tota mente redierunt: quia contritum, & humiliatum non despiciet Divina majestas.

Haec, ut arbitramur, communia tibi nobisque sunt, & in Alcorano Mahometano magna ex parte continentur. Verax igitur & tuo, & nostro iudicio lex Judaeorum, verax Moyses & David, & Salomon & Isaias, & Jeremias & Ezechiel, & Daniel, & veraces omnes Prophetarum Domini: vera Judaeorum fides, qui ante Christum in fide permanserunt: mendaces omnes gentes, quae coluerunt idola. Notus ante Christum, solus in Judaea DEUS. Nihil huc usque contendimus, Concedis haec, nisi fallimur, omnia. In his, quae sequuntur discordia erit. Sed nos in luce ambulamus, neque offendimus ad lapidem pedes nostros: & ne de caetero tu quoque offendas, magnopere cupimus, & ultro ne decipiaris lumen offerimus. Tu creatura Dei es, & ovis ejus, sed erranda extra caulas, in alienis pascuis, procul ab ovili Dominico latiferum capis cibum, & pestifera aletis herba. Nos boni Pastoris exemplo, qui relictis nonaginta novem ovibus in deserto, unam, quae aberraverat, secuti sumus, teque quaerimus, & in viam salutis optamus reducere.

Dolemus te virum excellentem nobilitate, moribus illustrem, gestarum rerum gloria clarum, Imperio magno praeditum, & pluribus naturae donibus eminentem, non incedere in viis Domini, non nosse mandata ejus, non esse in lege sua. Compauimus tibi, & tuorum subditorum infelicitatem deploramus, qui tecum pereunt. Nec te credimus libenter errare, cujus naturam bonam esse confidimus. Ignorantia veritatem retinet: tui te parentes, & seipos deceperunt, cum progenitoribus laboris. Sed timenda est scriptura quae ait, 1. Corinth. 14. Ignorans ignorabitur. Quod si caeteris in rebus praecipuam curam, exactam diligentiam, summum studium adhibeat, ne quis fallat te, circa Religionem potissimum curandum est, ne fallaris; in qua tanto cautiorem te esse oportet, quanto in praesens cum majori periculo delinquitur. Caeterarum rerum ignorantia haec quae sunt temporalia in hoc saeculo adimere potest. Religionem, alterius vitae bona, id est, animae felicitatem deperdit. Quod ne tibi accidat, si nobis aures & fidem praestiteris, facile adjuvamento erimus.

Audisti ea, quae de veteri testamento diximus, nunc de novo agendum est, in quo plurimum discordamus. Audi, quae subjungimus, sic & tu legis tenebras odio habebis, ut speramus, & nostram legis lucem amabis. Duo in veteri testamento vaticinia reperiuntur, quorum alterum est; Non auferretur sceptrum de Juda, neque dux de semine ejus, donec veniat, qui mittendus est; live, ut Chaldaei di-

eunt, *Messias*. Alterum est, quod ait, *Cum venerit sanctus Sanctorum, cessabit unctio vestra*. His vaticiniis prædictum est in adventu Christi, Judæos, & regnum amissuros esse, & Sacerdotium, sicut & factum est. Regnum quod Judæorum fuerat, Idumæi acceperunt. Regnante namque Primo Herode Antipatri Filio, genere Idumæo, & alienigena, Christus ex MARIA Virgine natus est, DEI filius, verus DEUS, & verus homo, qui Sacerdotium Judæorum ad Christianos transfudit; Petro sibi successore delecto, in quem Pontificis maximi potestatem transfudit, neque ulterius apud Judæos pastoralis ovium cura permanit, dicente Domino ad PETRUM, *Pascere oves meas*. Pastor ipse bonus, & Pontifex magnus Christus, Pastores deinceps & Pontifices Christianos, non Judæos esse constituit, quamvis Petrus, & alii plures ex Judæis, non amplius Judæi, suum summum Pontificium acceperunt. Atque in hunc modum Judaica cessavit unctio, & translata est Sacerdotium.

Hebr. 7. Quo facta & lex ipsa translata est, dicente Apostolo: *Quia translato Sacerdotio, necesse est etiam, ut lex translatio fiat.* Hebr. 7. DEUS igitur, qui multitudine multique modis olim Patribus in Prophetis locutus fuerat, novissimè per Filium suum, quem constituit heredem universorum, per quem fecit & sæcula, allocutus est homines, novam legem edidit, & nova dedit præcepta, quibus servatis vitam mererentur æternam.

In tempore igitur, quod in altissimo individuae Trinitatis consilio, ab æterno fuerat diffinitum, regnante apud Hebræos Herode, imperante apud Romanos Augusto, quiescente mundo, & adventum Domini mirabili & inaudita prioribus sæculis pace honorante, missus est Angelus Gabriel de caelo, qui MARIAE facilem conceptionem & sacratissimum partum annunciaret. Sed ante præcursor natus est Joannes, qui penitentiam prædicaret. *Luc. 1.* Concepit virgo de Spiritu sancto, ut prædiceret Angelus, & servata dignitate virginis filium simul & Dominum peperit. Natus est Christus Salvator octavo Calendis Januariæ, & in ipsis Calendis circumcisus est, & juxta vocem Angelicam, JESUS appellatus, qui salutem attulit humano generi. Plurimæ de infantia Salvatoris scripta sunt, nec dubium est, quin omnis ejus ætas signis, & miraculis plena fuerit. Sed Ecclesiæ nostræ gravitas, & acre judicium ea tantum recipit, quæ certa sunt, Apocrypha prætermittit.

Duodecimus Salvatoris annus memoriam habet quia templum ingressus est, & cum legis Doctoribus disputavit, & aliqua ex parte splendorem suæ Divinitatis ostendit. Sed circa trigésimum annum, fulgor ille plenè emicuit. Tunc enim baptizatus est à Joanne, & Joannem ipse baptizavit, & paterna vox audita est, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Convertit aquam in vinum, & innumerabilibus coruscavit miraculis. Elegit sibi Discipulos, quos vocamus *Apostolos*, & circumiens Regiones, & mentes hominum, & corpora sanavit ægroantium: & faciens ipse, quæ docebat, toto triennio prædicavit Evangelium. Per Judæam, & vicinas provincias beatissima vox intonuit: quæ vita hominum esse deberet, ostendit excellentissimè, & præcepta tum vetera innovavit, tum nova prioribus multo utiliora instituit: abdita & obscura, quæ erant in veteri lege multa revelavit, & obscuros Prophetarum sensus aperuit, & quæ de se prædicta fuerant, palam exposuit: mysterium sanctæ Trinitatis ostendit, & unitatem in Trinitate monstravit, docens tum Patrem, tum

Filiam, tum Spiritum sanctum divinis honoribus prosequendum, & hos tres unum esse DEUM.

Prædixit non modo mortem suam, verum etiam genus mortis, & quod tertia die resurgeret, & quod ascensus in caelum, rediturus esset in fine sæculi judicare vivos & mortuos. Comprehensus est, sicut ipse voluit, & traditus Pilato Præsidi, qui eum neci daret. Testes in eum citati sunt, nec est inventa in eo mortis causa; quia peccatuna non fecit, nec repertus est dolus in ore ejus. Maximum crimen objecerunt, quia Filium DEI se fecit, & Regem dixit; & propter veritatem occisus est, crucifixus atque sepultus: & juxta verbum suum resurrexit à mortuis: & quadraginta diebus cum Discipulis commoratus, cum eos confirmasset atque corroborasset, atque in orbem ire jussisset, Evangelium disseminatos tandem videntibus illis, elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum, ascendit ad caelum, & sedet ad dexteram DEI Patris omnipotentis; & inde venturus est judicare vivos & mortuos, & redditorus unicuique secundum opera sua. Interea Spiritus sanctus ab eo missus, omnia suggerit Ecclesiæ, quæ necessaria sunt ad vitam æternam.

Hæc nos Christiani firmiter credimus, hæc est fides nostra, quam cunctis gentibus prædicamus, & impartiri omnibus cupimus. Hæc ab Apostolis, & eorum successoribus per fideles manus immutata, & incorrupta ad nos usque delata sunt. Hæc vos Turcæ & Sarraceni magna ex parte negant: etsi enim Christum ex virgine natum, & sanctum virum, & Dei statum, & Prophetam magnum, & mirabilem operum effectorem, & adhuc viventem confiteantur: DEUM tamen & DEI Filium esse inficiantur, nec sibi, nec sancto Spiritui divinitatem concedunt, & Trinitatem personarum in Divinis respiciunt, & Christi mortem derident, quem translatum, & alium sibi similem loco suo interfectum arbitrantur, nec ejus adventum in extremo Judicio expectant, & alia non pauca Christianæ legis rejicitis, & plurima creditis, quæ apud nostros risu digna videntur, quæ non dimittimus intacta. Atque nos credimus non solum ex nova lege, sed & veteri invitamur.

Vos Mahometo, & Alcorano ejus fidem tantummodo adhibetis, & hominem mortuum, sine conteste, sine ratione, sine miraculis sequimini: Nos vivo credimus, vivi enim vestro testimonio Christus: nos DEO præstamus aures, & signis & rationibus, & factis ducimur testimoniis. Quod si nos audies, monstrabimus breviter nostræ legis splendendam lucem, & tuæ obscuram caliginem detegemus. Sed opus est piis & attentis auribus, quando fidei sublimitas attingitur, & magna DEI panduntur arcana. Sæpe jocos & inanibus fabulis te præsentem adhibuisti, & leviores audisti narrationes, non est cur hæc gravia contemnas, aut ea necesse recuses, ex quibus tua pendet salus. Non est anima nobilis, cui non insit veritatis amor; non est homo, qui nolit salvus fieri.

Audi ergo, qui generosus es, audi quæ te salvare possunt: Quid est inter Christianos, Turcasque controversæ in quo simul contendimus? quæ dissidii causa? Sanè non alius discordiæ fomes est, nisi quia circa divinitatem non eadem sapimus, de Patre, de Filio, de Spiritu sancto contendimus: hoc est præcipuum dissidium, quo sublato facilè omnia componentur. Attingemus hæc, & quæ sit inter nos de Divinitate dissensio, latius exponemus. Nos in Deo tres personas esse dicimus, Patrem, & Fi-

& Filium, & Spiritum sanctum, & in tribus personis unum DEUM confitemur, vos dicitis unum esse Deum creatorem celi & terræ, & omnium, quæ in eis sunt. Nulla est de unitate contentio. Non latent nos verba Moysi, dicentis in exordio legis: *Audis Israël, Dominus DEUS tuus unus est.* Et rursus in lege scriptum est Exod. 29. *Ego sum Dominus DEUS tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, non erant tibi Dii alieni præter me.* Et rursus, *Ego sum, qui sum.* Et, *Si quaesierint nomen meum, responde & dic illis, Qui est, misit me ad vos.* Et in Cantico Exod. dicitur: *Dominus omnipotens nomen ejus.* Quæ testimonia unum esse DEUM, unum Dominum manifestè declarant, & unam potestatem, & unam naturam, Nam Deus, natura; Dominus, potestatis est nomen.

Fatemur item quod vos de unitate divinitatis. Hic amicitia est atque concordia, vobis unus DEUS est, & nobis unus. Dicitis principium omnium rerum esse DEUM, nos idem affirmamus. In quo igitur dissentimus? Multæ sunt quæ de DEO aliter Christiani dicunt, aliter Saraceni, seu Turcæ. Vos Deum corporeum dicitis, nos incorporeum. Vos fortassis, quæ hic in terra geruntur, esse arbitramini, nec curare de his Deum, nos gubernare eum, qui creavit omnia, non dubitamus. Vos DEUM Patrem in Divinitate negatis: nos Patrem & Filium cognoscimus. Vos Spiritum sanctum ex Divina Majestate rejectis: nos positum & veneramus. Miramur alia, hæc aggrediamur in quibus plus ponderis est. Nos Christum DEI Filium dicimus, vos negatis. Cur negatis? sanè quia nec uxorem habet DEUS, ex qua filium procreare posset. Quod si uxor ei fuerit, filiosque genuerit, mundus qui unius imperio regitur, in plures divisus Dominos diu stare non posset. In unitate concordia est, quæ servat imperia; in pluralitate discordia est, quæ maxima regna subvertit. Sed qui tam rudis, tam vecors, tam demens Christianus est, qui generare Deum, ex concubio & permixtione arbitretur. Non sumus adeo hebetes Christiani, ut tantum nefas admittamus. Saraceni suaderi hoc possit, qui Deo & corpus, & caput, & manus, & cætera membra concedunt. Nos DEUM spiritum esse asserimus, incorporeum, immortalem, æternum, & incomprehensibilem: qui dum se ipsum intelligit in mente sua, Verbum concipit, quod nos DEI Filium esse dicimus: nec aliud est in DEO, se ipsum nosse atque intelligere, quam DEUM esse. Nihil est enim in DEO nisi DEUS. DEUM autem, cujus est Verbum, nominamus Patrem, & processum ipsius VERBI, generationem Filii esse dicimus.

Nec veritas hæc de Verbo Dei apud Christianos tantum illuxit: Gentiles Philosophi ante Christi adventum, eadem quæ nos asserimus, nonnulli affirmarunt. Siquidem Platonici Philosophi in suis libris aperitissimè dixerunt, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et reliqua ferme omnia comprobant de VERBO DEI, quæ Joannes in Evangelio suo tradit, usque ad incarnationem VERBI, quam ignorarunt, quia nondum natus erat Christus, & alta legis mysteria absconderat DEUS à sapientibus hujus sæculi, quæ revelavit parvulis. Quod igitur Platonici VERBUM DEI nominant, & DEUM esse dicunt, nos Filium vocamus ex Deo genitum, & Deum esse fatemur: nec ruinam mundi ex filii generatione timemus, quando unus dumtaxat filius est. Et Pater & Filius unum sunt,

una potestas, una voluntas, una majestas, nec verbum conceptum ab intellectu concipiente discordat.

Obscura hæc verba videbuntur si vos præsto erant, qui lumen afferant, & aperitissima omnia reddant. Et tu solem hunc corporeum cernis, qui noctem abiens, & diem efficit rediens, hæc se ipso lucis producit radios. Hæc productio generatio quedam est in sole: & radii Solis, filii Solis ejus non inconvenienter vocantur. Quæ similitudo quamvis multifariè est inepta: nam solis plures sæpe vidimus radios, DEO unicuique tantum est Filius: in eo tamen convenit, quia una est Pateris & Filii divinitas atque essentia: quamvis comparatio corporalium rerum nulla satis cum Divinis quadrare potest. Sed accipe testimonia, & qui ratione non capis, cede auctoritati. Verus testamentum & Judæis, & Christianis, & Saracenis commune est. *Eruclavit* (inquit David ex persona Dei) *cor meum verbum bonum.* Hoc est quod DEI filium dicimus, & unigenitum Patris æterni, non ex carnali conjugio, aut humano complexu, sed ex corde DEI, id est, intellectus productum asserimus. Et rursus, *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Hodie dicit, quia DEO nec heri præterit, nec eras imminet. Sed hodie semper adest, cui presentia sunt omnia. Iterum ante *Luciferum* (inquit) *genui te,* ut intelligas, quia non loquitur de Salomone David, sed DEUS Pater de Filio Deo, quia ante *Luciferum* nemo fuit. Et in lib. *Proverb.* legitur: *Sapientiam Dei, quæ Dei Filius est, dicentem: Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram, ante montes & colles ego parturiebar.* Nunquam enim Pater sine filio fuit, nec sine Patre Filius. Et hoc est, quod in Evangel. inquit Joan. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Quæ mysteria profunda & alta, cum non intelligeret Arius, nec Mahometus, negare maluerunt veritatem Dei, quam suam ignorantiam conficere, & suas ineptias impudenter ingerere, quàm aliorum sapientiam humiliter discere. Stulta hæc & damnosa pertinacia est. Deo enim & Prophetis ejus oportet credere; & si quid est cujus rationem non capimus, debemus cum Paulo dicere: *O altitudo divinarum sapientiarum & scientiarum Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* Fatentur Jurisconsulti non omniam, quæ à majoribus suis instituta sunt, rationem reddi posse, & tamen legi parendum esse, quia non sine causa condita fuerit: quanto minus arcana Dei licet cognoscere & plurimæ sunt occultæ causæ, ad quas nulla potuit curiositas hominum pervenire; quia sicut oculi Non vident solem, ita nos ter intuitus ad ea, quæ sunt Divinitatis.

Non est ergo mirandum, si neque generationem Filii, nec Spiritus sancti processionem, neque Trinitatem in Divinitate intellexit carnaliter homo, vel Arius vel Mahometus. Sed illud in eis damnable ac detestabile fuit, quod sacræ Scripturæ, divinisque testimoniis non acquieverunt. Nam quid opus est argumentis, ubi DEUS ipse loquitur? De Pythagoricis traditum est, quod in disputando soliti erant dicere, *Ipsæ ait.* Ipse autem erat Pythagoras, tanquam ejus auctoritati non liceret adversari: quanto minus DEO, qui verax est, & omnis homo mendax.

Sed negabis hæc esse DEI, quæ asserimus testimonia. De his posterius dicemus. Nunc de Spiritu sancto agendum est, cui tua lex divinos honores abrogat. Non est hujusmodi erroris Mahometus inventor; Arii, & Nestorii, & Macedonii hæc olim dementia fuit, quos sacræ Patrum Concilia damnaverant, sed eorum virus apud Ægyptios, & Ara-

& Arabes aliquandiu latuit, & postremo auctore Mahometo, & Magistro ejus Sergio late diffusum est. Ne movearis, dum vera loquimur, cave ne sequaris cæcos, disce, Spiritum sanctum esse DEUM, & tertiam in Trinitate fore personam. Diximus paulò antè DEUM Patrem, dum se cognoscit, Verbum concipere & filium gignere. Nunc quod sequitur adjicimus, cognitioni esse annexam appetitivam quandam operationem, cujus principium voluntas est. Inter operationes vero, quas voluntas producit, præcipua est amare.

Adhibe hic aures, & mentem erige. In DEO perfectam & absolutam fateri cognitionem oportet, & amorem pari modo, cujus processus per appetitivam operationem exprimitur, sicut & verbi generatio per intellectivam: & alia est operatio, qua intelligit, alia qua appetit. Intellectiva ex his compleitur, quæ sunt quodammodo in ipso intelligente: nam sicut sensibilia in sensu, sic intellectibilia in intellecta esse dicimus. Appetitiva autem complementum accipit, secundum quandam ordinem, movumve ad eas res, quæ obijciuntur appetitui, & oculum quoddam principium sui motus habet. Ea vero, quæ principio feruntur arcano, Spiritus nomen acciperunt, nam & ventos spiritus esse dicimus; & in Scripturis *procellarum spiritus* appellantur, quia non apparet afflationis spiritus initium. Respirationem etiam & articularum motum ab intus & occulto principio manantem, vocamus spiritum: atque hoc modo congruenti quadam similitudine, quantum divina humanis verbis indicari possunt, Divinus ipse amor à Patre Filioque procedens, Spiritus dictus est.

In nobis duplici ex causa procedit amor: aliquando ex corporea & materiali natura, & is plerumque immundus est, & menti noxius. Aliquando ex ipsa proprietate spiritualis naturæ, cum bona intelligibilia, & rationi convenientia adamamus: & hic purus est amor, & laudabilis, & animæ salutari. In Deo corporealis amor seu materialis locum non habet, sed ille tantum reperitur, qui simplex est & nitidissimus, & purissimus, quem Spiritum sanctum appellamus. Nec nos intellectuali & sancto amore quicquam prosequimur, nisi quod intellectu concipimus. Conceptio autem (ut diximus) quæ fit ab intellectu, Verbum est, atque ita necesse est amorem ex Verbo oriri. Amat enim Deus quod de se ipso intelligit, id est, Verbum, quod concipit intelligendo. Verbum autem DEI dicimus Filium Dei, qui & ipse Patrem novit, & amat: a qua fit, ut amor ipse, cui sanctus Spiritus est nomen, ex Patre Filioque procedat, sitque cum Patre & Filio pariter DEUS. Nam sicut divinum intelligere essentia divinitatis est, ita & amare. Et sicut DEUS se semper intelligit, ita & se semper amat, & omnia amat, suam bonitatem dum amat. Rursusque sicut DEI Filius, qui est Verbum DEI in divina natura subsistens, Patri coæternus, perfectus, & unus Deus est; ita & Spiritus sanctus DEUS est, Patri & Filio coequalis & coæternus. Et quia omne quod subsistit in natura intelligibili apud nos, persona dicitur, apud Græcos *ὑποστάσις*; consequens est, ut tres personas in divinitate ponamus, quia tres sunt subsistentes, Pater, & Verbum, & Spiritus sanctus, neque has personas dicimus esse per essentiam diversas, sed per solas relationes distinctas, quæ ex processione Verbi, & amoris proveniunt.

Atque in hunc modum Christiana Religio, divinitus illustrata, distinctas tres personas

confiteatur in divinis, non tres Deos; sicut Mahometus falso opinatus est: sed Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, unum esse ab æterno DEUM asserimus; nec tamen ipsum Patrem qui Filius est, nec filium qui Pater est, nec Spiritum sanctum qui Pater est, aut Filius. Una est enim Patris, & Filii, & Spiritus sancti essentia, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus: quamvis in personis alium Patrem, alium Filium, alium Spiritum sanctum, divina docente auctoritate, dicamus.

Nec similitudo in his, quæ creata sunt, summæ deest Trinitati. *Invisibilia DEI* (sicut Apostolus ait) *per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Sempiterna quoque virtus ejus, ac Divinitas relucet in anima nostra, quæ divina Trinitatis est imago. Est enim anima nostra substantia quædam incorporea, & ratione prædita, & actus quidam sive forma organici corporis, quæ dum corpus movet, & regit, sui meminit, se intelligit, & se diligit: quibus in rebus quædam apparet Trinitas memoriæ, & intelligentiæ, & amoris. Tria hæc ad se ipsa referuntur, quia non est amor sine memoria, nec memoria sine notitia. Nam quis meminit, aut amat quod nescit? inseparabilia sunt hæc à semetipsis, & tamen quodlibet eorum, & simul omnia una essentia sunt, & una vita in anima una. Differunt tamen, quia memoria non est intelligentia vel voluntas sive amor. Quod si hæc diligenter inspicias, invenies summam illius Trinitatis, atque unitatis vestigium, & imaginem quandam, quamvis imperam.

Quicumque enim sempiternam & incommutabilem naturam, per memoriam reminiscitur, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, profecto reperit in semetipso summam Trinitatis imaginem, non tamen omnino similem, sed qualemcunque, ita ut in similitudine magna inveniatur dissimilitudo. Esi enim homo meminit, intelligit, & diligit, non tamen memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed sunt hæc in eo, & in una substantia, non sicut accidentia in subjectis, quæ possunt abesse; sed substantialiter existunt in anima, & unus homo est, qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In simplici vero natura, quæ DEUS est, quamvis unus sit DEUS, tres tamen sunt personæ, ut dictum est, & ipse Deus est hæc tres personæ. Sed illud factis ad rem nostram est, quia tria hæc aliquo modo unam sunt.

Reperitur & sub aliis nominibus, & alio modo in nostra natura illius summæ & ineffabilis Trinitatis imago. Nam mens & notitia ejus, & amor, tria quædam sunt: mens enim novit se, & amat se, nec amare se potest, nisi etiam noverit se. Duo quædam sunt mens & notitia. Et hæc tria quamvis distincta invicem sunt, unum tantum esse dicuntur, quia in anima substantialiter existunt: & est ipsa mens quasi parens, & notitia ejus, quasi proles ejus. Mens enim cum se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente, & notitia procedit, dum mens cognoscit se, diligit se: non enim posset se diligere, nisi cognosceret se: amat enim placitam prolem notitiam suam. Et ita amor quidam complexus est parentis & prolis: nec minor est proles parente, cum tantum se noverit mens quanta est: nec minor est amor parente, & prole, id est, mente, & notitia. Considerat hæc rationalis homo, & videns tria in una essentia concurrere, extendit se ad contemplationem

Creator-

Creatoris, & intelligit unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate, & unum DEUM colit, unam essentiam, & unum principium, sicut Patriarcha, & Propheta, atque Apostoli tradiderunt.

Sed audiamus jam tandem ipsos, & divina legit auctoritatem, & testimonia afferamus, sine quibus vana est omnis argumentatio: DEUM Patrem omnes sacrae litterae consentunt, & DEI nomen Paternitatem & omnia refert. Et, si Filium dicimus, non possumus Patrem negare. De Filio adducta sunt testimonia legis, ergo & Pater

Joan. 14.

ostensus est, sicut & Salvator ait: Joan. 14. *Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum.* Nunc de Spiritu sancto quod capimus prosequendum est.

Gen. 1.

In Gen. 1. legimus, quia *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Quis tunc Dominus nisi DEUS fuit, & cujus Spiritus nisi Domini? & quomodo Dei Spiritus, nisi Deus? DEUS est quicquid Dei est, nec aliquid illi immixtum est. Incompositus est, simplex est, & purus DEUS. In Job 33. scriptum est: *Spiritus Domini fecit me, & spiraculum omnipotentis Dei revivificavit me.* Dei sunt haec opera, non hominis. Quis fecit hominem, nisi DEUS? est igitur Spiritus Domini, propter quod dictum est, in Psal. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis.* Quis hic Spiritus, nisi DEUS, quis impleat orbem, nisi Deus, cui caelum sedes est, & terra scabellum pedibus ejus? Erapud Poetas, *Deum ire per omnes terras, tractusque maris, calumque profundum,* traditum est. Et rursum: estne sedes Dei, nisi terra, pontus, & aer, & caelum & virtus? Propter quod recte ait David Psal. 138. *Quo ibo à spiritu tuo?*

Job 33.

Ostendens non esse locum in quo posset fugere Spiritum Domini, qui est ubique. Esse autem ubique, impleat & continere mundum soli Deo tributum est. Deus igitur sanctus Spiritus est, qui haec peragat, & futura praenoscit, & praedicat, sicut scriptum est, *Responsum accepit Simeon à Spiritu sancto, quia non moreretur nisi videret Christum Domini.* Non est cur Deum negemus, qui Dei efficit opera. Non igitur solus Pater DEUS est, neque solus Filius, sed Spiritus sanctus cum Patre simul, & Filio DEUS est. Quia non adversatur rationi Trinitas personarum in unitate Divinitatis, quemadmodum superius ostensum est.

Pf. 138.

Sed jam Trinitatem ipsam ex sacris Codicibus demonstramus, & Moysen ante omnes audiamus, cujus haec sunt verba, in capite libri, quem *Genesim* nostri vocant: *In principio creavit Deus calum, & terram. Terra autem erat inanis & vacua; Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Tria commemorat, DEUM, principium, & Spiritum. Ideo in DEO, Patrem intelligimus, in principio Filium; in Spiritu Domini Spiritum sanctum. Et accipiat principium hoc in loco pro Filio, sicut in Psalmis, Psal. 109. de suo Filio dicit Deus: *Tecum principium in die virtutis tuae in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te.* Tentans diabolus primos Patres, interposito serpente, & suadens, ut ederent de ligno prohibito: *Eratis, inquit, sicut Divescentes bonum & malum.* Quod perinde accipiendum est: eratis sicut divinae personae, quibus ignotum est nihil. Et cum ejiceretur Adam de Paradiso, inquit Dominus: *Ecce Adam factus est, sicut unus ex vobis, quibus nobis Pater scilicet, & Filio, & Spiritu sancto.* Sed manifestius eadem Trinitas ostenditur cum dicitur: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Cum ait, *faciamus, & nostram,* plures personas indicat: cum dicit *imaginem, unitatem divinitatis ostendit.* Nec solitarius

Luce 2.

est, cum dicit *faciamus,* neque alia se loquitur, qui *nostram* ait. Duo sunt pluralia verba *faciamus, & nostram,* ut videatur Pater cum Filio, & Spiritu sancto miscere sermone, quod non sono vocis, sed intellectus expressus est. Dixerat, *Creavit Deus calum & terram, Deus, & creavit* singularia sunt, quia unus est Deus, & una Divinitatis essentia, subjungitur, *faciamus & nostram,* ut pluralitas in personis intelligatur. Idem & Psalmista canit Regius, dum canit: *Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Quid manifestius dici potuit? in conditione calorum tres personae concurrunt, Dominus, Verbum, & Spiritus. Dominus Patrem exprimit, in Verbo Filium accipimus, Spiritus is est, quem sanctum vocamus.

Pf. 109.

Et rursus Propheta, ut Trinitatem personarum in Divinitate cognoscas, ter Deum provocat in benedictione, Psal. 66. *Benedicite nos (inquit) Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum universi fines terra.* Trina Dei confessio Trinitatem exprimit personarum, & cum subditur: *metuant eum omnes fines terra,* unitas aperitur Divinitatis. In Psal. quoque 44. multum expressit Trinitatem innot cum dicit Filio, *Sedes tua Deus in saeculum saculi.* Et postea subdit, *Propterea unxit te DEUS, DEUS tuus:* id est Pater, & Spiritus sanctus, & cum sequitur, *praeparavit tuis: mysterium quoque incarnationis aperit, de quo suo loco prosequemur.* Et Isaías 6. in visione sua clamantia introducit Seraphim, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Ter sanctus ad tres personas refertur, & semel Dominus, & semel Deus dicitur: quia unus est Dominus, & unus est Deus.* Et rursus idem vates ex persona Christi loquitur, & dicit: *Dominus meus misit me, & Spiritus ejus: Dominus meus, inquit, id est, Pater meus, misit me, scilicet Filium: & Spiritus ejus, qui est sanctus Spiritus.* Quis hic non intelligat Trinitatem? non latuit Prophetas haec mysterium.

Gen. 1.

Possent & alia plura hujusmodi testimonia ex veteri Testamento adferri, quae Trinitatem planè ostendunt; planius tamen locutus est in Evangelio Dominus, qui cum in orbem mitteret discipulos: *Euntes (inquit) docete omnes gentes, & baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Tres nominavit personarum, in nomine dicit, non in nominibus, ut essentiae unitatem, in personarum Trinitate demonstraret. Et Joannes Evangelista, qui de pectore Domini veritatem hausit, in Epistola sua, *Tres (inquit) sunt, qui testimonium dant in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.* Et Apostolus Paulus ad Galat. 4. *Misit (inquit) spiritum Filij sui, in corda nostra.* Et alibi: *Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum habitat in vobis.* Et iterum, *Ex ipso (inquit) & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria.* Ex ipso dicit propter Spiritum sanctum. Non dicit *ex ipso,* aut *per ipsum,* sive *in ipso;* nec *ipso,* sed *per ipsum gloria,* inquit, ut Trinitatem simul & unitatem agnosceremus. Atque his testimoniis, & auctoritatibus illuminata est desuper Christi ana Religio. Summa enim fiducia confitetur, & praedicavit unum DEUM esse, qui est causa causarum, principium & finis omnium rerum, & omnis auctor creaturae, & summum bonum, & nihilominus tres personas in Deo recognoscit, & Trinitatem in unitate veneratur: cui qui adversatur, salutis expectem ferredet, & ambulat in tenebris, & veritas non est in eo. Tu vero, si sapias; de tenebris emerges: & candida luce perfusus, sacratissimam Trinitatem, & cognoscendo coles, & colendo cognoscer.

Gen. 1.

Nec

700.1. Nec adverbis sacrosancto Evangelio, in quo legitur: *Verbum caro factum est.* Negat tunc legifer incarnationem Verbi. Nam cur (inquit) factus est DEUS homo, & in ligno Crucis DEUS passus, qui alio modo genus humanum redimere poterat? Negat tua lex Christi necem, & alium suo loco interfectum existimat: nec DEUM incarnatum cognoscit, neque crucifixum, aut mortuum. Nos utrumque predicamus, quia factus est DEUS homo, & passus est, & propter salutem hominis hæc facta esse testamur. At enim de seipso Dominus: *Veni filius hominis salutare, quod perierat.* Constabat primi parentis errato, omnes homines culpa teneri: clausa erat paradisi porta, nec mortalibus patebat in caelum aditus. Decebat summam Dei bonitatem, hominem, qui ceciderat, reparare, nec miserum esse perpetuo sinere, qui ad beatitudinem persequendam creatus fuerat. Sed obtabat iustitia Dei, quæ pro peccato satisfactionem exigebat. Dignus erat infinita pœna, qui maiestatem offenderat infinitam. Nec homo tanti erat, ut infinitam posset redimere culpam. Scibat hinc divina iustitia ultionem petens, illinc divina bonitas miserandum esse contendens. Audienda fuit utraque vox, quia *uniper sa via Domini misericordia & veritas.* Quare etsi poterat aliter humane imbecillitati consulere (est enim omnipotens) hic tamen convenientissimus fuit modus, quem elegit, ut assumpta humana natura, ipse pœnas solveret. Factus est DEUS homo, ut homo fieret DEUS: *Veritas de terra orta est, & iustitia de celo prospexit.* Coniuncta est humanitas Divinitati, ut acciperet de plenitudine bonitatis, quod suæ defectum supplet: et infinitatis. Fuit hic modus salvandi humani generis divinæ bonitati conveniens. Satisfactum est iustitia simul, & misericordiae, factum est amoris & odii. Placuit hoc divinæ potentiae, quæ nihil frustra, nihil non decenter ac convenientissimè facit.

Et licet necessitate absoluta, qua necessarium dicimus, sine quo aliud esse non potest, Incarnatio Verbi necessaria non fuit: eo tamen modo, quo necessarium accipitur id, quo convenientius & congruentius pervenitur ad finem, dicere non pudet ad reparationem hominis, Incarnationem Filii DEI necessariam fuisse. *Ego sum DEUS, ego sum Dominus, & non est alius absque me salvator,* ex persona Christi (inquit) Isaïas, quia non poterat homo salvare seipsum, quare necessarium fuit, ut homo fieret DEUS, & DEUS salvator hominem. Propter quod pulcherrimè & ad propositum aptissimè inquit, ex nostris Professoribus unus in hunc modum, de mysterio divinæ Incarnationis: *Suscipitur à maiestate humilitas, à virtute infirmitas, ab aternitate mortalitas, & ad deponendum conditionis naturæ debitum, natura inviolabilis est unita passibili. Deusque verus, & homo verus in unitate reperitur, ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem hominum, Deique mediator, & mori ex uno, & resurgere posset ex altero. Nisi enim esset verus DEUS, non afferret remedium, nisi esset verus homo, non præberet exemplum.*

Intelligis quam convenienter Filius DEI carnem assumpsit, ut DEUS, & mortem obierit, ut homo. Sed queris testimonia antiquæ legis: non negabimus, præsto sunt: *Ecce (inquit) Isaïas) Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur, nobiscum DEUS.* Quomodo nobiscum DEUS est? nisi quia Verbum caro factum est, & habitavit in nobis? Et iterum ejusdem Prophetæ verba sunt: *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius im-*

perium super humerum ejus, & vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, DEUS fortis, Pater futuræ sæculi, Princeps pacis. An non hic mysterium incarnationis planè ostenditur? & quæ tunc futura erant, quasi præterita manifestantur? *Puer (inquit) natus est nobis, qui natus est in humana parvitate; & datus est filius, quemadmodum Joannes ait: Quia sic DEUS dilexit mundum, ut filium suum daret unigenitum. Datus est Christus ex Divinitate, natus ex humanitate, natus ex virgine. Cujus imperium super humerum ejus: quod est imperium Christi, nisi lignum Crucis, in quo pependit, mundum vicit, æreas potestates debellavit, & subacto triumphatoque diabolo, regnum suum potenter intravit? Oportuit enim Christum pati, & sic intrare in gloriam suam, ut inquit ipse in Evangelio Lucæ. Imperium igitur super humerum ejus fuit, quia Crucem gestavit humeris, quamvis eo fatigato Simon Cyrenæus angariatus sit eam tollere: Dicitur admirabilis, propter signa & prodigia, quæ fecit, lumen cæcis, auditum surdis, claudis ambulationem, debilibus fortitudinem, & mortuis vitam restituens. Consiliarius appellatur, propter Evangelicæ consilia, quæ adjecit antiquæ legi. DEUS asseritur, ne putares purum hominem natum; nam DEUS humanæ naturæ conjunctus est. Fortis quia spoliavit infernum, & portas æreas confregit, & vectes ferreos dissipavit. Pater futuræ sæculi, quia cælum aperuit electis, & regnum homini præparavit æternum, post hanc vitam in cælesti Hierusalem. Princeps pacis, quia nato Christo, clausum est apud Romanos templum Jani, & mira pax exorta est: & gloria in excelsis DEO cantaverunt Angeli, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

Ostendit & alio loco idem Isaïas cap. 45. Incarnationem Verbi dicens: *Dominus enim iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus Rex noster. ipse venit & salvabit nos,* quod perinde accipiendum est, ac si dicat, Carnem accipiet, & mortem pro nobis subibit. Et rursus, *vere tu es Deus absconditus, Deus Israel salvator.* Absconditus (inquit) quia in carne latuit Salvator Israel, quia sua morte nostram mortem redemit. Et ne putes temporalem esse salutem, salvationis genus addidit: *Israel salvatus est, inquit, in Domino: id est, in virtute Domini, subdit salutis aterna: quam consecuti sunt omnes, qui ex Israel Christo crediderunt. Apertissimum testimonium est Isaïæ.*

Sed audi Jeremiam, cap. 23. ejus sunt hæc verba: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscitabo germen justum ex semine David, & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium, & in diebus illis salvabitur Juda, & habitabit Israel confidenter: & hoc est nomen quod vocabunt eum, Deus justus. Considera verba, & attende mysteria, suscitabo (inquit) germen justum, id est, Christum sanctum, & justum, ex semine David secundum carnem: quia ex profetia regis, & sanguine David MARIA Mater Domini nata est. Et regnabit Rex, quomodo regnabit? sanè quemadmodum ipse apud Matthæum in Evangelio dicit: *Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra: quod est Regem esse. Et sapiens erit, sapientia creata scilicet, quæ hominis est, & increata, quæ DEI est, & quæ est ante sæcula. Et faciet iudicium, discretio scilicet & discussionis; nunc discretio, dum eligit ex mortalibus quos vult, & alios suo arbitrio dimittit: & in fine sæculi discussionis, quando reddet unicuique secundum opera sua. In diebus illis salvabitur Juda: id est, quicumque crediderint, & baptizati fuerint, salvi erunt.**

Et habitabit Israel confidenter in statu Ecclesie triumphantis. Et hoc est nomen, quod vocabunt eum, DEUS iustus, ut scias, quia Christus ex semine David natus, non solum homo, sed etiam DEUS est: nec alteri, quam Christo hæc verba convenire possunt. Accedat & alius Propheta Baruch nomine, quid ille ait? Hic est, inquit, DEUS noster, & non estimabitur alius adversus eum: hic advenit omnem viam disciplina, & tradidit illam Jacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terra visus, & cum hominibus conversatus est. Docent hæc omnia incarnationem Verbi, & hominem factum DEI Filium ostendunt, & manifestant.

Nunc de morte audi, & eos contemnito, qui Christum volunt esse translatum, & nondum mortuum, sed incredibili dementia, circa diem supremum Judicii cum omnibus Angelis interficiendum putant. O nefandam audaciam, & stultitiam alias inauditam! dimitimus Angelos, quorum incorporea substantia est, & mortalis. Christum interfectum negant, & ajunt interficiendum. A: David Psal. 68. ex persona Christi: *quæ non rapuit tunc exolvebam* (inquit) quia non peccavit, & pœnas dedit, pro alieno delicto mortem subiit. Quod manifestius Isaias 53. ostendit dicens: *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus. Omnes enim nos quasi oves erravimus, & unusquisque in viam suam declinavit: & Deus posuit super eum iniquitatem, expiandam omnium nostrum.* Et subditur: *Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum.* Et paulo post, *ir adidit in mortem animam suam, & cum sceleratis deputatus est, ipse multorum peccata tulit, & pro transgressoribus rogavit.* Si videlicet Propheta passionem Christi, vix potuisset apertius loqui. Nec Jeremias tacuit tormenta Domini, qui eum ex ligno Crucis ita loquentem inducit: *O vos omnes, qui per viam transitis, attendite, & videte, si est dolor similis sicut dolor meus.* Et ipse Salvaor de se ait: *Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur Principibus sacerdotum, & scribis, & condemnabunt eum morti, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.* Et iterum alibi: *Sicut Moyses exaltavit serpente in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.*

Psal. 68.

Isai. 53.

Joan. 19.

Et ne de morte dubites, scribit Evangelista Joan. 19. *Cum accepisset IESUS acetum, dixit, Consummatum est, & inclinato capite, emisit Spiritum.*

Prophetæ Christum moriturum, & à mortuis resurrectorum prædixerunt, Evangelistæ & obitu se in cruce, & sepulchrum resurrexisse tertia die affirmant. Certa res est, nihil ambiguitatis habet, veritati omnia consonant. Resurrexit Dominus, ascendit in cælum, & venurus est iterum, ut faciat iudicium in fine sæculi. Tua lex non recipit, quia non sapit de Christo, quæ sapere oportet. Cujus alterum adventum non solum Evangelium, sed antiqui etiam vates ostendunt, sicut paulo ante de Jeremia diximus. Contestis ejus est Daniel, dicens, *Ecce in nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum pervenit.* Et sequitur: *Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & lingua serviens ei: quibus in verbis viti doctores iudicium Christi facile inventiunt, in fine mundi: Et ipse Christus de seipso loquitur: Dico vobis, quod vos, qui securrestis me, in regeneratione, cum sederis filius hominis in sede Majestatis suæ, sedebitis & vos iudicantes*

duodecim tribus Israel. Et in actibus Apostolorum legimus, *constitutum esse Christum à Deo Patre vivorum & mortuorum iudicem.* Hæc nos de DEO sentimus, hæc & firmiter credimus, hæc salubriter prædicamus, æternam vitam promittentes omnibus, qui Christo credunt, & in Trinitatis nomine baptizati, opera faciunt Evangelio digna.

Quæris, quæ sit ista vita æterna, quid agat illic homo, quæ voluptate lætetur, & quam beatitudinem allequatur? Respondemus cum Evangelio Joan. 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum DEUM, & quem misisti IESUM Christum.* Summa ibi felicitas erit videre Deum, in sua natura, & ejus perfecti bonitate. Gaudio nostræ mentis hinc satiabimur, hinc implebimur, hinc summa felicitas erit hæc DEO, & DEUM cognoscere. *Videmus enim nunc per speculum* (ut ait Apostolus) *tunc facie ad faciem, & in nubilo, teste Job: In facie Domini videbimus lumen, & satiabimur cum apparuerit gloria ejus: & erimus sibi similes, ut ait Joann. Nec oculus vidit* (inquit Iaias) *neque auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ promissus Dominus diligentibus se.* Et Apostolus, *non esse condignæ passionibus hujus sæculi dicit, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Tua lex in aia vita flumina lactis & mellis, & vini promittit, & cibaria delicata, & uxores multas, & concubinas, & virginum coitus, & Angelorum in turpibus obsequiis ministeria, & quicquid caro deposcit. Bovis hic paradus, & asini potius, quam hominis est. Hæcenus PIUS Pontifex II.

CAPUT III.

In quibus rebus sit prohibita Christianis communicatio cum Saracenis,

Supponenda sunt, quæ libro 5. part. 4. diximus in genere de communicatione prohibita Christianis cum infidelibus; in specie vero oportebit examinare, quæ sint interdéta Christianis cum Saracenis.

Primum igitur statuendum est, in Jure & in Bulla Cæcæ Domini esse excommunicatos fideles omnes, qui Saracenis aut inimicis Christiani nominis auxilium ferunt, in damnum Christianorum & Catholicorum. Et ut clarius constet de mente legis, in ea numerantur omnia, quæ ferri aut mitti prohibentur. Nimirum, equi, arma, ferrum, filium ferri, stannum, chalybs, omniaque alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, lignamina, cannabes, funes tam ex ipso cannabe, quam ex alia quacunque materia, atque hujusmodi.

Deinde in particulari explicantur, qui sint hi infideles, ad quos hæc omnia deserti prohibentur, scilicet Saraceni, & Turcæ, & hæretici per Rom. Sedem expressim nominati, & generatim omnes Christiani nominis hostes & inimici.

Præterea excommunicantur omnes, qui per se, vel per alios de rebus statum Christianæ Republicæ concernentibus, in Christianorum perniciem & damnum, ipsos Turcas, & Christianæ Religionis inimicos, nec non hæreticos, in damnum Catholice Religionis, certiores faciunt, illisque ad id consilium, auxilium, vel laborem præstant.

In hac igitur excommunicatione comprehenduntur tria genera personarum.

Primò

Franc. Toletus fol. 508. Primò deferentes ad Turcas, & Saracenos, vel vel quoscunque Christiani nominis inimicos, aliquid ex octis, equos, arma, armorum materiam, ut ferrum, filum ferri, stannum, chalybem, & alia metallorum genera, instrumenta bellica, lignamina, funes, materiam funium, aliaque prohibita, quibus infideles prædicti Christianos impugnant.

Secundò, facientes certiores hujusmodi inimicos de rebus ad statum Reipublicæ Christiananæ pertinentibus, in perniciem & damnum Christianorum.

Tertio consilium præstantes eisdem, in eadem perniciem. In secunda parte revocantur omnes concessionis, & privilegia Principibus, vel privatis super hoc à Sede Apostolica concessa.

Azor. fol. 1019. Pro explicatione hujus excommunicationis, maximè circa primum genus personarum, Primo quaeritur, quinam appellatione Saracenorum in his Juris communis capitulis accipiantur? Respondeo eos omnes accipi, qui impiè & nefariè Mahometi sectæ, atque perfidæ inheerent, sive sint Turcæ, sive Tartari, sive Persæ, sive Arabes, sive Ægyptii, Africani, & Mauri. Præterea, non solum comprehenduntur Saraceni, qui actû Christianos oppugnant, sed etiam, qui habitu, id est, qui obliata occasione eos oppugnare solent, aut possunt.

Quæres, an nomine Saracenorum comprehendantur etiam Judæi? Respondeo, ex Jure Communi, Christianos ad Judæos arma deferentes, non esse excommunicatione affectos, quoniam Judæi nomine Saracenorum minimè significantur. At vero in constitutione Pontificia, quæ dicitur Bulla Cœnæ Domini, excommunicatio comprehendit etiam Christianos, qui ad Judæos arma deferunt: quoniam excommunicatio fertur in eos omnes Christianos, qui ad Turcas, Saracenos, & alios Christiani nominis inimicos arma detulerunt. Judæi autem sunt Christiani nominis inimici.

Quæres deinde, an excommunicatio protendatur etiam ad Christianos deferentes arma ad Paganos, sive Ethnicos? Respondeo ex jure communi antiquo ad eos non extendi: ex novo vero Bullæ in Cœna Domini, ad eos quoque protendi, dummodo tamen sint Christiani nominis inimici, qui actû, vel habitu bella cum Christianis gerant.

Quæres insuper, an etiam excommunicatio comprehendat Christianos arma deponentes ad Hæreticos, præsertim ad eos, qui Catholicos oppugnant? Respondeo, non comprehendendi, nec ex Jure communi, nec speciali Bullæ in Cœna Domini, quæ promulgata publicè in Curia Romana solebat ante tempora Gregorij XIII. Nam Hæretici appellatione Saracenorum non continentur, nec significantur vocabis Christiani nominis inimicorum. Sunt enim Hæretici Catholici tantum nominis inimici, non Christiani. Nam, ut ait August. lib. 18. de Civ. c. 51. Hæretici sub vocabulo Christiano doctrinæ resistunt Christianæ. At vero post tempora Gregorij ejusdem XIII. Bulla Cœnæ Domini sic habet: *Excommunicamus, qui equos, vel arma deferunt ad Saracenos, vel Turcas, vel alios Christiani nominis inimicos, vel hereticos, per nostras vel hujus sanctæ sedis sententias expressè & nominatim declaratos*: quibus verbis excommunicatio fertur in eos etiam Christianos, qui arma bellica deferunt ad hæreticos, non quoslibet, sed à Romano Pontifice lata sententia expressè, & nominatim denunciandos.

Thom. à Iesu Oper. Tom. I.

Tolet. fol. 508. Secundum dubium circa illa verba *Deferentes arma*, An vendentes tantum, sine eo quod deferant ad terras infidelium, comprehendantur in isto Canone, sicut qui in terris Christianorum venderent ferrum, equos, & reliqua prohibita? Respondeo cum Cajet. verb. excommunicatio cap. 20. & Navar. super cap. Ita quorundam, de Jud. not. 1. num. 41. quod non, quia cum hæc materia sit pœnalis, verba sint intelligenda in sua propria significatione, & præcisè: non enim debet fieri ampliatio. Deferre autem dicitur motum ad locum, neque est idem, quod vendere.

Alterum dubium, utrum qui in una terra infidelium existens, deferat hæc ad aliam terram eorundem, censetur deferens? Tabien. verb. Excommunicatio 6. num. 7. & Sylvest. verb. Excommunicatio 7. §. 67. respondent negativè, quia iste proprie non dicitur deferre ad infideles, dum maneat inter illos, & allegant prædicti auctores declarationem Greg. IX. in Extravag. quod postulat, qui ita declaravit, quam Tabien. dicit esse renovatam, quantum ad excommunicationem, non quantum ad declarationem.

Tertium dubium est, an qui mandant deferri hujusmodi prohibita dicantur deferentes, ita ut incurrant hæc excommunicationem? Sylv. verb. Excommunicatio 7. §. 24. & Panorm. in cap. mulieres, de sentent. excommunicationis, & cap. significavit de Judæis, dicunt generaliter, quod cum aliquis actus prohibetur sub excommunicatione, comprehenditur & mandans fieri talem actum, & potest probari, quia in illo cap. mulieres respondet Papa in Canon. Si quis suadente Diabolo, comprehendit etiam mandantes percuti, quia qui mandat fieri, facere dicitur. His tamen non obstantibus, contrarium est tenendum cum Cajet. verbo excommunicatio, in principio, & Navar. cap. 24. num. 33. & Tabien. verb. Excommunicat. 5. §. 49. num. 5. qui mandans, licet sit faciens interpretativè, non tamen formaliter, & licet primum sufficiat ad rationem peccati, non tamen ad rationem pœnæ, quia in lege pœnali verba in formali significatione sunt intelligenda. Nec obstat cap. dictum, quia ibi Papa declaravit, qui habet auctoritatem interpretandi, ibi autem est amplectenda tantum interpretatio, ubi facta est, non in aliis casibus, nam si mandans semper includetur in faciente, non esset necessarium exprimere in Bulla, & tamen mandans aliquando exprimitur, aliquando non.

Quartum dubium, an deferentes hujusmodi prohibita ad Hæreticos, comprehendantur in hac censura? Respondeo, quod nullo modo; Ita Navar. cap. 27. num. 62. quia non dicuntur Christiani nominis inimici, cum Christum profiteantur, & nomine Christiano censeantur, licet opera & fidem Catholicam non habeant, peccant ergo mortaliter prædicti, sed non incidunt in hæc excommunicationem.

Quintum dubium, quid per arma intelligitur? Respondeo cum Sylvest. verb. Excommunicatio 7. paragr. 59. Tabien. verb. excomm. 6. paragr. 1. & communi opinione intelliguntur tam offensiva, quam defensiva, quod probatur ex lege armorum ff. de v. rb. signific. de ex l. 3. ff. de vi & vi armata, ubi habetur arma esse scuta, galeas, gladios, fustes, & lapides: dicunt quæ hi Doctores ea dici arma, quæ principaliter & verè instituta sunt ad præliandum offendendo, vel defendendo. Unde cultri ad scindendum panem, vel ad scindendos calamos, non sunt arma: Ut etiam dicit Panorm. cap. Clerici de

Ee

vita

vita & honestate Clericorum, nec alia instrumenta, in usum agriculturæ, possunt tamen secundum prædictos auctores, hæc censeri arma, ex intentione utentis. Nam si aliqui vellent his uti ad præliandum, tunc dicerentur arma etiam cultelli, & alia hujusmodi, & qui ea deferrent ad infideles, Includerentur sub hac censura. E contra vero in aliis armis, etiam si desit intentio utendi illis ad præliandum, qui ea deferret ad infideles, incurrit hanc excommunicationem, ut notat Joan. And. Panorm. & Gloss supra cap. Ita quorundam, de Judæis.

Sextum dubium, quæ dicantur lignamina? Respondeo cum Sylvest. verb. excommunicatio 7. paragr. 19. & Tabien. verb. excomm. 6. num. 3. intelliguntur ligna, ex quibus possent tritremis, naves, vel alie machinæ ad impugandum fieri, & non alia ligna ad combatendum, vel in alios usus extra bellum, ut patet ex verbo Bullæ, ubi dicitur, *Quibus Christianos impugnant.* Navar. super cap. ita quorundam not. 7. num. 14. dicit comprehendit etiam sub hoc nomine ipsas tritremes, & naves jam factas, quod mihi placet, licet: Cajet. verb. Excommunicatio cap. 20. solam materiam intelligat, quia latius hic sumitur, quam in dicto cap. ubi dicitur, *lignamina galearum*; hic vero sine addito, dicitur, *lignamina*, ut comprehendat materiam, & quæ ex ea fiunt.

Septimum dubium, quid significant, *Alia prohibita*? Pro solutione notatur; tria esse genera prohibitorum in Jure. Quædam prohibentur absolute, omni tempore, & omni loco, V. g. deferre prohibita, ut arma & instrumenta bellica, alia tantum tempore belli, ut mercimonia, victualia, & alia hujusmodi, cap. quod olim de Judæis. Alia prohibentur omni tempore, sed non omni loco, quia deferre hæc in Alexandriam, Ægyptum, & terram Soldani, nullo tempore. elicer, ut habetur in Extravag. multa de Judæis.

Secundo, nota tempus Treguarum reparari pro tempore belli, ut habetur cap. significavit de Judæis. Tempus tamen extra actuale bellum & indiciarum non reputatur tempus belli, ut bene notat Tabien. verb. Excommunicatio num. 5. qui ad quæstionem respondet verb. Excomm. 6. §. 4. Omnia hæc tria genera comprehendit sub illo verbo, *Alia prohibita.* Sylvest. verb. Excommunicatio 7. §. 60. & Cajetan. verb. Excommunicatio 6. 20. dicunt tantum ea, quæ pertinent ad bellum ibi intelligi, & ego ita credo, quia illud relativum *Alia*, refertur ad antecedentia, in quibus continentur tantum prohibita, ad præliandum pertinentia. Item verba sequentia (*quibus Christianos impugnant*) ad idem determinatur, nam mercimonis, aut victualibus non dicuntur impugnare, licet tempore belli ministrentur.

Octavum dubium, An qui deferunt ista ad infideles, non ut impugnent Christianos, sed alios infideles, incurrant hanc Excommunicationem? Respondeo, si ista, quæ deferunt, permanent, ut possint postea impugnare Christianos, absque dubio incidunt in hunc Canonem; si vero ea, quæ deferunt verisimiliter consumuntur, talia deferre non est prohibitum. Hæc de primo genere.

Secundum genus personarum, comprehensum in hac Excommunicatione, non continet omnes, qui faciunt certiores infideles, de quibuscunque rebus Christianorum, sed quomodo hujusmodi res concernunt ad statum communem alicujus Reipublicæ Christianæ, & cedunt in damnum & perniciem ipsius; utrumque enim est necessarium

ad incurrendam hanc censuram. Eodem modo intelligendum est de tertio genere personarum, quod non quicunque dant consilium, statim sine excommunicati, sed solum quando hoc consilium cedit in damnum & perniciem Christianorum.

In posteriori parte hujus Excommunicationis, quia aliqui potuissent allegare privilegium aliquod à Sede Apostolica obientum, ut possint ad infideles deferre prohibita hujusmodi ideo Papa derogat in totum hujusmodi privilegio. Ut autem conferamus prædicta cum jure antiquo, nota, quatuor esse maxime inter alia Pontificum decreta similia in jure huic Excommunicationi Bullæ Cænæ.

Primum est ALEXANDRI III. Cap. ita quorundam, de Judæis, ubi excommunicat tria genera personarum.

Primo deferentis Saracenis arma, ferrum, lignamina galearum.

Secundo gerentes gubernationem & regimen in galeris, & in piraticis navibus.

Tertio subministrantes necessaria ad impugnandos Christianos eisdem Saracenis. Per Saracenos autem intelligere oportet, omnes, qui sequuntur sectam Mahometanam. Ille Canon, vel istud Jus in multis excedit Bullam, & est illa latior, in quantum sub illo verbo (*subministrant necessaria*) comprehenduntur, tempore belli victualia deferentes, quæ in Bulla Cænæ non continentur, ut supra diximus. Et simile est de danibus, vel mutuantibus pecunias eis ad impugnandum Christianos. Primum vero genus personarum continetur in Bulla Cænæ, & etiam secundum sub illo verbo (*consilium præstantes.*) Est tamen strictius ex alia parte.

Primo, quia Bulla Cænæ, præter Saracenos, ad quosvis Christiani nominis inimicos extenditur.

Secundo, quia complectitur curam gubernationis gerentes, non tantum in galeris, & navibus piraticis, sed omnium infidelium contra Christianos, licet piratæ non sint.

Tertio complectitur deferentes non tantum arma, & ferrum, sed etiam stannum, plumbum, & alia metalla, armorum materiam, & equos etiam tempore pacis, quæ illic non includuntur, nisi propter necessaria sunt illis Saracenis ad bellum contra Christianos.

Quarto complectitur certiores facientes infideles de rebus pertinentibus ad Christianos, quæ non comprehenduntur in Jure.

Præterea sciendum est ad alterum decretum fuisse Clementis III. Cap. Quod olim de Judæis, ubi excommunicat habentes commercia cum Saracenis tempore belli, & eos, qui per se, vel per alios, navibus, vel quovis alio ingenio, aliqua rerum subsidia, vel consilia dixerint impendenda etiam tempore belli durante, intelligendo etiam tempus Treguarum, ut supra diximus. Hæc excommunicatio non est relevata, neque pertinet ad Bullam Cænæ, nisi merces sint, alia omni tempore, & loco prohibita, ut supra diximus. Item impediens subsidia, nisi sit aliquid eorum, quæ in hac Bulla prohibentur, non incurrit excommunicationem Bullæ, ut si victualia, pecuniæ, & similia impendantur, quia non sunt in ea prohibita.

Tertium decretum est Innocentij III. C. ad liberandum, de Judæis, ubi excommunicantur omnes, quos

quos *Alex.* excommunicavit, ubi supra, & insuper addit vendentes galeras, vel naves, & qui machinas, auxilium, vel consilium præstant Saracenis in dispendium Terræ sanctæ, & non est reservata. Apponitur etiam inter alias pœnas, ut hi non absolvantur, nisi totum quod habuerunt ex commercio damnum, & tantumdem de suo sat reddant in favorem terræ sanctæ. In Bulla vero Cœnæ, non continentur hi, nisi simul deferant ad ipsos, ut supra diximus. Non continentur, inquam, vendentes galeras, & naves, reliqui vero continentur, & licet hic Can. Procedat tantum, cum sit in dispendium terræ sanctæ, tamen absolute sunt excommunicati per C. Ita quorundam, de *Judais.* quia ministrant Saracenis necessaria. Et dicitur necessaria, non quia Saraceni illis indigent, sed quia ex se sunt necessaria.

Quartum Decretum est *Clementis V.* in *Extra-vag. multa, de Judais.* ubi excommunicat deferentes equos, arma, ferrum, lignamina, victualia, & alia quæcunque mercimonia, in Alexandriam, vel alia loca Saracenorum, terræ Ægypti, & mittentes hæc vel portantes, vel de portibus eorum, ut eis deferantur, extrahentes, vel extrahi permitteutes, vel talia agentibus quomodolibet favorem vel auxilium præstantes. Etque hæc excommunicatio Papæ reservata. Ubi patet multos excommunicari, qui in Bulla Cœnæ Dominum non continentur, & de contra in Bulla non tantum ad Saracenos, sed ad infideles alios ista prohibentur deferri. Ibidem continentur certiores facientes tempore pacis, & pro redemptione captivorum arma deferentes, quod olim licebat in *Cap. Significavit, de Judais.* Secundum aliquos, ut refert Sylvest. *verb.* Excommunicat. 7. *paragr. 6 r.* sed ego contrarium censeo, cum *Gloss. illius cap.* quod intelligendum est de aliis mercibus, extra arma, ferrum, &c.

Restat denique aliud dubium, An Christiani à Saracenis (quod sæpissime contingit Christianis inter Saracenos degentibus) capti, & servi effecti, & remigio mancipati, & addicti lethalem culpam, & proinde excommunicationem contrahant, cum iusti remigant in bello contra Christianos, metu mortis, vel betum, aliorumve cruciatuum, quæ mala alioquin sustinerent, si à remigando desisterent? *Navar. in Manual. cap. 27. nu. 63. v. 7. quod Christiani.* eximit eos quidem excommunicationem non incurere, sed tamen lethalem culpam contrahere, & proinde absolvi non posse à peccatis, nisi emigandi mentem & voluntatem exuerint. Priorem partem probat quia verisimile, inquit, non est, Ecclesiam excommunicatione eos ferire in tanto periculo constitutos, eos vero à lethali culpa non liberat, quia putat contra Christianos remigare esse per se malum, & proinde nec iussu Dominorum, nec metu mortis, à culpa excusari: non secus ac si Saracenus servo Christiano imperaret, ut furaretur alteri, vel aliquem hominem occideret.

Mihi tamen aliud videtur, puro enim remigare, in eo qui tanquam servus est remigio additus, & traditus, esse per se rem indifferentem. Est enim proprium servi ad id destinati munus. Unde licet Naaman non peccabat, tamen si suo Principi inserviebat in templo Idolorum colenti, dum Regis imbecillitatem suis manibus sustentant, una cum eo sese inclinabat, suo enim munere fangebatur: nec ancilla peccat, si Dominam Ethnicam & gentilem comitetur gestando eandem, & simul cum ea in templo Idolorum genua flectat, non quod in ut Idolum veneretur, sed ut suum officium præster.

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

Ita etiam Christiani in servitutem redacti, & destinati remigiis nequaquam peccant in remigando.

At dices, Remigant contra Christianos! Fateor, sed hoc illi faciunt, ut suo officio, & muneri satisfaciant: nec enim illi sua voluntate, & arbitrio sunt remiges effecti, neque eis præcipitur solum, ut remigent contra Christianos, sed ut absolute & simpliciter remigent, quod non est per se malum opus. Quare cum remigare duro Dominorum imperio & iussu coguntur, minimè adiguntur ad id præcisè contra Christianos præstandum, sed simpliciter & promiscuè, contra omnes, ut ita suum officium exequantur, & obeant. Aliud vero esset, quando juberentur arma capere & pugnare contra Christianos, aut furari, aut innocentem hominem occidere, hæc enim sunt per se mala, & proinde nullo metu etiam mortis faciendia.

Ad id vero quod objiciebatur, nimirum Christianos in remigando Saracenis opitulari: respondemus eos per se solum, quod debent officium, & ministerium præstare, ex accidenti vero sequi, ut in eo Saraceni juventur, qui non est eorum propositus finis: nec tamen inde efficitur, ut jure possint contra Christianos remigare, etiam quando ad id nullo metu adigerentur, tunc enim cum omnis metus & periculum abesset, lege charitatis desistere à remigando deberent, cum possent citra ullum incommodum Christiano: um libertati, salutari, & vitæ prodesset. At vero tanto cum suo detrimento, & malo, nulla lege compelluntur, ad consulendum aliorum vitæ & bono. At commune bonum, inquit, jure naturæ debet privato præferri. Non diffitemur id lege Charitatis Christianos præstare oportere, ubi Saracenis, vel Turcis, pugna esset, contra certam Christianorum Republicam, aut contra Regem, vel Principem: sed in præsentia sermo tantum est de servis Christianis, qui remigant in tricemibus, vel navigiis Saracenorum, contra privatos Christianos pugnantiū.

Ultimo denique dubitari poterit, An Saraceni Christianorum Principum jurisdictioni subiecti puniri queant ob delicta contra legem naturæ commissa, aut contra Deum in iis, quæ sunt illis nobiscum communia? Respondere posse, ut si furta, adulteria, patricidia, vel homicidia perpetrant, quoniam sunt crimina contra communem Republicæ salutem, cujus ipsi quoque sunt participes. Si item idola venerent, si DEUM negent unum esse, si in Christum Religionemve Christianam maledicta conijciant: si Christianos in Christi, aut Christianæ Religionis odium, ignominiam aut contemptum malè habeant: si Sanctorum imagines conculcent, reliquias proterant, si cruces protternant, resve alias sacras impiè & nefariè polluant, violent, aut tractent. Unde merito à Christianis Imperatoribus præscriptæ sunt leges, ut Idolorum templa clauderentur, & impia sacrificia cessarent, quod iussit Constantinus Magnus l. placuit *C. de Paganis*: & ut revererentur, quod est postea à Theodosio imperatum. Nam, ait Nicephorus *l. 9. hist. Eccl. c. 25.* Primus Constantinus sacrificia demonibus prorsus prohibuit, aras autem eorum non sustulit, mandato illo promulgato, ut Deorum fana clausa essent, ne ab aliquo adiri possent, idem filii ejus fecere. Sed Theodosius legem tulit, ut Deorum fana diruerentur. Teste igitur Nicephoro simulacra & statuae Deorum dejiciebantur, frangebantur, & comminuebantur. Editæ quoque sunt Imperatoris leges, quibus Paganis in Christum & Christianam Religionem contumeliosi, & injuri pecuniariis pœnis, atque etiam bonorum publicatione mulcerentur.

E e z

Quæ

Quæretur insuper, an liceat Christianis Principibus impune permittere Saracenorum ritus? Respondeo ex parte licere, ex parte vero, non licere. Si ritus ita sint superstitiosi, ut nec eorum secta quam superstitiosè profitentur, congruentes sine, nequaquam eos tolerare Christianum Principem decet: quia & à Christiana Religione, & ab eorummet secta, quamvis impia, sunt alieni. Sit tamen sine ipsorum proprii, nec à veteri, &

antiqua professione discrepent, permitti, & tolerari possent ad plura, & deteriora mala evitanda, nimirum ad communem Reipublicæ pacem tuendam, & dissidia & odia profliganda, ad expeditiorem eorum conversionem. Nam cum eorum vana & superstitiosa secta, tota undique erroribus scateat, ac fæteat, facilius, citius, & commodius possunt hac ratione confutari.

LIBER UNDECIMUS, DE ETHNICORUM CONVERSIONE PROCURANDA.

PRÆFATIO.

Gentium
cōversio
prædica-
tur.

Isaia 2.

Isaia 7.

Isaia 35.

Isaia 49.

Isaia 60.

Ratio-
nes qui-
bus Evā-
gelium
dissemi-
nandum
Gentibus
suadetur

IN Oraculis antiquis habemus certè clarissimas de conversione omnium Ethnicorum prophetias, futurumque, ut Ecclesia DEI ad agnitionem divinæ veritatis perducatur omnes nationes: & ut nunc cæteros omittam Prophetas, Isaia 2. cap. clarissimè vaticinatur, non unis, sed in universum novissimis diebus fore, ut gentes confluant ad montem Domini, & invitent alios populos; neque ullum tempus exceperit, quod non contingeret. Sic alibi: *Multiplicabitur, inquit, eius imperium, & pacis non erit finis.* Et de Ecclesia rursus, quæ prius erat, quasi tellus deserta & invia, ad quam nemini patebat accessus ante adventum Christi, nullus ejus erat cultus: *Latabitur, ait, deserta, & invia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium, germinans germinabit, & exultabit læt abundantia & laudans.* Explicat alibi eadem elegantissimè Isaia, *Deserta, scribit, tua, & solitudines tua, & terra vicini tua nunc angustæ erunt præ habitatoribus, & longè fugabuntur, qui absorbebant te. Adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuæ, Angustus est mihi locus, fac spatium mihi ut habitem. Et dices in corde tuo, qui genuit mihi istos? ego sterilis & non pariens, transmigrata, & captiva; & istos, quis enutrivit? Ego desituta & sola: & isti ubi hic erant? Hæc dicit Dominus DEVS: Ecce levabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum: & offerent filios tuos in ulnis, & filias tuas super humores portabunt.*

Non discedamus ab eodem Isaia: qui sic alibi refert DEVM loquentem ad Ecclesiam: *In indignatione mea percussisti te, & in reconciliatione mea miseratus sum tui, & aperientur porta tua jugiter die, ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium, & Reges earum adducantur.* Quasi nullum sit momentum diei vel noctis, quo Ecclesiæ portæ claudantur, sed sint semper è gentibus, qui ingrediantur ad ipsam, ita ut non possit etiam eo tempore, quo necesse videtur, qualis est nox, claudi. Prædictæ igitur prophetiæ, quæ necessario impleri debent, animos virorum Apostolicorum vehementer movere ac inflammare deberent. Quid enim acrius animum pium urgebit, quam divinæ promissionis veritas, quæ pollicetur Gentilium respicientiam. Porro acerrimum calcar habent Evangelici ministri, ad Ethnicos profecturi, ut libenter onus impositum ferant: divinam scilicet pollicitationem divinatorum oraculorum futuri proventus. Etenim nihil æquè firmum negotiatores habent, qui ad extremos Indos auti amore navigant, quam promissionem; & tamen firmius & perseverantius Oceanum vincunt, quam JESU Christi famuli, quos amor salutis proximorum lentè admodum afficit.

Secunda ratio: quia cum hoc Sæculo ab anno circiter quingentesimo supra millesimum plus terrarum atque hominum fuerit detectum, quibus Evangelii lux nondum plenè illuxit; quam totis ferè mille superioribus annis, innumere etiam sint Regiones, ac Gentes, quæ quotidie à Lusitanis & Hispanis in utraque India deteguntur, quibus Evangelica tuba nondum insonuit, manifestè demonstratur prætoribus esse tempora, in quibus plenitudo gentium intret Ecclesiæ ovile; verè enim divinum fuisse consilium clarè perspicitur, ut tot nationes antea ignotæ,
hoc.

hoc sæculo reperirentur, ut ad Evangelium vocarentur, & concorporales fierent & participes mysteriorum Christi. Horum igitur omnium oportet procurare salutem, ac ministros Christi excitare, ne tota die otiosi animarum salutem negligant, imò DEI consilia conatusque adjuvantes divino operi strenuè se accingant: maximè cum tanta atque adeò vasta orbis portio patuerit, actot nationes nostra ætate reperta sint, quibus nec syllaba sancti Evangelii innotuerit; nec credi potest frustra tot fuisse adinventas, sed divina potius providentia, ut primum innotuerint, deinde adeantur, ac tandem Evangelicam pacem accipiant.

Tertia ratio; dolendum est profectò, innumeras nationes barbaras divinum culeum Dæmonibus divinitatem simulantibus asserere, & magnificentissima templa impuris creaturis dedicari: ut apud Japonos, Sinas, & Indos passim cernitur. Qualis ergo zelus Christianorum erit, nihil curæ quod cultus JESV Christi debitus tot Diis commentitiis reddatur? quare rectè monet D. Chrysof. *hom. 4. in cap. 3. Epist. 1. ad Corinth. Nos Ethnicos muliebri, vel etiam majori ululatu deplemus, quoniam communem salutem non intelligunt, neque enim adeo uxorem virum suum amare oportet, ut nos universum genus humanum, idque ad salutem allere, sive Ethnicus sit, sive quivis alius.*

Quarta: Hic (suspiciam) misericordia vim suam proderet; Tartarus quippe sinus suos pandit & laxat, ut innumerabilem multitudinem Idololatrarum quotidie cadentem absorbeat. Nunquid animæ illæ Christi sanguine redemptæ non fuerunt? Quomodo ergo tam ingens humani generis pars cedit in prædam Dæmonis?

Quinta; Eò major misericordia Gentilibus impendenda est, quo simplicius peccant. Certum est quippe, in alta eos JESV Christi ignoratione versari: quid vero agent, quomodo Christum agnoscent? Profectò nisi per auditum non agnoscent. At quomodo audient sine prædicante? Etenim duos corde oportet esse Christianos, quos tantæ cladis sensus non tangit, & pro virili parte sua, ministros ad gentem derelictam mittere minimè curant.

Sexta ratio efficacissima subest, ab Apostolorum imitatione petita: ii enim à Christo ad remotissima Gentilium Regna missi, opus certè gloriosum à fundamentis cæperunt, ut ab eorum imitatoribus perficeretur. Qualis ergo imitatio erit, opus imperfectum relinquere, cum vires & industria suppetant, ad ea quæ desunt feliciter implenda? Vtinam qui Christo placere cupiunt, animadvertent quanti sit momentatio hæc, (quæ si observetur) JESV Christi famulos Apostolis simillimos efficeret. Profectò Christus singulari providentia duos nobilissimos Apostolos PETRUM & PAVLUM ad arcem Romani destinavit Imperii, ut omnes Gentilium superstitiones, quæ ibi vigeant, aboleret. Ut per hoc ipsum Ecclesiæ Principes discerent, qua sollicitudine, ac dilectione Ethnicos homines amplecti, & ad æternæ salutis viam perducere deberent. Et quidem ratio hæc summos Antistites non segniter urget.

Septima; Sanè si JESV Christi famuli de conversione Gentilium, ut par esset, agerent, omnibus capitibus multis, ex hoc uno potissimum incitarentur, quod missiones istæ divinis consolationibus affluunt. Quis enim vir pius, non intima voluptate capiatur, cernens nascentem Ecclesiam, novos Christi partus sacro baptismi fonte lustratos, syncerum Evangelici textus intellectum, syncero exercitio confirmatum? Quid, quot nova in Ecclesia nova miracula coruscant, quæ nostros Europæos in extremis orbis regionibus Christi causam agentes vehementer inflammant & exhilarant, & novos populos efficaciter trahunt, & admiratione suspendunt?

Ratio octava; Habet quoque missio, quæ ad istos infideles fit, facilitatem miram, utilitati conjunctam; facilitatem, inquam, in disputationibus, ac fidei persuasionibus. Cum enim rudes sint, & crassissimis erroribus exæcati, mirum est, quam facile convincantur, ut ad disceptationem ventum est. Quod certè assertum ex recentibus constat historiis. Japonii quippe (pro Gentilium conditione non profus rudes) in primis Europæorum congressibus mirabili stupiditate convicti sunt. Et ex hoc certè capite conversio Gentium, cum facilior sit, avidius à viris Christianis arripienda est.

Nec retardare debet plurimas hærum Gentium nationes barbarissimas esse, ac belluinis moribus imbutas, vix quicquam humani sensus habentes, sine lege, sine Rege, sine ullo tenore viventes, ac proinde ineptas esse verbi DEI prædicationi; quia nullum hominum genus, ut doctè ac eleganter præbat Josephus Acosta, exclusum est, in Evangelii, fideique communicatione, ubi à Christo Do-

Marc. 19. mino Apostoli audiunt, *Euntes in mundum unversum, predicare Evangelium omni*
Aã. 1. *creatura.* Et rursus: *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudaa, & Samaria,*
Matt. 28 *& usque ad ultimum terrae.* Et alibi: *Docete omnes gentes.* Quis igitur tam illustri
 præcepti toties commendati auctoritatem contemnat? Aut quam hominum
 nationem adeo feram, & ab omni humano sensu remotam, beneficio prædica-
 tionis, fidei, penitentiae, ac divinæ doctrinæ destitutam putet, cum audiat Domi-
 num de universo mundo obeundo, de omnibus docendis Discipulos conte-
 stantem? Quin potius si attentius divinas Scripturas legamus, apparebit fortas-
 sis non sine magna ratione, ac divino quodam mysterio, extremum & abjectissi-
 mum genus hominum, vel præcipuè ad fortem Evangelii vocari. *Ethiopia*, in-
 quit, *præveniet manus eius Deo.* Quæ vero gens despiciatur his, qui vel ipso terrore
 & putore horrore penè habentur? De his Sophonias quoque Propheta: *St-*
Soph. 2. *tenuabit omnes Deos terræ, & adorabunt eum viri de loco suo, omnes Insule gentium,*
Sed & vos Ethiopes, interfecti gladio meo eritis, illo nimirum gladio, quem Do-
 minus venit mittere in terram, quod est Verbum DEI; pertingens usque ad
 divisionem animæ & spiritus.

Cur enim contemptos, ac sempiternæ oblivioni datos homines arbitramur
 apud pium Conditorum, & benignissimum Redemptorem? Nunquid non unus
 Pater est omnium? An alio sanguine Græci & Romani, alio Barbari & Indire-
 dempti sunt? Ipsos certe JESV Christi Apostolos scimus ad remotissimas ac fe-
 rocissimas nationes penetrasse, neque earum belluinis moribus deterritos, ne-
 que sensus stuporem pertaxos, & prædicasse Evangelium, & baptizasse, &
 munus inde Domino juxta propheticum vaticinium obtulisse. Agnoscebant se
 debitores crediti talenti Græcis pariter ac Barbaris, sapientibus atque insipien-
 tibus. Intelligebant in Christo JESV non esse Judæum & Græcum, Barba-
 rum & Scytham, sed novam creaturam, quæ secundum agnitionem DEI re-
 novatur in imaginem ejus, qui creavit illam.

Etenim quos pater familias licet debiles, licet claudos, licet pannosos, & hor-
 ridos ad præclaras cælestis convivii epulas pro sua magnificentia invitari jubet,
 cujus obsecro temeritatis, cujus impudentiæ erit, hos ut servi convivias de-
 dignentur, averfentur, fastidiant? Nisi putamus melius esse perspectam ministris,
 vel convivarum rationem, vel convivii dignitatem, quam ipsi omnium Condi-
 tori & largitori? In illo certè linteo, quod Petro esurienti cælitus oblatum est,
 omne genus non solum volucrum, & animantium; verum etiam serpentum ac
 reptilium expositum ac præparatum divina nos docuit historia, ut etiam sordidos,
 & abjectos, atque ut ita dicam humi repentes à Domino sanctificatos intelliga-
 mus. Quod autem DEVS sanctificavit, nobis ut immundum fastidire ac repel-
 lere minimè licet. Quamobrem definamus vel tarditatem, vel duritiam Barba-
 rorum, tantis divinæ charitatis promissis opponere, & eum, qui promissit fidem
 existimantes, à communi omnium salute, nullum genus mortalium putemus ex-
 ceptum.

Ordo servandus.

NOS igitur, ut horum omnium salutem consulamus, maximè his, qui ingenio &
 politia pollent, tria præstabimus. Primum, Gentilium errores ad universalis-
 sima capita reducemus, eosque naturali ratione fulti, per singula capita confuta-
 bimus. Nec pro errorum confutatione ulla inducemus argumenta, vel intricata,
 aut nimis subtilitatis, vel cavillosa & fucata; omnia erunt, ut speramus, facilia &
 dilucida, quæ intelligi à quovis animadvertente queant. Secundo, De juvandis
 Gentibus, rationeque agendi cum eis: actandem Tertio de communicatione
 cum Gentibus, atque quibus ea casibus licita sit, dicemus.

PRIMA PARS.

DE GENTILIIUM ERRORUM CONFUTATIONE.

CAPVT I.

De erroribus Gentium in communi.

Gentium
errores.

Illa solum delumam ad Gentilium errores
confutandos, quæ præcipua sunt, & à multis
recepta, & circa quæ celebres sunt hominum de
colendo DEO sectæ & adinventæ, neque profes-
sæ exiis, nisi ea tacuam, unde videro iacturam
Religioni importari, vel ut frigeat, vel nuret, vel
omnino cadat. Nam abolita iam vel satis à ma-
joribus explosa, & profligata, ne attingam qui-
dem: ut de Iove, de Junone, de Hercule, de Ve-
nere, de Marte, aliisque hujuscæ notæ. Quis enim
adeo nunc intant, ut illos esse Deos suo credat,
quales nemo velit habere liberos, aut seruos? ad
ero enim illum convincendum, satis sunt olim à
sanctis viris dicta & scripta, cum is adhuc homi-
nam animos occuparet.

Præcipui autem Gentium errores, circa divi-
nam naturam cognoscendam ad hæc capita
commode reduci possunt. Nam vel ita barbari
aut ignari sunt, ut DEUM esse non intelligant, il-
lumque primum, & summum principium, à quo
omnia hæc, quæ videntur prodita sint, non
agnoscant: vel eo cognito in hoc primo principio
definendo plurimum errent. Hi autem errores
omnes, ut fecit D. Tho. lib. 1. contra Gentes cap. 9.
ad quatuor capita reduci possunt: nam in hac pri-
ma causa, quam nos DEUM appellamus in qui-
renda, in tribus maxime certamus homines erras-
se. Primo in hujus principii natura, substantia, &
perfectioe, prout in eis est cognoscenda. Secun-
do, in ratione explicanda, qua à primo hoc princi-
pio omnia fuerunt condita, & quomodo ab eo
regantur, & conserventur, eisque se variis modis
communicaverit. Tertio, in exponendo ultimo
creaturarum fine maxime hominum.

Circa primum articulum, nempe circa DEI
naturam & perfectionem, in varios gravesque erro-
res Gentiles prolapsi sunt, quos ad certa capita
redigere, penè esset impossibile. Circa secun-
dum vero de processione creaturarum faci-
lius errorum species ad certas classes à D. Thom.
lib. 2. contra Gentes c. 3. referuntur: Primus, inquit,
est eorum error, qui creaturarum naturam ignoran-
tes, nihil supra corporalem creaturam existimantes,
dixerunt creaturam, primam causam & DEUM
constituere; de quibus dicitur Sapientia 13. Qui au-
tem ignem, aut spiritum, aut aërem, aut girum stel-
larum, aut nimiam aquam, aut Solem & Lunam
Deos putaverunt. Secundus error est eorum, qui ea qua
soli DEI sunt, ut creare, futura cognoscere, mira-
cule operari, creaturæ aliquibus ascribunt; de quibus
dicitur Sapientia 14. Incommunicabile nomen lignis
& lapidibus imposuerunt. Tertius, est eorum, qui di-
vina virtuti in creaturæ operanti aliquid detrahunt,
quales fuerunt illi, qui duo rerum principia constituunt,
vel qui res non ex divina voluntate, sed ex necessitate
naturæ à DEO procedere asserunt: similiter & illi, qui
res vel omnes, vel quasdam ad divinam providentiam

non referunt. Ac denique quarto multi ex Gentibus
errant, existimantes, creaturas rationales, quarum
finis ultimus est ipse DEUS, alii creaturæ esse sub-
jectas, ut sunt illi, qui hominum voluntates astra sup-
ponunt, vel qui Angelos animarum creatores faciunt,
aut ipsas animas mortales ponunt. Quibus erroribus
natura humana derogant dignitati.

Circa ultimum vero hominis finem exponen-
dum, tam variis sunt, ac à veritate alieni errores; ut
Marcus Varro, teste D. Aug. libro 19. de Ci-
vitate Dei cap. 1. ducas & octuaginta opiniones,
seu, ut melius dicam, deliramenta enumeret. Præ-
sumebant enim temerè, ultimum hominis finem,
& beatitudinem in hac vita inveniri posse, ut qui
alterius vitæ cognitione carerent. Quare præsentis
vitæ aliam succedere, in qua mortales actionum
suarum præmio, vel supplicio DEO afficiantur,
non agnoscerant. Ac tandem circa honorem & re-
verentiam exhibendam huic ultimo fini, ac princi-
pio omnium rerum, o errorant celo, cum veterum
cultum DEO altissimo debitum, in hominum
mortuorum, vel Daemonum, vel aliarum rerum,
& simulacrorum vanissimam, superstitiosissi-
mamque honorem transfulerunt.

Contra hos igitur Gentium vanissimos errores
breviter agemas, licet non eodem ordine in om-
nibus servato.

Præterea cum in adducendis gentibus ad fidem,
non solum opus sit eorum errores destruere, sed
& veritates nostræ fidei eis aperire, ut optimè ad-
veritit D. Thom. lib. primo contra Gentes cap. 9.
Sapientiam intentionem, ait, circa duplicem veritatem
rerum divinarum versari. Primo circa errores contra-
rios destruendos, & ad hujus veritatis manifestatio-
nem, per rationes demonstrativas, quibus adversarius
convincatur, procedendum est. Secundo, circa verita-
tum fidei, qua nostrum intellectum excedunt, mani-
festationem: in quibus solvenda sunt rationes adver-
sariarum, cum veritati fidei ratio naturalis contraria
esse non possit. Et rationibus probabilibus, quibus fidei
nostra mysteria esse evidenter credibilia in fidei-
libus ostendatur.

Ex quibus in conversione Gentium procuran-
da, tria possimum in tendere debemus. Primum,
eorum errores destruere. Secundum, fidei nostræ
mysteriorum credibilitatem comprobare. Ter-
tium, modum cum eis agendi præscribere, qua
tria à nobis breviter erunt in hoc Opere præstada.

Quæ in
Gentium
conver-
sione ob-
servanda

CAPVT II.

De Scriptoribus adversus Ethnicos.

Adversus Gentium errores, & idololatriæ præ-
sertim veteres, ac falsarum Religionum cul-
tores, ex antiquis Patribus scripserunt Iustinus
Philosophus & Martyr; Tertullianus in Apologe-
tico, & libro de Idololatria; S. Cyprianus de Ido-
lorum vanitate, & aliis in locis; Clemens Alexan-
drinus; Eusebius Casariensis; Lactantius Firmia-
nus.

nus, Arnobius, Augustinus præcipue in libro de Civitate DEI, nunquam satis laudato; S. Thomas in libro contra Gentes; Guilielmus Parisiensis lib. 1. de fide ac legibus. Ex his igitur Ecclesie Patribus innumera & efficacissima desumi possunt argumenta, quibus Infideles trahantur, ut oculis quasi aperti suorum sectarum nugas, & fidei nostræ solidam veritatem conspiciant.

Pro iuvandis vero, edocendisque gentibus, maximè vero novi orbis, sive Indiarum Occidentalium, & Orientalium, Sinarum, & Insularum, Japonis, aliisque quamplurimis, videndi sunt inter alios nonnulli doctissimi viri ex Jesuitarum familia, qui rara doctrina experientiaque præditi, de hac re scripserunt: quales sunt Anton. Posslevinus 1. Tomo sua Biblio. lib. 9. & Josephus Accetta in lib. de procuranda Indorum salute, Alexander Valignanus in Catechismo Japoniorum: hi enim post diuturnam rerum experientiam, alter pro Indorum Occidentalium, alter pro Japoniorum conversione accuratissimè scripserunt. Sed præcipue nostri temporis clarissimum lumen Ludovicus Granatenis perlegendus erit, in aucto illo volumine, cui titulus est, *Introductio ad Symbolum*, maximè 5. lib. qui est veluti aliorum compendium.

C A P V T III.

De ultimo fine hominis.

AB hominis fine, ad quem à DEO conditus est, Christo proprio exordiemur disputationem, quam fuscè, doctissimè tamen prosequitur Ludovicus Vives lib. 1. de veritate fidei Christi, à quo brevitati solite consulentes ea, quæ præcipua ac selecta sunt decerpimus. Ad hominis, inquit, verum germanumque finem inveniendum, operæ pretium fuerit, ut hominem ipsum, humanaque omnia, singulatim evolva atque explicata proponamus nobis ante oculos. Primum omnium nasci hominem videmus, tum ali, & crescere, quod vivere vocatur: hoc ei est cum stirpibus commune, distinctum à non viventibus. Vis ergo & facultas est in eo aliqua, per quam vivit, quæ iis negata est, quæ non vivunt: ad hæc utitur sensibus externis & internis, in quo à belluis nihil differt, differt à stirpibus. Aliquis ergo in eo est vigor, cuius ope, & actioibus illis fungitur, qui non inest plantis nec herbis.

Veniamus jam ad ipsius proprium. Uritur consilio, iudicio, ratione, sermone, quæ belluis non sunt attributa, uti est à Philosophis declaratum, & res ipsa ostendit. Aliquid ergo habet quo cæteræ animantes: per quod animal est rationale, cætera sunt bruta, muta, & rationis expertia. Ea vis & facultas mens dicitur, seu ratio, qua una homo censetur, aliis omnibus non dissimilibus rebus, tanto ab homine intervallo separatis, saxi, arboribus, belluis. Habet in mente functiones duas: alteram qua in bonum tendit, voluntatem: alteram, quam hujus veli consultiorem nuper diximus, iudicium sive ingenium, quæ quid verè bonum & malum sit inquit.

Voluntas ex se qualitatem habet nullam, talis sit omnino, quale id quod amplectitur: si bonam, bona: si malum, mala. Illic est virtus, & hic vitium. In ingenio succrescit, cum non exercetur, ignorantia, quæ est velut tenebræ; cum autem probe exercetur, peritia, quæ est tanquam pura lux, quom autem pravè, pervertitas, & corruptela, quæ est cæci lux, quæ in lucerna ex oleo ardens medicato varias rerum imagines objicit oculis, ut capra asinina, vitulina, vineam per parietem ex-

pannam, fallitque intuentes ea ipsa quæ vera debet ostendere. In animo, quem communem fecimus cum bestiis, sunt sensus interni, imaginatio, phantasia, existimatio, memoria; hinc affectus varii de opinione boni, vel mali, presentis, ac venturi, lætitia, mæror, cupiditas, metus, & alia, quæ subtilius exequi non est loci hujus. Jam in corpore sunt sensus interni, in illis integritas & vigor, tum integritas membrorum, sanitas, vires, vigor, species, habitudo, & per sensus voluptatis infusa. Foris ad nos veniunt quibus conservetur corpus, ea ex quibus est concretum & coagmentatum. Sanius enim ex terra, aqua, aère, & igne, quæ huic tuendæ, ac fulciendæ compositioni conducant, tum quibus recuperetur sanitas amissa, vel dubia, & nutans confirmetur, quibus singuli sensuum voluptatibus, & deliciis sibi congruentibus titulentur moti quodam suavi & jucundo.

Hæc præbuit natura. Nos adiecimus nostra primum pro teneitudine, atque imbecillitate corporum necessaria, indumentum, habitacula, instrumenta exercendæ terræ, & quodammodo cogendæ: ut fructus fundat, ac veluti debitor reddat creditum; tum quod vires nacti essemus per exiguas, addimus nobis adjuvatores, socios, amicos, administratores, tum ex bellorum rabie servos, & alioqui nati, & compositi eramus à natura ad societatem, quod benevolentia, & sermo iudicant.

Jam ad procreationem sobolis stimulat nos natura, ut conservetur genus: itaque uxores ascrivimus, unde nati liberi, ab uxoribus affinitates ortæ, à liberis consanguinitates & propinquitates, & charitatis mutue nexus, & sociabilitate cæteris & congregatione hominum concelebrati: ande pagi primum, inde oppida, ut besque exiterant, non solum amore conjungente homines, sed interdum malis & necessitatibus, dum cogunt se in unum, quorum alii aliis usui possint esse.

Ex malitia & iniquitate hominum leges sunt ortæ; & ad legum aequitatisque conservationem Magistratus, cum potestate constituti, ad comprimendam audaciam malorum, ad propulandam vero vim hostilem, & injuriam externam arma inventa sunt, & multitudo armata efficit bellum, qui cæteri & multitudi illi profuisset, afficiebatur honore, tum ad referendam ipsi gratiam, tum ad exemplum aliorum. Communicationi autem rerum primo serviebat commutatio, in cuius locum, cum res esset visa impedita, & inexplicabilis, successi nummus, qui omnia exæquaret.

Tum, ut homo inter æquitatisque conservationem naturali quadam DEI similitudine, quam nos deprecavimus, orta est cupiditas excellendi: sed excellentia degenerant ad res inanes, ac falsas, dum corruptè de bono decernimus. Alii enim bonum posuerunt, ac proinde præstantiam in forma, alii in robore, alii in animositate, fuerunt, qui in rapinis & cæde hominum, qui in lusionibus, qui in honestate generis, qui in nihil sapiendo & vita belluarum proxima. Alii etiam honorem captarunt, non in sua solum Civitate, sed procul apud externos: non suo tantum ævo, sed ad posterum, quæ gloria nuncupatur. Signa honorum & excellentiæ excogitata permulta, in verbis, in natu, in gestu, in toto corpore, in loco, dum sedemus, dum assurgimus, dum ambulamus, transimus. In his omnibus immergit se & iudicandi pravitas, & cupiditas insatiabilis permiscuit omnia, cõfundit, tortur, ad fines tñ à natura ipsa, tum à recta inventionem hominum alienissimos. Non possum persequi singula, quod esset operis immensi, & in præsens minime necessarii. Quis hic non cogatur exclamare:

O ho-

O hominem miserum jumentum, quis te adeo oneravit! sed non est ei onus ab alio impositum, ipse sibi ascivit, & suis manibus imposuit.

Hic est homo, hæc humana. Dispicimus jam ubi est ejus finis. Finem voco ad quem referuntur cætera omnia, ipse ad aliud nihil. Quod, ut exemplo fiat manifestum, præparationi navis finis est navigatio, sed non postremus: neque enim ibi sistit destinatio animi. Navigationi propofita est pecunia, neque hæc postrema, quam videlicet alterius rei gratia quarimus: nempe ut vestem patremus & alimenta: aliis vero, ut servos, domos, rem familiarem amplam: aliis ut gerant bellum, vel decus sibi concilient, vel autoritatem, ut est cæjulque animus & cupiditas. Et cibum expetimus, quo rectè valeat corpus, aut animus; & rectè volumus habere, ut probè fungamur actionibus quas cupimus, & hæc aliorum tendunt, vel unde venerant refectuntur. Non sunt itaque hi fines, quos hic quarimus, sed ultimum illum in hominum actionibus investigamus, ad quem tanquam summum & præstantissimum tendunt omnia: ipse sit tantum gratia quaritur, non aliorum, qui finis bonorum nuncupatur.

Varii finis hominis à Philosophis dati
Olim, qui Philosophiam proficebantur, partim contradicendi studio, partim sui ostentandi, partim quod non omnes eodem modo considerarent hominem, varios depinxerunt fines. Fuerunt, qui voluptatem ponerent, quod ad eam bestiarum omnes, ut & nostra animalis pars, seu nudo suo ferrentur prona. Adjecerunt alii indolentiam; eamque præcipuam esse voluptatem dixerunt: alii sanctitatem. Quidam sensu magis populari, nihil esse potius, aut præstabilius arbitrati sunt opibus, honore, potentia. Alii penitus inspererunt hominis naturam, finemque in animo esse oportere statuerunt, nempe virtutem, quæ componitur & formatur animus, ne in motus illos inconditos ac turbulentos intumescat, ac tumultuetur: hi fuerunt Stoici.

Aristoteles alius ascendit ad mentem, & quod in ea existimat esse optimum, videlicet contemplationem rerum maximarum, id postremum esse cense: in bonis. Addit velut appendices corporis & animi, & vitæ seu bonæ, ut ipse vocat, seu commoda, ut Stoici. Hæc duæ nationes ex disputationibus Socratis sunt natae, quas literis mandavit discipulus ejus Plato, qui in constituenda beatitudine hominis varius est & incertus, tamen quibusdam locis plus vidit, quam reliqui omnes Philosophi. Ait enim alicubi, virtutem doctrinamque præcipuam esse bonum: alibi vero contemplationem, optimi nempe DEI: alibi sublimius elatus, amorem ejus atque imitationem esse affirmavit: quod dictum quia veritati est proximum, ad postremum disputationis reservabimus.

Reliquæ omnes opinioniones, ac sectæ jam olim aliæ aliarum telis confixæ, & argumentationibus refutatae sunt. Facilius enim cuique fuit contra fallum dicere quam verum invenire. Eorum rationes huc adferre operosum esset nimis, & supervacaneum. Attingam tantum aliquas, non ex illis subtilibus atque intricatis, sed cujusvis captui aptas & congruentes.

Constat homo, ut nullus ignorat, ex animo & corpore. Finis ergo illius in externis rebus non potest situs esse, quæ nec sunt in homine, nec quicquam sunt hominis. Et ea cum hominis gratia sint querita & parata omnia, non possunt profecto finis esse hominis, contra potius homo est illorum causa & finis. Neque enim vel pecuniam, vel possessiones, & opes alias quarimus propter

seipsas, nisi quod adferunt vel delectationem, vel decus, vel usum aliquem ad necessaria. Hæc igitur ulterius posita sunt, quam divitiæ. Quod si hæc absque nummis liceat consequi, pauci numeros attingerent: ut Reges & proceres magnanimi, quibus cum pecuniarum usus omnis abundè suppetat, ipsi nec pecuniam contrectant unquam, ac ne vident quidem.

Nec præterea in vita hæc finis hominis ultimus inveniri potest, finem appello, id quod perfectum hominem reddit ac beatum: ac felicitas hæc & consummatio bonorum in vita hæc nulli potest evenire. Nam si quis hominem intus & foris inspererit, facile intelliget finem nullum habere hominem in hac vita, se dignum, & in quo possit coniescere: alibi ergo querendus est hominis finis, non hic. Nam prima conditio ultimi finis est, ut sit homini proprius, ac ea de causa in optima illius, & præstantissima parte situs, ut qui unus satis sit ad felicitatem: quod autem felicitatem beatitudinemque allaturum est, maximas ut delectationes importet, sine ulla molestia, vel perturbatione necesse est.

Adde his, ut sit perpetuus, nec auferri possit. Nam si quis metus interveniat ne amittatur, is metus felicitatem diluet & corrumpet. Ideo in sua cuiusque manu positum esse oportet, aut certe illius, de quo exploratum habeamus, daturum eum quoties nobis lubuerit. Si quis hominem contempletur hæc in vita, inveniet nihil minus assequi finem suum, quam illum. Corpus est imbecillum fortius, fragile, & morbis ac mortis generibus innumeris obnoxium: ævi brevis ac incerti, cui exitus singulis momentis, plurimis & variis de causis impendet. Brutis vero firmiora sunt corpora, minus concussa morbis, & ætas diuurnior: quæ sicut Theophrasti, & quorundam aliorum querela, dum in sapientiæ curriculo multas patrentur moras, & interciperentur, antequam metam contingerent.

Deinde quænam felicitas est, quæ minimum prodest possidenti, plus delectat spectantem, quam habentem? Quid quod est res momentanea, corrumpitur mille casibus, morbo, æte, plaga, ulcere, papula, à sole, à vento, ab æstu, à rigore. Voluptates corporis breves, & plane momentanea, nec unquam meræ, semper molestia commixta, & contemperata. Relinquunt vero post se marorem & morbos. Bruta illis & majoribus, & pluribus, & diuturnioribus perfruuntur: quippe quæ undique voluptates conquirunt, & abjectiores sunt ad eos sensus, quibus potissimum voluptates capiuntur, nempe gustum & tactum.

Adde quod eas sumunt securè, sine reverentia, sine respectu DEI, & hominum, sine repugnantia mentis, quæ pravus cupidinibus reclamat. Quod si in illis esset felicitas, felicior fieret homo, quo eis & diutius, & crebrius uteretur. At qui tum sit miserior, frangitur enim & debilitatur corpus, animus autem in belluinam naturam degenerat: ut felicitas ea, nihil aliud sit quam verti in pecudem. Nec ipsos suos sensus delectatione afficit voluptas, nisi moderatus sit ejus usus & rarus: quem admodum est apud quemdam Poëtarum, voluptates commendat rarior usus. Cujusmodi porro sit voluptas existimanda, declaravit consensus generis humani, qui regi illas, qui dissimulari atque occultari voluit, nec est illis, qui de gula aut libidinis perceptis voluptatibus gloriatur, nisi fortè insanit, & pudorem omnem excussit, hoc est, (ut Cicero dicit) nomine sit homo, non re. Nam quisquis humanum habet sensum, querit tenet

bras,

bras, & ubi delitescat, etiam in iis, quæ sunt lege, ac jure permittas, ut cum Conjugas dant operam liberis.

Jam comedere ipsum, & bibere, quàm res est molesta, toties, tam diu repetendum: & ubi finitum est abit delectatio, relinquuntur ructus, excreatio, megere, excernere, grayitas somni, in quo nihil homo differt ab arbore. Si nimium ederis, aut biberis, aut naturæ parum congruentia, labor, molestia, dolor, mors. Adificatio res ridicula, lapidem lapidi superponere, tignum tigno addere, bacillum bacillo, stipulam stipula. Vestes pudori consulunt. Quod bonum esse potest in eo, quo felicitas careremus si liceret? Hæc enim nostra infirmitas invenit, non præstantia. Quanto sunt meliore conditione, quibus hæc non sunt opus.

Denique quid potest esse circa corpus, vel in corpore bonum, aut expetendum, cum ipso nostro corpore nihil sit turpius, nihil tetricius & fectidius? Tollat quis cuticulam, videbit subito quanta existeret fœditas, quæ undique per omnes corporis meatus, tanquam per cloacas continenter scaturit. Quæ externa sunt præternaturalia, quæ naturalia perpauca sunt & exigua, nempe quibus corpus alitur & tegitur: cætera humana vanitas invenit, & nos deinceps deliciis, & pravo usu auxiliamus in immensum, & effecimus, ut illis indigeremus. Multæ gentes his dementiæ nostræ in ventis non utuntur, nec indigent, faciliusque ac felicitas ætatem degunt tanti ponderis expertes. Nam opes, honores, dignitates, qui quærunt, aut qui quasiras tueri student, ac conservare, quam multis & variis se molestiis involvunt? Quid, quod non sunt in manu possidentis, aut potestate; fortuna sunt: qui desiderat & affectat plerumque non consequitur. Confluunt vero ad negligentem, atque etiam interdum ad aspèrantem. Adde his, quæ multarum inimicitiarum sunt causæ ac fomenta, invidia competitorum. Unde non singularum modo hominum turbatur quies, sed universæ Civitatis, ac Regni & Provinciæ totius, minoribus vero quanto sunt odio, qui se ab illis premi censent.

Sæculi
inanes
curæ.

Age vero, quibus tandem de rebus est tanta digladiatio, tam acerba contentio? de levissimis ac minutissimis, de pecunia. Atqui ea per se nihil est: alibi ex auro, alibi ex argento, ex ære, cupro, orichalco. Fuit aliquando ex soleis calceorum, est in quibusdam Orientis Civitatibus ex fabis, certo numero distributis arbitrio Principis, aut Magistratus. Et modo usus sit idem, quid refert, quæ sit pecunia? quæ ad paranda ea est excogitata, quibus corpus quotidie indiget. Nam & gemmis prima conciliatio pretii dicitur fuisse, quod vim dicuntur salubrem habere corpori. Itaque in multas medicinas adhibentur. Ergo semoto usu nihil refert aurum habeas, an saxum, adamantem, an scrupum ex glareâ sumptum. Quod si instrumentum est pecunia, res est utique, cum ibi sistitur, inanis: ut si quis pennas coacervaret diligenter multas, & varias, nunquam scripturus. Usus porro necessarius exiguus est. Quid faciunt centum millia ducatorum, ubi duo, vel tres sufficient? Usus supervacaneus parvitatem demonstrat judicii, Quisquis enim supervacaneum dicit, eo ipso nomine vanitatem coarguit vacantem & redundantem.

Accedit honor, quid rei hoc est, nam evanescit protinus, si quid ex eo coneris attingere. Apertiri caput, de via cedere, blandè appellari, duci & reduci, hæc nihil sunt. Stulta opinio & inconsiderata efficit, ut aliquid esse credantur. Adde,

quod alieni prosum sunt arbitrii, nempe populi, belluæ multorum capitum, ut variè de præstantia judicat, ita honorem, quo non decet applicari, unde non decet detrahi. Quæ potest esse felicitas in alieno arbitrio sita, atque eo rudi, crasso, ac proinde iniquo? De nobilitate verbum nullum faciam: quoniam nihil puto ab hominibus stultius, aut inanis excogitatum, quod queminus haberet solidi quod apprehendas.

Si sunt hi hominum fines, si ad hæc est homo conditus, quid eo potest fingi miserabilis? quanto beatus vivitur sine his? quæ aliud prosum non sunt quam fontes omnium cararum, molestiarum, cruciatuum animi, perennes & copiosissimi, contra quæ sigillatim multa sunt ab excellentibus ingenii collecta, ut operæ sit supervacaneæ illa persequi, quæ sunt cuilibet obvia. Denique omnia hæc, quæ ad vitæ hujus excogitavimus subsidia, quomodo beabunt nos, cum ne tueri possint à morbis, doloribus, molestiis, anxietatibus, fame, siti, algore, æstu, morte. Hæc circa corpus, aut in ipso corpore.

Scrutemur si placet animum, in cujus parte ima, & ea, quæ corpus attingit, sunt motus illi, perturbationesque, qui affectus vocantur. His vero quid turbulentius, atrocius, sævius? qui minimo excitantur statu, sævasque tempestates in toto homine concitant, ut non videatur jam homo esse, sed planè pecus, aut fera: vitamque universam tantum abest, ut beatam efficiant, ut reddant prosum insuavem, atque amantissimam. Omnique mortalis Philosophiæ in hoc versatur cura & labor, ut sedentur & conqueantur hi motus.

Altera superior pars ac melior, mens dicitur. Quæ sunt illius bonæ? duo, uti & functiones duæ. In intelligentia est peritia, in voluntate virtus; in intelligentia humana tantæ sunt tenebæ, ea nox, ut quod acutissimus & peritissimus homo assequitur, non multum abesse videatur ab eo, quod nocte obturissimâ cernimus lucernis remous, Scilicet memoria est angusta, fluxa, infidelis, acumen autem ingenii retutilissimum, segnis diligentia & tarda. Quomodo constitues in eo felicitatem, quod vel nullum est prosum, vel adeo tenuæ atque exiguum, ut pro nihilo sit habendum? Quo magis Aristotelis sententiam miror, qui cum non ignoraret quam infirmæ essent etiam circa corporalia, quæ sub sensus veniunt, ingenii nostri vires, finem hominis in contemplatione posuit rerum supremarum, & quidem in hac vita: ut nihil videatur fecisse aliud, quam excitare hominibus cupiditatem ejus rei, quam consequi non valent. Ecquis tandem in cæco, vel homine visus hebetissimi, dicat felicitatem esse, multa acutè cernere, hoc irritidete potius fuerit vitium, quam ostendere quid habeat optimum natura.

Altera pars est voluntas, atque ea potior. Hujus perfectio est virtus. quo circa in excelso loco residere dicitur Domina & Regina omnium. Equidem ad virtutis nomen non possim assurgere, & multum ei deferre, agnosco rem unam esse omnium pulcherrimam, & præstantissimam, cui omnes merito plurimum tribuant: sed ipsam non propter se, sed propter beatitudinem illam sempiternam, ad quam per virtutes venitur. Nam si ad hanc vitam referantur omnia, nec ulla sit alterius sper, memoria, respectus, profecto nihil est virtutis nomine inanis, nec aliquid intus continet, nisi apud callidos forte astutiam commode ac suaviter vivendi. Virtutes censentur hæc, Justitia, fortitudo, continentia. Accedit prudentia, quæ magis rectorix est & moderatrix virtutum, quam virtus

virtus ipsa, non eripis cuiquam suam, reddis depositum, non fraudaris, non circumvenis, præstas pietatem patriæ, parentibus, propinquis, necessariis, benefactori gratiam, iustus es: ad hunc eundem modum in actionibus aliarum virtutum. Subis pericula intrepidè, perfers incommoda fortiter, objicis te morti animosè, fortis es. Si hæc facis omnia, ut vir bonus habearis, ut sis in prærio, ut benevolentiam, ut honorem, ut decus colligas, (quibus ex rebus dignitas, opes, & vita jucundissima comparatur: ex contrariis autem ignominia, dedecus, damna, pena legibus constituta.) an non virtus tua cautio est, seu cautionatio verius, non aliter quam navigatio, & negotiatio, & bellum, quod milites mercede perferunt? ita habebis in bono opere voluntatem pessimam, nec minus assequar, imo magis multo, quam is, qui simpliciter habet optimam, & sequitur bona fide rectam conscientiam.

At dices, hic est verè vir bonus, non ille: vanæ sunt voces. Quid est enim vir bonus, si hæc vita sola spectaret, nisi inane nomen? quis est iudex, quis est vindex rerum intra cuiusque pectus occultarum? Non minus diu vivit vir malus, quam bonus, & magis ex animi sui sententia & voto. Confesso autem cursu, nihil utrinque remanet: imo sæpenumero hominis mali restat fundatum patrimonium avaritia & calliditate, honestari liberti, etiam fama illius tanquam boni & præstantis viri. Sed natura tamen & imago veritatis adeo sunt apud animos nostros fortes, ut vel falsam & degenerantem virtutem, propter veræ similitudinem quandam, & velut umbram, non possimus non admirari, quia veræ virtutis venerationem ac benevolentiam DEUS humanis pectoribus indidit.

Quapropter cordatiores ex Philosophis satis intellexerunt vana & infrugifera esse omnia, si huc tantummodo referrentur: ideoque virtutum & vitiorum præmia ad alteram vitam remiserunt, ut Socrates, & hunc securus Plato, & Platonem Cicero, & alii complures. Quod, quia natura duce ac magistra probabile erat in vulgus, Poetæ quoque tenuerunt. Sed hæc ita sunt leviter dicta & frigidè, ut idem ipsi non satis viderentur credere, quæ affirmabant, quemadmodum alibi docebo. Sed profecto ita est, nullum habet homo finem, in hac vita se dignum. Quod si nec habet in altera, frustra est; non est autem frustra conditus, est ergo ad alteram, & ibi est quies, & finis, & beatitudo illius.

CAPVT IV.

Quis sit hominis finis, ex ipso homine perscrutatio?

Verus **V**erum ex homine probe attentèque considerato, non fuerit profecto operosum, quis illius sit finis, aut quæ certè ejus ratio, invenire. Non aliter quam si quis in extremis illis Oceani Insulis, ubi nullum est ferrum, gladium videret ab aliquo nostrorum hominum allatum, multum volvendò, & versando, & ad rem aliquam accommodando atque experiundo, usum tandem illius inveniret in quem esset passus. Si homo inspicitur diligenter intus, & foris, quæ in se, quæque extra se habeat recensimus paulo ante. Ex naturæ præstantia & ratione usus facilè intelligitur, non huc eum spectare, neque huic esse vitæ conditum: aliorum enim est naturæ conditio, quam pro his rebus, nec usus earum tam præstans instrumentum

postulat, nec usus instrumenti huius, hæc est rebus aptus & accommodatus. Dicamus hæc appetituum & explicatuum, ut ab omnibus possint intelligi, modo mentem atque attentionem adhibeant.

Nihil unquam assumitur in usum & finem alterius, quod sit potius & præstabilius eo, propter quod sumitur. Id nec in vita contingit unquam inter sapientes, nec in natura, quæ summa sapientia regitur. Semper enim, quod alterius gratia ab aliquo expeditur, minus est illi, quam id quod expedit, alioquin contrario potius modo expeteret. Omnes pecuniam damus propter cibum; & hanc volumus propter vitam, vita ergo melior est quam cibus, & hic quam pecunia: nam qui vitam impendit propter honorem & famam, charior & melior est huic fama, quam vita. Appetitus enim noster natura sua in id fertur, quod sibi censet esse bonum. Quo ergo melius & potius quid existimavit, eo feretur pronius & vehementius. Itaque in quod potissimum, & propter quod aliud facit, id censet sibi esse omnium optimum. Quod si sit voluntas sapientis, non fallat; & id revera erit optimum, quod maximè omnium expeteret, & in cuius gratiam sumerit alia.

Natura ergo, quæ est sapientissima omnium, nempe à sapientissimo composita, constituta, instructa, ea, quæ revera sunt præstantissima & optima statuit summo loco, & horum gratia cætera, non vice versa. Creavit ergo quidque, & ei attribuit hunc finem, ut bene sit illi: hoc enim non potest dari aliud potius aut melius, & in eo cuiusque rei appetitus quiescit, dignumque id est, in quod sumantur & referantur alia.

Sensuum ergo corporalium finis est, ut bene sit eis; mentis vero ut bene sit illi. Sensus mentis in rebus vitæ hujus occupantur, in esu, potu, calefactione, refrigeratione, & hujusmodi: quoniam per hæc bene est ipsis, integriores sunt enim, acutius noscunt, & perfruuntur suis voluptatibus. Mens vero si in rebus vitæ hujus occupetur, quis erit fructus? non ei bene erit, ut quæ nec clarius intuebitur res excelsas, vel abditas, nec perfruetur voluptatibus cognitivis: imo eo longius aberit ab intelligentia rerum se dignarum, quo attentius & intelligentius navaverit rebus vitæ hujus, nempe parandis iis, quæ postulat corpus. Itaque quod melius est, fiet instrumentum deterioris, nempe mens corporis: & sensibus serviet intelligentiæ: cum omnibus è contrario potius natura informationem hanc indiderit, externa esse condita propter corpus, hoc propter animum; & in animo quæ sunt inferiora, propter superiora, videlicet propter meliora, sunt minus bona.

Præterea neque in rebus externis finis, cum in eo sit corpus, cui servantur externa, non ergo in externis finis, quandoquidem non ibi sistitur: sed ulterius est progressus, nempe ad corpus; hoc est sensuum gratia, non ergo ultimum corpus. Sensus ad animum referuntur, quæ in animo ad mentem, mentis autem est cognoscere: erit ergo ex notitia appetitus aliquis menti conjunctus. Nam cognitio omnis in animali propter appetitum est. Non enim expedit quis ut noverit, sed novit ut expetat. Incognita enim expetere non possumus. Is appetitus mentis voluntas nominatur, cujus est ipsa mens consultrix, & ductatrix. In voluntate ergo tanquam postrema & summa est finis, & voluntatis finis, hominis est finis. At voluntatis finis & beatitudo est, illi esse optimè. Non est autem ei optimè in cessatione ab omni actu, alioquin torpenti & dormienti melius esse posse, quam vigilanti & agenti. Quod si cessanti esse optimè,

optimè, quorsum spectat vis, & vigor, & vita, & motus, & prouersitas ad actionem, quæ sunt naturæ munera pulcherrima, quæque nos merito tanti facimus, ut vicissim torpor, & stupor, & otium, & cessatio turpissima ac deuitanda sint, illorumque munerum orbibus & privatio. Nec ad eam felicitatem, quæ esset per torporem, opus esset mente, & cognitione, & voluntate, sed saxo aliquo. Quumque à volendo sit voluntas dicta, quomodo optimè erit ei, si desinat voluntas esse? Velle ergo melius ei quam desiderare, & melius velle, quam nolle. Velle enim voluntatis est actio ad suum bonum, nolle aversio à suo malo. Itaque & amare, quod est volendo adherere, melius quam odisse, quod est nolendo averti.

In amore igitur optima & præstantissima voluntatis actio. Amor autem desiderium habet coniungendi & fruendi re chara. Quod si voluntas assequitur, acquiescit & benè sibi esse putat. Quale ergo fuerit quod amat, & quo fruatur, tale erit bonum ejus, & talis fiet ipsa. Non ergo optimè erit ei, nisi fruatur re optima, & quæ implere possit amplitudinem desiderii ejus. Nihil autem implere desiderium illius potest, nisi solus DEUS. Reliqua enim quibuscumque potest capi & teneri, vilia sunt, diluta, brevia, momentanea, exigua, in conjunctione ergo sola & fruitione Dei optimè est illi, ibi ergo finis ejus, & proinde finis hominis.

Sensus
duplices
in homi-
ne.

Ex cognitionis quoque ratione idem ipsum potest colligi. Habet homo sensus corporis, per quos facies rerum externas præsentibus cognoscit, habet sensus internos, per quos res easdem, sed absentes, habet rationem, quæ per causas & abditissima naturæ totius vagatur, & discurrit per caelos, per elementa, per multa & compacta ex elementis, per effectiones rerum, per ea quæ corporis sunt immonia, & spiritalia nominantur. Dicant mihi, an hæc cognitio, quæ est pulcherrima, aliquid ad vitam hanc denegandam faciat: nihil profecto. Jam homo erectus super res conditas transcendit caelos, & universitatem mundi, usque ad authorem omnium DEUM. Maligna quidem & perobscura notitia, sed tamen quanta satis est ad consulendum voluntati, & eam excitandam, ut sic erga quidque horum afficiatur, quale ipsum sit, ita & ex his omnibus cognitionibus amores nascuntur, nempe rerum corporalium præsentium, rerum corporalium absentium, rerum spiritualium, DEI denique ipsius. DEUS est ergo optimum, & præstantissimum, quod mens assequi potest, quodque ostendere potest voluntati, & hæc tendunt omnes cognitiones. Nam cognoscimus præsentia, per quæ venimus in cognitionem absentium: cognoscimus corporalia, ex quibus transitur ad incorporalia: cognoscimus composita, ex quibus ad simplicia, ex mortalibus ad immortalia, ex rebus conditis ad Conditorum. Summum ergo cognitionis est simplex, incorporeum, immortale, Conditor, nec est quicquam ulterius, & hoc implet solum. Nam reliqua immensum relinquunt vacui.

Porro id efficit beatum, quod implet, & satiat, & quietat, idque est optimum & supremum, quod illa potest amare. Et quemadmodum per cognitiones alias ad DEUM ascenditur, ibique sistimus, ita per amores aliarum rerum ad amorem DEI, supra quem nullus est alius. Quod si amare potest DEUM mens nostra, quia cognitum, amare debet, quia optimum (amor enim ad bonum semper tendit) quod assequi profecto potest: alioqui vanos appetitus indidisset naturæ menti nostræ, & in præcipuis defecisset. Neque

enim amor beatum facit, nec quiescit, nisi per conjunctionem fruatur re amata, torquet videlicet absentia & desiderium. Nihil reliquorum nos latiat, inter manus elabuntur cum possidentur, cum delectant diluta sunt, & diffugiunt, ut in eis bonum illud, quod quærimus non possit esse comprehensum. At qui conjunctio cum Deo non potest esse in hac vita talis, qua efficiamur beati. Restat ergo altera vita in qua sit. Quippe in vita hac propter magnas hujus corporis tenebras, nec tantum novimus DEUM, nec tantum amamus, quantum esse opus: & tubinde à noxia & amore revocat nos corpus, vel esuriens, vel sitiens, vel dormitans, vel languens, vel dolens, nec fruimur bonis illis DEI: imo quo ardentius hic amamus, eo torquemur acrius desiderio conjunctionis. Illic vero deposito corpore, aut mutato, & clarioris cernemus, & ardentius amabimus, & conjunctissimi erimus, & perfruemur bonis incredibilibus.

Hic est hominis finis, aut nullus est alius. At qui ostensum est esse aliquem, hic ergo certè est. Ergo & argumentum hoc, quo conficiunt non esse hic hominis bonum, & aliquid utique esse, tantum est, ut multos Philosophorum coegerit affirmare, post hanc vitam futurum bonum, quod expectamus, tamen timide & quasi diffidenter.

Astipularur huic nostræ sententiæ corporis nostri status rectus, & spectans in cælum, tahquam in patriam ex peregrinatione & exilio. Jam vitæ nostræ ratio, quæ nusquam sistit, nec acquiescit præsentibus, intenta semper & prona in futurum. Bestiæ acquiescunt præsentibus, & fruuntur hac vita: quod sensus nostri declarant, qui præsentibus sunt contenti, mens vero perennis in modum fluminis nusquam subsistit, semper in futurum agit suspensa & anxia. Pauci parant se juvenæ, hæc ætas senectuti, senectus ulterius mittit cogitationes, nulla ætas sibi prospicit, sed venturæ. Patres de filiis sunt solliciti; hi de nepotibus, hodie nus dies servit crastino, hæc hora servit sequenti, hoc momentum alteri momento. Etiam in mediis voluptatibus, si quid cogitationis & mentis admiscemus, nunquam præsentem carpinus, nisi com expectatione continuo mox securatur, quousque est penitus consumpta. Ita prius recessit quam desinit separari.

Omnino quæcumque in vita cogitamus, dicimus, molimur, agimus, non stant recta in præsens, sed prona in futurum, & pendere ex seipso, atare, scribere, serere, legere, comedere, bibere, & reliqua omnia: ut sciamus peregrinari nos, atque aliquo tendere, irrequieto motu, non huc pertinere. Jam vero natura summi illius, in quo est finis bonorum, omne malum excludit, ac proinde curas, mærorem, dolorem, quod contingere in vita non potest. Vel ipsa certè cogitatio, si cui benè sit, illud tamen mutari posse, aut finiri oportere in morte, non sine vitæ esse jucundam, nedum beatam, nisi quis oblivionem vellet animo infundere, ne unquam de varietate casuum, & exitu vitæ veniret in mentem: quod fieri non potest in tot exemplis quotidianis, & sicut corpus erectum admonet nos cæli, ita compactio molestiæ ac vanitatis hujus. Habemus corpora multarum rerum indiga, obnoxia casibus, morbis, & olethiis, variis de causis, & penè quotidie. Quid animus perturbatum, irritabilem, mentem ignaram: quæ potest inter hæc esse felicitas? illa quoque est infinita persuasio toti ferè generi humano, aliquid aliud futurum post mortem melius hac vitæ: & id commune desiderium expectat, ut exitum necesse sit, à natura esse inditum.

CAPIT

CAPVT V.

De Vita uteri, de hac nostra, & altera.

Quemadmodum (inquit Ludovicus Vives) in Matris utero paramur huic luci ac vitæ, ita in hac vitæ (quæ ad alteram relata, similis est utero) angustia & tenebris illi alteri paramur sempiternæ.

Et quemadmodum homo cum in utero formatur, quia vivit more plantæ, clauditur angusto gurgustio, quod ejusmodi vitæ generi sufficit: ita egressus ex utero, quia sensibus est ulurus, prodit in amplitudinem & lucem functioni atque officii sensuum necessariam: sic etiam hinc discedens, quia ulurus mente transit in tanto majorem & præstantiorem lucem, quanto est mentis cognitio amplior & capacior, & excellentior quam sensuum. Nascens fetus deponit involucre, quibus erat reclusus in utero, & ea per quæ alabatur, exit nudus: sic homo abiens ex vita deponit hic illa sua seu involucre: moriuntur factus nascentis involucre, moriuntur & hominis ad alteram vitam migrantis. Nascitur infans quasi in vitæ corpore labore & cruciatus, ita & qui ab hoc corporis domicilio discedit. Egressus autem infans longe alia utitur vitæ ratione, quam prius; sic animus relicto corpore.

Cæterum sic habitudo ac penè rota hujus vitæ ratio ex illa in Matris utero formatione & constitutione ducitur, ut tali quisque sit corpore, habitudine, valitudine, statura, forma, vitibus, qualem in prima illa fictione accepit. Sic etiam vitæ sequentis conditio plurimum ex actionibus hujus sumitur, ut talis sit illic deinceps animus, qualem se formavit, & instruit in vita corporis, nempe humilis, abjectus, miser, si cæno & fordibus se dedit corporis, aut pravus cupiditatibus, ac libidinibus: sublimis autem, erectus, celestis, felix, si mentis præclaris cognitionibus, virtutibusque excolendæ. Conspicit infans modo natus lucem, & in ea formas rerum novas sibi, & inusitatas, eoque admirabiles. Conspicit item animus renascens, hoc est discedens è corpore ad locem, in ea novas omnino æque inusitatas rerum facies, quales nunquam esset antea hic suspicatus. Et in utero quidam fetus adeo sunt vividi vigentesque, ut subinde se commoveant, & quasi sensum quendam videantur præ se ferre: alii corpenes, penitus immobiles, nunquam aliter sentiuntur, quam timore: ita & in hac vitæ, alii nullum ostendunt alterius vitæ sensum, caligini hujus immersi, & tanquam obruti alto gurgite: alii intelligentia & virtutibus innixi, jam hic quales futuri postea sint declarant, & gustum quendam nobis præbent ævi venturi.

Hujus quoque & insequentis vitæ magnam quotidie cernimus imaginem in iis, quæ per somnum, quæque per vigiliam aspiciamus, & cognoscimus. In quiete regnum est phantasia, illa luctum, & deorsum verfat, miser, confundit omnia, atque perturbat, quales sunt vitæ hujus cogitationes, desideria, cupiditates, in quibus omnibus sensibus ducitur, ac proinde phantasia & ratione valde tenui, atque ea turbulenta, ad quam confusionem & tenebras, si hæc conferas, quæ vigilantes cognoscimus, atque intelligimus, in promptu erit colligere, quam alia futura sit altera illa vita mentis, quam hæc nostra sensuum. Somnus est hæc vitæ nostra, nec aliter transit quam somnus, & simili-

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

ter præteritæ hæc aspiciamus, ut quæ animo per quietem observantur. Multa etiam videmus somniantes, quæ non minus cæto, efficaciterque juremus nos intueri, & agere, quam quæ spectamus vigilantes ac gerimus: itaque qui somniavit, putat se vidisse: & qui vidit, somniasse. Videlicet non minus vigilantibus densa affunditur animis caligo, quam dormientibus: & memoria nostra non pauca in se condita reservat, quæ nesciat cognitio dijudicare dormientem illa aspexerit, an vigilans. Adeo sunt pleraque omnia in nostris animis pressa obscuritate, & confusa. In sequenti vero ævo lux erit major, & mentis cognitio atque exercitatio expeditior atque liberior, eoque erunt omnia perspicua magis, distincta, certa.

CAPVT VI.

DEVM esse, ipsumque principium, & Creatorem rerum omnium esse, aliquibus rationibus demonstratur.

Quid verò sit hic DEUS, qui felicitatis nostræ ultimus finis est, mihi explicare paranti, quæstiones aliquot sese objiciunt, quas prius convenit submovere, quam ad alia gradum faciamus, ne aliquo in via nobis sint impedimento: Ac primum, an DEUS sit, ipseque sit omnium rerum causa & principium.

Primus, qui inter articulos fidei nostræ credendus nobis proponitur est, esse DEUM; hoc est, in mundi hujus universitate unum supremum esse Principem, motorem primum, primam causam, à qua omnes cæteræ dependent, unum principium absque principio, quod omnibus rebus creatis suum tribuit principium: unam primam veritatem & bonitatem, à qua omnis alia veritas ac bonitas procedit ac derivatur. Hoc fundamentum est nostræ fidei, hoc primum quasi elementum, quod credere jubemur: dicente Apostolo: *Credere oportet accedentem ad DEUM, quia est in hoc scilicet mundo. Est autem hæc sententia tam manifesta, ut per evidentes demonstrationes comprehendatur. Hæc demonstrationes ex multis rebus, quæ videntur effectis demonstrantur, ut breviter ferè uno verbo complexus est Lactantius lib. 1. cap. 2. Nemo est enim (inquit) tam rudis, tam ferus moribus, quin oculos suos in calum tollens, tamen si nesciat cuius Dei providentia regatur hoc omne quod cernitur, aliquem tamen intelligat, ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, constantia, utilitate, pulchritudine, temperatione: nec posse fieri, quin id, quod mirabili ratione constat, consilio majori aliquo sit instructum.*

Primum igitur fundamentum ex instinctu humano sumitur: Nam cum innumera sint in toto orbem nationes, nullam inveniri tam barbaram, quæ non habeat aliquam Dei notitiam, divinamque esse aliquam vim, eamque aliquo cultus genere non honoret; etsi forte nesciat, quis verus DEUS sit, & quis modus illum honorandi, certum est. Hujus rei ratio est, quia idem DEUS, qui cordibus hominum impressit quandam reverentiam naturalem, & amorem erga parentes, qui eos generarunt, & erga Principes & Dominos, qui eos regunt & gubernant: idem etiam infudit impressitque hominibus alium amorem & reverentiam erga se eundem DEUM, qui est Pater Patrum, Dominus Dominorum, datorque omnium bo-

Et

eorum.

norum. Quem pertimescunt & horrent gentes, cum mala perperant; precibus placant cum iratum sentiunt, & cuius opem implorant, cum ærumnis affliguntur.

Ex hac igitur inclinatione, quam natura hominum mentibus impressit, nascitur ista cognitio, quam omnes gentes, quantumvis barbaræ habent de Divinitate, quæ huic mundo præsidet. Fieri ergo nequit, ut hæc notitia falsa sit; neque enim quod naturalis ratio præferibit, falsum esse potest: cum veritas nihil aliud sit, quam notitia, qua res talis esse cognoscitur, & iudicatur qualis est in se ipsa.

Secunda ratio est à rerum naturalium motu, omne enim quod movetur, vel movetur ab interna aliqua causa, ut corpus humanum ab anima: vel ab externa, ut navis in mari, quam cum contemplamur passis velis manifestis superatis periculis, certum tenere cursum; ita iudicamus, eam ab aliquo Rectore moderari. Sic etiam Solem, Lunam & reliquos caelos continuo ac perpetuo cursu circumvolvi cum videamus, intelligere debemus, eum motum esse ab aliqua causa, quam Philosophi primum motorem appellant. De hoc motore quæritur, an in essentia, & virtute sua qua pollet, ad tantum motum producendum, ab aliquo dependeat, aut non dependeat? si non dependeat, eundem esse DEUM cogemur dicere; solus enim DEUS causis omnibus superior à nullo dependet. Si ab alio dependet, non est primus motor, idemque quærendum est de eo, à quo dependet & ille: & sic vel in infinitum progrediendum est, vel in aliqua prima omnium causa sistendum est, quæ omnia gubernet & regat: quæ iudi quodam exemplo confirmat D. Thom.

D. Thom.

Quæst. 6. Si aliquis intraret domum aliquam, & in ipsius domus introitu sentiret calorem, & sic deinceps, crederet ignem esse incus, etiamsi ignem non videret, qui causaret dictos calores: sic quoque contingit consideranti res huius mundi, nam ipse invenit res omnes secundum diversos gradus pulchritudinis & nobilitatis esse distinctas, & quanto magis appropinquant DEO, tanto pulchriora & meliora invenit: unde corpora celestia pulchriora & nobiliora sunt, quam corpora inferiora, & invisibilia visibilibus: Et ideo credendum est, quod hæc omnia sunt ab uno DEO, qui dat suam esse singulis rebus & nobilitatem. Hæc D. Thomas.

Cicero.

Nec dissimile exemplum affert Cicero lib. de natur. Deorum: Fortè fortuna (ait) iter agens quispam in montibus, & nemoribus densis, offendit in solitudine domum egregiam, aut arcem miratissimam. Ingressus mira industria constructam cernit, columnas marmoreas, arcus solidissimos, testudines excelsas, variis reseræ figuræ, laquearia, & tigna auro fulgentia. Neminem ibi corripit, illusionemque ibi significatur; attamen audit strepitum deambulantium sursum, & colloquentium. Si superiora domus petens quæreret, Obsecro quis hæc amplissimas, magnificasque ades in hoc deserto extruxit? responderetur que ei; Nullius opera extructa est hæc vastissima moles, sed ex ingentis silicæ ad ima devolutæ parte media admiranda hæc quam cernis fabrica exsurrexit, nonne risum, & somnium iudicaret ista? At si diceretur; huius amplissimi palatii auctor rex potentissimus est, modo in superiori suo conclavi agens, atque aliorum declinans conspectum, donec tempus adveniat opportunum. Hæc certe verissimiora, & rationi magis conformia diceret. Itaque ingreditur homo mundi huius desertum, videt universi fabricam scitè & firmiter extructam, quatuor columnis, quæ sunt quatuor elementa, quibus sustentatur innixam, cali admiratur fornices, & testudines, aures fulgentes limbis, qui sunt sidera micantia. Audit in-

superis tumultum, fulgura, tonitrua, alioque strepitus. Haud dubiè apud se ita ratio inabitur: ista non sicut casu, ut volebat Anaxagoras, sed horum auctor in superioribus degit, sapientia sua universi machinam rotans & gubernans.

Tertia ratio desumitur, ex eo, quod res omnes videamus, tam recto rigore & linea per certa media ad suos fines dirigi: quæ cum partim sensu, partim ratione careant, certum est, ipsas ex se non intelligere suos fines: quis enim dixerit plantas & arbores consulo per se ipsas alimentum ex terra imbibere; & primo folia, mox flores, deinde fructus statutis temporibus emitte? unde vetimiculi tanto ordine leuicam, araneæ suas telas, vespidos: anta industria conficiunt, idque ut constitutos sibi à natura fines consequantur, si non ab aliquo rerum omnium moderatore instructi, qui omnia suo nutu dispensat. Ipsa namque natura duce cognoscimus, quoties res aliqua est bene ordinata, & sapienter disposita, fuisse aliquem peritum & sapientem dispositorem, ut in domo aliena, cum conspicimus singula culte ac distinctè digesta & collocata, intelligimus esse aliquem, qui hæc omnia eo ordine disposuit. Ergo cum in hoc mundo videmus tam admirabilem rerum concordiam, certos ac constantes solis ac lunæ, reliquorumque syderum cursus atque circuitus: terram, aquam, ætherem, & cætera omnia suis in locis, ac propriis sedibus commorantia; necessario colligimus esse aliquem, qui hæc omnia recto hoc ordine constituit.

Hæc consideratio tam efficaciter probat supradictam veritatem, ut etiam Philosophi Ethnici, absque lumine fidei hæc agnoscerint, & confessi fuerint. Sic Tallius fatetur in hoc mundo esse DEUM, qui regi & gubernat stellarum cursum, temporum mutationem, rerum successionem, quique ordinem eorum conservat, moderandoque mare & terram procurat omne bonum, humaneque vitæ salutem. Astipularur illi Seneca: Superfluum est, inquit, velle demonstrare, opus hoc tam imense, quale est mundus hic, gubernatore distinctum esse: cursus enim & rerum stellarum à casu esse non potest: ita fatendum omnino est velocitatem ipsam ab æterna legi imperio procedere. Hæc etiam tanta abundantia rerum, quæ in terra & mari nascuntur, tantus clarissimarum stellarum splendor, quæ ordinatè lucent, & ordo iste tam certus non finis casu, sed maximo consilio. Videmus etiam gravissimum terra pondus in infimo loco stare immobile, videmus quomodo cali tanta cum velocitate circum illam volvantur, mare quomodo in ejus vallibus se colligit, terram succundans, & quod tot fluminibus, quæ se in illud exonerant, auctum non redundat. Nec minus mirandum est, videre ex tam parvo semine, tam magnam nasci arborum: videre etiam fluxum & refluxum maris, tam late se extendentis, & mox se recolligentis, idque cum minore, aut majore impetu secundum incrementum & ascensum Luna, cujus arbitrio Oceanus movetur & regitur. Hæc etiam Seneca, qui ordinem divinitus providentis, qui in rebus creatis elucescit, conficitur & agnoscit. Quibus omnibus clarè conficitur, necessario esse ponendum aliquod primum & summum rerum principium, & creatorem, à quo procreata sit pulchra & magna hæc rerum universitas, quem mundum ab ornatu appellamus.

CAPVT VII.

In hoc mundo unicum tantum esse DEVM, nec fieri posse, ut sint plures.

Inter fidei nostræ articulos primum est DEVM esse unum. *Scimus*, inquit Apostolus, 1. Cor. 8. quod nullus est DEVS, nisi unus, qui solus potens, Rex Regum & Dominus dominantium. Hæc veritas etiam ipsis Gentilibus nota est, sicut nonnullos Philosophorum cognovisse docent Justinus de *Monarchia*, & Tertull. in *Apolog. cap. 17.* præterquã quod rationibus naturalibus convinci potest.

Vid. Sect. 4. Tomi 5 lib. 4. Biblioth. Theol. nost. Divinici SS. Trinitatis.

Prima, DEUS est omnipotens, solusque per se ipsum facere potest, quicquid sibi placuerit, non igitur habere potest socium: nam si fingere esse duos Deos, tunc alter potest alterum perdere, & delere vel non: si non potest, non est omnipotens, ergo nec Deus: si potest, ergo alter non erit omnipotens, cum se ipsum tuetur nequeat. Item si duo essent, & unus velit aliquid fieri, quod alter nolit, cum sit omnipotens uterque, eodem temporis momento illud fieret, & non fieret: fieret, quia alter illorum, qui est omnipotens, vult ut fiat: non fieret etiam, quia alter æque potens, non vult ut fiat: aut necesse est dicere unum illorum omnipotentem non esse, & proinde nec Deum.

Præterea si duo Dii essent inter se differentes, necessario deberet esse aliqua res specialis, quæ in uno esset, per quam differet ab altero. Quæro nunc, an id quod habet unus, quo caret alter, sit perfectio, an imperfectio? si sit imperfectio, is jam non erit Deus, nam in Deo nulla debet esse imperfectio: si autem sit perfectio, jam ille Deus non erit, cui deest ista perfectio: Deus namque res est summè perfecta, & talis, quæ non potest major intelligi.

Secundo, probatur exemplo; videmus enim in omni regimine necessario esse debere unum caput, per quod universa in pace & concordia gubernantur. Sic videmus in exercitu bene constituto, unum esse generalem Ducem, qui omnibus omnia imperat: in Regno unum Regem, qui regit omnia: in Civitate unum supremam potestatem, quæ eam gubernat: in domo unum Patrem familias: in corpore denique humano, unum tantum caput, quod virtutem suam omnibus membris infundit. Quare quemadmodum turpe monstrum esset, si in uno corpore essent duo capita; ita & monstruosum esset unam Rempublicam bene ordinatam duos habere ejusdem potestatis gubernatores: fieri enim non potest, quin inde nascerentur sedes, & seditiones, dum quidam hanc, alii illam partem sequerentur. Sed ecquod hac in re argumentum volumus evidentius, quam exemplum apud, quibus DEUS hanc inspiravit naturam, ut unum tantummodo colant Regem, eum comitentur, eum quocumque volat sequantur, & tam tenerè diligant, ut si fortè moriatur, eum lugubres circumfideant, & nisi illum tollas, omnes tandem inedia morerentur? Cum itaque manifestum sit, ab uno capite omne bonum regimen dependere, videamusque mundum hunc optimè, sapientissimèque gubernari: sequitur mundum ab uno solo supremo domino & gubernatore, non à multis regi & administrari. Atque hic unus DEUS est.

Tertio, DEUS est summum & infinitum bonum, necesse ergo est, ut sit ultimus rerum omnium finis, in quem veluti in scopum propositum, Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

universa quodam naturæ impetu diriguntur, quoniam nam cuncta, quæ in rerum natura sunt, DEUS ipse finxit, & condidit, conditaque servat, ut suæ majestatis gloriam, & splendorem omnibus manifestum & apertum reddat.

CAPVT VIII.

DEVM habere omnium rerum providentiam.

QUOD DEUS totum hunc mundum condiderit, ex argumentis & rationibus supra in medium productis, apertè colligitur: sed quod etiam mundum perpetuo conservet & regat, & universa, quæ continentur, hac solum ratione prudenter & magno cum judicio ab Aristotele fuit animadvertum: Si quis (inquit) ex tenebris prodiret in hanc lucem celi & mundi, quem nunquam antea conspexisset, nec de illo audivisset, consideraret autem cursus & actiones rerum, nullo penitus modo dubitaturum hunc, quin hæc omnia cura consilioque tenerentur Principis sapientissimi & potentissimi. Addam his Marci Tullii argumentum: Quæcumque consilio reguntur, melius & aptius reguntur, quam quæ sine illo; nihil vero pulchrius vel melius mundo regitur consilio ergo, non fortuito regitur. Allignet vero mihi aliquis quippiam in mundo universis, quod non ordine & sapientia procedat, si ve cælos, elementa, si ve animantes, herbas, plantas, & alia quæcumque; omnia suos habent cursus, suos fines destinatos ac certos. Regere autem est rem in finem dirigere, & quasi cursum ejus moderari, quo finem attingat, hoc idem est gubernare, ut navem, aut equum. Quis ergo verius res conditas regit ac gubernat, quam qui condidit, qui metam assignavit, qui vires attribuit, quibus ad metam perveniant? An non regit equum, qui illum in via dirigit? non navem qui clavum tenet & moderatur. Unde sunt initia, progressus, fines, vires, facultates rerum, si non à se ipsis; ab aliquo ergo summæ virtutis, atque actis, quæ temeritatem omnem excludit, is ergo summæ potentia, seu verius immensæ, Conditor est, Rector, Gubernator, Moderator omnium. Neque enim temerè reliquit ab se condita, sed attribuit cuique vires, quibus se tuerentur, & actiones exercerent, sibi utiles, ut viverent, vigerent, valerent.

Quod veto non solum DEUS regat, sed & res omnes conservet, ostenditur ex eo potissimum; quod quoties ad rem aliquam conservandam variorum & diversarum causarum conveniunt, sic ordine inter sese connexæ & congruentes, ut una ab alia vim suam & motum accipiat, illa, quæ omnium est prima; à qua reliquæ vim suam & efficaciam habent, totum quod efficitur, conservat: ut verbi gratia; ad rem aliquam vase aqua pleno contentam calefaciendam, & genitum ibi calorem conservandum, concurrat ignis, qui vas ipsum calefacit, & vas quod aquam calefacit, & aqua, quæ calefacit rem intus in vase contentam; quoniam tamen aqua recipit calorem à vase, & vas ab igne, dicimus ignem esse, qui gignit & conservat totum illum calorem, quem habet res vase conclusa: sic etiam, ut sint & conserventur omnia, quæ tota hac mundi universitate clauduntur, concurrat Solis vis, & facultas Luna, & reliquorum Siderum potestas, quæ per aerem interjectum vires suas in his inferis regionibus mundi exercent: celi etiam suis motibus conveniunt, concurrunt similiter DEUS, cujus nutu & imperio celi

caeli circumferuntur, & à quo Sol, Luna, Stellæ, & ipsi caelorum orbis vim suam & efficientiam accipiunt, ita ut si DEUS ab illis movendis, & suam vim communicando desistat, res ipsæ moveri nequeant, nihil possint efficere, nec conservari & consistere queant.

Quemadmodum enim Sol non solum suum lumen effundit, sed etiam effusum per aëra servat, sic ut suo recessu lumen penitus intereat, & nox offundatur rebus; sic DEUS, cum sit omnium causarum prima & perfectissima, necesse est magis ex ipso, quam ex aliis causis effecta pendeant. Si igitur lumen videmus, & alia suarum causarum praesidio conservari; magis oportet, ut à primo rectorum opifice DEO conserventur. Insuper DEUS est perfectissima rerum omnium causa, habet ergo perfectissimum operandi modum: at causa eo est perfectior, quo magis ab eo effecta pendet, & ea est perfectior, à qua non solum effecta procreantur & fiunt, sed etiam conservantur: DEUS igitur non solum res procreat, & format, sed etiam formatas conservat.

Item quod causa conditæ & factæ habent, DEO denegari non potest; atque in rebus multas causas videmus, ex quibus effecta non tantum oriuntur, sed exorta etiam conservantur; atque adeo diligentius, si cognoscendi facultatem habeant, quod cum sit naturale, perfecto ad aliquam DEI similitudinem est rebus inlicitum. Neque enim aliunde sunt naturæ nostræ omnes, quam ab eo: omnia illuc se dirigunt & referunt, ut quantum efficere possint, DEUM in se reddant ac repræsentent.

Accedit huc, quod opifex omnis sapiens, opus quod fecit quamdiu approbat, conservat, si potest: certe ad curam suam censere pertinet; DEUS vero non solum sapiens est, sed etiam optimus, omniaque illius opera, quoniam illius, bona. At quo quis excellit probitate, eo pluribus vult prospicere, & plura in curam suam recipit, eaque de xere & scienter tractat, gubernatque, si bonitati adjecta sit industria. Adde quod amor causa fuit condendi mundum. Amat DEUS omnia, quia sua, & ideo bona. Quid porro amat, quod non etiam curetur, & quidem sedulo? Quod si curat omnia, si nihil omittat penitus, si etiam procul (ut sic loquat) distita & tenuis sui vestigium referentia: quanto magis & peculiariter hominem, qui magna de causa cum reliqua sint opera, unus propter communicationem mentis filius illius dici possit? Itaque in sacris literis non solum dicitur conditus ad similitudinem DEI, quod est commune omnibus, sed ad imaginem quoque: quumque illi uni ex rebus omnibus, quæ corpore essent vestitæ, curam indiderit colendi, & amandi sui, manifestor est cognatio DEI ac hominis, à quo vult nosci se, coli, diligi, eumque idcirco peculiariter esse etiam DEO curæ. Quod si quæ magis amantur, curantur diligentius: profecto apparet magnam curam gerere DEUM de rebus hominum. Quid enim manifestius ostendit se DEUS diligere, quam nos, quibus omnia hæc inferiora, tanquam domesticam supellestem paravit? Nam si quis brutorum vitæ rationem, conditionem, mores contempletur, facile deprehendet illas non domi suæ habitare, sed nostræ, illasque propter nostros usus esse conditas: & si quid habent suum, hæcenus habent, quia nobis inserviunt, sicut in Psalmo scriptum est: *Qui dat jumentis sanum, & herbam servituti hominum.* DEUS igitur non solum mundum effinxit, sed etiam effectum conservat. Si ergo DEUS mundum suis motibus ciet & con-

servat, & res universas ad certos propositos fines dirigit distinctè & ordinatè, planè conficitur, ut summa providentia & cura mundum ipsum gubernet.

Pleraque, inquis, corporalia sunt homini noxia, ut ignis, ætus, frigus, feras, & bestiolæ variæ; sunt igitur mala, ac proinde non erunt à DEO Optimo Maximo. Huic vero objectioni pulcherrime satisfacit D. Augustinus lib. 1. de Genesi contra Manichæos ca. 16. Cum ista, inquit, dicunt Manichæi, non intelligunt quemadmodum omnia sunt pulchra conditori & artifice suo, qui omnibus utitur ad gubernationem universitatis, cui summa lege dominatur. Si enim alicujus opifice officinam imperitus intraverit, videt ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat. & si multum est insipienti, superflua putat. Jam vero si in fornacem incautus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto, dum id malè tractat, se ipsum vulneraverit, etiam perniciosa & noxia ibi existimat esse multa. Quorum tamen usum, quoniam novit artifex, insipientiam irridet, & verba inepta non curans, officinam suam constantè exeret. Et tamen tam stulti sunt homines, ut apud artifice hominem, non audeant vituperare quæ ignorant, sed cum ea vident credunt esse necessaria, & propter usum aliquos instituta, in hoc autem mundo, cui Conditor & administrator prædicatur DEUS, vident multa reprehendere, quorum causas non vident, & in operibus atque instrumentis omnipotentis artificis volunt se videri scire quod nesciunt. Ego vero fator me nescire, mores & rursus quæ creatæ sint, aut missæ, aut verniculi. Video tamen omnia in suo genere pulcherrima esse, quamvis ob peccata nostra, multa nobis videantur adversa. Digna sunt hæc ingenio Augustini.

CAPVT IX.

DEVM esse ens quoddam perfectissimum.

TRa esse, in omnibus rebus, quæ inter se conveniunt, & mutuo consequuntur, ait S. Dionysius, videlicet esse, posse, & operari: ita ut ex operati cognoscamus posse, & ex posse esse, vel ex operatione potentiam, ex potentia essentiam. Ex quo aperte colligitur infinitam esse DEI perfectionem. Quibus enim intellectus viribus potest comprehendi, quanta sit illa potentia, quæ tam efficax est, ut sola voluntate sua creaverit in instanti infinitum rerum, quæ in hoc mundo sunt, numerum; idque tanta cum perfectione, ut in nulla earum inveniat vel minimus defectus, vel redundancia.

Est præterea DEUS omnipotens, ut omnia quæcunque sit collibitum, possit perficere. Nam si non efficeret, in eo esset impedimentum, aut in rebus. Ipse quidem sibi non repugnat, qui simplex est, & sui ubique similis; neque ex rebus constitatur, vel ad veritas, vel diversis. Porro si est in omnibus resistentia, aliquid forte ei par, quod nefas est cogitare, neque esset maximus & supremus omnium. Quid quod in rebus omnibus resistentiæ causa, & ratio hinc oritur, quia contra naturam suam aliquid patiuntur. Si qualemcunque DEUS re jubet esse & vult, ea est cuiusque rei natura, vis, pronitas, neque enim aliud est natura; quicquid ergo is in re quapiam vult fieri, id sit secundum rei ipsius naturam, non quidem, juxta hanc consuetam ordinariam, sed secundum extraordinariam naturam, tamen non violentè, nec adhibita ulla resistentia. Cæterum illius omnipotentia in co-

Amat Deum omnia.

Et præferim homines

S. Dionysius

Infini esse Dei perfectionem dicitur.

ita

In quo
sua Dei
omnipotentia.

sita est, non ut patiat, quod nolit, sed ut efficiat, quod velit. Neque enim corpus esse potest, aut moveri, cædi, dolere, augere, minui, lassari, oblivisci, cogi, vim pati, vinci, inire. Non sunt hæc potentia, sed imbecillitas: quippe nihil horum pateremur nos, si possemus.

Quod si omnipotens est, nec aliquid ei, vel nocere potest, vel obsistere, nec voluntatem habere potest, ut intreat, immortalis certe est, tum etiam æternus. Nam si quis hunc creasset DEUM, ille utique DEUS fuisset, & mortuus, quod est nefas. Hic item DEUS beatissimus est, & bonis omnibus cumulatus. Nam si quicquid vult efficit, quid causæ unquam fuerit, quo minus beatissimus sit? Miseria est enim in iis, quæ adversa nostra voluntate accidunt: nec re illa extra se indiget, per se sufficiens & plenus: alioquin esset quod felicitatem ejus posset impedire, nempe res illa exterior: nec esset beatissimus, cujus beatitudinis fons & origo, non in eodem ipso esset, sed foris adveniret, quod in homine nemo concederet, ut beatum eum, quæ exterius sunt reddant, quanto minus in Deo.

Accedit his summa sapientia. Novit enim omnia, nec ulla cognitioni illius interponitur nubecula, quo minus omnia liquido prospiciat. Quod si sapientissimus non esset, neque omnipotens, aliquid videlicet posset velle, quod perficere per ignorantiam non valeret, quemadmodum pueri, aut rudes, atque inexerti, aut etiam prudentes, quos tamen fallunt & latent permuta. Et quia beatissimus est, sic ut sit optimus quoque, hoc est beneficentissimus, ac munificentissimus, absque omni prorsum invidia: nec res ulla naturam illam potest pervertere, ut sit malus, hoc est, noxius ac maleficus: tales enim sumus, vel irati, quia læsi, vel metuentes, ne lædamur, vel ex malitia, vel errore mentis. DEUM nihil potest lædere omnipotentem & beatissimum, & magnitudinis suæ probe conclusus nihil timet.

Quid, quod vel ipsa lædendi cogitatio acerba est animo, & quietem illius interrumpit. At quemadmodum infinita illa sapientia non fallitur, ita nec potest fallere. Fallunt enim qui aliquid concupiscunt, quod obtinere, nisi à deceptis, non queunt. Bonitatem verè habet, quam singulis momentis experimur; quam quod ab alio non acceperit, sit, ut natura sua habeat; neque enim à rebus conditis potest accipere, quæ posteriores sunt illo, quæque omnes ab illo acceperunt, nihil dederunt ei, pleno per se, & perfectionis numeris omnibus absoluto: nec ante illum præcessit DEUS aliquis, cujus tanquam hereditatem adiret sapientia, & bonitas. Cui vero bonum est naturale, malum erit profecto contra naturam, nihil autem facit contra suam naturam: id enim faceret invitus & coactus, & vim patiens, quod contingere non potest. Et quoniam DEI voluntas causa est rerum, movereque non potest voluntatem ejus malitia, sed bonitas omnia facit, ut proficiat, ut juvet, ut beneficiat. Quanta ergo debet esse Creatoris earum perfectio? Certè cum fide Catholica fatendum est, DEUM esse rem tantam, qua majorem nemo potest imaginari. Atque ideo eadem fides Catholica omnes perfectionum & honorum titulos illi tribuit; quos omnes intellectus tam hominum, quam Angelorum possunt comprehendere, idque in summo perfectionum gradu.

Constituitur illum infinitè bonum, sapientem, sanctum, pulchrum, iustum, misericordem, & specialiter tanta omnipotentia præpollentem, ut

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

non solum hunc mundum, sed etiam mille alios, æque perfectos uno iestu oculi creare poterit, resque omnes fecisse, absque ulla necessitate, gubernare absque lassitudine, & ad finem suum perducere absque ullo impedimento: ita ut omnia ab eo pendeant, ipse autem à nullo; omnia sint mutabilia, ipse sit immutabilis: omnia sint composita, in illo nec compositio, nec divisio: omnia novitati subjecta, in illo nec vetustas, nec novitas: omnia præterita, præsentia, & futura, in illo nec præteritum, nec futurum, sed omnia illi præsentia in æternitatis illius instanti: omnia habeant esse, scire, & posse finitum & limitatum, prout ipse voluit unicuique distribuere, in illo autem hæc tria sunt infinita, cum nemo sit, aut fuerit, qui hæc in eo determinavit; omnia habuerint principium, & possint habere finem, ille autem nec principium habuerit, nec finem habere possit; cum ipse rerum omnium finis sit, & principium: denique omnia possint suum esse amittere, ille autem non possit, cum sit ipsum esse. Tanta est ejus magnitudo, ut totus hic mundus, ante ipsum non sit aliud, teste Sapiente, quam gutta toris antelucani. Tanta est ejus bonitas, ut nulla res dici possit bona, si cum eo conferatur. Tanta est ejus pulchritudo, ut omnes pulchritudines creatæ in conspectu ejus deformes sint, & obscuræ. Tanta est ejus sapientia, ut omnis alia sapientia coram illo sit ignorantia.

Denique ipse est in omnibus perfectionibus suis infinitus, immensus, ineffabilis, invisibilis, incomprehensibilis: adeo ut omne id, quod altissimi illi Seraphin de illo intellectu suo possunt confiteri, nihil sit, si cum eo comparatur, quod intelligendum remanet, quod est infinitum. Significatum hoc olim est per duos illos Seraphin, quos vidit Esaias in templo, de quibus dicit, quod alis suis velabant faciem & pedes; ut insinuerent nullam creaturam, quantum vis excelsum & nobilem, DEUM integrè cognoscere; quia est infinitus, nec potest comprehendi. Ex quibus fit, quod DEUS sit perfectissimus, cum in seipso contineat rerum omnium perfectiones, ut qui singulis vires & facultates, quibus pollent contulerit: & quia inter res ipsas, aliæ aliis sunt perfectiores, eo ipso perfectiores sunt, quo DEO viciniores & similiores; ipse enim est rerum omnium perfectarum mensura, & norma, & infinitum quoddam bonum, quod est fons & origo, unde profluit quicquid in rebus singulis perfecti, honesti, jucundi, pulchri, & boni cernitur. Ex quibus etiam efficitur, ut sit iustissimus, æquissimus, misericordis, & benignitatis plenissimus: quare ipse summus est honorum amicus, gratus eorum obsequiis, & servitiis, liberalis retributor eorum meritis: & è contratio infensissimus inimicus malorum, à malitia eorum abhorrrens, & iustissimus scelerum vindex.

Sequitur insuper DEUM esse incorporeum, corpus enim ex se vitam non habet, sed ab anima; quare si DEUS ex corpore & anima constaret, non esset omnium primus; ea enim, ex quibus aliquid componitur, sunt natura sua priora composito, ut auram vel argentum, &c. prius est ita quæ aurea & argentea, &c. Item si DEUS ex anima & corpore constaret, necesse esset, ut aliquid prius ipso antecederet; quicquid enim constatur ex partibus, ab aliquo componitur; neque enim seipsæ componunt & conjungunt: item aliquid haberet in seipso DEUS, quod non esset perfectissimum; nam spiritus, mens, & animus perfectior est corpore.

Ff 3

GA

CAPVT X.

Idololatriam esse vanissimam sectam.

PRiusequam hujus capituli assertum declarare incipimus, primum breviter, quid sit Idololatria, & quod duplex, quamnam fuerit eius origo, quam eno. me peccatum contineat, quamque vanam Religionem, explicabimus.

Quid sit Idololatria.

Idololatriam vocamus crimen, quo honor & cultus uni summo rerum principio DEO Optim. Max. ut hujus mundi conditori, ac propter seipsum debitus, in creaturas alias, vel ficta simulachra transferatur, ac ut uno verbo dicam, eum creaturæ alicui divinus honor tribuitur DEO soli debitus.

Quod duplex sit.

In Idololatria tria possunt considerari, primum honor, qui exhibetur; secundum, animus, quo exhibetur; tertium, creatura cui exhibetur. Ex quibus tribus tria etiam Idololatriæ genera orti possunt; nempe ex divinitate cultus divini; ex diversâ animi dispositione; tertio, ex diversâ conditione creaturæ. At quantum ad præsens propositum spectat, quatuor sunt Idololatriæ genera, ex diversâ ratione creaturæ, cui exhibetur honor divinus desumpta: Primum, quod in hominum mortuorum; secundum quod in animalium; tertium, quod in dæmonum; quartum, quod in aliarum rerum effigies, animatarum, siue inanimatarum transferatur.

Origo idololatriæ.

Nunc de Idololatriæ origine brevissimè dicamus, & quidem ex parte ipsius hominis, Idololatriæ prima origo fuit ignorantio DEI, qua exæcati crassissimisque tenebris obruti homines, cum summum rerum omnium opificem non coluissent, nedum agnovissent, divinos honores & cultus creaturis, in quibus aliquid excellens cernebant, vel commodum aliquod ex iis percipiebant, tubere cœperunt; hinc factum, ut alii Solem, alii Lunam, alii terram, alii ignem venerarentur; alii vero homines excellentes, aliisque præstantiores, vel viribus, armis, potentia, sapientia, aut etiam inventores artium aliquarum, credentes eis aliquid divinitatis inesse, divinis honoribus sint profecti; accidit enim istis, sicut rustico eunti ad curiam Regiam, qui volens videre Regem, credit quemcumque bene indutum, vel in excelso officio constitutum, Regem esse. Quare prima Idololatriæ origo fuit imbecillitas intellectus, non valentis corporalia transcendere.

Alia etiam Idololatriæ causa fuit effrenata honoris & gloriæ cupiditas, & superbia, qui cum ubique per se ipsos imperare non possent, erigi sibi statuas & simulachra jussunt, quibus variis in locis constitutis, honor, ac si ipsi præsentessent, ab omnibus tribuere. Alii vero plus æquo suos progenitores, vel filios adamantes, ut dolorem ob ipsorum mortem, vel absentiam aliqua ex parte lenirent; post eorum mortem statuas & simulachra extruxerunt in eorum memoriam, atque ditioni & potestati suæ subiecos, ut servi & ancillæ, illis statuis venerationem & cultum impendere cogebant: ut optimè describitur Sap. c. 14. *Ac verbo luctu dolens pater cirò sibi rapti filij fecit imaginem, & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cepit, & constituit inter servos suos sacra & sacrificia.* Deinde interveniente tempore, convalescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est. (Et infra) *Hæc fuit vita huius mane deceptio, quoniam aut affectui, aut Regibus deservientes homines incommutabile nomen lapidibus, aut lignis imposuerunt.*

Sap. 14.

Ac denique Idololatriæ origo præcipua fuit summa dæmonum malitia; qui mira calliditate, ad homines decipiendos, sese in illas statuas, & simulachra hominum arte confecta abscondebant, & inde responsa rogati dabant: huc atque illic imagines loco movebant, & ita respondendo, & sese in illis imaginibus movendo, significabant hominibus in illis statuis divinitatem inesse, quæ ad interrogata responderet, miracula pararet, consilia præberet, incederet, hinc factum est, ut delusi homines divinos honores consecuti à se imaginibus conferrent: indeque atrepta occasione, homines quæstus avidi, Sacerdotes se harum imaginum finxerunt, mille confictis fabulis Gentium populos sibi conciliantes: mox varios cultus, ritus, & sacrificia instituerunt; persuaserunt hominibus ea simulachra esse Deos, quibus victimas offerre oporteret, ut placarentur, mala arcerent, salutem & facultates tuerentur. Denique ut in hac vita beneficia, in altera felicitatem conferrent, templa & aras dicantur, ut in iis munera offerrentur, quæ in suos usus converterent, & immodicam lucri cupiditatem expererent, atque ipsi laudem & gloriam conciliarent. Ex his igitur causis, veluti ex fontibus, idolorum cultus; & superstitiosa ac falsa religio promanavit, & veti DEI cultus extinctus, & sepultus est.

Huic autem dæmonum fraudi singulari DEI providentia tribus potissimum modis & remediis adhibitis obviam itum fuit. Primo temporibus oportunitis homines literis, moribus ac vitæ integritate conspicuos, tanquam legatos misit; ut gentes doceret modum, quod sibi ab his dæmonum artibus & fraudibus caverent. Secundo permisit, ut in his sectis vanis ac superstitiosis, tot ac tanta mendacia, absurda, & incommoda, cum omni recta ratione pugnantia, traderentur, ut facile homines, si vellent, agnoscere possent, ea omnia esse aniles, & inanes fabulas, ab hominibus confictas, ac sæpe historia de suis Diis ita obfæcæ & turpes referuntur, ut puras & mundas hominum aures offendant. Tertio permisit dæmones, ita monstruosis, & portentosis figuris, apparere, ut absque ullo negotio possent homines conjicere, imagines tam fædas, & retras, aspectuque terribiles non posse representare nisi res similes sibi. Permisit etiam dæmones suis propriis figuris horrificis, in mediis ignium flammis a dæmonibus, depingi, ut in Japone, & aliis Indiarum partibus evenitur, ut vel ipso aspectu admoneant mortales, quibus supplicii ipsi torqueantur, & quæ tormenta maneant eos, qui ipsis cultum & venerationem impenderint.

Denique quam enorme peccatum sit Idololatriæ crimen, argumentis quamplurimis demonstrari poterit, præterim desumptis ex divinis literis, ex Sapientia lib. prælerim 10: c. 13. & 14. & ex Isaiâ cap. 44. & 46. Jerem. 10. pulcherrimè autem, & ad vulgarem sensum accommodatissimè Baruch cap. 6. Idolorum vanitas confutatur: *Notam, inquit, sit vobis, quia non sunt Di, ne ergo venerimini eos, sicut enim vas hominis constructum inutile efficitur, tales sunt Di eorum. Constructus illis in domo, oculi eorum pleni sunt pulvere, à pedibus introeuntium: lucernas autem accendunt illis, ex quibus nullam videre possunt: sunt autem sicut trabes in domo, nigre sunt facies eorum à fumo, qui in domo sit. Supra corpus & caput eorum volans noctua, & hirundines, & aves, similiter & catæ, unde sciatis, quia non sunt Di: si ceciderint in terram, à semetipsis non resurgunt, sicut mortuum munera illorum apponuntur illi. Hostias eorum vendunt Sacerdotes, & abutuntur. Unde ergo vocantur Di? In domibus eorum Sacerdotes sedent, neque*

Criminè idololatriæ gravitas.

Baruch 6

neque

Dæmonum malitia.

Idololatriæ quomodo Deus obstitit.

Criminè idololatriæ gravitas.

Baruch 6

neque

neque si quid mali patiuntur ab aliquo, neque si quid boni, restituere poterunt. Neque Regem constituere possunt, neque auferre: similiter neque dare divitias possunt, neque retribuere. Si qui illis votum voverit, & non reddiderit, neque hoc requirunt: hominem à morte non liberant, neque infirmum à potentiori eripiunt. Lapidibus de monte similes sunt. Quomodo ergo estimandum est eos esse Deos? A fabricis, & aurificibus facta sunt; nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse Sacerdotes. Nunquid ergo possunt ea, qua ab ipsis fabricata sunt esse Dii? quomodo ergo sentiri debet, quod sunt Dii, qui nec de bello se eripiunt, neque de malis se liberant. Si inciderit ignis in domum Deorum, Sacerdotes quidem ipsorum fugient, & liberabuntur, ipsi vero sicut traves in medio comburentur. Quomodo ergo estimandum, aut recipiendum, quod sunt Dii? non à furibus se liberabunt, quibus iniqui fortiores sunt, &c.

Ubi ex triplici capite Idololatriæ vanitas rejicitur. Primo ex natura & substantia Deorum lignea, lapidea, aut alterius metalli. Alterum ex impotentia & ignorantia, quia vel creaturæ sunt à DEO factæ, ut cæli, & sidera & motibus variis subjecta: Aut sunt mera simulachra, quæ se ipsa defendere nequeunt, ab igne vel latronibus, &c. Tertium est ab humanarum rerum providentia, ubi ipsa barba:orum experientia in medium producenda est, & interrogandi, an in bello, morbo, aut fame Deorum suorum unquam opem aliquam senserint? utrumne religio è illos colentes, an nihili facientes melius habuerint? Et quoniam sæpè Dæmones, ut turbent Gentiles, erroresque humanis pectoribus infundant, miscent falsam cum veris, sacrificiisque præsto ad sunt, eduntque sæpe prodigia, quibus obstupescit homines fidem ac cultum illis exhibent; docendi sunt Barbari, cum res ita tulerit, diaboli omnia esse commenta, qui visus hominum præstigis obsecrantibus fallat, ut non videant ea, quæ sunt, & videre se putent illa quæ non sunt: aliquando etiam DEO sic permittente, insinuant se corporibus hominum, & occultè visceribus inclasi valetudinem vitiant, morbos causant, somnis animos terrent; ut homines his malis cogant ad eorum auxilia recurrere. Sæpè vero cum ex conjecturis aliquibus futuros eventus præsentiant, interponunt se manifestando futura; ut quæcunque à DEO facta sunt, vel fiunt, ipsi potissimum facere vel fecisse videantur, cum tamen revera mendaces, & iniqui, ac fraudulenti sint; ac justis & Christianis DEI cultoribus subjecti, ejus nomine adjurati è corporibus exeant; quorum verbis tanquam flagellis verborati non modo Dæmones se esse confitentur, sed vim ac nocendi potestatem amittunt: quia nec DEO per quem adjurantur, nec Christianis ministris, quorum voce torquentur, mentiri possunt. Itaque maximis sæpè ululatibus editis, verberati se, & ardere, & jam jam exitos se proclamant, tantum habet veri DEI cognitio ac justitia potestatis; quare nocere non possunt, nisi iis, quos habent in sua potestate.

Docendi sunt etiam Gentiles, cum res ita tulerit, quis Diabolus sit, qui illius satellites, quid agant, quæ illorum in homines inimicitia, malitia, & fraudes, ut timorem in eorum potius odium convertant: hoc enim commune apud omnes penè Barbaros est, ut DEUM quidem omnium rerum iupremum, ac summè bonum fateantur, Spirituum verò quorundam perverforum non obscura notitia sit. Summum igitur illum DEUM rerum omnium opificem, quem ipsi ignorantes colunt, esse quem nos annun-

ciamus per omnia doceri debent. Ac deinde quantum ab illo distent nequissimi Dæmones oportet exponere; ut Idola sua omnia contemnant, execrentur, & maximo odio prosequantur.

Ac denique quantum Idololatria scelus sit, ex hac ratione manifestè convincitur. Nam cum DEO rerum omnium Domino pugnat apertè, & illi quasi bellum indicit, & qui hujusmodi crimina perpetrant, quantum est ex parte ipsorum, DEO summo rerum parenti, & auctori gloriam, honorem & dominatum eripiunt, ejusque naturam everrunt & dissipant; quia Dei in hoc mundo notitiam extinguentes, divinos honores Dæmoni impendunt, qui est vilissimus, abjectissimus, impudicissimus, immundissimus, ac flagitiosissimus omnium Spirituum, qui sunt à DEO creati, qui hominum animas perdere avidissimè cupit: Quare sicut nullum crimen in Regem potest gravius admitti, quàm eum ex suo Regno pellere, ac à dignitate Regia ejicere, & alium ad summum Regiæ majestatis fastigium evehere; ita nulla in DEUM est injuria major, quàm eum divinus honor, qui ipsi debetur soli, ipsi detrahatur & aliis tribuitur, ipsius potestati & imperio subjectis. Atque eo Idololatria stupidior ac deterior est, quanto vilioribus ac deterioribus creaturis divinus honor exhibetur; quia id magis contra rationis & naturæ ordinem est: & eo major contumelia DEO inferatur, quo vilior est creatura, quæ præponitur, aut exæquatur ei. Ceterum idololatria illa omnibus aliis detestabilior est, quia cultus DEO debitus Dæmonibus tribuitur. Quod tribus potissimum rationibus comprobatur. Prima, quia Dæmones sunt inferiores brutis, dejectione propriæ malitiæ, ac miseria culpæ ac pœnæ. Altera, quia sunt hostes & inimici DEI. Tertia, quia periculosior est talis Idololatria, magis itaque DEO displicet, qui honorem DEO debitum tribuit inimicis DEI pessimis, & quia se ipsum in majus periculum injicit. Sunt enim Dæmones ad decipiendum vigilantissimi, neque est ullum malorum genus, quo non deleantur, & Deorum induti personam in errorem atque stultitiam nos impulsisse gaudent.

CAPVT XI.

DEVM esse ultimum non solum hominis, sed & aliarum quoque creaturarum finem.

Ultimus finis est ille, propter quem amantur cætera, ipse vero propter se ipsum. Cum autem unum quodque suam appetat perfectionem, illud appetit, ut ultimum finem, quod appetit, ut bonum perfectum, & completivum sui ipsius, ita quod extra ipsum nihil appetendum relinquatur: & quia DEUS est summum & infinitum bonum, ut prædictum est, necessario fit, ut sit ultimus rerum omnium finis, in quem veluti in scopum propositum, universa quodam naturæ impetu, diriguntur.

Et confirmatur, quia cum DEUS ipse cuncta, quæ in rerum natura sunt, finxerit, & condiderit, conditaque servet, & cum necesse sit eundem esse finem efficientis & rei effectæ, ut Architecti & domus ædificatæ, DEUS autem nullo extrinseco bono indigeat; nullam aliam ob causam ad agendum moveri potest, quàm propter seipsum. Quare cum ipse sit finis sui ipsius, sequitur ut homini quo-

Apoc. I. &
22.

que sit finis ultimus ipse DEUS; unde est illud de ipso in Apocal. 1. & 22. cap. *Principium & finis, primus & novissimus*: quare ut involucrium clypei caula factum est, ut vagina gladii, ut domus inhabitandi gratia: sic homo propter unum DEUM, à quo conditus est, tanquam propter ultimum finem creatus est.

A que hoc etiam ex naturali rerum omnium ordinatione clarius intelligere licet, quæ sic conneræ sunt, ut inferiores & imperfectiores nobiliorum ac meliorum gratia conditæ sint, eisque ad usum subiectæ, ut plantæ, & cætera vegetabilia, propter animalium, animalia vero propter hominum usum; mansueta quidem ad usum & cibum, agrestia vero partim ad eundem cibum, partim ad alia adjumenta, ut vestium, & aliarum rerum. Nec vero hominis dignitati aliquid detrahit, imò multum addit, ut ad DEUM summam, infinitumque bonum dirigatur: nam cum, ut paulo ante diximus, DEUS ipse nullum alium finem habeat, quam se ipsum; sic fit ut homo quoque ad ejusdem finis participationem provehatur, quod summæ cujusdam dignitatis est.

Ex quibus etiam fit, quòd, cum ultimus finis sit ad quem omnes actiones humanæ respiciunt, & in eius adeptione appetitus conquiescit; quod hominis felicitas sit sui ultimi finis adeptio, hoc est possessio DEI, in quo omne bonum consequitur, & in quo omnis ejus cupiditas expletur, satiatur, & conquiescit. Quare sicut DEUS est in se ipso beatus, beatitudo enim nihil aliud est, quam perfectè intacta quedam omnium bonorum possessio; sic etiam homines beati fiunt, cum DEUM ipsum præsentem clarè cernunt & intuentur, & clarè visum tui & secuti possident & amant. Nec potest homo ulla in re conquiescere, donec ad hunc ultimum finem, & summum bonum perveniat; quia quousque summum bonum obtrineat, ejus voluntas nullo potest bono saturari.

CAPUT XII.

Animam hominis esse immortalem,
aliamque vitam futuram post
hanc.

Animæ
immor-
talitas
demon-
stratur.

A Nimæ rationalis immortalitatem, & fide Catholica credimus, & rationibus naturalibus demonstratur à Philosophis, tam Christianis, quam Gentilibus, ex quibus ea argumenta clariora, & Gentilium ceptui magis accommodata adducemus, ostendentes animæ immortalitatem: Primo, ex variis animæ appetitibus à natura insitis. Secundo, ex præmio & pœnis bonis, malisque debitis. Tertio, ex fine ultimo, & beatitudine nostra, quæ in hac vita esse non potest. Quarto, ex variis virtutibus, & earum actionibus, quæ perirent, & vitiis, quæ contra sequerentur, si anima non esset immortalis.

Ex variis igitur appetitibus naturalibus à natura insitis, immortalitas animæ manifestè ostenditur. Homini inest appetitus naturalis ad plura bona, qui cum sit à natura insitus, non erit frustra. Si autem anima immortalis non sit, frustraneus erit, cum non possint in hac vita compleri, ut patet, si ad aliquos particulares appetitus accedamus. Nam in primis insatiabilis est, & à natura insitus ipse appetitus bonorum nullum est in hac vita tantum bonum, quod adepti tandem aliquando non fastidiamur; quantumvis illud avidè appe-

tiverimus, jucundumque ac suave visum fuerit. Unde ad alia semper mens anhelat, si quod forte inveniat objectum, in quo quiescat: nihil enim est, quod humanum desiderium satiare possit: quod expressit August. illis verbis: *Fe cisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec perveniat ad te*; ex quo fit, quod appetitus beatitudinis & felicitatis, & summi boni, sit nobis à natura insitus. Omnes enim volunt esse beati, & cum summum bonum excludat omne malum, tam culpæ, quam pœnæ, hoc autem in hac vita esse non possit, ut experientia testatur, quæ plena est miseris & peccatis. Quare cum hic appetitus aliquando saturari debeat, cum sit naturalis; consequens fit, ut sit alia vita, in qua homo hanc beatitudinem possit possidere, quod absque immortalitate non contingit.

Et confirmari potest ex aliis homini à natura insitis appetitibus; nam inest homini appetitus naturalis ad vitam sempiternam; nam quilibet intelligens naturaliter desiderat se esse perpetuum, non solum secundum speciem, sed etiam secundum individuum. Est etiam naturalis homini appetitus gloriæ, honoris, & famæ, etiam post mortem, ut experientia constat, ex assidua vehementique hominum contentione atque emulatione relinquendi sui monumenta, tum conscribendis voluminibus, & statuis erigendis, ac magnificis operibus construendis, quibus gloriæ, & famam, & æternitatem nostram mortem acquirant, quibus etiam planè in hac vita perpetuus insitus appetitus. Accedunt in homine à natura est insatiabile scientiæ desiderium, est enim in intellectu nostro non solum infinita capacitas, ut scientiis omnibus imbuatur, sed & scientiarum ipsarum inexplebilis appetitus. Cum igitur omnes isti appetitus à natura hominibus inditi, vani non sint, nec superflui, & in hac vita satiari non possint, restat ut sit alia vita, in qua complementum recipiant.

Ex fine etiam ultimo, & beatitudine nostra, quam in hac vita adipisci non possumus, sed in altera, demonstratur animæ nostræ immortalitas, quia cum omne ens naturale habeat finem, in cuius consecutione quiescat & deleatur; homo igitur, qui omnium entium naturalium est res præcipua, non erit deterioris conditionis. Hæbit ergo hunc finem, quo fixatus, sed nullus in corpore talis apparet finis, imò tota hominis vita est sollicitudinibus & laboribus plena, & nullum animal ita sollicitudine, timore, ac dolore concutitur, sicut homo.

Adde etiam vitæ brevitate, quæ omnia veram hominis durationem, & finem verum non esse in hoc corpore, manifestè indicant.

Præterea beatitudo est ea, in qua omne bonum & nullum malum invenitur; est enim status omnium bonorum aggregatione perfectus. Deinde beatitudo debet esse creata; alioquin animus beati non esset quietus. Debet etiam esse firma & stabilis, ne sit hominis mens anxiosa, & sollicita, ac in beatitudine nulla debet esse tristitia, nec dolor, pœnæ enim esse beatorum, & dolere; ac denique beatitudo debet esse per se sufficiens, ut beatus nullo indigeat, neque pro se, neque pro suis. At nullum ex prædictis bonis, aut carentia malorum potest contingere in hac vita; restat ergo, ut sit alia vita, in qua homo hanc beatitudinem consequatur.

Tertio, animæ immortalitas ostendi potest ex DEI providentiæ & gubernatione, quia cum sint multi homines, qui cum bene & sanctè vivunt,

Varlib
minim
appet

ac toto studio Deo famulentur, & seruiant, in hac tamē vita graviter sunt afflicti, vi, tyrannide, & seruitute oppressi, calamitatibus, & malis quam plurimis vexati, omnia etiam aduersa patienter sustinentes: contra verò cernimus multos improbos, ac perditos homines, nefarios ac impios opibus affluere, in deliciis versari, prosperè, & feliciter vitam transigere. At cum DEUS sit iustissimus, si hominum animi immortales non sunt, & vita alia futura non est, ubi sint bonorum hominum præmia, & supplicia malorum; magna esset rerum confusio, & perturbatio, nec esset in DEO summa iustitia & sapientia, si bonos sine præmio, & malos absque supplicio prætermitteret; quod sanè cum omni recta ratione pugnat.

Præterea, quia hæc tria inter se sunt valde connexa & conjuncta, DEI religio, DEI providentia, Animæ nostræ immortalitas. Quisquis unum istorum tenet, aut labefactare, aliorum quoque fidem concutiet. Nam si animæ non sint immortales, bene, aut secus factorum nulla sunt præmia, nulla pena. Hæc enim omnia in decursu præsentis ævi permixta & confusa cernimus, ut nihil aliud sit hominum vita, quam merum latrocinium. Nulla est ergo DEO cura de nobis. Quod si nos non curat, quorsum à nobis coletur? vana & stulta persuasio fuerit religio DEI ac pietas. At nos tamen homines omnes, & nationes quantumcūque barbaras, & ab humanitatis institutione alienas, atque abhorrentes, animadvertimus adduci naturaliter ad religionem aliquam, laudare ac probare modestiam, moderationem, gratitudinem, pietatem, mansuetudinem, patientiam, æquitatem. Fieri ergo non potest quin hæc sint bona, & contrariis peiora, cuius rei nulla est ratio, si Deus non sit spectator ac iudex. Testatur ergo nos illi curæ esse se, & pietatis præmium alibi expectandum. Quod si illic est virtutis præmium, & hominis finis, anima protectò illic vivet, & retro idem valet: si anima illic vivet, finis hominis illic est. Finis enim ad ultimum & perfectissimum pertinet, qui ea de causa finis nominatur. Quod si plurimorum & sapientissimorum hominum auctoritatibus aliquid tribuimus, præter tacitum illum humani generis consensum, habemus expressum alterum, & manifestum, quandoquidem non solum doctis, & ab humanitate instructis nationibus, sed feris & barbaris, ut Getis, Scythis, Indis, & in novo orbe tam diu sepositis & latentibus, persuasissimum est, animas hominum hinc in alta emigrare loca, digna iis rebus, quæ in vita gesserint. Ex professoribus autem sapientiæ ignobilissimis, & qui in deliciis extremum bonorum suorum posuerant, animam fecerunt mortalem, scilicet iidem illi, qui religionem omnem, qui cultum & amicitiam Divorum, qui providentiam, qui Divos ipsos funditus extirpaverunt.

Quarto, ex variis virtutibus, & earum actionibus, quæ perirent, & vitis, quæ contra sequerentur: quia cum sit naturale homini secundum virtutem vivere, sublata de medio animæ immortalitate, nullus esset locus virtutibus temperantiæ, sobrietati, frugalitati, virginitati, humilitati ac aliis virtutum functionibus, quæ omnia homines privant huius vitæ voluptatibus, & aliis etiam bonis, puta honore, divitiis, pompa, saltu, imperio, & potestate: nullus etiam esset, qui vellet mortem pro Republica, Virtute aut iustitia appetere, cum nullum inde bonum consequatur. At è contra latissimus campus vitis omnibus aperiretur, superbiæ scilicet, ambitioni, vanæ gloriæ, luxuriæ, gulæ, ebrietatibus, commensationibus, ac tunc verè se-

queretur illud Sardanapali epitaphium ejus sepulchro inscriptum:

Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas.

Unde rectè August. 6. Confess. ca. ultimo. Si animus, inquit, mortalis est, Epicurus in animo meo palmam habet. Sequeretur etiam beatitudinem, & finem ultimum hominis esse in hac vita, nempe vel in ejus conservatione, vel in bonorum ac voluptatum huius vitæ fruitione, ac plus minuse eadem esset beatitudo hominum ac jumentorum. Ac denique fieret impiorum hominum vitam esse beatorem optimorum vita: nam virtus in labore posita, etiam ardua & difficilis, ac contra vitium facile & molle & delectabile sensui. Si ergo alia vita non esset expectanda; quid obsecro utilitatis esset tanto labore, sudore, ac difficultate acquisivisse, & conservasse virtutem, si post mortem nihil aliud superest. Quare illud optimum & venissimum D. Pauli, Sancti & studiosi viri possent dicere; *Miserabilioris essemus cunctis hominibus, si in hac vita tantum sperantes in Christo sumus.*

Soler etiam animæ immortalitas demonstrari ex operatione, & potentia spiritali, quia actus cognoscendi in nobis nonnulli sunt spirituales, hoc est, nec ex materia constantes, nec à materia subjective dependentes; ergo & potentia illos immedia è eliciens spiritalis erit, & consequenter substantia, unde talis potentia effluxit. Assumptum probatur ex objecto intellectus, quod est spirituale; cognoscit enim universalia, judicatque de rebus immaterialibus, & ipsorum habet scientiam. Hoc etiam confirmatur ex voluntatis actibus; nam voluntatis operationes quamplurimæ spirituales sunt: ut sunt velle, & nolle, eligere, vel non eligere: quæ sunt supra omnem sensum, & supra omnem materiam, sed in his argumentis Philosophicis non oportet amplius immorari.

Ex dictis igitur apertè conficitur, animum esse immortalem, futuramque esse aliam vitam, ubi sit & felicitas bonorum, & impiorum calamitas: ac ut recipiat quisque debitam sibi mercedem, prout bene, vel male vixit in hoc sæculo. Et quoniam alterius sæculi vita perpetuo est duratura, ideo tam præmia bonorum, quam malorum supplicia futura sunt sempiterna.

C A P V T XIII.

Conclusio prædictorum, & rationes, quibus homo tenetur DEVM colere, & illi inservire.

EX his omnibus apertè constat, vera & certa de primo & summo rerum principio doctrina. Primum, quod sit unus DEUS rerum omnium author & conditor, qui cunctis rebus esse communicat, & conservat illud, quique in singulis operatur non & potestate sua, ita ut ipso non conservante universa in nihilum reverterentur. Secundo certum est DEUM ipsum rerum omnium curam & providentiam habere, suaque cura mundum regi & gubernari, & res universas, ad certos & propositos fines, dirigi ab ipso & ordinari.

Tertio constat, DEUM esse substantiam quandam spirituales, sua natura & operatione perfectissimam, longèque sublimiorem, quam ab homine ullo intelligi, aut cogitari queat, æternam, omni principii expertem, & sine carentem, ipsamque esse principium perfectionum omnium creaturarum,

Dei proprietates

turarum, quas in se continet gradu quodam multo nobiliore & præstantiores quoniam ipsa est omnis perfectionis summa & prima regula. Quare vitam habet, & intelligentiam, & infinita sapientia & consilio pollet, ut clarè cognoscitur ex pulchritudine, perfectione, ordine, & concentu, quem rebus omnibus impressit: inde etiam sequitur, ut sit omni iustitia, æquitate, misericordia, benignitate, & bonitate plenissimus, ac denique summum & infinitum bonum, fons & origo omnis perfectionis & bonitatis.

Quartò, claret ex dictis, quod cum DEUS sit summum & infinitum bonum, sit etiam, ut sit ultimus rerum omnium finis, maxime hominis, in cuius possessione & adeptione hominis felicitas sita est, nec possit conquietere, donec ad hunc ultimum finem, & summum bonum perveniat.

Quintò, cum in DEI adeptione, qui est ultimus hominis finis, sit nostra beatitudo, & hæc summa hominis felicitas, ad quam adipiscendam conditus est à DEO, in hac vita obtineri nequeat; fatendum est aliam post hanc futuram vitam, in qua perfectissimè DEO fruamur; animamque nostram esse immortalem, ut sic iustis præmia, impiis verò supplicia ab ipso DEO decernantur. Ex his manifestè stabilendum est, hominem non esse suum, sed DEI; humanamque naturam, ex ipsa sua conditione, verum ac legitimum Dominum habere summum illud ac infinitum numerum: quo etiam sit, ut DEUS ab omnibus coli, adorari & amari super omnia debeat. Quod si homines in officio esse velint, ita se ipsos instituere debere, ut tota eorum vita DEI cultui sit consecrata, ex Dgo pendeat, & quasi ex eius imperio & ductu suspensa sit, idque plurimi causis: præcipue vero quinque attingemus: quæ sequuntur ex his, quæ nuper diximus.

Causæ
cur Deus
amandus

Prima igitur causa sive titulus, quæ nos cogit DEUM adorare, omniaque nostra illi subiectione, ex ipsius divinæ naturæ infinita perfectione & præstantia ducitur, præsertim si cum nostra natura comparetur, quæ est tam infirma, vilis, ac pusilla. Nam si Philosophi servitatem hominum aduersus alios homines posse esse naturalem, ac iustam, respectu nobilioris ac sapientioris, ac homini in omnibus excellenti, naturaliter imperium & dominium deberi censuerunt, credentes tantam posse inveniri inter res ipsas creatas distantiam, ut aliæ aliis naturali jure subdantur; quanto hoc verius erit inter DEUM & hominem: nam quantumcumque homo homini præstet, non potest alia esse differentia, quam doctrinæ, sapientiæ, vel ingenii aut hujusmodi accidentium; quæ inæqualitas, quæcumque sit illa, finita tamen est, & intra ejusdem naturæ terminos continetur; omnes enim & corpus ex eadem materia, & animam ejusdem formæ habemus: sed si conferamus hominem cum DEO, sapientiam cum sapientia, bonitatem cum bonitate, potentiam cum potentia, naturam cum natura, non solum infinita est distantia, sed etiam quicquid homo habet, à DEO habet, à se autem nihil, ideoque melius ac verius nihil habere, nihilque esse respectu DEI dicendum est. Quod si tota terra universo celo comparata, quod est ens finitum, non aliud quam unius puncti instar esse videtur; quid erunt singuli homines, respectu illius infinitatis, & illius abyssus, in quem innumerabilia eademque immensa bona concurrunt?

Homo
non sui
ipsius est,
sed Dei.

Secundus titulus, Cor homo potius sit DEI, quam sui ipsius, eumque amare & colere teneatur, in eo fundatur, quod ab illo conditus &

creatus sit. Nam inter homines ipsos nullum jus habendum rerum iustius & gravius est, quam quod fundatur in rei productione. *Qui plantat vineam* (ait Apost. 1. Cor. 9.) & *de fructu eius non edit*; sic qui domum ædificat, qui arcam ligneam, aut opus aliquod suis manibus conficit, ejus operis idem auctor & omni jure ac lege dominus est. Hoc autem multo magis locum habet in DEO, quoniam hominis artis efficiencia nihil aliud possunt, quam externam formam; & quasi faciem rebus inducere, naturam autem ipsam, sive ferri, sive ligni, nec producere, nec attingere quidem possunt: DEUS autem usque ad ultimum, extremumque essentia gradum, sua vi & virtute pertingit: quare optimè Scriptura, hoc præcipue titulo omnium dominatum DEO tribuit; sic enim *Psalm. 23. legitur, Domini est terra, & plenitudo ejus, ipsius est mare.* (& quasi hujus ratio reddatur) & *ipse fecit illud, & aridam fundaverunt manus ejus.* Unde optimè Bernard. de quadruplici debito: *Eccle. inquit, in januis est, qui fecit calum, & terram: & creator tuus est, tu creatur; tu servus, ille Dominus; tu sumentum, ille singulus: totum ergo quid es, illi debes, à quo totum habes, illi præcipue Domino, qui & te fecit, & benefecit tibi, qui tibi ministras fiderum cursus, aëris temperiem, sacunditatem terra, fructuum ubertatem. Huic revera totis medullis, totis viribus serviendum, ne ferè indignationis oculo respiciat, & coneruat in æternum.*

Ex hac etiam causa sive titulo deducitur tertius, quo astringimur DEO obsequium præstare, *Non solum, ut inquit Bernardus, quia fecit nos, sed quia & benefecit nobis, suæque providentiæ in ultimum finem nostrum direxit & ordinavit:* ut enim nos propter semetipsum, sic omnia propter nos condita sunt: quidquid enim est in terra, in aquis, in aëre, in igne, imò in sphaeris celestibus, id omne in obsequium nostrum creatum est: Omnes enim creature homini ministrant, cui constituto super opera manuum DEI, omnia sub pedibus subiciuntur: homini frondes & fructus produciunt ab ortis, illi terra gignit aurum, argentum, & alia usibus humanis commoda mineralia; illi fluit & refluit mare, pisces varios generat, vela navæque portat; homini scaturiunt fontes, labuntur flumina, illi oves, boves, & pecora campi pascuntur, pellesque, lanas, lac, & butyrum proferunt. Ac denique (ut prætermittam caelestem orbem, in quo Luna, Sol, & Stellæ, cui lucent, nisi homini in eorum visum (vas in hæc inferiora mittunt influentia?) nihil in aqua, terra, & aëre est, movetur, aut vivit, quod non, aut patitur, aut recreat aut medetur homini. Ita ut totus hic mundus inferior, non sit aliud, quàm penitentiarium, vicidarium, & pharmacopolium humanæ naturæ.

Quarta causa hujus servitutis ex hominis sine promanat: nam quæcumque res propter alteram facta, ad eamque ordinata, eam illi subiectam, ac veluti mancipatam esse oportet; quod ex naturali rerum ordinatione intelligere licet, quæ sic nexæ sunt, ut inferiores & imperfectiores nobiliorum ac meliorum gratia conditæ sint, eisque ad usus subiectæ. Unde plantæ, & cætera vegetabilia facta sunt propter animalia, illis enim liberè vescuntur, suorumque usibus serviunt; animalia verò propter hominis utilitatem, alia ad sustentationem, alia ad delectationem, alia denique in varia commoda & fines humanos, quæ homini obediunt & subduntur. Nam boves terram nobis nulla sua utilitate arant, equi vero (ut alia nunc omittam) modo oneribus ferendis, modo cursu, modo passu nobis deserviunt. Cum igitur humana natura ad ipsum DEUM

Homo
ad Deum
ordinatus.

Breviter

Ex
coll
dicendi
et ordio
circum
do caus
tionibus
venere
sunt, se
tionem
agnosca
quom

DEUM sic ordinata, nec alium habeat, nec habere possit finem; oportet ut animalium exemplo, ac obedientia discamus, quam nos DEO obedientes ac subditos esse oporteat.

Hominis post vitam præmiū. Quintus titulus servitoris, isque maximus, ducitur ex præmio quod DEI cultoribus paratum est apud ipsum DEUM, finem nostrum id autem est post hanc vitam, æterna & immortalis gloria: & è contra, illum non reverentibus æternum supplicium. Gloriam vero hanc æternam, non alia ratione adipisci possumus, vitæque prædictam penam, quam si nos totos Domino DEO verissimè dedamus; & merito quidem, quia infinitum illud præmium infinito etiam labore dignum videtur.

Quare cum tot, tantæque causæ concurrant; si res debite expendatur, magnam quandam, ac potius immensam obligationis summam confici, nemo est, qui non videat: cui obligationi non aliter satisfieri poterit, quam nisi quicquid sumus, quicquid valeamus, quicquid habemus, uni DEO offeramus, in ipsiusque potestate semper esse velimus, & ad divini beneficii arbitrium nostra studia, actiones, & cogitationes assidue convertamus, ac ab eo dirigi gaudeamus. Quæ cum ita esse debeant, culpa quis erit, plusquam infinito supplicio digna, qui sui juris esse velit, atque ex voluntate sua, non ex voluntate DEI, vitam suam, actionemque gubernare; ac denique DEI oblitus, sibi serviat ac per effrenatam libertatem pullo onagri similis, audenter vagus per sylvam suorum desideriorum currat, actionemque suam ad se ipsum referat.

Huic igitur hominum omnium debito tam grandi, & alii similiter obligationibus altioribus, quibus DEO alitringuntur (quæ nunc à nobis ideo prætermittuntur; quia non nisi à divina luce illustratis cognoscuntur) quantum est ex parte sua, homines satis faciunt, si se totos DEI cultui & obsequio offerant. Hoc ergo efficitur per Religionem Christianam, & per infusionem Baptismi, in quo Christiani, promissione per juramentum confirmata, DEO obligantur, strictissimoque vinculo illi fœderantur. Cujus promissionis, seu fœderis duæ sunt partes, altera qua mundum, mundi que præmia, à nobis abdicari profiteamur: altera, qua uni DEO nos dicamus: ac ut uno verbo dicam, Religio Christiana DEO donat vitam, donat opera omnia vitæ, donat studia, labores, exercitationes, & denique quod est omnium maximum, ipsam dominam voluntatem, qua tradita, totus homo traditur.

C A P V T XIV.

Brevis forma proponendi Gentibus sanctum Evangelium.

EX omnibus igitur hæcenus commemoratis, colligi potest brevis instructio, & forma prædicandi Gentibus Evangelium. Primo præmissio exordio secundum temporis, loci, aut personarum circumstantias, vel à sine nostri adventus, referendo causas, quæ impulerint, ut à longinquis nationibus, tantis periculis, & laboribus exantlatis venerimus, solum propter DEI gloriam, & eorum æternæ salutis causa, non querentes, quæ nostra sunt, sed ipsorum tantummodo salutem, liberationem ac vitam, & ut DEUM Creatorem suum agnoscant, illique debitum famulatum & obsequium præstent. Præmissio hæc vel simili exordio

tria tractanda sunt. Primum spectabit ad DEI cognitionem, illam scilicet, quam lumine naturali homines possunt attingere: sumentes initium à creatione, providentia, gubernatione, perfectionibusque divinis, docentes, quæ animæ nostræ immortalem naturam, & finem ejus ultimum spectant, obiterque errores contrarios rejiciendo. Ad secundum verò caput spectabit, titulos sive causas expendere, quibus DEUM astringimur amare, & illi inservire, ac cultum debitum exhibere. Ad tertium tandem, investigare qualis debeat esse hic cultus, quo DEUS ipse summus colendus sit ab homine, ostendentes hunc tantum esse apud Christianam Religionem, hæcque esse veram, certissimam & DEO gratam: quæ tria, sequentibus veritatibus breviter complectemur.

Prima veritas; Hominem à DEO fuisse conditum, ut in DEO conquiescat, qui finis est, ob quem conditus est homo, & in eo sitam esse ejus beatitudinem, demonstrabimus; & quod anima hominis immortalis sit, efficitur beata non possit, rebus istis sublunariis & caducis: neque etiam ea immortalia reddent ipsam beatam, quæ in se beatitudinem non habent. Condidit igitur DEUS hominem non propter superiora, quæ illo non indigent: nec propter inferiora, quod esset indignum: nihil ergo inier hominem & aurorem suum est interpositum. Creatus est igitur homo propter ipsum, ut à solo Conditor suo bonum omne ipsius & beatitudo dependeret. Quocirca solus DEUS, qui solus implet mentis nostræ limines, & excedit, ipse animam nostram potest beare, qui est beatissimus, qui immortalis, qui infinitus, qui quam beatitudinem habet ex se ipso habet, non nactus aliunde: & communicare potest, nec communicans deperdit. Et in omni peregrinatione, qualisque exilio reditus in patriam dulcissimus est atque optabilis, eo magis, si molesta sit peregrinatio & turbulenta, vel exilium grave & difficile, patria autem & quæta & suavis. Animi nostri in hanc vitam, seu in peregrinationem & exilium à DEO egressi, quam multa perferunt gravia, iniqua, laboriosa, acerbata, & dignitate sua indignissima? ut Philosophorum quidam non injuria corpus hoc vincula & carcerem animi nuncuparint. In DEO autem quæta omnia, pulcherrima, beatissima plusquam possumus non eloqui modo, verum etiam optare. Illuc ergo cupit animus impensius reverti, & suspirat, & clamat. Sed interdum non potest disertè, quæ sentit profere, neque se ipsum intelligere, obrutus densissimis tenebris ignorantia.

Secunda veritas; In mundo unum esse DEUM, qui tantus & tam magnus est; ut nihil illo majus possit cogitari, & quod ille summus est conditor, mundique hujus gubernator, cujus beneficiis & providentia sustentatur: ut satis in superioribus diximus.

Tertia veritas, quæ ex præcedenti optimè concluditur, infinitum continet debitum ac obligationem; qua homines supremum hunc DEUM amare, colere, venerari, cujus magnitudo non potest comprehendi, & cujus beneficia sunt innumerabilia, astringuntur; ac cultu aliquo Religionis, qui gratus sit illius purissimis oculis, & celsitudini dignitatis, quo conformis honorari, ut brevi etiam circumscriptioe superiori capite demonstravimus.

Quarta Veritas, quæ consequenter præcedentibus adjungitur est, necessario debere in hoc mundo esse aliquem reverentia & religionis modum, quo ipse debite ac legitime colatur, juxta suam majestatem.

Homo à Deo conditus, ut in Deo conquiescat.

Corpus animi carcer.

Unus in mundo Deus.

Deum amare homo cogitur.

majestatis magnitudinem. Ex quibus etiam fit necessario debere esse religionem certam & veram, qua DEUS colatur ac honoretur. Restat igitur, ut diligenter inquiramus quæ sit hæc vera Religio, & ubi sit hic verus DEI cultus?

Quinta veritas, hic cultus DEO debitus, & cætera omnia, quæ ad veram Religionem spectant, necessario debent esse à DEO hominibus revelata. Nam cognitio DEI, ritus & cæremoniæ, quibus DEUS ipse ab homine colendus est, quo res est præstantior & excellentior cæteris humanæ vitæ actionibus, eo cognitionem disciplinamque requirit sublimiorem ac certior, cum sit radix & fundamentum totius humanæ vitæ: quare hæc cognitio & doctrina debet esse certissima, firmissima, & infallibilis veritatis. Quare etiam oportet, ut hujus religionis doctrina & aucta, & revelata sit à DEO ipso, qui est summa veritas, & in quo nec ullus error, nec falsitas ulla inveniri potest.

Homo non est frustra conditus

Neque enim credendum est nobilissimam creaturam à DEO in terris formatam, qualis est homo, ad ipsum DEUM, tanquam in ultimum finem ordinatum, cujus usus omnia deserviunt, frustra esse creatam, & absque ullo medio certo ad ultimum suum finem perveniendi. Ad providentiam igitur DEI spectat, qui hominem ad se ordinavit, legem præscribere, qua certo tendat in hunc finem, atque per se, vel per suorum ministrorum ora doctrinam Religionis certam revelare, hoc est, quidquid credendum, agendum, & sperandum nobis est, modum quoque & rationem, quibus illum honorare, colere, eique inservire debemus, Maxime cum intellectus humanus passionibus sit subjectus, ac originalis peccati tenebris obscuratus, multisque implicatus erroribus, necesse est his rebus impediri, quo minus in perspicenda & judicanda veritate perfectus sit. Quare nulla est humana sapientia sufficiens ad perfectam veritatis notitiam assequendam, quoniam mens hominis, cum fragili corpore colligata, & tenebroso domicilio inclusa, veritatem perspicere clarè non potest: cujus cognitio potius divinæ naturæ est quam hominis. Quare eam assequi non possumus, nisi addiscendo & audiendo ab eo, qui solus scire potest, & docere, unde necesse fuit omnes Philosophorum, aliorumque hominum sectas, & opiniones de DEO alienas esse à veritate, nec ulli fundamentum, firmitatem, aut certitudinem posse habere, quæ nullis divinarum vocum fulciuntur oraculis: cujus etiam argumentum est; Nam cum sit cognitio ultimi nostri finis, & mensura & regula, secundum quam omnes actiones nostræ in Deum sunt dirigendæ, circa modum ad eum perveniendi, innumeratè exorti sunt errores: ut in initio hujus Tractatus attingimus: idemque ferè invenimus in cultu & sacrificio DEO exhibendo. DEUS enim non desiderat victimam, neque muti animalis sacrificium, neque verbenis opus habet, neque fibris, neque cespitiibus, & multo minus humano sanguine: quæ sunt utique vanissima, sed iis præcipue, quæ de intimo corde proferuntur; illi sacrificium est integritas animi, patientia, fides, innocentia, castitas, abstinentia: donum est hymnus & laus. Hic est venissimus ritus, hæc illa lex Dei (ut inquit Cicero) præclara & divina, semperque recta & honesta jubet, vetat prava & turpia, cui parentem sanctissimam ac certissimam legi justè ac legitime necesse est vivere.

In Christiana religione verus

Sexta veritas, Christianam Religionem esse illam, in qua verus DEI cultus, vera Dei cognitio invenitur, quod manifestè probatur, quia illa est vera Religio, in qua repetiuntur omnes excellen-

tia spectantes ad veram perfectamque Religionem, cujusmodi est Christiana Religio. Nam si breviter illam describamus, illam meritò appellamus Religionem Christi, cujus autem hoc est ineffabilis veritatis, singularis sanctitatis, quæ multo ante fuit à sanctissimis viris prædicta, quæ nihil contra bonos mores, & rectam rationem continet, sed mirabiliter confert ad vitam rectè instituendam, cum sit summæ sanctitatis, integritatis, & perfectionis, quæ in sui propagatione divinitus probata fuit, & innumeris ac veris miraculis confirmata, quæ mirabiliter inter innumeris Gentilium, Judæorum, & Hæreticorum persecutiones, illæsa permansit, & incredibiliter crevit, pro cujus confessione, ac defensione infinitus hominum numerus cujuscuque generis, ætatis, & sexus, ac conditionis, tam alacriter mortem subit: cujus persecutores tam gravibus suppliciis multati sunt: cujus sanctitati & integritati ipsimet adversarii, vel in viti perhibere testimonium coacti sunt. Quam denique, qui recipiebant super naturæ ordinem ad illam se variis illusionibus affici, & allici sentiebant: quamque complexi sunt tot viri sanctitate, sapientia, doctrina, & omni virtutum genere clarissimi: sed doctrina nostræ fidei est humani, ut patet discursu per motiva, quæ supra adduximus, & per notas Ecclesiæ Catholicæ, de quibus lib. 8. contra Hæreticos egimus. Videnda sunt etiam ea, quæ propè finem Tractatus de credibilitate nostræ fidei attingimus. Omnia igitur motiva prædicta expendenda sunt, in hujus veritatis confirmationem, nempe Religionem Christianam, fidemque nostram esse à DEO, ipsamque solam esse veram, & perfectissimam Religionem.

Peractis his, ac pro dignitate argumenti expensis, si infideles divino illustrati lumine, huic veritati assentiantur, velintque fidei nostræ mysteria per noscere, atque ad ejusdem fidei veritatem converti: tunc edocendi erunt circa Religionem Christianam, servata forma Catechismi à nobis secundo Tomo pro infidelibus præscribenda.

C A P V T X V.

Brevis convincendi Paganos formula, ex Lactantio Firmiano desumpta.

Placuit hic breviter pro Ethnicorum conversione Lactantii Firmiani disputationem brevissimam, & quasi suorum operum appendix adducere, quæ ipse lib. 7. cap. 4. 5. & 6. ea verborum elegantia, qua solet proponit.

Quare homo creatus sit corpore fragili, & capax sit rationis?

Nihil est, ut opinor, quod sit propter se ipsum factum: sed quicquid omnino fit, ad usum aliquem fieri necesse est. Quis est enim tam ineptus, vel tam otiosus, ut aggrediatur aliquid facere frustra: ex quo nullam utilitatem, nullum commodum speret? qui domum ædificavit, non ideo tantum ædificavit, ut domus sit, sed ut in ea possit habitari: qui navem fabricatur, non ideo insensit operam, ut tantum navis appareat, sed ut in ea navigetur. Item qui vas aliquod instituit, aut format, non ideo id facit, ut tantum fecisse videatur, sed ut vas illud effectum capiat aliquod necessarium. Similiter cætera, quæcunque fiunt, non utique in supervacuum, sed ad usum aliquos utiles laborantur. Mundus igitur à DEO factus est, non utique propter

Del. col. tus est.

propo
Suis.
ram,
cum
Sed
propo
esse
que
non
mund
quib
re, u
porib
anim
est, q
bus d
aqua
mo. M
& rati
mund
DEUS
eom p
DEI op
provid
quæ, m
divinam
telligere
quis ex
quantu
loim est
hoc pe
vitur s
per se
his con
Rede
ipsum fa
se DEUS
sed prop
homines
ne, inq
fines ut
videntia
tem con
loqui po
DEUM
Ite em
omnium
venenati
eja de fr
perfectio
proferri
nem sua
omnibus
oculi eja
sicutus
ut videat
mano ele
sua erit
DEO co
tantum h
mundum
ut Domi
ret tanq
constitui
objicit
nem, tan
& perpet
& contie
Cum
bus in
los gene
T

Debu
notam
propter
e con
dita.

Quil
quid lo
dam et
in alio
aliquo
factum
est.

propter ipsum mundum; neque enim aut calore Solis, aut Lunæ lumine, aut aspiratione ventorum, aut humore imbrium, aut alimonia frugum, cum sensu careat, indiget.

Sed ne illud quidem dici potest, quod DEUS propter seipsum fecerit mundum, quoniam potest esse sine mundo, sicut fuit antea, & iis omnibus, quæ in eo sunt, quæque generantur. DEUS ipse non utitur. Apparet ergo, animantium causa mundum esse constructum; quoniam rebus iis, quibus constat animantes fruuntur: quæ ut vivere, ut constare possent, omnia his necessaria temporibus certis subministrantur. Rursum cæteras animantes hominis causa esse factas, ex eo clarum est, quod homini servantur, & tutela ejus atque usus data sunt: Quoniam siue terrene sint, siue aquales, non sentiunt mundi rationem sicut homo. Magna igitur, & recta, & admirabilis est vis, & ratio, atque potestas hominis, propter quem, mundum ipsum, & universa quæcunque sunt, DEUS fecit: tantummodo illi honoris habuit, ut eum præficeret universis, quoniam solus poterat DEI opera mirari. Optime igitur Aesclepiades de providentia summi DEI disserens, atque ideo, inquit, merito quis arbitretur proximum sibi locum divinam providentiam dedisse ei, qui potuerit intelligere ordinationem suam. Nam Sol iste est, quis eum videt ita, ut intelligat, quia Sol est, & quantum gratiæ afferat cæteris insititatis? hoc cælum est, quis id suscipit? terra hæc, quis eam colit? hoc pelagus, quis navigat? hic ignis est, quis eo utitur? Instituit ergo summus DEUS non propter se, quia nullo eger, sed propter hominem, qui his congruenter uteretur.

Densho, minem propter se condidit. Reddamus nunc rationem, quare hominem ipsum fecerit. Sicut ergo mundum non propter se DEUS fecit, quia commodis ejus non indiget, sed propter hominem, qui eo utitur: ita ipsum hominem propter se quæ utilitas DEO in homine, inquit Epicurus, ut eum propter se faceret? scilicet ut esset, qui opera ejus intelligeret, qui providentiam disponendi, rationem faciendi, virtutem consummandi, & sensu admirari, & ore proloqui posset. Quorum omnium summa hæc est, ut DEUM colat.

Ite eum colit, qui hæc intelligit: is artificem omnium rerum, is verum Patrem suum debita veneratione prosequitur; qui virtutem majestatis ejus de suorum operum inventione, inceptione, perfectione meretur. Quod planius argumentum proferri potest, & mendum hominis, & hominem sua causa DEUM fecisse, quam quod ex omnibus animalibus solus ita formatus est, ut oculi ejus ad cælum directi, facies ad DEUM spectans, vultus cum suo parente communis sit; ut videatur hominem DEUS, quasi portrecta manu elevatum ex humo, ad contemplationem sui excitasse. Quid ergo, inquit, cultus hominis DEO confert, beato, & nulla re indigenti? vel si tantum honoris homini habuit, ut ipsius causa mundum fabricaret, ut instrueret eum sapientia, ut Dominum viventium faceret, eumque diligeret tanquam filium, eum mortalem, fragilemque constituit? cur omnibus malis, quem diligebat, objicit? cum oporteret & beatum esse hominem, tanquam conjunctum, & proximum DEO, & perpetuum, sicut est ipse, ad quem colendum, & contemplandum figuratus est.

Cum posset semper spiritibus suis immortalibus innumerabiles animas procreare, sicut Angelos genuit, quibus immortalitas, sine ullo malo

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

rum periculo, ac metu constat: excogitavit tamen inenarrabile opus, quemadmodum infinitam multitudinem crearet animatum, quas primo fragilibus, & imbecillibus corporibus illigatas, constitueret inter bonum, malumque medias, ut constantibus ex utriusque naturis virtutem proponeret, ne immortalitatem delicate assequerentur, ac molliter, sed ad æternæ vitæ ineffabile præmium, summa cum difficultate, ac magnis laboribus, pervenirent. Ergo ut eas gravibus, & nexilibus membris indueret, quoniam consistere in medio inani non poterant, ponderibus & gravitate corporis deorsum premente sedem illis, ac domicilium primo colendum esse decrevit. Itaque ineffabili virtute, & potentia præclara mundi opeta molitus est, suspensis in altitudinem levibus elementis, & gravibus in ima depressis: & cælestia formavit, & terrena constituit; non est necesse nunc exequi singula.

Lumina igitur posuit in cælo, quorum moderationes, & claritates, & motus aptissime ad utilitates viventium temperavit. Terræ autem, quam sedem voluit esse, fecunditatem varia gignendi ac proferendi dedit, ut ubertate frugum, & herbarum viventium pro natura, & usu cuique generati alimonia administraret. Tum perfectis omnibus, quæ ad conditionem mundi pertinebant, hominem finxit ex ipsa terra, quam illi à principio in habitaculum præparavit: id est, spiritum suum terreno corpore induit, & involvit, ut & compactus ex rebus diversis, ac repugnantibus, bonum ac malum caperet, & sicut terra ipsa fecunda est ad fruges pariendas, ita corpus hominis, quod assumptum è terra generandi copiam, facultatemque procreandæ sobolis accepit: ut quoniam fragili materia formatus, in æternam manere non poterat, peractio temporalis vitæ spatio cederet, & illud quod fragile, atque imbecillum gerebat, perpetua successione renovaret.

Cur igitur eum mortalem finxit, & fragilem, cum illius causa mundum ædificasset? Primam, ut infinita vis animarum gigneretur, omnemque terram multitudine oppleret: deinde, ut proponeret homini virtutem, id est, tolerantiam laborum, ac malorum, per quam posset præmium immortalitatis adipisci. Nam quia homo ex duabus rebus constat, corpore atque anima; quorum alterum terrenum est, alterum cæleste, duæ vitæ homini attributæ sunt: una temporalis, quæ corpori assignatur, altera sempiterna, quæ animæ subjacet: illam nascendo accepimus, hanc laborando assequimur: ne immortalitas homini (ut ante diximus) sine ulla difficultate constaret. Illa terrena est, sicut corpus, & ideo finitur. Hæc vero cælestis sicut anima, & ideo terminum non habet. Illam primam nescientes accepimus: hanc secundam scientes, virtuti enim non naturæ datur, quia voluit nos DEUS vitam nobis in vita comparare: Idcirco hanc præsentem dedit, ut illam veram, & perpetuam, aut vitium amittamus, aut virtute mereamur. In hac corporali non est summum bonum: quoniam sicut necessitate divina nobis data est, ita rursus divina necessitate solvitur. Ita quod finem habet, summum bonum non habet. In illa vero spiritali, quam per nos ipsi acquirimus, summum bonum continetur: quia nec malum potest habere, nec finem; cuius rei argumentum natura & ratio corporis præbet. Cætera namque animalia in humum veigunt, quia terrena sunt, nec capiunt immortalitatem, quæ de cælo est. Homo autem rectus in cælum spectat, quia

Gg propo-

10. a Jesu
Spiri.
II
VII
28

proposita est illi immortalitas: nec tamen venit, nisi tribuatur homini à DEO. Nam nihil inter-
esset inter justum & injustum: siquidem omnis
homo natus immortalis fieret. Ergo immortali-
tas non sequela naturæ, sed merces præmiumque
virtutis est.

Denique homo non simul ac natus est, rectus
ingreditur, sed quadrupes primo, quia ratio cor-
poris, & hujus præsentis vitæ, communis est no-
bis cum brutis animalibus; post deinde confir-
matis viribus erigitur, & lingua ejus in eloquium
solvitur, & mutum animal esse desinit. Quæ ratio
docet, mortalem nasci hominem, postea vero im-
mortalem fieri, cum ceperit ex DEO vivere, id
est, justitiam sequi, quæ continetur in DEI cultu,
cum excitaverit hominem DEUS ad aspectum
cæli, ac sui. Quod tum fit, cum homo cælesti
lavacro purificatus, exponit infantiam, cum omni
labe vitæ prioris, & incremento divini vigoris ac-
cepto, fit homo perfectus, & plenus. Ergo quia
virtutem proposuit homini DEUS, licet anima
& corpus consociata sint, tamen contraria sunt, &
impugnant invicem. Animi bona, mala sunt cor-
poris, id est, opum fuga, voluptatum interdictio,
doloris, mortisque contemptus. Item corporis
bona, mala sunt animi, hoc est, cupiditas & libido,
quibus opes appetuntur, ac suavitates variarum
voluptatum, quibus enervatus animus extinguitur.

Ideo necesse est justum & sapientem in omni-
bus malis esse; quoniam malorum victrix est for-
titudinis; injustos autem in divitiis, in honore, in po-
testate: hæc enim corporalia, & terrena sunt. Illi
autem terrenam vitam agunt; nec assequi immor-
taliætem queunt, quia se voluptatibus dedide-
runt, quæ sunt summæ virtutis inimicæ. Itaque vita
hæc temporalis illi æternæ debet esse subiecta,
sicut corpus animæ.

Quisquis ergo animæ vitam maluerit, vitæ cor-
poris concusat necesse est: nec aliter eniti ad sum-
mum bonum poterit, nisi quæ sunt ima dispexerit.
Qui autem corporis vitam fuerit amplexus, & cu-
piditates suas in terram dejecerit, illam superio-
rem vitam consequi non potest. Sed qui mavult
benè vivere in æternum, malè vivet ad tempus; &
afficietur omnibus molestiis, & laboribus, quam-
diu fuerit in terra, ut habeat divinum solatium: &
qui maluerit benè vivere ad tempus, malè vivet in
æternum; damnabitur enim sententiâ DEI ad
pœnam æternam, quia cælestibus bonis terrena
proposuit. Propterea igitur coli se DEUS expetit,
& honorari ab homine tanquam Pater, ut virtu-
tem ac sapientiam teneat, quæ sola immortalita-
tem parit. Nam quia nullus alius donare præter
ipsum eam potest, quia solus possidet pietatem
hominis, qui DEUM honoraverit, hoc afficietur
præmio, ut in æternum sit beatus, sitque apud
DEUM, & cum DEO semper. Nunc autem cum
homo & sapientia sit instructus, ut sciat; & cor-
pore, ut sentiat: utrumque pariter in hac vita
DEUS esse voluit, ut ratio virtutis, sapientiæque
constaret. Possit itaque hominem inter utrumque
medium, ut haberet licentiam, vel boni, vel mali
sequendi. Sed malo admiscuit apparentia quæ-
dam bona, id est, varias & delectabiles suavitates,
ut illarum illecebris hominem duceret ad latens
malum. Bono autem admiscuit apparentia quæ-
dam mala, id est ærumnas, & miseras, & labores,
quorum appetitæ & molestia offensus animus
refugeret à bono latenti.

Hic ergo Sapientiæ officium desideratur, ut
plus mente videamus, quam corpore: quod
pauci admodum facere possunt: quia & virtus
difficilis est ac rara, & voluptas communis ac pu-
blica: ita necesse est sapientem pro stulto haberi,
qui dum appetit bona, quæ non cernuntur dimittit
è manibus quæ videntur, & dum vitat mala,
quæ non aspiciuntur, incurrit in mala, quæ ante
oculos sunt. Quod accidit nobis, cum neque
cruciatum, neque mortem, pro fide recusamus,
quando ad summum nefas compellimur, ut pro-
dita fide, atque abnegato DEO vero, Divi mor-
tuus, mortiferisque libemus. Hæc ratio est cur ho-
minem DEUS & mortalem fecerit, & malis lib-
jecerit, licet ipsius causa mundum edificasset; sci-
licet ut virtutem caperet, & ei virtus sua immor-
talitatem daret. Virtus autem, sicut ostendimus,
veri DEI cultus est.

CAPVT XVI.

Brevior prædictorum summa ex eo-
dem Lactantio.

Hanc totam rationem brevi circumspectione
signemus. Idcirco mundus factus est, ut
nascamur: ideo nascimur, ut agnoscamus factorem
mundi, ac nostri DEUM; ideo agnoscamus,
ut colamus; ideo colimus ut immortalitatem pro
laborum mercede capiamus, quoniam maximis
laboribus cultus DEI constat; ideo præmio im-
mortalitatis afficimur, ut similes Angelis effecti,
summo Patri ac Domino in perpetuum serviamus,
& simus æternum DEO regnum. Hæc sum-
ma rerum est, hoc arcana DEI, hoc mysterium
mundi; à quo sunt alieni, qui sectantes presen-
tem voluptatem terrestribus & fragilibus se bonis
addixerunt, & animas ad cælestia genitas, suavi-
tatibus mortiferis, tanquam luto cænovæ demer-
serunt. Quæramus nunc vicissim. An in cultu
Dei ulla ratio subsistat, qui si multi sunt, si ideo
tantum ab hominibus coluntur, ut illis præstent
opes, victorias, honores, & quæ alia non nisi ad
presens valent, si sine causa gignantur, si in homi-
nibus procreandis providentia nulla versatur, si
casu nobismet ipsis, ac voluptatis nostræ gratia
nascimur, si nihil post mortem sumus: quid po-
test esse tam supervacuum, tam inane, tam vanum,
quam humana res est, quam mundus ipse? qui
cum sit incredibili magnitudine, tam mirabili ra-
tione constructus, tamen rebus ineptis vacet. Cur
enim ventorum spiritus citent nubes, cur emicent
fulgura? tonitrua mugiant? imbres cadant? ut
fruges terra producat. Cur varios fetus alat? cur
denique omnis natura rerum laboret, ne quid de-
sit earum rerum, quibus vita hominis sustinetur?
si est inanis, si ad nihilum interimus, si nihil est
in nobis majoris emolumenti DEO? Quod si est
dictu nefas, nec putandum est fieri posse, ut non
ob aliquam maximam rationem, fuerit consti-
tutum, quod videas maxima ratione consistere:
quæ potest esse ratio in his erroribus pravatum re-
ligionum, & in hac persuasione Philosophorum,
quæ putant animas interire? profecto nulla.

Hactenus Lactantius.

CA-

CAPVT XVII.

Formula alia ex Hieronymo Savanarola pro demonstranda aduersus Gentes fidei Catholicae veritate.

Hieronymus Savanarola acurè satis & eruditè, præcipuè in *Tractatu de triumpho Crucis*, & alibi sæpè, ut plurimum à naturalibus principiis initium sumens, gradatim ad mysteriorum fidei nostræ confirmationem conscendit: Ex quo nos breuitati consentientes, Epilogum sive argumentorum conclusionem quandam ab ipso ad finem operis sui adjectam, selegimus: quæ, ut clarius intelligantur, pauca ex eodem autore præmittenda duximus. Oportet, inquit ipse, cap. 1. nos ad cognitionem invisibilium per visibilia devenire, omnis enim nostra cognitio incipit à sensu. Colligentes igitur Philosophi præ oculis universum: cælum scilicet & ornatum eorum, atque influxum, nec non elementorum proprietates, actiones, mixtionesque eorum multimodas, compositarum rerum varietates, motus & proprias passionnes, mirabilem denique ordinem, & mundi huius visibilis magnitudinem, & pulchritudinem, ad invisibilia suspicienda mentis aciem exerunt. Quibus inventis, eorum naturas & proprietates, qualitercunque ponerunt, investigare conati sunt. Sicuti ergo ipsi Philosophi, res naturales esse opera DEI cognoverunt, per quæ in eas virtutis & gloriæ cognitionem perveniri potest: ita quæ sunt in Ecclesia Christi, sensibus & ratione perceptibilia, ostendere volumus, esse ejusdem opera DEI, per quæ ad notitiam maiestatis & gloriæ JESU Christi, qui nobis invisibilis est, pervenire possimus.

Quemadmodum igitur omnia, quæ DEUS fecit in universo, Philosophi aggregaverunt oportet quoque nos colligere quæcunque Christum in mundo operatus est. Et sicut ex micis naturæ operibus Philosophi coacti sunt confiteri DEUM esse primam omnium causam, & opus naturæ esse opus intelligentiæ non errantia, hoc est, est DEI: ita ex admittendis Christi operibus ostendere volumus, eundem Christum crucifixum esse, primam omnium causam, & ipsius operationes esse DEI operationes, qui errare non potest: nec tamen ideo asserere volumus, nos ob has rationes credere. Neque enim harum argumentationum virtute, Christiana mens ad credendum impellitur. Alioquin de huiusmodi rebus non fides, sed opinio haberetur: virtute autem hæc credimus luminis ex DEO nobis supernaturaliter infusi. Deinde his rationibus Fidelium animos alacriores reddimus, & confirmamus; incredulis adversariis demonstrantes, fidem à nobis non leviter, & inaniter, sed graviter, sapientissimèque teneri. Ut autem melius universa diversorum temporum Ecclesiæ opera, tam præsentis, quam præteritæ in unum collecta, ante oculos statuas, ad similitudinem, & comparationem universi, sub effigie currus triumphalis, singula inferius describemus.

De triumpho Christi, unde fidei argumenta eliciuntur.

§. I.

DEUS cum sit infinitæ potentia, sapientiæ & bonitatis, non potest per unam tantum creaturam, nisi imperfectè cognoscis; Philosophi siquidem in tantæ maiestatis notitiam, ex ordine universi potissimum devenerunt: qui ordo non ex una dumtaxat, sed ex innumeris ferè creaturis constat; quas non multa cum difficultate, præ oculis simul statuere poterunt: cum sint omnes naturali quodam vinculo ita connexæ, ut alia ex alia pendeat.

Primum itaque ante ora constituamus currum **Currus** quatuor vectum rotis, & super eo, more triumphantis Christum spinis coronatum, innumeris **fidei** probis & contumeliis, atque atrocissimo & turpissimo supplicii ac mortis genere superatis, plagarum livorem, totiusque cruentati corporis cicatrices, & vulnera ostendentem, quibus non aliis armis cuncta subegit, & captivam in altum duxit captivitatem. Eiusque vertici, micantibus radiis lucidissimis, imminet globus trina facie, trinitatem effigens, totum ipsum Christum, ejusque Ecclesiam inenarrabili circumfuso splendore, protius illustret, Christus vero læva crucem tenet, cum cæteris passionis suæ aculeis, & instrumentis, utriusque testamenti volumen dextra complectens. Juxta pedes superposita hostia stetit calix: & circa ipsum distincta vasa aquæ, vini, olei, & balsami, cum reliquis Sacramentorum Ecclesiæ signis. Mox infra gradum Christi sedeat piissima ejus Mater Virgo MARIA.

Ad hæc infra ipsius Virginis gradum, circumquaque disposita sint aurea, argentea, & cristallina vasa, cælaris & gemmis pretiosis ornata, non nisi ossibus & cineribus referta mortuorum. Antecurrum statim Apostoli, & Prædicatores omnes, quasi vehiculum trahentes assistant, præcuntibus Patriarchis, & Prophetis veteris testamenti, cum innumera virorum & mulierum caterva. Currum circumstent amplissima utriusque sexus, & cujuslibet conditionis agmina Martyrum, circa quos sint universi Doctores sacri, libros apertos utraque manu gestantes. Currum de hinc sequatur infinita multitudo utriusque sexus, & omnis generis, & fortis hominum, Judæorum scilicet, Græcorum, Latinorum, & Barbarorum, tam divitum quam pauperum, sapientum, eruditorum, idiotarum, & cujuslibet ætatis plaudentium.

In circuitu autem horum omnium, tam præcedentium, quam sequentium triumphalis currus pompam ponamus, innumeras hostium turmas, Ecclesiam totis viribus oppugnantès, Imperatores scilicet, Reges, Principes, & potentes hujus sæculi, sapientes quoque Philosophos, & hæreticos, ac ex omnium gentium, & linguarum populis, servis, & liberis, maribus, ac foeminis, infinitam sortis cujuscunque frequentiam. Juxta hos profana Deorum simulachra, & idola constrata, diruta, & comminuta describantur, nec non libri hæreticorum combusti, confutataque cæterarum sectarum dogmata, cultus denique omnis aliarum religionum dejectus & everfus.

Huiusmodi ergo currus ante oculos nostros descriptus, & constitutus, erit quasi quoddam universum, unde novam Philosophiam elicere valeamus. Pro prima siquidem causa, & pro invisibilibus, ad quorum cognitionem per visibilia nituntur

rum Philosophi per venies in vertice Christi radiantem globum lucidissimum statuimus, vice sanctissimæ & individuae Trinitatis. Quem summum DEUM esse confitemur, atque ipsum Christum, qui nobis invisibilis est, ceteris undique supereminentem, cui innumeros Angelorum, & animarum beatorum choros assistere credimus, ad quorum cognitionem & scientiam, ex his quæ supra, & circa curram visibilia collocavimus per venit conabimur. Sicut autem Philosophi post invisibilia cælum dicunt esse principalem omnium, quæ infra ipsum generantur, causam: ita & nos crucem & passionem Christi post divinitatem, ponimus principalem causam gratiarum Ecclesie, & nostræ salutis. Et sicut post cælum succedunt elementa, ita post passionem Christi sequuntur Ecclesiastica Sacramenta. Et quemadmodum elementa virtutem omnem habent à cælo; ita Sacramenta virtutem à Passione Domini consequuntur. Post elementa vero semina in mundo, & agentia particularia ponimus. Pro seminibus ergo in triumpho nostro doctrinam capitum Evangelicam, Sanctorumque opera, & exempla, quorum ossa ac cineres nos memores reddunt. Eorum namque monumentis, monitis & exemplis Ecclesia quotidie claret, ac fructuosius operibus fecundatur.

Insuper pro particularibus agentibus descripsimus Apostolos, Patriarchas, Prophetas, Martyres, ac Doctores, qui dum viverent in Christo regenerantur, Sancti enim dum Christo cooperantur, particularia agentia rectè vocari possunt. Eorum vero scripta, bona opera, & exempla, quæ sapientissimè in Ecclesia recoluntur, nobis semina bene vivendi proculdubio existunt. Postremo in hoc mundo corporeo sequuntur effectus, pro quibus amplissimam hominum multitudinem cujuslibet conditionis descripsimus, ad Christum exemplis & adhortationibus sanctorum conyersam, quæ cum piè, tum etiam sanctissimè vixit.

Sed quia in rebus naturalibus omnis motus est de contrario in contrarium, & generatio unius est corruptio alterius, in omni generatione pugnantia invicem contraria requiruntur; ubi semper major prævalet veritas. Propterea hostes Christi & Ecclesie, eorumque errores undique Christo ducere, fugatos, & evulsos in hoc mundo descripsimus. Porro ex quatuor rotis quatuor mundi partes intelliguntur, per fidem & veritatem Christi mirificè illustrata. Sicut ergo Philosophi præ oculis habentes ordinem universi, & ejus effectus considerantes, admiratione & ardore discendi ipsas naturalium effectuum causas perquirendo, paulatimque ab inferioribus ad superiora ascendendo, ad cognitionem divinæ Majestatis & invisibilium pervenerunt. Ita & nos si triumphis & descriptionibus hujus imaginem, præteritisque & quotidianos effectus hinc elicitos diligentius persequuti fuerimus, incipimus admirari, & eorum causas inquirere, & per hoc, ad Divinitatem Christi, & invisibilia majestatis ejus cognoscenda gradatim transferemus.

Premisso igitur mirabili Christi triumpho, jam ad prædicti Authoris epilogum accedamus, in quo brevissimè fidei nostræ varia argumenta non solum ad versus Ethnicos, sed & Infideles quoscunque congesta.

Brevis argumentorum eodem Sava-
narolâ auctore collectio ad Infideles convincendos.

§. 2.

UT autem brevi epilogo, quæ superius dicta sunt, perstringentes collectè oculis rationes facilius offerantur: dicimus Christianos ad credenda, observandaque Christi, & ejus Ecclesie mysteria, ac præcepta, non leviter, sed sapientissimè moveri. Primum siquidem sapientis est, orbis hujus magnitudine, ordine, pulchritudine, perennitateque diligenter consideratis, DEUM tanto operi præesse, hoc est, primum motorem, seu primam causam, seu primum ens omnium nobilissimum confiteri. Nihil enim movet seipsum, etiam in moventibus, seu producentibus non est processus infinitus. Cum vero spiritus corpore nobilior sit, & actus potentia, necesseque sit actum simpliciter esse potentia ipsa priorum, quatenus DEUM non esse corpus, nec corporis formam, neque ex partibus compositum, nisi qui penitus desipiat, negare potest. Quod si DEUS actus purus, quis dubitet ipsum esse perfectum, & summum bonum, infiniteque potentia, qui in omnibus operatur, immutabilem quoque & æternam atque unum, nisi omnis prorsus Philosophia sit expertus? Et cum videamus in rebus nobilioribus, ut in ipsi animatis, quod quanto magis à materia earum formæ eleventur, quanto magis cognitionis participes sunt, nemini ambigendum est, cum DEUS sit actus purus, quin etiam sit intelligens, imo ipse intellectus, ac sapientia infinita.

Cum autem nullus sine voluntate sit intellectus, nullaque, non libera voluntas, manifestè patet DEO voluntatem inesse, & quod agit, non necessitate naturæ, sed propria agere libertate. Quapropter cum in omnibus per suum intellectum & voluntatem, tanquam prima causa operetur, etiam confiteri oportet, ipsum habere omnium præsertim rerum humanarum providentiam; cum homo sit omnium creaturarum corporarum nobilissimus, & propter ipsum facta sint omnia naturalia, DEI itaque est hominem ad finem suum dirigere. Homo autem prout est rationalis, non potest ad alium finem, præterquam ad Divinorum contemplationem ordinari; cum finis intellectus sit veritas, & voluntatis objectum sit bonum universale, quod in re creatis inveniri non potest. At quoniam præsens vita calamitatibus plena existit, nostraque cognitio, dum hac mole carnis regimur, per exigua resulat, beatitudinem in ea ponere valde irrationabile est, imo aliam vitam concedere necessitas cogit, animamque nostram esse immortalem, atque ipsius corporis formam, alioquin non appareret, quomodo & per quid homo esset homo. Proinde sequitur, ipsam aliquo modo subsistentem, & separabilem esse. Qui enim ita sentiunt vitam veritatis tenentes omnes laqueos, nodosque quibus ii, qui ab hac sententia discrepant, facillimè evadunt. Si igitur rerum naturalium ordinem subtiliter investigemus, quid doctrinæ Christianæ talia asserenti, irrationabile impingi potest? Nonne hæc omnia rationi consona, à sapientissimis viris insolubilibus argumentis approbata.

Proponamus etiam nobis descriptum superius triumphum, incomparabilia Christi opera considerantes; nilque in doctrina Christiana à ratione alienum inveniemus. Quis enim negare potest, aliquam in mundo veram esse Religionem?

cum omnes homines ad colendum DEUM, stimulantem naturam inclinentur, cultusque ipse divinus medium perveniendi ad beatitudinem existat. Nihil siquidem ab ipso DEO ad aliquem finem, sine exhibitione medii, ad illum tendentis ordinatur, alioquin ad hujusmodi finem id frustra institueretur, quod DEO minime convenit. Quid vero aliud quam bene vivere verus DEI cultus exposcit? DEUM enim colere, est ipsum venerari, & ut DEUM agnoscere; is autem melius venerari non potest, quam in sui effectus perfectionem, qui in bona hominis vita consistit. Cum autem nulla melior vita, quam Christi inveniri, aut excogitari queat; patet ipsius cultum esse optimum; cuius sine ac medio ad ipsam finem perveniendi, nullas rationabilior, & perfectior finis, aut certius medium dari potest. Certum est ergo Religionem Christianam veram, & à DEO esse, qua ad veram beatitudinem recto tramite homines perducuntur. Nisi enim hæc ad beatitudinem perducatur, quænam alia id præstare poterit? Non ergo leviter, sed sapientissimè professio, vitæque Christiana suscipitur & observatur.

Quod si tibi prima fronte videatur absonum credere, crucifixum DEUM DEI Filium & hominem esse; cogita, quæso, tantam vitæ rectitudinem à tam immenso errore generari non posse. Experientia siquidem docet, vitam Christianam, quæ purgatissima est, à fide Crucifixi provenire, nutrirî, augeri, ac perfici. Animadvertite item sacras veteris novique testamenti Scripturas, in quibus tota consistit fides, non nisi à DEO esse posse, ex quibus tot ante annos futura prænunciata sunt, totque sanctissimæ vitæ Christianæ fructus emanarunt, ac innumeri sapientes ad veritatis hujus lumen conversi sunt.

Præterea, si fides Christi falsa esset, id profecto viris præsertim purgatissimis in oratione, divinumque contemplatione, à DEO super omnia veritatis lumen obsecrantibus tandem aperiretur. Sed cum re ipsa compertum sit, hujusmodi viros magis, ac magis in hac confessione confirmari; nequaquam potest cum falsitate divinis effectus convenire, neque subinde Christi fides falsa esse. Quod etiam ab exteriori cultu probatur; cui quanto devotè magis, & humiliter homines subjiciuntur, tanto sanctiores evadunt: contra vero, qui eum contemnunt, vel irreverenter colunt deteriores efficiuntur.

Præterea si vana hæc fides esset, quo pacto immobilis animi tranquillitas, & intrepida libertas, solidumque gaudium Christianis insitum esset? ut innumeri utriusque sexus summas tribulationes, pressurasque perferentes, in præcipuis delictis constituti videantur. Nempe si ejusmodi errore ducerentur, nec bonæ vitæ illis incrementum, nec supra humanas vires constans in adversis lætitia pro Christi nomine redundaret. Quinimo banc animi sinceritatem, jucunditatemque adeo refusalere in ipso corpore cernimus, ut apud omnes quadam frontis venustate, totiusque oris majestatem, venerabiles fiant, ex eorumque conspectu plurimi tanquam radus divinitus afflati in melius vitam commutent. Quæ cum quotidie in Ecclesia Dei conspiciantur, quis nisi omnino mente captus irridere, imo non approbare, atque admirari nequeat?

Christi in omnes potestas, Si vero Christum de superis, inferisque triumphantem consideraverimus, nullus dubitationi supererit locus, quin ipse verus sit DEUS: qui Thom. à Jesu Oper. Tom. II

reluctantem universum orbem, Dils scilicet omnium nationum, nec non Imperatoribus; Tyrannis, Philosophis, Hæreticis, effertisque gentibus contra eum pugnantibus, non vi, nec armis, nec tetrenarum rerum pollicitationibus, non facundo ac resonanti eloquio, sed sobrio, castoque paucorum pauperum & humilium sermone, exemploque subegit, suisque legibus immutavit. Et quæcunque cogitaverat, quæ vel impossibilia omnino videbantur, effecit, mirabilique sapientia sua facillimè, incredibilique celeritate, totum jacentem in tenebris terrarum orbem penitus illustravit, ab erroribus purgavit; immensa dehinc bonitate sua, ita ad sui amorem hominum corda allexit, ut innumerabiles omnium gentium populi, utriusque sexus, & cujuscunque conditionis, professionisque homines, etiam sapientissimi, mundana omnia pro ejus amore, atque confessione floccipenderint. Ludibria insuper, minas, verbera, tormenta, extremaque supplicia gratanter adierint: quis ergo hominum, aut Deorum ejusmodi potentia, sapientia, ac bonitatis unquam apparuit? Si ergo hic DEUS non est, quis unquam alius esse potest? Nunquid scelestissimus & superbissimus homo, qualem si DEUS verè non esset, Christum dicere oportet, talia implere potuisset? Nonne si absque miraculis ea fecisset, hoc ipsum absque ullo obrinuisse miraculo, miraculorum esset maximum?

Quid vero à ratione alienum Christus docuit? Si incomprehensibilis Trinitatis arcanum revelavit; ejus vestigium in creaturis cernimus. Nec ideo contra Philosophiam aliquid astruimus: si mundi creationem perhibuit; contra rationem non militat; cum omnia à prima efficiente causa facta esse congruum sit. Si animarum sanctificationem consideres, ratio pariter dicat, ut homo ad supernaturalem beatitudinem, ad quam ordinatur per supernaturale donum ipsum purificans & sanctificans transferatur. Quo autem ad beatitudinem, & gloriam animarum, consentaneum est, ut ad id, ad quod ordinata sunt, perveniant. Si resurrectionem corporum attendas; non frustra expectitur, quia anima separata, ut forma propriam materiam, suam appetit corpus, cum quo prout benè, vel malè egerit, æquum est, ut communem retributionem recipiat. Si totius mundi glorificatio expectatur, quid inde inconueniens dicimus? Quamquam enim beati post resurrectionis gloriam corporum ministerio, nec propter corpus, nec propter intellectum indigebunt; eo quod incorruptibile tunc corpus induerint, nec per sensus cognitionem accipient, cum omnes DEI essentiam visuri sint: tamen quia corporeus oculus ad essentiam divinam visionem non perveniet, convenientissimum erit etiam corpora caelestia, & elementa glorificari, ut ipsi oculo glorificato congruum & delectabile objectum præbeatur.

Si DEUM hominem factum asserimus, quid decentius, magisve pium ab optimo parente, & opifice omnium concedi potuit, quam ut sedentes in tenebris, & in umbra mortis, per semet DEUS ipse illuminaret, & de sine, perfecta que vita eos certiores faciens, pro illorum peccatis pariter satisfaceret? quibus diluendis nemo alius sufficere poterat. Idcirco qui ad delendam peccata venerat, etiam sine peccati labe de Virgine nasci debuit, & in Cruce mori, ut exemplum nobis exhiberet, pro justitia nullum genus mortis esse fugiendum. Ipsum denique revertere, & in

cælum ad Patris dexteram ascendere dignum fuit; ut omnibus resurrectionis, æternæque vitæ spes certior tribueretur. Et qui pro omnibus factus reus iudicium ultro subiit, par est, ut omnium Index supremus exsistat.

Christiana Religio præcepta moralia & judicialia rationabiliter adhibet.

Quid insuper circa moralia, aut judicialia à Christiana Religione irrationabile traditur? Cum nulla vita melior, nullumque perfectius regimen, quam Christiana institutionis invenitur. Quidquid enim boni super his à Philosophis, doctissimisque viris tractatum est, illa suscipit, nihilque veri rejiciens, perfectiora multa abundantius cumulavit. In ceremonialibus quoque nil impossibile, nil contra rationem admittitur, sed magnam inde Sanctitatem, divinorumque delectationem homo acquirit.

Nulle ad dignitatem Christiane Religionis pertingere se possunt.

Quid simile quæso, aliæ Religiones afferunt? An Philosophi in eius comparationem venire possunt, qui nec de fine humanæ vitæ, nec de ipso medio quicquam certi diffinientes, errores plurimos disseminarunt. Astroorum vero cultoribus, fabulis ac vanis superstitionibus occupatis, nulli perniciosius, stultiusque delirant. Idololatæ nihil veri, aut honesti habent. Contra Judæos signa promissa, & oracula Prophetarum, Sacerdotia, sacrificia, omniaque illius gentis monumenta, eventus denique ipsi, ac mille jam & quadringentorum quinquaginta pluriumque annorum captivitates, extritatioque, ac dissipatio, vastatioque reclamant. Hæreticos Evangelium & inter eos dissensio, ac demum profligatio fati coarguit, & jam funditus extinxit. Contra Mahometanos omnis Philosophia, omnis recta institutio invehitur, in quibus nil solidum, aut fide dignum reperitur. At doctrinam Christianam tot stabili-

tam vitæ sanctissimæ fundamentis, totque bonorum in mundo operum effectricem, quæ tanto tempore, contraque tot acerrimos impugnatores, sua sanctitate prævaluit, nulla objectio naturali, vel supernaturali lumine eruta infringere, vel damnare potest.

Quis ergo rectè sentiens fidem hanc Christianam saluberrimam, non imitandam & amplectendam omnino proponat? Desistite igitur iciosi ac temerarii, qui non aliter quam contra fidem blasphemando, sapientes videri posse putatis. Desinite tandem contra eam garrire, & in perniciem vestram profanas sacra latratibus temerare. Sed cum tanta temporum, rerumque connexione, factis vaticiniis, manifestis signis, certo successu, saluberrima doctrina, incomparabili vitæ sanctissima, præclarissimorum virorum approbationibus & exemplis, miraculorumque frequentia, ac celebritate, postremoque innumerablem Martyrum sanguine, ab exordio in succedentia usque tempora fundata, extructa, roborataque sit, concedite hanc unam verissimam esse, aliam hinc celeriter vitam sine ullo dubio expectantes, & tunc tremendi Judicis sententia subunda estis; qui oves quidem, id est bonos, à dextris, hædos autem scilicet malos, à sinistris statuet: hi que ibunt in supplicium æternum, illi vero in vitam æternam, ubi in Trinitate unum DEUM ineffabilem, immensumque videbunt, eo que perpetuò perfruuntur, per gratiam invictissimi triumphantisque Redemptoris nostri Domini JESU Christi. Cui est honor, virtus, potestas, imperium per infinita sæcula sæculorum. Hæc & alia præclare in prædicto libro ab Hieronymo Savanarola scripta.

SECUNDA PARS.

CAPVT I.

De iuvandis Gentibus, & ratione agendi cum eis.

Gentes in tres classes referuntur.

Nationes omnes Paganorum, sive Gentilium, quamvis innumerabiles sint, ad tres classes referri possunt, ut optimè annotavit Joseph Acosta, in *proemio de Indorum salute procuranda*. Prima est eorum, qui à recta ratione non recedunt, & maxime politici sunt, cuiusmodi sunt Sineses, & Japonenses. Secunda est minus politicorum, qui quamvis literis operam non dent, legibusque scriptis careant; habent tamen adumbratam quandam Republicæ formam, magistratibus, honoris ac certis sedibus ornatam, habentque militiæ Duces, ac Religionis suæ celebritatem, & ritus, ac denique ratione quadam humana gubernantur. In hoc genere erunt Mexicani, & Peruenes, de quorum Republicæ forma, legibus & ritibus, plura admiratione digna, & penitus incredibilia recenset idem Pater Acosta in *libro de procuranda Indorum salute*. Tertium genus est illarum gentium, quæ adeo barbaræ & silvestres sunt, ut à feris vix differant, sine lege, sine Rege, sine Magistratu, sine fœdere, & Republica, magis ferarum ac pecudum causas, quam hominum convictum referentes. Hoc spectant gentes illæ, quæ à nobis ideo *Carybes* appellantur, quia nihil

aliud quam sanguinolentiam exercent, qui humana carne vescentes, nudri cedunt ubi terra fert, vix ipsa virilia tegetes: ac alii, quorum in novo orbe, ac apud Æthiopiâ, interiorem & exteriorem Brasiliam, innumerasque Insulas infiniti sunt greges.

Hi omnes pro uniuersusque nationis talento, iuvandi alliciendique sunt ad fidei veritatem, aliter tamen, atque aliter. Nam primi gentis, ut olim ab Apostolis Græci, & Romani, cæterique Asiæ, & Europæ populi, DEO inus agente, alliciendi sunt ad sancti Evangelii jugum: quod si vi, armisque pertentes, potius à Christiana lege reddentur alienissimi. Secundæ vero classis fœdè eodem modo adducendi sunt: sed quia morum & rituum monstra, tot tantaque apud ipsos sunt, & tanta in subditos sæviendi licentiâ, ut nisi potentia superiori & auctoritate regantur; vix aut Evangelii lucem, aut homine ingenuo vitam dignam accepturi videantur, aut in accepta perseveraturi intelligantur: merito his præfici, qui inter tales ad vitam Christianam transferant, Christianos Principes, & Magistratus; cum res ipsa deponit, tum Ecclesiæ auctoritas præcipit: sed ita tamen, ut facultatibus, fortunisque suis, & legibus non naturæ, aut Evangelio contrariis, uti liberè, permitti ipsi debeant.

Tertia vero classis, hoc est illud Barbarorum humanum, qui potius belluas quam homines imitantur (de quibus Aristot. 1. & 5. *Politicoorum* secta- rum senti-

rum more capi, & per vim domari posse scripsit, & quorum in India Occidentali infiniti sunt greges trahendi primum sunt, ut ante omnia homines esse dicant, & humana doceantur, ac puerorum more iustitiantur. Quod si blanditiis ad meliora ducantur, bene: sin minus, deserendi non sunt; sed si ad verus salutem suam proterviant, & in Magistratus, Medicosque suos insaniant; per potentiam, & honestam vim quandam, ne Evangelium impediant, coercendi sunt, & in officio continendi: quos de sylvis transferri ad urbes, & humanam vitam, & quodammodo invitos ad regnum introire, ut habetur *Luc. 14.* compellere expediet.

Itaque in Barbaris primum curandum est, ut homines esse discant, deinde ut Christiani: quod tanti ponderis est, ut inde vel salus certa, vel certa perniciis expectanda sit; frustra enim divina & caelestia docebis, quem ne humana quidem capere aut curare perspicias. Prodest in ea re plurimum nostrorum hominum consuetudo: prodest cultus omnis externus, atque observantia majorum: profunt conventus certis & diebus, & locis, poenaeque & contumeliae irrogatae negligentiae, honor & praemia fortiter factis proposita, ex ipsis, qui elegantiores sunt, caeterorum magistros, censeosque constituendo. Ordo vero quidam tum oppidorum, tum domiciliorum statuendus, ut non veluti funiculi fortuitas sedes eligant: tum vero, ut in conspectu eorum omnis actio sit, neque latebras petere sinantur.

Ad haec permixta illa, & sine delectu spurca habitatio, ubi simul & Maritus & Uxor, filius & filia, & frater & hospes, & canis ipse, atque sus cubat, accurata avertenda est, quantum licebit, quae causa est nullius pudoris, nullius paternae reverentiae, generis quoque, imo & sexus contempti, equinae cujusdam libidinis in obvia quaeque, sine ullo pudore grassantis. Quae tamen neque brevi omnia exigenda sunt, neque desperanda vel sero. Videmus certe non parum esse perfectum, ubi nonnulla cura moderatoris esset, quae si confirmata, vigilansque fuerit; non dubium quin alium hominum statum efficiat. Unus Pater Franciscus Xaverius, isque nulla civili potestate munitus, insulam Mori fertur ex immanissima feritate ad animam mansuetam ducere traduxisse, idque exiguo satis tempore. Quae vero antiquorum inveterata consuetudine occalluisse videntur; adeo ut in meliorem formam transferri nequeant, majoribus sua amantibus, peregrina penitus respuentibus, ea minorum, id est puerilis, juvenilisque aetatis accurata institutione emendanda sunt.

Harum classium homines, aut vix homines ad Evangelii lucem adducendi sunt: quod si rationibus agendum sit, aut forte vi compellendi sint, ut fidei nostrae assensum praebent, non dubium est quin primi generis Pagani difficiliter trahantur. Quam difficultatem scripturas adversus gentes praesensit D. Thom. in *libro contra Gentes*, cujus eam reddit rationem, Officium quidem, ait, sapientis esse veritatem eloqui, & errorem, qui est contra errorem oppugnare: ac contra singulorum errores agere, id esse perdifficile: quod autem singulorum errores ignoti sint: aut quod non omnes veteris vel novum Testamentum admittant, per quae Judaei & Haeretici possunt evinci: ac proinde esse confugiendum ad rationem naturalem; cui omnes assentiri coguntur, quae tamen in rebus divinis est manca.

Quare cum contra Paganos mysteria supernaturalia probaturo, nec ratione, nec autoritate divina, quam ipsi non admittunt, agendum sit merito D. Irenaeus *lib. 4. contra haereticos cap. 4.* estimavit D. Paulum de se dixisse plus omnibus se laborasse: quia cum esset Gentium Apostolus, quae Scripturas non admittent; Christum esse DEUM & hominem, difficiliter ad credendum induci poterant. Caeterae vero Barbarae nationes, quales sunt illae secundae classis; imo & multae ex prima, facillimo negotio ad Evangelii cognitionem adducuntur. Neque enim ad veritatem illis persuadendam, opus erit exquisitis admodum Philosophicisque rationibus: neque Clementis Alexandrini Stromata, aut Arnobii argumenta scrutari, sed breves facilesque rationes ob oculos adducere.

Harum igitur Gentium, sive Graeci, (id est Politici) sive Scythae (id est, Barbari) ad fidem Catholicam conversio est procuranda: aequae enim debitorum sunt Apostolici viri Graecis, & Barbaris, sapientibus & insipientibus; quemadmodum Apostoli se ipsos debitorum agnoscebant. Intelligebant enim in JESU Christo non esse Judaei & Graeci, Barbari & Scythae discrimen. Neque enim alio sanguine Romani & Graeci, alio Barbari redempti sunt. In illo certe linteo, quod Petro elurienti *Act. 1.* caelitus oblatum est, omne genus non solum volucrum, & animalium, verum etiam serpentum & reptilium monstratum, ac praeparatum divina docet historia: ut per haec etiam sordidos & abjectos, Domino sanctificatos intelligamus, ut nullum genus mortalium a communi omnium salute putemus exceptum.

In his igitur Barbaris convertendis, omnes charitatis vires exercenda sunt; nec debent operari Barbarorum ingenio, moribusque belluinis stomachari opus Domini deserere: cum scriptum sit, *homines & jumenta salvabit Dominus*: id est, ut Ambrosius in *Psal. 25.* interpretatur, quem alii Patres sequuntur, homines jumentis similes. Nec est tam Barbara natio, quae si velit animum applicare, sensu ad fidem necessario careat; quamvis enim Barbari, ut plurimum, belluinos mores praese ferant; non tamen est desperanda salus: si tamen chamo & freno regantur, & illorum maxillae constringantur; quod si recalcitraverint, non statim gladius adigendus est, sed pungendi moderate, & paulatim cohibendi, donec assuescant seipos praebere obediens. Quod si doctrinam statim non accipiant, ac docentibus se non accommodent, statim fastidendi, aut exterminandi sunt: Christi enim pretium & sanguis sunt: ac ut experientia magna ex parte docuit, servilem naturam habentes, nisi metus ac vis aliqua inferatur, more puerorum obedire contemnant.

Hoc enim est lorum & jugum quod Sapiens *Ecclesiastici 35.* commendat, haec virga & onus, hoc modo vel inviti ad salutem compellentur intrare. Haec autem omnia ita intelligenda sunt, non ut vim & servitiam a Christi viscibus alienissimam, in Barbarorum nationes, aut tanquam in servos dominandum probemus, sed ut ostendamus etiam illiberali, & difficili ingenio, non esse salutem desperandam, si & patienter feratur, & sapienter regatur. Charitas omnia suffert, omnia sustinet, omnia sperat, patientis est, benigna est. Severitas ergo, si quae exercenda est, a charitate aliena esse non debet. Charitatis porro nihil est ita proprium, quam ut non querat, quae

Ita sunt: hanc si & animo intimè seruet, & re ipsa declarat, qui infirmorum, & insipientium morbis curandis austeriorem sese interdum exhibet medicum, non est timendum, ne subditorum animos ita offendat, ut vel à se, vel ab Evangelica simplicitate alienet: facile enim recuperat charitas, quos disciplina commoverit. Imo vero per utilem timoris vim ad libertatem filiorum paulatim homines divinitus inducuntur.

Ac denique addam, ad istam animi ineptitudinem, morumque feritatem exuendam plurimum conducere, optimam educationem, eaque vincit & superari. In humano enim ingenio plus efficit educatio, quam nativitas. Quare nulla est tam barbata natio, nulla tam stupida, quæ si ab ineunte ætate accuratè & generosè educetur, non deponat barbariem, induat humanitatem, & morum elegantiam. Videmus vel in ipsa nostra Hispania homines in pagis quibusdam natos, si apud suos perseverent, ineptos haberi ac ridiculos: eosdem traductos in scholas, aut curiam, aut celebres urbes, miræ solertiæ ingenio præstare, nemini cedere. Ipsos Æthiopum liberos, quibus nihil apparet absurdius, in palatio enutritos adeo promptos ingenio, & ad quodvis paratos invenias, & videas, ut si colorem detrahas, nostros puter. Plurimum potest consuetudo in omni genere morum, in utramque partem & boni & mali. Quare non est desperandum de Barbarorum salute, & animalis vita: quin temporum diuturnitate, assidua Ministrorum cultura & diligentia, ad Evangelium trahantur, vel tracti perficiantur.

Præterea nihil æquè elaborandum est, nihil tanti faciendum, quam ut ex Barbaris, futuris vel jam factis Christianis, omnis Idololatriæ amor, & sensus penitus evellatur. Hæc enim omnium est pestis perniciosissima, & quod est in humana conditione miserabile, nullum virus ita intimis visceribus hæret, cum semel est bibitum, nullius rursus amantis in scorum suum tam insanus amor, quam est Idololatriæ in Idoliæ defixus animus: quod experientia comprobante postquam didicit Joseph Aosta, his verbis Idololatriarum amoris insaniam expressit: Negio, inquit lib. 5. ca. 9. quibus verbis significem, non tam imbutos, quam in Idololatriam penitus transformatos istorum animos; ut neque in otio, neque in negotio, neque in publica, neque in privata quicquam re peragant, nisi Idolorum scorum prius superstitione adhibita: non lærari in nuptiis, non lugere funus, non epulum præbere, aut accipere, non denique aut pedem efferre domo, aut operi manum adhibere, sine sacrilegio gentili: usque adeo Diabolus oppressos eorum sensus tenet servitute miserissima. Quanto vero artificio ista omnia celet, atque dissimulent, cum publicè agere haud liberum sibi esse perspicunt, quanta rursus impudentia, cum licere sibi putant, insauiant, mirari potius possum, quam satis dicere. Quare quamvis non liceat, per vim ad Baptismum, Christianamque professionem compellere Barbaros subditos, licere tamen, imo expedire, ab idolis colendis etiam invitos revocare, hoc est illorum simulacra, & fana demoliri, superstitiones diabolicas extrudere: quæ non solum Evangelii gratiam impediunt, verum etiam naturæ legem infestant; quam ut servant, compelli infideles subditi, sine ulla dubitatione possunt; id quod aperte declarant leges Constantini, Valentiani, Theodosii, cæterorumque Principum Christia-

Barbarorum idololatriam infania erga Deos.

norum: quarum non laudatores modo, sed impulsores, auroreque sancti Patres se præstiterunt.

Et quoniam consuetudo magnas vires habet, sed in Barbaris longè maximas: sicut enim bruta animantia dedocere difficile est, ita hominem parum mente vigentem, à consuetis retrahere gravissimum, maximè, ubi consuetudo profundiores radices jecit. Proinde in hac re tantum ponderis omnes suos sudores, operas, conatur, exercebit Christi operarius. Proderit autem quamplurimum ritus & signa, & omnem externum cultum diligenter curare: his quippe & delectantur, & detinentur homines animales, donec paulatim aboleatur gustus & memoria præteritorum. Quæ causa fuit Moyfi, ut populum Egypti ritibus assuetum multitudine sacrificiorum, & caeremoniarum detineret. Neque enim prius quod spirituale est, sed quod animale, postea superstitionis antiquæ monumenta caute & gradatim extinguenda curabit, ut Idola sua, adorationesque omnes penitus dedicant, ac pro iis Christianas frequentent. Deinde teneriores puerorum animi Christiana disciplina, ac moribus præoccupandi sunt; priusquam paternas superstitiones & nugas imbibant: quas ridere, ac contemnere docendi sunt: præmiis & laudibus minores invitandi atque animandi, majores puerorum pudefaciendi exemplo, & terrendi.

Postremo quod omnium est & præcipuè considerandum, & diligentissime observandum, non facile credet verbis, & quibusvis significationibus Barbarorum, etiam si fidem tenere, & Baptismum appetere se proclamant. Cum enim sint leves corde, facile credunt, non fidem concipientes ex DEO, facile quoque id retrahant inconstantes & leves. Div, & multum tenendi, ut quid profiteantur intelligant: ut veterem consuetudinem Idolorum deponant, & mores alios induant. Denique consuetudinis perveræ venum alterius consuetudinis antidoto curandum est; ut verè Christum induant, & non partim in Christo, partim in Baal claudicantes, sibi graviosem acquirant damnationem; & sancto nomini gravem faciant injuriam: non multitudine sed veritate animarum, lucra computanda sunt. Ita & Religio Christiana pluris fiet, & qui illi dant nomina gloriæ atque honori erunt.

Ac tandem adversus Magos acrius pugandum erit, eorum fides ac fraudes detegendo, intendendo deliramenta, veritates confutando: quod si respicere nullo modo velint (si scilicet addit) à cæteris separandi, & graviter quandoque multandi, modo in plebe reliqua major turbatio non sequatur.

Quoniam vero supra de juvenibus Infidelibus latissimè diximus, universa ibi tradita, accommodari optimè possunt pro aliis gentibus juvenibus politia & urbanitate præditis: quare pro illis convertendis nihil hic addendum arbitror.

CAPVT II.

De his, quæ licita sunt agentibus inter Gentiles.

EX his, quæ 4. parte libri 5. in genere tradidimus, constabit aperte quibus in rebus sit permissa communicatio cum Gentilibus: nunc tamen breviter aliqua super addemus. Primum nefas Idolorum fana adire, temporibus, quibus ibi

Barbari animo leves & inconstantes.

Magis pagani.

Quibus in rebus sit permissa communicatio cum Gentilibus.

superstitiosa illa sacra celebrantur; non tamen si aliis temporibus invitantur, ad eum finem, quo eorum structura, ornatus, & pulchritudo spectetur: & multo magis, ubi occasio fert, ut rideatur, & contemnatur eorum superstitiosa & vana Religio, & ut eorum impia secta commodius confutetur.

Secundo, Quando Christianis liceat Paganis suas operas locare, auxilium, ubi operam præstare, vel ad extruenda fana, vel conluendas vestes ad Idolorum cultum, aut vendere ea, quibus eos usuros novit ad superstitiosos Idolorum cultus, diximus supra. Tertio, Circa communicationes & commercia rerum, illud tantum se offert animadvertendum, ut pretia rerum judicio boni viri atque prudentis constituentur, qua in re non deest difficultas. Utrum quanti Barbari merces nostras æstimant, vendi possint; Nam calculus, gladiolus, & vitrea, & id genus alia tanto in pretio apud illos haberi compertum est; ut auri & argenti non parvam quantitatem pro iis rebus persolvant: verum ista enucleatè disputare non est hujus loci. Illud exploratum teneamus, omne genus mercimonii cum istis exercere licere, pretium vero neque lege, neque certa ratione constare; sed judicio sapientis: qui perscipiat quantum abundant iis, que ipsi reddunt, & quanti faciant, vel ad vitæ præsidia, vel ornatum quemdam ipsis charum ea, que accipiunt à nostris, & quanta horum copia inopiave sit, ut omnibus probè perceptis, atque libratiss, que rerum æstimmatio justa censenda sit, statuere possit: quamvis in hac re majori ex parte crediderim standum esse consuetudini à viris doctis & piis approbatæ.

Ac denique in divinis non licet cum Gentilibus communicare: nam mos est Ecclesiæ antiquissimus, ut à templo Paganis & Infidelibus excludantur, cum S. sacrificium in Missa offerri incipit. Unde in Canone Cathaginensis Concilii (habetur de consecr. d. 1. ca. Episcopus) dicitur quod nec Gentilis, nec Hæreticus, nec Judæus prohibeantur ingredi Ecclesiam Dei, & audire solum Dei Verbum usque in finem Missæ Catechumenorum, quæ finiebatur dicto Evangelio. Unde antiquitus perlecto Evangelio, Catechumeni ab Ecclesiâ egrediebantur; quia cum non essent in fide instructi, sacris altaris mysteriis interesse non oportebat.

C A P V T III.

Quid singuli Christiani rudes, ut sunt Indi & Æthiopes, docendi sint ex Concil. Limensi *actiōne 2. cap. 4.* à SIXTO V. confirmato.

CUM divino præcepto, omnes Christiani ad cultum teneantur pro suo capiti scire, quæ ad Religionis Christianæ, quam profitentur, substantiam pertinent: qualia sunt mysteria fidei præcipua, quæ continentur in symbolo, mandata Decalogi omnibus servanda, Sacramenta quoque ea, quæ necessario cuique suscipienda sunt. Tum demum, quæ à DEO petere, & expectare debemus, juxta Dominicæ orationis institutionem, sedulo in iis erudiendi sunt à Pastoribus, & Ministris omnes, maximè rudiores Indi, Æthiopes, pueri pro cujusque ingenio, & oportunitate, nè gravissimo morbo ignorantie (ut sit passim)

periclitentur, omnino autem curandum est, ne quicumque neque ætate, neque valitudine impediuntur, memoriter discant elementa Christiana, maximè symbolum fidei, orationem Dominicam, præcepta Decalogi, Sacramenta Ecclesiæ. Id ut fiat, antiquorum canonum statuta sequens præcipit strictè sancta Synodus, ut nullus adultus ad Sacramentum Baptismi admittatur, qui non prius saltem symbolum, & orationem Dominicam memoriter reddiderit. Idemque in Sacramentis Penitentiae & Confirmationis conferendis omnino servetur, excepto vel necessitatis articulo, vel nimie senectutis, aut ægritudinis, sive etiam profundæ alicujus hebetudinis impedimento, quod Parochorum seu Confessoriorum judicio, & conscientie relinquatur. Qui vero iis tantis impedimentis gravati fuerint, ut copiosiorum Catechesium non admittant, doceantur deum pro suo modo præcipua fidei capita, scilicet unum esse DEUM rerum omnium auctorem, qui accedentes ad se, vita æterna remuneret, improbos & rebelles æternis suppliciis in alio sacculo puniat. Deinde hunc ipsum DEUM, esse Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, tres quidem personas, sed unum DEUM verum, præter quem nullus alius sit verus DEUS. Nam quæ adorant aliæ gentes, præter Christianam, non esse Deos, sed Dæmones potius, aut figmenta hominum. Præterea Filium DEI propter reparandam salutem hominum, factum hominem ex Virgine MARIA, pro nobis passum, & mortuum, ac tandem resurrexisse, & regnare in æternum. Hunc esse JESUM Christum Dominum, ac Salvatorem nostrum. Postremo neminem posse esse salvum, nisi credat in JESUM Christum, & pœnitens de peccatis commissis Sacramenta ipsius suscipiat Baptismatis, si quidem infidelis est; confessionis autem, si lapsus post Baptismum: ac denique statuat ea servare, quæ DEUS & Ecclesiâ sancta præcipiunt. Quorum summa est, ut DEUM diligat super omnia, & proximum sicut seipsum. Intelligent igitur Dei Sacerdotes, nisi in fide, ut oportet instructos, baptizent, vel à peccatis absolvant, se & grandi sacrilegio commaculare, & animarum reos, apud districtum DEI judicium reddere.

Ut Indi Indicè doceantur ex eodem Concilio.

Christianæ instructionis, aut Catechismi scopus præcipuus est, fidei perceptio, corde enim credimus ad justitiam, quod ore confitemur ad salutem. Quamobrem ita quisque instruendus est, ut intelligat, Hispanus Hispanicè, Indus, Indicè; alioqui quantumvis benè dicat, tamen verbum illius, juxta Apostoli sententiam, sine fructu est. Quocirca nullus Indorum de cætero compellatur, orationes, sive Catechesium Latinè discere, cum sufficiat, multoque melius sit, suo idiomate pronanciare, aut si qui ipsorum velint, possunt etiam Hispanicum, quo multi jam utuntur, adiungere. Præter hæc aliam aliquam linguam ab Indis exigere superfluum est.

Hactenus Concilium.

CA.

CAPVT IV.

Brevis instructio, sive Catechismus pro rudioribus gentilibus ad Christi fidem conversis, ex Indico idiomate traductus, & à Synodo provinciali Novæ Granatæ approbatus.

Interrogatio. Quæro num sit aliquis DEUS?
Respondeo. DEUM esse.

- I.** Sunt ne plures Dii?
R. Unum solum DEUM esse, & præter hunc solum nullum omnino.
- I.** Ubi est igitur iste DEUS?
R. In cælo, in terra, ac ubique in omnibus locis esse.
- I.** Quisnam est iste DEUS?
R. Pater, Filius, & Spiritus sanctus.
- I.** Est ne Pater DEUS?
R. DEUM esse affirmo.
- I.** Est ne Filius quoque DEUS?
R. Similiter DEUM esse ajo.
- I.** Est ne etiam Spiritus sanctus DEUS dicendus?
R. Etiam DEUM esse dicendum.
- I.** Ergo Pater, Filius, ac Spiritus sanctus tres Dii dicendi sunt?
R. Nequaquam: nam licet sint tres Personæ distinctæ, tamen unus solus est DEUS.
- I.** Quomodo cum sit unus solus DEUS, affirmas esse tres Personas?
R. Cum inter has tres Personas Pater non sit Filius, nec Spiritus sanctus, nec Filius sit Pater, vel Spiritus sanctus; nec Spiritus sanctus sit Pater, aut Filius, necessario tres Personæ distinctæ sunt dicendæ.
- I.** Quomodo cum tres Personæ sint, dicis eas esse unum solum DEUM?
R. Quia dum omnes tres eandem habent essentiam, maiestatem, plures Dii esse propterea nequaquam possunt.
- I.** Quid de sole, luna, stellis, lucifero, radiis & aliis his similibus rebus dicendum? sunt ne Dii appellandi?
R. Minime: sed unius DEI Creaturæ sunt, qui cælum & terram ac omnia, quæ in eis sunt propter hominis bonum creavit.
- I.** Quod nam est hoc bonum hominis?
R. Ut cognoscat in hac vita DEUM Creatorem suum, suamque gratiam adipiscatur ac amicitiam, & in futura tandem ac æterna vita, eo fruatur in perpetuum.
- I.** Alia ne superest post hanc vallem miseræ, vita?
R. Superest: animæ quippe hominum minime eum corporibus instar animatum bruto-

rum inereunt, sed immortales sunt, ac omnia interitus incapaces.

- I.** Quomodo in hac vita homo divinam assequitur gratiam, & tandem in futura felicitatem ac vitam perennem?
R. Per fidem in JESUM Christum, & suorum mandatorum observantiam.
- I.** Quis nam est JESUS Christus?
R. DEUS est verus, & homo perfectus, cum enim solus DEI filius esset in tempore à DEO præfinito, hominem se fecit in purissimæ & immaculatæ Virginis MARIE utero, quæ etiam post partum Virgo permansit: mortuus est tandem in Cruce, ut homines à peccato, & pœna æterna redimeret.
- I.** Quomodo cum DEUS fuerit, mori potuit?
R. Mortuus est ut homo, ac tertia die statim à mortuis resurrexit, ascenditque ad cælos, ubi vivit ac regnat per sæculorum sæcula.
- I.** Cum JESUS Christus pro omnibus mortuus sit, num omnes homines salvi fiunt?
R. Non credentes in DEUM ac Dominum JESUM Christum; vel licet credant, non tamen facientes bona opera, nec mandata ejus implentes minime salvantur, sed ad penas inferni perpetuas condemnandos esse.
- I.** Qui credunt in JESUM Christum, ac ejus mandata obliant, salvabuntur?
R. Salvabuntur: atque in corpore ac anima fruuntur bonis æternis, eoque nomine in fine hujus mundi JESUS Christus Salvator mundi rediturus est, ac petiturus rationem de omnibus operibus, ac omnes mortuos resuscitaturus.
- I.** Qui in peccatis vixerunt, habentne aliquod se ab hac condemnatione liberandi remedium?
R. Non baptizatis, unicum salvandi remedium esse affirmo, ut se Christianos faciant, filioque Dei adoptivos per baptismi regenerationem.
- I.** Quidnam per sanctam Ecclesiam intelligis?
R. Congregationem omnium Christianorum, cujus quidem caput est JESUS Christus, ejusque in terra Vicarius Summus Pontifex Romanus.
- I.** Quid si baptizati iterum peccent, quid remedium illis superest, ut non condemnentur?
R. Confessio omnium suorum peccatorum fideliter Sacerdoti facta, cum detestatione, ac proposito amplius ea non committendi.
- I.** An si hæc omnia fecerint, salvabuntur?
R. Salvabuntur, si tamen usque in finem in observatione mandatorum Dei, ac sanctæ Ecclesiæ perseveraverint, quæ in hoc instantur, ut DEUM super omnia diligamus, & proximum nostrum sicut nosiplos.

Amen.

LIBER

LIBER DUODECIMUS, DE CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM PROCURANDA:

Præcipua continens privilegia à Summis Pontificibus, Religiosis pro Infidelium conversione laborantibus concessa.

*U*m omnes sacri Religiosorum Ordines, maximè vero Mendicantes, in agro militantis Ecclesiæ superna dispositione plantati esse dignoscantur, illorumque professores, ob fidei Catholice propagationem indefesse laborent, fructusque afferant Ecclesiæ DEI salutare; dignum æquumque arbitrati sunt summi Pontifices eos, quamplurimis privilegiis, & immunitatibus communitre, ac condecorare; ut sic alacrius huic animarum saluberrimæ functioni accingerentur, ac ut commodius in terris à Romanis PP. remotis, animarum saluti possent consulere. Et quoniam ferè immensum esset, omnia & singula Mendicantibus in conversione Infidelium laborantibus concessa privilegia recensere: ea tantum selegimus, quæ digniora, ampliora, magisque necessaria visa sunt. Illud ante omnia recolentes, omnia privilegia gratia & favoris specialiter alicui Ordini largita, ob communicationem privilegiorum, esse omnibus aliis Ordinibus Mendicantibus ita propria, ac si specialiter illis solis essent concessa.

Nec mirandum est, maxima à Summis Pontificibus fuisse Religiosis in terris infidelium, pro fidei propagatione laborantibus, collata privilegia; idem non solum expediens, sed & maximè necessarium pro functione hac obeunda videbatur. Nam cum in terris à sede Apostolica remotissimis versentur, ac sæpe in Regionibus, ex quibus, vel ob magna itineris pericula, vel ob immensam distantiam, aut non potest, vel non sine magna difficultate ac expensis adiri Apostolica sedes, opera pretium erat, ut ministri omni illa jurisdictione gauderent, quæ possent in casibus emergentibus, non solum animarum salutem procurare, sed & omnia alia peragere, quæ ad augmentum gloria DEI, ac fidei Catholice propagationem spectare videbantur. Quam ob causam Christus Dominus Apostolos in universum orbem missurus, prius Episcopali dignitate condecoravit: deinde omnibus eandem, quam Petro summo Ecclesiæ & totius orbis principi, jurisdictionem licet delegatam concessit: ac non sine divino consilio præmisit illa verba: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, euntes docete omnes gentes, &c. Quibus Apostolos certos esse voluit, de potestate sibi à Patre collata: ut ipsi etiam de ea, quam eis Christus delegaverat, non dubitarent, & sic alacrius tanto operi accingerentur.

Privilegia concessa à PIO II. & SIXTO IV. Religiosis Ordinis Prædicatorum, ad prædicandum Christi Evangelium euntibus in terras Infidelium.

SIXTUS Episcopus, servus servorum DEI, ad perpetuam rei memoriam,

Apostolicæ servitutis officium, cui dante Domino presidemus, nos admonet, ut sicut bonus Pastor ad oves Christicolæ pascendas aures nostræ contemplationis extendimus, & earum, nec non partium & Regionum, ac temporum qualitatibus pensatis, ad eorumdem Christicolæ salutem vigilemus, & his, quæ à nostris Prædecessoribus circa ea circumspicere emanasse comperimus, illorum vestigia imitantes, consimilibus facultatibus, & gratis (dam à nobis petitur) robur Apostolici muniminis adjiciamus.

Dudum siquidem felicis recordationis PII Papæ II. Prædecessoris nostri litteræ emanarunt, quas præsentibus annotari fecimus; & quarum tenor sequitur, qui talis est.

PIUS Episcopus servus servorum DEI, ad perpetuam rei memoriam. Dum levamus in circuitu oculos nostros, & gregem Dominicum sollicitudini nostræ (disponente Domino) commissum, undique mentis acie contemplamur, ex debito Pastoralis officii, vigilem curam impendimus, ut cultores vineæ Sabaoth, si cultui satis intendant, ut ejus virtuosus palmetus, extirpatis spinis, & tribulis, latius extendantur. Sic ille cælestis Agricola, & pius Paterfamilias, ad excolendam vineam suam diversis horis, & tempore servos misit; ne fructus propter cultorum inopiam deperiret, sed potius bonorum operum & virtutum germinaret. Cum vero in terris Infidelium messis quidem sit multa, operarii vero pauci, ne ager Dominicus spinis & vepribus repletur, nonnulli prædecessores nostri de florido Prædicatorum Ordine ad irrigandum imbre Sanctæ prædicationis corda Aquilonaribus, & Orientalium nationum, aliquos direxerunt Filios & alumnos, qui flante spiritu, plenos manipulos in horrea sanctæ Matris Ecclesiæ portaverunt: sed pro dolor temporibus nostris venit inimicus homo, & supereminavit zizania in medio tritici, cum per Turcarum potentiam Christianorum aliquas nationes suo impissimo dominio subjecerit. Inde fit, ut nos eo efficacius operam impendamus, quo magis gregem Dominicum à diabolico serpente conspiciamus crudelius laniari. Utque opportunis remediis commodius provideatur: nos dilecto filio Christophoro de Viterbio Ordinis Prædicatorum, sacre Theologiæ Professore, totius Societatis peregrinantium propter Christum inter gentes Vicario generali, & Hæreticæ pravitatis Inquisitori, per nos deputato & constituto, & aliis suis successoribus, pro tempore deputandis in partibus Orientalibus, tam infidelium, quam Fidelium constitutis, & quam maximè in Civitatibus Caffæ, & Peræ, Chii, & in terris Saracenorum, Paganorum, Græcorum, Bulgarorum, Cumanorum & Ethiopum, Yberorum, Alanorum, Gazarorum, Gothorum, Zitorum, Ruthenorum, Syrorum, Jacobitarum, Nubianorum, Nestorianorum, Georgianorum, Armenorum, In-

dorum, Agolesticorum, Tartarorum, Carelorum, Ungarorum, majoris Ungariæ, & aliorum, qui nondum fidei Sacramenta perceperunt, concedimus, ut ipsi Vicarius, & ejus successores, & deputandi ab ipsis, pro tempore dicti Ordinis Fratres, possint singulorum Christi fidelium quorumcumque Diocesis, & locorum ad ipsos pro tempore confluentium confessionem audire, & pro concessis, (etiã si talia fuerint, propter quæ sedes Apostolica foret merito consulenda) penitentiam salutarem injungere, nec non à quibusvis sententiis excommunicationis, tam ab homine, quam à Jure latis, ac aliis censuris, & pœnis, quomodocumque vel qualitercumque illas incurserint, seu ligati fuerint, absolvere, nec non (dummodo tales bigamiae labe respecti non sint) super irregularitate, si quam quovis modo & causa incurserint, dispensare, ac hujusmodi confessione audita, Eucharistiæ & extremæ Unctionis, atque Ecclesiastica Sacramenta ministrare.

Insuper, ut singuli Confessores idonei, quos Vicarius & Fratres partium prædictarum dicti Ordinis duxerint eligendos, omnium peccatorum suorum, de quibus contriti & ore confessi fuerint, plenariam remissionem in mortis articulo impendere, vel si alias copiam Confessorum habere non valuerint, dummodo contriti existant, eandem indulgentiam consequantur. Quodque Confessores ipsi singulorum confessiones audire, & pro commissis, quoties ipsis videbitur, etiã si talia sint, propter quæ sedes Apostolica merito sit consulenda, debitam absolutionem impendere, ac salutarem penitentiam injungere, nec non ipsorum fratrum singulos, à quibuscumque sententiis, censuris, & pœnis in ipsos, quavis auctoritate promulgatis, absolvere, & super irregularitate per ipsos quoquo modo contractis dispensare, omnemque inhabilitatis, & infamiae maculam, (dummodo à bigamia non processerit) abolere liberè & licite valeant.

Insuper, ut ipsorum Fratrum bonorum operum fructus amplius valeant propagari, ut Vicarius & Fratres pro tempore existentes, præfata singula loca alias pro habitatione & usu Fratrum dicti Ordinis idonea, & in illis domos, & monasteria, cum Ecclesiis, campanilibus, campis, Dormitoriis, Hotrellitiis, & aliis necessariis officinis erigere: quæ quidem loca, domus, & Monasteria recepta, & erecta, & eorum personarum, & omnibus & singulis privilegiis, indulgentiis, immunitatibus, & indultis, aliis locis, domibus, monasteriis, & personis Ordinis Prædicatorum à Sede Apostolica, quoquo modo concessis utantur, & gaudent, uti pariter debeant & gaudent.

Insuper, ut Vicarius & Fratres prædicti omnibus & singulis gratis, libertatibus, exemptionibus, privilegiis, indulgentiis, & indultis, quibus Provincialis & Fratres Provinciæ terræ sanctæ utuntur, & gaudent, & quæ Romani Pontificis, Fratris Prædicatoribus dictæ societatis hæcenus concesserunt, etiã uti & gaudent valeant. Quodque fratres ipsi Schismaticos & excommunicatos, seu interdictos quoscumque etiã quantumcumque notorios, nisi quos Vicarius, seu deputari per eum evitare mandaverint, evitare minimè teneantur.

Insuper omnibus & singulis Christi delictis, qui de bonis sibi à DEO collatis, pro centenariis videlicet unum, pro liberatione Fidelium captivorum de manibus infidelium, seu pro erectione & fundatione, seu manutentione domorum, &

Mona-

Monasteriorum, pro usu, & habitatione dictorum Fratrum erogaverint, liceat eligere Confessores idoneos, qui confessione eorum diligenter audita, ab omnibus peccatis, criminibus & excessibus, etiam in casibus Sedi Apostolicæ specialiter vel generaliter reservatis, semel domtaxat, deinde quoties fuerit opportunum, (dammodo talia sint, propter quæ sedes Apostolica specialiter consulenda non sit) absolvere, & penitentiam salutaris in iugere, nec non omnium peccatorum in mortis articulo remissionem impendere, licet valeant auctoritate Apostolica singulis prædictis, prout eos contingit, tenore præsentium indulgemus.

10. Insuper prædicto, & alijs, qui pro tempore fuerint dictarum partium Vicarij, super natalium, & ætatis infra vigesimum tertium annum defectibus, cum penitentibus & fratribus Ordinem prædictum profiteri volentibus, & professis, ut ad omnes Sacros Ordines, usque ad Presbyteratus Ordinem inclusive, & singulas Ordinis Prælaturas, & officia in dictis partibus promoveri, & in illis ministrare valeant dispensandi: nec non Notarios ministrare valeant dispensandi: nec non Notarios ad actus publicos in favorem fidei Christianæ conferendos creandi & instituendi, dicta auctoritate tenore præsentium concedimus facultatem.
11. Insuper, ut Fidelium ferventium devotio in fide crescat, ut omnes, & singula utriusque sexus personæ, quæ prædicationibus dictorum Fratrum interferant, & illas cum proposito se emendandi audierint, singula singulis vicibus unius anni & quadraginta dierum indulgentiam consequantur.
12. Quodque Fratres & Sorores de penitentia Sancti Dominici, quos Vicarij, seu ab eo deputati Fratres pro tempore recipient, & alia utriusque sexus personæ, quæ in Societate Beate Virginis sub capitulis & ceremoniis, per ipsos, vicariam, seu Fratres ordinandis Altissimo deo è famulabuntur, Confessores eligere, qui confessionibus eorum diligenter auditis, ipsis confessis & contritis plenariam in mortis articulo omnium suorum peccatorum remissionem impendere valeant.
13. Postremo, ut idem Vicarij & Inquisitores, alios Inquisitores hæreticæ pravitatis, in quibus sibi videbitur supradictis substituere & ordinare valeant. Et ut libertos eisdem, vicariis, & Fratres vivere valeant, & DEO confidentius deservire, in omnes & singulos, cujuscunque status, gradus, & conditionis existant, qui bona mobilia, sive immobilia, videlicet possessiones, domos, apothecas libros, calices, paramenta, instrumenta, & omnia alia ad divinum cultum pertinentia, ad usum & commodum Fratrum necessaria, contra ipsorum Vicarij, & Fratrum voluntatem occupantes, & detinentes, excommunicationis sententiam promulgamus, à quo nolumus à quoquam absolvi posse, nisi prius restitutione, vel cum eodem Vicario, sive Fratribus conventionem factam, de ipsius, sive de ipsorum libero beneplacito & voluntate. Et ut ipse vicarij talentum sibi creditum sine impedimento & obstaculo valeat exercere, ex certa nostra scientia ipsam Societatem, quæ per nonnulla Capitula generalia dicitur esse divisa, reintegramus, & reponimus, ac in idem corpus, ut prius erat, reponi volumus & mandamus, præsertim omnes Conventus Lituaniæ, Russiæ, Podoliæ, Valacchiæ majoris & minoris, non obstantibus quibuscunque literis & ordinationibus Capitulorum generalium in oppositum concessis, & concedendis, declarantes, & mandantes, tales Conventus & nationes amodo esse sub vicarij dictæ Societatis peregrinantium. Quia veto conditio

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

temporum hoc requirit, volumus & mandamus, ut Fratres, qui dicuntur *unii*, vel *Armeni*, quod non obstantibus privilegijs aliquorum summorum Pontificum, etiam si de ipsis privilegijs de verbo ad verbum deberet fieri mentio specialis, (ut secundum quod prius fuerant) ipsi Vicario in omnibus, & per omnia subdantur, & de eis disponere possit, sicut de cæteris sui Ordinis Fratribus, non obstantibus Apostolicis ac in Generalibus, vel specialibus Concilijs editis constitutionibus & ordinationibus, quibus quantum præsentibus adversantur derogari volumus, etiam si talia sint, de quibus specialis, & expressa, ac de verbo ad verbum mentio in præsentibus esse habenda, cæteriisque contrarijs quibuscunque.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis, excommunicationis, voluntatis, mandati, & declarationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis DEI, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incurturum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ 1464, pridie Idus Junij, Pontificatus nostri anno sexto.

Quare pro parte dilecti filij Baptiste Fatianæ de Janua, dicti Ordinis Fratrum Prædicatorum professoris, Vicarij Generalis, in terris peregrinantium supradictorum, per dilectum filium Martinum Auribelli Sacre Theologiæ Professoris, & Priorem Generalem dicti Ordinis deputati, & instituti nobis fuit humiliter supplicatum, ut præmissis & in dictis literis contentis Apostolice muniminis robur adicere, ac omnes & singulas facultates dicto Christophoro in præmissis literis concessas, eidem Baptiste pari modo concedere, & alijs in præmissis, opportunè providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur cupientes fidem Catholicam vigere, augmentari, & etiam manuteneri, præfati Baptiste in hac parte supplicationibus inclinari, literas Apostolicas, cum omnibus & singulis indulgentijs, concessionibus, indultis, & facultatibus, in eis contentis, nec non societatem prædictam, auctoritate Apostolica, tenore præsentium ratificamus, approbamus, & præsentis scripti patrocinio communitimus, illaque perpetuo viribus subsistere decernimus, eaque ad Conventum Civitatis Chij harum serie extendimus, nec non universos, & singulos ejusdem Ordinis Fratres, qui dicuntur *unii* vel *Armeni*, aut alias, ut præfatur, dicta auctoritate eidem Societati subijcimus, ipsamque Societatem præfata auctoritate approbantes, & confirmantes, omnibus, & singulis cujuscunque dignitatis, gradus, conditionis, vel Ordinis existant, sub excommunicationis pena, quam eo ipso incurrant, Societatem prædictam in præmissis, seu alias quomodolibet impedire, seu inquietare, vel molestare, seu ipsam dividere, extinguere, & separare, aut alias de illa se intromittere quoquo modo præsumant, districtius inhibemus.

Præterea, ut dictus Baptista in præmissis utilius, & diligentius se gerere possit, & habere sibi omnes & singulas facultates, & auctoritatem per præfatum PIUM prædecessorem dicto Christophoro olim concessas, pari modo, & absque ulla differentia perinde in omnibus, & per omnia, ac si dictæ insertæ literæ ad instantiam ipsius Baptiste emanassent, concedimus per præsentem, ordinantes & decernentes, ex nunc irritum & inane, si secus super his, à quoquam quavis auctoritate, scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus

Hh

obstantibus

obstantibus Constitutionibus & Ordinationibus Apostolicis, ac omnibus, & singulis, quae idem praedecessor in dictis suis litteris voluit non obitare, & eiusque contrariis quibuscunque.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae ratificationis, approbationis, confirmationis, extensionis, confirmationis, inhibitionis, concessionis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis DEI, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Romae, ad S. Petrum anno Incarnationis Dominicae 1473. Kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno secundo.

Circa praefata privilegia illud solum se considerandum offert, quod est à PIO II. gratia, ac privilegia omnia Fratrum Inquisitoribus, ac alijs ab eisdem designati concessa tantum videantur, ac perinde ad alios Ordines non extendenda. SIXTUS tamen IV. expressè illam et privilegia, cum singulis alijs gratijs & concessionibus congregationi sive Societati, in terra infidelium peregrinantium concessit, eaque omnia ad monasterium Civitatis Chij voluit extendi: quare de perpetuitate huius privilegij, ac de communicatione, cum alijs Ordinibus non potest dubitari. Ad maiorem tamen conscientiam securitatem oportet summum Pontifici consulere.

Præterea INNOCENTIUS IV. & NICOLAUS III. aliique Pontifices amplissima etiam & his similia privilegia concesserunt, ut patet ex Bullis relatis in Bullario collecto à doctissimo viro Fratre Emanuele Rodriguez, referam vero nunc eam tantum quam INNOCENTIUS IV. in favorem praefati Ordinis Praedicatorum concessit, qua habetur in Compendio sive Collectione privilegiorum Ordinum Mendicantium per Joannem Baptistam Confessium pag. 6.

Privilegia Fratrum Praedicatorum ad partes Orientales, & terras infidelium ad predicandum IESU Christi Evangelium proficiscentibus, per INNOCENTIV. M. IV. concessa.

INNOCENTIUS Episcopus servus servorum DEI, dilectis filijs Fratribus de Ordine Praedicatorum in terras Saracenorum, Paganorum, Graecorum, Bulgarorum, Cumanorum, Aethiopicum, Syoticum, Ibericum, Alanorum, Gazatorum, Gothorum, Ziccorum, Rhenorum, Jacobitarum, Nubianorum, Georgianorum, Armenorum, Indorum Mostelitarum, Tartarorum, Hungarorum majoris Hungariae Christianorum captivorum apud Tartaros, aliarumque infidelium nationum, Orientis, seu quarumcunque aliarum partium proficiscentibus, salutem, & Apostolicam benedictionem.

Cum hora undecima sit diei, hominibus, ut exeat ad opus, usque ad mundi vesperam deputata, & illud Apocalypsis eulogium, cito credatur cum Martis Ecclesiae consolatione complendum, videlicet, oportere viros spirituales, vitae munditiam, & intelligentiam gratiam cum Joanne fortissimos, populi, & gentibus, linguis, Regibusque multis de novo prophetare, quia non sequitur reliquiarum Israel, per Isaiam Prophetam, salvatio, nisi (juxta Paulum Apostolum) prius introeat gen-

teriam plenitudo. Nos licet immeriti super Apostolicae Sedis speculam constituti, fideliter, ac prudenter dispensandi DEI ministerijs, & operibus coadjuvandis intendimus, si urgente plenitudine temporis, post pia priorum studia, in vineam Domini Sabaoth novos, & penè novissimos, qui sapientiam longum didicere per otium, operarios mittere procuramus. Vos igitur quos juxta professa Religionis officium, zelus comedit animarum, & in quadriga quarta, cum varijs charismatum donis, & fidei fortitudine trahitis, ubique discurrere, ac vexillum Regis gloriae procul levare gestitis: ad Gentes quae JESUM Christum Dominum non cognoscunt, & ad subtractionis filios, qui sacrosanctae Romanae Ecclesiae non obdunt, destinamus, vobis in remissionem peccatorum omnium, injungentes, quatenus feminari super aquas multas, in illos rannum, qui mundum dixit se vicisse, confisi, ad illuminationem eorum multitudinis, & exterminium haereticæ falsitatis, ad confirmandum narrantium animos, & fidelium confortandos, in luce sermonis, & fortitudine operis, propostum vobis iter, sine quorumlibet offensione curatis.

Ut autem ministerium vestrum honoretur plenius, & honorabilius impleatur, praesentium vobis auctoritate concedimus, ut in omnibus, quae adhuc Sedes Apostolicae magisterio non intendunt, proponere verbum DEI, & constitutis ibidem (non obstante si aliqua sunt excommunicatione ligati) in verbis, officio, ac cibo, ac in alijs secunde communicare, & ipsos, seu etiam alios converti ad unitatem Christianae fidei cupientes, recipere, baptizare, & aggregare Ecclesiae filijs valeatis, & presbyteri ex vobis, ipsos aggregatos possint in igne charitate clericali, & ipsos ad Acolythatus Ordinem promovere.

Liceat etiam vobis ibidem redeuntibus ad obedientiam Sedis Apostolicae, qui sunt excommunicatione ligati, absolutionis beneficium, juxta formam Ecclesiae imperari, & super eo dispensate cum ipsis, quos factos Ordines receperunt, & divina celebrant officia, sicut ligati hoc ipsum vobis sit licitum, circa illos de terra eisdem, qui temporibus indebitis, vel infra aetatem legitimam, aut qui omnes eadem die, vel superiores praetermissis inferioribus, conferre, seu recipere Ordines praesumpserunt, (si tamen in hoc seivara talis forma extiterit, per quam Ordines receperunt.) Vobis praeterea dispensare liceat, ut illi ex nationibus vestrae praedicationis commissis, qui post susceptionem sacrorum Ordinum, vel in gradibus, & casibus à divina minime lege prohibitis, matrimonia contraxerunt, remaneant in eisdem: & hi, qui ad Ecclesiam Catholicae redierint unitatem, ut in et suos habuerint, eisque communicent; nec non quod Clerici nationum ipsarum, publicè ad obedientiam Sedis Apostolicae redeantes, gaudeant privilegio Clericali.

Sit etiam vobis licitum omnium Fidelium inter praedictas confessiones audire, ac ipsis injungere poenitentias salutare, & excommunicatos à Canone, vel alio modo, juxta formam Ecclesiae absolvere, dummodo injuriam, & damna passis satisfactant competenter. Cum irregularibus autem partium illarum in casibus, in quibus solent Legati Sedis Apostolicae dispensare, ac etiam cum Clericis ipsarum partium, patientibus defectum natalium, (dummodo non sint de adulterio, vel incestu, aut de Regularibus procreati) sit vobis dispensandi facultas. Quam circa illos similiter habeatis, qui ab unitate Ecclesiae Catholicae, seu Religionis,

ligione, vel Clericali Ordine discesserint, si humiliter redire voluerint, & dignè satisfacere de commissis, ita quod ipsi Religiosi ad sua loca, salva disciplina Ordinis, resumanantur, & illos ex jam dictis, qui excommunicationis vinculo sunt adstricti, juxta præmissam formam, & prædictæ satisfactionis modum absolvere valeatis, & cum irregularibus ex eisdem, (sicut est expressam superius) dispensare.

12. Ad hæc sit vobis absolvendi facultas, occisores Clericorum, & Religiosorum personarum, in prædictis partibus constitutos; fundandi ibidem novas Ecclesias; & reconciliandi ipsas, quæ sunt casualitè profanatæ, ac de novo fundatis Rectores idoneos providendi, & illis, qui de Gentilibus vel schismaticis noviter sunt conversi, dandi licentiam, ut uxores suas, cum quibus in gradibus à lege divina non prohibitis, contraxerint valeant retinere. De causis matrimonialibus, quas in partibus illis ad audientiam vestram deferri contigerit, legitimè cognoscendi, ac discordantes inter se ad invicem, quod ad pacem & concordiam redeant, nec non quod inordinatè viventes, de suis excessibus, sicut justum fuerit, satisfactionem exhibeant, compellendi per censuram Ecclesiasticam, vobis libera sit facultas.

Insuper in locis in quibus vos hospitari contigit, vel in locis partium earundem, in quibus residentiam faciatis, Missam, & cætera divina celebrare officia, & in eisdem partibus cæmeteria benedicere, ac dare indulgentias, commutare vota, facultatem & licentiam habeatis.

19. Cæterum vobis concedimus, quod à Catholicis
20. Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis Ordines, & alia Ecclesiastica Sacramenta suscipere, & altaria portatilia, more in forum, à jam prædictis Episcopis benedicta habere, & eis uti possitis. Si contingat vos aliquo casu nostra altaria non habere, ac vestes Sacerdotales, altaris pallas, corporalia per eos, qui ex vobis sunt Presbyteri (cum necesse vobis fuerit) benedicere, ubi Catholicorum Episcoporum copia non haberent, nec non alia facere,
21. quæ ad augmentum Dominici nominis, & ampliationem Catholicæ fidei, ac reprobationem & irruationem illorum, qui sacris traditionibus contradicant, sicut pro loco, & tempore videbitis expedire.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & B. Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Assisij 10. Kal. Augusti, Pontificatus nostri anno XI.

Quam plurima alia etiam privilegia concesserunt alij summi Pontifices Fratribus Predicatoribus in terris Infidelium pro fidei propagatione missis; ut GREGORIUS XI. in Bulla qua incipit, Super egegem dominicum. URBANUS VI. Sincerus devotionis affectus. Et INNOCENTIUS VI. Cum hora, &c. ubi inter alia inquit, Cæterum vobis concedimus, quod à Catholicis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis possitis Ordines, & alia Ecclesiastica Sacramenta suscipere; & altaria portatilia more ipsorum, à jam præfatis Episcopis benedicta habere, & eis uti, si contingat vobis aliquo casu, vestra altaria non habere, ac vestes Sacerdotales, altaris pallas, & corporalia, per eos, qui ex vobis sunt Presbyteri, cum necesse fuerit benedicere, nec non altaria & calices, Sacramenta Confirmationis conficere, & uti oleo ac chrismate, ubi Catholicorum Episcoporum copia non haberent; nec non

Thom. à Jesu Oper. Tom. I

alia facere, quæ ad augmentum Dominici nominis, & ampliationem Catholicæ fidei, ac reprobationem illorum, qui sacris traditionibus contradicunt, sicut pro loco & tempore videbitis expedire.

Ac denique GREGORIUS XI. in Bulla, Fidelium novella planatio, ait: Et cum nobis exposuimus sit, quod de multis personis partium prædictarum, quæ ut Presbyteri celebrant divina officia, & pro talibus reputantur, frequenter dubitari contingit, an juxta formam Ecclesiæ baptizati fuerint, vel non, & an Ordines ritè receperint, in quibus, ut præmittitur ministrant: quodque si in ordinandis ipsis de novo interstitia temporum servarentur, magnum scandalum inter populares, qui ab eisdem audierunt divina, & sunt etiam eisdem confessi, posset verisimiliter generari. Nos itaque intendentes animarum prædictarum, & aliorum Fidelium partium earundem salutem utiliter providere: vobis & singulis vestram, tam in sacerdotij, quam in Diaconatus Ordinibus constitutis, ut omnes, & singulos partium prædictarum, de quibus dubitatur, si fuerint baptizati, vel non baptizati, juxta provisionem Juris, in hujusmodi casibus adhibitam baptizare valeatis: his verbis præmissis, videlicet, Si nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti amen; auctoritate Apostolica tenore præsentium indulgemus.

Insuper eisdem Infidelibus de partibus antedictis taliter ordinatis, qui divina, ut præmittitur celebrant: quod ab Episcopis gratiam & communionem dictæ Sedis habentibus, & in partibus commorantibus antedictis, omnes tam minores, quam sacros Ordines statuis temporibus, aliquo intervallo in hujusmodi sacris Ordinibus recipiendis, & conficiendis, propter eorum reverentiam, observato, si sine scandalo fieri possit. Alioquin, omnes una, eademque die simul præfatos Ordines sacros, & minores pro hujusmodi scandalo evitando recipere, quo etiam privilegio, quantum ad temporum interstitia, tam inter minores, quam majores Ordines non servanda per quinque annuum, prædicti Religiosi, in antedictis partibus commorantes gaudere valeant, justa de causa, & ab eorum Superiore in illis partibus degente examinanda: ipsique Episcopis dictos minores, & sacros Ordines personis eisdem secundum præfatum distinctionem, cum intervallo, vel una & eadem die simul dicendo, si dubitari contingat, an Ordines ritè receperint: videlicet: Si ordinatus es ritè, non te reordino, ad sacros antedictos servata alia forma, & materia, ac solemnitate debita, in præmissis quibuscunque Constitutionibus Apostolicis, in contrarium editis, nequaquam obstantibus de gratia concedimus speciali.

Idem etiam Pontifex in Bulla, Cum nos ad terras Saracenorum, &c. Ut vero submotis impedimentis quibuslibet, eorundem negotiorum prosecutione, liberè, & efficaciter, auctore Domino intendere valeatis: omnes & singulos cujuscunque dignitatis, Ordinis, & conditionis, vel status Ecclesiastici, vel mundani extiterunt, qui vobis, vel familiaribus, vel Nuncijs vestris, quam diu fuerint in prosecutione prædicta, impedimenta vel obstacula quæcunque per se, vel per alios præsumpserint ministrare, quominus prædicta negotia liberè & efficaciter prosequi, DEO favente, possitis, citandi, quod infra certum terminum competentem, quem eis duxeritis præfigendum, Apostolico conspectui personaliter se præsentent, facturi super his, quod juxta demerita expedire viderimus,

H h 2

vobis

vobis & cuilibet vestrum auctoritate presentium concedimus facultatem: diem vero citationis, & praefixionis huiusmodi, & quicquid super praemissis doxeritis faciendum, vobis per vestras literas harum serie continentes, studeatis fideliter intimare. eosque insuper omnes, vel singulos supra dictos, cuiuscunque dignitatis, Ordinis, conditionis, vel status Ecclesiastici, vel mundani extiterint, qui supra dicto obstaculo, per se, vel alios praesumpserint supra dictis ministrare, auctoritate Apostolica, eo ipso decernimus excommunicationis sententiae subiacere, eorumque terras fore suppositas Ecclesiastico interdicto: cuius excommunicationis absolutionem, & interdicti relaxationem, absque auctoritate Sedis Apostolicae specialiter, praeterquam in articulo mortis, ab alio, quam a vobis, vel vestrum aliquo, & tunc etiam, nisi congrua satisfactione praemissa, nequeant obtinere, non obstantibus quibuscunque privilegijs, & indultis, sub quacunque forma, vel expressione verborum eidem impediens, vel eorum aliquibus, ab Apostolica Sede concessis, vel in postea concedendis, quae ad haec eis in nullo volumus suffragari.

*De alijs etiam privilegijs Fratrum
Minoribus concessis,
in terris infidelium
laborantibus.*

Similibus frere in omnibus, ac aequè amplius privilegijs à multis Pontificibus concessis, Minorum ordo fuit condecoratus. Praecipue vero JOANNES XXII. Pontificatus sui anno 6. eidem Fratribus omnia, quae INNOCENTIVS IV. & NICOLAUS III. ac fratre eidem verbis, quae concesserunt Religiosis ordini Pradicatorum, ipse etiam permisit & indulsit, ac in aliquibus amplavit. Illi namque facultatem praebeuit, ut ubi Episcoporum Catholicorum copia non esset, Confirmationis Sacramentum conferre possent, ac uti oleo & chrismate antiquo. Ac demum LEO X. quibusdam Fratribus deputatis Ordinis Sancti Francisci in novum Indiarum orbem proficiscentibus amplissimas gratias concessit, ut patet ex sequenti Bulla, quae habetur in Bullario, per Fratrem Emmanuelem Rodriguez edito.

*Dilectis filiis Fratribus Joanni
Clapion, & Fratri Franciscus
de Angelis,
Leo Papa X.*

Dilecti filij, &c. Alias salicis recordationis NICOLAUS IV. & JOANNES XXII. & URBANUS V. & EUGENIUS IV. & alij Romani Pontifices praedecessores nostri debita meditatione considerantes, quod vestri Ordinis munda Religio à Christo Domino exemplis, ac verbis Apostolicis suis tradita, ac beato Francisco, & eum sequentibus inspirata fuerit, ac quod nonnulli ejusdem Ordinis professores pro fidei propagatione in infidelium partes, cum jam Apostoli non existant in orbe destinare opus esset, prout ipse beatus Franciscus suo tempore actualiter fecit, ut in vinea Domini fructuosos palmites producerent, nonnullis vestri Ordinis, tunc expressis Fratribus, ut in terris infidelium tunc destinatis ex-

istentibus, quod DEI verbum proponere, & ibidem constitutos, si eorum aliqui excommunicationis censura ligati essent, absolvere, quoscunque ad Christianae fidei unitatem convenire cupientes recipere, baptizare, Ecclesijs aggregare, & hinc dictis Fratribus, qui in sacerdotio constituti essent, Penitentiae, & Eucharistiae, & extremæ Unctionis, aliaque Ecclesiastica Sacramenta, personis praemissis ministrare, & exercere, nec non in casu necessitatis (Episcopis in provincia non existentibus) Confirmationis Sacramentum, & ordinationis, usque ad minores Ordines Fidelibus ministrare, cappellas, & altaria, nec non calices, & paramenta Ecclesiastica benedicere, ac Ecclesias reconciliandas, vel Camerae reconciliare, eidem de idoneis ministris providere, eisque indulgentias quas Episcopi in suis Diocesis concedere solent impartiri, & alia quaecunque facere, quae ad augmentum divini nominis, ad conversionem ipsorum infidelium populorum, & ampliationem fidei orthodoxae, & reprobationem & irrationem illorum, quae sacris Constitutionibus contradicunt, sicut pro loco, & tempore viderint expedire, valeant, & possint. Nec non uti oleo sancto, & Chrismate antiquis usque ad tres annos, cum in eidem partibus novum oleum, & balsamum sine difficultate magna haberi non possint, liberè & licitè valeant.

Nec non aggregatos eosdem (ubi Episcopi non habentur) clericali insignite caractere, & ipsos ad minores Ordines promovere licere: etiam Sedis Apostolicae sententia excommunicationis interitis absolutionis beneficium, juxta formam Ecclesiae impartiri, & qui de gentibus Schismaticis, vel alias noviter essent conversi dandi licentiam, ut uxores suas cum quibus in gradibus à lege divina non prohibitis contraxerunt, retinere valerent, & de causis Matrimonialibus, quas in partibus illis ad audientiam nostram deferre deberent, legitime cognoscendi, & discordantes inter se concordare. Ac etiam eidem Fratribus licitum esse omnium Fidelium in terris praedictis confessiones audire, & ipsis injungere poenitentias salutares, & vota commutare, & excommunicatos à Canone, vel alio modo, juxta possibilitatem satisfecerint. Insuper in locis in quibus Fratres ipsi residentiam facere, vel eos hospitari contingeret, missam & divina officia, cum solita solemnitate celebrare, & si in eidem locis vitae necessaria juniorum tempore commodè haberi non possent, ad praedicta jejunia eosdem Fratres minime teneri declararunt, cum eisque misericorditer dispensarunt. Et ut de suis laboribus fructum reportarent, Fratribus praedictis verè poenitentibus, & confessis eam indulgentiam concesserunt, quam proficiscentibus in terrae sanctae subsidium Sedes Apostolica concedere consuevit. Ac etiam omnibus utriusque sexus, confessisque, qui loca & Ecclesias Fratrum dicti vestri Ordinis in partibus praemissis constructas, & in posterum construendas, singulis diebus quibus visitaverint, causa devotionis, sive elemosinae faciendae, ipsis de injunctis eis poenitentibus centum dies misericorditer relaxarunt.

Quaeque eidem Fratribus, auctoritate Apostolica concesserunt, ut in Civitatibus, castris, villis, seu locis quibuscunque ad habitandum domos, & loca quaecunque, seu haecenus recepta mutare, aut eam venditionis, permutationis, aut cuiuscunque donationis titulo in alios transferre valerent. Ac insuper, ut omnes, & singuli vestri Ordinis professores, qui eodem succensi zelo ad ea loca cum Fra-

tribus

tribus prædictis transire voluissent, omnibus & singulis præmissis gratijs, & indultis gaudere libere possent, prout eisdem Fratribus, & eorum cuiuslibet conjunctim vel divisim pro Fratrum præfatorum vita, tunc pro tempore indultum esset, vel concessum. Nec fugientes a seculo in Ordine præfato recipere, ac omnia, & singula facere, quæ ad ea, quæ dicti Ordinis concernent professionem, & Religionem, quæ Ministri Generales & Provinciales ex officio, & indultis Apostolicis facere possunt, prout in eorundem professorum desuper confectis literis latius enarratur.

Cum autem sicut accepimus, vos quorum zelus est, DEO animas lucrifacere, & per vestra spe rationis industriam, & sollicitudinem, divina stipulante gratia, ad utrinque plantationes diuelleret, ac in melle Domini virtutes ferere, vitia radicibus extirpare, & humanum genus ad saluationis & cognitionis semitas reducere, ad Indianas Insulas, aliasque provincias charissimas in Christo Filij nostri Caroli Hispaniarum, & Romanorum Regis Catholici, in Imperatorem electi, ditioni subiectas, & illis propinquantis terris, ubi homines veritatis fidei cognitione carent, conferre desideratis, & in illis verbum fidei seminando, hujusmodi sanctis actionibus, vos exercere, de superiorum vestrorum licentia intendatis; nostam sancto, & hominibus hujusmodi pro eorum animarum salute necessario opere, desiderio favorabiliter annuere volentes, motu proprio, & certa scientia ac potestatis plenitudine vobis & vestrum cuiuslibet facultatibus, coactionibus, & gratijs ac indultis prædictis, juxta superius narratorum continentiam vobis, & cuiuslibet vestrum, & ad vitam vestram à vobis quot deputandis uti, potiri, & gaudere, prout superius explicatur, libere & licite valeatis, concedimus, & indulgemus. Volumus autem quod ea, quæ ad Episcopalem ordinem ac dignitatem dumtaxat pertinent, vigore præsentium nullus vestrum exercere possit, nisi in Provincijs, ubi Catholicus Antistes non fuerit, in alijs enim locis, Pontificalia solum per Episcopos exerceri valebunt.

Quocirca universis & singulis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, cæterisque in dignitate constitutis, nec non omnibus, & singulis, tam Ecclesiasticis, quam laicis Ordinum quoruncunque professoribus, sub pena excommunicationis lætæ sententiæ, & maledictionis æternæ, à qua non nisi per nos, seu de nostro, seu dicti Ministri vestri consensu possint absolvi, firmiter inhibemus, ne vos, aut vestrum aliquem ad vitam vestram, seu deputandos Fratres præfatos, à vobis, vel à Ministro generali Ordinis præfati, in præmissis, seu præmissorum aliquo directè, vel indirectè per se, vel alium, quovis quæsitò colore impedire præsumant. Quod si quicquam à quovis aliter attentatum fuerit, etiam prætextu quarumcunque litterarum Apostolicarum à Sede Apostolica concessarum, seu in futurum concedendarum, etiam si in eisdem litteris præsentibus de verbo ad verbum insertæ fuerint, & specialiter à nobis revocate, irritum sit penitus & inane declarantes ex nunc prout ex tunc, non esse intentionis nostræ, nec in futurum fore, in præmissis (dummodo illis sanctè pro tempore intendatis) vobis impedimentum, vel detrimentum inferre. Non obstante prohibitione Fel. rec. BONIF. Papæ VIII. prædecessoris nostri, qua cavetur, ne quis de Prædicatoribus, & Minoribus, & alijs Religiosis mendicantibus (quibuscunque super hoc privilegij muniri existant) prædicta præsumant, absque Sedis Apostolicæ li-

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

centia speciali, plenam & expressam facientis de hujusmodi prohibitionem mentionem. Nec non Constitutionibus & ordinationibus, &c. Datum Romæ apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die 25. Aprilis, anno 1521. Pontificatus nostri anno nono. *Hæcenus Bulla Leonis X.*

ANNOTATIO.

Quamvis privilegia præfatis Fratribus, utpote personis particularibus concessa, extincta videantur, tamen omnia serè Ordini Prædicatorum, ac Minorum ab alijs Pontificibus diversis temporibus subre concessa. Nam imprimis de Prædicatoribus constat ex Bulla Sixti IV. & de Minoribus ex Bulla Joann. XXII. ac multa ex his privilegia post Concilium Tridentinum Ordini Carmelitarum Discalceatorum à Clemente VIII. & Paulo V. Summis PP. fuerunt indulta, ut ex sequentibus privilegijs patebit.

PRIVILEGIA FRATRIBUS CARMELITIS DISCALCEATIS CONCESSA.

Dilectis filiis Commissario & Fratribus Ordinis Beate MARIÆ de Monte Carmelo nuncupatis Congregationis Italicae, CLEMENS Papa VIII.

Dilecti filij salutem & Apostolicam benedictionem. Domini gregis cura nobis, Divina dispositione, commissa exigit, ut non solum Christi Fidelium animarum saluti, quantum cum Domino possumus prospiciamus; sed Infidelium quoque conversioni sollicitis studiis intendamus. Cumque ad præmissa exequenda Religiosi viri pietate Christiana, & Catholicæ fidei zelo, ac sacrarum litterarum doctrina præstantes, ac vitæ im-primis, & morum Sanctitate conspicui requirantur; & in vestra Religione, ac Congregatione nunc spiritu ferventi (benedicente Domino) Religiosi plures reperiantur, eo quod divina assilente gratia, sanctæ orationi ac contemplationi vacantes sacrarum litterarum studio, prædicationi verbi Dei, atque animarum saluti diligenter incumbitis & humilitate, paupertate, nuditate, abstinentia, jejunijs, & vitæ austeritate prælucentes, Patris vestri & Prophetæ Sanctissimi ELIÆ, vestri instituti Auctoris, alumnos & imitatores vos ostenditis ex vestra Religione, & Congregatione primitivæ observantiæ Discalceatorum, nuncupatorum, ad Illustrè & potentissimum Abax Petrarum Regem, illiusque Regna, Dominia & loca, & ad aliorum quoruncunque Infidelium, Schismaticorum, & Hæreticorum partes, ut in illis Evangelium Christi prædicare, Ecclesiastica Sacramenta ministrare, & tam Fidelium in illis partibus, forsitan degentium saluti consulere, quam Infidelium & aliorum prædicorum conversioni operam præstare curent, nunc & in futurum aliquos per vos ad hoc deputandos, quam primum deligendos, & transmittendos esse duximus.

Ut autem ij, quos ipsi ad hoc munus deputaveritis, ministerium hoc facilius, & commodius ad DEI gloriam, & Catholicæ Ecclesiæ exaltationem adimplere possint, eisdem Religiosis, qui pro tempore ad partes prædictas per se filii Commis-

Hh 3

sarie,

- facie, ac per Præpositum Generalem, pro tempore
 1. existentem mittentur, ut in eisdem partibus tam
 cum Infidelibus, quam cum Hæreticis, & Schif-
 maticis, & Excommunicatis quibusque iuta
 2. conscientia conversari, ac verbo, officio, & cibo
 communicare, eorum libros, & alios quacun-
 que ex causa prohibitos, ad effectum illos confuandi, &
 3. corrigendi legere, illisque verbum DEI propone-
 re, & prædicare, & Evangelicam doctrinam ad
 Christianan in eisdem venire cupientes edocere, eos-
 que catechizare, ac recipere, & baptizare in forma
 4. Ecclesiæ consueta. Ecclesiis, oratoria, cæmeteria,
 Conventus, & Monasteria, Confraternitates tam
 vestri, quam aliorum quorumcunque Ordinum,
 & alias quascunque, nec non cætera loca pia ex-
 5. struere, fundare, erigere, ac si, quæ ad sint in illis par-
 tibus profanata, eas benedicere, & si erunt conse-
 crata, aqua prius ab aliquo Episcopo, vel si Epif-
 copus ultra duas diœces distaverit, à vobis bene-
 6. dictas reconciliare. Quoscuque illarum partium
 habitum vestri Ordinis recipere volentes, etiam
 non servata forma Fel. re. SIXTI Papæ V. Præde-
 cessoris nostri, & decretorum nostrorum ad ha-
 j. smodi habitum, & deinde suo tempore ad pro-
 fessionem regularem admittere.
7. Altaria portatilia cum debitis honore reveren-
 tia habere, & super illis, in quibuslibet locis, de-
 centibus tamen & honestis, & ab omnibus acti-
 bus humanis sejunctis, & remotis Sacrosanctum
 Missæ sacrificium etiam ante lucem, regulatim
 per mediam horam antè, dummodo illucescat
 8. dies, vel si necessitas id postulerit, etiam per ho-
 ram antè, & per mediam horam post meridiem.
 9. Indumenta, paramenta, corporalia & vasa Eccle-
 siastica, non tamen ea, in quibus sacra unctio ad-
 h. betur, pro eorum, & aliorum Sacerdotum, in
 illis partibus existentium usu quacunque benedi-
 10. cere. Oleis infirmorum & Catechumenorum san-
 ctis antiquis in supradictis, & infra scriptis mun-
 ribus uti, si facta diligentia aliud ejusdem anni ha-
 bere non poterint.
11. Quoscuque præterea in illis partibus degentes
 hæreticos, Schismaticos, & à fide Christiana apo-
 statas, etiam Hæresitichas, non tamen relapsos, si
 ad penitentiam redierint, facta per eos publicè,
 vel privatim, prout personarum & locorum ratio
 postula verit, eorum errorum detestatione, & ab-
 juratione, & injunctis eis penitentis salutaribus,
 & alijs injungendis ab hæresis, Schismatis, &
 Apostasiæ à fide reatibus, nec non excommunicati-
 onis alijsque Ecclesiasticis sententijs, censuris &
 penis per eos injunctis, in utroque foro absolvere,
 illosque reconciliare, ac Sanctæ Matris Ecclesiæ
 gremio, & Unitati Fidelium restituere. Eorum et-
 iam & cæterarum quorumcunque Christi Fide-
 lium utriusque sexus in illis partibus degentium
 12. Confessiones audire, ac injuncta illis pro modo
 culpæ eorum arbitrio penitentia salutari, eosdem
 à quibuscunque peccatis, criminibus, excessibus, &
 delictis quantumcunque gravibus, & enormibus,
 etiam in casibus nobis, & eidem Apostolicæ sedi,
 & locorum Ordinarijs reservatis, etiam contentis
 in literis die Cænæ Domini legi solitis, etiam de
 quibus dicta Apostolica Sedes merito consulenda
 esset, quoad hujusmodi casus contentos in literis
 Cænæ Domini, videlicet semel in vita, & in articu-
 lo mortis, nisi aliquis casus urgens pluries occur-
 rat, cui propter periculum animarum statim sit
 providendum; quoad reliquos vero toties quoties
 eis videbitur, & fuerit opportunum.
13. Nec non quorumcunque votorum, etiam ja-
 ratorum, & Ecclesiæ præceptorum transgressioni-

bus, jejuniorum, & penitentiarum injunctarum
 omissionibus, cæterisque delictis in foro conscien-
 tiæ absolvere, ac in illis partibus, ubi Parochi non
 fuerint, Baptismatis, Pœnitentiæ, Eucharistiæ, Ma-
 trimonijs, & Extremæ unctiois Sacramenta, que
 14. alioquin parochi suis Parochianis ministrare so-
 lent, & possunt, vice Parochorum ministrare.

Præterea vota quæcunque etiam solemniter
 jurata (casti acis & Religionis dumtaxat exceptis) 15.
 ex aliqua rationabili causa in aliâ pietatis opera
 commutare. Apostatas quoque à Regularibus
 Ordinibus quibuscunque, in dictis partibus de- 16.
 gentes, si verè penituerint, & veniam petierint,
 imposita illis salutari penitentia, ab apostasiæ no-
 ta, & excommunicationis, aliisque censuris & pen-
 nis Ecclesiasticis per eos incurfis absolvere, illisque,
 ut reassum pro habitu sui Ordinis extra Monaste-
 rium per certum decentem terminum, donec ad
 sua monasteria redeire poterint, remanere possint,
 concedere, & cum eis si Sacerdotes fuerint, super
 irregularitate præmissorum occasione, & etiam
 quia censuris Ecclesiasticis, sic ligati Missas, & alia
 divina officia, etiam forsitan in contemptum cla-
 vium celebrarunt, conuicta dispensare, ita ut
 Missas, & alia divina officia celebrare, & Eccle-
 siastica Sacramenta ministrare valeant, dummodo
 scandalum non adsit, & utilitas, aut necessitas
 conversionis, & salutis animarum illarum partium
 suaferit, id illis esse concedendum.

Super votis quoque simplicibus Religionis, &
 castitatis, simili ex aliqua causa rationabili dispen- 17.
 sare. Uique pro expensarum oneribus levius sup-
 porandis elemosinas, & oblationes eis largien-
 das recipere, illisque pro Religiosis eorum neces-
 sitatibus utis nec non quæcunque malè oblata in-
 incerta illarum partium, si ij quibus solutio earum,
 & restitutio fieri deberet ignotetur, vel inventi
 non possint, in pios usus, & pauperum sustentationem
 earundem partium, eorum a bitrio erogare. 18.

Insuper ut ij ex dictis Religiosis ad partes præ-
 dictas profecturis, quive in dictis partibus ad ha-
 bitum, & professionem ejusdem Ordinis recipi-
 tur factis Ordinibus non initiati, à quibuscuque
 Catholicis Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis
 gratiam & communionem Apostolicæ Sedis
 habentibus ad omnes etiam factos, & Presby-
 teratus Ordines, etiam extra tempora à Jure statuta,
 & non servatis interstis, & abique interstis dis-
 missis, quatenus ibi locorum Ordinarij, seu Episcopi
 non sint, cum testimonio tamen de vita, mori-
 bus, & idoneitate illius, qui in illis partibus eorum
 Superior pro tempore fuerit, promoveti, &
 promoti in illis, etiam in altaris ministerio mini-
 strare liberè & licitè valeant. Ad hæc omnes præ-
 dictos Religiosos ejusdem Congregationis ves-
 stræ, ac domos, Conventus, monasteria, & loca
 quæcunque, quæ in illis partibus pro tempore ha-
 bueritis, ab omnium & singularum quorumcun-
 que Prælatorum, & personarum Ecclesiasticarum
 Jurisdictione, potestate, superioritate, & aucto-
 ritate, sicut in cæteris locis istis profus eximimus,
 & liberamus. Decernentes illos omnes & singu-
 los tibi filii Commissariæ generalis, & Definitorio
 Congregationis Italiæ tantummodo, tam in spiri-
 tualibus, quam temporalibus subiacere, illosque
 super præmissis à quoquam, quavis auctore fun-
 gente, molestari, perturbari, inquietari, vel impedi-
 ri nullatenus posse, nec etiam cuiquam dictæ Con-
 gregationis Italicæ Religioso licere, ad præfata so-
 ca sine tua Filii Commissariæ, aut Præpositi gene-
 ralis, pro tempore futuri specialia licentia accedere,
 & secus facientes apostolice noam eo ipso incur-
 rere:

tere: presentes quoque litteras sub quibusvis similitum, vel dissimilium gratiarum revocationibus, suspensionibus, limitationibus, aut alijs contrarijs dispositionibus, etiam per litteras die Canæ Domini legi solitas faciendas minimè comprehendendi, nisi de illis specialis, specifica, & ad verbum expressa mentio fiat. Sicque per quosconque Judices ordinarios, & delegatos, etiam causatum Palatii Apostolici Auditores judicari, & diffiniri debere. Irritum quoque, & inane quicquid fecerit super his à quoquam quavis auctoritate, scienter, vel ignoranter contrigerit attentari. Non obstantibus quibusvis constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrarijs quibusconque.

Volamus autem, & in virtute Sanctæ obediencie, ac sub excommunicationis majoris læsententia pena, eo ipso per contra facientes incurrenda, à qua, non nisi à nobis & Romanis Pontificibus Successoribus nostris, præterquam in articulo mortis constitutus quicquam absolvi possit, districte præcipiendo mandamus, ut præmissa omnia dicti Religiosi gratis & absque ulla prorsus impensa, omnino impendant & impartiantur, neque ab illis aliquid hac de causa petere vel exigere, vel sponte oblatum accipere præsumant, sub eisdem præcepto, & excommunicationis pena, ipso facto incurrenda, nobisque pariter reservata, ne quis non Superior illorum, prædictos Religiosos retardare, molestare, inquietare, aut quoquo modo directè, vel indirectè quominus præfata ministeria exequantur impedire audeant districte inhibemus.

Et quia difficile foret presentes nostras litteras ad singula loca, ubi opus fuerit, deferri, volumus, & dicta auctoritate decernimus, ut eorum transumptis etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, & sigillo vestre Congregationis, aut alicujus personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides in Judicio, & extra habeatur, quæ eisdem presentibus originalibus litteris haberetur, si forent exhibitæ vel ostense. Datum Romæ apud Sanctum Marcum, sub annulo Piscatoris die xiiij. Julij M. DC. IV. Pontificatus nostri Anno decimo tertio. M. Vestrius Barbianus.

Sequitur collectio brevis privilegiorum, à sede Apostolica concessa Religiosis in propaganda fide laborantibus ordine Alphabetico digesta.

Preambula quadam notationes pro usu, & praxi prædictorum privilegiorum.

PRIUS quædam dubia præcipua absolvam, ac quædam observanda in praxi præmittam, postea brevem privilegiorum seriem, alphabetico ordine, digestam, aliquibus explicatam appendicibus tradam. Sed ne alicui de veritate Bullarum à quibus privilegia omnia depromptimus, contingat dubitare, Pontificum diplomata suis numeris distincta hic scripta inveniuntur.

Primo igitur dubium occurrit, An præfatis privilegijs sint à Tridentina Synodo derogatum? nam in ea omnia privilegia, quæ decretis ejusdem Concilij contrariantur, expressè abrogata sunt, ut patet ex *c. ult. sess. 25. de reformat. & PIUS III.* omnia privilegia Conc. Trid. adversantia penitus annullavit, & licet PIUS V. omnia Regularium privilegia confirmaverit, ac innovaverit; postea vero Greg. XIII. præfata PIUS V. Bullam revoca-

vit ac solum eas gratias, & privil. regularibus concessit, quæ sunt in usu, & sacri Conc. Trid. decretis non contradicunt.

Pro hujus dubij resolutione, primo possemus dicere, non esse Concilij mentem, privilegia specialia Regularibus, in conversione infidelium laborantibus concessa abrogare: nam decretum generaliter loquens, non rectè extenditur ad casus speciales, quos Legislator præsumitur non comprehendisse: præcipuè, quia abrogatio, aut privilegiorum limitatio, à sacro Conc. facta fuit, vel in Episcoporum, vel in Patrum favorum, ne eorum jurisdictio in aliquo læderetur: at in ter. is infidelium, ubi nec Episcopi sunt, nec Patres, nulli irrogatur injuria: quare in hoc casu magnam probabilitatem sustineti posset, privilegia Regularibus concessa, in suo robore permansisse. At quicquid sit de hac sententia, illud constans est apud Authores, omnia privilegia ante Conc. Trid. Regularibus concessa, in foro conscientia valere. Ita docent Fr. Emmanuel Rodriguez, *Tom. 1. quæst. regul. art. 9. q. 8. P. Enriquez 1. Tom. 1. 7. c. 24. P. Sorbus in Compend. privil. verb. Absolutio. P. Sa, verbo Gratia, & communiter alij Juniores.* In foro autem conscientia valere, idem est, ac posse ut nunc illis privilegijs concessis, in salutem animarum, ita ut valeant coram DEO, & non coram Ecclesia, ut qui absolvetur extra Confessionem virtute privilegiorum hæreticum, aut excommunicatum, ille venè quoad DEUM maneret absolutus, licet in foro exteriori posset ab Ecclesia puniri, ita explicat Covar. in *Cap. Alma Mater, par. 1. n. 6. in 1. part.*

Quod vero privilegia omnia in foro interiori salva consistant, ex eo manifestè colligunt præfati Authores, quia PIUS V. vivæ vocis oraculo Fratrib. Minoribus concessit uti & gaudere omnibus Indulgentijs, gratijs, & privilegijs à Summis Pontificibus concessis, & quoad illa, quæ sunt restituta, seu derogata per Conc. Trid. etiam uti illis posse in foro conscientia tantum. Neque ista concessio fuit revocata per Bullam GREG. XIII. solam enim revocavit ea, quæ Regularibus PIUS V. concesserat in foro exteriori, ut jurgia vitarentur, & conventiones, quæ ex talibus concessionibus inter Ecclesiasticos erant oræ: & sic non revocavit ea, quæ vivæ vocis oraculo, & tantum in foro interiori fuerunt concessa.

Nec solum in foro interiori privilegia Regularibus concessa in suo robore permanere, sed & in exteriori docuit Pater Enriquez, *Tom. 1. Summa moral. lib. 7. c. 24. in fine*, quia, ut ipse ait, revocatio facta à Gregorio XIII. non fuit promulgata, neque usu recepta, pro qua sententia adducit Navarum in *editione anni 84. c. 27. in fine*, quam ego videri non potui, imo videtur colligi contrarium ex Navarrio in *suo Enchirid.* ubi ait, quod renorem Constitit: *Greg. xiiij.* ponit in fine, si publicetur: quare cum ipse ponat dictam Constitutionem, colligi apertè videtur fuisse juridicè promulgatam.

Illud tamen certum existimo, quod ceteri Trid. *sess. 25. de reformat. Regular. c. 22.* revocet omnia Mendicantium privilegia Canonibus aut Decretis à se editis contraria, intelligendum esse de illis privilegijs, quæ repugnant decretis in illa *Sessio* circa Regularium reformationem promulgatis: cætera vero privilegia minimè, neque in interiori, neque in exteriori foro esse sublata: ita expresse docuit Navar. *c. 27. num. 190.* Credimus inquit, quod per prædictum *c. finale* de Regularibus, (nempe prædictum *c. 22. Conc. Trid.*) solum tolli eis privilegia contraria juribus communibus, quæ capi-

Legendus de hoc dubio nobis Aster Andreas à Matre Dei Tom. 4. curs. Theologia moral. Tract. de privilegijs Regular. cap. 1. punct. 8. & qui ante illum, & decretum Alexandri VII. anni 1666. Scripturunt è nostr. Antonius à Spiritu S. in *Diretorio Regular. Tract. 1. disp. 1. n. 118.* & Petrus ab Angelis in *speculo privileg. Regular. disp. 7. sect. 3.*

tibus præcedentibus ejusdem tit. (scilicet *sessio 25 de reformat. Regularium*) jubentur servari. Eandem Navar. sententiam ipso tamen non citato, late profequitur Emmanuel Rodriguez *Tom. 1. quæst. regul. q. 8. art. 6. & 7. & Pater Sa in Summa*, verbo *Gratia*. Quare tantum illa privilegia sunt abrogata, quæ decretis illius *sessio* contrariantur: & similiter quæcunque alia, quæ in proprijs locis à Sacra Tridentina Synodo revocantur. Loca autem, ubi expressè privilegia Ordinum à Conc. Trid. derogantur, adducit Emanuel Rodriguez *dicto art. 7.* quæ à nobis hic brevitate gratia non recensentur, & quia in proprijs locis notabimus, quæ Concilij decreta sint observanda, privilegia quibuscunque non obstantibus.

Quo-
modo
hoc in-
telligen-
dum tra-
dit pro-
fatus
Andreas
loc. cit. cap.
2. de pri-
vileg.
punct. 2.

Illud etiam se offert notandum, ex mente omnium fermè Doctotum scribentium de privilegijs Ordinibus Mendicantibus communicatis, nunquam per non usum amitti.

Deinde antequam collectionem, sive compendium omnium privilegiorum ministri Missionum concessorum aggrediamur, illud prius restat considerandum, hæc privilegia, prout eorum serie, & contextu patet, à Summis Pontificibus fuisse Fratibus concessa pro terris Infidelium, Hæreticorum, aut Schismaticorum, quæ Sedis Apostolicæ magisterio, & obedientia non subdantur, in quibus, vel non sunt Episcopi, vel si Episcopi, aut Patriarchæ, reperiantur, non tamen habent communicationem cum Ecclesia Catholica, in his igitur Infidelium, Hæreticorum, aut Schismaticorum Provincijs, omnibus præfatis privilegijs uti licitè possunt Religiosi. In terris vero Infidelium, aut Schismaticorum, ubi sunt Episcopi Catholici, aliquibus ex præfatis privilegijs tuta conscientia gaudere nequeunt.

Dices, quæ sunt privilegia, quibus uti indifferenter liceat in terris Infidelium, & quæ sint à quibus abstinere oporteat in terris, ubi præfati Catholici Episcopi, ut in multis Indiarum Provincijs?

Respondetur ex ipsarum Bullarum contextu colligi, quibus privilegijs utendum sit, & à quibus abstinendum, ubi sunt Episc. Catholici; nam ea, quæ propria sunt Episcopalis dignitatis, (licet auctoritate Summi Pontif. possint simplici Sacerdoti committi,) ut sunt oleum consecrare, Ecclesias profanatas reconciliare, hæc inquam regulariter à Summis Pontif. non conceduntur, ubi sunt Episcopi. Quare in præfatis Bullis cum Religiosis aliqua ex his committuntur, solet frequenter addi: *tibi Episcoporum copia non fuerit*. Licet aliquando soleant etiam Pontifices aliqua ex prædictis absolute concedere Religiosis proficiscentibus in terras Indiarum, maxime si sint valdè remotæ à locis, ubi Episcopi resident, ut sunt calices, & altariola consecrare. Et tunc non est dubium, quin possint hæc, & alia si concedantur exequi in terris, quæ Episcopis subdantur. Alijs vero privilegijs pro Infidelium terris concessis, ut sunt, quæ pertinent ad absolutionem, & dispensationem, & aliquorum Sacramentorum administrationem, cum à Summis Pontificibus sine ulla restrictione concedantur, frui, & uti semper licebit in terris Infidelium, & Hæreticorum, maxime in illis, quæ valdè remotæ sunt à Sede Apostolica.

Ex quo infero privilegia, quæ olim aliquibus Religiosis in Indiam profectis fuere concessa, quando in illis Regionibus à Sede Apostol. Episcopi non erant creati, si sint circa executionem earum rerum, quæ Episcoporum sunt propria, creatis Episcopis fuisse omnino extincta: quia cessat ratio, ob quam fuere concessa, nempe Episco-

porum penuria; ita docuit Emanuel Rodriguez *Tom. 2. q. 99. art. 5.*

Præterea privilegia, quæ Summi Pont. concessere Regularibus circa Infideles noviter conversos, extendi etiam voluerunt ad captivos Christianos in quibuscunque Infidelium Provincijs existentes, ut patet ex initio Bullæ *Innocent. IV. & Sixti IV.* pro Fratibus Prædicatoribus. Imò, & ad omnes Fideles in illis partibus degentes, ut ex ipsis Pontificum verbis manifestè constat, nisi in aliquo casu contrarium exprimat.

Denique expendenda sunt illa verba, tam *Innocent. IV.* quam aliorum Pontificum, scilicet *Fratibus Prædicatoribus in terras infidelium proficiscentibus*, quasi Summi Pontifices venire, eos non solum dum inter Infideles versantur, gratijs, & favoribus à se concessis uti, sed statim, ac hujus ministerij causa ad Infidelium conversionem fuerint profecti: quare itinerantes possent, si necessitas urgeat, præfatis privilegijs uti, ubi Episcopi non essent, vel esset ad illos accessus valde difficilis. Si enim in itinere vel frangeretur altariolum, vel corporalia jam benedicta perderentur, & die festo non esset qui celebraret, quis dubitat virtute privilegiorum posse, & aram, corporalia benedicere, & sic de cæteris?

Denique cum in hac collectione, aliquando ex *Compendio Indico Societatis JESU* aliqua privilegia inferantur, nonnullaque ex illis pro tempore limitato sint concessa, oporteret, (nisi alias alicui Religioni sine temporis determinatione concederentur) ab ipsis Patribus postulare, an prorogata fuerint; solent enim ipsi, antequam extinguantur, prorogationem à Sede Apostol. obtinere. Deinde cum hæc privilegia Societati regulariter à Pontifice concedantur, dependente à Præposito Generali, ita ut sine ejus licentia, nemo ex Societate utendi eis habeat facultatem, oporteret, ut aliorum Ordinum Religiosi facultatem à suo Generali, vel saltem Provinciali, omnibus prædictis privilegijs utendi, impetrarent. Præterea etsi in ipsis privilegijs concessis Religiosis Societatis, sæpe requiratur, ut à Præposito Generali sint missi: at postea *Greg. XIII.* indulsit omnibus de Societate, qui pro tempore erunt in illis partibus, ut eisdem privilegijs uterentur, etiam à Præposito Generali missi non sint.

ABSOLUTIO.

IN terris Infidelium, possunt Religiosi omnium Fidelium ibi degentium confessiones audire, junctaque pœnitentia salvari, eos absolvere ab omnibus peccatis, criminibus, excessibus, delictis quantumcunque enormibus, etiam in Cæna Domini contentis, aut quomodolibet Sedi Apostol. reservatis, sine ulla exceptione, toties quoties, *SIXTUS IV. n. 5. Prædicat. CLEM. VIII. Car. Dis-calceatis n. 12.* ac etiam ab omnibus censuris & pœnis prædicta delicta consequentibus absolvere *SIXTUS IV. n. 6. & Compend. Societ. Indicum verbo Absolutio.*

Secundo quoscunque in illis partibus Schismaticos, vel Hæreticos, etiam Hæresiarchas, non tamen relapsos, facta per eos prius detestatione & abjurazione, in junctisque pœnitentijs salutaribus, in utroque foro ab excommunicatione alijsque Ecclesiasticis censuris, & sententijs absolvet, illosque reconciliare *CLEM. VIII. Carmel. Dis-calceatis.*

Annotatio.

NOta hanc concessionem intelligendam esse in illis partibus, ubi non sunt Episcopi, neque Inquisitores hereticæ pravitatis, id enim colligitur, ex serie bullarum. Pro illis vero Regionibus remotissimis, ubi Judices fidei sunt deputati, Fratres Jesuitæ, gaudent simili privilegio in foro conscientiarum. Advertit tamen Collector, quod eo Religiosi non utantur cum his, quos probabiliter sciverint ad Inquisitionis officium esse delatos, nisi forte de hac re cum Inquisitoribus agatur, atque ipsis placeat, ut ipsi hac facultate utantur. Cum igitur etiam, qui delati non fuerint, adhibenda est magna cautio, & circumspexio, ut penitentibus declaretur, nihil eam absolutionem ipsis prodesse in foro exteriori, eoque exhortentur, ut complices, si quos habeant, reveleat, & hæreses abjiciat, nec in locis in quibus Sanctæ Inquisitionis officium residet, hac facultate utantur, nisi cum solis Neophyis, & ea moderatione, ut Inquisitores in illa ratione offendantur. Quin potius sedulam operam navabunt, ut peccatores in eis, quæ in foro exteriori revelare tenentur, officio suo non desint. Denique notandum est hoc privilegium absolventi ab omnibus casibus referendis, non tolli, cum Romæ publicatur Bulla Cæternæ Domini, ut docet P. Emmanuel *Tom. 1. q. 20. art. 9.*

ALTARE.

Celebrare in altari portatili, sive viatico concesserunt multi Pontifices Religiosis, non solum pro conversione Infidelium laborantibus, sed etiam alijs inter Catholicos conversantibus. Et quamvis dubitari posset, an hæc gratia sublata esset per Concil. Trident. ut nullus dubitationi locus relinqueretur, post Trident. Societati JESU concessit GREGOR. XIII. cum derogatione expressa Concil. Trident. ut refert Pater Enriquez *1. Tom. libr. 9. cap. 27. in gloss. litt. S.* Novissime vero Fratribus Carmelitis D. Calce. in terras infidelium proficiscentibus concessit CLEM. VIII. *ubi supra num. 7.*

Annotatio.

EX privilegio ADRIANI VI. teste P. Emmanuele *Tom. 1. q. 28. art. 2.* possunt Provinciales Indiarum, & Fratres habentes ab ipsis speciem ad hoc facultatem, consecrare altaria, etiam pro usu alieno, in casu necessitatis, Episcopis in Provincia non existentibus.

APOSTATÆ.

IN terris Infidelium, Apostatas à Regularibus Ordinibus commorantes, possunt Religiosi imposta illis salutari pœnitentia, ab apostasia nota, & excommunicationis, aliisque censuris, & pœnis absolvere: illisque, ut reassumpto habitu sui Ordinis, extra monasterium per certum decentem terminum, donec ad suam monasteria redeant, manere possint, concedere. Et cum eis, si Sacerdotes fuerint, super irregularitate forte commissorum occasione contracta, dispensare, ita ut Missas, & alia divina officia celebrare, & Ecclesiastica Sacramenta ministrare valeant: dummodo scandalum non adfir, & utilitas animarum illarum par-

tium, id postulat, ita CLEM. VIII. Carmelitis Excalce. *num. 16.* & INNOCENT. IV. Prædicatoribus *num. 11.*

BAPTISMVS.

DE Sacramenti Baptismi administratione, vide *infra*, verbo, *Sacramenta*. Religiosis Societat. in India degenibus PIUS V. ad decennium, quod postea GREGOR. XIII. extendit ad aliud decennium, concessit, ut possent baptizare extra Ecclesias, & sine consuetis cæremonijs, quando ipsi judicarent id ad majorem DEI gloriam, & obsequium expedire, propter paucitatem operatorum, & incommoditates, quæ se offerant, *Comp. Societ. Indis.*

BENEDICERE.

Indumenta, paramenta, vestes Sacerdotales, & corporalia, tam pro ipsorum, quam pro aliorum Sacerdotum, in illis partibus existentium, usu (ex concessione CLEM. VIII. *num. 9.* Carmelitis facta) possunt Religiosi benedicere. Similem concessionem plures alij Pontifices alijs Ordinibus, ex eorum privilegijs fecisse conitar. Ubi vero Episcopus Catholicus non adest, possunt etiam Calices, & altaria consecrare, Cæmeteria benedicere, & profanatas Ecclesias reconciliare, INNOC. IV. Fratribus Prædic. *num. 21.* INNOC. VI. etiam ut *supra*. *Compendium Societ. Indicum* verbo *Benedictio*: & novissimè PAULUS V. viva vocis oraculo, concessit Excalceatus Carmelitis in Persiam profectis, dum ab Episcopo Catholico per duas diœtas distarent.

Annotatio.

Primo nota, in consecratione utendum esse oleo ab Episcopis consecrato. Deinde sciendum, quod non solum in terris Infidelium, quæ Magisterio Ecclesiæ non subiciuntur, possunt Fratres ornamenta Ecclesiastica, & corporalia benedicere, calices & altaria consecrare, sed etiam in terris Fidelium, in illis scilicet, quæ remotissimæ sunt à Sede Apostolica, ut in novo Indiarum orbe, cum sequentibus limitationibus. Prima, Possunt benedicere corporalia, cæteraque paramenta divino cultui deputata, pro usu facultatum, si distent ab Episcopis, vel eorum Officialibus per duas diœtas, ita P. Veracruz in *Compendio* manuscripto, (quem citat, & sequitur Pater Emmanuel *1. Tomo quest. Regular. quest. 19. artic. 2.*) Ex privilegio (inquit) *Adriani VI.* possunt Provinciales Indiarum Ordinum Mendicantium, & fratres eorum habentes auctoritatem omnimodam dicti privilegij, benedicere omnia prædicta, etiam pro usu alieno, si distent ab Episcopis, vel eorum Officialibus per duas diœtas, cautâ justâ interveniente, pro bono Indorum, pura quia deferenda sunt ornamenta ad Episcopum distantem 20. leucis. Provinciales vero in casu necessitatis, possunt omnia prædicta benedicere, tam pro usu proprio, quam pro alieno, sive sint intra, sive extra prædictas diœtas, Episcopi tamen in Provincia non existentibus. Ita ut si Episcopus in aliena esset Provincia, quamvis non distaret una diœta, possint id præstare: ita Pater Veracruz citatus.

Circa

Circa consecrationem vero Calicis, etiam requiritur, ut episcopi non sint in sua Provincia: hoc enim (ait prædictus Pater) *Leo X.* & postea *Adrian. VI.* anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo concessit de novo privilegium Provincialibus, & quod possint communicare suis Fratribus auctoritatem suam. Et adverte, quod potestas, quæ datur per privilegium *Leonis decimi*, non habet tantas limitationes, sicut privilegium *Adriani sexti*. Privilegium enim *Leonis X.* solum petit, quod Episcopi non sint in provincia, ad hoc, ut prædicta possint benedicere. Et sic Sede vacante, dicitur, quod Episcopi non sint in provincia. Adverte etiam cum dicto Patre, quod hæc supradicta omnia possunt facere Fratres, & benedicere, si eis Provinciales communicent, scilicet dicendo: Auctoritate Apostolica committo tibi auctoritatem brevis *Adriani sexti* omnimodam super has, & has personas, sicut tibi conceditur. Nec non communico tibi Breve *Leonis decimi*, & alia privilegia Fratribus Indiarum concessa, & concedenda, hæctenus Pater Emanuel Rodriguez. Hoc privilegium *Adriani G.* habetur Hispani authenticum in Monasterio beati Francisci, teste Patre Enriquez *1. Tomo sua summa libr. 9. cap. 27. in gloss. lit. H. 37.*

Quibus concordat compendium *Indicum Jesuitarum*, verbo *benedictio*. Possunt, inquit, bi, qui mittuntur à Præposito Generali in loca remotissima, in quibus non potest adiri Sedes Apostolica, vestes Sacerdotales, pallas, corporalia, calices, altaria, & cæmeteria, si Episcopus, qui ea faciat, Catholicus ibi non adfit, in eis partibus benedicere. Denique nota, Regulares in terris infidelium commorantes, tam in Baptismate, quam in alijs ministerijs, in quibus opus est oleo sancto, uti posse oleo antiquo, si facta diligentia illud ejusdem anni haberi non poterit. *Clem. VIII. Carmel. Discal. num. 10.* quæ est amplissima concessio.

CONFIRMATIONIS SACRAMENTUM.

INNOCENTIUS VI. Prædicatoribus, **JOANNES XXII.** & **LEO X.** Minoribus, in terras remotissimas à Sede Apostolica, ac Episcoporum magisterio carentes profectis, concesserunt administrare sacramentum Confirmationis noviter conversis, & **ADRIANUS VI.** concessit de novo privilegium **LEONIS X.** Provincialibus tam circa consecrationem Calicis, ut dixi supra, quam circa Confirmationis Sacramentum, cum eisdem limitationibus, de quibus nuper mentionem fecimus, ut idem Author *quasi. Regul.* loco ut supra refert.

Annotatio.

DE hac concessione simplici Sacerdoti, circa administrationem Sacramenti Confirmationis, à summo Pontif. facta, licet olim ab aliquibus Authoribus fuerit dubitarum; an simplici sacerdoti à Papa committi possit, tamen hodie non licet dubitare, cum à pluribus Pontificibus fuerit concessum, ut constat ex præfatis privilegijs, & de alijs, de quibus Doctores scribentes de Sacramento Confirmationis. Hac tamen concessione, uti non licet, quia cum privilegium sit valde exorbitans à Jure communi, non videtur extendendum ultra personas, quibus expressè fuit concessum, Præterea non legitimus Patres Jesuitas, qui in Japo-

nis insulis plurimos ad fidem perduxerunt, utos fuisse hujusmodi privilegio; nec alios quoscunque Religiosos; etiam si Regiones fuerint remotissimæ, & Episcopo multis annis caruerint.

COMMUNICARE CUM INFIDELIBUS
AUT EXCOMMUNICATIS.

Possunt Religiosi in terris Infidelium, Hæreticorum, & Schismaticorum cum excommunicatis quibuscunque tuta conscientia conversari, ac verbo, officio, & cibo communicare. *Clem. VIII. Carmelitis Excalceatis, num. 1.* & alij etiam Pontifices Fratribus Prædicatoribus, & Minoribus: possunt etiam Missas celebrare, etiam si illi præfentes adsint in Ecclesijs, quando necessitas urget, & periculum est majoris scandali. *Compend. Societ. Ind. verbo, Communicare.*

Annotatio.

DE hac materia supra, latius diximus. Illud tamen hic obiter adverte, illud verbum, In officio communicare à *Clemente VIII.* expressum, denotare etiam sine necessitate, posse nos Infidelium, Hæreticorum, aut Schismaticorum ritibus, vel officijs divinis interesse, sine ullo scrupulo, & ipsos similiter præfentes esse, dum à nobis divina celebrantur Officia, dum tamen pusillorum scandalum non sequatur.

CONSERVATORES.

Conceditur Superioribus Societatis, seu eorum Conservatoribus in eisdem partibus extra Europam, ut ad omne calumnie genus obstruendum, & pro temporum, causatum, occasionum necessitate occurrente, quascunque centurarum, & pœnarum declarationes possint facere, pro conservatione & causa privilegiorum, & Jurium, rerum & personarum ipsius Societatis tantum. Item ut contra tales effugientes, appellatione postposita, procedere seu mandare liberè & licitè valeant. Ex *Compendio Indico Societatis*. Ex eodem Compendio in omnibus causis, personis Jura, seu privilegia Societatis concernentibus, in Regionibus tantum extra Europam occurrentibus, loco earum personarum, quæ juxta commune compendium, in conservatores assumi possunt, indulgetur Præposito Generali, ut assumere ad id minus valeat, quovis idoneos, & probos viros seculares, clericali charactere insignitos, non tamen conjugatos. Hac uti possunt Provinciales, & ij, quibus ipsi eam commiserint.

CONFESSARIJ.

Omnes Religiosi in terras Infidelium, aut Hæreticorum à suis prælatis ac Superioribus missi, possunt noviter conversis, ac Christianis ibi degentibus Sacramentum Confessionis administrare, ita *Innoc. III.* Prædic. *Clemens VIII.* Carmel. in terris vero, ubi sunt Episcopi Catholici, Confessarij semel approbati à Generali, vel ab aliquo Episcopo ad Confessiones audiendas, possunt in utraque India omnibusque Regionibus, &

insulis

In solis transmarinis, ad quas Hispani, & Lusitani penetrant, Confessiones audire nec tenentur ultorem licentiam, & approbationem ab alijs Episcopis petere, seu alias habere. *Greg. XIII. ad decennium*; quam concessionem idem postea ad duo decennia extendit. *Compend. Indic. Societ.*

DISPENSARE.

IN partibus, & Regionibus Infidelium, sive Hæreticorum qui Ecclesie Catholice non obtemperant, Religiosis dispensandi facultatem in omni irregularitate, in qua possunt Legati à latere dispensare concessit *Innoc. IV. nu. 10. & Joannes XXII. Fratibus Minoribus. Ac idem Innoc. concessit eandem facultatem dispensandi, cum Clericis de se à natalium patientibus. (dammodo de adulterio, de incestu, aut de Regularibus non fuerint procreati.)*

2. *Sixtus V. & Pius II. ut supra n. 2. in omni censura, & irregularitate facultatem Fratibus Prædicatoribus præbuerunt dispensandi, excepta ea, quæ à bigamia descendit.*

3. *Clem. VIII. num. 17. Patribus Carmelitis Discale. in terris Infidelium, aut Hæreticorum existentibus, concessit auctoritatem dispensandi in omni voto, etiam castitatis, & Religionis, si necessitas, aut utilitas conversionis animarum in illis partibus existentium exegerit, & hæc est amplissima concessio, de qua infra.*

4. Possunt præterea Religiosi in terris Saracenum, Paganorum, aliorumque Infidelium, & in alijs Provincijs remotissimis, in quibus non potest adiri sedes Apostolica, dispensare cum ijs, qui ab infidelitate convertuntur tantum, & in locis remotissimis, si prius in gradibus non licitis, (legitamen divina non prohibitis) matrimonia contraxerint, ut in ijsdem manere possint. Ita *Innoc. IV. nu. 17. & Joannes XXII. Minoribus.*

5. Possunt Presbyteri Societatis, à Proposito Generali per se, vel alios, ad id electi, auctoritate Apostolica, (gratis tamen) dispensare cum Neophytis, in quibusvis Orientis, Brasiliæ, Perù, novæ Hispaniæ, & alijs Ultramarinis Regionibus, in talisque Oceani maris, ac Occidentalibus partibus degentibus, in quibuscunque jure divino non prohibitis consanguinitatis, vel affinitatis gradibus, aut alias conjunctis, aut ad se actinentibus, ut impedimentis ejusmodi non obstantibus, matrimonium inter se contrahere, & solemnizare; (secus si jam etiam scienter contraxerint) & denuo contrahere valeant, in partibus tamen, ubi locorum Ordinarj de facili adiri possunt, in foro conscientie tantum, sed perpetuo. Ordinarj vero ipsi ibidem in utroque foro, sed tantum ad viginti annos à data præsentium computandos, de consilio tamen, & assensu dictorum Societatis Presbyterorum, tanquam adjutorum, & assessorum suorum, ubi eorum copia commodè haberi possit: in reliquis autem Provincijs Ordinariorum præsentia destitutis, vel ab eis non minus ducentis millibus passuum remotis, iidem Presbyteri per se in utroque foro possunt in prædictis dispensare. Possunt etiam prædicti Sacerdotes in eisdem locis denunciationses, & alias extrinsecas solemnitates, ac ceremonias, cum id expedire, aut necesse esse visum fuerit, omittere, prolemque susceptam, aut suscipiendam legitimam declarare. *Compend. Societ. Indic.*

6. Sanctiss. D. N. PAUL. V. Patribus Carmelitis Discaleatis in Persiam profectis, vivæ vocis oraculo concessit, ut cum his, qui in illis Regijs con-

verterentur, vel etiam cum jam convertis, in omnibus gradibus, præter primum consanguinitatis, vel affinitatis, ac per lineam rectam inter ascendentes, & descendentes, possent dispensare.

Annotatio.

Circa irregularitatis dispensationem collige in omnibus irregularitatibus, ex quacunque causa provenientes, posse Religiosos in Provincijs remotissimis Infidelium, à quibus non potest adiri Sedes Apostolica, dispensare, excepta ea, quæ à bigamia processit. Nec mitum in illis partibus, concedi facultatem dispensandi in irregularitate proveniente ex homicidio voluntario, maxime quando id utilitas animarum, fideique propagationis commune bonum exegerit: cum *Paulus III. Superioribus Ordinis Præmonstratensis, respectu suorum subditorum idem concessit, ut videre est apud P. Emmanuel Rodriguez Tom. 2. q. 105. art. 1.*

Circa dispensationem vero in gradibus prohibitis matrimonij, notandum est, aliud esse dispensare, sive licentiam præbere, ut qui matrimonium in infidelitate, in gradibus prohibitis contraxerit, maneat ad fidem conversi eodem conjuncti matrimonio, de quo dicemus *infra* verbo *matrimonium*; aliud vero dispensare cum Neophytis, hoc est, noviter convertis, ut contrahant in gradibus prohibitis: & utrumque concessum est Religiosis, primum sine limitatione; secundum vero cum limitationibus prædictis.

ECCLESIA.

In illis partibus possunt Religiosi fundate monasteria, & Ecclesias profanas reconciliare, & de novo fundatis Rectores idoneos providere, *INNOC. IV. Prædicat. num. 13. & CLEMENS VIII. Carmelitis Discale. num. 4.*

HORÆ CANONICÆ.

Patres Societatis, Concionatores, Lectores, Confessarij, & Superiores, qui sunt, aut erunt in Provincijs Indiæ, & Brasiliæ, possunt toto anni tempore, ante horam cænæ ordinariam, etiam cum per aliquot integras horas ante solis occasum cænari solet, dicere matutinum sequentis diei. Habetur in *Compendio Societatis.*

CIRCA JEJUNIUM,
& alia pro Indis.

Possunt Religiosi in foro conscientie, dispensare in India cum novis, & antiquis Christianis, in Jejunijs ab Ecclesia statutis, propter gravissimum æstam, & cibos debilioris nutrimenti, & quia homines illi navigationibus, & bellis gerendis sunt diditi. *Pius V. ad decennium, quam extendit Greg. ad aliud decennium, Compend. Societ. Ind.* Concessit præterea *Paulus III. ut refert Pater Emmanuel Rodriguez, tom. 2. quest. Regul. q. 99. art. 5.* ut Indi solum tenerentur ad jejunandum omnibus sextis ferijs quadragesimæ, & vigilijs Resurrectionis, & Natalis Christi, propter eorum novam ad fidem conversionem, & ipsius generis infinitatem; imo jejunium repugnans sanitati, vel non bene quadrans officio, vel exercitio alicujus eorum, non est censendum illis ab Ecclesia præceptum. Hæc *Paulus III.*

Ex

Ex hac concessione habes, unde possis, quam plures Indos excusare ab obligatione jejunandi, cum ipsi sibi quotidie bajulent ligna, & alia multa hujusmodi faciant, & ipsi Indi molant sibi panem, aquam humeris portant, & si addas eorum insufficientem pro uno prandio refectionem ciborum, eos excusabis.

Concessit etiam idem *Paulus III.* quod dicti Indi solum teneantur ab operibus servilibus cessare omnibus diebus Dominicis, Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, Corporis Christi, Pentecostes, nec non Nativitatis *B. MARIE*, Annunciationis, Purificationis, Assumptionis, & beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, cæteri vero dies ex dictis causis indulgentur eis.

Has concessiones concesserunt prædicti Summi Pontifices novi orbis incolis, quæ omnes, ut affirmat *Veracruz*, habentur in authenticis Bullis, quibus omnibus gaudent Religiosi in novo orbe, ob communicationem gratiarum omnium factam ab eodem *Paulo III.* ut testatur *Cardinalis Burgensis* in expressa concessione.

INDULGENTIA.

POSSUNT Patres in tertia Infidelium Indulgentias Fidelibus concedere, ita *Innocentius IV.* Patribus Prædicatoribus *num. 2.* Et specialiter possunt Patres confessorij partium illarum in mortis articulo, indulgentiam plenariam concedere, *Sixtus IV.* Prædicator.

Omnes Religiosi, qui in qualibet utriusque Indiarum Regione, vel Oceani Insula, aut navigatione eundo, vel redeundo moriuntur, plenariam Indulgentiam consequuntur ad decennium: eandem gratiam ad duo alia decennia prorogavit *Gregorius Pontifex*: ex *Compendio Societatis*. Similiter, qui moriuntur in Florida, nova Hispania, Peru, & alijs Regionibus Indiarum transmarinis ad Regis Catholicæ, & Portugaliæ ditionem, in mortis articulo, indulgentia plenaria concessa est. *Pius V.* indultus Religiosis, qui ad Indiarum conversionem proficiscuntur, quod in die quo se mari commiserint, & die in quo pervenerint, vel in itinere deceaserint, indulgentiam consequantur in forma Jubilei.

Annotatio.

DUBITARI merito potest, quæ Indulgentiæ sint illæ, quæ à Patribus possunt concedi, an plenariæ, an vero quadraginta dierum, quales solent ab Episcopis concedi: dubitationem vero auget, quod *Pius V.* in Bulla, quæ incipit, *Etsi Dominici gregis*, anno Domini 1566. edita, potestatem concedendi Indulgentias abrogaverit.

Respondedo tamen, Indulgentias possunt dare non solum Papa, sed etiam Episcopi, Abbates, ac alij Vicegerentes, per ejus commissionem ac præscriptionem: & sic *Urbanus V.* ut habetur in *Compendio privilegiorum Ordinis Mendicantium*, verbo *Indulgentia*, concessit, ut Generales, & Provinciales Ordinis Minorum, possent communicare Indulgentias, ac alia bona spiritalia, benefactoribus Ordinis: nec non Patres Prædicatorum indulgentias ex commissione Pontificis suis auditoribus, & Confessorij penitentibus concedere solent. Quare non est mirum summum Pontificem commisisse Religiosis in Regionibus longinquis, ac inter Infideles convertentibus indulgentias plenarias concedere. Nec obstat *Pius V.* Constitutio, nam, ut opinor, est do-

cet Pater Sorbus in *Compendio privilegiorum*, verbo *Indulgentia*, quod ad facultates, in ea tantum revocantur indulgentiæ continentibus facultatem quaerendi, & pro quibus porrigendæ erant manus adjurantes.

Adhuc tamen non audeo affirmare, prædictam generalem concessionem dandi indulgentias extendendam esse usque ad plenarias, & ita tutius, ea non uterit.

INDULGENTIÆ PRO SÆCULARIBUS novi orbis.

PRÆTEREA sunt aliquæ alie indulgentiæ concessæ sæcularibus in illis partibus degentibus, quæ omnes referuntur in *Compendio Indico Societatis*.

In primis, ut quoties ij, qui verè penitentes, & confessi, sive si sumum constitutus à jure temporibus confitendi propositum habentes, aliquem ex infidelitate seu idololatria, ad veri DEI cognitionem reduxerint, toties plenariam indulgentiam, & plenarium jubileum consequantur: injuncta aliqua per confessorios salutari penitentia, super quo illorum conscientia onerantur; quicunque confessi & contriti rectam partem Rosarij, aut unam Coronam pro ijs, qui in utriusque Indiarum navigationibus, aut expeditionibus contra Infideles, & alijs quibuscunque Fidelibus, qui in hujusmodi navigationibus in charitate decedunt, recitaverint; quoties id egerint, toties per modum suffragij unam ex dictis animabus à penis purgatorij liberabunt: dummodo peccata sua confiteantur non iterit, quo minus tempore periculi mortis peccata sua confiteantur.

Qui in quacunque utriusque Indiarum Regione, ob fidei defensionem, & propagationem, aut alio bello arma assumunt; in singulis hujusmodi expeditionibus, tam navalibus, quam terrestribus, dummodo peccata sua confiteantur, & (si illegitimi è impediri fuerint) Sacramentum Eucharistiæ sumant, plenariam indulgentiam consequuntur.

Omnes Christi Fideles utriusque Indiarum, & transmarinarum limitum, qui per occasionibus iuxta Sanctæ Romanæ Ecclesiæ ritum faciendis, ac supplicationibus Indorum, vel Æthiopum, seu quorumvis aliorum Neophytorum, vel aliorum Christianorum intereunt, & eas associabunt, Christianamque doctrinam cum eis recitabunt, vel privatim docebunt, quoties id fecerint, decem annos, & eisdem quadragenas Indulgentiarum consequentur.

MATRIMONIUM.

Religiosi possunt licentiam præbere, ut Infideles post conversionem maneani in eodem matrimonio conjuncti, quo erant ligati ante conversionem, dummodo non sit in gradibus jure divino prohibitis, v. de *supra* verbo *dispensare*. Habent præterea auctoritatem in partibus Infidelium de causis matrimonialibus legitime cognoscere. *Innocentius IV.* Præd. & *Joan. XXII.* Minoribus.

In Angolia, Æthiopia, Brasilia, & alijs Indiarum Regionibus possunt eisdem locorum Ordinarij, Parochi, & Presbyteri Societatis, ad confessiones audiendas, ab eisdem Societatis Superioribus approbati, & ad dictas Regiones pro tempore missi, vel in illis admissi (& ex consequenti alij Regulares, qui eorum privilegia communicant), dispensare, cum quibuscunque utriusque sexus Fidelibus,

delibus, incolis dictarum Regionum, & servis ad fidem conversis, qui ante susceptum Baptisma, matrimonium contraxerant, ut eorum quilibet, etiam superstiti et conjugis infideli, & ejus consensu minimè requisito, aut responso non expectato, matrimonia cum quovis, fideli alias tamen, rite contrahere, & in facie Ecclesie solemnizare, & in eis postea carnali copula consummata, quoad vixerint remanere, licite valeant, dummodo constet etiam summaliter, & extrajudicialiter conjugem, ut præfertur, absentem moneri legitime non posse, ad monitumve intra tempus in eadem monitione præfixum, suam voluntatem non indicasse, ex *Compend. Indis. Societ.*

Annotatio.

QUI sint gradus lege divina prohibiti, quæstio est non parum difficilis apud Auctores. P. Sanchez lib. 7. *Tomo de Matrimonio disput. 52. n. 10.* censet probabiliter in nullo gradu linea transversalis, etiam consanguinitatis, inter fratres, & sorores esse prohibitum jure divino Matrimonium, pro qua sententia quam plures adducit auctores, & ex consequenti n. 12. (inquit) secundam hanc sententiam, quæ valde (inquit) probabilis est, Matrimonium inter fratres sola lege Ecclesiastica irritari, ac proinde postea ad fidem conversos, separandos non esse, imò & sanum esse consilium, si ad fidem conversi ægè ferrent separationem, sequi hanc sententiam, & hanc jure ipso attentio: quare in hac parte nullo opus est privilegio ad dispensandum secundum hanc sententiam.

Ipsè verò Author contrariam sententiam probabiliorè censet, illique adheret, scilicet, tale matrimonium jure natura, ac proinde jure divino esse prohibitum, & Infideles ad fidem conversos separandos esse; repugnat enim naturaliter matrimonio, primus gradus originis, ut cum sorore, noverca, ac multo magis cum matre, & filia, nepote, aut avia. Quamobrem in his gradibus contracta dissolvenda sunt. Ego vero existimo contrariam sententiam probabilè non esse, maxime post decretum Concilij Provincialis Limensis, in quo ex sententia Pauli IV. Pontificis, omnia isthæc matrimonia Infidelium, cum Christiani sunt, irrita fieri decretum est: at verò, quæ lege solum Ecclesiastica prohibita sunt, ut secundo, aut tertio gradu contracta, rata fieri, cum uterque baptizatur, caveatur, in *cap. Gaudemus de divortijs*: quare extra prædictos gradus, sive in recta, sive in transversa linea, matrimonium ratum haberi debet: Unde Religiosi in hoc non dicuntur in rigore dispensare, sed potius rata habere dicta matrimonia, quæ jure divino irrita non sunt.

Præterea oportet advertere, privilegium illud Religiosis concessum, ut tanquam Judices in causis matrimonialibus procedant, primo limitandum esse, pro terris, ubi Episcopi non sunt, ad quos pertinent hujusmodi causæ. Secundo, procedendum est in his causis Matrimonialibus, quales sunt circa divortia, adulteria, & similia, simpliciter, & de plano, sine tabellione, sine figura, & strepitu judicij: modo tamen pro viribus, & posse antantur de veritate certiores fieri: ut optime advertit Pater Sanchez lib. 13. *disput. 19. nu. 1.* & addit Religiosos illos, quibus Neophytorum ex Indis cura commissæ est à suis Prælati, habentque assensum Episcopi, ad utendum privilegijs sibi concessis, circa Indos, possunt in causis matrimonialibus, tanquam Judices in utroque foro procedere: & quamvis ut Judices procedant, oportere sine Thom. à Jesu Oper. Tom. L

strepitu judicij ferre sententiam, aliaque facere simpliciter, & de plano.

Denique circa facultatem dispensandi Patribus Jesuitis concessam cum illis, qui ad fidem veniunt, ut non expectato conjugis consensu, possint matrimonium cum alijs Fidelibus contrahere, notandum est, quid de jure communi servandum sit, ut sic privilegiorum vis magis innotescat; Praxis de jure servanda breviter exprimitur, in Conc. Limensi 3. (à Sixto V. confirmato) *art. 2. cap. 10.* sequentibus verbis: De ijs, qui jam matrimonio juncti convertuntur ad fidem, conjugè adhuc infideli permanente, in superiori Conc. providè consultum est, ut si Infidelis quidem spem suæ conversionis maturam ostendat, Christianus nullo modo ad alias nuptias transeat: quemadmodum est factis Canonibus definitum, sed conjugis lucum in Christo expectet: si verò differat conversionem suam, neque tamen jam baptizato conjugi perniciosus existat, eum à fide avertendo, aut ad peccatum mortale perturbando, (cæterum id eum fit, sacri Canones eos necessario separandos volunt, & Christiano novi conjugij ineundi potestatem tribuunt) tunc, & expectandum adhuc esse per se mestre tempus, & assidue de sua interim conversione admonendum. Sed quoniam tum periculum recens conversi cavendum est, ne si diu permanerit in ro. infidelis, fidem Christi fortassis amittat, dum vult servare hominibus, tum vero liberati illius consulendum est, ne celebè vivere cogatur, qui forsitan uritur. Ideo decernimus, ut transacto sex mensium spatio res ad Episcopum deferatur, qui bene perspecta causa, Fidei declaret, copiam esse aliud matrimonium ineundi, propter fidei, aut charitatis scandalum, quod patitur. Quod si nullum esse periculum in cohabitatione videri, jubet expectare infidelem: vel etiam consulat cohabitare, si prodesse intelligi, juxta Pauli Apostoli consilium. Neque enim potest omnibus conversis eadem lex præfigi, cum occurrant profecto variæ circumstantiæ, neque sit consilium infidelium eadem ratio. Quare Episcopi prudentia in re dubia, ne graver erretur, consulenda erit, & juxta *cap. Quanto, de divortijs*, com casus acciderit, decernendum. Hactenus Conc. Limense.

MISSA.

POSSUNT Religiosi celebrare ante lucem per unam horam, si necessitas postulaverit, & per dimidiam horam post meridiem, *Clem. 8. Carmel. Discalc. n. 8. & Urbani VI.* Patribus Prædicatoribus, sine ulla limitatione. Insuper in locis, in quibus hospitari contingit, vel in locis, in quibus residentiam faciunt, possunt Missam, & cætera divina officia celebrare. *Innoc. IV. Prædic. & Joannes XXII. Minor. vide supra*, verbo *Communicare cum infidelibus*.

Annotatio.

CIRCA horam celebrandi Missam, nota ampliora privilegia esse concessa communi et Mendicantibus: nam in *Compend. Privilegiorum*, (ut refert etiam Azor. *Tomo primo, lib. 10. cap. 25.*) Fratrum Minorum, & aliorum Mendicantium, & non Mendicantium, Collectore Hieronymo à Sorbo Prædicatore Ordinis Capucinorum, in verbo *Missæ*, post recitata privilegia, circa sacrificium Missæ faciendum loco, tempore, & modo non debito, ponitur annotatio, quæ sic habet: I i Omnia

Omnia supradicta privilegia dicendi Missam, quoad modum, locum & tempus, sunt jam per Concil. Tridentin. sublata, & præcipue illa *Sixti quarti, Innocent. Octavi, & Leonis X.* quoad tempus, sed celebrari debet secundum Rubricas Missalis novi, juxta Constitutionem 118. *Pij quinti* in Bullario, ibidem tamen subjungit Collector hæc verba: *Gregor. XIII.* anno secundo, concessit Congregationi Sanctæ Justiniæ, ut dum in itinere fuerint constituti, possint Missam celebrare ante Auroram, & post mediam noctem, ut refertur in *Compend. privilegiorum S. Hieronym. folio 50.* Postea subjicit idem Collector: *Pius Quintus* concessit Societati JESU, ut refertur in *Compend. privilegiorum ejusdem Societatis*, in verbo *Missæ, §. 3.* eandem facultatem plenior, ut possint celebrare per horam ante Auroram, & infra horam post meridiem, causa itineris, vel legittimi alicujus impedimenti. Sic ille.

NOVITIUS.

In illis partibus possunt recipi Novitij, etiam ad habitum, & professionem, non servata forma Constitutionis *Sixti V.* neque *Clem. VIII.* ut ipse concessit Carmelitibus *Discalc. num. 6.*

ORDINES.

Possunt Diecepsani promovere Religiosos Societatis in India Orientali extra tempora, & aliquando ante ætatem legitimam; dum modo defectus ætatis requisitæ à Tridentino Concilio, annum non excedat, atque in ordinando videatur, quod ceteræ qualitates suppleant defectum ætatis. Ad duo decennia, hac facultate uti possunt Provinciales, ex *Compendio Indico.* Possunt etiam ordinari à Catholicis Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, *Innocent. III.* Prædicator. & *Clement. VIII.* Carmelitibus *Discalc.* etiam quocunque tempore, & non servatis interstitijs, juxta tamen de causa, ab eorum Prælo examinanda, *Clement. VIII. num. 18.* Et dare licentiam, ut ordinentur illi omnes, de quibus dubitatur, antequam receperint Ordines Sacros, in quibus ministrarunt, non servatis interstitijs.

Possunt Religiosi promovere ad minores Ordines omnes, etiam infideles convertos; *Innoc. IV.* Prædicatoribus, *Joannes XXII.* Minoribus. Hæc tamen privilegia conceduntur pro locis, in quibus non sunt Episcopi Catholici.

PRÆDICARE.

De licentia Prælatorum Ordinis possunt Religiosi in Infidelium Regionibus quibuscunque, etiam Schismaticorum prædicare, *Clementis VIII.* Carmelitibus, *num. 3.* & alij etiam Summi Pontifices.

Presbyteri Societatis, ac perinde Regulares, qui in eorum privilegijs communicant, qui semel ad prædicandum à Præposito Generali, sive ab aliquo Episcopo approbati fuerint, non tenentur ulteriorem licentiam, & approbationem ab alijs Episcopis petere, sed possunt absque illis prædicare, in utraque India, omnibusque Regionibus, & Insulis transmarinis, ad quos Hispani, & Lusitani penetrant, ad tria decennia, ex *Compend. Indico.*

SACRAMENTA MINISTRARE.

CLEMENS VIII. Carmelitibus *Discalceis, Innocentius IV.* & *Sixtus IV.* Prædicatoribus, alijque Pontifices amplissimam facultatem Religiosis in Infidelium, & Hæreticorum terris, ubi Episcopi non sunt, Sacramenta omnia ministrandi concesserunt. In partibus Indiarum possunt etiam Religiosi omnia Sacramenta Infidelibus, noviter convertis, ministrare. Ita concessit proptio *Mortuo Pius quartus F. Minoribus Conventus Mexicani,* & Provinciae Sancti Vincentij de Chiapa, novi regni del Peru. Concessit etiam *Paulus III.* Patribus Prædicatoribus Mexicanæ Provinciae: ac *Pius quintus* concessit Fratibus Mendicant. Indiarum, ut in omnibus Monasterijs sui Ordinis, vel extra illa, in locis istarum partium ipsi depuratis, possint de licentia suorum Prælatorum, in Capitulo Provinciali obtenta, ministrare indies omnia Sacramenta, prout hæcenus consueverunt.

Annotatio.

Hæc privilegia ministrandi omnia Sacramenta in illis partibus, refert Pater Emmanuel, *Tomo primo, quest. regul. questione 31. articulo tertio,* & ut optime advertit, causa, quæ movit *Paulum Tertium,* ad concedendum dictum privilegium, ea fuit, ut fides Christi, quæ speratur in his terris per prædicationem nostram, & Sacramentorum administrationem, cresceret magis, ipsis Fratibus prædicantibus, Sacramentaque ministrantibus Infidelibus, & noviter convertis. Hæc autem causa, & ratio modo militat etiam in illis, qui per Fratres baptizati, & in illis, qui ex his descendunt, Nepotibus, vel Pronepotibus, dicitur, quod parvuli baptizati sint. Nam certè hujus fidei dilatio, rebus ut nunc, nequit fieri, nisi Fratres prædicti prædicent, Sacramentaque ministrant noviter convertis, & ab eis descendentibus. Quia licet in particulari noviter converti dicantur, qui jam adulti sunt baptizati, nihilominus in generali considerantibus illam hujus novi Orbis Ecclesiam in DEO adunatam, omnes, & singuli illarum partium noviter converti apparebunt. Cujus rei testimonium firmiter præstant, quorquor Patres graves, ex illis partibus ad has Hispaniarum partes ascendunt. Et quod dictis Patribus ea facultas concessa sit, probatur, quia idem *Paulus Tertius* concessit Fratibus omnia privilegia de novo, juxta favorabiliorem illorum interpretationem; ergo debemus interpretari per *Noviter convertos* etiam parvulos baptizatos, cum nomen hoc ferat hanc interpretationem, alias strictè interpretaremur. Hæcenus ex prædicto Patre.

Advertit præterea præfatus Doctor, Patres solum posse baptizare in suis Ecclesijs, etiam in Civitatibus, & Oppidis, ut fit Mexici, & in alijs locis, quæ habent de visura, ut ipsi vocant; quare non licet eis in alienis Ecclesijs, nisi in proprijs, vel locis sibi deputatis, Sacramenta ministrare. Ex his colligit dictus Pater Emmanuel, *articulo quarto,* ubi supra, privilegia *Leonis Decimi, Adriani Sexti & Pauli Tertij,* quæ fuerunt data in favorem fidei, & Indorum, in principio Conversionis illarum gentium, fuisse postea confirmata, & corroborata peculiariter: quod sanè intelligendum est, quoad hæc Sacramenta, excepta Confirmatione, de hoc enim non licet dubitare maximè in terris, ubi adeit Episcoporum copia.

VOTUM.

Annotatio.

Clemens VIII. num. 15. Carmelitis Excalceatis concessit, ut in Regionibus Infidelium possint quaecunque vota, etiam solemniter jurata, (exceptis dumtaxat castitatis, & Religionis) ex aliqua rationabili causa, in alia pietatis opera commutare.

Idem iisdem Fratribus Carmelitis, num. 17. amplissimam fecit concessionem pro illis partibus, nempe ut super votis quibuscunque, etiam simplicibus Religionis, & castitatis, ex aliqua causa necessaria, vel rationabili, cedente in utilitatem conversionis animarum, possint dispensare.

PRIVILEGIA ALIA amplissima in generali concessa Regularibus.

Innoentius IV. & Nicolaus IV. Prædicatoribus, & Joannes XXII. Minoribus, in remotissimis Hæreticorum, vel Infidelium Provinciis existentibus facultatem præbuerunt faciendi, quicquid ad augmentum Divini nominis, & ampliationem Catholicæ fidei pro loco, & tempore videtur expedire.

Adrianus Sextus, Fratribus Minoribus concessit omnimodam in utroque foro Papæ auctoritatem: tantam, quantum judicaverint expedire pro conversione Indorum, & manutatione, ac profectu illorum, atque aliorum Prælatorum in fide Catholica, & obedientia Ecclesiæ Romanæ ex P. Emanuele Tom. 1. *quæst. regul. q. 31. art. 4.*

Paulus Tertius, Anno Domini millesimo quingentesimo quadagesimo quarto concessit Religiosis Mendicantibus, qui de licentia suorum Prælatorum proficiuntur ad quascunque terras Infidelium, ad quamcunque mundi partem, ad eos convertendos, ut vadant tanquam Legati & Commissarii ejus, & eis concedit omnes gratias concessas à suis Prædecessoribus, illis, qui ad terras Infidelium vadant. Ex prædicto Authore, Tom. 2. *quæst. 97. art. 2.*

Circa primam Innocent. IV. concessionem, imo circa omnes prædictas, quæ amplissimæ sunt (illis enim committitur Summorum Pontificum delegata potestas, & auctoritas, quæ possunt Ministri in Regionibus illis, quæ magisterio Ecclesiæ non subduntur, ea facere sine limitatione ulla, & restrictione, quæ sibi videntur ad fidei propagationem, animarumque salutem expedire) notandum est: hanc amplissimam facultatem à Summis Pontificibus permitti, & concedi Religiosis, ut initio ejus collectionis monstravimus, non solum conveniens, sed & omnino videtur necessarium pro illis partibus, ubi nec Patrochi, nec Episcopi sunt: neque ad Sedem Apostolicam facilis est aditus. Quare ad providentiam Romani Pontificis, qui pastor est universalis animarum, spectat. Fidelibus in illis partibus existentibus providere, de omnibus medijs necessarijs, & convenientibus ad salutem: & ob similem causam Episcopis ultramarinis, maxime in remotis Indiarum Regionibus residentibus, amplissimam facultatem solent Summi Pontifices concedere; & ubi Episcopi non sunt, ipsis Religiosis, ne animæ auxilijs sufficientibus ad æternam felicitatem juvenibus destituantur. Oportere tamen viros Religiosos magno cum judicio uti his concessionibus, & quantum fuerit possibile, non recedere à communi praxi, & stylo Ecclesiæ, aliàs graviter delinquent.

Præterea notandum est, prædictam concessionem esse unam ex majoribus, quæ possent à Sede Apostolica concedi: quare sine dubio censetur nulla ratione extendendam ad illa loca, ubi sunt Episcopi, & alij Ecclesiæ Prælati, nisi in illis casibus, in quibus ex mente Pontificis expressè colligitur: quicquid dicat Pater Emanuel Rodriguez, qui 1. Tom. 4. 1. *artic. 4. & 2. Tom. quæst. 97. art. 2.* affirmare videtur hanc amplissimam facultatem, etiam esse extendendam ad Religiosos, nunc in Provincijs Indiarum degentes,

